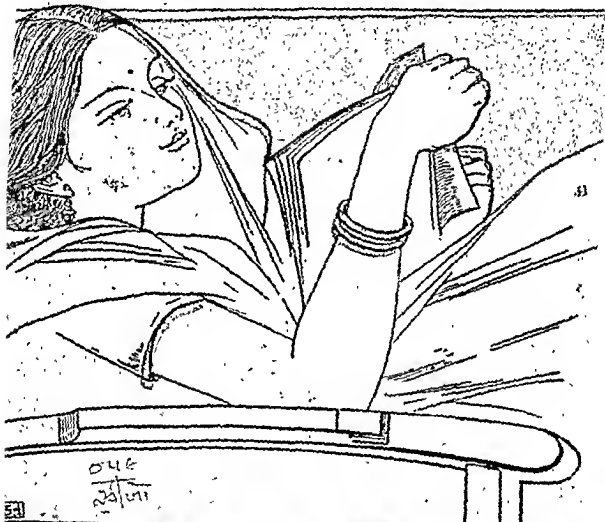

સ્ત્રી બોધ

પૃષ્ઠ : ૬૩
જાન્યુઆરી : ૧૯૪૯
કુરુક્ષેત્ર આંદોલન

જરયાનું તંત્રી કાવિરાજ
કેશવપ્રસાદ દેસાઈ

મંત્રી :
ચંદ્રકાન્ત છ. મહેતા.
દિપતલાલ ટ. જી

નારી જગતનાં x x x x x

સ્વાસ્થ્ય અને સૌંદર્ય માટે

શાકુન્ધરનાં—
સિદ્ધ મુચ્ચતા

+ ભુંગરાજ તેલ:—વાળને કળા અને
બાળા બનાવે છે.

મગજને ઠંડુ આપે છે, ખરી પડતા
વાળ અટકાવે છે. શાન્ત નિદ્રા
લાવે છે.

+ અંશોકારિષ્ટ:—ઓ સુવર્ણ દંતો
નિર્વારે—

* પ્રદર, * અનિયમીત મારાંક,
* સુવાસન, * વધ્યત્વ વગેરે
મુદાટે છે.

+ દંતમંજન:—દાંતનું સ્વાસ્થ્ય અને
સ્વચ્છતા તાળવે છે,
ફુગાંપ દુર કરે છે.

+ સૌરાષ્ટ્રીય બિન્દુ:—ઓ બાળા
દીવાનાં
નાખવાયાં આંખો સાદું રહે છે, અને
તેજસ્વી બને છે.

જામનગર શાકુન્ધર લેખોરેટરી લિ.

જામનગર (સૌરાષ્ટ્ર)

અમદાવાદ એજન્ટ:—એમ. નારણદાસની કુંપની રાયપુર ચકલા

મુરત એજન્ટ:—શ્રી જલ્દુખા મેડિકલ સ્ટોર, નાણાવટ, મેનરોડ

ભાવ એજન્ટ:—ગાંધી મેડિકલ એન્ડ જનરલ સ્ટોર્સ

વડોદરા એજન્ટ:—શ્રી સ્ટોર્સ મામાની પોળ સામે, રાયપુરા રોડ

A. P. CO.

મહાસભાનું પંચાવનમું અધિવેશન

મહાસભા-ધરીપત્ર નેશનલ કોમિસ—ની
સ્થાપના ૧૮૮૫ની સાલમાં થઈ હતી એ
સ્થાપનાનો હેતુ હિંદી પ્રાંતને સંગઠિત કરી,
પગદેલી રાજ્ય કર્તાઓ પામેથી વધુ અને વધુ
ગંજકીય હક્કો મેળવવાનો હતો. જેમજેમ
પ્રાંતમાં જાગૃતી આવી, જેમજેમ હાંમત
આવી, જેમજેમ સંગઠનનું જોર વધ્યું તેમતેમ
તેને સ્પષ્ટતા મળી અનેક નાના નાના
પ્રદેશોમાં વહેંચાયેલી પ્રાંતમાં ધીમે ધીમે
ઐક્યબાન આવ્યું, દેશના રાજનમાં વધુ હિસ્સો
મેળવવાની આશા આવી અને સામાજિકનું
રાજકીય ક્ષેત્ર અને શૈક્ષણ તેને સાલવા
લાગ્યું જાગૃતી જેમજેમ વધી તેમતેમ
પદાધિનતા વધારે સાલવા લાગી અને ગંજકીય
હક્ક પ્રાપ્ત કરવા માટેની માંગણીનું સ્વરૂપ
બદલાવા લાગ્યું ૧૮૮૫થી ૧૯૦૭ સુધી
મહાસભાનું સ્વરૂપ એક રીતનું થયું ૧૮૦૭માં
ઉદ્દામ પક્ષે મહાસભામાં જન્મતિ લાખરી અને
તેનું સ્વરૂપ બદલાવા લાગ્યું તે સમયે દેશમાં
ક્રાંતિકારી પક્ષે જોળ અને હતાઓથી પગદેશી
સરકારને મજબૂતવાનો અને તેમના ઉપર
ક્રોધ આજીવાનો પ્રત્યક્ષ કર્યો ત્યારપછી
મહાસભાનું બળ વધતું ચાલ્યું અને પછી તે
મેહનદાસ માંવી દેશીય આર્થિકથી હિંદમાં
હ મેદા માટે વસવા આ વા તેમજ ધીમે ધીમે
મહાસભામાં વધારે અને વધારે બાળ લેવા
માંગ્યો રોપેટ કાર્યવાહી લિંગાઈ કરવા માટે
સત્યાગ્રહનું હથિયાર અજમાયું હિંદમાં આ
તેનો પ્રથમ રાષ્ટ્રનૈતિક પ્રયોગ હતો તેમના

પ્રયોગના સત્યાગ્રહ આશ્રમમાં તેમજ સત્યા
ગ્રહીઓ કેળવવાનો પ્રયોગ કર્યો ત્યારપછી,
બોમ્બે અને બારોડામાં આ પ્રયોગ સફળતાથી
અમલમાં મુકાયો અને છેવટે દારીદ્ર્ય અને
નિમક સત્યાગ્રહથી અંગ્રેજ હકુમત સામે યુદ્ધ
જાહેર થયું મહાસભા મહાસભાના અથુ
સુદયા આગેવાન થઈ પડ્યા હતા અને આ
યુદ્ધને મહાસભાનો સંપૂર્ણ ટેકો હતો ૧૯૦૮
ની ઉનામ મહાસભા એક દસકા પછી સત્યા
ગ્રહી મહાસભા થવા માડી અને ધીમે ધીમે
સંપૂર્ણ સત્યાગ્રહી મહાસભા થઈ ગઈ ૧૯૪૨માં
તે મહાસભાએ અંગ્રેજોને હિંદ છોડવાનો
આદેશ આપી દીધો ૧૯૪૭ના આગસ્ટની
પદગમી તારીખે મહાસભાના વિરોધનો અંત
આવ્યો. હારણુકે તે દિવસે હિંદે અતઃવતતા
મેળવી તે મેળવતાં પાકીસ્તાન પ્રદેશ છુટકો
કરવો પડ્યો એટલી જોડ રહી ગઈ, પરંતુ
તે દિવસથી પગદેશી છુસરીમાંથી મુકત થવાના
મહાસભાના પ્રયત્નોનો સફળ અંત આવ્યો

પંચાવનમી મહાસભા જયપુરમાં મળી
અતઃવત પ્રાપ્તિ પછીની તે પ્રથમ મેડક હતી
દેશી ગત્યમાં પછી તે પ્રથમવાર જ મળી. આ
રીતે આ મેડક તરફ હિંદીઓની ખાસ નજર
હતી મહાસભાનું યુદ્ધ પુરું થયું, હવે તે કમો
શેય ગળુ કાગે તે જાણવા પ્રાંત આગ્રહ હતી

પરંતુ આ વાત સ્પષ્ટ થઈ નથી, મહાસભ્ય હવે એક રાજકીય પણ માટે અસ્તિત્વ ધરાવનાર નથી હવે તો સમન્ત દેશ સ્વતંત્ર છે. મહાસભ્યના કશું અવસાન પૂર્વે તેઓ મોતેજ આ બાબતનો વિચાર કરતા હતા. દેશની સેવાના કાર્યોમાં મહાસભ્યનો પરોષવાના પ્રયત્નો થવા નોંધ્યે એમ તે માનતા હતા. રાજકીય સુદાણીમાં વધુ મતો મળવવાના થત તરીકે મહાસભ્યનો ઉપયોગ તે ઈચ્છતા નહોતા. પરંતુ જ્યપુગની એકેકમાં આ સગાંધી કાંઈ થયું નથી. કદાચ આગેવાનોને હજી આ સમય તે માટે મોજ્ય લાગ્યો નહિ હોય.

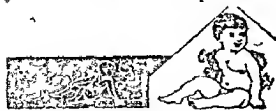
વિવેચનમિતિના હેવાલ ઉપરથી દુગ્ધા વાંચના માંતે એક વાત ખાસ જણાઈ આવે છે. આપણા આગેવાનો, જેમના હાથમાં દેશનો કારોબાર છે, તેઓ દીકાઓ સોંપી શકતા નથી. પ્રજાકીય સંગ્રામમાં આ વાત શોભતી નથી. કારોબારી આગેવાનો પ્રજાનો વિશ્વાસ ધરાવે છે. અને તેઓ દરેક રીતે આ વિશ્વાસને પાત્ર છે, તેઓ સૌ કશું કરે છે. પરંતુ વિવેચનમિતિમાં સુદાણ આવેલા પ્રતિનિધિઓની દીકાને કાંઈ ધિન જવાબદાર કહી શકાય નહિ. પતસગીવ જવાબદારસાહજ-આદર્શવાદી જવાબદારસાહજ-અને વ્યવહારકુશળ સરદાર વલ્લભભાઈ-દિંદના

મજબુત પુરૂષ વલ્લભભાઈ જેવા કારોબારીઓ દ્રાપપણ દેશનો મળવા દુર્લભ છે. પ્રજાનો તેઓ સર્વાંગ વિશ્વાસ ધરાવે છે. પ્રજાના તેઓ માનીતા છે. તેઓને દરોવ રૂપે જ્યારે પ્રજાના પ્રતિનિધિઓ કહેવે મહાસભ્યવાદી ગઠન વર્તમાની પ્રધાન મંડળો સુદ્ધાંતના રાજતંત્રમાંથી અપ્રમાણિકતા અને રૂસ્વતગોળી નાશુદ થવી નોંધ્યે ત્યારે આ બે પૂરૂષ આગેવાનોએ તેને અત્રત અણુવિશ્વામની દુખાસ્ત લેખની નોંંધ્યે નહિ. કદાચ ત્યાંના વાતાવરણમાં એનો અર્થ નીકળે તેનું લાગ્યું હશે. પરંતુ આ પીઠ રાજ-દારીઓએ મોટું મન ગણીને દીકાઓ સાબળવી નોંંધતી હતી એમ દૂર રહ્યા રહ્યા અમને લાગે છે.

દેશને સ્વાતંત્ર્ય અપાવનાર સંઘા પ્રત્યે સૌને આદર હોય તે સ્વભાવિક છે. આ સંઘા અનિષ્ટ અને અન્યાયોદે સામે ઝુઝી છે, અને હજી તે ઝુઝી ગોતો નક્કી છે. સામાન્યજન ઉપર આ સંઘાનું બળ છે. સામાન્ય જનોએજ સત્ય અને સવર્તન માટે આગ્રહ કરવો નોંંધ્યે. કારોબારમાંના પ્રમાણિક પુરોનો સામાન્ય સાથ આપવો નોંંધ્યે. એમ થઈએટલે મહાસભ્યવાદી કારોબારીઓમાં પણ જે સ્થિતિ થયા હશે તેઓ આગેવાણ દુર થઈ જશે.

દેશવપ્રસાદ દેસાઈ

છોકરાઓ માટે!

ડોંડારે નું બાબામૃત

પીવાથી રૂપ પુષ્ટ થાય છે. એથી છોકરાનાં ઉછરતાં શરીરને ઘણી સારી મદદ મળે છે.

માલીક:- કે. ટી. ડોંગરે કાં. મુંબઈ-૪.

અણુ બોબ

લેખક : કેશવપ્રસાદ દેસાઈ

તાત્કાલિક મદદ માટે હું સર્વ રોગ ચિકિત્સાવ્યવસ્થા મારા એક દાકતર મિત્ર પાસે ગયો હતો. એમણે પૂર્ણ દાખલગીરી મને મદદ કરી. હિંદને પ્રાથમિક પ્રગતિના કારણાર સંબંધી અમે યોડી ઘણી વાતો કરી. સ્વતંત્ર થયેલા પૂર્વના પ્રદેશોની પણ અમે વાતો કરી. સમસ્ત જગતમાં પ્રવર્તિ રહેલી શાંતિથી મેં આનંદ દર્શાવ્યો અને જીવનના અધિષ્ઠાતા કલ્પનાઓ કરી. પરંતુ મારા દાકતર મિત્રનું પ્લાન આ વાતોમાં દેખાતું નહિ મને લાગ્યું કે હિંદની ગમીને લીધે દાકતર અવ્યવસ્થા હશે એટલે મેં કહ્યું.

“આમેને હવે તમારું કામ પત્યુ હશે. આપણે આ ગરમીમાં શીતપાન કરવા જાયે.”

“ના બાઈ ના, મારાથી હમણાં બહાર જવાય એમ નથી. બહુજ અગત્યના કામ સગ કરીતામના સંચાતકની મધ્યમ સમા દમણા જ મળી ગઈ છે. અમે સાં બહુ જ ચિંતાગુ છીએ.”

દાકતરના આ મોલ સંસર્ગી મને કાંઈક ગિજાસા થઈ. મેં પૂછ્યું. “એવું તે હું કામ છે કે તમે સૌ ચિંતામાં છો ?”

“એકલી ચિંતા જ નથી. પણ અમુક કામ પણ મને સોંપાયું છે.”

આથી તો મારી ગિજાસા વધી કેટલીએક વાતચીત પછી દાકતરે કહ્યું: “એક અગત્ય મિત્ર તરીકે હું તમને આ દકીલત કહું છું. પણ તે ધણીજ ખાનગી છે. ત્યાં સુધી હું તમને કહું નહિ ત્યાં સુધી તમારે આ વાત ખાનગી ગણવી પડશે.”

મેં તેમ કરવા કેળવ્યાત આવી, ત્યારપછી દાકતરે બધી વાત કરી.

“તમે જાણો છો ને કે ગ્લા વર્ષમાં બધા જ સરકારી સુવાવડ ખાતાં, તેમ જ

ખાનગી સુવાવડ ખાતાંના બિજાના માટે બહુ જ માંગણી હતી. છેલ્લા ગ્રેડમાં પણ વધુ બિજાના માટે જોગવાઈ થઈ છે. આડ આડ મહિના આગળથી બિજાના વિગ્ગ કરાવે તેને જ જગ્યા મળે છે. પરંતુ અમારી છરખીતાકના સુવાવડ ખાનામાં આવતી ગગની જુનથી એક પણ બિજાનું નોંધાયું નથી તેથી અમારી મધ્યમ્ય સમિતિ વિચારમાં પડી ગઈ છે.”

“તમે દાકતરો પણ બહુ વિચિત્ર છો. બાવીસમી જુનને હજી તો પાંચ મહિના છે. આટલા વહેલા નામો નોંધાવાની લેકોને જરૂર ના લાગે તેથી ચિંતામાં શા માટે પડવું? કદાચ બિજાના વધવાને લીધે લેકોમાં શાંતિ ફેલાઈ હશે. અથવાતો કોઈ નવી નર્સે સ્ત્રી ક્લાર્ક બંધી અરજીઓ જુદી જ કાલમાં નાખી હશે. સુવાન દાકતરો હમણાં તમે બહુ લીધા છે. એમના આકર્ષણથી મિચાગી નર્મોથી કામ બગાળ ના પણ ચાપા.”

“મારે ખોટા આલેવાસતની જરૂર નથી.” દાકતરે કહ્યું. “પ્રસતિયુક્તોની સંખ્યા જોડી છે એ તો જાણીનું છે. ગ્લા વર્ષ સુધી જનમ પ્રમાણ વધ્યાંજ કહ્યું છે તે પણ જાણીનું છે. વળી ગિજના માટે નામ નોંધાવા નથી તે જનાવ કેવળ અમારી જ છરખીતાકમાં નથી જન્યો તે ખામર પણ અમે જોગવી છે. એટલે આ વિષય ચિંતાનો તો છે જ એકાએક આખા દેશમાં પુરો પાલવારી કેમ થયા છે ? તે સમજાવ નથી.”

જનમપ્રમાણ મુન્ય

મારા મનમાં કાંઈક ખ્યાલ આવ્યો. હું ખીજે કાંઈ બહાર જવાનો વિચાર કરતો હતો તેને બદલે એકાએક થંદ થયો. ગાંધી દિવાનખાનામાં જ મારી કપડાં અંદરોતે કાંઈક

વાયળી હતી તગ્ત જ તેની પાસે જઈને હું બેઠા અને પ્રેમથી તેનો હાથ મેં હાથમા લીધો. તીરછી નજરે એણે મારા સામું જોયું અને મોતી “કેમ આજે જલદી પાછા ફર્યા?”

“તારા વિના હવે મને એક ક્ષણ પણ ગમતું નથી”

હવે આજા ઊડો અને કહો શી નવી વાત લાગ્યા છે?” મેં એને ઇન્પીતાયની વાત ખાતરીમા જ કહી એણે કહ્યું.

“આ ખાખત ગલીર છે સમસ્ત નૃવશ નિર્વશ જશે”

હું “અખડ જગત” પનનો વિશ્વાસપાન મુખચર હતો ક્રોધને ખચર ના હોય તેવા સમા આગ આમાગ પનમાં પ્રસિદ્ધ થતા હતા પણ હજુમુખી આમારી ખચરો જોતી પડી નહોતી એમન નવી બાગતની પૂરી તપાસ કર્યા વિના અધિપતિને પણ હું વાત કરી શકું નહિ. ખીજે દિવસે હું ઝોશીએ જવા નીકળ્યો રમ્તામા એક પ્રમુતિગૃહનું પાટિયુ વાચ્યું. અહર ગયો અને વીસમી જુન માટે એક મિઠાનું ગિઝર્વ કરવા કહ્યું જે બાઈ આ મામ કરતી હતી તેણે પોતાનું ગદમ્તર જામડયું અને તપાસ કરી મને કહ્યું વીસમીએ જગા નથી પણ જો મેં ફિલ્સ પત્રી તમારી આગળથી હોન”

એકદમ ઇચ્છેથી જ મેં પૂછ્યું “બાનીસ મીથી તમારે ત્યાં પુખ્ત જગા ખાતી છે કે ન જ તમારું કહેવું છે?”

“બાનીસમી માટે એક પણ મિઠાનું નોપાયું નથી”

“તગ્તી માફ કરજો” એટલું કહીને હું મારી ઝોશીસે ચાલ્યો, મુખ્ય અધિપતિ શ્રી ગજરામને મેં બધી હકીકત જણાવી અને કહ્યું “નૃવશનો અંત! મમળો છો? નૃવશનો અંત! બાનીસમી જૂન પત્રી એમ પણ બાળક જન્મને નહિ.”

ગજરામ બાળક ધીરજવાળા અને સાંત પ્રકૃતિના અધિપતિ હતા. થોડીવાર વિચાર કરીને તેમણે કહ્યું “વાત બચ”કર છે જો બધી હકીકત સાચી હોય તો પરિણામ વિપરિત છે. આ તી ચોક્કાવનારી હકીકત પ્રસિદ્ધ કરતા પહેલા આપણે બધી સાવચેતી રાખવી જોઈએ હવે હિંદના મોઢા તથા મુખ્ય શહેરોની માદિતી મેજવરી જોઈએ તુ અનીચી દ્રષ્ટ કાલ કરી દે”

મેં જુદા જુદા જામની ડાયરેક્ટરી પુસ્તકાલયમાંની મંગાવી તેમાથી દરેક જામના પ્રમુતિગૃહની ઠાડી કરીને તેનો ટેલેફોન નંબર મેજવરો, અને પત્રી વીસ જગાએ વાતગીત કરી પરિણામે મેં રાજરામને કહ્યું કે બાનીસમી જૂન ત્રી હિંદનું જન્મ પ્રમાણ મન્ય છે.

ગજરામને કહ્યું કનાય હિંદની આ રિયલિટી હોય ચીન, ઇન્ડિયા, ઇંગ્લેન્ડ, રશિયા, મેક્સિકો, ઝોન્ડ્રેનીઆ અને યુનાઈટેડકોસ્ટ એ દરેક જગ્યાએથી ખચર મેજવરી જોઈએ

“એ કામ મારે માટે વિકટ છે પણ મારી એક મિન ડા નલિની પગદેશ જઈ પ્રમુતિ નિબ્જાત ચઇ આરી છે ગયે વર્ષે આતર્દેશીય પ્રમુતિ નિબ્જાતોની પરીનદ હિંદમા મળી હતી તેની એ મુખ્ય મતિ હતી એ દેશપદેશના પ્રમુતિ નિબ્જાતોના પરિચયમાં હોતી જોઈએ મારી પત્ની મારે પણ તેને સહિષણ છે મુખ્યમાં તેનું પ્રમુતિગૃહ જ હું એને ફાન કર અને જરૂર પડે મારી પત્નીને લઇને એને ત્યાં પ્લેનથી જઈ પહોંચું” એટલું કહી મેં મનઈ કાલ કર્યો

હોતો! કાલ નલિની! પ્રસાદ”

‘નમન્તે, પ્રસાદ કેમ મને ફાન કયો’ વાળી માટે મિઠાનું જોઈએ છે! એટલું મારે તો મને નિરાંત ચાય”

“તારે ત્યાં પણ એજ રિયલિટી છેને? ત્યાં તા હિંદમા એમ જ છે પણ મારે

દુનિયાના દરેક દેશમાં તપાસ કરવી છે. તારી પાસે તો બધા દેશના પ્રસુતિગૃહના નંબર છેને ? તો જો હું હમણાં ઘેર જઈને તારી બાબતને લઈ પ્લેનમાં આનુ છું. રાત્રે સાથે જમીશું. તારે ઘેર જ રહીશું. અને આખી ગત ટેલીફોન કરીશું.”

ગત્રે નહિની સાથે બધી વાત ચર્ચાઈ. મારી પત્ની શીલા પણ સાથે હતી જ. નહિની પરણી નહોતી અને અમને હજી બાળક થયું નહોતું. એટલે આ આખી વાતમાં અમને ત્રણેને અત્યંત ગ્સ પણ હતો. ગત્રે છ દેશમાં અમે ટેલીફોન કર્યા. દરેક ડોક્ટરોથી એજ સમાચાર મળ્યા. તુવંશનો નાશ. અદિમા મનુષ્યની ગેદાશ થયા પછી આ મોટો અને અશ્વત્થનો ખતાવ હતો. તુવંશનો નાશ થશે એ જાણી અમે ત્રણે જણુ તો અત્યંત ધઈ ગયા. ગમનરામજીને પણ મે સમાચાર આપ્યા એમજે મને આ વાત તદ્દન ખાનગી રાખવા કહ્યું અને પોતે જલદી મુખ્ય પ્રધાનને મળવા ગયા.

નહિનીએ દરેક દેશમાં કરેલા ટેલીફોન સમયે ખબર મેળવી કે બાબીસમી વૃનથી બધેજ આ રિચીત છે. આગલા એકઠોબરથી સંમત જગતમાં દોઈ પણ સ્ત્રીએ ગર્ભ ધારણુ ક્યો નથી અને આ ખાનગત ચર્ચાતા હતા તેવામોજ દિલ્હીથી ટેલીફોન આવ્યો. મને તથા નહિની બન્નેને વડાપ્રધાને દિલ્હી બોલાવ્યા હતાં. બીજી સવારે અમે ત્રણુ દિલ્હી ગયા. નહિની મારે ઘેર જ ઉતરી. હું અને નહિની બગાચર અગીયાર વાગે મેક્ટેરીવટમાં ગયા ત્યાં મે ત્રણુ રાક્ષસ અને છ સાત વિરાનિનિ કાજર હતાં. વડાપ્રધાન તથા આરોગ્ય ખાતાના પ્રધાન તેમજ લક્કરી વડા પણ ત્યાં હતા. નહિનીએ પોતે મેળવેલા સમાચાર અને પોતાના વિચારો ત્યાં ગજુ કર્યા.

વિરુત આણુની વિનાશ શક્તિ

જગત યુદ્ધ બીજાનો અત એટમ બોંબ

ને લીધે આવ્યો. ત્યાર પછી દેશ દેશવગમાં એટમ સળધી વિવિધ પ્રયોગો ચાલતા હતા. તે તો સૌ જાણે છે. ઘણીયે વખત આ પ્રયોગોને પરિણામે નાના મોટા ધડાકા તેમજ અકસ્માતો પણ થતા હતા. હિંદી સરકાર તરફથી પણ આદામાન ટાપુમાં આ પ્રયોગો થતા હતા. ગયા સપ્ટેમ્બરની એકવીસમી તારીખે ત્યા અકસ્માત થયો ત્યારે જે ધડાકો થયો હતો તે તો નાગાસાકી અને હીરોશીમાના ધડાકાને પણ જુવાવી કે તેવો હતો. સુભાગ્યે ત્યા લેવાયેલી સાવચેતીએને લીધે ધણા છવની હાની ધઈ નહોતી.

પગલુ આ નાકામી બળ શું શું કહે છે તેનો વૈજ્ઞાનિકોને પણ ખ્યાલ નથી આપણને સમાચાર મળ્યા છે તે પ્રમાણે આ જગત્તર ધડાકાને લીધે પૃથ્વીની આમપાસ જે હવાનુ ધર રહે છે તેમાં વિરુત અણુ ફેલાઈ ગયા. આ કાર્ય પ્રકાશ કીરણોની રૂપે થયું. આ અણુએતરી લદાયલી હવા પૃથ્વીના સર્વ દેશોમાં મદ. તેથી જાત જાતના પરિણામો આવવાનો સભવ છે. તેને પરિણામે પુરુષમાં રહેલી સંતાનોત્પાદક શક્તિનો—પુરુષબીજનો, નાશ થયો છે. અત્યાર સુધીની તપાસ ઉપરથી એમ જણાય છે કે આ શક્તિનારા સર્વ પ્રદેશોમાં સમગ્ર પૃથ્વીમાં થયો છે. એટલે એકઠોબર મામતી જમરત જગતમાં એકપણ સ્ત્રીએ ગર્ભ ધારણુ કયો નથી. આમાં તપાસ કરતાં માલુમ પડ્યું છે કે સ્ત્રી દરમોન બીજશક્તિને આ અણુઓથી નુકશાન થયું નથી.

આ હરીકત સાંમજનનામ મૌ અત્યંત ધઈ વડાપ્રધાને જણાવ્યું કે તેમણે દેશપગડેગત શાજકીય ખાતાએમાં તપાસ કરી છે તેથી પણ ડા. નયિનીના કંઠને ટેકો મળે છે. હજી તમે સૌ આ વાત ખાનગી રાખજો ત્યારે અન્ય દેશોમાં તે પ્રચિદ થઈ ત્વારે આપણે પણ પ્રચિદ કરીશું. દરમીયાન આ અણુઓ સળધી પાસ શોધખોળ કરવાનું મેં વૈજ્ઞાનિકોને મોખુ છે.

સાથે સાથે તેઓ આ નુશ્શાનકાર આણુકીરણ સમધી સર્વ માદિતી મેળવશે અને તેથી થયેલા નુશ્શાનનું નિવારણ શોધવા ચલન કરશે જે દેશમાં આ નિવારણ પ્રથમ થશે તે દેશની મનુષ્ય સંખ્યા વધશે અને તે સર્વોપજિ થશે.

અતે આ વાય કર અમાર્યા ઉપરથી પડેલા ખરચે દુનિયાના સર્વ દેશો મા તે નહેર થવા અમાર્યા પ્રગટ થતાં સાથે મે તેમાથી સુદર લેખ ઉપજતી કડાડવા માગી સર્વ માદિતી મે કલામય રીતે પ્રગતને આપી તેથી માગી અને મારા પતની કમાણી ઘણીજ વધી.

ગંગતભરમા આ અમાર્યારથી હાદાધાર થઇ ગયેા. દરેક દેશના વતનીઓના સ્વભાવ પ્રમાણે પ્રગમના મેના પ્રત્યાનાત થવા કાંઈ સ્થળ ધર્માધિકારીઓએ ધર્મ પ્રાર્થનાઓ કરી કાંઈ યજ્ઞે બીજાઓ મોગી સલાઓ ભરી ફળ કર્યા કાંઈ સ્થળે પ્રરૂપોએ ગોક કર્યો કાસમા મઘમ કબો સ્થપાયા. નાચના જલસા થવા અને એકામ ખર્ચ થવા માડયો. હવે હમા રહેનશાહે રેડીઓ ધોડકારટ ફગી પ્રગતને સાત્વન આપ્યું અને જણાવ્યું કે અમારી સરકાર આ બાગતમાં ધટતા ઉપાયો યોજાશે રામથી પોષે પણ વાગુ પ્રવચન કરી સર્વ અનુયાયીઓને નીતિમય થવા આદર્શ આપ્યો.

ગોત્રિયેટ પ્રગમજ્ઞતાના પ્રમુખે પોતાની પ્રગતને આ પ્રગમજ્ઞતાની ચિંતા યોગિયેટનેજ સોંપી દઈ નિશ્ચિત થવા જણાવ્યું કે યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સના પ્રગમે એક દેશ બહાર પાડીને જળા યુ કે દેશના વેદાનિકો દરેક મુન્દલીને પહોંચી વળવા ગમર્થ છે માટે અમેરિકાના પ્રગમજ્ઞતાને ચિંતા કરતી નહિ હિંદમાં સનાતનીઓએ મહાન “નરચત”નો આગ્રહ કર્યો વેદાંતિઓએ કહ્યું કે વેદમાં દરેક બાગતનો સમાવેશ થાય છે અને અમે એક વેદાગ્રયાસ સમિતિને આ આકૃતનું નિવારણ થાય તે માટે વેદોક્ત ઉપાય શોધના કહ્યું કે હિમાલયના યોગીઓ,

તિમેટના લામા, અધોરી બાવાઓ, વૈષ્ણવ સપ્રદાયની પ્રેમશક્તિ સાધના મહાગજો, હિંદના આરે મકના શકગચાર્યો, મદતો, મહાગજો, જ્ઞાત્યાર્યો સર્વ પોતાપોતાની રીતે આ આકૃતનું નિવારણ શોધવાના ચલને આદર્શ વેદો અને હમીએ તેમજ તારિકા પણ આગમ્ય બેકા નહોતા અણુ શક્તિથી પુરુષતત્વનો નાશ થવા પહેલા હિંદમાં વાનુતિઓ અને તૈલોની નહેંગતો હતી તે તો પ્રગમજ્ઞતાના સમયમાં બધ સર્ધદતી પાનુ તે શાસ્ત્રના જ્ઞાતાઓ માટે ફરી અવસર આપ્યો હતો.

નિવાર પરિવર્તન

તીતા હમણા માગી તરફ બુજ પ્રેમ દશોવતી હતી કાવેનર્મા હતી ત્યારે તો સતતી નિવમગી એ મોટી હીમાવતી હતી દિલ્હીના સામાજિક વ્યવસ્થા પણ તેનું ચાનું આગળ પડતું હતું. ન્યુનિસિપાલીટી તરફથી સતતિ નિવમન માટેનું દવાખાનું આપન થયું હતું તે શીવાની નગજળથી જ એ દવાખાનાની નિવમક સમિતિની પ્રમુખ પણ તેજ હતી. પરંતુ બાવીસ જૂનના સમાચાર પછી તો બાળકો પ્રત્યે તેનો પ્રેમ ધણોજ વધી ગયો હતો માતૃત્વનો મદિમા તે વારવાર માતી હતી અમે નિરાતે બેઠા હતાં ત્યાં એણે મારો હાથ જાતીને કર્યું

“આપણું ધર કેવું ખાલી લાગે છે ?”

“ત્યારે ચાન આપણે નાના ધર્મા રહેવા જઈએ,” એ. કહ્યું

“તમે તો મરકરી જ કરો છે” શીવાએ ગુસ્સાથી કહ્યું

“ત્યારે હું કહેને આપણે શું કરીએ ?”

“તો એમ કહેતી હતી કે નરમા એક મે બાળકો હોય તો ધર કેવું ભયું ભયું લાગે ! આતો આપણે એજ જણ.”

“અને લાગે છે કે તારી સતતિ નિવમ નવી દા- છક- ખડાજ સુધી પહોંચી ગઈ

તેનું આ પરિણામ હશે જાહેરને વગાડીને
બંધો બાર અણુઓ અને વિગતકારણો અને
જોરી એવી વાતો પર મૂકે । ”

આ સામળીને તો શીવા બહુજ ગુસ્સે
થઈ ગઈ મારા ઉપર ગુસ્સે થઈ અને ત્યાંથી
ઉઠી બીજી એક ઉપગ્રહ જેનું મો લાસચોળ
થઈ ગયું અને આખોમા આસુ આરી થયા
મારે ફેરી તો ગયું પડ્યું એની ખાસે જઈને
મે અને શાત પાડી, અને ધીમે ધીમે પૂછ્યું
કે આજે આમ એકદમ સુડુ સુડુ કેમ
લાગવા માંડ્યું

શીનાએ મને જણાવ્યું કે જોનાં દાદીમાના
ગુરૂ એક સન્યાસી મહારાજ હતા તેઓ
હિંદના આદે ધામની યાત્રાઓ હમેશા ક્યાં
પ્રેરતા હતા આ પ્રવાસમા જ ગયો અને પર્વતો
પણ આવતા હતા અનેક સાધુસંતોને તેમને
સમાગમ પણ થતો હતો અને આ મુસાફરી
અને સમાગમથી તેમને અને દેવાઓ પ્રાપ્ત
ગઈ હતી આમાંની ઘણીયે દેવાઓ તેમને
શીનાના દાદીમાને આપી હતી એક દેવા
વાઝીયા પણ ટામવાની પછી હતી પરંતુ
તે પતિ અને પત્ની બન્ને માટે હતી આજે
આ દેવા દાદીમાએ જોનાં ઉપર મોકલી હતી
અને તે ખાવાની ગીત અને ચાલુપાટો પછી
લખી જગ્યા પા દત્તા, શીલા જે દેવા મને
ખવડાવવા મોકલી હતી અનેક શ્રીઓએ
આરી આરી દેવાઓ પોતાના પતિઓને
ખવડાવવાનું સારું પણ કર્યું હતું મેં શીનાને
સમજાવી કે કાલે જડીજીની ખાતસ આચળને
નુશ્તાન ના થઈ જાય તે જોવું જોઈએ પણ
જોતો મક્કમ હતી એણે કહ્યું કે એ દેવા
જોનાં કાકાને પણ આપી હતી અને તેથી
કાલે તુકદાન થયું નહોતું પણ વાહુ પરિણામ
આવ્યું હતું. જેવડે હું નવિનીની અવાજ
ગઈને તે ખાવાનું અમે કરાવ્યું

હું નવિનીની નિમજ્જક દિલ્હીમા આ
નવી આગતના વૈજ્ઞાનિક ખાતાના મની તરિક

કઈ હતી. એક વિવિધ એકાએક એના દેવ
આપો અને એણે મને જલદી મળવા જણાવ્યું.
માગ ત્યાં પહોંચ્યા પછી એણે કહ્યું કે એની એક
કા મિત્ર તરફથી ખાનગી રીતે જોને સમાચાર
મળ્યા છે ખગણોટાની ખાતી દેવાની છે
સમાચાર એણે કે “ ગુજરાતનો એક દાન
પુરોહિતમ પડ્યા જે અમેરીકામા જઈને
જગર્મશાસ્ત્રનો અભ્યાસ કરી આવ્યો છે તે
હીમાલયના પ્રદેશમા કોઈ વેપારી પદી તરફથી
જમીનોની તપાસ કરતો હતો એકનીસમી
મજાબરે જ્યારે આકામાનમા ધડાકો થયો
ત્યારે એ ત્યાજ દત્તો કીમતમાં એ પોતાને
ધેર પાછો ફર્યો ત્યાર પછી એની પત્ની મદ્દતીએ
જર્મ ધાગણ કયો છે આ બંને જણુ મુગધ
પ્રાંતના રહેવાશી છે અને વેપારી પદી પણ
મુગધની જ છે પરંતુ હાનમાં તેઓ હીમાલય
પ્રદેશના એક પહાડી ગામમા રહે છે ત્યાં
સમાજ એવિઠો તરિકે કામ મળી મારી જીની
બેનપણી કામા આ પ્રદેશમાં પહાડી વેપારીના
પ્રત્યોનો અભ્યાસ મે છે તે કૃતીને મળી
હતી કૃતીને અભ્યાસના ધડાકાના પરિણામની
ખબર નથી અને પુરોહિતમ પડ્યા વિદ્યાન
છે પણ નવહા. નરી આ વેપારીને મદ્દતીની
મુનાવડ માટે કામાની મદદ માગી તે ઉપરથી
કામાએ મને દ્રુકકાલ કયો હજી મે જોશીસમાં
આ વાતની ખબર આપી નથી ” મે તરતજ
ખાનગી રીપોર્ટ દેવાની તેને મુચ્ચના આપી.
અમે કે જણુ મુખ્ય મની પામે જ્યાં અને
આ વાત કમી. તેમણે તરતજ મારી નિમજ્જક
પુનર્વિદ્યાના ખાતામાં કરી દીધી અને મને તથા
નવિનીને પુરોહિતમ પડ્યા, તથા શ્રીમતી
પ્રમીનીની તપાસ કરવાનો દુકમ આપ્યો
અમારે માટે ખાસ રિમાન આપવામાં આવ્યું
અને દરેક સ્થળના મુખ્ય અમલદારે અમારે
જોઈની વરણ્યો આપવાનો દુકમ લખીને
અમણે આપ્યો તથા તાકીદ કરી કે આ વાત
જાતર રાષ્ટ્રીય મહત્વ ધરાવતી હોવાથી
તે બહુજ ખાનગી રાખવી.

મળી આવેલો નર.

હીમાલય પ્રદેશમાં સર્વ રથજે વિમાન ઉતારવા માટે મેદાનો એરોડ્રોમ તો ના જ હોઈ શકે. એટલે પ્રથમ અને ક્રોડાટ પ્રદેશમાંના એક મેદાન ઉપર ઉતર્યાં. ત્યાંથી ડૉ. નલિનીની બેનપણી ક્ષમાને ગામએક "છપ"માં ખડખડા રત્ના પાંચી હાંપી ગયા. ક્ષમાએ પાડોશના ખાણુ પ્રદેશમાં સદેશો મોકલી પ્રયોત્તમ પંડ્યા અને પ્રકૃતીને જોલાવ્યાં નલિની શકતર છે જાણી તે બન્નેને મણોજ સંતોષ થયો. પ્રકૃતીના ગર્ભમાં ખાજક હતું એવો ચોક્કસ. પછી બહુજ સીકતથી નલિનીએ પ્રયોત્તમ પંડ્યા સાથે વાતો કરી. આંડામાનના પદાકાને ક્વિસે એક પક્ષર ત્રાંખાની ખાણમાં બહુજ નીચા ભાગમાં શ્રી પંડ્યા કમ કરતો હતો. પોતામો જે ક્વિસનો ખોરાક અને પાણી લઈને તેઓ ત્યાંના અમુક નમુના તપાસતો હતા એમણે જણાવ્યું : "પુરાણો મુજબ આ પ્રદેશ ગંધાર પ્રદેશને નામે ઓળખાતો હતો. આ પ્રદેશમાં સુવર્ણ હતું એમ યુગગોષ્ઠિત છે. ત્યાંના અને સુવર્ણ વચ્ચે અમુક સામ્ય હોવાથી આ જુની ખાણમાં મારે ખાનગી પ્રયોગો કરવા હતા. એટલે મેં ક્રોડ મહત્તીશ કે મજુરને મારી સાથે રાખ્યા નહોતા. હું જીને દિવસે ત્યાંની નીકળી મારે બંગલે ગયો. ત્યાં પ્રકૃતી મારી રાદ જોતી હતી."

નલિનીએ ત્યાંજાડ શ્રી પંડ્યાની દાકતરી તપાસ કરી અને જાણી લીધું કે એમનું પ્રયત્નવ હજી અખડિત હતું. કદાચ અણુર્ગોળની વિદ્યુતશક્તિ ત્રાંખાના ગદમાં અને અમુક નીચાણમાં કામ કરતી નદિ હોય. આ વાત જો ખરી હરે તો અણુર્ગોળ સામે રક્ષણનું એક સાધન મળે. પણ વાત બહુજ ખાનગી રાખવી પડે. અમારી પાસે ખાસ વાપરલેસ ટેક્નીકિયન હતો એટલે અમે મુખ્ય મંત્રી માથે સંકેતમાં વાતો કરી. એમણે શ્રીકૃત અને શ્રીમની પંડ્યાને લઈને તાખડતોજ દિલ્હી જવા

અમને મુસના કરી. અત્યારે શ્રી પંડ્યા તો દિલ્હી અને જગત સમસ્તતું અણુર્ગોળ રત્ન છે. તેઓ એકજ પૂર્ણ પ્રજ્વ છે. પરમાત્માએ આપેલી પ્રજ્વતન શક્તિ મનુષ્યકત અણુર્ગોળ જગદે જગતના સર્વે ભાઈઓ ગુમાવી મેડા છે તે સમયે આ એકજ પ્રજ્વતન શક્તિવાળો નર જીવે છે. તે દિલ્હી છે અને દિલ્હીમાં જ છે. એટલે દિલ્હી શક્તિ અને અમત્પમાં મણો વધારે થશે. મનુષ્ય બળમાં દુનિયામાં દિલ્હી સર્વોપરિ થવાની આશા રહેશે. જળા પ્રકૃતિદેવીના ગર્ભનું ખાણક જો નરજાતિનું નિવડે તો તેથી દિલ્હી મનુષ્ય બળ સવિધ્યમાં પણ આગળ પડતું રહેવા સંજલ હતો. આ જો આણુર્ગોળ રત્ન તો હવે દેશનું ધન કહેવાય. એમને સાચવીને લઈ જવાની અમારી જવાબદારી બહુ મોટી હતી. ક્ષમાને અમે થોડી મણી વાત કરી. પ્રયોત્તમ સાથે મેં મંત્રિ સાધી. અમારા વ્યભાવનો મેળ ખાધો અને એમને મારામાં વિધાસ મેડો. હિંદુ યતુ વેરવતીને અમે સીએ દિલ્હી જવાનો ઠરાવ કર્યો. સાવચેતી ખાતર દિલ્હીથી મોટું વિમાન અમે મંથાવ્યું અને અમે પાંચે જણ ક્રોડાટથી દિલ્હી પહોંચી ગયાં. ત્યાં જઈને જગદે પ્રજ્વ અને પ્રકૃતીની જોડીને મેં રાજસભામાં મુખ્ય મંત્રી આગળ રણ કરી ત્યારે જ અને શાંતિ થઈ. (અપૂર્ણ)

સમસ્તતી પ્રથમાળાનું ૭૫નું પુસ્તકનો થોડોક ભાગ. નધુ માટે પુસ્તક ખરીદો. — મંત્રી

“ ભાવનાના ભેદ ”

લેખિકા : “ જ્યોતિષ ભાત. ”

(૧)

‘ ના, ના, તારી સમજ જોડી છે, મને સત્ય શું છે ? તેની ખબર છે. હું ભણે ના માને. ’ અનંતે કહ્યું. ને આશા હસીને કઠાણમાં બોલી—

‘ શું તમે મને છેક જ એવી મોટ માનો છો ? એમ તો મને બધું દેખાયને જણાય છે. ’

‘ સમજાય છે, પ...ણ ’ અનંતે વચ્ચે અટકાવી કહ્યું— ‘ પશુ શું ? હું. ’

‘ અસત્ય તે સત્ય છે, એમ ખાત્રીપૂર્વક કહી બીજાને જોડા બદનામ કરી શકો છો ? ’

આજ્ઞા અનંતને જરાક વિચારણાથી બેસતો બેઠ કંઈક ગૂંચવણ, પછી તેણે વાત બદલતાં કહ્યું— ‘ જુઓ, અનંત, હું કોઈ સહને અસહ્ય કહેવા તૈયાર નથી. પક્ષી. મૂકા એ પંચાત, બોલો ? આજ આપણે કંઈ તરફ જઈશું ? ’ ને તેણી ઉત્તરની આજ્ઞાથી પળવાર મૂક રહી. પ્રત્યુત્તર ન મળ્યો, તેણે જોયું તો અનંત અંબારપણે કશુંક વિચારતો હતો. આથી તે જીભ લઈ એકાદ ચોપડી આમ તેમ જીંચકી, પાછી મૂકી, ને આમ તેમ એક આટિ માર્યો, ને ફરી અનંતને ન્યાં પ્રશ્ન કરવા હોડ ઉઠાડે છે, તેટલામાં જ એક નાનકડી બાલિકા એક કાપલી લઈ પ્રવેશી અને સીધી તે છેક અનંત પાસે જઈ તેના હાથ દલાવી કાપલી આપી દે છે, અનંત જામત થતો હોય તેમ આંખો પહોળી કરી જુએ છે, ને બાલિકાને સંબોધી કહે છે— ‘ બિંદુ તને અહીં હું છું, એમ કોણે કહ્યું ? ’ બિંદુ કહે— ‘ બીજું કોણ કહે ? મોટી. ’ બેને જ કહેલું કે આજ્ઞા-બેનને ઘેર જ જાણે. ’ આજ્ઞા આ બધું ભેટી, સાંભળતી જીભ હતી. તે બોલી— ‘ કેમ, અનંત હવે ભગવાને ? હું તો ધારતી હતી કે વિચારમાં કંઈ જીંધી જ જશે. ’

અનંતે ઉત્તર ન આપ્યો. એ તો પેલી નાનકડી કાપલીના અધરા વાંચી રહ્યો હતો, ફરી ફરી વાંચીને તેણે સંભાળપૂર્વક કાપલીને અજાણમાં મૂકી દીધી ને બિંદુને કહ્યું— ‘ જા, તારા. ’

‘ મોટીબેનને કહેજે કે ચિંતા ન કરે, હું બધું ઠીક કરીશ. ’ બિંદુ બોલી— ‘ પશુ તમે ક્યાં ? ’ ‘ મળશો ? ’ અનંતે કહ્યું— ‘ ને ખાસ મળવું હોય તો તો અહીં જ મળી શકાય, એમ કહેજોને. ’

‘ આવવાની જ હોય, તો મને કહી જાણે હો. ’ ‘ ને બિંદુ કુદકો મારી ચાલતી ઘઉં. હવે આજ્ઞા બોલી— ‘ અનંત, ચઢા પીશું ? કેટલા વાગ્યા ? ’ અનંતે જવાબ વાળ્યો— ‘ ત્રણ. ’ થયા, બનાવી દે ચઢા. ’ કુદકો ઉત્તરે કંઈ મ બોલતાં આજ્ઞા ચઢા બનાવવા બીજા ઓરકામાં ગઈ. તેને આ કાપલી, અનંતની વિચારતકા, અને બિંદુનો સંદેશ એ બધું શું હતું ? તેના વિચાર ખૂબ સતાવવા લાગ્યા, ચઢા બનાવતાં તેને એમ થતું કે “ હવે અનંતને હું ફરી પૂછું કે સત્ય શું ? ” ‘ ના, ના, મને અંધારાઈ લાગી છે. પશુ બહાર જશો. જરાક ખબર જઈ તો આપોઆપ ખબર મળી જશે. ’ ને ચઢા તૈયાર થતાં તેના એ ખાસ તૈયાર કરી અનંત સામે લાગીને મૂક્યા. ને પોતે ભાંખેડી. પશુ અનંત કશુંક વિચાર તો હતો, ને આજ્ઞા ધીમેથી આવી, એટલે એકાએક તે જાણી ન શક્યો. આજ્ઞા બોલી— ‘ ચઢા લઈ જ્યો. અનંત, પછી વિચારો કરો. ’

અનંતે જોયું જોયુંને આજ્ઞાને ઉદાસ વળે સામે બેઠેલી જોઈ. ‘ કેમ ! ’

‘ આજ્ઞા, તું ઉદાસ અંધ મંદ. ? ’

‘ ના. ના. હું ક્યાં ? ઉદાસ થઈ મંદ છું ! ’

‘ પશુ અનંત— ’

તે આજ્ઞા ન બોલી. અનંતે કહ્યું—

‘ શું છે ? બોલ— ’

‘ તને કંઈ મનમાં કામ લાગ્યો કે અનંત હવે નવા ધંધા લઈ બેઠો, ને તારી મેજો છોડી દેશે. ’ આજ્ઞાના મનના વિચારનું પ્રતિબિંબ અનંતે રજૂ કર્યું. ને આજ્ઞાની આંખમાં આંસુ આવી ગયાં. તેણે ચઢાને ખાસો મૂકી દીધો, આંખો લૂછી નાંખી. જ્યાં બોલી નહી. અનંતે કહ્યું— ‘ આજ્ઞા, આજ કરવા નથી જવું ? ’ હવે આજ્ઞા બોલી— ‘ ના. ’

‘કેમ આમ હુકો જવામ. આજે તને શું થયું છે ?
તું છેક એકલી જ છે, નોકરીની જાળમાંથી
એક રવિવાર મળે, ને તારા મનને— જરા
આનંદ મળે. ધારી હું દર રવિવારે તારી સાથે
હરવા ફરવાનું યોગ્યું છું.’

‘તે હવે તને મમતું ન હોય, કોઈ બહેનપણી
સાથે જ ફરવા કે બીજા જવું હોય, તો— મને
કહી દે, સુઝવણી શા માટે ?’

‘મારે તો કામ નથી. મિત્ર ને સખી બેની
સારા નથીમ તેને મળે. એકલી કુટુંબમાં છું ને
એકલું જીવન છે. તેમાં બોલી આશા. કોની
રાખું !’ તમારે બીજા સાથે જવું ન ફાવે, ને
મારે કોઈ રવિવાર બગડે છે.’

‘તો કૃપા કરી તમેજ આજ મને અહીં રહેવા
દઈ જેમને સાથ આપવો હોય તેમને આપી
એકા છે.’

અનંત બોલ્યો : ‘તો કીક. કાલે જોશીસમાં ફરી
આપણો સંગમ થશે’ તમને એકલાં મમતું હોય,
તો હું જાઉં, હું દિલ્લિથીર છું કે તમને ન મળે.’
છતાં એકલાં ધારી સાથ આપવાની બૂલ કરી
કમતો હતો પણ જરૂર પડે મને કહેશે. તે
કામકાજ કરી આપીશ.’ મારણ એકદમ તમને ઓહી
થકું. તેવું કહોરે માંડું હાથ નથી.’

‘આશા હું જાઉં છું’ આશા તો મૂઠ જોવી
બની મઠ હતી, તે ન બોલી સહે ન આવજો
કયું. તે અપલ પ્રમ્મ પહેરી લઈ અનંત ત્યાંથી
ચાલ્યો ગયો. આશા વિચાર જકાના વમજમાં
અટવાતી બેસી જ રહી, તેને કઈ જ સુઝ્યું નહિ.

× (૨) ×
‘મિંદુએ માયાને સરેશો કહ્યો, માયાએ મિંદુને
પુછ્યું— ‘અનંતને આશા શું કરતાં હતાં ?’ મિંદુ
બોલી— ‘વાતો કરતાં હતાં.’ ‘હી...ક. ને માયા એ
વિચાર્યું. ‘અનંત આશાને ત્યાં મને બોલાવે, તો
મારાથી ખાનગી વાતો ત્યાં કેમ થઈ શકે ? વળી
આશાને કેવું લાગે ? એમ તો નજ મળી શકું. ને
પછી બીંદુને કહ્યું— ‘મિંદુ તું અનંતને કહે. કે
તેઓ મને નહીં કિનારે ફરવા બધાં.’ ‘ત્યાં

મળે.’ મિંદુ સરેશ કહેવા કોમી મઠ. માયા એકલી જ
નહોતી, તેને નાનીબેન મિંદુ તથા પુત્ર પિતા હતા.
અને માયા પરિણીતા હતી.

તેના પિતા તેને કાઈ પુરુષ મિત્રની
મૈત્રી રાખવા દે. એવા સુધારક નહોતા. વળી
લગ્ન કરી એકાદ માસમાં વિદેશ ફળવણી લેવા
ગયેલા મોહનને હજુ તો ધણાં વર્ષ બાદ આવવાનું
થશે, એમ કહેવાતું હતું. એને વૃદ્ધ પિતાને નાની
બહેન સાથે બરણ પોષણમાં પિતાનું પેન્શનથી
ચાલતું નહોતું. એટલે જોશીસમાં નોકરી લેવી પડી,
ને તેમાંથી અનંત સાથે જોગબ મોહનને પણ
પરવવા પહેલાં જોએસો, ને પરણીને થોડીક મુલા
કાતો બાદ છુટા પડ્યાં. મોહનને માયા કંપતિ તરીકે
દરેક રીતે સંપૂર્ણ લોક હતી. ને મોહન ડોક્ટરની
ઉપાધિ મેળવી. વધુ અભાસ માટે ગયો. એટલે
હવે તેના આવ્યા પછી માયાને કશી આપવા
નહોતી. મોહન માયાપ વિહાણે એકલો યુવાન
હતો, ગરીબીમાં મુશ્કેલ કાર્યા દોષ ભતમહેનતે
શિખરવતિ મેળવી અભ્યાસમાં સારા નંબરે ઉત્તીર્ણ
થતા વિદ્યાર્થી મોહનનાર એક ઉદાર સમાવતી
મળ્યા. ને આ વિષે માયાના પિતાને જાણ થતાં,
સારા હાથે, ને એકલો જ છે. એમ કરી માયાનાં
વિવાહ ને લગ્ન કરી નાંખેલાં, અનંત ને મોહન
એકબેકને થોડા થોડા જોગબતા, પણ ગાદ મૈત્રી
ન કહેવાય. માયા, આશા વગેરે બીજો પણ
નોકરીમાં અનંતની જોશીસમાં જ હતી, તેમાં
ફક્ત આ બંનેને જ અનંત સાથે મૈત્રી અનંતને
માયા પરંપર જોગબે, આશાને માયાની જોશીસની
જોગબાણ આમ છતાં એ બધાં એકબેકની કેટલીય
વાતોથી અપરિચિત હતા.

માયાનો સરેશો આપવા ગયેલો મિંદુ
આવી, ને કહે— ‘મોટીબેન, ત્યાં’ તો
અનંતગામ નથી. ને આશાબેન તો કહે. ‘મારે
શું ! હું ક્યાં ?’ ‘અનંતને કહેવા જાઉં.’ માયાએ
મિંદુને જવા દીધી. ને વિચાર્યું. હવે શું થશે ?
અનંત અને ક્યાં મળી શકે ? કાલે જોશીસે મળ્યાં,

તે પહેલાં કેવી રીતે મળ્યું? અરે! હું કેવી, એ કાંઈ પણ દિવસ અનંતનું પર ક્યાં હશે! તે પુછ્યું નહીં. આજાને હુંજ મળ્યું. કદાચ તે અનંતને ઘેર જાય પણ ખરી. ને બિંદુને હાક મારી. બિંદુ આવી. તેને 'જો, હું અહિંયાં જ રમજો, હું હમણાં જ આવું છું. જરાક આજા પાસે જઈને.' ને તેણે જલ્દી કપડાં બદલી જરાકમાળ ઠોક કરી અંપલ પહેરી આવવા માંડ્યું.

૩

આજા કંટાળીને એકલી જ ફરવા જવા વાળ કીક કરી કપડાં પહેરી તૈયાર થઈ હતી. તેનામાં જ માયા ત્યાં આવી, આજા બોલી હતી—'અનંત અહીં નથી.' માયા કહે. 'મને બિંદુએ કહ્યું કે અનંત તો ગયા.' 'તો પછી તમે—' આજાને અર્ધવાક્યે અટકાવી. માયા બોલી—'હું તો તમને જ મળવા આવી છું. મારે તમને એક બાજતમાં જરાક પૂછવું છે.' આજા હવે ચાંત પડી, તે બેઠી ને માયાને બેસવા મુશન કરતાં બોલી—'કહેા, શું વાત છે?' માયા બોલી—'આજા, તમે એકલાં જ છો, ખરું? અને 'તમે અનંતને જરાબર જોળજો છોને! મારે તે અનંત સાથે જોળખાણ ખરી. 'પણ થોડી, વળી જૂલ યાવ તો ખૂબ ઉપાધિ, સાચું કહેા, અનંત કેવા છે?' આજાને આ પ્રશ્ન વિચિત્ર લાગ્યો, છતાં હિતર વાંચ્યો કે—'માયાબેન, તમારે અનંતની જાણીને મને બતાવવી છે! તે અનંતને ને મારે શું! હું એના માટે શી ખાત્રી' આપ્યું! 'આમ એ માણસ ચારા છે. મુખાણુ છે, હાંદર છે. જોજાં માટે સ્નેહ ને સહાનુચ્છતિ ધરાવી શકે છે. પણ તેઓ પ્રેમ કરી જાય છે કે 'કેમ? એનાથી હું અજાણુ છું.' આ વખતે બારણું ખાત્રજ અનંત. આવ્યો હતો. પણ આ વાક્ય સાંભળી તે જરા ચુંપીથી ત્યાં જ બેસો રહ્યો. માયા બોલી—'પ્રેમ કરવા માટે અનંત બધે જોગ ન હોય! વિશ્વાસપાત્ર મિત્ર થઈ શકે ખરાને!'

આજા—'હા, મિત્ર થઈ શકે. સાચા મિત્ર પણ તમારે આટલી બધી એમને, 'વિશે કેમ ખબર પડતી

પડી?' માયા કહે—'વિના કારણ કાંઈ થઈ શકે આ જાનનામાં પડે, 'ને પછી આજાને માટે માયાએ ધારેલું સીધું' પૂછી નાંખ્યું કે 'આજા, તમે તો આનંદનાં લાવિ...' તે જરા અચકાઈ—આજા બોલી. હતી—'ના, ના, લાવિને ભૂત થયું જ નહીં, હવે કદાચ અમે મૈત્રી પણ' ના રાખીએ. આ વાક્ય બોલે છે, તેટલામાં અનંત સામે આવી બેસો, ને અટકાવ કહ્યું. આજા જરા અંખવાઈ, માયા બોલી 'અનંત, તમે અહીં જ—' આજા, કીક થયુ. મારે તમારું ખાસ કામ હતું. 'અનંત બોલ્યો—'તે હું જાણું છું—' ને મને થયું કે કદાચ તમે અહીં મારે ખાતર આવ્યાં હશે. એટલે પાછો અહીં આવ્યો. બાકી-આજ તો આજા એકલાં જ રહેવાને વિચાર રાખતાં હતાં. 'હવે આજા બોલી—'આજ અનંત મને જાહ વચનમાં બોલાવે છે. એટલે હવે એકલીજ રહીશ. બાકી ન રહેત ને વળી મિત્રને પ્રેમી જુદા, એ સતત બાન આપણને હતું, તેમાં મોઢા બોલો વાળે છે. તો મિત્ર પણ ન રહેતું! ને માયા તરફ નજર નાંખી, અનંત—'હા, માયાની માયા મને, તે અમને છોડાવે જ, પણ માયાને હું જાનેલી માયા અનંતને નચાવે તો શુ થશે?' આજા બોલી 'મે'—'તેજ વિચાર્યું' ને તેથી આજાને નાશ જ માદામાં હુમ અનંતને રાખે' હવે માયાને અનંતને લાગ્યું કે આજાની સમજા જેર બોલી ધારણા તરફ તેને પ્રશ્ન કરી શકે છે. 'છતાં અનંત માયાને કહ્યું—' માયા, તો આ કાગળ કાસે સ્ત્રીમર - કે જેર સર્તી-સર્તી મોઢવેલો છે. માયા બોલી—'જેર સર્તીસ-માજ. જલ્દી જો—તેમને જવાબ મળે તો કીક તેઓ એકજ વર્ષ વધારેમાં થયું વધારે મેગરીને' આવવા ધારે છે.

તો હું નિભાવ કરી બહાર. પણ એમનું નજ બચાકું. ને તેથી 'મે નોઢરીમાં મારે માટે એક વર્ષ કામચ રહી ચકામ. તેથી મોઢવણ કરવાની તમને મિલ્કો લખી હતી.' માયાની વાત સાંભળી આજાને થયું કે કોઈનાં હૃદયમાં શું ઢોલ તેની - પરખ થાય એટલી તેની કક્ષિત નહોતી, ને તેણે અનંત ને માયા તરફ ચંકાની નજરે જોયું

તે પસ્તાઈ, ને બોલી-“અનંત, માયાબેન, મને ક્ષમા કરે, મૈત્રીનો અર્થ”-“મૈત્રીજી. મારે વિષે, ને તમારે વિષે મોત્રા ન માનતાં એ વિપરિતતાથી કરી પ્રેમી - માની શકાતી નહીં જોયું. ને અનંત પ્રત્યે આજે મેં—અનંત વચ્ચે જ જોઈયો. ‘મને ખજાર છે. આશા. તારી મૈત્રી સાચી મૈત્રી છતાં કક્ષિતભાવથી ધારણા બાધી, ને તું તારા મિત્રને ક્ષાધ બીજાનો મિત્ર થતા ન દેવા તત્પર થઈ જાય, ને તેજ રીતે’ ‘તમે અને તથા લોકો અટકળો બાધી મૈત્રીનો વિપરિતાઈ કરી કષ્ટ કંઈયું કંઈ જ બાધે છે, એ ધારણાની બૂલ દેવે સુધરવી જ જોઈએ. જોને માયાને તો મોહરીની સમગ્ર ને એના મોહનને વિલાયત સુધી નિયમિત કાગળ વજરે લખી શકે, તેવી સહાયતા આપું, તો તે પુરતી મારી મૈત્રી છે. બાકી એક તો માયાને પિતાએ એવી—‘જૂનવાણી દબે ઉછેરી છે, એટલે મૈત્રી. પ્રુષ્ઠ મિત્ર બનાવતાં જ એતો કરે’ વળી મોહન જેવો સુખયુક્તો સ્વામી, ને નિયમિત પત્રવ્યવહાર એકજ વર્ષ’ ‘વધુ વિલાયત રહે, તો માયાને થઈ વધી છે.’ તેનો જવાબ જાદી જ તેને મળવો જોઈએ. કારણ જે દોષથી ક્ષમા તને કામગીરી પર હાજર થવાનું. તેની તારીખ નજીકમાં જ છે. ને માયા એરમેઈલ દ્વારા કાગળ મોકલવાની, તેમને મોહરી કાગળ રહેશે ને તે પુષ્કા-વેલું. સરળતા ને મૈત્રીમાં જો શકાને અટકળો પ્રવેશે તો પછી શું! બાકી આશા અનંતને પ્રેમ કરવાને, ‘તો હજુ પાત્ર જ મળ્યું નથી.’

માયા વિદાય લેતાં અને અટકળો ને એરસમજથી મુક્ત થયાં, તેનો આનંદ માણવા મિત્રેમા જેવા ભક્ષામણ્ય કરી, આશા બોલી—“અનંત, તમને પાત્ર નથી મળતું. ને આપણી માઠ મૈત્રીને અટકળોથી વિપરિત અર્થથી નેવાય છે, ને મારા હૃદયના વેગને સંયમમાં બાધી મારે કોમળના કાઠ પૂરા કરવા છે. શું થશે! ને અનંતે કહ્યું—“થશે શું! હટ નિશ્ચ ને સંયમી મનો-બળ દ્વારા તો આ યુવાનીની સંખ્યા આવશે જ ને પ્રેમનું પરિવર્તન લક્ષિતમાં પરિણમતાં સાક્ષાત્ પ્રશ્ન પ્રેમની બાવનાથી બાંધેલા દેવામાં નિર્દોષ મૈત્રીના સાધથી જ્ઞાતિ, સંતોષ અને આનંદ મળતાં તમારો નિર્માળ પ્રભાવ ભરી આંખોની જલદંત જ્યોતનો પ્રકાશ પ્રેમને કક્ષિતનાં પ્રતિબિંબથી જગતને મીઠાંતે સાક્ષાત્કાર કરાવશે આશા બોલી અનંત, તમે મિત્ર છો, પ્રુષ્ઠ છો, પણ તમારા હૃદયની પવિત્રતા ને અક જતા કંઈયું છે. તમે જ સાચા પ્રુષ્ઠ છો જ્યાં સ્નેહ છતાં વામના, નથી, મૈત્રી છતાં મોહ નથી, ને સત્યની સદા સમીપ રહી શકાય, ત્યાં નિરંતર સાચી મિત્રતા નિર્માળ, નિર્ભય ટકી રહે છે. પણ મનોમગ્ન એક અલૌકિક માનવ સંપત્તિ છે ને આજનાં યુવાનવર્ગે એવું મનોમગ્ન સાધ્ય કરવા જરૂર ‘બાપુ’ના આદેશને અનુસરવું પડશે. ચાલો અનંત, ફરવા જઈશું! અનંત કહે—“હા, ચાલો—” નહીં કિનારે આશા, લોકોને અટકળોમાં રાચવા લો, આપણો રાહ ન્યારો જ છે.

(અનુસંધાન પાન ૧૪ માં પર)

ત્યાં બેસી રહે છે પ્રશ્ન પાસે પ્રાર્થના કરે છે.

પરંતુ બંદીશની દિવાલો પાછળ પુરાયેલ બંદીવાન હસે છે, આનંદ કરે છે લોકોને ઉપદેશ આપે છે.

શાહ દિવસ પછી પાણીમાં લોકોએ એક મુદ્દ તરતું જોયું જેનીને કિનારા ઉપર લાવ્યા. મોઢા ઉપરથી કપડું ખસેડી જોયું તો “આ તો અહીંન-

દેવ!

ધર્મગુરુ અહીંનંદેવ!” સૌના મોઢામાંથી એક જ સજ્જ સરી પડ્યો.

સદાચાર અને તપશ્ચર્યાની સાક્ષાત્ મૂર્તિ અહીંનંદેવની આ દશા જોતાં સૌ બાળકની પેઠે રહી પડ્યા.

દર એક પ્રુષ્ઠમાં જોડેલી કાગિતી જેરી નાખતી માફક કુંફામાં મારી રહી હતી.

“પ્રાણનાથ! પણ દિવસોની મારી આજા
આને ફોં છે, આજ તમારે મારી
તુષા હિપાવની પડશે.”

“તમે કોણ છો માતાજી?”

“માતાજી!” બક્તિ દસી, “માતાજી ન
કહો.” આ કબ્બ સાંભળવાનો મને ધોષ નથી. પ્રિયે,
હું તમારે મોટેથી પ્રેમ લઈ શકું છું. સાંભળવા
મથું છું.

“પણ તમે કોણ છો?”

રાત્રીએ ધોરે ધોરે પોતાનું સામાન્ય સમસ્ત
સૃષ્ટિ પર જમાવી દીધું હતું. સર્વ પોતાની ગુલાબી
પથારીમાં મીઠી નીદર લઈ રહી હતો. આજે
વાદળાથી ઘેરાઈ ગયું હતું.

શીખોના શુરુ અણુનોવ આવી કાગરત્રીમાં
કાપણ રૂં વગર ધોરે ધોરે પોતાનો પંથ ફાળી
રહ્યા હતા.

અમાનંદ નજીની કાઠીમાંથી આવી કોઈ સ્ત્રી
તેમને જોઈ વળગી પડી. અરજુનોવ પ્રથમ તો ગભ-
રાયા પરંતુ એ જાત નથી. પણ કોઈ જીવનું માનવી
છે, એમ આત્રી થયા પછી તેમણે પૂછ્યું “તું કોણ
છે?” અને સ્ત્રીએ પણ એટલી જ હિંમતથી જવાબ
આપ્યો.

“હું એક સ્ત્રી છું. વર્ષોથી તારી પાછળ તારા
પ્રેમ માટે કાટકયા કરું છું.”

“માતા માતા આમ બોલી મને પાપમાં ન
નાખો. હું તો તમારા પુત્ર જમાન છું.”

“પ્રિયે, પુત્ર જ જાતો, તમારા રૂપની પાસી
આજ વર્ષોથી એકાંતમાં મળવાની તક મેળોતી રહી
હતી. પરંતુ સિપોથી વીટળાયેલા તમને મળી
નહોતી કહી. આજ તમને મળવારે કમિનમાન
બની છું, મારા હાથની તુષા તમારે આજ હિપાવની
પડશે” એક સ્વાસે સ્ત્રી બોલી.

“મરે! પામર સ્ત્રી તું મને બોળ્યે છે?”

“હા. બહુ ચારી રીતે.”

“તું અણે છે? હું કોણ છું?”

“હા, શીખોના ધર્મગુરુ અણુનોવ.”

“તો પછી ધર્મગુરુ પાસે તું શું માગી
રહી છે?”

“હાથ.”

“હાથ! એ હાથ ઉપર તો સીનો અધિકાર
છે. આપું જમત એના ઉપર અધિકાર ધરાવે છે.
પછી તારી માલિકીનું કેમ મંની કહે?”

“જુદું, કોઈના પણ અધિકાર ન હોઈ શકે,
કારણકે આજ વર્ષોથી હું એને કબ્બા કરું છું.”

“શું તને ખબર નથી. હું એક ધર્મગુરુ છું.”

“મને બરાબર ખબર છે, અણુનોવ દેવ.”

“તો પછી એ ધર્મગુરુ પાસે આવી નિર્લજ
એકરમ માંગણી કરતાં તને ધરમ નથી આવતી?”

“હાથ જેને આજે છે તેની પાસે માંગણી કર-
વામાં નિર્લજતા ક્યાં આવી? ખુદ પ્રણને પણ પ્રેમ
ક્યાં નથી કરી શકાતો!”

“પામર સ્ત્રી, તારી આ નિર્લજ વાત સાંભ-
ળવાનો મને જરાય અવકાશ નથી.”

શુરુ અણુનોવ એમ કહી આજવા લાગ્યા. સ્ત્રી
ફરી કોઈ આગળ આવી ઊભી રહી.

“પ્રિય, મારી હિંમતને પૂરતો જવાબ આપતા
જાવ.”

“તારી માગણી રચીકરવા નેટલો પતિન હું
નથી. તું તો મારી જાહેન જેવી છે, જા કાઠી થઈ
સાક્ષી જા.”

“અણુનોવ, તારા પ્રેમની સિનુથી બની પ્રેમની
બીજ માગી રહી છું. શાં છે ને?”

“જનની અન્ન સ્ત્રી મારે મન માગેન છે,
સાક્ષી જા. જાહેન! હું લાગાર છું.”

એમ કહી અણુનોવ ફરી સાજવા લાગ્યા.

પાછળથી અજાજ આજો.

“વર્ષોથી તારા સ્નેહમાં જીવન સમર્પણ કરું
છે, પણ તને એની કદર નથી, તારા પ્રેમના સુમધુર
સ્વપ્નમાં વિહરનારી એક કામિની આ તારું અપમાન

નહીં કરે. એ અપમાનનો બદલો તારે આપવો પડશે.”

ખિનમેલી દુકાયેલી, અપમાનિત ચણેલી એ ધમિની આવેલી દિશામાં ફરી અનુભવ મર્ષ મધ.

એ વખતે લાહોરમાં ચંડુચાહનું રાત્ર્યે હતું એમ કહીએ તો ખોટું નથી.

માર માળતા આલોચાન મકાનમાં અતિ કાઠપી આ અન્યાયી અને ક્રૂર વહુર બેઠો બેઠો આરામથી ચલમ પી રહ્યો છે. એકાએક કોઈ ઝીંઝીએ પ્રવેશ કર્યો. ચંડુચાહે પૂછ્યું “કેમ શું કામ છે ?”

“કામ તો ધણું છે પરંતુ આખની તાકાત બહારની વસ્તુ આપને કહેવાથી શો ફાયદો ?”

“મારી તાકાતની બહાર ?” ચંડુચાહે આશ્ચર્યથી પૂછ્યું.

“હાજી મારે જે કહેવું છે તે આપની તાકાતની બહાર છે.”

“લાહોરના વહુરની તાકાત બહારનું કોઈ પણ કામ ન હોઈ શકે ?”

“તો તમે અહીંનરેવને તેની નાલાયકી માટે બદલો આપી શકો છો ?”

“કેમ ? એણે શું કયું ?”

“શું કયું ? મર્ષ કાલે જ તેણે તેના ડાહ્યા સાથે આપની પુત્રીના લગ્ન માટે ના પાડી હતી બૂલી ગયા ! અને મારે મોટે શું કહ્યું હતું ખરૂં છે ?”

“શું ?”

“તેણે કહ્યું અને ફતરાના ધરે મારો પુત્ર કહી લગ્ન ન કરી શકે, તમારું આ અપમાન મારાથી સહન ન થયું એટલે જ આપની પાસે આવી છું.” કોથળી ચંડુચાહનની અંગિા લાલ બની ગઈ, પેલી ઓ ત્યાંથી ક્યારે ગઈ તે પણ અખર ન પડી.

વિચારતંદ્રામાંથી ભગના જ તેણે અહીંનરેવને બોલાવી મંગાળ્યો, પોતાની સત્તા અજમાવવા પ્રયત્ન કર્યો.

“તો શું તમને એ મંજૂર નથી.” ચંડુચાહે પૂછ્યું.

“માફ કરજો, મારાથી એ નહીં બને !” અહીંનરેવે કહ્યું.

“પછી પરિણામનો વિચાર કર્યો છે ?”

“સંસારના કોઈ દુઃખોની ગતે પરવા નહોતી ચંડુચાહ !”

“દુઃખની પરવા નહીં હોય, પ્રાણની તો છે ને ?”

“પ્રાણ ભય તો કાલે કુરખાની છે. શું તમે કરાવવા માંગો છો ?”

“જેની પાસે કત્તા ન હોય તે કરાવે, મારી પાસે લાહોર હાથ કરવા જેટલી સત્તા છે સમજ્યા !”

“તમારા પુત્રના લગ્ન કરવા જ પમ્મો. ચંડુચાહે ઉમ્મતાથી કહ્યું.

“તમારા જેવા ક્રૂર માનવીને ત્યાં મારો પુત્ર કદાપિ નહીં પરણી શકે.”

“તો શું તમે મારી ઉપેક્ષા કરો છો ?”

“જરૂર.”

ચંડુચાહને એકદમ કોઈ ચાચો તેનાથી વિશેષ બોલાયું નહીં અહીંનરેવ પણ ધર તરફ જવા તીવ્ર ઉતર્યો.

“તમને કે કરવામાં આવે છે.” બાધે રસ્તે જ પહેરેગીરે કહ્યું.

“શા માટે ?”

“તમે બાદશાહ પ્રત્યે બેદરકારી બતાવી છે.”

“સતે, ચાચો.”

“તમને હાથકો પહેરાવવાની છે.”

“શું કહ્યું હાથકો ?” અને આભુર્ગાભુ જમા ચણેલું ઝીંખ ટોળી કિરપાણ કાઢીને ઘૂટી પડવા તૈયાર થઈ ગયું.

“અખરદાર” ચુકુએ કહ્યું. “આ ન્યાય અન્યાય, સત્ત અને દંભ વચ્ચેનું યુદ્ધ છે, તમે વચ્ચે પડીશો નહીં, ચાલો ચંડુચાહ હું તમારી સાથે આવું છું, પણ એટલું નોંધી રાખજો કે હિંદુ સમાજના ઉદ્ધારનું કામ તો અરખલિત થયા જ કરવાનું છે અને એક એવો સમય આવશે કે દંભી અને તે વાસ્તવીભૂત ફરી નાખશે.”

અત્યાચારી ચંડુચાહે અહીંનરેવને જેઠની દિવાલો પાછળ ગોંધી રાખ્યા છે. હજારો માણસો દરેકજાઈ જઈને કરવા આવે છે અને કલાશ, સુધી

(અનુસંધાન પાન ૧૨ થી)

મજૂરના જીવનની સજીવતામાં માનવતા વસી છે

તેની કાયા મજૂરી કરવાને જ સરનાઈ હતી
જાત મહેનતના પૈસામાં જ તે સતોષ અનુભવતો.

પુત્રના શિક્ષણી પાઠવવૃત્તિના બોલે દીકરા-વહુની બનેલી સાથ
પોતાના ધરમાં પડી હતી. તેની પાસે અભિ-સંસ્કાર કરવાને કૂટી બધામ
પથ ન હતી.

આખરે લામાર થઈ તેણે અને લાકાને જામનાજીના પુનિત પ્રવાહમાં
વહેતી મૂકી દીધી. તે પોતે જીવનમાં બાકી રહેલી તાકી-છાંવડી
અનુભવવા પરાણે જીવી રહ્યાં હતા.

મજૂરની આ દઈકારી અને વેદનાપૂર્ણ કઠાણી
સુધ્યે આજે સાત વર્ષ પીતી મારા છતાં જાણે કે
કાલે જ સાંજળી હોયતા ! એમ લાગે છે કઠાણીનો
એક એક સળદ સતપૂર્ણ મટનાનો ખમાસ આપે છે.
સમય તેના ઉપર બિલકુલ અસર કરી શકતો નથી,
સંભવ છે કે મારી લેખિની તે મજૂરના હૃદયની
વેદનાને, તથા તેના અંતરના ઉકારોને બેલ્લિલી
પૂર્વક વ્યક્ત ન કરી શકી હોય, તેના ઉચ્ચ વ્યક્તિ-
ત્વનું રેખાચિત્ર કદાચ મારી કલમ ન એચી શકી
હોય, તો પણ મેં મારી ફરજ સમજી કે તે મજૂરના
જીવનની તરતીર જરૂર અંકિત થતી જોઈએ.
મજૂરની આ કઠાણીમાં મને દરેકાના જે લાવ
તથા વીરત્વની જે છાયા મળી તે : આજ સુધીમાં
કોઈ પણ કઠાણીમાં મળ્યાં નથી. આ મજૂરના
જીવનનું તથ્ય તથા તેનો અનુભવ એ કોઈ કાલ્પનિક
વસ્તુ નથી. પરન્તુ તેના જ જીવનના ક્રિયામયક
ક્ષેત્રનો નકશો છે. એ મજૂરના જીવનના તથ્યોમાં
એક નૂતન સજીવનતા છે. એવી સજીવનતા ! કે જે
માનવતાના ક્ષતિહાસને પાને અમર રહેશે.

નામ તો તેનું કઈ જોર જ હતું, પણ તે
કેમજા મજૂરી કરતો. તેથી સૌ તેને મજૂર કહીને
જ બોલાવતા. મને પણ તેના મૂળ નામની ખબર
નથી.

મ
જૂ
ર

લેખક :
ઉમેશ જોશી
પ્રયોજક :
રતીલાલ મિશ્રારજ
આંખાનેરી

હું લાહોર રોશન પર એકાદ મજૂર માટે આમ
તેમ જોઈ રહી હતી તેવામાં દૂરથી એક વૃદ્ધ મજૂર
નીચે પ્રમાણે ખૂબ પાકતો મારી નજીક આવતો
જણાવ્યો.

"બાઈ સાહેબ ! હું તમારો સામાન જોઈએ
સાઈથ." તે સામાન નજીક પહોંચ્યો પણ નહિ
હોય, ત્યાં બીજા મજૂરો આવી પહોંચ્યા, અને મને
કહેવા લાગ્યા. "શું આપણે બાઈ સાહેબ ?" તે
વખતે જ વૃદ્ધ મજૂર હાકિતો હાકિતો આવી પહોંચ્યો.
મને તે વૃદ્ધ પર રૂબા આવી. મેં 'માયુ' કે આ વૃદ્ધ
મજૂર મારો. મારો સામાન કેમ ઉપાડશે ? મારે
સાત આઠ ફર્માઈ દૂર જવું હતું. તે વખતે રોશન
પર કોઈ વાકન પણ ન હતું. આથી મારે પગ
પાણે જ જવાનું હતું તે સિવાય બીજો ઉપાય ન
હતો. મેં મનમાં નક્કી કર્યું કે આ વૃદ્ધને આઠેક
આના ખાવાને માટે આપવા, અને સામાન કોઈ
હાથમાં મજૂર પાને ઉપડાવી લેવો.

મેં મારી મની-બેગમાંથી આઠ આના કાદીને
તે વૃદ્ધને આપવા માંડ્યા પણ તે લેવાને ઈન્કાર
કરતો બોલ્યો:

"બાઈ સાહેબ ! હું કદી બીજા માનતો નથી.
મહેનત-મજૂરી કરીને કમાઈ લઉં છું. એજ મારી

સાચી કમાણી છે. હું તમારી દયા માટે ઘણો અહેસાનમંદ છું. અલબત્ત! હું ગરીબ છું પણ એવા દલદલ માનસનો નથી કે વચર મહેનતે તમારા ખિરસામાંથી પૈસા પરાવવા લાગ્યાઉં. હાલમાં તો મારા હાથ પગ ચાલે છે મારામાં શ્યામ લેવાની શક્તિ છે. આથી ખાઈ સાહેબ! ભગવાન મને એવું ન જતાવે કે મારે બીજા આગળ હાથ લંબાવવા પડે

૫૬ મજૂરની વાત સાંભળીને હું સ્તબ્ધ થઈ ગઈ. મેં વિચાર્યું કે આ મજૂર કેટલો સ્વાભિમાની છે? ગરીબ હોવા છતાં પણ એ ઈમાન માટે કેટલો મક્કમ છે, ગરીબાઈના મેદાનમાં આફત સામે ઝગમગી એ આગળ વધ્યે જ જાય છે.

બહાદુરીથી જીવનમાં પર આગળ વધતાં એ શાકતો જ નથી. ગરીબાઈની હાથમાં પણ માણુક ઈમાનદાર અને સચ્ચરિત્ર રહી શકે એની મને આજ સુધી ખબર ન હતી. આજ સુધી હું અમીરોને જ ઈમાનદાર અને સચ્ચરિત્ર સમજતી હતી. પણ અમીરોની ઈમાનદારી અને તેમનું વ્યક્તિત્વ આ ગરીબ મજૂરની આગળ કાંઈ વિસ્માતમાં નથી. તે ૫૬ મજૂરે અદાનનો પહો મારી આખા આગળથી દૂર કર્યો

આ વખતે તે ૫૬ મજૂરને ખાણએ હાસેલતો એક જુવાન મજૂર સામાન નજીક આવીને કહેવા લાગ્યો, “હું પહેલો આવ્યો છું, મને સામાન મળવો જોઈએ. જે આપણે તે હું લઈશ”

મેં વિચાર્યું કે ‘હમણાં સુધી તો આ જુવાન મજૂર જાવની રજાક કરતો હોતો હતો અને હા આ જુને જોઈને ચોંકવાની વાત પણ ઉઘાડી રહ્યો છે. ૫૬ પણ સામાનની નજીક વધવાનો પ્રયત્ન કરી રહ્યો હતો, આખરે મેં કહ્યું, “જુઓ તમે પ્રજ્ઞા કમળેર છે, સામાન વળનદાર છે. તમારાથી તે છુપામી નહિ, મારી વાત માની જાવ, હું તમને બીજા આપતી નથી. પણ તમને પોતાના જ સમ-હને.....”

૫૬ તેનો ફેટો ઠીક કરતાં વચ્ચે જ બોલ્યો, “હું કેબાવમાં કમળેર છું પણ હું શક્તિવાન છું. સામાન હું જ લેંગહો લઈશ. કાંઈ એક દિવસની વાત નથી કે સામાન લેંગહો વિના ચાલે, બહી તો સવારથી માંદીને આવું જ ચાલ્યા કરે છે, આજ તમો મારા પર દયા કરીને પૈસા આપો પણ ખરાં, પણ આથી મને ખરાબ આવત પડશે. હું એવું કહિ નહિ કરું આત્માને છેતરીને એવું કામ કરવું જો પાપ છે.”

૫૬ની વાત સાંભળીને હું લાચાર થઈ, આખરે સામાન તેના માથા પર ચઢાવ્યો. તે હોંસમેર આગળ ચાલવા લાગ્યો.

મેં રસ્તામાં કહ્યું, “જો થાક લાગે તો સામાન નીચે ઉતારશું. મોડો થાક ઉતારીને પછી આગળ જઈશું.”

૫૬ મારી વાત સાંભળીને ઢર્યો અને કહેવા લાગ્યો, “ચાલો, ચાલો, ખાઈ સાહેબ! આરામ લેવો એ માનવીનું કામ નથી. તેનું કામ છે ફક્ત આગળ ને આગળ ચાલવું એજ જીવન છે. અને થોડાવું એ મૃત્યુ. વળનથી રહી જશ તમારા મુકામ સુધી પહોંચા વિના હું ચોબી શકતો નથી. હું મરદ છું કાપર નહિ. કુખથી મહારાજું એ મરદનું કામ નથી. પરન્તુ ધીમે ધીમે પોતાની શક્તિથી તેનો મુકામો કરો એમાં જ મરદાઈ છે.”

૫૬ની ગાનમરી વાતો સાંભળીને હું હક, થઈ ગઈ. મને લાગ્યું કે આ ૫૬ કેટલો સાહસિક છે. એનામાં કેટલું પુરુષાત્તન બાકું છે, મજૂરના સ્વર-પમાં કેટલો મદાન આત્મા છુપાયો છે. ઈ-સાનની દરજ્જાથી પણ તે વાકેફાર છે. પણ તેનું બાગ્ય ફૂટેલું છે, તથાપિ તે કમંભાગ્યને સાથે લઈ માનવ જીવનના કપરા માર્ગ પર બેધક આગળ દોડ્યો જ જાય છે. દુનિયાની કાંઈ વસ્તુ તેને પોતાના બેધથી ચલિત કરી શકતી નથી સાચો કમંવીર છે.

“બાઈ સાહેબ.....” મારા કંઈ પટ પર આ જબ્બો અથાથા. હું કંઈપણની કુનિયામાંથી સરી પડી. મેં જોયું તો વૃદ્ધ બિચારો ઠોકર બાઈ જમીન પર પડ્યો હતો. મારી સ્વદ-કેસ તેની છાતી પર પડી હતી. તે લથડાતો લથડાતો ઊભો થયો અને સ્વસ્થ થતાં બોલ્યો, “બાઈ સાહેબ! માફ કરજો, તમારો સામાન ખરાબ થયો હશે તમારે પણ આજે કોણ જાણે કેવા મનુષ્ય સાથે કામ પડ્યું છે.”

મેં કહ્યું, “સામાન બધા ખરાબ છે, પણ તમને કંઈ વાગ્યું નથી. અહીંથી હું બીજા મનુષ્ય કરી લઉં છું. તમે મારી સાથે ચાલો.”

“બાઈ સાહેબ, બીજા મનુષ્ય શા માટે? અને કંઈ વાગ્યું નથી. પક્ષી પક્ષી ચક્ષી આવે એ તો જીવનનો કામ છે બિંદગીમાં ઠોકર વાજવાથી જ આજળ વધાય છે. એનાથી મમરાઈને દૂર કાઢવું એ ઈન્સાનનું કામ નથી. જેના જીવનમાં ઠોકર નથી વાગી, તેનું તે કંઈ જીવન છે! બિંદગીનો વિકાસ તો ઠોકર વાજવાથી જ થાય છે.” જુધે સામાન પોતાના માથા પર મૂકતાં કહ્યું.

મેં જોયું તો વૃદ્ધ મારા મુકામ સુધી પહોંચતામાં ખૂબ હાંફવા લાગ્યો હતો. હાંફતાં હાંફતાં તેણે સામાન મારા ઝીરકમાં મૂક્યો અને તે એક ખૂણમાં બેસી ગયો. મેં કહ્યું, “થોડો થાક ઉતારીને જાઓ.”

“હા, હવે તો થાક ઉતારીને જ જઈશ, મરજી કે તમારા મુકામે તો હવે પહોંચ્યો છું. મુકામ પર થાક ઉતારવામાં હવે વધી નથી.” તેણે પૂરેપૂરો થાક ઉતાર્યો. હું પણ મુસાફરીનો થાક ઉતારી સ્વસ્થ થઈ હતી.

પછી મેં તે પૂછ્યું, “આ ઉમરમાં તમે મનુષ્ય કેમ કરો છો? તમારે ક્યાંતા છોડવા નથી? અને તમારું જીવન શ્રાંતિ ન જણાવે?”

“બાઈ સાહેબ! મારા જીવનને જાણવાથી શું કામો? નિશ્ચયો સિવાય એમાં કંઈ બીજું જાણવા મળે એવું નથી. જુધે ઉપરસ ખાતાં કહ્યું:

“પણ અને તમારા જીવનની કહાણી સંજાવો. હું તે જાણવા આતુર છું.”

x

(૨)

“ઠીક, તમારે સમજાવો. આટલી સહાનુભૂતિપૂર્વક મારી કથની સંજાવવા અને આજમુખી કાઈ મળ્યું ન હતું. ઈન્સાનની આમ કદર કરી જાણો છો. આપ સાક્ષાત્ ક્યાની ફેરી છો.”

“આજમુખી દસ વર્ષ પહેલાંની વાત છે. મારા એક દીકરો હતો. તેનું નામ હતું ધનીરામ. પરંતુ હું તેને ‘ધનિયા’ કહીને જ બોલાવતો. મેં તેને જાત ચોપડી સુધી બાણીયો. તે જ્યારે વીસ વર્ષનો થયો ત્યારે મેં તેના લગ્ન કર્યા. તેની વધુ પણ સુશીલ સ્વેદાળ હતી. દીકરાની મા કામ પછી શોશ વખતમાં જ સ્વર્ગવાસ પામી. હું તે વખતે ચોક્કસરીનું કામ કરતો હતો. શોશ ખગારમાં પણ મેં પેટ પાટા બાંધી દીકરાને બાણીયો હતો. વૃદ્ધ-દીકરો બને મારા તરફ સમકાલ કામચલાઉ. પરંતુ મેં આવતાં જ વડુએ ધર સંભાળી લીધું.”

દીકરાને માસિક પચીસ રૂપિયાના પગારે એક શેડને ત્યાં નોકરી મળી મઠ. દીકરાએ મને કહ્યું, પિતાજી તમે હવે ઘેર બેસીને વ્યારામ કરો. હવે તમારા કમાવાના કિસ્સો નથી. સુવાન યુગ હોવા છતાં વૃદ્ધ પિતા નોકરી કરે, એ મને ઠીક લાગતું નથી. લગવાનું લગ્ન કરો. કાપણના કિસ્સો છે. દીકરાની વાત મારા ખ્યાનમાં ઉતરી, મેં માસિક બાર રૂપિયાવાળી એકાદારીની નોકરી જોડી દીધી. ઘેર રહીને જ ધાર્મિક પ્રવૃત્તિઓને અભ્યાસ કરવા લાગ્યો. મેં હિંદોનો પ્રાથમિક અભ્યાસ કર્યો હતો. પ્રાથમિક અભ્યાસ સિવાય ચોક્કસરીની નોકરી મળતી નહિ. અને પણ જુદું મુસોલીયો એ નોકરી મળી હતી. નોકરી માટેની રોજીવામાં મારે લોહીનું પાણી કરવું પડ્યું હતું.

મેં વચ્ચે પૂછ્યું, “કુત બાર રૂપિયામાં તમ કું રીતે રીતે અજારાન ચાલવું?”

તેણે કીધું ત્યાસ લેતાં કહ્યું, “બાઈ સાહેબ તમને આશ્ચર્ય લાગે છે. મરજી કે તમે મોટા ધરના છો છો. આપને શી ખબર કે આજે હિન્દુસ્તાનમાં ફેરફાર મેં દેંકે બોજન પણ મળતું નથી. લાંબો માણસો પોતાને ને મને તેમાં સંતોષ માની જીવન

વિતાવે છે. તેમને એ દેહ બોજન મળે તો તેઓ પોતાને મોટા નહીં જાણે માને છે. અને બાર રૂપિયામાં ગણ્ય અમારું જીવન-નાવ આનંદથી હારતા. અભિલાષાઓને જેટલી વધારે એટલું જ દુઃખ, અને જેટલી ઘટાડો એટલું જ સુખ છે, ...હં...તો આજળ સંભળો.

મારો દીકરો સવારે સાત વાગે જતો અને રાત્રે નવ વાગે આવતો. એટલી કપરી તેની નોકરી હતી. આરામ તો તેને માટે સ્વપ્નવત્ જ હતો. તે આઠો વખત કામમાં મુંઘાઈ રહેતો ત્યારે ત્રીસ દિવસ પછી એને પચોસ રૂપિયા મળતાં. આમ જ અમારું 'ગાડું' ચાલ્યું જતું હતું.

દિવાળીના દિવસોમાં જ મારો દીકરો 'ધનિયો' જેલના પિંજરામાં પૂરાયો હતો એવી, મને ખબર મળી. હું તેને જોવા માટે દોડ્યો. મેં જોયું તો તેના આખા સરીરમાંથી સોડી નીકળતું હતું તેની આ હાથત ભેંઈ મારા પગ નીચેની જમીન સરી જતી લાગી. ચોરી કરવાના ગુના બદલ તેના શેઠે તેને પકડાવ્યો હતો. તેનો પગાર પણ જપ્ત કર્યો હતો. આખી દુનિયાના સોફા દિવાળીના આનંદના દિવસો જીજવતાં હતાં.

કાંઈના પણ મહેરા પર ગમગીનીની ડાખા નજરે ન આવતી. પરંતુ અમારા ઘરમાં ઘેર અધિકારની ડાખા હવાઈ ગઈ. મારા અંતરમાં, અધિકાર સાથે મહાન દુઃખન જન્મ્યું.

ધનિયાની વહુ શેઠ પાસે ગઈ. તેને પૂછે પડી, ધણી કાલાવાલા કર્યાં, ત્યારે શેઠનું મન જરા પલટ્યું.

શેઠે ધનિયાને એ સરતે છાંડાવ્યો કે વહુએ પણ તેને ત્યાં નોકરી કરવી પડશે. મેં દીકરાને જવાવવા માટે વહુને નોકરી કરવા મોકલી. તે વખતે હું સમજી ન શક્યો કે વહુના ગોરા રૂપ પર શેઠ મોહી પડ્યો. દીકરો છૂટીને ઘેર આવ્યો.

એક હજાર રૂપિયા ચોરવાનો તેના પર આરોપ ચલાવવામાં આવ્યો હતો, તે જેલથી છૂટીને જે દિવસે ઘેર આવ્યો તેજ દિવસે, ગોવાયેલા રૂપિયા શેઠની

નાની પેટીમાંથી મળ્યા. શેઠને માફ ન હતી. તેની બૂલતું પાપ હમારે બોલવતું પડ્યું. જેટલી હાથમારી બોલવવી પડી.

મારો ધનિયો મારો પડ્યો. તેને ખાટલામાં પડ્યાને પંદર દિવસો વિતાવે પણ તબીબતમાં કોઈ સુધારો થયો નહિ.

એક દિવસ તેણે મને કહ્યું, "પિતાજી, તે નર-પિશાચ શેઠને ત્યાં વહુ નોકરીએ જાય એ મને પસંદ નથી.

બીજો દિવસથી મેં વહુને નોકરીએ જતી બધ કરી. હું જાતે જ મહેનત-મજૂરી કરવા નીકળી પડ્યો. હું દર-બાર આના દિવસને જતો કરાવ્યો તે સમયે ઘર તરફ વળ્યો.

ઘેર જોયું તો ધનિયો બેઠેલ પડ્યો હતો. ઘરમાં વહુ ન હતી થોડી વારમાં તેની બેઠોશી ઓળી થઈ. ત્યારે તે બોલ્યો, "પિતાજી તમારા ગપા પછી શેઠ તેના નોકર, સાથે આવ્યો હતો. અને જમર-દરતીથી વહુને સજા ગુણે હતો."

હું દોડતો જ શેઠના મકાને પહોંચ્યો. ત્યાં દર-વાળ પર એક પહેરેગીર બેસેલો હતો, તેણે મને અંદર જતાં રોક્યો.

મેં પૂછ્યું. "શેઠ ક્યાં છે?" તેણે કહ્યું, "શેઠજી કાંઈ બાધ સાથે એકાંતમાં વાતચીત કરી રહ્યા છે અને તેઓ તમને મળી શકશે નહિ તે બાધ હમણાં જ આવી છે. જાણે છો? અમારા શેઠજી બહુ રસિક માણસ છે."

તે પહેરેગીરની વાત સાંભળી હું અવાક થઈ ગયો. મારું લોહી તપી ગયું મેં ન આજળ જોયું કે ન પાછળ, શેઠનો જ શેઠના મકાનમાં ગયો. અંદર મેં જે કોઈ જોયું તે કહેવું નહોતું છે. શેઠની નજીકમાં જ એક દંડો પડ્યો હતો. તે ઉઠાવીને મેં તેના વડે શેઠનું સ્વાગત કરવા માંડ્યું પછી...પછી શું? તેના નોકર-ચાકરાએ મને ખૂબ માર માર્યો, અને મને પોલીસ મોકીમાં પૂરી દીધા.

મેં પોલીસ આજળ બધી સત્ય હકીકત જણાવી મારી એક પણ વાત સાંભળવામાં ન આવી. મારી

વહુએ પણ થાણેનાર આમળ સત્ત્વ દહીકતનું કરણ-
પૂજું ખ્યાન કરું, પરન્તુ અરીઓનું કાણુ સંભળે
છે? પોલિસ પણ અમીરોની જ હોય છે થાણેદારે
પણ વહુની સુન્દરતા જોઈ તેની મક્કરી કરવા માંડી.

હું પિંજરામાંથી જૂઠા બરણા પાડી રહ્યો હતો.
હું રાઈ રહ્યો હતો—મારી કમનસીબી પર.....
કહેતાં કહેતાં કહેતાં વહુની આંખોમાં અશ્રુગિન્દુ
ઊભરાયા.

મેં તેને ધીરજ આપી. તેણે ફરીથી આગળ
ચલે કરું.

“અરીઓની સુન્દરતા પણ પાપ સમાન જ
નીવડે છે, હું છપ્પરને પિંકારવા લાગ્યો. તે અમને
અરીજ બનાવ્યા, તે સુન્દરતા કેમ આપી? અરીઓ
સુન્દરતાની રહા કરી ચકના નથી. થાણેદારે થોડા
વખત પછી વહુ સાથે મને છોડી મૂક્યો. હું ને વહુ
ધેરે આંખ્યા.

ધરમાં ધનિયો બેઠોય હતો. તેના સરીરમાં તાવ
વધ્યો હતો. બેઠોયી દૂર થતાં તેણે આંખો ખોલીને
મારી તરફ જોયું મારા સરીરના કેટલાક ભાગોમાંથી
થોડી ટપકાઈ હતું. તે જોઈને તે કાંઈક કહેવા માંડ્યો
હતો, પણ તેની જીભ જે આવા લાગી. તથાપિ તેણે
પરાણે ભરે કરીને કહ્યું “આ ધનિકાનો નાશ કરો
ફુનિયામાંથી તેમનું નિકંદન થાઓ.” કહેતાં કહેતાં
તેણે આંખો બંધ કરી દીધી.

મેં તેને હાંકી મારી, “બેટા!”

તેણે એક વાર ફરીથી આંખો ખોલી, અને
સદાને માટે બંધ કરી દીધી. મારી સામે ધીર અધ-
કાર હવાઈ ગયો.

બીજી તરફ વહુ પણ ખાટલા પર અચેતન
અવસ્થામાં પડી હતી. હું વહુના ખાટલા નજીક
ગયો. તે બેઠોય હતો. તેનું સરીર તપી રહ્યું હતું.
તે બેઠોયીમાં ખડો રહી હતો..... “થોડી મારી
નાખો,.....અરે તે આલી આવી રહ્યો છે.....
થાણેદાર પણ નફામાં છે.....એ અમીરોનું મને
મોં ન બતાવે.....”

મેં પૂછ્યું, “વહુ તમને કેમ છે? તેણે મારી
તરફ જોયું. તેની આંખમાં અશ્રુગિન્દુ ટપકી રહ્યા
હતાં. તેણે કહ્યું, “હવે તેમની તબીબત કેમ છે?”

“તે તો હમેશને માટે આલી ગયો, વહુ! તેણે
એક વાર મારી તરફ આંખો ફાંટીને જોયું, પછી
તેણે એક મોઢું દિગડું લાધું.” તેની ખુશ્બી આંખો
હંમેશને માટે ખુશ્બી જ રહી ગઈ.

હું સુનમૂન થઈ ગયો. શું કરવું? તેની મને સમજ
ન પડી. ધરમાં યુવાન ‘દીકરા-વહુની બે લાક પડી
હતી. અને બીજી તરફ સહેરમાં થોડીની આજેવાની
નીચે એક સરખસ નીકળ્યું હતું. તેણે “આરિય-
નું રક્ષણ કેમ કરવું?” તે વિશે જોનું બ્યાખ્યાન
થવાનું હતું.

મેં મહોલાના કેટલાક માણસોને ભેગા કરીને
લાશોને યમુનાકાંઠે સુધી પહોંચાડી. અગ્નિદાહ દેવાને
માટે પણ મારી પાસે પૈસા ન હતા. લાચાર થઈ
લાગોને મેં જમનાજીના પુનિત પ્રવાહમાં વહેતી મૂકી
દીધી. હવે હું એકલો જ અલાગી રહી ગયો, કોને
ખતર? દલુ મારા પર કેટલુંક વીતવાનું બાકી છે,
કહેતાં કહેતાં વહુ રડી પડ્યો.

રડતાં રડતાં તે જોલ્યો. “ખાઈસાહેબ! ત્યારથી
જ હું કુઝળો માર્યો મજૂરીનું કામ કરું છું.” મજૂ-
રી આ દર્દીની કહાણી સંભળી મારી આંખોમાં
આંસુ આંખ્યાં. મેં તેને પમાસ ફીંપા આપવા
માંડ્યા. પણ તે લેવાનો તેણે તદ્દન ઈન્કાર કર્યો. મેં
તેને જૂથ સમજાવ્યો, પણ તેણે કહ્યું, “ખાઈસાહેબ,
હું તમારા ફિપિયા લઈ ચૂકું નહિ મારું જીવન તો
મજૂરી કરવાને જ સરખાયું છે. હું તમારા ફિપિયા
લઈને અંત સમયે મારું ઈમાન બચાડીશ નહિ.”

જતી વખતે તેણે ફક્ત એક ફિપિયા લીધો, તે
પણ મછી જ આનામાંનીથી. તે મજૂર હવે બા ફુનિ-
યામાં જીવતે છે નહિ તેની તો કોને ખતર?
પરંતુ તેની કહાણી આને પણ મારા હૃદય પર પર
જોનો ને તેવી જ અકિત છે.

અરીઓને મળેલી સુન્દરતા શું પાપ છે

લોક જલે કંઈ તાળાં દેવાય !

લેખક શ્રી કેશવલાલ ચતુરભાઈ પરેલ

મનહરની પત્ની કુંજવાન ધરની કન્યા હતી, દરેક વાતમાં તે પોતાનું વર્ચસ્વ બતાવવા મથતી. મોટાભાઈ તે મનહરના વિચારોથી ઉલટા જ વિચાર રજૂ કરતી. મનહરની ખરીદીથી કાષ્ઠપણુ ચીજમાં તે કંઈને કંઈ ભૂલ કાઢતી પણ તે જે કંઈ કરતી એમાં તો યજ્ઞાના બાપથી પણ ભૂલ કાઢી ન શકાય. મનહરનું એક કામ તે ખાસ વખાણતી અને તે દર માસે પગારના રૂપીઆ લાવવાનું બાકી મનહરનાં બીજાં બધાં કામ તેને મન વુઝી જતાં.

એક દિવસ રાતના મનહર ઝોડીસેથી ઘેર આવી, કપડાં ઉતારી, લાય, પગ, મોં ધોઈ રસો-કામાં અવેશ કરતાં જોડેથી : 'રસોઈ તૈયાર છે કે ?'

'હા, તૈયાર છે.'

'શાક સાતું બનાવ્યું છે ?' મનહરે ઢાળેલા પાટલા પર બેસતાં પૂછ્યું.

'ખટાટા અને કુંગળીનું.'

'પંજુ, એ તો કોખીજનું શાક લાવવાનું નોક-રને કહ્યું હતું ને ?'

'એ એ તા મંગાવી.'

'કેમ ?'

'કેમ શું ? કોખીજ કરતાં કુંગળી અને ખટાટા ખરાબ છે ?'

પણ મને કુંગળી સારી નથી લાગતી.'

'સારી ચીજ ક્યારે તમને સારી લાગે છે ?'

'તો શું મને બધી ખરાબ ચીજો જ સારી લાગે છે !'

'બસ હવે તમારી તકરાર ન વધારો. ખાતું હોય તો છાનામાના ઝેરોને ખાઈ લો.'

'અને ન ખાઈ તો ?'

'તમારી મરજી. લાગે છે કે ભૂખ નહિ હોય એટલે જ આટલાં નખરાં કરો છો.'

'કેમ, શું ખાઈ છે તે ?'

'એ તો તમે જણો.' બૃષ્મણે માથામાં આટલી કમચુકી ન કરે. એને તા જે કંઈ મળે તે શાન્તિથી ખાઈ લે.'

'એટલે તારા મનથી બૃષ્મણે માથાપ્રતે પોતાનું મનવંચિત મોજાન ખાવાનો દક્ક જ નથી.'

'તમને તો નાહક કપડાવાની ટેવ પડી ગઈ છે આજ તહેવારના દિવસે પણ કંઈક કરવો છે કે શું ?'

એ દિવસે ઉતરાયણ હતો એ વાત જ મનહર ભૂલી ગયો હતો. કારણ કે રમ હોવા છતાં એ દિવસે સાહેબના બોલાવવાથી ઝોડીસે જવું પડ્યું હતું, અને ઝોડીસેથી આવેલો હોવાથી તહેવારની વાત જ ભૂલી ગયેલો આજે ઉતરાયણ છે એ સમજાવે એ સમજતાં જ, મરવાદો, આજે તમારો કંઈક કરવો એ સાડુ નહિ, એમ વિચારી તે ચૂપચાપ ખાવા માંડ્યો.

ચાર જ કોળિયા ખાધા પછી તેણે કહ્યું.

સાકમાં મરચું વિશેષ છે !'

સ્વાદ તો મરચાંનો જ છેને, મરચું અને ખટાટા વિના કુંગળી મળચટી લાગે.'

પણ આટલું બધું !

ટેટલું, પાણીર તો નથીને ?

અરે, એથી યે વિશેષ લાગે છે !'

હા, આજે તમને બધામાં કંઈને કંઈ ખામી જણાયો, કારણ કે કોખીજનું શાક નથી થયુંને.

ત્યારે શું હું જુડું કંઈ છું. બૃષ્મણીએ રોષ કાઢ્યું છું ?

જે હોય તે. હવે શું ન થવાનું નથી. પછી લાલે મીઠું વધારે હોય કે મરચું.'

મનહરે પાણીના ઘૂંટણ સાથે બીજા ચાર જ કોળિયા ખાધા. પછી તેણે કહ્યું : 'આજે તહેવાર

હતો તો હંધક ગંગી ચીજ બનાવવી હતીને.' ત્યારે એમ કહેને ગંગી ચીજ ખાવાની હુમ્મલ હતી. મર્યાદા તો એક બહાનું હતું. પત્નીએ અસ્મિત કદાચમાં કહ્યું.

આ દેહાસ્થી મનદર ગુરુને મયો પશુ તહેવાર છે એ વિચારે જ્ઞાન્ત બની ગયો અને ભોલ્યો. 'ગંગી ચીજ ખાવાની હુમ્મલ એ શું અરાજક વાત છે ? ' અરાજક તો નહિ પણ ચાટણવેશ તો અરાજક. 'કામ કામવાર ખાવું એ પણ ચાટણવેશ કહેવાય !'

પત્ની નિરુત્તર રહી. મનદર પોતાનું સ્વાભિમાન ધવાયા છતાં બેપ-ચાપ ઊભો થઈ ગયો. તેના હૃદયમાં પત્ની પ્રતિ નરી પૂજા ઊભારાતી હતી.

૨

મનદરના મકાનથી થોડેક દેરે પરબુ કાકા રહેતા હતા. અસહ્ય જૂનવાણી વિચારના. પણ જમાનાના આધેલ એટલે મધુ તિષ્ઠતિ જિહ્વાએ એ એમને સિદ્ધાંત હતો. જૂનવાણી એમની નેમ પારકી પંચાત અને નિંદા એમના મુખ્ય વિષય હતા. મનદરને તેમની સાથે ઠીક મેળ હતો. તે બ્યારે ધરથી કંટાળતો ત્યારે તેમની પાસે જઈ એ મડી બેઠતો પરબુકાકાની પારકી પંચાતિયા ઘણીમાં તેના મુદ્દાવનની કમીની પણ નોંધાએલી હતી પણ મનદરના મુખે એ વિષે હરફ પણ ઉચ્ચારતા નહિ. પાછળ તો તેની નિંદા અવશ્ય કરતા.

મનદર જમી રહીને તેના દિવાનખંડમાં ગયો. એક સિગારેટ સળગાવી, ધૂમાડા ફાટતાં તેણે પરબુ-કાકા પાસે એમની બેસવા જવા વિચાર કર્યો. એટલામાં એક માણસ અંદર આવી કહ્યું. આપને રામુની બા બોલાવે છે. 'કેમ ?'

એની ખબર નથી. રામુ બિમાર છે. તમને બોલાવ્યા છે !

મનદરે જલદી જલદી બેચાર દમ લગાવી સિગારેટ ફેંકી ફાણી; અને કપમાં પહેરી આલવા માર્યું.

નોકરને કહ્યું કે પૂછે તો કહેજે કે કામ હોવાથી બહાર ગયા છે. ગૌરીશંકર મનદરની ઓફીસમાં જ કામ કરતા હતા. એક વરસ પર તેમનું મરણ થયું હતું મરતી વખતે તેમણે મનદરને કહેલું કે મારા બાળમર્યાદાની ખબર રાખતો રહેજે. ત્યારથી મનદર અવારનવાર તેમના ધરની મુલાકાત લેતો અને જનતી સહાય કરી પવિત્ર આશયે મિત્ર ધર્મ જગવતો હતો.

મનદરે ગૌરીશંકરના ઘર પહોંચતાં જ પૂછ્યું, રામુને કેમ છે ? ' 'સારું છે, હમણાં જ મુક્ર ગયો.'

ગૌરીશંકરની પત્નીની ઉમ્મર પચ્ચીસ છગ્ગીસ વરસની હતી. ધૈર્યવૃદ્ધી રંગ, ઘાટીકું સરીર, નખ-શીખ સાધારણ સુંદર. આંખો મોટી અને કરુણા-ભરી હતી.

આવનાર માણસ તો કહેતો હતો કે રામુની તખીઅત સારી નથી. ના, આસ એવું કંઈ નથી. સાધારણ ઘરડો છે. હવા પીવામાં છે. પછી રામુની માએ કંઈક રિમત કરતાં બનજાણુ ગાણીમાં કહેવા માર્યું. 'આજે તહેવાર હતો એટલે ખાવાનું બનાવ્યું હતું. થોડુંક ખાશો !'

પણ મેં હમણાં જ ખાધું છે. ખાધને બીરો એટલામાં તમારો માણસ બોલાવવા આવ્યો. રામુની માના મોં પર ઉદારીનતા ફરી વળી. ફર્કામાં કંઈ કહ્યું. આજે તમારે અહીં ખાવાનું છે એમ સવારે જ કહેવામાં આવી હતી પણ કામ કરવા-વાળો છોડો શોભા દિવસથી આવતો નથી. એટલા માટે તો અમારા એક જોરકાના બાકાત અત્યારે બાકું આપવા આવેલા તેમની સાથે સંદેશ મોકલી તમને તેમના. કહો તો લાવું.'

મનદરને લાગ્યું કે ના કહીશ તો બોલું લાગશે, તહુપરતે તે અધો બૂખ્યો હતો તેણે પૂછ્યું શું શું બનાવ્યું છે !

શીશ પૂરી, બટાકાવળા, કચોરો, કોળીજનું શાક, પાપડ, રાનડ, ચટની એવું એવું. ને ને ચીજ

નોકરને કહ્યું કે પૂછે તો કહેજે કે કામ હોવાથી બહાર ગયા છે.

ગૌરીશંકર મનદરની ઓફીસમાં જ કામ કરતા હતા. એક વરસ પર તેમનું મરણ થયું હતું મરતી વખતે તેમણે મનદરને કહેલું કે મારા બાળમર્યાદાની ખબર રાખતો રહેજે. ત્યારથી મનદર અવારનવાર તેમના ધરની મુલાકાત લેતો અને જનતી સહાય કરી પવિત્ર આશયે મિત્ર ધર્મ જગવતો હતો.

મનદરે ગૌરીશંકરના ઘર પહોંચતાં જ પૂછ્યું, રામુને કેમ છે ? ' 'સારું છે, હમણાં જ મુક્ર ગયો.'

ગૌરીશંકરની પત્નીની ઉમ્મર પચ્ચીસ છગ્ગીસ વરસની હતી. ધૈર્યવૃદ્ધી રંગ, ઘાટીકું સરીર, નખ-શીખ સાધારણ સુંદર. આંખો મોટી અને કરુણા-ભરી હતી.

આવનાર માણસ તો કહેતો હતો કે રામુની તખીઅત સારી નથી. ના, આસ એવું કંઈ નથી. સાધારણ ઘરડો છે. હવા પીવામાં છે. પછી રામુની માએ કંઈક રિમત કરતાં બનજાણુ ગાણીમાં કહેવા માર્યું. 'આજે તહેવાર હતો એટલે ખાવાનું બનાવ્યું હતું. થોડુંક ખાશો !'

પણ મેં હમણાં જ ખાધું છે. ખાધને બીરો એટલામાં તમારો માણસ બોલાવવા આવ્યો.

રામુની માના મોં પર ઉદારીનતા ફરી વળી. ફર્કામાં કંઈ કહ્યું. આજે તમારે અહીં ખાવાનું છે એમ સવારે જ કહેવામાં આવી હતી પણ કામ કરવા-વાળો છોડો શોભા દિવસથી આવતો નથી. એટલા માટે તો અમારા એક જોરકાના બાકાત અત્યારે બાકું આપવા આવેલા તેમની સાથે સંદેશ મોકલી તમને તેમના. કહો તો લાવું.'

મનદરને લાગ્યું કે ના કહીશ તો બોલું લાગશે, તહુપરતે તે અધો બૂખ્યો હતો તેણે પૂછ્યું શું શું બનાવ્યું છે !

શીશ પૂરી, બટાકાવળા, કચોરો, કોળીજનું શાક, પાપડ, રાનડ, ચટની એવું એવું. ને ને ચીજ

નોકરને કહ્યું કે પૂછે તો કહેજે કે કામ હોવાથી બહાર ગયા છે.

ગૌરીશંકર મનદરની ઓફીસમાં જ કામ કરતા હતા. એક વરસ પર તેમનું મરણ થયું હતું મરતી વખતે તેમણે મનદરને કહેલું કે મારા બાળમર્યાદાની ખબર રાખતો રહેજે. ત્યારથી મનદર અવારનવાર તેમના ધરની મુલાકાત લેતો અને જનતી સહાય કરી પવિત્ર આશયે મિત્ર ધર્મ જગવતો હતો.

મનદરે ગૌરીશંકરના ઘર પહોંચતાં જ પૂછ્યું, રામુને કેમ છે ? ' 'સારું છે, હમણાં જ મુક્ર ગયો.'

તમને બાવે છે. એવી ચીજો બનાવેલી છે.

પોતાની રુચિ પ્રમાણેની ચીજોનાં નામ સંભળી મનહરના મોંમાં પાણી આવી ગયું. 'વારુ, તમારી મહેનત નકામી નહિ જવા દઈ, પણ બધું થોડું સાવળો.'

રામુની માનું મોં ખીલી ઊઠ્યું. તે ઝડપથી ઊભી થઈ રસોડામાં ગઈ.

મનહર વિચારવા લાગ્યો, આ સ્ત્રી જેની હતું મહિને એકાદવાર ખખર કાઢું છું તેને મારી રુચિનું કેટલું જાન છે અને મારી પત્ની જેનું હતું ભરજી-પોષણ કરું છું જેને માટે હું મારા પ્રાણ સુઢાં આપી દઈ તેને મારી કંપ પરવા જ નહિ !'

રામુની મા બધી વાનગીઓ યાજ્ઞમાં પીરછીને લાવી અને તે મનહર સમક્ષ મૂકી. મનહરે ખાવાનું કરે ક્યું એટલે રામુની માએ કહ્યું. 'એમના મરજી પછી આજ અહીં જમ્યા ન હોત તો મને એટું લાગત.'

મનહર રામુની માના મોં તરફ તાકી રહ્યો હતો. એ મોં પર પ્રસન્નતાની ઝલક હતી. મનહરને એ જરૂર જ મનહર લાગી. તેણે મનમાં વિચાર્યું. 'આ પત્ની હોત તો !

મનહરના હૃદયમાં આવેો જાવ ઉત્પત્ત યવાનો આ પહેલો જ પ્રસન્ન હતો.

બોજન પુરું થતાં મનહરે પાન ખાધું. પછી રામુની માએ સિગારેટની ડબ્બી આપી મનહરે સાચું જોઈયો. 'સિગારેટ પણ મગાવી હતી !

મનહર મુગ્ધ બની ગયો સિગારેટ સજાગવતાં વિચારવા લાગ્યો. આવી સ્ત્રી અને તે વિધવા ! છતાં સોઠા મનરને દવાળું કહે છે.

થોડીવાર પછી મનહર ધેર જવા નીકળ્યો. રસ્તામાં રામુની માની મૂર્તિ તેની આંખોમાં નાચતી હતી. અને કાનોમાં 'જે જે ચીજ તમને બાવે છે એ ચીજો બનાવી છે' એ કહ્યો મૂંજતા હતા.

ધેર પહોંચતાં જ તેના પત્નીએ પૂછ્યું, 'ક્યાં ગયા હતા ?'

મનહરે મંબીરપણે કહ્યું. 'સ્વર્ગની સહેલગાહે.'

'તો પાછા કેમ આવ્યા ?'

'ત્યાં નરકના પ્રાણીઓને રહેવાનો અધિકાર નથી.'

'તો નરકમાં જ ચાલ્યા જવું હતું ને.'

'આ ધર વિના બીજે ક્યાં નરક છે ખરું ?'

'આ નરક હોય તો તમે આ નરકમાં રહો. હું કાલે મારા પિયર ચાલી જઈશ.'

મનહર નિરુત્તર રહ્યો.

૩

મનહરની પત્ની રિસામને પિયર ચાલી ગઈ એ વાતથી પરજીકાકાને ખબર પડી તેમના મનમાં તો બજે સોનેરી અવચર સાંપાડ્યો હોય એટલો આનંદ થયો. તેમણે તેમની ટેવ મુજબ લોહોને કહેવા માંડ્યું જેઓને પેલા મનહર પેલા મોરી-સંકરની વિધવાને ત્યાં જાય છે તે. માંદગા દુકામ જેવી રૂપાણી મોરીમાં થું કહેણ છે તે લોકોએ પિયર કાઢી મૂકે છે ! દાળમાં કંઈક કાળુ લાગે છે ! લોહો, અરે મનહરનાં પાઠોશી પણ પરજીકાકાની વાત કહેતાંની સાથે જ માનતાં થઈ ગયાં. અને કહેવા લાગ્યા 'દુનિયામાં લોહો કહે છે કંઈ અને કહે કંઈ. કેવી વિચિત્રતા !'

મનહરનાં પાઠોશી તેના દામપત્ત્ય જીવનથી માત્ર હોવા છતાં પરજીકાકાની વાત સાચી માની બેઠાં. અને જતા આવતા મનહરને જોઈ જોઈ અંદાજેદર ટીકા કરવા લાગ્યા. દુનિયાની ખરી વિચિત્રતા તો એ છે કે લોહો સત્યને ખરે જાણે પહેલું માને છે.

પત્નીના પિયર જવાથી મનહરને પહેલાં એ ત્રણ દિવસ તો શાન્તિ મળી પણ કેમકે તે કંટાળવા માંડ્યો. તેને લાગ્યું કે પત્ની હતી ત્યારે ધર નરક તત્ત્વ લાગતું હતું પણ તેના જવાથી કંઈ સ્વર્ગ જેવું બની ન ગયું. તે ખૂબ જ મંબીર અને રોક્ષમ રહેવા લાગ્યો, જ્યારે માણસમાં હૃદયમાં કોઈ વસ્તુ પ્રતિ જાત અને અજાત બન્ને પીડાકારક લાગવા માંડે ત્યારે તે વિહ્વળ બની ગયું.

પત્નીના પિયર ગયા પછીનો એ પહેલો સ્વિ-વાર હતો, મનહરે સવારે પથારીમાંથી ઊઠતાં નિશ્ચય કર્યો કે આજે જાણમાં સારું બોજન ખાવાનું પણ

વળી પાછો બાળકના હાથે વિચાર બદલાઈ ગયો. બાળ તો રામુના ત્યાં જ ખાવા જઈ તો ? ત્યાં બોજન પણ થશે, બપોરનો આરામ પણ લેવાશે, રાંધવાની ખટખટમાંથી બચી જવાશે ને દિવસ પણ ઝટ આશ્વે જશે.

તેણે નોંધર સાથે રામુની માને સંદેશો કહેવાવાની હાથે. તે દશેક વામતાં મોરીશ્કરના ધર તરફ જવા નીકળ્યો. પરંતુ કાકા રસ્તાના ઝોટલા પરની તેમની એકે એક હતા. તેમણે પૂછ્યું 'ક્યાની તૈયારી કરી છે ?'

મનદર જાણે રહ્યો અને બોલ્યો, 'મોરીશ્કરના ધર તરફ. બહુ વખતથી ગયો નથી. બાળ તો ખાવાનું પણ ત્યાં છે; હાથે બનાવતાં બાળક આવે છે.'

મોરીશ્કરની વહુ જેવું સ્વાદિષ્ટ બોજન બનાવે એવું રાજ ધેર બનતું નહિ હોય 'પરશુકાકાએ રહેસખરી રીતે રિખત કરતાં કહ્યું.

મનદરે એ રિખતનો મંબીરપણે વિચાર કરતાં કહ્યું. 'હા, શીએ બનાવેલા બોજનમાં સ્વાદ અવરખ આવે છે. પણ એટલા માટે નહિ કે એ શીએ બનાવ્યું છે પણ એટલા માટે કે એક અનુભવી બંધિએ રસોઇ બનાવી છે માટે. મને કે કોઈને પણ રસોઇના અનુભવ હોય તો હું કે કોઈ પણ સ્વાદિષ્ટ બોજન તરફ બનાવી શકીએ.'

પરશુકાકા મનદરની વાત ન સાંભળતા હોય એમ બોલ્યા. 'બપોરે બનાવનાર પોતાના મનમાવતું હોય ત્યારે બોજન પણ સ્વાદિષ્ટ બની જાય છે. ક્યારે પાછા-ફરવાના ?'

'હવે તો સંજનો પાછો આવીશ. બપોરે ત્યાંજ આરામ કરીશ.'

'ઠીક છે, પત્નીની ઝેરહાજરીમાં મન-મહેલા-વવાનું કોઈ સાધન તો નેહિએ જ ને ?'

મનદરે મોંઘી જાણે, પરશુકાકા પ્રતિ તીમ નજર નાખતાં કહ્યું. 'એટલે ?'

'એટલે ! તમારા દિલને જ પૂછોને ! આ વાળ કંઈ તાપમાં બેઠે ધોળા થયા નથી ? પરશુકાકાએ માથા પર હાથ મૂકી કહ્યું.

કોઈના સંબંધમાં આવે ઉતાવળે કે અનુમાનથી અભિપ્રાય આપો ત્યારે તો એમજ લાગે છે કે વાળ ધોળા કરવા તાપમાં બેસવાનું કંઈ પણ તમે સહન કર્યું નહિ હોય. માથું ચુકામાં નાખી વાળ તરત કંદે કરી નાખ્યા લાગે છે !

'તમારું ધારવું સાચું' પણ હોય, પણ હું એક-લોજ આમ કહેતો નથી. ખીજાં લોકો પણ આમજ બોલે છે. તમે સંસારને નેહિએ બેવકૂફ સમજો છો અથવા બનાવા ચાહો છો એટલે એ બની શકતો નથી.'

સંસાર સદાયે બેવકૂફ રહ્યો છે અને રહેવાનો, સાંભળ્યું પરશુકાકા ? સંસાર વાસ્તવિકતાને બહુ જોઈ પિછાને છે, વધારે તો એ ભ્રાન્તિઓના જ શુભાશ રહ્યો છે !

'ઠીક કહો છો, સંસાર જેને રહ્યક સમજે છે તે બહુક નીકળે એ ભ્રાન્તિ છે ! પરશુકાકાએ બં-ગમાં કહ્યું.

'ના, એ ભ્રાન્તિ નથી. બપોરે રહ્યક બહુક બની જાય ત્યારે ભ્રાન્તિ કેમ કહેવાય ? પણ સંસાર એ નથી વિચારના કે જેને તે બહુક સમજે છે તે સંભવ છે કે રહ્યક પણ હોય. વાસ્તવિક ભ્રાન્તિ આ છે !

પરશુકાકા, હા...હા...કરી હસી પડ્યા અને બોલ્યા, 'કાઈ, તમારું તત્વજ્ઞાન વિચિત્ર છે. વારુ, જાઓ, ત્યાં તમારી રાહ જોવાતી હશે. મારા તરફથી કોઈ જાતની સંકા રાખશો નહિ !

મનદર મરીમર અવાચક જાણે રહ્યો. પછી બ્યાં પાંપ નથી ત્યાં કરશો ? એમ વિચારી ચાલવા લાગ્યો.

રામુની માએ મનદરનું સ્વાગત કર્યું. મનદરે બોજન કરી લીધું પછી કહ્યું. 'અત્યારે મોજુ ધેર જાય છે, બે ધડો અઢોજ પડ્યા રહીશ !

રામુની મા નિરૂત્તર રહી. તેના મોં પર ચિન્તાની રેખાઓ ફરી વળી, એ કેમ ? મનદરનું હવે

ધક્કો ઉઠ્યું, તેણે કહ્યું! અહિં રહેવામાં હંઈ વાંધો છે !

‘ના, મને તો હંઈ વાંધો નથી. મને તો આનંદ થશે પણ...’

‘પણ...પણ શું ?’ જલદી કહેા

રામુની માએ આંધુ ભરી આંખે કહેવા માંડ્યું
‘શું કહું, તમે મને નીચ સમજશો.

તમારા ઉપકાર હું કદાપિ ભૂલીશ નહિ તમારા
બદલો સાત ભવ સુધી વાળા ચક્રીય નહિ. પણ...
પણ...લોકાં જીએ હંઈ તાર્ણા દેવાય છે !’

મનહર હતાવળે ખોલી ગયો. હા, હા, હું
તમારું કહેવું સમજી ગયો. તમારા ખ્યાલ ખરેખર
સાચો છે. મારી બૂલ હતી હું જાહેં છું, હવે
કદાપિ બદો નહિ આવું.’

‘ના, ના. હું એમ કહેતી નથી કે તમે અહીં
ખિલકુલ ના આવશો.’ રામુની માએ વ્યાકુળ બની
જઈ કહ્યું.

‘ના, ના. આવવાની જરૂર પણ શી છે ? હવે
નહિ આવું. હવે નહિ આવું હવે નહિ આવું.’
એટલું કહી મનહર પાગલની જેમ ત્યાંથી ચાલી
નીકળ્યો.

૪

લોકાંમાં પોતાના આરિગ્ય વિષે ખોટા ખ્યાલ
હોય કે બંધાય એ વિચારે જ મનહરનું માયું સમી
મયું તદુપરાંત કહ્યાબોર પત્નીથી દુઃખી તો હતો
જ એટલે જાણે ખોટર નીચે કચરાઈ જઈ, ફરિયે
પૂકું, આજમાડી નીચે કપાઈને મરી જઈ.’ આમ
આત્મહત્યા કરવાના વિચાર તેના સંસારથી કંટા
લેલા મગજમાં ઉભરાવા લાગ્યા. તે બેશુદ્ધ શૈ રરતા
પર ચાલે જતો હતો.

સામેથી તેના મિત્ર ઉમેચ આવતો હતો. તેણે

પાગલની જેમ ચાલ્યા જતા મનહરના ખલા પર
હાથ મૂકી પૂછ્યું, આમ કેમ થઈ ગયો છે ? ક્યાં
જાય છે ?

‘તો ચાલ મારી સાથે ગાંધી હોલમાં. આજે
જાણીતા સમાજ સેવક દુધ્યંતરાયનું નારી સમાજ
વિષે ત્યાં વ્યાખ્યાન છે.’

અને મિત્રો ગાંધી હોલમાં પહોંચ્યા ત્યારે થી
દુધ્યંતરાયનું બાપણ ચાલુ થઈ ગયું હતું...

“...નારી એ સમાજનો સ્થંભ છે...નારીના
સંસ્કાર, શુલ્ક અને યાન પર દેસ અને કુનિયાની
આખાદી છે...નારી સમાજને હમચ કહ્યાએ લઈ જવા
જૂનવાણી વિચારકો સામે ઊભા રહી સમાજમાં ક્રાન્તિ
આણવા આત્મશ્રદ્ધાવાન અને અણભી-પુરુષ કામ-
કરોની ખાસ જરૂર છે...જી સમાજના વિકાસ અને
આખાદી માટે કામ કરતા પુરુષ કામકરો માટે બંધે
તે નાનો કે મોટો કામકરો હોય પણ ખૂબ જ સહન-
શીલતા અને અઠગ આત્મશ્રદ્ધા ડેળવી કામ કરવું પડે
છે...સમાજ સત્ત્વ શોધવાની દરમિય ક્યાં સિવાય
આવા કામકરો સામે જેમ તેમ આશરો પણ મૂકી
દે છે. પણ આવા કામ કરો સમજે કે લોકાં જીએ
કઈ તાર્ણા દેવાય છે ? તેમણે તો તેમનું કામ એક
નિષ્ઠા અને પવિત્ર આશય વડે લોકાંની પરવા ક્યાં
સિવાય કરેજ નહું એટલે પવિત્ર માણસે કરવાનું
હોય જ શા લાટે ?...નારી સમાજમાં યાન અને
સંસ્કારની નેટલી વધુ સંગીનતા એટલો સમાજને
વધુ લાભ છે એ નિશ્ચિત છે...”

દુધ્યંતરાયના બાપણે મનહર પર સારી અસર
કરી, લોકાં ભલે ગમે તેમ કહે પણ હું પવિત્ર છું
પછી મારે કરવાનું શા માટે : વ્યાખ્યાનકારે પ્રેરણા
એ વિચારે મનહરનું થોડાક કતાક પહેલાનું ચાકો-
શીલ મન શાન્ત બની ગયું. અને તે પોતેજ ખોલી
ગયો. ‘લોકાં જીએ હંઈ તાર્ણા દેવાય !’

વિયામ કિરણો

(પ્રયોજક : શ્રી રમણીકલાલ જયસંહભાઈ દલાલ બી. એ એલ એલ શ્રી : વકીલ)

શ્રી છત્રી નીચે ચમકતો રાત્રિ દીપક એવ
અંધારાઓ ઉપર ફિક્કો ફેરેરી પ્રકાશ નીખી જ્યો-
ત્સ્નાની અંધી કરાવવા મંથી રહી હતો પરિઆરિકાના
નણવેશમાં કમલા અંદાના છેક છેડે ખેડી હતી કે
એની તે દહીંઓ વચ્ચે એક નીચે પડેલો હતો. એનું
મોઢક વડન એક નાણુક રેશમી કપડા પર વળેનું
હવું અને એની ચંપલ અંધારાઓ એક મંત્રની
માફક એના પર ભરતકામ કરી રહી હતી. સામેની
દિવાલ પર મર્યાદાન ટક ટક કરી રહ્યું હતું તે
સિવાય ચોમેર સ્વરમ સાંતિ પથારી ચર્મ હતી.

એ શું ? કાઈ ધીમેથી ખાનગી વોડ નં. ૬ નું.
ખારણું ઉપાડતું હતું. વૃદ્ધ પરિઆરિકા ધીમતી કરતીને
અત્યારે શું કામ કરી ? પોતાનું ભરતકામ ટેવલ પર
મૂકી, કમલા પોતાના વોડને ખીન્ને છેડે આવેલા
ખાનગી વોડ નં. ૬ ના મુખ્યદાર આગળ બઈ
પહોંચી. પરંતુ ખારણીનો હેન્ડલ એના હાથમાં જ
રહી ગયો. એ જમીન સાથે જાડાઈ જ રહી. એના
સ્થામ નખનો ભયથી ચક્રા વિચળ ચર્મ રહ્યા. ચરમા
પહેરેલું એક સંપૂર્ણ હાડપિંજર નિદ્રાવશ થયેલા
ઢીમતી કરતીના રેક પર નખી રહ્યું હતું. એનું
એકએક હાડકું ચમકારા મારી રહ્યું હતું. પગારીની
નજીકની દીપાલ પર ચક્રાક્રિયાનાં સાધનોની એક
પેટી ઉપાડી પડી હતી. આ અબુધાયું દરમ નજરે
પડતાં કમલાના મગામાંથી અવાજ પશુ નીકળ્યા
શક્યો નહિ. પોતે સ્વપ્નુ તો ભોઈ રહી નહોતી ?

ખારણું ઉપાડવાનો પ્રયત્ન થતો. સાંભળી પેલું
હાડપિંજર દાર તરફ વળ્યું નજીક મરી આવતા
ભયની ભાવનાએ કમલામાં દિગ્ભ્રમ પેરી. ધડાકામધ
ખાણું અંધ કરી એ નાસી છૂટવાનો વિચાર કરતી
હતી ત્યાં પેલું હાડપિંજર બોલ્યું.

“કમલા ! હીકરી ! તારે મકરાવાનો બિલકુલ
જરૂર નથી. હું તારો પિતા છું.”

“પણ...પણ...મારા પિતામી તો અમેરિકા
ગયા છે ” મૂંઝતો મૂંઝતો. કમલાએ ઉત્તર દીધો.

“હું મકરાવે જ આવ્યો. કમલા સીધાજ હું
ટેકરી પર આવેલી મારી પ્રયોગશાળામાં ગયો હતો.
હું વિયામ કિરણો શોધવામાં સફલ થયો છું. જન-
તાના તમામ અસાધ્ય રોગોના ધવાજ મેં પ્રાપ્ત કર્યો
છે. પરંતુ એ કાર્યમાં મને અકસ્માત નકળો. મારા
હાડકામાં રેડિયમ બ્યાપી ગયું ને મહારો રેક અદશ્ય
મતી ગયો,” પેલા હાડપિંજરે પોતાની વાત પૂરી
કરી.

“અરે, તને ખાતરી નથી થતી, કમલા ! ”
હાડપિંજરે પોતાની કથા આણુ કરી. “તો” નજીક
પડેલી એક સફેદ ભરણીનું દીકણું ઉપાડી તેણે થોડાક
સફેદ પાવડર બહાર કાઢ્યો. મંત્રવત પેલા હાડપિંજરના
હાથે એ પાવડર માથા તે મોઢા પર લગાવ્યો. માંસ
વિહોળું હાડપિંજર નળે પૂરાઈ જવું હોય તેમ
જણાયું. થોડી-જ વારમાં એના પિતાની આબેહૂમ
મૂર્તિ ત્યાં ખડી થઈ. કમલાના આશ્ચર્યનો પર રહી
નહિ.

“હવે એટા ” તેણે આજળ ચલાવ્યું “ તારે
કામ પામવાની કાંઈ જ જરૂર નથી. અહીં મારી
પાસે આવી મને માદ કર.” વિચિત્ર સાધનો વડે
તેને કામ કરવાની શરૂઆત કરી.

“તમે મારા પિતાજી હશે. પણ આ અંદમાં
શું કામ આવ્યા છો ? ” ભયભીત દિલે કમલાએ
પ્રશ્ન કર્યો.

“આ દહીં ઉપર હું મહારી શોધનો પ્રયોગ કરવા
પાડું છું.”

“તમે ગમે તે હો પણ તમે આમ પ્રયોગ કરી
શકો નહિ. આવતી કાલે સવાર સુધી આ વોડની
દેખરેખ મારે રાખવાની છે. મોટા ડોક્ટરની પર-
વાનગી સિવાય હું તમને એક પણ દહીંને રપજ
કરવા નહિ દઉં.”

પેલું હાડપિંજરે ધેય ગુમાવતું જણાયું “ તો
કમલા, હું નળે છે કે આ કરતીનું દહીં અસાધ્ય
છે. એનું અવસાન થાય ત્યાં સુધી એને કુખ ન
પડે એ માટે તમે માત્ર ટેકા કરી રહ્યા છો. આજ
ખરું પૂછો તો એના અવસાનની જ તમે વાટ જોઈ
રહ્યા છો આજ સુધી જમતે જવળાં નથી એવા
કિરણો મેં કમલા જ શોધી કાઢ્યા છે અને એ
અદ્ભુત શોધ દારા હું એને સાજી કરી દેવા માગું

હું. આ બિચારીને જીવવાની તક પણ તું છીનવી લેવા માગે છે ! ચાલ બેઠા, મને મારું કામ કરવા દે. તારા પિતાએ શોધેલાં અદ્ભુત કિરણોની સહિતની તું ગતે જ સાધી જાન.”

એમ કહી એણે પોતાના હાકાનાં હાથ ઉપર કાંઈક ગૂંથવાના સોચા જેવું અદાવી, કસીને બાંધ્યું. પછી વીજળીની ચાંપ દાખી, ફિક્કરી મુકલકડી ખની ગયેલી સ્ત્રીની આખી દેહદષ્ટિ પર ગુલાબી પ્રકાશ નાખવામાં આવ્યો. છૂટા હાથથી એ હાડપિંજરે એના પાટા ઉઠેલી છાતી પરનું ચાંદુ ખુલ્લું કહ્યું. પછી પેલા પ્રકાશને એના ચાંદા પર કેન્દ્રિત કરવામાં આવ્યો. સોય ને ચપ્પા જેવું એક દહિયાર લઈ ખૂબજ હોશિયારીથી એણે ચાંદુ સાફ કર્યું. લોહીનું એક ટીકું પણ પડ્યું નહિ એ બહુઈ ચપ્પાની કરામત નીચે માત્ર માંસપેશીઓ યોગ્ય રીતે ગોઠવાઈ ગઈ. હવે વાળું માંસ દૂર થતાં કમલા તંદુરસ્ત માંસ ભેઈ શકે. આ ચાંદા પર ચક્રચિત્ર કરતાં શલજ્વાલા ડોક્ટરે મહાશતા દતા. એમ કરવા જતાં લોહી છૂટશે ને ફરી ને બંધ થશે જ નહિ એવી તમને ભીતિ રહેતી. પરંતુ આ હાડપિંજરે ખૂબ જ કરામત દાખવી, બીજા કોઈની પણ મદદ લીધા સિવાય ચક્રચિત્ર સફલતાથી પાર પાડી.

“હવે નવા પાટા બાંધી દે, કમલા ! આખલે શોધા બીજા કેસો પર અજમાયશ કરીએ. પેલા હાડપિંજર પાછળ પાછળ કમલા એક ખાટલેથી બીજા ખાટલે ફરી, અને અમત્કારિક રીતે દર્દી નાણુદ થતાં જોવાં બીજા દિવસે સવારે સર્જન દરિ-કૃષ્ણ કમ્પરીને ખાટલામાં બેઠે બેઠે લહેરથી ઝડા પોતા ભેઈ આશ્ચર્ય સહિત બની ગયા.

“સાહેબજી, હાકતર સાહેબ !” તેણે ડોક્ટરને ઉદ્દાસ ભર્યાં દિલથી આવકાર આપ્યો, “મને ખૂબ સરસ જીંધ બાવી આને મને ખૂબ આરામ બહાવ છે.

૨
ડોક્ટર હરિકૃષ્ણ આંખે ભેપેલી વાત માનવાં તૈયાર નહોતો મઈ કાલે જોની થકીઓ ગણાતી હતી એ શ્રીમતી કમ્પરી આ હોઈ શકે ? વિચારલીન

દશામાં જ એમણે પાટા ઠાકર્યો, અંદરનો તંદુરસ્ત શલક બા બહાર એમની મજાક ઉઠાવી રહ્યો હતો. પરંતુ એટલાથી કાંઈ ખુટું થવાનું નહોતું. ‘કેન્સર’ વાળા આખા વોડમાં એવા જ ચમત્કારો બન્યા હતા. ડોક્ટર હરિકૃષ્ણનું મનજ કહ્યું કરતું નહોતું, એમના મદદનીશોના આશ્ચર્યનો પણ પાર નહોતો. ડોક્ટર હરિકૃષ્ણે કમલાને બોલાવી મગાવી. “આપરે બિચારી જીંધની હશે.” એટલે વાંધા લીધો. પરંતુ તાકોતનું અને અગત્યનું કામ હવે એમ ડોક્ટરે તેને સમજાવ્યું. કમલા ધૈન્યમયી નબને ત્યાં આવી જીભી.

“કમલા !” ડોક્ટર હરિકૃષ્ણનો સ્પષ્ટ અવાજ સંભળાયો. “ગઈ રાત્રે તમારા વોડમાં કાંઈ ચમત્કાર બન્યો બહાવ છે. તમે જીંધતાં હોશ છતાં એ વાત તમારી બહુ પહાદ નહિ હોય આખીયે હોરપીટલ આને એજ વાત કરી રહ્યું છે તમે કાંઈ કરી શકશો ?”

“જરૂર” કમલાએ ઉત્તર દીધો, મધરાત્રે મારા પિતાજી આને આવ્યા હતા. તેમણે શોધેલાં નવાં વિચાર કિરણોથી તેમણે મધરાત્રે પથા જ કેન્સરના દર્દીઓની સારવાર કરી છે.”

“તમારા પિતાજી ! ડોક્ટર શ્રી કાન્ત ! ! !-એ અમેરિકા ગયા છે.”

“હા, પણ એ મદારા પિતાજી જ હતા. આખા વોડમાં હું એમની સાથે ફરી છું ને !”

“ત્યારે આપારે એ ક્યાં ગયા છે ? એમણે સીધા ફાવાખાનામાં આવી મદારી પાસેથી પોતાનો આજ્ઞ સંભાળ્યો હોય જોઈતા હતા. આમ રાત્રે આવવાનું કહ્યું જ કારણ નહોતું. એમ ત્યારે એમણે કાંઈ અમત્કારિક કિરણોની શોધ કરી છે. પણ કહેતો ખરો, કમલા ! એ છે ક્યાં ?”

“તમે એમને ભેઈ શકશો નહિ. ડોક્ટર. એ અદશ્ય છે.” કમલાએ ઉત્તર દીધો.

“અદશ્ય ! એટલે હજી આંખમાં જીંધ છે કે શું ? વેદજ્ઞની નવલકથાઓ તો વાંચતાં નથી ને ?” અધરાત્રી ડોક્ટર હરિકૃષ્ણે પ્રશ્ન કર્યો.

“નારે, ડોક્ટર ! હું આપને ખરું જ કહું છું એ અદશ્ય છે. એમનાં નવાં કિરણોનો પ્રયોગ કરતાં

એમને કાંઈ અકસ્માત નહોતી એમનાં શરીરમાં આ વિષામ કિરણો એટલાં તો ઘૂસી જવા પામ્યાં છે કે તે આપણી આંખે અદૃશ્ય છે. ફક્ત એમનાં તેજસ્વી હાસપિંજર જ આપણી નજરે પડે છે.

ડોક્ટર દરીકુંબુ બરીમર આવાકું બની ગયા. પછી સ્વસ્થ થઈ તે બોલ્યા, " એ ગમે તેમ હોય પણ મ્હારે તારા અદૃશ્ય પિતાજીને મળવું જ પડશે. મ્હારો પરવાનગી સિવાય મ્હારા દર્દીઓની સારવાર હું કાઢતે કરવા ન દઉં. "

" પણ ડોક્ટર, મ્હારા પિતાજીએ કાંઈનેય નુકસાન પહોંચાડ્યું નથી. એક ચમત્કાર બન્યો છે એવું તમે જાતે કણ્ઠ્ય કરો છો. " કમલાએ પિતાનો પણ ખેંચ્યો.

૩

સળંગનો તે સમારોઓ,

" આપ મને જેઈ ચક્રતા નથી માટે હું દિવ ગીર છું. પરંતુ મ્હારો અવાજ આપ સાંભળી શકો છો તેથી મને આનંદ થાય છે. " ડોક્ટર શ્રી કાન્તનો ધીર જંબીર અવાજ ખાલી રંજમંચ પરથી ગાછ રહ્યો. ડોક્ટરો અને વિદ્યાનીઓથી આખોય હોલ ચિકાર ભરાઈ ગયો હતો. " આખરે હું વિષામ કિરણોથી શોધ કરી ચક્રો છું એ હકીકત જાહેર કરતાં મને આનંદ થાય છે.

કાંઈપણ દર્દી એ કિરણોની સારવારથી નાણુદ થાય છે. છેલ્લા કેટલાક દિવસોમાં આપે આપની આંખે એની અમોહ ક્ષતિ આપી છે. એટલે એની અક્ષમતા માટે હું લાંબી વાતો નહિ કરું આ ચમત્કારિક શોધ કરવાનો પ્રયત્ન કરવા જતાં મ્હારો દેહ એ વિષામ કિરણોથી પૂરાઈ ગયો છે તેથી હું અદૃશ્ય બની ગયો છું. "

પછી ડોક્ટર શ્રીકાન્તે આ ગોષ્ઠની વિગત ઝીલુ-વટભરી રીતે સમજાવી બધાને મુગ્ધ કરી મૂક્યા.

૪

ધીમે ધીમે કમલા એના અદૃશ્ય પિતા સાથે રહેતાં ટેવાઈ ગઈ. એક બીજા ડોક્ટર શ્રી દેવેન્દ્ર સાથે કમલાને સારો રામ હતો એ પણ ડોક્ટર શ્રી કાન્તના હાસપિંજર સાથે રહેતાં. એક રવિવારે

ડોક્ટર શ્રીકાન્તે બન્ને બહુને પોતાના અભ્યાસ ખંડવા આવવા આમંત્રણ આપ્યું. આજ સુધી તે કાંઈને પણ તેની મુલાકાત લેવા યોગ્ય ગણતા નહિ. એને પવિત્ર અને ખાનગી ગણતા એટલે દેવેન્દ્ર તે કમલાને આશ્ચર્ય તો મચાવે. બધાં પરવારોને બેઠા એટલે ડોક્ટર શ્રીકાન્તે પોતાની વાત હેઠી.

" લુઓ છોકરાં, મેં આજે તમને બધી જ અમલની વાત માટે બોલાવ્યાં છે. ડોક્ટર દેવેન્દ્ર, તમે કમલાને ગાહો છો એ હું જાણું છું, અને કમલા પણ તમારા માટે પોતાની જાન ન્યામજાવર કરવા તૈયાર છે. પરંતુ જનતમાં રનેહ કરતાં પણ બધી ચીજો વધુ મહત્ત્વની છે. દાખલા તરીકે સેવા-માનવતાની મેચા-દુઃખમાં સમજાની માનવજનની સેવા. જનતાની કોષ પણ ચીજ કરતાં આ માનવ-સેવામાં સૌથી વધારે આનંદ આવે છે. તમે બન્ને જણે આ ઉમદા ક્ષેત્રે પસંદ કર્યો છે તેથી હું ખૂબ જ સંતુષ્ટ છું. પરંતુ મ્હારે એથી પણ અમલની ચોખ્ખા તમારી સમય મૂકવાની છે.

હું હવે વૃદ્ધ થયો જઈ છું. વિષામ કિરણો શોધી શકનાના અવિરત ઉત્સાહમાં મેં બધાં વાપરી નાખ્યાં છે. હવે મ્હારી એ થકી દિન પ્રતિદિન ઓછી થતી જાય છે. તંદુરસ્ત માનવદેહ સિવાય આ કિરણો માટે તને બીજું કાંઈ યોગ્ય માધ્યમ જરૂર નથી તેથી હું રિવગીર છું. મ્હારા નિર્જન શરીરમાં હવે એ કિરણો ફરી ભરું તો તે એટલું વધુ અશક્ત છે કે એનો આધાત ઝીલી શકે તેમ નથી આ વિષામ કિરણો શરીરમાં ભરતાં કાંઈ પણ જાતનું દર્દી મરું નથી એની હું તમને ખાતરી આપું છું. કેંકમાં તમે બન્ને બહુ એ કિરણો માટે માધ્યમ બનો એવી મારી માનણી છે. "

૫

બરીમર આખા ૫ ખંડમાં સમજાન શાંતિ ઉવાઈ રહી, બન્ને સુતાન દિવોએ પણ આ અણુ-ધારી વાત સાંભળી આધાત અનુભવ્યો હતો. કમલા નો બપોથી ફિક્કી જ પડી ગઈ. ડોક્ટર

દેવેન્દ્ર પોતાનો મનજીવ હાથ એના હાથ પર દાબી
એને ધીરજ આપવા પ્રયત્ન કર્યો.

“ પરંતુ પિતાજી, અમે પણ તમારી પેઠે કદાચ
અદસ્ત બની જઈએ તો ? ” કમલાએ જતાં
જતાં પ્રશ્ન કર્યો.

“ કદાચ એમ પણ બને પણ એમાં શું ?
દંડથી પીડાતી માનવતાની તમે કેટલી સેવા કરી
શકશો એનો જરા ખ્યાલ કરો. તમે અનેક મનુષ્યોને
ચતુરના મુખમાં સહેલાણીઓ જતાં બચાવી શકશો, એ
મનોરથ વિચારે તમારાં રોમાંચ ખડાં થતાં નથી ?
તમારો કેવો ‘વિજય-કન્સર’ પર વિજય, ચતુર
પર વિજય...”

“ બસ. ” ડોક્ટર દેવેન્દ્ર વચમાં જ બોલી
છીકા “ બહુ ધણુ હવે અમારે એ વાત વધારે
ચાલણવી નથી. અમે આપના મત સાથે મળતા
ચર્ચા સૂઝના નથી. આપણે ચતુર પર વિજય મેળવી
શકતા નથી. એ કુદરત વિરુદ્ધ છે. પરમેશ્વરની
સહિતની ઉપરવટ જવા જેવું છે. આપણે કન્સર
મટાકી સહીશું’ પણ ચતુર પોતાનો કર એક મા
બીજી રીતે વસુલ કરવાનું જ એટલે આપણે અર્થ
ત્યાં આવી છીકા રહેવાના, માટે ડોક્ટર શ્રીકાન્ત આ
વિવામ કિરણો આપણના શરીરમાં જ છે રહેતા.”

“ કલે દેવેન્દ્ર ! તમે તમારી વાત કરી અને
ખ્યાલ નહોતો કે તમે એટલા બધા કાવર હશે
પરંતુ મ્હારી હીકરી તો એક ધીર રમણી છે એ
મ્હારી ઈચ્છા પ્રમાણે માધવમ બનશેજ. ” ડોક્ટર
શ્રીકાન્તના સ્વરમાં જરા ઉમટા જણાઈ

ડોક્ટર દેવેન્દ્ર છીકા ચર્ચા ગયા. કમલાને પણ
બોલી કરી કમલા તો કાપથી સાવ ફિલી જ પડી
મન હતી તે હવે તો ધૂળવા લાગી

“ એ નહિ બને. કમલા, ડોક્ટર શ્રીકાન્ત તમારો
કપરોગ નહિ જ કરી શકે તું એમની હીકરી છે.
તથા શું થઈ ગયું ? ” ડોક્ટર દેવેન્દ્ર જૂમ પાડી છીકા.
“ તું તારી મરણ મુખજ છવવા કુલ મુખસાર છું
હું ત્હને આમ ક્યાં જઈ બલિદાન ચવા નહિ જ
હઉ.”

કમલા પોતાના પ્રિયતમના ગેરો વહન સામે
જોઈ જ રહી એ સાચોજ તેને આદતો હતો એ
હીકરત તે જાણતી પણ હતી. એને પોતાને પણ
બીજું સાધતું હાડપિંજર બનતું નહોતું. “ પિતાજી,
હું મ્હારો નિર્જીવ આપને કામે જણાવીશ ડોક્ટર
દેવેન્દ્ર, હવે તમે ચર્ચા બંધો આજે વધુ વાત કરી
શકો એવી તમારી રિયલિટી નથી. અત્યારે તમે કાંઈક
બોલી જશો તો તમને નાદક ખેદ થશે માટે કૃપા
કરી તમે બંધો આરામ કરો.”

ડોક્ટર દેવેન્દ્રને કમને બહાર જતું પડ્યું, એને
નિદ્રા આવે એવું હતું જ નહિ, એને આખામ પ્રશ્ન
પર વિચાર કરી જોવો હતો. એ બગીચામાં જઈ
એક બેન્ચ ઉપર બેઠા. એમનો છવ બાંચો થયો,
હતો. એના પિતાજી સાથે કમલાને એકલી છાંબી
બિલકુલ સલામત નહોતું. વિવામ કિરણો માટેનો
ડોક્ટર શ્રીકાન્તનો હાસાદ સમજાવ શેલકાની કથાએ
પહોંચી ચૂક્યો હતો. ત્યાં વિચાર કરતો ક્યાં સુધી
એસી રહી એવું ડોક્ટર દેવેન્દ્રને જ્ઞાન રહ્યું નહિ
અમારે કંઈ લાગવા માંડે ત્યારે તે જાણે થઈ અંદર
ગયો.

મંત્રવત ડોક્ટર દેવેન્દ્રે કપડાં બદલાઈ આરી પર
નાખેલા પાંદા દૂર કરવા માંડ્યા. પરંતુ એના હાથ
જારીની બારછાખ સાથેજ જડાઈ ગયા. તીચે
બગીચામાં જે દસ્ત એમની નજરે પડ્યું તે એટલું
તો અમરે હવે કે એનાં નયનો જલચકિત બની
ગયાં. એક ચમકવું હાડપિંજર બગીચાના માર્ગ પર
ગપાટાજંધ પસાર થતું હતું. એના હાથમાં એક
સુવર્ણનો નાણુક દેહ હતો કપાટમાંથી રીવોલ્વર
સહી ડોક્ટર દેવેન્દ્ર તીચે ડોલ્યો. પરંતુ પેના હાથ
પિંજરને પાછળ ડોળીને અણસારો જણાઈ જવાથી
તેણે પોતાની ગતિ વધારીને ડોક્ટર દેવેન્દ્ર તેની
નજીક પહોંચી જાય તે પહેલાં તે પ્રયોગશાળામાં
ધૂસી ગયું ને દાર બંધ થયું.

ડોક્ટર દેવેન્દ્ર પ્રયોગશાળા નજીક પહોંચ્યા ત્યારે
દાર અંદરની સાંકળથી બંધ હતું લોખંડના સળંગાથી
તે મનજીવ કરવામાં આવેલું હતું એટલે સહેલાણી
વડે તેમ નહોતું. એક પચગ્ના વિજાળ ગેરજ ઉપર

આ પ્રયોજનાના રચનામાં આવી હતી. દોષ બારી તોડીને પણ અંદર જવામ તેવું નહોતું. હવે શું કરવું ? ડોક્ટર દેવેન્દ્રેને ગમ પડી નહિ દોષ પણ દિકાએ પ્રયોજનાના અકર્માં પહોંચી જવું જ નોંધ્યું ને તે પણ ખૂબ જ જલ્દી જાણે તમામ માર્ગો જાંચ કરી ગયા હોય તેમ લાગ્યું ! અંદર પ્રવેશ કરવાનો માર્ગ શોધવા એણે તનતોડ પ્રયત્નો કરવા માંડ્યા છેવટે એક તળ એની નજરે પડ્યો હતો માથુસ તરજુને પકડે તેમ ડોક્ટરે એ પાછળ મારફતે ઉપર ચડવા માંડ્યું.

૬

એ પાછળનો છેડો એક લોખંડના સગીચ વાળી બારીમાં હતો. ડોક્ટરે દેવેન્દ્રે તે બારી દ્વારા અંદર નજર કરી. અંદરનું દ્રશ્ય ભ્રષ્ટ્ર એ અવશીત બન્યો. એક સફેદ ટેબલ પર કમલાના દેહને સુવાડ વામાં આપ્યો હતો. એનો હાથ ખુલ્લો કરવામાં આપ્યો હતો. જે જમાથી વિષામ કિરણો ફાગલ કરવાનાં હતી ત્યાં આયોડીન પણ તમાચાં દીધું હતું. ડોક્ટર દેવેન્દ્રે એક હાથે પાછપ મજબૂત પકડી રાખીને બીજા હાથે બારીની બારસાખ ઉપર પોતાના દેહને બરાબર ઝોક્યો. એના સફેદ કપોલ પ્રદેશ પર પ્રવેશ મિલ્યો બાકી રહ્યા. એનો કંઠ સુકાઈ ગયો. તે એક પણ સજ્જ ઉચ્ચારી શક્યો નહિ.

એટલામાં પેલું હાડપિંજર ધ્રુવોચનની સીરીજ તૈયાર કરી ત્યાં આવી પહોંચ્યું. ટેબલ પર અનામ દશમાં સુવાડેલી મોરી આકૃતિ પર નમતું અને સીરીજની સોયે પેલા હાથમાં પ્રવેશ કર્યો જ હોત ત્યાં બારીમાંથી એ ગોળાબાર સંભળાયા. પેલું હાડપિંજર ટગલો રહ્યું નીચે અબડી પડ્યું ગોળાબારના અવાજથી કમલાનું ઘેન છતરી ચડ્યું મૂર્છા વળતોજ એની નજર બારો પર રેકાવલા ડોક્ટર દેવેન્દ્રે પર પડી. એના હાથમાંની રિસોલ્વરમાંથી હજી પણ ધૂણી નીકળતી હતી. જમીન પર ચૂત દશમાં પડેલો એના પિતાનો દેહ પણ કમલાની નજરે પડ્યો. એક સ્પર્શમાં જ બધી હકીકત તેની

ખ્યાનમાં આવી મધ્ય ટેબલ પરથી નીચે છતરી એ બારી પાસે દોડી કમલા નજરે પડતાં જ ડોક્ટર દેવેન્દ્રેની પકડ નરમ પડી મધ્ય એનો ઉત્સાહ એસરો ગયો. મૂર્છા ખાધને ધરણી પર ઢગ પડ્યો.

આરે ડોક્ટર દેવેન્દ્રેની મૂર્છા વળી ત્યારે ખ્યાનગી વોડીના ખાટલા પર તે સતેલો હતો. કમલા દેહકારો ચિન્તાતુર આંખે તેનાં તરફ એક રહી હતી. એણે નયનના ઇશારે જ પ્રશ્ન કર્યો.

“તું સલામત છે ને ? કમલા” તે બબડ્યો.

“હા, એ માટે તમારો આભારો છું. હું તદ્દન સલામત છું “એ તદ્દન ધીમેથી બોલી “પરંતુ પિતાજી ..અરે !...એમને આવી અવગી મતિ ક્યાંથી સુત્રી ? એમનું મૃત્યુ તમારે હાથે નિર્માણ મયું હતો...”

જોરથી આવનાં ધ્રુવો એ રાહી સડી નહિ.

☆

હું તાપ મોળા પડ્યો ન પડ્યો હતો.

આરે દિશામાં થોડા થોડા ધૂળના ગોટા ઊડતા હતા. પાંચેક વાગ્યાનો સમય થયો હશે. કારણ પાસેની જ મિલમાંથી જુગળાનો ધામરો વ્હાવજ આવતાની સાથે ગીધ મજૂરો નીકળી પડ્યા હતા. બધા મજૂરો સાથે થોડી થોડી વાતો કરતાં કરતાં સુરેશ અને નિરંજન પણ નીકળી પડ્યા. તેઓ આ મિલમાં જ કામ કરતા હતાં. બન્ને મજૂર પ્રેમી કુવાતો હતાં. મિલમાંથી છૂટે કે તરત જ બન્ને બધા મિલનો કોલાહલ દૂર કરવા કુદરતનો આશરો લેતા. તેમના કુવાના રયાન એક ને દર્શોજ છુદે છુદે સ્થળે અને બધે દૂર તેઓ નીકળી પડતાં, બન્ને કુવારા હતાં. અને એજ એમની સ્વતંત્રતાનું પ્રતીક હતું કોઇ તેમને અટકાવનાર ન હતું. મમે ત્યારે ખાધુ, મમે ત્યારે મમે તે કરવું, દિવસ કે રાત્રિ ભેગા વિના મજૂરો સાથે રમ ક્યુ, તેમાં તેમને કોઈની પરવાનગી લેવાની જરૂર પડતી નહી. આજ પણ બન્ને મિલો દૂર દૂર ફરવા જવા વિચાર કરતા હતાં. તેઓ ફરતા ફરતા જહેરના દરવાજા બહાર નીકળી ગયા. દરવાજા બહાર સુદર ખળખળ કરતી નદી અખંડ વહેતી હતી બન્નેએ નદીમાં જ બેસવું ઉચિત માન્યુ સારો વેકરો ભેઈ તેઓ આડીઅવળી વાતોએ ચોટ્યાં. વાતોમાં પણ સુખ્ય તો મિલજ હતી. બીજા વિષયો ચર્ચા કરવા તેમની પાસે ન હતાં.

“આજે સવારમાં સુરશ તારી પર મેનેજર યુસે કેમ થયો ?” નિરંજન બોલ્યો.

“કંઈ નહિ એતો મેં પેલા મેખલાનો પણ તાપ્યો એટલા માટે, સુદીઠારોને આપણી ઝોળી પડી હોય છે ? મેખાનો છે કદાચ આજે સાતમી લાંબી કરે છે. એતાં તેને મિલમાં નોકરીએ આવવું પડે છે. મે મેનેજરને જરા થોડી રજામાં છુટાછટ મુકવા કહ્યું ને લાઈતો પિતો ઉજળ્યો.” સુરેશ કહ્યું.

“પછી શું થયું ? તું સાવ વૂપ બની ગયો ?” નિરંજન મોટાઈતો ડોળ કરતો. આગળ જાણુરા માટે બોલ્યો.

“વારે એમ છાતું રહ્યો આપણને પાલવે ? કે તેને મે દિવસની રજા અપાવી. બિચારો કેવો બસે માજુસ, જતાં જતાં મારો કેટલો ઉપકાર માનતો હતો. તેમને.....” વચ્ચેજ સુરેશને અટકાવ નિરંજન બોલ્યો.

“પણ તેના રોજનું શું કયું ? કયાંતે પગાર તે રજા બારે પડી નય. પાછો તેને લાંબી કરવાનો વખત ન આવી પહેલે.”

“કયાંતે પગારે થીતી ?” હજી સુરેશ આગળ બોલે તે પહેલાં નિરંજને કહ્યું. “ભેયું સુરેશ પલે કોઈ બાઈ પેલા કુવા તરફ દોડી નય છે”

સુરેશનું ખ્યાન એ ખાતું બેચાણું થોડીવાં વિચાર કરી તે બોલ્યો. “ચાલો આપણે ત્યાં જઈશું ?”

“પરંતુ.....” નિરંજને આખતો ઈસારે સમ બની દીધું

“પરંતુ શું ? આપણે કોઈ લીલું કામ કરવા થોડા જમણે છીએ ? ચાલ જલદી તે કુવા તરફ જ નય છે. હશે કોઈ દુઃખીઆરી બિચારી...” સુરેશ નિશ્ચયો નાખ્યો.

અને બન્ને જણા જરા ઝાપટી પેલી બાઈ તરફ ઊપડ્યા. બાઈ તો ગાંઠાની જેમ કુવા તરફ દોડતી હતી. કુવા કંઈ પહેલ્યા પછી તેણે થોડીવાર સ્વાસ લીધો. પછી ઈશરને પ્રણામ કરતી હોય તેમ બન્ને હાથ આગ્રહ સામે ભેંસ્યાં. પછી કુવામાં નજર નાંખી મગોબર આખા સરીરે તેણે રોમાંચ અનુભવ્યો. છતાં કોઈ પાકો નિશ્ચય કરીને આંખી હોય તેમ તેણે ફરીવાર જોયે ભેયું ફરી હાથ ભેંસ્યાં, ફરી કુવામાં ભેયું, અને શરીર ઘંબાળ્યું.

એક ઘણું પણ ન રોકાતાં સુરેશ દોડી બાઈને પકડી લીધી. નિરંજન કુવામાંથી પાણી કાઢવાની કુક્તિ થોડી રહ્યો હતો. બાઈ તો મેલાન અવસ્થામાં હતી થોડીવાર નિરંજન પકડાતો પડ્યો બરીને પાણી લાગ્યો ને બાઈના મુખ ઉપર ધીમે ધીમે ઊંટવા માંડ્યો. સુરેશ તે બાઈનું માથું પોતાના બોળામાં લઇ બેઠો હતો. થોડીવાર બન્ને જણાયે મળી તેને

નહોની રેતી ઉપર સુનાડો. નિરંજન ધીમે ધીમે પાણી જાટતો હતો. સુરેશ તેનું માથું પોતાના ખોળામાં રાખી ધીરે ધીરે રૂમાલવતી પવન નાખતો હતો. થોડી વારે તે જરા હસી પથ્થુ ભ્રમત ન થઈ. સુરેશ તેના આખા શરીરનું અવલોકન કરતો હતો. તેના મોઢા ઉપર શીળાનાં ચાકાં હતાં. ચામડો પકે-વર્ણી હતી. તેણે તેને નિરખી નિરખીને ભ્રમંતો તે કદરૂપી સ્ત્રી તો નજ દતી. તેના શરીર ઉપર 'વાલની વીડી' નેટલું પથ્થુ ધરણું ન હતું. તેના કપાળમાં સોભાવ્યુંતું ચિહ્ન પથ્થુ ન હતું. સુરેશ માન્યું કે વિધવા હશે અને કાંઈ બાકું અવળું કરી બેઠી, હસે, નહીં તો મરખાતાનું કારણ શું હોય? પણ ત્યારે પહેલા તેણે વિચાર કર્યો હોત તો.....

તેની નિવારમાળા વૃદ્ધી હવે તે મમત અવ-
સ્થામાં આવતી જતી હતી. નિરંજને જરા અગત્ય
જાણે તેના મોઢા ઉપરનું પાણી લૂછી નાખ્યું. થોડી
વારે તેણે આખું હાથી, અને આભુઆભુ ભેંધ.
તેની આંખોએ પડેલું સુરેશનું મોઢું ભેંધું. તેણે આભુ
આભુ દહિ ફેંકી બધું ભેંધ લીધું પણ, તે હજી એક
અખંડ પણ બોલી નહિ. સુરેશ તો તેને ભોંધ રહ્યો.
તેણે થોડીવાર ઉઠવાને પ્રયત્ન કર્યો પણ તે સુરેશના
બોળામાંથી માથું જોતકી સકી નહિ.

આખરે સુરેશ કહ્યું, “ગણરાઈક નદિ છેન.
અમોને તારા કાર્પન સમજાવે.”

सुरेशनु आ वाक्य सांगलाना तेनी आपो मऊज
वऊन बसल हागी. तेनी आपोभां जलदी जलदी
धाबास तरवरवा भंडी ते अकडम गिरी रूध मधु
अने जोरी, "हु मकरावा. ने मकराती होत, तो
आ रस्ते. न लेत."

“પણ તારે બા રસ્તો લેવાનું કારણ ?” નિરં-
જન કહ્યું.

“તે બહો તમને શું લાગે પશે. લાગેલા હોયને વધુ બાળના માટે ?” તેનો શોધ વધતા જતા હતા. હવે તો તે સાવ સ્વસ્થ બની ગઈ હતી. તેનું ચરીર હજી થોડું થોડું ધ્રુજતું હતું. તેણે એક દાંડ કુતરા તરફ ફેંકી અને કંપ સાથે તેણે મુખ ફરવું.

" નદિ જેત, એમ ન ધોલે. જમે તો તમને

મગ્ગ કરીશું. કહો તો ખરી કે શા માટે દેહનો જામ કરી કુત્રાર્થ પશું પશું. શું તમે વિધવા છો માટે ?”
સુરેશ પૂછ્યું.

“વિધવા શબ્દ સંભળતા તે ચોંટા ઊઠી.” હું
વિધવા નથી પણ તમારા કુર સમાજે મને છતા
ધણીએ વિધવા જરૂર બનાવી છે.”

“પણ તમારા કપાળમાં સૌભાગ્ય ચિહ્ન, કે
કાનમાં એરિમ, કે નાકમાં સુતી કેમ નથી ?” મુરેશો
પોતાની શંકા દર્શાવી.

“એનો પ્રતિદાસ બહુ લાગે છે” તેણે કહ્યું.
તેની આંખમાંથી આ વાક્ય બોલતા આંસુઓ ટપ-
ટપ વહી રહ્યાં.

“બેન ને હોય તે કહે બાપે તને બરૂર સહાય કરીશ.” નિરાંબન કહ્યું.

“હા જોન તમે અમારાથી જરાપણ દૂર રાખશો નહિ. અમે પણ ત્યાં સમાજથી દૂર રહીએ છીએ.” મરેણે કહ્યું.

તેણે બધીવાર સુધી સુરેશ અને નિરંજન સામે
 ટપર ટપર ભેંસા કહ્યું. વાત કહેતી કે, નહિ એ માટે
 તેના હૃદયમાં ખૂબ ખૂબ મંથનો ચાલતા હતા, તેને
 સુરેશને નિરંજનના માથાણુ અને ગ્રેપ ભર્યા કબ્જોએ
 જીવનમાં આઘાત આપી હતી. આ બંને પક્ષ સમા-
 જ્યાં દૂર છે. પછી તેમને કહેવામાં શું વાંધો ? તેણે
 ચોક્કસવાર કહ્યું. "સાંભળો અને જરા પશુ સમાજની
 હવે નથી પડી. સમાજ અને દેશવિઘ્ન યતા,
 શીખવું છે. એ સમાજથી હવે શું બીજું. " તેણે
 એકવાર પાછું કુવા તરફ જોઇ લીધું. જ્યારે જ્યારે
 તે કુવા તરફ જોતો ત્યારે તેને આંચકા આઘાત વગર
 રહેતો નહીં. તેણે પાછું પીમેથી કહ્યું ક્યું. "

“હું મારા પિતાને એકની એક પુત્રી હતી. મારા પિતાની સ્થિતિ સાધારણ હતી. છતાં અમે બૂખે મરવાનાં ન જ હત્યાં. પિતાનું નામ આખા ગામમાં જાણીતું હતું. તેમની આજુ પશુ ગામમાં ચારી નહાતી હતી મારા પિતાને ત્યાં હું લાડકોડથી ઉછરી હતી. મને ચોદ વર્ષ થયા ત્યાં સુધી મેં અઘવાસ આહુ રાખ્યો હતો. જેમ જેમ હું ઉમરસાયક થવા લાગી તેમ તેમ મારા પિતાને મારા લગ્નની ચિન્તા

થવા હાગી. અને તેમણે મને અમારા કરતા વધારે પૈસાદારના સ્વર્ગદેહોડારા સાથે મારા લગ્ન કર્યાં. પરાણી અને હું સાસરે ગઈ. મારે જેઠ જેઠાણી પણ હતી. સરખાતમાં અમારું જીવન પણ સારી રીતે ગાળ્યું પણ થોડા સમય પછી મારા પતિ ઓચિન્તિ બિમાર પડ્યા. મેં તેમની ઔકચિતે સેવા કરવા માંડી. તેમની સેવામાં મેં રાત કે દિવસ, દાઢ કે તાઢા કંઈ અણકાર્યું નહિ જે બે રાતના ઉત્તરના પથ્થુ હું કરી નાખતી. પણ.....પણ મને ખજર નહિ કે આ કુષ્ટો આનું કળ મને આવી ખરાબ રીતે આપશે નહિ તો હું પહેલેથી જ.....અને પણ એમ પહેલેથી ખજર પડતી હોત તો તો ભેષ્મણે પણ થું ! તેમની માંડી વિષમ ખતી ગઈ. તેમને તેમના દેહનું પણ ભાન ગેહું નહી, હું તેપનું જાજરુ સાફ કરતા પણ અચક્ષતી નહીં. એ હું મારી ફરજ સમજતી આ બધા ઉપરાંત મારે મારી જેઠાણીનું સપથું કામકાજ કરવાનું રહેતું મારી જેઠાણી નો તિરકકર ધીમે ધીમે ઉમ સ્વરૂપ લેતો ગયો. તેમની પાસે હું પણ અજાણ્યાથી થઈ પડો તેઓ મને જામકાની અમારે અણતો હતી. મારા મોં ઉપરના ચાહા તેમને ગમતાં ન હતાં. આ સાફ ઇશ્વરે મારા જીવન સંસારને સજગાથી મૂકવા આ ચાહા મને આપ્યા હશે ! અને હું બહુ સ્વરૂપવાન કન્યા પણ ન હતી. તેઓ દરરોજ મારા પતિ પાસે મારી વિરુદ્ધ ઉધું ચતું બરવતા તેઓ માંડા હતા છતાં મારી જેઠાણીના કહેવાથી મને મારતાં સવારમાં વહેલી ઊઠી હું કામકાજમાં લાગી જતી આખા ધરનું વાસીદું વાળી ગામ મહારના કુવેથી પાણી લાવતી "

કુવાનું નામ પડતા તેણે કુવા તરફ નોંધ લીધું. તેની આંખમાંથી આંસુ તો પાણીની નીકળી જેમ વેળા કરતા હતાં. તેણે આગળ કહેવા માંડ્યું.

"મારી જેઠાણી તો ખરના ઉપરે બેસી આડોથીપડોથી સાથે ગંપા મારતાં અને મને ત્યાં બેઠા બેઠા કુકમ ઉપર કુકમે હોડતાં એક પૂરું ન હરું ત્યાં બીજું તૈયાર જ હોય. મારા પતિની તો

વાતજ શું કરવી હા ! જેનો ધણીજ.....હું તમને શું કહું તેજોને હું ગમતી નહી. અર્થથી ગમું ! મારામાં બલે રૂપ ન હતું, પણ હાથ, રેનેદ, માથા મમતા વગેરે સૌ જેટલાજ હતાં. દેઢ વર્ષની માંડી પછી માગ પતિ સાબ થયાં. પણ તેમ તેમ તેમની બેઠકારી તો ઉસડી વધતી ગઈ. સાબ થયા પછી તેઓ મારી સાથે વાત પણ કરતા નહીં. જમતા ત્યારે તેમને હું પાંધુબો કળચિયો બરી ફઈ તો તે એમનો એમ પાંધુયો રેતો. હું સમજતી હતી કે આ બધાનું મૂળ મારી જેઠાણી હતી. રોજ સાંજે મારે મારી જેઠાણીના પગ દાખવા પડતા તેઓ બેઠે બેઠે થાકી જતા ત્યારે હું આંખો દિવસ બગદ માફક કામ કરતી તોય હોંશથી કામને બોલાવાનું પણ મંજરું નહિ.

મારા જેઠાં પણ કાંઈ મધ્યા ન હતી. તેઓ ગાંભે. શરાબ બધાના બસતી હતા. તેમનું નેઈ મારા પતિ પણ મારી રૂપતા શરાબ લેતા. હું પણ સમજવતી કે શરાબ ન પીએ. પણ મને તો મજેજ કાણ ! અને વધારે બોલું તો માર ખાવો પડે. માર ખાઈ ખાઈને તો મારા વાંસામાં બરોળો ઊઠી છે "

તેણે વળી પાછું કુવા તરફ નેધું. બહે કહેતી ન હોય કે આટલા માટે જ તો હું આ પથે આવી હતી. તેના આંસુઓ આખરે ધોધ ધોધ લાલાય ઓઝી કરવા મથતા હતાં. તેણે ફરી શરૂ કર્યું.

"એક દિવસ આપું ધર સિનેમા લેવા ગયું પણ મારાથી કાંઈ જવાય ! હું તેમની સાથે જાવ તો તેમને માટે રસોઈ કાણ કરે ! મને તેનું પણ કાંઈ ન હતું."

"ત્યાં તમારો બૂલ છે તમારે તમારા હાથ માટે લાકડું નેઈએ !" નિજન જીરસામાં બોલી ગયો પણ મુરેશે વધુ બોલતો અટકાવી કહ્યું. "પછી "

"એ વખતે મને ખૂબ ખૂબ લાગી હતી. તેથી મેં થોડા સવારના બાત લઈ અંદર થોડું કુધ નાખ્યું. અને બપો દજ ખાવા ભેંસ ત્યાં મારી જેઠાણી આંખો. મને નેઈ તેઓ કોધથી જળી ઊઠ્યાં અને મોટાં "વાઠ અમે ગયા ને વફાકારી

ખાંડ ચોખા ખાવા બેઠા. હું જોઈએ છું તો હવે કાલે સવારે જીંદગીને તું તો લાડવા ખાવા મરડે કે બીજું છું એ કરવા મરડે નીચ ચરમજ નથી આંદલું આંદલું કરીએ છોએ તોય...” નેટલી રાફે જાંટાંય તેટલા જાંટીને બૂલી ગયેલા ચાવીનો બૂડો લઈ રવાના થયા. સાંજે સૌ જમી પોતપોતાની રૂમમાં ચડી ગયા. મારે વળી ક્યાંક જોલા બચ પાપ કરતા પાણું વાળી જોયું હશે તે વાસણ તો સાફ કરવાના ન હતાં, પણ મોઢી ધોવાની હજી બાકી હતી. ત્યાં મારા પતિદેવ આબ્યા અને મને મારવાજ સાગ્યા. મોઢા ઉપર, પેટમાં, મને ત્યાં નેટલી મરાય તેટલી પાડુઓ, મુકીઓ, વગેરે લગાવી તેઓ લાડવા ત્યારે રંઝાં મેં તેમને કહ્યું, “આટલો જુલમ છું કામ કરો છો ! મારા હાંત પણ દુઃખવા આબ્યા, આવી લપાકા મરાય !” ત્યારે તેમણે બીજી બે જોડતા કહ્યું, “ત્યારે ખાને બેડી બેડી રૂઢ, જોખાને ખાંડ ઈ વખતે કેમ હાંત દુઃખતા ન હતા.” તેઓ મયા પછી હું મૂંઝે મોઢે માડું કામ પતાવી સુઈ ગઈ. તે રાત્રે હું નેટલું શીઈ હજી તેટલું બીજે કાંઈ દિવસ રાંધ નથી. હું જોઈએ જીવું રાંધ કે સવારે રોડકર આબ્યા ત્યારે તો મારાંક મારી આંખો ખુલી. રોડકરને પણ તેઓએ પોતાના સ્વાઈ ખાંતરે જોલાઓ હતા. નહિ તો કામ કાણ કરે ?

પછી તો કાંઈ મારી આંખે જોલતું નહિ. મૂંઝે મોઢે હું માડું કામ કરી રાત્રે સુઈ જતી જહુ યાવ ત્યારે હું રાંધ લેતી મારા આંખ સિવાય મારે કોઈનો સદારો ન હતો. આમ મારા દુઃખી દિવસો પસાર થતા હતા પણ એક દિવસ લગ્નકર આંખો. સાંજે મારા નેડ અને મારા પતિ મારે મોઢા આબ્યા, પણ ખન્ને ખૂબ લેલાસ હતાં મારા નેડાણી પણ લેલાસ બની ગયા. તેઓએ ત્રણેયે મળી ક્યાંય મુઠી ઘૂસ પૂસ વાતો કરી પણ મને કાણ રહે ! અને મારાથી પૂછાય પણ કેમ ! નકામો માર ખાવો પડે તે સાંજે કાંઈ જમ્યું નહી. મારી નેડાણી તો રસોડામાં રોડાંવા પણ ન આબ્યા. હું પણ ન જમી જમ્યું દોડી દુબી હું ઉપર મઈ જોયું તો મારા રૂમમાં મારા પતિ અને

મારી નેડાણી વાતો કરતા હતાં. કાણ જાણે કેમ યજુ હું દિવસ કરી વારણમાં લપાઈને જીતી ગરી. મારા નેડાણી કહેના હતા કે, “આના પગલાંએ જ ધરની સત્વનારીવાળી છે. નહીં” તો આમ યાત. મારા ખાપ આવી જોટ કાંઈ દિ આવીતી” જોટ જીવ ઉપરથી મેં જાણ્યું કે વેપારમાં જોટ આવી લાગે છે. “એ રંઝાને તો હવે અડીચી કાઢી જોઈએ. તે દિ” જોયું ને જાની જાની ખાંડ ચોખા ખાતી હતી. જોયું તો તારી વહુ કેટલુંય કરે છે પણ હું જોઈ તને કહેવા બેઠું છું.”

“આવી તો કેંક વાતો તેણે તેને મારાવી હું તો કામથી ખૂબ ઘાડી મઈ હતી, તેથી હું” તો મધારોમાં પગ મુકના જીંદગી મઈ મુતા પહેલા મેં તેમને પૂછ્યું હતું કે આજ ઉલાસ કેમ છો ! તેમણે કહ્યું “તારા પાપે...મધી...ખસ આવીનહી તો...” અને હું બોઝી મારી સુઈ મઈ હતી, સવારે જીંદગી હું રસોડામાં જવા જાવ ત્યાં વસલા જોડામાં મારા નેડાણી અને મારા પતિ માડું કામ કરવા મડી પડી મને પણ આજ કાંઈ અનિષ્ટ થવાની જાણ જાણી હતી. મને સ્વપ્નેય ખ્યાલ ન હતો કે તેઓ મને મરતી બહાર કાઢી મુકશે બપોરે મારા પતિ આબ્યા અને મને ઉપર તેમના રૂમમાં જોલાવી હું મઈ થોડી વાતો પછી ધમકી હઈ તેઓએ મને કહ્યું કે “આજ તારા બધા મરણો ઉતારો નાખ.” તેમના જોજીયાં દારૂની વાસ આવી હતી. મેં મહી આનાકાની કરી મેં કહ્યું, “આ તો મારા ચિયરના છે.” ત્યારે તેમણે મને એક સોડી લગાવતા કહ્યું, “નહી બાળો હોય મોટી પિયર વાળી” માર ન શકન થવાથી મેં મરણો ઉતારી નાખ્યાં. તેમણે મારી મારી ચુતી પણ ઉતારી લીધી મેં આજુનાજુ જોયું તો મારો નેડાણી કાંતના જોધરે ત્યાં મઈ કાલે હું જીતી હતી ત્યાં ઉભા હતાં મને તેમના ઉપર તિરકાર હતો. મેં વધી વધી આજી કરી રમી, મારો ચુતો ચુતો હોત તો મારવા કહ્યું પણ તે દુટ પાપાણુ હજીનો માનવી ન પોગ્યો. મારું સપણું વ્યર્થ મ્યું મારો નેડાણી હવે તો મારા રૂમમાં જીતા હતાં.

મને થયું ભૂમિ મારગ કે તો સમાધિ જાગે પશુ તેણે તો એક સીતાજીને જવ્યા આપી. તેમણે મને ખરેખરી આલ્યા જવાનું કહ્યું. છેવટે કાંઈ ન વળતાં હું ખરતી બહાર નીકળી ગઈ. ક્યાં જવું ? તેના વિચારો મારા મગજને મૂંઝવી દેતા હતાં. પિતાજીને ઘરે શું મોહું લઈને જાઉં. તેમની અપેક્ષા કરવા ? તેમના હૃદયને દુઃખી કરવા ? તેમની આજ્ઞા શી રહેશે ? નાના મે પિતાજીને ઘેર જવાનું તો માફી વાળ્યું. મને તરતજ આપઘાત કરવાનો વિચાર આવ્યો. હું ધીમે ધીમે આ તરફ આવી મે નિશ્ચય કર્યો હતો કે એ સિવાય મારો છુટકો નથી. મેં વિચાર્યું કહેર કરતા બહારના પુત્રામાં જઈ પડે જોયો કોઈ કાંઈ નહીં અને બહારની પશુ ન થાય. પશુ મને તો કુલે પશુ ન સંધરી મને બચાવી તમે મોટી બૂલ કરી છે ! મારું હૃદય હમીદા બળે છે મને જવાબો. મારે નથી જીવવું કેના માટે જીવવું ? !.."

ને આવેશમાં ઊભી થઈ ગઈ પશુ નિરંજને પકડી રાખી સુરેશ બોલ્યો, " જેન તમે ગમરાઈ નહિ. અમે પશુ સમાજથી દૂર રહીએ છીએ. અમારે રાધવાની ક્ષણી સુરેશી પડે છે. તમે અમારા જેન બની અમને રાધી દેને તમને કોઈ કનડશો નહિ "

સુરેશ માયાળું બચાવે કહ્યું.

" હા હા જેન નકામો આપઘાત કરે શું વગરી ? એનાથી કાંઈ ક્ષુબ્ધ બોલું મળો જાય છે ? દુઃખ સામે તો લાવુ જોઈએ. તમે અમારી સાથે રહો જોઈ છે કેના મગજર છે કે તમારું નામ..."

નિરંજને વચ્ચેથી બંધ કરી સુરેશ કંપના બાંધે બચાવે કહ્યું. " તારે તો બસ બધા ત્યાં લાવાની જ વાત. "

" હા હા ચોક્કસ લાવું જ જોઈએ. નબળા મનના થઈ ખરાબ તરફ સામે શું કામ નમવું આપવું ? " નિરંજને પોતાના સ્વભાવનું પ્રતિબિંબ પાંચ વાક્ય ઉચ્ચાર્યું.

' હીઠ હવે ચાલો, જેન તમે પશુ ચાલો. મારા સમ જો કાંઈ બોલો તો. તમે જરો પશુ ક્યાં ? " સુરેશ નિરંજનને આગળ કરી ચાલવા લાગ્યો બાઈ પશુ સુરેશ સાથે ધીમે કમલે ચાલવા લાગો.

દૂર દૂર સર્વ સંખ્યાને માંડે ક્યારનોયે પહોંચી ગયો હતો. પશુ ખરેખર તો આને સંખ્યા હતી જ નહીં. સાચી સંખ્યા આને રહતી હતી;

અનુસંધાન પાતું ૩૬ થી ચાલુ

' ના, એમ નહિ. તમે જુઓ છા. હું કંઈ લાવું છું તમારે પાતું પડશે '

' માફ કરો. હું ઉતરી પડું છું નમસ્તે '

' કેમ શું થયું ? '

' કંઈ નહિ ! નમસ્તે. '

' અરે, આવી અંધારી રાતમાં ક્યાં જશો ? અને એકલા, ના, ના,

' તમે ન જાવ '

' મારે જવું છે '

' અરે સાંભળો તો જરા '

' ના. મારે જવું જ પડશે '

' હીક પરંતુ તમારું નામ તો કહેતા જાવ '

' નિરાશ્રિત '...

' કુરું... પી પી કરતી કંપાવતી સિસોટી સાથે ગામે ઉપડી.

અને તે બારીની બહાર ડોકિયું કર્યું. સામે એ ' બાઈજી ' ને ઉતારા જીવ બહેલાવી રહ્યા હતા. ' બાઈજી ' ના પગના ઝંઝરે રણકી રહ્યા હતા અનંત ને લાગ્યું કે સ્વપ્નાની નિરાશ્રિતા બધું ભૂલીને આ નવો ધંધો કરી રહી છે. સ્ત્રીઓ રહી છે. સ્વપ્નાની દુનિયા અને વાસ્તવિક જીવનનો બચાવ એ ' બાઈજી ' માં સ્પષ્ટ જણાતો અનંતને લાગ્યો.

તે વખતે ' બાઈજી ' પર અનંતને દવા આવી. થરતું શું કરે ? બાઈજી હવે નિરાશ્રિત તો નથી જ.

નિરાશ્રિતા

પ્રમાણ :—કેમ્બ્રિજ ભારતર

પુર... એક થરથરતી કંપાવતી ઊંચ સિસોડી સંભળાઈ... છૂક છૂક છૂક કરતી અ.અ.આરો આઘવા અંકો.

“—”

“—”

“શું ભેષ રજા છે?”

“તમારો મેલી અને ફાટલી તટલી સાહેબે!”

“સમજી”

“શું?”

“તમને ક્યા આવે છે?”

“ના એવું નથી”

“તો? ઉપદ્રાસ, ધુણા...!”

“એવું પણ કંઈ નથી?”

“તો પછી?”

૪

“એજ કે આ તમારો ફાટલી સાહેબ અને આ પાછો સેકન્ડસાસ?”

‘અરાજક છે, મારો પાસે ટિકિટ નથી!’

‘પરંતુ તમારા મોઢા પરથી તો એવું કંઈ દેખાતું નથી.’

“સુરત હમેશા જુહું બોલે છે. શું આજ પર્વત એની તમને અજર નથી?”

‘હું સમજી નહિ’

‘જ્યારે હાઝાઓના માળખા એવો જિજ્ઞાસી માનવતા બુદ્ધિ જઈને એક પૂછપતિની પાસે કેઈ બાર ઉમેરે સેવતા જાય છે, એમ સમજીને કે એની ધુણાપદ પરિસ્થિતિમાં એ અનહાતાની ગરજ સારકે. પણ એને ત્યાંથી શું મળે છે? રોડના રવમાવમુજબ જગ, કોપ, ઘ્યાનિ, તિરહાર, અપ-જળેડ; એજ જણ મળે છે ને! પોતાની સુરતથી મોઢા દવાળુ માથાળુ દેખાઈ આવે છે તે રીક ખરી રીતે નિર્દય સિદ્ધ સધ જાય છે, બહીં આગળ સ્વચ પોતાનો જુદો જુરખો ઉનારીને વાસ્તવિક જુરખો પહેરી લે છે. ત્યારે અજર પડે છે કે શ્રોમંત ગરી-

બોના ચરોતું લોહી ચૂસી ચૂસીને પોતાની કુંડ વધારી રજા છે. ગરીબોના લોહીથી પોતાના હાથને રસતરબોળ રાખે છે જાણે એણે ગરીબોનો લોહીકૂપી લાલમેલો ન મૂકી હોય! અને એ મેંદોનો રંગ કેટલો તેજ હોય છે તેની અજર છે..... અને પછી એ નિષ્ક્રિયતા થઈ ઉપર જંજીવર મિલો ભરી કરે છે. મિલની કોતરમાં હળવો ગરીબોના હાઠાકાર સંજ-ગાયા કરે છે. મિલના મોઢા મોઢા પત્રો ધરતી પેસા એકઠા કરતા હોય છે અને...

‘સમજી. ટિકિટ નથી તો પછી તોજ વર્ગમાં સફર ન કરતા બીજા વર્ગમાં કેમ?’

‘જોજ વર્ગમાં દરેકની વાતનો વિવચ બની જાઉં અને મને એ પસંદ નથી.’

‘પરંતુ તમારો વાતચીત પરથી તો તમે વગર ટિકિટના છો એ અજર નથી પડી થકની તમારો આ ઉપદેશ પણ...’

‘ઉપદેશ!...હું અને ઉપદેશ મારી સમજમાં આ વાત ઉતરતી નથી’

“—”

“—”

“કાણુ છે?”

‘પ્રતિશોધિકા’

‘પ્રતિશોધિકા! કાની?’

‘જેણે મને સોનેરી ઠોકરો મારી છે જેણે બીની ખૂજસુરતી, છુઝધધપણા અને કાચારોના ફાથો છડાળ્યો છે...એવા સુદર અદારીઓમાં સ્વપ્નોમાં રામનારા સમાજના દેવનારૂપ પૂછપતિઓ! અરે સમાજ તરફ ફુટકાર કરનાર એવા કાળા નાજની ‘પ્રતિશોધિકા’ છું.’

‘જશી ક્યા?’

‘જ્યાં પાપ છે, સ્વાર્થ છે અને ઘોખા જાણના જ્યાં એક એકાવ છે, જ્યાં બી પોતાના સૌન્દર્યો, પોતાના પહેરવેશથી, વાણીથી ધનપિપાસિન પુરુષોની અગ્નિપ્રજ્વલિત વાંસનામાં પોતાના મનને, તનને જુદી જુદી પોતાના પ્રાણની આહુતિ આપે છે. પોતાના ઉમંગ ઉદ્ઘાસના અલિપ્ત સમર્થ છે. હું ત્યાં જઈ રહું છું જ્યાં સમાજ એક તરફ ન્યાયની સંસ્થાપના માટે લોહીની નદીઓ વહારે છે અને

તેજ સમાજ અને શારીરિક તેમજ આધ્યાત્મિક દૃષ્ટિથી નષ્ટમાય કરી નાખે છે. બધું કરી નાખે છે. એના આત્મામાં કંટક નાખે છે અને સારી સમૃદ્ધતા અને ધર્મને નામે....."

'પરંતુ તમે, તમારા ધર્મ સમાજ સંસ્કૃતિ અને આદર્શ ?'

'એ તો માત્ર મોટા મોટા શબ્દોની હેતરપીંડી છે. શબ્દોથી જૂથ મટતી નથી.'

'તો તમે જૂથમાં છો ?'

'હા! જ્યાં એક તરફ સોના ચાંદીની ગરમી વ્યાપે છે, સુનકરો સ્વપ્ન છે, માદકતા છે એની બીજી જ તરફ મારે માટે છે ભીની ભીની જૂન માસની પ્રખર લૂ, બરફ સમી કંપાવતી શીવણ, ઘરડો, કંડો, ચિંતા સમાન વાહન, અસુખોનો વરસાદ અને નિસાચા સમા કંઠના મિંદુ અને અને...'

'છે તમારા માળાપ ?'

'મા માળપણમાં મરી ગઈ અને બાપ બીજી વાર સગ્ન...! બન્ને નિષ્કુર હવેના સિદ્ધ ધર્મચૂષ્યા!'

'પતિ !'

'જોતા નથી કપાળ...કપાળમાં સિંદૂર વધી માન એની લાલીની કાંખી રહી ગઈ છે. બિંદો ચાલી ગઈ છે. નિશ્ચાન માત્ર રહી થયું છે. કંકણ રૂડી ગયા છે અને જાણે...'

'સમજ્યો પશુ સાસરિયાવાળા...'

'સાસરિયામાં શુન્ય હવેનો ઉપયોગ કરનારી કેવળ હું જ પડી છું. અપમાનની આગમાં બળ્યા કડું છું વિષના ઘૂંટણ પી પીને નિર્દિષ્ટ વેશમાં રહેનારી એક વિષ કન્યા જાણે !'

'એ' ખાંડનો કારખાનાના માલિક હતા પરંતુ ત્યાં પશુ તેને માડું પેટ ભાર રૂપ ઘઈ પડ્યું.'

'તમે જીવાન છો. કામ કેમ નથી કરતા ?'

'કામ ? મજદૂરી ? દેશમાં એક મજદૂરના ગાદ પરસેવાનું શું મૂલ્ય છે ! કુનિવાતી નજરમાં મજદૂરીની કિંમત એક કૂતરાથી પણ બદલતી છે. મજદૂર બિચારું ગરીબ પ્રાણી ! જેને હમેશા સમાજમાં ઠોકરો ખાવાની હોય છે. સમાજમાં જીંચુ મોં રાખવાનો ય એને અધિકાર નથી. એને જાણે સ્વમાન જ નથી ! ગૌરવ

જાણે એને વહાણું હોતું જ નથી ! તદુપરાંત હું એ અને તે પણ એ મજદૂર હોય તો સમાજમાં વચ્ચે એના માંસ અને લોહી પર પૂરી નહિ પડી. એના શરીરને પીંખી નહિ નાંખે ! મજદૂરને પહેલા આત્મા વેચેલો પડે છે અને પછી પાછળથી પણ બનતું પડે છે આ વાત મને પસંદ નથી.'

'બહુ ભરથી બોલી રહ્યા છો.'

'આપની સાચા માટે આત્માનો અવશ જીવંદ કરવો પડે છે. મજદૂરોનું જીવન અદૃશ્યપણું કારણ બને છે, લાચાર સુદી મોની આંખો એના આંકડા પરથી બને છે. કંડોની રાતમાં નાનકડો ચૂંપડીઓમાં મજદૂરો જીવે છે કે મરે છે એની કોને કારણ છે ? એ કોણ જાણે છે કે કેટલાય ચંદ્ર મજદૂરો રૂપી તારાઓના જૂથમાં સંતાઈ રહેલા છે !'

'મારી ચાલી રહી છે'

'હા'

'મારી બંધ કરી દો'

'કેમ ?'

'બીક લાગે છે, એમ નહિ. પાતળી સાંકો પહેરી છે તમને કંઈ લાગતી હશે.'

'હું કરતી નથી. મારી અંદરની શક્તિઓ કંઈથી માડું રક્ષણ કરશે. અને પછી...'

'.....'

'.....'

'તમે ધરથી લાગી ગયા છો ?'

'હા'

'.....'

'.....'

'અરે પ્રકાશ આવે છે. કદાચ કોઈ સ્ટેશન આવ્યું હશે'

'હા'

'કંઈ ખાશો ?'

'નહિ'

'કેમ ? તમે જૂથમાં છો ને ? હમણાં જ તમે કહ્યું હતું ને'

'આપને મારો આટલો વિચાર આવ્યો એ જ આપની મદદરેખાથી'

અનુસંધાન પાતું ૪૪

લીલા!!!

લેખક:—દિનકરલાલ અંબાલાલ જાત્રાલાળા (P.M.S.)

માતાનું અંતર ઉઝળું!

ધરમાં નવોદ્યા તારી જોઈ પોતાને લાગ્યથાળી
માનવા લાગી દાહમાંજ તેણે પોતાના દિકરા રમણને
રૂ. ૪૦૦૦ સામા પડપાળાને આપી પરણાવ્યો હતો.
અને ધરમાં કુંભકુંભના પગલાં પાડતી વધુને જોઈ
કઈ માતાનું અંતર નહિ ઉછળતું હોય! રમણ દમણજ
ખી. એ. પાસ ઈઈને આવ્યો હતો, રમણની બાતું
નામ કાશીયા હતું.

'કાશીયા છે કે?' પાડોશલુ આવી અને ઉપર
ચઢી.

કાશીયા ઝકપથી ઝાઝઝકને સત્કાર કરવા ગયા
અને તેમને જોસવા જગ્યા આપી. અને પછીથી રમણને
તથા લીલાને સમાચાર પૂછી બન્ને જણાં વાતો કરવા
માંડ્યા.

અંદર જોઈને રમણની પત્ની લીલા બન્નેની
ઝાટી સાંભળવા લાગી પણ અચાનક!

'બહુ કુળવાન કુંડું' છે, તે આવી કન્યાનો
વિક્રમ કર્યો. મેં પહેલેથી તેને જોઈ હોત તો ના
પાડત. આ કન્યાના રૂ. ૪૦૦૦ અંપાજ!!!'

લીલા તો અવાજ સાંભળી છકજ બની ગઈ
ચોક નભાવી પૂરું કરતાં હતાં અને અવિષ્ક માટે
જે 'ધન એકડું' કરેલું હતું તે સર્વસ્વ,
લીલાએ પોતાની આજરુ ન ધટે તે સારુ ન્યાતાના
રિવાજ મુજબ સારી રીતે કિંયા કરી. આમાં લીલા
મિશ્કત અને ધરેણાં વેચીને પણ તેમાં જન આપવા
તૈયાર થઈ. અને નિરાધારતા ન અનુભવનાર લીલાએ
પણ નિરાધારતા અનુભવવી પડે તો પણ અને
હજારો હજારો પણ તેણે પોતાની જાત આપી.
આમાં તેણી હજી ગઈ અને પ્રતિજ્ઞા સ્ત્રી તરીકે
જીવન વિતાવવાનું નક્કી થયું. આપણા દિનકરલાલ
માં મુત્યુજાદ અને લમ વખતે જે યાતિવરા કરવા
પડે છે. તે યાતિવરા માટે નિરાધારતા લીલાએ અનુ-
ભવી. પણ સોભાગ્યવાની લીલા આખરે વૈધવ્યવતી

અને સાધુને સામે ઉત્તર આપ્યો. 'તમે બહુ કુળ-
વાન છો તેની હવે ખચર પડશે.' અવાજ સંભળાયો.
કાશીયા તો ધૂંવાફૂવા થઈ ગયા આજકાલની પૂત-
વધુ આવડી મોટી માત્રુ અપમાન કરી નાએ તેથી
તેઓ સખત ગુસ્સે થયા અને બોલ્યા.

'સારું તને ખચર પાડું છું! સામુને લિમ-
અવાજ બચ્કર કોષિ બતાવતો હતો

x

રમણને તેની માતાએ એક પોતાના બાઈની
પેટીમાં નોકરી અપાવી અને રમણને એ પેટીએ
આક્રિષ્ટ બોલ્યો રમણપત્નીને તે પેટીમાં રહેવા દઈ
પોતે આક્રિષ્ટ ચાલ્યો ગયો.

x

ખચર આવી કે બીલાના પતિ રમણ મૃત્યુ પામ્યો.
શરણ કે તે બહારગામ નોકરી કરતો હતો.
લીલાને આધાત લાગ્યો, સામુ સસરાને ખચર
મોકલાવો. તેઓ પણ અતિ આક્રં કરવા લાગ્યા.

ઉત્તરકિયા આવી તેથી કરજ કાળે જે ધન
એકડું કરેલું હતું, તે સર્વસ્વ વેક્રાઈ ગયું. આમ
તેમની કિંદમીમાં બન્ને પતિ પત્ની રહી શાયે
તેવો નિશ્ચય કર્યો. અને એકલતા મહેસમાં વાસ કરે
તેમ તેણે ધરમાં એકલાઈમણુ જીવન એક વર્ષમુધી
ગુજાર્યું. પણ અચાનક લીલાને સામુએ લખેલો પત્ર
પત્ર મળ્યો તેમાં લીલાને બોલાવતાં હતાં
સામુની મામન્યા માનીને લીલા સાસરે ગઈ ત્યાં
સામુએ જાણ્યું કે લીલા હવે મુધરી ગઈ છે અને તે
એક પતિવ્રતા છે તેથી સામુ આનંદિત બની અને
ઈશ્વરનો પાક માની વધુનો આદર કરવા લાગી.

સામુ, સસરાની હિમર થઈ ગઈ હોવાથી સખત
તાવતી બિમારીએ પડ્યા. અને ત્યારથી થોડા જ
માસે લીલાને ત્યાં તેમના નાના પુત્ર કિરિટને
સોંપી આ નચર રેહના જગતમાંથી
ત્યાજ કીધો લીલાને 'પણ બહો જ એવું

બની. અને તેમાં વળી પાછી ગરીબી.

હાય ગરીબી ! ! !

ગરીબીમાં પણ લીલાએ પોતાની જાત પર તિરસ્કાર થતો પણ પ્રશ્ન એ તેને દુઃખ આપેલું હતું. છતાં પણ જ્યારે તેનાથી દુઃખ સંદન ન થઈ શકતું ત્યારે તે રડી દેતી,

ખરેખર ગરીબ વ્યક્તિનું, દુઃખી વ્યક્તિનું દુઃખ કંઈ રમવાથી જોઈ શકતું નથી. પણ તેનો સામનો કરવાથી જોઈ શકાય છે. પણ જેનાં અપમાનો નહિ થઈ શકે તો ત્યાં પણ અપમાન સંદન કરવા અને દળણ પાછી ભરવા માટે તૈયાર થઈ કારણકે દુઃખીનું કાંઈ કાણું ? દુઃખી એવો સાંસારિક કુટુંબો જવાન આપે છે, પ્રશ્ન રહે ત્યાં માનવીનું શું મણુ. !!

કેટલીક વખત એમ વિચાર થઈ આવતો કે આજ ભાષને જઈ મળી આવું પણ તેને ત્યાં જવાનું મન થતું નહિ. કારણકે આજકાલના પત્ની પ્રેમી ભાઈઓ અને પત્નીના કથાગરા ભાઈઓ પોતાની બહેન કે જેની સાથે નાનપણમાં નિર્દોષપ્રીતિ રમ્યો હોય છે તે દુઃખી હોય કે સુખી અથવા બહેન તેનું ધર પાવન કરવા આવે તોય માથા પર અને ન આપે તોય માથા પર એવા ભાવવાળા ભાઈઓ તરફ તિરસ્કાર તેને ઊપજાયો. હજી નિસાસા નાખવા લાગ્યું

લીલાએ આખરે ધપર રાખે તે મુજબ રહેવું લીલા આ સાંભળી સળગ્યું થઈ.

બંને જણાં ક્યાંથી આવ્યાં. બારણે ફિરિટ બેઠો બેઠો ભાભીની મસકારો કરતાં કહે આ બંને જણાં ક્યાંથી આવે છે. બાબી તો પાછી એકલા ગયાં હતાં અને આતો રમણભાઈને તેમની લાગ્યાં.

આજે બધું દિવસે લીલાએ તેજ લગાવી અને માથું ઝોળી ચાંદસો કરી દર્શનમાં બેસી તો તે આજે પતિવાળી છે કે નહિ. તે જોયું.

આજના દિવસે લીલાએ કંસાર બનાવી આજુ બમાડી પોતાનો મહાન દિવસ ઊજાવ્યો છે. જે દિવસે ઉત્તર કિંવા કરો તે દિવસે શોક હતો પણ આ દિવસને શું કહી શકાય.

સંખ્યાનો સમય છે આઠાશમાં શતાશ ચારે તરફ ફલાઈરડી છે તેવે વખતે આ બંને પતિ પત્ની સામા સામા બેઠાં હતાં અને ફિરિટ ખુરશી પર હોતો

સંકટ નકલું. તેણે પોતાની ધરની આખરુ પ્રમાણે ઉત્તર કિંવા કરી દીધી. અને ફિરિટને મજબુત મોકલ્યો.

એકાદ વર્ષમાં ફિરિટ પાસ થઈ ગયો અને પાછો આવ્યો. કુદરતની કળા આજ છે. લીલા જ્યારે એક દિવસ ફૂલે પાછી ભરવા ગઈ હતી. ત્યારે ત્યાં પોતાના પાંતના ચહેરા જેવો માણસ દેખ્યો. અને ફૂલો માણી આવતો હતો લીલા તે વખતે ફૂલે એકલો હતો. તેથી તે માણસે પાછી પીવા માગ્યું. લીલાએ નિર્દોષપ્રીતિ પાછી પાણું તે વખતે યુવક બોલી બોલ્યો.

‘લીલા તું અહીં ક્યાંથી ? તારું હસતું મુખ અને ચાંદસો ક્યાં ગયો ? શું તારા સાસુ સસરાં મૃત્યુ પામ્યા છે ? તેમનો છાકરો રમણ અને ફિરિટ બંને ક્યાં છે ?’

લીલા આમ અચાનક પ્રશ્ન સાંભળીને સહજ જ થઈ ગઈ અને કાંઈ બોલવા જતાં પણ અચકાઈ ગઈ. હૃદયમાં ગમગીન ભાવ પેદા થયો અને તેનાથી કાંઈ પણ ન બોલાયું.

વળી પાણું તે યુવકે પૂછ્યું. ‘કેમ લીલા બોલતી નથી ? તારો મનોભાવ જુદો સમજાય છે ?’ લીલાએ વિચાર્યું કે આ કાંઈ જોળખાણવાળો માણસ છે તેથી તેણે રમણનું મૃત્યુ સાસુ સસરાંનું મૃત્યુ વગેરે જણાવ્યું. આ યુવક સમજ્યો.

‘મારી..... પ્રિય પત્ની લીલા ! ! ! તારા પતિ રમણ મહારાજા વગર ચાલ ધેર, થેલી મૂકીને શું ફિરિટને ધર સોંપી આવ્યો છું.’ તેવામાં પતિએ લીલાને કહ્યું કે નાં સાંભળ.

‘તું’ પહેલાં માતૃશ્રીને અપમાનિત કરીને તારી શુભાનીમાં હું હતી તે વખતે બાંહે મને તને જુદો લઈ જઈ રહેવા ફરમાવ્યું. સાં આપણે પ્રેમ અખંડિત હતો પણ માતૃશ્રીએ મને તને બંધ કરી સિવાય ધેર બોલાવી લીધો અને આફ્રિકા મોકલ્યો અને પછી દેશાંત્ર સમયમાં તેમણે મારા મૃત્યુના સમાચાર સર્વત્ર પાથરો દીધા. મારા પ્રેમને લીધે તે સર્વત્ર વેડફી દીધું તારી કદી બીના બંધી નહિ તેથી આનંદિત થયાં અને તેને ધેર બોલાવી ત્યાં તે સ્વારો સેવાયો તેમને ખુશ કર્યાં પણ તેઓ મૃત્યુ પામ્યાં. ફિરિટને તે જણાવ્યો અને તે અમારા ઘરનું નામ દીપાવ્યું તેથી માતાએ મને અહીં બોલાવવાનો કામળ લખ્યો. જે ફિરિટની મુશાકાત બંધ દિવસ પણ નકરી ગયો.’

પછી થેલી લઈને તેનાં ધરણી કાગળ બતાવતો રમણ ચાલ રહ્યો છે.

આપનો જાનેવારી માસ કેવો જશે ?

(૧) મેથ: (અ-સ-ધ):—તમારી તખીયત સારી રહેશે, પરંતુ માનસિક આધાત, મુન વીંતા અને ઉબેચ કરાવે. પ્રજાને પીડા થવા સંભવ છે. રાજ અને શત્રુનો નાશ થાય. ઓની તખીયત નરમ રહેશે કુટુંબમાં કલેક કરાવે. આયુષ્ય માટે સાફ છે. ધાર્મિક તેમજ સામાજિક કાર્યો કરાવે. રાજ દરબાર અને ચાલુ તોફારી ધંધા રાજ્યનાર માટે મધ્યમ લાભદાયી છે. ખાસ લાભ થવાનો યોગ નથી. ખર્ચ વિશેષ કરાવે, પરંતુ સારા માર્ગે ખર્ચ થાય.

(૨) વૃષભ: (બ-વ-ઉ):—તમારી તખીયત નરમ રહેશે; માટે તેની સંભાળ રાખવી. આર્થિક જાળેજો સુધરવા સંભવ છે. રવાવર મીઠકત રાખવી અગર વેચવી નહિ, કારણ કે તુકચાન જવા સંભવ છે. નવીન સાદસ કરતા પહેલાં વિચાર કરીને સાદ સીક કાપ કરવું, નહિ તો લાભને બદલે તુકચાનમાં ઉતારશે. પ્રજા તરફની ક્ષાંતિ રહેશે. રાજ અને શત્રુનો નાશ થશે. ઓના ચરીરે પીડા થવા સંભવ છે. માટે ખાસ કાળજી રાખવી. આયુષ્ય માટે સાફ છે. ધાર્મિક અને સામાજિક કાર્યો કરવા માટે સમય સારો ગણાય. પોતાના ચાલુ ધંધા રાજ્યનારમાં વિશેષ કાળજી રાખવાથી લાભ મળશે. આ માસમાં ખોટા માર્ગે ખર્ચ થવા સંભવ છે માટે ખાસ કાળજી રાખવી.

(૩) મિથુન (ક-છ-ગ):—તમારી તખીયત સામાન્ય રીક રહેશે. પેસા સંબંધી ખાસ મુશ્કેલી નહીં પડે. પરાક્રમ કરવામાં શિથિલતા દર્શાવે. ધર અને જમીન સંબંધી ચિંતા કરાવે, અને લાભને બદલે તુકચાન જવા સંભવ છે માટે રવાવર મીઠકત સંબંધી ખરીદી અમરવેચાણ ન કરવું પ્રજા સંબંધી ચિંતા કરાવે, ઓ અને કુટુંબના સુખમાં વધારો કરે. ખાસ કામ વગર સુસાફરી કરવી નહિ. કારણ કે નાના અકસ્માત થવા સંભવ છે. ધાર્મિક કાર્યો થવા સંભવ નથી ધંધા રાજ્યનાર માટે આ માસ સારો છે. મીત્રો તરફથી કેળીળ પહેવારથી ખાસ લાભ નથી. આ માસમાં મધ્યમ ખર્ચ કરાવે પરંતુ સારા અને ખોટા બંને માર્ગે ખર્ચ થશે.

(૪) કર્ક: (ઠ-ટ):—તમારી તખીયત સારી રહેશે, પરંતુ ખાસ કાળજી નહીં રાખો તો ચરીરે

વાયુ, અપચો ઇલાદિ ઉપદ્રવો થવા સંભવ છે. આર્થિક મુશ્કેલી ખાસ નહીં રહે, પરંતુ નાણાં બીક માણમ પડશે. નવીન પરાક્રમ કરવાનો યોગ નથી. કુટુંબ તરફની ગુપ્ત ચિંતા રહે અને તેથી ચરીર સાચવવું પ્રજા તરફથી અસંતોષ રાખે. રાજ અને શત્રુઓ તરફથી હેરાગમતિ વેઠવી પડે. ઓની તખીયત નરમ રહેશે અને તેથી ચિંતા અને આર્થિક મુશ્કેલી વેઠવી પડે આયુષ્ય સંબંધી યોગ સારો છે. ધાર્મિક અને ધીમ સામાજિક કાર્યો થવા સંભવ નથી. રાજદરબાર અને ચાલુ ધંધા રાજ્યનારમાં ખાસ લાભ નથી, પરંતુ સામાન્ય લાભ મળશે. મિત્રો તરફથી પણ ખાસ લાભ નથી. ખર્ચનો યોગ આ માસમાં વધારે છે.

(૫) સિંહ (મ-ક):—તમારી તખીયત નરમ રહેવા સંભવ છે, માટે ખાસ કાળજી રાખવી આર્થિક મુશ્કેલીઓ આ માસમાં પણ ચાલુ રહેશે. નવીન પ્રસાદ કરવાનો યોગ નથી. કુટુંબ અને ધર સંબંધી ગુપ્ત ચિંતા રહેશે. પ્રજા તરફની ક્ષાંતિ રહેશે રાજ અને શત્રુઓ હાવરો નહી. ઓના ચરીરે વાયુ, ઘરડો અથવા ઇલાદિ થશે, પરંતુ ઓ સંબંધી સુખ મળવા સંભવ છે ધાર્મિક અને સામાજિક કાર્યો કરવાનો ઉત્સાહ રહેશે રાજદરબારથી ખાસ લાભ નથી. પરંતુ ચાલુ ધંધા રાજ્યનારમાં સફળતા મળશે. મિત્રો અને સમાસયથી તરફથી ખાસ લાભ નથી. આ માસમાં દવા, મોજશોખ ઇલાદિ માર્ગે વિશેષ ખર્ચ થવા સંભવ છે.

(૬) કન્યા: (પ-દ-ધ્ર):—તમારી તખીયત સારી રહેશે આર્થિક મુશ્કેલી વેઠવી પડશે. નવીન સાદસ કરતા પહેલાં ખૂબ વિચાર કરવો. નહીં તો તુકચાન જવા સંભવ છે. રવાવર મીઠકત સંબંધી કામકાજ કરવા માટે આ માસ સારો છે. કુટુંબમાં સુખચાંતી રહેશે. પ્રજા તરફની ચિંતા રહેશે. રાજ અને શત્રુઓ ફાવે નહિ. ઓની તખીયત સારી રાખે, પરંતુ ઓ સુખ જરાગર નથી. સુસાફરી કરવામાં ખાસ કાળજી રાખવી, નહીં તો હેરાનગતી ભોગવવી પડશે. સામાજિક અને ધાર્મિક કાર્યો કરવામાં ઉત્સાહ કામ રાજદરબાર અને ચાલુ ધંધા રાજ્યનારમાં ફોલ મળશે મીત્રો અને સમાવહાલા તરફથી ખાસ

નુકસાન નથી, પરંતુ લાભ મળવા સંભવ નથી. અર્થ અવળા માર્ગે થશે અને નથી નાણાં લીધે રહેશે.

(૭) : છુલા (૨-૮):—તમારા શરીરની ખાસ કાળજી રાખવી, નહીં તો પેટમાં વાયુ, અપેચો, ઇલાદી ઉપદ્રવો થશે. આર્થિક મુશ્કેલી ખાસ નાશો નહીં. નવીન સાહસ કરવાની ઇચ્છા થાય, પરંતુ ઉતાવળું પગલું ભરવામાં નુકસાન થશે. ધર તરફની ચીંતા રહેશે. પ્રજા તરફથી સતોષ રહેશે. રોમ અને શત્રુ તરફથી ખાસ હેરાનગતી નથી. ઓ સંબંધી સુખ નહીં મળે અને ઓની તબીબત નરમ રહેશે. આયુષ્ય માટે સાફ છે. સામાજિક અને ધાર્મિક કાર્યો થવા સંભવ છે. મીત્રો અને સગાં વહાલા તરફથી હેરાનગતી ભોમનવી પાશે નહીં. કાળા ચીનોને પહેપાર કરવાથી લાભ થશે પરંતુ વિશેષ લાભ નથી. અર્થ મધ્યમ કરાવશે.

(૮) વૃશ્ચિક : (૧-૨):—તમારી તબીબત સારી રહેશે પણ સ્વભાવ નરમ રહેશે. તાબી ઉપર કાળ રાખવો. આર્થિક રિષતી સુધરશે. કુટુંબ તરફની શાન્તિ રહેશે. નવીન પ્રયત્ન કરવાની પ્રેરણા મળે. ધર તરફની ચીંતા રહેશે. પ્રજા તરફની શાન્તિ વહેશે. ઓની તબીબત સારી રહેશે, ઓનું સુખ સાફ મળશે, ધાર્મિક અને સામાજિક કાર્યો કરાવે. રાજદરબાર અને ચાલુ રાજગારમાં ખાસ લાભ નથી. ધંધા રાજગાર સંબંધી ખટપટનો સામનો કરવો પડે. મીત્રો અને સગાં રેલોઓ તરફથી ખટપટનો સામનો કરવો પડે. મીત્રો અને સગાં રેલોઓ તરફથી મદ અને કીર્તિ મળવા સંભવ છે, અર્થનો યોગ વિશેષ છે, આર્થિક લીધે સંકટ કરવી પડશે.

(૯) ધન : (૧૫-૬):—તમારી તબીબત સામાન્ય હીક રહેશે આર્થિક મુશ્કેલી નાશો કુટુંબ તરફની ચીંતા કરાવે નવીન પ્રયત્ન કરવામાં આજસ કરાવે. ધર અને રથાવર મીઠકત સંબંધી યોગ સારો છે. પ્રજા તરફથી અસતોષ નાખશે. રોમ અને શત્રુઓ તરફથી મુશ્કેલી નાશો નહીં. ઓની તબીબત સામાન્ય સારી રહેશે, પરંતુ તે તરફથી સંપૂર્ણ સુખ મળે નહીં. આયુષ્ય સંબંધી યોગ સારો છે. સામાજિક અને ધાર્મિક કાર્યો કરવામાં હિતસાદ વધે. ચાલુ ધંધા રાજગાર અને રાજદરબારમાં સામાન્ય લાભ છે. કાળા વસ્તુના વહેપારથી ખાસ લાભ છે. મીત્રો અને સગાં સંબંધીથી નુકસાન થવા સંભવ નથી.

અર્થમાં વધારો કરાવે. આ માસમાં આર્થિક મુશ્કેલી વેકવી પડે.

(૧૦) મકર (૫-૭):—તમારું શરીર સાફ રહેશે. પરંતુ ગરમીનો ઉપદ્રવ થવા સંભવ છે આર્થિક સંતોષો સુધરશે, નવીન સાહસ કરવું નહીં. ધર અને કુટુંબ સંબંધી ચીંતા રહેશે. ધર અને રથાવર મીઠકત સંબંધી ખરીદી અગર વેચાણ કરવું નહીં. પ્રજા તરફની શાન્તિ રહેશે. રોમ અને શત્રુ તરફથી તકલીફ નાશો નહીં. નાની મુસાફરી કરતી વખતે ખાસ કાળજી રાખવી. ઓ તરફથી સુખ અને સતોષ મળશે. ઓની તબીબત સારી રહેશે. આયુષ્ય હરકત નથી. રાજદરબારમાં અને ચાલુ ધંધા રાજગારમાં ખાસ કાળજીપૂર્વક કામ કરવું સારા માર્ગે વિશેષ અર્થ થવા સંભવ છે.

(૧૧) કુંભ (૭-૮):—તમારી તબીબત સામાન્ય સારી રહેશે. શરીર વાયુ થવાનો યોગ છે આર્થિક સ્થિતિ નબળા રહેશે. સાહસ કરતા પહેલાં યુગ વિચાર કરવો, નહીં તો મુશ્કેલીઓ વેકવી પડશે. ધર અને કુટુંબ સંબંધી સાફ રહેશે. પ્રજા તરફથી અસતોષ રહેશે. રોમ અને શત્રુઓ શંકા નહીં. ઓનું શરીર સાફ રાખશે, પરંતુ ઓ તરફથી સતોષ રહેશે નહીં. ધાર્મિક અને સામાજિક કાર્યો કરવામાં લીધે થશે. ચાલુ ધંધા રાજગાર અને રાજદરબારમાં ખાસ લાભ નથી, પરંતુ કાળજી પૂર્વક સંબંધી તરફથી યશ અને કીર્તિ મળશે. અર્થ વિશેષ થવા સંભવ છે.

(૧૨) મીન (૮-૯-૧૦-૧૧):—તમારી તબીબત સારી રહેશે, પરંતુ ખાસ કાળજી રાખશે નહિ તો શરીર તાવ, ઇલાદી થવા સંભવ છે. આર્થિક મુશ્કેલી જરૂર નાશો નવીન સાહસ કરશે નહિ. ધર અને જમીન સંબંધી પણ નવીન સોદા કરવો નહીં. પ્રજા તરફની તથા ધર સંબંધી શાન્તિ રહેશે. રોમ અને શત્રુઓ નાશ કરાવે. ઓની તબીબત નરમ રાખે પરંતુ ઓ તરફથી સતોષ રહે. નાની મુસાફરી કરતી વખતે ખાસ કાળજી રાખવી. રાજદરબાર અને ચાલુ ધંધા રાજગારમાં લાભ છે. પરંતુ વિશિષ્ટ લાભ થવાનો યોગ નથી. નવીન સાહસ કરવું નહીં. અને કાળજીપૂર્વક કાર્ય કરવું અર્થનો યોગ મધ્યમ છે, પરંતુ ખોટા માર્ગે અર્થ થવા સંભવ છે.

જ્યોતિષિ: નરસિંહરાવ પી. ત્રિવેદીના
તા:-૧૪-૧૨-૧૯૪૩ અમદાવાદ

:- બે-ઝૂંપડાં :-

પ્રયોજક—શ્રી દીનાનાથ બે. મહેતા

ગામમઠાર બે અધકચગ કુર્વા છે ને ! એના કંઠેકા પર ચઢીને જો જો, આપને દૂર દૂર ખેતરમાં ઝૂંપડા નજરે પડશે દરથી તો એ બંને સાવ એક બીજાની નજીક દેખાય છે, પરંતુ નજીક બધજી તેમ માલુમ પડે છે, કે એ બંનેની વચ્ચે એક લાંબો રસ્તો સોઠતાપણીને સૂતો છે. એ સોધો એક ગામથી બીજો ગામ જાય છે. કોઈ ઝૂંપડીમાં જઈને નથી જોતું કે એમાં કેણું વાસ કરે છે ! અધારી ઘોર રાતના સમયે રસ્તાની બંને બાજુ બે દીપક ટચ મગ્ન જોઈ છે. બંને બંનેના પ્રકાશ એક થઈને કોઈ જૂથલા પમિડને એ જતાની દે છે, કે—આ બંને ઝૂંપડીઓ એક જ પરિવારની છે અને એ બંનેમાં મળીને લગભગ દરબાર આઠમી રહે છે

આઠમી ! તો પછી એમને બીજું શું કહી શકાય ! આઠમીની કમરમાં પ્રેરે ધોતિયું નથી, કે નથી તો સરીર ઢાંકવા પૂરતું એક સાદું પહેરણ : સીંચો પલ્લુ એજ અવરથા અનુભવે છે. બંને ઝૂંપડીઓની ઓઝો પાસે બહારજતી વખતે પહેરવા લાયક એક નવું લાલ મધરાસિયુ છે કે જે એમણે ધણા ધણા પ્રયત્નો પછી સલાહસંપથી ખરીદ્યું છે. વિવાહ કે લગ્ન પ્રસંગે તે વારંવાર પહેરવા પૂરતું રંખાડું છે. બાકી તો અન્ય સમય માટે તો સાધારણ એવા ધેરવાળો મધીયો—અને ફાટિય વગેરે એવા સાસો છે; કે જે આઠમી આઠમી દુકામો જોડીને જનાવવામાં આવ્યો હો, એમાં છુપાવા જેવી કાંઈ દર્શકત છે જ નહીં. સાડીમાં જોડાવા બંને દુકામો કવચિત કવચિત પોતાતું સ્વતંત્ર અસ્તિત્વત—અસ્તિત્વ દેખાડે છે. જો અમાને એક સંકેદ છે, તો બીજો તદ્દન સ્વામ્ય છે. છતાં પલ્લુ બંને એક થઈને તે ઝૂંપડામાં રહેતા

નારીત્વની રક્ષા કરવા પૂરતાં પર્ચાઈત છે.

એ ઘરના કે પરિવારના માલિકનું કહેવું એમ છે, કે “આજથી મારા કામ પહેલાં કોઈને દિવસે મહે” એક ધોતિયું ખરીદ્યું હતું ત્યારપછી આજસુધી નવું વસ્ત્ર ખરીદવા પૂરતું કાંઈ પર્ચાઈ નથી આવ્યું. આપ જોવાની મહેરબાનીથી કાંઈ કાંઈ મળ્યે જ નવ્ય છે. પછી નવું શું કે જુનું શું ! સરીર ઢાંકાય તેટલું મળી શક્યું એટલે જમ સાચી ચોંતાતો શરીરની છે, કે જો પેટ પૂરતો ન મળી દોષ તો નથી ચાલતું

ઝૂંપડીની નજીકમાં જ એક જોતું નાનું જોતું ખેતર છે અને એને આઠમી બે-બગદ અને એક ગાય છે. વળી વધારામાં એ ખેતરની રખવાળી કરવા પૂરતા બે મુઠાલ કુતરા પલ્લુ ત્યાં રહે છે... જોને જુદા જુદા શેઠલાના દુકામો નથી નાંખવા પડતા એટલા બધા તો એ સમજાયા છે કે પોતાના પેટને ખાતર સ્વંચક્ષિત કરી લે છે. રખોપાથી એમને કાંઈ નિસ્ખત નથી, એ (કુતરા) રખોપું એટલા પુરતું કરે છે કે છેવટે કાંઈ નહિં તો એ બે ઝૂંપડીઓનો તો સહારો છે. અને માલિક એમને એટલા પુરતો જ રાખે છે કે છેવટે કાંઈ નહિં તો પાતે તે બે કુતરાનો તો માલિક છે

એવું જીવન એક અજળ સમસ્થા રૂપ છે. બ્યારે વર્ષા આવે છે, ત્યારે તે ખેડૂત બની જાય છે અને ઉન્દાગારો તો ખેડૂત રસ્તાનો મજૂર બની જાય છે. વરસાદના સમયમાં એનો નિત્યક્રમ અનાજ વાવવું, રખવાળી કરવી, બગદ મારવા ઉનાળાના દિવસોમાં હળ ચલાવવું—અને ખાંડોના સમયમાં મજૂરી કરવી. આજ એનો જીવનક્રમ છે. માત્ર કે એવું સંપૂર્ણ જીવન બે ઝૂંપડીઓની માફક

બે ભાગમાં વહેવારને એક પરિવારની રક્ષા માટે જ વહે છે. જેમ તેમ કરીને ગુજરાત, તે ચાલે છે. દિવસો તો વીતે છે.

એક દિવસ અચાનક એ કુટુંબનો એક માત્ર રત્ન સમો એકનોએક દિકરા બીમાર પડ્યો. સાંભળ્યું છે, કે તે દિવસે ખરમાં કંઈ જ નહોતું. એક દિવસ સવારથી જ અનાજની શોષભાગમાં બેઠો હતો અને આખો દિવસ રખડપટ્ટીમાં કાઢવા છતાં પેટપુરતું અનાજ ન મેળવી શક્યો.

રાત પડતાં ધીર આવ્યો. હતાક એવો ફાટેલ ધામા પર ખુલામાં પડી રહ્યો. ત્યારનો. તે બિમાર દીકરા આજ સુધી એક માસ થવા છતાં સ્વસ્થ નથી થયો કવચિત કવચિત નજીકના બેકુતો ત્યાં આવે નવ્ય છે-અને રોગીને જોઈને સલાહ આપે છે, કે, 'હોકરાની કંઈક તો પીર ચીંતા કરો. કંઈક તો પ્રયત્ન કરો, જેમી આરામ ચાય. સુપડી તો આજ માત્ર દીપક છે.'

સુપડીનો માસિક આશરણથી ચળ્ય ફરી ફેંકતા ખીન્ન સ્વરે કહે છે, "હોકરા મારે કંઈ પ્રયત્ન બાકી નથી રાખ્યો આજ એક મહારાપરનો આશ દીપક છે."

ચોતાના બાળક માટે જે જાંબ જે કંઈ કહે તે પ્રયત્ન છોડી ચોતાની શક્તિ અનુસાર પૂરપૂરી રીતે કરે છે.

એક દિવસ ચહેરના એક ગૂઢરથે આવીને સલાહ આપી કે "ડોસા આ દીકરાની દવા કેમ નથી કરતા ? દવા વિના તે જાંબ કંઈ સારું થયું સાંભળ્યું છે !"

એજ દિવસે બેકુત મામમાં ગયો. અને જે કંઈ અનાજ ચોતા પાસે હતું તે વેચી થોડા પૈસા ને કંઈ મળ્યા તેમાંથી દવાની દુકાનેથી બે રૂપિયામાં એક થીથી ખરીદી લીધી.

બાટલી પરનું બંધન છોડી તેણે તે રંગીન પાણી-એ બોરાક બોમાર દીકરાને દીધો-બોમાર એકાએક વિરમક પામી બોલો ઉઠ્યો- "બાપુ આ શું ? દવા ? કેવી દવા ? કોની દવા ? કેટલામાં લાવ્યા ? અનાજ ન મળ્યું ને દવા મળી ? શું કહ્યું ? મે રૂપિયા ? આ માટે આ લાવ્યા ? તે બે રૂપિયાથી તો આઠ દિવસ પૂર્વે ત્યાંસત આવત. આખા ધરનાનું પેટ તેટલાથી તો ભરાઈ રહેતા. આનાથી તો મારા એકનું પેટ પચ્ચ પૂરું નહોતું ભરાય ? કાંઈનું પેટ ભરાય તેથી દવા તો લાવવી હતી !"

અને આમ બોલતાં બોલતાં તેના સ્વરની માત્રા વધતી જતી હતી અને તે સાથે તેને એક કુસકું આવ્યું. બીજું કુસકું આવ્યું. અને ત્રીજું કુસકું આવતાં તે આ દુનિયા છોડી ચાલ્યો ગયો અને સાથે સાથેજ આ અત્યંત દુઃખદ પ્રસંગની અને ફરિયાદના આશરચિહ્નિત સુપડાથી અને એ સુપડાની જિંદગીથી પણ.

જોવામાં જ ત્યાંથી પસાર થતો કાંઈ ગાદગીર બોલતો નીકળ્યો-કે 'આલો પત્યું ! યુદ્ધ ખતમ થયું ! યુદ્ધ ખતમ થયું ! હવે સર્વ કંઈ મળશે. મહે-બોખા જોળ-તેલ સર્વ કંઈ "આ સાબળતા જ વૃધ્ધે એક ઉડો નિશ્વાસ મૂક્યો.....આહ ! મારું તો સર્વેજ લુટાઈ ગયું સર્વેજ લુટાઈ ગયું- હવે સર્વ કંઈ મળે એથી માને શું ?"

અને બંને સુપડાઓમાં રમરાળ ને રાકાળ જરૂર થઈ થોડાએક માણસોએ આવીને ખૂતક આત્મનિ અગ્નિદાહ કર્યો ત્યાજ-એજ સુપડાની સમીપમાં એજ ખેતરમાં.

અને એ બે સુપડા આજ પણ એમને એક હમાં છે પરંતુ એમની એક દીપક લુટાઈ ગયો છે અને બોલો ! બોલો કાંઈકની યાદ અપનાવ્યા કરે છે.

ગર્ભમાં શું છે ? પુત્ર ? કે પુત્રી ?

— અનુલવિ જુઓ :—

(વંધોતિપ વિધાયક-નુસ્કે)

સંપાદક અને અનુવાદક:—શાસ્ત્રી ઠ. પ્રા. ત્રિવેદી

(૧) ગર્ભ : આ પછી પાંચમા અગર છઠ્ઠા મહિને ઓના રતનો કાચમાં સંધને જોઈ જુઓ. એમાં એ મોટો હશે-અને એક નાનો હશે

(૨) બે જમણે સ્તન મોટા હોય તો પુત્ર અને કાચો સ્તન મોટા હોય તો પુત્રી જાણવી.
બે જાંબો મર્જવતી આવે ભેળી કરી એમાં એક અવરજ નાની મોટી હશે જ ને જોઈ જુઓ.
બે જમણી જાંબ મોટી હોય તો પુત્ર અને કાંબી જાંબ મોટી હોય તો પુત્રી જાણવી.

પત્યરના હૈયા પીગળ્યાં.

શ્રી. કેશવપ્રસાદ દેશાઈ

અમેરિકામાં સીંગસીંગ જેવ જળીતી છે આ જેલના રક્ષક મી હુધ લૌલીસ ત્યાંના જેલખાતાના પ્રખ્યાત અમલદાર છે તેમના પ્રય પત્ની શ્રીમતી ફેબીરીન લૌલીસની આ વાત છે. સત્તર વર્ષ સુધી તેમના પતિ સાથે તેઓ સંગમિત જેલમાં જુદાં જુદાં ખાનાઓમાં ફરતા હતા, કોઈવાર જેલની ધરિય તાલમાં તો કોઈવાર ત્યાંના દુનર ખંડમાં, કોઈ વાર અંદરના યોગાનમાં તો કોઈવાર ફેબીઓની કોટ-ડીઓ આગળના ઓટલા ઉપર, કોઈવાર મુલાકાત ખંડમાં તો કોઈવાર, તેમના જમવાના ખંડમાં, એમ દરેક જુદાં જુદાં સ્થળે તેઓ રોકાને રોક ફરતા હતા. તેમની મોટર નજરે તેઓ નવા આવતાંને નિરખતા હતા, જૂના વાસીઓ તે સાથે તેઓ સદાનુસૂતિથી વાતો કરતાં હતાં. તેઓ તેમને પોતાના સુખદુઃખની વાતો પણ કરતા હતા. ફંબી મુલાકાતીઓને આ જેલવાસીઓ ઘણુ માત્રમાં પામતા હતા પણ મોડેમ લૌલીસ તો એ સર્વની મિત્ર હતા. નંબર ૫૯૫ આજે એના કુટુંબની ખુબ ચિંતામાં છે? ૧૨૫૪ આજે અતિથ નરાઠામાં પડ્યો છે? એની પામે જમને એ ઘરણ શોધી કાઢતા. ૫૯૫ના કુટુંબની તપાસ જતે લઈ આવીને ખીજેજ દોવસે તેના મનનું સમાધાન કરતાં. ધણીયેવાર જેલમાં પડેલા દીકરાની નિરાધાર માતાને તેઓ સ્વ હરતે જમને ખાવાનું આપી આવતાં— અસખ્ય નોકરો હતા તેમાંના કોઈ સાથે ન મોકલતાં જતેજ આપી આવતાં જેલમાંથી છુટેલા પશુપૈ જુના ભેગીઓને તેઓ ગુપગુપ રીક રકમ આપતા, આ ધણીને તેઓ છુટેલા ફેબીઓ માટેની મદદ સરંચાઓમાં મોકલી આપતા તેઓને ધણે લખાડવા મહેનત પણ કરતાં આ સર્વ વાતો જેલ વાસીઓ જાણી જતાં. એ ફરવા નિકળે એટલે ઓને હાથમાં આનંદ મુરે! સૌને આસનખ મળ્યા જેટલો આનંદ માય! એમનાં અધારાજીવનમાં શ્રીમતી ફેબીરીન લૌલીસ પ્રકાશના કીરણમય હતાં

૧૯૩૭ ઓક્ટોબરની એકરાત્રે આ ફેબીનું મરણ થયું તુરત જ સંગમિત જેલની એક એક કોટડીમાં

“જેલતાર” થી આ ખબર ફરી વળી જેલની સમ-અવસ્થિ કુખરીવામાં કુખી મઈ. સૌશિકમાં મરણ થયા.

વળી જેલજમનમાં સમાધાર ફરી વળ્યાં લૌલી-સમાતાની અંતીમ ક્રિયા જેલની બહાર એક દેવળમાં થવાની છે. આકીવામાં અમારે હાજર રહેવું જ જોઈએ એમ આ સર્વ ગુન્હેગારોને લાગ્યું અમાર્ગ એ માતા હતાં. અમે હાજર રહીએ નહિ તો નયુણા થઈએ! અમારું અંતઃકરણ અમને કરડી ખાવું જેલજમનના એક ફોને મી. લૌલીસ આગળ સર્વ ફેબીઓ વતી વિનંતિ કરી મો, લૌલીસને આ માંગણી થોભ લાગી.

જૂમીદાને આગળે દિવસે મીલીસ ફેબીરીન લૌલી-સનો પ્રતિક તેમના મહાનમા મુકયો હતો. તેમને અતિથ માન આપવા માટે જોગખીતા અને સર્ગાઓ આપવા હતા. રાત પડી અને સંગમિત ધારામુદના મૂખપદાર ઉગાધા તેમાંથી ધીમુ, સાંત, લાંબુ સરખમ બહાર નિકળ્યું. સરખમમાં સૌના મુખ દીલ ગીર હતા અને નીચી નજરે સૌ ચાલતા હતા. છુટાપણ જેમની પાસેથી છીનવાયું હતું તે સૌ જેલની બહાર, અર-ક્ષિત, અને છુટા ચાલતા હતા તેમાંના કોઈએ પણ નાસી છુટવાનો પયલ કર્યો નહિ. કદાચ ક્યો હોત તો તેના સાથીઓએ જ તેને પુરો કરી નાખ્યો. હોત તેઓ લૌલીસ મુદ્દ સુધી સરખમમાં ગયા ફરક જણ મૂત દેહ આગળ થોડો સેકડ થોભ્યો ફેબીને અંતીમ મન આપ્યું, અને જીજે ગારણે ગદાર નિક-ળ્યો તે પડી સૌએ વળી પાછા સરખમ આકારમાં જોડવાયા અને જેલદારમાં દાખલ થઈ પોતપોતાની કોટડીમાં પુરાઈ ગયા

હા અને સેવાથી આ સૌ જાણ્યા હતા. ગુન્હે-ગારોને સુધારતાર સરંચાઓ તથા તેમની સજનો ભાં અમલ થાય છે તે ખાના અખાથે ગનાવ ઉપર મનન કરે છે!

"માતા, પિતા બાતા થકી... છે ... શ્રેષ્ઠ પ્રેમ લક્ષ્યરથી.
એ સામ્ય ઉત્તરણ, ગુપ્ત વિદ્યા ગુપ્ત છે નાણકારથી "

લેદી અવિખનના Inrissible unbrekable કાચની સોદી ખાનગી
રહેઠાં મનો ઇચ્છા તુષ્ટી પત્ર નં. (૧) રૂ. ૧૦૧ રૂ. ૩૮, સંતા,
લેદરી ઇ હરિદાસ, વિજય પ્રાપ્તી માટે તારીખ રૂ. ૩૧

ભાવીના રાષ્ટ્ર પથ મુજબનો સવાલ મનમાં ધરી રાખો.
(હકીકત અમોને સોખ્યા વિના) જવાબ... રૂ. ૨૫ મને તો
O. K. પાંચ પ્રશ્નો - લખી મોકલી જવાબ મંગાવો રૂ. ૫)
(મનીઓફર કરવો પી. પી. કરતા નથી)

વ શી કર જી મનમગતી કાચની સોદી પત્ર નં (૨) ... રૂ. ૫
(ખાનગી મેટર.) ... મોકલીની પત્ર ... રૂ. ૩૧
(પત્ર વહેવાર ખાનગી રહેશે. રૂ. ૩૧ મને અર્થવા મનીઓફર કરી લખો)—

" પ્રપતને પરમેશ્વરા અનુભવે મુખ્ય અધ્યાય છે,
વસુધેવા શીતયા પછી, ક્રીસમતનો પગરો ધાય છે. "

નવોડું ટેકાણું :—

મો. લોજા જોધાણી પામીસ્ટ : નવમંજર ચોક્કી ૨૦ : મુંબઈ ૩
ઇશ્વરજીવન ખીને માને

એલ્યુમિનિયમનાં વાસણો

શુદ્ધ એલ્યુમિનિયમમાંથી બનાવેલાં રસોઈ માટે
સર્વોત્તમ સ્વીકાર્યા છે.

'ક્રાઉન' માર્કવાળાં વાસણો શુદ્ધ એલ્યુમિનિયમમાંથી જ બનાવાય છે એટલે
તેઓ વધુ અને વધુ વપરાય છે. વજનમાં હલકાં, કેલઈ કરાવવાની
કડાકૂટ નહિ, ઘાટમાં સુંદર અમારાં એનેલાઇઝડ કરેલાં
રંગીન વાસણો લેટ માટે અજોડ અનાય છે.

જવણલાલ (૧૯૨૯) લીમીટેડ

—: ક્રાઉન ગ્રાન્ડ વાસણોના બનાવનારાઓ :—

કલકત્તા — મુંબઈ — મદ્રાસ — રાજમહેન્દ્રી — રંગુન — એડન

૧૫ ૯૩

અંક ૨

સ્ત્રીબોધ

ફેબ્રુઆરી ૧૯૪૯

મહિલા પરિવર્તના
પ્રમુખનું જ્ઞાપન

*
કેટલાક સમાચાર

*
વાયકેર દુકાળ

*
બલિદાન (વાર્તા)

*
અમર આશાવાદી
(હાસ્યરસ નાટીકા)

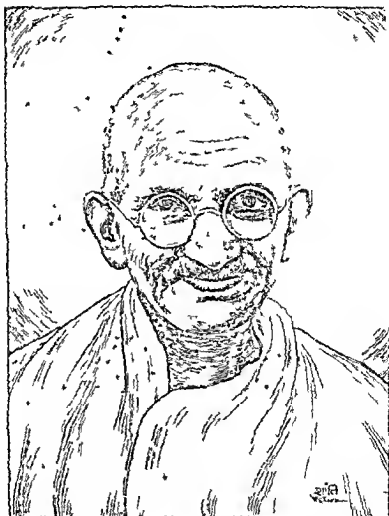
*
માસિક ભવિષ્ય

*
પદિત નહેરુનો
રમુછ કિસ્સો

*
દાદી (દુયકો)

*
જ્ઞાન કેરીયાપા

x

ચિત્રકાર

૨૧ આપુલ

[માનીલાલ]

સ્ત્રીઓ માટેનું ૯૩ વર્ષનું માસિક પત્ર

નારી જગતનાં x x x x x

સ્વાસ્થ્ય અને સૌંદર્ય માટે

શાકુંધરનાં—
ચિકિત્સા મુચરત્રા

+ ભૂંગરાજ તેલ:— વાળને કાળા અને લાંબા બનાવે છે, મગજને હંડક આપે છે, પૂરી પહોંતા વાળ અટકાવે છે. સાંત નિંદા લાવે છે.

+ અશોકારિષ્ટ:— સ્ત્રી સુવલ દગ્ધા જેવાં કે—
* પ્રદર, * અનિવર્તીત મારાત્રી,
* સ્તનરોગ * વંધ્યત્વ વગેરે મટાડે છે.

+ દંતમંજન:— દાંતનું ન્યાન્ય અને પ્રવચ્છતા બળાવે છે, દુર્ગંધ દુર કરે છે.

+ સૌરાષ્ટ્રીય ષિન્દૂ:— આખા માં રીપા નાખવાથી આખો સાફ મહે છે, અને તેજસ્વી અને છે.

જામનગર શાકુંધર લેખોરેટરી લિ.—

જામનગર (સૌરાષ્ટ્ર)

અમદાવાદ એજન્ટ — એમ. નારણાસની કુંપની રાંધપુર અકલા
સુરત એજન્ટ:— શ્રી જગદંબા મેડિકલ સ્ટોર, નાણાવટ, મેનરોડ
ભરૂચ એજન્ટ:— ગાંધી મેડિકલ એન્ડ જનરલ સ્ટોર્સ
વડોદરા એજન્ટ:— શ્રી સ્ટોર્સ માયાની પોળ સામે, રાવપુરા રોડ

A. P. CO.

ગુરુ સંસ્કાર
આનંદ—હાસ્ય

તેમજ બાળકો માટેનાં પુસ્તકો

૨૦ પુસ્તકોના રૂ. ૧૦

(૧) કલા અને કલાકાર રૂ. ૧ (૨) સૌંદર્ય અને
ચળુચાર રૂ. ૧ (૩) ભરત ચુંચુ રૂ. ૧ (૪) નારી,
લગ્ન અને પ્રકાશ રૂ. ૦.૧૧ (૫) આદર્શ આનંદો રૂ. ૧
(૬) વાનીઓ રૂ. ૦.૧૧ (૭) પ્રસવ-બાળઉછેર રૂ. ૧,
(૮) સામાજિક રિવાજો રૂ. ૦.૧૧ (૯) મતો તહેવારો રૂ. ૧
(૧૦) માવજત કલા રૂ. ૧ (૧૧) રાધારાણી રૂ. ૦.૧૧
(૧૨) ભૂચંદ્રનું ખૂન રૂ. ૦.૧૧ (૧૩) મેના-મદારી રૂ. ૦.૧૧
(૧૪) ગીતરજની રૂ. ૦.૧૧ (૧૫) પ્રિયનમ રૂ. ૦.૧૧
(૧૬) આલ બટુક રૂ. ૦.૧૧ (૧૭) ખનર રૂ. ૦
(૧૮) ઇંદોરાનો પત્રો (જવાહરલાલ નહેરુ) રૂ. ૦.૧૧
(૧૯) નવલિકાઓ (પુસ્તક) વાર્તા ૧, (સાથે) જીવીવાન
હીરા મોતી, કુલવંશ, પાણીથી થે પાતળાં, કદન, નવાબી
સંસ્કૃતિ કિં રૂ. ૧-૪-૦-૦ [લેખક : પ્રેમચંદ્ર]
(૨૦) કિમ્બી દરજી રૂ. ૦.૧૧

આ વીસ પુસ્તકોનો સેટ રૂ. ૧૦ માં ધેર
એક મળશે એટલે સાથે એકવાનસ મોડલો રંગીન
ચિત્રોનાં હિતમ પુસ્તક છે. છટક જાગેલ કિમ્બે
મળશે ટ. ખ. છુટક.

સરસ્વતી ગ્રંથમાળા :

સામળ જટની કવિતા ઉપરથી સરળ ગુજરાતીમાં
અતી રસ્યપુર્ણ વાર્તા

(૧) પદ્માવતી અને બીજી વાર્તા કિં. ૦.૧.
વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૫-૦-૦

દર મહિતે એક પુસ્તક મળશે માહક અને તે
માસથી સ્વચ્છ મળે છે. બાર માસના બાર પુસ્તક
વાર્ષિક માહકને વ્યાપવામાં આવશે-લખો:-

જીવનલાલ અમરેશી મહેતા

પીરમશા રોડ અમદાવાદ

ગુજરાતી વાચકવર્ગમાં જે ખૂબજ પ્રિય
બની ગયું છે તે સુંદર માસિક

‘જીવન-પ્રકાશ’

આપને ત્યાં નથી આવતું :

એમાં આદર્શી વિવેકને રસિક સામગ્રી આવે છે

(૧) રાજક અને મનમોહી વાર્તા-નાટિકા (૨)
કાળકુળ (૩) સમયના પ્રવાહમાં (૪) દંપતી-જીવન
(૫) જીવન-સૌરભ (૬) ગુરુ અને ગુરુણી (૭)
સંસારના વેળે (૮) આરોગ્ય-તનનું અને મનનું
(૯) આલો વિચારીએ (૧૦) આ માસનું વાચન
(૧૧) ધર્મ અને તરવરાન (૧૨) સામાજિકોની
સુચારુ (૧૩) સાહિત્યનો નવો કાલ (૧૪) કુમાર
વિભાગ (૧૫) અજબ દુનિયા (૧૬) મામોલોમ અને
લોકજીવન (૧૭) હાસ્યની હલક (૧૮) રંગવણી અને
બાળઉછેર (૧૯) મધુ-સંચય (૨૦) વ્યાપણી સંસ્થા-
ઓ (૨૧) સમાજસેવા અને લોકશિક્ષણ (૨૨) કલા
અને કલાકાર (૨૩) કલાક-જગતમાં અને રેખામાં
(૨૪) સાહિત્ય અને સંસ્કૃતિ (૨૫) જીવનમાંથી
જોડે (૨૬) વિજ્ઞાન અને શૌધ્યોગ (૨૭) રજતપદ
અને રંજનમિ (૨૮) જ્ઞાન-પરબોની ટહેલ (૨૯)
વ્યાપણી ઉછળતી પેઠી (૩૦) ગુજરાત અને જુદા
ગુજરાત (૩૧) નવાં ચલતર (૩૨) વ્યાપણા મંડ-
ળના સમાચાર (૩૩) ‘જીવન-પ્રકાશ’નું પહેલું પાનું
(૩૪) ‘જીવન-પ્રકાશ’નું છેલ્લું પાનું (૩૫) વીમા-
જગત (૩૬) ગુજરાતના બહારોશી (૩૭) મૂંઝવતા
પ્રશ્નો (૩૮) રંગગી (૩૯) જ્યોતિષ (૪૦) પત્રકથા
(૪૧) હાસ્યમાહાત્મ્ય (૪૨) આલ વિભાગ (૪૩)
પત્ર-મિત્ર વિજ્ઞાન વિષે...

તંત્રી : મો હ ન લા લ ધ. હવે

ગુજરાતના જાણીતા વિદ્વાનો અને નવલોકીઆઓ
આરોગ્ય-લેખકોની કલમ-પ્રસાદી લઈ આવે છે

વાર્ષિક લવાજમ : દેશમાં રૂ. નવ :

પરદેશમાં રૂ. ચોદ
વધારે ખર્ચ ન કરી શકે તેવાં ભાગ-અહેતો અને
સંસ્થાઓ એકા લવાજમે પણ વ્યાપાય છે.

: બાળે જ લખો :

જીવન-પ્રકાશ કાર્યાલય રાણપુર
(કાલિ B. S. Ry)

ત્રિશકિત ગ્રંથમાળાનાં પુસ્તકો

(દરેકનું પોટેસ્ટ બાલગ સમજવું.)

સદ ૧ લો	મુખી પર	૦-૧૧	દિવ સ્વરાજ	૦૧૧
વંધ્યા	૦-૧૨	૧)૨	નારીશિષ્યક	૦-૧૨
કાઠી	૦-૦૧	૦-૧૩	માસિક ધર્મ	૦-૧૩
કામદાસી સ્ત્રીનું સ્થાન	૦-૦૧	આખો સદ ૩૦ ૧૪)	નવા સાધિયા	૦-૧૩
અર્ધાંગના	૦-૧૨	સદ ૪ થો	વીર તારા (બે કામ)	૦-૧૩
ગૃહવસ્ત્રાની વાતો	૦-૧૧	રઝિયા બેગમ	ગોરમાનાં ગીતો	૦-૧૩
આધિયા	૦-૧૩	ગૃહવિવેક અને બીજી વાતો	આખો સદ ૩૦ ૧)	
અસિદ્ધાન	૦-૧૩	સુખીના પત્રો	સદ ૭ થો	
અવાટવી	૦-૧૨	રઘુવંશ સ્ત્ર	મોહમ ડેમીકા	૧)૨
મા	૦-૧૨	ભીદત્વ	સામાજિક વાતો ભા ૨	૦-૧૦
જમાના પત્રો	૦-૧૧	માતૃપ્રેમ અને બીજી વાતો	ગુણિયલ ગુણિયો	૦-૧૧
આખો સદ ૩૦. ૪)		પારસી લમગીતો અને	ભીરવાતમ્ય	૦-૧૧
સદ ૨ બે		ગરબા	દક્ષિણી રાધિયુક્તા	૦-૧૦
પતિની પસંદગી	૦-૧૨	દોહીની હામારત	સતી જસમા	૦-૧૧
દીલીની આત્મકથા	૦-૦૧	વહેમી પતિ	સંસારદર્શન	૦-૧૧
ફાઈ	૦-૧૨	આરોગ્ય અને સુખ	જુમિમાતા-આન દમક	૨
પારસી વાનીઓ	૦-૧૧	આખો સદ ૩૦. ૭૧૧	બાળવિધવા	૦-૧૨
વિધવા	૦-૧૩	સદ ૫ થો	સાથા સહોદર	૨
કોને પરણું ?	૧૧૧૨	સામાજિક વાતો	આખો સદ ૩૦. ૭	
સુખતા અને સુદરતા	૦-૧૧	રમુજી વાતો	સદ ૮ થો	
દાસ્યકુવારો	૦-૧૧	મહી કાળી	થેપકા અધ્યા	૦-૦૧
જુતના કાકા	૨	પતિ પ્રજા છે	એક પર બીજી	૦-૦૧
વિષયક	૨	મહિમી અને માવજત	સુકન્ધા	૦-૧૩
આખો સદ ૩૦. ૬૧૨		વાતનું વતેહર	વીરાંગના નીલાદેવી	૦-૧૧
સદ ૩ બે		ધરણીના શોખ	રાસનનિદની	૦-૧૧
દાસ્યકથા	૨	પારસી સતીઓ	પ્રતિમાનો સ્વયંવર	૧૧૧૨
દેવી ચોધરાણી	૨	એકાદશી	વિમાની ગીતાવાદ	૦-૧૩
વીર રાજા	૧૧	રાણકેરી	હસીની ગણી	૦
દાસ્ય કરણી	૨	આખો સદ ૩૦ ૪૧	હાર્યાકુર	૦-૧૩
"જરા મહા યુદ્ધ"	૧૧	સદ ૬ થો	વાસ્તાવ્ય	૦-૧૨
પેલાવરથી મોરસો	૨)	સિવાજીની બા	પુત્રીપ્રેમ	૦
જીવનપનદો	૦-૧૨	સાસુની સિવામજી	આખો સદ ૩૦ ૪)	
		માવતાનું અઘાન		

સૂચીપત્ર ૬૦ પુસ્તકોનો સદ ૩૦. ૭૦)માં મંગાવો

ત્રિશકિત કાર્યાલય, નવલ-ચોક કેળાપીઠ સુરત

જ્યોતીષ વિદ્યાનો અદ્ભુત

ચમત્કાર

આપણા દેશની પ્રાચીન જ્યોતિષ વિદ્યાનો પ્રત્યક્ષ અનુભવ કરવા માટે તમારી જન્મ તારીખ અને જન્મનો ટાઈમ મા પત્ર લખવાનો ટાઈમ અને તારીખ અંગેને લખી જણાવો. તમારી છાંદોગીનો વિગતવાર અહેવાલ આપને ટપાલ દ્વારા મોકલનામાં આવશે તદ્દપરાંત જ્યોતિષ શાસ્ત્રને લગતું સર્વ પ્રકારનું કામકામ જેવું કે જન્મપત્રિકા, વર્ષ પત્રિકા, પ્રશ્ન ફળ, ક્ષત્રાદિ બ્યાજથી બાંધે સંતોષકારક રીતે કરી આપવામાં આવશે. વધુ વિગત માટે તથા ફરજ મુધાકાંત માટે અવશ્ય લખો:-

"દિવ્ય જ્યોતિષ કાર્યાલય"

ટે. "સર્વોદય યુવન", આહેવાલા

સોસાયટી, અમદાવાદ નં. ૮

અનુક્રમ ફેલુઆરી

૧	કોણ	શ્રી હમ્મમતિ દેસાઈ	૪૫
૨	ભાવંકર દુકાળ, ..	શ્રી કેશવપ્રસાદ દેસાઈ	૪૬
૩	બલિદાન	...શ્રી કાલાભાઈ પટેલ	૪૭
૪	છલકાતાં મોચન	...શ્રી રમનીકાન્ત દસાલ	૪૮
૫	પહેલો હુકમ અને દાદો	...	૫૦
૬	અમર આશાવાદી	...શ્રી પાણુલાલ ઝો. કે	૫૧
૭	પ્રસન્નિગૃહ (નવસારી)		૫૪
૮	પરચર પર પાણી	...શ્રી રમણુલાલ દસાલ	૫૬
૯	લે, જનરલ કરીઆપા	(ચરદ) ...	૫૯
૧૦	નવા યુગની નારી	ઉમીયાશંકર કાકર	૫૯
૧૦	માસિક ભવિષ્ય શ્રી. નટવરલાલ પી ત્રિવેદી		૬૦
૧૧	શ્રીપતી હર્મીલા મહેતાનું ભાષણ	..	૬૪
૧૨	પુરતક પરિચય	...	૬૮
૧૩	શ્રી સમાચાર	—	૬૯

એલ્યુમિનિયમનાં વાસણો

શુદ્ધ એલ્યુમિનિયમમાંથી બનાવેલાં રસોઈ માટે સર્વોત્તમ સ્વીકાર્યાં છે.

'કાઉન' માર્કવાળાં વાસણો શુદ્ધ એલ્યુમિનિયમમાંથી જ બનાવાય છે એટલે તેઓ વધુ અને વધુ વપરાય છે વજનમાં હલકાં, ક્લેઈ કરાવવાની કડાકૂટ નહિ, ઘાટમાં સુંદર અમારાં એનોડાઈઝ કરેલાં રંગીન વાસણો ભેટ માટે અગ્રેય મનાય છે.

જવાહરલાલ (૧૯૨૯) લીમીટેડ

— કાઉન બ્રાન્ડ વાસણોના બનાવનારાઓ —

કલકત્તા — મુંબઈ — મદ્રાસ — રાજમહેન્દ્રી — રંગુન — એડન

સાહિત્ય રસિકો અને પુસ્તકાલયો માટે

ઉત્તમ તક

[માત્ર માર્ચની પંદરમી સુધી જ આ યોજના ચાલુ છે હરીયાપારના દેશોને તા ૧૫ મી એપ્રિલ સુધી આ લાભ મળશે]

સેટ પહેલો

સોહાગણુ ભા. ૧-૨-	(રમાકાન્ત ગોતમ)	૪-૦-૬
કાન્તીનાદ	(દિવ્યાનંદ)	૩-૦-૦
રાજલક્ષ્મી	(પ્રદ્ધાદ પ્રદામટ)	૪-૦-૦
આધુનિક સાવિત્રી	(રમણલાલ જોષી)	૩-૦-૦
પ્રયાણ	(ઈન્દ્ર વસાવડા)	૩-૮-૦
કુન્દન	(જાંકીમખાણુ)	૩-૦-૦
લગવાન ચાલુક્ય	(મંજુલાલ દેસાઈ)	૨-૮-૦
આમીઝમ	(રામરાય મુનશી)	૩-૦-૦
રૂપા	(કૃષ્ણલાલ શાહ)	૨-૮-૦

૨૮-૮-૦

આખો સેટ લેનારને રૂ. ૫૬૨માં મળશે (પોસ્ટેજ ભુલું)

સેટ બીજો

દેહ અને બીજી વાતો	(રમણીક મહેતા)	૩-૦-૦
માતાનું ઋણ : ભાગ ૧-૨	(જટુભાઈ મહેતા)	૫-૦-૦
‘પૃ’ નો દાવાનળ	(અંદ્રભાઈ ભટ્ટ)	૪-૦-૦
લલુકતી જવાળા	(રામ અમીન)	૪-૦-૦
આશિર્વાદ	(સેવક ધોજશાજ)	૨-૦-૦
રજની	(શ્રી ચિરંતન)	૪-૦-૦
ઈશ્વરનું પુન	(દિવ્યાનંદ)	૨-૪-૦
પ્રેમજળ ન્યોતિ	(મુરલી ઠાકુર)	૨-૮-૦
સ્વાધ્યાય	(ડૉ હરિપ્રસાદ દેસાઈ)	૧-૪-૦

૨૮-૦-૦

આખો સેટ લેનારને રૂ. ૫૬૨માં મળશે (પોસ્ટેજ ભુલું રૂ. ૧-૧-૦)
બન્ને સેટ માથે લેનારને રૂ. અઠાવીસમાં (રેલ્વે તુર ફ્રી)

શ્રી મહાવીર પુસ્તકાલય

સેન્ટ્રલ બેંક પાસે, ગાંધી રસ્તા : અમદાવાદ (INDIA)

ઓઝોના દેહ સૌંદર્યને શોધતી તારી પામર આંખો ફેડી નાખ, વૃત્તિઓને વહેલ બનાવતી વિલાસ પોષક ચોપડીઓ ઘું ફેંકી દે. તે તને નરમાંથી નાનામણ બનાવશે.

—રવીન્દ્રનાથ ટાગોર

ન્યાં સુધી સ્ત્રી પોતાનું સ્ત્રીત્વ પૂર્ણ પહેલું સિદ્ધ નહિ કરે ત્યાં સુધી દિવસો જમી દિવામાં વિકાસ અશક્ય છે.

—ગાંધીજી

‘સ્ત્રી કાંઈક જાડીને કૂચ-વાડીમાં જ ફેરવી નાખે છે! અરે! એટલે મરીજમાં મરીમ માણસના ધરને પેશું ‘સંસારનું સુશીલ સ્વર્ગ’ બનાવી દે છે.

—ગોલ્ડરમીથ

તંત્રીઓ

દેશવપ્રસાદ દેશાઈ

જરખાનુ કાંબરજી

મંત્રીઓ

ચંદ્રકાન્ત જી. મહેતા

હિંમતલાલ યુ. દવે

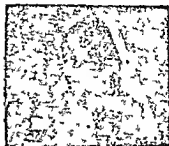
અમદાવાદ

પ્રકાશક આર આના

સ્ત્રીઓ

કોણ ?

આવ્યો

ઓ માવડી તારે જોગલે, આ કાણુ રે! દેવતા આવ્યો, ઓ માનવી તારે જોગિયે, આ દેવ કહે! ક્યાંથી આવ્યો! અમરપુરીનાં સુખમાં છોડી દુઃખમાં ટાળવા આવ્યો, મોંઘી માદીનાં બંધન તોડવા, સર્વ વ્યાપક એ આવ્યો. રામમને રમખાણનું ડુએ, રસનામાં સાચની વાણી, મન કમોંથી અહિંસા આચરે, અતજુમવાળો આવ્યો, ભેખ સેવાનો પ્રેમ ભક્તિથી, સંસારમાં તપ કીધું, સંસાર સ્પર્શ ન થાય મીઠીને, માનવતા બંધ આવ્યો, પરદિત એકતા બળ શાંતિને, ચેતન કરિયો દિવડો, ‘નરવંત ન્યોત’ ઝગશે જુગ જુગ, સમનો પ્રકાશ આવ્યો. જન જ્ઞાત નીચ જીંચ ધનકેને, મરીખ તણા મેઢ બાળ્યા, દાનવને માનવ કરી દેવા, પ્રતિક રૂપે આવ્યો.

ચાલ્યો

માં ભોમની મુક્તિમાં કાંતું, રુધીરનાં એ રેલાવે, એરે દેશની હોહીની ધારે, વાગી જોળી બાપુ ચાલ્યો... આવ્યો તો દેવ ના સાચરી જાણ્યો, રીઝવ્યા નાંરે ? જગારે, શાંતિન કારણે અસ્થિતિ ભોમવી, ભોગ ધરી દર્ષ ચાલ્યો... શું શું સભ્યરદો પાર નથી, એની સેવા સમુદર સુક્યો ? ધન જીવ્યું ધન અવતારીએ, અમર થઈને ચાલ્યો... એતા સમરણમાં સેવા સત્ત્વ અહિંસા શાંતિ આચરજો, ધર્મમાનવ વિશ્વપ્રેમ એકતાને, વિશ્વ મહાત્મા ચાલ્યો... ઓ માનવી તારે જોગિયે આ દેવ આવીને ચાલ્યો ઓ માવડી તારે જોગલેથી આઝાદી દેનારે ચાલ્યો.

લેખિકા-સૌ. હુસુમતિ ધીરજલાલ દેસાઈ

ભયંકર દુકાળ

લેખક-કેશવપ્રસાદ દેસાઈ

[નાયક વડાપ્રધાન શ્રી સરદાર વલ્લભભાઈ કહે છે કે “ગુજરાતમાં કોઈ પણ માણસ બૂળે મરવો નોંધ્યો નહિ.” તે રીતે આ નાના લેખમાં શ્રી કેશવપ્રસાદ દેસાઈ પણ લખે છે કે આ દુકાળવાળા પ્રદેશમાંથી ઢોરને તથા માનવ જાતને બચાવવા સ્વયંસેવકોની મોટી ફાજ તૈયાર કરવી પડશે જે ખેતરે ખેતર અને ઝૂંપડે ઝૂંપડે ફરીને અનાજ તથા ધાસની વહેંચણી કરશે. આ રીતે આ ભયંકર દુકાળમાંથી બચવા માટે પોતાના અનુભવજન્ય વિચારોથી માર્ગદર્શન આપે છે.]

મહાગુજરાત ઉપર આક્રમણ બોળા ઉતર્યા છે અનાવૃષ્ટિના પરિણામે દેવે સર્વત્ર સ્પષ્ટ દેખાય છે આખા ગુજરાત અને છોરાધૂમાં દુકાળે દેખાવ દીધો છે સુરત પંચમહાલમાં તેનું ભેર સાધારણ છે, પણ ખીજા સર્વ જાગેમાં તો પૂરે પડેલા દુકાળ કરતાં બહુ જ કારમો દુકાળ પડ્યો છે માણસ માટે અનાજની અને ઢોર માટે ચારાની મુશ્કેલી તો છે જ પરંતુ મોટી વધારે મુશ્કેલી તો પાણીની છે. માણસ કે ઢોરને પીવા માટે પાણી ના મળે તેનું પણ ધણી પ્રદેશોમાં ધર્મ ગયું છે. મુઠાવલી નદીના તટમાં કે પાણી વિહોણા તળાવના પેટાળમાં ખોદી ખોદીને ચાંચળે ચાંચળે પાણી ભરીને આખી રાતની મહેનત પછી મડો પાણી મળે તે મુસામ માનવામાં આવે છે. કેટલાંયે સ્થળે પીવાનું પાણી ટ્રેનમાં મોકલવામાં આવે છે અને તે માપી માપીને વહેંચવામાં આવે છે. આ સ્થિતિ કેવળ અકસ્માત છે.

જેઓ મુઠાવળે શારા પ્રદેશોમાં છે, જેઓ પાસે સાધન છે, તેઓને માથે આવે સમયે મોટી ફરજ છે. હજારો ઢોરો નિત્ય નિત્ય પાણીની ખોળમાં પોતાનો મુશ્કેલી ભર્યો પ્રદેશ છોડીને અન્ય પ્રદેશોમાં જાય છે. આમાંનાં કેટલાં ઢોર જીવતા રહેશે અને કેટલાં કસાપને ધેર વેચાશે તે કહી શકતું નથી ઢોર તો આપણું ધન છે. ધાસચારા અને પાણીના ઢોર મરે કે કસાઈ ધેર વેચાય તો આપણો પ્રોસ નિર્ધન થાય કોઈ પણ ઉપાયે ઢોર બચાવવાં નોંધ્યે.

સારી સ્થિતિમાં જેઓ મુઠામાં છે તેમનો ધર્મ છે કે તેમણે આ કષ્ટ કાળમાં સપ્તાયલા કાષ્ટ-ખેતોને મદદ આપવી સત્તાવાળાઓ આપણા પ્રાંત પ્રધાનો તો આ સંબંધમાં બનતું કરશે જ પરંતુ

સરકારનો રથ હંમેશાં ધીમો જ ચાલવાનો કદાચ આજલી સરકાર જેટલી દલે તે ધીમો નહિ ચાલે જાયે તેમના પગલાં લેવાતા ઢીલ તો મરો જ સરદાર વલ્લભભાઈએ હમણાં જ જાહેર કયું છે કે “અન્ન પાણી વિના એક પણ માણસ મરશે તો તેનો ભાર એમને પોતાને માથે હશે.” એમની આ જાહેરાતથી હમેશની ધીમી સરકારી ગતિમાં તરા આવશે. વળી શ્રી કરપુરભાઈ ઘાલભાઈ જેવા આગેવાન ગુજરાતી વેપારીઓ દુકાળ રાહત માટે આગેવાની લીધી છે તે શુભ ચિહ્ન છે. તેઓ પ્રજા અને રાજ્ય બન્નેનો વિશ્વાસ ધરાવે છે, ધનિક વર્ગમાં સારી લાગવજ ધરાવે છે અને બલહારુ છે જેટલે રાહત કાપી માટે ઉતાવળે યોગ્ય પગલાં લેવાશે એમ આશા રહે છે.

આગેવાનો કે સરકાર ગમે તેટલું કરે તેથી આમાન્ય જનતાની ફરજ એાછો થતી નથી. આ મોટી આક્રમણે સમયે પણ શેઠ કે ધર્મ શેઠ જુલો જીવે આપણે સૌએ રાહત માટે તન મન અને ધનથી મદદ કરવી નોંધ્યે નહેરોની યોજના, વધુ પાક મેળવવાની યોજના, રસ્તાઓ બાંધવાની યોજના એ સા ઉત્તમ છે છતાં તે માટે ધણી સમય નોંધશે. અત્યારે તો જે કરવાનું છે તે તાબાતોય થયું નોંધ્યે. જલ્દી કાચા કુત્રા ખોદવા નોંધ્યે. ધાસ માટે રપે-શીવલ ટ્રેનો છુટવી નોંધ્યે. શરીર ટકી રહે તેટલું અનાજ ગમે ત્યાંથી આ પ્રદેશમાં મોકલવું નોંધ્યે આ માટે નાણાં નોંધશે ખેતરે ખેતરે અને ઝૂંપડે ઝૂંપડે ફરીને અનાજ અને ધાસની વેંચણી કરવી પડશે તે માટે સ્વયંસેવકોની મોટી ફાજ નોંધશે સૌ કોઈની ફરજ છે કે નાણાં મોકલીને તેમજ અંત મદદ કરીને આ કષ્ટ કાળ રિતાવવામાં પૂર્ણ મદદ કરે, અને ગુજરાતનું ગૌરવ જાળવે.

સાચા સેવકોએ ગામડે ગામડે અને ઝૂંપડે ઝૂંપડે ફરી દુકાળના પ્રચક્ર હતાશનમાંથી બચાવવા નોંધ્યે.

અ સિ દા નં

૦-

લેખક :-

શ્રી ડાહ્યાભાઈ પટેલ.

[ખાર-ઝેટ-લો-લંકન]

[મૈયા ભારતીની શુભામીની જાનિરે તોડવા માટે જેટલાયે મૂક આત્માઓએ અસિદાન આપ્યા છે. દિસ દ્રાવક બનાવોમહિનું એક દસ આ વાર્તામાં આપ-જીને દૃષ્ટિએચર થાય છે. શુભામીના અધકારને ભેદી આઝાદીનું કિરણ રેલાયું અને આખા વિશ્વમાં ઉદ્ધાસો ફેલાયો. પણ તે કિરણ મેળવવામાં જેટલાયે આવ્યા અગેચર અસિદાનો દેવાયા છે. મૈયાની આઝાદી મેળવવા માટે પોતાના બાળકોનું અને પોતાનું સ્વાર્થ છૂટા કરવામાં પણ પાછી પાની કરી નથી.]

પંદરમી

આગસ્ટ ૧૯૪૭ આખા દેશમાં 'આનંદ' અને ઉત્સવ વિદેશીઓની શુભામીમાંથી આજથી દેસ મુક્ત જેટલાયે દસકાઓની તપશ્ચર્યા, અસ્પષિત મુદ્દા અને તન, મન, ધનનો આપેલો ભોમ એના પરિણામનો આજના સુવર્ણ દિવસનો કોને આનંદ ના થાય !

વતનનું અર્થએ અર્થ જાણે આને છૂટકારાનો દમ ના લેતું હોય ! એક એક ફળ અને ફલ જાણે આજથી નવીજ સુધમાં આપતું હોય ! પક્ષીઓના ગીતમાં જાણે આજથી નવોજ મર હોય !

આને ભારતવર્ષ ઉપર તારાઓ ખમણા તેજથી ચમકશે સામર એના આનંદનાં મજનો સાથે સદન ધણા આનંદ એના ચરણોને ધોશે. દિમાલવનાં શિખરો એમનો યોગ ભેડી આને દસી બીડશે. નદીઓ ઘેલી બની માતાના હૃદયને બોજવો દેશે વનલક્ષ્મી દિગ્ગાન્તરોને ગીતોથી ભરતી અભિનય આનંદે નાચી બીડશે.

સદીદોના આત્માઓને આને તૃપ્તિ થઈ છે. ભૂખ્યાના મોં ઉપર આને આનંદ છવાયો છે. ઘેર ઘેર આને સ્વતંત્રતાનો વાયુ વાઈ રહ્યો છે. આને પ્રત્યેક દિલ્લી ગૌરવશીલ બની ઘણાં સુવર્ણ ઝાંઝરોના મધુર નાદ સાંભળી રહ્યો છે.

“પણ આનંદના અતિરેકમાં તમે વાત કહેવાનું તો ભૂલી જ ગયા.”

હા સાંભળો એ પંદરમી આગસ્ટે હું મારા ગામમાં ખાસ ગયો હતો. અમદાવાદથી આગમે દિવસે નીકળી હું સાંજે પહોંચ્યો.

ગામમાં લોકોનો આનંદ માતો નહોતો.

“હા એ તો અમે જાણીએ છીએ પણ તમારી વાત શું છે ?” પ્રારાભેને અધીરાં થઈ કહ્યું.

મીને દિવસે એટલે પંદરમીએ આજો દિવસ આનંદભર્યો કાપકમ હતો. સવારમાં - પ્રભાતફેરી, દસ વાગ્યે ફૂલ ગીતો, ત્રણ વાગ્યે ધ્વજવંદન અને આજ્યાનો, રાત્રે નાટક રસદર્શનો રાસ વગેરે.

“અમે અમદાવાદમાં પણ એ જ પ્રમાણે આનંદ

કયો હતો. "લીલાબેન બોલી બોધ્યા. "પણ તમે તમારા મામમાં નહું છું જોઈએ તે કહેને ક"

"ઓઓ અધીરી હોય છે તે તમે પૂરવાર કરી ખતારું "અમરભાઈએ ટીકા કરી

"તમે પુરો..."

"હી પ્રાપ્તોના કમકામ મૂકી હવે મારી વાત માંભળો. "મેં સૈનિકા મેલનમમાં આવે તે પહેલાં જ વાળ્યા.

તણ વાગ્યે જ્યવંદન હતું પણ એ વાગ્યે તો

લોકોની હઠ ભરાઈ ગઈ હતી. રાષ્ટ્રગીતોના સ્વરે આઠાકેને ભરી દીધું. મામમાં કોઈ એવે માણસ નહોતો કે ગામના આઠાક મેલાનમાં ના આવ્યો હોય !

તાલુકા સમિતિના કાર્યકર સોમાભાઈએ એમની લાચણિક બળથી દિવસની મહત્તા સમજાવી. સ્વતંત્રતા ટકાવવા એનો સાચો આનંદ અનુભવવા થું કરવું પડશે વગેરે કહ્યું. સમિતિના-દેશના સાચા સેવક જોપાલરાય અને તેમના પાત્રી નલિનીબેનની પ્રમંસા કરી અને રાષ્ટ્રધ્વજ નલિની બહેન ફરકાવે એ પ્રમાણે તેમની પાસે માગ્યું કરી.

હું પણ વર્ષોથી બહારમામ રહું છું એ તો તમે જાણો છો આથી નલિનીબહેન કે જોપાલરાય વિશે મેં ખાસ સંભળેલું

નહિ. તાળીઓના મધ્યમાન વચ્ચે નલિનીબહેન લીલાબેન. ચૌરે ઉઘી દેહલતા, સુન્દર હસમુખો જ્યોરો અને જોરવભરી ચાલ હું તો જોઈ જ રહ્યો-અથા જ જોઈ રહ્યો,

મેંદની વચ્ચે આવેલા સ્તંભ પાસે તે આખા. ધીરથી તેમજો ધીરે એથી રાષ્ટ્રધ્વજ સ્તંભની ટાંચે ચડી ફરવા લાગ્યો. લોકોએ જ્યવંદન બોલાવ્યો.

નલિનીબહેને રાષ્ટ્રધ્વજની મહત્તા સમજાવી. એમના મોં પરનો આનંદસ્મિત જાણે કોઈ પાશ્વિવ તરવોથી જુદું જ હોય એમ કોને લાગ્યું. લોકો મંત્રમુગ્ધ થઈને જોઈ જ-સાંભળી જ રહ્યા. જાણે એ કાપા-એ માણસનું કંઈ સતત વર્ણન જ કરે.

"આ રાષ્ટ્રધ્વજના રક્ષણ માટે હજારો મુના-

આજથી અમારા દેશમાં નાતખતના બેદમાત્ર નહિ હોય. કોઈ ગરીબ કે તવંગર નહિ હોય. કોઈ જુદા-કે દુઃખી નહિ હોય. પરદેશીઓની ચૂસલુરીતિ કે અપમાનભરી વર્તણૂક નહિ હોય. હશે તેનો નાશ કરવા આજથી અમારાં કાર્યમાં અમે તમાકત ફગીયું. આવેલી સ્વતંત્રતાને ટકાવવા અમે રાત દિવસ જાગત રહીયું. નદીઓનાં વહી જતાં પાણીને અમારાં તરસ્યાં બેતરામાં વાળી જુદાં લોકોએ માટે અમે અનાજ પકવોયું. અમારા વતનીનું અવમાન કરનારને અમે ઘિપ્પા કરીયું

અમારા કલાકારોને આજથી બીજા માગ્યો નહિ પડે. અમારો બહેન માતાઓને આજથી પિંજરે પૂરાઈ રહેવું નહિ પડે.

તોએ, હજારો સ્રીપુરોએ ચોતાનું સર્વેશ આપ્યું છે. આ 'રાષ્ટ્રધ્વજને પેપરા માટે હજારો માતાઓના લાકડાયાઓ તેને લોહી માંસનું કાપણ આપ્યું છે. હજારો બાળકોનું બલિદાન આપ્યું છે..."

પણ હેલ્લા વાલ્ય બોલતાં બોલતાં નલિનીબેનનો કંઈ બદલાઈ ગયો. આનંદ અને જુસ્સાને સ્થાને કરુણા અને શોક નીકળવા લાગ્યો અને છેલ્લું વાક્ય પૂરું કરે તે પહેલાં એમની આંખોમાંથી આંસુ ઊભરાઈ રહ્યાં.

લોકોમાં પણ કરુણા છવાઈ ગઈ. અંધોના મોં ઉપર શોકનું વાદળ છવાઈ ગયું, એકમ થયેલા દેહકારને હું સમજી શક્યો નહિ. હું નો આશ્ચર્ય પામી જોઈ જ રહ્યો કે વાતાવરણમાં આ પ્રમાણે ફેરફાર થવાનું કાંઈ થયું !

અથા લોકો વિખરાવા હું પણ સોમાભાઈ સાથે ધર બસી ચાલ્યો. પણ મારા મનમાં એવું નાં આવ્યું.

"સોમાભાઈ ! નલિનીબહેન રહી કેમ પડ્યાં તે

ના સમજાવું ?" મેં સોમલાક્ષ્મીને પૂછ્યું.

"કારણ એમણે તેમનાં બાળકોનું દેશને માટે નસિદાન આપ્યું છે."

સોમલાક્ષ્મીએ જવાબ વાળ્યો.

"બાળકોનું નસિદાન આપ્યું છે ?" મેં આશ્ચર્ય પામી પૂછ્યું. હજી નસિદાન નહોતું લાગે છે તો પાંત્રીસેક વરસના."

"હા એટલીજ એમની ઉંમર હતી પણ વાત એમ છે કે નસિદાન લાવ્યા બાદ જ્યારે આપણા ગામમાં લોકો મહેસુલ ભરી દેવાનો વિચાર કરવા લાગ્યા, ત્યારે નસિદાન એન ગામમાં આવેલાં. વીસ વરસની કુમળી વય અને એ વયે તે એકા નિસ્વા સમિતિનાં મંત્રી નિમાપણ બાદ એમણે અવધુ કે સુધાવ ગામના લોકો મહેસુલ ભરી દેવાનો વિચાર કરે છે ત્યારે બધું કામ મૂકી આપણા ગામમાં તેઓ આવ્યા."

"ગામમાં તે વખતે મેસનાથ નામનો ફોજદાર હતો. તેણે લોકોને સમજાવ્યા કે આ મળવળ લીધી મિથ્યા છે અને શા માટે તમે ખુશ થઈ જાઓ છો ? આથી લોકોની શ્રદ્ધા ઘટી ગઈ. સારા સારા કાર્યકરો એલોમાં હતા. લોકોને ફોજદાર કોઈ હતું નહિ આથી ફોજદારની સલાહ સાથે લોકો સંમત થયા."

"વીસ વરસની તેજરની, બહે વીજળીની નયોત ના હોય તેવી નસિદાન ગામના લોકોની સલાહ બોલાવી. એક જ આપણથી ફોજદારની બધી મહેનત ધુગમાં મેળવી દીધી. "સોમલાક્ષ્મીએ જોઈતાં આવીને કહેવા માંડ્યું.

"હું જેલમાંથી છુટીને તે જ વખતે આવેલો નસિદાન આપણ સંસ્થાની મને એન જોડો. આઈનો ખ્યાલ આવતો."

"ફોજદારનો ગુસ્સો નસિદાન ઉપર એટલો વધી પડ્યો કે મને તે રીતે નસિદાન ગામમાંથી દૂર કરવાનો નિશ્ચય થયો. "એ છોકરીને હું" દેખાડીશ કે મારી આડે આવનારની શી કથા થાય છે ? ફોજદાર કહેતો પણ નસિદાન એવા સેકડો ફોજદારની પડવા કરે તેવી નહોતી."

‘હલકાતાં લોચન’

આમ પડી વિષાદની ઝાંખમાં
જાને હલકાવવા લોચન અમર્યા !
જાને રમરણે જળવા અમર્યા !

વિષાદ ના હંમે અસિદા હજી
પલકે હલકી દલકે મલકે—

વિષાદ મેરા દુહા ભરી હલકી
આપણા ! તારા રમરો ! (૧)

કામની નહીં અનંત છાયા
વિચેશરની અજાણ ગાયા
નકાને આંખણ વિહાત સરખી
આપણા ! ભરી વિખરી ! (૨)

બાઈને દેવને દિલે વરણ
દેવને ભગે હલકી ફરણ
ભલે રમકડું અલગ પડ્યું
જાને લોચન હલકાવવા અમર્યા !

જાને રમરણે જળવા અમર્યા ! (૩)

કુસુમ કલીઓ અંતર ફરો
ગિરદી ભરી જિહામ વેશી
દેવેરી બાજુ એરી !

જાને લોચન હલકાવવા અમર્યા ! (૪)

દિલાસો નહિ કુખમાં દોનાં
કુખમાં શુભે દગવા કરતાં
અંતરે નહીં જ્યોતિ દોતાં

શીદને હલકાવતાં લોચન અમર્યા !
જાને બીજવવા અમર્યા ! (૫)

—રમનીકાન્ત દલાલ.

તો શું આ જગતમાં લોકો મૂખી છે? કે...
કોકની દીકરીના હાથ પકડી ધોડામાડીએ.....
વાજતે.....ગાજતે.....ગીતજાતા..... ગાતા
ધરમાં લારી ખેસાડે છે...સી નરકની ખાણ
છે...અને દુનિયા બધી જન્મજ છે...એ બધું
શીખવ્યું કોણે? માટે માફ માનો તો.....
આજથી.....

“નારી નિંદા મત કરો.....નારી નરકકી
ખાણ.....નારીમેસે નર દુઆ, ક્રુપ ઔર
પ્રહલાદ.....

“નારી નિંદા ખરખર...

રાસ્ટ્રધી વિરૂધ્ધ વાતે છે
પરંતુ ચાંદલો કેઈ કરતુ નથી...

એ, નોંધવા જેવી વાત છે.

હરિભાઈ—(હાથને) લે...લે! હવે વાપડો થા
મા...વાપડો! અને કાંઈ ચાંદલો કરતું નથી;
અને મને તો રીકરીના માખણો, પડે પડતા
દેશે!

ચતુરિયો...(મુઠ આમળાને) અલખત! મારા જેવો
મુરતિયો મામમાં બીજો મળવો મુશ્કેલ છે.

હું પાંચ પેસે મુખી,

મારી આખર પ્રખ્યાત છે

હું લગ્ન કેમ કરતો નથી,

એ નોંધવા જેવી વાત છે.

હરિભાઈ—હવે રહેવા દે, રહેવા દે. માળા શરિરાજ,
તને તે રીકરી કોણ દેવું હતું? આ, તારૂં મોઢું
તો જરા અરીસામાં જો આ તારા અયોખ્યાના
મંદિરા જેવા બે હાથ, હાથોની સુંદ નેટલા
સોટા જેવા તારા બે પગ, આ તારૂં. આક્રિ
કાના સીદી જેવું ચપટું નાક અને આ સાદા
ત્રણ અંગજનું કરચળીવાળું કપાળ ભેળેજ તને
કોઈ કન્યા ....એમ, મને લાગતું નથી.

ચતુરિયો—હવે...રાખ...રાખ, રાખ ફટાકીઆ!
મને તો આખું મામ ઝોળાયે છે ગાપની ભણેલી
ભણેલી કન્યાઓ તો...મને પરજીવા માટે પ્રતિજ્ઞા

રૂપી હા...લપ...મેટી છે. સૌ કેઈ ભણે છે કે
કું કેટલો રૂપાળો હું...હું...“કાકની નિંદા
કરે છે. તે પહેલા, તારી સિક્ક તો જરા
આપનામાં...જો. આ...તારી કાણ! મોઝલ...
જેવી એક આખ જેવાજ તને બધું સમજશે
વળા આ. પુતળા માણી જેવાં દાંત... અને
સુપડા જેવા બે કાન તારું સર્વિશીકિટ આપવા
માટે પૂરતાં છે.

“તને તારી આકૃતિનો...કેટલો? આઘાત છે.
આ, વક્રગતિ શરીર કેરી...નોંધવા જેવી વાત છે.

હરિભાઈ—હવે નોંધવા જેવી વાત...દરામખોર...
રાખ...રાખ...હાથ જોડ્યો છે, તો; પાદ રાખજો
(ખિજાઈને બાંધી ચઢાવીને) તારી વાત...હું...
ભણે.

“ભોત, ભોતામાં આ બધી,

વધી જવાની વાત છે.

ચતુરિયો—(મમરાઈને) આ હરિયા...એડે બગા-
હવું એ, નોંધવા જેવી...વાત છે (ચતુરિયો
પાછલા પગે દિંમતદારીને હંકતો...હંકતો પાછળ
ભય છે અને કહે છે, ...) દરિયા...! મોઢું
સંભાળીને બોલ. તને ખમર છે કે હું સામે;
ચતુરિયો હું...!

હરિભાઈ—(મુસે ધડને) હવે જા, જા, તારા જેવા...
તો, મેં કંઈક નોંધ્યો છે.

ચતુરિયો—(શિયતની દિમત કરીને) એમ! તારે
જેવું છે!

હરિભાઈ—હા, જેવું છે. સામે આવ!

(હરિભાઈ સામે પ્રસે છે અને ચતુરિયો પાછલા
પગે હંકે છે એટલામાં “લોળાભાઈ ભજત પ્રવેશે
છે અને ત્રણે ઉતાવળા મદલ બચાઈ પડે છે.)

લોળાભાઈ—(નીચે પડકાઈ પડતી), તમારું નખોદ
નય ..રે! મારા, રીકરાઓ મલમારી આંદ
જેવા...જરા આંખે ભેતાં પશુ નથી. આ
પામ, પામ લડે અને જૂના જાને બો,
યાવ છે.

“ જાણતા નથી કે...આ, લગત કેમ-
તાકાત છે.

ચતુરિથા—(કેકી કરતો બેસે છે) ભોળાભાઈ
તમારી...પણ...નોંધવા જેવી...વાત છે.

ભોળાભાઈ—યું ! કુળ...નોંધવા જેવી વાત છે. !
આ, મારા હાથકાં દોહાં કરી નાખ્યાં. અને
કહે છે...કે (માળા પાકોને) નોંધવા જેવી...
વાત છે,

હરિભાઈ—જવાદોને, ભોળાભાઈ એ ચાણુ...ની...
વાતમાં માથ જ યું ! છે. હવે મુદ્દાની વાત
કરો ને ! કેમ...તમે તો...અમને...છોકરીને...મે
હાથના, ચાર, હાથ ક્યાં ને...! ભોળા બગત
તમે તો; લગ્ન કરી સુખી થઈ બાકીના હાથની
લાપસી જમી મોજ માણી રહ્યાં છો પરંતુ
અમારો જેવા બને મિત્રોનું...યું...!

ચતુરિથા—ખરાબર છે, ભોળા બગત ! આમાં
અમારે સમજવું યું...! અમે બને મિત્રો, એક
મેકની ટીખળમાં ફેરવતા હકી પડ્યાં છીએ;
મારો, સ્વભાવ તો...તમે જાણો છો ! ભોળા-
ભાઈ ! આ હરિથા છે, ને...તે, મારા...હિતો
જેવા...કરે છે,

હરિભાઈ—હવે રાખ, ગખ, હમણાં જ મને એણે
મને કહ્યું...કે, તારૂં મોઢું આપનામાં ને; તમે
જ...કહો...કે...હું કાળો છું...કુપડો છું...લગ્નકરો
હું... કે...હવે છું...છે...યું !...

ભોળાભાઈ—હવે હંસ પડે તમારા બનેમાં ફાઈ-
નોજ વાંકે નથી; અને તમારા જેવા, દેહાદ્યા
આમમાં જોતો તોએ...મળે એમ થયો; તમે
ટોરપીડો માફક લગ્ન જેવી નહીં, બાજતમાં
હકી પડ્યાં, તમને બને ફાઈએ...ક્યાં ખજર
છે...કે “ અંસાર એ લકડકંટા લાડુ છે, જે
ખાય છે તે...પણ પસતાય...અને ન ખાય...
તે...પણ પસતાય

હરિભાઈ—(મનુ થઈને) “ ખરેખર ભોળા લગ-
ગતની...સોળ આના વાત છે,

ચતુરિથા—(હોકારો દઈને) એના, બાતી અનુ
લવની...નોંધવા...જેવી...વાત છે.

ભોળાભાઈ—તમે બને સાચું કહ્યો છો ! ખરેખર...
મારી...તો...ખૂબ જ નોંધવા જેવી...વાત
છે હંમેશા દુરથી કેંચર રળિયામણા દેખાય છે,
લગ્ન પહેલાં; પરણ્યાર...કેમેલવારોને બિજા
એટલું...ફક્ત દેખાંધ છે...જવાર...એ...ફક્ત...
હકો...પછી જાય છે...ત્યારે...!...અમ, અને
કાચું બને મારો માફક થઈ જાય છે. માટે મર
મનો તો...તમારો સુખનો જીવ મારી માફક...
કુત્તમમાં નાખવાની દેશ હોમોમાં...પરણો નહિ.
મેં લગ્ન કરોને...યું ! હી...વાળ્યો છે...તે...
મારૂં મન જાણે છે...

“લગ્ન થકી મારા...હકયને...થયેલો
આઘાત છે.

ચતુરિથા—(ખુબ સમજતો હોય તેમ) આ, સંસા-
રિયાના, ટીંગાણાની...નોંધવા...જેવી...
વાત છે.

ભોળાભાઈ—અને તેની, તમારે ખાતી કરતી હોય
અને તમારો બાકીનું ટીંગાણું સમી આપે.
નજરો...નજર...તેનું હોય અને...મેથી પાક,
લાડુ ઈત્યાદિ મીઠા ભોજન, જમવાં હોય તો
મારે ઘેર પકારો જાને...મારો હાલ ની...!
છે તમા તમારો બાકી મારો કેટી...રોતે સેવા
કરી રહી છે તે...એક ખાતરી કરો...ચાલો,
મારા દિલાવર દારતો, મારો; સાથે ચાલો,
“આવી અને જુઓ નજરથી, બાજત
શું ! સાક્ષાત છે.

ચતુરિથા—(હરિવાને માંડીને) હીકરા હરિયા,
તારી...અને મહારી...નોંધવા જેવી...
વાત છે.

ભોળાભાઈ—(બને મિત્રોને હેત બનાવતો) ચાલો
દારતો...ચાલો...(ભોળાભાઈ બનેને ઘેર લઈ
જાય છે.) માણસાને આ કે.

શ્રીમતી કાશીબા વસનજી મરોલીયા હિન્દુ પ્રસૂતિગૃહ (નવસારી)

[માહે ડિસેમ્બર ૧૯૪૮ ના માસમાં દાનવીર શ્રીમાન કાલાભાઈ વસનજી મરોલીયાએ નીચેની સંસ્થાને દાનની મોટી રકમ આપી પોતાની સેવા આપેલી છે તે સંસ્થાનો રિપોર્ટ આ નીચે રજૂ થાય છે.]

દ્વિશ વર્ષના ભારે પ્રયાસ પછી એક હિન્દુ આઈની સુવાસક વખતે કરેણાજનક બનાવથી અત્રેના રહીશ રવ. શેઠ ઓમજીવલાલ દરમોવનદાસ બખત એમને તોમ આખાત યવાના કારણે તેઓએ એક હિન્દુ પ્રસૂતિગૃહ સ્થાપીત થાય તે માટે પોતાની યુજ્જ્ઞા બહાર જઈ દર સાલ રૂ. ૧૨૦૦) ની મદદ આપવાની ઈચ્છા દર્શાવ્યા ઉપરથી સને ૧૯૩૨ ના જાનેવારીની તા. ૨૮ મીએ નવસારીની હિન્દુ જનતા માટે સુધરેલી દબ અને સુધરેલા સાધનોથી પ્રસૂતિનું કાર્ય કરવા એક હિન્દુ પ્રસૂતિગૃહની સ્થાપના થઈ.

સદર સંસ્થાની સરખાત અત્રેના દાતા શેઠ કાલાભાઈ વસનજી મરોલીયા એમના રામનિવાસ ખંડલામાં ચાર બેઠથી કરવામાં આવી પછી થોડા જ વખતમાં ચાર બેઠથી વધુ એક રાખરાની જરૂરીયાત ઉભી થઈ સદર ભાડાના મકાનમાં ચાર બેઠથી વધુ બેઠની સગવડ થઈ શકે એમ ન હોવાથી સંસ્થાને પોતાના મકાનની જરૂરીયાત જણાઈ.

આ મકાન બાંધવા માટે એક યોજના તૈયાર કરવામાં આવી અને તેના પરિણામે સંસ્થાએ જનતામાંથી સુદર ફાળો મેળવી એક પ્રેરી સગવડવાળું આધુનિક સાધનોવાળું કુટારું સુદર મકાન બાંધ્યું આ મકાનને "શેઠ નગીનદાસ જીવજીત નિર્મીત" એમના તરફથી રૂ. ૧૦૫૦૧) આપ્યાથી નામ આપવામાં આવ્યું. સદર મકાન તા. ૧૨ મી એપ્રિલ ૧૯૩૬ ના રોજ ખુલ્લું સુધવામાં આવ્યું હતું તે દિવસથી પ્રસૂતિગૃહ પોતાના મકાનમાં ખસેડવામાં આવ્યું.

આ રીતે મકાનની સગવડ રવાથી દિવસે દિવસે વધુ બેઠની સગવડો કરવામાં આવી. આજે જનરલ વોર્ડમાં ૨૨ બેડો અને સ્પેશીઅલ રૂમોમાં

૮ પેશન્ટોની જોગવાઈ થઈ છે. એ ઉપરાંત સંસ્થાના હાઉસ સરજનને રહેવા માટે સંસ્થાના મકાનમાં એલાહેદી ગ્રાંડચુ થઈ છે જેથી પેશન્ટો ઉપર ચોવીસ કલાક હાઉસ સર્જનની દેખરેખ રહે છે.

આ સંસ્થાએ પ્રથમ એક વીંધું જમીન રૂ. ૪૦૦૦) થી ખરીદ કરી એ ઉપર મકાન બાંધ્યું છે પરંતુ સંસ્થાના વિકાસ માટે સદર જગ્યા નાની હોવાથી સંસ્થાએ બીજી જમીન એ જમીનની પાછળ બે વીંધા જમીન રૂ. ૧૫,૦૦૦) ખરીદી છે.

આ રીતે સંસ્થાની જમીન અને મકાનના બાંધકામનો ખર્ચ મળી કુલ રૂ. ૬૪૭૪૨-૬-૯ ખર્ચાય છે બપોરે મકાન ફંડમાં રૂ. ૪૫૫૧૫-૧-૧૦ મળ્યા છે. આ દિશાએ મકાન ફંડમાં આસરે રૂ. ૨૦,૦૦૦) ખુટે છે, જે માટે જનતાને સદર મકાન ફંડમાં પોતાની વધાણકિત મદદ કરવા વિનંતિ કરવામાં આવે છે.

સદર સંસ્થા પાસે રવાથી મિલકત યવાથી સંસ્થાએ એક ટ્રસ્ટીઝ કરી તા. ૪ એપ્રિલ ૧૯૩૬ ના દિને નોંધાવ્યું છે, ત્યારથી આ સંસ્થાનો કારોબાર ટ્રસ્ટીઝ જણાવ્યા પ્રમાણે ચુટણીથી કારોબારી ચુટી તેમના હસ્તક આવે છે. સદર ટ્રસ્ટીઝની કલમ નંબર ૧૪ મુજબ દાતા શેઠ કાલાભાઈ વસનજી મરોલીયાએ રૂ. ૨૦,૦૦૧) આ સંસ્થાને આપવાથી એમના માતૃશ્રીનું નામ સંસ્થા સાથે જોડ્યું છે અને તા. ૧-૧-૧૯૩૬ થી સદર સંસ્થા "શ્રીમતી કાશીબા વસનજી મરોલીયા હિન્દુ પ્રસૂતિગૃહ" એ નામથી ચાલે છે.

તા. ૨ ફેબ્રુઆરી સને ૧૯૪૮ ના રોજ આ સંસ્થાના વારંવારના સદાયક ઓ. દાતા શેઠ

કોશાભાઈ વસનજી મેરોલીઆએ રૂ. ૧,૦૦૦૦૫) તું દાન કયું છે જે ધેરી રૂ. ૫૦,૦૦૨) કાયમ ફંડ માટે રાખી તેનું બ્યાજ આણુ નિભાવ ખર્ચ માટે વાપરવાની શરતે તથા રૂ. ૫૦,૦૦૩) સંરચા અંગે એક આરોગ્ય જીવન એમના પિતાઓ "વસનજી રજુકોટજી ધેરોલીઆ આરોગ્ય જીવન" એ નામથી આપવા આપ્યા છે.

આજે સંરચાનું કાયમ ફંડ રૂ. ૯૨,૦૮૫) તું છે.

સંરચામાં પ્રસૂતિ ઉપરાંત સ્ત્રી દર્દીઓને માટે ફાળાના નિયમો અલાવવામાં આવે છે તથા પ્રસૂતિ સિવાયના બીજા રોગો માટે પ્રસૂતિગૃહમાં રહેવાને રાખી કાઢતરી સારવાર આપવામાં આવે છે અને પ્રસૂતિ અંગેની સ્ત્રીઓને અથાઉથી સાવચેતી રાખવા સલાહ આપવામાં આવે છે.

આ સંરચાનાં આ એક લેડી કાઢતર, જે પાંચ નર્સો, ચાર આયાઓ, સાફસુધી માટે બીજા ત્રણ નોકરોનો રકાર કાયમનો રાખવામાં આવે છે.

પ્રસૂતિ અંગે આવનાર રહેવાને કપડાં, દુધ, બીસીટ, ફાળા સાથુ વિગેરે આપવામાં આવે છે જેનો જુદો ચાર્જ લેવામાં આવતો નથી. જેનો ખર્ચ એક પેસન્ટ દીઠ રૂ. ૪૫ થી ૪૦) આવે છે દર્દીદીઠ દસ દિવસના ફક્ત રૂ. ૧૫) લેવામાં આવે છે.

આ સંરચામાં તા. ૩૦ નવેમ્બર ૧૯૪૮ સુધીમાં ૨૬૦૯ બહેનોની પ્રસૂતિ થઈ છે. આપે પરજુ કુલ ૨૯ સ્ત્રીઓના થયાં છે. આ રીતે સંરચાની ઉપયોગિતા ફેટલી છે તેનો ખ્યાલ રહેજે આવશે.

નીચેના નામોની સ્ત્રીઓએ આ સંરચાનો લાભ લીધો છે.

નવસારી, સુરત, સતેમ બીલીમોરા, મજુરી, સામરા, વલસાડ, વેરા, હરપા, વિરાવળ, અપ્રામા, પદારવા, મોદાલી, હાસાપોર, ખાસપા, છાણુમ, કાલીઆવાડી, વેરયા, જોરવાવરા, પલસાણા વિગેરે. શાંતિ:-

વાધીઆ, જૈન, કોળી, પાટીદાર, દેસાઈ, ધાલજી, સોની, મરાઠા, ખત્રી, સુથાર, કંસારા, કુંભાર, બાંચી, દુબળા, ભરવાડ, દરજી, ભાવસાર, ચૌહાણ, રજપૂત, કાયરથ, ભંડારી, જોસાઈ, સિંધી વિગેરે.

બાળસંમેલન હરિકાઈ

સંરચાનો છનામો હરિકાઈમાં દરેક કોમના ૪૭૧ બાળકોએ ભાગ લીધો હતો. હરિકાઈમાં ભાગ લેનાર દરેક બાળકને એક સુંદર રમકડું એટલે આપવામાં આવ્યું હતું.

સારી તંદુરસ્તી માટે નવ છનામો દર્દી, જે નીચેનાં બાળકો છતાં ગયાં હતાં.

માસ વખત ઉંચાઈ છાતી

- (૧) અમૃત દેવરામ ૫૫ ૨૦ ૨૭ ૧૬
(૨) મુખ્યા સત્તરવેરસાઈ ૫ ૧૮ ૨૪ ૧૭

છ માસથી વાર માસના

માસ વખત ઉંચાઈ છાતી

- (૧) અવિનાશ પડતે ૭, ૨૦, ૨૬ ૨૦
(૨) આરતલાક દોરોજ ૭ ૧૬ ૨૬ ૧૮

૬ માંથી

એક વર્ષથી-એ વર્ષ સુધીના

માસ વખત ઉંચાઈ છાતી

- (૧) કલ્પિત જગનધાલ ૧૫, ૨૪, ૩૨, ૨૦
નાથક

- (૨) અમૃત મનુભાઈ ૧૮, ૨૪, ૩૧, ૧૬
પ્રસૂતિગૃહમાં જન્મેલાનાં દેવશોધક છનામો

૮ માસ વખત ઉંચાઈ છાતી

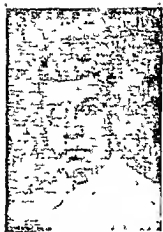
- (૧) ધીરન્દ્ર અલંકારામ ૫૫ ૧૬, ૨૧, ૧૪
દેસાઈ

- (૨) હસમુખ સુખાભાઈ ૨૧, ૨૪, ૩૦ ૨૦
દિવસ વખત ઉંચાઈ છાતી.

- (૩) બેબી સુખીબેન ૭ ૭ ૨૧ ૧૪

પંથર પર પાણી

પ્રચલિત-શ્રી રમણીકાંત જયજીવણ દનાર
બી. એ. એલ એલ બી વકીલ

પાંચ

વર્ષ પહેલાં જે ગામના કચન આવ્યો હતો તે ગામના રાજમાર્ગ પરથી તે પસાર થઈ રહ્યો હતો. એની એજ

કુકનો. એના એજ બધાં ધોતિયાં ને સાથા. એના એજ માધી ને એમનું કચિયાણું. મર્યા, આમલી ને સોપારીના એનાં એ એખાં. તાલુકા એક્સિના એનાં એજ એકા ધાટનાં મકાનેને કચેરી તથા હોસ્પિટલ, બધાં હોય ત્યાં. પી. ઇન્સ્ટિ. ડી નાં પાટિયાં કાંઈ પણ વસ્તુમાં કાંઈ પણ ફરક પડ્યો હોય તેમ લાગ્યું નહિ. માત્ર બીડીનાં બદલે સરતી સિગ્રાટ ક્યાંક ક્યાંક ડેક્કિયા કરતી ને દગલો જુવાનિયાના મોંમાં અગ્નિ પેટાવતી એક જુની ફેડનું 'ગોખુ' આખાય દરેકે અર્ચીવીનતા અર્પવું.

વિશાળ ક્ષિતિજ પર દૂર દૂરની વૃક્ષપટ્ટી બેઠતો ત્યાં સુધી લીલાંબ મેતરોનો વિસ્તાર પહેલ્યો. બન્ને બાજુ વેલીઓથી લચેલાં વૃક્ષોની દાર-માળા વચ્ચે સાંકડું નાળિયું પસાર થવું ગામ નજીક આવતાં જરાક ઈચાણ પર માટીનાં ઝૂંપડાં ઊઠ્યા હતાં એ બધું વટાવી કચને ગામમાં પ્રવેશ કર્યો હતો પાંચ વર્ષ પહેલાં જે એમાસું બેસના એ આવ્યો હતો. વરસાદના પહેલાં આપે નહીં નાળાં ઉતારાઈ ગયા હતા ને ખેતરો તલાવડાં બની ચૂક્યાં હતાં એટલે નાળીયાનો રસ્તો જૂલાય નહિ એવી રીતે પાણી ખુંદોને આગળ વધવું પડતું આજે તે વખત હતો. નાળીયાં બધાં સુકાઈ ગયાં હતાં. જ્યાં પથરો ને સુકાવા માંડેલાં ઝાડ નજરે પડતાં.

વામનભાઈનું ઘર લગભગ માધવેક હશે લાઇના આમંત્રણને માન આપી ગામડે ચોક્કસ દિવસ ગાળવા કચન આવી ચડ્યો હતો. ગામડાનું જીવન તેનું જક છે. અંધારા યાવ, કચિત ખૂન યાવ કે જિલ્લા અમલદારો મુલાકાત લે તે સિવાય એની ક્ષાંતિનો કદી ભંગ થતો નહિ. ત્યાંના ઠાકરા જેહોને દેથી દાર સિવાય બીજા કશામાં આનંદ જણાતો નહિ. જરા ઈચી વર્ણને હોટલના જાંકડે બેસી તમાકુ મારવામાં મોજ આવતી. સાંજે ત્યાં જો એકાં મળતા ને મોડી રાત સુધી ગામનપાટા ફાટી વિખરાતા.

વામનભાઈ ગામના યુબી અને ર્થાનિક પંચાયતના ચેરમેન હતા. આંમ એ બધાં જ મોલાદાર લેખાતા મેદિક થતાં જ એમણે શાળા છોડી દીધી હતી. એના કાકા પાસેથી વારસામાં મળેલી જમીન જગીર સંભાળવામાં તે ધીરશ્વર જેવામાં સંતોષ માણી શોખ જ ક્યું હતું એમ તેમને લાગતું. પટલાઈ તો વંશપરંપરાથી એમના કુટુંબમાં જ ઉતરી આવો હતો. તરત જ એમનું ધન થયું હતું. કચન એમનો ખાસ મિત્ર ને સહાધારી હતો. એ પછી બી, એ થઈ એમ. એ સુધી પહેંચી ગયો હતો ઉદ્યમ મજૂર પદમાં નોકરાયા સિવાય જીવનમાં એણે કશું જ કહ્યું નહોતું એ હાથશાળના મજૂરો કે બીડીવાળાના ટોળામાં હુમો ભાવણે મારનો હજી કાંઈ નોકરી એને હાથ લાગી નહોતી એટલે પરમેવો પાડી કમાણી કરના કામદારોમાં અસંતોષ ફેલાવવાનું મહાશ્વરત કાર્ય કરી રહ્યો હતો.

એટલે એને થોડો વિરામ લેવાની જરૂર હતી અને વામન કાંઈ ખોટો યજમાન નહોતો.

વિચાર કરતાં કરતાં એ ચાલ્યો આવતો હતો ત્યાં એક નાનકડું મંદિર આવ્યું. ત્યાં ગામડિયાઓની માન્યતા પ્રમાણે બધી વાર પડ્યું બિદિહાન આપી જીવંતેતાઈને સંતોષવામાં આવતાં. હેવટે જે ગામના ઘર તરફ જતા રાજમાર્ગ પર આવી ગયો. જે મિનિટમાં તો એ વામનની ઓટલી પર જઈ બેસી ગયો. રોજનથી તાપમાં આટલાં દૂર ચાલીને આવતાં આશમે લેવાતી ખાસ જરૂર હતી.

એને ઝાઝો વાર ખોટો થયું પડ્યું નહિ થોડી વારમાં જ વામન સામેથી આવતો નજરે પડ્યો એનો એક પદાવાજોને બે ત્રણ ગામડિયા એની પાંખે

હતા. કંચનને લેતા એ રોશન પર ન આવી શક્યો તે બદલ વામને દિલ્લીગીરી દર્શાવી તે દિવસે તલ્લી દાર માટે આસ્થા હતા એટલે આખો વખત એમની પાસે રોકાઈ રહેતું પડ્યું હતું.

બન્નેએ હાથ પગ ઘોષ ગામઢાની રીત પ્રમાણે ઠંડું પાણી પીધું. ‘સરસ છે, હોં, કંચન બોલી કહ્યો, રોશને આતું ઠંડું પાણી નથી મળતું.’ કેમ ! અહીં અધું કેમ ચાલે છે ?’

‘ખાસ કંઈ નથી. અહીં તે રાજ એટલે એ પસંદગારો મહેસુલ કિલ્દારી, પચાસતમાં બેસી મુકરમ સાલગજવાતા, જરૂર પડે શહેરમાં અટ્ટો મારો આવેલો. ને છોકરાં ! અધાં જ શહેરમાં છે. રામુ, જોપાલ, અમ્લાં કયાં મરી ગયાં...બુઝો આ કાકા આવ્યા.”

બે સાથળાં પશુ તંદુરસ્ત ખાલકો ઘરમાંથી બહાર આવ્યાં ને સંજાયથી કંચનને મળવા આજળ વખત. કંચને એમને યાબદયાં ને થોડીક વાત કરી એટલામાં વામનભાઈએ એમના નોકરને વિદાય કહ્યો ને સાંજે શિવાલય તરફ જવાનું દરાવ્યું.

બપોરે કંચનને વામનભાઈ આરામથી જમ્યા સુધી પશુ માથે આવી એ બરાબર તપી રહ્યો હતો. પરંતુ આંખિયામાંથી સુંદર ઠંડો પવન આવતો હતો. એટલે રજમાન અને મહેમાન બન્નેએ વામનકુશી માટે ધંબાવ્યું હતું. મીઠમમાં જરા આગ પડતું કેમ ન ગમે ?

ચાર વાગે વઢા આવ્યાં. પછી સાંજના બન્ને બે માસલ દૂર આવેલાં શિવાલય તરફ નીકળી પડ્યાં. એ વરસે કંચન આવ્યો ત્યારે આ મહાદેવનાં દર્શન કરવાનું સ્વલ્પાગ્ય સાંપડ્યું નહોતું કારણ કે એ વેળા તે એકજ દિવસ રહ્યો હતો ને વરસાદ કહે કે વઢાડું કામ. ત્યાં જવાનો રસ્તો પશુ ન મુકે તેમ નહોતું. એ શિવાલયમાં અસખ્ય ન્દાની ન્દાની મૂર્તિઓ હતી. ખુણામાં ફેટલુંક વિચિત્ર ફાતર કામ પશુ હતો, તેમણે એ અધુ ધારી ધારીને જોયું.

નાજામાંથી બહાર આવ્યા ત્યાં તેમને અધાં નગન દશામાં ગામડાંમાં મળ્યાં. કંચનને કંઈ વિચિત્ર

લાગણી થઇ આવી, તે જરા મનમાં અકળાયો છતાં સંવમ ગળવી રાખ્યો.

“કેમ કંચન, હજી અમે અધાં એમણીસમી સદીમાં છરી રક્ષાં છીએ એને તને ખ્યાલ છે ને ? કે પછી દરમી સદીમાં ! ઠાણુ મલ્લે ? આ અધાં સીધાં સાદાં માણસો છે. એમને એમના જીવનથી સંતોષ છે. બે દંક સાદું બોબન ને પહેરવાં કપડાં મળે તો તેમને ગન લીલા લહેર છે. એક મનુષ્યને વધારે જરૂર પશુ જ્ઞાની છે ? રહે શુક રોશન પર કહાય હમણાંનાં નવાં માસિકા ત્હારી મજરે પડ્યાં હશે જ. અમ્લેને પશુ હવે નગનવાદમાં વલ્લા છે. માટે એવા અધાં વિચારો ત્હારે કરવા જ નહિ. તને આ અધુ જોઈને દુઃખ થતું હશે પશુ અમારે તો એ અધુ ઠાંડે પડી ગયું છે.”

‘નગનવાદ ! કેવી અકલ્પ વમરની વાતો કરે છે, વામન !’ કંચનથી ન રહેવાયું. ‘નગનવાદ ને અગ્રે જના વિચારો. સંતોષ ને પ્રગતિ ! જ્ઞાના આ અધો ગરબાં જેટલો વાળવા માંડ્યો. ના. ના. વામનભાઈ, આ અધાં એક જ વસ્ત્ર વીટાળી કામે છે કારણ કે વધારે વસ્ત્રો ખરીદવાના એમની પાસે પૈસા નથી. એમના વડાઓમાં પશુ એવી કલિત ને એમનામાં તો હોબ જ કયાંયી ! ખૂલ્લી હવા ને પ્રકાશની આવશે મોટો મોટો વાતો કરીએ પરંતુ આ લોકોને જ્ઞાં સુધી સારો ખોરાક ને આસાથેક મળે એવું ન કરીએ ત્યાં સુધી અધું જ નકામું છે. બહુ વરસાદ પડે કે નીતંજસળી હવા રહે તો તેમને જાતી નસક આવી જાય અને આ અધાં ગરીબાં અધે’ વસ્ત્રો ખેતરમાં કામ કરે ને તેમના અંગ કળે ને તેમની વડાવધાને લીધે નહિ ?”

“અરે કંચન” વામન હસીને બોલ્યો, ‘તું નામો હંડો હતરી પડે છે. માત્ર સૌંદર્ય ને મોહક સુવાનોનાં વિચાર કર. આજે ત્હારાં ચક્ષુને પ્રસાદી રૂપ નજરે પડી છે. વઢ ને કદરૂપાં તરફ નજર જ નાખીશ નહિ.”

કંચને એ વાત વધારે ધંબાવી નહિ. હા. એ જરા વધારે પડતો ગંભીર બની ગયો હતો.

અર્થે રસ્તે તેમને હારતોરા લઈ કેટલાક ગામ-
દિશા મળ્યા. કેટલાક ફેળાં ને નાજિયેર પણ લઈ
આવ્યા હતા. કંચને વામનભાઈ તરફ ફરી એનો
અર્થ જણાવતા મળ્યો આ બધી એના કે પટેલના
સ્વાગતની તૈયારી હતી ?

વામને જણાવ્યું 'આ લોકોને ખબર પડી હશે
કે હું સિવાલય તરફ ગયો છું. એટલે સિવાલયમાં
પૂજા માટે જે વસ્તુઓની જરૂર પડે તે સામગ્રી
હાજર કરવાની તેમની ફરજ એટલે તેઓ લઈ
આવ્યા છે.'

'પણ તમારે આ સામગ્રીની જરૂર હોય તો
તમારા આગમાંથી સાથે જ લઈ આવ્યા હોત...કદાચ
તમે રસ્તામાંથી જ ખરીદ કરી લેતા હશો.'

"ના...ના ખરીદ કરવાનું કેવું? કેવી વિચિત્ર
વાત કરે છે "વામન બોલી ઉઠ્યો, 'પટેલને આવા
નજરાણાં આપવાનો અહીં રિવાજ પડી ગયેલો છે
એમાંની કાંઈ ચીજ ખાતરી જ પડતી નથી, આજ
યુગાધુનાન્તરથી એ ચાલ્યું આવ્યું છે. તમને ખબર
નથી? "

"હા...હા." કંચને ઉત્તર દીધો, "મને
ખબર તો છે જ. પરંતુ હું તમારું ખ્યાન બીજે
એથવા માગતો હતો. આ બધી પટલાની ચૂસણી-
નીતિ છે એ તમારી ખ્યાન બહાર નહિ જ હોય,
પુરાણી રિવાજના જોડા નીચે જે તમારી ઉદારતા
ને રક્ષણ દમનનું સ્વરૂપ લે છે એમ કું કહીશ તો
તમે હસી કાઢશો. ત્હારી આવી વાતો તમને અથ-
મતી લાગે છે? ખરું. આ બધી નાની સેવાઓની
કાંઈ પણ કિંમત ચૂકવવામાં આવતી નથી. સહેરમાં
મીલમાલિકો જેવી ચૂસણનીતિ ચલાવે છે એવી
ગામડામાં તમે પટેલો ચલાવો છો. ફક્ત અહીં
આગળ બધું સાદાઈપૂર્વક ચાલે છે.

"જે કંચન" વામન જરાં રોષથી બોલ્યો
'આવા મૂર્ખાંધિયા કરવા રહેવા દે. ત્હારા બાપદાદા
કરતા આવ્યા છે તેમ હું કરું છું. એમાં કું છું

બોલું કરું છું? "

"ત્હારો લોકો દુઃખમાં આવી પડે ત્યારે એમને
પૂરેપૂરી સહાય કરતા રહેો તો કશું જ બોલું નથી.
તંગીના વખતમાં દવા, દાન કે ખોરાક પૂરો પાડો
તો કશું જ સાફ. પરંતુ તમે તેમ કરતા હશો એવી
મને ખાતરી નથી આ બધો એક તરફી વ્યપાર છે
એમાં જ મને વધો છે.

'ભલે ભલે' હવે વામન છેક જે છેકાઈ પડ્યો,
'ત્હારા વિચારો ત્હારી પાસે રાખ. તમે સહેરીમાં
તમારા રાજકારણ ને સમાજવાદની વાતોથી અહીં
ગામડામાં ઉપલવ સગા નીવડો પણ એ વાત જવા
દે તું અહીં એ રિવસ લહેર કરવા માટે આવ્યો
છે. આવી મનજ મારી કરવી નહિ.

કંચન કશું જ બોલ્યો નહિ થોડી જ વારમાં
તેઓ સિવાલયે જઈ પહોંચ્યા, પ્રાચીન સમયનું એ
વિશાળ મંદિર હતું ચોરસ આકારનો આરસ બેડેલો
બેઠો એટલોને તેના ઉપર પત્થરના, સ્તંભો પર
ઝૂલતો છુમ્મટ સિવાલયના આકર્ષણમાં વધારો કરતા.
સિવાલયની પાછળ એક તળાવ હતું એમાંની માછ-
લીઓને માત્રાજુઓ મમગ નદીથી પોષતા અને
ગામની બેસો એનાં જલવિહાર કરી અકાપેશ મેળ-
વતી. સિવાલયના અંદરના ભાગમાં દોવાલ પર અનેક
ન્દાની નાની કુતિઓ હતી. ઉપર છતમાં પણ
સારી પેઠે કાતરકામ કરેલું હતું આંજણમાં પણ
સ્તંભો ઉપર જ્યાં છુમ્મટ ટેકવતો ત્યાં લાકડામાં
રંજરેગી કાતરકામ નજરે પડતું. કંચનને આ બધી
પુરાણી આદૃતિઓમાં રસ પડ્યો સિવાલયના એ
ચિદ્વંશ્યે કદાચ એકજ તડાકે ગામડાનાં યુવાન
યુવતીઓને અતિવિશાળનું જ્ઞાન આપી દેતા ધાધુ-
દશે કે ગરીબ ગામડિયા પોતાનાં ઉછરતાં દીકરા
દીકરીઓથી મર્મદા રાખતા તેમની મનજ ઉઘાવ-
વામાં આનંદ માર્યો હશે એનું તે નિરિક્ષણ કરી
ચક્રવો નહિ.

અપૂર્ણ.

લે. જનરલ કરીઆપ્યા

આઝાદ હિંદના નવા

કમાન્ડર-ઇન-ચીફ...

સ્વતંત્રતાના અદાર માસ બાદ આજે એવો દિવસ છે. જ્યારે એક હિંદી લઘાયક ફળો વડે અને છે. હિંદના ઇતિહાસનું આજે નવું પ્રકરણ ખુલે છે. આવી મોટી જવાબદારીને અતોખું માન પામેવાને હિંદના વર્ષોથી લઘાયક સૈનિક તરીકે કામ કરતા લે જનરલ કરીઆપ્યા સિવાય બીજું કોણ મળી શકે તેમ હતું ?

તેઓ હંમેશા સૈનિકોના કાને નાંખતા " માન-વતા તેજ સૈનિકોને મુદાયેખ છે, જે આજે સત્ય છે. તે પહેલાં પણ તેટલું જ સત્ય હતું તે અવિષ્કર્ષ પછી સત્ય બનશે. હું દરેક પ્રજાજનની વધુમાં વધુ પાસે પહોંચવા પ્રયત્નશીલ છું; ને તેમ કરી બધાને ત્રદારા વિશ્વાસમાં મેરું છું; આજે આપણે એક સ્વતંત્ર દેશના નાગરીક છીએ. ત્યારે આજની આપણી શિસ્ત પ્રમાણિકતા, ને અપગતા સાથે ફરજનું કાન-તે પર આપણાં અવિષ્કર્ષ સુખ શાંતિ ને પ્રશંતિને એક દૃષ્ટિએ તે જનતાની કાંતિને પ્રેરે છે."

The men appreciate it they are a absolute tiger on the battle field. absolute babes off it. He shares many of the Mahatma's views on moral, Spiritual ethical standards even in business of battle.

તેમણે પ્રાર્થનાના પ્રસૂતર્થ પુરો વિશ્વાસ છે.

Prayer to him is as necessary as ammunition and artillery to win a battle.

Georgis are the only people in India who can carry guns without licences.

Perhaps in justification of this liberty they have given India two of her best generals-Cariappa and Timmayya.

(સં. ૨.૨૬)

નવા યુગની નારીને

ઉચ્ચાશંકર ઠાકર. (કોવિદ)

નારી જાતિ! જોડ ને થા જમન.

કાગિની, માતા, દેવી, શક્તિ તું છે આ વિશ્વની. અવનવી રત્નેદાગતા ને મુદ્દતા છે તારા હૈયામાં, વાત્સલ્ય કાવનાના એમ ઉમટે છે તારે અંતરિયે ફેવી પ્રજાના પૂજ છે તારે મુખડે. ને અમેમ શક્તિ છે તારે સર્વાંગે.

તું ગૃહિણી છે. ગૃહલક્ષ્મી છે. સંસારના દાર ખુલ્લા છે તારે લીધે. હેમાનાં ચાન્નવન તું સધાવે છે વહેવારનીને મીઠો-મંજૂલ વાણી, ને પૂરે છે રસ ને માધુર્ય સુધી વીરલીમાં.

પરમામાના પુષ્પો જોડને કોણ નથી રાચતું. અવનવી પરિમલ છે એ પુષ્પોની તુલ્યતા, ને મધ-મધાવે છે. તું ગૃહકુળને. પુષ્પ સમેવામાં તારા દારમમાંથી ખરે છે મોદિશ ગોતીને અર્પે છે દુનિયાને અમેમોનાં તત્વ.

અનુપૂર્ણ છે તું વિશ્વની. કેટલાંયનાં દેવાં તે' કાર્મ છે ને કારે છે, ભૂખ્યાંમાં તે' ચેતનતા આણી છે ને પૂર્ણ છે પ્રાણ.

સ્વચ્છતાની તું છે દેવી અવસ્થાની તું છે અવિષ્કારો. તારે લીધે છે 'અર્ચના' રદિમાળાં ને રમ્ય. તારે લીધે છે દારની ને ગૃહની શોભા. ઉન્નત ને સુની રહે ગૃહકુલ તુલ્ય વિના

કાંતિનો તું છે અવતાર. કાર્ય 'સિવાય' નથી ગમતું તને બીજું કાંઈ. અચ્છિન અદ્ધરોને વસમી વૃત્તિએને તે' મારી છે, મારી છે ને અગદગતી રહી છે તારી શક્તિ. તારાને તારાં છે ને કોતોખાં છે.

અમૂઝી 'તી ને અમૂઝે છે તું જીવન સંમામે અન્નવતી કાંતિથી તે' સાધ્યા છે. વિશ્વ, રાજપૂતાઈ અને સખ્યાપણું તે' લાખણું છે અને પામી છે તું વીરજના પદને; કાળ પણ મુન્નયો છે તારાથી.

આ છે તારું પદ. સાલગળે ને સાચવળે સંસારમાં નેહલું ઉન્નતું તું રાખવા તે ચલીલ તારું ગૃહ અને દેશ તેટલું તું ઉન્નતું રાખી કડીસ.

નારી શક્તિ, જોડને થા જમન.

આપનો ફેણુઆરી માસ કેવો હશે ?

લેખક:—વ્યોતિથી નક્ષત્રજ્ઞાણ પી ત્રિવેદી,

(૧) મેષ:—(અ-લ-ઈ):—દેહમાં રાહ હોવાથી શરીર સામાન્ય પીડા અને શુભચિંતા રહેશે. ધર તરફની શાંતિ રાખે. નવીન સાદસ કરવું નહીં. રથા-વર મિલકતમાં ખાસ લાભ નથી. શેષ અને શુભુઓ ફાવે નહીં. પ્રજા તરફની ચિંતા રહેશે. સ્ત્રીની તબિયત નરમ રાખે ચાલુ ધંધા શેષજારમાં લેવાઈથી કામ કરાવે. કાળી ચીજોના વ્યાપારમાં લાભ થવા સંભવ છે. સારા માર્ગે તેમજ મોજશોખમાં ખર્ચ કરાવે.

આ રાશીની બહેનોની તબિયત નરમ રહેવા સંભવ છે. પતિ તરફ સુખ સામાન્ય છે. નવા સંબંધો અને પરિચયો થવાનો યોગ છે. નોકરી કરતી બહેનો માટે આ માસ સારો છે. વિશેષ ખર્ચ થવાનો યોગ છે.

(૨) વૃષભ:—(ખ-વ-ઉ) તબિયત નરમ રહેશે. આર્થિક મુશ્કેલીઓ સદન કરવી પડશે. નવીન સાદસ કરવું નહિ. સ્થાવર મિલકતથી લાભ નથી. પ્રજા તરફની શાંતિ રહેશે સ્ત્રીની તબિયત સારી રહેશે. મુશ્કેલી માટે આ માસ સારો છે, પરંતુ તેમાં લાભ થવા સંભવ નથી. મિત્રો તરફથી લાભ છે. ખોટા માર્ગે ખર્ચ કરાવે શેષ અને શુભુઓ તરફની ચિંતા રહે. ચાલુ ધંધા શેષજારમાં નવીન સાદસ કરવું નહીં. સામાન્ય લાભનો યોગ છે.

આ રાશીની બહેનો માટે આ માસ સારો છે. તબિયત સારી રહેશે. પરંતુ પતિ તરફથી ખાસ સુખ નથી. પતિની તબિયત સારી રહેશે સર્ગ, રોગોઓથી લાભ નથી. નોકરી કરતી બહેનોએ ચાલુ ધંધા શેષજારમાં ખાસ કાળજી રાખવી.

(૩) મીથુન:—(ક-છ-દ):—આ માસમાં તબિયત સામાન્ય રહેશે આર્થિક મુશ્કેલીઓ ઓછી થશે. નવીન સાદસ કરવાથી નુકસાન થવા સંભવ છે. પ્રજા તરફની ચિંતા રહેશે. શેષ અને શુભુઓ તરફથી ખાસ નુકસાન નથી. સ્ત્રીનું શરીર શાંત રહેશે. સ્ત્રીનું સુખ સારું મેળવી શકાય. ધંધા શેષ જારમાં મુશ્કેલીઓ ઓછી થશે. મિત્રો અને સર્ગ

સંબંધીઓ વડે મુશ્કેલીઓ ઉભી થવા પામે કાળી ચીજોના વહેવારમાં સામાન્ય લાભ છે. મોજશોખમાં અને ખોટા માર્ગે ખર્ચ થવા પામે.

આ રાશીની બહેનોએ તબિયત સાચવવી પતિ તરફ સુખ સારું મળશે. નવા સંબંધો થવાનો સંભવ નથી સર્ગ રોગોઓથી દહેલું નથી ધંધા નોકરી કરતી બહેનોને નોકરી સંબંધી ચિંતા રહેશે. ખર્ચ વિશેષ થશે.

(૪) કર્ક:—(ઢ-હ):—શરીર વાયુની પીડા થવા છે, માટે ખાસ કાળજી રાખવી. આર્થિક મુશ્કેલીઓ નાશે. નવીન સાદસ થવા સંભવ છે. જમીન, ધર, ઈલાકામાં સામાન્ય લાભ છે. સ્ત્રી તરફથી સંતોષ રહે પરંતુ સ્ત્રીની તબિયત નરમ રહેવા સંભવ છે. ચાલુ ધંધા શેષજારમાં મન મરાવર લાગે નહિ. અને અસંતોષ રહેશે. મિત્રો વધવાનો યોગ છે પરંતુ ખોટા મિત્રો નુકસાન કરતાં થશે. ખર્ચ કરાવે નહીં. પરંતુ ખોટા માર્ગે ખર્ચ થાય. એકંદરે આ માસ મધ્યમ પ્રકારનો છે.

બહેનો માટે આ માસ મધ્યમ છે. પતિ તરફની શાંતિ રહેશે. પોતાની તબિયત ખાસ સાચવવી. કુટુંબમાં સુખ અને શાંતિ રહેશે પરંતુ પ્રજા તરફની ચિંતા રહેશે. નોકરી કરતી બહેનો માટે આ માસ લાભકર્તા નથી. સર્ગ માર્ગે ખર્ચ થવાનો સંભવ છે.

(૫) સિંહ:—(ચ-ટ):—આ માસમાં તબિયત સારી રહેશે. પરંતુ શરીર તબિયત નરમ રહેવા સંભવ છે આર્થિક મુશ્કેલીઓ ઓછી થાય. નવીન સાદસ કરવાની ઈચ્છા રહેશે. જમીન અગર ધર સંબંધી સામાન્ય લાભ થવા સંભવ છે. પ્રજા તરફની મુશ્કેલી નહે, સ્ત્રીની તબિયત નરમ રહે. ચાલુ ધંધા શેષજારમાં પ્રગતિ નથી, જર્ગા ખાસ નુકસાન થવા સંભવ નથી. લાલ વસ્તુના વહેવારથી લાભ થવા સંભવ છે. સારા માર્ગે નીચું વિશેષ થશે. એકંદરે આ માસ સારો છે.

બહેનો માટે આ માસ મધ્યમ છે. પતિની તબિયત નરમ રહે: પ્રજા તરફની શાંતિ રહેશે કુટુંબમાં અશાંતિ રહે. સર્ગ વાલા તરફની પીડા

સહન કરવી પડે. નોકરી કરતી બહેનો માટે મુશ્કેલીઓ નહીં. મોજશોખમાં જોડાઈ ખર્ચ કરશે.

(૬) કન્યા:- (૫-૨-૭):- આ માસમાં તબિયત સારી રહેશે. આર્થિક સ્થિતિમાં સુધારો થવા પામે. પ્રભ તરફની ચિંતા રહે. સ્થાવર મિલકત સંબંધી ધંધા કરવો નહીં. ઓની તબિયત નરમ રહેશે. ભાગીદારીમાં લાભ નથી. ધંધા શેઠગારમાં તકલીફ ખાસ નડે નહિ, છતાં કાળજીપૂર્વક કામકામ કરવું. સફેદ વસ્તુના વહેપારમાં સામાન્ય લાભ મળે. જોડા માર્ગે ખર્ચ નથી. મિત્રો તરફથી અશાંતિ રહે, આ માસ સામાન્ય રીતે મધ્યમસર પસાર થશે. ખાસ મુશ્કેલી કે નુકસાન નથી

બહેનો માટે આ માસ સાધારણ છે. પતિ તરફથી સુખ મળે તબિયત સારી રહેશે સર્માં રેતેલીઓ તરફની ચિંતા રહેશે. પ્રભ તરફની ધીમ નથી. નોકરી કરતી બહેનો માટે આ માસ સારો છે. મોજશોખમાં ખર્ચ સામાન્ય કરાવે.

(૭) વૃક્ષ:- (૨-૧૦)-આ માસમાં તબિયત સારી રહેશે. માનસિક ચિંતા રખાવે. આર્થિક સંતોષો સુધરવા સંભવ નથી. નવીન સાદસ કરવાની ઇચ્છા થાય. કુટુંબ તરફનું સુખ મળે પ્રભ તરફનું સુખ મળે. પ્રભ તરફની શાંતિ રહેશે. શેઠ અને શત્રુઓ સંબંધી ચિંતા રખાવે ઓનું શરીર નરમ રખાવે. નવા સંબંધો અને પરિચયો વધશે ચાલુ ધંધા શેઠગારમાં તકલીફ નડે નહીં. કાળી ચીજના વહેપાર વડે સામાન્ય લાભ મળે. દક્ષણ મિત્રો તરફથી નુકસાન થવા સંભવ છે, માટે ખાસ કાળજી રાખવી ખર્ચ સારા માર્ગે જરૂર પુરતું કરાવે. એકંદર આ માસ મધ્યમ ફળદાતા છે.

બહેનો માટે આ માસ સારો છે, પરંતુ શરીરની ખાસ કાળજી રાખવી. પતિ સંબંધી સામાન્ય ચિંતા રખાવે. પતિને મુસાફરી થવા સંભવ છે. પ્રભ તરફની અશાંતિ રહેશે-નોકરી કરતી બહેનોને નોકરીમાં સફળતા મળે; ખર્ચનો ચોખ વિશેષ છે.

(૮) વૃક્ષ:- (૧-૫)-આ માસમાં તબિયત સારી રહેશે પૈસા સંબંધી ખાસ મુશ્કેલી વેઠવી

પડશે નહિ. સ્થાવર મિલકતમાં લાભ નથી. પ્રભ તરફની શાંતિ રહેશે ઓની તબિયત સામાન્ય સારી રહેશે. ઓ સંબંધી સુખ સાડું મળે. ચાલુ ધંધા શેઠગારમાં કાંઈક મુશ્કેલી નડે. મિત્રો તરફથી ખાસ લાભ નથી. વહેપારમાં ધણ ખાસ લાભ નથી ખર્ચ મોજશોખમાં વિશેષ કરાવે આ માસ ખાસ ખરાબ નથી. પરંતુ ધંધા અને વહેપારમાં સામાન્ય લાભ દેખી છે.

આ રાશીની બહેનોનું શરીર સાડું રહેશે કુટુંબ તરફની ચિંતા રખાવે પતિની તબિયત સારી રાખે. પતિનું સુખ સામાન્ય સાડું છે સર્માં વડાલા તરફથી રેતેલી વધારો થાય. નોકરી કરતી બહેનો માટે નોકરી ધંધામાં સામાન્ય રાહત મળે, ખર્ચ વિશેષ થવા સંભવ છે.

(૯) વૃક્ષ:- (૫-૩)-આ રાશીને આ માસમાં શરીર સાડું રહે. આર્થિક સંયોગો સુધરવા પામે. નવીન સાદસ કરવું નહિ. સ્થાવર મિલકતથી લાભ નથી. પ્રભ તરફની અશાંતિ રહેશે. શત્રુઓ થવા સંભવ નથી. ઓની તબિયત સામાન્ય સારી રહે. ચાલુ ધંધા શેઠગારમાં સફળતા મળે. વહેપારમાં સામાન્ય લાભ મળે. મિત્રો અને સર્માં સંબંધોમાં વડે લાભ નથી ખર્ચનો ચોખ વિશેષ છે. મુસાફરી થવા સંભવ નથી. એકંદર આ માસ સારો છે.

આ રાશીની બહેનોની તબિયત સારી રહેશે. કુટુંબ તરફની શાંતિ રહેશે. પતિની તબિયત નરમ રહે. પતિનું સુખ સાડું છે નોકરી કરતી બહેનો માટે આ માસ સારો જશે નવીન સંબંધો થશે અને સર્માં ગડાલા તરફથી પ્રેમ સંપાદન કરી શકાય સારા માર્ગે ખર્ચ વધારે થશે

(૧૦) મકર:- (૫-૭)-આ માસમાં તબિયત સારી રહેશે. આર્થિક મુશ્કેલી વેઠવી પડશે. નવીન સાદસ કરવાની ઇચ્છા થાય, પરંતુ ખાસ કાળજી રાખવી સ્થાવર મિલકતમાં સામાન્ય લાભ છે. કુટુંબ સંબંધી ખાસ ચિંતા બનક નથી. પ્રભ તરફથી શાંતિ રહેશે.

શેઠ અને શત્રુઓ ફાવે નહીં. રોની તબિયત સામાન્ય નરમ રહે. મુસાફરીમાં ખાસ કાળજી

રાખવી. ચાલુ ધંધા શેઠગારમાં મુશ્કેલીઓ દૂર થવા પામે. વહેપારમાં ખાસ લાભ નથી સારા માગે ખર્ચ થવા સંભવ છે. એકંદરે આ માસ સારો છે.

જહેનો માટે આ માસ સામાન્ય ફળદાતા છે. તબિયત સારી રહેશે કુટુંબમાં સુખ શાંતિ ઓછી રહેશે પ્રજા તરફની ચિંતા રખાવે. પત્નીની તબિયત સામાન્ય વહેશે પતિનું સુખ સારું છે. નોકરી કરતી જહેનો માટે પોતાના નોકરી શેઠગારમાંથી મુશ્કેલી દૂર થશે. ખોટા માગે વિશેષ ખર્ચ થવા સંભવ છે.

(૧૧) કુંભ (૦૧-૨૨):—આ માસમાં શરીર નરમ રહેશે, પરંતુ ખાસ તકલીફ નથી. આર્થિક મુશ્કેલીઓ ઓછી થશે. નવીન સાદસ કરવાની ઇચ્છા થશે, પણ કાળજી પૂરક કામ કરવું પ્રજા તરફનું સુખ સારું છે સ્ત્રીઓ તરફની ખાસ મુશ્કેલી થશે, સ્ત્રીની તબિયત સારો રહેશે સ્ત્રીનું સુખ સામાન્ય સારું છે. ચાલુ ધંધા શેઠગારમાં ખાસ લાભ નથી. વહેપારમાં સામાન્ય લાભ છે. સ્થાવર મોલકત સંબંધી જહેપાર કરેલો નહોતો ખર્ચ ખોટા માગે થવા સંભવ નથી. આ માસ સામાન્ય આપાર શેઠગાર માટે સારો છે.

જહેનો માટે આ માસમાં ખાસ તકલીફ નહીં, પરંતુ તબિયત નરમ રહેવા સંભવ છે. પ્રજા તરફની ચિંતા રહેશે. પત્નીની તબિયત સામાન્ય સારી

રહે. પતિનું સુખ સારું મળે. નોકરી કરતી જહેનો માટે નોકરીમાં ખાસ કાળજી રાખવી સર્ગ રેતેલીઓ તરફથી કેટલીક વખત અસચ્ચ વેઠવી પડે, ખર્ચ વિશેષ રખાવે.

(૧૨) મીન (૬-૧૫-૨૪) આ માસમાં તબિયત સારી રહેશે આર્થિક મુશ્કેલી ખાસ નહીં નહીં, નવીન થવા સંભવ નથી પ્રજા તરફની ચિંતા રહેશે કુટુંબમાં સુલેહ અને સંપ ઓછો રહેશે સ્ત્રીની તબિયત સામાન્ય સારી રહેશે સ્ત્રીનું સુખ સામાન્ય છે પોતાનો ચાલુ ધંધા શેઠગાર સારો ચાલશે, પરંતુ ખાસ લાભ નથી સ્થાવર મોલકતમાં પણ ખાસ લાભ નથી સરેલ વસ્તુથી ખાસ લાભ થવા સંભવ છે મિત્રો અને સર્ગ રેતેલીઓની મદદ ખાસ મળે નહીં. સારા માગે ખર્ચ થાય અને સારા મિત્રો વડે રેતેલ સંબંધ ગાઢ અને

જહેનો માટે આ માસ સામાન્ય છે. તબિયત સારી રહેશે પરંતુ પ્રજા તરફની કંઈક તકલીફ નહીં. કુટુંબમાં સુલેહસંપ જળવાશે. પતિનું સુખ સામાન્ય છે. પત્નીની તબિયત ખાસ નરમ રાખે નહીં, પરંતુ તંદુરસ્તી સામાન્ય નરમ રહેશે નોકરી ધંધા કરતી જહેનો માટે આ માસ મધ્યમ છે. નોકરીમાં સરખતાથી કામ કાજ ચાલશે. મિત્રો અને સર્ગ રેતેલીઓથી ખાસ લાભ નથી. મોજશોખ વિશેષ ખર્ચ કરાવશે.

પૂર્વે વિષ્ણુશર્મા નામનો એક વિદ્વાન પદ્ધતિ ચર્ચા થયો, ધર્મો જ ચતુર હતો; પણ તેને એક વખત સામાન્ય રમત રમતો ભોઈ તેના બીજા વિદ્વાન મિત્રો પ્રજા જ મશ્કરી કરવા લાગ્યા. આવો મોટો તરવડાનીને આવી જાણક જેની રમત ? પદ્ધતિએ મિત્રી જોતાથી હતી—આખંતુક પદ્ધતિની મશ્કરીનો શુદ્ધિ પૂર્વકનો ઉકલ આપવોભોઈએ એટલે વિષ્ણુશર્માએ એક ધનુષ્ય મંત્રાવ્યું—એની દોશ કાઢી નાંખીને કહ્યું: 'મારું આ ઉખાણું તમે છોડો તો ખરા.'

પદ્ધતિ અંદરોઅંદર જોવા લાગ્યા. પરંતુ કંઈ એક બીજાની સામે જોવાથી ઉકલ ઓછો નિકળવાનો હતો ?

ખતે વિષ્ણુશર્માએ કહ્યું:

'આ ધનુષ્ય એ મન જેવું છે. ધનુષ્ય ને જો હંમેશા વાંકું વાળેનું રાખીશું તો એ વહેલું બાંધી જશે, પણ જ્યારે જ્યારે કામ પડે ત્યારે ત્યારે વાંકું વાળીએ તો ધણા દિવસ ટકે ને કામ લાગે. મનને પણ તે જ રીતે આરામની વખતોવખત જરૂર છે.'

કું તારા પંડિતના લગ્ન પ્રસંગે પંડિતજી અને 'વરરાજ' બન્ધા

ન્યુ દિલ્હીની મંદળીઓમાં એક વાત ઉડતી આવી 'છે-ખુબજ હસવા જેવી' ન્યારે કું તારા પંડિતના લગ્ન જોતત સયગલ સાથે થવાના હતા, તેજ વખતે વરરાજની કંઈક (Wedding cake) ને પંડિત નહેરૂ એજ કાપી મહેમાનોનું સ્વાગત કરવા પ્રયત્ન કર્યો !

ન્યારે સીવીલ મેરજ એકટ પ્રમાણે લગ્ન રજીસ્ટર થઈ ગયા ત્યારે પ્રસંગ ઉજવવા વારતે લગ્ન-કંઈક (Wedding cake) આનંદ ભુવનનાં ડોઈંગ રૂમમાં લાવી સુકી હતી, જેથી વરરાજ બધાં મહેમાનોની વચ-માંજ કાપી દરેકનું સ્વાગત કરી ચકે પણ બન્ધું તો કંઈ ઉંધું જ ! ખુબ જ યાકી ગયેલા ને ધણીજ કામચી કંટાળી ગયેલા પંડિતજી મહેમાનોના સ્વાગત સંભારલમાં હાજરી આપવા ટાઇમસર રૂઝાંગ રૂમમાં આવી પહોંચ્યા મગજ પરના વધુ બોલને લીધે પંડિતજી થોડા અશમ લેવા ચલન કરી પેલી પટેલી કેઈકને છરી વડે કાપી મહેમાનોને વહેંચી અરે ! તુરતજ શ્રીમતી વિજયાલક્ષ્મી ઉછળી ઉડ્યા "ભાઈ, ભાઈ, અરે આશુ કંઈ હો ? ત્હમે કંઈ વરરાજ નથી !"

અરે શમ ! પંડિતજી બૂલ સમજી ગયા, ને મહેમાનો કાર્ય પર હસવાનો લાજ લે તે પટેલાંજ પંડિતજી બીજા રૂમમાં આદવા ગયા ! !

અનાવિલ બહુનોને આ માસિક પત્ર ઘેર બેઠાં રૂ. ૪-૮-૦માં બાર માસ, દિવાળી અંક સાથે મળશે લખો.

સં. શરદ મહીલાલ શાહ

આટલું ઉપયોગી જ્ઞાન

દરેક માતપિતા પોતાના બાળકને આપે જ.

૧ માતૃભાષાનું ઉડું અને રાષ્ટ્રભાષાનું પરિપક્વ જ્ઞાન.

૨. કૃષિ, વાણિજ્ય અને ઇત હુન્નરો પોતાની પસંદગી પ્રમાણે તેમાંથી એકાદનું તલસ્પર્શી જ્ઞાન કે જે જ્ઞાન દ્વારા મનુષ્ય સ્વાલંબી રીતે પોતાની આર્થિકી ચલાવી શકે.

૩. દેશની પરિસ્થિતિ અને તે પ્રત્યે તેની ફરજ.

૪. રાષ્ટ્ર અને આંતર રાષ્ટ્રીય સંબંધોનો પરિચય

૫. પોતાના રાષ્ટ્રના રાજકારણના મુખ્ય મુખ્ય વિષયોનું જ્ઞાન.

૬. દેશની અને વિશ્વની મહાન વિભૂતીઓનાં જીવન ચરિત્રોનું જ્ઞાન.

૭. સાહિત્ય, કળા, વિજ્ઞાન ને સંગીતનું જ્ઞાન

સુનિશ્ચી સંતબાલજી

સ્ત્રીબોધના ગ્રાહકોને

આહુ સાલધી

દિવાળી અંક

મળશે.

આહુક થવા આજેજ કાર્યાલયમાં લખો.

વાર્ષિક લેનાજમ

દેરાતું રૂ. ૬-૦-૦

અનાવિલ માટે રૂ. ૪-૮-૦

પરિચય માટે રૂ. ૭-૮-૦

સ્ત્રીબોધ કાર્યાલય પીરમથા રોડ અમદાવાદ

કૃત્રિમ અસમાનતા

આપણા દેશમાં જે કામીવાદ, શાંતિ, વાદ, સંકુચિત ધાર્મિક સંપ્રદાયવાદ વગેરેએ જે કૃત્રિમ અસમાનતાઓ ફેલાવી છે, તેને હીંધે અમલમાં આવેલા અનિષ્ટોને દૂર-ઠરવાનું કામ પણ આપણુ દાયમાં લેવું જોઈએ. આપણા દેશના રાજકારણ, સામાજિક અને સરકારી જીવનમાં જો આપણે લોકશાહીનો વિકાસ કરવા માનતા હોઈએ તો ક્ષેત્ર અસમાનતાઓના અનિષ્ટને દૂર કરવું જ જોઈએ. તે માત્ર ધારાઓ ધડવાથી કે મારાસમાઓમાં વિશેષ દહો કે ખાસ ખેડકાનો અંત લાવવાથી પણ ન થઈ શકે. પરંતુ તે કાર્યની સિદ્ધિ માટે આપણા માનસમાંથી જ અને સમાજજીવનમાંથી કામીપણાનું લાન ભૂલી જવું પડશે.

એ ગંભીર અનિષ્ટ

આ મહિલા પરિષદનું જ્ઞાન હું એક બીજા ગંભીર અનિષ્ટ પ્રત્યે ખેંચવા માગું છું. અને તે બાળાવાર પ્રાંતોની માગણી બાબતમાં છે. જે બાળાની ધીરજે હાલના પ્રાંતોમાં ફેરફાર કરવાની માગણી હોય તો રવીકારી યકાય એમ છે, પરંતુ આ સમસ્યામાં મોટે ભાગે પ્રાંતીય દરીદ્રાઈ અને ધર્માં વધુ કામ કરી રહ્યાં છે, અને આ મનોવૃત્તિ કામીવાદ કરતાં ઝાંઝી છેરી નથી. વધુ નવાઈ જેવું તો એ છે કે બાળાવાર પ્રાંતોની રગનાના અદિલનમાં આમણ પડતી વ્યક્તિઓ તેને દોરવણી આપી રહી છે. આ પ્રાંતીય વાદની ખેંચતાણની અવિશિષ્ટ જનતાના માનસ ઉપર ખોટી અસર પડશે આ અગવળના પુરસ્કર્તાઓએ કામીવાદના ખોટાઈ પરિણામોમાંથી બાળવાડ લેવો જોઈએ. અખિલ હિન્દ મહિલા પરિષદે આ અનિષ્ટનો વારતાવિક ખખટ કરવો જોઈએ, અને કાંઈ પણ નવી સમસ્યા ઉભી નહીં કરવા દેશમનુષ્યોને સમજાવવા જોઈએ. કારણ કે એવી ખેંચતાણમરી સમસ્યાઓ દેશમાં જે થોડીવણી પણ એકના અને સહકાર બાધી રહ્યાં છે. તેનો અંત આણી.

વધતી જતી વસતી

દેશની વધતી જતી વસતીની સમસ્યાની મુરકે-

લીને હળવી બનાવવા માટે ઐથોગિક અને કૃષિવિધ વક્ર ઉત્પાદનમાં વધારો થવાની જરૂર છે. આપણી વધુ પડતી વસતીને માટે કેટલાક પુરાણી રીતરિવાજો પણ જવાબદાર છે એક તો એવી માન્યતા છે કે ખૂબ વિરલ કુટુંબ હોય એ ઇશ્વરનો આશીર્વાદ કહેવાય છે. વળી બાળલગ્નની જે પ્રથા હજી આજે પણ નીચલા વર્ગોમાં પ્રચલિત છે તેથી નિર્જન વસતિ વધે છે. અને માતાઓ કમજોર બને છે આથી ઓછાનું, મગણુ પ્રમાણ પણ વધે છે. ગરીબવર્ગને ઝોજા પગારો રળતા હોવાથી તેઓ એવી માન્યતા ધરાવતા હોય છે કે વધુ મોટું કુટુંબ બનશે તો કમાણી કરનારા વધશે. આવા કેટલાક અનિષ્ટોના ઉત્તેજ સમાજ સુધારકોએ આ અગાઉ કોઈ જ છે.

વસતી વધારાની સાથે બીજું પણ એક અનિષ્ટ વધતું જાય છે તે એ છે કે સ્વાસ્થ્ય અને શારીરિક ચોગ્યતાનું ધીરણ પણ ધણું નીચું પડતું જાય છે. કાંઈ પણ સુખરેલા દેશને માટે સ્વાસ્થ્ય અને શારીરિક ચોગ્યતા એ તો સૌથી પ્રાથમિક જરૂરિયાતની બાબત છે. આ બાબતમાં સરકાર ઉપરાંત ખુદ ઓછાએ પોતે પણ ધણું કરવાનું છે. ધણી ઓછો અજ્ઞાનને હીંધે બ.ગકાનો રાજાસાલિક વિકાસ થવા નથી દેતી. ઓછાએ સમજવું જોઈએ કે તેમની જીવનપદ્ધતિ ઉપર જ નાગણના શારીરિક અને માનસિક વિકાસનો આધાર રહે છે. ઓછાએ કુટુંબના ખર્ચની ચોજના એવી રીતે કરવી જોઈએ કે જેમાં ખોરાકનું સમતોલપણ, સપ્રમાણ તબીબી સત્વરકે અને આદ્યોગને અનુકૂળ હોય એવી રહેણીંદરઓની જોગવાઈ થાય. જો કે ગરીબો એ એક મોટી અઘરણ છે તે હું સમજું છું, પરંતુ જેઓ ગરીબ નથી તેમણે તો ઝોજામાં, ઝોજા આરાબના પિપ્પોનું પાલન કરવું જોઈએ.

આશ્રેય આંધીજીને ફાળે

મહિલા પરિષદના આદેશની સ્થાપના કર્યાતમાં રાજકીય જાગૃતિને માટે થઈ હતી. પ્રથમ ચલાયકતા અંત પછી રાષ્ટ્રમાં જે જાગૃતિ આવી હતી, તેને પરિણામે સિધ્ધિ, સ્ત્રીઓએ પણ રાજ-

ક્રીષ આદેશનમાં લાભ લીધો. તેમાં ગાંધીજીનાં તેલત્વ હેઠળ રાષ્ટ્રીય પ્રવૃત્તિમાં ભાગ લેનાર મહોબરી બહેનો આને અખિલ હિન્દ મહિલા પરિષદની ન્યોતિર્દેશ છે. મહિલા પરિષદની યજ્ઞવળને ગામડામાં પણ ફેલાવવાનું કૃષ ગાંધીજીને છે. આપણી સંસ્થા આને વિસ્તૃત પ્રતિનિધિત્વ ધરાવે છે, પરંતુ હજી નીચલા વર્ગનું પ્રતિનિધિત્વ આપણે પ્રાપ્ત નથી કરી શક્યાં. આપણે દિન્દના દુરદુરના ખુણાઓમાં, ગામડાંઓમાં વસતી નિરક્ષણ અને આવક, મૂંઝી જાણે બહેનોને વિચાર કરવો નોંધ્યો. આપણી સંસ્થાની ફેળવણી બહેનો તો દિન્દમાં માત્ર સુકીકર નસીમકાર ચણાતી સ્ત્રીઓ છોડ્યો. આપણી સેવા માટે ગામડાંની સ્ત્રીઓ હકક ધરાવે છે તે સ્ત્રીઓના પત્રો એ દિન્દના સાત લાખ મામલાઓનો પ્રશ્ન છે; પરંતુ આપણે એક મહિલા સંસ્થા તરીકે, તે સ્ત્રીઓનું ધોરણ ઉંચું ધાવવા વિશેષ ધ્યાન આપવું નોંધ્યો.

સ્ત્રી પુરૂષ વચ્ચેનો સંબંધ

સ્ત્રી અને પુરૂષ વચ્ચે એકશક્તિના નજવાઈ રહે એવી વ્યવસ્થિત અને સમવડબરી સમાજ રચનાની દિન્દમાં જરૂર છે. સ્ત્રીઓએ તેમના અધિકારો મામલાના ઉત્સાહમાં તેમની ફરતે તથા ગત્ય જાને સમાજ પ્રત્યે તેમની જવાબદારીનો પણ ધ્યાન કરવો નોંધ્યો એટલું જ નહિ પણ તેમણે દેશના દલિત સ્ત્રીઓને ભયર કરી તેમને પણ રાષ્ટ્ર પ્રત્યેની ફરજનું જ્ઞાન કરાવવું નોંધ્યો. આપણી સંસ્થાનો સંદેશ દેશની અંત્યંત નીચલા વર્ગની બહેનોને આપતાં આધુનિક મહિલા આદેશનેના પ્રયાસ એવી રીતે આપવો નોંધ્યો કે જેથી તેમને નવા સુચાગત, પ્રગટ પ્રત્યે ધૂણી નહીં છલપન્ન થાય; પરંતુ તેમને એમ ચોક્કસ સમજાવું નોંધ્યો કે જૂની પુરાણી અને જર્જરોત રીતિઓ અને રિવાજો હવે નકામા છે તમા તે પ્રવૃત્તિમાં અચળપણ છે.

મત્તાર અને ફેળવણી

પ્રચાર અને ફેળવણી દ્વારા સંકુચિત રીતિ રિવાજોને દૂર કરી શકાય, તેમજ નો જરૂર પડે તો તેમને સામનો કરવાને પણ ઉત્તેજન આપવું પડે.

તે દરિયે મહિલા પરિષદના સભ્ય યના માટે ઉચત ફરજનું પાલન કરવા હક નિયમો લાખવા કરવા પડશે.

તામ્ર સામાજિક સુધારાઓમાં સહનશીલતા અને વિતીત પદ્ધતિ ધારણ કરવાની જરૂર છે. આખા દેશ માટે એક જ પ્રકારનો સામાજિક ધારો કે કાયદો હોવો નોંધ્યો, પરંતુ તે માટે ચોથી પ્રથમ વાતાવરણ તૈયાર કરવાની જરૂર છે.

હું ચેતે છું-મીઠાદર એક સૈનિક રહી છું, વધુ પ્રેશ્નકામક સંદેશ 'હું' છું આપી શકું! આ મહિલા પરિષદના સમાજમાં પરથી તમે જે જંગીર વિદ્વાતમાં આપણો સાંકળ્યાં દશે તેટલી બધી આજ્ઞા તમે મારી પામે નહીં રાખી શકો. પણ એક નમ્ર સૈનિક તરીકે હું એવી પ્રતિજ્ઞા લઉં છું કે જરીની, અન્ધા, અચાન, રોગ અને અત્યાચારની સામે લડવામાં હું તમારો સાથે રહીશ અને જર્જરિત પુરાણી દુનિયામાંથી વધુ મુંઝવે દુનિયાના યજ્ઞન માટે હું સજ્જી રહીશ.

નવી ચલણી નોટો પર રાજની મહોરને બદલે અશોક સ્તંભો—

હિન્દ સરકાર તરફથી હાલ ૭૫૫૫ રહેલી નવી એક રૂપિયાની નોટ પર રાજન દશ જ્યેષ્ઠની મહોર મુકવાને બદલે અશોક સ્તંભ મુકવામાં આવશે તે જ ચિન્દ ચલણી શિક્ષાઓ પર મુકવા અંગે વિચારણા ચાલી રહી છે. એક બીજી શાદી જણાવે છે કે

હિન્દી સોલ્ડન એકના ગવર્નર

જર ચિંતામણી દેશમુખના અનુગામી તરીકે હાલમાં અમેરિકા ખાતેના હિન્દી એલચી શ્રી રામ-રાવને નિયુક્ત કરવાને નિર્ણય કર્યો છે શ્રી રામરાવ ૧૯૪૬ના માર્ચના અંતના આવાઝીએ ચેતાનો નવો હોદ્દો સલાળી સેવા હિન્દ ખાવશે. (રાવર)

પુસ્તક પરિચય.

લેખક : શ્રી. કેશવપ્રસાદ દેસાઈ

ઢાંક પિછોડી

લેખક અને પ્રકાશક : ઉમેશ કવિ વારનસર.
પાનાં ૧૫૮ છી. ૩ ૨-૦-૧.

આ પુસ્તકમાં ત્રણ નાટકો છે અને પાંચશૂનિ-
કાના મથાળા નીચે લખેા ૨૮ પાનાનો નિબંધ છે.
નાટકો (૧) બસો (૨) જૂનાનીનું નાણું અને (૩)
ઢાંક પિછોડી એ નામે છે. પ્રથમ બે નાટકો એક
સ્થળી છે, એટલે કે તેમાંના ખનાવ એકજ સ્થળે
ખની જાય છે. આ ખન્ને નાટકો એકાંકી છે. ભજન-
વવા માટે ખન્ને સરળ અને સુગમ પડે તેવા છે.
ત્રીજું નાટક ચાર અંકનું છે. પ્રથમ બે કરનાં
તેમાંનું વસ્તુ આકર્ષક છે, છતાંયે અંતમાં અસ્પ-
ષ્ટતા ધણી છે. ત્રણે નાટકોમાં નવીનતા છે, તેમાંના
અંવાદો મર્મસ્પર્શી છે, અને વાંચવા ગમે તેવા છે.
નાટકોની ભાષા પણ સરળ છે.

વિવેકાનંદ

લેખક : સ્વામી જ્ઞાનંદ અને જ્યોતિશાલ મંથનજી
ગોસ્વામી

પાનાં ૨૬૪ છી. ૩ ૨-૮-૦. મળવાનું ઠેકાણું.
શ્રી રામકૃષ્ણ આશ્રમ ગુરુકોટ

સ્વામી વિવેકાનંદે દિલ્હી નંમતિમાં અપૂર્વ
કાળો આપ્યો છે. તેમનો જન્મ ૫ સ. ૧૮૬૩ માં
થયો હતો અને ૫ સ. ૧૯૦૨ માં તેમણે દેહ
છોડ્યો. આમ કુલ ૩૯ વર્ષની ઉમરનાં તેમણે દેહ
છોડ્યો. દિલ્હી સંસ્કૃતિનો કંઈક દેશમાં તેમજ પરદેશમાં
ખ્યાતી હોયો. અત્યારે આપણે સ્વામી પ્રાંત કહ્યું
છે, પણ તે માટે કયાં અને કેટલેટલાં બજાએ માર્ગ
કરી છે. તે જાણવું જરૂર છે. આવાં બજામાં
સ્વામી વિવેકાનંદ અને રામકૃષ્ણ મહંતું ખજ પણ
હતું સ્વામીજી મુખ્યત્વે ધાર્મિક હતા. પણ તેમનો
આદેશ ધર્મના પાયા ઉપર દેશ માટે સ્વાતંત્ર્ય
મેળવવાનો હતો. આ પુસ્તકની હકીકત આપણે
સૌએ વાંચવા જોની છે તે માટે લેખકોને ધનવાદ
ખે છે.

કથાનકો.

લેખક : સારદાપ્રસાદ વર્મા.

પાનાં ૮૩ કાચું પૃષ્ઠ છી. ૧-૦-૦

બાળકોને માટે આ કથાનો લખાવલો છે. તે
ચાર છે. (૧) સ્વામી વિવેકાનંદ (૨) રામાયણ (૩)
મહાભારત (૪) ગોપાળ. પ્રથમ અને ચોથા કથાનક
ટૂંકા છે. કુલ મહાભારત અને રામાયણ એકસોજ
હોત તો બોટું નહોતું. પ્રથમ જણવા લાયક ચરિત્ર
છે. બાળકો માટે કિંમત વધારે પડતી કહેવાય.
વિશુદ્ધલેખન.

લેખક : સાકરલાલ દવે.

પ્રકાશક : ગુજરાત સાહિત્ય મંદિર, અમદાવાદ.
પાનાં ૧૮૮ કાચું પૃષ્ઠ છી. ૧-૪-૦.

આ પુસ્તકને અમે સદૃષ્ટિ આંખકાર આપીએ
છીએ. માધ્યમિક શાળાના ઉપલા ધોરણના શિષ્યો
તથા ટ્રેનિંગ કોલેજમાં અભ્યાસ કરનારને આ
પુસ્તક ઉપયોગી થશે એમ લેખકના કહેવા સાથે
અમે સંમત થઈએ છીએ. પરંતુ એથી વિશેષ એટલું
કહીએ છીએ કે સામાન્ય પ્રાથમિક શિષ્ય મેળબા
પછી ધણી ખાસ કરીને ઓગો-અભ્યાસ છોડે છે,
તેમણે પણ આ પુસ્તક વાંચવાની જરૂર છે. તેમ
કરવાથી સામાન્ય જીવન વ્યવહારમાં તેઓ સચોટ
ભાષા બોલી અને લખી શકશે. પુસ્તક બે ખંડમાં
વહેંચાયું છે. પ્રથમ ખંડમાં સામાન્ય બાકરજીની
સમજૂતી છે તેમ કવિતાનું બંધારણ તથા અલંકાર
પણ સમજાવવામાં આવ્યો છે. બીજા ખંડમાં પત્ર,
વાર્તા સંવાદ નિબંધ વગેરે કેમ લખાય તેની સમ-
જૂતી છે લેખક અનુભવી છે અને તેમણે પોતાનું
સમગ્ર જીવન ક્રિષ્ક તરીકે ગાળ્યું છે તેનો લાભ
આ પુસ્તકને મળ્યો છે. ભાષા શુદ્ધ માટેનો તેમનો
આગ્રહ સૌએ સ્વીકારવો જોઈએ. ગુજરાતી તો
આપણી જ ભાષા છે એટલે એનો ખાસ અભ્યાસ
કરવાની થી જરૂર છે એમ ધણી જણ માને છે.
પરંતુ આપણી ભાષા શુદ્ધ હોય, સચોટ હોય, તેમાં
આપણા વિચારો ચોક્કસ અને સરળતાથી દર્શાવી
શકાય તે માટે તેનું સામાન્ય વ્યવહારજી જાણવું જોઈએ.
કવિતા વાચન ભોગવવું હોય તો તે સંબંધી થોડું
ગાન મેળવવું જોઈએ.

સમાચાર

કબિલપુર—(નવસારી) બાઈ મણીને ધોડીભાઈ નીલાભાઈની ધણીઆણીનું એક ટોળકીએ અપહરણ કરી અન્ન પરજીવાઈ મંગેલી, બાઈ મણીના ધણીએ પોલિસમાં ફરિયાદ કરવાથી તપાસ હાથ ધરતાં આખું કાવતું ટોળકી સાથે પકડાઈ બહાર આવ્યાનું જાણ્યું છે. આવી ટોળકીઓથી સૌને સાવધ રહેવા વિનમ્ર વિનંતી છે. સાવધાન!!!

હૃદયમુશ—(આણંદ) મયુરભાઈ અમલાભાઈ પરમારને ઝોંઘયાત પત્ની ઉપર બીજી કરતાં જોડની દામ અને દંડ થવાનું જાણવામાં આવ્યું છે.

વડીઆ—(કાઠીઆવાડ) એક છિદ્રિકાએ એકી સાથે ચાર બાળકીઓને જન્મ આપ્યો છે તે ચારે બાળકીઓ યોશ યોશ સમયને અંતરે મરણ પામ્યાનું જાણવામાં આવ્યું છે.

વડોદરા—જાણીતા યાન્તાખુન ફક્ત તેના સત્યાગ્રહાદ્યો તરફથી અવનવી વિમતો બહાર આવી રહી છે.

અમદાવાદ—પત્નીએ નામદં કહેતાં પતિને મુર ચણ્યું અને પતિએ પત્નીને લાત મારી તથા કાતરથી ખુન કરાવતાં ગમખવાર જનાવ જતી ગયો, ખુનીની ધરપકડ થઈ છે.

પટના—એક મુસલમાન જુમારમાં ચેતાની બધીજ સ્થાવરજંગમ મિલકત બોઈ બેઠાના પોતાની ઓને જુમાર ઉપર મેલી તે પછી હારી ગયો જાણવા મળ્યું છે. પરિણામ શું આવ્યું? તે હજી યુગ છે.

મહેસાણા—શ્રી કાન્તાબેન નામક અને શ્રી. કાન્તિલાલ ભેષી ઉચાલ લગ્ન મંમિયાં જોડાયા છે. આ એક આંતર રાષ્ટ્રીય લગ્ન છે. ઉમય અન્ધ છે.

હુદાદાદ—મહંમ શે અમદુલલાખાનની પત્નીને માસીક રૂ. ૧૦૦ નું પેન્શન મંધાયું.

ખસ—(ધંધુકા) એક કુંબાર તુલસી મોદનને એક પત્ની હયાત કર્યા બીજી પત્ની કરવાથી દંડ અને સખંત સજ થવાનું જાણમાં આવે છે.

ઝાલોર—એક મુસ્લીમ ગામકે પોતાનું છે માસનું બાળક કુવામાં ફેંકી દીધું બાઈને પોલિસે પકડી છે આ અંગે અવનવી ફોકલો બહાર આવવા મળી છે કેસ ચાલુ છે.

અમદાવાદ—૧૦ માસની બાળકી અને ૧૦ વર્ષના બાળકને મૂઠી ટિકિટ લેવા જવાનું બહાનું કાઢી માતા આદી ગઈ આ બાઈ મારવાઈથી હોવાનું કહેવાય છે. પોલિસ તપાસ ચાલુ છે. ગામકોને અનાથ આશ્રમમાં પોલીસ ખાતાએ મોકલ્યા છે.

ખેડા—સિવિલ હોસ્પિટલમાં મારવાડી જાતની બાઈ કુટી એતા નામની બાઈ રાતના હોસ્પિટલમાંથી પોલીસને ચાપ આપી નાસ્તો છૂટી. પાછળ પોલીસ પાટી પડતાં અંતે તે બાઈ અમદાવાદ કાળુપુર રોડની પકાઈ ગઈ.

નવસારી—શાહબાજ મારકીટમાં જાળાને યુવાન બાળાને રૂ. ૧૦૦ની નોટ જતાવી. તેમણે છેકની કરતાં મારામારી થઈ હતી આ બાળન પોલિસ કેસ છેડતી કરનારા મેમજી ઉપર ધરો છે.

ભોપાળ—ઓઝોના એક સરખસ ઉપર આજ હોલવવાના ત્રોખાથી ઓઝો ઉપર પાણી મારો અધારવામાં આવ્યો હતો.

અમદાવાદ—ધર્મી નામની ૧૫ વર્ષની એક મારવાડી બાઈનું કાઈ અજાણી બંધિતએ ખૂન કરાવું કહેવાય છે. સંભળાય છે કે એ બાઈનું તેજ દિવસે લગ્ન થનાર હતું. અગાઉ એક સાથે યોગ્યું નેનિ-કાળ સુકાયલું

ભલડા—(તાલુકા માતર) ચતુરભાઈ મોલાભાઈ સોલંકીએ ૭૭ મે વર્ષે ચોથીવારનું લગ્ન કરાવું જાણ ચાલુ છે. આ ચતુરને એક ઓ હયાત છે.

યુવાન—વૃદ્ધા-લગ્ન—૬૪ વર્ષના એક યુવાન ૬૧ વર્ષની વૃદ્ધ સ્ત્રી સાથે લગ્નમિત્રથી જોડાયા છે.

પુતા—કાન્તાભાઈ નામની નામીકાએ કમરૂ નામના પહેલવાન ઉપર પોતાની બહેનની છેડની કર્મ જાલ પોલીસમાં ફરિયાદ નોંધાવી છે.

મોંટીજ—શ્રી રમેશમુકાબહેન મુનિસિપાલિટીના પ્રમુખ ચુટારા છે.

પાટણ—શ્રી, લીલાવતી સંભવો મુનિસિપાલિટીના પ્રમુખ ચુટારા છે.

રે ગોઝારા સમાજ !!!

(સમાજમાં બનતા આવા કિસ્સાઓ સાચેજ નહેરમાં અપાય છે. આ કરજી કદાની સમાજ વાંચે અને મહત્વાકાંક્ષાએ ઉદ્ધૃત કરી ઓળોધના વાંચકો સમક્ષ રજુ થાય છે.)

મારે મારી બેભાન બનાવી ચિંતામાં

છવતી સજમાવી દીધી

વડોદરાની વરિષ્ઠ કાર્ટમાં ચાલતો ચોશિવનારો કેસ મજુસર (તા સાવલી) ની ખાસ દિવાળીના કહેવાતા ખૂન અંગે ધણી ચોશિવનારી વિમનો બદાર આવવા પામી છે,

કહેવાય છે કે, ખાઈ દિવાળીનો પતિ યુવાન ઉંમરે ગુજરી જતાં તેણીને સંબંધ એક કાળી યુવક સાથે બધાયો. દિવાળીના કાકાને આ વાતની જાણ થતાં તેણે દિવાળીને ચેતવણી આપેલી પરંતુ દિવાળીએ વડોદરાના ન્યાયમંદિરમાં હુડેલો જમાવેલું કે પોતે કાળીના ઘરમાં બેઠી છે એક પટેલના ઘરની યુવતી કાળી સાથે જાય એ તેના કાકા ખુશાલ જેઠાથી સદન ન થતાં તેણે કહેવાય છે કે, ઠાકણે પાકવાનો નિર્ણય કર્યો. મજુસર ખામમાં ખુશાલ જેઠાનું મોટું ઘર મણાય એટલે ગામના વેપારી રેવજીદાસ મનોર અને સમવાનદાસ માનદાસ તેમજ ખુશાલ બીખા અને નરોત્તમ બીખા

પ્રોમેન્સ “માથુ ધો” પાવડર

— માથાના વાળનો પોપક અને રક્ત —

તેનાથી વાળ ચોટતા કે બાજતો નથી. કરકસર અને સહેલાઈથી ઝાઝી તકલીફ વાળ સાફ થાય છે ખોડે, જી, લીખ, ઉઠરી, પગસેવો, મેલ વિગેરે સાફ થાય છે અને વાળને સુવાળા, લાંબા કાળા ચમકદાર રેશમ જેવા બનાવે છે

દાવલ સાઈઝ

૦ ૧ રતલી પોકેટ

૧ ૨તલી પોકેટ

૦-+—૦

૧—૦—૦

૩—૮—૦

પ્રોમેન્સ ગ્રાઈપ વોટર

નાનાં બાળકોને આવતી ચુક અકીડી, ઝાડા યવરા, ધાવંજી ના પચ્ચુ દાંત આવવા, તાજી આવરી વિગેરે મલકી બાળકોને રૂથપુટ અને તદુરસ્ત બનાવે છે તે મીઠું અને મધુર દોષથી બાળકો હોરાથી પીએ છે, બાળકોને જન્મથી સતાર સંજ્ઞા આવવાની રેવ પાડે. ડોક્ટરો “ગ્રાઈપ રીલીફ વોટર” આપતાની સલામત્ય કરે છે એટલેની કિમત રૂ ૧-૮-૦

મળવાનું ડોક્ટર્સ-ચુનીલાલ મધાચંદ મહેતા ત્રલુ દરવાજા અને ચાર રસ્તા-અમદાવાદ, પટેલ મેડીકલ સ્ટોર્સ ભારતલખનુ-સુરત નેવિલ્ડી સ્ટોર્સ ખામમાં-આણંદ એમ અંગ્રેજીસાલની કું રાવપુરા દનુમાન સામે-વડોદરા.

આ પાંચે જલે ત્રાગડો રચી પા- માણસોને લઈ
કાળીના ધર પાસે ગયા, અને દિવાળીને ચોટલેથી
પછી ભોય ધર પછાડી તેના ગળા ઉપર કહેનાય છે
કે આરોપીઓએ લાકડી દબાવી યુગ્મજાવી નાખેલી.
બેઘુલ બનતાં લોકોમાં કહ્યું કે "દિવાળી મરી ગઈ"
અને તેને રમવાને લઈ જવામાં આવી હતી. કહેનાય
છે કે ચિતા ઉપર નાખ્યા બાદ દિવાળીને જાન
આવતાં તે બેડી થઈ અને આલુમાલુ ઉમેશને
પૂજે લાગવા માંડી. પણ આરોપીઓએ તેને લાક-
ડોચા મારી ચિતા સાથે સળગાવી દીધી હતી.

શ્રીમંત પીલ તેમજ વેપારીઓએ આ આનંદની
પોલીસ તપાસ ન થાય તે માટે પગલાં લીધેલાં.
અને કહેવાય છે કે લાય આપી પોલિસને આ કેસ
માફવાળ કરવા વિનંતિ કરેલો. પરંતુ સીડી સિનિયર
સાથ ઇન્ટરપેટર શ્રી ધારકરને બાઈના મરચુના
અંગે થકા જતાં તેમણે તપાસ હાથ ધરેલી. આ
ગુના ઉપર બે માસ સુધી આખાયે મંજુસર ગામે
મીન સેવેલું. (લેકસ તા. ૧૧-૧-૪૯)

ધર ધર પારણાં હુલાવો
(ગરંટી)

ઉષા સંતાન ગુ
ડી
કા

દરેક
શ્રી લાવી
માતા છે પરંતુ
વીધીના લેખ વાંચ્યા વગર ?
અનિયમિત અટકાવ, કમુત્તર, ને ગર્ભાશયના
અમે તેવા કારકર અને દહીલા દોતે જરૂરથી
નાખ્યું કરી વાઝોના પછુ દુર કરી મર્ગધારણ કરાવે
છે. અવિધાનુકૂળ માટે ગરંટીપત્ર લખી આપવાની
યોજના છે. જેથી મર્ગધારણ ન થાય તો પૈસા પાછા
વધુ સાદિતી અને સચોપત્ર માટે લખો:-

ઉષા પ્રોડક્ટસ સોલે એજન્ટ
કેશાંત ટ્રેડિંગ કંપની, સીનાર
વાયા મીયાગામ, જી. બી. એસ. રેલ્વે

આટલું જાણો

મરલા જન્મેલા બાળકોને સજીવન કરી
શકાય છે

તેમને કુલાવવાથી કૃત્રિમ શ્વાસોચ્છવાસ ઉત્પન્ન
કરી શકાય છે.

અજન્માવી છુલો. x

નવી નોટા પર હવે રાજના ચિન્હને બદલે
અરોહ્યકે મુકારો. x

સખો સન્મતિ કે ભગવાન-આને ટપાલતી
ટિકિટ ઉપર રથાન અપારો.

x
૩૫૦૦૦ ઓરિજિનલ એક લક્ષર તેવાર થઈ
રહ્યું છે. x

એક ધોડીની કીમત ૧૮૦૦૦ મીની આપી
હતી. આ પરેલા ૧૯૨૫ અને ૧૯૪૨ માં એક
ધોડીની કીમત ૧૭૦૦૦ મીની અપાઈ છે.

x
માત્રગને "ગુર" અને મેતીને "બેન"
કહેવાનો કાયદો થયો છે

x
સાહિત્ય પ્રેમી, સેવાસાધી, ઉગતા લેખકોને
પ્રેરણા આપનાર

સ્વ. દશરથલાલ જોષી.

સોમવાર તા. ૧૨ જમી જન-યુઆરીના પોનાના
મહાનમાં વીલાપારલા મુકામે અવસાન પામ્યા છે.
શ્રી જોષીનું અવસાન થતાં પારલાવાસીઓએ
સાહિત્યકારોએ એક સેવક ગુમાવ્યો છે. તેઓ જતાં
તેઓએ જે સેવા ઉગતા સાહિત્યકારને આપી રહ્યા
હતા તે પારલાવાસીઓ અને સાહિત્યકારોએ ઉપાડી
લેવી અને સદ્ગત કાયમને માટે વાદ્યાર રહે તે માટે
એક સ્મારક ખાસ કરતું જરૂરી છે. હું આજે રાષ્ટ્ર
ધું કે આ મારી નમ્ર વિનંતી દરેક પારલાપારલાવાસી
ઉપાડી લેશે

અંકગત મહેતા (મંત્રી : શ્રીમોખ)

હિસ્ટીરીયા

.. અને...

વાઈ જેવાં અનેક હઠીલાં દરદોનો
થોડે ખરચે દુક વખતમાં સચોટ ઇલાજ થશે

—વળી—

જાડા મરડા જેવાં ચેપી દરદોના પણ
સચોટ ઇલાજ થશે

અનેક દરદીઓ આરામ પામ્યા છે

લખો અથવા મળો :

વૈદ હેમચંદ દ. મહેતા

સેન્ડહર્સ્ટ રોડ, મહારાજ મેનશન,

મુંબઈ ૪

કમાવા નો કિમિયો

વીકલી એક રૂપ, વીકલી બે રૂપ,
દોઢ વીકલી ત્રણ રૂપ, ખુશતા બંધ
ચીકલી ત્રણ જોડા, વીજેરે રૂપો મેળવી
મન માનવું કમાઈ શકા છે.

ફી, દર વીકની રૂ ૧૦)

દરેક રૂપોની સ્કીમો પણ મળી શકશે, કે
જેમાં તમે પોતે તમારે હાથે રૂપો કાઢી
શકો છો, વધારે વીજત માટે સ્ટેમ્પો બીકી

પત્રવ્યવહારકરો

વસંત મહેતા

સેન્ડહર્સ્ટ રોડ, મહારાજ મેનશન,

મુંબઈ ૪

છોકરાઓ માટે!

ડોંગરે નું બાબામૃત

પીવાથી રૂબ રૂબ થાય છે. જોથી છોકરાનાં
ઉછરતાં શરીરને ઘણી સારી મદદ મળે છે.

માલિક — કે. ડી. ડોંગરે કું મુંબઈ-૪.

સ્ત્રીજોડ

વર્ષ ૯૮

માર્ચ ૧૯૪૭

અંક ૩

ત્રીજો

કેશવપ્રસાદ દેસાઈ
અરબ્યાનુ કાવ્યરાજ

મંત્રીજો

ચંદ્રકાન્ત મહેતા
હિમનલાલ દવે

આઠ આના

વૃદ્ધ દેલીયો

પરીતી ડામી લાખી ત્યાં ડાસના-યમ-આમરે,
બોલિયા માર્ગની પાસે શિલાં એક પરે નમી.
કોના એક ખડેર દષ્ટિ સ્વિચ્છ હતી દળી,
સ્વેત એ પાંપણો નીચે છુપા અશ્રુ ભર્યાં હતી.

નારી જગતનાં x x x x x

સ્વાસ્થ્ય અને સૌંદર્ય માટે

શાઉધરનાં—
સિદ્ધ મુચ્ચતા

+ ભુંગરાજ તેલ:— વાળને કાળો અને લાંબો બનાવે છે, મગજને કડક આપે છે, ખરી પડતા વાળ અટકાવે છે. શાંત નિદ્રા લાવે છે.

+ અશોકારિષ્ટ:— સ્ત્રી સુવલ દરદો જેવાં કે.—
* પ્રદર, * અનિવશીત મારીશ, * સ્તનરોગ & વધત્ય વગેરે મટારે છે.

+ દંતમંજન:— દાંતનું સ્વાસ્થ્ય અને સ્વચ્છતા મળવે છે, દુર્ગંધ દુર કરે છે.

+ સૌરાષ્ટ્રીય બિન્દૂ:— આંખ માં દીપ્તિ નાખવાથી આંખો સાફ મહે છે, અને તેજસ્વી બને છે.

જામનગર શાઉધર લેખોરેટરી લિ.

જામનગર (સૌરાષ્ટ્ર)

અમદાવાદ એજન્ટ:— એમ નારણદાસની કુંપની રાયપુર ચકલા
સુરત એજન્ટ:— શ્રી જગદંબા મેડિકલ સ્ટોર, નાણાવટ, મેનરોડ
ભરૂચ એજન્ટ:— ગાંધી મેડીકલ એન્ડ જનરલ સ્ટોર્સ
વડોદરા એજન્ટ:— શ્રી સ્ટોર્સ મામાની પોળ સામે, રાયપુરા રોડ

A. P. CO.

વર્ષ ૯૩ :

૧૯૧૯ : માર્ચ

અંક ૩ જો

ગીતની શોધ.

(કાળી કાળી વાદળીમાં વીજળી ઝળકે એ રાગ)
 નેમક :—શ્રી. હાહાભાષ પટેલ. બાર એર-સા
 સૂર્ય ચશી તારલામાં શોધ્યું મેં ગીતકું
 શુંજ્યું એ કન્દરાની, માંદા,
 સાહેલડી શોધું ક્યાં ગીતકું ? ૧
 ગિરિવરની મહારામાં શોધ્યું મેં ગીતકું
 ગળ્યું એ મેષનાદ મંદા
 સાહેલડી શોધું ક્યાં મીઠકું ? ૨.
 કપવનનાં પુષ્પ મહીં શોધ્યું મેં ગીતકું
 ઝળક્યું એ નિર્ઝરાની માંદા,
 સાહેલડી શોધું ક્યાં ગીતકું ૩.
 હામરની ભર્મિઓમાં શોધ્યું મેં ગીતકું
 'હસતું' તું બાહુડાને મોંય
 સાહેલડી શોધું ક્યાં મીઠકું ? ૪.
 પંખીડાંનાં હલરવમાં શોધ્યું મેં ગીતકું
 રણક્યું વનાન્તદેની માંદા,
 સાહેલડી શોધું ક્યાં ગીતકું ? ૫
 દુયાની બંગરીમાં શોધ્યું મેં ગીતકું
 રેલ્યું રસિક મેત્ર માંદા
 સાહેલડી શોધ્યું મેં મીઠકું. ૬

જીવન ચાલ્યું બય—

શ્રી બપુખડાલ એમ. ત્રિવેદી, એમ. એ. કાવિદ
 વૃથા જન જીવન ચાલ્યું બય-ધ્રુવ
 સનાતન સત્ય જ એ વિસ્તરાય-વૃથા જન
 જળધીપિ છલકતાં વારિ,
 ઉમટીને ઉમરાય,
 વગર જોતાં એતો વહી બય-વૃથા જન
 ફૂલડાં ખીલ્યાં નિર્જનવનમાં
 વણસૂક્યાં કરમાય,
 વિકાસી વ્યર્થ બધાં વેરાય-વૃથા જન
 દેવી અથ વસ્ત્રા માનવમાં,
 દાનમાં પલટાય,
 પશુતાતું જ પ્રદર્શન યાય-વૃથા જન
 અનુષ અદ્ય અનંત દુઃખોના-
 અતુભવથી અકળાય,
 જીવન વિમ્બમાં સંકોવાય-વૃથા જન
 કાલ ઉપર રાખે શું કરવા ?
 આજ કરી લે બાઈ !
 બરુસો કાલ તલો ન જરામ-વૃથા જન

તમેને આ માસિક પત્ર ગમે છે ?

તો.....આજેજ આદક થવા લખો

વાર્ષિક લવજમ : દેરાતું ૩ ૬, પંદરેશના ૩ ૭-૮-૦ 'શ્રીઓષ' પીગમથા શેઠ-અમદાવાદ

કાચદો અને વ્યક્તિ સ્વાતંત્ર્ય

તંત્રી—શ્રી. દેરાવપ્રસાદ દેસાઈ.

સામાજમાં ધણાં અનિષ્ટો પ્રવર્તે છે. ધણીયે સામાન્ય રીતમાતો, રિવાજો, માન્યતાઓ અને રૂઢિઓ આપણાંમાંનાં ધણાંઓને અમલી નથી નવ શિષ્ટિત યુવક કે, યુવતી, ઉત્પાદના કારેવાં હોય, ત્યારે તેમને એમ લાગી જાય છે કે જો અમારા હાથમાં સત્તા હોય તો અમે હમણાં જ્યાં સમાજ સુધારી નાંખીએ હમણાંજ દુક્રમો કાઢીને બધી કુરૂદિઓ નાશુક કરી નાંખીએ, જેવું નવશિષ્ટિત યુવાનોના મનમાં થાય છે તેવું જ નવીન સ્વાયથી અને ધણી રહેનતે ચેળવેલી સત્તાવાળા સરકારને પણ થતું હશે. બસ આ સામાજિક અન્યાય અમે નહિ સાંખીએ. ધારાસભાની આપણી બહુમતીની મદદથી આપણે આ અન્યાય કાયદાથી અટકાવી દઈશું આ ઉત્સાહ, સુધારા માટે સુખવરયા માટેની આ ધરણ સમજી શકાય છે. પરંતુ આવી ધમકાને પરીણામે ધારણ કાયદા બધા જ વ્યાજબી હોઈ શકના નથી. સામાન્ય રીતે કાયદાથી થતા સુધારા અમુક ક્ષેત્રમાં મર્યાદિત રહેવા જોઈએ. સહેરીઓનું ખાનગી વ્યક્તિગત જીવન કાયદાના ક્ષેત્રમાં આવતું જોઈએ નહિ જો વ્યક્તિગત વર્તન તેના પાડોશીના સ્વતંત્ર્યમાં અંતગામ્ય રૂપ હોય, અથવા અન્ય કાર્મનાં માલમિલકત કે ધન છપર તરાવ મારતું હોય તોજ તે કાયદાના ક્ષેત્રમાં આવે, કામલા તરિકે કોઈ વ્યક્તિ પોતાના ઘરના બારણાં કે બારી ન ઉઠાડે તો તે કાયદાવાની ફરજ બાંધથી નાંખી ન શકાય. પણ જો એ માણસ પોતાના પાડોશીના બારી બારણાં પૂરી નાંખે તો જરૂર કાયદા દ્વારા તે અટકાવતું જોઈએ. દરેક માણસ સ્વતંત્ર અને સુધાર રહે તે ઇચ્છતો ચોગ્ય છે પણ દરેક જણે રાજ નહાતું જોઈએ કે રાજ લૂચકાં ધોવાજ જોઈએ તેવા કાયદો કરવો તે વ્યવહાર નથી દરેક આખરમાં કાયદા કરવાની ઉતાવળ થાય તો તે કાયદાનો અમલ પણ બરાબર થઈ શકે નહિ, અને પરિણામે કંતો કાયદો જુલમી નિર્વાહ-અથવાતો કાયદાનો અમલ કરનાર કાર્યીયા અને.

વળી કાયદો કરનારાઓ પોતે બહુમતિયા હોય તોએ દેવ નથી મનુષ્ય સુલભ પૂર્વમતામદ અને અન્ય નગણાઇઓ પણ તેમનામાં હોય જ. એટલે દરેક બાબતમાં કાયદા કાયદાની ઉતાવળ થવી જોઈએ નહિ. નીતિ અનીતિના ધોરણો પણ જમાને જમાને બદલાયા છે. ઓછો માટે હોજલ પદાનો રિવાજ પણ અમુક સમયની નીતિ વિષયક માન્યતાઓને પરિણામે દત્તો, છનાયે તે બાબત કોઈ પણ સમયે કાયદાનો આશરો લેવાયો જણ્યમાં નથી. તેજ રીતે યાતિઓ પણ નીતિ કે અર્થશાસ્ત્ર સંબંધી માન્યતાઓના પરિણામરૂપ - દશે પરંતુ ત્યારે હિંદુ કાયદા મુજબ અમુક યાતિની બહારનાં લગ્ન ગેરકાયદે ગણાયા, ત્યારે રાજ આપનાર કાયદો કાયદો તે ચોગ્યજ થયું ફરજ પાડનાર અને રાજ આપનાર એ જો કાયદા વચ્ચે ફર છે. વિધવાને લગ્ન કરવું હોય તો તેવી છૂટ આપનાર કાયદો હોઈ શકે. પરંતુ વિધવા માત્રને પુનર્લગ્ન કરવાની કે નાજ કરવાની ફરજ પાડનાર કાયદો વ્યક્તિ સ્વાતંત્ર્ય છીનવી લે છે. તેજ પ્રમાણે બીજી અનેક નીતિને લગતી આબંનેનું સમજવું. આકેવ જુદાના બાળકો કે કાષ્ટક ધણી પછાત વર્ગોના સમયમાં બીજો ન પીવાના કે કાફ ન પીવાના કાયદા કરવા વ્યાજબી ગણાય; જાહેર જગ્યાઓમાં કાફ પીને ધાંધલ કરવામાં આવતું હોય તો તે અટકાવવાના કાયદા કરી શકાય; પરંતુ કાષ્ટક કાફ કે બીજો કે દુક્રમો અલભ પીવાજ ન જોઈએ એવા કાયદા ઉત્પાદકી તેમજ શુભ આદર્શથી યવા હોય તો પણ વ્યાજબી નજ ગણાય. અમુક રીતે તેથી વ્યક્તિ સ્વાતંત્ર્યને કાતી આવે છે અને અમુક રીતે તે કાયદા અમલમાં મૂકાની મુશ્કેલીઓ ઊભી થાય છે અને પરિણામે પણ ગેરકાયદેસર કામ થાય છે. જેમ ધાર્મિક માન્યતાઓ તેમ નીતિ સમયે માન્યતાઓને લીધે કાયદાઓ થાય ત્યારે જેલીલીઓના પ્રાણ કાયદાથી લેવામાં દત્તા તથા જોન યોદ્ધા આકર્ષે પણ કાયદાથી

જાળી ખૂંટી હતી તે વાત સ્મરણમાં રાખવી જોઈએ.

નીતિમય વર્તન તરફ પ્રવેશ વાળવા કાયદા કરતાં સમજાવટની જરૂર વધારે છે. જાહેર અંગે-વાનો સામયો બેસાડે, અમુક ચીજો દાની કારક છે તે જાણત પ્રચાર કાળે થાય, અને શિશુવ તથા સામાન્ય જાનનો ફેલાવો થાય તે જરૂરનું છે. વળી જાત જાનના કાયદાઓ માણસમાંમાં દબા થાય અને ચર્ચાય તે ખાસ જરૂરી કાયદા માટે સમય જોઈએ મળે તેમ જોતા સાથે સારા કાયદાનો પ્રચાર પણ થઈ તેણે સમ છે. ફરજિયાત પણા કરતાં વિચાર સજિત ખીલવવી તે હંમેશાં સાધું છે. સોસાયટી ચૂંટાયલા સભ્યોએ જાહેરનીના નેરથી કેવળ કલ્પના દર્શાવવા જોઈએ. સામાજિક અને નીતિ વિષયક કાયદાઓ કરતા પહેલાં પુખ્ત વિચાર કરીને જ પચણ કરવા જોઈએ. અવગણ્યાં જાનો અર્થે એ નથી કે સામાજિક કે નીતિને, સામતા કાયદાઓ કરવાનું ન જોઈએ. પણ સારાસાર વિવેક જુદીને ઉપયોગ તેમાં ધીરજથી થવો જોઈએ.

હવેમવાર હિંદુ કાયદો.

હિંદુ વારસાનો કાયદો, અને હજનનો કાયદો, હિંદુ ધર્મ જાઓ મુજબ હિંદુઓને સાચુ પાઠવામાં આવે છે. ઉદાહરણ તરીકે જાઓ વર્ષમાં પડેલી જરૂર પડાયે કાયદા હિંદુમાં ધાર્યા પણ હજન અને વારસો એ ધાર્મિક જાણત છે એવો મત પ્રવર્તેલો હોવાથી હિંદુઓ તેમજ મુસ્લમાનોને આ સંબંધમાં જાણના ધર્મ મુજબના કાયદાને આધીન રાખ્યા. આ રિય-તિને લીધે ઘણી ગૂંચવણો ઊભી થઈ હિંદુ સંસ્થા એટલે શીર્ષ એક જ પુસ્તક નથી. વેદ, ધરાણ, શ્રુતિ, સ્મૃતિ, અને તેની ટીકાઓ આ બધું દર્શાવે તેવી ઉપર લખાયું હતું અને સંકેતો વર્ણોમાં લખાયલાં તે પુસ્તકો દર્શાવે. તે બધામાં એક મત પણ નહોતો. તેથી મુજબત અને શિષ્યમાં હિંદુ વારસાના કાયદા જુદા છે અને તે મુજબ દરેક પ્રતિમાં તેમાં ફેર-ફારી છે. વળી વારસો એ કેવળ સામાજિક અને આર્થિક જાણત છે. જેમ જેમ સોસાયટીમાં પડેલાં જાઓ તેમ તેમ તે સંબંધી શુંદરો કરવા લાગી જોએ પ્રવેશો વર્ણવે શ્રેયે તેમ તેમ તેમને આર્થિક દક્ષો હોવા જોઈએ એમ લાગવા માંડ્યું અને

ઓએના વારસા સંબંધી છુટક છુટક કલ્પના પણ થવાના. આ રિયલિટી સામાન્ય જનતાની મૂંઝવણ વધી ગઈ. સાંખ્ય સમયથી જમણુ સોસાયટી એમ હતો. અન્ય કાયદાઓની માફક હિંદુજન અને વાર-સાનો કાયદો પણ કલ્પના બદ અને રચના લખાય તે છૂટક છે. આ માટે સોસાયટી બેસાડે કરવા એક સમિતિ નિર્માણ હતી તેની બધામણે ઉપરથી એક કલ્પનાને ખરડો તેવો-યથો હતો અને કાયદાકાના સભ્યોની એક ખાસ સમિતિએ તે પુખ્તગ અર્થે જાહેર તે સંબંધી કાયદો હિંદુની વડી ધારા સમામાં રજૂ થયો છે. આ કાયદાથી રચના વધારે વળી ચાલુ જમાના પ્રમાણે ઓએને તેમાં પુરવ નેવા વાર-સાના દક્ષો મળ્યા છે. હજન અને છુટક હોવાના દક્ષ જાનેને મુજબ સર્વ રીતે આ કાયદો વધારી લેવા જેવો છે. તે જાહેરી અમલમાં આવે તેમ 'સામોધ' હજન છે.

★

તને મેં જોઈ'તી-

(ખંડસ્થ શિખરિણી)

તને મેં જોઈ'તી
કહિ મેં જાંખી'તી
જને હૈયું કિન્તુ રવડી રજગો છાક કરતું
અહો તારે માટે કંઈક કરવા યતન કરતું
કહિ તું જો'તીની મમ લાણી રસીલી નજરથી
સ્મિતો ફેરી આચા મુખ નયનથી વેરતી હતી:
અને ત્યારે હું તો—

સુભાગી એકાન્તે મુગમ પગ એ યાદ કરતો,
ઘણું બાંધ્યા સ્વપ્ને
અને બાંધ્યા જલ્પે

તહિ કિન્તુ તારી મુખ છાજિ હતી ત્યાં રહો ગઈ
ઘણે દાંડે આજે સ્મરણ તર યાતા મહાજમાં
ફરીથી મેનોમાં ગત સમયની તાજ્ય થતાં:
પરાણે માનેલી પ્રિયતામ ઉદે હું વસી ગયો
ન જોયું એકું કે પ્રણય ઉભે હું રમી રહ્યો!

રમણીકાન્ત દલાલ

પ્રભા

લેખક : શ્રી કનૈયાલાલ જોષી

“પુત્રોને પિતા સદા વિકસ હોય છે.”—એ આવર્તનરામનું કથન મનસુખને વારંવાર યાદ આવતું હતું. ઉત્તરભરણાક બનેલી તેની પુત્રી પ્રભાએ કેટલાય દિવસોથી તેની નિદ્રા લૂંટી લીધી હતી. પૂર્ણ લાક લાકાવીને બેઠારેલી પ્રભા પગથી મુખી થાય એવી તેની ઇચ્છા હતી. પોતાની આ ઇચ્છા ફળીમૂલ થાય એ બદલ તેણે આકાશ પાતાળ એક ક્યું, પણ હજી ક્ષેત્રી તેને સફળતા મળી ન હતી.

મનસુખ એક પ્રાથમિક શાળાનો શિક્ષક હતો. તેની પત્ની રંગાના કરકસરના ગુણથી તેમનું માથું આગળ ધપવું હતું. પ્રભા તેમની એકની એક પુત્રી તેમના જીવનમાં પ્રભાએ આવી આનંદનું વાતાવરણ જમાવ્યું હતું. તે પોતાના માતાપિતાની આંખની ફીટી સમાન બની ગઈ હતી.

“બા, મારે અંગ્રેજી લખવું છે.” જ્યારે પ્રભાએ ગુજરાતી સાત ધોરણે પૂર્ણ કર્યા ત્યારે તેણે પોતાની માતાને કહ્યું. પોતાનું ગુજરાતી પરાણે ચાલતું હોવા છતાં રંગા પુત્રીને ‘ના’ ન કહી શકી.

પ્રભા લખવામાં પણ હેઝિવાર, રેક નાવિક પરીણાઓમાં પ્રથમ નંબરે આવી, સ્કોલરશિપ વગેરે મેળવી તેણે પોતાના માતાપિતાના સિર પછી પોતાના અબ્બાસિનો બોલે બોલે કરી દીધી. ભરત ગૃથણ, ચિત્ર, સંગીત વગેરે લાક્ષણિકતાઓ પણ તેણે ધણી કુશળતા પૂરક સાધ્ય કરી શાળાની એકેએક પ્રવૃત્તિઓમાં તે રસપૂર્વક પોતાનો ફાળો નોંધાવતી.

“રંગા, પ્રભા...તો આ વર્ષે મેટ્રીક પાસ થઈ જશે, પણ...” એક દિવસે જ્યારે પ્રભા પોતાની બહેનપણીના ઘેર રહી હતી ત્યારે મનસુખે પોતાની પત્નીને કહ્યું.

“...પણ શું?” રંગા કંઈ સમજણ ના પડવાથી બોલી બેઠી.

“હવે તેનાં લગ્ન વિષે આપણે વિચારનું બેઠ-એને! પુત્રી તો આખરે પારકું ધનને!”

પતિના શબ્દો સાંભળી રંગા વિચારમાં પડી ગઈ. તેની સ્મૃતિ સમગ્ર તેના પોતાના લગ્નને પ્રસંગ બેઠો થઈ ગયો. પરિવ્રજ એ તેમની યાતિનો આશ વિચિત્રતા હતી. આથી તેના માતા પિતાને પોતાના લગ્ન માટે શું શું કરવું પડ્યું હતું એ બધું તેને યાદ આવવા માંડ્યું. એતરે વાણિયાના ત્યાં મૂક્યા, ઘર વગર—તે એ બધાને બોલે તેનું લગ્ન થયું. એ તો ક્યાંથી બૂલી શકે!

મનસુખ પાસે તો રહેવા પોતાનું ઘર પણ ન હતું કે ન હતી વાણિયાને ત્યાં ગીરો મુકવા એતરે! ઉત્તર ભરણાક પુત્રીનાં લગ્ન શી રીતે કરવા? એ તેમને મૂલવેના પ્રશ્ન બની ગયો.

“મારે તો પાંચ દાનર પેઠણ તરીકે અને પચ્ચીસ તોલા સોનું જે આપે તેની છોકરી સાથે મારા છોકરાનાં લગ્ન કરવા છે.” પોતાના એક સ્વજન દ્વારા જ્યારે મનસુખે મનલાલને કહેવાડાવ્યું ત્યારે મનલાલ તરફથી તેને આ પ્રભાએ પ્રત્યુત્તર મળ્યો.

વજ્ર પેલા યાતિના નાક સમાન મથાતા ચુની-લાલે કંઈ જુરા ન પ્રકારેના જવાબ આપ્યો: “મન સુખલાલની મેટ્રીક બહેલી પુત્રી મારે ના બેઠએ. આજકાલ બહેલી છોકરીઓનો વિશ્વાસ?”

મનસુખ અને રંગા આ સાંભળી દુઃખી થયાં. પ્રભાની ચિંતા દિન પ્રતિદિન વધતી ગઈ.

જ્યારે પ્રભાએ જાણ્યું કે પોતાના નાંબે તેના માતા પિતાને દુઃખી થયું પડે છે, ત્યારે તેને પણ હૃદયમાં દુઃખ થયું. પોતાના માતાપિતા કેવી રીતે સુખી થાય તેના તે વિચાર કરવા માંડી.

“બા, હું માગ લગ્ન મારી મેરે કરું તો...” ધણી વિચારે પછી પ્રભાએ હિમ્મત એકઠી કરી કહ્યું.

“શું બોલી?” રંગા આ સાંભળી એકદમ લાલ આંખો કરી બોલી બેઠી: “લોકોએ કહ્યું છે કે છોકરી એ તો સાપના લારી—એમાં શું બેઠે છે?”

“બા, આ તો રહેજ તમને વાત રહે છે.”

“મારે તારી વાત સાંભળતી નથી, ખબરદાર, ફરી આ પ્રમાણે બોલી તો આપારે સમાજમાં રહેવું છે, જન્મવર્મા નથી રહેવું.” રંગા પ્રમા પડ પહેલી જ વાર ચુસે ધઈ બોલતી હતી. પોતાની માતાને આમ ચુસે કરવા બદલ પ્રમાને દુઃખ થયું. તેને પોતાના પ્રયત્ન માટે પ્રભાતાપ થયો.

“બા, તમારી ધ્રુવજા વિના એક પગલું પણ હું નહિ બાં. તમે જ્યાં દોરશો ત્યાં હું જઈશ.” છેવટે પ્રમાએ કહ્યું.

રંગાનો કોઈ પુત્રીના આ શબ્દો સાંભળી ઓસરી થયો, પણ તે દિવસ પછી તેની ચિંતા વધી પડી. જલ્દી તેની લગ્ન કરી નાંખવા માટે તેણે મનસુખને કહ્યું. ઉત્તર લાલક કોઠરી—ગમે તે ફરી એસે તેનું કમકે તો તેના માતાપિતા પરને ?

x x x

આખરે પ્રમાનું લગ્ન ચંદુલાલ સાથે નક્કી થયું. ચંદુલાલ એ એક કાપડ બજારનો જાણીતો વેપારી હતો. થોડું કામ ચલાવું-જાણી, કાંઈ વેપારીના ત્યાં ગુમાસ્તા તરીકે રહી વેપારનો પૂરે પૂરા અનુભવ લઈ તે આજે કુદરત વેપારી બન્યો હતો.

તેની પ્રથમ પત્ની સુચાવધામી મૃત્યુ પામી, આથી બીજાં લગ્ન કરવા તે તૈયાર થયો. પણ બીજ વરને જલ્દી કન્યા શોધ આપે ? આખરે મનસુખ પોતાનો ‘સાપનો બારો’ આપવા તૈયાર થયો.

જ્યારે પ્રમાએ આ સમાચાર જાણ્યા ત્યારે તેના હૃદયમાં તેમ રેડાયું. “પોતે કણેલી જણેલી, જ્યારે પોતાનો પતિ અમલુ.....” તે આગળ કંઈ વિચાર ના કરી શકી. “અમારે સમજમાં રહેવું છે, જન્મવર્મા નથી રહેવું.” કહેતી તેની માતાની મૃતિ તેની આંખ સમક્ષ ખરી થઈ.

“જો આ લગ્ન થાય તો જગત યું દસરી નહિ.” આ વિચારતા તે પધારીમાં એકદમ બેસી ગઈ. મૃત્યુનામ કરવાનો તેના મનમાં એક એક પ્રશ્ન રહી આવ્યો. તે કોની યજ્ઞ ધીમેથી દર પાસે આવી મુજતા હાથે તેણે આરણ્ય ઉપાસ્યું જહાર અધકાર કરાયો હતો.

તેણે એક પગલું ચલ્યું : “પોતે અયોગ્ય પગલું તો બરી રહી નથીને :”—એ વિચાર તેને એક એક આવ્યો. “પોતે નાસી જાય તો.....” તો સોજા તેના માતાપિતાને યું કહેશે ? આ વિચાર આવતાં તે અધિ હાથ દઈ એકદમ નીચે બેસી ગઈ. “બા, તમારી ધ્રુવજા વિના એક પગલું પણ નહિ બાં. તમે જ્યાં દોરશો ત્યાં હું જઈશ.” એ તેનું વાક્ય તેને યાદ આવ્યું.

જોકે બંધુ ચક્ર ચક્ર કરતું હોય તેમ તેને લાગવા માંડ્યું તે ત્યાં ક્યાં સુધી બેસી રહી તેનું તેને જ્ઞાન ના રહ્યું. છેવટે તે એકદમ કોની થઈ ગઈ, અને દાર બંધ કરી પોતાની પધારીમાં ચૂઈ ગઈ.

“નહિ નાસી જઈશ બા, હું નાસી જઈશ નહિ. મને માશ માનારની ‘લાજ’ વહાલી છે...” તે પરીધિ નિદમાં જગાતી હતી.

૯

સુકી તાવીજથી

સુકી તાવીજથી જમાડા માદોને ત્યાં પુત્ર જન્મ થયો છે. સુકી તાવીજથી રૂ, ૧ હજારના ભાગાની આવક થઈ છે, સુકી તાવીજથી અમે પરીક્ષામાં પાસ થયા છીએ. સુકી તાવીજથી ફરીફાઈ અને સોટરીમાં ધનતમ મર્યા છે. સુકી તાવીજથી યીગેટર અને રીનેમાવળાએને હજારો રૂપીઆની આવક થઈ છે, બેઠાને નોકરી પંચ મળી ગયા છે. એક નહી, બે નહી પણ સંખ્યામાં સુકી તાવીજના બારા સારા પુરાવા મોજુ છે તમે પણ રહી ગયા હોય તો આજે રૂ. ૧૦ નું મનીએઈટ મોઢી. મંગાવો. તાવીજ કાંઈ પણ કાર્ન માટે ફાવડાકાર છે. મોગાનનો પૂંપ કઈ નાંખવાથી ફાવડા થાય છે.

મો. સુકી. એમ. એ. (સ્પીસીયુ)
આલિસ્ટ

૪૦ પાંચપડી, કોરાબી પોળ-અમદાવાદ.

“શ્રી”

સંપ્રાદય :—“સંસ્કૃતજાતું”

શ્રી

શ્રી શ્રી ! સાક્ષાત ત્યાગમૂર્તિ છે. જ્યારે
માઠ ઓ માઠ કામને સાચા દિલથી કરે છે ત્યારે
પર્વતનેય ડોહાવી દે છે.

× × ×

ઓતે અપખ્યા હશેવી એ તેનું અપમાન કરવા
નરામર છે. એને અપખ્યા કહીને પુરુષ અન્યાય કરે
છે. ને શક્તિનો અર્થ પાછળી બળ જ થતો હોય
તો એ નિઃસદેહ વાત છે કે પુરુષના કરતાં ઓમાં
ઓછી પશુતા હોય છે. પરંતુ ને એનો અર્થ
નૈતિક શક્તિનો હોય તો જરૂર પુરુષના કરતાં ઓ
વધુ શક્તિયાળો છે. શું ઓમાં પુરુષની અપેક્ષાકૃત
અધિક પ્રતિભા નથી ? શું એનો આત્મત્યાગ પુરુ
ષના કરતાં ચડિયાતો નથી ? શું તેનામાં સદનશક્તિ
ઓછી છે ? શું તેનામાં સાદસનો અભાવ છે ?
પરંતુ ને અદિસા આપણો ધ્યાનગત છે તો કહેવું
પડશે કે દેહનું કાવિ ઓઝોના કાપમાં છે.

× × ×

ઓ અદિસાની મૂર્તિ છે. અદિસાનો અર્થ
છે. અનંતપ્રેમ, અને અનંતપ્રેમનો અર્થ છે કષ્ટ
સહન કરવાની અનંત સહનશક્તિ. માની મમતાના
જોડે ઓશક્તિનો વધારે પરિચય અનિકર્મ અધિક
બીજે ક્યાં મળશે ખરો ? યુદ્ધથી સંતપ્ત થયેલી
આજની દુનિયા ક્ષાતિનું પાન કરતા ચાહે છે. આ
શાંતિ-ભાગી શીખવવાનું કામ કાગવાને ઓતે જ
આપ્યું છે..... (ગાંધીજી) —

× × ×

‘ઓ એ નહીંની ખાણ છે, પાપનું મૂળ છે !’
એવા જાણે દહે બોલશેમાં ! એ જાણે તો બોટા
પાયા પર રચાયા છે.

ઓ નહોત તો ?

પુરુષનું પીરુ—પુરુષનું કામ પાંચળું જ નહિ
પણ નહામું બની જાય. સીતા વગર રામની મહત્તા

નથી. રાધા વગર કૃષ્ણને કાંઈ ન ઝોળખત. મીરાં
વગર મનમોહન કૃષ્ણના પ્રણયને કોણ સંભારત ?
સાવિત્રિ વગર કલ્યાણને કોણ સ્મરત ? પદ્મિની
વગર રત્નપૂતને કેરુરિયાં કરવાની પ્રેરણા પણ ન મળત.

ઓ છે તો પુરુષનું પીરુ, પીરત, શુરાંતન,
કામ, ચેતન, કિસાદ,—પણ જ છે—પણ જ અસ્તિ-
ત્વ ધરાવે છે. તો પછી તેને નહીંની ખાણ-પતનનું
મુખ થી રીતે કહેવાય !..... (સેવકમંથી)

માતા એ બાળકનો મોટામાં મોટો શિક્ષક છે.
તે ને સંસ્કારવંતી હોય-ચાની હોય તો અવશ્ય એ
પોતાના બાળકને સંસ્કારવંતા, ચાની અને સુલસુણા
બનાવી શકે. બાળકના જીવનમાં જેટલો કામ પિતા
કળવે છે તેટલોય વધુ બાળ માતા કળવી જાય છે.
બાળકને સારા નરસા સંસ્કાર આપવાનું કામ માતાનું
છે તો પછી એ માતા ચાની, અને સંસ્કારવંતી
બને એ શું ધરછતા મોગ્ય નથી ?

× + +

દિશ વગર જેમ અંધારું રહે, એ, સૂર્ય વિના
દિન દિન મટી દીન થઈ જાય છે તેમ ઓ વજરનું
ધર અંધાર કાણું હોય છે. ઓએ ધરની લક્ષ્મી છે.

× × ×

ઓ એટલે જ પીરની પીરતા, કલાકારની કલા-
મૂર્તિ, ચાનીની ચાનમૂર્તિ, ત્યાગીની ત્યાગમૂર્તિ અને
પુરુષની પ્રેરણામૂર્તિ.

+ + +

સંસારરૂપી રચના ઓ અને પુરુષ એ બંને
વાદકો છે ને તેઓ સંપીને અને અરસપરસના
સહકારથી રથ ચલાવે તો તે રથ જીવનરૂપી રસ્તાના
અનેક વિદ્યોને પાર કરી જઈ શકે છે. જીવનમાં
સુખ, આનંદ, પ્રેમ અને વૈભવવાનું જેમ ચારોકાર
પ્રસરી રહે છે. પરંતુ ને તેઓ માહો માહે જ
ઝંખે તો ? આ સંસાર સંસાર મટી નહીં બની
જાય. જીવન રથ ક્યાંય અટવાઈ જાય, અને
સુખ, આનંદ, પ્રેમ અને વૈભવ ક્યાંય અદૃશ થઈ
જાય, સંસારમાં સ્વર્ગ કે નર્ક રચવું એ કાંઈ ઈશ-
રના જ હાથની વાન નથી. ધારે તો ઓપુરુષ પણ
તે રચી શકે છે.....

સંપ્રાદય—શ્રીમતી સુનંદા

૬

સ ત્રાણી

લેખક: - શ્રી ચંપકલાલ શાહ

નારી સક્રિયતા જેટલી ઠીકી તાકાત છે. તેનો આદર્શ વીર રમણીઓના ઇતિહાસ આપણને પૂરો પાડે છે. પદ્મમાં છુપાઈને બેઠેલી એ સુત્રાણીઓ સમય પ્રમાણે જેવું જયંત દર્શન આપે છે. તે વસ્તુદર્શન આ નાનો વાર્તામાં લેખક આપણને રજૂ કરે છે.

મુઆવાસ્યાની હેઠલી રાત્રીનો પાછવો પહેલ દતો. આકાશમાં તારાઓનું સાકાન્ત્ય ધ્વન્યેલું હતું નિસા રમણીને મળવા તલ્લલતો હતો. તારા પ્રગ્લતા હતા. તેમના મધુપતિના વિશેષમાં ભણે તેઓ અધુ પાકો રહ્યા છે, રોશન પર જતા જણાવ્યું કે ગાંધી ચાલી મધ હતી. રોશનથી ગામ ચાર માઈલ દૂર હતું અને આંધનાર મુસાફરોને રોશન પરજ બોલો ગાંધી માટે રોગાગ્ર રહેતું પડે તેમ હતું.

મુસાફરો રોશનની બાલુના મુસાફર આનામાં એકલા થયા હતા વિવાહના સદાર માત સામાન મૂકી તેઓ આકા પડવા લાગ્યા. રોશન નાનું હતું. એકાંત રથળ હતું. ઝીણાં ઝીણાં ટમકાના વિવાની આછી રાશની રેલાંધ રૂઢિની. ત્યાં એક પદ્માન સીનં અકિત આવી. સાથે લાંબી મૂંડા, ભડું કરીર, કલાવર બાંધો, ચૂલી પાયખમો, અંધો કાંટ, માથા પર સાફો, કમરમાં લટકતી તલવાર સાથે એક પુરુષ નજરે પડ્યો. કાંઈ ક્ષત્રિય પુત્ર દોષ એમ લાગ્યું.

મુસાફરોની વિચારમણા ચલુ હતી. જાગ્ય અને રથળ, મેંધવારી અને લકાઈ, લંસાર અને પંધા તા વિચારો કરતા રમણી પસાર થઈ. મંત્રલમય પ્રસા-તનો સુખદ સુંદર સમય આવ્યો, મુસાફરોએ હાથ-પગ મોઢું ધોઈ અને નારતો પાણી કર્યા. ત્યાં ટનનન... અવાજ સંભળ્યો,

રોશન નાનું એટલે માસવર બેલવા. "ચાલો, દિશિટ લંધ લો. ગાંધી આવી રહી છે." અને તે જીવાન ઉઠ્યો. જલ્દી ખારી પાસે જઈ તે દિશિટ લઈ આવ્યો. તેઓ બને પતિપત્ની હતાં અને આર્થિક મુશ્કેલીઓના કારણે કહેર તરફ જતાં હતાં.

ગાંધી આવી પહોંચી કબજાઓમાં બેસવાની

જગ્યા ન હતી. રોશન નાનું એટલે ગાંધી વધુ યાન્ત લીધી રહે! તરતજ સીટો વાગી અને જનાનખાનાનું આગળું ઉઘાડી રોશન માસતરે તે પદ્માન સીનં અને કોલી પુરુષ વિચારો બીજા કબજામાં. ગાંધી નંદી દલાવો એટલે ચડી ગયો. સાત કલાકની મુસાફરી હતી. અને પ્રેમપાત્રેમાં આટલા સમયનો વિયોગ લખ્યો હતો! વચેરે કપનાઓ જન્મી અને હૃદયમાં વિલીને થઈ મધ.

ગાંધી આતી જતી હતી. જનાના કબામાં બીજા મુસાફરો હતા તે બીજાજ રોશને ઉતારી મથા હતા. કબામાં પદ્માનસીન રમણી સિવાય કોઈ ન હતું. નિર્જનતાનું તાંબવ તૃલ દેખાઈ રહ્યું હતું. શાંતિનો સુંદર સાપ્રાન્ધમાં રેલવેના એન્જીનનો બખંદર અવાજ કબજાખીરી કરતો હતો.

અને ચાલુ ગાંધીએ કબાનું આરણ્ય ખુલ્લું, તેણે રવચ્છ સહે કપમાં પહેલાં હતા ઉમર આકરે ૩૦ વર્ષની હશે. તેને કબામાં કાખલ થતો બેઠ રમણી અમકો અને પેતાની જાદવાની ચાદરને સંભાળી તે કાજીપુત્રો આફક એક ખારો પાસે બેસી રહી.

તે યુવક રમણીની સામેનીજ બેઠક પર જઈ બેઠો અને હસતો હસતો કહેવા લાગ્યો, "સરદાર! તમારી દિશિટ તો અતાવો." તે નિઃતર રહી યુવક લયલમ આકા કસાક સુખી પેતાના કબજેથી બાણી વડે તે લગનલકીલ યુવતીના હૃદયને વિધવાનો પ્રવલ કર્યો. યુવક કામાંધ બન્યો હતો. તે જન્મત બતી બેઠો હતો. તે પેતાની ફરજનું માન બૂલ્યો. રોશન આનો પહેંચશે-તે વિચરી ગયો. યુવક રમણીની પાસે જઈ પેતાના બને હાથ રમણીની જમલમાં નંખી રમણીને ચાદ આલિંગન આપવા ઉત્સુક હતો.

પણ... પડાનો તે ચાંદ દેવે શી જ ના નહો
હતો સાક્ષાત અગ્નિનું રૂા ખારણ કરી તે રમણી
પેના પાટ કુના પર ફેલી પડી. કમળ શી કેમ
કામીની દેવે આજનારીનું જળ ખતાવો રહી હતી.
અનળા પ્રગળા મરી હતી અને તે યુવકના અડીઅને
તેણે બંધ કર્યો.

યુવક પોતાના બને હાથ પાછા ખેંચી કહેતા
લાગ્યો " હા, હા! આટલો બધો નારાજ! " યુવકનું
આંખુ શરીર કંપનું હતું.

લગ્નના પડાને ફેંકી ભીમ બદાકુરીનાં જોડ
સાથે તે રમણી જોભી યદ્ય અને પેલા યુવકના અતોમ
-કામલ-કાળ ઉપર એક એવી એટ લગાવી કે યુવક
પોતાની બધી ટેવ જૂલી જાય. યુવકનો માથા પગની
ટાપી તો આંખુ મરીએ બહાર નીકળી પડી કમળાની
ધૂળ ચાટતો મહાન ચક્રર ખાકતે પણ પોતાના
માથાને પંખાળતો પંખાળતો કહેવા લાગ્યો " શરકાર!
એક આંખ મારીનેજ કહો કે મરી જાય તો મરી
જઈએ! આવા મરેલાને વધુ શા માટે મારો છો?"

અને આવા પનિલ શબ્દો તે રમણી સાંભળી
ના શકી. તેના ક્રોધ પ્રબળિત એકથો તેણે પોતાના
મારવાદી ખૂટની એવી તો ઠોકર તે યુવકને લગાવી
કે તે જોરદાર ઠોકરથી યુવક જમીન પર સાપની
મ કૂક પડી ગયો. યુવકોએ તેના હાથમાંથી ટિકિટ
એક કવાની લેખકનો પક્ક છીનવી લીધી અને
તેના વડે યુવકના મરતક પર એવા તો પ્રહાર કરવા
લાગી કે આખો કમળો લોહીથી ભનાઈ ગયો-રણ
રમણી પાદ આપી!

જેકલન રોશન આલું. ધીરે ધીરે મારી રાજાઈ
અને તે વીરંગના રણધંડોના વેદમાં આરણ્ય મોલી
બહાર ફેલી પડી, તેના કપડાં પર લોહોના કામ પડેલા
આ હાથ " રેહીના રંજે " રંગાયેલા આ વાજ
વીરંગાયેલા આ હાથમાં તેને મળેલું " હરિવાર "
હતું. તેનો પાટો ફર મથો હતો. પોલિસ આવો
અને કાર્તવ્ય પ્રમાણે જુગાની લઈ પેના યુવકને હાથ

કરી પહેરાવી લઈ મઠ.

તે રથ પા મુસાફરો જોવા દઈ ગયા. તેમાં
તેનો પરિ પણ અગ્યો. પનિ પણ રમણીના અંદે
રાના જાવ વાંચી પૂછી ના શક્યો કે શું થયું?
એટલામાં સદામારની તે દેવીએ પ્રિયનમની કેડ પરથી
જોત એકામાં તલવાર ખેંચી કાઢી.

અને મુસાફરો અમરણ એએએ રોડ દેહી
કરી મૂકી. રોશન માતર મહારાયા. તેમણે પોલી
સની મદદ માંગી પોલીસ અમલદારો રથ પર
મારી પડોરવા અને ધણી સમજાવટથી અસાધારણ
યોગ્યતાથી તેપણે પરિસ્થિતિને કાળમાં લીધી. ગાંધી
રવાના થઈ અને રજા પૂછવા લાગ્યા: " શું તે
ધનાણી હતી?"

રાજનગરની

જનતા માટે

સીનેમા જગત
કોટન જગત
સુશિ બિબ્ધ

તેમજ

સામાજિક

હાલ્ય રસ નવલોકઓ

થી

ભરપૂર વાચન માટે

કિરમત

(વિકલો-માટે જોતા રહો)

વધુ માટે લખો

જીવનસાલ અમરશી મહેતા

પીરમણ રોડ, અમદાવાદ.

જીવન સાહિત્ય

લેખક-શ્રી. રમણલાલ જે. જોષી

કો. લેખક કહ્યું છે કે તમેને કાવે તેટલા કાવ્યોમાં બહો અને મને માત્ર પુસ્તકો રચવાનું કામ આપે. હું આખીય પ્રાન્તે ફેરવી નાખીશ. આ ઉક્તિમાં સાહિત્યની શક્તિ અણુપ્રાપ્ત આવે છે. ઐદિક સુઓમાં રાચતા માણસો બાંધે સાહિત્યની અવગણના કરે. એવું મુખ્ય અત્યસ્થ અંદે, છતાં સાહિત્યમાં જે અબદ્ધાની અદ્ભુત શક્તિ છે તેની કાષ્ટનાથી અવગણના અંધ શકે તેમ નથી સાહિત્ય કાષ્ટપણ પ્રાપ્ત ખરા અર્થમાં જીવી શકે એમ વહિ એવું વિધાન વિના સંકોચે ચર્ચ શકે તેમ ને. દરેક માણસને જીવનમાં શું હંમેચર થયું છે. જીવનમાં કંઈ અનુભૂતિ સાધી છે. જીવનના. અંગ્રોપગિ સંબંધે એના ખ્યાલ કેવા છે એ બધાની જીવંત નેધિવદી સાહિત્ય દ્વારા રચાય છે. આ ક્યાં સિવાય કાષ્ટ પશુ પ્રાપ્ત રહી શકતી નથી. સાહિત્યને આથી જ હાથે મરફેડે માનવજાતિનું મગજ કહ્યું હશે. એ આવી નોંધ રખાતી ન હોત તો આપણે ક્યારનાય પશુ જેવા બની મરા હોત. આથી સમગ્ર છે કે બક્ષિતને કે સમજિને પ્રાણવાન, વિકસકોણ જીવન જીવવા માટે સાહિત્યની જરૂર અનિવાર્ય છે.

સાહિત્ય એ વાણીની કલા છે. સર્જક રસ-મય વાણીમાં પોતાની જાતને પ્રગટ કરે છે અને તે સાહિત્ય બને છે. ખાસો આપણો પેલો અણીતો શિક્ષણ હંમેચા નામું લખે છે તે, વેપારી મલ ખરીદવા આપણને જે બોલ આપે છે તે છાપાં-ઓમાં થોડા અંધ જાહેર-ખમરો આવે છે તે બધાને સાહિત્ય કહેવાન નહિ. ત્યારે સાહિત્ય એટલે શું ? એની વ્યાખ્યા શી ? સાહિત્યની સર્વમાન્ય વ્યાખ્યા ન થઈ શકે. એના કેટલાક બદલેની વિ-ચારણા કરી શકાય. સર્વમાન્યસાર સાહિત્યની વ્યા-ખ્યામાં ફેરાર થયા ક્યાં છે, પણ એક વાત તો ચોક્કસ કે સાહિત્ય એ અબદ્ધા-વાણીકલા છે.

એમાં એક જાતનું સાહિત્ય, સૌંદર્ય, મેલકના છે કે એક માણસને જાણે પોતાની અનુભૂતિ અબદ્ધે મૂર્ત થઈ હોય. તેમ લાગે છે દરેક માણસને પો-તાની લાગણીઓ, બાવરપંદનો એ જાણું બંધત કરવાનું હેતુ છે. જે એને એવી અસરકારક વાણીમાં સચોટ ને સ-રસ કરી શકે તેને આપણે સાહિત્ય સર્જક કહીએ છીએ. આમ, રસાનંદ આપણે એ સાહિત્યનું કાચું છે.

સાહિત્ય એ જીવનનું પ્રતિબિંબ છે, અને જીવન બાતરમાં સાહિત્ય અગત્યનો ભાગ ભજવે છે. બને પ્રકૃતિપુરણની જેમ અ-ચો-નાશનો છે, જેવું પ્રાણનું જીવન તેવું એવું સાહિત્ય અને જેવું સાહિત્ય પ્રાણમાં પ્રચલિત તેવું તે પ્રાણનું જીવન. એટલે આમાંથી એક વાત એ ફલિત થાય છે કે સાહિત્ય જીવન-માંથી આવે છે ને જીવનરસથી પગિપુષ્ટ બની પ્રાણજીવને વિકસાવે છે, એટલે જીવનની ઉપેક્ષા કરી સાહિત્યનાં લાકોકા કરનારી પ્રાણ પ્રાણવાન રહી શકે નહિ.

જીવનમાંથી ચાલતું સાહિત્ય સ્વયંસંદર હોય છે એમાં દુખ-નના મહેસની કિમતી આશરણે થી અજાંત શકુન્તલા જેવું સૌંદર્ય ન હોય. પણ બણો-વાર આપણને નૈસર્ગિક વરકલ્પીત શકુન્તલા પ્રિયમર હોય છે એ બલવા જેવું નથી. કાઠા સાહેબ કહે છે તેમ સાહિત્ય એ કાવ નૈસર્ગિક પ્રવૃત્તિ છે અને નિર્મજનું સૌંદર્ય થું જોણું હોય છે ! એટલે જેટલો પ્રાણ જીવનમાં હોય તેટલો સાહિત્યમાં સ્પન્દિત થાય છે.

ગ્રો. હકસને યથાર્થ કહ્યું છે કે સાહિત્યનાં અંગ્રો એ તો સાહિત્યકરે પોતાની જાતને વ્યક્ત કરવાં ચોગેલાં જુલો જુલો નીંખા છે અને એ નીંખામાં જે પ્રવાહ વહે જાય છે તે સાહિત્યકારના જીવન-અંજુનો છે.

આવી રીતે અનાવાસે રચાયેલું સાહિત્ય મનુ-ખના હૃદયમાં સોંપરું કોતરી જાય છે. આમાં

પ્રચારકાઈ માટે લખાતા લખાણનું બહુમાન કરવાનો જરાય ઉદ્દેશ નથી. દૂકામાં, જે પ્રજા જીવનો-પાસકે હોય છે તે કદાચિ નિષ્પાણ થતી નથી.

ઉત્તમ સાહિત્યકાર એ સમાજનો પ્રતિ છે, તે સદાય પ્રજાજીવનના અંગેપ્રતિમા નવપ્રાણ રહે છે અને એવે જીવંત રાખે છે. 'ગુરોસ્તુમોન' બા-ખ્યાન' એ પ્રમાણે તે મોટામાં મોટા કળતજીકાર છે હંમેશા તે પ્રજાને પોતાના સર્જનો દ્વારા કેળવણી આપે છે. આ રીતે સાહિત્યકાર પ્રજામાં 'સજ્જ મૂર્તિ' રૂપે વહેંચાઈ જાય છે.' સાહિત્ય દ્વારા સેવા કરવાની જેમની મનીષા હોય તે સર્વેએ જીવન-

કારતરી સાધનામાં લાગી જવું જોઈએ

હિન્દુસ્તાનમાં હવે સ્વાતંત્ર્યનો પવન ફૂંકાય છે. આપણી પાસે અતિ મહત્વનું કાર્ય આવી પામ્યું છે કેટલાક સદી જાએલા તત્ત્વને કાઢી નાખવાનું છે, જ્યાં કેટલુંક નથી ત્યાં નવું લાવવાનું છે. કેટલાકનો પુનરોદ્ધાર કરવાનો છે. આવે સમયે સાહિત્યમાં જોમને રચ છે એવાઓની એ પવિત્ર ફરજ છે કે તેમણે જીવનાશિમુખ રહી જ્યાં ત્યાં પ્રજાજીવનકારક પ્રયત્નો કરવા જોઈએ

પ્રોમેન્સ "માયુ ધો" પાવડર.

— માથાના વાળનો પોષક અને રક્ષક —

તેનાથી વાળ ચોટતા કે ખાટતા નથી. ફરકસર અને સરેકાપથી ઓછી તકલીફ વાળ સાફ થાય છે. ખોડા, જી, લીખ, ઉઘરી, પરસેવો, ખેલ વિગેરે સાફ થાય છે. અને વાળને મુંઝાળા, લાંબા, કાળા, અપકાર દેશમ જેવા નવાવે છે

દ્રામલ સાઈડ

૧ ગતલી પોકેટ

૧ ગતલી પોકેટ

૦-૪-૦

૧-૦-૦

૩-૮-૦

પ્રોમેન્સ ગ્રાઈપ રીલીફ વોટર

નાનાં બાળકોને આવતી ચુક આંકડી, ગ્રામ યજ્ઞ, ધાવણ ના પચવુ, રાત આવવા, તાજ આવવી વિગેરે મદારી આળકોને રૂંધપુટ અને તંદુરસ્ત બનાવે છે. તે થીકુ અને મધુર હોવાથી બાળકો હોસથી પીએ છે. બાળકોને જન્મથી સવાર સંજ આપવાની ટેવ પાડી ડાકરો "ગ્રાઈપ રીલીફ વોટર" આપવાની ભલામણ કરે છે. બોલની કિંમત રૂ. ૧-૮-૦

મળવાનું કેમણું :- યુનીસાસ મધ્યાત્મ મહેન્દ્ર નજી દરવાજા અને ચાર રસ્તા-અમદાવાદ, પટેલ મેડીકલ સ્ટોર્સ જાગતલાવ-ગુરુત નોવેલ્ટી સ્ટોર્સ બાજીમાં-આણંદ. એમ અખાસાંસની ડાં. રાવપુરા હનુમાન સામે-વડોદરા.

કન્યા સંપ્રયુક્ત

પહેલો અધ્યાય :- વરણવિધાન

શા માટે પરણવું ?

સાં પ્રયોગિક અધિકરણના પંદરમા અધ્યાયના ૫૪ મા સુત્રમાં ગણું છે કે આસિંમન આદિ ચોસક કળામાં નિપુણ માંણસ પ્રત્યે કન્યા પ્રેમોદરથી જુવે છે. એ ખરું પણ અધિક સદ્વાસ થવા વખતે તે નામક સાથે તે સંપ્રયોગ-સંભોગ કરવા પ્રરત થતી નથી. આથી સદ્વાસ ફરી રીતે યાય તે કહેવાની જરૂર છે. સદ્વાસ થવા મોઢ ના ઉપાય ને કામ શાસ્ત્રમાં આવાપ કહ્યા છે. જે ઉપાયો વડે ઓળોતું આકર્ષણ કરી મેળવી યાય તેને આવાપ સેટક ઉપાયો કહે છે. આ સદ્વાસ અન્ય ઓળો કરતાં કુવારી કન્યાનો યાય એ કષ્ટ છે તેથી આને 'કન્યા સંપ્રયુક્તિક' એવું નામ આપ્યું છે. અહીંથી કન્યા સંપ્રયુક્તનો જ વિચાર કરવાનો છે. પિતાના ધેરથી પતિના ધેર કન્યાને મોકલવાની હોવાથી વિવાહને હાલ પછ કહે છે. વિવાહના ૧, બાહ્ય; ૨ પ્રત્યક્ષ; ૩, આર્થ; ૪, દેવ; ૫, મંથન; ૬, આસુર; ૭, પેશાય અને ૮, રાક્ષસ એ પ્રમાણે આઠ પ્રકાર છે. આમાં પછ પહેલા ચાર ધર્મશાસ્ત્રનુસાર હોવાથી તેની પૂરી કલ્પના આવી શકે તે માટે અમે અહીંથી વરણ સંવિધાન શરૂ કરનાર છીએ, વધુ કિંવા વર કેવાં જોઈએ, કેવો કેને પરણવું ? શા માટે પરણવું ? એનું વિવેચન આ પ્રકરણમાં ચનાર છે.

શાસ્ત્રવિધિને અનુજા સવર્ણ કુવારી કન્યા પ્રાપ્ત થાય તો ધર્મ, અર્થ, પુત્ર, સ્નેહ સંબંધ કુલવૃદ્ધિ અને સ્વાભાવિક પ્રેમનો લાભ પ્રાપ્ત થાય છે ॥-૧ ॥

કેવી કન્યા સાથે લગ્ન કરવા ?

બાહ્ય અર્થ ચાર વર્ણના મનુષ્યોએ પોતાના સમાન વર્ણની કન્યા સાથે વિવાહ કરવો. તે કન્યા

સંમૃત મોક્ષ આપના નથી તેના ઉપરની ટીકા તથા તેનું ભાષાંતર આપવામાં આવેલ છે.

મનથી, શાસ્ત્ર વિદિત કર્મથી, કિંવા વાણીથી કામ અન્ય પુરુષને અપાયાતી નહીં હોતી જોઈએ કારણકે અન્ય પુરુષને વરેલી ઓ સાથે જો જીએ કામ વિવાહ કરે તો તે જીને ને પુરુષથી ગુપ્ત રીતે ઉત્પન્ન થયેલી સંતતી તેની સાથે વિવાહ કરનારના નામથી પ્રસિદ્ધ થશે પણ આમ થવું એ તત્ત્વ દષ્ટવા સારું નથી. શાસ્ત્રમાં કહેલી વિવાહ વિધિને અનુસાર કન્યાનો સ્વીકાર કરવો જોઈએ. વિધિપૂર્વક કન્યાનો સ્વીકાર કર્યો હોય તો પત્નીના જ્ઞદ્યામંથી ઉત્પન્ન થતા ધર્મનો લાભ મળે છે એટલું જ નહીં પણ શુદ્ધ પ્રેમની પ્રાપ્તિ યામ છે. વિવાહ સમયે કન્યા પિતા તરફથી મળતી પહેરામણી કે રીતથી દ્રવ્ય પ્રાપ્તિ પણ યામ છે. શુદ્ધપ્રેમમંતુ મરાચર અનુધાન કરવામાં આવે તો એ રીતે પ્રાપ્ત થયેલા દ્રવ્યમાં વૃદ્ધિ યામ છે. આ પ્રમાણે ઐદિક લાભ તો યામ છે, પણ તેના સિવાય ઐદિક અને પારલૌકિક સુખની પ્રાપ્તિ આપનાર પુત્રની પણ પ્રાપ્તિ યામ છે. વિવાહ સમયે વખતે આંગ્રેજ મેદની એકી યાય છે તેમના સાથે ભોજન પચકાર યામ છે. અતિ-થેજે બીજાઓ સાથે સંબંધ બંધાય છે આપણા પક્ષની વૃદ્ધિ યાય એ સરનાં પછ પછ આપણો અને છે ઉપરાંત શુદ્ધ અને સ્વાભાવિક પ્રેમનો લાભ થવાથી આનંદવૃદ્ધિ પણ યાય છે.

હસ્તાય ક

વાચ્છદીલયેત ॥૨॥

x

કુલીન, માતાપિતાવાળી, પોતા કરતાં વયમાં ત્રણ વર્ષે ન્હાની, આચાર સંપન્ન, સધન, પુત્ર પુત્રાદિ પરિવાર વાળા, સંબંધી જનોતે પ્રિય અને માતૃ તથા પિતૃ પક્ષમાં થયેલ સંબંધી હેય એવા કુળમાં જન્મેલી,

સૌંદર્ય, શીલ અને શરીરનાં શુભ લક્ષણથી સુકત હોય જેના દાંત, નખ, ઠાન, વાળ, આંખથી બહુ મોટાં કે બહુ ન્દાનાં ન હોય તેમ તેનો કેળાવ અભાવ ન હોય એવી, જેના શરીરમાં કંઈ રોગ ન હોય એવી કન્યા વિવાહને યોગ્ય છે એમ એવોજ વિદ્યાસંપત્ત અને એવાજ શુભલાળા તરણ મનમાં વિચાર કરે. ॥ ૨ ॥

વિવાહ થાય તે પૂર્વે કન્યા સંખ્યા વિદેશ વિચાર છોકરાએ અથવા તે તેના કિતિચિંતક પહેલો કરવો જે છોકરીના કુળ, શીલ વગેરે બાગતો માટે કંઈજ વિચાર ન કર્યો હોય તેની સાથે વિવાહ કરવો ઇષ્ટ નથી જેની સાથે વિવાહ કરવાનો છે તેના સંખ્યા વિચાર કરવામાં સામાન્ય રીતે તેનું કુળ, માતાપિતા, વય, કુળાચાર, દ્રવ્ય, અનુરાગ, રૂપ, શીલ, શરીરપર સામુદ્રિક લક્ષણો અને આરોગ્ય આદિની બાબતો જોવાની છે. છોકરી ચારા કુળમાં જન્મેલી હોવી નોંધએ, માતાપિતૃજાત હોય અને તેનો તેને આધાર હોય, વર કરતાં વયમાં ત્રણ વર્ષે ન્દાની હોવી નોંધએ અથવા તો એક બે વર્ષે ન્દાની હોવી નોંધએ મતલબ કે સમાન વયની ન હોવી ત્યંમ વયમાં વર કરવા મોટી ન હોવી નોંધએ જે કુળમાં આ ચાર રૂપદણીય હોય એવા આચાર સંપન્ન કુળમાં ઉછરી હોય કન્યાને જન્મ આપનાર કુટુંબ શ્રીમંત હોય.

સૂત્રમાં 'અનન્યપૂર્વા' શબ્દ છે કથમં સિંધુમાં છે જ્ઞાન પ્રકારની સ્ત્રીએતે અન્યપૂર્વા કહી છે. અન્ય પૂર્વિકા, પુર્ણાત્તર પૂર્વિકા, મનોદત્તા, વાચાદત્તા, અગ્નિ પરિગ્રતા, સપ્તમપદનીતા, લુકના, ગુહીત ગર્ભા પ્રસુતેતિ સપ્તઃ વિદ્યાઃ મનથી આપેલી, વાણીથી આપેલી, વિવાહ અગ્નિની પાસે પહોંચી ગયેલી, સપ્તપદીના જ્ઞાનમાં ચરણ વખતે આવી પહોંચેલી, કાંઈએ સોમવેલી, જેને મર્સ હોય તેવી, જેને પ્રસવ થઈ સૂન્યો હોય એ સાવ અન્ય પૂર્વિકા આનાથી વિપરીત આ સર્વ ન થયું હોય તેવી. અનન્યપૂર્વા.

જેને અદ્રશિ સંખ્યાથી પ્રિય હોય, પુત્ર પાત્રાદિવાળું હોય, સંખ્યાથી જનોથી બરેકું હોય, માતૃ અને પિતૃપક્ષ જન્મગર હોય, છોકરીના વર્ણ સુંદર હોય, શરીર દ્રષ્ટિ પણ સુકોળ હોય રવજાવ સાત્વિક હોય, સર્વેષ્વરના લક્ષણો જેના જન્મ પર હોય, જેના દાંત વગેરે અવયવો બહુ મોટા તેમ નાના ન હોય. તે પ્રમાણે છે ન હોય તેમ પણ ન હોય જે શરીર નિરોગી હોય. છોકરી સંખ્યાથી વિચાર કરવા જેની આદલી જાળવો કઠી સુનકાર છોકરાને મારે પણ આવા જ કુળ શોધાદિ હોવા નોંધએ નહીં તે તે પણ વિવાદને અપાત છે એમ સુચવે છે છોકરા કુલ શિલ્પાળો હોય ન ઉપરાંત તે વિદ્યા સંપન્ન હોવો નોંધએ. આ સંસ્કૃતમાં 'શીલયેત' એવો પ્રયોગ છે શીલ્પસમાર્થો આ કાલ પરથી ઉત્પન્ન થયો છે અને તેનો અર્થ મનમાં વિચાર કરવો એવો થાય છે, યાં ગૃહીતાયા.

ઘોટકમુદ્રાઃ ॥૩॥

x

જેની સાથે વિવાહ કરવાથી પુરૂષ પોતાને કુતાર્થ કે ધન્ય માને, અને સમાન યોગ્યતાવાળા બરાબરીના લોક નિંદા ન કરે એવી સ્ત્રી સાથે વિવાહ કરવો એવો આચાર્ય ઘોટક મુખનો મત છે ॥ ૩ ॥

જે સ્ત્રી સાથે વિવાહ કરવાથી પુરૂષ પોતાને ધન્ય લેએ. અને બરાબરના લોકો "આ સ્ત્રી કન્યા સાથે વિવાહ કર્યો તે સાચું ન થયું" એમ નિંદા ન કરે એવી સ્ત્રી સાથે વિવાહ કરવો. એમ ઘોટક મુખ આચાર્ય કહે છે. આચાર્ય ઘોટકમુખના નામનો ઉદ્દેશ્ય કર્યો છે તેનો હેતુ એવો છે કે આ અધિકરણનો રચના ઉત્તમ વિદ્વાન લોકોના મતનો આધાર લઈ કરો છે એ સુચવવાનો છે. તત્સ્યાવરણે.

સમ્યગ્ચાનિ ॥૪॥

x

પૌત્ર અને દેવ એ પ્રમાણે યજ્ઞજ્ઞીના બે પ્રકાર છે તેમાં પહેલો પ્રકાર જણાવે છે:—

ઉપર્યુકત શુભવાળી કન્યાની માગણી માટે નાયકના માતાપિતા, અન્ય સંબંધીજનો અને અને વધુ તથા વરપક્ષ સાથે સંબંધ ધરાવનાર મિત્રજનોએ યતન કરવો ॥ ૪ ॥

પ્રથમે લીધે વરના યોગ્ય છે એમ લાગે એવી કન્યાની માગણી માટે નાયક પોતાના મિત્રો દ્વારા પોતાને માખાપના કહેવરાવી પ્રવર્તન કરવો, અથવા તો નાયકના કુટુંબ સાથે સંબંધ હોય તેવા આપત-જન મારફતે વિવા ઉભય પડના કુટુંબ જોડે જોડે સંબંધ હોય એવા માલુમ દ્વારા પ્રવર્તન કરવો કે જોડો સહ એકદમ હોય નહીં.

પાંત્યન્યેર્વા

ન્દરીયેપુ ૧૬૥

x

પ્રવર્તન કરનાર મિત્રોએ બીજા વરના પ્રત્યક્ષ જણાવા હોય અથવા તો સામુદ્રિક કે હસ્તરેખાથી સૂચિત થવા હોય કન્યાના માતા પિતાને કાને લઈ લેય કરવું ॥ ૫ ॥ અને પોતાના પક્ષના વરના વંશપરંપરાએ પ્રાપ્ત થયેલા, કન્યાના માખાપના મનમાં ઊકરી આપવાને મન થાય તેવા, અને તેમાં પણ ખાસ કરીને ઊકરીની માને પસંદ પડે તેવા, તરંગ કળ આપનારા અને બાકી સુખને ઉત્પન્ન કરે તેવા શુભો મિત્રો દ્વારા મજબૂત પડે કે સમજાય તેમ કરવું ॥ ૬ ॥

નાયકની સગાઈ માટે પ્રવર્તન કરનાર મિત્ર જનોએ નાયક સિવાય બીજાના બીજા વરના લાયક ઊકરા કે નાયકના પ્રત્યક્ષ જણાતા હોયો કુરુપના, અથવા, બોડીલા પર્ણ, અથવા તો સામુદ્રિક સૂચિત મતા હોયો ઊકરાના માખાપના કાનપર જાય લેય કરવું, અહીં આગમ સહ છે. આગમ એટલે કાચ પછી અહીં તેનો અર્થ સામુદ્રિક કાચ થાય છે તે કાચથી જણાતા હોય તે આગમિક હોય હોઈ 'આ-મામિક' મારફતે કરે છે તેનો અર્થ બનિય કાળમાં ઉત્પન્ન થનારા હોય એમ થાય શીઘ્ર, એકાદ કુળમાં જન્મ તા પ્રાપ્ત થનાર આત્મ' વગેરે કુળ પરંપરાથી

પ્રાપ્ત થાય તેને કોઈ કહે છે પ્રાપ્ત જે અન્યકથી મેળવે છે તે પ્રશ્નને પોરેષે કહે છે. નાયકના આવા પ્રશ્નો ઊકરીના માખાપના મનમાં ઊકરી આવનાર આપતી એવા વિચાર ઉત્પન્ન કરે છે વાસ્તવ વગેરે શુભ કન્યાની માતાના મનમાં વર વિશે અનુકૂળ લાવ નિર્માણ કરે છે. તેમ પ્રમાણે જો મિત્રો એમ કહે કે 'ઊકરીને એ વર સાથે પરજીવવાથી આજ વિશેષ પ્રકારનું સુખ છે અને બનિયમાં ઊકરાનો ઉત્કર્ષ પણ તેની સાથે સંબંધ સંધિવાથી વધે ત્રીજા છે આ રીતે પ્રશ્નોની વાત ઊકરીના માખાપને કાને નાંખવી ત્રીજા સ્વર્ગમાં 'તદાત્વાયતિયુક્તાન' એવું પદ છે. આમાં 'તદાત્વા' તો અર્થ 'તત્કાળ' થાય છે અને 'આપતિ' શબ્દનો અર્થ ઉવરકાળ થાય છે. "તત્કાલસ્તુ, તદાત્વં સ્પાદાયતિ: કાલ ઉત્તર" એમ અમર શાસ્ત્ર આને પ્રમાણ છે.

દેવચિન્તક

વર્ણવેત ॥૭॥

☆

રાખૂ શાયરને

તા. ૨૫-૪-૪૭ શુક્રવાર

વકાશિયા શુદ્ધિને મદદર આપી.
મનમોહક જે છેસ ઊગાળો પાલ જો-
જાલામાં રમણો શુ' અમને મૂલવે!
સોરઠી નરખંઠા તે' ધરણી દૂગ્ધી,
રંગ કમ્પન્ય રંગના અંતર રાત જો-જાલાના-
વીરનરોની ગાથાને વજ્રગીરીએ,
વીરતાની તે' વહેંચી રસમર દ્વાજ જો-જાલાના-
નીચામાં યરના રમણતા જે માનવી,
અધારા કિલેખા, પ્રમટ્ટો પાણ જો-જાલાના-
માન સરોવર હંસ જાનીને વીચેયો,
આમાં મોતી પરખદો તું એક જો-જાલાના-
કોટાળા પ્રારમ્ભે તું તો એકલો,
શુન્દર ગીરા કિલન કરવા ને જો-જાલાના-
મેઘાણી તે' રાખૂ-શાયરી શાયરી,
જાતી સામે એકા પાલ અનેક જો-જાલાના-

હિંમતજાલ યુ. કવે.

આપનો માર્ગ મહીનો કેવો જશે ?

(૧) મિષ (અ-લા-ઇ):—આ માસમાં સારીરિક તંદુરસ્તી ઠીક રહેશે, પરંતુ ગ્રુમ માનસિક ચીંતા રખાવે. આર્થિક સ્થિતિ સુધરશે. નવીન સાહસમાં ખાસ લાભ નથી. સ્વાસ્થ્ય મીઠકતથી સારું છે. પ્રજા તરફની અસાધ્યતા રહે. રોગ અને અનુ તરફથી ગુરુવાન નથી. ઓનું સુખ સારું છે પરંતુ ઓ તરફની ગ્રુમ ચીંતા રખાવે. ધન્ય રોજગારમાં સારું છે. પરંતુ નવીન સાહસ કરવું નહિં મીત્રો અને સર્ગ સ્નેહીઓ તરફથી સારું છે લાભ વળતુના વડે-પારથી સામાન્ય લાભ છે. ખર્ચ સારા માર્ગે પ્રમાણ સર રહેશે.

આ રાશીની બહેનોની તખીયત સારી રહેશે, પરંતુ ગ્રુમ ચીંતા રખાવે પોતાના પતીનું સારીરિક સારું રહેશે. મરમાં સુખચાતી રહેશે, પરંતુ દરવીત મન ચિંતાવર રહેશે. નોકરી ધધા કરતી બહેનો માટે આ માસ સારો છે. ધધામાં આગળ વધવાનો ખાસ સંભવ નથી. ખર્ચ રોજગારમાં સારા માર્ગે વિશેષ થશે.

(૨) વૃષભ (બ-વ-ઉ):—આ માસમાં સારીરિક સામાન્ય મરગી રહેશે. આર્થિક મુશ્કેલીઓ ઓછી થશે. નવીન પરાક્રમ કરવામાં સ્થિતિ રહે સામાન્ય કુટુંબનું સુખ મળે ગ્રુપ ચીંતા રખાવે અને પ્રજા તરફની ચાતી રહે રોગ અને અનુઓ કાવે નહીં. ઓની તખીયત સામાન્ય રહે. ધધા રોજગારમાં સામાન્ય લાભ છે. સ્નેહી અને સર્ગ સંબંધીઓથી સારું છે. ઓટા માર્ગે વિશેષ ખર્ચ થાય એકંદર આ માસ સામાન્ય લાભદાયક છે.

આ રાશીની બહેનોની તખીયત સામાન્ય રહેશે. કુટુંબ તરફની ચીંતા રખાવે. પ્રજાનું સુખ સારું છે. પતીની તખીયત સારી રહેશે નોકરી ધધા કરતી બહેનો માટે ધધા રોજગારમાં રાહ જ રહેશે. ઓટા માર્ગે વિશેષ ખર્ચ રહેશે.

(૩) મીથુન (ક-છ-ધ):—આ માસમાં તખી-

યત સામાન્ય નરમ રહેશે આર્થિક મુશ્કેલીઓ વધશે. નવીન પરાક્રમ થવા સંભવ નથી. ધર સંબંધી ચાતી રહેશે પ્રજા તરફની અસાધ્યતા રહે. વિશેષીઓ કાવશે નહિ ઓની તખીયત સારી રહેશે નોકરી નોકરી ધધા રોજગારમાં ખાસ મુશ્કેલીઓ નથી. નીચ લોકોથી આ માસમાં સામાન્ય લાભ છે. મવીન સાહસ અગર વહેવાર કરવો નહીં. ખર્ચ વિશેષ પ્રમાણમાં થશે.

આ રાશીની બહેનોની તખીયત સામાન્ય નાણુક રહેશે કુટુંબ તરફથી ખાસ મુશ્કેલી નથી. પ્રજા તરફની ચીંતા રહે પોતાના પતીની તખીયત સામાન્ય રહેશે નોકરી ધધા કરતી બહેનો માટે ચાલુ કામ કાજમાં સરખાના રહેશે રોજગારમાં અને ઓટા માર્ગે વિશેષ ખર્ચ થશે.

(૪) કર્ક (ડ-હ):—આ માસમાં સારીરિક વાધુ, સરકી ઈલાકા ઉત્તર કરાવે. આર્થિક મુશ્કેલી સામાન્ય નરમે નવીન સાહસ થવા સંભવ નથી. ધર સંબંધી ગુપ્ત ચીંતા રહેશે પ્રજા તરફની અસાધ્યતા રખાવે. રોગ અને અનુઓ તરફની ચાતી રહેશે. ઓનું સુખ સારું મળશે. ઓની તખીયત સારી રહેશે. નોકરી ધધા, રોજગારમાં ખર્ચ થવા સંભવ છે, માટે કાળજીથી કામકાજ કરવું સ્નેહીઓ અને સર્ગ સંબંધીઓ ખાસ લાભ નથી. ખર્ચ સારા માર્ગે વિશેષ કરાવે.

આ રાશીની બહેનોની તખીયત સારી રહેશે. ધર સંબંધી સામાન્ય ચીંતા રહે. કુટુંબ સંબંધી પશુ ગુપ્ત ચીંતા રખાવે. પ્રજા તરફની અસાધ્યતા રાખે ધધા રોજગાર કરતી બહેનો માટે ખાસ કાળજી રાખવી. સર્ગ સંબંધીથી સારું છે. પોતાના પતીની તખીયત સારી રાખશે પતીનું સુખ સારું મળે સાગ માર્ગે વિશેષ કરાવે.

(૫) સીહ (મ-ન):—આ માસમાં તખીયત સારી રહે પરંતુ ગ્રુમ માનસિક ચીંતા રહેશે. આર્થિક મુશ્કેલીઓ ઓછી થાય. નવીન સાહસ કરવાની જતી

રહે. પ્રજા તરફની ચાંતી રહેશે. રાજ અને શત્રુ તરફની ચાંતી રહે. ઓની તખીયત સારી રહેશે. ઘર સંબંધી સંતોષ રખાવે. નોકરી, ધંધા, રાજ્યારમાં ખાસ લાભ નથી. પરંતુ તે તરફથી સંતોષ રહેશે. સર્ગ, રેનેડીઓથી ખાસ લાભ નથી. નવીન વહેપાર કરવો નહીં, તેમાં ખાસ લાભ નથી. ખર્ચ વિશેષ રખાવે પરંતુ સારા માર્ગે કરાવે.

આ રાશીની બચાની તખીયત સારી રહેશે, પરંતુ ઘરીરે વાધુની તકલીફ રખાવે. કુટુંબ સંબંધી સુખ સાફ મળે. પ્રજા તરફથી સંતોષ રહેશે પોતાના પતીની તખીયત સારી રહેશે, અને પતીનું સુખ સાફ છે. નોકરી ધંધા કરતી બહેનો માટે આ માસ સારો છે. સર્ગ, રેનેડીઓ તરફથી સાફ મળશે. ખર્ચ સારા માર્ગે વિશેષ થાય.

(૬) કન્યા (૫-૮-૧૫) :—આ માસમાં તખીયત સામાન્ય રહેશે. આર્થિક સંતોષ મુદરશે. નવીન સાદસ કરવામાં ખાસ કાળજી રાખવી. ઘર તરફની ચાંતી રહેશે પ્રજા તરફથી અર્થાંત રહેશે રાજ અને શત્રુઓ શ્રેય નહીં. ઓની તખીયત સારી રહે પતીનું સુખ સાફ છે. નોકરી, ધંધા રાજ્યારમાં ખાસ લાભ નથી, પરંતુ ખાસ મુશ્કેલીઓ બહારથી નહીં. મોત્રા અને સર્ગ રેનેડીઓથી સંતોષ રહેશે. ખર્ચ પ્રમાણપર થાય.

આ રાશીની બહેનોની તખીયત સારી રહેશે. ઘર તરફથી ચાંતી રહે. પ્રજા તરફનું સુખ સાફ છે. પતીની તખીયત સારી રહેશે. નોકરી ધંધા કરતી બહેનો માટે આ માસ સારો છે. સર્ગ, રેનેડીઓ તરફથી સાફ છે. ખાસ ખર્ચનો સંભવ નથી. સામાન્ય ખર્ચ થાય.

(૭) પુરુષ (૧-૮) :—આ માસમાં તખીયત સામાન્ય સારી રહે, પરંતુ મુશ્કેલીઓ રખાવે આર્થિક સંતોષમાં ખાસ ફેરફાર થશે નહીં. નવીન સાદસ થવા સંભવ નથી. ઘર તરફની ચાંતી રહેશે. પ્રજા તરફની ચાંતી રખાવે. રાજ અને શત્રુ તરફની મુશ્કેલીઓ રખાવે. નોકરી અને ધંધા રાજ્યારમાં

સામાન્ય રાહત રહે કાળી વસ્તુના વહેપારથી સામાન્ય સાધન થાય. મોત્રા અને રેનેડીઓથી ખાસ લાભ નથી. ખર્ચ સારા માર્ગે સામાન્ય થશે.

આ રાશીની બહેનોની તખીયત સામાન્ય રહે, પરંતુ ઘરીરે વાધુ, અપચો બતાવે રહે. ઘર અને કુટુંબ તરફનું સુખ સાફ છે. પ્રજા તરફની ચાંતી રહેશે. પતીનું સુખ સાફ મળશે. પતીની તખીયત સારી રહે. નોકરી, ધંધા કરતી બહેનો માટે આ માસમાં ખાસ લાભ નથી. નોકરીમાં ખાસ લાભ નથી. નોકરીમાં ખાસ કાળજી રાખવી. મોત્રા અને સર્ગ સંબંધીથી અર્થાંત રહે. ખર્ચ સારા માર્ગે સામાન્ય થાય.

(૮) પુરુષ (૧-૫) :—આ માસમાં તખીયત સારી રહે, પરંતુ ઘરીરે ગંદમ પ્રતીતિ રખાવે. આર્થિક રચીતી મુશ્કેલી. નવીન વહેપાર કરવો. નહીં. ઘર અને કુટુંબથી સાફ છે. પ્રજા તરફથી સંતોષ રહે. રાજ અને શત્રુઓ શ્રેય નહીં. ઓની તખીયત સામાન્ય સારી રહેશે. પતીનું સુખ સામાન્ય છે. ધંધા રાજ્યાર અને નોકરીમાં તકલીફ નથી, પરંતુ ખાસ કાળજી રાખીને હામકાળ કરવું. મોત્રા અને સર્ગ સંબંધીથી સાફ છે, પરંતુ ખાસ લાભ નથી. ખર્ચ મોજાણપરમાં વિશેષ રખાવશે.

આ રાશીની બહેનોની તખીયત સામાન્ય સારી રહેશે. ઘર અને કુટુંબથી સામાન્ય સાફ છે. પ્રજા તરફથી સુખ ચાંતી રહે. પોતાના પતીનું સુખ સામાન્ય છે. પતીની તખીયત સારી રહેશે. નોકરી રાજ્યાર કરતી બહેનોએ હામકાળમાં ખાસ કાળજી રાખવી. મોત્રા અને સર્ગ સંબંધીથી સાફ છે. ખર્ચ મોજાણપરમાં વિશેષ થવા સંભવ છે.

(૯) કન્યા (૬-૮-૧૫-૧૮) :—આ માસમાં તખીયત સારી રહેશે. પૈસા સંબંધી મુશ્કેલીઓ જોણી થશે નવીન સાદસ કરવાની ઇચ્છા થશે, ઘર અને કુટુંબ સંબંધી સુખ સાફ છે. પ્રજા તરફની અર્થાંત રહેશે. રાજ અને શત્રુઓ તરફથી મુશ્કેલી નથી. ઓની તખીયત સાધારણ રહેશે. ધંધા રાજ્યાર

અને નોકરી પડે સાફ છે. ખાસ યુરોલી નદીને નદી. મીત્રો અને રેનેલીઓ તરફથી મુરોલીઓ નદી.

આ શાશીની બહેનોની તબીબત સાધારણ રહેશે. કુટુંબ તરફથી સુખલાંભી રહેશે પ્રભ તરફની પીડા રહેશે. પતીનું સુખ સાફ છે પતીની તબીબત સામાન્ય રહે. મીત્રો અને સર્ગા વહાલાંની દેહલું નથી. સામાન્ય રીતે આ માસ સારો જશે.

(૧૦) મકર (૫ જ) આ શાશીવળી બ્યક્તિઓની તંદુરસ્તી સારી રહેશે. આર્થિક સંભોગે સુધરવા સંભવ નથી. ધર અને કુટુંબ તરફની ચીંતા રખાવે. પ્રભ તરફની અશાંતી રહેશે. રોગ અને યતુઓ ફાવે નહીં. ઓની તબીબત સામાન્ય રહેશે ઓના શરીરે વાયુ રખાવે. નોકરી ધંધા રોજગારમાં સામાન્ય મુશ્કેલી રહેશે. મીત્રો અને રેનેલીઓ તરફથી ખાસ લાભ નથી. ખર્ચ સારો માર્ગે વિશેષ રહેશે.

આ શાશીની બહેનોની તબીબત સારી રહેશે. કુટુંબ તરફની સામાન્ય ચીંતા રખાવે. પ્રભ તરફની અશાંતી રહેશે. પતીની તબીબત સામાન્ય રહેશે. પતીને શ્રદ્ધા રહે. પતીનું સુખ સાફ છે ધંધા નોકરી કરતી બહેનોએ આહુ કામ કાજમાં ખાસ કાળજી રાખવી. સર્ગા રેનેલીઓ વડે ખાસ લાભ નથી પરંતુ એકંદર આ માસ સારો જશે.

(૧૧) કુંભ (૧૨-૨૧-૨૨) :—આ માસમાં શરીર સામાન્ય સાફ રહેશે, પરંતુ અમ પ્રકૃતિ રાખશે. આર્થિક સ્થિતિમાં ખોસ સુધારો નથી નવીન સાદસ કરવું નહીં. કુટુંબ તરફની સામાન્ય ચીંતા રખાવે પ્રભ તરફની ચીંતા રહેશે. રોગ અને યતુઓ તરફની મુશ્કેલી નહે. ઓની તબીબત સામાન્ય નરમ રાખશે. ઓનું સુખ સામાન્ય છે. નોકરી, ધંધા રોજગારમાં સાફ છે, પરંતુ ખાસ લાભ નથી. મીત્રો અને રેનેલીઓ ભેડે સામાન્ય સાફ રહેશે સારા માર્ગે વિશેષ ખર્ચ થશે.

આ શાશીની બહેનોની તબીબત સારી રહેશે. કુટુંબ તરફની સામાન્ય અશાંતી રહેશે પ્રભ તરફની સંતોષ રખાવે, પતીની તબીબત સારી રહે, પરંતુ પતી તરફની સામાન્ય ચીંતા રખાવે. નોકરી ધંધા કરતી બહેનો માટે આ માસ સારો છે. નોક-

રીમાં ખાસ મુશ્કેલી નથી મીત્રો અને સર્ગા સંબંધી સામાન્ય સાફ છે. ખર્ચ સારા માર્ગે વધુ થાય. એકંદર આ માસ સાધારણ જશે.

(૧૨) મીન (૬-૧૫-૨૫) :—આ માસમાં તંદુરસ્તી સારી રખાવે આર્થિક મુશ્કેલીઓ રહેશે. કુટુંબ તરફથી સુખ સામાન્ય મુશ્કેલી નવીન સાદસ કરવાનો યોગ નથી. પ્રભને પીડા સામાન્ય રહે. રોગ અને યતુઓ ફાવે નહીં. ઓની તબીબત સારી રખાવે. ઓનું સુખ સાફ મજાશે નોકરી, ધંધા, રોજગારમાં સાફ રખાવે. મીત્રો અને સર્ગા સંબંધી ખાસ લાભ નથી, સામાન્ય રીતે સાફ રહે ખર્ચ વિશેષ માસ એકંદર આ માસ સારો જશે.

આ શાશીની બહેનો માટે આ માસમાં તબીબત સારી રહેશે. કુટુંબ તરફની ચીંતા ચીંતા રખાવે. મુશ્કેલી તરફની ચીંતા રહેશે. પતીની તબીબત સારી રખાવે. પતીનું સુખ સાફ મજાશે નોકરી ધંધા કરતી બહેનો માટે નોકરી ધંધામાં તકલીફ નહીં નહે. મીત્રો અને સર્ગા વહાલાંથી સાફ છે. મોજ રોજમાં ખર્ચ વિશેષ રખાવે.

× × ×

નોંધ : ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણેનું સામાન્ય માસીક ફળ બારે રાશિવાળી બ્યક્તિઓ માટે સામાન્ય રીતે ખૂબી સકાય. પરંતુ શાઈ પલ્લ બ્યક્તિએ પોતાનું ફળ વિચનવાગ જાણવું હશે તો તીચિના ઠોણે પત્રબ્યવહાર કરવાથી તેનો સંતોષ કાગળ ખુલાસો કરવામાં આવશે. જવાબ માટે દોઢ આનાની દિક્રિટ બીજવી.

• ઠોણું :— "અવેદિય ભુવન"

ચોદવાળા સોસાઈટી, મણીનગર, અમદાવાદ.

શ્રી. આપના રેનેલીની

જ્યોતિષી નરવરસાલ. પી. ત્રિવેદીના જ્યોતિષ.

દુઃખદ અવશાન!!!

શ્રીમતી સરાજીની નાયકુ ગવર્નર સુકત પ્રાન્ત તા. ૨-૩-૪૬ વહેલી સવારે ૮-૩૦ વાગે એકા એક હૃદય બંધ પડી જવાથી અવસાન થયું છે. આ આકસ્મિક બનાવે સાશાએ દેહને શોકમાં ગર્કાવ કરી સુકયો છે.

પથ્થર પર પાણી

પ્રયોજક :—શ્રી રમણીદાસ જયચંદલાઈ દલાલ

બી. એ. એલ. એલ. બી. વડીલ.

[ગાતાંકથી ચાલુ]

એટલામાં તો વામનભાઈ શિવાલયની પ્રદક્ષિણા કરી ચોલ્યા. ખુલ્લાની દરેક મૂર્તિને ફક્ત નેવેલ ધરાવ્યું. શિવાલયમાં પણ પુલકે સામ-મોનો દ્રશ્યો ક્યોં આવે. રાજવણી પામેલો. આગેવાન આ પથ્થરની મૂર્તિઓ આગળ આમ ભક્તિમાનથી એની પૂજા કરે એ કંચનને જરા વિચિત્ર વાગ્યું.

વામનભાઈએ પાછળના તળાવનું દરજ નિહાળવા હાક મારી ત્યારે કંચનથી દીકા ક્યોં વિતા ન રહેવાયું, “કંચનીસન ૧૯૪૦ના આ જમાનામાં તમારા જેવા આ નજર મૂર્તિઓમાં પ્રયુક્તો સાધાત્માર કરતા નેઈ મને એટલું તો આશ્ચર્ય થાય છે કે...”

“એમાં આશ્ચર્ય પ્રાપ્તવા જેવું શું છે !” વામનભાઈએ એની વાત વચ્ચેથી જ કાઢી નાખી, “હું તો મોટા સુપારકે ઘઈ ગયો જ્યાંય છે ને, કંચન ! આ પથ્થર તો પરમેશ્વરનું પ્રતીક છે. ‘વી ઇકિતિયી તમે એમાં પ્રયુક્તો સાધાત્માર કરી રહો છો. એવોજ ભક્તિભાવથી તેને વહે છે. અંદોનો પથ્થરે પથ્થર પવિત્ર છે. આ શિવાલયમાં આવી મેં કેટલીકવાર ભગવાન અંદર પાસે વરદાન માટે પ્રાર્થના કરી છે. અને જોનાનાંય કંઈકે કેટલીયેવાર મારા પર રવા કરી મ્હારા કોર પૂર્ણ છે. પીકા એટલી જ છે કે કરાવીને કાલિન વાંચી વાંચી માડું મનજ અવર્ષ ગયું છે. હું કલ્પો છું. ‘એ બધાં નામ મેં પણ સાંભળ્યાં છે. પરંતુ એમનાં પુરતકાં વાંચવાની મેં કદીયે પરવા કરી નથી અને કાલિવ્યમાં કાઈ પણ દિવસ એ વાંચી પૂડું સમજવાની મને આસા પણ નથી. પરંતુ તેં તો એ મુશ્કિત કાળજીપૂર્વક અભ્યાસ કર્યો છે એટલે મારે પરમેશ્વરની જરૂર નથી.

“ના વામનભાઈ, એમ નહિ. આવી વિચાર સરણીમાં જ તમારી બૂલ થાય છે. પરમેશ્વરના અસ્તિત્વ વિષે કદાચ કું નાસ્તિક જ્યોતિષો હોઈશ. પરંતુ કું પ્રયુક્તો માનતો ચાલું તો કું ગીતા અને ઉપનિષદ વાંચુ. પરંતુ માર્ગમાં ભિત્તો કહેવા પ્રત્યેક પથ્થરને આમ તમારી જેઠે પ્રયુક્તો તો નજર કું.

પેલા આપના પૂજારી સામે નજર કરો. પવિત્ર વેદની ફિસ્મદીતો દક્ષો પણ એ સમજે છે ! જેવો પૂજારી એવોજ લાકા, આ બધી વાતોથી જરા બેચેની કદાચે તમારે વિદ્યાર્થીને જોઈએ, વામનભાઈ,

“કદામ તું ખરો હોઈશ ‘વામનભાઈએ જવાબ આપ્યો, ‘હતાં અમારી સાદી વિચાર સરણીની આડે આવવાથી તને શો લાભ થવાનો છે ! અદો કાંઈ રહેવાનું થાય તો મારા કહેવાનો અર્થ પણ તને જરાજર સમજાઈ જાય, આ પથ્થરોમાં દેવતાઓનો વાસ છે. એમને હોવાપરવાન કરી અમે જીવી કહીએ તેમ નથી.”

કંચન કશું જ બોલ્યો નહિ. બન્ને જણ મૂળા મૂળા માછલીએ તરફ બાંજો સમય સુધી એઈ રહ્યા, સંખ્યાકળ ઘઈ ગયો હતો એટલે વામનભાઈ પાછા વળવા ઉતાવળા થયા.

પાછા ફરતાં અર્ધે રસ્તે રાત પડી. ગજને ચોમેર અધકાર છનાઈ ગયો. વામનભાઈનાં માથાએ મટાલો સળગાવી ને તેનાં ઝાંખા અજવાળામાં તેમણે ચોતાતો માર્ગ જોઈ જોઈ કરવા માંડ્યો. રાતનો દેખાવ ભયંકર હતો. કંચન એ દરેકને જ વિચાર કરી રહ્યો. વંદી વંદી ઝાંઝરા વાળા વાડો, બેતરે, માટીનાં ટેકરા, ખગૂરીનાં બેચાં ઝાડ ને એક ઝાંઝર ફરતાં જ હોય એવાં માર્ગો, શિવાલયવાની રોકા જ નોડરોની નગન ને સ્પામળી આકૃતિઓ અંધકાર ને અનિષ્ટનાં ભદ્રે એનાં દિલમાં ધર કહું. વામનભાઈની વાતો સાચી હશે ! એના વિચારો પણ ભયંકર પડ્યાં ખાઈ રહ્યા હતાં. વહેલી પ્રભાતે નિર્માળ પ્રકાશને કંઈકે, ઝાંઝર અને લીલાતારીએ એનામાં

નવચેતનને આશા ભરી હતી. જ્યોતે એ તાજબી અદ્વૈત ધર્મ હતી, તે જગદે એના પર અકર્ષણ હતું. હવે વાલકુણ્ઠી પછી એનું ચિત્ત પ્રકૃષ્ઠત બન્યું હતું. એના દિલમાં જંગીર ને જોડા, વિચારો આવવા માંડ્યા. અને રાત્રિ પછા પછી આ જીવ જનું કારણ વાતાવરણમાં, એના દિલમાં એક પ્રકારનો ભયસંચાર થવા લાગ્યો. જીવન મૃત્યુની વિચારણામાં એ ઝોલે ચઢ્યો. સૃષ્ટિનાં સત્ત્વોનાં વિકાશ જોમ આગળ મનુષ્ય વામન સ્વરૂપ બનતો જાયો.

આખા મરતે બેમાંથી કાઢી જોડ્યું નહિ, એવામાં માર્ગમાં એક અધ્યયનેનું ધર આવ્યું. તે તરફ વામન-ભાઈએ જાણી જોઈને કંચનનું ધ્યાન ખેંચ્યું. એના માલિકને ભૂતાવળે અનેક પ્રકારની સત્તામણી કરી હતી. છેવટે ધરને ચીંતા લાગી હતી અને એ જીવ લઈને ભાગી છૂટ્યો હતો. પરિણામે કાનારે મન અજમાવી એને હેરાન પરચાન કરી મૂક્યો હતો.

છેવટે તેઓ ધૈર્ય પહોંચ્યા ને વાળુ કરવા બેઠા. વામનભાઈની પત્નીએ જરા સ્વાદિષ્ટ રસોઈ જનાવી હતી એટલે કંચને વાળુ કરતાં લહેર પડી પરંતુ એક નજીવા બનાવે વાળુની બધી જ મઝા મારી નાખી વામનભાઈનો સ્વસ્થાવ આમ ઉમ્મ તો હતો જ. આંખોમાં જરા કાંકરી આવતાં જ ભડકો થયો. બે પરવાઈ માટે એની પત્નીની એણે ધૂળ મઠી નાખી. વામનભાઈનાં પત્ની આમ મધ્યજ્ઞ જ્ઞાન્ત પ્રકૃતિનાં હતાં. જરૂર આમ મહેમાનનાં દેખતાં એના પતિ એને શિલાવે ને એમનાથી સહન થયું નહિ "એ ખણું બોલવાનું છે." એમનાથી સામે જવાજ ચાલ્યા નિતા ન રહેવાયું, "તમારે ગામમાં આમ તેમ રખાવું છે ને પટલાઈ કરી છે અમારું ચગેર તો જાણે લોહાનું થયું હશે. રામુ ગોપાલ ને બેમીની સંસાળ રાખવામાં મને ધડીનીએ કુરસદ મળતી નથી વળી બેમી આજ કેટલાય દિવસથી માંદી છે. એની તમને જરા પણ પરવા છે? આજે ગામમાં ચોખા સાફ કર્યા હતાં મને કુરસદ નેડોની જરા કોકો આવો અર્ધે તેમાં શી વાંઘો વેદાઈ ગઈ હું તે કોઈ તમારી ગુલામ છું!"

"જહુ થયું એ" વામને અજના કરી, "અજ અજ કર, મારા ભાતમાં કાંકરી આવે એ મને જરા પણ પાલવવું નથી બેજાને કેમ છે?"

"કોક છે. પણ તેમાં આપે કશી એ ધાડ મારી નથી." જાણે ત્રિશ્વ કરતી હોય તેમ બેજાએ રાડ નાખી વામનની પત્ની એને માખડો ઉંપાડી દેવા અંદર ગઈ

વામને ખબા ચાલ્યા ભાતમાંથી કાંકરી દૂર, કંચનેને જરા મેદાન મુશ્યું.

"અરે વામનભાઈ, પરચર પર તે આટલું બધું ઉઘાઈ પાણું હશે? તમારે તો પ્રત્યેક પત્તર સાચવી રાખી એની પૂજા કરતી જોઈએ પરચરમાં પરમાત્મા છે. સાંજે જ તમે મને શિખવાયું હતું ને "કંચને જગતામાં ઘી હોયું."

તે વામનભાઈની કમાન છડી જ "જો કંચન, ત્યારે એની વાત કરતી નહિ. હું તને જૂનવાણી લામતો હોઈ તો ભલે"

"જો તમે મને પાકાર કરતા હો તો" કંચને જરા પણ મૂંચવાયા વિના ઉત્તર આપ્યો "હું કહું છું કે તમે આમાં જૂનવાણી બની જ ગયા છો. આ પાંચ વર્ષમાં તમારામાં કેટલો બધો ફરક પડી ગયો છે. તમે યુવાન છો છતાં તમે પરચર બની રહ્યા છો, કદાચ એ પરચર તમારા કુટુંબનો ને ગામનો પ્રશ્ન બની ચકરી...તમે એવી રીતે વર્તી રહ્યા છો કે જાણે..."

"પસ કર કંચન, ત્યારે ત્યારે ભાવણ સાંભળવું નથી દેખાયલા રાષે બેલ્યો, 'તું' ત્યારે જાતને જ જૂલો ગયો છે. તું ત્યારે દૂરનો સંજો છે, એવું જ નહિ પણ ત્યારે અંગન મિત્ર છે એ વાત તું જૂલો જાન છે. આજે એ મેરીના તું ટુકડે ટુકડા કરી રહ્યો છે ત્યારે મીઠા મધુસો નેની કૃતિઓ હશે ત્યારે નેટલું ત્યારે વાચન વિજ્ઞાન નહિ હોય. પરંતુ એક બે વર્ષોમાં તું પણ પરચોઈ ને ધર સસાર માંડેશ. પછી ત્યારે ફિલ્સુફીની વાતો કરવા આવજો ત્યારે પરચરનો પરમેશ્વર કાણ છે તે આપણે જોઈશું."

કચનને લાગ્યું કે એ મણોજ આગળ વધી ગયો હતો. એના મિત્રને ખરેખર ખોટું લાગ્યું હતું.

“તમને ખોટું લાગ્યું હોય તો હું દિનમીર છું વામનભાઈ, મ્હારાથી વધારે જોતાઈ ગયું હોય તો ક્ષમા કરશો. આજના મુંદર દરયો ને આજનો કદાચ હું પણ જોઈ બેસીશ. પરંતુ તમારા જેટલો આત્મસંતોષ હું કદીએ અનુભવી શકેશ કે નહિ તેની મને શંકા છે.”

વામનભાઈ કંઈ જ બોલ્યા નહિ,

ખૂબ જીવડ્યા. થોડો વાર આમ તેમ અર્ધા માર્ગે. અનેક વિચારો જવા ખૂબનેયે પ્રવાસ કર્યો. છતાં દરેકને પોતાની વાત સાચી જણાવે. યાકનું પદાનું કાઢી કચન લીધી ગયો,

ખીજે રિવસે વહેલા પ્રભાતે એક ચિઠ્ઠી લખી કચન વિશ્વ યત્ર ગયો હતો “મને લાગ છે કે

મને અહીં જાહેરો નાંદ” એણે લખ્યું હતું “મધ કાલના અનાવ પછી મ્હારું દિલ એકદમ ઉઠી ગયું છે. એટલે કાલ તો હું વિદાય પાઠું છું. મધકાલના મ્હાળ જોઈ પછી અહીં એક પણ ધણ રોજનાનો મને અધિકાર નથી,”

એતરોમાંથી રોજન લખે જતો માર્ગે કચનને અમરો યઈ પડ્યો. લીધોતરી પરનું આકળ ને પંખીઓનાં શ્રીકાં ભીત, આકાશનું સ્વચ્છ તેજ અને મંદ વાયુલહરોમાં ડોલતાં વૃક્ષોએ કચનને સાન્ન્યન અપ્યું. એના દુભારવા આત્મા પર અમીસિયન મયું. રોજને પહેલ્યો તમારે સુષ્ ઊંચે ચડી ચૂક્યો હતો.

એને નિર્મળ બાવિની આગાહી થઈ.

એલ્યુમિનિયમનાં વાસણો

શુદ્ધ એલ્યુમિનિયમમાંથી બનાવેલાં રસોઈ માટે સર્વોત્તમ સ્વીકાર્યાં છે.

‘કોલિન’ માર્કીવાળાં વાસણો શુદ્ધ એલ્યુમિનિયમમાંથી જ બનાવાય છે એટલે તેઓ વધુ અને વધુ વપરાય છે વજનમાં હલકાં, કઠક ઠરાવવાની કડાકૂટ નહિ, ઘાટમાં મુંદર અમારા એનોડાઈઝ કરેલાં રંગીન વાસણો લેટ માટે અજોડ મનાય છે

જવણલાલ (૧૯૨૬) લીમીટેડ

— કોલિન બ્રાન્ડ વાસણોના બનાવનારાઓ :—

કલકત્તા — મુંબઈ — મદ્રાસ — રાજમહેન્દ્રી — રંગુન — એડન

બાળકોની કેળવણી

(લેખક : શ્રી રામનાથ મુનન)

[આજકાલ બાળકેળવણીનો પ્રશ્ન ખૂબ ચર્ચાસ્પદ બનેલો છે. કેળવણી એટલે શું ? તેની શી અમલ છે ? કેળવણીમાં માતાપિતાનો સહકાર કેવો ? અને કેટલો ? બાળકને શાળામાં મૂક્યા પછી માતાપિતાની બાળક તરફની ઉપેક્ષાવૃત્તિ વગેરે પ્રશ્નો ખૂબ વિચારવા જેવા છે. તેને માટે માબાપોએ જરાપણ આગસ કે બે પરવાઈ રાખવાનું ચાલી શકે તેમ નથી. કારણકે બાળક એ અવિષ્કૃત નાગરિક છે. તેમથી જ રાષ્ટ્રનું નવસર્જન નવનિર્માણ થવાનું છે તેનો વારસદાર છે. તેને વારસામાં ઉત્તમ મૂલ્યો અને સંપૂર્ણ નાગરિકતા આપીએ તો જ આપણે તેના આશા વાદી અને વારસદાર બન્યા છીએ તે સારું મળ્યાય, બાળકોની સર્જકપ્રવૃત્તિ અને તેની વિવિધવૃત્તિઓનું સમૃદ્ધિ કરવા રીઝણિ, તેમજ માનસશક્તિઓ પ્રયોગો દ્વારાને અનુભવો નક્કી થયા છે તેનું જ્ઞાન શિદ્ધિને હોલું ભેદથી તેટલું માબાપને પણ હોવું ભેદભર્યું. એ અપેક્ષા આજના આઝાદી ભોગવતા બાળકના માતાપિતા માટે વધારે પડતું નથી. બાળકની સાહસિક ક્રિયાઓ, તેની વિવિધ વૃત્તિઓ, અને સર્જનાત્મક પ્રવૃત્તિઓના વિકાસ માટે આપણે શું કરી શકીએ વગેરે બાળકો આ લેખમાં પ્રમાણ બદલી સમર્થવવામાં આવેલું છે.]

બાળકોનાં સ્વભાવ

કોમળ વસ્તુ પર પ્રભાવ જલદી અને સ્થાયી પડે છે. નાના કોમળ છોકરો મારી પોતાની ઇચ્છા મુજબ જ બાળુ વાળવો હોય તે બાળુ વળી શકે છે, કાચી માટીના વાસણને કુંભાર પોતાની ઇચ્છાનુસાર આકાર આપે છે, બસ આજે દુશા બાળકોની, જે માટે એકાદ એક નિયમો રજૂ કરવામાં આવેલા છે, હાલ, વામનશાસ્ત્રનાં પાત્રી આમ ઘણાજ શાન્ત પ્રત્યેકનામાં હતાં. પરંતુ આમ મહેમાનના રૂપમાં જોના, તમને એને જિંદગીને એમનાથી સદન થયું નહિ જાણકોનું બધું જોતવાનું છે. "એમનાથી સામે જાણ થું છે કે વિના ન રહેવાયું, "તમારે ગામમાં આમ તેમ તેથી મનું છે ને પટલાઈ કરવી છે અમારું" સગી તો જોઈને દોહાનું પાડ્યું. દશે. રામુ ગોપાલ ને બેમીની-સલાજ રાખવામાં મને ધડીનીએ કુરસદ મળતી નથી. વળી બેમી આજ કેટલાય દિવસથી માંદી છે. એની તમને જરા પણ પરવા છે ? આજે રામાએ જોખા સાફ કર્યા હતાં મને કુરસદ નડોતી જરા કાંઈ એનો ગઈ તેમાં શી વાડો વેદાઈ ગઈ ? હું તે કાંઈ તમારી ગુલામ છું ?"

બોળામાં માટે જ તેનું જીવન ધાતર માના હાથમાં છે. માતા ઇચ્છે તો પોતાતા આચરણ દ્વારા બાળકને સદાચારી, ઇશ્વર ભક્ત, કર્તવ્યપરાયણ, શ્રીમંત, ધીર, વીર, તેમજ ગંભીર બનાવી શકે છે; અને જો ઇચ્છે તો તેને ચોર, લગાડ, પાખંડી, કોધી અને કરપોક પણ બનાવી શકે છે.

બાળકેળવણીમાં માતાનો ફાળો

માતાનું હાથ સ્નેહાળ હોય છે, તે પોતાના સાર્વિક સ્નેહથી બાળકના જીવનમાં સંસ્કૃતિ ઉત્પન્ન કરી શકે છે પરંતુ સારી અને ખરાબ બન્ને વસ્તુઓની હદ હોય છે. સ્નેહ પણ જો વિવેક મર્યાદા પડાવી આગળ વધે છે, તો તે અદિત કરે છે. બાળકોના બગાડવામાં ધડતું કરીને આ જ કારણ હોય છે. સામાન્યતઃ કમ પછી મૂળી વધે અથવા મૂળી સંતાનનાં મરણ બાદ બાળકોના જન્મ થાય, કે મૂળી પડોડરીઓ પછી મુજબનું સૌમાન્ય પ્રાપ્ત થાય, સંસ્કૃત મુજબ થયા પછી બીજા સંતાન ન થાય. અથવા અન્યનું વધારો થાય વગેરે અનેક પ્રસંગોએ માતા પિતા (વિશેષ કરીને માતા) બાળક પર અદ્યો અધો

સ્નેહ રાખે છે કે રાત દિવસ તેમના બોલામાં જ બાળક ઉછરે છે પરિણામે તેનું આચરણ બેબમમ છે કેટલીક વાર તો તેના નીચેનાં અંગે એકદમ નબળા પડી જાય છે, અથવા તો લજ્જાપૂર્ણ છે. બાળકોને જિહ્વા જતાવવામાં પણ આજ સ્નેહ કારણ બૂત હોય છે. કેટલીક માતાઓ બાળકને સ્નેહવશાત પોતાથી જુદો થવા દેતી નથી. તે એમ માને છે કે મારા પુત્રની ક્યાં હજી ઉંમર યદ્યપિ છે, હજી દૂધના દાંત પણ ક્યાં પડ્યા છે ? હજી તો ધણી ઉંમર બાકી છે; લાણ્યેને નાંદ બણે તો પણ શું ? કાંઈની બીજ તો થોડી માંગવાતો છે. ધરતરે જે આપું છે તેથી ચાલશે આથી બાળક ક્ષિયણથી વંચિત રહે છે, અને ગવિખમાં ધણું દુઃખ ભોગવે છે. ધણીવાર એમ પણ ભ્રાતામાં આવે છે કે બાળક ખરાબ સોજતથી અથવા તો બાળસ્વાભાવિક અચળતાથી અચોક્કશ કાર્ય કરવા મંડી જાય છે, જેમકે પર્તા રમવાં, જીજાર રમવો, છોકરાઓ સાથે ભેગા મળી રસ્તે જતાં માણસો, પશુઓ વગેરેને હેરાન કરવાં, પશુઓ, જંતુઓ પર પરથર ફેંકવા કે કીટી વગેરે જીવ જંતુઓને પગ તળે છાંંદી નાંખવા બીકે પીવી, અપશબ્દ બોલવા, ધરમાંથી છૂંપી રીતે પેશા, ફીપીઆ વગેરે લઈ જઈ જાગરમાંથી ચીંતે ખરીલી, વગેરે વગેરે અને માતાપિતા આ વિષે સંપૂર્ણ જાણકાર હોય છે પરંતુ બાળક પ્રત્યેના સ્નેહને લીધે તેઓ તેને કાંઈ પણ કહેતાં નથી. ઉલટું તેઓ તેની આવી વર્તણૂકથી ખુશ થાય છે આ બહુ જ હાનિકારક છે.

બાળક કેળવણીમાં પરિસ્થિતિની અસર

મહત્તિ ભેદ અનુસાર આજકાલ કેટલીક માતાઓમાં વાસ્તવ્યનો અભાવ જણાય છે. તેઓ અજ્ઞાન હોવાને લીધે અથવા તો ફેશનથી ગુલામ થઈને પોતાનાં અક્રિય જીવન અને આરામને પ્રાધાન્ય આપે છે, અને બાળકોના કાર્યને ઓછું મૂલ્યે છે ફેશનની પૂતળાઓ પોતાને ક્ષિપ્ર દેહવાસનારી આજની કેટલીક સ્ત્રી-પુરુષના અવધને પાશવિક મનો-વિભરની પૂર્તિનું સાધન માન સમજે છે, તેથી

બાળકને જન્મ થતાં જ બાળકને પોતાથી જુદો રાખે છે. બાળકને ડુંધ પીવડાવવું, પાલન કરવું, કેળવણી આપવી વગેરે બધાં જ કામો આપા પર છોડી દે છે. બાળકનું જીવન કેવી રીતે વીતે છે તેની પણ તેને ચિંતા નથી હોતી. પરિણામે તોફારાકારનાં કારોસે રહેવાથી તે લોકોના સર્વ પ્રકારના અવશ્ય તે અનુકરણશીલ બાળકમાં આવે છે. શીમ'તોના છોકરાઓ બગડવામાં આ એક મોટું કારણ છે.

કેટલીકે માતાઓ છોકરાને ખવડાવો પિવડાવી નિશાળે મોકલવામાં જ પોતાના કર્તવ્યની ઈતિધી માને છે. તેઓ એટલું ભ્રાતાને જમ પણ નથી લેતી કે બાળક નિશાળમાં શું બણે છે ? કાના સપાઈમાં રહે છે ? કેવા છોકરાઓ સાથે નિશાળે ભેગ છે : અને શું કરે છે ? આથી માતાઓને જરૂર કાંઈક અવગણ મળે છે. આખો દિવસ બાળક ઘેર રહી જાતજાતનાં તોફાન મસ્તી કરતો પડે છે તેટલી માતાને રાહત મળે છે. પરંતુ બાળકની જીવનધારા કાંઈ બાજુ વહે છે. એ વિષે માતા ઊત્સાહિત હોય છે. મા બાળકને સુધારવા નિશાળે મોકલે છે. અને સમજે છે કે બાળક સુધરે છે. પરંતુ વાસ્તવિક રીતે તો તેનું વધુ અધઃપતન થઈ રહ્યું હોય છે. આજકાલની નિશાળોની કેળવણીમાં જે કુષ્ટપરિણામ દેખાય છે. નિશાળોમાં 'બાળકોનું' જે નૈતિક પતન થઈ રહ્યું હોય છે, તે ભેદને તો એમ કહેવું પડે કે બાળકને નિશાળે મોકલ્યા પછી તો માતાપિતાની જવાબદારી ઉલટી વધે છે. કેમકે તે વખતે વિપત્તિની સંજ્ઞાના અધિક પ્રમાણમાં વધે છે તેથી માતાપિતાએ બાળકને નિશાળમાં મોકલ્યા પછી એમ ન સમજવું કે બાળક પ્રત્યેની તેમની ફરજમાંથી તેઓ મુક્ત થયા, પરંતુ બાળક પ્રત્યે તો તેથી પણ વધુ જાગૃત રહેવું જોઈએ.

બાળકોના અધઃપતનનું ઓછું કારણ માતા-પિતાઓનું બાળક પર અધિક કાવચેપાયું છે. મોટા શુદ્ધ નીચે નાતો છોકરો નથી ઉછરતો, અને જો ઉછરે તો જોવા ખુશ્લા રજામાં ઉછરે છે તેવો નાંદ. જસ, બાળકો મારે પણ આજ વાન છે. બધાં પ્રમાણથી

વધુ હુકમ તેમના પર ચલાવાય, નાની નાની વાતોમાં તેમને જેમ તેમ ટોકવામાં આવે, ત્યાં જ બાળકનું જીવન નષ્ટપ્રાય : થઈ જાય છે કળી ખીલતાં પહેલાં કરમાંઈ જાય છે. પરિણામે બાળક નિરાશાવાદી અને નિર્જન થતો જાય છે. અને ચારિત્ર્ય બળ શુભાવી બેસે છે.

માતાપિતાએ સમજવું જોઈએ કે બાળકને તેઓ સંબંધમાં તો રાખે પરંતુ વધુ પડતું ટોક ટોક ન કરે, બાળ સ્વભાવની સ્વાસ્થ્યવિહિત અથવા શરજતાને ક્યારે ન નાખે, જે વાત જે સમયે જરૂરી હોય તે સમયે સમજાવીને અને જરૂર હોય તો પ્રેમપૂર્વક કપકા આપીને કહી દેવી જોઈએ નહિ તો તેનો પ્રત્યાઘાત પડે એ સ્વાભાવિક છે, નાના કાકા અથવા વેલાનો રક્ષણ માટે વાતની આવશ્યકતા છે. દીવો દાંહણુ જમર ખરાબ પ્રકાશ નથી આપી શકતો અથવા તો ઊંચાઈ પણ જાય છે. ખસ એ જ પ્રમાણે પ્રેમપૂર્ણ વિવેકમય શાસનની જરૂર છે; વિવેક પૂર્ણ શાસનમાં તો બાળકને સ્વતંત્ર થવા દે તો તેની સ્વાભાવિક શુદ્ધ શક્તિઓનો નોટલો વિદ્યાસ ચાલે છે તેટલો ખીલ ઠાઈ પણ પ્રકારે થતો નથી.

આચરણની સીધી અસર

આચરણની શક્તિ અપાર છે આચરણના "મૂક બાબ્બાન" થી જે કાર્ય થાય છે, તે મોટા મોટા સુધારા વિદ્વાનો રાતદિવસ ઉપદેશ આપીને અંબીર વિદેયવાસક લેખ સળંગે તથા ખીલ પ્રકારનાં શિક્ષણ સળંગી પ્રયત્ન કરીને પણ નથી કરી શકતા. આચરણમાં એક એવી કિંમત શક્તિ છે કે જે બીજાને કર્તવ્ય તરફ પ્રેરે છે તો પછી બાળકો તો સ્વભાવે જ અનુકરણશીલ હોય છે. તેથી માતાપિતાએ પોતાનું આચરણ પોતે બાળકને જેવું બનાવવા ઇચ્છે તેવું રાખવું જરૂરી છે. ધાતુની મૂર્તિઓ બનાવવા માટે મીનાની જરૂર પડે છે, તેમ બાળકનું જીવન ટાળવા માટે માતાપિતાનું જીવન જ ખીલાફ છે. માતાપિતાએ યાદ રાખવું જોઈએ કે બાળકને પ્રારંભે તેમના પર પ્રભાવિત થાય તે સહચારી નથી બનાવી શકાતા, પહેલા પોતે

સહચારી થવાથી તેઓ સહચારી થશે, પોતાના બાળકો સમગ્રી જનને એવી અસંબંધી માતાપિતાની આજ્ઞા ઉપર નિરીક્ષામાં જ પશ્ચિમે છે તેથી માતાપિતાએ શરીર, મન અને વાણી-પ્રભુમાં સંયમ રાખવો જોઈએ.

સંતતિને સારી બનાવવા માટે માતા-સુલક્ષિત હોય એ વાત જરૂરી છે. વાતું ખડું એમ જોવામાં આવે છે કે જે પરમા માતા ચતુર હોય છે તો તેમાં સંતાન પણ વર્ણા ચતુર તેમજ ચુલ્લાન હોય છે. કોઈકેયોનું જીવન તો સંપૂર્ણ રીતે માતા પર નિર્ભર છે.

પહેલાં કહેવામાં આવ્યું તેમ બાળકોના હૃદય ઉપર નાની નાની વાતોનો પ્રભાવ જલદી પડે છે, સામાન્ય રીતે એમ જોવામાં આવે છે કે માતાઓ બાળકમાં બીવાની ટેવ પાડી દે છે, ત્યારે ઠાઈ વખત કોઈનું હૃદય ન પીએ, કપડાં ન પહેરે, રાતે ધણુ સમય સુધી જાગે, વિના કારણે શેવા લાગે અથવા ઠાઈ પ્રકારની ખીજ વાત કરે તો માતાપિતા એને જીત, ચોર વગેરેની ખીજ બનાવે છે. આનું પશ્ચિમાત્મ એ કે બાળકોના સ્વભાવ કારણે થઈ જાય છે. કદાચ વાર તો લય આખી જિંદગી સુધી રહે છે.

એક માતા ધરાબર સો શિક્ષક

બાળકની લખવા-વાંચવાનો શાર પણ માતા પર હોવો જોઈએ સામાન્ય એમ જોવામાં આવે છે કે નિદાણમાં કામલ થતાં સુધી બાળક રમ્યા જ કરે છે. તેને કંઈ પણ અનુદાન મળતું નથી. માતા પિતાએ સમજવું જોઈએ કે બાળક લાયક-લાયક કે તેને માન્ય માન આપવું કરે કરી દે. યુરોપમાં બાળકોને વરતુ કાર શિક્ષણ અપાય છે. બાળકો રમકાંના અથવા ધાતુના મોટા અક્ષરો બતાવી શકાય અને તે બનાવી બાળકોને વર્ણ પરિચય કરાવી શકાય છે વાગુરતમાં પણ આ પ્રશ્નવિકાસો જલદી પ્રચાર કરવો જોઈએ.

સામાન્યતઃ એવું જોવામાં આવે છે કે આપણા દેશનો કોઈકેયો અવલોકિ માનવા એકદમ શુદ્ધ

હોય છે. મોટા યમા છતાં અને શિક્ષણ પ્રાપ્ત કર્યા છતાં તેમનામાં આ શિક્ષણની મોટી ખામી જણાઈ આવે છે. તેની જનાબદારી ફક્ત માતાપિતા પર છે. તેઓ રોજબરોજ આગકર્મા ખરાબ ટેવોને ધર કરવા દે છે. માતાપિતા બુદ્ધિ છે કે આજક મોઝે સુધી સુધ રહે છે, કપડાં મેલા રાખે છે, ચોપડીઓ ફાંદી નાખે છે, ભાઈ ભાઈ છમ્મ છમ્મ થૂંકે છે. અસભ્યતાથી બોલે છે દસેક માણસો વચ્ચે જતાં ચરમાવ છે. વહિવેનો અનાદર કરે છે, કારણ વખરે બપોરે છે, વહિમો વાતો કરતા હોય ત્યારે વચ્ચે યાત્રા છે, ચાળા પાડે છે, વગેરે વગેરે અનેક અયોગ્ય કામ કરે છે, છતાં પંથુ માત્રાપ તેને કષ્ટપણ કહેતા નથી. પરિણામે આજક જિંદગી સુધી અકલહીન અને ઉચ્છ્રાંખલ રહે છે. આથી માતાપિતાએ સમજવું જોઈએ કે-તેમણે હમેશાં એવી રીતે વર્તવું જોઈએ કે-જેથી તેમના આજકો સર્વદા સદાચાર અને શિક્ષા-આરતું શિક્ષણ પ્રાપ્ત કરતા રહે.

આજકેયજી અને આજક

માત્રાપે ધાર્મિક શિક્ષણનું બીજું પોતાના આજકમાં આજકપણમાં જ વાવી દે. એનો સૌથી સીધો ઉપાય એ છે કે દરરોજ આજકને સાથે રાખી સવાર સાંજ કીર્તન કરે, ભગવદ્ભક્તિ સંજ્ઞા સુંદર પઠે. ગાય તથા લગવાનના દહન માટે મંદિરમાં જાય આજકને વાતો સાંભળવાનો શોખ હોય છે જ. તેથી તેને ભક્તોનાં સુંદર ચરિત્રો સંભળાવી તેનામાં તેણે થવાની છમ્મ જામત કરવી જોઈએ. કીર્તન-દુઃખીઓ તથા પશુ પંખીઓને આજકોના હાથે અન્ન, જળ, રોટલી વગેરે અપાવવાથી તેમના હૃદયમાં દયાલાલ ઉત્પન્ન થઈ શકે છે. આ પ્રમાણે આચરણ દ્વારા અને મૌખિકરૂપે સ્પષ્ટ બોલવું, કાષ્ટપણ વરણ છુપાવવી નહિ, કાષ્ટની કાષ્ટ વસ્તુ આપ્યા વગર ન લેવી. વિના કારણ કંઈક ન કરવો બધાને માન આપવું, પ્રેમથી હસીને બોલવું વગેરે શિક્ષણ પણ આજકને નાનપણથી જ માતાપિતા દ્વારા મળવું જોઈએ.

આજકો પર જ કુટુંબના, સમાજના, દેશના અને વિશ્વના ભવિષ્યનો આધાર છે તેથી તેને શિક્ષણ આપવું એ કેટલું અત્યંત છે એ બતાવવાની જરૂર નથી માતાઓએ પોને સમજ પોતાના કર્તવ્યમાં લાખી જવું જોઈએ એક વિદ્વાનના આ વચન પર માતાઓનું હમેશાં જ્ઞાન ધોરવું જોઈએ કે-“એક સારી માતા સો શિક્ષકો બરાબર છે સર્વધર્મોને આજકના માટે લોકાયુગ્ય જેવી અને તેમની આંખો માટે કુવતારા સગી છે.”

x કિંદી ઉપરથી

જ્યોતિષ વિદ્યાને અદ્ભુત

ચમત્કાર

આપણા દેશની પ્રાચીન જ્યોતિષ વિદ્યાનો પ્રત્યક્ષ અનુભવ કરવા માટે તમારી જન્મ તારીખ અને જન્મનો દાઈમ મા પત્ર લખવાનો દાઈમ અને તારીખ અંગેને લખી જણાવો. તમારી જન્મગીતો વિશતવાર અહેવાલ આપને ટપાલ દ્વારા મોકલવામાં આવશે. તદ્દપરાંત જ્યોતિષ યાત્રાને લગતું સર્વ પ્રકારનું ઓગરાન જેવું કે જન્મપત્રિકા, વર્ષ પત્રિકા, પ્રશ્ન ફળ, ઇત્યાદિ વ્યાજનો ભાવે સંતોષકારક રીતે કરી આપવામાં આવશે. વધુ વિગત માટે તથા ફર્મ મુશ્કેલી માટે અરસું લખો:-

“દિવ્ય જ્યોતિષ કાર્યાલય”

દે. “સર્વોપ જીવન”, આહેવાલા

સોસાયટી, અમદાવાદ નં. ૮

વેણી

નાં

ફૂલ

લેખક

શ્રી મન્દવદન દેસાઈ

શ્રી મંદનગવરી દેસાઈ

(ચરફ ઝાલુની સ્વચ્છતા, આસોના સુન્દર આનંદ બર્ષો દિવસો, દિવાળીની રંગે ભરેલી રસિકતા, આંગણમાં રંગમેરંબો સાથિયાના સળવળાટ એજ બાલિમાયાથી દેવીને દેવીમાંથી માતૃત્વ પામેલી સાહેલીઓ)

મુલેખા :—અરે, કેતકી ! ત્હારા સાથિયામાં લાલ રંગ વધુ આવી ગયો છે.

કેતકી :—(હાથમાં વિધિવિધ રંગનાને ઢોળોડીના ખાલાઓ આમથી તેમ કરતી) તે બા, મને લાલ જપરું મમે છે.

મુલેખા :—લાલ રંગ જલુ મમે તથા કાંઈ મધુ લાલ કાંઈ સારૂ દેખાય કે ?

(પોત પોતાના ધરમથી ખીજી બધી સાહેલીઓ પશુ બાળકોના સાથિયાએ એવા બહાર આવે છે)

મુલેખા :—કેમ નયનતિકા ! આ સાથિયામાં ખામી કેટલી છે !

નયનતિકા :—સાથિયામાં ખામી નથી મુલેખા ! રંગ પુરવામાં ખામી છે. ત્હાં લીલો ભેષ્યો ને ત્હાં લીલો આસ્માની હોય તો લક્ષ્ય દોષે. (હાથથી સાથિ આના ખુણા ખતાવી) કેતકી લાલ મ્હારી પાસે રંગના ખાલા

ધર્મિષ્ઠાદેવી :—નયનતિકા (સાથિયાની વચ્ચેનું ફૂલ ખતાવી) ત્હાં કેમકે રંગજ વધારે હોમશે ને ત્હાં પીળો.

બિન્દુવાસિની :—આપણે બાળકો હતા ત્હારે ! મુલેખા !

મુલેખા :—મિન્ક ! દુનિયામાં ત્હારા પછી મ્હારો ને મ્હારા પછી ત્હારો એમ વારા ફેર આવે છે, આપણે મોટા થયા, હવે આપણા બાળકો પરિ-

[નાટકની લાંબી વિવરણથી જુદી પડતી આજની આ એકાંકી નાટિકામાં આપણે 'વેણીના ફૂલ' કેવું કરુણ દર્શન ખતાવે છે. વસંતના વધામણાં તો અર્ધા જ ફૂલો ઝીલે છે. બવા લોકો તેને હેતથી આવકારે છે. પણ અમુક વર્ષથી એ વધામણાં સંજોગાય ખગ પણ જીવાય નહિ એવા એક કુખો વર્ષ તરફ આજણી ચીંધતી આ નાટિકા આપણને તેના દર્શ તરફ લઈ જાય છે.]

એની વાતો કરશે ને પછી એમના બાળકો, જલે "અમર નયોત" જેવું જન્મત છે.

કેલિકા :—મુલેખા ! ત્હારો અંગોડો તો ચરથી એવોને એવો મોટો રલો છે ને વેણી કેવી શોભે છે ત્હારા માથામાં; બારે નથીખદાર છે હં.

રંગના :—(કેલિકાની છાતી ખેંચતી ખેંચતી) બા, મ્હારી છતમાં આ જઘવંતીનું ફૂલ ખોસી દે ને.

બિન્દુવાસિની :—લાલ રંગના, ફૂલ—તમે ને જલુલને બન્ને વેણી થયી આપુ.

બમુલ :—તે બા તુમે ત્હારા અંબોમાં વેણી નાંખતી જ નથીને.

બિન્દુવાસિની :—મેટી ! મ્હારાંથી વેણી નહિ પહેરાય હં, એતો ત્હારાં જેવડી છાત્રીઓને જ શોભે.

રંગના :—કેમ ન પહેરાય કાશે ! મ્હારી ખાતો વેણી પહેરી છે ને આ મુલેખા માસીએ પણ વેણી પહેરી છે

બિન્દુવાસિની :—લીકરી ! (આંખમાં ઝળઝળિયાં આવી જાય છે) ત્હારાં બાપુ સજવાનને ત્હાં થયા ને એટલે મ્હારાંથી ના પહેરાય. તમે બાળકો પહેરા એ ભેષ્યને જ હવે તો રાજ થવાનું રહ્યું.

ધર્મિષ્ઠા દેવી :—જલેન ! આપણા ભારત વર્ષની સ્ત્રીઓથી એજ બૂરી દશા છે ને.....

"પિયુ ગયો પરદેશ, આંખે આંસુ ઉભરા
"પતિ ગયો હુમ્મેરા, માથે વેણીના બધાય"

નયનતિકા :—ત્હારે તો પૂનર્લગ્નની ખાસ જરૂર છે આપણા હિન્દુ લોકમાં.

મુલેખા :—પણ તે સેં બને ! પુરુષોની જ્યાં સુધી સમાજમાં હાથ ચાલાકી છે ને તેમની છુદ્ધિના ધતિય છે ત્હાં સુધી અને તો હિન્દુવારીના ઉદ્ધારની આશા જણાતી નથી.

ધર્મિષ્ઠા દેવી :—એમ તો કેમ કહેવાય
સુધેખા!! આપણે ઓઝોઝે પથુ હવે એ માટે
કમર કસવી રહી.

કિરણલતા :—નયનતિથાનો હાથ ખેંચી)
બા, બા, મને આ જોવાનું બીજું શાશ્વત્ત જોતી રે ને-
નયનતિથા :—કિરણ! કેવડો કાંઈથી લાગી પડે!
કિરણલતા :—ધર્મિષ્ઠા માસીના અંબોમાંથી
ખેંચી લીધો જે તો

ધર્મિષ્ઠા દેવી :—ભબો રહેજે હુમ્મી! તને
એ કેવાની સુગંધ આવી ખરી.....

(સુલતી દાણ)

હું તો ગઈતી કેવડાને દાર,

લેવાને વાસ-

ત્યાં કાંટે દિધો ડંચ રે,

કેવડો સુગંધ ભર્યો.

હું તો ગઈતી કનૈયાની પાસ,

સુણવા ખંસી નાહ-

ત્યાં નાળે દિધો ડંચરે,

કેવડો સુગંધ ભર્યો.

હું તો ગઈતી તાપી તરીને ઘાટ

ધોવા મહારાં હાથ-

ત્યાં સૂએ દીધો ડંચરે,

કેવડો સુગંધ ભર્યો.

હું તો ગઈતી ઠાલાને વાટ,

ચોથવા છવન સંજાય.

ત્યાં મનડે દિધો ડંચરે,

કેવડો સુગંધ ભર્યો.

(સાહેબિયો અને ખાલિકાઓ મરણના ઝોળા
કારમાં આવી, રંજભરી દેશીયો લઈ ઉપારતી
શયિયાની આસપાસ રંજમંડળ ઘૂમવા લાગ્યા છે. ને
આનંદના ઝોળાને દારવના ઉઝાળામાં સાન જુલિ
નાચવા લાગે છે. તેમના પતિઓને—ખાલિકાઓના
પિતાઓ પોતપોતાને ઝોળાએ આવી પોતાના મહેગ
દમકાવ્યા બનાવે છે.)

(પરો પડે છે)

શુદ્ધ સંસ્કાર

આનંદ—હાસ્ય

તેમજ બાળકો માટેનાં પુસ્તકો

૨૦ પુસ્તકોના રૂ. ૧૦

(૧) કલા અને કલાકાર રૂ. ૧ (૨) સૌંદર્ય અને
શબ્દગર રૂ. ૧ (૩) ભરત શૃંગાર રૂ. ૧ (૪) નારી,
લગ્ન અને પ્રકાશ રૂ. ૦.૧૧ (૫) આદર્શ આનંદી રૂ. ૧
(૬) વાળીઓ રૂ. ૦.૧૧ (૭) પ્રસવ-બાળઉછેર રૂ. ૧.
(૮) સામાજિક વિવાલો રૂ. ૦.૧૧ (૯) મનો તહેવારો રૂ. ૧
(૧૦) માવજત કલા રૂ. ૧ (૧૧) રાધારાણી રૂ. ૦.૧૧
(૧૨) ભૂ-પ્રભુ ખૂન રૂ. ૦.૧૧ (૧૩) મેના-મહારી રૂ. ૦.૧૧
(૧૪) ગીતરજની રૂ. ૦.૧૧ (૧૫) પ્રિયતમ રૂ. ૦.૧૧
(૧૬) આલ લુક રૂ. ૦.૧૧ (૧૭) ખનર રૂ. ૦.૧૧
(૧૮) ધંધારાનો પત્રો (જવાહરલાલ નહેરુ) રૂ. ૦.૧૧
(૧૯) નવલિકાઓ (પુસ્તક) વાર્તા ૬, (શાયે) બંધિવાન,
હીરા મોતી, કુલવંધુ, પાણીથી જે પાતળાં, કંઈન, નવાબી,
સંસ્કૃતિ કિં રૂ. ૧-૪-૦ [લેખક : પ્રેમચંદ્રજી]
(૨૦) કથિયણી દરજી રૂ. ૦.૧૧

આ વીસ પુસ્તકોનો સેટ રૂ. ૧૦ માં ફેર.
બેઠા મળશે. ઓફર સાથે એકવાન્સ મોકલશે. રંગીન,
ચિત્રોના ઉત્તમ પુસ્તક છે. છંદક યાપેલ કિંમતે
મળશે. ટ. ખ. છુટ.

સરસ્વતી ગ્રંથમાળા :

સામળ બટ્ટરી દેવતા ઉપરથી સરળ ગુજરાતીમાં
અતી ગદ્યપુષ્પ વાર્તા

(૧) પદ્માવતી અને બીજી વાર્તા. કિં. ૦.૧૧
વાર્ષિક લેવાખર્ચ રૂ. ૫-૦-૦

દર મહીને એક પુસ્તક મળશે માલક મને તે
માસથી ચક્ર મળે છે. બાર માસના બાર પુસ્તકો
વાર્ષિક માલકને આપવામાં આવશે. લખો:

જીવનલાલ અમરશી મહેતા

પીરમશા રોડ અમદાવાદ

જગ પ્રસિદ્ધ તકો લખનારી આદેશ
મહિલા લેખિકા-પત્ની અને માતાની
ફરજે પણ ઉ રીતે બતાવે છે

(૧)

ઈનિક બ્લોટરના જીવનમાંથી મહિલાઓને
પણી ગ્રેસી મળે તેમ છે. કલાકના ૨,૦૦૦ સબ્બોની
અંધે તે બાળકો માટે ચોપડીઓ લખે છે, તેના
સુદર બગિચાની પણ સંભાળ લે છે અને છતાં એક
આદેશ પત્નિ અને માતા તરીકેની ફરજે બજાવવા
માટે જમણ મેળવી શકે છે. તેણે ૨૫૦ પુસ્તકો પ્રસિદ્ધ
કર્તા છે અને તેમાંથી તે ૬૨ વર્ષ પા. ૧૦,૦૦૦
(શ. ૧૦૭૩ લાખ) કમાય છે પ્રથમથી તરફથી
તેના પર દરરોજ થોડા બપોળ ટપાલ આવે છે. બાલ
મંદિરમાં તેણે માત્ર ત્રણ વર્ષનું શિક્ષણ લીધું છે
લખવાની તેની રીત પણ વિચિત્ર છે. તે આખો
મીઝીને બેસી રહે છે અને પછી પોતાની કપડાં
અંકિતને બાંધે છે કોઈ ચલ ચિત્ર તેની નજર આગળ
રજી કરવાનું રહે છે. તે પ્રમાણે તે વાર્તાની રચના
કરે છે અને પછી પોતાના બોળામાં રાખેલા એક
નાના ટાપપ શબ્દો પર તે વાર્તા ટાપપ કરી
નાખે છે.

(૨)

એક મહિલા ઘરમાં અનાજ ઉઘાડે છે.
લંકામાં કનેર કોર્ટ નામની એક હોશિયાર
યુવતિ તેના બે નાના ધોડાઓ માટે હેલા ૬ વર્ષથી
પોતાના રસોડામાં જોડા ઉઘાડીને તેમને ચપ્પલ અને
સુખી રાખે છે. જમણતના એક કપડામાં જોડાની બીની
લાળાઓમાં ખાસ મિશ્રણ સાથે તેમાં પાણી રીડીને
ઘૂંટી રાખે છે. તેમાં માડીનો જરા પણ ઉપયોગ
કરવામાં આવતો નથી. અને રસોડામાંના ઠીંટર દ્વારા

તેમને માફક સાર બરમી મળતી રહે છે. આ પ્રયો-
ગથી તેના ધોડાઓ મટે ૧૦ દિવસમાં જ જોડાનું
અનાજ તેવાર બદલે જાય છે.

(૩)

કોલકાતાની ખાણમાં કામ કરતી મહિલાના
કામની થએલી કદર
મિત્રનની સરકાર તરફથી આપવામાં આવેલો
ચંદ્રક.

૬૮ વર્ષની ઉંમરની મિસ એલિથ જેમ્સ દક્ષિણ
વેસ્ટની કોલકાતાની ખાણમાં કારકુદરીનું કામ કરે છે.
કામ પ્રવેશી તેની ધમક અને જાતનું ચોક્કસાઈ માટે
તેને 'જિર્સિટ એમ્પાયર મેલ' અર્પણ કરવામાં આવ્યો
છે. તેની ૪૮ વર્ષની નોકરી દરમિયાન, તે કદી
પણ મોડી થઈ નથી અને માત્ર એક જ દિવસ ગેર
દાખર રહી હતી. મિસ જેમ્સ છેલ્લા ૩૫ વર્ષથી
બે જોડાના એક નાના મશનમાં એકથી રહે છે.
દરરોજ સવારે આર વાગે છઠ્ઠી અને પૂરની કારકુદરી
કર્તા પછીજ તે કોલકાતાની ખાણમાં નોકરી પર જાય
છે. સરકાર તરફથી આવું બહુમાન મેળવનાર દક્ષિણ
વેસ્ટની કોલકાતાની ખાણમાં કામ કરતી આ પ્રથમ
ઓ છે.

( )

કોપાના વજાહ ઉલોગમાં એક
મહિલાનું અપૂર્વ શુદ્ધિ કોષ્ટક
ઓલોગિક હાથે-આકૃતિઓ દોરવાના કામમાં
'રાયલ કોર્પોરેશન' તરીકેની માનવંતી ઉપાધિ મેળ-
વનાર આર ઓગોમાં નાણક બાંધતી ચપ્પલ ઈનિક
માકર્સ પણ છે. લંકાની જોડર બેસી અને જમીન
નીચે ચાલતી ગાડીઓમાંની બેઠા પર મનોહર
રંગવાળા આકર્ષક સાલીયા અને નાનરિક ઉપયોગના

હિરટીરીયા

...અને...

વાઈ જેવાં અનેક હઠીલાં દરદાનો
ચોડે ખરચે ટુંકે વખતમાં સચોટ ઈલાજ થશે

—વળી—

આડાં ખરડાં જેવાં ચોપી દરદાનો પણ
સચોટ ઈલાજ થશે.

અનેક દરદીઓ આરામ પામ્યા છે.

: લખો અથવા મળો :

વૈદ હેમચંદ્ર દ. મહેતા

સેન્ટ્રલ રોડ, મહારાજ મેનશન,
મુંબઈ ૪

કમાવા નો કિમિયો

વીકલી એક રૂપ, વીકલી બે રૂપ,
હોર વીકલી ત્રણ રૂપ, પ્રકૃતિ બંધ
વીકલી ત્રણ લોકાં, વીતરે રૂપો મેળવી
મન માનવું કમાઈ શકો છો.

ફી, દર વીકની રૂ. ૧૦)

દરેક રૂપોની સીમો પણ મળી શકશે, કે
જેથી તમે પોતે તમારે હોયે રૂપો કાઢી
શકો છો, વધારે વીગત માટે સ્ટોરમાં બીડી

પત્રબ્યવહાર કરો.

વસંત મહેતા

સેન્ટ્રલ રોડ, મહારાજ મેનશન,
મુંબઈ ૪

છોકરાઓ માટે!

ડોંગરે નું બાબામૃત

પીવાથી રૂબટ પુબટ થાય છે. જોથી છોકરનાં
ઉછરતાં શરીરને ઘણી સારી મદદ મળે છે.

માલીક:— કે. ડી. ડોંગરે ફાં. મુંબઈ-૪.

સરભમ માટે આકૃતિઓ તૈયાર કરવાનાં બધાં કામ ધનિકે કર્યા છે કાપા ઉઘોરના ક્ષેત્રમાં કાપાની કાપ-આકાર-આકૃતિ અંગેનો સતત અને ઝીણવટ ભર્યો અભ્યાસ, રંગો પ્રયોગી સુરતિ, નવી નવી ધર્માદારી મુકિતઓ-યોજનાઓ અને પ્રયોગો દર્શાવે રહી રહે છે .

(૫)

ટપાલ દ્વારા ઘડીઆળ બનાવવાનું શિક્ષણ અપત્ર અને અજ્ઞાત માણસોને ટપાલ દ્વારા શિક્ષણ આપવાનો વિચાર પ્રથમ કેમ જ્યોત્સ્નાના સુભર નામની મદિહાને ઉદ્ભવ્યો. હાલમાં તે સેન્ટ્રલ મુલ્ક કોલેજના વડા તરીકે કામ કરે છે. બિટના ટપાલ દ્વારા શિક્ષણ આપતી આ માત્ર એક જ સંસ્થા છે. શિક્ષણના નિષ્પત્તિ તરીકે તેણે ઘડીઆળો બનાવવાના ધન્ધાને પસંદ કર્યો તેને પરિણામે આજે સેક્ટો પધારીવડ માણસો ઘડીઆળ બનાવતાં અને તેનું સમારંભ કરતાં ઓખી ગયા છે. દરેક કોઈ પુરુષને નાના-મોટા ઘડીઆળોના કાચે સાથે જોડવામાં પડે છે અને સુરતનાં મોડલવામા આવે છે અને તેમાંથી કેટલાંક તો ટપાલ દ્વારા ઓડેશ મેળવેને ધણે પણ કરે છે.

બાલકા—મુસ્લીમ અને પ્રદેશ જન્મ માર-બાલકાથી એક માઈલ દૂર એક મુસ્લીમ બાઈને કાંઈકે સખ્તરીને માર માયાની પોલીસને ખબર પડતાં તે અંગે તપાસ હાથ ધરાઈ છે.

ઉપસેદા—અને એક સુધારણાઈ એકે સુતા રને ત્યાં ઉતરેલ અને સાને "બાળકો વેચાતા હોય" ની હાથપાવકરી તે છુમે પાડી પોતાના ત્રણેય બાળકો વેચવા નીકળી પડી અને કાંઈકે તે બાળકોને ન શખવાથી તેણી અન્ન શરૂ છે.

આ બાઈએ ત્રણ વાર લગન કર્યા છે પ્રથમ પતિ મુજરી ગયો છે બીજા એકે ભગારો દીધો છે. આ બનાય સિતીમાં તેણી બાળકો વેચતા રખડે છે આ છે હિન્દુ સમાજ ! !

જામનગર—ગોદાવારી નામની એક છોકરા છાતિની યુવાન સ્ત્રી થર કઠાસને કારણે આસતેલ છાંટી અગ્નિરનાન, ફરી બીજી મરી ગયાના સમાચાર મળે છે.

કરેવાય છે કે આ બાઈને સોમને ખુબ ત્રાસ હતો માવળીઓ પતિ પોતાની માતાને કોઈક કદિ ન કહતો બાઈએ મરતા અમાલે હોરપીટકમાં નિવે દન પણ સાહુના, ત્રાસથી કટાળી આપવાત કર્યાં કરેલું સંજ્ઞાય છે.

કલકત્તા—એક છોકરા છાતિની યુવાન બાળાની છાતી કરનાર યુવાનને અને તેના પિતા ત્યા માતાને સાથે મેથીપાક એ વીર છોકરાઓએ જમાં પ્રાપ્તી બોલ્યાં થાય છે ધન્ય છે એ વીર છોકરાઓ વીર બાળાને ! ! આ બનાવથી ત્યાંના મુજરાતી સમાજમાં ભારે સન્મનાની ફેલાઈ છે.

વીર નારી

જનરલ ટોળે ને તેમનાં શ્રોમતીજ અતીથ પત્રમાં લખી રહ્યા છે કે—

"હું એ વાતથી ખુબ ખુશી થાઉં છું કે—આપનામાં છવનનો મોહ નથી અને આ સંસાર છોડતી વખતે આપને જરાએ કંઈ નહિ થાય આપના મનની એ દશા ઉવટ સુધી એજ રહેશે એમાં મને પુરે પુરે વિશ્વાસ છે.

મારે મને તેટલી મુશ્કેલીઓનો સામનો કરવો પડે પછું હું એ નહિ છું—"હું આપની સ્ત્રી છું." હું હમેકાં વાદ રાખીશ કે—મેં આમની સાથે કેટલો સુખમય સમય વિતાવ્યો છે."

ધન્ય છે આ ઉદ્ગાર કાઢતી એ વીર ટોળે પતિને ! !

જોપાનમાં આદર્શ પત્નીએ જ માની ભય છે કે—એ પત્ની પોતાનાં કુળ પોતાના મનમાજ સમાવતી રહે અને પોતાના પતિને ઉવટ સુધી ધીરજ આપતી રહે.

ધન્ય ધન્ય એ વીર નારીને ! !

છોકરીઓ ઉપર લાડીમાર

લખનઉમાં છોકરીઓના એક સંબંધ ઉપર વેલિસે લાડી ચલાવવાના સમાચાર મળે છે.

બોર્ડ નિર્ધાર કરેલો અંગ્રેજ એમ્બેસીમાં પતી પોતાની ચલાવતિ કે મેસ સરકાર માટે તો આ કરમ જનક વાત હોવી નોંધાયે જ.

ઠાકરીઓનું એ સર્વેસ ત્યાંના શિક્ષકોની હજી તાલમે અનુમોદન આપવા માટે હતું. એ નિર્ણય ઠાકરીઓના રોષ એ કાઢવામાં આવે છે કે-પોલીસ ઉપર બેઠા અને પથરાતો મારો કર્યો હતો.

આ દોષારોપણ તો પહેલાંએ કર્યા નહોતાં થતાં, શું એ સાચું છે? નાના! એ તો પોલીસ કર્યા રીઓનો જોડો બચાવજ છે.

પાંક શાસ્ત્ર

સાંયુક્તાણી વડી

સાહિત્ય-૧ શેર સાંયુક્તાણી; ૧ નવટાક ધોળા તથા; અધોળ પિરાતાના દાણા, (ખસ-ખસ) અધોશેર દાંડ, મીઠું, મરચું, (લીણ વાટેલું) લીલાધાણા (જીણા કાપેલા)

ખનાવવાની રીત-એક શેર પાણી એક તપે લીમાં ઉકળી નીચે રાખો તેમાં સાંયુક્તાણી ધીમે ધીમે નાખો અને ચમચાથી દલાવો જોડા ન બાંકી બંધ તેનું ખાન રાખો, બંધારે બધા સાંયુક્તાણી ૧લી બંધ ત્યારે બીજી બધી વસ્તુઓ અંદર નાખી દલાવી એક યાળીમાં કાઢી લેવો. બાદ એક ૪૫૫ ઉપર નાની નાની વડી પાંકો લેવો જરા સુખાવા બાદ, તળેકે સુકી બરાબર સુકવી લેવો. સુખાવા પછી એક રંખમાં બારી રાખો.

ધનિષ્ઠા યાવ ત્યારે તેને લીમાં તળી લેવો તળતાં તે દાસ ન થઈ જાય તેનું ધ્યાન રાખે અનુભવી લેવો કે કેવી સ્વાદિષ્ટ અને છે?

આ સાથે પણ લઈ શકાય છે.

ખટાટા પકોળી

એક શેર બટાકાને પાણીમાં બાંધી ઠાલી નાખી તેને મથળી રાખો અધો શેર ચોખાંતો લોટ અન્દા-બધી મરચાં, હળદર લીંબ, મીઠું, એમાં નાખી પાણી નાખી મધ્યમ રીતનું દલાવી રાખો એમાં તૈયાર કરેલ ખટાટા નાખીને તેને તેલ અથવા ધોધ પકોળી માફક તળી લેવો.

અનુભવિ લેવો કે-કેવો દેહક્રાંતિ નારતો તૈયાર થાય છે?

આયુર્વેદીય સિદ્ધ પ્રયોગ :-

પાયોરિયા

(અયુર્વેદીક-અનુભુત પ્રયોગ)

લેખક :- મોરચી ક. પ્રા. ત્રિવેદી

દાંત દોલવા, અવાળવાં આવી બવા, પેદાં ફૂખાં, દાંતમાં કળતરા થવી, લોહી વહેવું આ પાયોરિયા માટે એક અનુભુત અકસીર પ્રયોગ છે. અને તે એ કે-મુખમાં એક તોલાભર તેલ નાખવું અને તે મુખમાં ખૂબ દલાવવું પાણી અને તેલથી મુખ ભરાઈ જાય ત્યારે તે તેલવાળું પાણી મોરીમાં કઢી નાખવું (પુલ્લી જગમાં ન કાઢવું) આથી દાંત અને અવાળવાઓનું ઝેર, ૧૩, રસી બદળે નિકળી જશે. બાદ—

મુખમાં એક તોલાભર પીમેલું મીઠું નાખી તે મુખમાં દલાવવું તેનું પાણી થયા પછી મુખમાં ખૂબ દલાવવા કરવું તે પાણીથી મુખ ભરાઈ જાય ત્યારે તે ખાગમાં કાઢી નાખવું આથી દાંત અને મોઢું સાફ થઈ જશે. બાદ—

અતિથય હઠ પાણી ન હોય તેવા સાધારણ પાણીથી ઝોઝમાં ઝોઝા ૧૫-૨૦ કેમળા કરવા

આ પ્રયોગ લેખકે જાતે અને તેના મિત્રોએ અનુભવેલ છે. આ પ્રયોગ એક માસ સતત કરવાથી જો તેવા પાયોરિયા અને મુખના તમામ દોષ દૂર થાય છે.

ખાસ સૂચન—આ પ્રયોગ સાથે સાથે ઠંડા ઝેરડીઆના રેય તથુ તથુ દિવસને અંતરે લેવો અતિ જરૂરી છે.

ધોળા થતા વાળને અટકવવાનો પ્રયોગ

સરારથને ઉપયોગી એવા ખોરાક નવેલાથી, ત્યા પેટ દબેલાં બારે રહેરાથી, માથામાં અને તેવા સાણ અને તેલ નાખવાથી યુવાવસ્થાનો શું? પણ સાભાવરયામાંજ માથાના વાળ ધોળા થતા બંધ છે. આ માટે—

સરારથ જળવાય તેવા ખોરાક લેવા, પેટ સાફ કરવા કરે તેમાં સુખાચ્ય પથ્ય લેવો. રેય બહુ નલેવા પણ રેયકે પદાર્થ એકેતેને અનુકૂળ શાકપાન કાણ વિગેરે લેવું.

ખાસ કરીને—કાચા માનર, લીલા ધાણા, મળા, કાણ, કેમળા, લીણ, આ બધાને ખુબ ઝીણા વાટીને ચટણી જેવું ખનાવીને ખાવું ઉપરાંત-રાત્રે એકસોર દૂધ અથવા પીવું.

પેટના રચાણોને કમરેત મળે એવાં મધુગંધન.

લાયબ્રેરનો શાણગર

ત્રિશક્તિ ગ્રંથમાળાનાં પુસ્તકો

(દરેકનું 'પોટેસ્ટ' અલગ સમજવું.)

સટ ૧	સુખી ધર	૦૧૧	હિંદ સ્વરાજ	૦૧૧
વંધ્યા	૦૧૦	૧)	નારીશિક્ષક	૦૧૦
કાકો	૦૧૧	૦૧૧	માસિક ધર્મ	૦૧૦
કામદામા ઓનું સ્થાન	૦૧૧	૦૧૧	નવા સાધિયા	૦૧૦
અર્ધગંગા	૦૧૦	૦૧૧	વીર તારા (બે બામ)	૩૧૦
મૃદુવરચાની વાનો	૦૧૦	૦૧૧	ગોરમાનાં ગીતો	૦૧૦
ખાંધણી	૦૧૧	૦૧૧	આખો સટ રૂ. ૬)	
બલિદાન	૦૧૧	૦૧૧	સટ ૭ થો	
બાવાટવી	૦૧૦	૦૧૧	મેદમ ડેમોડા	૧૧૦
મા	૦૧૦	૦૧૧	સામાજિક વાતો ભા. ૨	૦૧૦
જપાના પત્રો	૦૧૧	૦૧૧	મુશ્વેલ મુદ્દિયો	૦૧૧
આખો સટ રૂ. ૪)			જીરવાતંત્ર	૦૧૧
સટ ૨ થો			દિયો રાધિકાળા	૦૧૧
પતિની પસંદગી	૦૧૦	૦૧૧	સતી જસપા	૦૧૧
લીલીની આત્મકથા	૦૧૧	૦૧૧	સસારદર્શન	૦૧૧
ફોઈ	૦૧૦	૦૧૧	અભિમાતા-આનંદમંક	૨૧
પારસી વાનીઓ	૦૧૦	૦૧૧	બાળવિધવા	૦૧૦
વિધવા	૦૧૧	૦૧૧	સાચા સહોદર	૨૧
ગેને પર્લુઈ	૧૧૧	૦૧૧	આખો સટ રૂ. ૭	
મુખરતા અને સુરતા	૦૧૧	૦૧૧	સટ ૮ થો	
હાસ્તકલા	૦૧૧	૦૧૧	થેપડા અથવા	૦૧૧
જીતના કાકા	૨૧	૦૧૧	એક ૧૨ બીજી	૦૧૧
વિષય	૨૧	૦૧૧	સુકન્યા	૦૧૦
આખો સટ રૂ. ૬૧			વીરમના નીલાદેવી	૦૧૧
સટ ૩ થો			રાસનન્દની	૦૧૧
હાસ્તકલા	૨૧	૦૧૧	અનિચિત સ્વચંદર	૧૧૧
દેવી મોધરાણી	૨૧	૦૧૧	વિમાની ગીતામાધ	૦૧૦
વીર રાજા	૧૧૧	૦૧૧	હંસીની રાણી	૦૧
હાસ્ય ગરબો	૨૧	૦૧૧	હાસ્તકુર	૦૧૧
"જરા મ્હા મુઠ્ઠો"	૧૧૧	૦૧૧	વાસ્તાયુત	૦૧૧
પેશાવંરથી મોરો	૨૧	૦૧૧	પુત્રપ્રેમ	૦૧
જીવનપદ્ધતિ	૦૧૦	૦૧૧	આખો સટ રૂ. ૪)	

સૂચીપત્ર ૯૦ પુસ્તકોનો સટ રૂ. ૭૦) માં મંગાવો

ત્રિશક્તિ કાર્યાલય, નવલ-ચોક કેળાપીઠ સુરત

ટી ડો ને રી

જેમાં ટીડા નેશી દરેકને કોઈ પણ પ્રસંગોમાં એકજ સલાહ આપે છે.....

“ લે પાશેર નેપાળો, અને ઉપર લે અરધી શેર ફહી ”

સેખ :—ગ્રા. સોળ-એવાળી

વેશ્વર નામના કાઠિયાવાડના એક ગામમાં ટીડા નામનો એક દરિદ્રો બ્રાહ્મણ રહેતો હતો. તે બ્રાહ્મણે મજા દેવ દેવતાની આરાધના કરી. મજા જ્ય તપ કર્યાં, મજા વૃત અપવસો કરી કરીર સુખી નાખ્યું, છતાં દુર્ભાગ્યે એની દરિદ્રતા ટળતી નહોતી. આખરે બધાથી કંટાળી તે પોતાનાજ ગુરૂનું સ્મરણ કરી દિવસો નિર્ભયન કરતો હતો. નહોતજ સંજોરે છંદનોની કાંઈ ધન્ય ક્ષણે અકસ્માત એક મધ્ય રાત્રે તેને સ્વપ્ન આવ્યું. સ્વપ્નમાં તેણે પોતાના ગુરૂવને પોતાની સામે ઉભેલા જોયા. ગુરૂ તેને આશીર્વાચન આપી રહ્યા હતા. તે પોતે તેના પગમાં પડી કાલાવાલા કરી રહ્યો હતો, કે હે પૂજ્ય પ્રતાપી ગુરૂ દેવ! હવે હું આ મારી દુઃખ અને તારીશ્રી ભરેલી છંદનોથી કંટાળી ગયો છું. માટે આપ કોઈ એવો માર્ગ બતાવો કે મને કીર્તિ અને કલ્યાણ ભેડ મળે તારે ગુરૂવ પ્રસન્ન થઈને જોશ્યા કે-હે વત્સ! મન-રામા; ને હું ને કહું તે જ્ઞાનથી સંભળી લે કાંઈ પણ તારી સલાહ પૂછવા આવે તો તું એમજ કહે કે “લે પાશેર નેપાળો અને ઉપર લે અરધી શેર ફહી” એટલે તારું દરેક મન સિદ્ધ થશે અને નેથી અને વધ જાનને ત્રીકે તારી નામના થશે. આટલું કહી ગુરૂ અંતરધ્વાન થઈ ગયા. બીજી સવારથી ટીડા નેથીમાં નવચેતન આવ્યું અને અતિ જ્ઞાનમાં આવી તે હરખાઈ ગયો. શેરી વારમાં જ એક ધોળી તેની સલાહ પૂછવા આવ્યો; કે મહારાજ-આજ આર દિવસથી મારું કિમતી અધેકું જોવાઈ ગયું છે; અને મારો ધધો પાપો અંધ થઈ ગયો છે. માટે મારે શું કરવું! ટીડા નેથી મોઢ્યા, કે હે ધોળી “લે પાશેર નેપાળો અને ઉપર લે અરધી શેર ફહી”

ધોળી નેપાળાનું નામ સંભળતાં જ ધૂણ ઉઠયો, અને કહેવા લાગ્યો-અધેકું જોવાયું તેમાં મારે જુલાન શા માટે લેવો? નેથીએ કહ્યું તું તદ્દન મુર્ખો છે. હું કહું છું તે પ્રમાણે કરી ને. તને તારું અધેકું જરૂર મળી જશે. ધોળી સલાહ અવગણી કરી ચાલતો ગયો અને ઝાંધીની કુશનેપી નેપાળો ઘણ પ્રેમથી પીધો. દુઃક સમયમાં જ તેને પેટમાં વીંટ આવવા લાગી, અને પાસેના ખેતરમાં તે ઢાળતો ગયો. અકસ્માત તેની નજર ઉઘી મઈ તો તેનું અધેકું ત્યાં જ આંધ પાસે ઉછું હતું. ધોળીની પુષ્કાળીને પાર ન રહ્યો, અને મુક્ત કંઈ મામમાં નેથીની પ્રકાંસા કરવા લાગ્યો. ઉપર મુજબ ટીડા નેથીની પ્રકાંસા ઠેડ દર-ખાર સુધી પહોંચી, અને રાખની અંજુભાતીતી રાણીને દાસીએ ટીડા નેથીની ખજાર આપી. રાણી પશ્ચીમ પુષ્કા ઘણ અને સત્વર ટીડાનેથીને સેવકો મારફતે બોલાવ્યા રાણીએ રાખના હાથ પકડા માટે નેથીને વિનવ્યો; અને પુછ્યું કે કહે મારે શું કરવું! મારું કામ ને સરૂં થશે તો હું તમને ન્યાય કરી ફરિદ. માટે સત્વર તમારી સલાહ આપો. ટીડા નેથી હંમેશ મુજબ પોતાની સાચુંક રીનથી મોડું કાવડું રાખો બોલ્યા કે હે રાખખાતા, “લે પાશેર નેપાળો અને ઉપર લે અરધી શેર ફહી” બીજી કાંઈ મારી સલાહ નથી અને બીજી કોઈ મારી દવા નથી. માટે મારા કહેવા પ્રમાણે કરો તો જરૂર રાખ તમને પ્રેમની નજરથી નેથી અને જોમનો હાથ પકડે પણ થઈ જશે એટલું કહી ટીડા નેથી રવાના થયો; અને રાણી વિચાર મગ્ન થઈ મઈ. તે દાસીજાનો કહેવા લાગી કે રાખને રીઝવા માટે મારે જુલાન શા માટે લેવો! તે

ઘોડી વારમા રાણીએ નેપાળો પીધો,
અને નેપાળાની અસરથી રાણીનું
દેખણ શરીર મૃત પ્રાય થઇ ગયું !

વસ્તુસ્થિતિ અને સમજાતી નથી એક દાસીએ કહ્યું
કે બા સાહેબ, જોયીની કિમતી સલાહથી પછા
માણસોના કામ સફળ થયા છે તો પછી તમારે
પણ કામ જરૂર સફળ થશે માટે સહાને રથાન
ન આપતાં સત્વર હુકમ કરો એટલે નેપાળો ઝટ
લાવી તમને પીતઢાવી દઉં રાણીએ કહ્યું, કાસે જ
તેમ કરે ઘોડી વારમા રાણીએ નેપાળો પીધો અને
નેપાળાની અસરથી રાણીનું દેખણ શરીર મૃત પ્રાય
થઇ ગયું રાણીના હોય છીડી ગયા; અને દાસીએ
દેખા દેખા પડી રાજાને કાને ખગર ગઇ, કે દુરતજ
રાજા રાણી વાસમા આવ્યો, અને અથાનક આ
ખીમારીનું કારણ પુછ્યું જવાબમાં એક દાસીએ
અદબ સાથે જવાબ આપ્યો કે મહારાજ આપનો હાથ
પકડો કરવા માટે દીકા જોયીની સલાહથી રાણીએ

ઘેર ઘેર પારણાં છલાવો
(ગેરંદીડ)

ઉપાસંતાન

રેક
સી લાવી
માતા છે પરવ

વીધીના લેખ વાંચ્યા વગર ?

અભિગત અટકાવ, કસવાવ ને ગર્ભાવધાન
મમે તેવા કાવજ અને હાલતા દોરને જમુધી
નાખૂ કરી વાંકોપણ દુર કરી ગર્ભધારણ કરાવે
છે અવિશ્વાસુઓ માટે ગેરંદીપત્ર લખી આપવાની
યોજના છે જેની ગર્ભધારણ ન થાય તો વૈદ્યા પાછા
વધુ માહિતી અને સચીત્ર માટે લખો -

ઉપ, પ્રોફેસર સોવ એજટ

કેશાંત ટૂંડીંગ કુંપની, સીનાર

વાયા મીયાગ્રામ, ૭ બી એસ ર્લેવે

નેપાળો પીધો અને અલારની રમોતિ આપ સામે
મોહાલ છે, રાજા ધજોજ ખુશ થયે, અને દીકમી
વિચાર ક્યો કે મારી નાણીએ ગને મેગવશ માટે
આટલું જ સ્ટોસટુ કાપાનક સાદસ ખેડ્યું !
અરેખર આવી પતિમકત રાણીને કનરા ધન્યવાદ છે
રાજા ગણી પાસે ગયો અને પ્રેમથી રાણીને જોતાવી
રાણી દુરતજ શુદ્ધિમાં આવી ગઇ, અને રાજા
પોતાને પ્રેમથી જોલાવે છે એ સમિગતજ રાણીના
આનંદની પાર નહિ તેમજ દીકા જોયીને
તાત્કાલે પાસે પોતાની દાસીને રવાના કરી
દર પાસે રાણીએ દીકા જોયીના ખુખ
વખાણ્યો, અને કહ્યું કે આપણા રાજ્યમાં તેની
રાજાજોયી તરીકે આજથી જ નીમણુક કરો તેને
સરપાવ આપો દિવસે દિવસે દીકા જોયીની કીર્તિ
વધતી ગઇ, અને ચોમેર તેના મથાન થવા લાગ્યા

કેટલોક સમય વિવાહાદ આ રાજાનો બીજો
દુરમન રાજા અથાનક રાજ્ય પર ચડી આવ્યો,
અને રાજાને લાકડ માટે કહેલું મોહલું તેમજ
તેમજ પોતાના શુભ જમુસોને આટા કરી કે આપણા
દુરમનના રાજ્યમાં દીકા જોયી નામનો એક મહાન
નજ જોયી રહે છે તો આવા પ્રસંગે તે પોતાના
રાજાને શુ સલાહ આપે છે તે નર્મ તમે સાંભળ્યા
આવો, અને આપણો દુરમન તેની સલાહ મુજબ
વર્તે તે પહેલાં આપણે જોયોરાજની સલાહનો
અમલ કરવો માટે જોમ અને તેમ સલાહ સાંભળી
જાદી પાકો ફરજે જમુસો રાજાના દરમા માં
પહોંચ્યા ત્યાં દીકા જોયી હાજર હતા નાજ
જોયીની સલાહ પુછી પણ હતા કે માથા પર
ચડી આવેજ દુરમનને હાવવા માટે મારે શુ
કરવું દીકા જોયીએ કહ્યું કે ' લે પારોર નેપાળો
અને ઉપર લે અવધી શેર દહીં ' તમામ લશ્ક
રને નેપાળો લેવા માટે જોયીનો સમજા કુકમ થયો
રાજા વિચારમાં પડ્યો અને આટલો ગધો નેપાળાને
જોધી તાત્કાલિક લઇ આવવા માટે સેવકોને જ મથમાં
મોકલ્યા

(અપૂર્ણ)

૧૫૯૮ નાં ૩૪
૧૯૪૯ એપ્રિલ

નંદીચો

કેશવપ્રસાદ દેસાઈ
જરણાનુ કાબરાણ

અંત્રીચો
ચંદ્રકાન્ત મહેતા
હિંમતલાલ દવે

કિંમત આઠ આના

ચોરસ

તે પંખીની ઉપર પથરો ફેંકતા ફેંકી દીધો,
છૂટ્યો તેને અર ૨ રાપડી ફાળ દેવા મહી તો
રેરો લાગ્યો દિલ પર અને શ્વાસ ફેંકાઈ બતા,
નીચે આથું તરુ ઉપરથી પાંખ ફીલી ચતા માં.

હસાપી

શ્રીજોડ

સ્વપ્ન

(મિઓ)

લેખક: ડૉ. હા. ભાઈ પટેલ, બેરીસ્ટર-એટલે.

એને નકાળા ના કર કટકો કે
રાહે પહેલા પદને વિધિના,
એને નકાળા કિષ્કંદ મળે નોના,
મળે રૂંધા મેષ તંજા કાણ. ૪
રાહે ભંયુ છે ભરપૂર પાણી
ભેંકાર રાત્રિ સહુ સુમ પ્રાણી
અજિસારિયા એ હજી છે નાની
ના વાટ એને કરી છે અગાણી. ૮
યાદમાં ન મળે પ્રભુ ન અંજ,
હેને બધો સ્વર્ગીય શો ઉમંગ
ગાત્રે તરશે છે રમ રકત રંગ,
અમમ્મ રહ્યો છે મુખને મધંદ. ૧૨
હિંદુક એનું તલસન દેયું
મારા હરે વિદાય દા દગાવા!
ગુલ પાદરી શા મદુ આટ ખારી
મમ આંહનું અમૃત મિટ પીવા. ૧૬
એને નકાળા ના સંબંધ બીડેલાં
અવડ દારો વળા આજીવિયા
એને નહીં ના મરતી દિવાલો,
કે ના નદી અંધ કરેલ બારીઓ. ૨૦
સુચાન્ત મારા મદમાં પ્રવેશી;
ખાંખા વિના દાર કે ખારખીઓ
ને મેવ લીધી હિરના હિજો
પ્રેરી રહી રંગીલ પ્રેરણાઓ. ૨૪
ને કુ અરથો ને નવ જીવ યાદો
ઓખા અમન્તા વળા બેટતા દા!
મમ આંદમાં પ્રિયતમા લપાઈ
આનંદમાં શી મધી રાત આખી. ૨૮
પૂજ્ય અંધિ મધુ દા સ્વારે
“વંદુ વળા કેમ મધુ કા” ડાકુ રી”
મે સ્વયં કીધો અગતી જ જવાણે
“રાતે હવે જોઈ મહી ઉશીકું” ૩૨

ભારત-કોમિલ્લાને અંજલિ

“સર્વપ્રિય”! સુશીલ, સેવા, શાંતિ માં નિત રજા.
કદમાં માધુર્ય ગાંખી ‘કોમિલ્લા’ પદને વર્ષો:
નાની વયમાં સાંધ્ય મોવ-દલા કરી રસિયા બના,
ભાષાતંત્ર વૈનિષ સેરી વિદુષી પદ પામિયા.
સન ‘૨૦’થી અત્યાર સુધી દેશ દાળે મુમિયા,
હનાણીના ચરતી કરાખી ઝાંખી જમમાં ક્રમકિયા.
દેશ-વિદેશે જર્મ કરાવિયો પદને સાચવી-
પદરી ‘ગવંતર’ ફેરી પાખી નારી-શક્તિ લાખવી.
વસમી વિદાયો મત્યુ ફેરી જમમવી અંતિ દિસતી;
અપુ અંજલિ ભાવથી ને મન્નુ શાન્તિ આરમતી.
આનંદ, તા. ૩-૩-૪૯ ઉમિયારાંકર હાકર

સ્વ. શ્રીમતી સરોજિની નાયડુ

(શ્રી કેશવભટ્ટ દેરાઈ.)

સ્વ શ્રીમતી સરોજિની નાયડુ

આર્થાવર્તની આર્થ રમણી, આર્થાવર્તના સર્વ સુસંસ્કારથી ભરેલી વિદ્વતી આર્થા, પશ્ચિમ પ્રદેશમાંથી જાન સન્ન સંપન્ને આવેલી અને ત્યાંના સંસ્કારોને પચાવીને પૂર્વ પશ્ચિમના સુંદર સંગમરૂપ બનેલા સન્નારી, હિંદના નારીત્વના પ્રતિક રૂપે જેણે જન્મત ભરમાં નામના કરી હતી. જેણે આઝાદીની લડતમાં પૂણે ભાગ લઈને મહાત્માજીને સાથે સાથે આપ્યો હતો, જેણે પગલાપામાં રચેલી પોતાની સુંદર કવિતાથી રવેશ અને પરોક્ષના વિદ્વાનોને મુગ્ધ કર્યા હતા, અને જે હિંદના એક પ્રાંતનાં પહેલાં ઓ-શાસક (ગવર્નર) નિમંત્રાયા હતાં તે શ્રીમતી સરોજિની નાયડુનું મરણ (તા. પહેલી માર્ચ) થયાના દુઃખદ સમાચારથી દિલ્લે-ખાસ કરીને હિંદના નારી વર્ગને રૂખત આપાત થયો છે.

તેમનું બ્યક્તિત્વ અને ૬૦ કુદામણુદિ, વિદ્યાળ વાચન અને વિનોદી સ્વભાવથી તેઓ દરેક રથજે પશુ પ્રિય થઈ પડતાં હતાં. મહા નારતાનો મેરિ મેલાવડો હોય, કે દિવાન ખાનામાં નાનું મિત્ર મંડળ હોય, ધારાસભાને ઓટલો હોય કે તાલમહાલ હોટલ હોય, અમે તે રથજે હોય પણ શ્રીપતી નાયડુની વાગધારા મીઠી મરહરી, અને મુક્ત દાસ્ય સંભળાયા વગર રહે નહિ. અનેક બનાવોથી ભરપૂર અને ધડા લેવા યોગ્ય તેમનું જીવન અરિત ભરૂર ભજ્યતા જેવું છે. તે કુંઠાજુમાં અત્રે આવ્યું છે:

શ્રીમતી સરોજિની નાયડુનો જન્મ ૧૮૭૫ના દિવસે આંધ્રમાં ૧૮૭૬ની સાલમાં થયો હતો.

તેમના પિતા ડો. અધીરીનાથ અદ્યોપાધ્યાય વિક્રમપુર (દાકા) ના પ્રખર બંગાળી વિદ્વાન હતાં. અને નિઝામની કોલેજના પ્રિન્સિપાલ હતા.

અયપણથીજ શ્રીમતી સરોજિનીને તેમના પિતાએ સર્વાંગે વૈજ્ઞાનિક પદ્ધતિ સિદ્ધિ આપ્યું હતું.

પહેલું કાવ્ય.

સરોજિની દેવિને વૈજ્ઞાનિક અગર મહિત્વશાળી બનાવવાની તેમની ઇમેદ હતી.

૫૫ વિકિએ તેમના માટે જુદા નીર્માણ કર્યું હતું અને ૬૭ તો તેમનો વય ૧૧ વર્ષનીજ હતો ત્યાંજ તેમણે 'બીજ ગણીતનો લખાણો બપોર સાથે પડતો નથી' એ વિષય પર કાવ્ય લખ્યું.

આ તેમનું પહેલું કાવ્ય હતું. અને તેજ પછીથી તેમની કવિત્વ શક્તિ ક્રમશઃ વિકાસ પામે આજેક્રમ કરતાં મોડી.

૧૨ મે વર્ષે મેટ્રિક

૧૨ મે વર્ષે તેમણે મદ્રાસની યુનીવર્સિટીની મેટ્રિકની પરીક્ષા પસાર કરી અને પછી તેમની તનિષ્ઠ લક્ષ્યો પડતાં નિયમિત અભ્યાસ પડતો મેલ્યો પડ્યો. પણ ઘેર બેસી તેમણે અનેક પુસ્તકો વાંચ્યાં અને શાળાં ધણું લખ્યું.

૧૬મે વર્ષે ઇંગ્લેન્ડ ગયાં

૧૬મે વર્ષે તેમને નિઝામની ખાસ સેક્રેટરી મળતાં તેઓ વધુ અભ્યાસ માટે ઇંગ્લેન્ડ ગયા. ત્યાં ૧૮૯૫ થી ૧૮૯૮ સુધી એમ ત્રણ વર્સ રહ્યાં અને કોલેજમાં અભ્યાસ કર્યો પણ ૧૮૯૮માં તેમની તનિષ્ઠ મતે યુન: હથેલી મારતાં તેઓ દિલ્લ પાછાં આયા.

આંતરજાતીય લગ્ન

ઇંગ્લેન્ડના વસવાટ દરમિયાન તેઓ મદ્રાસના તનીષ્ઠ ડો. એમ. જી. નાયડુ સાથે પ્રેમમાં પડ્યા અને માતિબેનના મારણે બન્ને પક્ષ તરફથી પારાવર વિગ્રાહ છતાં ૧૮૯૮ના દિસેબરમાં બન્નેએ લગ્ન કરી

લીધું. અને ૧૯૧૫ની સાલ સુધી આ નવ પરિશિત યુવક હોળામાં રહ્યું. જ્યારે પછી તેઓએ રાજ્ય કારણમાં માર્ગમાં ફરી અપભ્રંશ અને મુશ્કેલીમાં આવોને વરખા.

ગોળમેજી પરિષદમાં

૧૯૨૫ની સાલમાં તેઓ મદ્રાસમાં કારોબારી કમિટીના સભ્ય તરીકે ચુંટાયા અને પછી મદ્રાસ બાના પ્રમુખ તરીકે પણ તેમનો વરણી થઈ હતો. તેઓ પહેલાં ત્રી પ્રમુખ હતાં. મદ્રાસમાં જીવન મરનાં સાધી વિષે વિખ્યાત કરાવેલા પ્રથમ પંક્તિ-તિના રાજકાર્ય નેતા શ્રીમતી સરોજની નાયકુ તે પછી ૧૯૩૧માં લંડન ખાતેની ગોળમેજી પરિષદના ડેલીગેટ બન્યા. ૧૯૩૨માં દક્ષિણ આફ્રિકા ખાતે ડીલી સરકારે મોકલેલા, ડેલીગેટના સભ્ય તરીકે તેઓ દક્ષિણ આફ્રિકા ગયા.

જેલયાનાઓ

સવિનયમમાંની લડાઈમાં કામ લઈને તેમણે અનેક વખત જેલ માનાઓ કરી હતી. તેમની છેલ્લી ધરણા ૧૯૪૨માં 'કરેમ ના મરેજે' ની લંડન વખતે

થઈ હતી.

તેમણે અત્યાર સુધીમાં સંખ્યાબંધ પ્રકાશનો પ્રયત્ન કર્યો છે તેમાં "ગ્રેટર ઍસ હોલ્ડ" "ધી બર્ડ ઓફ ટાઇમ" અને ધી બોક્સ બોક્સ" આતરરાષ્ટ્રીય વિખ્યાતો પામ્યા છે.

પહેલાં સ્ત્રી ગવર્નર.

૧૯૪૭ના બોમ્બેની ૧૫ મી તારીખે તેમને યુક્ત પ્રાંતના ગવર્નર બનાવવામાં આવ્યા ત્યારે તેમણે એવા ઉદ્દેશોને વ્યક્ત કર્યા 'તા કે' એક સ્ત્રી પદોને પિંજરામાં પૂરી દેવામાં આવ્યું છે' તેમની વિનોદ સક્રિય મધુર સાથે સાથે હાલ સોસરરી અસર કરનારી હતી.

હિંદનો આઝાદીનો લડતમાં તેઓ અનોકો ચોક્કા તરીકે વર્ષો સુધી સતત લડ્યા હતાં અને વર્ષો થયા મદ્રાસમાંની કારોબારી કમિટીના સભ્ય તરીકે દેશના આઝાદ જંગના સંચાલનના આયત્ર પડતાં દિરસો આપ્યો હતો, તેમની અવસાનથી દેશમરને સખત અંધકા સામ્યો છે. દેશ પર એક વધુ આકૃત આવો પડો છે તેમની કારે ખોટ પડો છે.

એલ્યુમિનિયમનાં વાસણો

શુદ્ધ એલ્યુમિનિયમમાંથી બનાવેલાં રસોઈ માટે સર્વોત્તમ સ્વીકાર્યાં છે.

'કાલિન' માર્કવાળાં વાસણો શુદ્ધ એલ્યુમિનિયમમાંથી જ બનાવાય છે એટલે તેઓ વધુ અને વધુ વપરાય છે. વજનમાં હલકાં, કઠઈ કરાવવાની કડાકૂટ નહિ, ઘાટમાં મુંદર અમારાં એનોડાઈઝડ કરેલાં રંગીન વાસણો લેટ માટે અજોડ મનાય છે.

જીવાણલાલ (૧૯૨૯) લીમીટેડ

— કાલિન બ્રાન્ડ વાસણોના બનાવનારાઓ —

કલકત્તા — મુંબઈ — મદ્રાસ — રાજમહેન્દ્રી — રંગુન — એડન

લીંકને દહાડી કેમ રાખી

વેસ્ટફીલ્ડ, કોન્ટ્રી, ન્યુયોર્ક

૧૫ ઓક્ટોબર ૧૮૬૦

ઓનરેબલ એ. પી. લીંકન,

વહાલા સાહેબ,

મારા પિતાજી હમણાં જ મેળામાં જઈ આવ્યા. અને ત્યાંથી તમારી તથા મી. હેમલીનની છબિઓ લઈ આવ્યા છે. હું એક નાની છોકરી છું. મારી ઉંમર ફક્ત અગીઆર વર્ષની પણ તમે જ યુ. સ. ઇટેડ સ્ટેટ્સના પ્રમુખ થાવ એવી મારી તોવ ઇચ્છા છે. તેથી તમારા જેવા મોટા માણસને પર લખવા માટે તમે મને વધારે પડતી કિંમતવાન ગણ્યો નહિ. મારી ઉંમરની તમારે યુવોએ છે ? ને હોય તો તેમને મારા પ્રેમભર્યા સહારવા આપજો અને મને કામળ લખવાનું તેમને કહેજો. મારે આર બાઈઓ છે અને તેમાથી થોડા તો તમને જરૂર મત આપશે. અને નો તમે થોભિયા તથા દહાડી રાખો તો હું તમને એ ચારેબના મત મેળવી આપીશ. તમારા ચહેરા ધણીજ પાતળો છે તેથી થોભીઆથી તમે વધારે સારા દેખાશો. ઓછોને થોભિયા બહુ જ ગમે છે અને તમે થોભિયા રાખશો તો બધી જ ઓછો તેમના ધણીને પશ્ચીને પણ તમને જ મત આપવશે, અને તમે પ્રમુખ થશો. મારા પિતાજી તમને જ મત આપવાના છે અને હું પણ ને યુરુપ હોત તો તમને જ મત આપત હું જોજીશું છું તે બધાય યુરુપોના મત હું તને અપાવીશ તમારી છબિની આજુબાજુની કિનાર બહુજ સુંદર છે, મારે એવ નાનકડી બેન છે તે ફક્ત નવ જ અઠવાડિયાની છે, પણ બહુ હુચ્છી છે. તમે કામળ લખો તારે ગ્રેસ બીડેસ, વેસ્ટફીલ્ડ, કોન્ટ્રી, ન્યુયોર્ક એ જમાએ મોકલજો. મારે હવે વધારે લખવું જોઈશે નહિ. આ કામળનો જવાબ તામડતોજ આપજો. સાહેબજી,

ગ્રેસ બીડેસ.

અમેરિકાના પ્રખ્યાત પ્રમુખ અબ્રાહમ લીંકનના નામથી તો આપજો ભણીતા છીયે. એમનું ચિત્ર પણ મળીને જોયું હશે. એમની ખામતડી દહાડો,

મી લીંકન

ચિત્રમાં સોનું પાન ખેંચે છે. આ દહાડી સંજોઈ એક કથા બજાનાં બચુવામાં નથી,

ઈ. સ. ૧૮૬૦ માં અબ્રાહમ લીંકનનું નામ અમેરિકાના પ્રમુખપદની ચુંટણી માટે જહાર પાડવામાં આવ્યું. તે વખતે તેમનો પરિચય, આપવા માટે, તેમના પક્ષના પ્રસિદ્ધ ખાનાએ, એમનું એક ચિત્ર કરારીને રીવાજાપથી છપાવ્યું. આ ચિત્ર ઉપર ૧૪ મી જુન ૧૮૬૦ ની તારીખ છે તે વખતે તેઓ દહાડી રાખતા નહોતા, એટલે તેમની આ છબિ દહાડો ચિનાની હતી

ચુંટણી રસાકસી ભરી હતી ઉમેદવારામાંથી કોને મત આપવો તેની ચર્ચા ઘેર ઘેર ચલી હતી. બાપ અને દિકરા સામસામા પક્ષમાં હોય તે બનાવ સાધારણ હતો.

૧૮૬૦ના ઓક્ટોબરમાં એક સાધારણ કુટુંબમાં આ વિષય ગરમારમોથી ચર્ચાનો હતો. યુવામોની પ્રથા નાજુદ થતી જોઈશે તે મત અબ્રાહમ લીંકનનો હતો. યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સના દક્ષિણ પ્રાંતોમાં ફ્રી પેરાક્ હતી. દક્ષિણી યુવામોની મદદથી ફ્રી બેનો ચલી

હતી. આ પ્રતિના લોકો, મુસામી, ચાહુ રાખના મંગતા હતા; અને અષાઢમલીકનની વિરુદ્ધમાં હતા. એક પહે સત્ય અને ન્યાય હતા. બીજા પહે સ્વાર્થ અને કપાણી હતાં. ઉપર જણાવેલા સાધારણ કુટુંબમાં પિતા અને માર પુત્રો જન્મે આ સંબંધમાં રસાક્ષી બરી ચર્ચા થતી હતી. તે કુટુંબની અગિયાર વર્ષની બાળા પ્રેસ આ ચર્ચા સંબંધિતી હતી. પોતાના પિતાએ મેળામાંથી આવેલી બન્ને દરીક ઉમેદવારોની છબીઓ તેના હાથમાં હતી. એને અષાઢમલીકન મળ્યો જતે આ લેખની શરૂઆતમાં આપેલા પત્ર તેણે લખ્યો.

થોડા જ સમયમાં તેના પત્રનો ઉત્તર આપ્યો :
રમીય ફોલ્ડ, ઇલીનાઇસ. ૧૬ ઓક્ટોબર ૧૮૬૦
કુમારી પ્રેસ બીરોસ,

મારી વફાલો નાની કુમારિકા :

તમારો પંદરમી તારીખનો લખેલો, બહુજ મમી ભવ્ય તેવો પત્ર મળ્યો. છે. હું દિલગીર છું કે મારે એક પછી પુત્રો નથી. મારે ત્રણ પુત્ર છે. એક સસરનેા, એક નવનો અને એક સાત વર્ષનો, તેઓ અને તેમની માતા એટલાજ મારા કુટુંબમાં છે. થોભિલા અજાણમાં કહેવાનું કે અત્યાર સુધી મેં તે રાખ્યા નથી અને હવે રાખું તો લોકો મને ખૂબ અને ટેંગી કહેશે અને તમને નથી લાગતું !

તમારો મુનેઝક એ. લીકન

આ કારણમાં થોભિલાને વિરાધ કર્યા પછી પ્રેસની સંચાલના લીકને કણુલ રાખી હેય તેમ લાગે છે. ૩૭ ડિસેમ્બર ૧૮૬૦ ના અંકમાં એક વર્તમાન પત્રે આ બાબતનો ઉલ્લેખ કર્યો છે. Haris એટલે વાજ અને હાર્લ એટલે દંબ એ અંકસાર્યનો લાભ લઈને એ પત્રે જણાવ્યું છે કે : He is huttering on (h) air's ૨૬ જાન્યુઆરી ૧૮૬૧ માં તો લીકનની દહાડી થોભિલાવાળી છબિ પ્રસિદ્ધ થઈ.

સુટણીમાં વિજય મેળ્યા પછી. લીકન નળી પ્રેસને બૂલ્લો નહોતો. પોતાના આમથી વૈદ્યોએ, પ્રમુખપદની વિધિ માટે તે ફેબ્રુઆરી ૧૮૬૧માં ખાસ દેવનાં ગયો. રસ્તામાં વેરટાઈડ આવ્યું. ત્યાં લોકો મોટી સંખ્યામાં આવ્યા હતા. પ્રેસ પછી વાજ લોળાને, નવું ફગક પહેરીને, હાથમાં ફુલોનો ગુચ્છો

લઈને રોજનં ઉપર જહાડીથી આવી હતી પણ જેમ જેમ લોકો વધતા ગયા તેમ તેમ આ બિચારી નાનકડી બાળા દૂરને દૂર ધડેલાઈ મઝ. એણે લીકનનું બાપજીનો સાંભળ્યું પણ એનું મોં જોઈ શકી નહિ. પોતાનું કહ્યું માનીને લીકને થોભિલા રાખ્યા હશે કે નહિ !

લીકને ઔપચારિક બાપજી કર્યા પછી કહ્યું :
“આ રથળમાં મને પત્ર લખનાર એક જણ રહે છે. એ બાળા અને હાજર હોય તો મારે એને મળવું છે.”
કોઈ આમળ આવ્યું નહિ.

“એનું નામ કહો, અને બાળા કહાડીયું.”
કોઈ જોઈયું.

“પ્રેસ બીરોસ, એનું નામ છે. એણે મને લખ્યું હતું કે

“જો હું થોભિલા રાખીશ તો સારા દેખાઈશ.”
સર્વત્ર હસારસ થઈ મઝ. અને એમોટા ટોળામાંથી પ્રેસને બાંધીને કોઈ આમળ લઈ આવ્યું. લીકન કપામાંથી નીચે ઉતર્યા અને પ્રેસ મેડે રોકે હેંક કરી. ત્યારપછી તેને ઉંચકીને તેમણે વહાલથી મુગ્ધન કર્યું. “પ્રેસ ! જો મારા થોભિલા તારે ખાતર મેં તે ઉપાડ્યા છે.”

પ્રેસને બહુજ શરમ આવી. મજરાટથી કોઈ બોલી પણ ના બી. રોકતો ધેર જતી રહી.

મીજ પ્રેસ બીરોસ મોટી થતાં મોસોસ છ. એન બોલીસ થઈ. આ બનાવનો ઉલ્લેખ તે પોતાના જીવનમાં લખીએવાર કરતી હતી.

તે સમયના વર્તમાનપત્રોમાં આ બનાવ રમુજ સાથે આવ્યો છે.

દહાડી વિનાની ઐતિહાસિક છબિ તો ત્યારપછી વિસરાઈ ગઈ હતી. પણ આવી ઘીનેના સંમદ કરનાર શીખોન મી એક્સન એક્લીએ ચિત્રકાર પોસે તે વેચાતી લઈને પોતાના સંમદમાં રાખી હતી. ૧૮૭૬માં અષાઢમલીકનના જીવન અને સમયનું એક પ્રદર્શન ન્યુયોર્કમાં બંધાયું હતું. ત્યાં એક્લીની પૌત્રી મોસોસ શીખમેને આ ચિત્ર પ્રદર્શન કર્યું હતું. ૧૯૪૦ માં આ ચિત્ર જાહેર દરજીથી વેચાયું હતું અને તેના લગભગ ચાળીસ હજાર રૂપિયા ઉપજ્યા હતા. આ ચિત્રની સાથે ચિત્રકારે લખેલો એક પત્ર પણ હતો, તેમાં તે ચિત્રકારતી વખતનું વર્ણન છે.

ફેરાવપ્રસાદ દેસાઈ

મિષ્ટાન્નની માયામાં: દાતણની ચીરીના અજબ ચમત્કારનું વર્ણન આપતો એક રમૂજ રહેલો

લેખક : શ્રી. અંબાલાલ વૃ. શાહ

‘ઝોટલા પુરાણ’ કાસોકત છે કે કેમ, એની મેં બધી હિચકપાચલ કરી નોઈ છે, એટલું સત્ય છે કે, સ્મૃતિ કે શ્રુતિને આધારે મને નીચેની માહિતી મળી આવી તેવીજ આપણી મારી ‘ફરજ’ હું અહા કું’ છું. આવી મારી જનરલરત શ્રોધભોજ માટે મને જાણું’ માન મળશે, એવો કેઈ આશા નથી; કારણ કે હું તો ગીતાશ્વનમાં માનુ છું. કર્મણ્યેવાધિકાર-સ્તે મા ફલેષુ કદાચન-ને મારો સિદ્ધાન્ત છે.

અહીં તો હું પ્રથમ દાતણની ચીરીના અજબ ચમત્કારનું વર્ણન આપીશ. જમણને જલે લાંબણ ખેંચવી પડે તેને કોઈ દુઃખાગ્ય કહે કે અધિયાપ, મને; તો કે.ક. સદ્માગ્ય પણ રજો મને એમાં સદ્માગ્ય દેખાઈ ‘હાલું ચણું’ ભાગી જાવજ, સુખે ભાગ્ય શ્રીમૃપાળ’ એવું જાનાર નગસિંહ મહેતા ક્યાં નહોતા, એ સકાતજન હતા તો હું ‘પ્રિયજન છું’

સવારે ઝોટલા પર ખેસીને દાતણ કરવાની મોજ માણી હોય તેજ જાણે, આપણામાં દાતણ કરવાની અદ્વિજ્ઞત રીત અને તે ગંદગીના પ્રદર્શનરૂપે ન હોત તો કોણ જાણે આપણ શું થાત! મને આ જાણતમાં જે સરસ અનુભવો મળ્યા-પયા-છે તે કહેવાને આજે સુઅવસર સર્પકથો છે, ત્યારે તે હકીકત શા માટે આપને મારે ન કહેવી?

સસાઓ, મેળાવાઓ, સસાટહો-એ જાદા આ ઝોટલાના પ્રદર્શન આગળ ધૂળ છે. એની દિલ્લજત ખાખરાની ખિલોડી શું સમજે?

કૂચે કે તળાવે, નદીએ કે નાણે, ગીમરાતો નારી સમુદાય કહી નિહાળ્યો છે ખરો! તેમની વચ્ચે થતી વાતચીતનો રંગ કદી મરણો છે ખરો! અજક-મજકની વાતો કરતી મદિલાઓની લાંબી યોડી વાતો જ્યાં સુધી સંભળી નથી. ત્યાં સુધી જાણુ બચ્ન છે, એ સાચેજ તીર્થસેન બની ગય છે

પોણના નાકે ઝોટલાઓ ઉપર દળમ બિરા-દનાં ધાકાં નિહાળ્યાં હોય તે જ જાણે! એમની ય વાતો કંઈ સુદરીયા. રસધાળથી ઉતરે એવી

નથી હોતી!

તો એટલા નિવાસીઓ અમે, સવારના પહોરમાં પેસાનાં આઠ આવતાં તે હવે આનનાં કજ લાવો કે કેટલાક સફાઈથી વધારે ઝોટાં લાવી સફાઈથી દાતણ કરાવે સતોષ લે છે તેમાં અમે બધા ધર્મકૃત્ય માનીએ છીએ.

આમ, દાતણની ચીરીઓને જ્યારે મોટા ઢગ થાન છે, ત્યારે આખો રસ્તો અમારા આ ધર્મકૃત્યથી એટલો મજાનો ગરો પળી ગય છે કે, જાણે જ કાઢને તે રસ્તેથી પમાર થતાં કંટાળે ન આવતો હોય! આટલું છતાં મંદો ટેપોના આ આદર્શથી રેલવેલા એવા અમેને એ રાજિન્દો જિન્દગી એટલી ગમી ગઈ ગઈ હોય છે કે, અમને એ માટે અભિ-માન થાય છે અને અમાગ કૃત્યની મિઠાઈ માણવામાં સતોષ થાય છે

એક દિવસે સવારે હું દાતણ કરતો હતો, અલગત ઉપરની રીતે જ ઝોટલા ઉપર સ્વાર થઈને જ, દાતણની ચીરી કરતાં જ હું ખૂંચ ખૂંચ થઈ નાચી જાણે “આજે મારા પાસા પોખાર છે! મને ત્યાં મારે માટે આજે મિઠાઈ નહોતી છે!”

મારા ઝોટલાવાસી મિત્રો અને સર્ગાવહાલા પણ મારા આ ઉદ્ગારથી તાલુમ થયા, પૂછતા લાગ્યા: ‘આ કયું નૃત્ય થયું? ગરબાનૃત્ય, પ્રેમનૃત્ય કે સંહારનૃત્ય?’

મેં કહ્યું: “નૃત્યથી તમારું દિલ ભરે રાહ થતાં હોય, પણ મારે માટે તો એ મિઠાઈનૃત્ય છે! જુઓ આ મારી દાતણની ચીરી! કેમ, સાચું કાજે છે તે!”

—કહેવાયેલી દાતણની એ ચીરી જોઈ સો મારી નૃત્યકર્તાનું હાર્દ સમજાયા. એમણે કહ્યું: “એ વાત જાનેઃ હાં તો મિઠાઈ કે પુષ્પાંજલિ!”

“પુષ્પાંજલિ?”

“હા; હા પુષ્પાંજલિ શબ્દ મારને માટે પણ કેટલીક વખતે યોગ્ય છે શ્રીમાન! મારે એટલે

ચૈદમું રતન!"

"તમે આવું શા ઉપરથી ધારો છો?"

"તો તમારે માટે એવો કયો નવરો છે કે, તમને આ મેધિરાસીમાં જમાડે! તમારામાં એવું તે શું બળ્યું છે કે, તમારા વિના એને મળે શકાયે ન હોય?"

"હા!"

"હાં શું? આજે બહાર જતા નહિ ધરમાં જ ભરાઈ રહેજો અમારી વાત નહિ માનો તો ઘરે પછી જોવા જોવી."

પણ હું એમ કંઈ દિગ્ભ્રમ હારી જઈ એવો નહોતાં અદેખા માણસોની આ દુનિયામાં ક્યાં જોઈ છે! અમ, મને મિથ્યાત્વ મળશે એ આશામાં ને આશામાં હું બની હતી મરતી બહાર નીકળી પડ્યો.

પહે વ્યાધે નહિ ગયો હોઈ ત્યાં મેં એક રથને ખુલ્લો નજા જોયો. પાણી વહી જતું હતું પાણી નકામું વહી જવા રેવું નહિ એવું મેં તાણું જ છાપામાં વાંચેલું. મને એ નજાની દયા આવી, એટલે તેને બધ કર્યો.

ત્યાંજ એક મહામાયા જેવાં પાંચ મધુ કામરો કાર ઉચકતાં જગદંબાનાં દહન થયાં. મેં ધાધું કે, હમણાં જ મને ધીમકક કહેશે. પરંતુ આ શું!

"એ સફેદ ઠગ! ધોળા દિવસે પણ ચકલી કાઢી જવાની દિગ્ભ્રમ કરે છે કે! રાજરાજ થતી ચોરીના ચોર જોયો રહે?"

"એ બાપ, હકોક્ત એમ છે કે—"

"એ હકોક્ત બકોક્ત અહીં નહિ યાસે! ચાલ જ અહીંથી જડ સીધી વાત કરે છે કે, પોલિસને જોલાવું?"

"પણ માપ! આમાં મારો યુનો શો?"

"તમારો નહિ તો કોનો? મારો?"

"હારતો; યુનો તમારો જ ગણાય! પાણી નકામું વહી જવા રેવું એ યુનો છે?"

"તો હો?" એમ કહી લાકડી જિંચકી એ કામ આગળ વધે ને પહેલાં મને મારી સહીસલામતી મરજીની કરવામાં જ જણાવ.

પરોપકાર કરનારાઓની આ કલ્પજાતી! પરંતુ મેં જાણ્યો એમ કંઈ દિગ્ભ્રમ હારતો જ નથી.

નકારાતો અને મુંઝાતો હું આગળ વધ્યો; અને નિરાતે શાસ લઈ તે પહેલાં જ એક મેડીથી મારા માથે કપરાવું પકીકું પકડ્યું. હોળી રમતી હશે કે શું હશે તે કંઈ કુ સમજી શકું તે પહેલાં મારા કાને દારૂપત્રનો સંભળાવા—

"બહેન, આ શું કરો છો? તમે રાઈ સારાં માખાપની ફરજે થઈ કયારે આમ નાજો; અને ઉપરથી પાછાં હસો એ શું સાડું કહેવા?"

મારી નમ્રતાનો બહોલો મને તરતજ મળ્યો, "એ કાકા! માણુછ છે કે ટોર? આવી શરી વસ્તીમાં ધમને જતાં આવતાં આવું તે શું જોયો છો?"

"કું કાકા?" મને કંઈ સમજાયું નહિ. પ્રતીક વર્ષના જુવાનને ત્રીસ વર્ષની બાપ આવું તે શું જોલતી હશે! કું જરૂર કંઈક હાલ; ટોર પણ હોઈ, એમ મને ધમી ભરતો લાગ્યું જ; કારણ કે આવી સારી વસ્તીમાં ધમને આવતું જવું અને આવો વિચાર રાખે પાશને પણ કેમ!

આજનો દિવસ સાથે જ ધન્ય હતો! જરાક આગળ વધ્યો અને પાછો બીજો અકસ્માત તૈયાર જ જોયો હતો. સાંકડા રસ્તાઓમાં કાણુ જાણે આવું કેટલુંપે જાતું હશે!

સામેથી એક મુન્દરી આવતાં હતાં અગ્રક મલકની વાતોનાં એ રસિયા જણાયાં. હું એમના રસ્તામાંથી જરાક બાજુએ ખસ્યો. મેં સો સન્માન રાખ્યું, પણ એ તો વળી મારી સાચાંજ આવી જોવાં દેવે શું? અને એની પરંપરા ચાલુ, રહેતાં અમે અને અચાઈ પડ્યાં બહેન સારાં કે જુનાંથી મને પરસાદ ન આપ્યો. અને આપે તો પણ શું? પરોપકારાય સર્તા વિશૂનક:

હવેથી ખૂબ-સાચવીને ચાલવું, ખૂબ સાચવીને જોલવું અને ખૂબ અંધાણીને જોવા—એવા નિશ્ચય સાથે હું આગળ વધ્યો. પણ નસીબ એ રમણાં આગળને આગળ જ!

પોજેને નાકે આવી જોયો, મારા મિત્ર સોમચંદ સામેજ મળ્યા. તેમણે મને આનંદ પૂર્વક કહ્યું અહો પછુ કીકે મળી ગયા, અત્યારમાં ક્યાં ચાલ્યા?"

“એ તો જીઓને, એમ થયું કે જરાક બહાર જઈ આવું!” મને જે એએ ચાલું મેં તે ગજા-વ્યે રાખ્યું

એટલામાં ખસ આવી લાગતાં મારા હાથ પકડી તેમણે કહ્યું:—“ચાલો, ચાલો, જઈ ચાલો, તમારે મારે ઘેર આજે આવવું જ પડશે. આજે મારે લાંબે જમસેા જાહવો છે; અને તેમાં તમે ન હો તો ચાલે જ કેમ! તમારે ઘેર ના રહેવાની દરખાસ્તો, આ મંગળદાસને હું ના રહેવાની ફિક્ક છું; ખસ, પાસું ને?”

હું કંઈ પણ સમજ્યા વિના ‘જલસા જઈથી ખુશ થતો થતો ખસમાં ચડી બેઠો. ખસ ઉપડી એટલે દિક્કિતો સવાલ આવ્યો.

મારા મિત્ર સોમચંદ કહે—

“રહેવા દો; એ તો ખુબ પતી જશે. હું જ આવું છું” તમે તો મારા મહેમાન છો.” એમ કહી દસ રૂપિયાની નોટ કંકડતરના હાથમાં મૂકી.

“દસ રૂપિયાના છૂટા પૈસા અત્યાગ્રામી કપાથી હોય? ને એમ કહી દસ રૂપિયાની નોટ કંકડતરે પાછી આપી. સોમચંદ પાસે છૂટા પૈસા હોય એમ લાગ્યું નહિ; એટલે મેં પૈસા આપી તેમની મૂઝવણીને અંત આણ્યો.

કુવારા આમળ આવતાં સોમચંદ બોલ્યા: દોરત એક વાત પતાવવી રહી અંધ છે! તમે મારું ઘર બદલ આગળ ભેળું છે. ત્યાં બોલું પણ છે. તમે ઘેર જાઓ અને પાછળથી હું હમણાં જ આવી પહોંચું છું, જરૂર હા કે?”

હું કંઈ પણ બોલું તે પહેલાં મારા દોરત તો ચાલ્યો ગયો અને હું એકલો જ રહી ગયો.

કાદમાં પછીથી શોધ કરી પણ મારા દોરતને કાંઈ જ ઝોળખતું નહોતું!

હું અસોસતો માર્યો પણ ધસતો ઘેર આવવા નીકળ્યો! વેળાસર ઘેર જવામાં જ સલામતી છે, એમ સમજી રૂથ કરતો ઘેર આવી પહોંચ્યો.

પણ આ શું? નિસરણી ચઢના જ વળી અપ ચક્રન-કેમ નમ્યા? કેળાની હાલ પગતળે શા માટે આવી? અને આવી તો હું શા માટે લપસ્યો? પણ હું પડ્યો, એ વાત તો તદ્દન સાચી! મારા નુકસાને બીજાને આટલું બહું દસવું કેમ આવતું હશે!

મહા મહેનતે હું ઉપર ચઢ્યો; તો વર્ષો જૂનો

અડોઅડ કાંઈ વીર ચોદાની જેમ ઉભેલો ચાંબેલો મને મારા મરતકે વળગી પડ્યો. અરેરે, મારું કપાળ સઝી આવ્યું! આ શરૂરનાં આત્મા જૂનાં રહિશમાં મકાનોમાં આ થી આપણાં!

એક જૂડા રૂપિયાની જેમ હું ઘેર તો આખરે આવી પહોંચ્યો, પણ ધરખણપણી થયાં?

પાડોલમાંથી ચાલો લાગ્યો અને મહા મહેનતે તકીઆને અંદરીને બેઠો ત્યાં જ ગુહરવામિની-કે દેવી-પધાર્યા.

“તમે કપાથી કૂટી નીકળ્યા પાછા! તમે જમવાની ના કહોવાલો હતો, એટલે હું તો દર્શન કરવા અંધ હતો. તમને આજે મિષ્ટાન્ન મળશે, એ વાત મેં સાચીજ માની લીધી હતી!”

“પણ એ વાત જુડી છે, એમ તને કહ્યું ગયું! મેં એટલે બહુ આજે આવું છે કે, હવે નથી રહેવાડું!”

“એમ! એવો તે તમારો કથો વાલેસરી હતો!”

“એ હતો....એવો કે, મને તો વાદ રહી જ ગયો છે! તને અર્ધ આંખીદારી નથી મળી યડી, એ ચાલતું હશે, નહિ?”

“મને એવી ચિંતા કદી યદ જ નથી!”

“કાંઈક વખત આની જેમ ચિંતા કરવી સારી છે!”

“એટલો અધો લાભ તમને મળ્યો છે એમ!”

“હા, એ વાત પણ જાણવા જેવો છે. નેટલી મજા રહેવામાં છે, તે કરતાં તમારે મજા લાભગામાં છે. તસ વધતો જ મજા એવી વાત છે!”

“ત્યારે તો આ પુરાણ કશે?”

“પુરાણ? પુરાણને થાપી નાં એવું-પુરાણ!”

“જઈ કશે કશે શીગણેશાય નમઃ—એટલું

મેં કહ્યું: ખસ?”

“જ ય શ્રી મિષ્ટાન્ન...પુરાણ...એવી રીતે મેં જે કંઈ મને વીતી હતી તે અંધી વાત અપ દત્તિ કદી સંભળારી.

મારા પતનીશીતે એથી આનન્દલાભ જરૂર થયો. શ્રીમતીએ પછી પડીચડો-પકવાનન ગનાતો અમે બંને જમ્યા ત્યાં સુધી મેં કોરજ રાખી,

દત્તિ શ્રી મિષ્ટાન્ન-પુરાણ પ્રચરણવાય : સમાપ્ત:

“ રમત ”

દરેક પ્રાણીના અંગમાં રમત જોવામાં આવે છે. રમતો એવી રાખવામાં આવી છે કે જેથી કરીને તેઓના વિકાસ જ થતો રહે. રમતું એ રવસાવ ખતી ગયો છે. કાંઈ પણ બાળકને કહેવું પડતું નથી કે તમે રમો.

અમુક જીવોમાં વલ્લની વૃત્તિ નથી હોતી, પરિણામે તેઓ તંદુરસ્તી ગુમાવે છે. તેઓના મોં પર કાંઈ પણ જાતનો આનંદ જણાતો નથી. જે જે વ્યક્તિ રમવામાં રસ લે છે તેથી દિવાળીમાં એમના જીવનનો વિકાસ થતો જાય છે. બાળકો આવીજ રમતો રમે છે કે જેથી એનો વિકાસ થાય. ત્યારે મોટા માણસો! પ્રતિકુલ કાર્યોને જીવનને રૂપાંતર હોય તે પણ કરે છે.

ખોરાક, નીંદ અને તંદુરસ્તી હોય, તેા દરેક બાળક આખો દિવસ રમતું જ રહે છે. જીંમર વધે છે તેમ રમવાની વૃત્તિ ધરે છે. આમ કેમ? સામાજિક વાતાવરણથી આતું તત્ત્વ ધુસી ગયું છે જુદી શરમ આવે છે. નડે છે, અને માખાપો પણ બાળકની જુદી શરમ લાવવાની કોશિષ કરે છે. કુદરતને સ્વાધીન દરેક બાળક આખો દિવસ રમતું જ રહે છે. ખેલતા બાળકોને જખરજસ્તીથી ન રોકવા નોંધજો.

રમતની બાપ્પા આનંદનું તત્ત્વજ હોવું નોંધજો. કામ અને રમત બંનેને સાથે રાખવાનો ચત્ત કરવો નોંધજો. ત્યાં રમતનું તત્ત્વ છે ત્યાં કામ છે, શાળામાં કાંઈ દિવસ રસોઈ કરીએ તે રમત ચર્ષ કહેવાય પણ ધરે દંમેશાં રસોઈ કરીએ તે કામ ચર્ષ કહેવાય એટલે Work which you work and play which you play ના કરતા work while you play and play which you work હોવું નોંધજો. કામ એવી રીતે કરો કે જ્યાં તે રમત જેવું લાગે અને રમત એવી રીતે રમો કે જેથી જીવિતો વિકાસ થાય જીવનનો વિકાસ થતો જાય. રસોઈ મુરખેન્ટમાં રેલ દ્વારા જીવનનો વિકાસ થાય છે. જંબીરમાં જંબીર કામ પણ બાળકો સામે એવી રીતે મુકવું નોંધજો કે તે રમત જેવું જ લાગે.

બાળકો શા માટે રમે છે? રમવાનો હેતુ શું? આપણે નોંધવું તો જણાવી કે તેઓ કૃતા આનંદ માટે જ રમે છે. આનંદ જીવનમાં એક મહત્વની

ચીજ છે. આપણે જેટલા પ્રયત્નો કરીએ છીએ તે સુખને માટે કરીએ છીએ અને તે સુખમાં જ આનંદ મળે છે. પોતાની ઇચ્છાથી બાળકો જે ક્રિયા કરે છે તેમાં જ તેને આનંદ મળે છે, અને તેનાથી જ તે આગળ વધે છે. બાળકોમાં જે વધારે તાકાત છે તે વધારાની તાકાતનો ઉપયોગ એટલે “રમત”.

જન્મથી માંડીને ૧૮ વર્ષ સુધીમાં જે પ્રમાણે મનુષ્ય જાતિના આરંભથી આજ સુધીમાં જે પ્રમાણે બનતું આવ્યું તેનો ખ્યાલ આપે છે. જે જે અનુભવોને લીધે પૂર્વજોના જીવનમાં જે જે ફેરફારો થયા તે સર્વ ફેરફારોની સાક્ષી દરેક બાળક ટૂંકમાં આપે છે.

એ અંદાર વર્ષમાં બાળકો જે રમત રમે છે. જે દિવાળી કરે છે તે સર્વ દિવાળી આપણા પૂર્વજોની વહેંચણી મૂલતો આવે છે બાળકો જે સંતાકકીની રમત રમે છે, એ રમત આપણા પૂર્વજો કારીમાં સંતાતા દત્તા અને શિકારની શોધખોળ કરતા દત્તા તેનો ખ્યાલ આપે છે એજ પ્રમાણે બાળકો રતી અમર બીજા કાંઈ રમણે નાના ખરો બાંધે છે તે પણ આપણા પૂર્વજો અનુકરણ જ છે.

બાળકોની કાંઈ કાંઈ રમતમાં કવિબ જીવનની તૈયારીનું દરિ બિન્દુ સમાયેલું છે. કે જેને Resonance theory કહે છે. બાળકો ધરધરની જે રમત રમે છે તે કવિબ જીવનની તૈયારી જ કહી શકાય.

આગળ એ જિન અને છે. એ જિન અને બાળકમાં કાંઈ પણ જાતનું સામ્ય નથી હોતું. હતાંય તે પોતાને એ જીન માને છે અને અંદરમાં Make believe play કહેવામાં આવે છે. તે જ પ્રમાણે Make believe simulation માં બાળકના હરખનો કાર દળવો થાય છે. મનની મૂંઝવણને, અવગણ મળે છે, જેથી અહંતાજિતને સતોષ મળે છે. બાળકના જીવનમાં સ્વાતંત્ર્ય જ નથી તેઓ કમજોર છે. અચક્ત છે, એવું સમજીને વડીલો તેઓને છૂટ આપવાનું નથી, અને તેથી કરીને બાળકો કાંઈપણ સુદૃઢ વડે (રમતો વડે) પોતાની જાવનાઓ બહાર કાઢતા હોય છે “રમત” પ્રસન્નતા હોય છે, પ્રસન્નતા વિકાસ માટેની જરૂરી પરિસ્થિતિ છે. અને એટલા માટે જ “રમત” આવશ્યક છે.

વસંત દેસાઈ

- પંતળની ધ્વંસલીલા પછીની નવનગરણની એક વાત.

આંધી અટવાતાં

‘હું.. હાં છું ! એહ...આ...મારા...માયા
પર...કેટલું...દુઃખ...છે. તું...તું...કોણ...છે ? હેં
કેલાસ ! નહિ...નહિ...તું...અહીં...આંધી...હોય !
પણ હું...હું...ક્યાં ? ખાસી ખાતાં ખાતાં કામિની-
નો કંઠ બંધ થઈ ગયો.

તું કેમ નબર ૭ માં છે. કામિની અને હું
તારો માનીતો કેલાસ છું તું મિમાર છે, એટલે હું
તને જોવા આવ્યો છું, ‘કેલાસે કામિનીનું માથું
અટવાતાં હતું.

‘નહીં...નહીં.. તું...કેલાસ...ન હોય અરે...
તું...તો...જલાલ...છે. તો...તું’. અહીં...પણ...
આવી...પહોંચે. મેં...તારી...જાતી...માં...જી.
જોડી...દીધો...હતો...ને ? મરી...જમને...દેવે...જૂત
મમને...મારી...પાછળ...પડવું...જે. આટલું બોલતાં
કામિની બેહોશ બની ગઈ,

કેલાસે તેને હોથમાં ધાવતાં હતું. અહીં ફેઈ
જલાલ નથી. તું નકામી તખીઅત બગાડી રહી છે
કામિનીના મોં પર પાણી છંટકાવતાં તે ધીમે
ધીમે હોઠમાં આવો, તેણે કેલાસને ઓળખી લીધો
અને આશ્ચર્ય બોલી ઉઠી. ‘કેલાસ, તું !’

‘હા, કામિની હું કેલાસ છું.. પણ તેં તો
મને જલાલ બનાવી દીધો હતો એ જલાલ
કોણ છે ?’

‘કેલાસ, એ ના પૂછો. નર્સપિયાય, અત્યાચારી
અને કુટ્ટાને કહેવાય એ મને તેણે બતાવ્યું કામિ-
નીએ એક દળવો આસ લેતાં હતું.

‘તારે તું પશ્ચિમ પંતળમાં ફરી રીતે રહી
મૃદુ એતો કહે.

‘એક લાંબી કથા છે તમે એ સાંભળો શકો ?’
‘કેમ નહીં !’

‘એ સાંભળતા પચ્ચરતું હૃદય એકાએક

‘કુનિયાની ઠોકરો ખાઈ મારું આ મીઠું જેવું
હૃદય પચ્ચરતું બની ગયું છે !

‘એ બધું સાંભળીને તમે મારી તરફ ધ્રુષ્ણા તો
નહિ કરોતે ! શક્તિ હૃદયે કામિનીએ પૂછ્યું.

‘શું તું મને એટલો નીચ સમજે છે કે હું
તારી ધ્રુષ્ણા કરું ? મને તારી તરફ ધ્રુષ્ણા કરવાનો
શો દક્ક છે ? જેવી તું મનુષ્ય છે તેવો હું મનુષ્ય
છું મનુષ્યમાત્રને એક બીજા તરફ ધ્રુષ્ણા કરવાનો
શો અધિકાર છે ? તું સદૈવ પણ અચકાયા વિના
બંધી વાત કહે !

મને ધમા કર કેલાસ, હું તને પૂરેપૂરો સમજ
ન થકી. વાર, હું તને બંધી વાત કહું છું.”

રાવલપોડીમાં, તને સાઠ દરો કે જનાણાની
રજાએ દેવાને લીધે હું ગામમાં પિતાજીની પાસે
મૃદુ હતી અને એ દિવસોમાં ત્યાં સાપ્રદાયિક ઝગમગ
ચરે થવા લાગી.

ગામમાં, જેટલાં દિંદુ પર હતાં, બધાં સહેરમાં
ચાલ્યાં ગયાં. ફક્ત અમે અને બીજાં બે દિંદુ
ધરનાં માણસો ત્યાં રહેતાં હતાં. ગામના મુસલમાનો-
એ અમને વિશ્વાસ આપ્યો કે તેમના જીવતે જીવતાં
અમને કંઈ પણ આંચ આંચ નહિ અને પિતાજીએ
પણ લીધું કે જીવતા જીવે ગામ છોડીશ નહિ.

એક દિવસ અચાનક ગામના ફેલાક મુસલમાન
ફેકતા આવ્યા અને પિતાજીને કહેવા લાગ્યા કે ગામ
પર ચુંડાઓએ હુમલો કરવા વિચાર કર્યો છે માટે
તમે તમારો સરસામાન બાંધી તૈયાર રહો જેથી
સાંજે અંધારું થતાં અહીંથી ભાગી જવાય !

સાંજે અંધારું થતાં, જેવાં અમે ધરથી
નોકળ્યાં તેવાં ચુંડાઓની એક ટોળીએ અમને
ધેરી લીધાં. મારી નબર સમક્ષ તેમણે પિતાજી અને
રત્નકામનાં માથાં અને ધક જુવું કરી નાખ્યાં મને

એ લોક કપાક ઉઠાવતે લઈ ગયા. એક, એ કેતુ
બનાનક દરમ દગુ ! મારે કોર ઓએ અને ખચ્ચા-
એની શકકરણ અને આગની લાંબી લાંબી ઝાળો
ઊડી રહી હતી. એ યાદ આવતાં હજુપણ મમરાઈ
લેકું છું.

એ વખતે એક ગ્રાંડ મારી તરફ ધસ્યો, પણ
હું નહીં અને કૂવાનું ચરણ લીધું પણ હું કમ-
નસીયતે મોત ના આવ્યું, નમારે બાન આવ્યું,
ત્યારે મેં મારી જાતને એક અધારી શટલીમાં
પડેલી જાણી. મારું જોર રઈથી સખત દુઃખી
રહ્યું હતું. હું ધીરે ધીરે માલીને કમાઃ સૂધી
પહોંચી, પણ એ બહારથી બધું હતું ફરીથી
સૂઈ ગઈ.

એટલામાં કમાઃ જીવ્યું, અને એક પટોળો
પહોંચતો માણસ આવી મારી ટેલની પર બેસી
ગયો અને મને કહેવા લાગ્યો 'કાલે તને મસીદમાં
લઈ જવામાં આવશે પહેલાં તને મુસલમાન જના-
વવામાં આવશે. પછી અધારી સાથે તારા વિવાહ-
લગ્ન કરવામાં આવશે' મને આ સંભળી એટલો
બધો ક્રોધ મળ્યો કે હું તેના મોં પર યુગ્મો અને
ખોલી 'ફૂટ, મોં સંભળીને બોલ નહિ દો છમ
ખેંચો કાઢી દો !

તે જોઈથી હમી પડ્યો અને બોલ્યો. 'દેરડી
બગી મઈ પણ એની વગ ન જા' એટલું કહી તેણે
મારા બે હાથ એવા મરણા કે હું ચીસ પાગો
ઊઠી થોડોવાર પછી તે ચાલ્યો ગયો.

(૨)

ખીજે દિવસે મને મસીદમાં લઈ ગયા ત્યાં
મારા જેવી મીઠી પછી જમાજો ઓએ હતી
જેમને બજાજરીથી મુસલમાન જનાતાની હતી.

અમને મુસલમાન જનાત્યા પછી જમાગે
નિહાલ મુસલમાનો સાથે કરી દેવામાં આવી.

મને એ ધર રહેતાં કેટલાક દિવસ ચાલ્યા ગયા.
કાંઈ કાંઈ વાર માતા પિતાની યાદ આવી જતી તો
એક ખુશામા બેસીને રહી લેતી, રડવા દિવાલ
મંત્રી પેસે ખીજું સપન પણ થું હતું !

રાજનગરની

જનતા માટે

સીનેમા જગત

કોટન ખજાર

શાંતિ કવિધ્ય

તેમજ

સામાજિક

દાસ્ત રસ નવલોકાઓ

યા

ભરપૂર વાચન માટે

કિસ્મત

(વિકલો-માટે જોતા રહો)

વધુ માટે લખો

જીવનલાલ અમરશી મહેતા

પીરમશા રાઠ, અમદાવાદ.

એ સોનાનું દિવસખર દાસીની જેમ કામ
કરવું પડતું અને જાત્તામાં બે એક ધડો - શટલી
ખાવા મળતી હતી.

એક દિવસ એ જાણ જાણેની સાથે મારી
નિહાલ પડ હતી તે મોડી રાતે ઘેર આવ્યો. કાણ
જણે કંઈ વાત પગ તેણે મને એવી મારી કે હું
અધમૂં થઈ મઈ.

એ વખતે તો હું કંઈ ન બોલી, પણ જાણે
તે સૂઈ ગયો ત્યારે મારા મનમાં પણ જાત બરાબર.
હું એનો જોર વાળી અને તેની જાતમાં મોઝી રઈ
તેનું શામ ખતમ કરો નાખ્યું. તે જાણે મરો ગયો
ત્યારે મને વિચાર આવ્યો કે તેના કાપીદારો સવારે
તેને જાતો નહિ દેખે ત્યારે તેઓ મારા દુકાંડુકા
કરી નાખશે એટલે હું નિરાશ નની મોતની ધડિયો
મણવા લાગ્યો.

પરંતુ સવાર થતજ નિઃશાના અધકારમાં આશાનું એક કિંચ પ્રગટ્યું. અપહવા નારીઓના ઉદ્ધાર માટે સ્વયંસેવક રૂળ આવ્યું હતું અને મને એ લોકો તરતજ એ નરકમાંથી મુક્ત કરી તેમની સાથે લઈ ચલા. અને બે ત્રણ દિવસથી આ કેમ્પમાં આવી છું. જસ, આ છે મારો કથા।

કૈલાસની આંખોમાં આંસુ જીભરામાં તે સાફ કરતાં કામિની બોલી. કૈલાસ, કું હવે તારા યોગ્ય ના રહી. તું ચાલ્યો જા અને મને મારા જાગ્ય પર છોડી દે. બૂલી જા, કે કોઈ કામિની હતી જ નહિ.

‘કામિની, એવું ન કહે, તું હવે મારી સાથે ચાલ! એમ કહી કૈલાસ જીભો થયો.

‘ક્યાં?’

‘મારા ઘર।’

‘કૈલાસ, કું તમારું જીવન દુઃખમય બનાવવા નથી માગતી. આ સમાજ મને દૂષીતી માખીની જેમ બહાર નિકાલીને ફેંકવા માગે છે. કું હવે તારા લાલક ન રહી।’

‘કામિની, એવું ન કહે ત્હેં કેટલાં દુઃખ વેદ્યાં કું તો એની હદપના વહેજ કંપી જીતુ છું. અને આ સમાજ! આ અધિજ્ઞા સમાજને બે અંખો આપવી પડશે, એક નવો રાહ દેખાડવો પડશે. તારા જીવી સ્ત્રીઓ જીવે સમાજ પતિતાના નામથી સબોષ છે તેને કહેવું પડશે કે તું ખોટા રસ્તા પર છે, અમે તને એક સાચો માર્ગ જતાવીએ છીએ. તારાં બહેનો જાણ; કામિની, તું મને એમાં સાથ આપ આપ આપણે ધર્યા સમાજને નવ જીવન આપીએ એનો ઉદ્ધાર કરીએ! કૈલાસ આવેલમય રીતે કહી રહ્યો હતો અને કામિની તેના તરફ એકી નજર મુગ્ધ બની જોઈ રહી હતી.

કૈલાસે ફરી કહ્યું, કામિની તું મારી વચનજલ પાતી છે. તું મારી ચક્ર જામ એટલે કું અગ્નિ લાગીએ તારી સાથે લગ્ન કરીશ. અને આપણું નવું જીવન ફરીથી શરૂ થશે.

ક્ષ

ગૃહસ્થને માટે સોનેરી સૂચનો

સંપાદક-લાઈબ્રેરી. વ. બક્ષી.

૧. આ ઘર પ્રજાનું છે અને તમે પ્રજાના સેવક છો, એ વસ્તુ ક્યારે પણ ભૂલશો નહિ.
૨. પ્રજાથી કરો, એને ક્યારે પણ ભૂલશો નહિ.
૩. પવિત્રતા ધારણ કરો અને જીવનને સાદું રાખો.
૪. હંમેશાં હિત્ય વિચારોનું સેવન કરો.
૫. ધરમાં શાંતિ રાખો કેવળ સેવાભાવ રાખશો તો એનો મેળજ શાંતિ રહેશે.
૬. જુદા જુદા પ્રકારની સતત ચર્ચાઓ મર્યાદામાં રહીને કરો.
૭. સત્યની સાથે સાથે મીઠું બાંધવું કરો.
૮. વાદ-વિવાદ કલહનું મૂળ છે. એનાથી બચતા રહો.
૯. નવ આશન-ગુહ જીવ પોતાનું પ્રારબ્ધ સાથે લાવે છે. એ માફ રાખો.
૧૦. અભિયોગો એની યોગ્યતાનુસાર અવરમ સતકાર કરો.
૧૧. પ્રત્યેક વસ્તુ યોગ્ય અને નિયત સ્થાન પર રાખો.
૧૨. કામને ન આવે એવી વસ્તુઓને દબાવો કરો નહિ.
૧૩. જાળકા અને નોકરોની સાથે પ્રેમ અને નમ્રતાથી વાતચીત કરો અને વર્તોવ કરો.
૧૪. કાલની આગનમાં આવ્યો જ વિચાર કરી લો.
૧૫. આજનું કામ આજે જ પૂરું કરી નાખો.
૧૬. સવચ્છ કામ ધીરજ અને શાંતિથી કરો.
૧૭. મનુષ્યને પ્રેમથી દરોવો.
૧૮. મનુષ્યને વિચાર કરવામાં કંજુસ ન બનો.
૧૯. ગૃહસ્થનું સાચું આજીવન નમ્રતા છે.
૨૦. પ્રેમજ પ્રજા પ્રાપ્તિનો માર્ગ છે.
૨૧. સવળા દુઃખનું મૂળ આ સંતોષ એને દૂર કરો.

શરણાગતા

(અનુ: લોખીલાલ મ. ખત્રી)

આ કલિયુગનું મહાભારતનું યુદ્ધ જેને પહેલું વિશ્વયુદ્ધ કહેવામાં આવે છે તે પુરું થઈ ગયું હતું. ઈંગ્લેન્ડ ક્ષાન્ત અને સિધ્ધિ બનીને વિરામ અને શાંતિભર્યા શાસન સમય રહ્યું હતું જે કે ઇંગ્લેન્ડનાં ગંગામાં આ યુદ્ધની વિશ્વમાળા આરોપણ મઈ હતી, છતાં એ મહાયુદ્ધના અંતરમાં ફેટલાયે રાજ નીતિઓ, યુદ્ધ-કૃશ્ણ વીરો અને ગલાકે યુષ્તયોનાં જન હોમાઈ મયાં હતાં. જેની રીતે મહાભારત યુદ્ધની સમાપ્તિ બાદ યુધિષ્ઠિર સમજે હાથ દબાવે હાથ દબાવે ભારતના એ નરપુંગવોના મહાનાયકો વિચાર કરી રહ્યા હતા તેની જ રીતે બ્રિટિશ સામ્રાજ્યે પણ પોતાના અણુમુલ રત્નો એટલેક હોવાથી તે માટે પચાસાપ કરી રહ્યું હતું પરંતુ હવે શોક કરવાનો શો અર્થ? જે થવાનું હતું તે થઈ ગયું. સામ્રાજ્ય મેળવવાની વિકરણ શૂંએ તો રક્ત માંસ વગેરે ખૂસી લીધું હતું.

• ઈંગ્લેન્ડના મુખસિદ્ધ રોકેટમેન્ડ નાડના નેતાપણુ જનરલ મનરો સાહેબ આ યુદ્ધમાં પ્રખ્યાત જર્મન જાસુસ નારી માતાહરીના મોત કેવી રીતે જન્મ્યો તે વાત માટેઈન સાહેબ ચીફ્ટ પીતા પીતા પોતાના મિત્રોને કહી રહ્યા હતા.

+ + +

માટેઈન સાહેબે કાળા હાથમાં ચીફ્ટ સજાગતી રાખીને જમણા હાથે જીરકીનો ત્રણસ પકડીને મોમાં ગટમટાવી લીધો પછી રૂબાલગી રૂઢો સાફ કરતાં પોતાના મિત્રોને જોડેકીને કહ્યું “હાં તો તમે જનરલ મનરોની એ કહાણી સાંભળો હવે તો એ માત્ર કહાણી જ બની ગઈ છે બ્રિટનનું એ અજીતપૂરું મહાબલિદાન એ હવે તો માત્ર કથા બની ગઈ છે, બ્રિટનની જ કેમ, સારી ફિતિયાની મહાનમાં મહાન આહુતિ મહાનમાં મહાન વિનાશ પણ એક દિવસ કથા માત્ર બની ગયું છે.”

એમ કહીને થોડીવાર શોકામને તેમજે આગળ ચલાવ્યું. “હાં, તો એ દિવસોમાં બ્રિટન અને જર્મન વચ્ચે યુદ્ધ જમરું હતું: યુરોપની રક્તપિપાસા આરમાન છુધી પહોંચી હતી, બંને કે સાક્ષાત મહાદેવ પોતાના ભયંકર ખમ્પર અને ત્રિશૂલ ધારણ કરીને આ નરસંહારના અધોર મહાયુદ્ધના પુરોહિત બનીને બેઠા હતા. તે દિવસો મહાપ્રલયના હના-મહાનાશના હતાં.”

“જનરલ મનરો તથા તેમની ઓશીસનો રટાફ બિટીશ સેના સુરક્ષિત રહીને જર્મન યુનુઓ જીર ક્ષાધો કા માનવો તેની વ્યૂદરચના વિચારી રહ્યા હતા. ટેંગલ પર અને જ્યાં નજર નાખી ત્યાં ઓશીસમાં આવી વ્યૂદરચનાના અનેક નકશાઓ પડ્યા હતા. મનરો સાહેબ કોઈ મહાન કામ કરવામાં લીન થઈ ગયાં હતાં મનરો! ઓહા! એ કહ્યું જ કુશળ જનરલ હતા, અનેકવાર એમજે જર્મન સેનામાં છુસી જઈને ત્યાં રહી જર્મનોની એકેએક ચાલ અને યોજનાની સૂચના બધી તેની ખબર પોતાની ઓશીસમાં પહોંચાડના હતા. એના જેવા કોઈક જ સુદઘ, કુશળ યુષ્તયર પોતાનો જન એખમમાં નાખીને ઈંગ્લેન્ડનું તખ્ત સલામત ગાખવાનાં પ્રયત્ન કરે. લંડનવાસીઓ ગુલામીના ખંપનો સાંખી રહે તેવા નહોતા ચિચારા મનરો સાહેબ દેશની સ્વતંત્રતા ટકાવવાને માટે આવી કપરી નોકરી કરતા હતા. એમનો એ ત્યાગ, એ તપ એ સાધના કોઈ પણ સાચા દેશમત્તાથી કોઈ પણ રીતે ઉતરતી કોઠોની નહોતી.

તેઓ યુષ્તયર હોવા છપરત દેશના એક સાચા સેવક પણ હતા. જનરલ મનરો તે વખતે પોતાના મુખ્ય ખંડમાં પોતાના સહકારકો સાથે બેસીને નકશો તૈયાર કરવાના કામમાં મસગૂલ હતાં તેવામાં હાંફતા હાંફતા આવેશ એક માણસે આજ્ઞાની

સાક્ષ્ય અપાડારી. કાણુ છે? એમ પૂછનાં તેણે સાહેબને લાવવામાં હિતર આપ્યો. એટલે તેમણે ગારણું જમાવ્યું. હેડ ઉતારીને લાંબો શાશ્વ પાતો તે માણસ અંદર દાખલ થયો. મનશે એને એ જાનથી જોઈ રહ્યા એમની એ સ્વાભાવિક પ્રકૃતિ હતી કે જ્યારે તે વધારે ઉદ્વિગ્ન અને હિસ્ટક હોય ત્યારે તે ખૂબ જ મંચીર બની જતા, જાણે કે ન તો તેમને કંઈ ઠીકંદા છે કે ન તો તેમને કંઈ ઉશ્વેગ. તે પોતાના આ અસાધારણ બળ તથા મનોવિશેષને લીધે યુવકોત્સવીના દામોમાં પણ સફળ થતા હતા તેમણે સાવિત્રી ધીમે અવાજે તેને પૂછ્યું 'કેમ થું છે?' તે અકારતાં અકારતાં બોલ્યો. 'સર સર, જમનની પ્રસિદ્ધ મદિસા જમ્મસ માતાહરી આપણી સૌજન્યોને લે જાણવાને માટે રવાના થઈ ચૂકી છે.'

"મનશેને આ સાંભળીને કંઈ પણ અતરંગ થયો નહિ તે ચિહ્નને બોલી બેઠ્યા, તે કુંધઈ થઈ જોતે આવવા કે. એમાં હું આટલો બધો અકારણ છે કેમ? જા, હું તારું કામ કરે જ "

"બીજી કોઈ પણ જાતની વ્યવસ્થા શક્ય નહિ મનશે પોતાના કામમાં ફરીથી પ્રવૃત્ત થઈ ગયા. હું પણ તે વખતે ત્યાં હાજર હતો. મેં જોયું કે તેમનામાં અને તેમના સાથીઓમાં માતાહરીનું ખાસ નામ સાંભળતાં હાજ ગમી રહ્યા હતાં. અપાર સૌન્દર્યવતી, પ્રકાશ પ્રધાન વિદ્યાત્રી જમનની એ જો જાણુસ માતાહરી! તેના સાથીઓને નો આત્મા કંપી બેઠ્યો."

"કમ સિનિટ પછી કામ પૂરું થયું કે નહિ તેની મને ખબર નથી પણ મનશે સાહેબ એમણે ઉપરથી લેવા થઈ ગયા, એટલે કામ બંધ થઈ ગયું. મનશેએ એના મોઢરને બોલાવ્યો અને બહારથી લાવવાને કહ્યું. એકવાર ફરીથી ધરાગતના શિક્ષકોથી આખું એમણે ભરાઈ ગયું અને પરમ મંચીર અને રૂઢ પ્રકૃતિવાળા સેક્રેટરીનાના એ પ્રબળ પ્રભાવ સાથે સુધ્ધ જનરલ મનશેએ નાના ઊંચાની અંકે એક કરવા માંડ્યો તેના હાથથી માટે દિસાસી ફૂલ

હોય. જાણે કે સ્વર્ગ આજે પૃથ્વી પર ઉતરી આવ્યું હોય. આ વખતે મનશે સુદની બધી ચિન્તાઓ ભૂલી જઈને આ સ્વર્ગમાં આનંદ સુટવામાં લીન થઈ ગયો હતો. એ વખતે મનશેને જોઈને કંઈ એમ કહી શકે તેમ નહોતું કે એજ અરેબર મનશે છે, જેને લંડનને પ્રત્યેક નાગરિક સન્માનપૂર્વક નિહાળતો હતો. અત્યારે તો તે નાના બાળકની માફક એણે કરો રહ્યો હતો.

માર્ટીન બાહેબે ચોરીવાર રેકાર્ડને આગળ ચલાવ્યું. "ફેલોએ જોટલો ખાલી કરી નોખ્યા ત્યાં મનશેએ પોતાના સાથીઓને વિદાય ક્યો. પછી તેને પોતાનું "આપરન સેક્ટ" જોણું અને તેમાંથી એક આશ્ચર્યજનક બહાર કાઢ્યું. એક અત્યંત સ્વરૂપવાન યુવતી તરફ તેની આંખો ધારોધારીને જોઈ રહી, અને ધીમે ધીમે તે બળકવા લાગ્યો."

એજ છે જમનની પ્રખ્યાત જાણુસ માતાહરીની જીવનમોહિની પ્રતિ. એણે જ મોટા મોટા જાણુસોના રહસ્ય શક્યમાનમાં ખુલ્લા કરી દીધાં છે."

"સદશા એજ વખતે તેના બારણા બહાર કોઈ વસ્તુ પડવાનો અવાજ આવ્યો, મનશે ચમકી ઊઠ્યો. ફરીથી સાવધાન થઈ લાંબાં પિસ્તોલ ગળીને અંદર રહીને બોલ્યો "કાણુ છે?"

"જહારથી કાંઈના રૂંધાએલા કંઠમાંથી નીકળ્યો અવાજ આવ્યો. કમરને માટે જલદીથી બારણું ઊંધાડો."

મનશેએ અંદર રહીને જ પૂછ્યું "પણ તમે કાણુ છે? તમારો પતો?"

અવાજ આવ્યો "હું એક હોટલમાં કામ કરનારો કંઠાજ બાઈ છું. મારા ઉપર થંકા લાવવાનું કોઈ કારણ નથી. કૃપા કરીને બારણું જમાડો ત્યાર પછી હું બધી વાત કહીશ."

મનશેએ બારણું ઊંધાડીને જોયું તે સાચે જ કોટલા તુટ્યા કપડાંથી કંઠાએલી એક અત્યંત સુવતી યુવતી બારણે પડીને નેરથી ઢોરી રહી હતી. તેની અંદરથી આંખો ટપર ટપર તેના તરફ જોઈ રહી હતી, મનશે ડાક્યું જાણુસ તેના મોઢે તરફ

તરફ ફેંટાં બાંધ્યા. ‘તું’ કાને શોધે છે? તારે શું નેપછી છે?’

તે યુવતી કાંપતી કાંપતી જોડી અને કંપતા સ્વરે બોલી; “હું સી. આઈ. ડી, જનરલ મી મનરોને શોધી રહી છું. તું આપ જ મી. મનરો છો?”

મનરો એકદમ સતર્ક થઈ ગયા ને બોલ્યા. “ના. હું મી. મનરો નથી. માત્ર નામ બાદર વિઠે છે. હું તો શાહી ચર્ચના પારોનેા સેવક છું. પણ તું મનરોને કેમ શોધી રહી છે? તું કાંઈ ગુપ્તચર છે?”

તે બોલી. “નારે મદાશય, હું ગુપ્તચર નથી. મેં તો આપને પ્રથમ જ કહ્યું છે તેમ હું તો એક હોટલમાં કામ કરીને માત્ર ગુજરાન ચલાવું છું. અને મનરો સાહેબને શોધવાનું કારણ.....” તે થોડુંક રોકાઈને બોલી “એ પ્રિય મદાશય, હું કંઈથી ખુશ રહી છું. તું મને આપ આપના મરમ ઓરકામાં લઈ જઈને મારો વાત સાંભળવા કૃપા કરશો?”

“મનરો તે મુંદર યુવતી-હોટલની નોકરને પોતાના મરમ ખંડમાં લઈને આવ્યા. બન્ને એક અંગીકા પાસે સામસામા બેઠા અરાજક પંદર મિનિટ પછી તે સ્વરમ થઈ. એણે પોતાની હેટ માથેથી નીચે ઉતારી અને તેના નાચણ નેવા વાળેની લટ તેની પીઠ પાછળ આમથી તેમ ફરવા લાગી. ચંદ્રસમુદ્ર તેનું મોઢું દરે ચમકતું જતું હતું.”

મનરો તેની સામે મુગ્ધનયને નેપછી દલો. તે કહેવા લાગી. “હા મનરોને શોધવાનું કારણ તો એ છે કે મદાશય, હમણાં ચમરો દોટલમાં ત્રણ મુસાફરો આવ્યા છે-એ મરદ અને એક સ્ત્રી, જે કે તેમનો પોશાક, ભાષા, વ્યવહાર, ચિહ્નચાર વગેરે તો આપણા લંડનવાસી જેવા છે પણ તેમની સુખાકૃતિ જમીના સાથે ખૂબ જ મળતી આવે છે. ત્રણે એક ખાલી રૂમમાં બેઠેલા હતા અને મને શરણ લાવવાનો હુકમ તેમણે કર્યો તેમના ઓર્ડર મુજબ મેં તેમને શરણની ઓટલો લાગી આપી

એ ત્રણેએ શરણ પીવા માંડ્યો. પહેલવહેલા તો તેમણે અંદરોઅંદર અંગ્રેજીમાં વાત કરી, પછીથી તેઓ જમીન ભાષા બોલવા લાગ્યા. એમાંથી પેલી સ્ત્રી મને ખૂબ જ ચપલ અને રૂપવાન માલુમ પડી. શરણ પીને તો તેઓ બેહોશ અવસ્થામાં પોતાના રૂમમાં સુવા જતા રહ્યા, પરંતુ તેમની હેન્ડબેગ ખુલ્લી થઈ રહી ગઈ હતી. મેં કુતૂહલતાપૂર્વક તે બેગ ઉઘાડીને નેપછી તો મને તેમાંથી એક આદ્યમ મલો આવ્યું. આદ્યમના ચિત્રોને જોતા લાગી તો તેમાં આપણા દેશના જણાથે રાજનીતિજ્ઞ, દેશ નેતાઓ, મંત્રીઓ, રાજદૂતો, સેનાપતિઓ, ગુપ્તચરો વગેરેના ફોટા હતા. હું એ આદ્યમ પણ મારી સાથે લેતી આવી છું. મને એ પાંકા વહેમ છે કે એ ત્રણે જણાં જરૂર જમીનના જનસુસી છે. આ રહ્યું તેમનું આદ્યમ.”

આમ કહીને તેણે મનરોના હાથમાં આદ્યમ આપ્યું પરંતુ મનરોએ તે ન જોતાં તેને પાણી આપતાં કાંતિપૂર્વક કહ્યું. “ઠીકરે મીસ, હું તો પાદરી-પ્રજ્ઞ સંપ્રિતો સેવક છું. રક્તપાત, વિનાશ, વિધ્વંસની વાત પણ સંભળતી એ મારે મન મદા-પાપ છે. આ કયાનક નરસંહાર તરફ તો હું ઘૂણાનો દ્રષ્ટિબો જેઠું છું. દેરી, હા, આ અહીં વરતુ તમે જનસુષ ખાતામાં જઈને જણાવી શકો છો.”

તે યુવતી ફરીથી ખુદ અને વિનિત સ્વરમાં બોલી. “ભણ પાદરી, સાહેબ, પરંતુ હું આટલો મોમી રાતરે હવે ક્યાં જઈ? જદાર તો કાઠકનો કંડો પડી રહી છે. આપ મારા હૃદય દયા કરીને આજની રાત્ર મને અહીં રિસામો મને તેવો જરો-જસ્ત નહિ કરી શકો?”

મનરોની તેજલી દૃષ્ટિ તે યુવતી પર ફરી વળી. અત્યારે તે સુગાંળી કુમળી કળીતી માફક ખીલી જોડી હતી

તે તે જ દૃષ્ટિની સામે મદાનમાં મદાન વીર જંબીર લોકો પણ કાંઈ કોંઈ હતા તે તેજલી મનગેતી આંખો આ યુવતી હૃદય કંઈ પણ પ્રસાવ પાડી શકો નહીં તે તો દેહ ઉતરીને સંનિધિ બની

રહી હતી મનરો કેટલીક પણ સુધી મૈન રહી પછીથી બોલ્યો, “ભલી મીસ, મારા ધરમાં કાંઈ નથી. એટલે તારું એકલું રહેવું એ ઉચિત નથી.”

તે તરત જ બોલો છો, “મારા ભાલા પાદરી, એ હું જાણું છું મને વિશ્વાસ છે કે આપ જેવા ધર્મગુરૂના સંસ્પર્શમાં મારા નારીત્વનું જરૂર રક્ષણ થશે.”

મનરોએ છેવટે “સારું” કહીને પોતાનો એક ખાલી ખંડ તેને ખતાવ્યો તે ત્યાં જઈને સ્થૂં રહી. ત્યારબાદ મનરો પોતાના ખાસ ખંડમાં આવ્યા અને ફોન ઉઠાવીને ઓફીસના ફોન સાથે જોડ્યો, “શેપલ હોટલના મેનેજર સાહેબને મળોને પૂછો કે તેમની હોટલમાં આજે બે યુરોપી અને એક સ્ત્રી રહેવા આવેલાં છે કે કેમ અને આવેલાં હોય તો તેમના ઉપર શું પહેરો ગોઠવી દો. સાવધાન તાકીદે આ કામ પતાવીને મને ખબર આપો.” ત્યાર પછી તે મોટી અમતમાં ઉતરતી રાહ જોવા લગ્યા. પંદરેક મિનિટ પછી તે એક કબાટ પાસે પહોંચ્યા અને તેમાંથી એક શીશી બહાર કાઢ્યો. એક પેન, બે પેન, આઠ દસ પેન પોષા, છતાં પણ તેમને કાંતિ થઈ નહી. દરે તે મોટલ ઉપર મોટલ ખાલી કરવા લાગ્યા.

એમ કહેતા કહેતા મનરોનું સાહેબ સકસા રોમાંચ થઈ શોરી વાર પછી તે બગ્ગ હાથ કરીને ધીમેથી બોલ્યા “સાહેબો સાહેબો, હું તો કહેતો હતો અને હજી પણ કહું છું કે મારો જેવો સુસ્વ, સુચત્વર અને જાગૃત આદમી પણ અહીં બૂલ ખાઈ ગયો. એણે આમ વધારે કરાગ પોને જ્ઞાન ગુમાવવું જોઈતું નહોતું પરંતુ જિજ્ઞાસા રચીને મારા સાહેબના હવે ક્યા માટે દોષ કાઢું? એ તો સમયની બલિદારી છે સાહેબો! અરુ, મી. મનરો નસામાં ચકચૂર બની ગયાં મિલકુલ ઉન્મત! ત્યાર પછી નસામાં તે નસામાં તે ભાગીને પોતાની શરણાગત યુવતીના ખંડમાં ધુધો ગયાં અત્યારે તે રૂપરૂપના અંબારસમી જાદુઈ પૂજાની માફક પલંગમાં વિચિત્ર હાલતમાં સ્થૂં રહી હતી. સુરોથી પણ તીવ્ર અને ઉત્તેજક સુંદરીનું મનોહર રૂપ! મનરો જ શરણાગત યુવતીની કચનવણી કામાં ઉપર મુગ્ધ બની ગયાં. યુવતી ચમકી ઊઠી તે ચકરાએલા હાથથી તેને જનરલને પોતાની સોફામાં બેસાડ્યો. મનરો અત્યારે યુગ્મચર વિભાજનો જનરલ નહોતો પણ એ નિતાન્ત સરળ, સાલુક પ્રેમી બની ગયો હતો, તે બોલ્યો, “મારી પ્રિય મીસ, એહ, તમે અરેબર ખુબ જ સુંદર દીપી રહ્યા છો!!”

પ્રોમેન્સ “પ્રાયુ ધો” પાવડર

— માથાના વાળનો પોષક અને રક્ષક —

તેનાથી વાળ યોગ્યતા કે બાકીતા નથી. કરકસર અને સહેલાઈથી ઝાણી તકલીફ વાળ સાફ થાય છે ખોડા, જુ, લીખ, ઉદરી, પરસેવો, મેલ વિગેરે સાફ થાય છે. અને વાળને સુંવાળા, લાંબા, કાળા, ચમકદાર રેશમ જેવા બનાવે છે.

દાયક સાઈઝ

૦૧ નંદી પોકેટ

૧ નંદી પોકેટ

૦-+ -૦

૬-૦-૦

૩-૮-૦

પોતાની મતવાલી આપોથી મનરોને પ્રમત જતા વર્તા તે બોલી, "મારા પારા પાદરી, તમે પણ ક્યાં જોજો મુદર છે? તમારા હૃદય સાથે બાથ બીકતાં મને આજે સ્વર્ગથી પણ અધિક આનંદ થઈ રહ્યો છે,"

"મનરો ત્યાં ક્યાં સુધી રહ્યા તેની-મને ખબર નથી, હા, ચીટહું તો અવશ્ય થયું કે એ અધરાત્રિથી પેલી જરજાગતા ધ્રુવતી તેના હૃદયરાગની રાખી બની ગઈ."

"પરંતુ એ દિવસથી આખું ઈંગ્લેન્ડ અવાક, દત્તમાન અને બેચેન બની ગયું. મનરોની વ્યુદરચ નાના એકેએક ગુપ્ત બેઠની સુત્રને ખબર પડી જવા લાગી, અને તેથી મદાનમાં મદાન શુરવીર સેનિઝ રજાસેવમાં ખપી ગયાં. એની વ્યુદરચનાનો મદાન પરાજય થયો ન્યાં ત્યાં મનરોની નિંદા યવા લાગી મનરોનું માથું એ સંભળીને ફરી ગયું એને એ વાતનું આશ્ચર્ય થયું હતું કે એણે પડેકો બધો યુમ યોજના સુત્ર ક્યાંથી બધી જાણ છે? એક દિવસે મનરો શાકેલા પકેલા પોતાના ખંડમાં એકલા સુઈ રહ્યા હતા. એ દિવસે તેમણે બોજન તો શું આહ પણ પીધી નહોતી. તેમની આ ચરજાગતા ધ્રુવતીએ તેને ખાવા માટે પ્રુમ જ આમ્રક કર્યો પરંતુ મનરો કંઈ પણ ખાધા પીધા વગર શુન્યમન સુઈ રહ્યો.

"રાત્રિના બે વાગ્યા હતા તે સફાળો જાગી ઊઠ્યો. કોઈને ફોન ઉપર વાત કરવાનો અવાજ તેના સમવા હાન ઉપર અચાપૈયો તે ચમકી ઊઠ્યો. બિહી પડે તે ફોનના ખંડના આરજા સુધી પહોંચ્યો. ત્યાં તેણે જે બોલ્યું તેનાથી તેનું લોહી ઠંડું થઈ ગયું. તેણે ખરેખર રાખેલો એ ચરજાગતી ધ્રુવતી કોઈને ફોનમાં દહી રહી હતી "હીક છે, હું આવની કહે અહીંથી ચાલી નીકળીશ, અહીંનું મારું બધું જોઈ હામ પુરું થઈ ગયું છે. મૂખ મનરો હજી એમ સમજી રહ્યો છે કે હું હજી સુધી તેને પારી જ સમજી રહી છું. એની એ ધારજા મને ફતેહ અપાવવામાં થઈ મદાર્થ થઈ રહી છે. અને એક ખોટું પણ પ્રુમ ખબર કહેવાની છે. તેની ગુપ્ત વ્યુદરચના બહાર પડી જવાથી એ એટલો બધો દોલો થઈ ગયો છે કે વખતે એક બે દિવસમાં તેનું મૃત્યુ પણ થઈ જાય. એ દિવસ

વહેલો આવે કે ન્યારે હું એ અજાગીને હમ્મસતાન સૂત્રી પહોંચાવવાનું સૌભાગ્ય પ્રાપ્ત કરું. તમે બધા હજી પણ સાવધાન રહેજો."

હાલ પીસીને વિકટ ચિત્તાર કરીને બૂખ્યા વાપની માફક મનરો પોતાની એ પ્રિય ચરજાગતા ઉપર તૂટી પડ્યો. અને તેને ભોંય પર પછાડીને તેની છાતી પર ચડી બેઠો. આત્મારે તે પોતે કરેલી જાંબીર બૂલનું જાણે પ્રાપ્તિ કરી રહ્યો હતો. પરંતુ મનરોએ ન્યારે પોતાની આ ચરજાગતા પ્રેમસીને મારી નાંખવાને માટે તેનું ગળું ક્યાંથી ત્યારે તેણે ટપ દઈને પોતાની પિસ્તોલ મનરોના માથા સામે ધરી દીધી જેની સાથે દરરોજ પોતે સ્વર્ગથી પણ અધિક આનંદ બોજવતી હતી, અને જેને પોતાનો અનન્ય પ્રેમી માન્યો હતો, તે અને તેની સામે પિસ્તોલ તાકતા રહેજ પણ કંપ થયો નહી. મનરો પાસે એ વખતે પિસ્તોલ હતી નહી એટલે લાચારીથી તે એ જરજાગતા ધ્રુવતીની છાતી પરથી ઉઠ્યા. એક દાયે પિસ્તોલ તત્કાત તે પલકમાંથી ઉડી અને ધીમે ધીમે ખંડમાંથી બહાર નીકળી ગઈ અને મનરો પોતાના બે હાથ ઊંચા રાખીને તેને નજર સામેથી દારૂ જતી જોઈ રહ્યા.

મનરો પોતાની લાયકર જુલ અને ધુજિત પરાજયથી એટલો બધો ખોન થઈ ગયો કે એ જાજાગીની જાંબીર જાણસ માતાહરીને ગ્રિફતાર કરવાને બદલે પોતે જ પોતાના માથા ઉપર પિસ્તોલની ગોળી મારીને આ દુનિયાનો ત્યાગ કર્યો.

બસ આ છે ઇંગ્લેન્ડના એ તેજપુર્ણ ગુપ્તચર વિમાજના જનરલ મનરોના પ્રાણત્યાગની કડુણ કહાણી "

મારીન સાહેબે આમ દહીને એક ઉદો નિઃસ્વાજ નાંખ્યો: તેમના મિત્રો પણ આ સંભળીને ભગ્ન દારૂ જતી ગયાં.

(દિ-દી ઉપરથી)

== હિંદુ કોડ બીલ ==

[લેખક : ઈન્દુવદન નરૈતભદ્રાસ દેસાઈ]

હિન્દુસ્તાનમાં મનુસ્મૃતિ રચાવાને લગભગ ૧૮૬૫ પંદર હજાર વરસો તો સાહેબે પસાર મહ ગયા હશે અસલ મનુસ્મૃતિમાંથી આજે જે રીતનું હિન્દુ જીવન અને ધારાધોરણ થઈ ગયું છે તેમાં સાપ ગયાને લીસોટા રજા જેવું બની ગયું છે, અથવા પોથીમાંના રીંઝણ જેવી રીયતિ વર્તી રહી છે હિન્દુસ્તાન અને હિન્દુ ધર્મની રીયતિ અને નીતિ રીતિમાં મુળ ફેરફાર થઈ ગયો છે. આ ફેરફાર સંભોગોએ, માનસિક સંભોગોએ અથવા કુદરતી સંભોગોએ પણ સભ્યો છે. બીડા વિચાર કરતાં આ સત્યનું સહુને દર્શન થશે ઉપર હાલ વિચારો કરી માત્ર વિરોધ ખાતર વિરોધ કરવામાં કંઈ શુક્રાર નહિ વળે. અમુક હજાર વર્ષો પસાર થયા પછી ધર્મીઓની બાબતોમાં ફેરફાર થશે નોંધએ; અને કાપડા ગદલાવા નોંધએ. આ કંઈ કુદરતનું બૌદ્ધેશિક સ્વરૂપ નથી કે પ્રકૃતિ બદલે ત્યારે જ બદલાય. મનુષ્યો સ્થાપિત અને મનુષ્યો રચિત શાસ્ત્રો અને સ્મૃતિઓમાં ફેરફાર થવા જ નોંધએ. કંઈ હાનગરો કે શાખો વગરો સુધી મનુસ્મૃતિએ જ કાયમ રહેવું નોંધએ અને જનતાએ એ જ પ્રમાણે ચાલવું ને વર્તવું નોંધએ; એવો કંઈ મુદાલેખ કોઈએ લખી આપ્યો નથી. પછી અત્યારે આ બીલ સામે ઉદાપોદ અને ખોટો વિરોધ શા માટે ?

ભગવાન મનુ બ્રહ્મણ શ્રેષ્ઠ હતા, અને કદાચ હનિય એક પણ હતા. રિષદ્દિ વાપરી તેમણે કદાચ સ્મૃતિ રચી, અને એ પ્રમાણે માનવ સમાજ, વર્ષો શ્રમ ધર્મ વગેરેનું રચાવન થયું આપણે ધર્મનાં વર સેથી જોતા આખા છોએ કે એ સ્મૃતિને આધાર જ હિન્દુસ્તાનની લગભગ અધો જ ઓગોને કચાવામાં આવી છે લગન, પૂનલગન, છુટાછેડા વંશાનું ગત હક્કો, વાગસા હક્કો. વગેરેમાં સ્ત્રીઓને માત્ર ગાયત્રી જેમ પુરવ હોરે તેમ દોડાયા કરવાનું ફર્ડ હેરામાં આવે છે કે પુરુષોની પાળે તો મનુસ્મૃતિ

છે, ત્યારે સ્ત્રીઓની પાળે ?

આજે આ અણુભોલ તક મળી છે, મનુસ્મૃતિને બદલવાની, ત્યારે કોઈ વિરોધ કરશો નહિ આજે, આજ સુધી લઘાલેસા અમાનુષિ નાસમાંથી છુટવાની અશ્વસુત પણ સાપડી છે ત્યારે કોઈ સામે થશે નહિ. આજે જ્યારે આક્રાંદ હિન્દુસ્તાનમાં શાસ્ત્રોના વચનો અને ત્રાસથી પ્રભાવ રહી ગઈ હતી, ત્યારે નવા કાયદાના અમલ વખતે કોઈ આદા જોમા રહેશે નહિ. બદલવું એ કુદરતી નિયમ છે. પ્રકૃતિનો સ્વભાવ સમયે સમયે ગદલાવાયા છે, ત્યારે આ મનુસ્મૃતિમાં થતા ફેરફાર ને કોઈ અવગણશે નહિ.

પછાત વર્ગના કુદવાતા પ્રતિનિધિ રૂપ ડો. અમેરિકર આ સ્મૃતિનાં ધરવેયા છે. છતાં આ કાપડા ધરવા પછી પંક્તિ જ્યાંદરલાને અને સગદાર સાહેબે જોઈમત નથી લીધી એમ માનવાને કારણ નથી, પંક્તિજી બ્રાહ્મણ એક છે, અને સરદાર સાહેબ વૈશ્ય એક છે અનેમાં મુનિય થશે પણ બારોબાર લાલચા છે એટલે જે તાલદાઓ થાય છે, તે હિન્દુસ્તાનના બાવિ છે રિષદ્દિથી જોવા પછી, આખી કેમિન્ટમાં વિચારોવા પછી જ બદાર પડે છે. એટલે એમ માનવાને કારણ નથી કે આ હિન્દુ કોડથી હિન્દુ લોકો રજાતળમાં ગશે.

હિન્દુ જનતાએ ગતે રજાતળમાં જવામાં કોઈ બાકો રાખી નથી. આજ સુધી શાસ્ત્રોને બદાને અથર ખીલની અગતના લોકો હિન્દુઓએ મહા ત્રાસ ફેલાવી દીધો દનો હિન્દુનો નાગીસમાજ અધીયતિની બીજીમાં બદમદતો હતો. અગ્રેનેના રાજ્યે અને પૂન્ય ગાંધીજીના મુખપતને આપણે જામનિમાં આપ્યા, આ 'હિન્દુ કોડ'એ જામનિનું પરિણામ છે. એટલે આ આવેલી જામનિને અંધ કારમાં ફેલાવવું કામ હિન્દુસમાજ આદરશે તો હિન્દુ નાગોને તરદારે આસં સિવાય બીજી કંઈ રહેવાનું નથી. માટે જ્યાં લોકો વિરોધનો એરો

સર જીએ છે તે દયાવવામાં જ સાર છે આવા વિરોધોથી જનતાએ એતરાની ખાસ જરૂર છે.

હિન્દુ માનસ ને જૂના સિદ્ધાંતની જોડા પાતાના દિમાકમાં ધાલીને છેવે છે તે તેણે ક્યારેય વચર હવે છુટકા નથી. કાં તો જીનાને સુધારે કાં તો જીનાને સમજીય કેડી દે, આગળે યાતિ-એના અમાનુષી કામદા અને ત્રાસને તોડવા ઠેરઠેર યુવક મંડળો રચાયા હતા, યાતિ આગેવાનો અને શેઠના જીવનમાંથી નાખી જઈને યાતિ પાસે નિવાહરણ નો કામદાએ પડ્યા પડ્યા હતા. આરણ્ય એવા કૃત્યનું 'હિન્દુ કોડબીલ' છે, જે પસાર થયા પછી પણ નહિ ફાવતા બદલી કે બદલાવી શક્ય છે: હજારોને લાખો વાંસોની જૂની યઈ ગયેલી મનુરમૂર્તિને બદલવાની જરૂર છે જ.

હમણાં પાયમિક કેળવણી પરિપદમાં હરિજન આશ્રમ ખાતે કોઠાસાહેબ કાસેલકરે આ કોડ પીઠનો ઉદ્દેશ્ય કહ્યો હતો, અને હજુ હવે કે "સમય એવો સુંદર આવ્યો છે, અને હિન્દુસ્તાનનું સુનંદીય છે કે બ્રાહ્મણને બદલી આને હરિજન કે આશ્રમર રમૂતિ રચવા બેઠા છે. આ ફેરફાર મહાત્મા ગાંધી અને આઠારી છે, કે જેમણે હિન્દુસ્તાનની સરત ફેરવી નાંખી, યુવાઓમાંથી આઠારી અને આઠારી-માંથી સંસ્કૃતિની રોએ હિન્દુસ્તાનને લાવવાનું કામ કયું છે. આવા દલિતોના પ્રતિનિધિ કે આશ્રમર આ કાવદાના બચેલા છે એટલું હિન્દુસ્તાન જાણતો છે." આને બ્રાહ્મણોમાં બ્રાહ્મણ પણ રહ્યું નથી ત્યારે તેમણે દિમાકને જીએ રાખવાની જરૂર નથી આને ધર્મજોમાં ધર્મપણું નથી રહ્યું ત્યારે તેમણે મજાનો કાજ યુમાવવાની જરૂર નથી આને વૈશ્યોમાં વૈશ્ય પણ રહ્યું નથી ત્યારે વૈશ્યોએ જોડા તોરમાં જીવવાની જરૂર નથી. અને ન્યારે શૂદ્રોમાં શૂદ્ર પણ રહ્યું નથી ત્યારે તમે શૂદ્રો છો" એમ

મોઠારીને તેમને કયું જ કહેવાની કે કરાવવાની જરૂર નથી.

એટલે કાંતે કીડીને આ સમાજ અને આ વજીરમધમાં પંથ ફેરફાર આપ મેળેજ યઈ રહ્યા છે ત્યારે જૂનાને પકડી રાખવાની જરૂર નથી.

આ મનુરમૂર્તિ રચિત હિન્દુ કાવદા કાનુનોમાં આજુ પાડવાનું પહેલું કામ રાજ્ય રામમોહનરાયે કાચમાં લીધું હતું, પછી તેમાં સ્વામી, દયાનંદ સર-સ્વમી, સ્વામી નાગવજી, વીર કવિ નર્મદ, ન્યાયમૂર્તિ રાનડે, ઉમેરાવા સ્વામી વિવેકાનંદ અને લોકમાન્ય નિલકે તેમાં સમાવવા આપો મહાત્મા ગાંધીજી, શ્રીમતી સરોજિની નાયડુ સ્વ. મહિપતરામ, રૂપરામ, શ્રી કનૈયાલાલ મુનશી અને આ બધાના અનુયાયી રૂપે અર્ધો ગાંધી વાદી સમાજ તેમાં ઉમેરાયો; અને એ બધાવવા સાર રૂપ આઝાદ કરકારે આ જૂના રમૂતિ અને જીવનપ્રેરક કાવદાઓને યુધારવાનું કામ કાચમાં લીધું છે ત્યારે વિરોધ કરવો નકામો છે.

કે. આશ્રમર હરિજન છે, કાવદા જ કાનુનોના અબ્જાસી છે. આને હિન્દ સરકારના પ્રધાનપદે બિરાળે છે. યજ્ઞો એવી વિદ્વાન ઓળોનો આ કાવદા પ્રા-વામાં કાચ છે. આ કાવદાને પશિત જવાહર અને કરકાર સાથ છે. નવલોદિત જીવાન નરનારીની સુખનું એમાં પ્રતિનિધિ છે. વિરોધ કરી તમે હિન્દુ-સ્તાનને તકાશાર અને અધકારમાંથી જવાવી શકવાના નથી. માટે બહાતા કાવદાઓને સાથ આપો. નવી સંસ્કૃતિને—જન્મ પામતી નવી સંસ્કૃતિ ને જીવનમાં ઉતારો, યુવાઓ મૂકે છે આઝાદ હિન્દુસ્તાનને અનુ-રૂપ બનો; અને નવા કાવદાને સાથ આપો આપણું જીવન સાલ, ન્યાય અને પ્રામશ્વિક પહે સુધારે એટલું પ્રાપ્તિ વિઠું છું.

(૭)

તમેને આ માસિક પત્ર ગમે છે ?

તો.....આજેજ આઠક ધવા તમે

વાર્ષિક લગાજ : કેડીયું રૂ. ૬, પછેજાતા રૂ. ૭-૮-૦ 'સ્રીઓષ્ઠ' પીરમજા દ્વારા-નવરહનવાદ,

સતીત્વનું બલિદાન....

અનુ : ફલસુખ છ. દીમાણીયા

કેકકતો ઠંડોનાં દિવસો હતા. ઠંડો પવન સીરની પેઠે માનવીઓનાં દેહને બોંદી રહ્યો હતો. અકબર બાદશાહ પોતાના મહેલમાં બેઠો છે. ખીરમશે અકબરને પ્રાર્થના કરી કે "તાનસેનને દિપક રામ અવરાવે, અકબરે તુતું આઘા આપી પરંતુ તાનસેને અનિચ્છા બતાવી પરંતુ બાદશાહની સામે તો કાંઈ કરી નહીં શકાય. અનિચ્છાએ પણ તેણે હીપક રામ માયો. રાજમહેલમાં ગરમી છવાઈ ગઈ તાનસેન પણ અન્તર્જ્વાલાથી બળવા લાગ્યો. પાણી પાણીનાં પોશાક કરવા લાગ્યો. તેની બજાર મટી નહિ. તેનું સરીર એકદમ બચવા લાગ્યું. પછી તો તે અકબરબાદશાહની રજા લઈ ગુજરાતમાં સાબરમતીનાં કિનારા ઉપર આવ્યો. એ દિવસો રાજકીય દ્રષ્ટિએ બંધકર હતા. ગુજરાત ઉપર મોઝ-લોની દૃષ્ટિ હતી. ગુજરાતી ઉપર અકબર હરવાને તેઓ લામ નોતા હતા. સારાએ ગુજરાતમાં તેની બીક હતી. હિંદુ ઓછો સંપ્રદાય પહેલાં નહીં તટથી પાણી બરી સેતા.

એક દિવસ એ બહેનો સાબરમતીના તટ પર બળ બરવા મઠ, મોટી બહેનનું નામ 'તાની હતું' નાની બહેનનું નામ 'નાની' હતું બન્નેએ તાનસેનને જોયો. તુતુંજ તાની એકદમ બોલી જાઈ

"અરે ! એ તો દિપક રામથી બાળતો લાગે છે."

તાનસેનનાં કહ્યોએ આ જવાબ કીધી લીધો. તેનું મન આશાથી બંધાયું ગયું સફાળો એ દોષો બન્નેએ બહેનો પાસે અને પોતાની વિકલ કહી. પહેલાં તો બન્ને બહેનો જરા ગમરાઈ મઠ. પરંતુ તાનસેનની અત્યંત વિવશ હાલતમાં જોઈ તેને કાંઈક અનુકંપા ઉપજી અને પોતાને ઘેર લઈ મઠ. નાનીએ પોતાના ઘરે મધુર સ્વધી 'મેધરામ' ગાયો. તાનસેનની અન્તર્જ્વાલા મટી ગઈ. એ પૂર્ણ તંદુરસ્તી થઈ ગયો. પ્રેમ-કાકિતાનાં પ્રેમનું રાપણ કરી આ બીના ગુપ્ત રાખવાનું કહી તે દિલ્હી ચાલ્યો ગયો. હાલતેને તંદુરસ્ત એક અકબરે બિહુ પ્રસન્ન

થયો. હવે બાદશાહને 'મેધરામ' સાંભળવાની પ્રત્યક્ષ છતાં જન્મી તાનસેનને ધણી વિનવણી કરી. પરંતુ રાજ દહ પાસે 'મધુ' બધું મધું આપી તે બાદશાહને લઈ સાબરમતીનાં તટ પર આવ્યો. સમય થયો અને પેલી બન્ને બહેનો માટીનાં પાત્રો લઈ બળ બરવા નહીં કિનારા પર આવી, તેમની દૃષ્ટિ તાનસેન ઉપર પડી. અને સાથે અકબર છે એમ અનુમાનની લીધું. તેમને મનમાં તાનસેન પર ધણેજ રાજ થયો. પરંતુ એ વખત તો તેણે તે સમાવી દીધી.

અકબર દોહીને દયા આવ્યો અને શિર નમાવી બોલ્યો "રે દેવીએ મને 'મેધરામ' સુધાવે."

સમ્રાટ અકબરની વિનંતિ તે ન ઉલ્લંઘી શકી. પરંતુ પોતાના વિચારો નિર્ણય કરી બાદશાહની વિનંતિને સ્વીકાર કર્યો મહેલમાં તેણે મેધરામ ગાયો. અકબર અત્યંત પ્રસન્ન થયો. બન્નેનાં પતિનાં નામ ઉપર જંગીર પણ લીધી આપી.

તાની-નાની સંગીતની રાણીએ ન હતી પરંતુ એ પરમ સતીએ હતી. સતીત્વનાં રક્ષણ ખાતર બન્નેએ પોતાની કમરમાં કટાર છુપાવી હતી.

અકબરની સામેથી જતો વેળા બન્ને સતીઓએ પોતાની કટારો બહાર કાઢી.

બન્નેની કટારો એકી સાથે ચમકી મઠ અને પરસ્પર એકની કટારે બીજાનું મસ્તક ધરતોને બોલે ધરી દીધું. લોહીની ધારા છૂટી. ચારે તરફ હાહાકાર મચ્યો ગયો. તાનસેને આ જોયું અમે જન્મન પર પદ-કાંઈ મૂકિત બની ગયો. વિચ્છીન અલભ્ય વિમુક્તી તેણે આને ગ્રામીણ હતી તેનું હૈયું કમકમી રહ્યું હતું તાની-નાનીની પતિ આવ્યા. અકબરે તેમની સામે પોતાનું શિર નમાવ્યું. બન્નેએ પોતપોતાના પતિને પગ લખ્યો હતો. ધરેથી નીકળતાં પહેલાં બન્નેનાં પ્રાણાત્માને બધું નિકળ હતો.

"પ્રાણનાથ ! વિવશ થઈ આને સમ્રાટ અકબરની મિલજસમાં અમારે ગાવાની કુરજ પડી છે. અમે પવિત્ર છીએ. અમારું સતીત્વ અખંડ છે. બાદ-

જાહે પોતાની પુત્રી સાથે જાજે તેવી વર્તણૂક કરી છે છતાં પણ અમે પ્રતિજ્ઞા ધર્મમાં એક અંગથી શષ્ટ થયા છીએ. આપનાં પવિત્ર અંત્ર માટે હવે અમે લાપક નથી રહ્યા. આશી યમારા અધમ સ્ત્રી-રતો ત્યાગ કરવો અમે હિચિત માન્યો છે. સ્વર્ગ લોકમાં પણ અમે તમારી પ્રતિજ્ઞા કરીશું.

શ્રી.

તમારી ચરણ સેવિકાઓ

.....તાની...તાની.

*

*

એ બન્ને પવિત્ર નારીઓની સ્મૃતિમાં તો "સંબોત મંદિર" સ્થાપવામાં આવ્યું હતું. આટલા વર્ષોના વાયર વાય થયા છતાં પણ 'એલીસ બ્રિજ'ની પાસે હજી ખડેર અસ્થામાં મોજુદ છે. તાનસેન તાનો અને નાનીને પોતાના સ્મૃતિ પદ પરથી કદી ભૂલી ન શકે. પોતાની એ બન્ને ધર્મ ભગિનીઓની હંમેશની યાદ ખાતર નર્મ સ્વરમાં "હા" નો પ્રયોગ થતો હોય ત્યાં "તોમ તાના નામા...યા તો-મ-તા-ના-નાના" નો પ્રયોગ કરે શકે. હજી આ પ્રયોગ પ્રચલિત છે.

ક્યાં એ પવિત્રતા અને પ્રતિજ્ઞા ધર્મ ખાતર સ્વહસ્તે કટાર બોલી મૃત્યુને બેઠનાર નારીઓ અને

ક્યાં આજની શોખ અને કલાના નામ પર પૈસા ખાતર સ્વચ્છાએ ગાતી-નાચતી નારીઓ? ક્યાં એ આદર્શ અસ્તિત્વનું!

જ્યોતિષ વિદ્યાને અદ્ભુત ચમત્કાર

આપણા દેશની પ્રાચીન જ્યોતિષ વિદ્યાનો પ્રત્યક્ષ અનુભવ કરવા માટે તમારી જન્મ તારીખ અને જન્મનો ટાઈમ થા પત્ર લખવાનો ટાઈમ અને તારીખ અંગેને લખી જણાવો. તમારી જન્મગીતો વિગતવાર અહેવાલ આપને ટપાલ દ્વારા મોકલવામાં આવશે. તદુપરાંત જ્યોતિષ શાસ્ત્રને લગતું સર્વ પ્રકારનું કામગામ જેવું કે જન્મપત્રિકા, વર્ષ પત્રિકા, પ્રમ કળ, ઇત્યાદિ બાબતો જાણે સંતોષકારક રીતે કરી આપવામાં આવશે. વધુ વિગત માટે તમા રૂબરૂ મુલાકાત માટે અવશ્ય લખો:-

“હિંચ જ્યોતિષ કાર્યાલય”

c/o શ્રીગોષ્ઠ કાર્યાલય,

પીરમહારા-અમદાવાદ

બ્રોન્કસ ઓ ઈ પી રીલીફ વોટર

નાનાં બાળકોને આવતી ચુંક, આંકડી, ઝાડા થયા, ધાવણ ના પચવું, ફાંત આવવા, તાજાં આવતી વિગેરે મદાડી બાળકોને રૂંદપુટ અને તંદુરસ્ત બનાવે છે તે ઓઈ અને મધુર કોવાલ્ડી બાળકો હોશથી પીએ છે. બાળકોને જ-મધી સવાર સાંજ આપવાની ટેવ પાડો. ડોક્ટરો "બ્રોન્કસ રીલીફ વોટર" આપવાની ભલામણ કરે છે.

બોટલની કિંમત રૂ. ૧-૮-૦

મળવાનું ડેપોઝિટ:-ચુનીલાલ મધાલદ મહેતા ત્રણ દરવાજા અને ચાર રસ્તા-અમદાવાદ, પટેલ મેડીકલ સ્ટોર્સ સાગતલાલ-મુરત. નોવેલ્ટી સ્ટોર્સ જાનરમાં-આણંદ. એમ. અંબાલાલની ફાં. રાવપુરા હનુમાન સામે-વડોદરા.

ધર અને કુટુંબ તરફની શાંતિ મળશે પ્રજા તરફની પીડા રખાવે સ્ત્રીની તબીયત સામાન્ય સારી રહે તોફારી ધંધામાં સફળતા મળે નવીન સાદસ કરવું નહીં, ખાસ લાભ મળે નહીં. ખર્ચ સામાન્ય સારા માર્ગે કરાવે.

આ રાશીની બહેનોની તબીયત સામાન્ય સારી રહે ધર અને કુટુંબની ચીંતા રખાવે નહીં પ્રજા તરફની તકલીફ રહેશે પતીની તબીયત સારી રખાવે તોફારી ધંધા કરતી બહેનો માટે સફળતા છે. નવીન સંબંધો કરવા નહીં, કારણકે સંબંધોમાંથી લાભ નથી, ખર્ચ સામાન્ય રીતે વિશેષ કરાવે.

૧૦ મંકર:- (ખ-જ)-આ માસમાં શરીર સાફ રહેશે આર્થિક મુશ્કેલીઓ ચાલુ રહે નવીન સાદસ કરવું નહીં. ધર અને કુટુંબ તરફની સામાન્ય ચીંતા રહે પ્રજા તરફનું સુખ મળે જુઓ ફાવે નહીં સ્ત્રીનું શરીર સાફ રહેશે તોફારી ધંધામાં સામાન્ય તકલીફ નહીં મોત્રો અને સંબંધોમાં તરફથી ખાસ લાભ નથી ખર્ચ સારા માર્ગે સામાન્ય કરાવે.

આ રાશીની બહેનોની તબીયત સારી રહે કુટુંબ તરફની ચીંતા ચીંતા રખાવે પ્રજા તરફની શાંતિ રહે પતીની તબીયત સારી રાખશે તોફારી ધંધા કરતી બહેનોએ કામકાજમાં કાળજી રાખવી મોત્રો અને સંબંધોમાં સાથે સામાન્ય દહેણું છે ખર્ચ સારા રીતે થશે.

(૧૧) કુંભ - (રા-ગ-સ):-આ માસમાં તબીયત એકંદર સામાન્ય સારી રહેશે, પરંતુ મુશ્કેલી મળતી ચીંતા રખાવે સુખ મળશે પ્રજા તરફથી પણ શાંતિ અપાવે સ્ત્રીની તબીયત સામાન્ય નરમ રહે તોફારી ધંધામાં ખાસ લાભ નથી મોત્રો અને સંબંધોમાં વડે સામાન્ય લાભ મળે ખર્ચ સારા માર્ગે વિશેષ રહે.

આ રાશીની બહેનોની તબીયત નાજુક રહે ધર અને કુટુંબ તરફથી સુખ અને સંતોષ રહેશે પ્રજા તરફની પણ ખાસ તકલીફ નથી પતીની તબીયત સામાન્ય રહેશે, પરંતુ પતી સંબંધો ચીંતા રખાવે તોફારી ધંધા કરતી બહેનો માટે તકલીફ નથી સગા સંબંધો દહેણું સાફ છે ખર્ચ સારા માર્ગે

વિશેષ થાય.

(૧૨) મીન:- (દ-ચ-ઝ-ધ):-આ માસમાં તબીયત એકંદર સારી રહે આર્થિક સંતોષ સુધરશે નહીં ધર તરફની શાંતિ રહેશે પ્રજા તરફથી સંતોષ રાખે જુઓ ફાવે નહીં સ્ત્રીની તબીયત સારી રાખશે તોફારી ધંધામાં સફળતા મળે ઉચ્ચ વર્તણૂક સામાન્ય લાભ મળે ખર્ચ સામાન્ય ખોટા માર્ગે થશે.

આ રાશીની બહેનોની તબીયત સારી રહેશે કુટુંબ તરફથી સંતોષ મળશે પ્રજા તરફની શાંતિ મળે પતીની તબીયત સારી રહે તોફારી ધંધામાં પણ મળે સગા સંબંધો દહેણું સાફ રહેશે ખર્ચ સામાન્ય ખોટા માર્ગે થશે.

હવે મુજબ આ માસનું બધી રાશીવાળી બહિષ્કારમાં સામાન્ય માર્ગદર્શન થયું છે તેમ છતાં બહિષ્કાર મહેળા બળાલેખ ફરફાર બહાર હોઈ શકે, તો વાંચકોએ તેને સામાન્ય માર્ગદર્શન તરીકે સ્વીકારીને વર્તવા નમ્ર વિનંતિ છે.

ધર ધર પારણાં બુલાવો

(ગરંટી)

કુપા સંતાન

ફરેક સ્ત્રી બાવી માતા છે પરંતુ

વીધીના લેખ વાંચ્યા વગર ?

અનિચ્છીત અટકાવ, કસુવાદ, ને અર્જશયના ગમે તેવા ભયંકર અને હઠીયા દોષોને બહુમુખી નાણુક કરી વાંચકોના પૈસા દુર કરી ગર્ભાવસ્થા કરાવે છે. અવિચ્છિત સુખો માટે ગરંટીપત્ર લખી આપવાની યોજના છે. જેથી ગર્ભાવસ્થા ન થય તો પૈસા પાછા વધુ માફિતો અને સુચીપત્ર માટે લખો:-

કેશાંત ટેલીંગ કંપની, સીનેર

વાપા મીનાગામ, ૭ બી. એસ રોડ

ગુ
ટી
કી

ટી ડો ને શી

ગતાંક પૃ. ૧૦૪
થી આગળ

જેમાં ટીડા નેશી દરેકને કોઈ પણ પ્રસંગોમાં એકજ સલાહ આપે છે કે ....
“લે પાશેર નેપાળો, અને ઉપર લે અડધો શેર દહીં.”

હું તો ઉપરની ‘અત સંકલિત’ને હજીબેર પોતાના રાજને ખમર આપવા દોડ્યા. થોડીવારમાં જ તેઓ પોતાની હાલથી આવી પહેલેના રાજ તેમના આગમનની આગ્રતાથી રાહ નેહ રહી હતો. રાજ્યને પુછ્યું કે સત્તર કહો, નેશી રાજની યું સલાહ છે? નમસ્કારે કહ્યું કે, “લે પાશેર નેપાળો અને ઉપર લે અડધો શેર દહીં.” રાજ આ વાત સંકલિત આશ્વને સંકિત થઈ વિચારમાં પડ્યો. નમસ્કારે કહ્યું કે મહારાજ આ બાબતમાં વિચાર કરવાની જરૂર નથી. કેમકે સમય થોડો છે. અને દુરમનના માણસો જંગલમાંથી નેપાળો દઈ નજ તે પડેલાં આપણે આપણા માણસોને મોકલી તે બધા નેપાળાને જયો મંગાવી લેવો નેહજે. અને આપણા લશ્કરને તેના પહેલાં પીવાંબાંદેવો નેહજે. એટલે દુરમનને નેપાળો હાથ આવેજ નહિ, અને અંતે નફો તે હારી જશે રાજ આ તરફથી થશે ખુશ થયો અને હુકમ આપી કે મારતે ધીરે જઈ જંગલમાંથી નેપાળો હાવી હાજર કરો. ઉતાવળે જંગલને નેપાળાને જયો દુરમનના હાથના અને તાખાતોજ વાટી કુટી સ્થળો લશ્કરે, સંગ્રામે પી ગયા પીતાની સાથેજ જીવના ગાત્રો ગળા ગયા, અને લડી થકે તે હાલ-તેમાં ન રહ્યા. વિજયી વેગે આ જગર વેળસના લશ્કરની હાલત ના પાયાદાર થઈ ચૂકો હતો તર-તજ તેણે પોતાના સેના પતિને મોકલ્યો દુરમનને શરણે થવા જણાવ્યું. દુરમન રાજ પોતાના લશ્કરની હાલત નજળી જોતાં ચાલે થયો અને રાજને ન પારેલો વિજય પ્રાપ્ત થયો રાજ તેમજ સમસ્ત પ્રજા હાથે જ્યારે રીંછે છે, ત્યારે એક પામર મનુષ્યને પણ દિમાલપના શીખર પર બેસાડી શકે છે. તેને કીર્તિના ઝુલે ઝુલાવે છે.

ટીકા નેશીની શુદ્ધિ પર આદોન થઈ બધા ટીકા નેશીથી કીર્તિના વિજય વેળ પહેલાં જીએ ગયો. કેમકે રાજ્યને આજથી તેને પોતાનો દિવાન બનાવ્યો. આરીતે નેશી રાજને કીર્તિ અને કલદાર બને ન પારેલો રીતે એકો સાથે મળ્યા, અને લગ્ન દેવીને

કુપાથી ઉતારાતર તેની ચંદનીજ કળા થઈ, માટે કુંભા કહેવાનું કે લગ્ન જ્યારે રીંછે છે ત્યારે એક પાપર મનુષ્યને પણ દિમાલના શીખર પર બેસાડી શકે છે; તેને કીર્તિના ઝુલે ઝુલાવે છે, અને લશ્કરી ત વખતે તેની હાસી બની તેના ચરણાનિર્દેશ રજ સુખના તૈયાર થાય છે. કામના પ્રયત્ન પાસા આગળ મનુષ્યની સદાયે હાથારી જ છે, એ ઉપરના દર્શાવેલો સહેજે સમજાય તેમ છે.

પુસ્તક પરિચય

આપણા કોડિયાનાં સાહસિક પરાક્રમે
લેખક: કેશવસાહ રજીસ્ટ્રાર સાયલાકર

ખાદિશ મોલવાડ, અમદાવાદ

કિંમત રૂ. એ પૃષ્ઠ સંખ્યા-૩૪૦

આપણે ત્યાં સામાન્ય રીતે લોક કથાઓ અને દંતકથાઓમાં ધર્મિક નવીનતા, જનદુષ્કારી બચાક અને વિદેષ કરીને ચમત્કૃતિથી ભરપૂર વાર્તાનર નેહજે છીએ તે રીતે, ઉક્ત પુસ્તકમાં પણ ચમત્કૃતિ છે હતાયે તેમાં કેવળ કૌપાદકરૂપન વાંચી વિશ્વાસ નથી. લેખક આપણ અને કોડિયાના મૂળ મથક અને તેના વિશેની ભરપૂર માહિતી અનુભવ દ્વારા મેળવી છે. અને તે માહિતી માટે ખુબ પરદેશો પણ કર્યા છે.

પંચાલ જૂમિ (સૌરાષ્ટ્ર) એ આવા વીરનરેશની પ્રયોગજૂમિ છે. તેમાં આ પુસ્તકના નાનકોના મથકો છે. એ જાતે નિદાગી અને વાર્તાવસ્તુ મેળગ્યા પછી તેમણે આ વાર્તા કથન તૈયાર કર્યું છે.

લેખક ઉક્ત પુસ્તકમાં પોતાનો વર્ષો જૂના થમ અને સંવેદનને વાર્તામાં મૂર્તિમત રવરૂપમા આલેખી છે. તેમની શૈલીમાં બચાક છે. અને વાર્તાને ઉપસા-વવાની કલા છે લોક કથાના જનજીવન તરીકેની તેમની કલા ખુબ વેગવતી જણાય છે. મારકાંગળા અને વિલાસી વાચન કરતાં આનો જાતેનું વાચન લોક હરખમાં સ્વદસિકતા અને વીરતાનું ખમીર પૂરે છે તેમના આલેખ પામેલાં પાત્રોમાં હસોહસ વીરતા અને કુનેદ બરેલાં છે લેખકની વર્ષોજૂનો પ્રવન સક-લતામાં પરિણમી છે. કેટલાક રથને આપેલા કાવ્ય વિનોદ આનંદમાં સ્પર્શિત કરે છે.

થોડુંક જાણવા જેવું

ને કાળા બજાર!!

પ્રિયતામાં સ્ત્રી કારકુનોના કાળા બજાર!!—
પગારોના વધી ગયેલા ફરિયાદો પાછળનું ચોક્કસનારું
કામગીરી જુદું જ નથી. કહેરામાં છુટક કારકુન
પુરી પાકવાની એજન્સીઓ અજાણીઓની જેમ
કુટી નીકળી છે જેઓ ૧૦ થી ૨૦ લોકોનીઓ
બેઠી કરે છે આ એજન્સીઓ છુટક કામ કરવા
માગતી પેઢીઓને ધણાજ ભારે ફરિયાદો સ્ત્રીઓ
પ્રતીપાદે છે. અને સાથે સાથે તેમની કાર્યક્ષમતા
માટે કામ પછી જાતની જવાબદારી સ્વીકારવાની ના
પાડે છે. આ એજન્સીઓ કામ મેળવી આપવા માટે
છોકરીઓ પાસેથી ભારે કમીશન મેળવે છે. આમ
આ એજન્સીઓ ઉપાડે છે અને સ્ત્રી કારકુનોના
કાળાબજાર ચલાવે છે.

“આજકાલના કાળા બજાર”!!

કંડનથી બજાર પડે છે કે, જોઈ મદિનામાં
જાળકો વેચી દેનારો અને કાર્ડને પછી તાજા
જન્મેથી જાળકોની જરૂર હોય તેમને વિમાનમાં મોકલો
આપવાના આરોપસર એક આજની ન્યુયોર્કની
પોલિસે ધરપકડ કરી છે.

૫૬ વર્ષની શુદ્ધી શ્રી. એલીકસેટર વાઈનર કુવારી
કન્સાસોના અનાથ જાળકો લઈને જિન્સ કિંમતે વેચી
દેવાનો આરોપ મુકાયો છે. ટીરડીકટ એટનીએ એવો
આરોપ કર્યો હતો કે છેલ્લા ચાર વર્ષમાં તેણીએ
આવા સેંકડો જાળકો દત્તક તરીકે આપવાનો વેચ-
વાનો ધંધો કર્યો છે.

“જળદે બચાવો.” :-

એક પટેલને બળદ બહુ વઢાલો નવગવે પણ
ખુશ અને ખવડાવે પણ ખુશ ચાહતી પણ સારી
કરે. એક દિવસ જન્યુ એવું કે-બળદને નવગાવી રહ્યા
પછી ત્યાંના એક મગરે તે પટેલનો પગ મોઢામાં
લોમે પટેલે બળદને ટકારી માર્યો બળદ નારો. મગ-
નું પેટ છોલાઈ જતાં મગર મરી ગયો. પટેલને પણ
પણ થેડું ધણું વાજેલું તો ખરું પણ બળદે તેનું
લોહી પોતાની જાંઘથી સાફ કરી નાખ્યું પટેલ સાબ
થયા. આ રીતે બચી ગયા,

સત્ય શું છે ?

પ્રયોજક નમિન છે, પંચ્યા.

સામે મોલામે ચિત્રો માર્ગ દ્વારે ખજાનાવા
મૂકે છે. હું સમજતી નથી કે સત્ય શું છે ? એક
ચિત્રમાં સોળ વર્ષની નવયૌવના ચિત્રા ઉપર ચઢી
પોતાના પતિના શબને બોળામાં લઈ મંદમંદ હસી
રહી છે. તેનું પ્રસન્ન વદન સોજે પ્રકારે ખલિલચંદની
જેમ ઝગદળા રહ્યું છે. બીજા ચિત્રમાં વીસ વર્ષની
વિધવા અગ્નિદેવની સાક્ષીમાં ફરીથી મસ્તક સિદ્ધ
લગાવી રહી છે. હું સમજતી નથી કે સોભાગ્યનું
સ્વરૂપ કયું છે ? પતિની સાથે જીવ અને બહુની
સમાન એકરૂપ બનીજવાનું ત્યાગથી, (હું) જર્વથી
કહું છું કે દિવંદુ મદિનાનું જીવન ત્યાગમય છે.
કોમાલોવસ્થામાં તેનું કિયલું બધું વિવાદિત થયે
તેના કામ ક્ષેત્રમાં તેના સફળ પ્રયોગ કરી બતાવે
છે. તેનું તન, મન, વચન અને જીવન આ સર્વ
પતિ માટે જ હોય છે. પોતાના બદલાવને દૂર કરી
ઈ બહુતાનીની માફક બહુમાં જોત પ્રેમ ધર્મ—
પતિમીલનમાં-અર્થ બહુમાં જોઈ મળે છે. સાખી
સ્ત્રી કે નેતા ચિત્રમાં અખિલ ચિત્રમાં એકજ
પ્રકાર છે અને તે પણ એકજ જન્મને માટે નહિ
પણ જન્મ-મોજ-મીને માટે, આવી સાચી સોદાગિણી
કે પતિના મૃત્યુના ફરીથી સોદાગ ધારણ કરનારી ?
સાચો સોદાગ કયો છે ?

તોય વિચારું છું કે સ્ત્રી દરેક ક્યાં છે ? કાટમાં
લટી રોટી, કાપડ, મિલકત વિ પ્રાપ્ત કરવાનો કે
જન્મજનની સોનાની માફક ત્યાગમાં પણ સાચી
બની પતિની દામી ધણ તેના હૃદય ઉપર અધિકાર
જમાવવામાં ?

હું સમજતી નથી કે સતીનું સાચું ધન કયું ?
મિલકત કે પતિ પ્રેમ ?

....દોહન....

લગભગથીથી જોડાનાઈ' અંધ યુગલ

આધળા યુગલોને પશુ પ્રેમ હોય છે અને એ પ્રેમને વ્યક્ત કરવા તેઓ આધળાઓને શીખવવામાં આવતી એકલી લિપિને ઉપયોગ કરે છે એકલી પદ્ધતિથી પત્રવ્યવહાર ચલાવીને આધેડવપના એક પ્રેમી યુગલ વચ્ચે કેવી રીતે રહેદનું આરોપણ થયું એને લગતો એક રસિક કિસ્સો હમણાં બહાર આવ્યો છે. લાગણાગદ્ગદ ઓગણીસ વર્ષ સુધી આધેડવપના એક અંધ યુગલે લંડન અને પેનીનસીસ પેનીઆના શહેર એરાઈ વચ્ચે પ્રેમ લરપુર પડેો લખ્યા પછી હમણાં તેઓ લાગણાઓના વિમાન મધ્યે પ્રથમવાર એકાએક ભેગા થઈ ગયા, અને એમણે ઓગણીસ વર્ષ જીવતા પ્રેમને પ્રણયમાં પદ્ધતિવાના મનસુઆ રમ્યા પ્રથમ મિલન થયું ત્યારે બંનેની અધ્યક્ષ-મંથી આનંદના અત્થ દપકતાં હતી. બંને એક બીજાને ભેટી પડ્યા : અગરપત્રીઓને તેમણે જણાવ્યું કે હવે અમે થોડા જ દિવસમાં પ્રજાતામાં પગલાં મારીશું.

હિંદની યુવતીઓને દેશની સેવા ન ભૂલવા પડિત નહેરૂની સલાહ

નવિંદ્રી, તા. ૨૦

હિંદના વડાપ્રધાન પડિત બવાલગલાલ નહેરૂએ લગને કારણે કોમની સેવા ન ભૂલી જવા આજ્ઞામાં આજરોજ હિંદી યુવતીઓને સલાહ આપી હતી. લેડી ઇંગ્લીશ કોલેજ, નવી દિલ્હીના રચાપદ્ધતિના પદ્ધતિવાન પ્રસંગે ભાષણ કરતા પડિત : નહેરૂએ જણાવ્યું હતું કે જે કોઈ માણસ લગ કરે છે તે જા માટે કોમ પ્રત્યેની પોતાની ફરજ વીસરી જાય છે, અગર અવગણના કરે છે તે હું રપષ્ટ સમજી શકતો નથી. એ તદ્દન શક્ય છે, કે લગન અને કોમની સેવા બંને કાર્યોથી કોમ પ્રત્યે સેવાની તેમની કાર્યકર્તાઓ અંત આવતો નથી.

તેમણે વધુમાં જણાવ્યું હતું કે આપણે તમારે સખ્ત કામ કરવાનો સમય છે. દરેક રચણે બંને

તેમણે આસ કરીને આજના દિંદમાં આપણને દરેક જાતના કિળાવેલા કામ કરોની મોટી સંખ્યાની જરૂર છે.

તેમણે વધુમાં જણાવ્યું હતું કે કેટલીક વખત મારા મગજમાં એક પ્રકારનો સંશય પેદા થાય છે કે હિંદનાના અમુક વર્ગ સાથે નિમ્નત ધગવતી આ જાતની અરચાઓ ક્યાં સુધી હિંદની જાનતા સાથે તટસ્થતા સાધશે અનિવાર્ય રીતે દેશના ખરા પ્રશ્નોએ અદેશમાના મિશનો સાથે કામકાજ પાડતું પડશે.

તેમણે એવી આજ્ઞા દર્શાવી હતી કે તેઓ અપવાદરૂપ લેકા સાથે કામકાજ પાડશે અને તેમને દરેક તક આપશે પરંતુ જે માનસિક અગર દારીદ્ર્ય રીતે અપવાદરૂપ નથી પરંતુ બીજા કરતા તેના માતા પિતા પાસે કંઈક વધુ પૈસા છે તેવી જાતના માણસને હવેના વર્ષોમાં વધુ પ્રોત્સાહન આપવામાં આવશે નહીં.

પ્રમુખપરથી શ્રીમતી રૂસ્તમજી ફરદુનજીએ કરેલી સુચના મુજબ કોલેજના એક રચાપદ્ધતિ પેદૂન સ્વર્ગસ્થ શ્રીમતી સરોજિની નાયકના માનમાં એક મિનિટનું મૌન પાળવામાં આવ્યું હતું.

લગન-પ્રપચ

જીવનમાં સત્યો ઓછોની નજરે ન ચડે એવી રીતે સંતાઓ રાખવાને પ્રપચ પડિતો ને કવિઓ અનેકવાર રમ્યા છે રનેહ, જાતિ અને લગનના પ્રદેશમાં લાંબાકળના વંશાનુગત જ્ઞાનને પરિણામે પુરુષ કરતાંઓને વધારે અમણુ પડ્યું છે ઓ જરીરે નિર્જળ છે એવો લાલ લગને એકે એક જાતિમાં પુરુષે પોતાના કાંઠાજળે એને લગની નાથે નાથીને પરાધીન બનાવી છે ને પોતે તેનો નાથ થઈ બેઠો છે! રહસ્ય પુરોની સહાનુભૂતિએ એના હિતને માટે કામ કર્યા કે કરાવ્યા ત્યારથી અને કંઈક રચણ મળતું થયું છે.

કલિયુગ આવશે ત્યારે શું શું થશે ? તે વિષે

અર્થ માટે એમ યુધિષ્ઠિરને વર્ણના બતાવતા કહે છે: "યુગયુગના સમયમાં પુરુષો ભાર્યાના મિત્રો થઈ રહેશે. યુગયુગ આવતા કોઈ કન્યાનું માથું કચરો નહિ તેમ કોઈ કન્યાદાન પણ કરશે નહિ; પરંતુ કન્યાઓ પોતે જ વર મેળવીને પરણશે." (મહાભારત) યુગયુગ યવાનો હોય કે યુગયુગ યવાનો હોય, સત્યયુગ આવવાનો હોય કે કલિયુગ આવવાનો હોય, પણ જ્યાં સુધી લગ્ન ન કરવામાં કન્યાને સ્વતંત્રતા નહિ મળે, ત્યાં સુધી એને તો યજ્ઞધામુચ જ છે.

લગ્નને વિચિત્રન કરવાનો અધિકાર સ્ત્રીને, અને પુરુષને સરખો જ હોવો જોઈએ અને તેમાં ધર્મનો, સમાજનો, ને રાજ્યનો કશોય અંતરાય ન હોવો જોઈએ. એવે પ્રસંગે તેમની સંતતિને સુસંસ્કૃત બનાવવાનો ધર્મ સમાજનો છે, સમાજે એવાં સંતાન ઉછેરવાની અવરણ કરવી જોઈશે.

—નરસિંહભાઈ પટેલ
('લગ્ન પ્રવચ')માં

ધરજમાઇ રહેવાનો ના પાડતાં પતિનું
પરવેતરે કરેલું ખુન: નાસી ગયેલી કુસકીની
ધરપકડ

અમદાવાદના નજીક આવેલા, કુકા ગામમાં ચોક્કસ રિવસો પર ખુનનો એક કે પાપનાશો બનાવ બન્યાને લગતી ચોકાવનારી વીગતો હવે પ્રકાશમાં આવવા પામી છે.

તપાસ કરતાં એમ કહેવામાં આવે છે કે જનનજી લલ્લુજી નામનો એક યુવાન, તેની કુસકી સાથે ચોક્કસ સમય પર તેના સાસરે દુકા ગમે ગયો હતો. ત્યાંથીએ પાછો ન ફરતાં, એના બાઈ બપોળ લલ્લુજીએ એની શોધ કરા માંડી હતી અને તેના પરીણામે એનું કચીલું ખૂન કરવામાં આવ્યું હોવાનો તેને શક બતા, આ બાબતની ખબર કુલક પોલીસને આપી હતી.

હાલના પોલીસ ઉપરી શ્રી રામસમાજીએ કુલક પોલીસ અધીકારી શ્રી. કુલાબાઈ ખારોટ સાથે આ કિસ્સા અંગે તપાસ કરીને આ બનાવને લાગતો ચોકાવનારો બેઠ પકડી પાડ્યો છે.

એમ કહેવાય છે કે, સાસરે ગયા પ્રાણી જનનજી

લલ્લુજીને, "ધરજમાઇ" તરીકે ત્યાં રહેવાની ફરજ પાડવાનો મેયન થયો હતો. એનો તેજો ઇન્કાર કરતાં, એમ કહેવાય છે કે, તેનું કાસળ કાઢવાનો નિર્ણય લેવાઈ ચુક્યો હતો.

આ મુજબ જ્યારે તે પોતાની સાસુના મકાનમાં સુતો હતો ત્યારે એમ કહેવાય છે કે, તેની પત્ની-કુસકીએ બીજાઓની મદદથી, તેના પર ધારિયા વનો ખૂની દુમસો કર્યો હતો અને ઉપગ-ઉપરી લેવા ગયા પગ મારીને તેનું કચીલું રીતે ખુન કર્યું હતું.

આ પ્રાણી કહે છે કે, આ બનાવ ન પકાઈ જાય એ માટે, તેની લાંચને તુરંતજ ધરમાં મારી દેવામાં આવી હતી અને ત્યારબાદ સમય મળતા, તેને બહાર કાઢીને, જાણી ગામની સીમમાં આવેલી, તલાવડીમાં બર્ષને ફેંકી દેવામાં આવી હતી અને લોહીવાળા કપડાં નાશ કરવામાં આવ્યો હતો.

આ કીસ્સાને લગતી પોલીસ તપાસ હાથ ધરાતાં, મરનારની પત્ની કુસકી નાસી બચેલી માલુમ પડી હતી આથી પોલીસને "દળમાં કંઈક કાળુ છે" એવો જહેમ જતા, એની મા હીરા અને બીજાઓથી તપાસ કરીને જનજી યુગ સમાને લગતો આબોધ બેઠ પકડાવા પામ્યો હતો.

જાણી ગામની સીમમાં આવેલી, તલાવડીમાંથી મરનાર જનજીની લાશની કુકાઓએ પોલીસે હાથ પકડી કર્યા છે.

આ કિસ્સા અંગે, આમ કુસકીની તાજેતરમાં ધરપકડ કરવામાં આવી છે અને તેને રે. કે. કલાસ મેજસ્ટ્રેટ શ્રી દેસાઈ સમક્ષ રજૂ પણ કરી દેવામાં આવી છે.

હવે પોલીસ આ ખુન અંગે તપાસ ચલાવી રહી છે.

અભિનંદન

શ્રી ખીસ પોસ — મદાલકથી શીમેલ દેવી મ રાવેજનાં લેડીસ પ્રિન્સેસ-ડેસે કા સમય પહેલાં આવેલું અંગે અને ત્યાં કાંઈ પતાવો તેમજ ફોન થાના કેટલાક દેશોમાં ફરી નેચો પાછો આવો જ્યાં છે તેમજ "સાળાપન" નામની માસિક પત્રિકા પણ સંપાદી છે. તેમની સફળ મુસાફરી બદલ અમારા સહર્ષ હાર્દિક અભિનંદન છે.

આબોધ

વર્ષ ૯૩ || સં. ૬ થી

મે ૧૯૪૯

“ જયથી રેડની શાશુ, સતો છે કૃષિ એક દિ
જલથી ડાલી નાકી કોરથી ધમકી રહી ”

૧૯૪૯ [બ્લાધીયો ૧૩૨૫] જુની જાણતીઆસી

નારી જગતનાં x x x x x

સ્વાસ્થ્ય અને સૌંદર્ય માટે

શાર્દુલધરનાં—
સિદ્ધ મુચરત

+ ભુંગરાજ તેલ:— વાળને કાળા અને લાંબા બનાવે છે, મજબૂત કરે છે, ખરી પડતા વાળ અટકાવે છે. અંત નિદ્રા લાવે છે.

+ અશોકાંરિષ્ટ:— સ્ત્રી સુવબ દગ્દો જેવા કે:—
* પ્રકર, * અનિયમીત માસિક, * સુવારોગ * વધત્વ વગેરે મટાડે છે.

+ દંતમંજની:— દાંતનું સ્વાસ્થ્ય અને સ્વચ્છતા જાળવે છે, કુર્મ થ કુર કરે છે.

+ સૌરાષ્ટ્રીય બિન્દૂ:— આંખ આંધળાના આંખો સાફ રહે છે, અને તેજસ્વી બને છે.

જામનગર શાર્દુલધર લેખોરેટરી લિ.

જામનગર (સૌરાષ્ટ્ર)

અમદાવાદ એજન્ટ:— એમ નારણદાસની કુંપની રાયપુર ચકલા.

સુરત એજન્ટ:— શ્રી જગદંબા મેડિકલ સ્ટોર, નાણાવટ, મેનરોડ

ભરૂચ એજન્ટ:— ગાંધી મેડિકલ-એન્ડ જનરલ સ્ટોર્સ

વડોદરા એજન્ટ:— શ્રી સ્ટોર્સ મામાની મોળ સામે, રાવપુરા રોડ

A. P. CO.

અનુક્રમમણિકા

અ. નં.	વિષય	લેખક	પૃષ્ઠ
૧	બાપુજીનો કુળો	શ્રી કિશિદકુમાર કનેવાલાલ મહેતા.	૧૩૪
૨	ગીતનું એક માત્ર કાવ્ય.	શ્રી રજનીકાન્ત દત્તાલ	૧૩૪
૩	કેદી હોકાગની દયા,	શ્રી બાઈલાલ-વ-અણી.	૧૩૫
૪	મારું સ્વપ્ન. (કાવ્ય.)	કે. ઇન્દુમતી	૧૩૫
૫	સંક્રાન્તિ યુગનાં પ્રેરક બોલો.	શ્રી દિગ્ગજલાલ દવે.	૧૩૬
૬	ભાગ્ય મઠ	શ્રી ભોગીલાલ ખત્રો.	૧૩૮
૭	દાકતગની વાણી	શ્રી કેશવપ્રસાદ દેસાઈ.	૧૪૧
૮	કાલની બમરી એકાંકી નાટિકા	શ્રી હંન્દ્રવદન દેસાઈ અને શ્રી મદનચૌરી દેસાઈ	૧૪૪
૯	અમુક્ત ગાંધીસંમતી મહિલા શબ્દો.		૧૪૭
૧૦	નિષ્ણાતાની અભામણી		૧૫૦
૧૧	રાહીના દુઃખ માટે		૧૫૧
૧૨	પુસ્તક પરિચય	શ્રી નેહાલાલ ત્રિવેદી	૧૫૨
૧૩	મે આસનું અવિષ્કૃત દર્શન.	શ્રી નટવરલાલ ખી. ત્રિવેદી	૧૫૪
૧૪	ભારતની નારીશક્તિની સમસ્યમકતા	'લીલા'	૧૫૭
૧૫	આદર સત્કાર	શ્રી રતિલાલ મૌરીશંકર જોશી	૧૫૮
૧૬	બાળવા જેવા સમાચાર		૧૫૯
૧૭	આપણે નારી સમાજ		૧૬૧

“આપણા પ્રત્યેક નાનામાં નાના અનુભવમાં પણ સમય પ્રતિદામ રહેવે એ આપણે તે વાંચના નથી ને આપણે યોગ્ય માન સ્વીકારીએ તો જુદા અને કાષ્ટરત જાનું સુખ છે, દોષ માન સ્વીકારવો, એનો અર્થ એજ કે આપણી અદ્ય રહેતી અહંતાનો ત્યાગ કરી કંપિરને જીવન સમર્પણ કરવું. *** સ્તુતિ અને નિન્દાનો આપણા પર વર્ષા થવો, તો પણ તેના તરફ ધ્યાન ન આપવાની ને આપણે શક્તિ ખીલવીએ, કર્તાપણતા જ્વરથી મુક્ત થઈએ; તો અગત્ય જાણવું કે આપણે પ્રથમના પણ કંઈક માર્ગ શોધીશું.”

૮. યુવાનનાં હિંમતોમાં અને અમૃતમુગની વાડીઓમાં ને દિવ્ય તત્ત્વ છે, તેજ તત્ત્વ જેઓ પ્રયોગમાં અને ઓજોમાં જુએ છે, તેઓ આ સમસ્ત જગતને સ્વર્ગીય નંદનન માતે છે એવા આત્માઓને ધન્ય છે! ધન્ય છે!

૯. કદાચ હું માથે લીધેલું કામ પૂર્ણ નહિ કરી શકું, એમ જણાય તો પણ મને દંડ પ્રતિતી છે કે મારા મૃત્યુ પછી તે કામ વધારે સારી રીતે સિદ્ધ થશે મારા મનમાં ને વિચારો સમી રહ્યા છે, અને ને વિચારોએ મારી જીવન નીકાના સુકાન તરીકે કામ કર્યું છે, તે ધીમે ધીમે યોગ્ય સમય માં થતા જનસમાજમાં સર્વત્ર પ્રવર્તશે.

સ્વામી સમતીર્થ

વર્ષ ૯૩ :

૧૯૪૯ : ૩

અંક ૫ મો

બાપુજીનો ફાળો

નિશાળમાં 'ગાંધી સ્મારક ફાળો' ઉદ્ઘરાવાતો હતો. મારે પણ તેમાં યથાશક્તિ ફાળે આપવાનો હતો, વિચાર થયો કે આલો પિતાજી પાસે ફાળો મળીએ હું ઘેર આવ્યો. ખૂબ વિચાર કરતાં મને થયું કે એ તો પિતાજીના પૈસા કહેવાય! એ શું કામ આવે! ...વળી વિચાર વંદોળમાં ચડ્યો. વિચાર મંચનને અંતે જણાવ્યું કે બાપુજીનું ખરું સ્મારક તો ત્યારે થાય કે જ્યારે બાપુજીના ગાંધા સિદ્ધાંતોનું પ્રેરણા પાત્ર થાય અને ત્યારથી જ મેં નિશ્ચય કર્યો કે બાપુજીના નેટલા, સિદ્ધાંતોનું પાત્રન થઈ શકે એજ બાપુજીના 'સ્મારક'નો ખરો ફાળો છે.

શ્રી કિરિટકુમાર કનૈયાલાલ મહેતા.

ગીત તું એવું ગાને-

રજનીકાન્ત દસાશ

ગીત તું એવું ગાને
ભાઈલા, ગીત તું એવું ગાને
હિલનાં તારાવાણાં ત્યારે-
એક ઘડિ હો જાયે
ભાઈ ગીત તું એવું ગાને!
છવનનો' સ્થા કો' પંથ મૂલેલો
પંથને હુંદતો ધાએ :
ઘેર્યતણી પૂણી અંગમાં ઘોળી
આશનો મૂલેલો જોળે
ત્યારે ગીત તું એવું ગાને
ટગમગ થતો પ્રાણ એનો હો
સ્થિર થઈને ગાયે
ભાઈ, ગીત તું એવું ગાને
હિલના તારાવાણાં ત્યારે
એક ઘડિ હો જાયે
ભાઈ, ગીત તું એવું ગાને!

કેદી છોકરાની દયા

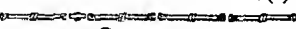
એક જુવાન છોકરાને કાંઈ અપરાધમાં કેદની સજા થઈ હતી એક વાર અવસર ભેટીને એ જેલ-માંથી નીકળી નાસી ગયો, ધણી જ જુન લાગી હતી, એથી કરીને નજીકના ગામમાં એક ઝૂપડીમાં જઈ કાંઈ ખાવાનું મળ્યું. ઝૂપડામાં એક જુદુ જ ગરીબ ખેડૂત કુટુંબ રહેતું હતું. ખેડૂતે કહ્યું—“ભાઈ! હમારી પાસે કંઈ પણ નથી, ને હમે તને આપીયે. આ સાલ તે, હમે જમીનનો કાંટો પણ ચુકવી શક્યા શક્યા નથી માત્રમ પર છે કે એ ચાગ કિલસમાં આ થોડી અમારી જમીન અને ઝૂંપડી પણ જપ્ત થઈ જશે. પછી શું કરો, એ તો ભયવાન જ ભણે” ખેડૂતની હાલત સાંભળીને છોકરો પોતાની જખતે જુધી ગયો અને એની મળી જ દયા આવી; એણે કહ્યું—“જુઓ, હું હમણું જલમાંથી નાસીને આવ્યો છું તમે મને પકડીને પોલીસને સોંપી દો તો તમને પચાસ રૂપિયા ધનામ મળશે જશ્યુવે તો, તમને જમીનનો કાંટો ભરવાને કેટલા રૂપિયા આપવાના છે?” ખેડૂતે કહ્યું—“ભાઈ! ચાલીસ રૂપિયા છે, પણ તને હું કેમ પકડાવા દઉં? છોકરાએ કહ્યું—“જા, ચાલીસ રૂપિયા છે ત્યારે તો કામ થઈ ગયું, ઉતાવળ કરો,

ખેડૂતે મળી જ ના દલી; પરંતુ જુવાન છોકરાની દહને લઈને ખેડૂતને એની વાત માનવી પડી એ છોકરાને જાહેર હાથોએ ફાંટું ખાંધીને એને થાણમાં આપી આવ્યો. ખેડૂતને પચાસ રૂપિયા મળી ગયા. છોકરા પર જેલમાંથી નાસી જવાના ગુના બાબત મુકદ્દમે ચાલ્યો. પ્રમાણ મારે સાક્ષી રૂપમાં ખેડૂતને બેલાવવામાં આવ્યો, “કેદીને તમે કેવો રીતે પકડ્યો? અમલદારના આ પૂછવા પર ખેડૂતે સમજી મડના બહુરસઃ જણાવી. સંભળીને બધાને મળું આશ્ચર્ય થયું. અને લોભાએ એકઠા કરીને ખેડૂતને બીજા પચાસ રૂપિયા આપ્યા અમલદારને છોકરાની માણુતા પર ધણી જ પ્રસન્નતા થઈ. પહેલાના અપરાધની તપાસ કરીને જજાયુ કે જુદુ જ નજીક અપરાધ કર એને સજા થઈ હતી અમલદારની સીફારસથી સરકારે છોકરાને તદ્દન છોડી મુક્યો, વળી એની ધણી જ પ્રજ્ઞા અને ખ્યાતિ થઈ ગયે તો થયું જ. સાહસાલ વ. બેરી

“મારું સ્વપ્ન”

(લેખિકા :—કૃ ઇન્દુમતિ આર. શાહ. મેલબો)

આજ સ્વપ્નમાં મેં તો,
બંસી બજેયાં ભોંયાં ભે,
ગોકુલના ગિરધારી રે,
આજ મારા સ્વપ્નમાં રે....(૧)
આજ સ્વપ્નમાં મેં તો,
જળ જમુનાના ભોંયાં ભે,
તીરે ભિલેલા દહાનો રે,
આજ મારા સ્વપ્નમાં રે....(૨)
આજ સ્વપ્નમાં મેં તો,
પન, વૃક્ષ, વેલને દોઢાં ભે,
મનોહર બંસરી બાજે રે,
આજ મારા સ્વપ્નમાં રે....(૩)
આજ સ્વપ્નમાં મેં તો,
ગોકુલ મથુરા ભોંયાં ભે,
ગોકુલની ગોવાલસુ રે,
આજ મારા સ્વપ્નમાં રે....(૪)
આજ સ્વપ્નમાં મને,
મોહન માયા લાગી ભે,
નંદકુંવરને ભોંયાં મેં,
આજ મારા સ્વપ્નમાં રે....(૫)

માધ્યમિક શાળાઓ મારે
મરાઠા સમયનો ઇતિહાસ
મરાઠાચુગ

લેખક: શતિષયક બેરી.
કિ. રૂ. ૧-૧-૦
જીવનલાલ અમરશી મહેતા
પીરમથારોડ, અમદાવાદ.

સંકાન્તિ યુગનાં પ્રેરક બળો

લેખક : શ્રી હિંમતલાલ ઉમિયાસાંકર દવે

હજારો વર્ષની સહનગની સંસ્કૃતિથી વિશ્વ યુરુ તરીકે પ્રયોધાયેલા વ્યાગતવર્ષ ત્રણસો વર્ષની ગુલામીના ઊંડા અધકારગાંથી પસાર થઈ આજે યુનરપિ પ્રાચીન સંસ્કૃતિની નવસજ્જન અને નવન્યૂતિની નવન્યૂત અગાધ છે. તથા નૈતિક, સામાજિક, આર્થિક, રાજકીય અને ફેગવણીની પ્રક્રમ દીવડીઓ પોતપોતાનાં નિરનિરાગતાં તેજનાં ઓગાઓ માતની મુકિતની સુખ છડીએ પાગરે છે.

આવા સુવર્ણયુગના સંકાન્તિ કાળનાં પ્રભાસન ને નવપ્રસ્થાન કરે છે તેજ વખતે લોકમાનસમાં એ નવન્યૂતિનાં પૂર જોવા અસર કરે છે તે તેમજ સંકાન્તકાળની વિશ્વજ્ઞતા તથા વિશ્વજ્ઞતાથી નવી સાવનાઓ બને નવી પ્રેરણાઓનાં ધુપવતાં પૂર ઊછળે છે અને દેશની સિકત કોઈ જાડકરી કાકાથી અંજા નાંખે તેવી બને છે. આજનાં એ ગેરક બળોનું રમરણ માત્ર આપણને આદર્શનાં ધારા ઓધવામાં સરળતા રૂપ અને માર્ગદર્શન ધારવામાં સહાયક બને છે.

આજે આપણી પાસે અનેકવિધ જટિલ મર્યાદાઓ ઊભી છે. ન કંઈપી સકાવ કે ન ધારી સકાવ એવાં પરિવર્તનો થતા જ આવે છે. અને આ પરિવર્તનો એક જ, ગામી કે એક જ વિભાજ પૂરતાં નથી પણ સર્વ દિશામાં તેની સરવાણીમાં ફેટી નીકળી છે.

જગતમાં નવ અભ્યુદયી થરી ને ચીએ છે તેવી એક દશમી અભ્યુદયી આપણા પૂજ્ય નાથજી વડાપ્રધાન સરદારશ્રીએ આપણને નજર લગીય કરી બતાવી. સૌરાષ્ટ્રનાં વિવિધ ત્રણસો પચ્ચીસ જેટલાં રાજ્યોનું એકમ કરી સ્વાધીન દિંદતા સુદિઢળી તેમજ રૂઢિચુસ્ત માનસ ધરાવતાં વર્ગને આશ્ચર્યચકિત કરી દીધાં છે. થોડા વખત પહેલાં રજપૂતાનાના રાજસ્થાનોનું એકમ બનવું અને સમગ્ર રાજ્યોના તાજ પ્રમસતાક રાજ્યમાં પરિણમવા

માટે નવરચના કરી રાજકીય જટિલ સમસ્યાને પૂર્ણ કરી બતાવી.

આપણા દેશમાં રાજરજાનોની ને રીતે પરિસ્થિતિ બની તે રીતે આંતરરાષ્ટ્રીય પરિસ્થિતિને લક્ષમાં રાખી આપણા વડા પ્રધાન જીવ હરલાલજીએ દિંદને પર-ગોળાત અને ગેરવજાળી બનાવવા તાજેતરની ઇચ્છા કર્યાં મળેલી મધિતાઓની પરિષદમાં દિંદને એક પ્રમસતાક અને સ્વાધીન દેશ બનાવી કામનેવેલ્યમાં પોતાનો દિંમતી મત આપ્યો છે આ સિદ્ધિ કાંઈ નવી તેવી નથી.

રાજકીય આગતોમાં આટલી પ્રગતિ સાધવા પછીના બીજા ક્ષેત્રમાં પણ ખૂબજ અસરકારક અને અકસ્મ પરિવર્તનો અને પરિવર્ધનો થયાં છે, તેમજ થતાં જાય છે. જૂની ફેગવણી-જે મારકુની અને અપંગતા, બક્ષતી હતી તે જૂના અચળાને ફાવી દઈ પૂજ્ય મહાત્માજીએ નિર્દેશી વર્ષા સિધ્ધિ થાજના આજે ફેગવણીમાં નવુ કાન્તિકારક-આદાસન જમાવે છે. આ કાન્તિકારક ફેગવણી એટલે નવા અને જૂના વિચારોનું સંમર્ષણ છે એવું નથી પણ અંજા રાજ્યે આપણો ફેગવણીની દિશામાં ને કૃત્રિમતા આણી હતી તેને હેન કરી નૈસર્ગિકતા આણવા માટેના સફળ પ્રયોગ કરનારી એક દિશસૂરી છે. અને તેણે ફેગવણીના વર્ષો જૂના રૂઢિચુસ્ત માનસમાં નવપ્રકાસના તેજ પાવ્યાં છે

સ્વાધીન દિંદનાં લોકોનું અમૂલ્ય ધન આજે કાંઈ હોય તે તે આર્ષ દશાઓનાં આર્ષ વચનો, માર્ગના પ્રવહો અને વિપુલ વિચારોથી પરિપુષ્ટ સન-સકર થયાં અને તેની લોકો માનસ ઉપરની અસર છે. પરંતુ પરાધીનનાથી ધાર્મિક વૃત્તિમાંથી ને જડતા આવી છે. તેમાં સાંપ્રદાનિકતા અને સાચા ધર્મને બદલે ને જડપ અને અધાનુચરણ થયું છે તેને બદલે આજે ધર્મમાં નવસજ્જનની પ્રેરણા ફેટી નીકળી છે. લગભગ લગભગ કરતાં લગભગ લગભગ પાછળ રહેલી ત્યાગવૃત્તિની મહાન સાવનાને રોધવા આજે લોકો તલસાટ સેવી રહ્યા છે. અને રાજ્ય

ધર્મ, પ્રભુ ધર્મ, દેવ ધર્મ તથા ધર્મના જે વિવિધ પાસાઓ છે. તેનું એક એકમ બતાવે છે. નવો ધર્મ, જે બહુ અંશે માનવધર્મમાં પરિણમતો જાય છે. એ રીતે ધર્મમાં નવજાગૃતિના પૂર વહેતાં થયાં છે.

એ રીતે વિશ્વયુદ્ધના જે અસાધ્ય માનવ જાતને થયાં છે. તેમાં મુખ્યત્વે આર્થિક પ્રશ્ન અમર્યાદા આવે છે. વિશ્વયુદ્ધના રાક્ષસી માનસમાંથી કળા બહાર, સમૃદ્ધિપ્રેરી, અવિશ્વાસ, અને અસતોષના પાપી બી જોશો નોકર્મમાં છે પરિણામે દેશમાં બેકારી અને નાહાતી કુમારો વધી પડ્યા. દેશમાં અરીય વર્ગ મૃતપ્રાયની અણી ઉપર આવે તે પહેલાં ત્રિશાશે અધ્યમ વર્ગ મૃતપ્રાય બન્યો છે એમ જોઈએ તો જોઈ નથી. એટલે આપણા અર્થશાસ્ત્રીઓએ અર્થતંત્રને હજીવું બતાવવા વિવિધ માર્ગો લીધા છે. ગમે તે જોએ યુગારો અટકે અને જીવન ધોરણ હજીવું અને તે ગણે વેપારીઓ અને જે કળા મળતર કરવામાં કારણભૂત છે એ બધાં દૃષ્ટિમંત્ર બોલો કાળમાં સેવા સ્વરૂપ પ્રયત્નો થયાં છે પણ આ દિશામાં જોઈએ તેટલી સફળતા મળી નથી.

છેલ્લે આજના યુગનું મહાન પરિવર્તન બળ તે જો કે સમાજમાં જોડાતું ઘનંત રમાય પ્રતિ સ્થાપન થાય છે. જાન સુધી રિખાયેલી, કચકાયેલી, અને એક મંત્ર તરીકે જ ઉપયોગ કરવામાં આવેલી છે તેવો ધૃતકારેલી અને શોષિન બનેલી છે એવા ઓ વર્ગને આજે ન્યાય મળે તેવો પ્રયોગ કર થયો છે.

જો એટલે એની દર્શી જ કિંમત નહિ. પુરુષે પોતાના ગજવક કમો નિયમો રચી ઓ વર્ગને પહેલું અન્યાય થયો. છે તેનું પ્રાયશ્ચિત થતું જાણે ન હોય તે રીતે તેનાં પ્રયોગો થાય છે.

તે રીતે તેનાં પ્રયોગો થાય છે.

મુલામી- માનસમાંથી સ્વાધીનતાની દિશામાં ઓવર્મને જે અંચામાં આવે છે. જોઈએ તે રાજકીય વાતાવરણમાં કામ આપવા તેમજ સમાજના જવાબદારી ભારી રમાય ઉપર પ્રતિસ્થાપિત કરવા આજે નિમંત્રણમાં આવે છે એક પત્નીત્વનો કાપો. વહાંતર લગન, દિલ્લુ કાઢ, સમાન હક્ક, પુત્ર-પુત્રીનાં સ્વર્ણા હક્ક, વગેરે કાયદાઓ દ્વારા નારી જગતનું સ્થાન મોરચમયું બનાવવા સમાજના આપણા સર્વ આજેવાનો ખૂબ પરિશ્રમ કરી રહ્યાં છે. જોઈએ એક કાલજનો ધરીએ તો અરથાને નહિજ મહુલ. એકમ પીરસવામાં આવેલી આ જગત વાનગીઓને જોઈએ પચાવે અને તેના સદુપયોગ કરે જોઈએ કાલજના તત્ત્વકરે જસ છે.

છેલ્લે છેલ્લોયે મહાન ત્રિજીતિઓના પરિપાક રૂપે આજે સમાજનો હલકો મહુલો અને જેનું નામ લેતાં પણ આકાષ્ટેટ લાગે એવા અત્યંત વર્ગ-હરિજનોનો પ્રશ્ન આજે હવે થઈ ગયો છે અને સમાજનાં ઉપધર્મ-નીચલાં-વર્ગો વચ્ચે જે ખામ ટેકરા હતા તેને બદલે એક કક્ષામાં અને એકજ સપાટીમાં આ વર્ગ મુકાયો છે.

આપણે આધ્યાત્મિક ભાવનાથી ઘચી રહેણ અને સરકાર ધનથી હલકો કારતવ્ય આજે ફર-દર દિશામાં ફાંસે ફેરે છે. થોડા વખતમાં આજના સતિવત્ક જગમાં જે આધ્યાત્મિક જોશો નહિ થાય અને ઈશ્વરી પ્રસાદી આપણા ઉપર અવિરત ચાલુ રહેશે તો યુર વસિષ્ઠના સમયનો રામરાજ્ય પ્રતિસ્થાપિત થતો કારતવ્ય સોજે કળાએ ખોલશે.

પ્રોમેન્સ ઓ ઈ પ રીલીફ વોટર

નાનાં બાળકોને આવતી ચુંક, આંકી, ઝાકા થરા, ધાવણ ના પચવ, ફીટ આવવા, તાંતુ આવવી વિગેરે મટાડી બાળકોને ફેટપુટ અને તંદુરસ્ત બનાવે છે. તે મીઠું અને મધુર કોણાથી બાળકો હોયથી પીએ છે, બાળકોને જન્મથી-હવાર સાજાં આપવાની ટેવ પાડે. ડોક્ટરો “આઇપ રીલીફ વોટર” આપવાની મલામણુ કરે છે.

બોટલની કિંમત રૂ. ૧-૮-૦

મળવાનું ઠેકાણું :- યુનીસાઇ મયાયક મહેના જલ દરવાજા અને ચાર રસ્તા-અમદાવાદ, પટેલ મેડીકલ સ્ટોર્સ ભાગલલાલ-સુરત. નેવેલ્ટી સ્ટોર્સ બાજરમાં-આણંદ, એમ. અંબાલાલની ફાં. રાવપુરા હનુમાન સામે-વડોદરા.

જ્યાં એક પછી એક અધાયે સૈનિકો ખટારમાં બેસી ગયા ત્યારે લેફ્ટેનન્ટ મોહનસીએ પોતાનો સામાન મૂકીને બેસી ગયો અને ખટારો આગળ આજવા લાગ્યો. શ્રીનગરનું દવાખ મથક પસાર કરીને ઝાઝી શ્રીનગર-બાગમુહાના ધોરી માર્ગ પર આવી પહોંચી.

જમી સાંજનો સમય હતો. અસ્ત થતા સૂર્યેવ પોતાના કિરણોથી સામેના દિશામ્લકિત પર્વતોમાં ધન્ધ પતુપ્ત થતાં રહ્યા હતા. મોહનસીએ છદ્મ આનંદ અને ઉલ્લાસથી નાચી જઈયું હતું. શરીરમાં અદ્ભુત ઉત્સાહનો પ્રવાહ વહી રહ્યો હતો. સ્વસ્થ થામલા મનમોહક જમની જન્મભૂમિની રક્ષાને કાર ઉપાડવાનો તેને આવો સારો પ્રસંગ પ્રાપ્ત થવાથી તેના હૃદયમાં આનંદની કારતી આવી અર્ધ હતી. પવનના દિલોએ હાલા ઉઠતા ઝાઝ ઉપરના પરાઓ પથ જાણે તેને વિજયનો આશીર્વાદ આપી રહ્યા હતા. ઝાઝીઓમાં ઉઠેલા રંબેરંગી ફૂલો પોતાની મીઠી સુગંધથી તેમાં તેમની પથ સહનુશ્ચિતિ પ્રગટ કરી રહ્યા હતા. આવા સ્વસ્થ વાતાવરણમાં મોહન નિદ્રા દેવીને આધીન થઈ ગયો અને બીજી જ ઘણે ને વારતવિક દુનિવામાંથી નીકળીને સ્વપ્નની દુનિવામાં વિહરવા લાગ્યો. પ્રથમ તો તેના સ્વપ્નમાં પોતાનો આદ્યકાળ સાંભળી આવ્યો, જે વખતે નહોતી પરીક્ષાની ચિંતા કે નહોતી કમાવાની, વનપ્રાણીની માફક મોહન આમતેજ ખેલતો ફરતો હતો એ વખતે પોતાની શરીરમાં એક જોશીલ આવો ચડેલા.

ગામમાં ગયે ઠેકાણે તેના યાનના મણા વખાણ થતા હતા. મોહન પથ રમતો રમતો ત્યાં ગયો જોશીલને તેને હેતકાં મોલાવીને તેના હાથ જોવા લાગ્યા. હાથ જોઈને તરત જ તે બોલી ઉઠ્યા, “મોહન, તારે તો એ ઓળો છે.” મોહન આ સાંભળીને જોયે પાસેથી હાથ હાકાવીને નાસી છૂટ્યો. ઘેર આવતાં તેની બાબીએ કહાકાર કર્યું. “નાનક દિયરજી, તમારી બે વહુઓ તો અમને જતાવે.” ફરમાન મોટા કાકા પથ ડાહ્યું વાંચીને આવી પહોંચ્યા

હતા. તેમણે મોહનને જોઈને દસતાં હસતાં કહ્યું “પથ સાકારે તો એક પત્નીત્વનો કાપડો ઈ નાખ્યો તેવું શું !”

આજ વખતે અચાનક એક મોટો ધડાકો થયો મોહનસીએ તરત જ જાગી જાણે. ઝાઝીની સામે જ એક તોપનો ગોળો પડ્યો હતો અને મોટરમાં આજ લાગી હતી. મોહને સૈનિકોને જમીન પર કુદવાને કુકમ કર્યો, આજ વખતે પાસેની ઝાઝીઓમાંથી તેમના ઉપર ઝાલંદાજી શરૂ થઈ. સૈનિકોએ એકદમ મોરચો બાંધીને તે દિશા તરફ ગોળીચાર કરવાનો શરૂ કર્યો. સૂતી સંખ્યા વધારે હોવાથી ત્યાં બીજાં યુદ્ધ થઈ. મોહનના સૈનિકો દંડતાથી આગળ વધી રહ્યા હતા. ત્યાં મોહનનો પગ જમીન પર પડેલા એક હાથ ગોળા પર પડ્યો એને તરત જ આવો અર્ધ પગ નીચેથી ધરતી સરી જતી લાગી તે એ થોડો જ વારમાં અચેતન બનીને જમીન પર ઢળી પડ્યો.

(૨)

“બા બા, જુઓ તો ખરા? આ શું છે?”

ઘોડેક વરસતી હોડી ફાતમાએ પોતાના પિતાશ્રીને થોડે છેડે એક કાળી વસ્તુ પડેલી હતી તે તરફ આંખોથી બીધીને કહ્યું.

ફાતમાનો આપ ફાતુશીન આફ્રીદીઓનો એક શરદાર હતો. ફાતમા એની એકની એક લાડલી હોડી હતી. તે તેના આખા જીવનનો સહારો હતી. તેણે પોતાના જીવનનો સંચિત ફરેલો. રનેહ તેના પર ઢોળી દીધો હતો. મા વિનાની ફાતમાને એ માખાપ બન્ને હતો ત્યારે તે મુશ્કાતા કુકમ અનુસાર કાશ્મીરના આક્રમણમાં ભાગ લેવા તે આવ્યો ત્યારે પોતાની પ્રાણુપ્રાણી પુત્રીને પથ પોતાની સાથે લેતો આવ્યો હતો.

ફાતુશીને ફાતમાએ બતાવેલી દિશા તરફ જોઈ. “પરન્તુ તેની દરિયે કાંઈ વસ્તુ જોઈ નહીં તેથી તેણે પૂછ્યું “પથ ત્યાં શું છે બેટી?”

ફાતમાએ ફરીથી કહ્યું. “જેતા નથી” ત્યાં શું પડેલું છે?”

કુતશુદીને ફરીથી ખાનથી ભેટું તો એક સુંદર યુવક મનાવરયામાં જમીન પર પડેલો હતો, એની ઉંમર આશરે એકવીસેક વર્ષની જણાતી નથી એક આખી ખમીસ અને પેન્ટ પહેરેલા એ યુવાનનું મોં હજી પણ તેજાવી જણાતું હતું. જેથી એવું અનુમાન થતું હતું કે તે હજી પણ જીવન અને મૃત્યુની વચ્ચે ઝોલા ખાઈ રહ્યો છે. માનવતાએ તેને પ્રેર્યો, તેણે ત્યાં જઈને જોયું, કે નખતે જતી શકે તેમ છે કે કેમ, ને બચાવી શકાય તેમ હોય તો તેને 'પચાવવાનો પ્રયાસ કરે, પરંતુ તરત જ તેની આંખ સામે મોઝરોના બે સ્ક્રો પાડ આપ્યા. તે ચમકી ઊઠ્યો. ને બચી ઊઠ્યો. "પરંતુ તે તો કાફર છે તેનું કેમ ?"

ફાતમાએ આજીવનક કહ્યું, "પણ તેમાં શું થયું ? જાણ, ત્યાં જઈએ તો ખરા."

કુતશુદીન પોતાની લાંબી લીઠરીતી ઈશ્વાને શેડો કાઢે નહીં તે તે યુવાનની પાસે ગયો, ને નાદી પર દાથ મૂક્યો. હૃદયની ત્વિતિ અદ્ધ જ મંદ પડે ગઈ હતી. વૃથે જાતી પર દાથ રાખીને આંખોને ખોલીને આંખ તેમ જોયું. નિરાશ વદને તેણે લીઠરી તરફ જોયું. ફાતમા ને એકી ટસે તે યુવાનના મોં તરફ જ જોઈ રહી હતી. તેની આંખમાંથી આંસુની ધારા વહી રહી હતી. બગપૂર્ક આંસુને ખાળવાનો પ્રયત્ન કરતા ફાતમાએ કહ્યું, "જાણ, આખને તો આપણા ઘેર લઈ જવા પડશે."

કુતશુદીને કહ્યું, "બેટી, તારું હૃદય ધડું જ ટાપળ લાગે છે. પાનુ આને લઈ જવો એ નકામું છે. એની જગ્યાના કાંઈ આસા લાગતી નથી. વળી આપણા કમાડને એમ ખચર પડશે કે મેં એક કાફર કનુને ધરમાં સારવાર કરવાને રાખ્યો છે તો મારી જિંદગી પણ જોખમમાં આવે તેમ છે. માટે બેટી, મારું કહ્યું માન અને તું તારી દડ ઝાટી રે."

ફાતમાએ "પાપના પત્રે પડીને કહ્યું, "નહીં જાણ, એમ ના બે.સે. એમ નહીં જતી શકે."

કુતશુદીન લીઠરીના આ સ્ક્રોથી વિવશ બની ગયો.

(૩)

૨૧ દિવસ પછી આજે મોહને પોતાની આંખો પહેલીવાર જ ખોલી. ફાતમાના આનંદનો પાર ના રહ્યો. જેની મિષ્ટ નષ્ટવા આજે સફળ થઈ હતી. વારાવરણ તેના આત્મજનનું જ આ ફળ છે. નહિ તો કઈ દવા તેને જીવાડી શકે તેમ હતી ? વૈદ્ય પણ શું મૃત્યુના મુખમાં પડેલા માનવીને બચાવી શકવા શક્તિમાન છે ? એની સેવા સુશ્રા કરવામાં તો તેને શત કે દિવસની ખચર રહી નહોતી, છતાં પણ તેના હૃદયમાં કાંઈ કાંઈ વાર નિરાશાનો ઘેરો અંધકાર છવાઈ જતો હતો અને કાંઈ કાંઈ વાર આશાનો સંચાર પણ થતો હતો. એ દિવસને પાઠ કરીને તેનું હૃદય હજી પણ કંપી જોઈ છે અને સાથે અનંત હૃદયાસ પણ અનુભવે છે. મોહનેને અહીં લાગ્યે અકાર દિવસ થના હતા. રહવારમાં જોડતાં જ ફાતમા મોહનની પાસે ગઈ. તેને જોતાં જ તે આંખો બંધી મૂકે. મોહનને અહેરો સાવ પીળો અને કાન્તિહીન થઈ ગયો હતો. ફાતમા ગ્રીસ પાકો છીડી "જાણ," કુતશુદીન કોડતો આવ્યો "શું બેટી ?" તે ગમગાતા અકરાતા બોલ્યો, ફાતમા કેવળ મોહનની તરફ ઈશારો કરી કહ્યો. કુતશુદીને નાદી જોઈને નિરાશ હૃદયે બેટીની સામે જોયું. તે રહી રહી હતી. તેણે કીધું "ઠીક બેટી, એક વાર ફરીથી પ્રયત્ન કરી જોઈશ. ચાર માહિલ પર એક હોશિયાર દોકોમ છે. તેને દૂં બોલાવી લાઈશ. ત્યાં સુધી તું તેની સંભાળ રાખતો રહેજે." ફાતમા ખાટલાના પાવા પામે બેસીને આંખ સારવા લાગી અને ત્યાંની ત્યાં જ જોઈ ગઈ. દિવા રરાખતો તેણે જોયું તો એક બી તેને વીડી જતાવોને એમ કહી રહી કે, "બેટી, આજ એમ આવો છે, જેનાથી મૃત્યુનો ફરજાને ખુલવાની આશા રહેતી છે."

ફાતમાની આંખ એકદમ ખુલો ગઈ. પહેલી પરત્વ ને પર પડી તે મોહનની આંખોએ પહેરેલો તોડી જોતી. ચંચલ તેણે પોતાની વીડી તેના હાથમાં પહેરાવી દાધા અને તેની પોતાના હાથમાં પહેરી લીધી. દરમિયાન તેના પિતા આવી પડીચે. સાથે દોકોમ પણ હતા. વીડીની અવધાનસીતી હજી માત્ર

એજ સેકન્ડ થઈ દરે ત્યાં તે મોહનની સ્થિતિમાં બેસી જ તફાવત પડી ગયેલો જણાયો. પીળા અહેસ પર દબે લાલો આવતી જતી હતી જની નહેલો કાન્નિ પાછી આવી નહીં હતી, હકીમજીએ તેની નાહી તપાસીને દવા આપી, અને ગોથે સિસે દબી સાને થશે તેવી આશા આપીને ગયો.

આજે ગોથા દિવસ છે. ફાતમા દવા લઇને મોહનની સામે બેસી હતી. મોહને ધીમેથી આંખો ખોલીને આશ્ચર્યથી ગાયે તરફ જોવા લાગ્યો. ખરેખર તે એનું ધગ નહોતું તેમજ હોરપીટલ પણ નહોતો જણાતો. એટલે તેણે ધીમેથી ફાતમાને પૂછ્યું, “આપ કાણ છે?”

ફાતમા એક પળ વાર તો ચૂપ રહી, શો જવાબ આપવો તે તેનાં મનમાં આવ્યું નહિ. થોડી વાર પછી તે બોલી “આપની ઘાસી.”

મોહને તેની તરફ જ્ઞાનપૂર્વક એવું અને સરેકથી કહ્યું “તમે!”

ફાતમા માત્ર “હા” બોલીને ચૂપ રહી ગઈ. મોહને ફરીથી પૂછ્યું “ત” થોડીવાર શેમા-છતે બોલશે.

“નહી. એ અશક્ય છે. ‘તમે’ નહિ, મારી કુસમ તો મુંઝાઈમાં મારી રાહ ભેઈ રહી હશે.”

ફાતમા કંઈ પણ જવાબ આપી શકી નહિ એણે માત્ર તેને તેની સામે વીંટી બતાવી.

મોહન અંજો બધુંજે એક પર્ણવારમાં જમણ બેઠો. તેની જમણી આંખો ફરીથી ચમકી ઊઠી, એને પીળા હેઠો પર લલકું અને ફિક્કું હારન ચમકી ઊઠ્યું.

૦

એલ્યુમિનિયમનાં વાસણો

શુદ્ધ એલ્યુમિનિયમમાંથી બનાવેલાં રસોઈ માટે સર્વોત્તમ સ્વીકાર્યાં છે.

‘ક્રાઉન’ માર્કવાળાં વાસણો શુદ્ધ એલ્યુમિનિયમમાંથી જ બનાવાય છે એટલે તેઓ વધુ અને વધુ વપરાય છે. વજનમાં હલકાં, કલ્કઈ કરાવવાની કડાકૂટ નહિ, ઘાટમાં મુંદર અમારાં એનોહાઈઝડ કરેલાં રંગીન વાસણો ભેટ માટે અજોડ મનાય છે.

જીવાણલાલ (૧૯૨૯) લીમીટેડ

—: ક્રાઉન બ્રાન્ડ વાસણોના બનાવનારાઓ —

કલકત્તા — મુંબઈ — મદ્રાસ — રાજમહેન્દ્રી — રંગુન — એડન

દાકતરની વાણી

શ્રી. કેશવપ્રસાદ દેસાઈ

બી. એ. એલ. એલ. બી.

[એક જ નાણુક પછી અને સારાએ જીવનના પ્રવાહની દિશા પલટાઈ જાય; એક જ અકસ્માતને માનવીનું માનસ જઈલાઈ જાય; એક જ જનાવને સ્વભાવમાં પરિવર્તન થઈ જાય કઠોર સત્ત્વ હિંચારનાર દાકતરના જીવનમાં આવેલી એવી એક પળે કેટલું મંથન જગાડયું તે વાર્તા જ કાલે કહે.]

'અરે નર્સ! આ બાળકને...છેલ્લેકેલન આપો. પોરિયા! આ બાળકને પાટો છોડ અને પા ધોઈને સાફ કર.'

'દનદન દન. આ ટેલિફોન પછી જ પવા દેતો નથી, હેયો! હેયો! હા, હું દાકતર અંધી છું. હા, અકસ્માત ક્યારે થયો? તમે જાણો એમને અહીં લાવો, હું તૈયારી કરાવું છું.'

'પોરિયા છોડા દાકતરને બોલાવ.'

'હુએને દાકતર! જીવરાજ શેઠ દારૂથી પડી ગયો છે. હમણાં જ એમને અહીં લાવે છે. તેમ અકસ્માતના રૂમમાં તૈયારી કરો. હું હમણાં જ ત્યાં આવું છું. એકમ-રે પ્લેટ પછી લેવી પડશે.

'નર્સ! આને વાડકાપતો દિવસ છે તે જાણો છો ને? ધેનની દવા આપતા દાકતરને કહો કે હમણાં જ આવે. કમલ જીવરાજ ગઈ મટિ તેમની જરૂર પડશે અને પછી બીએ વાડકાપતો સમય થશે.'

'પોરિયા! બહાર બેઠેલા બીજા સૌ દરદીએને બગર આપ કે હવે વખત થઈ ગયો છે. ને નવા દોષ એને કહી દે કે આને હવે નવા દરદી નહિ લઈ સકાય. બીજા સૌને નાના દાકતર પાસે લઈ જા. જીવરાજ ગેડ આવી ગયા પછી હું વાડકાપમાં જઈશ અને પછી વિરિટ્ટ પર.'

'મહેન, તમે ટેલિફોનની નોંધ લેજો. હમણાં મને ટેલિફોન ન આવના. હવે અહીં નાના દાકતરને કહેજો.'

હો. અંધીની પ્રેક્ટિસ ખુબ વિશાળ હતી.

એમની ફી પણ બારે હતી. એમની રીતભાત તોછડી અને એમની બોલી કચવી તો પણ સાદાત્વ ધનંતરિ અને અંધીનીકુમારના એમના ઉપર આરતીવાદ જીનમાં હતા. એ પછા જ હોશિયાર હતા, પરંતુ બારે ફોને લીધે સામાન્ય વર્ગનાં માણસો જેક અંતકાળે જ એમને બોલાવી શકતા. કોઈ બીજા દાકતરનું આવે ત્યારે જ જેમ તેમ કરી તેઓ આ અંતકાળિયા દાકતરને બોલાવતા. આવા દાખલાઓમાં મણીયે વાર એમની કચવી જીએ એ રજૂ કહી દેતા કે દરદી નહિ જીવે આર દિવસ વહેજો અને બોલાવેલા હોત તો કંઈક કરી શકાય આમ મરણ દીપ આપીને ફી લઈને, અંતકાળિયા દાકતર ચાલતી પકડતા હતા. લોકોમાં તેમના બોલવાથી એમ છાપ પડી હતી કે દાકતરની વાણી તો અવિશ્વવાણી છે. જ્યાં એ કહે કે આજા છે ત્યાં દરદી અવરજ અગ્ની જન. દાકતરનું એમ માનવું હતું કે બોટી આજા કે સાગ બોલથી કંઈ દરદી બચતો નથી.

દાકતર અંધીને કોટુનિક જીવનની ઉપાધિ ન હતી. તે અને તેમનું કામ ધરિષતાલ, ઓપરશન, દવા, ફંદીઓ અને દાકતરી સાહિત્યના વાચનમાં તેઓ જીએલા રહેતા હતા. ધંયાના વર્ણન બહાર તેમને કુત એક જ મિત્ર હોયો. તેનું નામ હતું હરિલાલ. તે ખરેખરો દર્મિતો દાસ હતો. રુરો સ્વભાવનો અને નિરપ્રકી, એ અતિ ધનવાન ન હોયો આધારણ પમારે નોડરી કરતો હતો, પણ આપકાદાની યોડીપણી મિલકત તેની પાસે હતી. સાદી ટેવો અને મહેનત સ્વભાવે એ મિલકત વધી હતી દાકતર ગાંધી અને હરિલાલ નાનપણમાં બેગા રમ્યા હતા અને સાથે લાવ્યા હતા. ત્યારથી તેમની ચેત્રો જ ધાઈ હતી. મહિનામાં એક અથવા બે વાર હરિલાલ દાકતર અંધીને દવાખાને જાય. દાકતર પોતાના કામમાં હોય તો બે દલાહ-ત્રેકલાક ત્યાં બેમે અને દાકતર પરવારે ત્યારે બે બધુ સાથે નીકળે. દાકતરની મોટરમાં બેસીને લાંબે ફરવા જાય અને પછી પૂરે મારે એમ સાથે બેનજી હાલક ગળે. એ બે વચ્ચે કી વતો થતી હતી તે ગ્રાઇ પણ કહી શકે નહિ, કદાચ અથપણની પણ વાતો થતી. ગ્રાઇક વાર-વરસમાં એકાદવાર દાકતર હરિલાલને ઘેર જમવા પણ જતા.

આજે દરિયાલે તો ઘેરા દોડે. દાકતરના દવાખાનામાં બેઠો હતો. એ ક્યાંક તો એ એમ ને એમ બેસી રહ્યો. પછી દાકતર વાઢકાપના ખંડમાં બેઠો હતો, ત્યારે તેમની નજર એના ઉપર પડી. અને એ કેમ આવ્યો હતો તે એમણે પૂછ્યું હોતોએ કહ્યું : 'બાપા બહુ જ બિમાર છે અને માએ તમને તેમના મોકલ્યો છે.' પણ પછી તો દાકતર વાઢકાપમાં ગૂંથાયા. ત્યાંથી ત્રણ કલાકે એમને છૂટકો થયો. ત્યારબાદ તરત જ તે પોતાની મોટરમાં મોકલારને બંધને દરિયાલે ત્યાં ગયા.

દરિયાલે તપાસ્યા ગંધીના મુખ ઉપર ધીર વિષાદની છાયા પથરાઈ. સૌને સ્પષ્ટ વાત બજાવનાર દાકતરને બાથું કે કોઈ પોતાને દિલાસાના એ બેઠક કહે તો સારું. બિઝાના પાસેની ખુરશી ઉપર દાકતર કસાઈ પડ્યા. સામે એમનો પરમ મિત્ર, એકનો એક મિત્ર, હંઝિયો મિત્ર, તાજાનેહી દરિ પડ્યો છે. તેનામાં ચેતન નથી, આંખો બંધ છે. પુષ્કળ ફરક મળું હોય તેવાં ચિહ્ન તેના મુખ પર છે દાકતર ગંધીનું જ્ઞાન કહે છે કે દરિયાલે હવે જીવવાનો નથી; પણ તેણે હૃદય, તેનો પ્રેમ, તેનો સ્વાર્થ ધરૂં છે કે દરિયાલે જીવે. હાંક સ્વસ્થતા મેળવી દાકતરે પૂછ્યું :

'ક્યારના માંદા થયા છે ?'

'દોઢ મહિનો થયો.'

'દવા કેવી ચાલે છે ?'

'બાજુના સરિયામ રરતા ઉપરના દાકતરની.'

'એમનું નામ ?'

દાકતર ગંધીએ એનું નામ પણ સંજાળું ન હતું !

"તમે મને કેમ કહાવ્યું નહિ ! તમારા દાકતર પાસે પણ કેમ કહેવડાવ્યું નહિ ?'

'આપ હમેશાં બહુ કામમાં હો છો એટલે તરતી ન આપી. કહેને દાકતર, એ સાળ થયો ?'

'તમે' મને પૂછપરછ ન કરો. મને કામ કરવા દો. આ બધાં હોકરને બહાર મોકલો. ફક્ત આ મોટાને બંધી રહેવા દો.'

તરત જ દાકતરે ઇન્કેશનની તૈયારી કરી તે બાથું તોપણ દરદી તો તેમ જ પડ્યો હતો. દાકતર

રતે કપાળે પરસેવાનાં બિંદુ દેખાયાં, પોપચાં પર ચાકનાં ચિહ્ન નજરે પડ્યાં.

'ભાઈ, થોડી ચરમ કોફી લેશો ?' દરિયાલની વહુએ પૂછ્યું.

'ના, હું હમણાં દવા લઈને પાછો આવું છું. તમે દરિયાલે આમને આમ જ રહેવા દેજો. જરાયે દવાવશો કે બોલાવશો નહિ મોટું તપેલું' કરીને ખાણી ઉઠાળી રાખો.' આટલું બોલી દાકતર ગયા. પૂરો આધિા કલાક પણ થયો નહિ. ને તે પાછો આવ્યા સાથે નર્સ અને બીએ દાકતર હતો ગંધીએ કહ્યું :

'ભાણી ! હમણાં એક નાનું સરખું ઓપરેશન કરું છું. તમે મોટાને બંધી રાખી સૌખીન બંધમાં બાવ. મારા બોલાવ્યા વિના અંદર આવશો નહિ.

'નાનાભાઈ, મને બધું જાણીતો. ખરું કહેો..'

'જલદી બહાર બાવ.' દાકતરે કસાઈથી કહ્યું.

એમની આંખ બેંધે બાળી તો ત્યાં જ કસાઈ પડ્યા નર્સ તેમને સંભાળીને બહાર મૂકી આવો.

છેક રાત્રે આઠ ગાંઘે દરદીએ આંખ ઉઘાડી અને પોતાના મિત્ર દાકતરને બેંધે મોં મસાવ્યું. આખાંયે કુટુંબે છૂટકારાનો દય લીધો. વાતાવરણમાં આશા અને આનંદ પથરાઈ ગયાં. દરદીની પત્નીએ પૂછ્યું :

"હવે જોખમ અડ્યું ? એ સાળ મઈ જરો ?'

દાકતરે માથું ફેરવ્યા વિના જ કહ્યું : 'દર આંધે કલાકે એ ચમચી. જા-ડી અને ગ્લુકોઝ આપ્યા કરતો.'

બિચારી ખાઈતી ધીરજ હવે ખૂટી. એ બીડીને ખંડનાં બારણાંમાં જઈ બિમો, ઇશારે એણે દાકતરને બોલાવ્યા-દાકતર અને એ બીજા ખંડમાં ગયાં.

'નાનાભાઈ ! મને સાચું કહેો, એ બચશે ?'

'તમે નાદકનાં હરોરાવ નહિ સવાલ પૂછવાનો શો અર્થ છે ? આપણે બધું બનતું કરીએ છીએ.'

દાકતર પાછો ગયા. દરદીની પાસે જઈ મેદા. જ્ઞાન કરીને દરદીએ તેમને નજીક બોલાવ્યા અને ધીમે સાદે પૂછ્યું : 'એ કાણ રહે છે ?'

'હું ક્યાંતથી રૂઢ રહે. અમ લેવાનો નથી.'

‘પણ દાકતર મને સાચું કહ્યો હવે મારે કેટલો સમય છે? મારે વીઠ ઉપર સહી કરવાની છે. ખૂનના વીઠમાં મારા બાકાને દરદી નીચે છે. એ હવે વાદિવાત થયો છે. મારી સાથે લાયકો છે. એ મારાં હાકરને રખાવશે.’

‘તું ખોટી ચિંતા ન કર. તારે જરૂરથી શ્રમ લેવાનો નથી.’ એટલું બોલી દાકતરે એનો નાક હાથમાં લીધો. શ્રમથી અને હરદરાથી નાકનો વેગ વધી ગયો હતો. થોડીવાર દરદીએ કહ્યું :

‘દાકતર! મારી નાની પેટી લાવવાનું તમારી બાબીને કહો એમાં મારું છેલ્લું વીઠ છે. તમે સાચી કરજો.’

‘તમે તમારે શ્રાંતિથી ચર્મ રહો. બીજા કંઈ વિચાર ન કરો.’

દાકતરે કહ્યું અને વિચાર કર્યો. ‘આ તો જનમી પીઠા છે. એની ચિંતા સાચી છે. મારાથી એને કહેવાનું નથી કે કંઈ ભય નથી. તેમ સાચી વાત પણ બોલવાની નથી. ત્રણ કલાકથી વધારે હરિવાલ છતી શકે નહિ; પણ ને સહી કરવા હું તો કલમ પકડતાં પણ એ પ્રાણ છોડે અથવા સહી કર્યા પછી તો એ છતી શકે જ નહિ. એ શ્રમ ન લઈ શકે. આ તો ધર્મસંકટ છે.’

‘દાકતર, મારાં મન-બાગ્ય છે કે તમે જ અહીં હાજર છો. તમારા સખ્દમાં મને પૂણું વિશ્વાસ છે. કહો, ભય નથી. તમારા મોઝે જ બોલો અને હું માનીશ વીઠ માટે આમલ નાંદ કરું.’

જે દાકતરે કંઈ વેળા કાચવાનું સંભાર્યું ન હતા, તેણે અત્યારે સંભાર્યું. કંઈ દરદીને એણે બોલ્યું આશ્વાસન આપ્યું નથી; પણ અત્યારે એ સાચું બોલી શકે એમ નથી. હવે શું કરવું એ પ્રશ્ન વિકટ થઈ પડ્યો. દરદી નમેલી આંખે દાકતર તરફ નેતો હતો. એ આંખમાં આશ્વાસ હતો. એના હોઠ જરા-જરા મૂંચતાં હતા. દાકતરના ઉત્તરની એ રાહ નેતો હતો.

‘સત્ય બેઠવાનું મારું કેવળ અભિમાન છે. આ દરદીને-સત્ય કેમ કહેવાય? સ્પષ્ટવક્તા હું. સ્પષ્ટવક્તા થવું જોઈએ, જે માન્યતા આજે મને ખોટી લાગે છે. આ સૌ શરૂ થયે કરતાં માણસાઈ મોટી છે.

અત્યારે આને આશ્વાસનની જરૂર છે.’ દાકતર વિચારી રહ્યા હતા.

‘બાઈ, હું હમણાં જ્યાં આપું છું. તમે સાંત રહો.’

હજીયે એનું અભિમાન નમતું ન હતું. દાકતર બહાર ગયા. બારીમાંથી જોયું. મનમાં વિચાર તો આજુ જ હતા :

‘સહી કરવાની જ હોય તો હમણાં જ કરવી જોઈએ. પણ તેનું પરિણામ? નહિ. દાકતર તરીકે એ શ્રમ તો હું એને ના જ આપી શકું. હા, માણસાઈ-માણસાઈ જ મોટી છે.’

દાકતરે જઈને દરદીને એક ઝોળી ગળાવી. નાક હાથમાં લીધો. સહેજ ખૂંખારા કર્યો અને બોલ્યા :

હરિવાલ! તને કહ્યું થવાનું નથી. તારો વાળ પણ વાંકો નહિ થાય તું શ્રાંતિથી સૂઈ રહે. મારા ઉપર બરસો રાખ.’

દરદીનું મોં મલક્યું અને ધીમે અવાજે તે બોલ્યો :

‘હા, બાઈ, ઈશ્વરથી શે વધુ બરસો તારો.’

એણે આંખ માંચી અને નિમિત્તપણે એ બોલ્યો. બૂખ્યો તરસ્યો દાકતર મંપરાતે ઘેર ગયો. પરા-કિયે પાંચ વાગ્યે એ પાછો ફર્યો. સાથે ‘હાથે, અચકતે પગે એ ઘરમાં ગયો. નમતું મુખ મલકતું. એણે નહિ આંખગી મૂકી અને હળવેપણે બહાર બહાર ગઈ અને કહ્યું કે દરદી તે વખતનો હજી જીવે જ છે.

‘નાનાબાઈ! હવે કેમ છે?’

દાકતર બિજાના પાસે ગયા. દરદીની નાક જોઈ. મુખ હસુંહસું થઈ રહ્યું અને બોલ્યા :

‘બાબી! કંઈ જ ચિંતા કરવાની નથી હરિ-વાલ તો તેનું વર્તન થયો.’

દરદીએ આંખ ઉઘાડી અને સ્થિત કહ્યું :

‘દાકતરની વાણી કંઈ ખોટી હોય!’

દાકતરે મનમાં વિચાર્યું. ‘આ શો ચમત્કાર!’

તે દિવસ પછી લેલો કહે છે કે દાકતરનો સ્વ-ભાવ બદલાઈ ગયો છે.

કાચની બંગડી

(એકાંકી નાટિકા)

લેખક:-

શ્રી ઇન્દ્રવદન નરોત્તમદાસ દેસાઈ

તથા

સૌ મનમોહી ઇન્દ્રવદન દેસાઈ

(સામરમતી.)

પ્રવેશ પહેલો

પાત્રો:-

હસમુખલાલ:-એક નાના પગારનો સગારી કારકૂન
કુસુમગૌરી:-તાજેતરમાં લગ્ન કરી આવેલી હસમુ-
ખલાલની પત્ની.

સ્થપ:-શિવાળાની એક સવાર-અગર ઉનાળાની
એક સવાર.

સ્થળ:-શહેરમાંની એક ઘેરીતું નાનું મકાન.

(કુસુમગૌરી હાથની બંગડીને રમાડતી બાજલા
ખંડમાં પ્રવેશ કરે છે. હાથમાં કાગળ પકડી હસમુ-
ખલાલ કાગળમાં કંઈક લખતા ખુરશીમાં બેઠેલા
નજરે પડે છે.)

કુસુમગૌરી:-પત્ર લખો છો? કાં લખો છો? એક
પત્ર મારા બાપને પણ લખાને કે-

હસમુખલાલ:-હુ! તારા બાપને જ લખું છું.
ગોલ, શું લખવું છે?

કુસુમગૌરી:-હુ એમ કહેતી હતી કે-(કુસુમગૌરીથી
આગળ બોલાતું નથી. હસમુખલાલ ચશ્મામાંથી
કુસુમ તરફ જુએ છે. કુસુમ મદાવિચારમાં
હોની નયેલી હોય તેમ પોતાના હાથ પરની
કાચની બંગડીઓ રમાડતી રમાડતી કસી
પડે છે.)

હસમુખલાલ:-શું હશે છે? ગોલતો ખરી શું લખવું
છે તે?

કુસુમગૌરી:-તમે કાગળમાં શું લખતા હતા તે
ખતાવો પછી હું કહું.

હસમુખલાલ:-(હસતો હસતો કાગળ કુસુમને આપતાં
આપતી) કવી પકડી!

(કુસુમગૌરી કાગળ લઈ વાંચે છે; અને હસતી
હસતી કાગળ પાછો આપે છે.)

કુસુમગૌરી:-એજ તમે લખો છો તેજ હું
કહેવાં આવી હતી, મને ખણીજ ખુશી થઈ કે
તમે એજ વિચાર કરાવો છો. જેમ આપણી
જીવેતે નેહી મળી છે, તેમ મારી રંજનને પછી
હસમુખલાલ:-તમે એ વિચાર શા ઉપરથી આવ્યો?
કહે.....શા કારણથી તારી બેનને મારા કાષ
નેરે આપવા તૈયાર ખતી?

કુસુમગૌરી:-મને કંઈ જોવું જ લાગ્યું કે અમે બન્ને
બહેનો સાથે જ રહીએ તો મારું વળી સુરન્દ
જેવો લાલક બીજો વર આપણે ક્યાં શોધી
કાઢીશું?

હસમુખલાલ:-મારા વિચારે તું મળતી થઈ તે
લખું ઓનંદની વાત કહે તારાં બા અને બાપ
શું કહે છે તે જણવાનું રહ્યું.

કુસુમગૌરી:-(આંખ મટકાવી) જરા આવતો આવો.
(હસમુખલાલ હસતો હસતો જોડે છે)

(પકડે પડે છે)

પ્રવેશ બીજો

પાત્રો:-મનહરલાલ-રંજનના પિતા

ઈન્દિરા:-રંજનની માતા.

સ્થપ-સવારનો. સ્થળ-એક નાનું ગામ

(રસોડાના પાટલા પર પતિ પત્ની બેઠાં છે.
સામે આકના કપ અર્ધા પોપેરી હાલતમાં અને
અહ્યા પીવાની હાલતમાં પકડા છે.)

ઈન્દિરા:-આપણી કુસુમ માટે તો મારો વર શોધી
કાઢ્યો હતે રંજનનું શું? એને પણ એવો જ
કાઈ મારો વર મળી જાય તો હું અંબામાતાને
સુરંદો ચઢાવું.

મનહરલાલ:-એતો જેવું જેવું નસીમ ઉતાવળે
કંઈ આગા પાકે નહિ. પેલા મોહનલાલને ત્યાંથી
કહેલું આવ્યું હતું. એતો છોકરો હમણાં જ
બી. એ. મળેને મુંબાઈ નોકરીમાં રહ્યો છે.
આમતો વળી મર કંઈ જોડું નથી પણ.....

ઈંદિરા:-ના. બા. મારે કંઈ મારી રંજનને જોવા માંડી સાથે ફેરી નથી. મને મંદિરે પેલા કમળાકાકી મળ્યાં હતા. તે તેના ભાઈના છોકરા માટે કહેતા હતા. જો, ત્યાં તમારો વિચાર ચાલે તો...

મનહરલાલ:-ના, ત્યાં મારો વિચાર નથી. લોકો કહે છે કે જો ધર અહીં અગાધ છે, ને છોકરાંમાંજે કંઈ કરતા કંઈ દમ નથી

ઈંદિરા:-ત્યારે કોણીયું ક્યાં? આપણી કુસમના દિવેર માટે હસમુખલાલને પ્રજાતી જુવો તો...

(રંજન બહારથી હાથમાં કાગળ લઈ દોડતી દોડતી આવે છે.)

રંજનગૌરી:-આ! હસમુખલાલનો કાગળ આવ્યો.

મનહરલાલ:-શું લખે છે લોકોએ.

(મનહરલાલ કવર હાથમાં લઈ જોણે છે. મનમાં કાગળ વાંચી મોં મુરકારાવે છે)

ઈંદિરા:-કેમ શું લખે છે તે આટલા બધા હસે છે? મનહરલાલ:-જેજ આપણા તથ્ય પૈસા બચી ગયા; ને સાકર બેઝવાની તૈયારી કરે. કેમ રંજન બેટા, હો કાગળ તારી બાને વાંચી સંભળાવ.

(રંજન હસતી હસતી હાથની બંગડી ખખકાવતી કાગળ હાથમાં લે છે; અને મનમાં વાંચે છે. થોડો વારે એ મચ્છાકો કાગળ ઈંદિરા ઉપર ફેંકી નાસી જાય છે.)

મનહરલાલ:-જોઈ પકડી વાંચવાનું કશું ત્યારે કાગળ ફેંકી નાસી ગઈ.

ઈંદિરા:-તમે ચે શું જોઈને જોને કાગળ વાંચવા આપ્યો? (કાગળ વાંચી રહ્યા પછી) ચાલો આ જોડી પછી સારો મગો મઈ. આપણા ઉપર કમવાનની મહેર લાગે છે ખરી. નહીં તો છોકરીના બાપનાં વર શોધતા શોધતા જમના તળિયાંએ પસાઈ જાય. અહોહો! તમે તો કે' દહાડાના બમ પાડતાં હતા કે આવી સારી બધી છોકરીને માટે વર તે કઈ દુનિયામાંથી લાવોશું, પણ જુઓ! ઈધરે આપણી છોકરીઓ માટે કેવા સારા વર પછી પકડી રાખ્યા છે ને.

મનહરલાલ:-નસીબની વાત મોટી છે નહિ તો છોકરીને માટે વર શોધવો એટલે સમુદ્ધનું પાણી બીજવેલું. હું હમણાંજ હસમુખલાલને 'હા' નો કાગળ લખી ફેંકી છું. તજોને અહીં બોલાવું છું.

આવતા વેણાખ માસમાં જ લગન પતાવી દઈએ.

ઈંદિરા:-હા. જો વિચાર કીક છે.

(પડો પડે છે)

પ્રવેશ ત્રીજો

(મનહરલાલને ત્યાં બધા એકઠા થઈ છે. સુરેન્દ્ર વગેરે થોડા દિવસ જો મને ત્યાં રહે છે. રંજન અને સુરેન્દ્રના પરિચય વધે છે. વિવાહ થાય છે. પછીનો એક દિવસ.)

સમય:-સાંજે ચાગે

(સુરેન્દ્રના હાથમાં "દિવ્યસુ" છે. મેકા ઉપરની પુરશીમાં બેઠો બેઠો પડોમાં તે વાંચે છે. પડોમાં સિસકારી બોલાવે છે, એટલામાં રંજનગૌરી આવે. કપ લઈને આવે છે)

સુરેન્દ્ર:-અહીં રંજન! એક જ કપ કેમ!

રંજનગૌરી:-કુ તો નીચે જઈને પીય.

સુરેન્દ્ર:-આજ શુભશતીઓમાં શુભીગત છે ને! પરશુપું છે મારો સાથે ને આદ પીવો છે એટલા એટલા.

રંજનગૌરી:-કેમ, નીચે તમારા બાળી છે ને!

સુરેન્દ્ર:-ને તેની સાથે બાઈ નથી!

રંજનગૌરી:-ઠે. (રંજન બોલ પુરશી પર બેસે છે.)

સુરેન્દ્ર:-જસ ત્યારે. તેવોને આપણે જો. હો એક રશમી વાંચે પી. (સુરેન્દ્ર ચાલતી રશમી રંજનને આપે છે. ને પોતે કપ મોટે માંડે છે. (ચાહ પીતાં પીતાં પછી એનો નજર રંજન તરફ છે.)

રંજનગૌરી:-અરે! ચાહ તો પીઓ મારા તરફ શું તાકી તાકીને જોવા કરો તો!

સુરેન્દ્ર:-(હસીને) આ રમણલાલની રંજન અને મારો રંજનની સરખામણી કરોશું.

રંજનગૌરી:-ઓહા ! (જરા મેટીથી હસી) તો બન્નેમાં તમને કાણ પસંદ પડી ?

સુરેન્દ્ર:-પહેલાં તો હું પસંદ હતી, પણ આ રમણભાઈનું 'દિગ્મચક્ર' વાંચ્યા પછી ખરું કહું તો આ ચોપડીની રંજને મારું મગજ ઘેરી લીધું હતું, એટલા માટે તો તારા તરફ ભ્રમને મન પાછું વાળતો હતો.

રંજનગૌરી:-હવે મન પાછું વળ્યું કે નહીં ? (જરા ગંભીર બની) એ રંજન જેવી તો હું નથી જ પણ એના જેવી થવા પ્રયત્ન કરું તો બનું ખરી.

સુરેન્દ્ર:-સામાજી ! અરથે આમળા જુરો માર્ગો ને આંખ ખોલ, તો એ રંજન તો તેને પરણી ખરે, રંજને એક પ્રેમિકા તરીકે મલો સારો ભાગ આપ્યો કહેવાય.

રંજનગૌરી:-ત્યારે એનું નામ તે ખરો પ્રેમ; સોનાની બંગરી જેવો કાચની બંગરી જેવો

પ્રેમ તો તરત તૂટી પડી જાય.

(રંજનની બોલવાની છટા ઉપર સુરેન્દ્ર ખુશ થાય છે. એની પાસે જઈને એનો હાથ પકડે છે. પ્રેમની રક્તકર્માં રંજનના જમણા હાથની એક કાચની બંગરી તૂટી જાય છે. બન્ને એક બીજા સાથે ભેળેને હસે છે.)

સુરેન્દ્ર:-"ક્યાં ચકાવું તે દિલ માન જાયે, તેમાં ન કાંઈ બનવું પરાયે."

આવું ને આવું આકર્ષણ સદા ટકાવી રાખીશ ને કુમારી ?

રંજનગૌરી:-કુમારના એવા અહો ભાગ્ય કે એ આકર્ષણ કદી ખૂટશે નહીં મારી આ આખિમાંથી. સુરેન્દ્ર:-એમ ! મણી ખુશીની વાત.

(સુરેન્દ્ર જરા નીચો નમે છે. એટલે બન્નેની આંખો દસી જોડે છે.)

(પકડો પડે છે)

પરદેશી કાપડના પિર્કોટંગના એ દિવસો હતા. ચોક્કસ દિવસની રજા લેવા માટે આવેલા છાવણીના એક સૈનિકને સ્વ. કૃષ્ણદેવભાઈએ પૂછ્યું:

'ક્યારે પાછા ફરશે ?'

'મંગળવારે અથવા સુપવારે, નહિ તો હવે મુઠવારે ખરો, ખરો ને ખરો જ.'

કૃષ્ણદેવભાઈએ જવાબ આપ્યો : 'એમ નહિ, મેં સાંભળી લે. તારી જ માફક હું ૫ એક દિવસ આશ્રમમાં હતો ત્યારે ગાંધીજી પાસે રજા લેવા માટે મરેશો. બાપુએ પૂછ્યું તેના જવાબમાં મેં કહ્યું : 'શનિવારે કે રવિવારે પાછો ફરી જઈશ.' બાપુ કહે : 'એમ ન ચાલે.' એટલે મેં શનિવારે આવતા કહ્યું. ત્યારે બાપુએ જવાબ આપ્યો : 'હા તો કૃષ્ણદેવ શનિવારે બપોરે બાર વાગે આશ્રમમાં દાખલ હોય, હા એ બિમાર છે એવો પત્ર હોય, અથવા તો કૃષ્ણદેવ મરણ પામ્યો છે એવો તાર હોય-આ ત્રણ વિના એથી વાત સંભવે નહિ. 'બોલ તારે શું કહેવાનું છે ?'

સૈનિક ચોક્કસ સમય આપ્યો ને તે એ જ વખતે પાછો ફર્યો.

સંયુક્ત રાષ્ટ્રસંઘનાં મહિલા સભ્યો

પ્રાચીન મહિલાઓ ગાંધીની સંસ્કૃતિના સંદેશવાહકનું કામ કરતી હતી સમ્રાટ અહોક્ષની પુત્રી સંખ-
મિત્રાએ દિંદી સંસ્કૃતિને દૂર દૂર ફેલાવવામાં આપેલો ફાલો ખેળીતો છે. આજ સંયુક્ત રાષ્ટ્ર સંઘ જેની
આંતરરાષ્ટ્રીય સંસ્થામાં મહિલાઓ પોતાનો ફાલો આપી રહી છે. આ સંસ્થાનાં કેટલાંક બાબત સભ્યોનો
ટુંક પરિચય અહીં આપ્યો છે.

શ્રીમતી વિજયાલક્ષ્મી પંડિત

ભારતના પંતસચીવ પંડિત જવાહરલાલની બહેન
શ્રીમતી વિનમાલક્ષ્મી પંડિત રશિયામાં દિંદના
એલચો તરીકે છે. તેઓ સંયુક્ત રાષ્ટ્રસંઘની જન-
રલ એસેમ્બલીમાં દિંદના પ્રતિનિધિ પ્રેક્ષણના અધ્યક્ષ
પણ છે તેમના ઉદાત્ત વ્યક્તિત્વને અને ચમકતી
સાહસિક એસેમ્બલીને એક અપૂર્વ શોભા આપી છે.
તેઓ એક જેવી મહિલા છે કે જેમને દેશમાં બધા
ચાહે છે અને વિદેશમાં તેમની અત્યંત પ્રશંસા થઈ
છે ! દિંદને સ્વાધીનતા ગળ્યા પહેલાં તેઓ પોતાના
દેશને શુભાશીર્વાચી મુક્ત કરવા નિરંતર પરિશ્રમ
કરતાં હતાં. ૧૯૪૧ માં તેઓ અખિલ દિંદ મહિલા
પરિષદના પ્રમુખ હતા દિંદમાં પ્રધાન બનાવનાર
તેઓ પ્રથમ સન્નારી હતાં ૧૯૩૭માં તેમણે યુ-
પી. માં પ્રધાન પદ સંભાળ્યું હતું તેમને ત્રણ
પુત્રીઓ છે.

શ્રીમતી શિરતા મુહરરાવદી

પાકિસ્તાનનાં શ્રીમતી શિરતા મુહરરાવદી ઇસ્લા-
મિકાએ ક્રિસ્ટ ફાલેજમાંથી દર્શનશાસ્ત્રમાં “ડોક-
ટ્રી”ની ઉપાધી મેળવી છે. તેઓ પાકિસ્તાનના
વિદેશ સચીવની પત્ની છે. લંડનમાં અધ્યવન સમાપ્ત
કર્તા બાદ મુસ્લિમ લીગમાં તેઓ સક્રિય સભ્ય છે
તેણે ૧૯૪૧માં મુસ્લિમ મહિલા સંસ્થાનું સંપૂર્ણ
કાર્ય હતું ૧૯૪૬-૪૭ માં તેઓ સવિધાન સમા
(જે દેશના લાગણ્ય પાદમાં બાદ બે બાગમાં વહે-
માઈ ગઈ) ના સભ્ય હતાં. પેરિસમાં મળનાર જન-

રલ એસેમ્બલીના અધિવેશનમાં તેઓ પાકિસ્તાની
પ્રતિનિધિપ્રેક્ષણને સભ્ય તરીકે ગયા હતા.

શ્રીમતી રૂઝવેલ્ટ

શ્રીમતી એલીઝાબેથ રૂઝવેલ્ટનો જન્મ ૧૧ મી
ઓક્ટોબર ૧૯૮૪ માં થયો હતો ૧૯૦૫ માં તેમણે
અમેરિકાના રવર્મરથ ગાંધીપતિ શ્રી રૂઝવેલ્ટ ઉદ્યાનો રૂઝ-
વેલ્ટ સાથે લગ્ન કર્યું હતું. અને તેમને તેમના
દરેક કાર્યોમાં સક્રિય સહાયતા કરી હતી. ખત મહાયુદ્ધ
દરમિયાન તેમણે ઝેટવિટન અને પ્રશાન્ત મહાસાગરના
બધા પ્રદેશોની મુલાકાત કરી હતી તેઓ પ્રખ્યાત
પત્રકાર છે અને રેડિયો પર પણ સરસ ભાષણ કરે છે.
સંયુક્ત રાષ્ટ્ર સંઘને ત્રીજી સમિતિમાં પણ
તેમણે કાર્ય કર્યું છે. ૧૯૪૧ માં તેઓ માનની
અધિકાર સમિતિની અને ૧૯૪૭માં ‘ઈન્ટરનેશનલ
બોલ ઓફ રાઈટ્સ’ પર રચવામાં આવેલ ‘ફાઈટિંગ’
સમિતિના અધ્યક્ષ પણ હતા.

કુમારી બર્કિટો

કુમારી બર્કિટો ‘ઈન્ટર એમેરિકન કમિટી
ફોર વિમેનનાં અધ્યક્ષ છે. ઉક્ત સંસ્થાની હાલમાં
બેંગ્લોરામાં નારી પરિષદના પ્રતિનિધિ છે એમેરિ-
કાની મહિલાઓની સ્થિતિ સુધારવાને માટે તેમણે
જે કાર્ય કર્યું છે તેને માટે ‘પાન એમેરિકન મોસા-
વટીએ તેમને ‘બોલિવર એન્ડ સન માર્ટિન’ ચંદ્રક
આપ્યા છે. સંયુક્ત રાષ્ટ્રસંઘના મહિલા કમીશનનાં
તેઓ ઉપાધ્યક્ષ પણ થઈ ચુક્યાં છે. આંતરરાષ્ટ્રીય
સંસ્થાના સાનફ્રાન્સિસ્કો ખાતે મળેલા અધિવેશનમાં
તેમણે એસેમ્બલીની ત્રણ બેઠકમાં ભાગ લીધો હતો.

એન. ન્યૂઝીલેન્ડ

શ્રીમતી એન ન્યૂઝીલેન્ડનો જન્મ ન્યૂઝીલેન્ડનાં દક્ષિણ ટાપુમાં તિમ્બુ પાસે થયો હતો, તેમણે પોતાના જીવનમાં ૪૦ વર્ષ ત્યાં જ પસાર કર્યાં હતાં. તેઓ મહિલા પ્રવૃત્તિમાં તથા ત્યાંની સ્થાનિક સરકારી પ્રવૃત્તિઓમાં ધણો જ સાગર લે છે. ન્યૂઝીલેન્ડના જનરે જીવનમાં તેમણે ધણી જ માતિ પ્રાપ્ત કરી છે. તેઓ જિલ્લા હોરિપટલ સમિતિ અને મહિલા રાષ્ટ્રીય સમિતિના સભ્ય છે અને રાષ્ટ્રીય સમિતિનો તિમ્બુ સાખાની કાર્યાલયી સમિતિની પણ સભ્ય છે; અને સાથે સાથે તેઓ હાઉસિંગ સમિતિના અધ્યક્ષ પણ છે. મુકદ્દમો તેઓ “વીમેન વોર સર્વિસ ઓફ ઓવરી”ના સભ્ય હતા જનરલ એસેમ્બલીના પેરિસના અધિવેશનમાં તેઓ ન્યૂઝીલેન્ડના પ્રતિનિધિમંડળના એક સભ્ય તરીકે ગયા હતાં તેમને બે સંતાનો છે. છેલ્લા યાદી ન્યૂઝીલેન્ડ હવાઈ ફોર્સમાં છે અને છેલ્લી કોલેજમાં બાળી રહી છે.

શ્રીમતી સ્ટ્રીડ

શ્રીમતી સ્ટ્રીડનો જન્મ ૧૮૮૨માં ઝાટાનાગપુરમાં થયો હતો. ઇંગ્લેન્ડમાં જન્મણી મેળવી તેઓ ઝોરસ્ટ્રે-લીઆ ગયા અને ત્યાં સીડની વિશ્વવિદ્યાલયમાંથી “બી. એ” ની ઉપાધિ મેળવી કોલેજ છોડ્યા બાદ ૧૯૦૮માં તેમણે એક આદર્શ કુટુંબાલયની સ્થાપના કરી જેનાં તે પોતે જ માલિક હતી, આ કુટુંબાલયે ૧૯૧૧ માં દૂધના ટંક “રોડ” સ્થાપિત કર્યો તેમણે રોમમાં આંતરરાષ્ટ્રિય મહિલા સમિતિમાં અધિવેશનમાં ભાગ લીધો હતો, ૧૯૧૫ માં સામાજિક કાર્યકર તરીકે તાલીમ પ્રાપ્ત કરવા તેઓ અમેરિકા ગયા અને લાંબી વ્યારસ્ટ્રેલીઆ પાછા ફરી સમાજ વ્યારસ્ટ્રે મંડળની મુખ્ય કાર્યકર બની રેશની મરિના અળવળમાં વિશેષ ભાગ લેવાને કારણે આંતરરાષ્ટ્રિય મહિલા કોંગ્રેસના પેરિસ મુકામે મળનારા અધિવેશનમાં ઝોરસ્ટ્રેલીઆના પ્રતિનિધિ મંડળના તેઓ અધ્યક્ષ નિમાયા હતા તેઓ ઝોરસ્ટ્રે-લીઆના માસિક “વીમેન ડાઇરેક્ટ”ના અધ્યક્ષ છે. તેણે સચુક્ત રાષ્ટ્ર સંઘની જનરલ એસેમ્બલીના

ત્રણે અધિવેશનોમાં ભાગ લીધો હતો, અને મહિલાઓની રિયલિટી તપાસવા નીમણેલા કમીશનનાં ઉપાધ્યક્ષ પણ બન્યાં હતાં અને આજ એમ કમીશનમાં તેઓ ઝોરસ્ટ્રેલીઆના પ્રતિનિધિ છે શ્રીમતી સ્ટ્રીડ ન્યુ સાઉથ વેલ્સની વરિષ્ઠ વ્યાવસાયિક કોંગ્રેસ સ્ટ્રીડનાં પત્ની છે, તેમને ચાર સંતાન છે જેમને પણ છ માળકો છે.

શ્રીમતી સિંઝરોમ

સ્ટ્રીડના શ્રીમતી હિલ્ડા સિંઝરોમ સ્ટ્રોહોમના વિશ્વ વિદ્યાલયના “એમ. એ” છે, તેઓ ત્યાંના “એમસ” ઓફ પાર્લિમેન્ટ”માં પ્રતિનિધિ છે અને મજૂર પક્ષનાં સભ્ય છે. તેઓ હેલ્થ પંદર વરસથી પત્રકારનું કામ કરે છે અને અભ્યાષિકાઓ માટે પ્રશાસિત થતા એક સાપ્તાહિકના સંપાદક છે. મહાન ચમરમાં તેઓ મણી જ રસ લે છે. “ટીનેટસ સોસાયટી ફોર બિલ્ડીંગ”ના તેઓ સભ્ય છે તથા ‘રેકોડિંગ ટ્રિપાઈટેટ ઓફ ટ્રેડ’ના મહાનો બાબતમાં સલાહકાર છે તેમણે બીજી વાર લગન કર્યું છે. પહેલા લગનથી તેમને બે માળકો છે તેમના પતિ “સ્ટ્રોહોમ પોલિટેકનિકલ સ્કૂલ”ના ડીન જે પેરિસમાં સંયુક્ત રાષ્ટ્ર સંઘની જનરલ એસેમ્બલીમાં તેઓ સ્વેચ્છ પ્રતિનિધિ મંડળના સભ્ય તરીકે બીજી વાર ગયા હતા.

ગોડિય એગ્રાપ

ડે-માર્કના શ્રીમતી ગોડિય એગ્રાપ કાપનહેનના વિશ્વવિદ્યાલયની ‘એમ એ’ છે. તેઓ ૧૯૦૧થી ૧૯૪૧ સુધી ડેનિશ રાષ્ટ્રીય મહિલા સંસ્થાના અધ્યક્ષ, પણી ઉપાધ્યક્ષ હતા ૧૯૪૨માં રાષ્ટ્ર સંઘની ડેનિશ પ્રતિનિધિમંડળની જનરલ એસેમ્બલીના ત્રણેય નિયમિત આધિવેશનોમાં તેઓ ડેનિશ પ્રતિનિધિમંડળના સભ્ય હતાં આથી તેઓ મહિલાઓની રિયલિટીના વિષયને લગતા સંયુક્ત રાષ્ટ્ર સંઘ દ્વારા નિયુક્ત થયેલા કમીશનના અધ્યક્ષ છે. જનરલ એસેમ્બલીના ત્રીજી સમિતિના તેઓ ઉપાધ્યક્ષ છે.

બદામ લેફા બોક્સ

શ્રીમતી લેફા બોક્સનો જન્મ યેરિસમાં થયો હતો અને તેમણે એકાદેક સાધન પોલિટીકામાં જીવણી મેળવી હતી ફોરે નાઝીઓ પાસેથી સ્વાધીનતા મેળવ્યા બાદ પાર્લામેન્ટની ચુંટણી થતાં સુધી ફ્રાંસની બંધરમાં કરવા નીમણેલી એસેમ્બલીનાં તેઓ સભ્ય હતાં બાદ "કાઉન્સિલ ઓફ ધી રિપબ્લિકન"ની સભ્ય તરીકે ચુંટાયાં હતાં પરંતુ એસેમ્બલીમાં "ડેલા ફ્રાંસ"ના સભ્ય થવા માટે તેણે ઉપલા સભ્યપદનું રાજીનામું આપ્યું હતું.

ફ્રાંસ ત્યારે વિદેશી શાસન હેઠળ હતું ત્યારે તેમણે યુક્તિ માટે યુદ્ધ શરૂ કરતી જોમાં જાનવેલી સેવાઓમાં તેમને બે ઇન્કારો મળ્યા છે. રાષ્ટ્ર સંઘની ત્રણે બેઠકમાં તેમણે સભ્ય તરીકે હાજરી આપી હતી

શ્રીમતી ફેડાકોબટ

શ્રીમતી ફેડાકોબટ લંડનની યુનિવર્સિટી ફોલો-અમાંથી બી. એ.ની ઉપાધિ મેળવી હતી. તેઓ બ્રિટીશ મફ્ફર પદ્ધતિ સક્રિય સભ્ય છે. તેની શુદ્ધિ અને આત્મા આ પદ્ધતિ સાથેજ સંકળાયેલા હોવાથી તેઓ લંડન મહિન્દ્રીયના ચુક્રી સી કાર્યકર છે. યેરિ-

સમાં મળેલી જનરલ એસેમ્બલીના અધિવેશનમાં બ્રિટિશ પ્રતિનિધિ મંડળના સભ્ય તરીકે તેમણે ભાગ લીધો તેમનું લગ્ન શ્રી કાર્બટ સાથે થયેલ છે, જેઓ એક પ્રસિદ્ધ રાજનીતિજ્ઞ છે.

શ્રીમતી બેલિક

શ્રીમતિ બેલિકનો જન્મ સરાજોવામાં થયો હતો. તેમણે બેલગ્રાના પ્રસિદ્ધ વિશ્વ વિદ્યાલયમાં જીવણી લીધી હતી. દૈનિક આત્મ વિશ્વાસ સાથે તેમણે જન યુદ્ધમાં ભાગ સક્રિય ભાગ લીધો હતો યુગોરસ્લાવી-યાની હાખાચાર સેનાની બીજી સામ્યવાદી બિરોમાં તેઓ બહાદુરી પૂર્વક લડ્યાં હતાં. તેમણે ધણીવાર યુદ્ધમાં પોતાની તલવાવાર અજમાવી છે અને પોતાનો આ શોખ પુરો કરવા માટે તેમણે ૫૦૦ માર્કલનો ૫૫ પ્રવાસ કર્યો હતો. તેઓ યુગોસ્લાવીના સામ્યવાદી પદ્ધતિના સભ્ય છે. અને જન્મીય તરુણ સમિતિના સક્રિય સભ્ય છે. સંયુક્ત રાષ્ટ્રસંઘની જનરલ એસેમ્બલીમાં તેઓ પદેબીજવાર યુગોસ્લાવીયાના પ્રતિનિધિ મંડળના સભ્ય બન્યા છે તેઓ પરિચિત છે અને તેમને એક પુત્રો છે. (સુચિત)

પ્રોસેન્સ "માયુ ધો" પાવડર

— માથાના વાળનો પોપક અને રક્તક —

તેનાથી વાળ ચોટતા કે બાઝતા નથી. કઠકસર અને સહેલાઈથી એકી તકલીફ વાળ સાફ થાય છે. બોડે, જી, લીખ, લંદરી, પરમેવો, મેલ નિગેરે સાફ થાય છે. અને વાળને સુવાળા, લાંબા કાળા, ચમકકાર રેશમ જેવા બનાવે છે

દાવલ સાઈઝ	૦૧ નતલી પોકેટ	૧ નતલી પોકેટ
૦-૧-૦	૧-૦-૦	૩-૮-૦

બાળકોને મૃત્યુના ભુખમાંથી કેવી રીતે ઉગારી લેવાય !

નિષ્ણાતોની બલામણી

બાળકો આવતી કાલના નામગિરી છે. તે રાષ્ટ્રનું મહામોહું બન છે. તેમની જિંદગી એ રાષ્ટ્રનો પ્રાણ છે. જેટલા દુષ્કર્મ બાળકોને મૃત્યુના ભુખમાંથી કેવી રીતે ઉગારી દેવાય તે અંગે વિદ્યાર્થીઓ આરોગ્ય ખાતા તરફથી પ્રકટ થયેલા નિષ્ણાતોની સમિતિના અહેવાલમાં કેટલાંક મહત્વનાં સૂક્ષ્મ સૂચનો કરવામાં આવ્યા છે, જેનો કેટલોક બાળ નીચેના લેખમાં રજૂ કરવામાં આવ્યો છે.

વિદ્યાર્થીઓના આરોગ્ય ખાતા તરફથી તાજેતરમાં એક અહેવાલ પ્રકટ કરવામાં આવ્યો છે અને તેમાં વિદ્યાર્થીઓ નિષ્ણાતોની સમિતિએ કેટલાં બાળકોની જિંદગી કેવી રીતે બચાવી રાખવા તે અંગે મહત્વનાં સૂચનો કર્યા છે. તેમાં નવાં જન્મેલાં બાળકોની માંદગી અથવા મરણ માટે જવાબદાર નિમ્ન શિશુ કાળજી અંગે અર્થ કરવામાં આવી છે. વારંશમાં ઉતરી આવતાં રોગ, માંદગી વગેરેના પ્રશ્નોને આમાં સમાવેશ કરવામાં આવ્યો નથી. આ અંગે બાળક સંરક્ષણ કરવાની બાબત અંગે કહી છે.

કેટલી ઉંમરે કેટલાં બાળક ?

નિષ્ણાતોનું એવું માનવું કે દરેક બાળક અથવા પાંચથી વધારે બાળકો ન થવાં જોઈએ. અને જો એમ બને તો તે બાળકો જીવંત રહી શકે છે. પહેલા બાળકના જન્મ સમય માતાની ઉંમર ૨૪ વર્ષ કરતાં વધુ ન હોવી જોઈએ અને છેલ્લા બાળકના પ્રસવ વખતે ૪૪ વર્ષ કરતાં વધારે ઉંમર ન હોવી જોઈએ.

મહત્વની સી માટે

“પોરાક” મહત્વની વસ્તુ છે.

અર્થવાતી સીએને માટે પોરાક એ ખૂબ મહત્વની વસ્તુ છે. માનવજાત માટે પણ તે ઘણું ખર્ચ લાગુ પડે છે આ દિવામાં વિજ્ઞાનિક તપાસ દ્વારા એવું ચોક્કસ માહુમ પડ્યું છે કે સારો નિયમિત પોરાક અર્થવાતી માતાએની તંદુરસ્તી અને તેમના બાળકોના સ્વચ્છતા અને સુકાઈ બંધારણ નવા સુખાકારી માટે અત્યંત મહત્વનો છે.

આ બલામણીનો વિદ્યાર્થીઓ કયાંએય અમલ કરવામાં આવે છે. અર્થવાતી સીએને વધારાનું રેશન, દૂધ, નારંગીનો રસ અને સાગ પોષ્ટિક તરતો આપવામાં આવે છે. આનું ઘણું જ સુંદર પરિણામ આવ્યું છે. છેલ્લા વર્ષમાં વિદ્યાર્થીઓ એક વર્ષની નીચેની ઉંમરના બાળકોના મરણનું પ્રમાણ સૌથી ઓછું હતું. ૧,૦૦૦ બાળકોમાં ૪૧ થી ૪૪ નું મરણ પ્રમાણ થવા પામ્યું હતું. મરણ બાળકોના જન્મનું પ્રમાણ પણ સૌથી ઓછું હતું.

અહેવાલ જણાવે છે કે સુદ્ધ દરમિયાન બાળકોના મરણનું પ્રમાણ ઘટવાનું કારણ-અર્થવાતી માતાઓ અને બાળકોના બોગક અને તંદુરસ્તી માટે લેવામાં આવેલી વધારે કાળજી-એ છે.

બાળકોના જન્મ દરમિયાન દવા-દારીનો ઉપયોગ

બાળકોના જન્મ દરમિયાન દવાનો ઉપયોગ એ મહત્વની વસ્તુ છે. આ અંગે અહેવાલમાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે, “આનો યોગ્ય રીતે ઉપયોગ કરવામાં આવે તો પ્રસુતિની પીડા ઓછી થઈ માતાની ઓંતો ઓછી કરે છે.” છતાં આમાં ગેરલાભ નોખમ પ્રત્યે પણ અહેવાલમાં ચેતવણીનો સ્વર ઉચ્ચારવામાં આવ્યો છે. તેમાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે, “સૌથી કુશળ વ્યક્તિઓથી પણ આમાં રહેલા ભય નોખમને સંપૂર્ણ રીતે નિવારો શક્ય નથી. પ્રસુતિની પીડામાંથી મુક્તિ મેળવવા માટેની આદર્શ રીતે તો હજી શોધવાની બાકી છે.”

પ્રસુતિ સમયે દર્દ ન દાખવે તો માટે રીતે દવા આપી ભેજાન કરવામાં આવે છે આવા સમયે સુવાવા મરિનાં નર્સ દવાખાનાંઓમાં સાખા સમય માટે તબીબી નિષ્ણાતની દાખરી આવશ્યક છે કે જેથી માતા અને બાળક બંનેની જિંદગીને કંઈ આંચ ન આવે.

અંતમાં, બાળકોનું મરણ પ્રમાણ ઓછું માન જેની યોજનાનાં મહત્વનાં અંગે ઉપરાંકત અહેવાલમાં રજૂ કરવામાં આવ્યાં છે. આમાં નતીય તેમજ માતા-પિતાને આવશ્યક એવું શિક્ષણ, માતાતના

શેડીના એક ટુકડા માટે.....

માનવતા અને ઇન્સાફની સાચી રક્ષા ત્યારે જ શક્ય બને છે:-

અમેરિકાની એક અદાલતમાં એક નાના છોકરાને એક દુકાનમાંથી પાંચેના ટુકડા ચોરવા મટેના ગુન્હા બદલ ખડો કરવામાં આવ્યો. છોકરાએ ગુન્હો કબુલ કરતાં કહ્યું: 'મને તોફારી મળતી નથી, માથાનું તથી મળતું, મારું આખું કુટુંબ જૂનથી મરી રહ્યું છે.'

અદાલતના ન્યાયાધિયને એ દોષ પરનો પહેલો જ ફિવલ હતો અને એમણે પહેલો જ આ મુદ્દાએ કાય પર લીધો હતો.

એમણે આ છોકરાનું કાન્ય સંભળી કહ્યું: 'છોકરા, તો મુને ક્યો છે એટલે તને શિક્ષા થશે જ પરંતુ તો ને દુકાનમાંથી ચોરી કરી ત્યાં ન જતા તારી આ રિપતિ માટે ને વર્ષ જવાબદાર છે ત્યાંથી ચોરી કરી હોત તો ચોરી કાય; બાજબી લેખાત આ તો ચોક્કસ ગુન્હો થયો છે એટલે હું તારા દસ ડોલરનો દંડ કહું છું.'

આટલું કહીને ન્યાયાધીશ પોતાના ખિસ્સામાં કાચ નાખ્યોને છોકરાને દસ ડોલર આપ્યા. ને કહ્યું, 'હું જાણું છું કે તારી પાસે પૈસા નથી એટલે તો ચોરી કરી છે. જો એથી તું દંડ નહિ ભરી શકે. માટે મેં આ તારા દંડના દસ ડોલર.'

આ પછી ન્યાયાધીશ કોર્ટમાં હાજર રહેલા દરેક તરફ જોઈને બોલ્યા, વધુમાં આ કોર્ટમાં જોડલા હાજર છે તે દરેકના હું અર્ધો ડોલરનો દંડ કહું છું; કારણ તેઓ એક એવા નાપાક યુદ્ધમાં રહે છે કે જ્યાં એક નિર્દોષ છોકરાને પોતાના કુટુંબનું પેટ ભરવા પાછળના ટુકડાની ચોરી કરવી પડે છે ને તે માટે તેને 'ચોર' તરીકે જાહેરમાં ઊમા રહેવું પડે છે.

અદાલતના અધિકારીને ન્યાયાધીશે કહ્યું: 'આ બધા પાસેથી દંડ વસૂલ કરીએ પૈસા આ છોકરાને આપી દો.'

અને એ રીતે ન્યાયાધીશે એક જૂદા પ્રકારનો ન્યાય આપ્યો.

કોઈકવાર માટે કિશ્કણ સાળાઓ અને બાળકના જન્મ પહેલાં વધારે કાળછની આવરણના વગેરે સૂચનોને સમાવેશ થાય છે. તમ્બીઓ અને પરિચારિકાઓ માટે પણ હજી સુધી મણકેલ રહેલા કેટલાક પ્રશ્નો અંગે સંશોધન અને કિશ્કણ અંગે પણ આ અહેવાલમાં જાણમણ કરવામાં આવી છે.

આ દર્શન પરથી એ બાબતો નીકળે છે એક તો એ કે જન્મતમા મુંબતુ કુઝળ વધી પામું છે અને તે દિંદ, સ્ત્રીન કે કોઈ ગરીબ દેશમાં નહિ પણ અમેરિકા જેવા સમૃદ્ધ, સુધીવાદી અને સુધારાની ટાંચ પર પહોંચેલા દેશમાં.

અને બીજી વાત એ કે આજની અદાલતો તો ગુન્હોચારના ગુન્હા માટે તેને શિક્ષા કરે છે પરંતુ કેટલાક ગુન્હા એવી સામાજિક અવ્યવસ્થાને કારણે થયા હોય છે. તે વિષે જોશ ઉતરવાની કાંઈને પછી નથી હોતી. ઉપલા દર્શનમાં ન્યાયાધીશમાં ન્યાયશુદ્ધિ ઉપરાંત માનવતા હતી અને માનવીને સમજવાની વિજ્ઞાન સમદષ્ટિ હતી. આવી ન્યાયશુદ્ધિ પણ આજે ભાગ્યે જ મળી આવે.

પરંતુ આ બધા કરતાં યે શેડીના એક ટુકડા માટે મૂંઝવણ, જીવતા, અદાલતે જતા કે 'ન્યાય' મેળવતા માનવીઓ માટે જેમ રક્ષિયાએ એક કાપડો હાલમાં અમલમાં મૂક્યો છે તે દરેક દેશ અમલમાં મુકે તો ? તો શેડીના ટુકડા માટે આનું કંઈ ન થાય.

રક્ષિયાના સામ્મુખાને વાતે આપણે ન માનીએ, સામ્મવાદીઓની નીતિરીતિ આપણે જરાયે ન સ્વીકારીએ, પરંતુ રક્ષિયાએ શેડી માટે ને ફરમાન બદલ પાક્યુ છે-તે તો દરેક દેશ માટે અનુકરણીય છે. રક્ષિયાએ એક એવો ટુકડા બદલ પાક્યો છે કે એ દેશના કોઈપણ માનવીને કોઈપણ હોદ્દાન વીંછી કે કુકાનેયી ને ધરાઈ ત્યાં સુધી પાકે મેળવવાની છૂટ છે. એ એના પૈસા આપે કે ન આપે; પણ કોઈ પણ માનવીને, કોઈ પણ રચણે પાકે મેળવવાનો હક્ક છે. મફત કે પૈસે આપીને !

પછી, કોઈ માનવી ભૂખે મરે જ કેમ ? શેડીના ટુકડા માટે ચોરી ન કરે, ઇન્સાન ન વેચે, ચરીર ન વેચે કે અપેગ્ય પગલું પણ ન ભરે !

શેડીના ટુકડા માટે ને ગુન્હાઓ થાય છે તે કાચ, આ કાચમાંથી આટકી જાય ! શું આજના સમૃદ્ધ દેશો અમેરિકા કે સ્વિટ્ઝર આનું અનુકરણ ન કરી શકે ?

આપણે બીજાઓની વાત થા સાડુ દરીએ ? આપણે તો હૃદયએ દિંદમાં પહેલી તકે આવેા કાપડો-આવુ ફરમાન બદલ પડે. અને નાપણા ગરીબ આપણે 'શેડીના ટુકડા' મેળવી આપણાં સરકારને આશીર્વાદ આપે !

મા

[અનુવાદક : શ્રી નિર્મળકુમાર. પ્રકાશક : નવચેતન સાહિત્ય મંદિર, ભદ્ર : અમદાવાદ. કિંમત રૂ. ૩-૦-૦]

પ્રસિદ્ધ અંગ્રેજીકા શ્રી. અનુપાદેયોની જગણી નવલકથાનો આ અનુવાદ સરળ અને સુવાચ્ય બનેલો છે. શ્રી અનુપાદેયોની નવલકથાઓ જગણીમાં સારા આદર પામી છે અને આપણે ત્યાં પણ તેમના અનુવાદ લોકપ્રિય બની રહે તેમ હું.

આ નવલકથામાં અરવિંદ બસુ, મનોરમા, અજીત અને મજરાણી એ ચાર મુખ્ય પાત્રો છે. અરવિંદ બસુ પિતાની સંમતિ વગર ગરીબ પિતાની દંપતી મનોરમા સાથે લગ્ન કરે છે. તે મનોરમાને ત્રણ પ્રેમાર્પિતમાં મગ્ન કરે છે. પણ એક વર્ષમાં જ પિતાની આજ્ઞાથી અરવિંદ મનોરમાનો ત્યાગ કરે છે. ગરીબ પુત્રવધુને પિયર છોડી મૂકી પિતા અરવિંદને મજરાણી નામની ધનિક પિતાની સંજ્ઞા પુત્રી સાથે પરણાવે છે. ત્યારા મનોરમાને પિયર ગયા પુત્ર પ્રસવ થાય છે, પણ તેનો માઈ બાપ પૂછતું નથી. દીન મનોરમા આલસ્ય અજીતને વૃદ્ધ સાતાની છાયામાં રહીને જીહેરે છે. તેનો સંપૂર્ણ અનાદર થવા છતાં તે પતિને નિરંતર અંતરમાં પૂજા કરે પતિએ પિતૃ આજ્ઞાની આદર તેનો ત્યાગ કર્યો છે. તેમાં તે પતિનો કંઈજ દોષ મણતી વધી. વધુમાં તે હિંદુ નારી પોતાના પુત્ર અજીતને પણ અડીક પિતાનો પરમ ભક્ત બનાવે છે.

એન્કેન્સ પરીક્ષા (મેટ્રીક) પછી અજીત કલકત્તા બહુવા જાય છે. મહા હાટપૂર્વક તે પોતાનો ખર્ચ ટપુકનો દ્વારા કાઢે છે. કલકત્તામાં અજીત પોતાના ધનિક પિતા અરવિંદના ઇશન કરીને તેમની પાછળ બસે છે. કવિઓના એકમેળાવામાં

અમાનક પિતા પુત્રને ઝોળણે ને બેથક બની દળી પડે છે. મજરાણી પતિની બેથક-આમાતનું કારણ જાણે છે. તેને સંતાન ન હોવાથી તે પણ હવે અજીતને પોતાનો પુત્ર બનાવવા અંતરમાં ધ્રુવે છે. પણ અજીત પોતાની રનેકાળ માતાનો ત્યાગ કરવાર પિતા પાસે ત્યાગી આવો શકતો નથી છતાં પિતાની મૃતિ તેના અંતરમાં વસીને તેને ઘેસો બનાવે છે. તે ગિમાર પડે છે અને અભ્યાસ છોડી દે છે. કલકત્તા છોડી જતાં હેવટની પડીએ, અંધર માતા તથા પિતાને તે એક હવેલેથી અશરમાતમાંથી બચાવે છે. પણ તે તેમની પાસે વધુ ન રહેતાં કલકત્તા છોડીમાતા મનોરમા પાસે આમ-ડામાં આલ્પો જાય છે. ત્યાં મનોરમા મૃત્યુદંબમાં પડી છે. પુત્રને દેખી તે કંઈક પ્રસન્ન થાય છે. હેવટની પડીએ પતિમકત મનોરમા અજીત પાસે માત્રે છે : " મને તારા પિતાનાં એકવાર, ઇશને કરાવ તો હું તેમનાં ચરણોનું ધ્યાન કરતાં પ્રાથુ છોડું. "

અજીત આ વાતની નાં પાડે છે. મનોરમા ચૂર્ણ પામે છે. તે વખતે મજરાણી ત્યાં આવે છે. મરતી મનોરમા તેને માફી આપી અજીતની તેને સોંપણી કરે છે. મજરાણી અજીતના મુખેથી 'મા' શબ્દ સાંભળી પોતે પણ ધન્યતા અનુભવે છે.

આ નવલકથામાં ત્યંકના મનોરમાનો ત્યાગ અપૂર્વ રીતે ક્રમકી જોડે છે. આર્થ નારીની હિંદુ ત્યાગવૃત્તિ અને સદિષ્યતાનો વિરલ આદર્શ તે પૂરા પાડે છે. પણ તે પછી પ્રથમ નજરે હિંદુશાસન જણાતા અરવિંદ તરફ આપણી નજર વળે છે. તેણે મનોરમાનો ત્યાગ કર્યો તે ઘટનાથી તેને હોર જ મણવો એમ્મ. પણ જરા સૂક્ષ્મ રીતે

જોઈએ તો એ ત્યાગ કરીને તેણે પિતાની આઘા અંતિમ ધરી સુધી પાળતાં તેણે કેવળ મદા દુઃખ અને મનોવ્યથા જ જોત્યા હતાં છે. મનોરમાને તે ચાહે છે, તેના પુત્રને પોતાનો જ પુત્ર માને છે છતાં પિતાની આઘાને વચ રહી તે તેમના ત્યાગ કરી જિંદગી સુધી જલ્પા કરે છે. એ વેદના તે પ્રમટ પશુ કરી ચક્રો નથી મજરાણીને પશુ તે પોતાનું દુઃખ જલ્પાવી ચક્રો નથી. રાણીને સુખી કરવા તે રાત દિવસ મહે છે. એ તેજસ્વી ધનિક ગૃહસ્થ મજરાણીની આઘા છુવન પર નિશાચી લઈને એક રીતે મનોરમાના ત્યાગનું થોડું ધણું પ્રાપ્તિ કરતા જીવન છે. શ્રી રામચંદ્રજીનો પિતાની આઘા પાળનારો આદર્શ અરવિંદે તેની પરાકાષ્ઠાએ છે. રાજાના કરનાયે વધુ કુસ્તર ત્યાગ અરવિંદે કરી જતાવ્યો છે મનોરમા તેના અંતરમાં વસી હતી છતાં તેને બુલોને તે મજરાણીના ઠોસા આસે હતા તે કેવળ પિતા આઘાના પાવનને ખાતર જ કેટલો મોટો ત્યાગ !

પંથુ આજનો જમાનો ઓ સન્માનની વાવના આગળ કરી અરવિંદે આકરવા તૈયાર નહિં થાય એમ લાગે છે. પશુ એક રીતે જોઈએ તો અરવિંદે ઓ સન્માન માત્ર વાપરો કે જેણે લખવા પૂરું જ ન તકલાદી ન હતું. ત્યજતા મનોરમાના કરુણ જીવને તેને સાચું ઓ સન્માન આચરતાં થીખવું હતું તેવીજ તે જીવનભર જળોતો હોવા છતાં, તેના હૃદયમાં મનોરમા હોવા છતાં અને મજરાણી અનેક રીતે પજવતી હોવા છતાં તેણે તેનું સદાશાળ સન્માન જ કર્યું છે. મજરાણી પ્રત્યે આવું મોટું સન્માન બીજે કોઈ પુરુષ વ્યક્તિએ દર્શાવી ચક્ર. હજોસાં આઘાઈ કરી પજવતી હૃદયમાં સંપૂર્ણ રથાન ન પામેલો ઓને આટલા સન્માનથી રાખતો એ ઓ-સન્માન નહિં તો બીજું શું કહેવાય ? પ્રિય અને અનુકૂળ ઓ પ્રત્યે સન્માન દાખવવામાં સાચા ઓ સન્માનની કસોટી નથી રહેલો ! એ કસોટીમાંથી અરવિંદે પાર દતર છે. પિતૃઆઘાની કસોટીમાંથી પશુ તે અનેકાનો-તેના હૃદયનો પશુ વિશેષ હોવા

છતાં પાર ઉતરે છે. એટલે અરવિંદે પશુ રામચંદ્રના જેવા લોકાતર આદર્શ રજૂ કરે છે, એમ કહેવું જોઈએ.

આમ, આર્મકુળના ત્યાગ તથા સહિષ્ણુતાના આદર્શોને રજૂ કરતો આ વાના અનુવાદ ખરેખર રાચક નીવડશે. અનુવાદની બાબા સરળ અને પ્રવાહી બની છે.

માલધારી (લેખક : શ્રી, રઘુનાથ મં. કદમ, પ્રકાશક : નવચેતન સાહિત્ય મંદિર, બદ અમદાવાદ કિંમત રૂ. ૩-૦]

ગીર પ્રદેશની ધરતીના પ્રસંગો તથા દરજો રજૂ કરતો આ નવલકથા બનોઆ પ્રદેશમાં લખાયે કરાયે છે.

ગીરના નેસઘાનું સાફ, ભોળું જીવન, એ જીવ-નના પ્રજુષ તથા ત્યાગના આદર્શો વચેરે લેખકે આ નવલકથામાં સારી રીતે વણી લીધા છે. નેસઘાનો ચારણુ સુવર રામ અને જનું નવલકથાના પાત્ર હોઈ છેવટે સુધી રસોત્કર્ષ કરતાં તે નેસજીવનને પરમ આદર્શ જીવી જતાવે છે, આ નવલકથામાં આવતાં વર્ણનો તથા ચર્ચાઓ કાષ્ઠ કાષ્ઠ રચેલો વધુ દીર્ઘસૂત્રી બનેલ છે, તે પ્રત્યે લેખકનું ધ્યાન દોરવાની જરૂર છે. ડોક્ટર લેખકનો આ પહેલો પ્રયાસ એકદરે પ્રસન્ન પાત્ર છે. ગીર પ્રદેશને લગતી આ નવલ-કથા રસપ્રદ સામગ્રી રજૂ કરે છે, એમ નિઃસંકે કહી શકાય.

જોશલાલ ત્રિવેદી

સ્ત્રીકાર-પહેંચ

ખાલ જીવન કાર્યાલપના ખાલ સાહિત્યના પુસ્તકો લવ-કુશ, દરોગિયાનો-કામ પાશ, જન્મલનગરી ચંદ્રહાસ, નવનૈશાહીરજી પ્રજુષકત લાસત પ્રહાદ, દારોમડી, કચ્છનો કુજાલિ પક.

પરીચય આવતા બંધે જરૂર વાંચો દરેક પ્રકા-શકે પોતાના પ્રમોશનો પરીચય માટે મોકલતા રહેવા.

મંત્રી

મે માસનું સામાન્ય ભવિષ્ય દર્શન.

લેખક :—શ્રી નટવરસાલ. ધી. ત્રિવેદી

(૧) મેષ (અ-સ-ધ) :—આ માસમાં તખીયત એકંદર સારી રાખે, પરંતુ ગરમીનો ઉપદ્રવ રહે. આર્થિક સ્થિતિમાં સુધારો થવા પામે. કુટુંબ તરફની શાંતિ રખાવે. પ્રજા તરફની તકલીફ રહેશે. સ્ત્રીની તખીયત સામાન્ય નરમ રહે નોકરી ધંધા માટે આ માસ સારો છે, વહેવારમાં ખાસ લાભ નથી. સારા માત્રે મધ્યમ ખર્ચ કરાવે.

આ રાશીની બહેનોની તખીયત સામાન્ય નરમ રહેશે, પ્રજા તરફથી ચીંતા રખાવે. કુટુંબનું સુખ સાથે મળશે પતિની તખીયત કાંઈક નરમ રહેશે નોકરી ધંધા કરતી બહેનોને નોકરી ધંધામાં આગળ વધવાની તક મળશે મીત્રો અને સગાં સંબંધી તરફથી લાભ નથી. ખર્ચ વારા માત્રે વિશેષ કરાવે.

(૨) વરુણ (બ-વ-ક) :—આ માસમાં તખીયત સારી રહેશે આર્થિક સચોટો સારા થશે. કુટુંબ તરફની સામાન્ય ચીંતા રહેશે. પ્રજા તરફથી શાંતિ મળશે. શત્રુઓ કાંઈક નહીં. સ્ત્રીની તખીયત એકંદર સારી રહેશે, નોકરી ધંધામાં કવચીત મુશ્કેલી નાથે વહેવારમાં સામાન્ય લાભ અપાવે ખર્ચ વિશેષ પ્રમાણમાં કરાવે.

આ રાશીની બહેનોની તખીયત સારી રખાવે. કુટુંબ તરફની સામાન્ય ચીંતા રહે. પ્રજા તરફનો શાંતિ મળશે. પતિની તખીયત સામાન્ય સારી રહેશે. નોકરી ધંધા કરતી બહેનોએ કામકાજમાં ખાસ કાળજી રાખવી સગાં સંબંધી વર્ગ વડે મદદ થશે. મેનજીઅમાં વિશેષ ખર્ચ કરાવે.

(૩) મીથુન (ક-ખ-ઘ) :—આ માસમાં સરોર સામાન્ય નરમ રહેશે આર્થિક સ્થિતિમાં ફેરફાર નહિં થવા પામે. કુટુંબ તરફની શાંતિ રહેશે પ્રજા તરફની મુશ્કેલીઓ સાથુ રહેશે સ્ત્રીની તખીયત સામાન્ય નરમ રખાવે નોકરી ધંધામાં ખાસ લાભ નથી, છતાં કાંઈ નુકસાન કરાવે નહિં.

આ રાશીની બહેનોની તખીયત નાજુક રખાવે. કુટુંબ તરફની ચીંતા રહેશે પ્રજા તરફની ઉપાધી

શામ. પતિની તખીયત સારી રહેશે. નોકરી ધંધા કરતી બહેનો માટે નોકરી ધંધામાં રાહત મળશે, મિત્રો અને સગાં સંબંધીઓ, કહેણું સહુ રહે. ખર્ચ વિશેષ થવા સંભવ છે.

(૪) કર્કી (ઢ-ઢ) :—તખીયત સારી રખાવે, પરંતુ વાયુની તકલીફ રહે, આર્થિક સંદોષો સુધરશે નહિં કુટુંબ તરફની રાહત રહેશે પ્રજા તરફની ખાસ તકલીફ નહીં નહિં રોજ અને સત્તુનો નાશ કરાવે સ્ત્રીનું સુખ સાથે મળે અને સ્ત્રીની તખીયત સારી રહેશે. નોકરી ધંધામાં સફળતા મળે, પરંતુ કાંઈક તકલીફ રહેશે વહેવારમાં લાભ છે, ખર્ચ વિશેષ થશે, પરંતુ સારા માત્રે થશે.

આ રાશીની બહેનોની તખીયત સારી રહેશે. કુટુંબ તરફની સામાન્ય ચીંતા રખાવશે. પ્રજા તરફની શાંતિ મળશે પતિની તખીયત સારી રાખશે, અને પતિનું સુખ સાથે મળશે નોકરી ધંધા કરતી બહેનોને નોકરી ધંધામાં સફળતા મળશે, સગાં સંબંધીઓ વડે કહેણું સાડું છે. ખર્ચ વિશેષ રખાવે.

(૫) સિંહ (મ-ટ) :—સરોર વાંધુ મફતી રખાવે, પરંતુ તખીયત એકંદર સારી રહેશે, આર્થિક મુશ્કેલીઓ ઓછી થવા પામે. ધર અને કુટુંબ તરફની શાંતિ રહેશે પ્રજા તરફથી રાહત મળશે નોકરી ધંધામાં આગળ વધશે, પરંતુ ખાસ લાભ નથી સ્ત્રીની તખીયત સારી રહેશે મીત્રો અને સગાં સંબંધીઓ ખાસ લાભ નથી. ખર્ચ સારા માત્રે વિશેષ રહેશે.

આ રાશીની બહેનોની તખીયત નાજુક રહેશે. કુટુંબ તરફથી સુખ મળશે. પ્રજા તરફથી રાહત મળશે. પતિનું સરોર સાથે રહેશે, પરંતુ વાયુની તકલીફ સામાન્ય રખાવે. નોકરી ધંધા કરતી બહેનોને નોકરી ધંધામાં રાહત મળશે સગાં સંબંધી અને મિત્રો વડે લાભ છે, ખર્ચ સારા માત્રે વિશેષ થશે.

(૬) કન્યા : (૫-૮-૭) :—તત્ત્વોપત એકંદરે સારી રહેશે. આર્થિક સંયોગો સુધરવા નહીં કુટુંબ તરફની નિહત મળશે, પ્રજાની તત્ત્વોપત સારી રહે એવું થશે. સારી રખાવે અને એવું સુખ સાફ મળશે. નોકરી ધંધામાં સફળતા મળશે. વહેવારમાં સામાન્ય લાભ મળશે. ખર્ચ સામાન્ય પ્રમાણ કરાવે. મુસાફરી બહાર વધારે કરવી નહીં.

આ રાશીની બહેનોની તત્ત્વોપત સારી રખાવે. કુટુંબમાં મન હિંચા રખાવે. પ્રજા તરફની જાતી મળશે. પત્નીની તત્ત્વોપત સારી રહેશે. પત્નીનું સુખ સાફ છે. મુસાફરી કરતાં ખાસ કાળજી રાખવી. નોકરી ધંધા કરતી બહેનોને રાહત રહેશે. સર્વા સંબંધીથી દહેણું સાફ છે. ખર્ચ સામાન્ય કરાવે.

(૭) પુત્ર : (૨-૩) :—તત્ત્વોપત સામાન્ય સારી રહેશે. આર્થિક સંયોગો સુધરવા પામે. કુટુંબમાં સુખ, શાંતિ રખાવે. પ્રજા તરફની ચિંતા રખાવે. જીતની તત્ત્વોપત કવચોત નરમ રહેશે. નોકરી અને ધંધા રાજગારમાં સફળતા મળશે. કાળજી વરતુતા વહેવારમાં સામાન્ય લાભ છે. મિત્રોથી ખાસ લાભ નથી. ખર્ચ વિશેષ રહેશે.

આ રાશીની બહેનોની તત્ત્વોપત કઠિન નરમ રખાવે. કુટુંબમાં સુખ સંપૂર્ણ રખાવે. પ્રજા તરફની તકલીફ રહેશે. પત્નીનું સુખ સામાન્ય મળશે. પત્નીની તત્ત્વોપત સંબંધી ચિંતા કવચિત રહેશે, નોકરી ધંધા કરતી બહેનોને સફળતા મળશે. સર્વાસંબંધીથી ખાસ દહેણું નથી. ખર્ચ મોજાજોખમાં વિશેષ રહેશે.

(૮) પુત્ર : (૧-૨) :—તત્ત્વોપત એકંદરે સારી રખાવે. આર્થિક સંયોગો સુધરવા પામે. કુટુંબ તરફની ચિંતા રહેશે. પ્રજા તરફની જાતી રહેશે. રાજ અને સત્ત્વો કરાવે નહીં. એવું સુખ સાફ મળશે અને એવું થશે. સારી રખાવે. નોકરી ધંધામાં કઠિન મુશ્કેલીઓ સદન કરવી પડે, જતાં ખાસ નુકસાન નથી. મિત્રો અને સર્વા સંબંધી વડે ખાસ લાભ નથી. ખોટા માત્રે ખર્ચ થવા પામે. આ રાશીની બહેનોની તત્ત્વોપત એકંદરે સારી

રહેશે. કુટુંબ તરફનું સુખ સામાન્ય મળશે. પ્રજા તરફનું સુખ મળશે, પરંતુ કઠિન તકલીફ રવા કરશે. પત્નીની તત્ત્વોપત સારી રહેશે. નોકરી ધંધા કરતી બહેનોએ કમકામમાં ખાસ કાળજી રાખવી. ખર્ચ ખોટા માત્રે વિશેષ રહેશે.

(૯) ધન : (૧૨-૧૩-૧૪) :—સારીરિક સુખ સાફ મળશે. પૈસાની તકલીફ ઓછી થશે. કુટુંબમાં સ્થિતિ સંપૂર્ણ સારી રહેશે. પ્રજા તરફની ચિંતા રહેશે. સારી તત્ત્વોપત કઠિન નરમ રખાવે. નોકરી ખાસ લાભ નથી. મિત્રો અને સર્વા સંબંધી તરફની નુકસાન થવા સંભવ છે. નવીન સાહસ કરવું નહીં. ખર્ચ સામાન્ય પ્રકારનું થશે.

આ રાશીની બહેનોની તત્ત્વોપત સારી રહેશે. કુટુંબમાં સુખશાંતિ વધવા પામે. પ્રજા તરફની કઠિન તકલીફ રખાવે. પત્નીનું સારી કઠિન નરમ રહેવા પામે. નોકરી ધંધા કરતી બહેનો માટે નોકરી ધંધામાં ખાસ લાભ નથી. સર્વા સંબંધીઓમાં મન હિંચા રખાવે. મોજાજોખમાં ખર્ચ વિશેષ રહેશે.

(૧૦) મકર : (૫-૬) :—તત્ત્વોપત સારી રાખશે, પરંતુ વામુની કઠિન પીડા કવચિત થવા પામે. આર્થિક મુશ્કેલી કામમ રખાવે. કુટુંબમાં કઠિન મુશ્કેલી રવા કરે. પ્રજાની તત્ત્વોપત સારી રહેશે. એવું સુખ સાફ છે, અને એની તત્ત્વોપત વામુ મુશ્કેલી કવચિત રખાવે. મુસાફરીમાં ખાસ કાળજી રાખવી, નોકરી ધંધામાં સફળતા મળશે, પરંતુ કઠિન મુશ્કેલીઓ સદન કરવી પડે. વહેવારમાં ખાસ લાભ નથી. ખર્ચ સારા માત્રે થશે.

આ રાશીની બહેનોની તત્ત્વોપત સારી રહેશે. કુટુંબ તરફની કઠિન ચિંતા રખાવે. પ્રજા તરફની રાહત રખાવે. પત્નીનું સુખ સાફ છે, પરંતુ પત્નીના કારીરે કવચોત વામુની તકલીફ રાખશે. નોકરી ધંધા કરતી બહેનોએ કમકામમાં કાળજી રાખવી. મિત્રો અને સર્વા સંબંધીથી ખાસ દહેણું નથી. ખર્ચ સારા માત્રે વિશેષ કરાવે.

(૧૧) કુંભ : (૭-૮-૯) :—સારીરિક વામુની કઠિન મુશ્કેલી નરમ, પરંતુ એકંદરે તત્ત્વોપત સારી

રહેશે...આથી'ક સંધોએ સુધરવા પાપરો નહીં. કુટુંબ તરફની શાંતી રહેશે, પ્રજા તરફની રાહત મળશે. જોનું સરીર સાફ રહેશે, અને જોનું કુળ મજબૂત રહેશે. નોકરી ધંધામાં કંઈક સુધેલીએ વેઠવી પડશે. મીત્રો અને સગાં સંબંધીઓ ખાસ માન નથી, ખર્ચ સાગ માટે વિશેષ થશે.

આ રાશીની બહેનોની તબિયત એકંદરે સારી રહેશે, પરંતુ વાધુની પીડા રહેશે. કુટુંબમાં સુખ સંતોષ અપાવે. પ્રજા તરફની શાંતી રાખશે. પત્નીની તબિયત સારી રહેશે નોકરી ધંધો કરતી બહેનો માટે આ માસ સાગ છે ખર્ચ સારા માટે વિશેષ રહેશે.

(૧૨) મીન (૬-૨૪-૨૬) :—સરીર એકંદર સાફ રખાવે, આથી'ક સુધેલીએ ઓછી યત્ન પામે. કુટુંબ તરફનું સામાન્ય સુખ મળે. પ્રજા તરફની

શાંતી રહેશે. જોનું સરીર સાફ રહેશે. નોકરી ધંધો, શાળામાં સફળતા મળશે. ઉચ્ચવર્ગથી સામાન્ય શાળા મળશે. રાજ અને યતુઓ કૃતિ નહીં ખર્ચ સામાન્ય થશે.

આ રાશીની બહેનોની તબિયત સારી રહેશે. કુટુંબ તરફથી સુખ સામાન્ય રહેશે. પ્રજા તરફની રાહત રહેશે. પત્નીનું સુખ સાફ છે. પત્નીની તબિયત સામાન્ય રહેશે. નોકરી ધંધો કરતી બહેનોની સફળતા મળશે. સગાં સંબંધી તરફથી ફેણું સાફ છે, ખર્ચ સામાન્ય થશે.

નોંધ :—ઉપર મુજબનું આ માસનું જાણી રાશી વાળી વ્યક્તિઓનું માર્ગદર્શન છે. પરંતુ વ્યક્તિગત મહેના બળાબળ મુજબ તેમાં કોઈક ફેરફાર હોવા સંભવ છે, તેથી વાચકોએ પોતાની સૂક્ષ્મ જુદીથી, વિચાર કરીને તેને સમજવા પ્રયત્ન કરવો તે ખાસ ધ્યાનમાં રાખવું છે.

છોકરાઓ માટે!

ડોંગરે નું બાબામૃત

જીવાથી રૂબ રૂબ થાય છે. જોથી છોકરનાં ઉછરતાં શરીરને વણી સારો મદદ મળે છે.

• માહિતી:— ડૉ. ડો. ડોંગરે કું. મુંબઈ-૪.

દોહન

ભારતની નારી શક્તિની

સમય સૂચકતા

મુખ્યધના દરિયામાં ફુગી જવાની એક કથણ હેનારતા એક મહિલાનો અજબ કિંમનકારી સમય સૂચકતાથી અટકી જવા પામી હતી આ સમાચાર બે કે અખબારોમાં ચમકાવેલાં. પણ તે ખેટી રીતે છુન, આમ, અકસ્માતે, જળાતાર અને ધરકં-કાસના જનાવેને અપ્રમથાન આપનાં અખબારોમાં સામાન્ય માનવ તરફથી જતાવાતી વીરતા અને સમયસૂચકતાના ગાહેવાણા અપ્રમટ રહે એ જરોજર નથી.

પરંતુ જતા એક મુવાનને વિદાય આપવા લગ ભગ સો માણસનું એક કુટુંબ મુખ્યધના મેલ રટે-થને મથું હતું નજીકનાં કેટલાક સમાચો રહીમર પર મથા હતા અને માફીનાઓ પુરતા ઉપર ઉમા દતાં. ઉપરના કેક પર કોણું કુટુંબીઓનું નાનું ચર્તુળ એકાએક અજાઈ મથું. એક લુવાન મહિલાએ પાછીમાં કંઈક પાતું બેઠું અને લુમ પાડી છીડી, 'મારો... ફુગી ગયો.' જાકીના બધા મભગટમાં લુમે પાડવા મંડવા અને અહીં તહી રોડવા મંડવા એકલામાં તો એક મહિલાએ જતા પણ સમય ન મુપાવના પોતાની સાડી કાઢીને તેનો છોડા નીચે ફેંટારવા મહિલા છોડે ચાલીને છુડા આધેડો હતો. જનાવાસે એ ચાલીને છુડા સાડીમાંથી છટકી ગયો અને જે માણસ પાછીમાં પડ્યો હતો તેના માથા પર ભટકાયો આ રીતે તેનું પ્યાન કેક પરથી લટકતી સાડી પર મથું અને તેણે તે પાડી લીધી અને તેના આધારે ને પાછી ઉપર રહી એટલામાં તે ભવના અવા-જથી નાચેલા આવી પહોંચ્યા અને 'હાઈફ એટ' ફેંટીને તે માણસને ગયાવી લીધો.

અખબારમાં તો એટલાજ સમાચારો ચમકાવેલાં કે, "કેક પર જે પ્રસંગ ફુગી જવાના અક-

સ્માનમાં પચિસમેા હોત, તે બદાજવાગાઓન અમયસરની મદદથી બચી ગયો." જે વીરગતાએ કુચતા માણસને આજ્ઞા આપી હતી તેનો જરાપણ ઉલ્લેખ થયો ન હતો.

મને આ જાનમી મળતા મેં તે મહિલાનું નામ અને સરનામું મેળવ્યું તેણે મને મળવાની પરવાનગી આપી પરંતુ અખબારમાં કંઈ ન છાપવા માટે મને જણાવ્યું આખરે તે એક વિધવા હતી; કે જે ધણા સમયથી કિંદુ સમાજથી દેરાન થતી આવી છે. તેને પરમેશ્વરની મેવામા જ સમય વિતાવવાનો હોય છે હું જે તેને લગતા સમાચારો પુરાણે અખબારમાં છાપુ તો માગ માટે તે ખરાબ કહેવાય.

હું જ્યારે તેને તેના કણ્ઠગારેલાં ઝોરકામાં મળ્યો ત્યારે ખીછ જે મહિલાઓ પણ હાજર હતી પ્રાથમિક મંત્રણાઓ પુરી થઈ એટલે તે મારી વાત પર આવી પણ તેણે અખબારમાં કંઈ પણ પ્રમટ કરવા રેવાની ના પાડી. ખીછ જે મહિલાઓ પણ

જ્યોતિષ વિધાનો અદ્ભુત

ચમત્કાર

આપણા દેશની પ્રાચીન જ્યોતિષ વિધાનો પ્રત્યક્ષ નનુઅવ દેવા માટે તમારી જન્મ તારીખ અને જન્મનો ટાઇમ વા પત્ર લખવાનો ટાઇમ અને તારીખ અંગેને લખી જણાવે. તમારી છંદશીનો વિગતવોર અહેવાલ આપને ટપાલ દ્વારા મોકલવામાં આવશે. તદુપરાંત જ્યોતિષ શાસ્ત્રને લમત્તુ સર્વ પ્રકારનું કામકાજ જેવું કે જન્મપત્રિકા, વર્ષ પત્રિકા, પ્રશ્ન ફળ, ઇલાદિ બ્યાજખી કોવે સતોપકાગક રીતે કરી આપવામાં આવશે. વધુ વિગત માટે તથા ફગ ફુગાકાન માટે અવસ્ય જ્યોતિષ:-

"દિવ્ય જ્યોતિષ કાર્યાલય"
૫૪ ઘાલસ મિત્રમંદલ સોસાયટી એલિથબીજ
અમદાવાદ

તેને અનુદરી ત્યારે મેં તેમને પ્રશ્ન કર્યો “તમને એ ખાસ કેમ આવ્યો કે તમે સાડીથી તમારા બાહ્યને મદદ કરી શકો છો? તમને એમ પણ ન થયું કે સાડી વગર તમને જોઈને ખોળ મળી શકે? હશે?” તે બાઈએ જણાવ્યું, “સાડીનો કોડો સખાવવાનો વિચાર મને એકાગ્રેક આવ્યો. કદાચ પણ રીતે તેને બચાવવાનો હતો. આજુ બાજુના બાહ્યોને બાનું પણ ન હતું કે ખરેખર શું જની રહ્યું છે? તેઓ મહાગદમો હતા મારા જરીર ઉાર સાડી સિવાયના અન્ય વસ્ત્રો તો હતા બ.” મનની એકમતા અને દિમિત હોય તોજ આવી સમસ્યાગ્રસ્તા દર્શાવી શકાય છે. કેટલી દિલ્લ મદિલાઓ આ રીતે પતી શકે? પ્રશ્નો સમસ્યા શાકો કાઢવા કરતાં તે દસ વાર મરવાનું પગલું હરે કાઢી જવાના ધણાં જનાઓમાં સ્ત્રીઓ સજાતી સાડી કાઢી નાખવાની દિમિત કરી શકતી નથી, તેથી તેઓ સખત શાકી બચ છે અથવા ખૂલ્યું પામે છે.

આ બધી માખતો ભેંતાં એ બાઈએ બતાવેલી દિમિત અજબ હતી. આ વારે ખીજ એ મદિલાઓને અસર કરી; પરંતુ બાઈએ તો એમ જ કહ્યું કે, “મેં ક્યાં બચાવ્યો છે. બ વતે પચાવ્યો છે.” છતાં પણ મેં સ્ત્રીઓ જરી નાખીને અજબ ગમ્યાં આ વાત રજુ કરવાની સંમતિ માગી. આખરે તેણે મને કહ્યું કે જો કુડંગના વડા પગવાનગી આપે તો આ વસ્તુ અજબારમાં આપતો.

હું કણુલ થઈ આ વાત સહેલાઈથી પતી જશે એમ લાગ્યું પરંતુ કુડંગના સુક્રિષ્ઠિન વડાએ તે પ્રશ્નને અપશુકનની નિશાની રૂપ જણાવી અખ્યા-ગમાં કંઈપણ આપવાની પરવાનગી ન આપી.

હું દિલ્લ ઝીતગિલાને સ્વસ્તીવાચનો સંભળાવતી ત્યાંથી વિદાય થઈ. જો આ પ્રસંગે કંઈકાં-કંઈકાં કે એમેરિકામાં જાવો હોત તો તે મદિલાને મદિટ્રય વાગમના તરીકે માન મળત. પરંતુ આ દિલ્લ છે. દિલ્લમાં મદિલાને અજાણ્ય અને અપમાનિતા જ ગહેવાનું છે.

—લીલા

—આદર સત્કાર—

નેપોલિયન બોનાપાર્ટેનું નામ તો તમે યાદગર્યું હશે તે સહુનો તેની યોગ્યતા પ્રમાણે આદર સત્કાર કરતો તે વિષે એક વાત છે

એક વખત એક ચિત્રકાર કોષ્ટ પ્રતિષ્ઠિત માણસનો, લક્ષામણ્ય પત્ર લઈને નેપોલિયન પાસે ગયો. તેનાં ગંઠાં કપડાં જોઈને નેપોલિયને તેને પોતાથી જરા ફર આસન આપ્યું અને આવનાર ચિત્રકારને તેની યોગ્યતા પ્રમાણે સન્માન આપ્યું નહિ

મુલાકાત હરમિયાન નેપોલિયને બહુ યોતાને મળવા આવેલ ચિત્રકાર સાધાર માણસ નથી પણ એક સજ્જન પુરુષ અને અજોડ ચિત્રકાર છે. આથી મુલાકાત પૂર્ણ કરી ચિત્રકાર જવા જીલ્લો થયો ત્યારે નેપોલિયને પોતે તેની સાથે હાથ મિલાવ્યા અને હરવાત સુધી ભંતે વળાવવા ગયો.

નેપોલિયનની આવી રીતભાતથી ચિત્રકાર વિસ્મય થયો. અને તેણે પૂછ્યું કે, તામહા મારી ભૂત થની હોય તો માફ કરશો પણ મને એક ચંકા માય છે. તો પૂછું છું કે બ્યારે હું આવ્યો ત્યારે આપે મને ફર બેસાડ્યો અને અત્યારે આપ ભંતે અહીં સુધી મને વળાવવા આવ્યા તેનો હેતુ શો?

નેપોલિયન બોલ્યો અભણ્યા માણસને આવતી વખતે જે માન અપાય છે તે તેન પોતાકને લીધે અને જતી વખતે જે માન અપાય છે તે તેના ઉત્તમ સદગુણોને લીધે અપાય છે

માણસની કિંમત પોતાક પરથી નહિ પણ તેના ઉત્તમ ગુણોથી અંકાય છે.

રતિલાલ ગૌરીશંકર ઝોજ

જાણવા જેવા સંભાષણ.

ચિંતનનું ઔદ્યોગિક પ્રદર્શન

ચિંતનમાં તા. ૨૭ મે થી સરૂ થનાર ઔદ્યોગિક પ્રદર્શનમાં આ વર્ષે કેટલીક પરિવર્તનો પડેલીજ વાર રજૂ કરવામાં આવશે. તેમાંની કેટલીક આ રીતે.

નવી જાતની કાતર

આ કાતર ગૃહિણીને રસોડામાં અત્યંત મદદરૂપ થઈ પડશે. મોટી વ. કાપવા ઉપરાંત તેના વડે થીથીના કુચ ખોલી શકાય. ખોરાકના કબ્બાનાં રજૂ કરતાં ઢાંકણાં કાંપી શકાય, પીલીઓ ઠાંકી શકાય અને રકુ પથ્રુ ખેસાડી શકાય.

x

નવી જાતનું પ્રી-ફ્રેજ મકાન

પ્રદર્શનના બાંધકામ વિભાગમાં એક નવી જાતના પ્રી-ફ્રેજ મકાનનો નમુનો પ્રેક્ષકોનું ધ્યાન ખેંચશે. રીફ્રેજરેટર કોંઠાદના અનેકા તેના છુટા છુટા ભાગો ખાંચામાં રહી એકાઠીરે તૈયાર કરી શકાય તેવા હોવાની તદ્દન અલ્પમક મજૂરી પથ્રુ જે માપનું બેંક્રએ તે માપનું મકાન તૈયાર કરી શકે છે. પછીથી તે બધા ભાગોને ભાગોને એલ્યુમિનિઅમના ચામી-વાખા ખોલા વડે સત્તજક કરી દેવામાં આવે છે. આ મકાનને જમીનની છાંયે ઠાંધ પથ્રુ પ્રમાણે જડેલું રાખવાની જરૂર હોતી નથી તેમજ નથી તેને માટે પાયાની જરૂર પડતી વળી છત્તાત તેને ઠોરી સફતી નથી અને આખા ગાળી શકતી મથો.

x

પેટીની પેટી ને ગરેજની ગરેજ

હવે ચિંતનમાંથી નિકાસ કરવામાં આવતી મોટરોને વકાસમાં ચકાવતી વખતે જે પેટીમાં પેક કરવામાં આવશે તેજ પેટીને તે મોટરને માલિક ગરેજ તરીકે પણ ઉપયોગ કરી શકશે. તે પેટીને મથે ત્યાં જોડવી દીધી એટલે બધા અને તેને વાળા દીધાથી તે તેના બાજ નેટલી જ જગ્યા રોકતી હોવાથી મુસાફરીમાં પણ તેને સાથે રાખવાથી રહેવા સુરા માટે મોટર ઉપરાંત એક વધારાની ઓરડી મળી રહે.

છે અને તે તંત્રની ચરજ સારે છે.

x

દાઢી જવાથ નહિ તેવાં કપડાં બાંધવાનાં વાસણો સામાન્ય રીતે કપડાં બાંધવાનાં વાસણોનાં ઢાંકણાં ન્હાની કોટલીઓનાં ઢાંકણાંની માફક ઉપાકવાથી ઉપાડી શકાય છે. પરંતુ તેમ કરવામાં અંદરથી નીકળતી ગરમ વરાળથી હાથ દાઢી ગયાના બધા કાબલાઓ છે. તેવા સમયે પણ પૂરેપૂરાં હોય છે. તેથી ઉત્તર ઈંગ્લેન્ડની એક ટેડીએ ઢાંકણાને કપડાં બાંધવાના વાસણની સાથે રિંગવાળા મિનમરની મદદથી જડી દીધું હોય તેવું બનાવ્યું છે. એક સમ-વકરારી કળ દર્શાવતીની સાથે ઢાંકણું છુટું થઇને આયોઆપ ઉઘડી જાય છે. તેથી દાઢવાને જરા પથ્રુ કાપ નથી રહેતો.

x

નવી જાતની ધડીઆળ

અત્યાર સુધી ધડીઆળને બીંત પર એકદમ સપાટ-સરખો જગ્યાએ જરાખર લેવતમાં જોડવવી પડતી હતી અને કદાચ વાંકી યુદ્ધી રિથતિમાં સરકી જાય તો પછી પુનઃ જોડવવી પડતી હતી. પરંતુ હવે આ મુશ્કેલી તથા માધાકુટને દૂર કરે તેવી એક નવી જાતની ધડીઆળ બનાવવામાં આવી છે અને તેનો નમુનો તા. ૨૭ મેથી શરૂ થતા ચિંતનના ઔદ્યોગિક પ્રદર્શનના ઔદ્યોગિક વિભાગમાં રજૂ કરવામાં આવશે. આ નવી ધડીઆળને દિવાલ કે અકારાઉ પર મથે ત્યાં મૂકી શકાય તેવી રચના કરવામાં આવી છે.

નવી જાતની પેન

લેન અને અર્થિમદ્યમમાં આગામી મે માસની તા. ૨૭થી શરૂ થતા ચિંતનના ઔદ્યોગિક પ્રદર્શનમાં લેનના પેન અને પેન્સિલના ઉત્પાદકો તરફથી એક નવી જાતની-દાના આકારવાળી રીલ સાથેની પેન રજૂ કરવામાં આવશે. ભૌતિક વિજ્ઞાન ઘરને દેહિયમાન બનાવવા માટે 'સુવ્યાસિત રંગ'

અર્થ મહેમમાં આવેલા એક કારખાનાએ તેની સુવાસ આપેનો. 'ગ્લેમુલ' નામનો રંગ બનાવ્યો છે. બપોરે આ રંગ લગાડવામાં આવે છે ત્યારે સુવાસ આવે છે અને રંગ સુકાઈ ગયા પછી તે બંધ થઈ જાય છે.

આ રંગ વડે ગૃહિણી તેના ધરની વસ્તુઓને રંગીને દેદિખ્યમાત્ર બનાવો શકે છે અત્યાર સુધી વપરાતા સામાન્ય રંગના ઉપયોગમાં ગૃહિણીને કંઈ કંઈ મુશ્કેલીઓ પડે છે તે બાબત ધર્મ, ઉત્પાદકોએ આ બધી મુશ્કેલીઓ દૂર થાય તેવી ભતતો આ રંગ બનાવ્યો છે.

આ નવી ભતતના રંગના ઉપયોગમાં ગૃહિણીને શ્રમ પડતો નથી, અને ૬ થી ૮ દલાકમાં તે વસ્તુઓ પર ચક્રચક્તિ, ખટ અને એક સરખો રંગ લગાવી શકાય છે આ રંગ એવી તત્તેવાથી મુકત હોઈ, ધરમાં નાનાં ગાજકોની હાજરીમાં પણ તેનો બેધક ઉપયોગ થઈ શકે છે

રાજકુમારને જુ પડીની ભેટ ।

ખિટનમાં ભાવિ સામગ્રીએ ઇલિઝાબેથના જાળ કુમાર ચાર્લ્સને એક નાનામાં નાની જુ પડીની ભેટ મળી છે. બીજા વિશ્વયુદ્ધ દરમિયાન 'નેસન' શપર જર્વિસ'માં કામગીરી બજાવનાર માણસોની એક ટુપીડીએ આ જુ પડી (રમકડું) બનાવી છે હાલ આ કોરોએ જાળકો માટેનાં રમકડાં વગેરે સાધનોની એક વેપારી પેટી કસે કરી છે. તેમાં વિવિધ ભતતનાં રમકડાં મળી શકે છે, જેવાં કે: દરીઆઈ સિંદના માથા સાધેની જોલાં ખાતી હોડી, જે હાથોના ટેકાવાળા ચિચલો વ. રમકડાં આ પેટીની વિવિધતા બનાવેતા છે

લાંગી ન જાય તેવા ચાલતા ।

હવે પ્લાસ્ટિકના પાદશક ખાલા બનાવવામાં આવે છે. પ્રથમ દ્રષ્ટિએ સામાન્ય કામનાં ખાલા જેવાજ લાગે છે. લંડન ખાતેના પ્રદર્શનમાં તે બનાવવામાં આવ્યા હતા. તે લાંગી ભતા નથી તેમજ અસિંથી સળગે ઉડતા પણ નથી....ખિટનમાં

ઘેર ઘેર પાદરૂમાં હુતાવે
(ગ્રેટીડ)

ઉપા સંતાન ગુ
ડી
કલ

લોક
શ્રી ભાવી
માતા છે પરંતુ
વિધીના લેખ વાંચ્યા વગર ?

બાનિયમીત અટકાવ, કમુવાવક, ને મર્જાકમના ગમે તેવા ભયંકર અને હાહીલા દોષોને અકમળથી નાશુક કરી વાંચીવાપલ્લુ દુર કરી મર્મધારણ કરાવે છે. અવિશ્વાસુઓ માટે ગેરંટીપત લખી આપવાની યોજના છે જેથી ગર્ભધારણ ન થાય તો પૈસા પાછા વધુ માહિતી અને સચીપત માટે લખો—

કેશાંત ટ્રેડિંગ કંપની, સીનાર

વાળા મીયાબામ; છ, બી એસ. રેમલે.

એક વખત અજમાવીને ખાત્રી કરો.

નીચે જણાવેલી રાશિવાલાઓને લાભ થશે.

તા ૨ થી ૫ (૬) ધન (૨) વૃષભ (૫) સિંહ
૫ થી ૭ (૨) વૃષભ (૫) સિંહ (૬) શુક્ર
૬ થી ૧૨ (૬) કન્યા (૬) ધન (૨) વૃષભ
૧૨ થી ૧૪ (૬) ધન (૧૨) મીન (૫) સિંહ
૧૬ થી ૧૯ (૩) મિથુન (૬) કન્યા (૬) ધન
૧૯ થી ૨૧ (૬) કન્યા (૬) ધનક (૧૨) મીન
૨૩ થી ૨૬ (૧૦) મકર (૩) મિથુન (૬) કન્યા
૨૬ થી ૨૮ (૩) મિથુન (૬) કન્યા (૬) ધન
સોમથી ગુરુવાર અને ગુરુવારથી રવિવાર સુધીમાં

લાભ થશે બીજી અઠવાડીયામાં એકજ રૂલીંગ લાભમાંક બનાવેતા ચાર્ટ ક્રીક રા. ૫) માં ખરીદી અવનંદી ચાલિયોથી કારકુર તેમજ રૂ. સોના, ચાંદી તથા ચેર જાળરની વધુકટ બતાવના અમારી જોડકન ધી ૧૯૪૬ ની આજેજ મંગલો. ક્રિમલ રા. ૫) લખો.

અમુતલસાલ જે. શેક

૩૦૪, ૩૦૬ વિદ્યલક્ષ્મી પોલ રોડ-મુમ્બઈ નં. ૪.

શ્રીમતી વિજયલક્ષ્મી પઠિત—હવેના એલચી તરીકે યુનાઈટેડ સ્ટેટસ અમેરીકા ખાતે નિર્માણ છે. અચાઉ મોરચા ખાતે તેઓ હિંદના એલચી હતા.

શ્રીમતી રેલુકા રે—યુનાઈટેડ નેશન્સની ચાલુ બેઠકમાં હિંદના પ્રતિનિધિ મંડળમાં નિર્માણ છે. આ મંડળના અગ્રણી શ્રી એમ સી સેતલવાડ છે. શ્રી રેલુકા રે, આ મંડળમાં એકનાજ એકી સમા સહ છે.

શ્રી ન્યાયાધીશો. હવે ઓએ ન્યાયાધીશ પદ છુટી નિર્માણ છે. નાની વયમાં આ પદ હમણાં જ સ્વીકૃતમાં ગોવીસ વર્ગની ઉંમરની બાઇને મળ્યું છે. તે બાઈ કેરરીન આટીઝ કાઉટી કાટની બજ નિર્માણ છે. ત્યાં પચીસ વર્ગની મેરરીની સીને બજ નથી નિર્માણ પણ આ દાખલામાં આ બાઈની વિદ્યાધી-કની કારકીદી ઝગકની હોવાથી ઉમરનો આપ નથી ગણ્યો ટુર્કસ્તાનમાં ૧૩ ઓએ ન્યાયાધીશ પદ બોજવે છે.

શ્રી. અવનિર્માણ ગોખલે

પૂ. ગ્રાંધીજીની શિષ્યા અને પ્રખર રાષ્ટ્રવાદી શ્રી. અવનિર્માણના અવસાનની ગેષ લેનાં અમરે બેઠ ચાલ છે. એ બહેને જ્ઞાપના કરી હતી. અને પૂ ગ્રાંધીજીના રચનાત્મક કાર્યમાં સક્રિય ફાળો આપ્યો હતો. આ રીતે તેમણે દેશસેવા કરી છે એટલું જ નહિ પણ તે ઉચ્ચશક્તિના સમાજ સેવિકા હતા. કાઈ પણ જાતના બદલાની ગાજા વિના સમાજ સેવા કરી ઓડિનિતમાં પોતાની જાતને સ્થિત નાખી હતી. તેમણે હિંદ મહિલા સમાજની સ્થાપના કરી અને સંગીત પાયાપર મૂકી દીધી. સરજાતમાં બહેનો આ સમાજમાં બહુ જૂન આવી હતી એટલે તેમણે

પોતાના ઘરના આંગણે વર્ગો સર કર્યા કે જેથી ગાર-કાનું લોક ન આપવું પડે. કમજા. તેમણે પ્રચારકાર્ય કરી મોટી સંખ્યામાં બહેનોને આ સમાજમાં સભ્યો બનાવ્યા અને ગરીબ બહેનોને સીવણ રૂટિયા અને ખીજા હુલસે શીખવી સ્વામ્યની બનાવ્યા. સાથે સાથે અંગ્રેજીના વર્ગો પણ કાઢ્યા હતા.

મ્યુનિસિપાલિટીમાં ઓએને બેસવાનો જવાબે હક મળ્યો ત્યારે શ્રી. વિદ્યસાધના ટેલુવ નીચે પ્રથમ ચાર ઓ સભ્યોમાંના એ એક હતા. ત્યાં જ્યાં તેમણે સાર કામ કર્યું. આ રીતે સમાજ સેવક તરીકે તેમણે ઉમદા કામ કર્યું, જે પોતે એટલા બધા સાદા હતા અને હરકરથી રહેતા હતા કે કોઈના પર પણ તેનો પ્રભાવ પાયા વિના મહેતો નહિ. પોતાની આર્થિક સ્થિતિ નબળી હોવા છતાં તેમણે રેક મુશ્કેલીઓનો સામનો કર્યો હતો અને સતત જમાજસેવા કરતા અને તેમાં પ્રવૃત્ત રહેતા. આવા આદર્શવાદી સમાજ સેવિકા ગુમાવતા મુંબઈની ઓ-એને તો ખાસ ખોટ પડી છે પ્રજા તેમના આત્માને શાંતિ આપે !

શ્રી મુલેશ્વના મોહી—એમ. એ મુંબઈ મ્યુનિસિપલ કાળા સમિતિના ચાલુ વર્ષ માટે પ્રમુખ નિર્માણ છે. મુંબઈના પછી સૌનો ઉપકાર માનનાં તેમણે જ્યાંયું હતું કે મ્યુનિસિપાલિટીએ પ્રયોગ ખાતર પાણી કેળવણીની વધો પોરણ મુજબ કાળાઓ બોલવી એમણે તેમજ સીધી નિર્વાસિત બાળકો માટે પણ પ્રાયશઃ કાળાઓ બોલવી નેમણે શ્રી મુલેશ્વના મેનને “શ્રીભોધ” પ્રમુખ મુંબઈ માટે અભિનંદન આપે છે.

છુકા છેકાના કાયદામાં ખામી પારવતીગાઈ ખાલારામ હીગજીએ પોતાના ધણી

સામે રખાવ નંખવાનો આરોપ યુની છુટાછેડા મેળવવા માટેના દાવામાં બન્ટીસ ટેન્ડેસર્સ આઈની તરફથી ફાઇલ કરવામાં આવેલા છે.

ના. જો સુધારા આપતાં જરૂરથી હવે કે બધી રખાવ રાખે તો પાલીને છુટાછેડા મેળવવાની કામગીરી સરના આપે છે પણ મજબૂર કારણે જો રીને પાસે છે તે રીને જોના જો એક બધી તેની સામે દાવા મકામ તેના થોડા સમય અગાઉ રખાવને રજા આપે તો ફિલ્ડ છુટાછેડાના કામગીરી તો જી કસમનો અસાધ્ય અર્થ કરતા બધાવાળી છુટાછેડા મેળવી શકે નહીં. આથી ધોરણભાગે કામગીરી પરતો સુધારો કરવાની જરૂર છે.

સૌરાષ્ટ્રનાં સ્ત્રી કાર્યકરો માટે વર્ગ

જૂનાગઢ મહિલા સમાજ તરફથી ઓ પુષ્પાબેન મહેતા લખી જણાવે છે કે: સૌરાષ્ટ્ર રચનાત્મક સમિતિની ઓવિશાલ સમિતિ તરફથી ઓ કાર્યકરોના વર્ગ મે માસની તા. ૭ થીથી ૨૭મી મુધી સૌરાષ્ટ્રના કારિયા કિનારાના કાર્ક ગામમાં કાઢવાનું નક્કી થયું છે. આ વર્ગનું લગભગ રૂ. ૨૦ રાખવામાં આવ્યું છે. આ વર્ગ અંગે રિગત પૂછપરછ શ્રોમતી પુષ્પાબેન મહેતા, મહિલા સમાજ, જૂનાગઢને સરનામે કરવા વિનંતિ થઈ છે.

પારસી સ્ત્રીઓની હોડી દીમ પણ રમતમાં ભાગ લેનાર છે

દર વર્ષે રમતા સ્ત્રીઓ માટેના કોલેજ દાર ક્ષેત્ર વીએન્સ હોડી ટુર્નામેન્ટમાં આજ એ વર્ષથી પારસી સ્ત્રીઓની દીમ પચગની વેન્ડીમ રમતમાં ભાગ લઈ રહી છે, આ દીમ પરલ વીએન્સ હોડી લીગમાં પણ ભાગ લઈને અનેક છતો મેળવી છે. આ પારસી દીમ આ વર્ષે દાર મધ્યે સુદર પ્રેક્ટીસ કરી રહી છે.

આ દીમમાં ખાસ કરીને મોસ પીડુ ગીમી મોસ મહેર રાનજી, મોસ મીડુ તાગપોર, મોસ ફેની કુખાસ અને મોસ ખેરશેઠ દેસાઈ સુદર રમત કરતી જણાઈ છે. જો આ દીમ સામે બીજા વર્ષની કોઈ પણ દીમ પહેલી એ મેચમાં સામે આવશે તો આ પારસી દીમ જરૂર જ તેમાં છત મેળવવાને સામર્થ્યવાન થશે

એવી આ કોડોની પ્રેક્ટીસ દરમ્યાનની રમત જોવા પડી માલુમ પડે છે આ દીમ પહેલા વર્ષની દીમ સામે પણ તંદુરુ દરીકાપરાગી રમત કરશે એવી દરેક વર્ગી આ વર્ષે રાખવામાં આવે છે.

પતિનો મતની ઉપર લુલ્લભ

મારો પતિ અને સાસરિયાં મારા પર લુલ્લભ મુજબ છે. તેઓ મારું મૂકી બાંધી મને મારે છે. મારી જિંદગી જોખમમાં છે' પ્રાનિજ તાલુકાના આંગીએજ ગામના શ્રી. શીવરાલ મોહનલાલ બારોટ નામના એક માનવીની સત્તર વર્ષની પુત્રા પત્ની બમવતીબાઈએ અમદાવાદ ક્ષેત્રના મેન્જિસ્ટ્રેટ સમક્ષ પોતાના પર મુજારવામાં આવતા ત્રાસની કથાની ઉપર રાગત સળેટમાં કરી હતી.

અમલીગાઈની ઉદારક નેદિયત સંલગ્ન્યા બાદ મેન્જિસ્ટ્રેટ તેને વિશાલચક્રમાં મોહલી આપવાનો હુકમ કર્યો હતો તથા તેના પતિને આ ફરિયાદોના જવાબ આપવા માટે અદાલતમાં હાજર થવાનું ફરમાવ્યું હતું. વિશાલચક્રના મંત્રીને પુત્રાના કામચલાઉ વાલી તરીકે નીમવામાં આવ્યા હતા.

અમલીગાઈ ઉપર, ત્રાસ, વરસી રહી છે એવી માહિતી ન્યોતિસધના એ કાર્યકરોને લાઇ પરી હતી અને તે બાદ તેમણે આ બાબતમાં તપાસ મળનાં મેન્જિસ્ટ્રેટ સમક્ષ હાજર થઈને, પોલીસ સહાયતાથી અમલીગાઈને લાવીને અદાલતમાં હાજર કરવાની વિનંતિ કરી હતી આ ઉપરની મેન્જિસ્ટ્રેટ પકડકુકમ કાઢીને છાપરીને ચીઠી બોલાવી મંગાવી હતી અદાલતમાં અમલીગાઈને ઉપર મુજબનું નિવેદન થયું હતું.

મેડમ મોટેસરી :

ગાળ સિદ્ધિ માટેની નવોન પદ્ધતિ ને મોટેસરી પદ્ધતિ નામે ઓળખાય છે તેના સ્થાપક મેડમ મોટેસરી સાત વર્ષના વસરાટ પછી દિંદ છાપરીને પોતાને દેશ છડી ગયાં છે, યુદ્ધકાળમાં છડીની રિયતિ અસલ ધર્મ જવાથી તેમણે દિંદ છાપરીને પોતાનું, સ્થાન રાખીને, પોતાની પદ્ધતિના પ્રસાર કરવા સિદ્ધિ વર્ગોની મોજના કરી હતી અને આ પદ્ધતિ પ્રમાણે બાળ શિશુ આપના ધર્મ સિદ્ધિ તૈયાર થઈ હતી.

લગ્ન પ્રથામાં સુધારા

તા. ૪-૪-૪૬ ને રાજ પાર્કમિટે લગ્નપ્રથામાં સુધારા વધારા સુચવતા કાનૂના તથા ખરડા પસાર કર્યા હતા,

પહેલા ખરડામાં કન્યાની લગ્નવય ૧૪ વર્ષને બદલે ૧૫ વરસ કરવાની સુચના છે. બેઠરાની લગ્ન-વય ૧૮ વરસની રાખવામાં આવી છે.

બીજા ખરડામાં કિંદુઓ, શીઓ, કૈતો અને તેમની જુદી જુદી માનિઓ તથા પેટા માતિઓ તરફના લગ્નને કાયદેસર ગણવાની સુચના છે.

ત્રીજા ખરડામાં અપહરણના કિસ્સાઓમાં કન્યાની વય ૧૬ વરસને બદલે ૧૮ અને છોકરાની-વય ૧૪ વરસને બદલે ૧૬ ની કરવાની સુચના છે.

એક પર બીજી પત્ની

માતર વાલુકાના ત્રણજી મામના દાજબાઈ બુલાલાઈએ પોતાની વિધી જસોદાને નારના મન-ભાઈ ડાલાલાઈ સાથે તેમનાં પત્ની વિમળા દેવાલ દેવા છતાં પરજાવી હતી. આ બાબત અચકા યોશીસે કેસ કર્યો હતો. તેમાં મનભાઈ ડાલાલાઈને ૧ દિવસ સજા અને રૂ. ૨૫૦૦ દંડ કરી લગ્ન રૂક કરવાનો ઈર્દ કુકમ કર્યો છે તેમજ દાજબાઈ બુલાલાઈને રૂ. ૫૦૦ દંડ કર્યો છે.

ચાર વર્ષ છાદ છુટા

અમદાવાદ : સમાચાર મળ્યા છે કે આજથી લગ્નમય ચારેક વર્ષે હિંદુ અહીં એક રેતેલગ્ન કરવામાં આવેલ તેઓના સંસાર ચાર વર્ષ સુધી સુખદ ચાલ્યો અને પોતાના વતન જતા મા-ચાપના અને સમાજના કહેવત્થી ભાઈએ પોતાની સ્ત્રીને ધરના ખુણે છૂટા છોડા આપ્યા આ જન્મે પ્રેમીઓએ આર્થ-સમાજમાં કિન્દુવિધિ પ્રમાણે લગ્ન કર્યા હતા, અને તે હિંદુગત કોર્ટમાં પણ લગ્ન, નોંધાવેલ હતું આ પ્રમાણે મયેલ લગ્ન શું છૂટા છોડા લઈ શકે છે ? સમાજના અંગેવાનોથી બહી જમને પોતાની પગલે તરને તરછોડી દેવાથી જ્યે તે પર ચાંતની હોય પણ તેને શુદ્ધ બનાવી લગ્ન કર્યા પછી ને પવિત્ર જ ગણાય. આજે તે બાઈ, પોતાના એક બાળક

સાથે હાલ અહીં નોકરી કરી પોતાનું યુજગન ચલાવે છે. આ બાઈ માટે કંઈક જરૂર થતું નોંધ્યો.

વાસણો પર ચિત્રકામ

ચિત્રનની મુવતિઓ કલા રસિક છે. એલચી રુદ્રીઓમાં યુવાન સ્ત્રી કલાકારોનું એક નાનકડું કુચ ચિતાર્ય માટીની વસ્ત્રીઓ-વાસણો પર પાળેલા ફૂલો, માનીતા ઘોડાઓ અને રમણેરી બન-વરોનું-સુંદર ચિત્રકામ રજુ કરે છે. ઘરગોઠા આ વસ્ત્રીઓની ખરીદી કહે. જે અને પોતાને મનપસંદ વિષયોનું ચિત્રકામ પણ કરાવે છે.

સી-કસરતબાણે !

ચિત્રનની વિદ્યાપીઠામાં સી-કસરતબાણે આગામી તરવાની દરીફાઈ માટે તૈયારીઓ કરી રહી છે. વિદ્યાપીઠના આગામ સધ તેમજ સીઓના આતર-વિદ્યાપીઠના વ્યાખ્યાય મંડળ સંયુક્ત રીતે તરવાની દરીફાઈઓમાં આગ લેશે. આ દરીફાઈઓ લંકનમાં મે માંચની ના ૧૪ અને ૧૪ મેએ યોજાશે. સ. ૧૯૩૫ પછી આ પહેલીજ વાર દરીફાઈઓ યોજાય છે.

રાખનાં એ ઠી. સી.

ચિત્રનના સીઓ માટેના શાહી નોંધાવના કિસ્કર મિસ જોડાલીન મે લુલકાગળ ગામના એ. ડી. સી. તરીકે નીમાઈ છે. આવો દોહો પુગાવનાર આ પહેલાં જ ચકિતા છે.

૫૦ તરીતી ૧૫૦૦. મિસ પુનકાગળ સદસ્ય રીચર એડમિસ્ટ્રેશન એમ. લુલકાગળનાં પુત્રી લાય છે સ. ૧૯૩૬ ના જુલાઈમાં તે સીઓ માટેના શાહી નોંધાવનાં જોડાયાં અને આજમાહિય ખાતે વડા અધિકારી તરીકે નીમાઈ હતા. સ. ૧૯૪૦ ના મેથી બાન્ધુઆરી સુધી તે આ ખાતાના વડા મથકે આવેલા રટાકીનાં સુચિનેચેન્ડર હતો...તેમના પિતાની સાથે તેમણે કુનિયાકરના નોકા કેન્દ્રની મુલાકાત લીધી હતી અને પ્રથમ વિષયક કમિશનર આજમાહિય ખાતે નેવલકેન્દ્રેસિન્સમાં કલાક કર્યા. સીધી વધુ બાજરમાન માતા

અખ્યાત ચકિતકાળી બાજરમાન માતા કદી સેન્ડવીના નામનો બાઈ છે. જમન પિતાને ત્યાં

૧૮૮૪ માં વીએના ખાતે તે જન્મી હતી તે તેના પિતાના ૧૧ સંતાનોમાં બીજી સંતાન હતી. નાનપણથી તેને કમરતોના કારે શોષા હતો, ૧૬ વર્ષની વયે તેણે પ્રખ્યાત મલક સેન્ટો - સાથે અમેરિકામાં સરકસમાં કામ કરવાનું શરૂ કર્યું હતું તેના પહેલાં કક્ષિત પ્રદર્શન માટે વિખ્યાત થયેલો મલિકાઓ ફક્ત એ જ બેલજીઅન ઓગો હતી, જેને બંને દાયે ૧૮૦ રતલ અને બીજીએ ૨૦૨ રતલ વજન ઊંચકી નામના કાઠો હતો પરંતુ ટેડીએ ૨૧૪ વજન ઊંચકી જનતાને હજ કરી હતી.

આ ઉપરાંત તે બહા સજીઆને શાળો, ચરોર ઉપર પાંદિયું તુડો તે પરથી ૪ થોડા અને ૪૦ માથુસોને પસાર કરવા વજેર મુરોસ પ્રગોસો કરતી હતી.

મર્મોવરમાં પાંચ તેણે પોતાના પ્રયોગો ચાલુ રાખ્યા હતાં, જેક ફિસ સરકસમાં પોતાની કક્ષિત ઓગો પરિચય આપ્યાં બાદ તેણે જેક બાળકને જન્મ આપ્યો હતો અને છતાં પ્રસવ પછીની રાત્રીએ તેણે પોતાના પ્રયોગો કરેલાં !

૧૮૪૮ માં ૬૪ વર્ષની વયે તેની ઉંચાઈ ૩ મીટરો હતી અને વજન ૨૦૫ રતલ હતું ટેડીના બે પુત્રોમાં જેક મુકાબાજ પહેલાન તે અને બીજો અમેરિકન સરકસમાં છે. માતૃત્વ આપું બને !

આપવાત ફર્યો

અમદાવાદ:-વીકાંટા-શાંતીનાથ પાકાની પોળના નામે આવેલી મોહનલાલની ચાલીમાં તાનુવરમાં જેક જેક અપખવા બનાવ બનવા પામ્યો છે. બીના જે છે કે ત્યાં આગળ નરહેતા, ઉપાદાંકર પરમાનંદ નામના બહાજીની ગીતા નામની પુત્રાન પત્ની કારી-રિકે બિમારીથી કેટલાક વખતથી પીકાલી હોવાથી એ છવનથી કેંદાળી ગિરં હતી, તેથી તેણીએ આ જગતમાંથી બતા રહેવા પોતાના કંઈક પર આસ-તેલ બારી બંધી રેવાન કર્યું હતું.

કોઠીવારમાં જ આમ ફેલાવા પામી, અને તે બેતાજ આજુબાજુના માથુસોએ ચોલીસને ખનર આપી બાઈ ગીતા મરણ પામેલ હતો. કાપેસર તોય થવા પામી છે.

પત્નીની અતિમ ઇચ્છાએ 'માટે બીજી' હાથ અમદાવાદ:-કાંઠાપુર વનમાળી પીકાલી પોળના રહેતો કાન્તીલાલને સંચળ નામની પત્ની, ૬૫૦૦ હોવા છતાં તેણે તા. ૧૭-૧-૪૬ના મરણમાં સાજીકે, સામગા રહેતા પોલ પોળ કાલાબાઈ દેવી કાસની પુત્રી તારા બહેન સાથે લગ્ન કર્યું.

આ લગ્ન બાદ તા. ૧-૨-૪૬ના રોજ એમની જુની પત્ની સંચલ બાઈ ગામે અવસાન પામી હતી. બાદે આ કિસ્સા બંને ધાણું પોલીસ અધિકારી શ્રી. પંડ્યાએ તપાસ ચલાવીને જેક પત્ની હવાત હોવા છતાં બીજી કરવા બાદ શ્રી. કાન્તિ-લાલ પોલ સામે અદાલતમાં ખટનો ચાલ્યેલો હતો.

આ અટલાની મુનાવણી પહેલાં વર્ષોનાં બોસો ન્યાયાધીસ શ્રી દેસાઈ સમક્ષ નીકળતાં પોલે નીચું નીવડન રજૂ કર્યું હતું.

પોતાની પત્ની સંચલ કેટલાક વખત ઘર્ષા અંધ રામથી પિતાતી હતી, બે નાના બાળકોની કારવાર કાલથી લઈ ચકતી ન હતી. મરીનીનાં કારણે કાંઈ માથુસ રાખી સખા ન હતા, માટે આ પરિસ્થિતિ દૂર કરવા આતર ચાચો કાન્તીલાલને, બીજી વાર લગ કરવા આમ કપો દતો, તેની અતિમ ઇચ્છાને માન આપી ઉપરાંત લગ કર્યાં હતા.

મુકામમાં ન્યાયાધીસે શ્રી દેસાઈએ આરોપીના આ બચાવને લગ્નમાં લંક જેક લિસ-રી-કેટ ઊકતા સુધીની સખ અને કે. ૭૦૦) રકની થીકા કરી હતી.

મા-દોકરીને સખ

બોરસદ:-પહેલના પોલ કોરોગાઈ શીતલાઈ બે વર્ષ ઉપર ૨. ૧૨૦૦ આપીને સોની નામની બાઈ સાથે પરણા દતા. બાઈ ત્રીસેક દિવસ રહી ખરમથી કેટલીક જખસો લખને નાશી ચયેલી પંખ બચી. ખનર પડેલી કે આ બાઈ નાપરણ નતની હતી ચોલીસમાં બહેર કરવાથી બાઈને તેની માં સાથે પડોને ચોલીસે લવરપોડોનો કેસ ફરેલ તેથી આ-દોકરીને તથા સાસની સખ થઈ.

પ્રકાશક : ચંદ્રકાંત જીવનલાલ મહેતા 'સોશિયલ કાર્નાલ' પોરમલા રાક, અમદાવાદ.
મુદ્રક : મહિબાલ જીવનલાલ કાંક ધી નવપ્રસાદ મીન્ડીંગ પ્રેસ લીકાંક રાક અમદાવાદ.

સ્ત્રીબોધ

બાળકા માટેનું ઉત્તમ પ્રકાશન

૧૬ માસે એકવાર
પ્રકાશ પાસે દેખાડો

૧૬ માસે એકવાર
પ્રકાશ પાસે દેખાડો

જુન ૬૩
આંક ૬૬

પ્રાથમિક શાળા ધોરણ વીળ માટે આ પુસ્તક છે જેની કૌમત આંક આના છે.

નારી જગતનાં x x x x x

સ્વાસ્થ્ય અને સૌંદર્ય માટે

શાકુધરનાં
સિંદુ સુચનો

+ ભુંગરાળ તેલ:— વાંચને કાળા અને લાંબા બનાવે છે. મગજને દૃઢ કરે છે, ખૂંચી પડેલાં વાળ ફરતકાને છે. ચાંત નિદ્રા લાવે છે.

+ અશોકારિષ્ટ:— સ્ત્રી, મુતબા, દરેક જવાનું:— * પ્રકર, * અનિયમીત માસીક, * સુવારોળ * વેદન, પગે: મટાડે છે.

+ દંતમંજન:— દાંતનું સ્વાસ્થ્ય અને સ્વચ્છતા બાળકને છે. દુધ પે દુધ કરે છે.

+ સૌરાષ્ટ્રીય બિન્દુ:— સ્ત્રીના માંસીકા, નાખવાથી આંખો સાફ રહે છે અને તેજસ્વી બને છે.

જામનગર શાકુધર લેખોરેટરી લિ.

જામનગર (સૌરાષ્ટ્ર)

અમદાવાદ એજન્ટ:— એમ નારણદાસની કુંપની ગાયધુર ચકલા

મુરત એજન્ટ:— શ્રી જગદંબા મેડિકલ સ્ટોર, નાણાવટ, મેનરોડ

ભરૂચ એજન્ટ:— ગાંધી મેડિકલ એન્ડ જનરલ સ્ટોર

વડોદરા એજન્ટ:— શ્રી સ્ટોર્સ માગાની ચોખ સામે, ગાયધુર રોડ

સીને શોખીનો માટે અમુલ્ય ભેટ

સીને આલમની અનોખી
'કલાણી રેણુ કરતું'

દુક સમયમાં

મગટ થશે.

* આલમની અલ્પયખી

* અપગોક્ષા

* સીનેસ્ટ્રાર વ્યક્તિગત પરિચય

* સીને ઉદ્યોગ પર જનતાની દલીલો

* સ્ટુડીઓ સમાચાર

વગેરે, સહિત

ફિલ્મ લાઈટ

કટાક્ષ ભવિષ્ય, દાણીક દ્રામા સીનેમા
સમાચારો અને અપૂર્વ કથાઓ
સાથે જ્ઞાન અને મમતનો રસ સ્વાદ
આપવા એક કોપી જરૂર ખરીદશો.

કિંમત..... ? લવાજમ ..... ?

જેન્સો મોગોમાગ
આપવાની છે

ફિલ્મ લાઈટ ઓફિસ

C/O ઓળાધ પીરમથા રોડ અમદાવાદ

સ્ત્રીબોધ

વર્ષ ૯૪ જુન અંક ૬ ફો

અનુક્રમણિકા

૧ ચંદાનાં પુલ અનુભાષ ત્રિવેદી ૧૧૭

૨ વંદન તને માત કારદા
રતિશાલ ઓ ઓઝા. ૧૧૭

૩ ઓ સમાજ' ઓ સમાજ !
બાઈલાલ વ. મુશી ૧૧૮

૪ યુગરબતી તક્તી કે પદ્માસ દેસાઈ ૧૧૮

૫ ૬ સંતાન વાળી કો રીતે જની
શ્રી. શ્રાવેશ્વરી જૈન ૧૧૯

૬ કરમાઓ ટી જી. શાહ. ૧૨૦

૭ ઓબોધ યુરોપીય સુખદીમા ૧૨૧

૮ ખાપુ શુદીલા દેસાઈ ૧૨૨

૯ અરુણ-નાના અપતર્કર ભોષી ૧૨૨

૧૦ ઈર્મિલા એલ ૧૨૩

૧૧ ખંદો શ્રી. ભોગીલાલ ખત્રી ૧૨૪

૧૨ રેકન એન્ડ જન્મ કાલિની
દેવલાલ પટેલ ૧૨૮

૧૩ જુન માસ કેવો જશે ? ૧૨૦

૧૪ નિરાશીત મહેન્દ્ર કક્કર ૧૨૨

૧૫ આપણો નારી સમાજ ૧૨૮

૧૬ પ્રસ્તુત પરીચય ૧૨૩

૧૭ અવનવા સમાચાર ૧૨૪

એલ્યુમિનિયમનાં વાસણો

શુદ્ધ એલ્યુમિનિયમમાંથી બનાવેલાં સોઢ માટે
સર્વોત્તમ સ્વીકાર્યાં છે.

‘ક્રાઉન’ માર્કવાળાં વાસણો શુદ્ધ એલ્યુમિનિયમમાંથી જ બનાવાય છે એટલે
તેઓ વધુ અને વધુ વપરાય છે. વજનમાં હલકાં, કલઈ કરાવવાની
કડાકૂટ નહિ, ઘાટમાં સુંદર અમારાં એનોડાઈઝ કરેલાં,
રંગીન વાસણો લેટ માટે અજોડ મનાય છે

જવાહરલાલ (૧૯૨૯) લીમીટેડ

—: ક્રાઉન બ્રાન્ડ વાસણોના બનાવનારાઓ :—

કલકત્તા — મુંબઈ — મદ્રાસ — રાજમહેન્દ્રી — રંગુન — એડન

છોકરાઓ માટે!

ડૉ. ડા. રે. જી. બાબામૃત

પીવાથી રૂબરૂ પુષ્ટ થાય છે. એથી છોકરનાં
ઉછરતાં શરીરને ઘણી સારી મદદ મળે છે.

માલીક:— કે. ડી. ડાંગરે કાં. મુંબઈ-૪.

ચંદાનાં યુલ

ઠહેરે છે ફૂલ,

ચંદા ઠહેરે છે ફૂલ

છાખડી કાશીને ચંદા ઠહેરે છે ફૂલ,

રસાવરના અકમાં ને નાવની પર્યંકમાં

ધોળાં એ ફૂલ ત્મને લાગે 'જામૂલ,

છાખડી કાશીને ચંદા ઠહેરે છે ફૂલ.

બહાલીને સંગ, મૃદુલ મનના ઉછરંગમાં

ખરતાં એ ફૂલ પર થઈ જાઉં ફૂલ !

છાખડી-કાશીને ચંદા-ઠહેરે છે ફૂલ.

મહાભારત ત્રિવેદી

વંદન તને માત શારદા

(નેહ વર્ષા નવને તીલાગતી હો, એ રાહ)

વિમળ જ્ઞાન દાત્રી વિશ્વાધારિણી

હો...વંદન તને માત શારદા

આજમુતા અખંડ અલ્પચ રિણી,

હો...વંદન તને માત શારદા.

જ્ઞાનદીપ પ્રકટો ઉર, જડતાસહારિણી,

અતર વિશુદ્ધ કરે, સ્વતાંબર ધારિણી

મધુર બાહિની છો શ્રેય કારિણી

હો...વંદન તને માત શારદા.

મધુર, મદ, સ્મિતે,

મૃદુલ મુખડુ મલકાવતી

અઘગીત ગાતી

શાંતિ સુધા વરસાવતી

"સા વિદ્યા વિમુક્ત ચે" પોકારતી

હો વંદન તને માત શારદા.

રતિપાલ ગોરીશંકર ઝોઝા

ઓ સમાજ ! ઓ સમાજ !

દીંગણા દીંગતી પરણાવી હરખાવ,
કરી ખર્ચ ખોટા મજકાય;
ધરી વહેમ રૂઢીઓને પાણે,
કેળવણી-સંસ્કાર છડું ન જાણે.

મુલાગતો કરતા હાસ,
ઓ સમાજ ! ઓ સમાજ !

વિક્રિય છાના છના ચાલે;
લાઠી સાટે રોકી ચાલે,
ધમોનો તો ઢોંગ કરે;
તાણી રીઠા કરતા કરે;

શો આગ્યો છે વખત આજ;
ઓ સમાજ ! ઓ સમાજ !

વિધવા ઠપે વૈધવ્ય પાણે,
હાળી અશ્રુ ખુલ્લો પાણે,
કુઃખ વગડે એતો વિશ્વાસ,
શિતભોથી ગિયારી પીશાવ,
કુશાવીને કુટતા લાજ,
ઓ સમાજ ! ઓ સમાજ !

સાત્વિક કારો તન્યો આહાર,
મીઠા-મીઠિરે થયા ખુવાર;
ધર્મની ના મજબૂતા ધાક.
ફેજનમાં થયા ખલાસ,
ધર્મ-કર્મનું મધુ રાજ;
ઓ સમાજ ! ઓ સમાજ !

ખુનો-ખટપટ બહુરોજ વખા;
નાનાં મોટાં પાપ વખા;
ચાલે સદો છડે ચોક;
રેસ શોભાની ચાલે હોક.

લક્ષ્મી તો પરવારી નય,
ઓ સમાજ ! ઓ સમાજ !

મધુ ધન ને ધંધા ગયા,
હીરા આપી કાચ મજા;
સત ને સતીયા કોષ ન રવા;
કુઃખ બહીમાં સૌ બળતા રવા;

કોણ ઉગરે આવી પાસ;
ઓ સમાજ ! ઓ સમાજ !

પુનરાણુની તકલી.

ભારતી મંદીર જાતી પુનરાણુ
ધીમે પગથી ભરતી ભરતી
ગીરખતી હો . તકલી કરે હો...
મધુરા મલહર હરત હોડોળે

તરર તકલી કરતી ધુમતી
નીરખતી હો...તકલી કરે હો...
કુમળી નાભુકે હરત અંધુલી

ઉઝળી પુણીઓ ધરતી કરથી
નીરખતી હો ..તકલી કરે હો...
બિજળી પુણીઓ હજવે ધરતી

કુમકુમ હરતે લટકતી ધુમવતી
નીરખતી હો ..તકલી કરે હો...
હવે પવે તાંતણાં એચો

હલો હમકે કરતી કરતી
નીરખતી હો ..તકલી કરે હો...

મૃદુ મૃદુ એમી તાર ધંગાવે
ધીમેથી વળ દધને ભેતી
સહેલતી હો તકલી કરે હો...

ભારતી મંદીર આવી ઉઘા
કર ભોડી વડન કરતી
, સદુ કરતી હો...

ધરતી વાટે હો-

+

(અરબો તૈયાર કરાવતાં નીચેનું ખાસ ખ્યાનમાં
રાખવું) છાંદોનો દ્રેઝ :-ખાદીના ધાધરી અને
ચોળી સફેદ, સાધનમાં ફક્ત તકલી હાથમાં રખા-
વવી. તાળીઓ કે હાંડીઆ લેવાના નહિ, જોળ કુકાળે
કરતાં પતની ઠેકી સાથે ચરોર પથ હલેકાવવું, કુંડા-
ગાની વચમાં ભારતી દેવીના ત્રણ ફોટા ત્રીકોણ
આશરમાં જોડવા.

કુમારી ઉલ્હાસ રેસાધ

ઈજને ઈજની આઘા ન માને;

નિવિરિતીમાં કોષ ન જાણે;

પ્રકરી રહી છે નારિતકાંઠ,

શું થાશે આમળની વાત;

સમજી જા તું ફળી સમાજ

નહી તો યારો તારો નાજ

ઓ સમાજ ! ઓ સમાજ !

સાઈલાલ વ. બક્ષી

એ તમારે સંતાનની
ધ્યાન હોય તો આ
આયામ કરો એના
વિધિ આ લેખમાં
ખતાવી છે.....

હું

સંતાનવાળી

અહિં એક સ્ત્રીની
વાત આપવામાં આવે
છે, જેને સંતતિ થતી
ન હતી પણ આખરે
થઈ.....

== શી રીતે બની ? ==

લેખિકા : શ્રીમતી પ્રાણેશ્વરી જૈન

જ્યારે હું પહેલવહેલી સાફરે ગઈ અને સામુએ પ્રેમપૂર્વક મને ધરના એક ખૂણામાં દીંગલીની માફક સ્થાપત્રીને એસાડી ત્યારે મને એવું લાગ્યું કે જાણે હું કદી હોઈ. મારા પિતાના ઘરમાં એક મેના પાળવામાં આવી હતી. અમે બધા બાળકો એને ખવડાવતા-પીવડાવતા અને એનું મન રાંછ કરતાં હતાં તેમ છતાં તે મેના ઘસાસ રહેતી હતી, કારણ કે એની સ્વતંત્રતા છીનવી લેવામાં આવી હતી.

મને એ મેનાની વાત માઠે આવવા લાગી તે ધીમે ધીમે બિચાર પડી મરી ગઈ હતી. મને લાગ્યું કે સાહરિયાના આ મુંઝામણ ભરેલા વાતાવરણમાં હું પણ એ મેનાની માફક બધાના પ્રેમ મેળવવા છતાં નિષ્કાર બનીને મરી ગઈશ.

મેં એવું ધાર્યું હતું તેવું જ થયું. મારું મન આર દિવાલોની કેમ્પાં દુઃખી રહેવા લાગ્યું હતું લાખ એટલે કરતો પણ ખુદી-આનંદમાં રહી ચકતી નહોતી. ધનના બધા માણસો મારા પ્રતિ ખૂબ સ્નેહ દાખવતાં હતાં. મને મારી મા નેટલો પ્રેમ દાખવતો તેટલો પ્રેમ મારી સાસુ પણ દાખવતી, પણ મારી લગાતી તબીબત ન સુધરી તે ન જ સુધરી.

હું ચોપડીઓમાં લાંબની હતી કે સ્વાસ્થ્ય રક્ષા માટે ચોક્કસી દવામાં ફરવા-ફરવાનું અને બ્યાયામ કરવો જરૂરી છે. મારા પિતાના ઘેર હું નહોતી ફરતો-ફરતી કે નહોતી કંઈ કચરત કરતી તેમ છતાં હું અપૂર્ણ તંદુસ્ત હતી, એનું કારણ એ હતું કે મને સખી-સાહેલીઓના ધેર બવાની, તળાવમાં નહાવાની અને તરવાની, કુવાએની પાણી જેવો મરી લાવવાથી સ્વતંત્રતા હતી. અહિં સાહરિયામાં

એ મધી સ્વતંત્રતા બધ થઈ ગઈ હતી.

ધીમે ધીમે હું મોટી થવા લાગી. એની સાથે જ રીરની તંદુરસ્તી બચવા લાગી. ચર્યાતમાં જે-તણ વરસ તો કોઈ કંઈ ન મોટું પણ ધીમે ધીમે અને દાકારો, વૈદો, દાંખો, અને ન્યોતિયો સમજ બતાવવામાં આવી, એટલા માટે નહિ કે મારી તબીબત સુધરે પણ એટલા માટે કે મને સંતાન પ્રાપ્તિ યાવ. હું મારતી હતી કે જે સી નેટલી સુધરે હોય છે તેટલો સાહરિયામાં આહવા મેળવે છે પણ હવે હું એમ વિચારું છું કે જે સી નેટલા બાળકોની મા યાવ છે તે તેટલા પ્રમાણમાં આદર પાત્ર બને છે, આમ તો મારો બનાદર કોઈ કંઈ ન હતું, પણ મારા સંજોગમાં આવતું હતું કે 'વહુ એવી આવી છે કે એમનો વંશ કુખી જશે.'

આખર મારા પતિને ફરીથી પરણાવવાની વાતો થવા લાગી એ માટે મારી રત્ન મંગિયા મારી. હું 'હા' સિવાય બીજું કંઈ કહ્યું, પણ મારું હૃદય રમતું હતું, હું કોડતા-એસતા બજવાને પોકારી પોકારીને કહેતી, 'હું બજવાને મને સંતાન આપે યા મોત'

એક દિવસે મારા સસરા એક વૈદ્યક સભાનને તેમો લાવ્યા. એમના ઇલાજ વડે એક પડોશીની વહુને સંતતિ થઈ હતી. મને તેમની સમજ રહ્યું કરવામાં આવી. તેમણે નાનો ભેટ. કહ્યું, ઠીક છે, મને ધણ સલામ પૂછા. મેં અને મારી સામુએ બધા સવા-લોના સંતોષકારક જવાબ દીધા. તેમણે કહ્યું. 'વહુમાં કંઈ શેષ નથી.'

'ત્યારે તેને સંતાન કેમ થતાં નથી? મારી સામુએ પૂછ્યું.

આતમાં આ બહુ યુરોપ લાગશે જેટલી રૂંદ મોટી
દશે તેટલી આ બાપામ કરવામાં તક્લીફ પડશે, આ
બાપામ કરતાં આસને અંદર ખેંચો જેથી પેટ
અંદર ખેંચાશે-નાનું મરો, આ કમરત દરેરાજ દસથી
પંદર મિનિટ સુધી કરો.

કમરત રજી:-જમીન પર પીડા અંડે તેમ ચર્તા
પાટ સુધી રહેા. પછી બંને પગેને એક સાથે ઉંચે
ઉઠાવો પછી ધીમે ધીમે કમર, ખભા અને છેવટે
ધક સુધીના ભાગ પર બધું વજન રાખી પગ ઉંચા
રાખો. પાછળના ભાગમાં બે હાથની હથેળીઓ વડે
ટોચ રાખવો અને એ સ્થિતિમાં સરોને રખાય ત્યાં
સુધી રાખો અને પગેને થોડો થોડો વારે સાવકલ
ચલાવીએ છીએ તેમ ચલાવો.

આ બે જાતની કમરત કરતાં કરતાં માફે સ્વા-
સ્થ ફરીથી સરસ થયું, સરી સુપરિન બની ચયું.
અને યુરો એક વરસ પછુ થયું નહોતું ત્યારે મારી
સામુએ ઠેરઠેર જમ્યાથી ટીપું કે વડુને ચડતો દાડો છે.

હું આ હકોક્ત વાંચક બહેનો સમક્ષ રજુ કરવા
ક્યારનીકે વિચારતી હતી પણ સાદસ કરી શકતી
ન હતી. મારા કહેવાથી બ્યારે મારી બે સાહેલીઓ
આ રીતે સંતાનવાળી બની ત્યારે મેં સાદસ કરીને
આ ભેખ લખ્યો કે જેથી બીજા બહેનેને લાલ થાય.

અરે, હાં, બીધિ જતાવવાની હું તો ભૂલીજ
મઈ. આ બહુજ આપરણ છે. એનું નામ 'વિધારા'
છે. મોધીની કુશતિથી મચી યો, એ સ્વાને કુટીને
કષ્ટા વડે આળીને રાખી મૂકવી અને દરેરાજ બ્લાઠ
આની બાર તે લેવી અને તેમાં આઠ આની બાર
આઠ ઉમેરવી એ અને બેઠાં કરી ખાઈ બની અને
પોતપોતાની રૂચિ પ્રમાણે તે ઉપર પાણી કે દૂધ
પી લેવું.

પાછળથી મેં યુર મદારાજને પૂછ્યું કે કમરત
અને સ્વા બનેમણી બરર થું છે ત્યારે તેમણે
કહ્યું હતું કે રૂઝ બાપામ જ બરરી છે. આ તો
રૂઝ કરી શકિ થાય એ માટે હતી.

સ્ત્રી-સુખોપ

સંપાદક:-નારાયણ પુ. મુખર્મીઆ.

૧ કેમીતી રીતે સ્ત્રી અને ઠંડી કેમીતી મોટી
ઉમર સુધી કુંવારી રહેલી યુવતિઓના હેનામાં પ્રેમ-
બાળામુખીની માફક છુપાઈ રહી હોય છે. એટલે
બ્યારે એકાદ અડકળ પણ હલ્યોમિંતા ઉછળતા
આવેજમાં તે મલેલી બની જાય, ત્યારે તેના સં-
મતી પાળો તૂટી જાય છે: અને આવેજના ઉછા-
ળાથી ઉન્મત બનીને પોતાના તમામ બાજુ લાવેને
વિચરી પ્રેમ મસ્ત બની જાય છે.

૨ સ્ત્રીઓને બે વર્ગમાં વહેંચી શકાય. માતાઓ
અને વેશ્યાઓ. જે સ્ત્રી માતા નથી તે વેશ્યા છે.
આપણી યુવાન બાળાઓ આજ કાલ માતાઓથી
અલગ રહેવા માગ છે. અને તેથી જ મુખર્મીની જીવન
અર્થો અને સુદિશાન વર્ગની યુવતિઓ વેશ્યાઓની
ટોચ પાક્તી કેખાય છે.

૩ જે યુવાન પોતાને પરજુનારી સ્ત્રી પસંદ
કરવામાં છોડીઓની મોડા તપાસે છે તે થયું કરી
પોતે સંપૂર્ણ હોતો નથી

૪ જે યુવાન સ્ત્રી ધરતા કામકાજથી અઘાન
છે તે યુવાન સ્ત્રી નથી પણ ચાકરડી છે.

૫ માણસે લગ્ન કરવું સ્વાભાવિક છે. લગ્ન
કર્તા સિવાય સુખી થવાનું નથી લગ્ન કર્યા વિનાના
મનુષ્યો હંમેશાં અસંતોષ અને દેશાંજી પડ્યા વજ-
રના હોય છે. કુંવારી યુરુષ કે સ્ત્રી ૬૦ વર્ષની
ઉમરે ભાગ્યે જ પહેલે છે અને ને તેમ બને તો
હીવાના બને છે.

૬ સ્ત્રી કેટલીક સ્ત્રીઓ હોય છે કે-જેમનાં
અંતઃકરણ ધીરજવાળા હોય છે અને જેઓ કિયા-
ળાની રાત્રે પણ ધર વચર અને હાંધ વિના ચલાવી
લે છે. અને જે નકારા કૃત્ય કરવાથી તેમને ધેલા
અને ખેરાક અને ધર મત્રે તેના કરતાં મરતું તેઓ
વધુ પસંદ કરે છે તેના કોઈ પણ મોટા સફેદમાં
આવાંઓને મદદ આપાય છે.

૭ પ્રસવકાસે જે વેદના બાળકની માતાને થાય
છે. તે સુશીક છે કુરુખ થાય છે પરંતુ બ્યારે યુવનું
મુખ જુએ છે તો હાંસો અનિરેક થાય છે,

બાપુ

સુશીલા' કેશાઈ

જો સ્વતંત્રતા સદેશ તુમ્હારી જય હો !
 છસમે' તુમ જન્મે દેશ તુમ્હારી જય હો !
 યુગ-વિક્રમ ઉઠા બીત પંખો કા ફેલાયે,
 પદસે ઇસકે વહ થકે જૌર-ઝિર જાયે,
 બાપુ તુમ જનકર તીંદ સદેશ ચે આયે,
 કર ફેશા બોલે, કાતર મનુજ અભય હો !
 જો સ્વતંત્રતા સદેશ તુમ્હારો જય હો !
 છસમે' તુમ જન્મે દેશ તુમ્હારી જય હો !-૧
 પશુતાકે ઇશમે' જન પ્રતિદિસા જાગી,
 રાઈ ચિસ્લાઈ જનતા મરત અભાગી,
 પર તુમ પહલે હી સમુખ જો વેરાગી,
 કહે જીત સત્ય કો જયમે' કમા સંક્રમ હો !-૨
 તુમ એક અજોઠા એક શાલમે' લિપટે,
 જૈસે સંસ્કૃતિ કે સત્ય કાલમે' લિપટે,
 યા મહુલ કાવ હો અંતરાતમે' લિપટે,
 જો પાવન મુનિવર ભેષ તુમ્હારી જય હો !-૩

કાસકે કાસિત મેં ભેદ હુઆ જન બારી !
 તુમ સેતુ-બધુ જન મયે મિતા તૈવારી,
 જો મહા મનુજ પ્રખર તુમ સા ઉપકારી,
 બોલે કિ સમન્વય મેં ન તનિકે સંક્રમ હો !-૪
 તુમ બોલે, શાનવ માનવ ગતિ પાનયે,
 નર કમસે કમ પીઠા કા બાર ઊઠાયે,
 લે સત્ય અર્ધિશા ચરમ કાતિ જન પાયે,
 અપનેહી અપને મન પર પૂર્ણ વિજય હો !-૫
 કહતે કહતે મલરિયે ન હમ મુન પાયે,
 થઈ વહ જર પશુ યા ખાર નહિ દેખાયે,
 માનવ કમસે કમ માનવ કા અપનાયે,
 ઉસકા કમસે કમ અપને સે પરિચય હો !-૬
 તુમ દર, દર, હાં બહુત દર હો બાપુ !
 હમ મંપા હેં પર તુઝ સફર હો બાપુ !
 આહોં કે મનમે' તુમ મયુર હો બાપુ !
 દેવેશ બાપુ કહીં ન તુમસે બપ હો !
 જો સ્વતંત્રતા સદેશ તુમ્હારી જય હો !
 છસમે' તુમ જન્મે દેશ તુમ્હારી જય હો !-૭

સફળ યાત્રા

અનુક્રમ

યાત્રીઓ કાશીથી આવે, મંજાના જળને લઈ, જળ પાને થઈ કાતિ, મર્મ આંખ બોલતો,
 રમેશ્વર ચંદવાને, આસ્થા સદ્ગ પાત્રને મઠી. ૧ મૂંઝી આદિષ આપીને, બેઠો થઈ માગે કાપતો. ૭
 ઉન્હાળો આકરો ધૂપે, અગ્નિશા તણખા યકો, નાત્રાણુઓ વરે 'મુખાં', જગાડ્યું જળ શુદ્ધતે,
 દેહના દેવળો મળ્યે, મરવેદ અભિષેકથી. ૨ સફળ યાત્રા થઈ શાને, અભિષેકે હૃદયે થશે ! ૮
 સંઘ યાત્રી તણો પન્થ, કાયે સે દરિ, નામ લઈ, વડે બે હાથ જોડીને, ભક્ત જો યાત્રીઓ થતિ,
 ધણેલી ધૂળમાં દોઠા, મર્મકા હાકતો ત્યાહિં. ૩ રમેશ્વર નંદવાઘોડ, અમતા અભિષેકથી. ૬
 માર્ગમાં તરફ તો, તરસે જીવ છુટતો, ફાટી આંખે પડ્યો હોલ. ૪ સફળ યાત્રા થઈ લેની, સર્વોન્નમ રૂળ લામશે.
 જીભડી બંધારે આવીને, કંજાળ દીન આ દસા, જીવનદાન તણે' કુપ્પ, યાત્રાથી સુવિશેષ છે. ૧૦
 જોઈને હરિતા ભક્તો, માગે સૌ જટ કાપતા. ૫ + 'સફળ યાત્રા' પૂર્ણલાલ દલવાડીના કાવ્યને
 જિન, જિવ નહી મુખે, વાંચી કો ભક્ત કાવયથી, આધારે રચેલું.
 દુઃખીના દુઃખની ગાથા, મંજાનું જળ કાતિથી. ૬

જયંત રાઠર બેરોશી

પતિપરાયણ, સહનશીલતા, ત્યાગની સીમા આંકી
અમરતા પ્રાપ્ત કરનાર રામાયણની એક સતી

ઉર્મિલા

લેખક

“એક્કલ”

સી જોમા સહનશીલતાનો ગુણ પ્રાધાન્યે હોય છે. ત્યાગ એ ઓત્તરી કસોટી છે, સેવા એ ઓત્તરનું ભૂષણ છે, તે સહનશીલતા એ ઓત્તરની પરિભ્રમણ છે એમ કહી શકાય.

વેદકાળથી ઓછોને દરેક વિષયમાં સાહિત્ય, સંગીત, વિદ્યા, નૃત્ય, અલંકાર, વિજેરમાં પુરુષની સાથેસાથ સ્થાન આપવામાં આવ્યું છે તે ભેવા બધાએ તો તે સ્થાન ધણી જ સારી રીતે—ઓ-જોએ આજ સુધી યોગાવ્યું છે.

ભૂતકાળમાં ઓછો રાત્રનારણ્યમાં પણ બાગ ભેતી, ગૃહ વિષયો ચર્ચાતી, અને નિવેડા ધાવવા પ્રયત્ન કરતી.

ઓ એટલે ગૃહિણી એ વસ્તુ જાણી, પરંતુ પર જ જાયવળું—પતિને દરેક વાતે સંતોષ આપવે એટલેથી જ ઓત્તર કર્તવ્ય પુરું થતું નથી—પણ પતિની દરેક પ્રવૃત્તિમાં રસ લઈ તેમાં જાગીદાર થવું એ જ ઓત્તરનું ભૂષણ છે.

મૂળ વિષય કોડી ફું બડો ઉતરી ગયો તે બદલ ક્ષમા માગ્યું છું.

મહાભારતકાંડનું સંતોષ બધાએ, દ્રૌપદી, કુંતી, માંધારી, ઉત્તરા, એટલાં પાત્રો દ્વારા કર્યાં, સી કેવી હોવી ભોધાએ અને ઓત્તર કર્તવ્ય થુ છે—તે, પ્રસન્ન તેમજ હઠોઠોથી સ્પષ્ટ રીતે વર્ણવી બતાવે છે.

મહાકાવ્ય રામાયણમાં પણ સીતા, જનકી ને કૌસલ્યા, કવિએ આલેખી છે ને તેમના ત્યાગ, તપ, સેવાની પ્રશંસા કરી જનત્વ કરમાં પૂજનીય તરિકે રચાવેલ છે.

એ સાચું કે સીતાજી; પતિ સાથે વનવાસ સેવી અતિ કષ્ટો વેડી, એક પતિવ્રતા આદર્શ નારી તરિકે પંડામાં ને જનકીએ ભક્તિમાં લીન થઈ પ્રભુ અરણ્યે પ્રાણપાંજી કરી નિર્મળ હૃદયનો શુદ્ધ પ્રેમ દાખવ્યો; અને વંદનીય જનનાં. કૌસલ્યાએ પત્યરત્ન

કાળજી કરી દુષસહ પુત્રોને વન વિદાય આપી ત્યાગની સીમા અંકિત કરી.

પરંતુ એ ત્રણે ફેવીઓ કરતાં વધારે મહત્વનું ને ઝોરવળું સ્થાન એક બીજી જ બ્યક્તિ ફાળે ન્યાય છે જો કે—રામાયણકારે તેને બહુ મહત્વ આપ્યું નથી છતાં તેનો ત્યાગ, તેની ભક્તિ, તેનો પ્રેમ વિજેરે કંચન જેવાં નિર્મળ અને સ્વર્ણ પ્રકાશિત છે.

તે બ્યક્તિ છે ઊર્મિલા.

તેણે પતિ સાથે વન જવાની છદ્ધ—સીતાજીની માફક ન કરી ને હરતે મુખે પતિને વિદાય આપી. તેને આઘાત લાગ્યો છતાં હૃદયની વેદના મુખ પર ન જણાવા દીધી. ને ચૌદ વર્ષનો કપરો વિયોગ હરતે મુખે સ્થિર આગવી લીધો.

શું તેણે કેમનીનાં કહણ વચન નહિ જાણ્યાં હોય ?

રામ સીતા ને લક્ષ્મણની વિદાય થઈએ કૌટલ્યનાં કષ્ટપાત અને રાજ દુઃકરયનો પ્રાણ ત્યાગ શું તેણે નહિ ભેળાં હોય ?

અરે ! રામ સીતા લક્ષ્મણને વનમાં મુકી પાછા ફરતા સારથીનું કબુલ આકંઠ તેણે નહિ દીકું હોય ?

અયોધ્યા આખો રામ વનવાસ પાછળ રુદ્ધ કરતી દરો સારે મદેલના બરાણમાં બેઠેલી ઊર્મિલાનાં હૃદયમાં કંઈ લાગણી નહિ થતી હોય ?

ને.....

“વન જતા રમતા યુવરો પણ સંભળાતા બધ યાદ છે. ઊર્મિલા મવાણમાં ઊભી થાય છે અને અ-રિવના જમણી બાજુના ખૂણામાં લક્ષ્મણે મિતરેલ એક મિત્ર ભેટામાં તલ્લીન બને છે.

એ પંખી વૃક્ષની એક કાળ ઉપર બેઠાં છે. ઓત્તર પંખી આકાશમાંથી કાળ ઉપર આવવા પ્ર-

જાગણી હજી ભતની અંગનાએ ઠેકી રીતે કીર્તિમાન ને સુધાવ્યો અને
પ્રેમી જાન્યો તેને પ્રણય દિરસો આ ઐતિહાસિક નવલિકા આપે છે

બંદી

અનુવાદક .

શ્રી ભૃંગીલાલ મ ખત્રી

કૌશી થી તે નીચે એક માનવા સુધીને
ભગતખડનો પ્રદેશ સ્વેત હજોના જગલી બોલમ-
લોથી ત્રાસી ગયો છે તેમાં રહેલી પ્રભાવપરત
બની મઈ છે. ચિન્હુ નદીની પૂર્વ તરફને આબોયે
પ્રદેશ હજી લોખાએ કપાએ કરી પોતાનું અધિપત્ય
ઠોકી બેસોયુ છે, અને ત્યાંથી કાશ્મીર, માગવા
અમર સૌરાષ્ટ્રના મુખે ઉપર વાર પડીએ કુમ્ભાઓ
કરી ત્યાંની જનતાનાં ખૂન કરીને જે આવ્યુ તે
હુંડી સમને બાગી ભય છે આવા કિસ્સાઓ એક
એ નહી પણ સેકડોની સખામાં બની રહ્યાં છે
પ્રજના જીવનમાંથી સ્થૂળ અને કીર્તિએ વિવાધ

મળ કરણ હોય, તેવા પુસતુ એ ચિત્ર છે
નિઃશ્વાસ નાખી કીર્તિલા પાછી ત્રાસમાંથી
દર... દરની ધનરાધિ ઉપર દ્રષ્ટિ દેકે છે-પરણ
ફિટી કબ નાં જોડાએ સિવાય તેની દ્રષ્ટિએ કંઈ જ
આવુ નથી "

કીર્તિલાએ દરને મુખે ચોદ વર્ષનો પનિ નિ
ચોમ સહન કરી લીધો અને પતિની-મુખ વાચ-
નામાં પ્રભુ ભક્તિમાં એકાગ્ર બની

ન તો તેણે કદપાત કયું કે ન તો તેણે હા
અને ભાવમુખ ચવા દીધું, પરણ હુદની વ્યથા
હૃદયમાં જ સમાવો પોતા ॥ સ્ત્રીતનુ ખર્ચ પ્રબલ
દાખરી રહીશીલતાની, ત્યાગની અને પતિપરા
મણતાની સોમા આંહી અમરતા પ્રત કરી

એમાં જ તેના પતિવ્રત ધર્મ ને નિર્મળતાની
ખરી કસોટી હતી. કે એથી તેણે પોતાના પનિવત,
ગૌરવને સ્વપ્ર પ્રકાશિત બનાવ્યું

ભલે! રામાયણકારે તેને મદ્દ મદતા આપી
નથી પરણ રામાયણનાં-અન્ય સ્ત્રી-પાત્રોમાં અખડ
-સ્ત્રીતનુ પ્રતિમુર્તિ તરિકે, અને એક આશ્ચર્ય નારી
તરિકે કીર્તિલા સર્વામ્ય રશાન મેળવી ભય છે.
વંદનીય છે એવી ભારત મહિતાઓ

લીધી છે આ મર્યા સહમર્મથી કેવી રીતે માજ
કદવો એવી મુર્ચે વિભાસભૂમાં પડ્યાં છે આ મુઠે
લેવા અચરારક પગલોએ લેવાનો નિશ્ચયાત્મક
નિર્ણય લેવાને માટે આજે કાશ્મીરના ગામ લલિતા
દિત્યે એક રાજપરિષદ બોલાવી છે. વડાપ્રધાન યશ-
રશ્વ, યુવગજ કુમારશ્વ મહાનવાખ્યશ્વ ચંદ્રપીઠ,
નર્મ-પાલ કીર્તિમાન તથા અન્ય સામતો અને
મહામંત્રીઓ અબીગ મુદાએ સૂચના આપનો ઉતર
એસીને બાનો નિવેડો લાવવાની યોજના વિચારી
ગલા છે મર્દમ પ્રમારનો પૂર્ણ વિચાર કર્યા પછી
એવો ઠાપ કરવામાં આવ્યો કે મહાનવાખ્યશ્વ ચંદ્ર
પીઠના નેતૃત્વ હેઠળ એક સેના જલમ જે મોઠલવી
અને અથોની સેનાના નાવક તરીકે નર્મ-પાલ કીર્તિ-
માનને નીમવા. આ નિર્ણયને સમરન નગરજનોએ
સહય વધાવી લીધો

ચિન્હુનદીના પૂર્વ તરફના તદ ઉપર હજોની
સેના જાનની નાખીને પડી હતી. આસપાસ માદ
જાલો આવેલાં હોવાથી આ હાવણીઓ એકદમ
નજર ચડે તમ નહોતી, પરણ મુખયરો દારા આ
નામાચાર ચંદ્રપીઠ અને કીર્તિમાનને મળેલા હતા,
એટલે એક દિવસે સુપરિન સમયે ચંદ્રપીઠે હજોની
હાવણી ઉપર ઓચિતો દસ્તો કર્યો સખમતમાં
સાંત અજાતા જાલમાંથી કે સ્ત્રીરત સમી માનવ
ચીસો સખમતાર લાગી ગયું કલાકે સુધી સતત
ગ્રુથક સુદ આશુ. ભરતીય અસિધારિયો અને
ધુનધારીઓએ મન હુજોને એક પછી એક જમી
પર સુવરાવગ લાગ્યા. પરણ સતુ સેનાની બાકી રી
અકમી સેના જે હજીસુધી જામસર્ગ જાપાઈ રહી હતી
તે એકદમ ધસી આવી આ એમને ભારતીય વીરો
સ્તબ્ધ બની ગયા સતુજોનો હવે તો ચોક્કસ વિજય
ચંચાને હતો, છતાં પીઠ દેખાડીને - બાગી જતુ એ
વીરોનો પર્મ નહતો એટલે તેઓ અચ્છને મુકીમાં

રાખીને લગ્ન લાગ્યા બીજી તન્હ સુનુદલ વિજયના નજામાં મસ્ત હતું એ જ સમયે પશ્ચિમ તરફની પર્વતાવસિઓમાંથી કાબૂ જાણે ધોધાએ ની લાંબી કતાર આવતી જોવામાં આવી તેમના જનીર પશ્ચિમ વોથી આખું જનક ધુણ ઉઠ્યું ત્યાં ધોધાએની મોખરે એક મોગ સફેદ ધોધા હુલ નીર કાળિ- માનને જોતાંની સાથે ભારતી સૈનિકામાં નવજીવ નેના સચાર થયો ફરીથી કુદ્ધ બિનાદથી રસે દિશાઓ ગાળ જોડી સુનુદલ આ નવા આપમનથી હેમનાઈ ગમ્મ અધારોદિજોના મરજીતે લફટાની સામે તર્યો ટકી શક્યા નહિ

ગતર્નો પહેલાં પહોર પૂરા થયો હતો કાશ્મીર રાજ્યની વિજય સેના પર્વતની ખીણમાં રાત્રીઓ નાખીને વિજય કરી રહી હતી એ વખતે એમએક બે સૈનિકા રોનાપવર્ષ કાળિમાનની યીમીગમાં આવાને સૈનિક દમે સંકાપ દીને જોવા "શ્રોમનુ રાગીર પામે એક સર્જાના આશ" લલના આપને કંઈક અરજ કરવાને મોઝે હોમી છે યીમીરની અંદરે ઓને પ્રવેશ નહિ કરતા દેવાને હુકમ હોવાથી અને તેને અહીં હાજર કરી નથી"

આ સાંજળીને કાળિમાન યીમીરની ખદાર આળ્યો પેલા બે સૈનિકા તેની પાખે સન્માનપૂર્વક ઉભા રહ્યા હારા સુધી પહોંચે તે પહેલાં તેઓએ જોયુ તે પેલી ઓ ત્યાંથી જતી દેખાઈ

થોડેક દૂર એક ઓને આનંદાદ જનજાતો હતો કાળિમાન તે અવાજની દિશા તરફ જંકદમ આગળ વધ્યો, થોડેક દૂર ગયા પછી પેલા બે સૈનિકાએ કાળિમાનને બહારી લીધા, અને એક સાહિતિક જીવને ઉચ્ચાર કર્યો એ સાંજળીને આગળ પાછળ સતાઈ રહેતા બીજા પચાસેક સૈનિકા કાળિમાન ઉપર ટૂંકી પદ્ધતિ અને તેને જીવવાનું જનવવામાં આળ્યો

કાળિમાનને દબે ખમરપડી કે પેલા બે સૈનિકા સુનુના ગુપ્તચરો છે, પંચેટ હવે તે લાચાર હતો એક વિશ્વકો કાલ કાળા ધોધા ઉપર તેને બેસાડાને તેનાં છરીરને ધોધા સાથે દોરવાથી બાધી દીધુ અને તેની પાછળ એક જજકન સૈનિક ખેંસી ગયો સર

કારનો હુકમ થતાં સૈનિક એ ધોધાને તાણવેને હાંકી મૂક્યો

રસ્તામાં કાળિમાનના મનમાં કેટલીએ જાતની અશુભ ચિન્તાએ ઉદ્ભવી પરન્તુ તેમાં એક વાતનું તેને વા-વાર વિચરમ થતું હતું સુનુદળનો સગદાર એ પેતાની પાસે જ ધોધાઉપર ચર થયેનો હતો તેના હાથને રખઈ થયો ત્યારે તેના હાથ તેને નાજુક અને કામગ લાગ્યા તથા તેના સખરોમાં વીણાતો કણખર જણાતો હતો એટલે કાળિમાનને એવા વહેમ આપેા કે પેતાને કેદી બનાવનાર ઓ છે કે પુરુષ, પરન્તુ તે પાકા નિશ્ચય કરી શક્યો નહિ

સવાઈ થતાં થતાં તે બપોળે હુથુ રાજ તોર અજુના મહેલના ચોકમાં આવી પહોંચ્યા ત્યાં ગયા કે તરત જ મહેલના અસત્ત્વ સૈનિકાએ સરદારને અલમી આપી ત્રથમ સરદાર ધોધા ઉપથી નીચે ઉતર્યા તેને ઉતરના જોવા કે તરતજ તે સમજી ગયો કે એ સરદાર ઓ છે, કારણ કે તેના કોર્પ- પ્રાણમાંથી લાંબા નાગજુના ફેણવાળીની એક લટ ખદાર દેખાતી હતી હુકમ ક્વચની અદર પીનપં યોધિરોની પશ્ચુ રહેજ સાજ ઝાંખી થતી હતી; તથા અતિશય યાદને લીધે તેનું સફેદ મોઝે લાલ જતી ગમ્મ હતુ

કાશ્મીરની વિજયસેનાનો વિજયોજ્જ્વાલ કાળિમાન બહો જનતા વિવાદમાં પલટાઈ ગયો યુદ્ધનું સ્વરુપ દબે વડુ બીવજી જતી ગમ્મ કાળિમાનની મુશ્કિલ એ કાશ્મીરને માટે હવે જીવનમગ્નુનો પ્રજા જતી ગયો દરરોજ સાંજના રુખમે દુર્ણ રાજકુમારી અજનાદેવી કારાગૃહમાં બાવીને કાળિમાન સાથે જુલો જુલો જાતની ચર્ચા કરતો હતો કેટલીક વારતો પેતાનો સગા પ્રકૃતિને લખને સુનુના હાથે જાદો બનો બવા માટે તેને મોઝા ઉપાલભ પશ્ચુ આપતી હતી પરન્તુ કાળિમાન સદા મબીર, ધુરમે ચિત અને સન્માનપૂર્વક જવાબ વાળતો હતો

અંજોનોએ જે હજી રૂપરીઓને કાળિમાન પાસેથી સેનાની બુદ્ધરચનાનો ભેદ મેળવવા માટેનો જોર સોંપ્યો હતો કિર્તીકોટ્તમ એ વચન બોલ્યો

પોતાના અનુપમ સૌદર્ભની માહકતાથી એને વજ્ર કરીને પોતાનું કામ કરાવવા ઇચ્છતી હતી. પરંતુ એ વીર કીર્તિમાન તેમની જાનુજરી અગિના મોઢમાં રહેજવણુ ફાસાઈ નહિ. છેવટે થાકીને એ કૂપપરીએ અંજના સમક્ષ હાજર થઈને બોલી કે કીર્તિમાનની પાસેથી કોઈપણ પ્રકારનો બેદ જાણવો એટલે પૃથ્વરમાંથી તેજ કાઢવા સમાન છે. એ પછી અંજનાએ આ કાર્ષ માટે દડાપથ ચિચિગુલને નીચે ચિચિગુલે કીર્તિમાનને જેવમાં અસહ્ય કષ્ટ આપીને બેદ જાણવો પ્રયત્ન કર્યો. ધીમે ધીમે તેના મોજાન ઉપર કાપ મૂકી દીધા કિયાળાની કકકટતી ઠંઠીમાં તેને પત્થર પર સુવરાબ્યો અને સખત તરખીમાં તેને એકજ પવાણું પાણી આપ્યા દિવસમાં આપ્યું. છતાં કીર્તિમાન રહેજવણુ ગયો નહિ.

કીર્તિમાન મરણ પમારીએ પડેલો છે. અંજનાએ વિચાર્યું કે હજુ પથુ એ ગાની જાણ તો સાફ. કારણ કે મુઠ્ઠા હવે પરાકાષ્ટાએ પહોંચી મધું હતું. એટલે અંજના પોતે કારાગૃહમાં ગઈ. તેણે ભેંધું કે કીર્તિમાન અચેતન અવસ્થામાં એક પત્થર ઉપર મૂકાવજા પડેલો છે. અંજનાનું મુતેલું નારીકેદવ એકદમ જાગૃત થઈ ગયું. અતાર મુઠ્ઠો તેનું જીવન રજુમિમાં જ વ્યતીત થયેલું હતું. શુન્યોતો પરાજ્ય કરવામાં તથા હિસક પથુઓનો વધ કરવામાં જ તેને ખરા આનંદ આવતો હતો. જ્યપથુ માં જ તેની મા મરી જવાથી પિતાના સરેસથુમાં એ ઉછરેલી એટલે તેના સૈનિક જેવી તાલીમ મળી હતી. હુંજુ રાજને આ એકજ સંતાન હોવાથી અંજના અવિભવની કુર્જ રાજ્યની અધિષ્ટાત્રી જનવાની હતી. એને અતાર મુઠ્ઠો એ કલ્પના પણ નહોતી આવી કે સાજન અને સૈન્ય સંગ્રાહન સિવાય એને જીવનમાં કોઈ બીજી ઇચ્છાઓ છે. પરંતુ આજે કીર્તિમાનને સંગ્રાહીન સ્થિતિમાં ભેળેને તેના કામજા હલ્લમાં એક વિચિત્ર કાવતો ઉદ્ભવ થયો.

કુશકાવ કીર્તિમાનને પોતાના સખજ બાકુઓ વડે તરત જ લેવાઈ લીધા અને છાતી જરસો આપીને તેને પોતાના ખંડમાં ઘસ મઘ. ત્યાં જઈને કુસુમ સમાન કામજા પથંગ ઉપર તેને સુવરાબ્યો આપી

રાત અને દિવસ જુદા જુદા પ્રકારના ઉપચારો કરતાં કીર્તિમાન મૃત્યુના મુખમાંથી પાછો ફર્યો.

સવાર થતાં જ રાજધાનીમાં હાઠાકાર થઈ રહ્યો કે રાજકેરી જેવમાંથી નાસી છૂટ્યો છે. તોરખાજુ મણે શરસે ઘસ મઘે. સાથે સાથે એ ખોન્ન પથુ થયો. કેટલાયે પ્રદરોએને એણે હડતી કિધા કરાવી.

અંજના હવે શુન્ય સામે લડવા જતી નથી. તેના હલ્લના અંતર તમ ખૂણામાં એક અઘાત કરી ફરી નીકળ્યો છે, જેની અરખસિત ધારાથી તેનો સમરત હલ્લ પ્રેક્ષ કોળઈ રહ્યો છે. હુંજુ રાજકુપારી કાવનાઓને કેવી રીતે દખાવવી તથા કેવી રીતે દુખાવવી એ કીર્તિમાન નહોતી. તેથી તે મણેજી બાકુન ઘસ મઘ. તેણે પોતાના હલ્લમાં આવેલી કાવનાઓને કીર્તિમાન સપથ ખૂણી કરી દીધી.

“અંજના, તમારા જેવો સોમતી મેળવવા માટે તો જન્મ જન્માન્તરનું પુણ્યસચિત થયેલું હોયું ભેળે. કુપરાશિત્રી સાથે શુભેના બંડારવાળી તપાસા જેવી સી ત્રિલોકમાં પણ મળવી મુશ્કેલ છે.”

અંજના આ સાંકળીને મૂંઝી રહી. આકાર દર્શાવવાને માટે પથુ તેની પાસે જાગે નહોતા.

કીર્તિમાને આગળ કહેવા માંડ્યું. “પરન્તુ ખંડી હું છું એટલે જો કું તમારા જેવો સ્વતંત્ર હોત તો આપણે એક મેકને યોગ્ય ગણાત. અતાર તો તમે મારા સ્વામિની છો અને કું તમારા ખંડી છું.”

અંજનાએ ઉત્તર આપતાં કહ્યું. “તો કું તમોને ખંડીઆનામાંથી છૂટા કરોજ આજ રાતે આપણા રાજમહેલની પાછળના ભાગમાં મારો કુતવેગી પોડો ઉભેલો દરો. આપ તેના ઉપર સ્વાર થઈને ખૂંટીશો ઓનર જઈ શકો છો.”

“પરન્તુ રસ્તામાં તમારા સૈનિકો મને જરૂર પડી લેશે” કીર્તિમાને સંકાકરેલો પ્રશ્ન કર્યો.

અંજના ધકીક ચૂપ રહીને બોલી. “એની ચિન્તા આપ કરો નહિ. કું જતે જ તમારી સાથે આવીને આપને સહોસદામત રીતે મારા રાજ્યની સીમા બંધાર મૂકી જઈશ.”

રાતાના ઉદ્ભા પ્રદારમાં કોર્તિમાન કાળા ધોડા ઉપર અને અંજના સફેદ ધોડા ઉપર સ્વાર થઈને નગરની બહાર પૂર્વ દિશા નરક નીકળી પડ્યાં. એ મહિના પછી અંજનાએ આને ફરીથી સૈનિક વેશ ધારણ કર્યો હતો. પગે બોલીસ જેવું પહેલું હતું; કમરની આજપાસ સાફ પાંખો હતો; તેની ઉપર વૃદ્ધરથળને દોકવા માટે લોહનો કવચ પહેર્યો હતો અને માથા પર લોહનો કોર્પસાણ પહેર્યો હતો.

સતત એ કલાક મુસાફરી કરીને બન્ને અંજના હથેરા રાત્રી અને કાશ્મીર રાજ્યની / સીમાનજી પહોંચી ગયાં.

અંજના ધોડા ઉપરથી પહેલી ઉતરી તે પછી કોર્તિમાન ઉતર્યો. ઉતરીને એણે કહ્યું “મારા રાજ્યની હા અહીં પૂરી થાય છે. એ પછી આપના રાજ્યની હા આવે છે”

એણે કહીને હતાજ બનીને પોતાના ધોડાની પીઠને ટેકા દઈને ઉભો રહ્યો. હવે કોર્તિમાન માત્ર થોડોક પગમાં પોતાની પાસેથી ઉડીને અદ્યત્ન થઈ જશે એવો એને ધારતો રહેતો હતો. એણે ચરીર ભાવાવેશથી કંપી ઉડ્યું. મ્હોં એકદમ ફીકડું પડી ગયું. આંખમાંથી આંસુનો પ્રવાહ ચાલ્યો. કોર્તિમાને આત્મર મુઠી અંજનાની સામોસામ ભેવાનો પ્રવલ મુઠાં કરેલા નહોતો, એથી એના સોંઠાંસારને તેને બાજ મસ્થો નહોતો. આને તેણે પ્રમથવારજ તેની સાથે ભેળવે બોલ્યો.

“અંજના, તો હવે આપ મને મુક્ત કરો”

કંપતા અવાજે અંજના બોલી “આપ હવે સ્વતંત્ર છો. સામેજ આપનું વિસ્તૃત કાશ્મીર રાજ્ય આપની રાહ ભેળ રહ્યું છે.” એના શબ્દોમાં માર્મિકતા સ્પષ્ટ તરી આવતી હતી.

કોર્તિમાન આ સાંભળીને અધીર થઈ ગયો. તેણે અંજનાને પોતાની તરફ ખેંચીને છાતી સરસી આંધી દઈને બોલ્યો “કોર્તિમાનનું ચરીર તો અંજનાના કારાગૃહમાંથી મુક્ત થઈ ગયું, પણ તેનું હૃદય હજીયે બંદી રહ્યું છે, અને કાશ્મીર રાજ્ય આપણ બન્નેની વાટ ભેળ રહ્યું છે.” અંજનાના કપોલ પ્રદેશ પર આંખી રાતાજ આંધી મઠ.

સરોરેય થયે હજી એ કલાક પણ તકિ થયાં હોય ત્યાં બન્ને પછો: તરફથી મહોઉદ્દિની માફક સેનાઓ આમળ વધવા માંડી. સહસા બન્ને પડ્યા સૈનિકાએ રણભૂમિના મખભામમાં પોતપોતાના સેનાપતિઓને ઉભેલા ભેળા. તેઓ યુદ્ધ બંધ રાખવાનો સંકેત કરી રહ્યા હતા. કાશ્મીરની સેનાએ એણે તો તેમાંથી એક હતા કોર્તિમાન અને હજી સેનાએ એણે તો તેમાંથી એક હતો અંજના દેવી.

એ વરજના સતત નરસંહાર પછી આને બન્ને રાજ્યોમાં કોર્તિ સ્થપાઈ મઠ. બન્ને દેશના વિશેષો આત્માની વિરહ મહારાત્રિનું અવસાન થયું. યુદ્ધ ઓરચેથી પાછા ફરેલા સૈનિકા પોતાના પ્રિય સ્વજનોને મળી રહ્યાં છે. તેઓ ફરેલેથી અંજનાને ધન્યવાદની સાથે આજિવાંદ આપી રહ્યાં છે.

૬

પાપ છાપરે ચડીને પોકારે છે બપોરે સત્ય વલોવ:છંને આખરે બહાર આવે છે. સત્યમાં પહેલાં ધુ:ખ છે પણ અંતે મુખ છે. સત્ય, નીતિ અને શ્રદ્ધામાં જીવનની સફળતા છે. (૧)

સમાજ કે દુનિયાના ભરણી કરી નજીને પોતાના હૃદયને જાણું જાનવું શામ કરવાનું હોયો દેવું નહિ, કારણ દુનિયા એની પ્રથમ નજરે સત્યને અસત્ય કહે છે પણ આખરે તેને સત્ય સમજાય છે. (૨)

ઇન્ડોનેશિયાની મુકિત હૃત અને શ્રેષ્ઠ સન્નારો રેકન એક જંગ કાર્તિની

જેમણે માનવ સંસ્કૃતિની જ્યોતને જલતી રાખવા માટે પોતાના જીવનનો મોટો ભાગ ગાળ્યો છે તેઓનું કાષ્ઠ પશુ દેશ અથવા રાષ્ટ્રમાં સર્વોપરિ રથાન ગણાય છે. તેમના જીવનની એક એક યુક્તિ આપણને કર્તવ્યપથની ઝાંખી કરાવે છે અને એ કર્તવ્ય પાલનમાં ભાવી, સામાજિક તેમજ સાંસ્કૃતિક વિકાસ અવશ્ય છે. ફક્ત ઇન્ડોનેશિયા નહિ પણ સાંગએ જન્મતળા ઇતિહાસમાં રેકન એક જંગ કાર્તિનીનું નામ ચિરસ્મરણિય રહેશે કારણ કે એ દેરી માનવતાની સાચી પ્રતિક અને પોતાના દેશ અને દેશવાસીઓના હિત ચિન્તાનમાં અદ્ય તત્પર રહેતી હતી.

કાર્તિનીનો જન્મ ઇ. સ. ૧૮૭૮ ના એપ્રિલ માસની ૨૧ મી તારીખે ઉચ્ચ કુટુંબમાં થયો હતો તેના પિતા જાપરાના એક રીન્ડ અને આગરદાર ગૃહસ્થ હતા એ સમયે સામાજિક બુધ્ધિના કારણે નારીની ઉન્નતા કરવામાં આવતી હતી અને તેને કેળવણીથી વંચિત રાખવામાં આવતી હતી. બાલિકા કાર્તિનીમાં સ્ત્રીઆતથી જ જુજવાની વિશેષ હોય હતી, પણ સ્ત્રીજુ નિવારણારને પરિણામે તેના માતાપિતા તેને વધારે જુજાવી યાયા નહિ અને આર-વરસની વય થતાં તેને યાજામાંથી ઉઠાડી લીધી તે અત્યત કુશાથી-ભુદિ અને અધ્યયનશીલ પ્રકૃતિ વાળી હતી. ભણવાનું સુકી તેનાં તેને મધુ જ કુ. ખ થયું અને તે મનમાં ને મનમાં અત્યત ઉદાસ અને ચિન્તાગુર રહેવા લાગી, પરના કાષ્ઠ એકાન્તપ્રણામાં એકાંતે તે હંમેશાં એવા ઉપાય વિચારતી કે જે તેના સુના જીવનપથમાં પ્રકાશની રશ્મિઓ વેરી શકે. તેણે પુસ્તકો અને પત્ર-પત્રિકાઓની સહાયતા વડે પોતાના અભ્યાસને પૂર્ણ બનાવવા પ્રયત્ન કર્યો પણ તેની યાન-પિયારા કાષ્ઠ પણ પ્રકારે પરિવૃત્ત ન થઈ, જન સેવાના કાર્યને જનજ અને સફળ બનાવે એવા મુગતલોને તે મદજુ કરવા ચાકતી હતી તે પ્રયત્નના જીવનપથને ઉચ્ચ શુભિકાએ લાવવાના સ્વપ્ન દેખી રહી હતી અને ઓઝામાં યોદ્ધિક વિ-

કાસ, ઉદાસ-ભાવના, શિયળ અને સાચરતાને ફેલાવે કરવા ઇચ્છતી હતી પણ તેના જ હાથ પગ અંધા-એલા હતા ત્યારે તે બીજાઓનું શબ્દ શી રીતે કરી શકે? એ વખતમાં ઇન્ડોનેશિયામાં પ્રતિષ્ઠિત કુટુંબો પોતાની કન્યાઓને બહાર મોકલવામાં આ નાકની કરતાં હતાં. કાર્તિની તેના માતાપિતાને બહુ જ વહાલી હતી તે પણ તેમની તરફ રીંદ સન્માનદર્ષિત રાખતી હતી, એટલે પોતાના માતા-પિતાને વીરોધ કરવામાં, તેમના આશ્માને દુઃખ પહોંચાડવામાં અથવા તેમના આત્મસન્માનને હાનિ લાગે એવું કરવાનું તેને યોગ્ય લાગતું ન હતું.

પોતાના આ માનસિક ઉદાસો, અન્તર્દુઃખ તેનો એક સાહેલીના પત્રમાં વ્યક્ત કરતાં તે ધમે છે કે—

‘મારું મન ભગિત છે, હું સંમત શંકેતી નથી કે હવે કર્તવ્ય શું છે? જો આત્મસન્માન કર્તવ્ય હોય તો શું આત્મનિર્ભરતા કર્તવ્ય નથી? અને જો બન્ને એકજ હોય તો અટકી વિપત્તા કાઢી? એજ ‘કર્તવ્ય’ને નામે ઝાળખાની બે વસ્તુઓમાં આટલો વિરોધ શી રીતે સંભવે?’

તેનામાં કાષ્ઠોર્ધાર, અન્તર્ગતિ ઉદ્ભવે, ‘શુભ કર, યું તારા જન્મ આદર્શો તેમજ મહત્વાકાંક્ષાઓને તેમના ચરણે ધરી દે કે જે તને સાહે છે અને જેમને યું સાહે છે. આ અન્તર્દુઃખ જ તારા જીવનપથને અજવાળામાં સંજુર કર, આજળ ના વધ !

પરંતુ ખીજ જ પછે તેના હૃદયમાં કારપૂર્વક એવી પ્રેરણા થતી ‘હા, તારા આદર્શોને કેમજ-વાની એષ્ટા કર, ભવિષ્યનો તરફ જો, પેલાં શાગ આટાના મિથ્યાઓમાનમાં સપાઈ દુઃખ ભોગવી રહેલાં પદ્ધતિ અને અધિકારમાં અજાતી સોઝાની સહાયતા કર. ચાલ ઉઠ, કટિબદ્ધ મા. અને કૌતિ-જાવ. જન્મમાં કંઈક એવું કામ કરી બતાવ કે જેથી તારું નામ સદાને માટે અમર રહે

કાર્તિકી વિચારતી કે હું કઈ વાત માન્ય કરૂં, કયું કાર્ય સારું છે, આત્મસમર્પણ અથવા આત્મ-નિર્ભરતા.

આ રીતે ને અનિશ્ચિત રહેતી હતી અને તેના મનમાં સદાય અકમલ આલ્સા કરતી હતી સંમત ધીરજ અને સદૃષ્ટિવાની સાક્ષાત્ પ્રતિભા હોવા છતાં તેના હૃદયમાં વહેતી રોહનના બિભરણ આવતી ધરતી ચાર દીવાલોમાં પુરાએલી હોવા છતાં તેની આત્મા દીન-દીન બનેલી સેવા માટે તકરબો રહેતો હતો, પણ સાથે સાથે તે તેનાં સર્ગવદાલો કે જે તેને ખૂબ આકર્ષાતી હતી અને તેના માટે મેટામાં મેટા ત્યાગ કરવા તૈયાર હતા તેમના આત્માને દુઃખી કરવા કમ્બોતો નહતી.

તેનાં માતાપિતા પોતાની દીકરીની આ અન-ત-અધાને સમજતાં હતાં, તેની હૃદય જાવનાઓનો આદર કરતાં હતાં પણ તે લોકદૃષ્ટિએ તેમને નીચું જોતું પડે એવું કાષ્ઠપણ કામ કરવાની તેને છુટ આપતાં નહતાં. એક વખતે કાર્તિકીની માએ બારે સેવાકાર્યની મુશ્કેલીઓ અને અવરોધો વિષે કહ્યું ત્યારે તેણે મહુર કહે જવાબ આપ્યો—

‘મા, હું કારી રીતે બહુ હું કે મેં જે મામ્ અલગ ક્યો છે તે કાઠાળો અને દુનમ છે. તે ખાસ ટેકરાવાળો, પલ્લેરાવાળો અને દુઃખ ભરેલો છે. એ કાષ્ઠ અને અમર પથ પર ચાલના કદાચ મારા પગ લપસી પડે, હું પડી જઈ અધવચ્ચે જ મરી જઈ પલ્લ મારી મા, તું વિચાર તો કર કે જોને માટે હું શરૂઆતથી જ સંકેપ કરી બેઠી હતો તે સત્સિ-દ્વિતિ અને મહાન આદર્શોનું પાલન કરતાં કરતાં મેં મારા પ્રાણ ત્યાગ દીધા, મને આથી કેટલો આનંદ થશે. મારો આત્મા સ્વર્ગમાં પણ પ્રકુલિત જનશે.

કાર્તિકીનું હૃદય એક અધામ સમુદ્ર જેવું હતું તેની સિદ્ધાંતનિષ્ઠા સ્વીકૃતિ અને પીડિતોને માટે તેની અપાર પ્રેમ અને સહાનુભૂતિ, આત્મ માનવતાની ખુશિ માટે તેના સતત પ્રયાસ એ તેનું મુખ્ય કાર્ય હતું. આત્મમથન, ચિંતન અને વેદના તેનાં જીવનમાં ચિર સંચાલી હતાં તે નિરંતર ચિંતામુક્ત

રહેતી તેના મનમાં અકમલ આલ્સા કરતી આમળ શી રીતે વધતું

તે સદાય વિચાર કરતી. તે બીકમાં વિચાર-તી કે પોતે મોટી ચિકિત્સક મા ડાક્ટર, કોસ્ટિકા કે લેખિકા બને, અને એ રીતે જનસેવાના મહાન કાર્યને સફળ બનાવે.

કાર્તિકીએ પોતાની બે બહેનોની સહાયતા વડે ઊકરીઓ માટે છાળા કર કરી અને શિશુઓનો પ્રવાર કરવા માંડ્યો, પરંપરાની સંમતાઓમાં બંધા-એલી હોવા છતાં તે તેની કલમદ્વારા બહુ બહુ કરવાને સક્તિશાળી બની તેનું કાર્યદેવ દિનપ્રતિ-દિન વિસ્તૃત થતું ગયું. તેનું લાંબા સમય સુધીનું અંબીર ચિંતન અને મનન તેની બીકર, કલમદ્વારા અનાધિત ગતિએ ફેલાવા માંડ્યું.

પરંપરામાં જન્મે શિશુઓ જળવવાની તેની મહેનત હતી. તેનાં માતાપિતાએ તેને સુરેષ જવાની અનુ-મતી પણ આપી હતી, પણ તેના કેટલાક કમ ચિત્તોએ એનો બારે વિરોધ ક્યો પરિણામે તે વિરોધ ન જઈ શકી. જોગાકાર્તમાં તેના અભ્યાસ માટે પુરી તૈયારી કરવામાં આવી પરંતુ અણધારી રીતે તેના માથા-સજાઓને તેને અધર પડી અને રેખ-જના રીજન્ટ સાથે તેના લગનની તીથી નક્કી થઈ ગઈ. કાર્તિકીએ મોટરોની આઠા દિરોમાન્ય કરી, એ વખતે તેની આહેવાને એક પત્રમાં લખે છે : ‘મધર જુદુ દવાણ છે. તે જે કંઈ કરે છે તેથી પ્રાણી માનવ કલ્યાણ યાચ છે. મારા વિવાહિત જીવનમાં કદાચ મને વધુ સેવા કરવાનો સુઅવસર પ્રાપ્ત યાચ. લગન ચાલી અપરણીત અવસ્થાનાં બંધન તો આપોઆપ દૂર થશે અને હું મારા પતિના સહાયક વડે બહુ બહુ કરવાને સક્તિશાળી બનીશ.’

પ્રત્યેક પરીસ્થિતિમાં કાર્તિકી સંતોષ માનતી. જત વીસ વરસનાં ડોર સંપત્તિ અને જોડત સાધ-નાએ તેનામાં અપૂર્ણ આત્મમથન અને સદનશીલતા વેદા કર્યાં હતાં. તેનું જીવન આત્મ-દાનની અભ્ય દીપ-શીખાના રૂપે જગદગત હતું, જેમાંથી તેજ-રેખાઓ ફરી-રેખાતી હતી.

નિમત સમયે કાર્તિનીનું લગ્ન થઈ ગયું. લગ્ન છવનનું એક વરસ પુરું થાય એ પહેલાં તેણે એક પુત્રનો જન્મ આપ્યો. અને ત્યારપછીના ચાર દીવસમાં જ તે સ્વર્ગસ્થ બની. એ વખતે તેની ઉંમર ફક્ત ૨૫ વર્ષની હતી.

જે અસાધારણ પ્રેમ, સદ્ભાવના, સદ્માનુભૂતિ, કામળ ભાવનાઓ માટે તે પૃથ્વી પર અવતરી હતી તે હૃદયમાં સમાવી પાછી ચાલી ગઈ. તેના વાગ્દેશમાં પુત્ર સુખ પણ લખાયું ન હતું. વાતચત્તોને અખંડ પ્રવાહ તેના હૃદયમાં વહી રહ્યો હતો. તે તે સમયે માનવતાને માટે માતૃ-ભાવના બંધને આવી હતી, પણ જ્યારે તે પોતાના બાળકની વાસ્તવિક માતા બની ત્યારે એ સુખ-સૌભાગ્ય પણ તેની પાસેથી છીનવી લેવાયું.

રૂઝ એજન્ડા કાર્તિની વિધવા એ મદાન નારીઓમાંની એક હતી કે જે સત્પત્ની બલતી ન્યોત બની છવતો રહી અને માનવતાના કલ્યાણના માર્ગને પ્રકાશીત કરતી ગઈ.

તે ઇન્ડોનેશિયાની નારી જાતિની પદ્ય પ્રદક્ષિણ બની, તેણે ચિરમુખ દેશવાસીઓમાં સ્થિત અને રક્ષિત બરી, તથા પોતાના આત્મબળ તેમજ દૃઢ ઇચ્છા સ્થિત વડે તેમજ પોતાના દિવ્ય પ્રમાણના તીક્ષ્ણ કિરણો વડે સમજા અધિકારને છીનવી લીધી નાખી બાવી પેઢીઓ માટે એક નવીન પ્રકાર પાઠ્યો.

તેના પત્રોનો સંગ્રહ પુસ્તક રૂપે મળે છે, એનું નામ છે, “અધિકારમાંથી પ્રકાશની તરફ” આ પુસ્તકમાં તેના અંતરાત્માના રજાન ચાલે છે. તેનો

બૌદ્ધિક પ્રકાર અમકતો દષ્ટિગોચર થાય છે. ૧૬ વરસની ઉંમરે તેણે આ જીવો કલા હતા :-

“અમે જાણીએ છીએ કે અવિધ્યની આકાશમાં છુપાએલું છે—વેદના, નિરાશા, અંધારું, જે માર્ગ અમે પસંદ કર્યો છે તે કુલ જોવા કામળ નથી, કંટકમય છે, વિષમ અને અમમ્ય છે, પરંતુ અમે એ સ્વેચ્છાથી અપનાવ્યો છે. અમે દયા અને પરદિત ભાવના વડે પ્રેરાઈને એ માર્ગ પસંદ કર્યો છે એટલે અમે ધણી ખુશી અને, ઉત્સાહ વડે એ માર્ગનું અનુકરણ કરીશું. જે કામરોને સ્વતંત્રતા અને સુખ તરફ દોરી જાય છે, જે બંધિતના છવનને હૃદય પથે લઈ જાય છે, અને જે સમગ્ર માનવતાનું હિત કરવાને સમર્થ છે એ માર્ગ પર ચાલવાનું અમે ધી રીતે નક્કી કરીએ.”

છવનના અંતિમ શ્વાસ સુધી કાર્તિની પોતાના માટે નહિ પણ બીજાઓના માટે ચિન્તાનુર રહી. પોતાના શિક્ષિતાની બંધિવેદી પર તેણે પોતાનું સર્વસ્વ ન્યોછાવર કરી દીધું હતું. તે જે કંઈ વિચારતી અગર કરતી તે ફક્ત લોકકલ્યાણની ભાવનાથી પ્રેરાઈને જ—તે સારી રીતે સમજતી હતી કે તેની સાધના જેટલી કઠોર હશે, તેટલો તેનો વિજય પ્રબળ પણ હશે.

સત્ય, ત્યાગ અને તપસ્યાની શ્રુતિમંત પ્રતિકાર કાર્તિનીની અમર થાથા તેના પોતાના દેશમાં જ નહિ પણ આખા જગતભરમાં ફેલાયેલી છે. આ દિવ્ય નારી-રત્નની પુણ્ય સ્મૃતિમાં દર વરસે ૨૧ મી એપ્રિલના રોજ એક ઉત્સવ બહુ મોટી ધામ-ધુમથી ઇન્ડોનેશિયામાં ઉજવવામાં આવે છે.

સં. કેશવલાલ પટેલ

આપનો જુન માસ કેવો જશે ?

લેખક :—શ્રી. નરવરતાલ પી. ત્રિવેદી

(૧) મેષ (૨૫-૬-૬૧)-આ માસમાં તનિયત એકંદર સારી રાખે. આર્થિક સંજોગો સુધરવા પામશે. કુટુંબ તરફથી યાત્રી મળશે, પ્રભ તરફની ચિંતા રહેશે. ઓની તનિયત સારી રહેશે. ઓનું સામાન્ય મળશે, નોકરી, ધંધા, શૈક્ષણિક સફળતા મળે. ખર્ચ વિશેષ કરાવે.

આ રાશીની બહેનોની તનિયત એકંદર સારી રહેશે. કુટુંબમાં સંતોષ સંપન્ન બળવાશે, પ્રભ તરફની ઉપાધી રહેશે, પતિની તનિયત સારી રખાવે, નોકરી ધંધા કરતી બહેનો માટે આ માસ સારો છે. સર્વ રોહિણીથી રહેલું નથી ખર્ચ વિશેષ થાય.

(૨) વૃષભ (૧૫-૫-૬૧)-આ માસમાં તનિયત બદલાવ રહેશે નહિ. પૈસા સંબંધી મુશ્કેલી બાકી થશે. ધર અને કુટુંબ તરફની ઉપાધી રહેશે. પ્રભનું સુખ સારું મળશે, ઓની તનિયત સારી રહેશે, ઓનું સુખ સારું મળશે. નોકરી ધંધા શૈક્ષણિક કાર્યકર રાહત મળશે. કાળી વસ્તુથી લાભ છે. ખર્ચ સામાન્ય વધશે.

આ રાશીની બહેનોની તનિયત નાજુક રહેશે, કુટુંબ તરફની અચાંતી રખાવે. પ્રભ તરફથી યાત્રી રહેશે. પતિની તનિયત સારી રહેશે નોકરી ધંધામાં બહેનોએ કાળજી રાખીને કામ કરવું. ખર્ચ મોજાશોખમાં વિશેષ થવા પામે.

મીથુન (૬-૪-૬૧)-આ માસમાં તનિયત સારી રહેશે. નાણાકીય સંજોગો સુધરશે, કુટુંબ તરફની ચિંતા રખાવે. પ્રભ તરફથી યાત્રી રહે. ઓની તનિયત સામાન્ય નરમ રહેશે. નોકરી ધંધામાં મુશ્કેલી સહન કરવી પડે. ઓણી તરફથી સારું છે. ખર્ચ વિશેષ કરાવે.

આ રાશીની બહેનોની તનિયત સારી રહેશે. કુટુંબ તરફની ઉપાધી રખાવે. પતિની તનિયત સારી રહેશે પતિનું સુખ સારું રહે. નોકરી ધંધા કરતી

બહેનો માટે આ માસ સારો નથી, ખર્ચ વિશેષ રહેશે.

(૪) કર્ક (૩-૬-૬૧)-આ માસમાં સરીરે વાયુ, પ્રકૃતિ વિશેષ રહેશે, આર્થિક સંજોગો સુધરવા પામે. કુટુંબ તરફની યાત્રી રહેશે. પ્રભ તરફનું સુખ સારું છે. ઓની તનિયત સારી રહેશે. ઓનું સુખ સારું મળશે. નોકરી ધંધામાં સફળતા મળે. લાભ વસ્તુના વહેવારથી લાભ છે. ખર્ચ વિશેષ રખાવે.

આ રાશીની બહેનોની તનિયત નાજુક રખાવે. કુટુંબ તરફની અચાંતી મળશે. પ્રભનું સુખ અપાવે. પતિની તનિયત સારી રહેશે પતિનું સુખ સારું મળશે નોકરી ધંધા કરતી બહેનોને સાળતા મળશે ખર્ચ વિશેષ રખાવે.

(૫) સિંહ (૨૫-૬-૬૧)-આ માસમાં તનિયત સામાન્ય નરમ રાખે. પૈસા સંબંધી મુશ્કેલી બાકી રહે. કુટુંબ તરફથી યાત્રી રહેશે. પ્રભનું સુખ સારું છે. ઓની તનિયત સારી રહે મુશ્કેલી કરતી વખતે ખાસ કાળજી રાખવી. નોકરી ધંધામાં સફળતા અપાવે. છુરી વસ્તુના વહેવારથી લાભ છે. ખર્ચ વિશેષ રહેશે.

આ રાશીની બહેનોની તનિયત સારી રહેશે. ધર તરફની ઉપાધી રખાવે. પ્રભ તરફની યાત્રી રહેશે. પતિની તનિયત કષ્ટચીત નરમ રખાવે. પતિનું સુખ સારું મળે. નોકરી ધંધા કરતી બહેનો માટે આ માસ સારો છે સર્વ સંબંધી તરફથી સારું છે. ખર્ચ મોજાશોખમાં વિશેષ થાય.

(૬) કન્યા (૫-૪-૬૧)-આ માસમાં તનિયત એકંદર સારી રાખશે, પરંતુ મુદ્દા યાત્રી રખાવે. આર્થિક સંજોગો સુધરવા પામે કુટુંબ તરફની અચાંતી રહેશે, પ્રભ તરફથી સુખ મળે. ઓનું સરીર નરમ રખાવે. નોકરી ધંધામાં સફળતા મેળવે. મિત્રો તરફથી સંતોષ મળે. ખર્ચ સામાન્ય રાખશે.

આ રાશીની બહેનોની તબિયત નરમ રહેશે
બર તરફની ચાંતી મળશે. પ્રભ તરફથી સુખ મળે
પત્નીની તબિયત સામાન્ય સારી રહેશે. નોકરી ધંધા
કરતી બહેનોને સફળતા મળશે. ખર્ચ સામાન્ય રહેશે

(૭) છુટ્ટા (૨-૧૧)-આ માસમાં તબિયત એકંદર
બર સારી રહેશે આર્થિક મુશ્કેલી ખાસ નહીં નહીં
કુટુંબ તરફનું સુખ સારું મળશે. પ્રભ તરફની
ઉપાધી રખાવે. સ્ત્રીની તબિયત નરમ રહેશે. નોકરી
ધંધામાં ખાસ લાભ મળે નહિ કાળી વસ્તુની વહે-
પારથી લાભ છે ખર્ચ વિશેષ રખાવે.

આ રાશીનો બહેનોની તબિયત એકંદર સારી
રહેશે કુટુંબ તરફથી સારું છે પ્રભ તરફની
ઉપાધી રખાવે. પત્નીની તબિયત એકંદર સારી રહેશે
નોકરી ધંધા કરતી બહેનોને સફળતા મળશે

(૮) છુટ્ટા (૧-૧૨)-આ માસમાં શરીર, સારું
રહેશે. આર્થિક સયોગે મુશ્કેલી બર અને કુટુંબ
તરફની ચાંતી રખાવે પ્રભને પીઠા ધવા સહન
છે. સ્ત્રીની તબિયત એકંદર ઠીક રહે. નોકરી ધંધામાં
સફળતા મળે. મિત્રો અને સબધીથી લાભ નથી
કાળી વસ્તુના વહેપારથી લાભ મળે.

આ રાશીની બહેનોની તબિયત સારી રહેશે.
કુટુંબ તરફની ઉપાધી રખાવે. પ્રભ તરફની ચાંતી
રખાવે પત્નીની તબિયત એકંદર સારી રહેશે. નોકરી
ધંધા કરતી બહેનોએ કાળજીથી કામકાજ કરવું.

(૯) ધન (૧૩-૧૪)-આ માસમાં તબિયત
સારી રહેશે. નાણાકીય સયોગે સુધરશે કુટુંબમાં
મન ઉઠાવે પ્રભ તરફની ચાંતી રખાવે. રાગ
અને શત્રુતા નાશ થાય. સ્ત્રીનું સુખ સારું મળશે
સ્ત્રીની તબિયત સારી રહેશે. નોકરી ધંધામાં ખર્ચ
વધુ નહીં કરાવે શુરી વસ્તુના વહેપારથી લાભ મળે
ખર્ચ મોજાશોખમાં કરાવે

આ રાશીની બહેનોની તબિયત એકંદર ઠીક
ઠીક રહેશે. કુટુંબ તરફની ઉપાધી રહેવાની પ્રભ
અધી અધતોષ રહેશે. પત્નીનું સુખ સારું મળશે.
પત્નીની તબિયત સારી રહેશે નોકરી ધંધા કરતી
બહેનો માટે આ માસ સારો નથી. કામકાજમાં કા-
જ રાખવી, કામ સંબંધી વર્ગ વડે ફેરવે સારું.

(૧૦) મકર (૧૫-૧૬)-આ માસમાં તબિયત
સારી રહેશે, આર્થિક મુશ્કેલી ખાસ નહીં નહીં
નવીન સાહસ કરાવે. કુટુંબ તરફની ચાંતી રખાવે
પ્રભ સંબંધી ઉપાધી રહેશે સ્ત્રીની તબિયત સારી
રહેશે સ્ત્રીનું સુખ સારું મળશે નોકરી ધંધામાં
ખાસ લાભ નથી. લાભ વસ્તુના વહેપારથી લાભ મળે
લાભ મળે. ખર્ચ સારે માટે કરાવશે.

આ રાશીની બહેનોની તબિયત એકંદર સારી
રહેશે કુટુંબનું સુખ સારું મળશે. પ્રભ તરફથી
ચાંતી મળશે પત્નીની તબિયત કવચીત નરમ રહેશે
નોકરી ધંધા કરતી બહેનોએ કામકાજમાં કાળજી
રાખવી. કામ સંબંધી વર્ગથી લાભ નથી. ખર્ચ
સારા માટે થશે

(૧૧) કુમ્ભ (૧૭-૧૮)-શરીર વાયુ, પ્રકૃતિ
રહેશે આર્થિક મુશ્કેલીઓ મળી શકે. કુટુંબ
સંબંધી ચાંતી રખાવે પ્રભ તરફની ચાંતી રહેશે
સ્ત્રીની તબિયત નરમ રખાવે મુશ્કેલી કરતી વખતે
કાળજી રાખવી. નોકરી ધંધામાં સફળતા મળશે
શુરી વસ્તુના વહેપારથી લાભ મળે. ખર્ચ વિશેષ થશે

આ રાશીની બહેનોની તબિયત નાબુક રહેશે.
કુટુંબ તરફથી સતોષ રહેશે પ્રભ તરફની ચાંતી
રખાવે પત્નીની તબિયત કવચીત નરમ રહે પત્નીનું
સુખ સારું મળશે નોકરી ધંધા કરતી બહેનો માટે
આ માસ સારો છે ખર્ચ વિશેષ કરાવે

(૧૨) મીન (૧૯-૨૦)-આ માસમાં તબિ-
યત એકંદર નરમ રહેશે આર્થિક સયોગે સુધરવા
પામે. કુટુંબ તરફની ચાંતી રખાવે પ્રભ તરફની
ચાંતી રખાવે સ્ત્રીની તબિયત સારી રહેશે. સ્ત્રીનું
સુખ સારું મળે, નોકરી ધંધામાં સફળતા મળે. પીળા
વસ્તુના વહેપારથી લાભ મળે ખર્ચ ખોટા માટે ધામ.

આ રાશીની બહેનોની તબિયત કવચીત નરમ
રહેશે કુટુંબ તરફની ઉપાધી રખાવે. પ્રભનું સુખ
સારું છે. પત્નીની તબિયત સારી રાખે. પત્નીનું સુખ
સારું. નોકરી ધંધા કરતી બહેનોને સફળતા મળે.
ખર્ચ મોજાશોખમાં વિશેષ કરાવે

ઉપર પ્રમાણેનું આ માસનું દરેક રાશી પ્રમાણેનું
ફળ છે. પરંતુ જન્મ સમયના યોગાનુયોગ મુજબ
તેમાં કોઈક ફેરફાર સંભવી શકે છે તેથી વાંચનારે
સુધિપૂર્વક સમજવા પ્રયત્ન કરવો.

“નિરાશ્રીત”

પ્રયોગકાન્ડ-અહિન્દ્ર કક્કર (કવિ. નિરંજન)

એકશ્વકી-સાણીક-ડ્રામા

પ્રવેશ ૧ લો

બંસી-(પ્રવેશીને) હાથ કમચખત ! આતે, કંઈ મુંઝ-
કતું જીવન છે કે મોત ? ન રહેવા જગા કે ન
આવા અનાજ ! કે ન પહેરવા કપડાં ! અને
જ્યા મળે તો પામડી મળે ! અને, અમે, તો
પામડીની જગાએ ટોપીપહેરનાયે કંટાળ્યા, ત્યાં
આ મારા આપાઓને, પામડું ક્યાંથી આવવું ?

અરે ! બેમાં જાઓ ત્યાં લાઈન લાઈન અને
લાઈન ! રેશની ચર્મા, રેલ્વે ચર્મા, સીનેમા ચર્મા, પોસ્ટ-
ઓફિસ ચર્મા કે કુંભરતાન ચર્મા ! પશુ લાઈન, પણ
પરજીસાઓને તો આન્સ ખરોજ ! એટ કરતાં
છેવનસંખીને આમળ કરી કે કામ પરતું !
(નિશ્વાસ નાખીને) હાથ ! આ વાંદાનો તે કંઈ
અવતાર છે. જાળ જગ્યાઓ વાળા તો બચ્ચાની
નામે પણ કુદ મેળવીને કુધની ચાક પીએ પણ
મારા જેવા વાંદાઓને, તો હોટલવાળાએ પાવ-
રની આ પાઈ, પાઈને પેટમાં ગ્રહીતો બોલતા
કરી દીધા છે. અરરરરર (ગુણગુણ અવાજ)
આપ માં... પેટ... ફૂં... ખે...

થ પામડું ! હતું ખે થું થયું ! કમચખત
સુધારક ક્યાંથી આવી રૂંપકરો, કે મારું તો
સત્તાનાશ વાળોદીધું. છુદાને... આપા, જાણ,
કરીને વીલ પોતાને નામે લખાવી લીધું અને
હવે-તો-કક્કર થઈને બેઠો છે ! અને આ
બંદાના ગણિલક હંચાઈ કાસ્યાએની હંચારી જ
અદ્રશ્ય કરીને મારી આજા ઈમારતોને- તોડી
પાળી... નહિં ! તો અત્યારે સાત, સાત ગોળીઓ
વચ્ચે આ કાનની ઈશ્વરી વાંચતી હોત પણ
ખેર હું પણ એને એમ છોડું તો તો જિ મારા
જ આપનો !... હા... !

પ્રવેશ ૨ નો

બંસી-(પ્રવેશીને) નમસ્તે ! સુધારકભાઈ, હા તો ખુશી-
મંજીને !

સુધારક-ઓહોહો... ! મેલ્યું બંસી ? આવ, આવ
ભાઈલા ! આને એવાનક આત્મમન થયું કે અને
તે અત્યારે રાતના... !

બંસી-ભાઈ સુધારક ! જ્યાં જુદાઈ ન હોય ત્યાં રાત
અને દિવસની ભીન્નતા પણ સંભરે ખરી !
ભાઈ, ભાઈને મળવા માટે રાત કે દિવસ ભુલે
ખરો !

સુધારક-મે કયું ! શું રોલ છે તારો, કયા સપ્તોધી
સ્વાચલુ કરું. મારી પાસે તો, એવા સપ્તો
પણ નથી.

બંસી-ડોન્ટ મેન્સન ! જ્યાં રોલ છે ત્યાં અનિચ્છયોક્ત
સંમાનને પણ રથાન ન હોય, જ્યાં જુદાઈ
નહિં ત્યાં બેદસાવ શાના હોય ! તારો દબે
આપણે મુદ્દાનીજ વાત પર આવીએ .. સુધારક
ભાઈ ! આજનું મારું આત્મમન પ્રયોજન આંધ
જણો હા ! આને તો કું, ખૂં અને મુનારક બાદી
આપવા આવ્યો છું.

સુધારક-ચાની ? ભાઈ !

બંસી-(હાસ્ય...) હ...હ...હ...હ...ભાઈની ભાઈ
, માટે કેટલી હમ્મડી હોય છે તે જાણો છો
સુધારક ! એક હાથે તાળી ન વાજે ! પોતાનો
કાન, પોતાના હાથે ન વીંધાય !

સુધારક-એટલે ?

બંસી-એટલે આપનાં ચોક્કસ કન્યા સાથે આપને
હંગમ થયો જોડવાનો આજે હું પરમામ લાભો
છું. ભુલો આ મનમોહક તરવીર !

સુધારક-વાહ, બંસી છે તો સરસ જ્યાં ભાઈની સ્વામી
મમતા હોય ત્યાં તારી પસંદગી, કંઈ કાચી ન
હોય મારી પાસે, તો એવા અનેક ફેટાઓ
આજા, છે, ને તો ખરો, હમણા જ જતાવું
(અલમ્બારી-કચાટ બોલવાનો અવાજ) ને આ
“રોટા. નેથો !”

જંસો-અદાદાદા. શુ સંદર હમી છે ! પરંતુ !
મારી પસંદગી આગળ તો એ વસ્તુ જ છે ને !
સુધાકર !

સુધાકર-તો પછી તને યોગ્ય લાગે તે મારે તો
મંજુર જ છે ને ?

જંસો-જરૂર ! કેમ નહિં ! મને જે અમતું હતું એ
તો મારા મનવામાં જ પહોંચી ગયું છે.
(વિરમ્ય ચપ્પને)

સુધાકર-હે...શું ! અજવાબ પહોંચી ગયું !

જંસો-અ. અ. કંઈ નહિં ! કંઈ નહિં ! એ તો મારા
ભાવી લાભી સાહેબાનો ફોટો ! અન્હો ! હવે હું
રજા લઈશ.

સુધાકર-પ્રીતીયા આપ જઈ ચકે છે, પણ હવે એ
શીકર તારે જ કરવાની છે.

જંસો-સુધાકર ! મારી શીકર તો હવે મટી જ સમજો,
જે કંઈ ચીંતા રાખવાની છે તે તમારે જ.
અન્હો આમ આમ.

સુધાકર-હા. ટા.

પ્રવેશ ૩ થું

જંસો-(હાસ્ય) હા હા. હા. હા. હા. બેરકુફ ! ન સમ-
જ્યો તે ન જ સમજ્યો. મેં કશું કે મારી પસં-
દગીની વસ્તુ મારા મનવામાં છે તો પણ ન
જામજ્યો. છેવટે...મારી શીકર મટીના કડવા
કમનો પણ એ ન પારખી ચક્યો. અતે,
મિત્ર તમારે જ રહેવાની છે. એ પણ એતો
ધોળું ધોળું દંધ જ સમજ્યો. બેર...મરવારે,
આપણું કામ યઈ ચુક્યું. છતાં વીલ તેની
પસંદગીના ફોટા ભેટા ભેટા હાથ ક્યો, તો
હવે બાકી કામ જાર પાડનાં કી વાર લાખવાની
છે. બન્ન હવે તો પાસા પોતાર છે. દિ'મતે
મદા, તો મદા ખુંદા !"

(ફકરા)

હોય બે હોય દિ'મત તો સહાયે સાથ છે જગદેવનો
હુંકો દુસ્મન સદા હામે ફરમાન એ પણ દેવનો
અસ હવે તો નિરાશ્રીત સુધાકર પાછો નિર્વા-

શ્રીત બની જશે હા ! હા. હા. હા. (અદ્દહાસ્ય)
ત્યાજ

(એક મીતનો કષ્ટ આરીક અવાજ કાને અધકાય છે)
"મીત-મરીબનાં આંસુ છુછનારા"

જંસો-(સ્વામત) હેં...! આ કષ્ટ અવાજ તો કોઈ
કુખીયારી બોનું જ લાગે છે. (હાસ્ય) હા. હા. હા.
આજ તો જસ નકીબનો સિતારો ચમકી ઉઠ્યો
લાગે છે. આ તરસ્યા હીલની તુમિ પણ આજે જ
ચવાની.

(ફકરા)

હદયના...રસ આગરે, સનમ નૌકા નથી તો કંઈ નથી
જીવાનીમાં નથી મહોબત તો એ ભિંંગીમાં કંઈ નથી
માલ જીવ આજની શુભ ધોમિ આ કુખીયા-
રીને સુખનો સંદેશ અપીં આ અજ્ઞાન્ત જીવનમાં
પણ અન્નિતુ સિંચેને કડું.

પ્રવેશ ૪ થું

એક નિરાશ્રીત અનાથ માળા, કષ્ટ શ્રીત માથ
છે. તે અદિં બાગેક અવાજમાંથી પૂર્ણ વિકાસ
પામે છે.

(શ્રીત)

સરોજ- મરીગનાં આંસુ છુછનારા
નથી કોઈ દાહ પુછનારા (૨)
રડે ચોધાર આંસુડે
ન કોં દરકાર કરનારા
હવેને જોગણે હવેની
દયા હીલે જગદેવનારા—
ધિકકરે સૌ મરીબીને
અમીરીને જ વદનારા
ન સમજે ભેદ અજુકમજુ
જતાં દોલત આ થાય માળા—

(સોદરનો હોર્ન વાગે છે મોહર જવાનો અવાજ)
સરોજ-હે...! આ કોણ ! સુધાકર ! (બેરથી)
સુધાકર ! સુધાકર !

પ્રાપવર-(માકી ઉભી રાખીને) આપકો કોશીને
પુકારા.

સુધાકર-નહિં ! તુમ આજે જહાવ માકીકો.....

સરોજ-આમે બહાવ ! સુધાકર ! સુધાકર ! ન ઝો-
ળખી મને ! હું છું સરોજ ! તમારી સરોજ !
સુધાકર-સરોજ કોણ ! ચાલ હટ, દૂર ચા...નાહક
કમેતે મરી જઈશ ક્યાંક !

સરોજ-આ જાણો મારા ખારા સુધાકરના છે ! જે
છમે વહાલી ! પ્રિયા જીવનસખીનાં હૃદયારો
ચતાં, તે છબ આજે આટલી કઠોર કેમ બની
છે સુધાકર ! શું માણસોનાં દોષ આવા ફંચી
હોય છે !

સુધાકર-ચાલ જવારો બધ કર, હટો જ રસ્તા
વચ્ચેથી.....

સરોજ-હવે ચામછ ! આ તે સુધાકર નથી, કે જે
કાગળીની કુટપાય પર પોતાની દીરમત પર
રોતો હતો. એ સુધાકર હું નથી જે સરોજને
ધીર ધિસા માટે વાચના કરતો. તું એ સુધાકર
નથી કે જે સરોજ માટે મરી ફીટવા તૈયાર
હતો !

સુધાકર-(કરમરી મજમજા બનીને) બસ, બસ
સરોજ ! બસ કર હવે મારાથી નથી સહેવાઈ !
કંઈ મારી જિંદગીનો તો ખાસ કર, મારી
ઈન્જનનો.

સરોજ-પ્રિય છે જીંદગી તમને, તો શું એ અમેને
ખારી નથી ! છે ઈન્જન તમારે આગળ, તે
અમારે જોતી નથી, તું એવશ ચક્રને ફિજરત
પહેલાં ત્યાંથી મને દોઝો ઈઈ સુધો, પરંતુ !
મેં, તારી ખાતર, મારા શુદ્ધ પ્રેમ ખાતર, મારી
ટેક ખાતર, મારા આદેશ ખાતર હોડી સીના
એક પતિવ્રતા ધર્મ મંદિરને કલકિત ન કરવા
ખાતર મેં મારા બાવી પતિ સાથે જાજ ક્યાં
નહિં, મારા આ-આપની સમય પથ મેં રાખી
નહિં. આજે તેમ તે હીન્દતીઓ પથ કોણ
જાણે ક્યાં હશે ! આજે હું લાચાર છું. બેઠાલ
છું. નિરાધાર છું. સુધાકર ! સ્વીકારો મને...

સુધાકર-અસંભવ ! એ રકચ જ નથી. તું હવે મારે
લાયક નથી રહી. તું પતિત...(ચોજ) ઓહ...
અમવાન ! હું પતિત...નાહ... પ્રજ્ઞ ! શું

સાંભળું છું.

સરોજ-આ જાણો તો કાઈ દીવસ ઉચાર્યા ન હોતા.
સુધાકર ! તમે તો પ્રેમીઓ વચ્ચે નાત, જાત
અને ઉંચ નીચનો જાતીય ભેદ પથ ગણતા ન
હોતા, ત્યાં આજે આ જાણો, હું પતિત.....
(રક્તવાતે અવાજ)

સુધાકર-સરોજ ! મને તેમ હો, તો પથ હું તને હવે
સ્વીકારી શકતો નથી. એક નિરાશ્રીત નારીને
સ્વીકારતાં મારો જાન મરતજો મરી જાય,
મરનારની ઈન્જનતા કંકરા મધ જાય.

સરોજ-પથ શા માટે ? હું નિરાશ્રીત છું. પથ તમે
જેવી માનો છો તેવી તો હું હરમીજ નથી,
મારા સુધાકરને મારા જાણો પર વિશ્વાસ હોવો
જોઈએ...

સુધાકર-એ વિશ્વાસ હવે હડી મથો છે. ચાલ હટ
દૂર ચા અજાનથી.

સરોજ-(પડતી) સુધાકર, સુધાકર. (રક્તવું)
બંસી-(સ્વાગત) ઓ,...! મહામાત છે. તો તો આ
માલ પથ સુધાકરનો જ ! અને...એમાં પથ
આપણો તો હકક લાગેજ ને ? (પ્રગટ) (ખાખાશ
કરતાં) ઉંહ...ઉંહ... (સરોજને) કોણ છે તમે ?

સરોજ-(ચોજાઈને) કાઈ નહિં !
બંસી-કાઈ નહિં કેમ ! તમે તો છો ! બોલો, બોલો,
સરોજ-પથ તમે પ્રજ્ઞનાર કોણ !

બંસી-તમારા જેવાજ હતમાની ! કે જોણે વિચાર્યું
છે કે, અજાનોએ, અજાનોતું જોડું મળીને
કદાચ બેની ચાર આંખો સાવ...તો...

સરોજ-શું કહું ?
બંસી-એ...જી કંઈ નહિં ! કંઈ નહિં ! એમાં
પ્રસે શું થાય છે ! કાઈતું પર વસાવતું એ
આપની ફરજ ! અને કાઈ નિરાધારને આધાર
આપી હાથ મંદીરમાં જમા આપવી એ અમારી
ફરજ.

સરોજ-ચુપ રહો !
બંસી-એ...જી. બંસી ! બંસી ! માફ કરશો. હાથ

મંદીરમાં તો આપજ તમા આપો... ન ન
ના ના. યુનાયુ, ખરેખર જુઓ. હમણાં હમણી
તો મમનોતી જાઓતી તો પાંચડી પડે છે
તો યુ! તમે પણ દીકરાં બગાડ્યાં પાંચવાંતી એ
પાંચડી લેશો!

સરોજ-નહિં!

બંધી-તો પછી આપના દીકરી કાટકીમાં બાહુત
તરીકે મને રહેવા દો

સરોજ-એ દીકરીમાં બાંધેલી અપાઈ અઈ છે. એ
મિલકત હવે પરાઈ છે.

બંધી-પણ વસ્તુનાર તો કાઈ જાણતા નથી. નહિં
તો આ દાંસત...

સરોજ-વંસનાર તાણું લગાડી કઈ દુર યંત્રા છે,
છતાં એ દીક કાટકીથી તો દૂર નેધી જ.

બંધી-અઠાઠા કી મક્કમતા છે તમારી 'ધન્ય છે.
તમારો એક નિષ્ઠાને... હવે તો મારા પ્રજોનો
ઉત્તર તો તમારે આપવોજ પડશે. હું પૂછી
શકું છું કે-આપ કેણુ છો!

સરોજ-એકક! હું છું. તુરંત દીલથી એક અંગના
બંધી-આપનો કોઈ જાણીતો સંબંધ કે રહેલી છે?
સરોજ-હા! છપર છે આંકાક! અને નીચે છે,
ધરતી માતા 'કે, જેની જાદમાં હું સુઈ રહું
છું. આંકાક રૂપી આદર યોગીને!

બંધી-શું કચોટ જવાણો? આપની, આપનું
દીલજીતનાર પણ દુનિયામાં મુકાન બાગ્યચાણી
હશેજ! આઠાં તો દેવાં! એવી બાગ્યચાણી
તમે મનેજ બનાવી શકો છો. વિચારો દેવી!

સરોજ-આ એવા દેવો તરીકે કે, જેને મક્કમતા
કરમાઈ જાય, આતો એવા પુણ્ય છે કે એને
તોક્તા એ કંઈ વાજે. માટે રસ્તે પડો... અને
બાદ રાખીશો. કે, એનો સંસ્કાર બંધે, પરંતુ!
પરંતુ... તો કહો ને! બંધે... સમર્પના.

બંધી-સમર્પણ! નિરાશાના ઘેરા લોકમાં આંકાક
'દીકરું બોલું, પણ એ હંતુ રખાવું' મૂંઝવણ!
નહિં કાંઈ પીસે કે ન કાંઈને પીવા દેશે 'એ
ભરિંને છકાટો જ સુકાઈ જવા 'સળપું' છે.
તો સુકાવા કે... આ રૂપ, આ 'સોંદર' યુ

'એજેન્સી કરમાઈ જશે! યુ' એની નિશાની પણ
જંગતમાં નહિં રહે!... 'રૂડો'!

સૌની છે ત્યાં સુધીમાં સિફતરને ચઢીદાની
જતાં તુજ સો-રૂપ કરમાઈ રહો છો તું માર્ગમાં જાતી
સરોજ-આ જામ જેવાં માટે સર્જાયું હતું! તેનાથી
જ પીવાશે! માટે પિયવા બહાર લાગે જાણે
જ બંધીથી. નહિં તર! આ અંગનાના કાપને
નસ સ્વાદ આપીને મરોતી, એકામીને પણ
કરમાવીશ!

બંધી-અર...ર...ર. નહિં છું. મને છું, આ
માથો. બસ છે. આવડો. આ મથો. મારે
હોલીથી કાઈ...

સરોજ-(સ્વગત) હે! આ યુ! આ કામળ આ
રાહગીરીનો જ પદો મથો લાગે છે, ને?

(બાંધે પાંચા રૂપી અવાજ)
'હે... આ તો સુધાકરનું વીર! એણે 'સાધુ'
હશે!... સાધુ' થયું મને મળ્યું! નહિં તર
સુધાકરનો બાગ્ય, પછી જાણ... આહ, તેને આપી
આપું. (જરા-ચોક્કીને) નહિં!... એને, પૈસાનો
મદ છે, એને પ્રતિષ્ઠાના માપ મવા કે તે
વીનાં એની યાત્રામાં નહિં આવે.

, પ્રવેશ પ મો

બંધી-હે... વીર! મથો 'કયાંક પડો' મથો...
માટે છે. પણ 'ફીકર નહિં'. મારે ક્યાં વીર
આજે સનહાન છે. હું તો મરનારાનો અંગ
મથોને 'હું' વીરની જગત તો સુધાકરને છે.
તેની પાસે નથી, તો પછી બોલ બધા જાણ
માટે છે. (હાથ) હા. હા. હા. હા.

પ્રવેશ હું

સુધાકર-હવે 'યુ' મથો એ એક જ બેંકમાં મારી
જાણી છું મથ બેંકે એક પલકમાં તો હું
એમીર મટીને રૂપર થઈ જાઉં. એક કામળ
કટકોનાં જતાં મારે બાગ્ય પલકોમાં જશે. એક
મથુ... (બંધે અવાજ સુધાકરનું પાડું)
ત્યાંજ જશે સ્વર કાને પડે છે. પછી 'યુ'
અવાજ સંભળાય— મીત

સરોજ- હરે હે સર સરજનહાર
મિથ્યાં માનવી કૃષાં શું
અરે છે તે પરે નિશ્ચયે
પામર પુરુષથી સમજાય શું
બને મારવ તો છે બદની
યઇને મોઢ દીવાના
બરેસો કાલનો ભાં નહિ.
તારાધાતુ માનવીનું યામ શું
લખ્યા જે લેખ છે વિધીએ
ન મિથ્યા યામ કા સિદ્ધીએ
દળે ન સમય તે કાળતલો
ધરીએ ખાન ઇશ્વરું !—

સુધાકર-આહ...હું જ જુલો...હું જ પેશાના મદમાં
બાન જુલો, દોષત વાળે છે કાલે નથી. એ
સત્ છે. મારો વીલ જોવાયો છે એના પર
મારો હક હવે ક્યાં સુધી ? માલ જીવે કોણ
તે કામ અને દીધું તે દાન ! આ ગીત માં
મારો મોઢે રૂપી પરણે તોડી પાકનાર વિશ્વતિ
ને જ આ મિશ્કતનું દાન આપી હું આ જુલ
જનજયી સુકા યજ્ઞ યજ્ઞ પ્રાપ્ત કરે તો શું
જોડું ? (મટી વચાળે છે) બોલ !

બોલ-નસક

સુધાકર-જરા બહારે ને અને કરજી ગીત જાનાર
કક્ષિતને અહિં જોલાવી લાવ

બોલ-સોજારાઈ સર..... (દાદરના પચીઆનો
પ્રકાશ અવાજો)

પ્રવેશ ૭ મો

સુધાકર-કાણ ? (સ...સ...સ. સરોજ !)

સરોજ-નહિ ! એક જોગીની જોમણ !

સુધાકર-નહિ સરોજ ! તું તો સરોજ છે ! તું તું...
તું મને ન જોગળો ? હું હું હું...તો તારો
સુધાકર ! આવ...આવ...તું હવે મારી જ,
યજ્ઞ છે.

સરોજ-અસંભવ ! એ સકળ જ નથી તમે મારા
લાલક નથી તમે પતીત...

સુધાકર-હે...! હું પતીત !...

જોડ પ્રજા ! આ સંજો હું મારી પ્રેમીકાનાં
મુખે સાંજી ગહો છું. જેનાં મુખે પ્રજા !
પ્રાણનાથ ! વદાલ ! ના કદમારો નિશ્ચય તો

જીવો આને અટોલી બધી કોરો કરે જતી મજ
છે સરોજ ! મારી બલ મને માફ કર ..

સરોજ-મદ મધને અપાજા આગે લખામી નાચના
કરતાં, સરમાતા નથી !

સુધાકર-પાપનો પ્રાયશ્ચિત્ત અને કેહડોડો ! ઇશ્વર કર-
વાણાં શને રાખું ! આજ સરોજ ! તું મારીજ
છે આવે મારી પાસે આવે

સરોજ-ઓ...તો શું ! હવે તમે મને લાલક
સમજો છો ?

સુધાકર-હા ! તે મોઢે રૂપી પરે આને મારી જાણીથી
તેજ દૂર મોં છે હવે હું તે મમંડી સુધાકર
નથી, કે ન મોટરામાં ફરતો દત્ત, હું તો તે
સુધાકર છું. કે ન સરોજ માટે પ્રાણ આપવા
તેવાર હોતો.

સરોજ-સુધાકર !

સુધાકર-સરોજ !

સરોજ-આને હું રેલો ! પુરુષનથી પ હું. કે, મારા
હાથે જોવાયેલો હોરો આને પાછો મારે હાથ
ચાલો ! જેની ખુશીમાં હું શું આપું સુધાકર !
સુધાકર-સરોજ ! તું તો મારી જીવો છો ? જીવો
વિશ્વ મુને નિશ્ચય મને ?

સરોજ-જીવોને જીવ કરાવું સાધન થયો...આ મારી
અવ્ય બેટ સ્ત્રીકારો

(અપાનક અવાજ)

સુધાકર-હે...આતો મારો વીલ !...માફ જીવન !
મારી જીવો ! સરોજ ! તે તો ખરેખર
મારી જયેલી જાદુશાહી મને પાછી આપી.

(જીવો અવાજ)

(આવતા માણસો)

મેલીક-મી સુધાકર ! આપ આ જનમોહનની મીલ-
કત જા આધારે બોજવો છો ?

સુધાકર-તેમણે કરી આપેલા વીલને આધારે
મેલીક-ક્યા છે તે વીલ !

સરોજ-આ રજો !

બંસી-હે...તું...અહીં...!

સરોજ-હા. હું અહીં ! જેની છું ત્યાં જ આવી
છું મારી દીલકોટીનાં ભાકુતને તેને તેતો કબજો
સોંપવા

શ્રીમતી સરલાદેવી કચ્છમાં

ગુજરાત, સૌરાષ્ટ્ર અને કચ્છમાં ચાલતા કરતુરખા સ્મારક દેવતા બવરયાપક શ્રીમતી સરલાદેવી સારાભાઈ બૃજ ખાતે વીમાનમાં ૨૬ મીએ ગયા હતા. પ્રો. બલચાણીજીની દોરવણી અને દેખરેખ હેઠળ ચાલતા કરતુરખા સ્મારક સેવીકા તાલીમ વર્ગ કે જે જાંજીર ખાતે ચાલે છે તેની મુલાકાત લીધી હતી.

×

શ્રીમતી હુંસાબેન મહેતા

વડોદરા વિદ્યાપીઠના ઉપ-કુલપતિ તરીકેની નીમ-લુંક શ્રીમતી હુંસાબેન મહેતાની કરવામાં આવી છે.

×

જાંસી-ઝોર...ઉક...બેલીકને) ચાલો સાહેબો !

આતો આજ કમનસીબ નારીએ મારું ધર

ચોપટ કરી નાખ્યું...આજએમ વેરી શારી...

બેલીક-યુ આર ફૂલી !

જાંસી-ધીસ ઇંક રાઈટ...ધીસ ઇંક રાઈટ !

બેલીક-મી. સુધાકર ! આપને તકલીફ આપવા બદલ

મારી આફ... હું

સુધાકર-ડોન્ટ વરી...!

“ રામ રામે તેને કાણ ચાએ ” ? પછી કદાચ જો શોક સમય પહેલાં પધાર્યા હોત તો મારી ફૂલેલા યર્ષ જાત અને આપને ફોગટ ફેરો ન પડત. કારણ કે મારો વીલ એ નાશાયકે જ ચોર્યો હતો પરંતુ પણ ધાયું” તો ધબોલું જ ધાયું અને એ વીલ મારી જીવનસખીને હાથ ચડ્યું જ્યાં મેં વઢી હોતા હૈ જો મંજુરે યુલોકો

બેલીક-બાપ. બાપ. અન્ના બાપ ! બાપ !

સ્માપ્ત.

મહિલા મંડળ બિઝનેસ

બિઝનેસમાં લગભગ એ વરસ થયાં મહિલા મંડળની સ્થાપના કરવામાં આવી છે. તેના મુખ્ય બવરયાપક શ્રી મુખેષકુમારી છે. શોકાજ સમયમાં આ મંડળે સારી પ્રગતી કરી છે. અત્યારે આ મંડળમાં ૩૬૮ મેમ્બર્સ છે.

આ મંડળ મહિલા બામસાળા, બામ્યાનસાળા, ષોડ કિમ્બલ પાકસાળા, સંગોત, વજેરની તાલો આપી રહ્યું છે.

×

સીનેમામાં બાળકોના જન્મ

કાનપુરમાં એક સી સીનેમાં બેના મર્ધ હતો તેને છેલ્લાં દિવસો જાત્ય હતા. સીનેમા ચાલુ હતો તેમાં સીને કુખાવે ચર્તા તેની બીસ સંજનાઈ બેલ બધે કરવામાં આવ્યો અને બતોચો સળગાવવામાં આવી તે વખતે બાળકોના જન્મ થઈ ચુક્યો હતો. મા-બાળકને સીનેમાવાળાએ તેમને ઘેર પહોંચાડ્યા હતા.

×

વિધવા સ્ત્રીનું બાળક

વાઘાસિનેર : સરીચોવડી મુકામે એક વિધવા સીએ બાળકોના જન્મ આપ્યો હતો. આ બનાવ જાનતા ગામમાં સનસનાટી ફેલાઈ હતી. આથી કહેતય છે કે સીએ બાળકને મારી નાખી ઉતરકામાં નાખી દીધો હતો, આ અંગે બપર મહત્તા આપકારી પોલીસ અમલદારો ત્યાં ગયા અને આ બાબતની તપાસ કામગીરી કર્યા.

+

ગુલકસેરાનું પરિણામ

જાંજાત : સુતાર કામની વીસ વરસની એક મુલાન મુવતીએ પોતાના મકાનની અગાશીમાં જઈ

સરી પર કરોસીન છાટી અગ્નિસ્નાન કર્યું.
આયુ-વદ્ધને ન જનવાનું આ કારણ છે.

x

બીજી પત્ની અને દંડ

હાલેહ તાલુકામાં આવેલા મિયાપુરો ગામના રહેવાસી રાવજી વેલજી કુનાએ પોતાની પત્ની એક દલાલ હોવા છતાં બીજીવાર લગ્ન કરેલા લગ્ન કારણ પોતાને લાગે નહિ હોવાથી આ પરજી કરેલું.

આ બાબતમાં હાલેહ રેસીડેન્ટ કોર્ટમાં કેસ ચાલતા લગ્ન કરનારને કેટલો ઊંઘા કુખીની સજા અને રૂ.૫૦) નો દંડ કરવામાં આવ્યો છે. આરે લગ્ન લીધી કરાવનારને રૂ. ૧૦૦) નો દંડ અને કન્યાના ગાળને રૂ.૫૦, નો દંડ કરવામાં આવ્યો છે.

+

પ્રાણલગ્ન અટકેલું

આજુબ પાસે બોરીઆવી ગામે પ્રગપલ કામમાં બાજીલગ્ન બનાવેલું. તે લગ્ન અટકાવવા માટે અંદાજ મંત્રીએ આજુબના વધારાના પહેલા વર્ષના માણ. ને ચરજ કરવાથી તેઓ આજેને ઘરતજ લગ્ન અટકાવવા કુદમ કાઢ્યો. અને લગ્ન બંધ રહ્યા.

x

રાજાની સ્ત્રી સલાહકારો

બ્રિટનમાં આ સાલ રાજાના નવા નીમાએલા કામદાના ૧૯ અલાહકારમાં પહેલીજ વાર એ સ્ત્રી સભ્યોનો સમાવેશ થાય છે. તેમાં એક ૬૦ વર્ષની વયના હોયેના નોરમન્ટન છે તે ઇંગ્લેન્ડના પ્રથમ સ્ત્રી મેરિટર હતા. અને બીજા ૩૪ વર્ષના રાજ હેઈન લીન છે, જેમની લીનરુલમાં ધોક્તી પ્રિટીસ માલે છે, અને તે એક સરખતના ધર્મ પત્ની છે.

x

બ્રિટનની મામ્ય કિયારીની ઠલાની કહર

રાવજી સોસાયટી ઓફ આર્ટસની ઓલોગિક આકૃતિઓ આકાર માટે મૅગ્નેટીસ તાજેતરની હરી-કાર્થમાં કુયોરન્સ માથું નામની ૧૬ વર્ષની એક મામ્ય કિયારીને ૫૫૨માં માટેની કિયારીન તથા

સુંદર ચર્મ કામ માટે એકદરે ૫૦૦૦૦) ઇંગ્લિશ રૂબી છે—જોડાની કિયારીન માટે ૫૦. ૧૦૦ (રૂ. ૧, ૩૩૩) તથા ઇટાલી, સ્વિટ્ઝર્લેન્ડ અને ફ્રાન્સ ખાતે પ્રવાસ અને હેન્ડમેન માટે નવીજ કામના રૂબી કરવા માટે બીજા ૫૦. ૧૦૦ આ કિયારી, બાજુમાં કામ કરતા એક મુકાદમી એકની એકજ પુત્રી છે. અને કેન્ટમાં થાનેટ ખાતેની કળા-કુન્નર માટેની કાળામાં અભ્યાસ દરે છે.

x

કારખાનાઓમાં કામ કરતી સ્ત્રીઓ માટે સલામતી ભરી આદર્શ ટોપીઓ

બ્રિટનમાં રાજીની હેટ-ટોપી બનાવનાર એએજ વેબ્સપે બર્મિંગ્હમ કામ ખાતેના કારખાનામાં કામ કરતી છોકરીઓને પોતાની મુલાકાતનું માન આપેલું. છોકરીઓના માથાના વાળ યન્ત્રોમાં આવી જવાથી જે અકસ્માતો ઘવાને કમ રહેશે છે તે દૂર કરવા માટે તેમને આ ખાસ ટોપીઓ બનાવી હોઈ તેના કેટલાક નમુનાઓ ખતાબા હતા.

હવેથી કારખાનામાં કામ કરતી સ્ત્રીઓ પોતાની સલામતી માટે આ ટોપી પહેરશે.

x

દિલ્હીમાં ભરકરી તાલીમ લેતી પ્રાધ્યાપિકાઓ

નેશનલ કેટેડ કોરના કન્યા વિભાગ માટે અમલદારી તરીકે તાલોમ લેવા નવ પ્રાધ્યાપિકાઓનું એક જૂથ દિલ્હી કેન્ટોન્મેન્ટમાં એક મામ પહેલા આરી પહેલું હતું.

પૂર્વ પંજાબ, પશ્ચિમ બંગાળ અને મધ્ય પ્રાન્તમાંથી આવતી આ કિશિકાઓ અત્યાર સુધી રજા-પુતાના રાવજી સેન્ટમાં કન્યાઓન જોડિસર, લેફ્ટનન્ટ—કર્નલ સર્જ કલાનનો અગ્રી હેમરેખ હોઈ તાલીમ લઈ રહી છે. ઉનાળાની ત્રણ માસની રજા દરમ્યાન તાલીમ લેવા આવેલી આ કિશિકાઓ કેન્ટોન્મેન્ટ ખાતે લગરી હોસપીટલની “સોરટસ” મેથ”માં રહે છે.

તેઓ લુપ્તજાનની ઓછો માટેનો સગકારો હોવો જની કુળી, કે લીધન, કુળેસ કે. મોગસ અને કુળે. ગદાન, કલકતાની લેડો જિપેન હોલેની કુળેસ કે. કે. એમ. સિદા અને કુળે. આઈ. દત અને નામપૂર્ણની ઓછો માટેની મુખ્યત્વે હોલેની કુળે ટી. ડી. પોલ્ટર, કુળે. પી. ગૌતમ અને કુળે. અલ. મદુરા છે.

તાલીમને કાર્યક્રમ

તેઓના તાલીમના કાર્યક્રમમાં શારીરિક, જીવન અને કસરત સરકારી વાહનો, ગ્રામીણ અને મોટા મત્ર સમર્થિત અનુભવ મેળવવો, વાપરસેશન-સીબ્સ, ગે, રેડિયો ટેલીફોનીમ અને મોસ' ટેલીફોનીમ ગ્રામ મેળવવું ટેલીફોન એક્ચેન્જસનું કામ કાજ કરવું અને સરવોસ ઇન્ડોસેક્શન અને એટલા ઇન્ડોસેક્શનની મુલાકાત મેળવી. વિના સમાવેશ થાય છે, વધુમાં તેઓને પ્રાથમિક મદદ, ખર ઉપયોગી સારવાર, સ્વાસ્થ્ય અને સ્વચ્છતા અને હવાઈ દુમલાની ચેનરથી મિલકતુ આગામાં આવે છે તેઓની આનંદમય પ્રતિભામાં મોકલ-મેલ મોબી-મોલ અને તરવાનો સમાવેશ થાય છે અને તેઓને અવરજાવકિત ખીલવવાની તમ આપવામાં આવે છે

સરકારી અમલદારોની માફક આ તાલીમ લેતી ઓછો ચેલોલી રમો ગળવેલ (ગુલ્લ શર્ટ અને દાલિઝી) પહેરે છે અને પ્રશ્નસાળી કેપાય છે. તેઓના ક્લિગ-પોષાકનો સવાલ અટપટે છે અને તે માટે વિદ્યાર્થી વિચાર કરી રહી છે.

તાલીમ લેવા આવતી વખતે પહેલાં તેઓને જરા મુશ્કેલી પડતી હતી પરંતુ હવે તેઓ ટેવાઈ ગઈ છે હવે તેઓ ઉત્સાહનેર કાર્ય કરે છે અને અભ્યાસ પૂરા કરીને કોલેટ કારમાં નોંધાવા અવરતા પૂર્વક રાઈ જીવે છે ત્યાર બાદ તેઓ પોતાના પ્રાનેમાં જશે અને ને સરથાઓમાં તેઓ કાર્ય કરતી હતી ત્યાં કન્યા વિભાગના જીવે રથપથે

ને કે આ શિક્ષિકાઓને સરકારી જીવમાં તાલીમ

અપવામાં આવે છે અને તેઓ માટે મફત ખાવાપીવાની અને રહેવાની સગવડ કરવામાં આવે છે, પરંતુ હુંકમાં એક તાલીમશાળા શરૂ કરવાની દરખાસ્ત મુકવામાં આવી છે.

કન્યાઓની તાલીમને સરકારી પોરજી મુકવાનો ફિલ્ડ સરકારને આ પહેલો પ્રયાસ છે. યુ. કે. ની ઓછોની કારના પોરજી ગમા વિશ્વ યુદ્ધ દરમ્યાન સરકારે "વાક" અને "રીન્સ"ની સ્થાપના કરી હતી પરંતુ આ કન્યા વિભાગ તદ્દન જુદા જ દરજ્જા ઉપર છે, હતાં પણ સરકારી જરૂરીઆતોને તેમાં જરૂર સમાવેશ થાય છે.

ચોખ્ખાનો હેતુ

હુંકમાં આ યોજનાનો હેતુ કન્યાઓનું વ્યક્તિત્વ ખીલવવાનો, તેઓને આત્મવિશ્વાસ બનાવવાનો, તેઓના શરીર મજબુત બનાવવાનો અને રાષ્ટ્રીય જરૂરિયાત પ્રથમે પુરુષોની સાધારણ ફરજો પોતા ઉપર લઈ શિખવવાનો છે

તાલીમ પામેલ સિધ્ધિ કન્યાઓને સરકારી કારમાં ભરતી કરવા કરતાં તેઓને શિસ્તના, અધીસર કામ લેવાના, આત્મવિશ્વાસના અને જવાબ દારીના જરૂરી મુજોવાળા સાગ શહેલીઓ બનાવવાનો ખાસ હેતુ છે હાઈ અને શાંતિ દરમ્યાન એવો ધણ કાર્યો છે ન્યા ઓછો સહેલાઈથી પુરુ પતું કામ હાથ ધરી શકે છે અને તેવો રીતે મદદ કર્યાં થઈ શકે છે, તેઓ સોગલ ઓફીસર અને એક્સચેન્જમાં હવાઈ દુમલાની અમદા આપનાં કેદોમાં અને આબાદીના કાર્યોમાં શોકો સહાય છે નથી ત્યાં કામ કરતા પુરુષોને મોખરા ઉપરની મુશ્કેલ ફરજો માટે મોકલી સહાય.

નવી ચોખ્ખા મજબુત અને દૃઢ પાયા ઉપર રચાય તે માટે ત્રણ પ્રતિભાં ફરકમાં એક જીવ ઉચ્ચ કરીને નાના પ્રમાણમાં "સેક્સ" કરવામાં આવી છે એક જીવમાં ૬૦ કોલેટ અને ત્રણ શિક્ષિકાઓ હશે અને તેવા જીવે શાળાઓ અને કોલેજોમાં રચાવવામાં આવશે જે કે અદ્યતનમાં ફરત કોલેજોમાં તે શરૂ કરવામાં આવશે.

નિસાવ ખર્ચ

નેશનલ કેડેટ કોરના સીનીયર અને જુનીયર વિભાગોની માફક કન્યા વિભાગ સ્થાપવાનો અને નિમાવવાનો ખર્ચ પ્રાંતિક સરકારો ભોગવશે, અને જુઓ ઉપર અંકુશ રાખવા માટે વાઝા મથકે જરૂરી સ્ટાફ રાખવા, માટેનો અને જુઓને આપવામાં આવતા સાધનો માટેનો ખર્ચ મધ્યસ્થ સરકાર જાતે ભોગવશે.

x

વૃદ્ધ હાલીમાઓ પશુ ખુખસુરતી પ્રાપ્ત કરી રાકે છે !

જિંદનમાં વૃદ્ધ હાલીમાઓ પશુ ખુખસુરતી પારણ કરી શકે તે માટે સૌંદર્ય સમવટ પદ્ધતિ પ્રચાર પામી રહી છે સોમરસેટમાં એક સૌંદર્ય-સ્પર્ધાગૃહમાં વૃદ્ધ ઓછોના કેટકલાપ ધોષ સાફ કરી યુધીને સમવટ કરવામાં આવે છે નખને સાફ કરવા, યંજુગારવા તેમજ મહેરા માટેની ખુખસુરતીની બપોલ યુગાર શ્રેણીનો તેમને મક્ક લાભ મળી શકે છે.

x

બાહેર જીવનમાં સ્ત્રીઓનો ફોજી

મિસિસ રોઝમન્ડ ટેઇલર કે જે પહેલાં સ્વક-ધોપ-લિંગનજાવરનાં ઉપ્પીટી ટાઉન ક્લાઈ હતાં તેમની ઇરફામ આજ સમિતિના ક્લાઈ અને સોલિસિટર તરીકે નીમણુંક કરવામાં આવી છે, કાઉન્સિલને એકદમ જવાબદાર હોય તેવા ઉચ્ચ હોદ્દાઓ પર (જેવા કે-ક્લાઈ, ઇન્જનેર, તખીબી અમલદાર અમલદાર અથવા આરોગ્ય તપાસની શે વગેરે) સામાન્ય રીતે ઓછોની નીમણુંક કરવામાં આવતી નથી. એ જાનાં સામાન્ય વચણના સુદર ઉત્તર રૂપે આ ફિરુજાને મણી સક્ષમ. સ્થાનિક સમિતિઓમાં ધણી ઓછો અલ્લતન કાર્ય કરે છે. મિસિસ ટેઇલર તો એમ માને છે કે ઈડ્યુનિક જવાબદારીઓ ઉપરાંત પશુ ધણી વધારે ઓછો સહેલાઈથી બહેર જીવનમાં લાભ લઈ શકે.

x

આ કલાકારો !

મેરી રેન્મટ અને તેની નાય-જાન મંડોલ ઓરટ્રેલિયા અને ન્યુઝીલેન્ડનો સફળ પ્રવાસ પૂર્ણ કરી બ્રિટનમાં પાછી આવી ગઈ છે. બ્રિટીશ કાઉન્સિલની મદદથી આ ૧૮ દિવસનો પ્રવાસ યોજાયો હતો.

આ મંડળીના ૨૮ નાય-જાનના કાર્યક્રમમાં છ તો સાત્રીય નાય-જાન હતા. તેમાં ૨૬ સ્ત્રી નૃત્યકાર હતી અને માર્મ રેન્મટ બીજી જે વધારેને રોકી હતી, તે પશુ તેની સાથે બ્રિટન પરત આવી છે.

મ. રેન્મટની નાય-જાન માટે લંડનમાં મઈયુરી થીએટર હોલ ૨૧ વર્ષ પહેલાં તે સ્થાપવામાં આવ્યું હતું.

+

ભુગર્ગ સ્ત્રી ટેલેગ્રાફિસ્ટ !

દીર્ઘ વસારેવી કારગીડિ

મિસ એચ. આર. રોઝમરી જી વર્ષ જેટલી દીર્ઘ અને યદ્યતો કારગીડિ ખાદ લંડનની સેન્ટ્રલ ટેલેગ્રાફ ઓફિસમાંથી તાજેતરમાં જ નિવૃત્ત થયાં છે. પ્રથમ વિશ્વયુદ્ધ દરમિયાન ત્રણ વર્ષ સુધી તેમણે ટેલિગ્રાફ પર દિવસના ૧૨ કલાક સતત કામગીરી જાળવી હતી અને બીજા વિશ્વયુદ્ધ દરમિયાન ફાલી, નૌકાદળ, લશ્કર, સાદી દવાઈ દળ, વગેરેની મારફતે યુદ્ધ ખાસ સંદેશ પ્રચારનું મહત્વનું જવાબદારી બધું શાં કરી બતાવ્યું હતું.

આ ઉપરાંત સામાજિક તેમજ શિક્ષણ વિષયક સેવામાં તેમની સેવાઓ કંઈ નાનીમુની નથી.

x

પ્રમુતિની પીડા બજાયા સિવાય બાળ પ્રસવ

જિંદનમાં આરોગ્ય ખાતા તરફથી પ્રકટ કરવામાં આવેલા આંકડાઓ મુજબ પ્રથમનાં છ મહિનામાં જ લગભગ ૪૦,૦૦૦ માતાઓને દર્દ-જામક ઔષધ દ્વારા પ્રમુતિની પીડા વગર બાળ જન્મ માટેની સારવાર અંગે બવરસા કરવામાં આવી હતી. જ. ૧૯૪૬ના સમય વર્ષમાં આ આંકડો

૪૩, ૬૦ નો દત્તો, એટલે. આ ગીતે માતાએને પ્રવ વેદના જાપચા, સિવાય યજ્ઞેના બાળજનમનુ પ્રમાણુ જમણું થવા પામ્યું હતું.

વૃદ્ધજનોના જીવનને મહુલિત

બ્રિજનમાં ઓ-સ્વયંસેવિકાએએ નિવૃત્તિ ભોજ-વતા જુદ માણસોના જીવનને આનંદિત બતાવવા માટે, એક નવો જ તુરજો શોધી કાઢ્યો છે. ફરતી નાની ગાંઠોમાં દુકાનો ગાંઠી; વણે જુદ માણસો પાસે લઈ જવામાં આવે છે કે, જેથી તેઓ પોતાને મનપસંદ વીળે ખરીદી શકે અને ખાસ, જોડાં શ્રી મુશી શ્રેષ્ઠ; દરેક ગાંઠમાં ફળફળાદિ, શેડી, તમાકુ, માવો વર્ષમાં પ્રશસ્તિ-ચોક્કસવામાં આવતી પત્રિકાઓ વગેરે મળીને કુલ ૧૦ જેટલો વસ્તુઓ રાખવામાં આવે છે અને જેટલોક ગાંઠો-ઓમાં તે જાણે ચુંદમગાપાની નાની સ્ત્રીઓએ હુબ દુકાન જ ગોઠવી ન હોય તેવી જાતની હોય છે.

*

“સ્રીધન માટે સ્ત્રી હાયા” એક લખનૌ સમા-વાર એ છે, કે સ્વામાચરણુ નામના એક યુવાન તેની માતા રામધારી ત્યા પીતા બગદેવ અને સાવી. સસરા રૂપનારાયણને મનુષ્ય હત્યાના આરોપ સર-સેસન કોર્ટમાં હા મલ કર્યા છે. જણવામાં આવે છે કે સ્વામચરણુના વિવાહ કલાવતિ સાથે, થયો હતો તે પોતાના ગરીબ માતાપિતાના કારણે સ્રી ધન સાવી શકી ન હતી એક ખાણ રૂપનારાયણ, યોગ્ય સ્રી ધનસાથે પોતાની કન્યા સ્વામાચરણુને આપવા તૈયાર હતા. એ સ્વામાચરણુ-પોતાની પ્રથમ પત્ની કલાવતિને કાઢી મુકે તો,

સ્વામાચરણુ અને એના પ્રવણાઓ એના કલા-વતીને ખુબ ખુબ દુઃખ દેવા માર્યાં કલાવતિ નખુ સહન કરી, સુખ્યાપ પડી રહેતી. એક દિવસ બધાએ જોશમલી કલાવતિને મધુરો-પાર્શ્વ દીધો ત્યા ખજર પાકાસીએને પકાત પોલોસ ત્યા વેઢને ખજર-અપાર્શ્વ વેઢના પ્રયાસ સ્વર્ણ ન થયા પોલીસ આવતા આવતામા તે કલાવતિએ આ સસરાનો ત્યાગ કર્યો.

ધરેણી માટે નવજાતન બાળાનું કરપાણુ ખૂન !
આપ્તરોડ : હાલમાં જ સિરોદી રાજ્યના અનાદ્ય ગામમાં એવા સમાચાર જાણુ મળેલા છે કે મેકાધી નિનોડા તરફ જતા રસ્તા પર એક નવજાતન બાળાના કમકમી કર્યા ખુનના ચોક્ક-વનારા સમાચાર બહાર આવ્યા છે બનાવની વિષત એવી છે કે એક રજારી પોતાની પુત્રવધુને લઈને પોતાના ગામ જતો હતો, ત્યારે રસ્તામાં ચાર કદિકા વેચનારી બાઈએ પછુ તેમની સાથે ચાલવા માંડી રજારી ત્યાગણ ચાલતો હતો. તેમણે દૂર નીકળી ગયો. ત્યારે આ ચારે બાઈએ જંગલમાં રજારણુ પર છરીથી હુમલો કરી ખૂન કર્યું અને તેના શરીર પરથી ધરેણી ઊઠાવી લીધા. તે વખતે રસ્તા પરથી પસાર થતાં એ માણસોએ આ બાઈએને પકામાં જોઈ પૂછપૂછ કરી, પછુ તેમણે જવાબ આપી દીધો કે એક બાઈને પ્રસવ થવાનો છે, પેલા વટેમાર્ગીઓ ચાલ્યા ગયા આગળ જતાં પેલા રજારી બેઠો હતો તેણે પૂછ્યું કે મરત દીકરાની વધુ ચાર બાઈએ સાથે પાછળ ચાલી આવે છે તે બાઈએ જેટલો દૂર છે પેલા એ જવાબ દીધો કે થોડે દૂર બાઈએ છે. તેમાં એકને પ્રસવ થાય છે, રજારીને આશ્ચર્ય થયું તો વટેમાર્ગીએને લઈને બનીવવાળી જગ્યાએ ગયો તો ત્યાં, તેની નવજાતન પુત્રવધુનું લોહીથી લયન થતી લાલ જોઈ. તુરત જ તેમણે પીછે પાડી, પેલી ચારે બાઈએને પકા પાડી નછ કર્યા પોલિસ થાણે મુખત કરી હતી આ બનાવથી બાણુ થાણુ બારે સનસનાતી ફેલાયેલ હતી.

x

શુદ્ધ કંઠાસના કારણે કુવામાં પડી આપલાત સિદ્ધપુર તાલુકાના દાસજ ગામે એક પટલા-ણીએ આપલાત કર્યો. સમાચારે આંજપાસના વિરતારમાં બારે સનસનાતી ફેલાવી છે. વીમતમાં બાણુમાં મલે છે કે તાજેતરમાં પટલાણીએ શુદ્ધ કંઠાસને લીધે કંઠાળીને કુવે પડીને આપલાત કર્યો છે. આ બાજતની પોલીસને જાણ થતાં પોલીસ બાઈના મધેળીને તથા સસરાને પકડી અહીં લાવી છે અને અન્ને ઉપર કપડેસર કાગળીમાં કરી તપાસ ચલાવી રહી છે.

+

પતિ પરાયણ-મહિમા

પતિના અવસાનના દીવસથી જ અન્ન-સાધ કરીને પતીએ પતિની પાછળ દેહ છોડવાનો નેક બનાવ મુખ્યમાં બની ગયો છે અને એક-લોલા બાપા જેવાળાનું નામની ૪૦ વર્ષની ઉમરની પતિપરાયણ મહિલાનું ઇતિહાસમાં મરણ નીવડ્યું હતું.

એમ જણાય છે કે લીલાબાઈને પતી કારવાર હુલ્લામાં આવેલા અડોલા ખાતે પોરટ મારનાર હતા તેને ઘમતું દર લાગુ પડતી એ મીસ ઉપર સારવાર માટે મુખર્ષ વાવનામાં આવ્યો હતો. લેડી જમશેદજી રોડ ઉપર તેના સાળાને લાં તેઓ રહેતા હતા.

દૈનિક દિવસ ઉપર તેનું અવસાન થયું હતું, પતિનું અવસાન થયું એકદીર્ઘલાઈમાં અન્નનો ત્યાગ કર્યો હતો અને ડેવટે તેની સ્થિતિ અભીર થતાં તેને ઇતિહાસમાં અસાધ્યમાં આવી હતી. આ અન્ન ત્યાગના પરીણામે તેનું મરણ નીવડ્યું હતું.

મરનાર કપતીને જ બાળકો છે તેમના પિતાની સ્થિતિ અભીર થતાં છેલ્લી વખતના મેગાપ-માટે તેમને મુખર્ષ જોધાવવામાં આવ્યા હતા અને પિતામાં મરણના બે દિવસ પહેલાં જ ઉઝો અદિ આવી પહોંચ્યા હતા આત્મપિતાના રીતે અવસાન પામતા આ હજે બાળકો અત્યારે તો લગભગ નીરાધાર બની ગયા છે.

+

પતિની લુલા-રહેવા હુકમ આપતો નવો

વટહુકમ

સારાદના ના રાજપ્રમુખે એક વટહુકમ દ્વારા ૧૯૯૮ ના કોમોનલ પ્રેસીડેન્સી કોર્ટમાં સુધારો કરેલ છે તે અનુસાર ૧૯૬૬ થી હવેને લગતી બાબતમાં નીચેના સુધારો ઉમેરવામાં આવશે:—

જો કોઈપણ પતિ બીજી સ્ત્રી સાથે પરણે કે રખાત રાખે તો તેની પત્નીને તેની સાથે રહેવાનો અધિકાર કરવા માટેનું વાજબી કારણ ગણી શકશે.

તે ઉપરાંત ઇન્ડિયન પીનલ કોડ ૪૨૬ તળેના તો કાનૂની ઔરોપ માટે વોગટ વિના ધરપકડ ન કરી શકાય તેને ગરબે હવે વિના વોગટે ધરપકડ કરી શકાય. તેમ મૂકવામાં આવેલ છે.

પુસ્તક પરિચય

બાલકવન કાર્યાલય, બાલકવન વડોદરા તા. ૧૯૫૧ નીચેના બાળકો માટેના પુસ્તકો અવલોકનારો મળ્યા છે

(૧) કુટુંબને કુળદીપક-લેખક: રસિકલાલ જોષી પ્રમુખ, બાલકવન કાર્યાલય, બાલકવન, વડોદરા પૃષ્ઠ ૨૫૫ પર કિંમત ૦-૬-૦

કુટુંબની આ સમિતિ ઐતિહાસિક વાત છે, કોઈ, સ્વામીનિધા અને સાદસ કરી આ વાત બાળકોને તેમજ એટલેજાને પણ વાંચી શકે તેવી છે.

(૨) કાઠમડી-લેખક: દરિયાલ જો પડ્યા. એમ. એ. પ્રમુખ ઉપર મુજબ, પાનાં ૩૪, કિંમત ૦-૬-૦

બાળકોને કોઈ કોઈ વાચવા અમે તેની ગીતોની આ ચોપડી છે 'બોલો અને ચિત્રો બે ગ્રંથમાં' હાથેલાં છે.

(૩) નવલકથા હીરણ-લેખક: રમણલાલ નાનાલાલ શાહ પ્રમુખ ઉપર પ્રમાણે પાનાં ૪૬ કિંમત રૂ. ૦-૬-૦

જુલુઆની માર્ગદર્શક હોય તેને આજે પણ આપણે કહીએ છીએ કે 'જલુ જોયા ન હોય તો મોટા નવલકથા હીરણ' આ આપણાં મુખ્ય વર્તમાનમાં આલતી આવતી ગદ્યવતને લેખકે બાળકો સમક્ષ રજુ કરી છે સર સમિતિ વાત બાળકોને સચી વાંચી શકે તેવી છે

(૪) જાનની તમરી-લેખક: રમણલાલ નાનાલાલ શાહ, પ્રમુખ ઉપર મુજબ પાનાં ૪૦, કિં. રૂ. ૦-૬-૦

આ ચોપડીમાં જુલુઆની તમરીના વાચક, વડોદરા અને કાપડેવાજ માણસોની વાત છે.

વેપાર, ધધા કે સંરતમાં પેસા કરતાં બોલેલા વચનની કિંમત વધારે મળ્યાતી અને તેથી બોલવા પ્રમાણે જોઈ કરવું પડતું. આ નજરીમાં કમચકલ નામના માણસને વારંવાર મુશ્કેલીમાં મુકવું પડતું અને એમાંથી તેને હોશિયારખાતે નામનો માણસ બન્યાવે છે. મજાની સચિત્ર વાર્તા છે.

(૫) કરોળિયાનો કાળપારા:-લેખક: ડૉ. મોહનલાલ જ. પાકક. પ્રકાશક ઉપર મુજબ પાનાં સંખ્યા ૧૪ કિંમત રૂ. ૦-૬-૦

સદર વાત પહેલાં બાલકલ્પનમાં કટકે કટકે ૭૫૪ હતી. સાદંત્ર, શૌર્ય અને રોમાંચ ખડા કરે એવી અને સાથે સાથે વિદ્યાનતો વિષય ચર્ચાતી આ સચિત્ર કૃત્તર કમા છે આવી સાદસ બરી કથાઓ બાળવાચન માટે ખાસ આદર પાત્ર મળ્યાવ.

(૬) ચંદ્રહાસ:- લે રમણલાલ નાનાલાલ શાહ પ્રકાશક ઉપર મુજબ પાનાં ૪૨ કિંમત રૂ. ૦-૬-૦

આ વાર્તા આપણા પુરાણ કાળની છે. નંસીયમાં લખેલું હોય તે મિથ્યા મહું નથી એ ચંદ્રહાસની રસીધી વાત પરથી શિદ્ધ થાય છે. આ સચિત્ર વાત સારી છે

(૭) લવ-કુશ:- લેખક પ્રકાશક ઉપર મુજબ પાનાં ૬૦ કિંમત રૂ. ૦-૮-૦

આમાં મહારાજા રામચંદ્ર અયોધ્યાની ગાદી પર બેઠા અને સીતાજીના ત્યાગ પછી સીતા માતા વાંદનકિં જાગેના આશ્રમમાં રહ્યાં અને ત્યાં લવ-કુશ પેદા થયા, ઉછર્યા અને રામના અશ્વમેધના ધોમને બાંધી રામની સેવાને હરાવી ત્યારે રામ જાતે લવના હાથર થયા ત્યારે પિતા-પુત્રાની જોળખાણ થાય છે અને પછી સીતાજીમાં પૃથ્વીમાં સમાયે છે એ રીતેની આ વાત સચિત્ર અને નાનાં મોટાં જોઈ વાંચવી ગમે તેવી છે.

(૮) પ્રભુ ભક્ત પ્રહલાદ:- લેખક. પ્રકાશક ઉપર મુજબ: પાનાં ૪૨ કિંમત રૂ. ૦-૬-૦

ભક્ત પ્રહલાદની વાત તો બધાં ખરાં નાનાં બાળકોએ સાંભળી હશે. ધર્મ અને નીતિનો આખરે જ્ય થાય છે. પ્રસંગોને અનુરૂપ ચિત્રોથી ચોપરી સુંદર બની છે.

કે. અ. પ.

“સામુદ્રિક શાસ્ત્ર” કિંમત રૂ. ૧૧ સંયોજક; પ્રકાશક; અને પ્રાપ્તિસ્થાન:-પરિત રેવાજકરજી બરડવાળા ન્યોલિયો ન્યોલિયોજી. ડૉ. કુશકુન્દ. મહુવા (સૌરાષ્ટ્ર) મજુર પ્રસંગ “ન્યોલિયો અન્ય-માળા”ના પહેલા વર્ણનું પહેલું છે. તેનું વાર્ષિક લવાજમ દેશ માટે રૂ. ૫૧ અને પરદેશ માટે યોલીમ ૧૦ જે જનતામાં ન્યોલિયો વાર્ષિકમથનો પશુ હીઠે હીઠે પ્રચાર થઈ રહેનો છે. તેમાં આ એક પ્રશંસનીય ઉમેરો કહેવાય.

સરસ્વતી પ્રસંગ મૂળ સંસ્કૃતમાં છે. તે ઉપર વિદ્વાન જોષીજીએ રાચક બાપાંતર કરીને મંચળા-ચરણ પ્રસ્તાવના, દિશાસૂચન અને સમીક્ષાથી વિશુ-ધિત કરેલ છે. મનમાં સ્ત્રીજાતક સાથે પંદર પ્રકરણો છે. બાષા એટલી બધી સુંદર છે કે; મન-વાચનારને અતિસુખમ્ય અને આનંદ દર્શક મન પડે તેમ છે.

જોષીજીએ લીધેલ અમ નેટસો પ્રશંસનીય છે એટલેજ અભિનંદનોય પશુ છે.

જ્યાં સાધારણ જનતાને આ પુસ્તક અતિ ઉપ-યોગી હોઈ સંબંધ કરવા યોગ્ય છે. કે. પ્રા. શાસ્ત્રી.

પ્રકાશકોને:-

ચોતાનાં તરફથી બહાર પડેલાં પુસ્તકો અવલો-કનાથે જામોને મોકલી આપતા રહેવા. મંત્રી

સ્ત્રીબોધ કાર્યાલયમાંથી દરેક જાતના પુસ્તકો કમીશન કાપીને આપવામાં આવે છે.

અવનવા સમાચારો

દુનિયામાં સાયકલોની સૌથી મોટી પેઢી

૧૦ લાખ સાયકલોની નિકાસ

સાયકલના ઉદ્યોગમાં 'ફ્રેંચ' એ જ અગ્રણી દેશ છે. નોટિન્ગ્હામ ખાતેની ફ્રેંચ ઇન્ડસ્ટ્રી-નામની આ પ્રખ્યાત પેઢીને યુદ્ધના અંત પછી બનાવેલી ૧૦ લાખ નેટલી સાયકલોની અમેરિકા ખાતે નિકાસ કરવાનો પ્રથમ બિટનના પુરવઠા પ્રધાન મિ. બ્યોર્ડે રજૂઆત કરતે યોજવામાં આવ્યો હતો. તેમને આ પ્રસંગે આ પેઢીને, યુદ્ધના અંત પછી આટલી મોટી સાયકલોનું ઉત્પાદન કરી નિકાસ કરવામાં પોતાને અમ કૌણ આપી બિટનને ૧૦,૦૦૦, ૦૦૦ (રૂ. ૬૬-૧૭ કરોડ) ની કમાણી કરી આપવા બદલ અભિનંદન આપ્યા હતા.

હવે ફ્રેંચ સાયકલોની નિકાસનો આકેડો યુદ્ધ પહેલાંના સૌથી વધારેમાં વધારે આક્રમ કરતાં પશુ થઈ ગયો વધી ગયો છે અને આ સાલ માત્ર પરેશો ખાતે નિકાસ કરવા માટેના ઉત્પાદનમાં જ સ્વેચ્છ તથા પરેશોના ઉપયોગ માટેના યુદ્ધ પહેલાંના સૌથી વધારેમાં વધારે કુલ ઉત્પાદન કરતાં ૧૦૦,૦૦૦ સાયકલોનો વધારો થયો છે. પછી આ પેઢી સાયકલોની ૫૫૦ ઉપરાંત નમુનાઓની વિવિધ બનાવટો બનાવે છે.

દર મિનિટ પાંચ સાયકલોનું ઉત્પાદન

હાલ આ પેઢી દર મિનિટ પાંચ કરતાં વધારે સાયકલોનું ઉત્પાદન કરે છે. અને હજી તો બીજી કારખાનું શરૂ કરી તેમાં વધુ આક્રમ વધવાની તમના સેવે છે. હાલ આ પેઢી પાસે અમેરિકા અને કેનેડા સહિત ૧૦૦ દેશો ઉપરાંતના ધરણોના (રૂ. ૬૦ કરોડ) ની કિંમતના ઓર્ડરો છે.

બિટનના પુરવઠા પ્રધાને ઉપરોક્ત પ્રસંગે જણાવ્યું હતું કે મજ સાલ અમેરિકાએ સ. ૧૯૪૮ કરતાં ચાર ગણી સાયકલો બિટનમાંથી ખરીદી હતી, જ્યારે કેનેડાને યુદ્ધ પહેલાંના ધોરણ કરતાં પાંચ ગણી-૨૦,૦૦૦ સાયકલોની ખાસત કરી હતી.

દુનિયાના સાયકલ સ્વારો માટે નવા નિયમો

અંયુક્ત રાષ્ટ્રો તરફથી આગામી ઓગસ્ટ માસમાં "રસ્તાઓ માટેની અખિલ વિશ્વ પરિષદ" યોજાવાની છે. તેમાં બધા દેશોમાં સાયકલ સ્વારોના પાલન માટે ખાસ નવા નિયમો નક્કી કરવામાં આવશે. આંતરરાષ્ટ્રીય પરિષદમાં ખાસ ચર્ચાના વિષય તરીકે 'સાયકલ વાહન વ્યવહાર' ને આ પહેલી જ વાર રાખવામાં આવ્યો છે.

આ પરિષદના કાર્યક્રમમાં દુનિયાભરમાં વાહન વ્યવહારને લગતા નિયમોને પ્રમાણુભૂત બનાવવા માટેની કેટલીક મોટી યોજનાઓનો સમાવેશ થાય છે. યુરોપ અને અમેરિકાના વાહન વ્યવહારના અમ ગદ્ય નિષ્ણાતો તરફથી આ અંગે સૂચનો કરવામાં આવ્યાં છે.

બિટનના નિષ્ણાતોના કેટલાક સૂચનોમાં-સાયકલને તે માટેના રસ્તા પર જ ચલાવવા, ખૂલ્લે સાયકલ સ્વારોને સાથે ચાલવાની મનાઇ અને બર્મા સલામતી માટે જરૂર હોય ત્યાં માત્ર એક જ કારમાં સાયકલો ચલાવવા-વગેરે વગેરે સૂચનોનો સમાવેશ થાય છે.

*

બિટનમાં વ્યવહારિક જ્ઞાન અંગે અપાતું સામાજિક શિક્ષણ

વિદ્યાપીઠમાં અપાતા માત્ર સૈદ્ધાંતિક શિક્ષણ અને સામાજિક વ્યવહારિક, ખાખતો વચ્ચે નો અંતર રહે છે તે દૂર કરવા માટે બિટનમાં ઓકસફર્ડ વિદ્યાપીઠ ખાસ સામાજિક સંશોધનને લગતા શિક્ષણો નવી શોધેજનો પાયો તેના આન્સેલર લોડ હેલિફેક્સના હસ્તે નાખવામાં આવ્યો છે સ. ૧૯૪૭ માં આ ખતની શોધેજ માટે લોડ નાફીલ્ટે જમીન ઉપરાંત પા. ૯૦૦,૦૦૦ (રૂ. ૧-૨ કરોડ) આવ્યા હોઈ, શોધેજ સાથેતેમના નામને જોડવામાં આવશે.

બિટનમાં નાટ્ય શૃંગોળાં અનોખું પ્રદર્શન

અત્યાર સુધી બિટનમાં કદી નહીં જોવામાં આવેલ જેવું અપૂર્વ અને એનોખું-નાટ્ય શૃંગોળાં પ્રદર્શન બર્મિંગ્હમમાં બિન્સલી હાલ ખાતે મે માસની તા. ૨૩ થી સુતની તા. ૧૮ સુધી યોજાવાનું છે.

અમરવત નાટ્ય સંસ્થાએ તરફથી ૫૦ હજાર ચો. ફી. જેટલી વિશાળ જગ્યામાં પોતાના નમુનાઓ રજુ કરવામાં આવશે આમાં ભાગ લેનારા નાટ્ય ગૃહોમાં-જોશી ત્રિક, ધી રાયલ એવેગ દાદસ, કેવેન્ટ ગાર્ડન, સેલ્સર્સ વેલ્સ અને શેક્સ્પીયર એમોરિયલ થીએટરનો સમાવેશ થાય છે.

બિન્ની હોલની જોડેની જગ્યામાં, ઇલિઝાબેથના કુળની નાટ્ય કલાની રજુઆત અત્યંત રસપ્રદ નીવડશે. શેક્સ્પીયરના નાટકો જે ઐતિહાસિક નાટ્ય ગૃહોમાં પ્રથમ વાર ભજવવામાં આવેલાં તે નાટ્ય ગૃહોની મુખ્ય મુખ્ય અંગીતો આ પ્રદર્શનમાં સમાવેશ કરવામાં આવશે.

આ પ્રદર્શન સર બેરી જેક્સન અને પ્રેટ બિન્નના કલા જાનના સહકારથી 'બર્મિંગ્હામ પોર્ટ' નામના વર્તમાન પત્ર તરફથી ચોખ્ખામાં આવ્યું છે.

બ્રિટનમાં પોલીસના પગારનું ઉંચું ધોરણ બ્રિટનમાં પોલીસ ખાતાની રિયલ સુધારણા માટે તાજેતરમાં પ્રમદ થયેલો 'જોશી રીપોર્ટ'ને મજબૂત કરવામાં આવશે તો સરેરાશ એક પોલીસને અડધાકિ પ. ૧૦ જેટલી રકમ મળશે.

દાહનું આહુ ધોરણ અઠગાડીયાના પ ગીની (ફા. ૭૦) હોઈ ૧૦ વર્ષની નોકરી માફ પા.-૭ (ફા. ૬૬-૫-૦) સુધી જાય પરંતુ આ અહેવાલમાં ભલામજી કર્યા પ્રમાણે પોલીસનો પગાર ૬૦ અઠવાકિએ પા. ૬-૭-૦ (ફા. ૮૪-૧૧-૦) થી વધી પા. ૮ (ફા. ૧૦૬-૧૧-૦) થાય અને ઉપરાંત પોલીસને ખર બાહુ, યુનિફોર્મ, નિવૃત્તિ વેતનનો આંકડો વજરે લક્ષમાં લેના અઠવાકિએ બીજા પા. ૩ (ફા. ૪૦) ની મજબૂતી કરવામાં આવી છે.

આ નવા ધોરણ પ્રમાણે અને પરિણામે પા. ૬,૮૦૦,૦૦૧ (ફા. ૫-૦૭ કરોડ) થી પા. ૪,૦૦૧,૦૦૦ (ફા. ૫-૦૩ કરોડ) તો અર્થ વધશે જ્યારે કાલ પા. ૨૫,૦૦૦,૦૦૦ (ફા. ૩૩-૩૩ કરોડ) થી

પા. ૩૬,૦૦૦,૦૦૦ (ફા. ૩૪-૬૬ કરોડ) અર્થ થાય છે.

બ્રિટનમાં હિન્દી વિદ્યાર્થી માટે નવું સ્કાન આ લખના અત પહેલાં, બ્રિટનમાં હિન્દી વિદ્યાર્થીઓ માટે નવા સ્કાનનું બાંધકામ કરે નહીં જાય, તેનો અર્થ પા. ૭૦,૦૦૦ (ફા. ૬-૩૩ લાખ) અંકાજવામાં આવે છે.

આમાં સૌથી મોટો ફાળો-પા. ૧૨,૭૦૦ (ફા. ૧-૬૦ લાખ) વાસ, એમ. સી. એ. (૫૪-સેન્ટ્રલ ક્રિમિનલ એમોરિયલ) ની આંતરરાષ્ટ્રિય સમિતિ આપશે. દિન્ડ સરકારે પા. ૧૦,૦૦૦ (ફા. ૧-૫૩ લાખ) મંજૂર કર્યા છે.

દાલ હિન્દી વિદ્યાર્થી સંબંધી ૩૧૨ જોગર રટીટ ખાને આવેલી જગ્યા લડનની વિદ્યાર્થીના ઉપયોગ માટે લેવામાં આવશે. અને બદલામાં હિન્દી વિદ્યાર્થી સંબંધે ફિટ રોય રટીટ વિદ્યાર્થી વિદ્યાર્થીઓના વચવાટ માટેના સ્થાન તરીકે ભણીતા વિસ્તારમાં જગ્યા મળશે.

બ્રિટનમાં કંઠમાળાથી નીપજતા મરણના પ્રમાણમાં થયેલો અસાધારણ ઘટાડો

બ્રિટનમાં છેલ્લાં સાન વર્ષથી કંઠમાળાથી નીપજતા મરણના પ્રમાણમાં એકધારે ઘટાડો સહ રહ્યો છે. સ. ૧૯૪૧ માં મરણનો આંકડો ૨,૪૬૧ હતો જ્યારે ગ્રહ સાલ તે આંકડો માત્ર ૧૫૦ જેટલો નોંધાયો હતો.

આગોળ ખાતાએ સ. ૧૯૪૧ થી કંઠમાળા નિવારણની જોડાઈ કરે કર્યા પછી આ જીવલેણ રોગનું પ્રમાણ એકધારે ઘટતું રહ્યું છે. સ. ૧૯૪૧ માં મુમારે ૫૧,૦૦૦ ફરીઓ નોંધાયાં હતાં. જ્યારે ગ્રહ સાલ માત્ર ૮,૦૩૪ નોંધાયા હતા.

આ રોગને નિબંધ કરવા માટેના પ્રયત્નો અવિરત ચાલુ જ છે.

પ્રકાશક : અંદાનત જીવનકાલ મહેતા 'શ્રીગોષ્ઠી કાર્યાલય' મીંગમકા રોડ, અમદાવાદ.

મુદ્રક : મણિલાલ જીવનલાલ શાહ ધી નગપ્રસાદ ગ્રીન્ડીંગ પ્રેસ લીમિટેડ. રોડ અમદાવાદ.

નારી જગતનાં × × × × ×

સ્વાસ્થ્ય અને સૌંદર્ય માટે

શાઉધરનાં-
સિંદુ મુગ્ધા

+ ભૂંગરાજ તેલ:—વાળને કાળાં અને લાંબાં બનાવે છે, મગજને દૃઢકરે છે, ખરી પડતા વાળ અટકાવે છે, ચીનત, નિદ્રા લાવે છે.

+ અશોકારિષ્ટ:—સ્ત્રી સુખના દરેક નવાં પ્રેમ:—
* પ્રદર, * અનિયમીત મોસાલિય;
* સુવાસન * વધ્યાવ વગેરે
ગાયે છે.

+ દંતમંજન:—દાંતનું સૌંદર્ય અને સ્વચ્છતા જાળવે છે, દુર્ગંધ દૂર કરે છે.

+ સૌરાષ્ટ્રીય ખિન્દૂ:—આંખ માં રાખે
નાખતારાની આંખો સાફ રહે છે, અને તેજસ્વી બને છે.

જામનગર શાઉધર લેખોરેટરી લિ.

જામનગર (સૌરાષ્ટ્ર)

અમદાવાદ એજન્ટ:—એમ નારણદાસની કુપની રાયપુર ચકલા.

મુરત એજન્ટ:—શ્રી જગદંબા મેડિકલ સ્ટોર, નાણાવટ, મેનરોડ

ભરૂચ એજન્ટ:—ગાંધી મેડીકલ એન્ડ જનરલ સ્ટોર્સ

વડોદરા એજન્ટ:—શ્રી સ્ટોર્સ મામાની પોળ શામે, રાયપુરા રોડ

A. P. CO.

જરા વાંચો

રાણી રૂવે રાટલો ને
ગોલી ખાય ગોળ.

લૂગો તોય રાંડના
હાથનો રાટલો.

દેહનું ઢાંકણ રાટલો,
પરનું ઢાંકણ ઝાટલો.

ધડાનું ઢાંકણ દીકરી,
માનું ઢાંકણ દીકરી.

રૂપીયાનો રાટલો,—
ને અડધાની વેચ.

તોય સામુ ના કહે,—
કે વહુ ખાવા બેસ.

રાટલા ઘડતાં છીંદે નાક,
કામ ઉટકતાં મોજે હાથ,

હિંડતી માખનો નાજે ધાણ,
કુવડ નારનાં એ ઝોંધાણ.

વાંકા ચંકા ચણુ વહુના રાટલા.
વહુ સુધી કાંઈ વડાં હોય?

દેરાની જેઠાણીની,
ગોઠડીમાં સકરપારા.

ને નળુંદ લોભાઈની,
ગોઠડીમાં અંગારા.

દીકરી ને વાંધુ ધાન,—
વાસી ન રખાય.

ગોળ વિના જેવો કંચાર,
સ્ત્રી વિના તેવો સંસાર.

કંદોળની દીકરી,
ખાનું દેખી રહી છે.

હાલી વહુને તેડાવે,
અને ખીરમાં મીઠું ન ખાવો.

વર્ષ ૯૩

જુલાઈ

અંક ૭ મા.

વીજળી

વીજળી અમકે ને બોમે,
આવે રમવાને શું ભોમે ! વીજળી ૧

અમકી અમકી ને જાતી,
જાણે કંચન વેલ રચાતી. વીજળી ૨

સમજડ ગાંધ્યા રે જોણે,
રૂઠા રોહ મેઠ સહ વેણે. વીજળી ૩

જનમ જનમની રે જોડી,
પ્રીતિ જાય ન કોથી તોડી. વીજળી ૪

જાય વિદેશે રે જ્યારે,
પિયુટા રહે છુપાઈ ત્યારે. વીજળી ૫

વસિયો આવે રે જ્યારે,
બેસે જઈ ઉછરે રે. વીજળી ૬

પતિને જોળે રે આવી,
બેસે મધુરં મુખ મલકાવી. વીજળી ૭

વડોદરા જગજીવનદાસ મોદી.

સ્ત્રીઓનું વ્યક્તિત્વ—

સ્ત્રી તે મનુષ્ય વ્યક્તિ નથી, પરંતુ બીજાને આશ્રયે રહેવા, બીજામાં સમાઈ જવા સરભાગેલી છે, એ માન્યતા જગતભરમાં થોડે ઘણે સ્ત્રી વ્યાપેલી છે. જેમ જેમ તેમનામાં જાગૃતિ આવતી જાય છે તેમ એ જાવના હઠાવવા તેજો મચે છે. આ માન્યતાના પ્રતીક રૂપે સ્ત્રી લગ્ન કરે એટલે પતિમાં અને તેના કુટુંબમાં સમાઈ ગયેલી ગણાઈ તેનું નામ બદલાય એટલે કે અટક Surname તો બદલાય પરંતુ ઘણી કોમો અને સ્થળોમાં જાણતું નામ પણ નહું આપવામાં આવે છે. અમારી એક મંડળીમાં સફરોનાં નામ વાંગવામાં આવતાં એક પ્રસંગે 'વિમળા જોશી' એમ સાંભળી આંચકો લાગ્યો વિમળા થોડા જ વખતપર સ્વર્ગવાસી થયેલી. પૂછપરછ કરતાં જણાવું કે વિમળાના મૃત્યુ પછી એકાદ માસમાં તેના પતિએ ફરી લગ્ન કરેલું અને તેમની કોમના રિવાજ મુજબ જે કન્યા સાથે લગ્ન થયું, તેને આગળની પત્ની વિમળાનું નામ આપ્યું ને જોશી અટક તો આવેજ એટલે જાણે કે વિમળા જોશી મરણ પામી જ નથી, નવી જે કોઈ જાણ આવી તેને સ્વવ્યક્તિ હોય જ નહિ તેમ તે વિમળા જોશી બની ગઈ.

બહેનોને પણ આ સ્વત્ત્વ ફૂળી જવામાં કાંઈ લાગતું નથી તેઓ તો હુર્પથી કુલાઈ નામકેર અટકધારણ કરવામાં ગર્વ માને છે—એ પણ જાણી-હારી છે.

વિ. ર. નિ.

સ્ત્રીઓનું સ્થાન—

સ્ત્રી હાસી નથી ને પુરુષ જાલીમ નથી, પણ બંને એક ઉચ્ચતર આદર્શની સેવાને વરેલાં છે. અને તેમની વૈયક્તિક શક્તિઓને તેમણે એ આદર્શ આગળ ગોણું માનવાની છે.

એક બીજાં વચ્ચે અભિરૂચિ ને સ્વભાવ; આદર્શો ને આસ્વાદો એ બધી બાબતોમાં અભિજ્ઞતાવાળાં સ્ત્રી-પુરુષોનાં ભેડાં નવલકથાઓ સિવાય બીજે કયાંય ભેડાં નથી મળત, એ બેની વચ્ચે એવાં તો કંઈક ભેદ હોયજ, કે ને દબ્યો ટાળી નહિ શકાય. માટે આ ભેદોનો ઉપયોગ 'સુરીકું', સંવાદો જીવન પેદા કરવા માટે કરવો એ લગ્ન પ્રયાતું મુખ્ય કામ છે. વિવાહિત જીવન ધીરે ધીરે અને બહુ જ ધીરજપૂર્વક પ્રયત્ન કરીને જ સુખી બનાવવું જોઈએ.

પતિપત્ની વચ્ચે સ્વભાવની વિષમતા જ ભે લગતવિચ્છેદનું પૂરતું કારણ હોય તો સમાજમાંના ઘણાને છટાછેડા કરવા વખત આવે.

આપણું ધર્મશાસ્ત્રોમાં સ્ત્રીઓનાં કર્તવ્યો પુરુષના કર્તવ્યથી બિન્ન ગણ્યાં છે ખરાં, પણ સ્ત્રીઓ પુરુષથી હલકી છે એવું સૂચન તો જરાયે નથી.

હિંદુ જીવનદર્શન] —રાધેપ્રજ્ઞાન.

ન

વ

લિ

કા

લેખક:

શ્રી. નરહરીપ્રસાદ ભટ્ટ

એ ક જ ભૂ લ

“તો વિમળા આ વાંચ.”

“તમે તો મને દર વખતે કંઈ ને કંઈ

વાંચવાનું જ આપવાનો.”

“આજે છેલ્લી વખત આ આપુ છું.”

“ના આજે હું એ નહિજ વાંચુ. મ્હારે તો તમારી સાથે વાંચી કાઢી છે.”

“જ્યાં સુધી તું એ વાંચીશ નહિ ત્યાં સુધી હું ત્હારી સાથે વાતજ કરવાનો નથી.”

“ના બસ આજે હું વાંચવાનીજ નથી. કોઈકવાર મળો છો, તેમણે પાછું સાથે વાંચવાનું લેતા આવવાનો.”

“પણ હવેથી નહિ લાવું, આજે તો વાંચી લે.”

“ના. મારે આજથીજ વાંચવું નથી.”

“તો પછી ત્હારી ઇચ્છા” હઠી સુધીરે ચાલવા માંડ્યું. એ થોડે સુધી ગયો ત્યાં સુધી વિમળા કંઈજ બોલી નહિ. સુધીરે પણ બોલ્યો નહિ.

વિમળા ધાવતી હતી કે થોડે દૂર જઈ સુધીરે પાછો ફરશે પણ એવું કંઈ બન્યું નહિ એટલે એનાથી બોલી જવાયું.

“સુધીર; હું વાંચું છું લાવો.”

વિમળાના આ રાજી સુધીરે સમજાવ્યા છતાં તેણે તો ચાલવાની ક્ષિપ્ર ચાલુજ રાખી. વિમળાથી નજર રહેવાયું. તે દોડી; જઈને તેણે સુધીરનો હાથ પકડ્યો.

“જરી જરી વાતમાં ચીકાકા શાતા ભવ છો?” આછી રીસ તથા બનાવડી શુરસા સાથે વિમળાએ સુધીરને ધમકી આપી.

“એમાં ચીકાવાનું શું છે? ત્હારે મ્હારું કહ્યું નથી માનવું તો પછી હું ત્હારું કહ્યું પણ શાનો માનું?”

“સાફ બહુ થયું હવે. લાવો.” એમ કહી વિમળાએ સુધીરના હાથમાંની ચોપડી લઈ કીધી ને અપખળ બોલી “એના પ્રસાદ છો.”

ચોપડી ઉઘાડી વિમળાએ વાંચવું શરૂ કર્યું. અંદર એક ફરફ એવો હતો, જેના પર સુધીરે લાલ પેન્સિલથી નિશાની કરી હતી. નિશાનીવાળો ભાગ વાંચી રહી વિમળા બોલી તે આમાં મને શું વચાવો છો? મ્હને પણ આ સવિતા જેવી ધારી?”

“ના, ના. ત્હને કોણ સવિતા ધારે છે? પણ જો આમાં સવિતા અને નવીનચંદ્રને પહેલાં કેટલો બધો પ્રેમ હતો. સવિતાએ નવનિનચંદ્રને કેવા કેવા વચનો આપ્યા હતા? જતા

એ બધું જ પાછળથી જાણી ગઈ. " પણ આ-
તો નવલ કથા છે ને ? "

" હા ! અને આપણા જીવન પણ ક્યારે
નવલ કથા મધ નથી હોતા ? "

"તમારું હરો. માફતો નથી. તમે કદાચ
ધારતા હશો. કે હું કાચા પોચા હૃદયની છું
પણ એ તમારી જાલ છે. "

"ના. એ જાલ તો હું કરે એવો નથી.
પણ તું જાણે છે. કે દુનિયાની નજરે મહારી
કિંમત કેટલી છે. "

"દુનિયાની નજરે ગમે તેટલી હોય તેવું
મહારે કામ પણ થું છે ? પરંતુ આને એની
બધી વાતો સાના કરો છો ? નહામો વખત
બગડે છે. "

ત્યાર પછી વિમળા અને સુધીરે ઘણી વાતો
કરી અને બંને છુટા પડ્યાં.

x x x x

સુધીર એક સંસ્કારી છતાં શરીર ખુબક
હતો. એટલે જ શરીર નહિ કેળાવાનું પણ ના મળે
એના મતાપિતા મૃત્યુ પામ્યાં હતાં, તેઓ સુધીર
કળે થોડા ઘણા ઘેસા મુકતા ગયા હતાં
એ ઘેસાના પ્રતાપે સુધીર અમલકા અને અડ-
મણે વહાવી એમ બી. બી. એસ. થયો હતો.
પિતાના ઘેસા બાજુવામાં લગભગ ખર્ચાઈ ગયા
હતા. જે થોડા ઘણા બાકી રહ્યા તેમાંથી
એક ડીસપેન્સરી ઉભી કરી પોતાનો જીવન
નિર્વાહ ચલાવતો હતો.

વિમળા એક ધનાઢ્ય ગૃહસ્થની પુત્રી હતી.
તેણે બી. એ. ની પરીક્ષા સારા માર્ક્સ મે-
ળવી પસાર કરી હતી. આપની શ્રીમંતાઇને
લીધે તે સુખચેતન તેમજ વૈભવ વિદ્યાસર્માજ
ઉછળા હતી.

સુધીર અને વિમળા બંને ન્યારે લાગતા
ત્યારે વર્ગમાં હોશિયાર લેખાતાં. એ હોશિયાંગી
માંથી મેટ્રી પરિણમી અને મૈત્રીમાંથી મેદાનો
અરણ્ય કુટર્યાં.

સુધીરના સીધા અને સાદા જીવનમાં વિમ-
ળાએ આકર્ષક તત્વો લાગ્યાં અને તેને પણ
એવું જીવન જીવવાનો ધીમે ધીમે મોહ ઉત્પ-
ન્ન થયો.

અણુ પંથ પર તેઓ આગળ વધે તે
પહેલાં જ સુધીરે વિમળાને જણાવી દીધું.

"વિમળા, આને હવે સાદા જીવનમાં મજા
દેખાય છે. પરંતુ ન્યારે બધી લીલા લહેર
છોડી સાદાધારણ કરવાની ફરજ પડશે ત્યા-
રે તું અકગાઇ નહીં. "

વિમળાએ સુધીરની એ વાતને તે વખતે
હસી કાઢી. મિળાના સગાં વહાલાં ન્યારે
તેના લખની વાતો કરતાં થયાં ત્યારે વિમળા
એ બધાને ખુલ્લે ખુલ્લું જણાવી દીધું
કે તે પોતાની ઈચ્છા પ્રમાણે જ વગ્ન કરવાની
છે. માટે તેના લગ્ન વિશે કાંઈએ જગાએ
ચિંતા કરવી નહિ.

વિમળાના વિચારો જાણી સગાં વહાલાં
ખળખળી ઉડ્યાં અને ન્યારે તે બધીએ જાણ્યું
કે વિમળા સુધીર સાથે લગ્ન કરવા માગે છે.
ત્યારે લગભગ બધાંજ તે સામે વિરોધ દર્શા-
વવા મંડી પડ્યાં. વિમળાના પિતા સુધીરના હતાં.
અને પોતાની છોટરી પર પ્રેમ કરતા હતા.
આથી તેમણે સગાં વહાલાંની પરવાર ન કરતાં
સુધીર સાથે વિમળાનાં લગ્ન કરી નાખ્યાં.

પોતાને મનગમતા પાત્ર સાથે પરણવાનું
મળવાથી વિમળા તેમજ સુધીર બંનેને
ઘણું આનંદ થયો. અને લગ્ન પછી તેઓ પ-
ણજ આનંદમાં દિવસો વિતાવવા લાગ્યાં.

ઘરનું કામકાજ કરવા વિમળા પુવાગેતી
ન હતી તે ઉપરાંત તેને ઘરે બેસી રહેવાનું
પણ ગમતું ન હતું આથી તેણે એક
સિદ્ધિધાની નોકરી શોધી કઢાડી ને એ રીતે
દિવસો પસાર કરવા લાગી.

સરસ્વતીમાં બને પતિપત્નિ એક બીજા ને જોતાં છેલ્લાં બની જતાં. વખત જતાં એ ક્ષેત્રજા ઓછી થતી ગઈ.

સુધીરનું હૃદય લામણીપ્રધાન હતું. ખાસ કરીને મરીઓ પ્રત્યે તેને બહુ જ હમદર્દી હતી. આથી તે ધણીવાર પોતાની ડીસપેન્સરી બંધકર્તા પછી મરીબ દર્દીઓની મુલાકાતે જતો. એમ કરવા જતા ધણી વાર તેને ઘરે આવતાં મોડું થઈ જતું. વિમળાને એ ગમતું નહિ. તે ધણીવાર સુધીરને કહેતી કે બીજાઓ માટે તમે તમારા જીવનનો આનંદ શા માટે ગુમાવો છો ? હું અહીં તમારી રાફ જોતી એમ રહું ને તમને મ્હારી પડી જ નહોતી એમ મને ત્યારે આવે છે.

સુધીર ત્હને સમજાવી કહેતો. “એમ ન બોલ વિમળા ! બિચારા મરીબ દોષા હુ.ખી દોષ છે.” વિમળા સુધીરના પ્રશ્નો જણી કંઈ ને જવાબ આપતી.

એક દિવસ ડીસપેન્સરી બંધ કરવા વખત થવાને મોડીવાર હતી તે વિમળા ઘરેથી નીકળી બગીચા બંધ થવાને વખતે સુધીરના નાના દવાખાને આવી ત્યારે મોડર દરવાજા બંધ કરી રહી હતો.

“કેમ ! ડોક્ટર સાહેબ ક્યાં ગયા છે ?”

“થોડા વખત પરજ એક બાઈ સાથે બહાર ગયા છે.”

“બાઈ સાથે ?”

“હાહ.”

સુધીર મોડા ઘરે આવ્યો ત્યારે વિમળા ગુસ્સો ચઢાવી ખાટલામાં પડી હતી. સુધીરે તેને એક બે વખત બોલાવી છતાં તે બોલી નહી. સુધીર જોઈ ત્હને હાથ પકડવા ગયો એની તે જણી જણી ઉડી.

“હું જાણું છું. તમે રોજ ક્યાં જાવ છો તે.”

“ક્યાં જાઉં છું ?”

“નહોતી ધારતી કે તમે મને આમ ફસાવસો. મરીઓની મદદ કરવાને બદલે બોરંગીા જોડે રખડવા જવું હતું તો પછી મ્હારી જોડે પરણ્યા શું કરવા ?”

“કાણુ કહે છે કે હું બોરંગીા જોડે રખડવા જાઉં છું.”

“આજે મેં મારી નજરે જોયા તે નહી.”

“તું જાણે છે. આજે એક સ્ત્રી સાથે હું ગયો હતો. પણ તે તેના ધણીની સારવાર કરવા તેની સાથે રખડવા નહિ.”

“કશું નહિ એ તમારા બહાનાં છે. તમે મ્હારે જીવન ખરાબ કરી નાખ્યું. મેં જે વળી મરીબ જાણીને.....”

મ્હારા ઉપર દયાં કરી એમ ?”

“હારતો વળી. નહિ તો તમારી સાથે હું પરણું ? મ્હારે શી ખોલ કે મરજ હતી ?”

“તો હજીએ તને કાણુ રોકે છે મ્હારે ? ધર ત્હને ન ગમતું હોયતો હજીએ તું જઈ રોકે છે. ત્હને કાઈ રોકતું નથી.”

“હવે એમ કહેવાય છે, જઈ રોકે છે પણ મ્હારી જાંઘી ખરાબ કરી નાખી ત્હને શું હું નહોતી ધારતી કે માણુસો અંદરથી જુદા અને બહારથી જુદા હોય છે. સરખ આવતી જોઈએ છે.”

“વિમળા ! ખસ. હવે બંધ કર.”

“નહિ કર. હું કાંઈની ગુલામ નથી.”

ગુલામ નહો તો બલે. પણ યાદ રાખજો કે હું એક સ્ત્રી છું.”

“અહોહો ! હું નહોતી ધારતી કે તમારામાં આટલો બધો મિત્તળ હતો.....”

સુધીરનો ગુસ્સો હાથથી ગયો. તે એકદમ વિમળા પાસે ધસી આવ્યો ને જોરથી બોલ્યો.

“બસ બંધ કર દેને.”

“ન, નહિ કરું. શું કરવાનો હતો?”
વિમળા પણ કોધે ભરાઈ બેઠી,

સુધીરે ગુસ્સામાં આવી વિમળાને એક તમાચો ખેચી કાઢ્યો. વિમળાએ પણ ગિળગિળ ગુમાવી સુધીરને એક તમાચો ખેચી કાઢ્યો. સુધીરનો કોષ વધ્યો, તેણે વિમળાને વધારે નેરથી મારવા હાથ ઉઠાવ્યો. પણ કોણ જાણે કેમ એ ગમ ખાઈ ગયો. તેણે હાથ પાછો નીચે મૂકી દીધો. ત્યાં તો વિમળા વળી બેઠી.

“શેતાન. પાછો મારવા આવે છે.”
સુધીરે એના જવાબ ન આપ્યો. પહેરેલાં કપડે તે બહાર નીકળી ગયો.

બીજા દિવસે એક બાઈ વિમળાને ત્યાં આવી. વિમળાનો કોષ જરા નરમ પડ્યો હતો.
“બાઈ સાહેબ, ડોક્ટર સાહેબ ક્યાં ગયાં છે?”
“કેમ? શું કેમ છે?”

“મોરે ધરે બહુ ભારે માંદગી છે.”
“આજે ધરે નથી. ન બીજા કોઈ ડોક્ટર પાસે જા.”

“હાથ હાથ” બાઈની આંખો ભરાઈ આવી. એમના વગર અમારી ગરીબની કોણ દયા કરે એમ છે? બાઈ સાહેબ બીજા ડોક્ટરે તો શી માગ્યો, ને અમારી પાસે તો પાઈ પણ નથી.”

“ચાલ હું ત્હારી સાથે આવું છું” એમ કહી વિમળા પેટી બાઈ સાથે ગઈ. એ બાઈનો ઘણી ઘણું જ મહિા હતો. બાઈ તેમજ તેના ઘણાં સુધીરના ઘણાં વખાણુ કર્યા. વખાણના પ્રત્યેક શબ્દે વિમળાનું હૃદય કંપાતું હતું. વિમળાએ બાઈને પૈસા આપ્યા ને બીજા ડોક્ટરની વ્યવસ્થા કરી આપી.

એક પછી એક દિન વિતવા લાગ્યા વિમળા રોજ સુધીર આવવાની વાટ જોતી, પણ કોણ જાણે સુધીર ક્યાં ગયો હતો? સુધીરના દવાખાનેથી રોજ ગરીબ દર્દીઓના ટોળા નિસાસા નાખતાં પાછા ફરતાં હતાં,

વિમળાને બહુ પસ્તાવો થવા લાગ્યો, સુધીર એક પાઈ પણ લીધા વગર પહેરેલા

કપડે આવ્યો ગયો હતો, એ શું કરતો હતો? ક્યાં રહેતો હતો? ક્યાં સુતો હતો? શું ખાતો હતો? વગેરે વિચારો એ વિમળા રડી ઉઠતી, વિમળા દિવસે ગણતારાં થાકી ને છેવટે તેને મદિના ગણવા પડ્યા. સુધીરની બને એટલી તપાસ કરાવી પણ તેનો પત્તો ન મળ્યો તે નજ મળ્યો,

કાળી સમર રાત હતી, વિમળા સુકાઈને લાકડા જેવી થઈ ગઈ હતી, એની આંખોનાં તેજ ઝાંખાં થવા લાગ્યાં હતાં, રાતના બેના ટકારા ઘડિયાળમાં હમણાં જ થઈ ગયા હતા, વિમળા એક ખાટલામાં ઉઘાડી આંખે પડી હતી, તેના મગજમાં વિચારોની પરંપરા ચાલતી હતી, પાસે એક ઝાંખી બત્તી બળી રહી હતી.

“ટક ટક” કોઈએ બારણાં પર ટકોગ માર્યા, વિમળાએ ઉઠી બારણું ઉઘાડ્યું, કોઈ સુકાંચેલા મોરો વાળો, ગંદા કપડાવાળો અલક્ષ્ય ગાનવી બહાર ઉભો હતો, વિમળા ગોડાની જેમ એને જોઈ રહી.

“વિમળા હું નહોતો જ આવવાનો, પણ મરતાં પહેલાં એક વખત તારું મોઢો જોતું હતું. વિમળા, તને હું જુઝવા ગયો પણ ન જુઝી શક્યો.”

વિમળા બહાવરી બની એને અંદર ખેંચી લીધો ને દાર બંધ કરી દીધું, અચક્ષ્ણ સુધીર ચટાઈ પર બેસી ગયો. વિમળાએ એના ઓળામાં માથું નાખી આંસુના રેલા વહાવ્યા સુધીરની આંખમાંથી પણ આંસુના છુદં વિમળાનાં મસ્તક પર દપકતાં હતાં,

પ્રેમ આંધળો છે. ને ઘણી વાર આંધળા કાર્યો કરી બેસે છે, જતાં એનું અસ્તિત્વ હૃદયમાં લોપ થઈ જાય છે એમ કોણ કહી શકશે?

અને વિયોગની વેદનામાં બળી રહેલાં સુધીર વિમળા પશ્ચાતાપના અર્ચિમાં બળી શુદ્ધ થઈ એક બીજાના સહવાસથી પાછા જીવનમાં હસતાં રમતાં થઈ ગયાં એ કહેવાની જરૂર છે શું?

★ ★ ★ ★

આજની નારીની બધી જરૂરીયાતોને પહોંચી વળે છે.
ગૃહકાર્યને હળવું બનાવી જીવનનાં અનેરાં આકર્ષણો

આજની નારીના ગૃહકાર્યમાં મદદ રૂપ નીવડે તેવાં અનેક વિવિધ સાધનો અને તેના જીવનને સુંદર, આકર્ષક અને બહુ બહુ બનાવે તેવી અવનવી અને ઉત્તમ બનાવટો આજે સિટનમાં બની રહી છે.

સિટનમાં શાન્તિકાળની પુનઃ સ્થાપના સાથે ઉત્તમ ક્રાંતિની બનાવટો માટે પ્રજાનાં આકર્ષણ અને ઈચ્છા વર્તાઈ આવે છે. ત્યાં નૂતન પ્રગતિશીલ જીવન ધોરણ પુનઃ દ્રષ્ટિ-ગોચર થાય છે, તે સુંદર અને આકર્ષક વસ્તુઓ માટેના આશ્રય સાથે તેની અનેકવિધ ઉપયોગિતા અને સંગીનતા પ્રત્યેના તેના પ્રેમ દ્વારા વ્યક્ત થાય છે. સિટનના ઉત્પાદકો દુનીયાની નાકને બરાબર પારખી, આજના પરિવર્તનને અનુરૂપ બની, ઉત્કૃષ્ટ ક્રાંતિના અવનવા, આકર્ષક અને ઉપયોગી માલનું ઉત્પાદન કરી રહ્યા છે, આ બનાવટો પીસમી સદીની નારીની બધી જરૂરીયાતોને પહોંચી વળે છે તેને સતોષ અને સુખ આપી શકે છે.

રસોડાને હળવો અદ્યતન સામાન

ધરકામ એ દરે વૈતરૂં રહ્યું નથી. આજનાં અદ્યતન સાધનો સાધનો દ્વારા ઘણા ખર્ચા અકાર્યો સરળ બની ગયાં છે. અને તેથી આજની નારીના સમય અને શક્તિ બંનેનો બચાવ થઈ તેના જીવનને રાહત અને રોશની પ્રાપ્ત થાય છે. સ્ત્રી એ 'રસોડા'ની રાણી' કહેવાય છે એટલે રસોડાનો વિભાગ અદ્યતન અને આકર્ષક તે જરૂરી છે. તેમાં ઉપયોગમાં આવતી બધી ચીજો જો હેલ્થમાં હેલ્થી હબની હોય અને તેણીના કાર્યમાં ઘણું મદદરૂપ મદદ પડે તેવી હોય તો તો જ તે આશીર્વાદ રૂપ લેખાય. અહિં આપણે કેટલીક અદ્યતન ચીજોનો ઉલ્લેખ કરીશું :

સ્વેત પાતળા અર્ધ પારદર્શક એનેમલ, સ્વચ્છ પોલાદ અથવા તો પારદર્શક પ્લાસ્ટિકના ખાળ, ૭૫ ટકા જેટલા બળતણ અને સમયનો બચાવ કરે તેવા રસોઈ તૈયાર કરવાનાં સાધનો (કુકર), રસોડામાં બચાવે જોઈએ ત્યારે બરમ થોડા પ્રમાણમાં પુરુ પાડતું સાધન, 'ઇલેક્ટ્રીકલ' નામનું રેફ્રીજેટર (શીતલકારક યંત્ર), પાણીને ગાળીને ચોખ્ખું બનાવવા માટેનું હેરવી ફેરવી થકાથ તેવું યંત્ર અને એકી વખતે ૫-૫૦ વગન જેટલાં કપડાં ધોઈ થકાથ તેવું પાનિક સાધન.....વગેરે વગેરે આપણે જાણ કરતાં યાત્રિક સાધનો દ્વારા આજની નારીનું ગૃહકાર્ય ઘણું જ સરળ બની ચલ્યું છે.

અદ્યતન અને આકર્ષક રાચરચિલું

સિટનમાં આજે ગૃહઉપયોગી રાચરચિલામાં કેટલીક અદ્યતન બનાવટો એટલી સુંદર, આકર્ષક અને ઉપયોગી બની રહી છે કે ગમે તેવો વિચ્છેદ અને વિવેકી ખરીદનાર તે જોઈને ખુશખુશાલ બની જાય. રાખદાની (અંશ ટ્રે)થી માંડી રેડીઓ કેબીનેટ જેવાં વિવિધ સાધનોમાં વિવિધ રંગોની થોડી થોડી દ્વારા તૈયાર થયેલી સોખા-ચણગાર માટેની વસ્તુઓની બનાવટોમાં પ્લાસ્ટિકનો બહુ મોટો ઉપયોગ થાય છે. માટી, કાચ,

વધી અને તે મરણ પર્થત ચાલુ રહી કેટલાક લોકો
જે તે વખતે તક્લી ફેરવતા હતા-ચરખા ચલાવતા
હતા પણ હવે ખુનું મુઠી લીધું છે પણ શ્રીમતી
ગોખલેએ એ કામ મરણ સુધી ચાલું રાખ્યું હતું,
કારણ કે ગાંધીજીએ એ વાતને તેમને સારી
રીતે સમજાવી હતી કે જે સુતર કાંતે તે ખાદી
પહેરે અને જે ખાદી પહેરે તે સુતર કાંતે. ગાંધીજીના
આ સૂત્રનું આજે કેટલા કાર્યકર્તાઓ પાંચન
કરે છે એ તો લગવાન જાય છે!

શ્રીમતી ગોખલેનું કાર્યક્ષેત્ર મુંબઈ હતું. તેઓએ
હિન્દ મહિલા સમાજની સ્થાપના કરી હતી. મદિ-
યાઓની પ્રગતિ યાગ એ ઉદ્દેશ વડે તેમને કિશ્કણ
આપવામાં આવતું હતું. હિન્દ મહિલા સમાજમાં
સુનાર કંતાણજી, શીવજી-મુશજી વગેરે પ્રકારનું કિ-
શ્કણ અપાતું હતું. થોડા વખત ઉપર જ હિન્દ
મહિલા સમાજની રજત જ્વેલિ ઉજ્જવાઈ હતી એ
વખતે શ્રીમતી ગોખલેએ ઇમારત ગાંધિવાને માટે
પીરતાલીસ હજાર રૂપિયા એકઠા કર્યા હતા. ઇ. સ.
૧૯૨૮ થી આજ સુધી તેઓએ ઉત્તમ સંસ્થાની
તત્ત્વ-મન-ધનથી સહાયતા કરી તથા મુંબઈમાં એક
આદર્શ સંસ્થાને સફળતા પૂર્વક ચલાવવાનું માને
એમણે મેળવ્યું હિન્દ મહિલા સમાજ સંસ્થાન
શ્રીમતી અવંતિકાબાઈ ગોખલેનું જીવન-ખમતું
સ્મારક છે. અને તેઓની યાદ હંમેશાને માટે
રહેશે, તેઓ મરી જવા છતાં આજે અમર છે.

તેઓએ જે રીતે સામાજિક ક્ષેત્રમાં ભાગ લીધો
હતો તે પ્રયત્નો મુંબઈના રાજકિય જીવનમાં પણ
તેમને મહત્વનો હિસ્સો જ હતો, તેઓ મુંબઈ
કોર્પોરેશનના સભ્ય અને સ્ટેન્ડીંગ કમીટીના પદ
સભ્ય હતાં અને ૧૯૧૫ થી તેઓ અખિલ ભારતીય

કોન્ગ્રેસ કમીટીના સભ્ય હતાં. અને મુંબઈ પ્રાંતિય
કોન્ગ્રેસ કમીટીની કાર્યવાહી મંડળમાં પણ તેમને
રાખવામાં આવ્યા હતાં. ચીરમાય જીવસા કોન્ગ્રેસ
કમીટી સાથે તેમનેના બનિષ્ઠ સંબંધ હતા.

લોકમાન્ય તિલકની 'હોમરુસ' ચળવળમાં તેઓ
એ ભાગ લીધો હતો. સામુદાયિક અસહકાર, અતિ-
લન, રાષ્ટ્ર એકત્રિય વિરોધી ચળવળ અને સવિનય
અવસ્થા આદિસનમાં પણ તેમણે ભાગ લીધો હતો.
તેમને સને ૧૯૩૦ માં મુંબઈ પ્રાંતિક કોન્ગ્રેસ કમિ-
ટીના સર્વાધિકારિણીના રૂપે ગીરફતાર કરવામાં
આવ્યાં હતાં.

તેમનું વ્યક્તિગત જીવન કારણ, નિર્મળ અને
પવિત્ર હતું. તેઓ નિષ્પાર્થના કાર્યકર્તા અને અત-
શાસન પર ચાલતા વાળા વીર રમણી હતાં. તેઓ
સુધારાવાદી તો હતાં પણ ભારતીય સંસ્કૃતિ અને
પ્રાચીન પરંપરાનું પાલન તેઓ ખરાબર કરતાં હતાં.
કરેજ ન્યાન કરીને તેઓ વ્રજસીનું પુજન કરતા
અને પાણી ચઢવતાં હતાં. તેઓ પોતાનાં કાંધે
કાંતેના સુરતી ધોતી ગાંધીજીને દર વરસે મોકલતાં
હતાં અને ગાંધીજી પ્રાપ્તિ સ્વીકાર મોકલાવતાં રજ-
કસ્તે લખતા કે તમારો 'પ્રસાદ' મળી ગયો મહા-
ત્માજી આશાવાન જીવનમાં જ્યારે કેદમાં હતા ત્યારે
પણ ધોતી મોકલવામાં આવી હતી.

અવંતિકાબાઈના મરણથી મુંબઈએ એક તપ-
સ્વીની કાર્યકર્તા અને ટૂંકે નિમ્મૂલ્ય સમાજ સેવીકા
રુમાળી છે. હંધર જેમના કિશ્કણમાં શાન્તિ આપે
એવી પ્રથના છે અને નારી વર્ગને તેઓએ ખતા-
વેલા માર્ગ પર ચાલવાની રજૂતિ અને પ્રેરણા આપે.
સં. કેશવલાલ ખેરલ.

સામળગમતની રસભરી બાલવાર્તા

સ્ત્રીબોધ

કાર્યાલય તરફથી બહાર પડી છે.
પીરમશા રોડ, અમદાવાદ ડિ. ૦-૪-૦

મહન મોહન

મંગાસીને વાંચો

નવીન હિંદુ કાયદો

લે. શ્રી. કેશવપ્રસાદ દેસાઈ બી. એ. એલ. એલ. બી.

હિંદુ ધર્મ નામે કાયદાનો ખરડો દિવસાદર્શિતમાં રજુ થવા માટે તૈયાર થયેલો છે, તે સર્વથી હમણાં સર્વત્ર પ્રકાશ ચર્ચા ચાલે છે. પચાસ ઉપરાંત વર્ષથી હિંદુમાં સામાજિક જાગૃતિ આવી છે. અંગ્રેજોએ જ્યારે હિંદુમાં કાયદા રચ્યા ત્યારે હિંદુ અને મુસ્લમાન વચ્ચેની ખુશ રાખવાના હેતુથી તેમના લગ્ન અને વારસા સંબંધી કાયદાઓ રચ્યા નહિ. પરંતુ તેમનામાં ચાલતી રીતોએ અથવા તેમના ધર્મના આદેશને આ વિષયે સર્વથી કાયદા રૂપ જણવામાં આવ્યા. આને લીધે સમાજમાં ઘણીજ અડચણ યવા લાગી. હિંદુ ધર્મ પ્રમાણે કાંઈ અમુક કાયદો હલમવાર લખેલો અસ્તિત્વમાં હતો એ નહિ અને છે પણ નહિ. મંત્ર, યાગવશ્ય, વગેરે રૂપો મુનિઓને નામે જે સ્મૃતિઓ જાણવામાં હતી તે સ્મૃતિઓનો આ જાળધર્મમાં આધાર લેવામાં આવ્યો. આ કાયદાઓનો અમલ સરના વર્ણોમાં અંગ્રેજ ન્યાયાધિશોએ કર્યો. તેમણે પોતાની મદદમાં સંસ્કૃત પદ્ધતિ રાખ્યા. પરસ્પર વિરોધી ધર્મધારા ધણીયે વિષયોમાં રજુ થયા. પ્રતિપ્રતિમાં અને હિંદુઓએ વચ્ચે પણ ફરી-ઓમાં ફેર માલુમ પડ્યો અને જુદી જુદી જાતના નિષ્ણંથો જુદી જુદી અદાલતોમાં અપાયા આથી તો લોકોની વિમાસણ વધી અને કાયદાના કંજા પણ વિશેષ થયા. મુનિષ ઇલાકા અને જંગાળ ભેમાં વારસાના હિંદુ ધર્મ પ્રમાણે જુદા સિદ્ધાંતો અમલમાં છે. ગુજરાત અને મહારાષ્ટ્ર વચ્ચે પણ ફરક છે. આ ઉપરાંત સંસ્કૃત કુટુંબની ઓવનામાં ફેર પડ્યા માંડ્યો અને લોકોમાં વ્યક્તિત્વ વિશેષ આવવા લાગ્યું. વળી ઓ જાતિ પ્રત્યેના વર્તનમાં પણ ફેર પડ્યા માંડ્યું અને કેટલીએક શાંતિઓમાં પુત્રીઓને લાગ આપવા માંડ્યો. નર્મી આવો રીવાજ લાંબા વર્ષો સુધી ચાલ્યો, ત્યાં તેને ફરીનું સ્વરૂપ પણ અપાઈ અને અદાલતોમાં તે પ્રમાણે નિષ્ણંથો પણ આવ્યા. વળી ધર્મના આધારે એકધારા રહી શક્યા નહી. હમણે વર્ષની જુદી ધર્મ પુરતકામાં વખતો વખત

પાછળથી રાખ્યા થયેલા સ્થોકો પણ છે. તેને લીધે કેટલીએક બાજતોમાં ફેરફાર વિચારો એક જ સ્મૃતિમાંથી નિકળે છે. લખવાની કળા પૂર્વે તો આ સર્વ સ્મૃતિઓ મુખ પગપરાથી ઉતરી આવેલી એટલે તેમાં સ્થળે સ્થળે પાકેરે હોવાજ કાયદો તો ચોક્કસ હોય તો જ તે એકધારે રહી શકે આ ચોક્કસ પાકો ઉપરથી, પરસ્પર વિરોધી બાગો ઉપરથી, શાસ્ત્રીઓની મદદથી પાક વાંચીને પરદેશીઓએ આવેલા યુકાદાઓ ઉપરથી, તારવેલો કાયદો લોકોને મુંઝવણમાં મુકો અને અદાલતોને આશ્રય વધુ પ્રમાણમાં લેતા કરી દે.

આ સ્થિતિથી પ્રજાના વિચારક વર્ગને આક્રં-તોષ થયો અને લગ્ન સંબંધી તો છુટક છુટક કેટલાઓ કાયદાઓ લખા. વિધવા લગ્નને મંજૂરી આપતો કાયદો, જાળલગ્નનો વિષેષ કરતો કાયદો, સીરીસે-રેજ એટલે રજરજરથી લગ્ન કરવાની મંજૂરી આપનાર કાયદો, આંતર શાંતિલગ્ન કાયદોસર કરાવનાર કાયદો, અગાઉ પસાર થઈ ગયા છે. હમણાં હમણાં પણ ધણીયે પ્રતિમાં થયેલા કાયદામાં અનેક પત્ની વિરક્તો કાયદો, છુટકેકા આપનાર કાયદો વગેરે થયેલા છે. એટલે ફરી ફરી પોકાર કરવો કે કાયદાએ લોકોના આંતર બળદારમાં માથું મારવું નહિ, તે મિથ્યા છે. વળી ઓ વર્ગ, કેળવણી આ વર્ગમાં સમાનતાની ભાવના પ્રમટી છે તેને પોષક ફેરફારો વારસાના કાયદામાં થવાજ જોઈયે પ્રાચીન સ્મૃતિઓમાં વખતોવખત આવા ફેરફાર થયાજ છે. લોક ફરીથી પણ આવા ફેરફાર થયા છે. એટલે કાયદાથી આવા ફેરફાર થાય તેમાં કાંઈજ વધાણું નથી.

લગ્ન તો એક ધાર્મિક વિધિ છે, જો કહેવું તો આપણી જાનને હેતરવા જેવું છે. જે સમાજમાં કન્યાઓ વેચાય છે, જે સમાજમાં લગ્નની સાટાં ટેખાં તે એક સામાન્ય બાબત છે, જે સમાજમાં વરવિકૃત ચાલે છે, નર્મી પહેરામણી માટે તકગર થતાં ફેરની માણીએ થયેલાં લગ્ન છતાં પરણેલી

વધુએ ત્યાં જ છે, જે સમાજમાં અવારુ પુરોહિતો બસતીઓએ ધાર્મિક લગ્નવિધિઓ કરાવે છે, જે સમાજમાં પછે યુવતી બાળાઓને તેમની માતાઓ બોલે હાથ લગ્નની ધાર્મિક વિધિ કરાવે છે, તે સમાજમાં હવે એક ધાર્મિક વિધિ હોય રહે જ નહિ ધર્મની એમાં કુર રહેતી થાય છે.

હમણાં હમણાં દેવાસના લુપ્ત થયેલા રાજ્યના કોઈક કુંવરી જાહેર લાપટો કરીને લગ્નની ધાર્મિકતા ચોક્કસીને લોકોના નિર્ભય કે રત્નાઈ કે અગામ લોકોના મન ઉત્તરીને હિંદુ કોડ કલમ ૧૫થી કાયદોનો વિરોધ કરે છે તેઓ સમજે કોઈમાં જે નથી તે ઉપર પણ પ્રહાર કરે છે તે અહમ્મ છે, આ નવો કાયદો આપણે સીએ વધારી લેવા જોઈ છે. એ વ્યક્તિઓના હાથ ઉપર તરાપ નથી મારતો પણ સમાજનો ધારો રિપર કરે છે. એના ઉપર લોકમત લેવાયો છે અને વિચારાયો છે લોક નિયુક્ત ધારાસભાએ તે અર્થો છે અને હજી પણ ચર્ચા, તે પસાર મવા પછી પણ અંદર કોઈક બાજુએ અયોગ્ય રહી અર્થ હશે તો કાયદો સુધરી સકશે આપણા પ્રતિનિધિઓ તે સુધારો લોકોએ કાયદાની યોગ્ય હદ કરી શકે માટે તેને મુખ્ય સાર અમે આપ્યો છે.

કલમ બદલ નવા કાયદાનાં મુખ્ય સુધારા.

ખાસ અગત્યના સુધારા

આ કોડને લગતી ચર્ચાઓમાં નીચેના મુદ્દા તરફ દુર્લભ કરવામાં આવે છે.

(૧) લગ્ન અને લગ્નવિનિયંત્રિત સંબંધમાં મુળર્થ અને મદાસ પ્રતિષ્ઠા એક પત્નીવ્રત અને લગ્નવિનિયંત્રિતની છૂટના કાયદા કરી દીધેલા છે. હિંદુ કોડ એ કાયદોને દેશમાં સર્વત્ર અવતરવાની દિશાવત કરે છે.

(૨) આ કોડ ખેતીની જમીનના વારસાને લાગુ પડતો નથી તેથી તેના કુદરતી ધર્મ જવાનો કાયદો અમલમાં છે. ખેતીની જમીન સીવાયની મોલકત માટે પણ તેના માનિને પોતાની ઈચ્છા મુજબ વીસ કરી તેની વ્યવસ્થા કરવાની છૂટ તેમાં આપેલી છે.

(૩) સંયુક્ત કુટુંબના સંબંધમાં 'મિતાયુરા'ને વ્યક્તિ 'દામશામ' પદ્ધતિ સમજાવે દેશમાં ચાલે એવી

કોડમાં વ્યવસ્થા છે. અંગાળમાં આ પદ્ધતિ હાલ પણ ગોશુર છે-ત્યાંના લોકો પણ હિંદુ જ છે એટલે 'દામશામ' પદ્ધતિ હિંદુ સમાજને હિત કિત કરનાર છે એમ કહી કાયદા નહીં અંગાળની જે બીજે પણ સંયુક્ત કુટુંબો ગ્રહી શકે છે. હિંદુ કોડ જન્મથીજ વારસાનો હક પ્રાપ્ત થાય એ આપતને અટકાવે છે. મિતાયુરા અનુસાર સંયુક્ત કુટુંબમાં કોઈ મરણ પામે તો બાકીનાને રહેલી મોલકત મળે જે ખાસ સિદ્ધાંત છે તેને અસવીકાર કરે છે, આ બંને વસ્તુઓથી વ્યક્તિઓને પુરુષાર્થ અને આર્થિક વધવાનાં પ્રોત્સાહન મળે શકે જાય છે એ સર્વત્ર માન્ય થયેલું છે.

લગ્ન

(૧) સાત્તવિધિથી થયેલાં તેમજ સીવીલ (રજીસ્ટર કરેલાં) જે પ્રકારનાં લગ્ન કોડમાં મંજૂર રાખ્યાં છે.

(૨) લગ્નમાં એક પત્નીવ્રત ધોરણ લગ્નની Validity માટે સખત રીતે અમલમાં રહેશે. લગ્નમાં ગેર કે પ્રવર નહતર નહીં ગણાય એકપત્નીત્વનો બંધ કરવો તે પોતક કોડ મુજબનો મુન્હો મણીશે.

(૩) કોડનીની કિમર અંદર વર્ષની અને કન્યાની ચોદ વર્ષની હોય તો જ જને પ્રકારનાં લગ્ન ધર્મ સકશે. સીવીલ પદ્ધતિથી રજીસ્ટર કરનાર પછે પરણનાર વરકન્યાની ઉંમર એકવીસ વર્ષની નીચે હશે તો માખાપની સંમતિની જરૂર રહેશે સારકા કાયદા મુજબ બાલલગ્નનો પ્રતિબંધ રહેશે

(૪) બંને પ્રકારનાં લગ્નમાં વરકન્યા એક સાતિ કે પેટાસાતિના હોવાની જરૂર ગણી નથી. બંને હિંદુ હોવાં જોઈએ. આ રીતે આંતરસાતિનાં લગ્નની છૂટ રહેશે.

લગ્ન વિનિયંત્રિત

(૧) આ કોડના કલમોનાં અંગે લગ્ન બંધનની પવિત્રતાને માન્ય રાખવાની કાળજી કરી છે, પરંતુ લગ્ન કરનારના સુખની તરફ પણ નજર રાખી છે. લગ્નવિનિયંત્રિત જેવું અતિમ પગલું લેતાં પહેલાં લગ્નના

હક પુરા કરવા માટેની તક તેમજ કાયદાસર લુપ્ત રહેવાની તક આપવામાં આવી છે.

(૨) સી કે યુરુપ ને લગન બંધનમાંથી મુક્ત કરવા માટે આ કોડના રચનાગ્રાએ મર્યાદિત પરિસ્થિતિમાં જ તેનો અવરોધ કર્યો છે. (૧) આણુ ગાંધપણ, ઉપરવણપતું રક્તપિત્ત, આણુ નમ્યુંસકતા, ધર્મપરિવર્તન, પુરુષે બીજી સ્ત્રીને રંજાત તરીકે રાખવી અથવા સ્ત્રીનું અનીતિ બારણું વર્તન. આદલાં કારણોસાર લગનનિષ્ક્રેદ મળી શકે.

(૩) લગન વિચ્છેદ માગનાર પક્ષ નિર્દોષ હોવો જોઈએ (જોઈએ કે વિચ્છેદ અગત્યની કારણો સાબા પક્ષમાં હોય.) વિચ્છેદ મેળવવા માટે કાયદાથી નક્કી કરેલો માર્ગ તે મળી શકે, કોર્ટના હુકમનામાં વગર કોર્ટ પક્ષ જાતના છુટાછેદા કાપેસર મણારો નહી.

(૪) જાને પક્ષમાંથી કોર્ટ પક્ષ છુટાછેદા મેળવવા પછી જ માસ સુધી બીજું લગન કરી શકે નહી.

(૫) લગન વિચ્છેદ થયા પછી સી યુરુપ પાસે પોતાની હવાતી સુધી ખોરાકી પોષણ માગવાને હક દાર થયો. આ માટે સ્ત્રીનું આદિય શુદ્ધ રહેવું જોઈએ અને તેણે લગન ક્યું ના હોય. પતિપત્નીની સંમતિ મુજબ કોર્ટ છાકરનો હવાલો સોંપવાનો નક્કી કરશે.

દત્તક લેવા બાબત

(૧) દત્તક લેવા સંબંધે આ કોડમાં દર્શાવ્યા મુજબનું દત્તક વિધાન કાયદેસર મણારો. કાયદાની દ્રષ્ટિએ બીજા સર્વ વિધાન ગેરવાજબી મણારો. જેમની ધન્ડા હોય તે દત્તક લેવાની બાબત સરકારમાં નોંધાવી શકશે (રજીસ્ટર કરાવી શકશે) જેથી અવિધિમાં દત્તક લેવાથી છે કે નહીં વગેરે ઝગમગ થીત્રા ન રાઇ શકે.

(૨) યુરુપ કોષ્ટને દત્તક લેવા ધન્ડા તો સ્ત્રીની સંમતિ લઈને ત્રિજ કરવા હકદાર થશે સિવાય કે સ્ત્રી સંમતિ આપી શકતા અક્ષત હોય.

(૩) વિધવાને પુત્ર દત્તક લેવાનો જન્યસિદ્ધ હક છે સિવાય કે પતિએ તે બાબતનો નિરોધ કર્યો હોય. વિધવા દત્તક લે તો મોલકરનો અધિકાર સામ

દત્તક લીધેલાં પુત્રને અને અધિકાર વિધવાને પોતાને અગ્રાધિન રીતે મળશે.

(૪) કોને દત્તક લેવો તે માટે બે મહત્વના પ્રતિબંધ મુખ્યા છે. (૧) દત્તક લેવાનારો છાકરો પદ્મ વર્ષની અંદરનો હોવોજોઈએ. (૨) તેનું લગન થયેલું હોવું જોઈએ નહીં દત્તક લેવાનાર છાકરો લેનારની દ્વારિતો જ હોવો જોઈએ એવું આવશ્યક નથી. અલગત તે હિંદુ હોવો જોઈએ.

(૫) દત્તક લેવાનું કાયદેસર ગણાય તે માટે વિધિ-જેવો કે દત્તકોમ-જરૂર નથી એકપક્ષ આપે અને બીજે પ્રદક્ષ કરે એટલું પુરતું છે.

સગીરવય અને વાલીપણ બાબત

(૧) સગીર બાળકોના વાલીપણ માટે કોડમાં ને બાળકની કુદરતી રીતે જ વાલી ગણી છે અને તે હક માનો જ છે એમ માન્યું છે. બાપની હવાતીમાં વાલીપણનો હક મા કરતાં પ્રથમ પોતાનો મણાવવા પિતાને અખતીયાર છે. પરંતુ ત્રણ વર્ષ સુધીનાં બાળકનો હવાલો માને જ સામાન્ય રીતે મળવો જોઈએ એમ મર્યું છે-બાપના મરણ પછી માતાજી વાલી ગણાયો. બાપ 'વોલ'થી નગર બીજી રીતે કોષ્ટને વાલી નીમે તે ગેરકાયદેસર મણારો.

(૨) વાલી નો હિંદુધર્મનો ત્યાગ કરે તો બાળકનું વાલી પક્ષ તેની પાસેથી આવ્યું બપ. બાળકને હિંદુ તરીકે હિંદુ ધર્મમાં ઉછેરવાની ફરજ છે.

ભરણપોષણ

(૧) યુરુપને ભરણપોષણ કરવાની ફરજ વિસ્તૃત કરવામાં આવી છે. પોતાની સ્ત્રી તથા બાળકનું ભરણપોષણ કરવા ઉપરાંત પોતાનાં વૃદ્ધ માતાપિતાનું ભરણપોષણ કરવાની દરેક યુરુપની ફરજ છે. અવિવાહિત પુત્ર ને બાપની સાથે રહે તો તેનું પોષણ પણ બાપે કરવું જોઈએ. જો યુરુપના વારસો પક્ષ અમુક સરતોએ અને તેમાં અમુક અમુક આશ્રિતોનું ભરણપોષણ કરવા બંધાએલા છે. જોકે સંયુક્ત કુટુંબને આ કાયદાથી રદ કરવામાં આવ્યું છે તથાપિ કોટુંબિક સંબંધો કુદરતી સંબંધોના હકોનું બલે અંશે સમર્થન કરવામાં આવ્યું છે.

(૨) ઓને ધણીપારે ભરણપોષણ ગાયવાનો હક કાઢ્યાં હાયદેસર સ્વીકારેલો છે. પોતાની હયાતી સુધી સામાન્ય રીતે તો આ હક છે. ને પત્ની પોતાની સાથે રહે તો ધણીની હયાતીના ધણીના પિતાની તે ફરજ થાય છે. પરંતુ નીચે દર્શાવેલા અને એવાં જ કારણસર સ્ત્રી ધણીથી જુદી રહે તો પશુ તે કારણપોષણ હકાર છે. એ કારણોમાં ધણીની નિર્દય વર્તણૂક, અગર તેની સાથે રહેવામાં ઓને નોખમકરેલું લાગે, અથવા પુત્ર ધરમાં રખાત રાખે, ઓનો ત્યાગ કરે અથવા ધણી ધર્મપરિવર્તન કરે.

(૩) ભરણપોષણમાં ખોરાકો અને કપાડાવાળાં ઉપરાંત શિશુ અને વેદકીય સારવાનો સમાવેશ થાય છે.

સંયુક્ત કુટુંબની મીલકત

(૧) આ કોઠાથી જે મલતવનો ફેરફાર થાય છે તે સંયુક્ત કુટુંબની પ્રણાલિકાનો અંત હાવવાનો છે. કુટુંબમાં બાળક જન્મે ત્યારથી જ હકાર થાય (right by birth) અને બાકુમાંથી કાઢી મરણ પામે તો બાકીના બાકુનો તેના વારસાનો હક (survivorship) નો સ્વીકાર આ કોઠામાં સ્વીકારેલો નથી. જ્યાં જ્યાં મિતાયરા પ્રમાણે વહેંચણી થાય છે ત્યાં હાયલામ હાખલ કરવાનો છે.

મિતાયરા પ્રમાણેનું સંયુક્ત કુટુંબ કાપથી સ્વયં જોસરતું નથી. મીલકતની સંયુક્ત માલકી એ વ્યક્તિના પુરુષાર્થને રૂંધવાર છે અને સાદસનું વલણ ઉત્તેજનાર નથી. આ કારણથી દેશની આર્થિક પ્રગતિને પોરાવાર નુકસાન થયેલું છે-પોતાનું ધન છે એ માન્યતા માન્ય માણસો આર્થિક રેકા આપે એ વ્યવસ્થા: પુખ્ત ઉમરનાં તમામ માણસો સ્વેચ્છાપૂર્વક ધનનો ઉપયોગ કરી શકે-તેને ચીમ લાગે તેમ શકી શકે. આ બધી વસ્તુઓ વેપારની જીવનશૈલી અને આર્થિક પ્રગતિ માટે અતિ આવશ્યક છે.

(૨) બંગાળમાં હાયલામ પ્રમાણે છે તેમાં મિતાયરાનાં સંયુક્તમાલકીનાં અનિષ્ટો નથી. સમસ્ત દિંદને એક કાપદામાં મુકવા માટે મિતાયરાને બાંહે સર્વજન હાયલામ હાખલ કરવો પ્રક્ટ છે.

સીધન

હાલના કાપદા મુજબ દિંદુ જીવોનો મીલકત ઉપરનો હક તેઓ સ્ત્રીઓ છે માટે જ મર્યાદિત છે. ઓને મીલકત મળી હોય તે ગમે તો સ્ત્રી કે પુત્ર તરફથી વારસામાં મળી હોય, પુત્રી તરીકે, માતા-મઠી તરીકે, બહેન તરીકે કે ગમે તે સમયે તરફથી મીલકત મળી હોય તેનો ઉપયોગ એ મર્યાદિત રીતે જ કરી શકે એવી હાલની વ્યવસ્થા છે. સામાન્ય કાપદો એવો છે કે ઓને વારસામાં મળેલી મીલકત તે વેચી કે કાઢીને આપી શકે નહિ એવા મર્યાદિત સ્વરૂપમાં તેને તે મળે છે. (મુ'બાઈ મુલાકાતમાં આ બાબતમાં થોડી ઉદારતા પ્રવર્તે છે) સીધનમાં તેને વિશેષ હક મળે છે તથાપિ દેશના સર્વ ભાગમાં આ એક સ્વરૂપે સમાન નથી.

(૨) દિંદુ કોઠા મુજબ સ્ત્રીઓની મીલકત પરની વેચવા કે વ્યાપારની મર્યાદિત માલકી થયે આશે નાશુક થઈ છે. આ બાબતમાં સીધુપ વચ્ચે લો મણુવામાં આવ્યો નથી. આ કોઠા પસાર થયા પછી સ્ત્રીની તમામ મીલકત તેની કુલ મુખ્યતપારીની બનશે. સ્થાવર જમ્મ તમામ મીલકતનો આમાં સમાવેશ છે. સ્ત્રીની મીલકત તેને લગન પહેલાં કે પછી મળેલી હોય, અથવા વૈધવ્ય દરમિયાન તે પ્રાપ્ત કરેલી હોય, વારસામાં મળેલી હોય, બચ્ચીસ તરીકે આપી હોય અથવા પોતે કમાઈને મેળવી હોય તે સર્વ મીલકત પર સ્ત્રીની સંપૂર્ણ માલકી રહેશે.

(૩) સ્ત્રીની મીલકતનું ખાસ લક્ષણ એ રહેશે કે સ્ત્રી જે વીલ કર્યાં વગર મુજરી નથી તો તેની મીલકત તેનાં પોતાનાં સ્ત્રી ધનના વારસાને ગળશે. સ્ત્રીના પુત્ર બાદ તેની તમામ મીલકત તેના ધણી તથા છોકરાઓને સરખે હીસે મળશે. પતિ હયાત ના હોય તો તમામ મીલકત છોકરાને મળે અને છોકરાં ના હોય તો પતિને એકલાને જ મળે. પતિ તથા છોકરાં બેમાંથી એક ના હોય તો સ્ત્રીની મીલકત તેનાં માતા પિતાને એકઠી મળે-આ પશુ ના હોય તો પતિના વારસાને મીલકત મળે.

(૪) લગન વખતે મળેલી પહેરામણી તે સ્ત્રીની અંગત મીલકત ગણાયો અને તે સગીર ઉમરની હોય

તો તે હિમર હાથક થાય ત્યાં સુધી બીજા તેના દૂરથી તરીકે તે રાખી શકશે.

વારસો નક્કી કર્યા વગર મરણ થાય તો મોલકતની વ્યવસ્થા

(૧) કોઇ માણસ વારસ નીચા વગર મૃત્યુ પામે તો હોલના કાયદા મુજબ વારસો માટે જુદી જુદી પદ્ધતિઓ ચાલે છે. જંગલમાં કાયદાજન્ય અને દેશના બીજા ભાગમાં મિતાકરો પ્રમાણે વહીવટ ચાલે છે. મરનાર માણસના કુટુંબનાં નજીકનાં સગાં પોરણે મિતાકરો વહીવટ છે. કાયદાજન્ય પ્રથમાં મરનારને પિંક અને તર્પણ આપનારની. મૃત્યુતરી એ વારસાનું ધાર્મિક પોરણ મળવામાં આવે છે. રાવ કમીટી હિંદુ કાકામાં, મિતાકરના સિદ્ધાંતો વારસામાં આધાર રાખી આખા દેશમાં સમાન કાયદો પ્રવર્તવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે. હિંદુ કુટુંબોમાં નવા ફેરફારોનો અનુરૂપ થાય તે લઘુમાં રાખ્યું છે. કોઇને માટે નીમાએલી સીલેક્ટ કમીટીએ મૂળ રાવ કમીટીના સિદ્ધાંતો મંજૂર રાખી મહત્વના ફેરફારો સૂચવ્યા છે. આ ફેરફારો સંબંધે ચર્ચા કરી સિવાય એટલું નિર્ણયકરણે કદી રોકાય કે તમામ હિંદુ સમાજને એકધારે કાયદો આપી પ્રાપ્ત થયો.

(૨) વારસો નિર્ણય કર્યા વગર મૃત્યુ પામનારના વારસો નીચે મુજબ મળશે. આ પ્રમાણેના વારસોના ચાર વિભાગ થઈ શકે. પહેલાં બે વિભાગના વારસોને આસ પસંદગી *paternance* અપાવવાનો, ત્રીજા વિભાગમાં પુરુષવંશથી ઉતરી આવેલા દુરના વારસો (*agnates*) ચોથા વિભાગમાં (*cognates*) સ્ત્રી તરફથી વંશમાં ઉતરી આવેલા દુરના વારસો ગણાય છે. ચોથા વિભાગમાં પાંચમી પેઢીથી આગળ જવાતું નથી.

(૩) પહેલાં વિભાગમાં જે વારસો મળવામાં આવ્યા છે પ્રથમ પક્ષિતના તેમાં પુત્ર, વિધવા, પુત્રી પ્રથમ મૃત્યુ પામેલા પુત્રનો પુત્ર, પ્રથમ મરણ પામેલા પુત્રની વિધવા, મૃત્યુ પામેલા છોકરાનો છોકરો, મૃત્યુ પામેલા છોકરાના છોકરાની વિધવા એટલાનો સમાવેશ થાય છે. ઉપર મળ્યાવેલા વારસોમાં મૃત્યુ

પામેલા પુત્રની વિધવા સિવાય દરેકને મિલકતનો સરખો હોરસો મળે છે-એ રીતે પુત્ર પુત્રી અને વિધવા સમાન કક્ષાએ મળ્યા છે.

(૪) બીજા વિભાગમાં સગાંને હસ ભાગમાં વહેંચવામાં આવ્યા છે, અને દરેક ભાગને દરેકને માટે તેનું મુક્તસ્થાન ફાળવ્યું છે. પ્રથમ સ્થાન માળાપત્નું છે, ત્યાર પછી પુત્રની પુત્રી પુત્રીનો પુત્ર, પુત્રીની પુત્રી એમ છે. ત્રીજા ભાગમાં મરનારના પુત્ર પુત્રીનાં છોકરાનાં છોકરીને ગણ્યા છે, ચોથામાં મરનારનાં ભાઈ જાહેનોને ગણ્યા છે. પાંચમામાં ભાઈ જાહેનોનાં છોકરાં છે. આમ દરેક ભાગ સુધી મરનારના મા, બાપ અને બાપની વિધવા સુધી આવે છે, એ જ પ્રમાણે મરનારની માના બાપ, મા, તેમજ મરનારના ભાઈની વિધવાની મળુના કદવામાં ચાલી છે. બીજા વિભાગમાં મળેલા વારસોને સરખે હોરસે મીલકત મળે છે. એ કહેવું જોઈએ-બીજા વિભાગ કરતાં પહેલાં વિભાગને પસંદગી મળે છે અને ત્રીજાને ચોથા કરતા પહેલાં પસંદગી મળે છે.

(૫) પહેલાં અને બીજા વિભાગમાં વારસો ના હોય તો વારસ. હકનો નિર્ણય મરનારની સમાધમાં જે નજીક હોય તેને મળે એ મુજબ થાય છે.

(૬) મુંબઈ અને મદ્રાસ સિવાય અન્યત્ર સ્ત્રીઓને વારસામાંથી ફેરલાક રાખ્ય પહેલાં બાતલ કરવામાં આવેલી છે. સંતે ૧૮૨૮ તથા ૧૮૭૭ માં પસાર થયેલા કાયદાની રૂઝવણી સ્ત્રીઓના હક કાંઈક વધ્યા છે. આ કોડની પ્રમાણે એ હકક ધણી વિરત્ત થયો. પુત્રી, વિધવા અને વિધવા પુત્રવધૂના હક બીજા વિભાગમાં પુત્રના સરખા જ લેવાયા છે. સ્ત્રીઓને એ રીતે તેમનું યોગ્ય સ્થાન મળે છે.

(૭) આ કાકામાં મોલકતને 'બીક' થી વહેંચવાની સત્તા મળે છે. અગર ઇન્ડિયન સક્સેશન એક્ટ મુજબ મીલકતની વ્યવસ્થા કરી શકશે, પરંતુ કોઈને જરૂરપોષણનો એ મીલકત પર હક હોય તો રદ કરવાનું ગેરકાયદેસર ગણ્યું છે.

હું વિનોદ પાસે જઈ રહી છું—સદાને માટે તેના વિના હું રહી શકું તેમ નથી. હું પાછી આપનાની પણ નથી. જો માફો આપવી હોય તો આપજો, નહિ તો મને ભૂલી જાઓ. ભણુજો કે લીલા મરી ગઈ છે. આ મારો જવાબ છે.

—આપની પુત્રી.
લીલા.”

કામળ લખનાં લખતાં ફરીથી આખમાં આસુ ચાલી ચઢ્યાં, એણે પિતાના મેજ ઉપર કામળાના દમકામાં આ પત્ર ભૂખીને ઘેરથી ચાલી નીકળી.

ઉ-માદિની માફક લીલા માગે ઉપર ચાલી રહી હતી. રસ્તામાં તે ક્યાં ચાલે છે તેનું પણ તેને ભાન રહ્યું નહોતું. તેની અંખો સમગ્ર વિનોદના ખંડનું દ્રશ્ય આવીને ‘ખડું’ થયું હતું. શહેરના એક ભાગમાં દૂર દૂર વિનોદે એક નાનું સગળું ધર બાંડે રાખેલું હતું. ત્રણ ચાર નાના ખંડોમાં તેનો સામાન તથા પુસ્તકો વેગવિખેર હાલતમાં પડેલાં હશે; નોકર રહુ પાછળના ખંડમાં બેસીને રાંધેના હશે; અશોષાર વાગે વિનોદની કોસેજ બંધ થશે અને સાપકલ ઉપર અશોષાર સાડા અશોષાર સુધીમાં ધૈર આવી જશે વિનોદ આવે તે પહેલાં તો લીલા ત્યાં પહોંચી જશે અને વિનોદ આવે ત્યાં સુધીમાં તો તેનો ખંડ અને તેનો સામાન બરાબર રીતે ગોઠવી રેશે. આમાં કોણ જાણે તેને ધણું સુખ જણાવું હતું અને જ્યારે વિનોદ આવીને આ બધું જોશે ત્યારે તે કેટલા બધા આશ્ચર્યચકિત થયું જશે ?

એટલામાં સામેની બહિષ્કારમાં સાડા દસના ટોરો થયા, એટલે તે સહેજ ઉતાવળથી ચાલવા માંડી વિનોદના ઘરનું મુખ્ય બારણું ઉપાડું ભેંસીને તે ધડી ભર વિચાર ગગન ચઢી ગઈ, તે ત્યાં જ ઉભી રહી. તેણે વિચાર કર્યા કે વખતે વિનોદ કંઈ ધારણવશાત્ વહેંચે આવેલ હોય. બારણામાં દાખલ થતાંની સાથે કોણ જાણે તેનું ચન કાળમાંથી ધેરાઈ ગયું; તેના પગ ચાલવા જેવા થઈ ગયા. તેણે વિચાર્યું કે જો વિનોદ પોતાનો, નિર્ણય કામળ લખીને જણાવે તો ધણું સારું. જ્યારે તો પાછા જવું જો જીક છે, પરંતુ શીઘ્ર જ ઘણે પોતાનો સ-

થળો ‘સંક્રામ્ય બળ પૂર્વક દબાવીને તે ધીમે પગે ઘાટ ચઢવા લાગી.

ઉપરના ખંડમાંથી કોઈના ગાવાનો અવાજ આવી રહ્યો હતો. કોઈ કોઈક કંઈનું મૂરીલું ગળું માંદ રહ્યું હતું.

“સાબન કમ ધર આવે મોરે સાબન.”

કુતુહલતા પૂર્વક લીલાએ બારી વાટે અંદરના ભાગમાં ડોહીયું કપડું. એક પૂર્ણ વચરક સુંદર યુવનિ વિનોદના વેર વિખેર પડેલા પુસ્તકો ગોઠવતાં ગોઠવતાં માંદ રહી હતી.

લીલાએ તેનું જાળ સુંદર મોં, ચરીરનો સુડોળ ધાટ તથા મૃદુલ જવા હાથ જોયા. તેના ગાલ ઉપર એક કાળો તલ પથ હતો સદૃશ મેજલુછનાં લુછનાં તેણે ત્યાં પડેલા વિનોદનો ફોટો હાથમાં લીધો અને એલ કરવા લાગી પછી એ ફોટાને સાફ કરીને ફરીથી મેજ ઉપર મૂકી દઈને પલંગ પર પડેલા કપડાં વાગવાના કામમાં એ યુવાઈ.

આ ભેંસેને લીલાના ચરીરનું લોહી ઠંડુંગાર થઈ ગયું. તેના મનમાં વિજળીની માફક અસંખ્ય વિચારો આવીને ભર્તા રહ્યા, તેને લાગ્યું કે શું ખરેખર વિનોદનાં લગન થઈ ગયાં હશે ? શું આ બાઈ તેમની પત્ની હશે ? તો પછી તેની આશા ઉપર પાણી ફરી વળ્યું. વિચારમાં ને વિચારમાં જેવી રીતે તે ચુપચાપ રીતે આવી હતી તેવી જ રીતે તે ગભીર વદને કોઈને પણ પૂછ્યા માછ્યા વિના જતી રહી, તેનું હૃદય ખરેખર ભાંગીને ભૂકો થઈ ગયું હતું.

ઘેર આવીને પિતાના મેજ પર ઝૂકેલા પત્રને ફાડીને ફેંકી દીધો અને પલંગ પર પડીને કુસો કુસો શેવા લાગી. એને સ્વપ્ને પણ એ વાતનો ખ્યાલ સુઠાં નહોતો કે વિનોદ એને આટલા ટુંકા વખતમાં મૂલી જશે, અને યીજે, રૂચે લગન કરી નાંખશે નેણે પોતાના મનને સમજાવ્યું કે સાડું થયું કે પહેલેથી જ પોતાની બૂલ સમજાઈ ગઈ : ગત-ગાંધી વિનોદની બંધીયે રમતિઓને બૂંસી નાંખી. શોધી શોધીને તેમણે આપેલ પ્રપત્ની રમતિ સિન્દોને

નાશ કરી નાંખ્યો. તેણે આપેલા પુસ્તકો તથા પત્રોને ચુલામાં નાંખીને રાખ કરી દીધા. ત્યાર બાદ પિતાએ કરવા ધારણ લગતે માટે પેતાની અનુમતિ આપી દીધી. બે શબ્દોથી વધારે કંઈ જ બોલી નહીં. એ વખતે તેના આંખમાં આંસુનો સારર ઝલકાઈ રહ્યો હતો અને હૃદયમાં દુઃખની તીવ્ર આગ જાલી રહી હતી.

પછી સમયે લીલાના લગ્ન થઈ ગયાં, વિદાય વખતે તેના સગા બંધાઓ તથા સાહેલીઓ લીલાને વળાવવા માટે રેલ્વેન ઉપર આવેલાં. આગમીમાં બેડી બેડી બારીઓથી બધાની સાથે લીલા વાતો કરી રહી હતી. તેની સખી કચ્છા રેલ્વેન પર આવી સખી નહોતી. તેણે તેના નોકરને એક પત્ર લખી આપીને મોકલ્યો હતો. તે પત્રમાં તેણે 'જ્યુઝ્યુ' હતું કે પોતે નહિ આવી શકતી માફી આપતો. તથા જન સંબંધી કંઈ જ મોડી મનક પથ કરી હતી. છેલ્લે છેલ્લે તેણે લખ્યું હતું કે "આજે જ મારે વિદા-

ની બેઠન સાથે પરિચય થયો છે. એ મચ્છી સીધી અને સુંદર છે. તેના ગાંધ ઉપર એક કાળો તલ આવેલો છે. તેથી તેની સુંદરતા વધારે દીપ્તી નીકળે છે. તેના લગ્ન તો થઈ ગયાં છે પરંતુ વિનોદનું શરીર હાલમાં સાતું નહીં રહેતું હોવાથી તે કેટલાક દિવસ માટે બાઈની સારવાર કરવા માટે ચંદો આવી પેલી છે....."

લીલા આગળ વાંચી સહો નહિ. આંસુ ભરી આંખે તેણે બધાની વિદાય લીધી અને બારી પર માથું રાખીને બેઠોશ થઈને પડી.

કચ્છાનો પત્ર લીલાના હાથમાંથી ઉઠોને બારી બહાર કાઢ્યો હતો.

બાળકો માટે ઉત્તમ ભારતની મહાન વિભૂતિઓ

ફિમ્ત ૦-૮-૦ દ. ખ. ૦-૧-૦ આનો
સ્ત્રીબોધ કાર્યાલય અમદાવાદમાંથી

એલ્યુમિનિયમનાં વાસણો

શુદ્ધ એલ્યુમિનિયમમાંથી બનાવેલાં રસોઈ માટે સર્વોત્તમ સ્વીકાર્યાં છે.

'કાઉન' માર્કવાળાં વાસણો શુદ્ધ એલ્યુમિનિયમમાંથી જ બનાવાય છે એટલે તેઓ વધુ અને વધુ વપરાય છે. વજનમાં હલકાં, કસઈ દરાવવાની કડાકૂટ નહિ, ઘાટમાં સુંદર અભાસ એનોડાઇઝ કરેલાં રંગીન વાસણો લોટ માટે અલેક મનાય છે.

જી.વૃણલાલ (૧૯૨૯) લીમીટેડ

— કાઉન બ્રાન્ડ વાસણોના બનાવનારાઓ —

કલકત્તા — મુંબઈ — મદ્રાસ — રાજમહેન્દ્રી — રંગુન — એડન

વલીમહમદ

જાદરાખાદ પાસે એક નાગેશી કરીને ગામ છે. આ ગામમાં રહેવે નથી. આખા બાખરિયાવાડમાં ક્યાંય રહેવે નથી. આનાં ગામમાંજોમાં પોરટ મારતરનું કામ ત્યાંની ઢાળાના હેઠ મારતર કરે છે. આ પ્રમાણે મારા પિતાજીને પણ પોરટમારતરનું કામ કરવું પડ્યું. દરરાજ સવારે પાંચ વાગે દહાકારો ટપાલ લાઇ આવે. ટપાલ રાજુલાથી આવતી. સાધારણ રીતે ટપાલ દહાકારો જ લઈ આવતો. પરંતુ પહેલી તારીખે સરકારી નોકરાના પગાર હોય એટલે સૈયદ આવતા તેનું નામ તો વલીમહમદ હતું પણ અને તેને સૈયદ કહેતા.

આ પ્રમાણે પ્રણી પહેલી તારીખે આવી અને ગામ. પરંતુ એક વખત સૈયદ વહેલા મેલા ન થાય. બરાબર આરને દારે ડેલીનું બારણું ખખડાવે, પરંતુ આને તો કંઈ સૈયદ કેખાતા નહોતા. બીજા કોઈને તો નહિ પરંતુ મને તેની ચિંતા હતી. થું ચિંતા હતી તે હેવટ ખખડ પડી આમ તેમ કરતામાં સાત થયા પણ સૈયદનો પતો નહોતો. મારે ધેર કેટલાક કામજા અને છાપાંતા હતાવળીયા તથા પહેલી તારીખ એટલે પગાર માટે મારતરા, ટપાલી વગેરે આવીને બેઠા હતા કોને આશ્ચર્ય થયું હતું.

અંતે સામ સાત વાગે ડેલીના બારણાના ઉંચા, છુટ્ટા, અને સફેદ ધોડી પર બેઠેલા સૈયદ બગલમાં તલવાર, બેટમાં જમીયો, ખભે બુલક અને ચેસો લઈ દેખાયા. સૌ પૂછવા લાગ્યું, સૈયદ, આને મોઝા કેમ."

"ઉસા રહેા, આ ચેલાનું પતાવી આવું. આજ તો બહુ મારે મજાત થઇ છે," સૈયદ પિતાજી પાસે ગયા.

બધા ટપાલ લાઇને ત્યાં જ બેઠા રહ્યા. સૌને છતાંસાં હતી, વાત બહુવાની. સફ તરફવિતર કરતા બેઠા હતા. ત્યાં સૈયદ અને પિતાજી બાબા.

"ત્યારે સૈયદ તમે પણ લાર કરી," પિતાજી બોલતા હતા, "તમે પંચાસી વર્ષના અને એકલા અને માંને દસ છુવાન."

"આહેન, એમાં શું?" સૈયદ આવીને મને તરફાં કર્યું.

(નીચેની વાત તરફ સાચો છે. આખી શેઠા વર્ષ પહેલાં જાહેર છે.)

"અમને વાત તો કરો," સૈયદને ઉદ્દેશી એક મુકદમ બોલ્યા.

"આજ તો મને દસપગાર કાળી હુટવા બાબા એટલે મારે તેજીને સીધા કરવા પડ્યા." સૈયદે કહ્યું.

"તમે હુટાચા તો નથીને?" એક મારતર પ્રુછ્યું.

"એ છોકરાં મને હુટી બાવ તો પછી આ ધોળામાં છુગ પડે નહિ?" સૈયદ દાદો પસવારતાં બોલ્યા.

મેં તેમની દાદીએ હાથ ફેરવીને પ્રુછ્યું, "અમને આખી જ વાત કહેને; સૈયદ."

સૈયદે કહ્યું, "પહેલાં દાદી તો મુકે તેમાં છુગ નથી પડી કે ખંખેરા છે," રમુજમાં પછી ઉમેર્યું, "હે એસો વાત કહું." બધા હેડે બેઠા. સામે સૈયદ જોડાણ પર બેઠા અને ગળું ખોખાણું.

સૈયદે શરૂઆત કરી, "જાણે વાત એવી થઇ કે હું આને મારા નિયમ પ્રમાણે વહેલો રાજુલાથી નીકળ્યો. મારે પગાર ઉપરત બીજા પાંચસો રૂપિયા ત્યાંથી એક શેઠના લેતા આવવાના હતા. તે રૂપિયા અહિં શેઠ જમનાદાસને રૂપ લેવાના હતા. મેં તો આ રૂપિયા પણ ચેલામાં નાખ્યા, પછી તેજલ (ધોડી) મારી મુકી."

"પછી" મેં તે રહેજ અટક્યા કે પ્રુછ્યું.

"આ રૂપિયા લઈ હું આવવાનો છું તેની ખજાર કાંતર (ખાજરીવાડાના એક બામનું નામ) નાં કેટલાક રાજીને પડી મજ હતી." સૈયદને બીજાના સવાલે અટકાવ્યા.

"કેમ કરતાં ખજાર પડેલી?"

"અમને શેઠે આગલે દિવસે સાંજે ફરો બોલાવી આ રૂપિયા આવેલાં. તે વખતે ત્યાં બે કાળી બેઠેલા." સૈયદે પ્રુછાસો કર્યો.

"પછી?" એક છતાંમને અવાજ આવ્યો.

"પછી આ બધા એક નાળમાં પાણી વહેડે હતું ત્યાં જ બેખા આડા સંતાચા મને કંઈ વહેખ નહોતો. હું તો નિરાંતે ધોડી કપડાવતો આવતો

હતો. નાજ પાસે ચાવીને મેં ઘોડી રાખી. નાસ્તો
છોડી ખાવાની શરૂઆત કરી ઝાઝ પાછળ ઘોડી
બાંધી તેને ઘાસ નીચું.” સંવદ રહેજ અટક્યા અને
પછી ચલાવ્યું, “ત્યાં તો દસખર બધા મને ઘેરીને
મેં હાથ છેડે ઉઠા અને મને થેલો ચાપી દેરા
ફરમાવ્યું. હું ખાતે ખાતે ઉભો થઈ ગયો. મેં પૂછ્યું
કે તેઓ શા માટે આવ્યા હતા, પરંતુ તેમણે તો
જલસરીથી થેલો સોંપી દેવાની વાત કરી. હું વિચાર-
માં પડ્યો. મારાં હથિયાર ઘોડી ઉપર હતાં. ફરતું
શું ? હું કપાય જોજતો હતો, ત્યાં તો વળી તેઓના
મુખીએ કહ્યું કે થેલો સોંપી, પણ મેં કહ્યું કે
વાપ્ત હું જુદો માનવી છું. મને હુંડવો સહેલો નથી.
પણ એ બધાને ખબર હતી કે હથિયાર ઘોડી
ઉપર છે. જોડેલો એ મને તેમ ન હતા.”

“પછી થેલો સોંપી દીધો ?”

“રહો ન હતો પડ્યો. જેમ સોંપી શેના,
સમજના ?”

“સંવદ, વાત આગળ ચલાવો,” એક શ્વાસુના
અવાજ આવ્યો.

“પછી તો મેં જેમ જેમ તેમને સમજાવવાનો
પ્રયત્ન કર્યો, તેમ તેમ તે ચડતા ગયા. છેવટે પાસે
આવી થેલો હુંડવા તૈયારી કરી. મને થયું કે ભગ-
વાને આજ જ તે દિવસ ધાજ લેવાનું નક્કી કયું
હાજે છે. પણ ત્યાં તો ભયગતે મ્હેર કરી અને મને
સાંભળ્યું કે જમૈયો હજી બેઠામાં જ છે. મેં એ
બધાને પાસે આવવા દીધા. તેના મુખીએ ધારિયું
આગળ ધરી પેતાનો ધા કરવાનું કહ્યું. જોવા તો તે
તદન પાસે આવ્યા કે મેં જમૈયો સખાક કરીને
જેઝ્યો અને મારી પડખેના માથુસના પેટમાં હુલાવી
દીધો. પેલો ગ્લેસ નાખી હેઠો પડ્યો. કોઈ શું થયું
તે કદે તે પહેલાં મેં કુદા માર્યો અને ઘોડી પરથી
બંધુક ઉઠાવી પેલાઓ સામે બરી પેલા કોણે...”

“તમે બંધુક મારી નહિ !” એક શ્વરથએ
પૂછ્યું.

સંવદે હસીને કહ્યું, “બંધુક ક્યાં બરેલી હતી,
કંઈ ભરેલી રાખી મુકાવ ?” જવાબ હાથે આગળ
ચલાવ્યું. “પેલા કોણ પાસે બંધુક હતી નહિ.
ધારિયા જ હતાં. એક જણ પાસે હશે હતો. મેં
હથિયાર હેઠે નખાવ્યાં, અને કુદીને ઘોડી પર બેઠો.
દોરકું તો મેં ક્યારનું કાપી નાખ્યું હતું. પરંતુ મેં
ઘોડી ઉપર બેસવા કુદા માર્યો ત્યાં બધા ભાગ્યા.
પેલા છરાવાળાએ બાજતે ભાગતે છરાનો છુટો ધા
કર્યો.”

“ક્યાં ગયો ?”

“પગમાં,” સંવદે પગ બતાવ્યો, અને પછી
આગળ ચલાવ્યું, “પછી મને તો એવી ખીજ ચડી
મઈ કે દોડીને પડ્યો અને ઘોડી પર બેસાડી દીધો.
બી રરતામાં ફેઝર સહેવને સોંપતો આવ્યો.
આમ તેમ કુદા તો ધણાય માર્યા પણ મ્હેરા
હાથમાંથી છટકે તો પછી થઈ રહ્યું ને !”

“તો તમને શાખાથી સાચે ખતામ...”

સંવદે હસ્યા, અને કહ્યું, “ખતામ કેવું ને વાત
કવી. દવાખાને થઈ બીડી આવ્યો જોડેલે વાર થઈ,”
છેલ્લું વાક્ય સંવદે પુરસ્કાધાનમાં બોલ્યા.

બધાએ આશ્ચર્ય અનુભવ્યું. ત્યારબાદ બધા
વિચેરાઈ ગયા. થોડીવાર બાદ ભારે હું સંવદ સાથે
ખબરમાં નીકળ્યો, ત્યારે ઠેરઠેરથી સંવદને અભિનંદન
મળતાં હતાં.

હજીએ આ સંવદ નાગેશીમાં રહે છે. તેની
ઉંમર દાંડ દર વર્ષની છે, તેમણે પોતાની નોકરી
થોડાક વર્ષ પહેલાં જ છોડી છે.

એ બાબરિયાવાડમાં જવ તો કાર્યે યુવાન અને
વયે જલ્દ વલીમદમને જરૂર મળજો.

લેખક. મૃગેન્દ્ર ત્રીવેદી, અંબાહણી, જુનાગઢ.

રામના સાથીદાર વનકાન જેવા લક્ષ્મણને જન્મ
આપનાર, પણ રામાયણકારે બ્રહ્માવેલી નારી

સુમિત્રા

લેખક, શ્રી ચંપકલાલ શાહ

અયોધ્યાના રાજા દશરથની ત્રણ રાણીઓમાં
સુમિત્રાનો સમાવેશ થાય છે. લક્ષ્મણ જેવા વનકાન
પુત્રને જન્મ આપનાર આ વીર નારીના અસાધારણતા
આત્મ વિરમરણ અને આત્મત્યાગનો કદી શોધીએ
વિચાર કર્યો છે? રામાયણ વાંચીને આપણે સીતા
અને કૌશલ્યાના મુશુકાન સમીક્ષાએ છીએ. કૈકયીને
માળો દર્પણે છીએ પણ અનુબંધના ૩૫માં દેવી સ્વરૂપ
મહાનુભવ સુમિત્રાની કથા ઉપર કાંઈએ ધ્યાન
આપ્યું નથી.

લક્ષ્મીજી સમુદત્તભાઈ છપાયા છે. તેમ પોતાના
મદલને બાણીએ મુકીને સુમિત્રા રામાયણમાં એક
ખૂણમાં છપાઇ રહ્યા છે. મદલ વડેમીટી પણ તેને
બૂલી ગયા છે. સાચી વાતતો એજ છે કે રામના
મુખમાં સુખ અને કાળમાં દુઃખ અને તેમના
જ્ઞાતામાં પોતાનું શબ્દ અને અનિદ્રમાં પોતાનું અનિદ્ર
માનનાર લક્ષ્મણ જેવી રીતે પોતે પોતાને બૂલીને
જીવનભર પોતાના મોટાભાઈ રામની સેવા કરી છે
તેવીજ રીતે સુમિત્રાએ પોતાના સ્વાર્થ અને સુખની
જગા પણ પરવા કર્યા વિના શોક અને તેમના પુત્ર
માટે પોતાનું જીવન આપેલું છે.

રાજા દશરથ કૌશલ્યાને પટરાણી માનતા હતા.
કૈકયીની સંદરતા પર તેઓ મોહિત હતા. બિચારી
સુમિત્રા માટે તેમણે ખાસ પ્રેમ પ્રજ્ઞ કર્યો નથી.
પતિના સ્નેહથી વચિત હોવા છતાં સુમિત્રાએ પોતાની
શોક્ય કૌશલ્યા અને કૈકયીની સાથે કદા ઈર્ષ્યા કરી
નથી. તેના પ્રાણુથી પણ પારા ભે પુત્ર લક્ષ્મણ
અને જુવન દમેશ રામ અને ભારતના દાસની
માફક સેવામાં રહેતા. સુમિત્રાને લેખાજી જીવન ધન્ય
ધન્ય લાગતું હતું. તે સદા પોતાનો પુત્રને મોટા
ભાઈઓની આજ્ઞામાં રહેવાને જ ઉપદેશ આપતી
હતી.

સુમિત્રા જેવી જનની ન હોત તો લક્ષ્મણ અને
જુવન જેવા પુત્ર ક્યાંથી જન્મ્યા હતા? જ્યારે રામને વનવાસ જવું પડ્યો એમ તેણે
સાંજભરું ત્યારે તે ઢગી પડી, તે રાજા દશરથની
નિંદા કરવા લાગી. તેના ફનથી અયોધ્યામાં હાહા-
કાર મચી ગયો. લક્ષ્મણ રામ સાથે વનવાસ જવા

તેવાર થયા, માતા સુમિત્રા ગાસે તે રાજા માંત્રણ
ગયા. માતાએ કહ્યું. “જેટા, નાનપણથીજ રામ ઉપર
તારી આદરના છે, વનવાસ માટે જવા મારી રાજા છે.
મોટાભાઈની સેવા કરવી એ નાનાભાઈનું કર્તવ્ય છે.
વનમાં રામની સેવા અને રક્ષા કરવામાં કદી પણ
આનાકાની ના કરતો. ધર્મનું પાલન કરવું અને
મુદ્દમી પ્રાણ વિસર્જન કરવો એ તો કૃત્તવાકુ વંશમાં
જન્મ લેનારની ફરજ છે.” રામને દશરથ સમાન,
સીતાને મારી સમાન માનજો અને ધીર વનને
અયોધ્યા સમજજો, ના જેટા, મુખે વનમાં જા.”

રામ વનવાસ ગયા. કૌશલ્યા જમીન ઉપર પડીને
રાતદિવસ રડતાં હતાં. નખરમાં હાહાકાર મચી રહી
હતે. મામતાએ કહ્યું. “જીજી, તમારા સર્વગુણ
સંપન્ન પુત્ર મુરુખ એક રામ પોતાના પિતાના વચ-
નને સાચુ બનાવવા હાથમાં આવેલા રાજાને છોડીને
વનમાં ગયા છે તેમના આ કામથી આપણુ જનત
તેમની અદ્યપ કીર્તિ મારો. તેમના જીવનથી રુધિર
ધન્ય જનની, જોને? એથી વધુ રામનું શું કરવાનું
ધમ્મો છો? એવા પુત્રની તમે માતા છો. તમે
જાગ્યવાન છો છતાં કેમ રડો છો? તમે બધામાં
મોટા છો. રાજ્યશુદ્ધી ચલાવો છો, તમારે પ્રેમ
ધીરજ ધરવી જોઈએ તેને બદલે દર્પણ કરો છો.
બધાં જીજી આ શું શોકારાવ છે?”

“તમને કય શાનો છે? રામ મહાપરાક્રમી છે,
શરો તો તેમના નેત્રું કાંઈ ચપાવી શકતું નથી.
સાથે મહાવીર ધનુર્ધર લક્ષ્મણ છે. તેમને વનમાં
કાંઈ કષ્ટ પડનાર નથી, એક સુરજથી બીજો સુરજ
તેજ હોઈ શકે પણ એક અગ્નિથી બીજો બીજો
અગ્નિ કોણ ના હોઈ શકે એક જમીનથી બીજી
જમીન, એક દેવતાથી બીજી દેવતા લક્ષ્મી કીર્તિ
અને સુમામાં એક પ્રાણી બીજી પ્રાણીથી એક કોઈ
શકે છે પરંતુ રામથી વધીને રામ માનવી પૃથ્વીપર
એક યજ્ઞ શકતું નથી. રામના આવા મહાત્માની
મુશ્કેલી બની સર્વ પોતાના જરમ કિરોલોથી તેમને
નહિ તપાવે. વાપુ કંડીમાં જરમ અને અરતીમાં કંડો
જની તેમની સેવા કરશે માટે તમે રડશો નહિ.
ચોર વર્ષ માટે તે પાછા આવશે.”

રામાયણ લાંબુ લખાયું છે. તેમાં રામ-સીતા-
લક્ષ્મણ-કૌશલ્યા-કૈકયી અને રાજા દશરથની કહા-
નીઓ વર્ણવેલી છે. પણ કાંત રીતે તેમાં મુખ્યકાળો
આપનાર સુમિત્રાને બૂલી જવામાં આવેલી છે. રામ
લક્ષ્મણના અમરશક્તિ આ લક્ષ્મણ જેવા પુત્રની મોટા
જનનાર સુમિત્રા ખરેખર ભાગ્યશાળી હતા. તે
કામમાં માનતા, કીર્તિમાં નહિ. તે સેવામાં માનતા,
આજ્ઞા આવવાની કૃત્તિ ના મળે

વ.કા.દા.ર નો કંર

લેખક:—શ્રી દરીશ નાથક.

સવારના આઠ વાગ્યા હતા. હું 'સફેશ' વાંચી રહ્યો હતો અને આશુમાં જ છ મહિનાની બેળી અત્યંત વ્યસ્ત રીતે હાથપર્ગ ઉછાળતી દસતી, રમતી હતી. એટલામાં રસોડામાં ખન...ન...ન' 'જન...ન...ન' કરતો હિપરા હિપરી વાસણો પડવાનો અવાજ સંભળાયો. હું એકદમ અચોતે ડાકું ફેંકી દઈ 'શું...છે?' કરતો રસોડામાં ગયો.

"શું છે? શું થયું? રમા?" વાસણો નીચે ગમે તેમ વેરાવણ દર્તા તે બેઠકને મેં રમાને પૂછ્યું. રમા પળેપળે અંશુરો ડબાવતી 'ઓ...ફ' કરતી નીચે એસી પડી હતી. પરીસ્થિતિ સમજી જઈને મેં કહ્યું "ક્યાં વાગ્યું? તો નથીને?"

એક તપેલીની ધાર એના અંશુરો પર વાગી હતી અને સહેજ લોહી પણ નીકળ્યું હતું. પછી રહી જીનો સ્વભાવ એકદમ એ તો ગુસ્સે થઈ ગઈ. બદલે ભરેલી બંદુકમાંથી મારી પર ગોળી છોડી.

"તપને કેટલી વાર કહ્યું કે નોકર લાવી દો. પણ સાંભળ્યું છે જ કેને? તમારા સીગરેટ બીડીને આ સીનેપાના પૈસા તપને પોસાય છે ને એક દશ રૂપિયા નોકરના ભાદે પડે છે..." એણે શરૂ કર્યું.

"પણ રમા..." મેં એને મનાવતા પ્રયત્ન કર્યો. પણ માટું સંકલિત છેજ કેણું?

"મારા ખાખાએ, હું ખીંચતી આવી ત્યારે પણ એક નોકર સાથે મોકલવાનું હતું. મેં પાંચ રૂપિયા પગાર ને ખાવાપીવાનું ને રહેવાનું, આખો દિવસ ગિલાદો કામ કરત, ચાર કંઈ નહિ' ને આ બેબીને રમાડત તોયે હું છુટી થઈને જઇ પડેનું કામ પટપટ કરી નાંખત પણ અહીં તો મજવામાંથી એક પેમો કાઢતો પડે છે ને માથે આકાશ તૂટી પડે છે."

"રમા, હવે બે તું બોલો રહી હોય તો હું ચોક્કસ બોલું "મેં" એને કહ્યું."

"શું છે કરો?" તે કસો કરતી બોલો.

"આ તારો મરિયો બધે છે અને અત્યારેજ

તારા ડોસાને કાચળ લખીને નોકરને બોલાવી લે. બધે મારાથી આ રાજને રાજ નોકરની ફરીવાદ સંભળાતી નથી. આજ સુધી હું તને સખગવતો હતો, પડાવતો હતો. મારા મનથી કે તું સમજી જશે. પણ તું રહી જી. 'ઓ હડ' કંઈ અમરથી કહેવાય છે! મેં સીગરેટ છોડી, આ છોડી, મહિને ચાર સીનેપા બોલો હતો તને બદલે એકપર આવ્યો. ઘેર પેપર આવતું બધે ક્યું. મિત્રવર્ગના રખડવાનું છોડ્યું તોય પડેનું પુરું નથી થતું. એ બધું તો તું જાણે છે છતાં તને જે ટકટક કરવાની ટેવ પડી એ જતી નથી. એટલે હવે હું રાજ બે વખતને બદલે એક વખત ખાહણ પણ તું નોકરને બોલાવી દે" એમ કહી હું તરતજ ત્વરીત ગતિએ ઓફિસ આજો ગયો. જમ્યા વગરરતો.

મેં ધાકું હતું કે મારા ગુસ્સાની કંઈ અસર થશે પણ જી પર એની કંઈજ અસર ન થઈ એણે કાચળ લખીજ નાંખ્યો એના આપાને, ને જીને દિવસે નોકર ધરમાં કાઢી થયો. ફક્ત પાંચ રૂપિયા પગાર ખાવા પીવાનું અને પહેરવા ઓઢવાનું બધુંજ અમારું.

પુરૂષને ધુંટડો ગળા જતા આવડે છે કે પછી સોની આગળ એને ગળા જવો પડે છે. મને તેમ હોય ધરમાં નોકર આવ્યો એ મારી ઇચ્છા નિકેલ હતું. એ માટું અપમાન હતું છતાં એમાં રમાને રાહત હતી એમ સમજી હું કંઈજ બોલ્યો નહિ. પાછલી વાતો બુલોજ મરો અને ખરેખર ત્યારથી અમારા ધરમાં અધા ડપડાંઓ ઘાંત થઈ ગયા.

આખો દિવસ રમ્યા કરતી બેબી હવે જીનાના ખભા પર ગ્રહેવા માંડી, એટલે રમાનું બોલું થયું. પાછી ભરવું, છુટકાં ધોવા અને વાસણ મંજવા વિગેરે આધું હિપરનું કામ જીનો કરતો એટલે રમાને પણ રૂબ હોડે ઉતર્યો. અને એ કમળલાટ કરતાં રૂઝિયાને બદલે એ મનગમતી રૂઝાં વમારી કામ એવું આયોજન જતી ગઈ.

નોકર પણ ધણીજ હોશિયાર હતો સરિરે તંદુરસ્ત, સ્વચ્છ પણ ખરો ઉંમર અદાર વર્ષની અને વળી પાછો એના પીયરનો.

પણ બધા કરતાં મને એને એક મુશ્કેલી મળી, અને તે એની વફાદારી તથા જ મહિનામાં કેટલાક પ્રસંગો એવા બન્યા હતા જે જેથી એ બિલકુલ અમારા ધરનો જ માણસ બની ગયો હતો અને રમાને તો પીયરના નોકરને બદલે પીયરથી લાઇ બાંધ્યો હોય એટલો આનંદ થતો હતો.

એક દિવસ રમા એની એક ખોલી કંઈક કાઢતી હતી. એની ટેવ પ્રમાણે એણે આખી એક વેર વિખેર કરી નાંખી અને પછી ચમેતેમ કપડાં એમનાં પાછાં મુકી જખરજતીએ એમ બંધ કરી. એને વેસા મુકવાની ટેવ લુગડાંની ગદીમાં. હવે જ્યારે લુગડાં બહાર કાઢ્યાં ત્યારે એક રૂપિયાની નોટ લુગડામાંથી બહાર પડી મળી તે એને અજર નહિ પીળે દિવસે જ્યારે છતો ઝીરમાંથી કચરો કાઢવા ગયો ત્યારે એના હાથમાં એ નોટ આવી. તરતજ દોડી આવી એણે એ નોટ રમાના હાથમાં મુકી દીધી.

“લાઈ સાહેબ, આ નોટ, ત્યાં પડી હતી.” અને તરતજ રમા મારી પાસે આવી. હું નહોતી કેહેલી હું કે આ નોકર તે નોકર જ છે. જુઓ આ મારી નોટ કાલની વેસા ઝીરમાંથી પડી હતી. એણે જોઈ કે તરત જ મને આપી દીધી. અત્યારે બીજો હોત તો મને તેમ તોય એતો મારા પીયરનો નોકર.”

આ વાતથી બહોરુ રમા ખુશ થઈ, પણ થોડીક ખુશી તો મને પણ થઈ છતાંની વફાદારી પર, મેં મનમાંજ રમાને તે રમાના બાપાને આભાર માન્યો.

અને એવો જ એક પ્રસંગ બીજો પણ બન્યો તે વખતે ઝોશીસમંથી બોનસ મળ્યું હતું. એટલે બજારમાં બારે હતાં. રમાના કપડાં પણ ખલાસ થઈ ગયા હતાં. એથીને માટે પણ કંઈક લઈએ અને પછે વખતે સીનેમાં પણ જોતા આવીશું એમ નક્કી કરી અમે નીકળ્યાં, હું, રમાને એમી. છતાંજે હવે એટલો વિશ્વાસ સંપાદન કરી લીધો હતો કે અમે એકલા એને ધેર મુકી આવી, પરંતુ રાખી ગમે ત્યાં જતા તો અમને મનમાં ખટકા રહેતો નહિ.

અમે ધેરથી નીકળ્યા ત્યાં મોટરસ્ટેન્ડે આબ્યા અને મોટરની સાથે જોઈને ઉભા હતાં ત્યાં જ દુકાની છતો “લાઈ સાહેબ, લાઈ સાહેબ” ની બોલો મારતો, દોડતો ને દોડતો આંબ્યો. એ રમાને “લાઈ સાહેબ” ને મને “લાઈ સાહેબ” કહેતો. મારા મનમાં ફાળ પડી કે “શું થયું દરો?”

હું જરા સાચો ગયો. કહિતો કહિતો એ પાસે આવ્યો કહે “લાઈ સાહેબ, આ પાકીટ તમે ટેબલ પર જ બૂલી મથેલા.”

“હે...?” મારાથી બોલાઈ જવાયું. મેં મારા મનમાં તરત જ ફેફસાં પણ ખરેખર પાકીટ હું બૂલી જ ગયો હતો. પાકીટ તરત જ મેં હાથમાં લીધું. અંદર જોયું પચાસ રૂપિયા કાજર હતાં. મારા આનંદનો પાર ન રહ્યો, મેં છતાંનો પમાર પાંચનો દઈ કરી આપ્યો.

એવો અપરાધ અને વફાદારી છતો અમારા ધરમાં આવતાં અમારા ધરની રાનક જ ફરી મળી હતી. આખું પર સાફ રહેલું. મોઢાંની જગાએ ગોદાં, ટેબલ પુરતી બરાબર. પુરતો બરાબર મોઢાં વેસાં. કપડાંમાં લુગડાં ગડી કરીને મુક્યાં બધું કામ એ એક આદર્શ ગૃહિણીને જેમ જ કરતો.

પણ આટલી બધી વફાદારી, આટલી બધી એકે નિષ્ઠા આટલી બધી મજૂરી એ જા માટે કરતો હતો એની ખબર તો મને અને રમાને એક સાથે એક દિવસ પડી ગઈ.

તે દિવસે અમારી સોસાયટીના બધા માણસોએ પાવાન પીકનીક પર જવાનું નક્કી કર્યું હતું. હેઠ પાવાન મુખી જમણે એટલે એથીને ઉચકવા, જેમ ને ચોટવા ઉચકવા, તથા બીજા એવા કામ માટે છતો તો જોઈએ જ ને? અમે છતાં પણ સાથે લઈ જવાનું નક્કી કર્યું. સાથે સાથે એનું પણ નક્કી કર્યું કે સ્ટેશન પર અમે બધાએ આવતાં જ જવું, ને છતો પાછાથી માફતી મોટરમાં કે ટ્રાન્સા અમારા બધાનો સામાન લઈને આવે.

મુકરર કરેલે વખતે અમે તો નીકળ્યા. પાછળ છતાંને કહ્યું. “જે બરાબર થઈ બંધ કરશે હાં?”

સામાન મરામત સમયે, એક પણ ભેગ કે પોટલું જોઈું ના થાય તે જોજે, અને જો પાસેવાળા મગન કાપ અને રમણભાઈને ભાતો સામાન છે તે પણ તારે લાવવાનો છે હાં ?”

તેણે કહ્યું “એ તો બધુંય હું ઠીક કરી દઉં છ તમે તમારે નિરાંતે જાઓ.

હું હસ્યો અને અમે બધા રોજને જવા નીકળી પડ્યા. ગર્ખાં મારતામારતાં જો કે રોજન પર જોડા આવ્યાં હતાં. છતાં પણ માડી મોડી હતી એટલે વધી ન હતો. પા કલાક અઢધો કલાક..... પોણા કલાક એમ ધીરે ધીરે વખત જવા લાગ્યો. પણ દંછ જોતા કે સામાન કોઈ જેવાતું નહતું. એવામાં ‘દન દન દન’ એમ માડી ત્રીજો રોજને આવવાના ટોચા પડ્યા અને મારો જીવ ઉંચો થયો. “કમ નથી આવ્યો જુદા જુદા રસ્તેથી એને શોધવા નીકળી પાયા. અધ્યાત્મિક કલાકે અને ગણે ધેર ચારી પહોંચ્યાં. ત્રણે જો એક સાથે એક બીજાને પ્રશ્ન પૂછ્યો “તમને જોતા મળ્યો સામે !” પણ જોતા કોઈનેય મળ્યો ન હતો. બધાનાં ધરધર તાળાં હતાં.

ઉતાવળમાં મેં મારા ધરતું તાળું તોડી નાંખ્યું. ધરમાં જોયું તો એક પણ ભેગ ન હતો. ને એમ અમે પાલંગદ લઈ જવા તેવાર કરાવી હતી તે તો કદાચ જોતા લઈ ગયો હશે પણ બીજી બેઠાતું શું ? મારા ધરની બેઠો ચોરાવલી જોઈને મગનભાઈએ પણ એમનું તાળું તોડ્યું. અને જોયું તો એમના ધરની પણ ત્રણે ત્રણ બેઠો ગુમ અને પછી રૂંધે રમણભાઈના જીવ હેડો રહે ! એમના ધરમાં તો ફક્ત બેજ બેઠો હતો તેમાંની એક તો જોનાને લઈ જવા માટે બહાર કાઢી. મુકી હતી પણ ધર ઉપાડી જોયું તો એમની બીજી બેજ પણ ગુમ.

અમે વળી પાછાં દોડતાં રોજને પહોંચ્યાં. માડી આવીને જતી રહી હતી અને પેલા બધા અમને માગ હતાં ઉઠા દતાં. પણ ત્યાં જોના ને ન જોતાં એ લોકોની કોઈ વાતનો જવાબ ન આપતાં અમે સામું જ પૂછ્યું “જોના, આવ્યો કે નહિ ?”

બધાએ એક સાથે પૂછ્યું “કેમ શું થયું ?”

મગનભાઈએ કહ્યું શું થયું શું થયું ? આપણા બધાનો સામાન લઈ એ મીસ્ટર મોટી પીકનીક પર ચાલ્યા મુકા લાગે છે. બધાના ધર તળાવા ઝાટકે ચારસોવીસ કરી ગયા.

અને પછી તો પૂછવાનું જ શું ? બેરાંબીએ તો બહુ તેમના ધણી મરી બધા હોય એમજ પોક મુકી “જો મારો જાહેરો કે...” ને “જો મારું લોકોટ ને જંગલીઓ કે...” વિગેરે.

પોલીસમાં ફરીવાર નોંધાવી. આજે એક મહિનો થઈ ગયો છે એ વાતને પણ દંછ મુકી એ પોરના વફાદાર નોકરનો કમયિ પતો લાગતો નથી. અને હવે તો રમા તો કોઈ દિવસ નોકર રાખવાનું નામજ લેતી નથી, હું મનમાંજ ભગવાનનો આભાર માનું છું કે, હે ભગવાન, હવે જોના થોડું થયું ચોરી ગયો પણ અમારા ધરમાંથી જમડો કમમને માટે જતો રહ્યો માટે તારા નેરવો આભાર માનું એટલો જાહેરો છે.”

સીને રસીકો મારે

છેકર રટ્ટીઓના

તેમજ ફીટમાં

જગતના ગજમ સમાચારો માટે વાંચો

ફીલ્મલાઇટ

હંક સમયમાં બહાર પડશે.

વધુ માટે આવવો અમારા સ્રીગોષ્ઠીના અંક વાંચો

ગુજરાતી બોલપટા:—

“ જીવન-પલટો ” ફિલ્મની જાણીતી અભિનેત્રી-
શ્રીમતિ નિરૂપારાય સાથેના મારો અંગત પરિચય !

[લેખક:—જેહાંગીર અરહેરાર હેયુ]

ફિલ્મી જગતનાં રૂપેરી પરદા ઉપર આર-પર્વિય વર્ષોથી દેખાત હોતી શ્રીમતિ નિરૂપારાયનાં નામથી કાણુ અક્રિત અપરિચિત હોઈ શકે ? શ્રીમતિ નિરૂપારાયનું નામ હિન્દી તેમજ ગુજરાતી ફિલ્મ-ક્ષેત્રમાં એટલું બહુ પ્રખ્યાત ને પતોતું થઈ પડ્યું છે કે, જે કદાપિ બૂલી શકાય એમ નથી જ ! પણ હોઠા નિરૂપારાયને બંગાળી સ્ત્રી સમજે છે, પણ આ તેઓની ભૂલ છે. અસખત નામ ઉપરની લોકોને નિરૂપારાય બંગાળી હોય એમજ લાગે છે; પરંતુ આ તો એમનું ફિલ્મક્ષેત્રમાં ઉપનોમ યથ પ્રકૃત છે એમનું મૂળ વારતવિક નામ શ્રીમતિ કૌકિલાદિત્રી છે અને જાતનાં ગુજરાતી હિન્દુ છે. આરંભમાં તો આ બહેને હિન્દી તેમજ ગુજરાતી બોલપટા (Films) માં નાની નાની ભૂમિકાઓ ભજવી છે, તથાપિ શ્રીમતિ નિરૂપારાયે પ્રત્યેક બોલપટોમાં ભાવમય અનોખો અભિનય (Acting) પ્રદર્શિત કરી, સોનેમા પ્રેક્ષકોનું મન જીતી લીધું છે એ ખરેખર એમની અદ્ભૂત કળા લેખી શકાય !

આઝા જઈને “ તાજ-મહાલ ” ન જોવું એના જેવી ભૂલ મુખમાં રહીને નિરૂપારાયને નહિ મળવું એ છે, એમ જ્યારે મારા મનમાં વિચાર ઉદ્ભવે, ત્યારે મેં તાત્કાલિક આ પ્રશ્નરૂપ ફિલ્મ અભિનેત્રી (Film-star) શ્રીમતિ નિરૂપારાયની પ્રથમ રૂપરૂપિણી મુલાકાત એમનાં મિત્રે લીધી. આ મુલાકાત યથ ત્યારે મને નિશ્ચિત અનુમાન થયું કે, આ ભારંગરી અભિનેત્રી (Filmm star) ને જોઈ ન મળેલા હોત તો ભૂલ કરી લેખાત ! એઓ સાચી મુલાકાત દરમિયાન મેં નિશ્ચિત જોઈ લીધું કે, બહેન નિરૂપારાયનાં જુવાને અભિમાન કે ગોટાછં પણ નથી. એમના પંરચપમાં આવનાર કોઈ પણ વ્યક્તિને તેઓ ભાવનીતું સન્માન કરી, પોતાની હૃદય લાવકાત અને હૃદય સંસ્કાર આપે છે; એક-

લું જ નહિ પણ આ બહેનનાં સદચર્યામાં “ નમ્રતા ” “ વિવેક ” અને “ સાદાઈ ” ખાસ માલમ પડી આવે છે.

જન્મ અને વતન

શ્રીમતિ નિરૂપારાય છઠ્ઠે કાકિલાદિત્રીના જન્મ તા. ૨૮ મી માર્ચ ૧૯૩૧ સુતેઈ, અહેરમાં થયો હતો. એમના માતાપીતૃ નામ શ્રીમતિ “ ભાણીબહેન ” અને એમના પિતાપીતૃ નામ શ્રીમુન ભગવાનસાહ છે અને તેઓ હાલ હૈયાત છે. બહેન નિરૂપારાયની જન્મ સમયે કે બગપણ કાળમાં કોઈને કદાપિ ખબર નહોતી કે, આ બહેન નાની વયમાં અવિભાગમાં એક મહાન અભિનેત્રી બની ફિલ્મી જગતમાં પોતાનું નામ ફિયારી, ઉજ્જવળ કીર્તિ સંપાદન કરી શકે પ્રેક્ષકોના ખુબ આતીતાને બળીતી યથ પદરી.

એમનું જન્મ સ્થાન મુખ્ય છે; છતાં એઓએ પ્રથમ વતનમાં પોતાનું વતન બનાવ્યું અને ત્યાર પછી ફટકો સમય કાઢોઈમાં પણ રજા હતી હાલે બહેન નિરૂપારાય મુખ્યરૂપે કરી મુખ્યમાં જ ચાલુ રહે છે શ્રીમતિ નિરૂપારાયે હાલરકુલ કે કોલેજની ઉચ્ચ શૈક્ષણિક પ્રાપ્ત કરી નથી; તથાપિ આ બહેનની લાયકાત અને વર્તણૂક જોનાં મુનિવરસીટીની હૃદય પદવીને પણ બલાવે એવી એમની સરકારે તાલીમ અને હૃદય આદર્શમય લાયકાત અવરૂપ પ્રશંસાપાત્ર છે એવો મારો અભિપ્રાય છે.

ફિલ્મ-ક્ષેત્રમાં પ્રવેશ

ઈ. સ. ૧૯૪૫ માં શ્રીમતિ નિરૂપારાયે પોતાના જીવનમાં સૌથી પહેલી જ લખન ફિલ્મ ક્ષેત્રમાં પ્રવેશ કર્યો અને તે સરાર્થક પીકચર્સ કુદ “ રાણુકેવી ” નામના ગુજરાતી બોલપટામાં પ્રથમ નાની ભૂમિકારૂપે એમને કામ કર્યું, અને ત્યારપછી આ બહેને બીજા અનેક ગુજરાતી તેમજ હિન્દી બોલપટોમાં મુખ્ય અભિનેત્રી તરીકે કામ કર્યું છે.

જો ગુજરાતી "રાણકેવી" બોલપટમાં કામ કર્યા પછી નિરૂપારાયે વાઠીવા સુરિયાન કૃત "અમરરાજ" દ્વિતમ ચિત્ર બાગીની કૃત "લગ્ન" પીકચરમાં, રજીસ્ટર સુવિદાન કૃત બહાર પડેલ "લાખખોએ યકે", "જય હેતુમાન" અને "મિટ્ટી કે ખિલીનાં કલ્યાણે બોલપટમાં પણ કામ કર્યું છે.

"અજીત પીકચર્સ લીડ" સાથે સંબંધ નાની વયથી જ ઉપરોક્ત દશવિધા અનેક બોલપટમાં કામ કર્યા પછી હું સ ૧૯૪૧માં બહેન નિરૂપારાયે "અજીત પીકચર્સ લીડ" સાથે સંબંધ બાંધ્યો અને તેમાં આ સંસ્થાનું સૌથી પ્રથમ સર્વ ઐશ ગુજરાતી ચિત્ર 'ગુણસુદરે' માં નિરૂપારાયે મુખ્ય ભૂમિકા સાધતું કામ મળ્યું અને ત્યારપછી વેન્ગાડ રઢીયો કૃત ગુજરાતી બોલપટ "જીવનપટ્ટો" માં પણ નિરૂપારાયે મુખ્ય અભિનેત્રી તરીકે કામ કરેલું છે અલપિ સુધીમાં બહેન નિરૂપારાયે ને ઐશ પ્રારની ભૂમિકા અને ઉચ્ચ કક્ષાનો અભિનય પ્રદર્શીત કર્યો હોય તો તે "ગુણસુદરે" અને "જીવનપટ્ટો" નામના બે ગુજરાતી બોલપટમાં જ છે.

"નણુંકે લોખાઈ" માં પણ મુખ્ય ભૂમિકાએ કામ કરવાનાં છે. આ ઉપરાંત લક્ષ્મી પ્રોડક્શન કૃત 'સાવિત્રી' પીકચરમાં, હરત પીકચર્સ કૃત "સમર્પણ" બોલપટમાં અને ગૌનમ ચિત્રકૃત ગુજરાતી બોલપટ 'મીરાંબાઈ' માં પણ નિરૂપારાયે રોમની મુખ્ય ભૂમિકાઓ છે.

લગ્નીક-જીવન

હું સ ૧૯૪૫ના માર્ચની ૧૦ તારીખે બહેન નિરૂપારાયે એમનીજ જાતિનાં સુશિષ્ટ અને સંસ્કારી યુવક શ્રીયુત દિગ્ગજરવંદ હર્ષ કમલરાય સાથે લગ્ન કરી, પ્રભુનામા પગલાં મહ્યા; અને ઇશ્વર કૃપાથી અલપિ સુધી એજોનુ લાપત્ય જીવન Married-life સુખરૂપ છે અને જતે આ લેખ સમાપ્ત કરતાં મારી પણ સહાયકરી પ્રશ્ન પ્રત્યે પ્રાર્થના છે કે, આ માન બધાં બહેન નિરૂપારાયે એમની પતિ સાથે સુખ જાતિ અને આબાદી સહિત સદા સામગ્યવતી, રહી, દ્વિતમ લેવમાં દિન-પ્રતિ દિન વિશેષ ઉજ્જવળ કાર્કિંદી બોમવાને લાખચાળી અને એજ અભ્યર્થના !! અરતુ !!

૦

છોકરાઓ માટે!

ડોંગરે બાબામૃત

પીવાથી રૂબ રૂબ થાય છે. જોથી છોકરનાં ઉછરતાં શરીરને ઘણી સારી મદદ મળે છે.

માલીક- ડૉ. ડી રંગે કું. સુખ-૪.

દોહન :

આપણા શિક્ષકો કેવા છે ?

અમુક સમય પહેલાં સુરતની જીલ્લા લોકલ બોર્ડ દ્વારા નિમણેલી રજૂ થયેલો તરફથી પ્રાથમિક શિક્ષકની નોકરી માટેના ઉમેદવારોનો યોગ્યતા, આવક, કક્ષા વિગેરે બોલા માટે એ ઉમેદવારોને બોલાવવામાં આવેલા. તે વખતે ઉમેદવારોને બાપા, મણિત, વત્તમાન ઇનિદાસ-મૂળીયા વિદ્યાન કૃપાત શિક્ષકોને માટે સામાન્ય રીતે જે જ્ઞાન અને માહિતી હોવા જોઈએ એ સજલમાં ફટલાક પ્રશ્નો કરવામાં આવ્યા હતા. જુદા જુદા ઉમેદવારોએ તેના જવાબો આપ્યા હતા. એ પ્રશ્નો તથા તેના જવાબ 'સ્થાનિક સ્વરાજ્ય' નામના સામાજિક ઉપરથી 'કુલજાન' મા પ્રકટ થયા છે, તે અહીં ઉત્તરો છે. વાચકને એ જવાબોમાંથી જાણવા બરી મૂળ પ્રાપ્ત થતે, મનમાં દુઃખ પણ થશે, પરંતુ આ હકીકત છે એટલે દરેક વાચક જ્ઞાનપૂર્વક એ પ્રશ્નો તથા તેના જવાબો વાંચી જાન એવી વિનિ છે:-

પ્રશ્ન (૧) : 'લોકલ બોર્ડ'ની પ્રાથમિક શાળાઓમાં ચાર ધોરણ સુધી કેવું શિક્ષણ અપાય છે ?
જવાબો :

'ચાર ધોરણ સુધી શાળામિક અને મેટ્રિક સુધી.'

'નિયમ અને તેનું પાલન કરવાનું.'

'કાંતવાનું ને વજનવાનું'

'જીવણનું ને ભરતનું.'

'૧૯૪૭ થી ૧૯૫૨ સુધીનું.'

'કસરતનું.'

પ્રશ્ન (૨) : દિલ્લી, અમદાવાદ, કરાચી, વડોદરા ભરૂચ, સુરત એ જાહેરાત જે નહીં પર હોય તેનાં નામ કહો.

જવાબો :

દિલ્લી : 'સરસ્વતી', 'દાશી', 'શરૂ', 'સતલજ', 'સિધુ', 'મંચા' નહીં ઉપર

અમદાવાદ : 'સરસ્વતી', 'મહી', 'મંચા',

'નર્મદા', 'તાપી' ઉપર.

કરાચી : 'તાપી', 'કૃષ્ણ', 'બહાપુરા',

'નર્મદા', 'સરસ્વતી' ઉપર.

વડોદરા : 'મહી', 'નર્મદા', 'બહાપુરા', 'જ્ઞાનરમણી', 'તાપી' ઉપર.

ભરૂચ : 'વિશ્વામિત્રી', 'જોડાવલી', 'મોઢેળા', 'સરસ્વતી', ઉપર.

સુરત : 'રેવા', 'મોઢેળા' ઉપર,

પ્રશ્ન (૩) : 'દાણે કંતિલા સુરતની સેવા આંદોલન' કેટલા તાર હોવા જોઈએ ?

જવાબો : ૧૦૦, ૧૨૫, ૧૦૦, ૧૪,

પ્રશ્ન (૪) : જિલ્લાનાં દાખાનાં, રસ્તા, પાણી વગેરે કામો પર કાણ કેમરેખ રાખે ?

જવાબ : 'પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર'

પ્રશ્ન (૫) : શાહર વસ્ત્રભાષ, બાળાશાળા જેર અને મોરારજીભાઈના દોહા જણાવો.

જવાબ :

(૧) સરદાર પટેલ :

'ગાંધી વડા પ્રધાન' 'મુંબઈના મવનર'

'વડા પ્રધાન' 'ધારાખાતું', પરોચનું વેપાર ઉલોમ

ખાતું, 'હિંદના નેતા' 'એન્યુરેશન ઇન્સ્પેક્ટર'

'જેનવણીના વડા'

(૨) બાળા સાહેબ જેર :

મવનર, 'ખેતીવાડી ખાતું', 'લશ્કરી ખાતું' 'મવનર જનરલ નેતા'

(૩) મોરારજીભાઈ

'જેનવણી ખાતું', 'મવનર' 'મહેસલી કમિશનર'

'ખેતીવાડી ખાતાના અધિકારી' 'મવનર જનરલ',

'હિંદના નેતા'

પ્રશ્ન (૬) : રામાયણનું મુખ્ય સ્તોત્ર કયું ?

જવાબ : 'હનુમાન', 'વાલ્મીકી'

પ્રશ્ન (૭) : 'મદાત્મારતનું' મુખ્ય સ્તોત્ર કયું ?

જવાબ : 'વાલ્મીકી, વ્યાસ', 'મદાત્મા'

મંત્ર (૮) : 'દિંદી રાષ્ટ્રીય મહાસલાની સ્થાપના કષ્ટ સાધમાં થઈ હતી ?'

જવાબ : ૧૯૩૩, ૧૯૩૦, ૧૯૪૭, ૧૯૫૫, ૧૯૭૭, ૧૯૪૬, ૧૯૦૦, ૧૯૫૬, ૨ છ સપ્ટેમ્બર ૧૯૪૬.

મંત્ર (૯) : મનુષ્યની તંદુરસ્તી પર કઈ વસ્તુ સારી અસર કરે છે ?

જવાબ : હાથ, સામે માથા, ખોરાક, પરમેશ્વર, કોશિસ, ગરમી

મંત્ર (૧૦) : 'દરિદ્રતા'નું 'કવાથી' પ્રજા થાય છે ?'

જવાબ : દિલ્લીથી, અરુપસ્થતામાંથી, મુરતમાંથી, મુ'બમ્મમાંથી, કરાંચીથી, મદિરમાંથી, એકત કરવાથી, અધીજથી, અમતવાદ (સેનામાં)થી આજાહેદ નિવાસથી, રથાનિક રવરાજ તરફથી

મંત્ર (૧૧) : 'દિંદી પહેલા દિંદી અવરનર' અવરલ કાણુ હોય છે ?'

જવાબ : 'મદારાણી વિરોધી' લોડ મેશી, 'જવાહરલાલ'

મંત્ર (૧૨) : 'વહાદુરના વહા ગમાનતું' નામ શું ?'

જવાબ : 'નારણુ મહેતા', 'લાલજી મહારાજ'

મંત્ર (૧૩) : 'દિંદી દાલના મધ્ય પ્રધાન-મંડળના સરદાર પટેલ અને જવાહરલાલ સિવાય બીજા ત્રણે તે ત્રણ સમયોના નામ કહો.'

જવાબ : 'મોરારજીવાઈ', 'ગોખલે', 'કિવાજી', 'સુભાષચંદ્ર', 'વિઠ્ઠલભાઈ પટેલ', 'સરદાર' 'ખેર'

મંત્ર (૧૪) : પૈશાએ પોતાની સ્વતંત્રતા કષ્ટ સંધિથી ગ્રામી ?'

જવાબ : 'ખેર', 'જવાહરલાલ', 'મોરારજી'

મંત્ર (૧૫) : 'મુ'બમ્મ ઈલાકાના અવર કાણુ છે ?'

જવાબ : 'ખેર', 'જવાહરલાલ', 'મોરારજી', 'સરદારપટેલ', 'મોમ્મકર મદ', 'રાજગોપાલાચારી', 'મહાવિજી', 'ગોપાલ'

મંત્ર (૧૬) : 'બકરી ઇંદો સામે અથ સમજાવો.'

જવાબ : 'દિંદી', 'મૂડી પડેલો', 'દિવાળી', 'સ્મરનકર્મ', 'બકરી પાળવો'

મંત્ર (૨૦) : 'મહાસત્તાતુ ઉદ્ધુ' અભિવેદન થઈ જારાતું હતું ?'

જવાબ : 'દરિદ્રતા', 'મદી', 'સરત' 'રાજકોટ', 'હૈદરાબાદ', 'મમ્મકર', 'મોમ્મકર', 'મુ'બમ્મ', 'દિલ્લી'

મંત્ર (૨૧) : 'બેદી ન યામ એવું' એ કળ સમુદાયે એક જ કળમાં સમજાવો'

જવાબ : 'આમજેટ'

મંત્ર (૨૨) 'સત્યને માટે અમુકનાર એટલે શું ?

જવાબ : 'દિ સક'

મંત્ર (૨૩) જવાબો શિશુના રથ ને હીપાવવાની ઇચ્છા રાખનારા ઉમેદવારો તરફથી મળે છે. એટલે કે નમના હાથમાં આપણે આપણા બાળકોને વિદ્યા-બ્યાસ માટે મૂકવાના છે તેઓ બાળકોને કેવા પ્રકારના શિક્ષણ આપશે તેની કલ્પના થઈ શકે છે.

હોય કેનો ?

પરંતુ એ ઉમેદવારો બાલે ટ્રેન્ડ-સીનિયર નહિ હોય છતાં પણ તેમણે ગુજરાતી ભાષાની શાળાનત પરીક્ષા અને આજસુધી 'વર્તિકુલર ફાઈનલ' પરીક્ષા કહેતા એ તો પસાર કરી જ દશે. એટલે કે ગુજરાતી સાત ધોરણ સુધી તો અભ્યાસ તો કયો જ દશે તેમાંના ધણાખરા લોકલ બોર્ડની શાળાઓમાંથી, અને કેટલાક અમદાવાદ કે સુરત વગેરે જોવા કહેરાની મ્યુનિસિપલ શાળામાં અભ્યાસ કરી, શાળાનત પરીક્ષામાં પસાર થયા દશે.

એ ઉપરથી વિચાર આવે છે કે આવા જવાબો આપનાર એ ઉમેદવારોને શિક્ષણ આપવાનો કાવો કરનારા જલ્લા બોર્ડો અને મ્યુની. શાળાઓના શિક્ષકો ઉપર દબરેમ રાખનાર એકમિનિસ્ટ્રેટ એક્ષિસરો અને ડાયુટી ઇન્સ્પેક્ટરો વગેરે જેવું શિક્ષણ અધા છે તેની કાળજી શું નહિ જ રાખતા હોય ? જલ્લા રકુલબોર્ડના સભ્યો વરસમાં એ-ચાર કે છ વખત તેની મીટિંગમાં હાજરી આવે તે પૂરવું

નથી. પરંતુ એવી બોડોના બધા સંસ્થામાં શિક્ષણ વિશેની ચોક્કસતા નથી જ હોતી. એડમોનીસ્ટ્રેટીવ ઓફીસરો અને ઇન્સ્પેક્ટરો વહીવટી બાબતમાં નેટલું લઈ આપે છે તેટલું શિક્ષકો કેરા પ્રમાણે શિક્ષણ આપે છે તેની તરફ લક્ષ્ય નથી જ. આપતા. બાળકો ઉપર શિક્ષણ-નાશીમ વગેરેનો નવો નવો બોલો લાગવામાં આવે છે, પરંતુ તે ઉપાસવાની તેમનામાં શક્તિ નથી. અને એ ઉપાસવાની કળા તેમને બતાવવાની શિક્ષકોમાં આવડત નથી.

આપણે એમ માનીએ છીએ કે જન્મતાના પ્રતિનિધિઓ બાળકોના શિક્ષણની વ્યવસ્થા જમાવે છે; ન્યારે ખરી રીતે તો પ્રાયગિક શિક્ષણમાં મજા સમયથી કેવળ વેક જ કાઢવામાં આવે છે.

સુરત જિલ્લામાં સાત કે આઠ તાલુકાને બદલે અઠાર તાલુકા, અન્ય દેશી મળ્યો મુંબઈ પ્રાંતમાં બળવાને કારણે થવાના છે. એ તાલુકાનાં નાના નાના ગામડાઓમાં પણ શાળા થવાની છે. પ્રાય-મિક શિક્ષણ ફરજિયાત બન્યું છે આ રીતિમાં એ તમામ શાળાઓ ઉપર સુરત જેવા સહરમાં ખેરી કામ કરનારી જિલ્લા સ્કૂલ બોર્ડ જેવી રીતે દેખરેખ રાખી શકશે.

શિક્ષકોને ગમે તેટલા બીરદાવો, તેમનામાં કેન્દ્રિયતામાં ગ્રામ્ય હોવું જોઈએ, પ્રેમ, મમતા, કાળજી, નીતિ, ન્યાય-શુદ્ધિ સમકાલવૃત્તિ વગેરે વગેરે હોવું જોઈએ એવી વાતો કરો એથી એ મધ્ય યુગો શિક્ષકોમાં કાબલ થઈ જવાના નથી. તેમની ઉપર પૂરી દેખરેખ હોય અને તન-મન પૂર્વક કામ કરવાનો તેમનો ઉત્સાહ વધે એ પ્રકારની તેમની નિશ્ચિત રીતિ હોય તો જ તેઓ સુચોગ્ય શિક્ષણ આપી શકે. એટલે આવા જવાબો આપનાર ઉમેદવારો પેદા કરવાની જવાબદારી ખરી રીતે જિલ્લા સ્કૂલ બોર્ડો, તેમના એડમોનીસ્ટ્રેટીવ ઓફીસરો તથા ફળવણી ખાતાના નાના-મોટા ઇન્સ્પેક્ટરોની જ છે, ઉમેદવારોના અગાઉ માટે તો ફળવણી આવી જ રહી

તમે જાણો છો ?

મરણ પહેલાં ઘોર :- નવસારી પાસેના કાળી-આળડી ગામે એક સોલ વર્ષના ડાસા બોમાર પક્ષી તેના પુત્રે પેતાની વાડીમાં ડાસને દાટવા માટે ઘોર ખોરી રાખેલી ત્યારબાદ ૩-૪ દિવસે ડાસા અવસાન પામ્યો. આથી ત્યાં ખુબ ચર્ચા થઈ રહી છે આ છે કદાપણ !!

કેફી ખોરાકથી કુટબતું મરણ :- મહેમદવાદ બાજુમાં રહેતા એક મુસલમાન યુનાની દવા વેચવાનો ધંધો કરતો હતો તેને ત્યાં દવા વાટવાના ખરલમાં કાળનાલાક વિગેરેને મસાલો ખાંડી રસોઈમાં નાખી ખાવાથી આખું કુટુંબ તારાજ થવાના સમાચાર વાંચવામાં આવે છે. સાવધાન !!!

આના જેવેજ બનાવ દમર્યા અમદાવાદ મોટીદામ રોજમાં એવું દૂધ પી જવાના કારણે કેટલાક બાળકો મરણ પામ્યા છે અને કેટલાક પીતાપી છે.

માટલાં લઇને સ્ત્રીઓએ સર્વોસ કાકયુ :- અબાલા પાણીની ખુબ ખેચ હોવાથી સત્તાવાળા-ઓની આંખ ઉપાડવા સ્ત્રીઓએ પાણીના ખાલી માટલાં લઇને એક સર્પને કાઢ્યું હતું.

૪૦ વર્ષમાં ૫૦ સ્ત્રીઓ સાથે લગન :-

સુરતે ૨૪ જાતા યુનાનોમાં ક્ષેત્રનિષ્ઠાત અને હેલ્થ ૪૦ વર્ષમાં ૫૦ યુવતિઓ સાથે લગન કરી ચુકેલ કહેવાતા ૭૩ વર્ષની ઉંમરના મજબૂત અંગે તેરફ નેટવી ચેતવણીઓ અમેરીકાની પોલીસે વહેંચે, જનતાને આપી હતી.

માત્ર ૭ દિવસે પહેલાંજ તેણે શ્રીમતી લેંગ્ટન સાથે તેમને હેલ્થ લગન કર્યાં. એમ કહેવાય છે કે તેના મોટા લગનો આંકડો ૪૬ સુધી પહોંચ્યો હતો. વાહ રે લગન શોખ !

અમદાવાદમાં રજુ થનાર
આપના પિક્ચરોની
પબ્લીસીટી ડેકોરેશન

માટે

સ્પેશીયાલીસ્ટ

- * સીટી હોર્સિંગ
- * ,, પોષ્ટર્સ
- * બસ બોર્ડ
- * ઇલેક્ટ્રીક પિલર્સ પોષ્ટર્સ
- * બસ સ્ટેન્ડ સાઈડ
- * કલર ચેન્જર બોક્સ

અને

- * પ્લાસ્ટીક ડેકોરેશન

માટે

અમરથ ગુલાશત હોય

નિરંજન ડાહ્યા કેન્દ્ર

C/O સીઆઇ કાર્યાલય
મીરમથા રોડ અમદાવાદ

નિરંજન ડાહ્યા કેન્દ્ર

સહર્ષ રજુ કરે છે.

લાખા તે લખ થયા તેમાં કુલાણી એક
ધાય ચંદ્ર લખ્યું સુરજ શિતળ
તોય લાખો નવ મેલે ટેક

કચિત્રી નિરંજનની
કસાયલી કલમે
આલેખાયલી
અજમેલ ભેટ

કન્ઠ કેશરી
વીર શીરોમણીની
રોમાન્સ પૂર્ણ
છવન છપો

**લાખો
કુલાણી**

[ગુજરાતી લાખામાં]

નિર્માતા—શ્રી ચંદ્રકાન્ત મહેતા

ચિત્રકર્તા

શ્રી મહેન્દ્ર ઠક્કર

(કવિ નિરંજન)

સ્પર્શ—અમુક પા, ચિંતામણી, બખડેવ,
જયવિજય, નિરંજન વિ.

પ્રાપ્તિય દહો માટે લખો

નિરંજન ડાહ્યા કેન્દ્ર

C/O સીઆઇ કાર્યાલય
મીરમથા રોડ, અમદાવાદ

“ સ્ત્રી સમાચાર ”

સહી ઉત્તરવાતું પ્રથમ ગાન,

લંડનમાં આવેલી સ્ત્રીઓ માટેની એકોઈ કોલેજ ૧૦૦ વર્ષ પૂરા કર્યા છે આટલો દીર્ઘ અને યશસ્વી ઇતિહાસ ધરાવતી બ્રિટનમાં આ પહેલી જ, મહિલાઓ માટેની કોલેજ છે. તેની સ્થાપના ૧૮૧૭, સ્વભાવનાં મિલિસ ઇન્ડિઅનિય નેરિસ રીફોર્મોરી દ્વારા તેણે આખી બ્રિટન સુધી એકજ સ્વપ્ન સેવ્યું હતું અને તે સ્ત્રીઓ માટેની કોલેજની સ્થાપના ૧૮૪૬ ૬૦ વર્ષની ઉંમરે તેણીનું આ સ્વપ્ન ફળ્યું.

આજે લંડનના મધ્ય ભાગમાં આઠ એકર સુંદર બગીચાઓની વચ્ચે બંગાળી ઇમારતો ધરાવતી આ કોલેજમાં શિક્ષણ માટેનાં ૧૬ ખાતા છે અને ૮૫૦ નેટલી વિદ્યાર્થીનીઓ અભ્યાસ કરે છે.

×

સ્ત્રી સ્વયંસેવિકાઓની પ્રશંસનિય કામગિરિ

બ્રિટનમાં ખાણ-કામદારો પોતાને મળતા પગાર-માંથી બચત કરી શકે તે માટે ‘ખાણીઆઓ માટેની બચત યોજના’ કરવામાં આવી છે. ઉલ્લા તજ માસ દરમિયાન આ યોજનામાં નવ ખાણીમાંથી ૬૦૦ નેટલા કામદાર સરથોએ બાગ લીધા છે. આ યોજનાની આટલી સુંદર અસરદારણ પ્રગતિનું મુખ્ય ગાજુ તો નોટિશ હાથ ધારે ખાતે આવેલા નં. ૪૩ ૫૫ હેક્ટારમાંની વિગાની ક્ષેત્રમાં કામ કરતી સ્ત્રીઓના પ્રયાસોને સ્થાપારી છે. તેઓ સ્વયંસેવિકાઓ તરીકે કામ કરે છે તેઓ પગારના દિવસે દરેક ખાણની મુલાકાત લે છે અને ખાણીઆઓને દર અઠવાડિયે અમુક રકમની બચત કરવા અંગે ઉત્તેજિત યોજનાનો લાભ લેતા સમજાવે છે અને પછી ત્યાં જ તેણી રકમ તેમની રાજમણી કાપી લેવામાં આવે છે આ યોજનામાં બાગ લેતા ખાણીઆઓને તેમની ‘બચત રકમ’ દિ. પ્રતિદિન વધાવવા પણ યોગસાદન આપવામાં આવે છે.

×

બ્રિટનમાં પ્રથમ મહિલા તબીબની પવિત્ર યાદમાં

હેરિંગ્ગમ ખાતે આવેલા એક મકાનને બંગલો ગણવામાં આવતું હતું કે ત્યાં બ્રિટનની પ્રથમ

મહિલા તબીબે ૩૦ વર્ષ સુધી કાર્ય કર્યું હતું આ મકાનને ઐરિશ મારાથી મુશ્કેલી રહ્યું હતું.

આ મકાન પર એક તેકિતમાં આ પ્રભુએ લખવામાં આવ્યું છે ;

“ આઈ. ડૉ. ઇલિઝાબેથ બેન્કેવેલ ૩૦ વર્ષ સુધી રહ્યા હતા અને તબીબી કાર્ય કર્યું હતું. બ્રિટન ખાતે સ. ૧૮૨૧ માં જન્મી સ. ૧૯૧૦ માં હેરિંગ્ગમ ખાતે શાશ્વ પામ્યા હતા. ન્યુયોર્કમાં સ. ૧૮૪૬ માં પ્રથમ તબીબી સ્નાતક ધનાર પ્રથમ મહિલા. બ્રિટનના તબીબી ક્ષેત્ર પર સ. ૧૮૫૬માં તેણે પામેલાં પ્રથમ સન્માનો. ”

આ મકાન ૨૦ વર્ષથી ખાલી પડ્યું છે.

×

સ્ત્રીઓ રાજ્ય....

બ્રિટનમાં બિશોપ્સ ઇન્ડિઅન (વૈદ્ય વિદ્યાધાર) નામનું ૬૦૦ ની વસિત ધરાવતા મામકાને વહિવટ ગામમાં એક એ વર્ષ માટે સ્ત્રીઓ સભાગૃહ, કારણ કે ત્યાં વૃદ્ધાઓ દ્વારા કોલેજિયલમાં ગામ એકજ મુજબ છે. રથાનિક સ્ત્રીઓની સંચાલના પ્રમુખ ઇડિથ સ્વેથ-હેમ નામની મહિલાએ સ્ત્રીઓ વધારે મત મેળવ્યા છે મુજબ સભામાં માત્ર ફેર માલો છે તે ઉલ્લા ૨૦ વર્ષથી કોલેજિયલમાં છે. તેણે ૬૫ મત મેળવ્યા હતા

×

નવ પરિશિલિત સ્ત્રીઓ માટે ઉત્તમ પુસ્તક રાજકુમારો ઇલિઝાબેથને લેટ ‘નવ વધુઓ માટેના પુસ્તક’ (જુક ફોર બાઇટર) ની એક પ્રત ગાજુમાં મહિલાઓને લેટ મળી છે. આ પુસ્તક તાજેતરમાં પ્રકટ થયું છે તેનું છેલ્લું પ્રકરણ છે : “ બ્રિટન માટે અવિ-દિત પુસ્તક. ” એટલું, ફર, વચ્ચે, ઘર માટેનું ગય રમિયુ, મધુ રમતની માટે અવાસ, વગેરે વિષયો પર નિષ્ક્રાંતિએ રસ હો અને એક વાનગી પીરસો છે એક કાનુન નિષ્ક્રાંતિ આમાં કાંઈકની બાજુને પણ હજી હોઈ તેનું અવલોકન આપ્યું છે. આ આખા પુસ્તકમાં કદાચ કોઈ કોઈક વિષય છે; “ લક્ષ અંગે તત્ત્વજ્ઞ ” તેના લેખક આન્ડ્રો માર્શલ માને છે કે, “ લક્ષ એ દીઠ અને શ્રદ્ધાની વિષય છે અને તે નિત્ય તાજું રહેવો જોઈએ.”

×

પ્રાગટ્યક : અદ્યક્ષના જીવનલાલ મહતા ‘ સ્ત્રીઓમાં કાળોચન ’ પોરમલા રાડ, અમદાવાદ મુદ્રક : મહિલાલ જગનલાલ શાહ ધો નવપ્રકાશ ઓન્ટોજ પ્રેસ કોઈકો રાડ અમદાવાદ

મેગર
૧૯૪૯

શ્રીગોપ

૧૫
૨૫
૩૫

કુટુંબી નસ ના જુગલગા શ્રી- રીજાના પદાનુભા
મીસ લાકરબા

શ્રી—
સાકાલ સહેના
પીગશિંગા નમદાવા

ત મિ—
જગ્યાતુ કાબગલ
કેમવન્યાદ દેસાઈ

સ્વતંત્ર ભારતમાં આયુર્વેદ શીખવેલી નવતર શાળા

શીખડાના ઉપરથી પાત્રોમાંથી બનીને છે તેમાંથી યોગ્ય કળા લઈ, તેના પાત્રો ત્રણ મીપા પાણી નાખવાથી મા મળ્યું જેવી રીતે પાત્રો તાલે એટલું સુંધે દુધ પેસ્ટ જેવાર થાય છે તે દાંતને સ્વચ્છ રાખે છે, પાથેરિયાને અગ્રાની કુપ્તે ચોતીની આડક સળકતા અને મળ્યુત બનાવે છે દાંતના કુ ખાવા દાંતમાંથી નીકળતુ પડ લોહી નિ અટકાવી શ્વામને દુર્ગંધ રહીત રાખે છે, નીમજ્જ બીજા નથા રાગો ઉપર વપરાય છે તેમજ બીજી દવાઓ પણ છે

દેગની ભવિ માતાઓ પોતાનાં બાળકોને દરરોજ નીમજ્જ વાપરવાની ભલામણ કરે છે નિસ્તૃત સુગ્રામ્ય માટે લખો —

ગુજરાત સોરાષ્ટ્ર અને ઠંડી સોલ એજન્ટસ

આઈ. ઇન્ડિયા સેલ્સ સીન્ડીકેટ
દિલ્હી ચકલા, અમદાવાદ.

હિન્દુ ધર્મની પાઠમાળા

હિન્દુ ધર્મની ઉત્પત્તિ તેવું વૃક્ષ તેના સિદ્ધાંતો સમજાવતું તેજસ્વીભાવેનું ગ્રંથ છે આધ્યાત્મિકશાસ્ત્ર, વિનાયક મૂલ્યના પ્રક્રિયાશ્રમ સમાનતા, નિષ્કામકર્મ, અન્યુભવિત ધારણા, પ્વાન ને સંપ્રદાય તા. ઉચ્ચત્વ સરૂપ આમ્રી રામકૃષ્ણ પરમહંસ એકામી ગમતીય ના છવતરવરિનો વર્ગ આપે છે જ્ઞાના ૧૭ સેનેગી પાકું પુસ્તક રૂ ૪૦૮-૦૦

★

ગુજરાતી શબ્દાર્થ ચિંતામણી

આમા ૮૨૦૦૦ શબ્દોના અર્થો છે. ૩૧ મિ ભતઆ ૮ ખ ભુદુ

મરહુમ સાહિત્યનો ઇતિહાસ
કી રૂ. ૪-૮-૦ પાકું પુસ્તક

આ ગ્રંથો વેદ વેદ બના મનો કૃદાશાસ્ત્રોના અધ્યાય મા યો વાતચિત્ કુંદાણજિગ, જોગ પ્રાચીન આરોના સરૂત સાહિત્યની આતોચના હગામાં આવી છે સમદસા મોગ્ય મધ

★

સુખ ચાન્તી વિચારણા

આ પુસ્તકમાં તીર્થની આયોજ સુખ અને અભિલાસ, સતોત વિપ્રચિ ઔદાર્ય મિ. અને સતુ મો વિવેચનદિ અને ચાન્તી કી ઝા ૨-૦-૦

પદ્મા પુસ્તકો 'શ્રીમોદ' કાર્યાલય પીર મથા રોડ, અમદાવાદમાંથી મળશે

૧૫૯ ૯૩

ઓગસ્ટ

અંક ૮ મો

નારીસંસ્તક

(અનુષ્ટપ)

ઉત્તરના ધીજ રેખાશી, વીજ શાં સ્મિત વેરતી;
સ્વચ્છ છે વાણી ને વેશ, નમું ગુજરાત્સુંદરીનાં
સ્વામીની સંગ ધૂમીને, ધરા ચોખંડની વિષે
ગુજરાના ગુણોની તું, ગબલે ગર્વધોષણ
સંસારચોક્ષના બાણે, રૂપની વેલ પાંગરી,
ગુજરાના ગૃહે બાંધે, તોરણો તેજપૂતળી (૧)
વીરમાતા તને ભેતાં યાદ આવે વીરાંગના,
જળીને બેઠેરે જેણે સાચવ્યાં શીલ એકલા
પ્રચંડ દેહયષ્ટિ ને, અંગે શક્તિ સ્ફુરી રહી;
ધીંગા ધીંગાણિયા વીરો જેને ઓળે રમી રહ્યા.
મારવાડતણી માતા ! આધુનિક ભલે ન તું,
નમું છું પાઠપત્રો હું, માની જગદંબા તને (૨)
ઘટેલી પુષ્પથી કાપા, વિભુએ જેની કુસંદે,
કિનરીકંઠની જેને દોષી ભણીસ ઉપર.
અરે શું હિમની મૂર્તિ રંગે ધન્દ્રધતુ તણા,
રંગીને રંગીલા સુદા, હિમ વિષે યોગી ગયા !
કાશિમરી સુંદરી ! તારા કર્શને રમરણે ચઢે
દેવ દેવાંગના, જેની તું છે સાચી પ્રતિનિધિ (૩)
ચતુરા, ચપલા બાળા તમે હો અંગસુંદરી !
સ્વાતંત્ર્યે વેશભૂષામાં, અગ્રે છે નારીસંઘમાં.
ભારતી માતને સચ્ચે, રમે ગુજરાત્સુંદરી;
ને કાંબે કર ખેલે છે, ધર્મવણી અંગાલણી.

વિશ્વને બારણે આજે, સહુ જાણે અંગાળને;
ધન્ય એ યથાનાં ભાગી. બાલે અંગાળનાં નમું (૪)
નહિ નીચાં, નહિ ભ્રંચાં, મધ્યમા સુંદરી તમે,
મધ્યદેશ તણાં વાસી; અર્થાં સૌંદર્ય સૌંદર્ય;
દેહથી સુંદરી છોગો; જીઠે સૌંદર્યની મઠા,
રંગિરંગી રંગોનાં બોલણે માલવા દીસે
જાણે વાસંતી કુલેથી દોરેલો બાગ ભારતે,
વિકાસી માલવી બાળા ! નમું ધાનંદ પાદર્મ (૫)
તેજ ઘોડા સમા જેના, અંગોઠે ફૂલવેણીઓ
સોઢે ને સાળુને છેડો, ખરે જેને સરી ગયો.
નારી મહારાષ્ટ્ર ઢેરો તું સ્વતંત્ર વેશભૂષણે,
જીભબાઈ તણી કુખે, ઉજળાં મુખ સર્વનાં
મુગ્ધતા વચ્ચાહિં, ગુજરાતી શી ધરરણુ,
નમું મહારાષ્ટ્રની નારી ! માતા રાષ્ટ્રવીરો તણી
સંસ્કૃતિ ફાવેડો ઢેરો સાચવી તામીલે દણ,
નમું એ નારીઓને જ્યાં, જૂના ઇતિહાસ સાંભરે
શ્યામ કાયા છતાં અક્ષુ અને દંતે મનોહરા;
હસે જ્યાં રમણી તું ત્યાં ફૂલ જાણે ખરી પટે
મદ્રાસે, તામીલે જેણે માતાને એ નથી દીડી;
દેશમાતાતણું ચિત્ર અધુરું એક દોરણે (૭) +

લેખક : જ્ઞાનાંજલિ ત્રિવેદી

+ લેખિકા તાલેતરમાં પ્રગટ થયેલા 'અવલોકન'
નામના નવા અંકમાંથી, 'સ્ત્રીઓ' કાવ્યવર્ણનાથી
મળશે જિ. ૩ ૪)

“કાશ્મીરનાં રમરણો”

તેજક પડિત જવાહરલાલ નહેરુ.

જ્યારે ૧૯૪૦ માં ૫ જવાહરલાલ નહેરુએ વીસ વર્ષ પછી કાશ્મીરની ફરીથી મુનાસત લીધી ત્યારે કાશ્મીરની સરિતાઓ, ખીલો અને દિમાગઝાદિન પર્વતશિખરોની, નિતાન્ત રમણીયતાથી મત ખન્ના હોય તેમ પોતે એ સુખસંપન્ન ખીલમાં ખુબ રખડ્યા હતા, તેમણે લખ્યું છે કે ‘રવખમાં દેખાતી અને ભગતાંની સાથે સુખ ધર્મ જતી પ્રિયાની મુખાકૃતિ જેવું એ હતું. નવ વર્ષ પહેલાંના ૫. નહેરુના લખાણમાંથી આ ‘રમરણો’ તારરી કદવામાં આવ્યાં છે.

કાશ્મીરની શોધા

“આ પ્રદેશની રમણીયતાએ અને વચ્ચે કહેા અને મારી આસપાસ મોહનગ પાથરી જલો સૌન્દર્યનો આવેશ ભગયો હોય ‘અથવા સૌન્દર્ય’ પોને તર ખન્નો હોઉ તેમ હું આમતેમ રખડ્યો અને એના નજાએ મારા મનને ભરી દીધું.

સરિતાઓ અને ખીલો, શરોવરો અને સહિત વૃક્ષોની સૌષ્ઠ શોભાથી બાપ્ત અનેહું કાશ્મીર અ-અજિતનિષ્ઠ અને મનન વાસનાથી પર એવા લોકોત્તર સૌન્દર્યવાળી રમણી જેવું લાગ્યું, ત્યાં તો વળી આ જાદુઈ સૌન્દર્યનો નવોજ પ્રકાર નજરે પડ્યો...કોર પર્વતો, દિમાગઝાદિન શિખરો ને દિમશરણા, અને નીચેની ખીલ તરફ ધસ્યા જતા ફર, જીવજી, જળમવાહોથી રચાયલુ પૌરૂષ સૌન્દર્ય દેખાયું કવચિત, હસતા, કવચિત ખિન્ન, કવચિત શોકપૂર્ણ એવા, ઘણે ઘણે નવીનતા પામતા સેકેડો મહેરા અને અમણિત દશને એમ’ હતા. કોઈવાર ઘણ સરોવરમાંથી ધુમ્મસ ઉપર ચૂટે અને પારદર્શક પદ્મની પેડે પોતાની પાછળ થું છે તેની ઝંખી કરાવે! વાદળો પર્વતના શિખરોને ભેટવા માટે પોતાના હાથ પ્રસારે અથવા સંતાકુકડી રખતાં નાનાં બાળકોની માફક છાનામાનાં નીચા વળી જાય હું આ સસા ખડલાતી જતી દબાવવિનું અવસોહન હતો હતો અને કોઈકવાર એની નિતાન્ત રમણીયતાના વચીકરણથી જાન જૂલી જતો. હું એ નિહાળતો ગયો તેમ તેમ, આપણા હૃદયને ભરી દેતી છતાં કવચિત જ સિદ્ધ થતી બાહ્યા-વૃષ્ટિ સમુ રવખવત અને અવાસ્તવિક એ જણાયું રવ-

ખમાં જણાતી અને ભગતાંની સાથે જ સુખ ધર્મ જતી પ્રિયાની મુખાકૃતિ જેવું એ હતું.

કળા-કારીગરી

જ્યારે હું ચીન ગયો હતો ત્યારે ચીનના લોકોની ઉત્કૃષ્ટ કારીગરીવાળું કલા વિધાન જોઈને મને ઘણો વિસ્મય થયો હતો પોતાના કારીગરો અને કલાગોવિદો માટે હિંદ ધણા લાંબા વખતથી પ્રખ્યાત છે પણ આ ખામતમાં ચીન ચોક્કસ અભિવાનું છે એમ મને લાગ્યું હતું. કાશ્મીરમાં મને એવો અનુભવ થયો કે અહીં એવું કંઈક છે, જે ચીનની બારોબરી કરી શકે કાશ્મીરી કારીગરોના કુશળ કરને ધમધમી ચીને કેવી સૌન્દર્યપૂર્ણ હોય છે’ એમને જોતાવેત આનંદ થાય. એમને સ્પર્શ કરતાં હૃયં બાપે.

જાણ માટે કાશ્મીરે સેકેડો વર્ષ યથા પ્રખ્યાતિ મેળવી છે આવી પ્રખ્યાતિ છતાં જાણ વજવાનો ધધો મદ પડતો ગયો અને પશ્ચિમના દેશનાં કારખાનામાં બનેલી ધામળા જેવી ચીનોએ તેમનું સ્થાન લીધું. કાશ્મીરની ખીલ હાથકારીગરીની પણ

એજ દશા યદ્યે. કાશ્મીરમાં આવતા પ્રવાસીઓ પૂરતા આપાર મર્યાદિત પ્રમાણમાં ચાહેયો. પણ એકદરે હિંદના પતવાન માણસો કાશ્મીરમાં જતેલી સુંદર અને કલામય ચીજો કરતાં વિદેશી માલને વધારે પસંદ કરવા લાગ્યા.

આધીશિક પુનરુત્થવન

વીસ વંસ પહેલાં હિંદની રાષ્ટ્રીય પ્રવૃત્તિએ નવીન વલણ લીધું હતું અને અનેક કાર્યક્ષેત્રોમાં તેના ફરજાઓ પરિણામો જણાયાં. હાથગતાવટની ચીજો માટે આપણે આગ્રહ રાખ્યો. તેથી આ ચીજોને તબુ આપણે પ્રાપ્ત થયું અને પણ મરજી-નુસબ ઉલોચો સંજ્ઞાને થયા. કાશ્મીરને પણ આ પુનરુત્થવનની અસર પડેલી અને ધીમે ધીમે કાશ્મીરીઓએ તબુ નુબંધ બખર હિંદમાં ઉપજાયું. અખિલ હિંદ ચરખા સંધે (એલ ઇન્ડિયા રિપનસ એસોસિએશન) આમાં અમશામ બજાવ્યો અને તેની કાશ્મીરી શાખાએ હિંદુઓમાં વેચાણ મર્યાદાને માલ પૂરો પાંડવતિ કામ કયું. પણ આ અતિ દંડ ધીમી છે. એ અતિ વધારે કામ હોવી નોષ્ટી હતી.

કાશ્મીરનો આ વિકાસ અનેક કુશળ હતાં એકદર કારીગરોની વ્યવસાયક્ષતા અને સમૃદ્ધિનો માર્ગદર્શક બન્યો છે.

કાશ્મીરના લોકો

કાશ્મીરના સૌન્દર્યનાં સુખમય ચિન્તનમાં લીન બનવા છતાં કાશ્મીરના લોકોનાં કાયાનક દારિદ્ર્ય નજરે પડતું. હું કહોર ધરતી પર પહોંચતાં અને આખાત પામતો. ન્યાં વસુન્ધરાએ છૂટે હાથે પશ્ચિમ તરી હોમ સાં આ લોકો આવા કુશળ અને તરીમ કેમ રહે એની મને તવાઈ લાગતી અને કાશ્મીરની અનિબ સંપત્તિ અથવા ખીજ કુશરતી સંપત્તિ વિષે ખગર નથી પણ મારો એવો ખ્યાલ છે કે એ પ્રદેશ એવી સમપત્તિથી ખૂબ સમૃદ્ધ છે. અને તેમ હોય પણ હવે જે પદલા પ્રથમ સેવાનાં છે તેમાં આ પ્રકારના વિસ્તૃત અને સંપૂર્ણ નિરીક્ષણનો પણ

અભાવેશ કરવો પડશે. આ લોકોના જીવનધારણને ઠીક ઠીક પ્રમાણમાં ઉચ્ચ આણવા માટે પૂરતા યદ્યે પડે એમ છે. સરતી પત્રકક્ષિત મળી ચક્રો અને તેથી પણ નાનો મોટા ઉલોચો ચક્ર કરી ચક્રો, આમોલોચો અને હાથ કારીગરીની ખીલવણી માટે વિકાસ ક્ષેત્ર પડ્યું છે.

લોક અમતિનો બુવાળ

કાશ્મીરમાં જામતિ આવી છે અને અનતાએ પ્રવૃત્તિ ચક્ર કરી લીધી છે એમ મને સમજાઈ ગયું. હવે વીસ વર્ષ દરમ્યાન હિંદનાં મળ્યા પ્રદેશોમાં મારો આ સાધારણ અનુભવ હતો. પણ એક રાજ-સ્થાનમાં આટલી પ્રવૃત્તિ ઠીકી એ અસાધારણ અનુભવ હતો. લોકોમાં ખૂબ પ્રચરેલી જામતિ વિષે અને વધતી જતી સ્વાધ્યયની અને સ્વચ્છતાની ભાવના વિષે શંકા ન હતી. આ બાબતમાં અમુક મંત્રી. કાશ્મીર બીજા કરતાં આગળ નધેલું જણાયું હતું. આ નવાં શાંચોલા બળની સાથે સાથે જે હિંદુ અને જાતેજ ધારણ કરેલો આભાસવમ બળવાયો હતો તે વિષે નિર્ણય કરવો મુશ્કેલ હતો. મને લાગે છે કે અમુક પ્રમાણમાં ચિરત પણ જળવાયું હતું. ને કે રાજ-કોષ દષ્ટિએ વધારે વિકાસ પામેલાં હિંદના બીજા ભાગો જેટલું નહિ. આ પ્રવૃત્તિનું દૃઢ આધુન્ય ભેતાં એની વ્યાપકતા અને પ્રખળતાથી મને આશ્ચર્ય થયું હતું. ને કે મેં તેા એ પ્રવૃત્તિના ચાન્તકાળ દરમ્યાન જ એવું અનુભવેલું કયું હતું. જાણીએ એને નેતા પણ સારો મળ્યો હતો, કારણ કે શેષ અબુદ્દલા લોકોના ખરેખરા નેતા છે, લોકપ્રિય છે અને તેમની પૂર્વદર્શી દષ્ટિ તરફથી હું કલહોમાં અટવાઈ જતી નથી.

પ્રવાસીઓની અવરજવર

પ્રવાસીઓની અવરજવરની બાબતમાં કાશ્મીર આદર્શ પ્રદેશ છે. કાશ્મીર માત્ર હિંદુજ નહિ પણ સમગ્ર એશિયાનું કોશિયુ બની રોકે એમ છે.

સુવક સંસ્થાઓ

પૂરાં અને અમેરિકામાં ઠેકઠાણે સ્થપાયેલી

રામની 'રામાયણ' રચાવામાં જેને મુખ્ય હિસ્સો હતો એ રાજ દશરથની
સાંસ્કૃતિક રાણી

કે કે થી

લેખક : શ્રી ચંપકલાલ શાહ

સૂર્યચોના કાકાર શ્રીરામના જીવનને કુખમય
કરાવનાર રાણી કૈકી તરફ સ્વચ્છતાઃ એક પ્રકારનો
તિરસ્કાર પેદા થાય છે.

કૈકી કેવી ન હતી. કાઈ હંમકુળની ન હતી
તે પણ માનવ હતી. માનવીને જેમ ઈન્જાએ
અભિલાષાઓ હોય છે તેમ તેને હતી મનુષ્ય સ્વ-
ભાવમાં કુખેળતા અને કમળેરી સો રહેલી છે તે
તેનામાં હતી. છતાં તેના જીવનમાંથી પ્રેરણાનું

યુવક સસ્યાઓ (યુથ-હોરોરકસ) જેની સસ્યાઓ
મોટે પણ કાશ્મીર આદિ સ્થાન છે. આખાએ
પ્રદેશમાં આ પ્રકારની સસ્યાઓ ઠેર ઠેર રથપાત્રી
જોઈએ, અને છોકરાઓ અને છોકરીઓને કુમરા
અને ખીણો ખૂંદીવળીને આ પ્રદેશનો નિકટ પરિ-
ચય મેળવવામાં પ્રોત્સાહન આપવું જોઈએ

શ્રીનગરની વિદાય

જોજે દિવસે સવારે અમે શ્રીનગર છોડ્યું અને
જમણ તરફ ઉપડ્યા ખીણને તરફને રસ્તા પીર
પળખ ઊપર ચઢવા લાગ્યો જેમ જેમ અમે ઉંચે
ચડતા ચ્યા તેમ હળપટ હમ્મારી આમળ
આમળ ઉઠેલાતો ચ્યો અને પાછળ નજર કરતાં
વધારે વિશાળ પ્રદેશ નજર પડ્યા. અમે નાળાના
મૂળ આમળ હલા રહ્યા અને નીચેની ખીણ તરફ
છેલ્લી નજર નાખી. ત્યાં દૂર દૂર અનુષમ લાવવધથી
શોભામય અને ઇતિહાસ અને કાવ્યમાં સુવિખ્યાત
અનેલી કાચની ખીણ પથરાઈ હતી. એના ડેલ્લાક
પ્રદેશ ઉપર ધુમ્મસનો આછો પટ છવાઈ ચ્યો, દિશા-
ચાહિત શિખરો યુદ્ધ પ્રકાશથી શૌર્ય ખન્યા અને
ખીણના નીચાણમાંથી આછો અને દૂરથી આવતો
નિર્જર સ્વર સંભળાયો. અમે નિઃશબ્દવિદાય આપી,
ખિન્ન મને પાછા ફર્યા અને જોજો કૃપાપાત્ર પ્રદેશ
તરફ અમને હાઈ જતા અધારા નાળામાં ઢાળાય ચ્યા."

કિરણ મળી આવે છે. મદર્ષિ વાલ્મીકીએ પોતાની
પ્રચારપૂર્ણ સંદર્ભ વાણી વડે રામાયણમાં જે અર્થ-
ત્રેતુ વર્ણન કર્યું છે તે દરેકમાંથી આપણને કાંઈક
શિષ્ય મેળવે રહે છે કૈકીના જીવનમાંથી પણ તેજ
કિરણ નીકળે છે.

રામાયણ વાંચનાર એટલું તો જાણે છે કે
રાણી કૈકી, રાજ કૈકયની પુત્રી અને અયોધ્યાપતિ
રાજ દશરથની રાણી હતી રાજ દશરથ સ્વયંજર
વિવાહ કરી તેને લાખ્યા હતા. રાણી કૈકી સુંદર
હતી પણ તેજ સુંદરતા માત્ર રાજ દશરથનું પ્રિય-
પાત્ર જનવા પૂરતી ન હતી. રાણી કૈકીમાં અસા-
ધાર્ય શુદ્ધિમતા, ચતુરતા, નિર્ભયતા વગેરે ગુણોના
કારણે રાજ દશરથ તેનામાં લીન થયા હતા, તેના
પિતાએ તેને ઉચ્ચ પ્રકારનું શિક્ષણ આપવામાં કમી
રાખી ન હતી મૃદુલ્લવસ્થામાં તો તે પ્રવીણ હતી,
ઉપરાંત તે પતિ-વત્સલા હતી. રાજ દશરથ પર
તેણે એટલું આધિપત્ય જમાવ્યું હતું કે પદરાણી
કૌલ્કા અને સુમિત્રા કરતાં પણ રાજ તેને પણ
માન આપતા હતા.

તે સમયે બીજો ધરમાળ જોસી રહેતી નહતી
દેવદાનવના યુદ્ધમાં રાજ દશરથ સાથે કૈકી પણ
ગઈ હતી ત્યાં રાજના રમતા એક ચક્રની પરી રહી
ગઈ. રાજ યુદ્ધમાં હતા બિપણ સંભાળ માલતો
હતો. આ જમયે પરી વૃદ્ધી ગઈ, રથનું ચક્ર જમીન
પર પડે જાય તો રાજ યુદ્ધમાં ધવાય તેમ હતું
કૈકીની નજર ચક્ર પર પડી તેણે રમમાંથી નીચે
ઊતરી વૃદ્ધી પરીના રથને પોતાની આંગળી રાખીને
ચક્ર જોડાયેલું રાખ્યું હતું તે સમયે કૈકીએ એટલી
'કુરંદશીતા અને સમય સૂચકતા વાપરી ન હોત તો
રાજ રથમાંથી પડી જાત, જુનુ થા કરત આ
પ્રસન્ન પરજ રાજાએ કૈકીને જે વચનો આપ્યા
હતા. તે સમયે કૈકી નિર્મલ જનની હતી તેને
મુખ સંયુક્ત વિપુલ પ્રચારમાં હતો. જમય આવે

તે માંથી લક્ષ્ય એમ તેણે જણાવ્યું.

રાજા દશરથ - વૃદ્ધ થયા હતા. રાજકારણમાં
યુવરાજા શ્રી રામને સોંપવાની તેમણે અશ્વિલાષા બહેન
કરી. પ્રજાએ સમર્પિત આપી. શ્રી રામના રાજ્યા-
ભિષેકની તૈયારીઓ ઉત્સાહપૂર્વક ચાલતી હતી.
એક દૃઢ પશુ કપટી ડોસીને તે તૈયારીઓ ખૂંચી
તેનું નામ મંથરા હતું. રાણી કૈકયી જગત કરીને
અયોધ્યા આવી ત્યારે તે મંથરાને પિયરમાંથી સાથે
લાવી હતી. રાણીવાસમાં-આને પશુ મંથરા જેવી
અનેક ફાંસીઓ હોય છે, જે સામાન્યકિત જોતી
નથી પણ અંગત સ્વાર્થ માટે સદા ફરતી હોય છે.
રાજ્યાભિષેકની તૈયારીઓથી તેના પેટમાં તેલ ફેલાયું.
તેને ભરતને રાજગાદી અપાવવા વિચાર કર્યો, તે
દોષ્ટી કૈકયી પાસે ગઈ.

કૈકયીના અપરાધ જગત મળે છે. તેણેજ
રામની 'રામલક્ષ્મી' સ્વયંવામાં ફાંસી આપી છે. રામને
વનવાસ મોકલવાનો કૈકયીના અપરાધ કહી પણ
માફ ન કરાય તેવો છે. છતાંય કૈકયી માટે વિચાર
કરવો જોઈએ. કૈકયી જન્મથી રાજ્યસ્તી ન હતી.
તેનામાં ક્યા અને અનુભવના તો અંશ જન્મથી જ
ન હતો એમ કાણ કહી શકે તેમ છે. રામ જ્યાં
તેને માંના બહાસોમાં નામથી પ્રકરતા હતા.
રામ કૈકયીને ખારા હતા. વિવસભારમાં રામનાં દર્શન
ન થાય તો તેને એન પડતું નહિ રામ જેવા યુષ્ઠ-
જાન પુત્રનાં મુખમાંથી 'મા'નો મધુર સ્પર્શ સાંભળી
તે જીવન ધન્ય માનતી હતી. પણ મંથરા રાત્રિવિસ
તેની સાથે રહેતી હતી મંથરા તેની બાળપણની
સાથીદાર હતી. મંથરા ઉમરે મોટી હતી, કેટલીક-
વાર તે વહીલપણ જાળવી ચૂકી હતી. આ મંથરા
કર્મ જાતિની હતી તેની આપણને ખજરુનથી તેના
માતપિતા કાણ હતા તે આપણે જાણતા તથા,
આપણે એટલું જ જાણીએ છીએ કે તે સ્વભાવની
ધર્મી અને દુઃખી નજરવાળી સી હતી. આવા
સ્વભાવની સ્ત્રીઓ જ્યાં હોય ત્યાં એરના કુવારા
હરાડે છે. ત્યાં વેર, દંડા, કષ્ટાઃ સદા ચાલતા
જાય છે.

રામના ગાળાભિષેકના શુભ સમાચાર મંથરા
એજ કૈકયીને આપ્યા કૈકયી ખુશ થઈ તેણે કહ્યું,
"રામ કે વારત નંને મારા જ પુત્રો છે.

પશુ કુટીલ મંથરાએ પોતાનું કામ ચાલુ
રાખ્યું તેણે રાજા દશરથને બનાવડી પ્રેમી કહ્યા
અને સરળ હૃદયની કૈકયીના દિલમાં વિષ બરાધુ.
મંથરાએ કહ્યું વચનો કહેતા લાગી તેને તે સાચી
માનવા લાગી. મહર્ષી વાલ્મીકી કહે છે: તે કુલની
અથવા કુલકીની વાત સાંભળીને તે કિંદોરી (કેંકયો)
એ પોતાની છુદ્ધિ ગુણવી તે હાથે રડને ચાલવા
લાગી.

વાચક ! કૈકયી રાજાની કુવંરી હતી સ્વયં
વંશી દશરતી રાણી હતી. તે સમજદાર હતી, ચિદ્ધીન
હતી પણ મંથરા જેવી ફાંસીએ તેના જીવનને પલ-
ટાવી નાંખ્યું. ફાંસીના જંખડે તેને અધોગામી બનાવી
દીધી. આને અનેક મંથરાઓ આપણા સમાજમાં
મળી આવે છે. કહેરોમાં મીઠવીસ્તારો અને નીચલા
મુખમુખમાં આવા સ્વભાવની પ્રાણીઓ અને વૃદ્ધાઓ
મળી આવે છે. તેઓ જ્યાં તેમના કુટીલ વિચારોમાં
સંલગ્ન રહે છે અને યેસવા આવેને 'હીને અનેક
કુવંતિઓના સ્વભાવ અને જીવનમાં તે એર રેડે છે ?
મંથરા જેવી સ્ત્રીઓ કૈકયી જેવી મુવંતિઓને ગળતા
આપણા જીવનો રામ વિનાની અયોધ્યા જેવા યતા
જેવામાં આવે છે મોટા ભાઈની વહુ દિયેરને કાઢી
ચૂરે છે તે મંથરા જેવી ફાંસી અથવા સાહેલીની
અજ્ઞાતથી નહિ તો કોની સલાહથી ?

દિયેરના તિરસ્કાર એ મોટી બાબી માટે શું
સ્વાભાવિક યથા પડ્યું નથી ? કેટલીક મુવંતિઓ
માતાની અનુચિત સલાહથી પતિના સુખ અને વૈશ-
વને માટીમાં મેળવી દે છે અને તેથી પણ વધુ
પોતાની જ ખુશી અને પોતાની પસંદ કૌશી બાળ-
વહુઓને સાસુઓ કેટલી વાર મંથરા જેવી કોઈ
ફાંસી-સાહેલી ઉર્ધ્વ છના કાન ભરતા દુઃખ કનેશ
નથી પુરાવતી ?

વાચક ! રામાયનનો વિષય ગદન છે તેને
જેટલીવાર નોંધીએ તેમાંથી હર વખતે નવીન પ્રેરણા

મળતી રહે છે 'રાખરાખ' ચિત્રને જોતાં આપણા
ચિત્ત કેટલા ઉભરાઈ જતા હતા !

મથરા જેવી કુમડીની સલાહ મળતા રાખ રક્ષ-
રહતું રાખ અને વૈભવ ધૂળમાં મળી ગયા. એ
એક જ દુષ્ટાએ સુખી વૈભવને કુખી ઘાવાનગમાં પક્ષ-
ટાવી નાખ્યો. તેના જરા શાંત ચિત્તે વિચાર કરતો
મથરા જેવો સાહેબોએ અને પાડોશજીમાંથી ચેતતા
ગહેન્ને, નહિ તો અધ.પતન ચોક્કસ આવરી

માનવીની મતિ ખૂસ થાય છે ત્યારે તેની નજરે
કુરૂપપણ અતિ સુંદર દેખાય છે મથરાની બીજા-
વેલી પ્રપંચ જાળમાં ફેંદોરી સપાટી તેણે મથરાના
ચુલો (ઈ)ના વખાણ કર્યાં તેણે કહ્યું, 'હેમક સુંદરી !
તેમને સત્યનું' રચન થાય કરાણું' તું' બલે કુરૂપ
હોય પણ સાચેજ તું' હયામાં ગૂંધા ખાલી કમલીની
છે તારા આખા શરીરમાં મને સોઈ'ના રચન
છે, રામ વનમાં જઈ એટલે મોતીએતરી માળા વડે
હું' તને ઘણું મારીશ'

વાંચક ! જોઈું, સ્ત્રીઓની ખારી ચીજને વનમાં
મોઢીને ફેંદોરી કપાથી સુખ મેળવી શકશે ! રામને
વનમાં મોઢી રાખના દેહાતનુ કારણ તેજ બની
રહી છે.

રાજદરબારમાંથી રાખ રચરચ શુભ જમાયાર
આપવાને પ્રથમ ફેંદોરીના આવેશમાં આવ્યા ફેંદોરીએ
પોતાની મજલથી રજૂ કરી. વચન પાળવા આગ્રહ
રાખ્યો. રાખ આ હાલવેલક સળંગ સાંભળીને
અચ્છાંત થઈ ગયા અને ફેંદોરીએ ગાળના નામે
રામને વનવાસ જવા કહ્યું. ફેંદોરી પ્રુથી ઘણ રામના
વિશેષાથી રાખ મુન્ય પામ્યા ફેંદોરી વિધવા ઘણ
ઓ મારે વેષજ્ય કરતાં બીજું' કહ્યું કુ.ખ મોડું' છે !
પણ રાખમાતા બનવાની 'લાલચાએ' અધમ
ફેંદોરીને તેની જરા પણ પરવા ન કરી પણ ભારતે
જ્યારે રાખપતે અસ્વીકાર કર્યો અને જનનીને તેના
કેવ મારે તિરકારી ત્યારેજ તેના સોલના પાળ
પૂર્ણા તેનામાં પ્રમાતાપનો અગ્નિ સજગ્યો.

રામના મુખે 'મા' રૂબ રૂબ સાંભળવા તેનું મન
લલચાયું પરંતુ તે ક્યા મુખે 'જા' ! ભારત રામને

જીવનનું દર્શન

ફરક જાતની કુબુતિ આંલેખાય અને તે છતાં
શાંદિત્વકુતિ નીતિશૈલ્યક હોય શકે. પરંતુ જ્યારે
પ્રકૃતિસ્વરૂપ અને પાપનાં પશ્ચિમ તરફ સાંદિત્વ
અનુકૂળિત મારણ કરે, ત્યારે તે તકમત વરગુ રિપ
તિથી વિપરિત બને છે. અને તેમ કરીને કવળ
નીતિને આશાત પહેંચાડે છે એટલું જ નહિ પણ
કળાનો પણ રોઢ કરે છે. કોઈ પુસ્તક પાપમય
ચિત્રોથી બરપૂર હોય તેથી તે અનીતિ મય બનતું
નથી, તેમ સાધુ પ્રરૂપોથી ભરચક હોય તેથી કોઈ
તે નીતિમય બનતું નથી...જીવનનું' દર્શન એ
સપૂર્ણપણે કરાવતું હોય તો સત્ય સ્વરૂપમાં કરા
વતું જોઈએ, જેથી કરીને તે દેહિપમાન આ સાધુ
પાત તરફ કલાકારની પ્રશંસા દૃષ્ટિ અને નીતિની
ધોગજે ગઈ'વા એ બંને દૃષ્ટિઓ કાચો કાચ સત્ય-
સુધૃષ્ટર

મળવા જનાર હોય. ભરત રાણી સુમિત્રા પાસે
આશિષ માંગવા ગયા. ફેંદોરીને ભરત સાચમાં લાડ
જવા તૈયાર ન હોય પણ સુમિત્રાના આમહથી
હઈ ગયા. ભરત-નામ મળ્યા, પણ ફેંદોરીને રામ
પાસે જવાની હિમત ન આવી રામે તેને જોઈ.
રામ સામા ગયા, ફેંદોરીએ પ્રધાત્માપ જાહેર કર્યો,
ધમા મંગી રામે ધમા આપી, રામે જણાવ્યું :
હે નિખાપ ફેંદોરી ! હે કાચની શિક્ષિ મારે જ મે'
આ બધુ રચ્યુ હતું. તેમાં તમારા કોઈ દોષ નથી

પાપ મગાનથી થાય છે. અગાન ન હોય
એટલે જ પિનાક થાય છે 'અગાનમાં-ઓળપણમાં
મથરા જેવીએ આવીને મગજ ફેરવી શકે છે કદાચ
તેણે બને તો પોતાના કર્મ મારે પ્રમાતાપ કરવે,
હાલમાં આકુળ મનો. શુદ્ધ અંત કરવાથી ધમા
જાગર કાગવાન પાસે ધમા મંગી,

ફેંદોરી અણીશુદ્ધ હતી પણ મથરાએ રેરશા
ઝેરમાં તે સપાટા તેણે ઝેરનું વમન કહ્યું અને રામની
'ગમાયણ' રચાઈ શુદ્ધ આર્થ' નારીમાંથી તે કલંકોની
બની ગઈ.

પતિ-પત્ની

લેખક સોની-દ્રમોદન મુખોપાધ્યાય

હિંમેશની માફક આને પણ જ્યારે વર-વહુ વચ્ચે મતભેદ હોયે થયો અને કમળાએ રપટ સંખ્યામાં વિનોદ વિહારીની વાત અમાન્ય કરી ત્યારે તેમને બારે દોઢ થયો કોપથી કંપાતા સ્વરે તેમણે કહ્યું. 'વારૂ, તો હવે મને ઠીક લાગશે તેમ કરીશ.' નિસરણીનાં પગથિયાં પરથી નીચે ઉતરતાં મુખ સ્વરે કમળાએ કહ્યું 'વારૂ.'

વિનોદ વિહારી પણ નીચે ઉતરી આવ્યા કમળા એ વખતે નિસરણી પાસેના રનાન ગૃહમાં પહેંચી નાલી રહી હતી. ઘણુજ સ્થિતિ લાવે ઢિલા ઉભા કપડાં વિચાર કર્યા પછી, તેમણે એક વાર કમળાની તરફ નજર કરી. પછી તે આરજી તરફ ચાલવા લાગ્યા.

આલસી વખતે વિનોદવિહારીએ પોતાના મનમાં કહ્યું. 'જરૂરતાથીજ એને માયા પર ચઢવવાનું જ આ કૃણ છે. તેણે મને એક પાણેલા કુતરા જેવાજ સમજાવ્યો છે. તે નેટલું અપમાન કરશે તે બધું સુપચાપ સહન કરતાં હું તેના ચરણો પાસે પડ્યો રહીશ.'

કોપથી મોં લાલ કરી વિનોદ વિહારી ઘેરથી ચાલતા-થયા. એ વખતે ઉપરના આરકામાં બોલે રાગેલી ધર્માણમાં પાંચના ટોકારા થયા.

ઘેરથી નીકળ્યા પછી થોડીવાગ ગલીમાં ચાલ્યા બાદ વિનોદ વિહારી સડક પર જઈ પહેંચ્યા. કલકતા જેવા કામધંધવાળા સહેરની સડકની ધમાધ વિષે શું કહેવાનું હોય દૂર, મોટર લોરીઓ અને ગારીઓ વગેરે એક પછી એક ઝડપથી દોડી રહી હતી. ચારે દેશ જીવનનો પ્રવાહ વહેતો હતો.

સડક પર ઉભા રહી એ બીડ દેખતાં વિનોદ વિહારી એ મનમાં કહ્યું 'એ ઠીની એક નાની શી આશંકા પરિપૂર્ણ કરવા હું ગત-દિવસ એક કડું છુ, તે ને મારી એક સાધારણ વાત પણ માનવાને તૈયાર ન હોય તો હું મૃત્યુ' મોં દેખી આ જીવનનો

ભાર વેઠના કરું ? બાળકોનાં પથ બાળકો મારાં ખતીને કેમ રહે ? ત્યારે કાકજ આપણું નહિ ત્યાં કૃણ-કૃષ્ણની આશા રાખવી બચ્ચં છે

હવે ઉપર દુઃખનો અલગ બાર લોકોના વિનોદ વિહારી પોતાના કામપત્ર જીવન સંબંધમાં વિચારવા લાગ્યા. આજથી મેળ વરસ પહેલાં તેમને કમળા સાથે વિવાહ થયો હતો આ માળામાં કમળાને કેટલાક પુત્ર અને પુત્રીઓની મમતા બનવાનું સૌભાગ્ય પ્રાપ્ત થયું હતું પણ વિનોદવિહારીની નજરે તો, કમળા આજ પણ ઉપક્રાંતા મૌવન કાળે અફસુત મધુરિમાગમ મામાની દુકાન માયા પર ચઢાવી તેમની પાસે આવી હતી, તેવીજ લાગતી હતી. વિનોદ વિહારી કમળા પાસેથી ફક્ત એટલોજ આશા રાખતા હતા કે, તે સાંજ પડે તે પહેલાં જરા સંજાણીને માધાના વાળ બ્યવસિત ગાંધી લે, કપાળમાં આંસો કરી લે અને એક સારી સાડી પહેરી લે'

અને કમળા ? તેણે તો એવું પણ લઈ લીધું હતું કે તે પતિની આ ઈચ્છા ક્યાંપિ પૂર્ણ કરશે નહિ તે કહેતી કે, આવડા મોટા મોટા છાદરા છાદરીઓ આગળ નવેલા ખતીને નીકળવું એ શું તેના માટે શૌભાસ્પદ છે ? હવે તેનો ચકારનો સમય ન હતો તે વડુ નહિ પણ હવે શુદ્ધિથી બની મઈ હતી.

વિનોદ વિહારી અને કમળા વચ્ચે પ્રતિદિન વિવાદ થવાનું આ એક કારણ માત્ર હતું. એ દિવસે વિનોદ વિહારી જાગરમાંથી એક સારી અને સુંદર સાડી ખરીદી લાવ્યા હતા. તેમની ખાસ ઈચ્છા હતી કે કમળા આ સાડી પહેરી જોહામાં જોહી એક વાર તો તેમની સામે આવેજ. પણ તેણે તેમ કરવાની ના પાડી.

સડક પર ઉભા રહી વિનોદ વિહારી આ બધી વાતો વિચારતા હતા, અધિકાંશ સોલક થવાને કારણે તેમના 'હૃદયમાં જાણે આમ સળગી મીં હતી તે વિચારતા હતા કે કમળા પાસેથી હવે કાઠ જાતના સુખની આશા રાખવી એ મુજબજ પાછળ પ્રાણ ગુમાવવા જરાબગ છે. જેના હૃદયમાં સ્નેહ-મમતાનું ને ચરણ વહેતું હતું એ હવે સુકઈ થયું છે, એટલે

હવે આ જીવનમાં સુખની આશા રાખવી વ્યર્થ છે. આપી રસ હીન જીવનની ગાદી પસંદગારથી શો લાંબા! આ કરતાં મંગાજીના મર્મમાં પ્રવેશ કરી આ અપમાનજનકોમાંથી મુક્તિ મેળવવી એ વધારે સારુ છે.

ગનમાં આવો નિશ્ચય કરી વિનોદ વિદારી એક દ્રામમાં એકા મા પહેલાં પશુ ઉપરોક્ત પ્રકારની ધમધીઓ તેમજે કમળાને કેટલીએ વાર આપી હતી પણ કમળા એ બધી ધમધીઓની ઉપેક્ષા કરતી હતી. એક યકમાં બપોરે પણ તેઓ બાવી પાત મેંચિથી બોલતા હતા ત્યારે કમળાની અબોમાથી આંસુઓની ધારા વહેતી અને તે વિનોદ વિદારીને ખૂબ પીનવતી અને તેમના પૈ પડતી પણ વખત જતાં પતિની આ ધમધીઓની સાથે સાથે તે પતિની પણ ઉપેક્ષા કરવા લાગી.

બાગ બગરે આવતાં વિનોદ વિદારો દ્રામમાંથી નીચે હતરી ગયા અને સીધા મંજાના તટ તરફ આશવા લાગ્યા. જેમ જેમ તે આમળ આસતા હતા તેમ તેમ તે પોતાના મનમાં કહેતા હતા કે કમળા, હે હવે પોતાના કર્મનું ફળ ભોગવ, તું જેમ સમજાવતી દશે કે જો બીરુ આદમી આ રીતે જીવ શું આપી શકે! તેમને જીવ મળે વહાલો છે! પણ હું આજ તારો એ ધારણા ખોટી પાડીશ.

મંજાના તટ પર જઈ વિનોદ વિદારી થોડીવાર ઉભા રહ્યા. અને એક જગ્યાએ એકાંતની પ્રતીક્ષા કરતાં એકા. ત્યાં એકા એકા તેમનાં મનમાં કેટલીક વાતો આવતી ગઈ. પુરાણો તથા ઇતિહાસમાં આવેલી કેટલીએ વ્યક્તિઓના સુખ દુઃખની વાતો પર વિચાર કરતાં કરતાં તેમનું બ્યન પોતાના તથા કમળાના જીવન સાથે સંબંધ ધરાવતી ધટનાઓ તરફ એકા એક દોરારું

કમળાએ જે દિવસથી પહેલ વહેલાં નવ વયુના રૂપમાં વિનોદ વિદારીના ધરમાં પદ મુક્યો હતો, ત્યારથી આજસુધીની બધીમ ધટનાઓ એક પછી એક તેમના માનસ તટ પર ઉદ્ભવવા માંડી. કમળા એક પણ કામ એવું કરતી ન હતી કે જેને માટે તે તેમની સમ્મતિ ન મેળવી શકી હોય. કાંઈ કાંઈ

માર તેણે વાદ વિવાદ કર્યો હતો, નાખુશ બની મો મેલની કીધું હતું પણ એ બંધું કેટલી વારને માટે! ઘણવાર પછી તો તે ફરીથી સ્થિત કરતી પાસે આવતીને બેસી જતાં હતી પોતાનાં અવૌકિત સેવા ભાવ અપાર પ્રીતિ તથા આનંદિક રનેહ-મમતા વડે વિવાદની એ વેદનાને થડીવારમાં જ હૃદયમાંથી દૂર કરી દેતી તેણે જે રનેહ મમતા શાખળા છે એની તુમનામાં આ કલહ વિરોધ કેટલો મૂઝ છે!

કમળાના સંબંધમાં વિચાર કરતાં કરતાં વિનોદ વિદારીના હૃદયમાં છતાંએલી ધટાઓ અસ્તવ્યસ્ત થઈ ગઈ. અને વિનોદ વિદારીએ જ્યેષ્ઠ કે તેનામાં લોક નથી, દુઃખ નથી, અભિમાન નથી એવું મો, સ્મિત, લગ્નર જણ સુંદર છે, બધું આકર્ષક છે,

વિનોદ વિદારીના મનમાં વળી એકાએક કાંટાની જેમ કંઈક ખટકતું તેમના મનમાં થયું, માગે ફક્ત એટલી આકાંક્ષા છે કે કમળા મારી પાસે જરા સુંદર અને આકર્ષક વેશમાં આવ્યા કરે. મારી આ મૂઝ આકાંક્ષાને સતોષવાને શું તે કંઈ પણ કરી શકે તેમ નથી!

થોડીવાર પછી વિનોદ વિદારીના મનમાં ફરીથી આવ્યું-કમળાની પોતાની વ્યક્તિમત ધટા પણ હોય છે. તેના મન પર જગાણુ લાગી શોષ કોમ કરતાં તેને અટકાવી એ શું ચોગ છે! હું હમેશથી તેના કહેતો આવ્યો છું કે તું માગે દાસી નથી, કમળા! તું મારો સખી છે, મારો સહચરી છે, મારો સહધર્મિણી છે!

મંજાના પટ પર જે પ્રકારે અવિરામ ભાવથી તરંગો ઉઠતા હતા તે પ્રકારે વિનોદ વિદારીના હૃદયમાં પણ વિચારોના તરંગો ઉઠતા હતા. એ વિચાર માળાના રૂપરંગને લોધે વિનોદ વિદારીના હૃદયની જગાળા ચાંત બની મઈ અને હૃદય રૂપી કમળાની પાંખડીઓ પર હસતી કમળાની મૂનિ વિરાજમાન થઈ ગઈ. વિનોદ વિદારીનું હૃદય વર્ષાત ઝાડની અનુપમ શોભાવડે પરિપૂર્ણ બની ધુન: સૌંદર્યાળી બની ગઈ.

કાંઈ ફટીમરના એકાએક મયેલા ધર-ધર બળા-

નથી વિનોદ વિહારી ખ્યાનભગ ખની ગયો નજર ઉચી કરતાં સામે ને ભયંકર દશ્ય જોયું તે રેખી તેમનું હૃદય કંપી ઊઠ્યું. એક જંગળો યુધ્ધ ગામ કરતાં મંગામાં કુદી પડ્યો અને નિમિષ માત્રમાં પાણી નીચે પેસી ગયો. ધણી ન મળતાં તેણે જળનો આશ્રમ લીધો હતો. એનું નામ રવીન્દ્ર એટલું હતું

x

એક એવો મજા વખત હતો કે વિનોદ વિહારીએ આ કલકત્તા નગરમાં તરવૈયા નરીકેની સરસ નામના મેળવી હતી. આવજુ-ભાદરવાની રેલથી ભરેલી મંગામાં ખસુ તે આસાનીથી ખણે દૂર સુધી તરો ચડતા હતા. એટલા માટે નજર-સામે જ એક આદમીને કુખરા રેખી તે ધોરજ ને રાખી ચડ્યા, ને જગાએ રવીન્દ્ર કુદી પડ્યો હતો તે સ્થળે તે પશુ ચોતાનો પ્રાણ ત્યાગ કરવાની ભાવાનાથી નહિ પણ રવીન્દ્રની રક્ષા કરવાની ભાવનાથી કુદી પડ્યા. પણ વિનોદ વિહારીને ખાલોસ વરસથી તરવારો જળમાસ છૂટી ગયો હતો. કુદતી વખતે તેમણે મનમાં કંઈક ઉત્તેજના અને ગજરાટનાં ચિહ્નો હતાં, એટલે સગળતાથી હાથ પગ હલાવવાનું તેમને શવરું ન હતું. હમરના સ્ત્રીએ કેટલાક વર્ષોથી તેમના સરોરમાં માંસ અને મેદની વૃદ્ધિ જોયેલી હતી અને તેમનું સરીર પહેલાંના કરતાં રચુલ ખની ગયેલું હતું. આ બધાં કારણોને લીધે વિનોદ વિહારી પાણીમાં કુદી પડતાં જોયાં ખાવા સાગ્યા અને શેર ખરીર પાણી પશુ પી ગયા.

પાણીમાં કુદતી વખતે વિનોદ વિહારીના હૃદયમાં ને ભય અને ગજરાટનો સંચાર થયો હતો તે હવે કમજર વધવા લાગ્યો. કિનારા પર આવવા માટે તે ચોતાની બધી કક્ષિતો વડે હાથ પગ હલાવવા લાગ્યા પણ કિનારાના બદલે તેથી ઊલટી દિશામાં મુજબાવા લાગ્યા. આ રીતે તે અમાધ જળમાં પહોંચી ગયા અને ચોતાના માથાને પાણીની સપાટીથી એટલું અંદાર ચખવા પ્રયત્ન કરતા એમ પાણીમાં ડૂબી ગયા. આમ વિનોદ વિહારી કમજર જીવનથી નિરાશ થવા લાગ્યા

સોહોવાર પછી વિનોદ વિહારીના સરોર સાથે ઝાંઝી ગીજ એકાએક અમ્મણ તે વિચારવા લાગ્યા, શું સોજ હશે! તણુમ, ફટ બોલ અચર ઝાંઝી જલ-

સર જલ છે! તેમને વહેમ પડ્યો કે એ મને ખાઈ જવા માટે તો આવેલ નથી ને! મને તેમ પણ પાણીમાં પડ્યા પછી જીવનથી નિરાશ થએલા તેમને કંઈક સહારો મળ્યો હતો.

વિનોદ વિહારી સામે ને વસ્તુ અમ્મણ હતી તેની પાસે એવી મજાલુત હતી કે જળ સકળ-વડે બાંધ્યા હોય તેમ લાગતું હતું. હવે હલાવવા છતાં તેમના હાથ પગ હાલતા ન હતા. તેમનું આખું સરીર જકાણ ગયું હતું. તે ભારે નિરાશ ખની ગયા. તેમના મનમાં યશુ કે જરૂર ઝાંઝી જલચર જીવે ચડી પાડ્યો છે. હવે જીવતા નહિ હોય!

ત્યાર પછી અમાધ ઝાળા અધકારમાં લાગી જઈ બધું એકાકાર ખની ગયું.

x

કુખતી વખતે આશરો ભેગા વિનોદ વિહારીએ ને વસ્તુને એ હાથે પકડી રાખી હતી તે બીજું ઝાંઝી નહિ પણ રવીન્દ્ર એટરજીનું સરીર હતું. આત્મ-હત્યા કરવા માટે ગામમાં કુદી પડ્યા પછી રવીન્દ્રને જીવનનો ખણો મોઢ લાગ્યો. તે સંભાળી તે કિનારા તરફ જવા તરવા લાગ્યો એટલામાં વિનોદ વિહારીને પાણીમાં જોયાં ખાતાં, જીવ ખચાવવા નિરર્થક પ્રયત્નો કરતા રેખી, તેમને જચાવવા તે તૈયાર થયો. રવીન્દ્ર એટરજીએ વિનોદ વિહારીની હમરમાં હાથ લગાવી જોયો તેમને સહારો દેવાનો પ્રયત્ન કર્યો કે તરત જ વિનોદ વિહારી જન્મે હાથે પકડીને ટેદા ઉધર સપટાઈ ગયા. એને પરિણામે રવીન્દ્ર પણ જોયાં ખાવા લાગ્યો. હવે તે ધણું પરતાવા લાગ્યો. તેના મનમાં યશુ કે હું આ માણુધને જચાવવા ચા માટે દોડ્યો. તેની સામે મારે પણ કુમી મરવું પડશે.

સંજોગવજાત તરવૈયાએની. એકે કલમના કેટલાક સંભાસી એક નાના હોડકામાં બેસી કંઈક ચાતા ચાતા ત્યાંથી નીકળ્યા તેમને દેખતાં જ રવીન્દ્રના મનમાં આકાનો કંઈક સંચાર થયો તેણે બૂમ પાડી. ગજન બંધ પડી ગયું. તણુ ચાર તરવૈયા પાણીમાં કુદી પડ્યા હોડી પણ આવી પહોંચી સોઠાએ પકડીને વિનોદ વિહારીને હોડીમાં નાખ્યા.

વિનોદ વિહારી એ વખતે બેભાન હતા, પાણી ખીને એમનું પેટ દમડોસ ખની ગયું હતું કિનારા પર

આવીને તરવેશો રાખના કર્યા-પરામણ સમા-
સો તેમની તાત્કાલિક મિલિસા કરવા લાગ્યા.
જેવા માટે તેણે તેણી આવી એકાં થઈ ગયા
આરોર બીક જમી ગઈ. એ સિપાઈ પણ આવી
પહોંચ્યા. તેણે લોકોનાં તેણે વીખરવા માંડ્યું.
કાંઈ સળગતે એમણે-સ ગાંઠી માટે ફાન પણ
કરી દીધા.

એમણે-સ આવતા પહેલાં વિનોદ વિહારી
પરોક્ષમાંથી આસોકમાં આવી પહોંચ્યા હતા
ચક્રિત મન વડે શુનમુન બેસી રહી તે આરોર
નજર ફેરવતા હતા. સઘપર રોશની ઝળકી રહી
હતી આરોર વિરાજા જનસમુદાય એકઠા થયો હતો.
એ સમયે એમની સમજણમાં ન આવ્યું કે તે
અરેખર હવે છે, અરે પોતાનાં પાપકર્મોના
જવાબ દેવા ચિત્તચૂરતની કચેરીમાં તેમને હાજર
કરવામાં આવ્યા છે.

રવીન્દ્ર એટલે એ કહ્યું. હવે તો તેને આરોરથી
ધેર પહેંચાડી શકાય. એમણે-સની થી જરૂર છે
પણ સિપાઈએ રવીન્દ્રને કમકામતા કહ્યું: 'તેને
માથા પર લઈ જવો પડશે.'

એમણે-સમાં બેસીને વિનોદ વિહારીને થાકે
લઈ ગયા ત્યાં પણ તેમને ઘેરી વળીને બારે બીક
જમી મઈ. આરોર કટાક્ષની ધારાઓ વહેવા લાગી.
કાંઈ કહે, ધડપણમાં પ્રેમની લગની લાગી હતો, પણ
અંતે નિરાશ બની આપાત અસહ્ય બનતા આ
માત્ર દીધો લાગે છે. 'કાંઈ કહે એમ નહિ જંગના
જળનું ઉઠાણ માપવા ગયા હતા એકાએક પગ
લપસી ગયો ને પડ્યા પાણીમાં પેલી બાજુ
સિપાઈ હઠી રહ્યો હતો ' નહિ સાહેબ, જરૂર આ
ગાણસે કાંઈ ઓર્ડીસમાં ગોટાળો કર્યો છે '.

એક તરફ વિનોદવિહારી પર નિત્યજવની
અપમાનજનક વાતો થઈ રહી હતી ત્યારે બીજી
તરફ રવીન્દ્રની ખૂબ પ્રથસા થઈ રહી હતી. થોડી
વારમાં જ તેના માટે એક ધોલી, ખમીસ વગેરે
આવી ગયું પણ આ સ્વાગતથી તેને આનંદ ન
થયો. તે વિચારતો હતો કે તેના સ્વામતની આ
મોટી ધામધૂમ થઈ રહી છે પણ એ કેટલા વખત
માટે. થોડીવાર પછી પાછી માથા પર એકારીની
સમસ્તિઓ સ્વાર બની જરી !

એ વખતે થાકામાં ફેસ લખાયો એમણે-સમાં
એકાદીને વિનોદ વિહારીને દવાખાને મોકલ્યા પણ
તેમની રિયતિ દેખીને ઘડતરે તેમને પાછા મોકલ્યા
અને કહ્યું મિલિસાની કાંઈ જરૂર નથી વિનોદ
વિહારીના આમકથી તેમના એક મિત્રને ફાન કરી
ખાવર આપી.

તે થાકા પર આવીને વિનોદવિહારીના જમીન
થયો, આખરે થાકામાંથી છૂટીને વિનોદ વિહારી
રાતના ત્રણ વાગે જ્યારે ઘેર પહોંચ્યા ત્યારે કમળા
ઉત્કટિત બાવે તેમની રાહ જોતી બારીએ બેઠી
હતી

કેસની વિષયો અદાલતમાં રજૂ થતાં વિનોદ
વિહારીને ચેતવણી આપી છોડી દીધા. કમળાએ
પણ એ દિવસથી પોતાની હઠ દબેલને માટે ત્યાજી
દીધી. વિનોદ વિહારીની સફાઈ પર એ વિશ્વાસ ન
મુકી થઈ તેના મનમાં તો ખાની થઈ ગઈ હતી
કે અભિમાનમાં આવી જઈ સાચેસાચ તે મંજાઈમાં
ફેડી પડ્યા હતા પણ આગા સંહાજના બાબરે
તે પાછા આવ્યા.

ખનાવના બીજા દિવસે એક રચાનિક સમાચાર
પત્રમાં કમળાએ આખો અહેવાલ વાંચ્યો. એમાં
અખ્યું હતું કે તરવેશોની કલબે રવીન્દ્ર એટલેની
કદર કરી એક 'પદક' આપ્યો હતો અને તેના
આ સાકસપૂર્ણ કાપની વાત જાણીને કેપોરિશનના
અધ્યક્ષે તેને તરવાનું કિશ્કણ આપવા માટે માસિક
સાક રૂપિયાના વેતનથી નોકરીમાં પણ રાખી
દીધો હતો.

સમાચાર પત્રમાં આ હબોક્ત વાંચી કમળા
કંપી લીડી. તેણે જાગરાવને અનેક ધન્યવાદ આપ્યા.
પણ આ હબોક્ત વાંચી વિનોદ વિહારીએ હસતા
હસતા હસતા કહ્યું 'ખરી રીતે તો રવીન્દ્રને
જવાબવા હું ગયો હતો તેને અલ્પ પ્રથંકા, પદક,
અને નોકરી અને મને !

કમળા પાસેજ ઉઠાં દતી. વિનોદ વિહારીએ એક
વાર તેની તરફ જોયું અને પછી પોતાના પ્રથનો
પોતેજ જવાબ આપનાં બોલી લીડ્યા ' મને મળ્યો
પત્નીનો પ્રેમ-ને મુખાવીને હું આત્મકલ્પ કરવા
ગયો હતો. અરે.

સત્રા રી ઓ નો શત્રુ: રાસપુટિ ન

લેખક-અંબાલાલ ન. શાહ

રુચિયાના વર્તમાન જીવનની ઊંચા ઉંચી તે પહેલાં ઝારશાહી આધતી હતી; અને એ ઝાર કુટુંબ સુધી પ્રવેશ કરનાર એક પાખંડી સાધુ, રાજપ્રસરણીય પુરુષ, રહસ્યમય વ્યક્તિ અને સફેદ ઠગની ચમત્કારી માયા એટલે રાસપુટિન આજે એક અજાન બેઠી વ્યક્તિ ગણાય છે.

તેના શત્રુનો પાર નહોતો. તે જ્યાં જતો ત્યાં પૂજ્ય અને આદરણીય વ્યક્તિ તરીકે અપાર સન્માન મેળવતો. સાધુશ્રિયાનો આ એક ખેડૂત આદતી અદ્ભુત ટોચે થી રીને પહોંચ્યો એ જ એક આશ્ચર્યની ખીના છે. એક નિયત ખેડૂત છતાં તેના વાજ માથે લગ્નચી ઓળેશા રહેતા અને ફરફર ઊંચા કરતા અને પાઠશ મળા ઉપર વેરાઈ રહેતા. તેના કપાળે શા દેખાતો. તેનું ડાક અનાદ્યક હતું. તેના ફિકકા હોઠ ઉપર મૂંઝેલા વાજ ચોટી રહેતા અને તેની હાકીના વાજ જોડાતા હતા.

રાસપુટિનની અવશ્ય-અન્યક યક્તિની ઓળખ કરવામાં તેની જુમિશ સમજવાની જરૂર છે. સાધુ શ્રિયામાં જોતો જન્મ, દારૂડિયા તરીકેની જોતી ખ્યાલિ, મવાલીની નામતા અને જન્મજર યોગની આવકન-આટલા કુખીઓની કોમનથી તેણે જીવનની વિષમય યાત્રા શરૂ કરી હતી. ધર્મમહોમાં હીક હીક પ્રવેશ કરીને ધર્મના યાત્રાનો સંચય કર્યો હતો તથા ખૂબ રખડૂની ટેવથી એક ફક્કડ વાતજી બન્યો હતો. આવો મૈત્રી એક તદ્દન નવો માણસ બનીને તેના વતનમાં પાછો ફર્યો હતો. પછી તે બન્યો ધર્મપ્રચારક અને તેના, તેના પ્રચારયત્રો દતા. સ્ત્રીધર્મના સિદ્ધાંતો, આથી સ્ત્રીઓનાં ટોળ-ટોળાં તેની આજુબાજુ તે એકઠાં કરતો. પાપ અને અન્યાયના વ્યાખ્યાનમાં ધર્મજનના અંશે એટલી સરસ રીતે આતમીયત બતાવતા કે બલાભલા તેની આગળ મહત્ત થતા.

તેણે પોતા જ શરીરાર ક્યો છે કે: જ્યારે હું સાધુશ્રિયામાં હતો ત્યારે મારે મળી સ્ત્રીઓનાં હતી. આમાં રાજકુટુંબોની મહિલાઓ પણ આવી

અય છે. તેઓ જાતે જ મારા સંપર્ક સાધતી અને પ્રજનું સાનિધ્ય પામતી પ્રમુ મેળવતોનો એક જ માત્ર હતો અને તે નમ્રતા સાથેની ત્યાગવૃત્તિ. એટલે હું તેમને રનાનાગારોમાં લઈ જતો અને ત્યાં ને મને નરગવતી.

આના સંબંધમાં મુખ્યદિત્યાર હકીકત પૂરી પાડતાં તેના નિકટમાં રહેલી વ્યક્તિ પૂરી ખાંડે છે: "ને ખૂબ દારૂ પીતો અને દારૂ કીંચા પછી તેને બેઠાસ દાઘતમાં સ્ત્રીઓનો સમુદાય તેને વીંટળાઈ વળતો. તેના અજાણસ ખંડમાં કે બોળનાલખમાં તેની નિકટમાં રહેલી શાઈ પણ સ્ત્રીના સંપર્કમાં આખા સિવાય રહેતા જ નહિ.

"જ્યારે તે દારૂ પીને મસ્ત બની જતો ત્યારે તે સ્ત્રીઓ પાસે ઉઠતો, પણ સમાન રિપતિમાં હોય ત્યારે સ્ત્રીઓ તેની પાસે જતી મેં મળીયેવાર તેના મવચનની દલીલો ખાસ માનપૂર્વકે સાંભળી હતી. એમાં ધાર્મિક સિદ્ધાંતોને સફાઈથી વાસના બર્વાં બનાવી દેવાતાં હતાં. એ કહેતા તમે એમ ધારીશો, હું તમને અધમ જીવન જીવડું છું, પણ એમ નથી હું તમને આ રસતે પવિત્ર કુંડુ છું. આ તેના અજાણસ વ્યાખ્યાનનો સાગ હતો."

૧૯૦૫ના નવેમ્બર મહિનામાં રાસપુટિન રાજ-કુટુંબના સંપર્કમાં અદ્ભુત રામ મટાડનાર તરીકે આપ્યો ત્યારથી ઝારકુટુંબના વિનાશનું તે નિમિત્ત બન્યો. ૧૯મી નવેમ્બરની ઝાર નિહાલસની કાપરીમાં સીધા ને સાદા શબ્દો આ પ્રમાણે છે. "ટોળેલરડ પ્રાન્તના મૈત્રી, જે પ્રસુતો ફિરસ્તો છે તેને અમારે ઓળખવો જ રહ્યો."

આ રીતે રાજકુટુંબનાં માણસોના સંપર્કમાં આવો. વિષમય તથા વિષમી પુરુષ આવ્યો તે હકીકત રહિયા અને વિશ્વના ઇતિહાસના આકર્ષક બનાવો માટે ખૂબ મવાનદાર અને મારજુમૂત છે. ઇતિહાસકારો કબૂલે છે કે એલેક્સિસ મોલોનો જે એકલો વારસ હતો, તે જીવેલું હર્મમાં ન કસાયો હોત તો રહિયા અને વિશ્વને મારે જે પ્રસંગો

ઉપરિશ્લેષ થના પામ્યા તે કદાચ ન જ જાણા યવા પામ્યા હોત. ઐતરી નવી સ્થિતિમાં આવી જતાં તે નિંદાપાત્ર ન બને તે માટે વધારે જાગૃત થયો. એટલે પોતજાગૃતનો સમાજ ગમે તેટલો કહ્યોય બન્યો હોય તો પણ રાજકુટુંબ આખું ખૂબ ચિરત અને નિમિસતી હતું એ ચોક્કસ.

પરંતુ રાસપુટિનનો સંઘર્ષ દીપ્તિપ્રપ્ત માટે હકી-રહો નહિ. તેની હઠકટ મનોવૃત્તિઓને પ્રસાદ મળે, તે જાતની તેની વાતો વધવા લાગી તેની સાથેનો સારીરિક સંબંધ એ પાપ નહોતું, પણ પવિત્ર યત્નો એક પ્રકાર હતો રાજમહેલના પતનમાં પ્રારંભ કરી ચૂક્યા પછી તે એટલે મિદ્ધસપત્ન સમાજનો તે પ્રિય અપ્રખ્યોબની ચૂક્યો. આ મરિંદ અને મસ્ત સાધુભિરિયત ધરુવે કહ્યું હતું કે: હૃદય કુટુંબની મદિનાઓએ તેનું જ સરખું સ્વીકાર્યું હતું અને મેં પણ તેમના પતનમાં સક્રમ તેટલો આનંદ ભોજ્યો હતો.

તેને આંખે અરજદારો ઉજારતાં કાંઈને કાંઈ પ્રકારની આર્થિક મદદ માટે આવતી જીઓ સારિ-તરીખ હતી. તે કાપડેસર પરિચીત પુરુષ હતો. સાધુ-ભિરિયામાં તેની પાત્રી તથા ત્રણ જાગીશો હવંત હતી. તેની પત્ની પણ એમ જ માનતી કે, તેના ઉપર પ્રભુની કૃપા છે અને તે માટે ક્ષમરે જ તેને પસંદ કરેલો છે. અને તેની યુક્તિ પ્રયુક્તિઓની ખબર છે. તેને તેમાંથી કાંઈ જ અટકાવી શકે એમ નથી.

સમાજના ઉપલા ચરને બદલે કરવામાં તેને સક્ર-મતા મળવાથી તેનો હિતસાદ વધુને વધુ આગળ ગયો અને આ પવિત્ર સાધુને સ્વામિ સજનનાર પુરુષ અધમ બનવા નિશ્ચયી બનતો ગયો. રાજરાણી પોતાના પુત્રને બચાવી સકનાર આ એક જ પુરુષ છે એવી માન્યતાને વજ્ર તેને કંઈ જ સમજાતું નહોતું. એક વખત તેણે જારની બગીચા ઉપર અત્યાચાર કર્યો અને તેણે આ હઠીકટ રાજરાણી આગળ ચૂકી ત્યારે તેણે તેની વાત નાકબતી અને એમ-ધારી લોધું કે તેના પુત્રના વિદેશમાં આ સાધુ પુરુષ ઉપર મિથ્યા શેષારેપણ કરે છે. તેની પુત્રીઓની આવાઓની

શરિષાદ તરફ પણ તેણે કુર્લંધ હતું.

આ જ અવસરે પ્રથમ વિશ્વવિદ્ય હારી નીકળ્યો રાસપુટિનની મહેન્દાઓને પ્રત્યક્ષ વેગ મળ્યો. રાજકારણમાં ય તેણે યુગંબુ, સરૂઆતથી જ તેને હોત હવંત પસંદ હતું-યુદ્ધની ચિત્તચારીઓ વેરાય એ તેને ના પસંદ હતું, એટલે રક્ષિતનો એ તેને અર્થનોતેજ જલસુસ માની શીધી. આ અણેપો બે કે સાચા ક્યાં જ નથી, છતાં રક્ષિતનોની માન્યતાની નીચે તે એજ પ્રમાણે, બચાવ લાગ્યો.

પછી ૧૯૧૬ના ૧૬મી નવેમ્બરનો દિવસ આખો કુમારો ખૂબ આકાંક્ષા બાળ્યો થયાં અને રાસપુટિનને રાજવંશનો નિકલન કરનાર તરીકે વર્ણવવામાં આવ્યો. આ સંજ્ઞામાં ૨૯ વર્ષનો યુવાન રાજકુમાર ફેલિપ્પ યુસેપોફ પણ હતો તે રાજકુટુંબની બનરનાક સ્થિતિને માટે જરામદાર એવા રાસપુટિનને સાફ કરવા ત્યાં જ નિશ્ચયી બન્યો અને ત્યારથી જ તેણે રાસપુટિનની પાછળ પાછળ રહી તમામ સ્થિતિનો ઉધારી આંખે બંધાવ્યો કરવા-લાગ્યો.

તેના વિનાશ જેવો રીતે કરવો તેની યોજના થવા બેઠે. જાતીમાંની વેદના મદતી જ નથી, એ નિમિત્તે તેની સારવાર માટે પોતાને. ત્યાં બોલાવી તેનો માટ ખાખા તેણે જીભ મિત્રોનો સાથ મેળવ્યો. કાં સેફ્ટા વર્ટ તેમણે એક હતો. જે રીતે રાસ-પુટિનને આમંત્રણ આપવામાં આવ્યું હતું તેમાં રાજકુટુંબી, જે ફેલિપ્પની પત્ની હતો અને જે સૌ-નર્વ માટે ખુબ ખર્ચાત ધરાવતો હતો તેના મિલકતની વાત પણ સાચી જ હતી આ વખતે તે કિમિયામાં હતી. આ આક્રમકનરને વજુલ વખતની એતી ઇચ્છા હતી, એટલે તે તીવ્ર આકાંક્ષામાં કાવપેચને સ્વીકારી શકેલો નહિ.

સપ્ટેમ્બર ૧૯૧૬ના ૧૬મી, પાંચા, રાત્રીઓ, કેક અને ફાર્મી સારી સજવદ કરવામાં આવી હતી. કિસેમ્બરની ૨૬મીના સત્તરના આગ્રીમાર વાગ્યા ત્યારે તમામ કાવત્રાજોશો એકત્રિત થયા. કે. સેફ્ટાવર્ટ રાજ્યરના માની, હાથ ઉપર, પહેરી લીધા અને આંખે આવેશો પેરી ઉધારી. તેણે કહ્યું કે, એમાં પેટ્રોલ મળી રીકડીઓ હતી. આ ટીકડીઓ તેણે આગળથી

સાથે ધસી અને પછી ફેરતી સાથે તેનો સ્પર્શ કર્યો. તેની અંદર સારી રીતે ઝેર પચુ પછી ઇંટયું. આમાં આખી પાટીને સંદારવાની ખૂબ શક્તિ હતી. આવી જ રીતે દારૂ માટે પચુ પ્રયોગ કર્યો.

મધ્ય રાત્રિએ, રાજકુમાર ફેલિસ રાસપુટિનને તેડવા માટે ગયો. તેની જ તે રાત્રી જોતો હતો. તે માયાળુ પચુ બધાનક હતો. તેણે તેને ત્યાં જ કહ્યું કે, “તેની જિંદગીને જોખમ છે એવી ચેનલથી તેને મળી ગયેલી છતાં હું આવું છું. એ તે હો, પચુ તેનો નાશ કોઈ જ કરી શકે તેમ નથી.”

શરૂઆતમાં નાની નાની વાતો આવી ફેલિસે આ આપવા માંડી અને સાથે ઝેર વગરની કેક આપવા માંડી રાસપુટિન પીતો ગયો, અને ખાતો ગયો. વાતોનો રસ તેણે ય ટપકાવવા માંડ્યો. તેણે પછી તેમની પૂર્વચોજિત વાનગીઓ તેવા આગળ પ્રકવા માંડી રીસપુટિનને તેની કંઈ જ ન પડી હોય તેમ તેના વિરુદ્ધની વાતો કહેતો ગયો તથા તેના ખૂન માટિનાં કોવતરાં ફેરી રીતે નિષ્ફળ ગયાં છે તેમ ખતાવતો ગયો.

અને પછી તે આસ્તે આસ્તે બધું ય ગટગટાવવા લાગ્યો. ફેલિસને આંખે આંધારાં આવવા લાગ્યાં રાસપુટિને દારૂના ખાતો એક પછી એક ગટગટાવવા માંડ્યા એ જોઈને જ ફેલિસ નવાઈ પામવા લાગ્યો. તેણે જોયું કે, રાસપુટિનની આંખોમાં તેના પ્રત્યે વિકલ્પરે સ્થાન લીધું હતું. તેણે કહ્યું: ‘ગાઓ કંઈક સરસ ગાઓ: મારી ખાસ ઈચ્છા છે કે, તમે જ કંઈક ગાઓ!’

પરંતુ ફેલિસે તો તે ક્યારે ઢળી પડે તેની પ્રતીક્ષા કરી રહ્યો હતો અને એ તો ટહોર એકો હતો. તેના મોં ઉપર દારૂ વેરાયેલું હતું. તેને કોઈ જ ગજબગમ્મણ થતી નહોતી. એટલે રાજકુમારે તેને રિવોલ્વરથી પૂરો કરવાનો વિચાર કર્યો. તે જાણ્યો અને તૈયારી કરી પાછો આવ્યો ત્યારે જોયું તો રાસપુટિનનું માથું ટેમણ ઉપર ઢોળેલું હતું રાસ પુટિને કહ્યું કે તે સ્પષ્ટ જોઈ શકતો નહોતો તથા ચેટમાં કંઈક-દર-થવું હતું.

તેણે જ રાજકુમારને કહ્યું: “મને સરખ દારૂ પાવાનો કદાચ મારામાં જામતિ આવે.” એટલે તેણે તેને દારૂ આપ્યો દારૂની અસર સારી થઈ, પચુ તેણે ત્યાં જ ઓનો મામણી મુકી રાજકુમારે કહ્યું: ‘એ અસારે કલ્પ નથી, પચુ પ્રભુમાર્થના કરવાથી તમારી તમામ પીડાઓ અદૃશ થશે.”

માર્થના કરવા માટે તેણે હાથ જોડ્યા એટલે રાજકુમારે રિવોલ્વર બહાર કાઢી છાતી: આગળ જ બરાબર ગોળી છોડી. સાંધનિશ્ચિત વામ બરાટે તેમ તે બરાબરા બાજ્યે અને રાસપુટિન એકદમ કંપી ગયો.

તે છનાપાટ પડ્યો હતો તેની આંખો બંધ હતી. મૂંઝો સત્તજ દવાલો હતી. ડા સેકોરટે થા તપાસીને જણાવ્યું કે તે મરણ પામ્યો હતો. થોડીવાર પછી રાજકુમારને શંકા જતાં તેને તપાસવા ગયો. બારણું ઉપાડી નાંખ્યું, બત્તી કરી શરૂઆતમાં તો કંઈ ખાસ ન લાગ્યું; પરંતુ જ્યારે તે પાછા વળ્યા ત્યારે ત્યાં જ તેને લાગ્યું કે તેની આંખ ઉપાડવાસ કરતી હતી. તે જ વખતે તે આશ્ચર્ય સાથે નિદાણી રહ્યો કે, તે પૂત ફરીર તેના પગ ઉપર જીંથું થતું હતું. કંઈ કંઈયે વિચાર કરે તે પહેલાં તો તે તેના ઉપર ત્રાટકી પડ્યો તેના કંઠા દાઢ તેના ગળાને વીંટળાઈ વલવા, ‘જશક જ બૂજ થાત તો તેનું આવી બનત; પરંતુ તે ત્યાંથી નાઠો દારૂ ઉપર અવાજ-વતો સંભળાયો. રાસપુટિન તેની પાછળ જ આવે રહ્યો હતો બારણું બંધ કરીને તે અંદર પુરાઈ રહ્યો હતો, છતાં તે ઉપાડીને અંદર આવી રહ્યો હતો. રાસપુટિન કોઈક અમલકારિક શક્તિથી ત્યાં આગળથી અધોદારમાં કુપ્ત થઈ ગયો.

બધા સત્તજ બની ગયા હતા, છતાં દંદ નિષ્કથથી તેની પાછળ દોડ્યા અને ‘મારો, મારો’ની જ બોલો પાડવા લાગ્યા તજ દરવાજામાં એક જ અધરથ-ખુલ્લો હતો. રાસપુટિનને જ જરૂરે હતો. કુખા ડેપ્યુટી દોડ્યો ત્યાં આંખો લાગ્યો અને તેને રાસપુટિનને મરી ગયો ત્યાં સુધી ઝુકવા જ લાગ્યો.

રાજકુમાર આ પ્રસંગની વિચિત્રતાથી મહિ
પડી ગયો. જ્યારે તેને જ્ઞાન આવ્યું ત્યારે તે કુમા-
રેશ્વરીના હાથ ઉપર ટેકવી રાસપુટિનના રમ
પાસે પહોંચ્યો. સૈનિકાએ જણાવ્યું કે, તેની એક
આંખ હજી ઉઘાડી હતી, એટલે તે મરી ગયો છે
એમ નહિ કહેવાય. રાજકુમારે તેની બેખરીને
તોડવા માટે ટીપવા માંડી. તે યાદી ગયો અને
સૈનિકા રાજકુમારને ત્યાંથી પાસે જોઈ ગયા.

હસાદસ વિષયોગ કરેલો હતો, બેખરીને ટીપી
નાખવામાં આવેલો હતો એનામાં પ્રાણજીવન જન-
વત્તર હતું કે તેના ફેફસામાં યુગ પાણી હતું. એટલે
અર્થ એટલો જ થયો કે તે હજી પશુ જીવંત હતો.

રાસપુટિનને જન્યુઆરી ત્રીજીએ રાજમહેલના
બગીચામાં ફાટવામાં આવ્યો હતો. આ જગ્યાએ
એક સ્તંભ ઊભો કરવાની જવધંત યોજના હતી,
પરંતુ કન્ટ્રીકલે તેના સ્થળને યોગ્ય જાણી
હાલવામાં આવ્યું અને તેને બાળી મૂકવામાં આવ્યું
હતું.

રાજકુમારને ક્રાંતિ કારની માન્યતાને કારણે
રશિયા છોડ્યું પડ્યું અને પારીસ જઈને રહેવું પડ્યું.

માત્ર સામ્યચિંતાના ખેડૂતોએ જ તેના અવસાન
બદલ શોક પાળ્યો હતો. તેમના મનથી તે મહાન
હતો. કારણ કે નગરના કુટુંબમાં પ્રવેશ એજનો શક્યો
સેહેલો નહોતો. રાસપુટિને ઘણી વખતે કહેલું કે,
તેના મૃત્યુ બાદ રાસવાદ ફેલાયો, અને તે જ પ્રમાણે
ગ્રામ અને તેના કુટુંબીજનોનાં બોલચાલમાં ખૂબ
ફેરો પડ્યાં હતાં, આની પછી રાસયુગ પ્રવર્ત્યો અને
તેમણે સમાજવાદની પરંપરાએ ને આને ચલો
રહી છે તે એની પ્રતીક નથી તો શું છે ?

|||||

સ્ત્રીબોધનું લવાજમ

દેશનું

પરદેશનું

૩. ૬,

૩. ૭. શીલીંગ

જ્યારે શોહસવા કોસ કરવા નહિ.

સ્ત્રીબોધ કાર્યાલય.....અમદાવાદ.

|||||

પ્રેમરાણી

લે : શ્રી. બાલગિ

ઓ ! પ્રેમરાણી ઓ ! પ્રેમરાણી
રૂમઝૂમ કરતાં આવો અમારે આંગણે
એમાં કુંકમમાં સાધિયા મહેકે છે,
કંઈ માયાણુ મોરલો મહેકે છે;
નવજીવન પ્રવરાવો, અમારે...આંગણે
ઓ.....પ્રેમરાણી

રશમ વાસુકો નાગ શા અંધારે,
પ્રેમ-પંખા ગૂંથેલા અંધારે;
લઈ આંખડીને ઉઠાવો, અમારે...આંગણે
ઓ પ્રેમરાણી

મારે હુયે અધાદો ગાળે છે
ને જ્ઞેમનની વોજળી નાંચે છે,
ઝરમરિયો વરસાવો, અમારે...આંગણે
ઓ સ્નેહ સાથી,
તમે અવની જોળંગીને આવો,
દિવ્ય પ્રેમલ દીવડી મગટાવો.

અંતરને જોળખાવો આવું હું આંગણે
હો સ્નેહસાથી હો સ્નેહસાથી

રૂમઝૂમ કરતી આવું
- તમારે આંગણે

આજના સ્વાર્થલોભ પુરુષો સામાન્ય રીતે
પ્રેમને બહાર દબસમૂખ સંતોષવા માટે અશોધિક
પ્રેમ શબ્દને આગળ મૂકી તેને કલુષિત કરે છે અને
પ્રેમરાણી નેરા શબ્દને સંયોગન તરીકે મૂકવા
પણ ચૂકતા નથી. તે માટેનું આ કાવ્ય કાંઈક
સ્પષ્ટતા કરે.

કાવ્યની અભિમુદ્ધિ છે. તે આજના પ્રેમ-
રાણી બુદ્ધિઓને એવો સચોટ જવાબ આપે છે
કે તમારો આંગણે હું આવું પણ પહેલાં તમારે
મારી શરત પૂરી કરવી પાડી. (૧) "તમે અવની
જોળંગીને આવો"

(આ શરત પૂરીના લોભથી અશક્ય છે)

(૨) પ્રેમજ્યોત (૩) અંતરની જોળખ

એ રીતે આજના કાવ્યનો જવાબ દબસ મૂખમાં

માનવીએ મળી જાય છે.

કાવ્યમાં આ રીતે એક સમસ્યા દલ થાય છે. (મંત્રી)

જય રણછોડ !

લેખક: મનમોહન વોરા.

“મને જરી રણછોડરાયના મંદિરનો આરમ
ચીધશે ખાણુ !” એક દીન વૃદ્ધ આદમીએ શામેથી
લોભોઠ, માથે ભમનજરી પાધડી અને રહે બેસ,
વિશાળ ક્ષિપર ધીમે ધીમે હાથ ફેરવતા ફેરવતા,
હાથીના નાના મઠનીયાની માસે માદયા આવતા
રોકને નમ્રતાથી પૂછ્યું.

“સાલા, દુર રહે દુર ! હમણું અડી ભત
આ બેવકુફ ભંગીશ્યોને ઝોલ્યા ઝોલ્યે તો
છાપરે વધારીને ધરમ આખાનું સાચા નાશ વાળ્યું
છે. તારા આપના તોફાર છીએ કે આપે દિ’ તમને
રસ્તો ખતાવ્યા જ કરીએ ? ગોલ...” આવા પવિત્ર
પ્રશ્નાતને પ્હોરે રોકને ‘ગોલકોના’ ચબ્દ મોઢવો
ચોખ ન લાગ્યો. ગોલો લાંઘતા રોકે પોતાને માઝે
પડ્યા.

પેલો વૃદ્ધ જરા આચળ ચાલ્યો.

આ વૃદ્ધ આદમી ભનનો હતો-ટેક-ભંગી-
આણુત-જેને વિષ આજ સુધી તરછોડ્યો છે તે !
તેનું નામ હતું: નરસિંહ. રહેતો હતો: રાજપર નામ-
ના નાનકડા ગામડામાં તે નરસિંહને ભગવાન રણ-
છોડરાય મર ગાળળ અને અણાળ શ્રદ્ધા ! રોજ રાત્રે
નરસિંહ દરીભનખપુએને એકઠા કરી પ્રભુ ભજન
માતો અને પ્રભુનામની ધૂન મચાવતો ! નરસિંહ
પોતાના નિખાલસ સ્વભાવ અને ધાર્મિક જ્વલિને
કારણે હરિજનવાસનો ‘દેવ’ ગણાતો ! નરસિંહને રણ-
છોડરાયના દર્શન માટે હૃદયમાં ઝંખના હતી.

જાળે રણછોડ-જ્યતિ હતી. રાજપરથી દસ
માથે દુર આવેલા આમમાં રણછોડરાયનું મગ્ધ મંદિર
હતું. રાજપરથી આમલી રાતના જમી પરવારીને
નિકળેલો નરસિંહ, સૂરના સોનેરી ફિરજો વિષપર
મંડતા જ શામમાં આવી પહોંચ્યો અને મુજૂર્માં
મળતા ભાવિક મોઢાને રણછોડરાયના ‘મંદિરનો માર્ગ’
પૂછતો પૂછતો આચળ વધતો હતો.

સામે એક ખીન્ને હરિજન રસ્તા પર ઝાડ
હાલેનો હતો. નરસિંહે તેની પાસે જઈને પૂછ્યું:
“લેલા ! રણછોડરાયનું મંદિર કેણી કાર આળ્યું !”

“અરે, આપા ! તમારે તે વળી રણછોડરાયના
મંદિરનું શું શામ પડ્યું ?” પેલા હરિજને આશ્ચર્ય
સહ પૂછ્યું.

“લેલા ! આજ તો છે, રણછોડ જેતી આવે
પવિતર દિવસે તો પરશુના ઘરકન કરવાજ ભોવેને !
લેલા વિષ તો ખરો કેણી કાર આળ્યું એ મંદિર !”

“ભે સંભળજો ! આપા ! એ મંદિરની લઠ
જેવા પુખ્તરીઓ અને વણતો એક મલીટ પથ્થ મંદિર
પાહે ઉભા જ રેવા નહીં ? ! તમને હા હા કરીને
હાટો મેલશે. આજથી પંદરેક દી પેલા દુ-આ
રણછોડ-કુક છે તે ! તેની પાંદે ઝાડું કાઢતો’તો ત્યાં
કુંડના પાણીમાં એક બામણનો સોકરો મળ્યા ખાતો’
તો બચાડો ! બુમાબુમ કરે. એનો હઝો બાપ તીંધા
હોતો’તો પણ છં ખી ન પડ્યો અંદર, હઝો બાપ
હો. ખીજા દેસાવ બામણ અને માણુદું ઉભા’તાં
પથ પડે છં ખીજા ! બાપડો ! સોકરો ! જયારો
જયારો ! એમ રીઘો કરે પથ પડે કાણુ ? મે’ તો
આ દીધું ને શીધે માર્યો છુરોર ! અને સોકરાને
તાણીને કાઢ્યો ખાર ! અરે ! આપા ! ત્યાં તો મારા
પર તમાચા, માણું અને ધોલપાદુંનો વરસાદ જ
વરસવા માંડ્યો. અને મને કહેવા લાગ્યા: કે ‘સાલા
કુક આખાને લટ કરે છે, મે’ કીધું કે: ‘અરે
મા’રાજ ! આપા ! કું’ તો તમારા સોકરાને બચાવવા
પડ્યો ‘તો તે કે ‘સાલા, હરામખાદ, જા’ના કાઢે
છે, અને પછી તો પાછી ન બોલાય એરી, માણુ,
તમાચા અને ધોલપાદું ! આપા, આ મોટા લોકો
તો રોળ અને દોમ કરવામાં હાગ લાગે, પરિચયે તો
બુઝા-ભારી બૂઝા !” પેલાએ પોતાનો ભત અનુ-
ભવ વર્ણવ્યો.

“અરે લેલા ! કાઠનું જુકું ના બોલીયે સહન
લેખાં લેનાર બેઠો છે કાર ઉપર ! લેલા ! બોલ તો
ખરો કેણી કાર આળ્યું. મારા દીન દુખાળાનું મંદિર !”
લેલા કહેતાં તો નરસિંહના મોં અને આંખમાંથી
જલે અધી વરસવું હતું ! મા જેમ નાનકડા બાળ-
કને ‘બેટા’ એ બે ચબ્દો-પ્રેમભર્યા-કહે અને બાળક

જુદું જુદું જુદું જુદું એમ આ દિગ્દશી
, હોવા'એ પેના હરિજનની 'મોટા લોકો' તરફની
અમરદાને આગળ દીધી.

"એ આપા ! આ સડેઠાટ સોધી સડે દાંધા
જવ ! થે મોટું મંદિર ઉજું છે ! " પેનાએ આગળી
ચિધીને મારગ દેખાડયો.

નરસિંહ સોધી સડે આગળ ધપ્યો રજુછોડ-
રાયતી મુર્તિને રૂપતો !-આજા, ઉમંગ અને આનંદ
સાથ ! ત્યાં તો ઉઝા અને વિશાળ મંદિરના કાંચરા
દેખાયા અને નરસિંહનો આનંદ શું ઉછળતો હતો-
શું ઉછળા લેતો હતો ? " અ હા હા....

નરસિંહ મંદિરને આગળે આવીને જોયો રહ્યો
મંદિર લગ્ન દરું, મંદિર હિરણ્ય મહેલ શું ઝખઝખારા
કરું દરું ! સંજે મરમરના મ્હેલ સોપાને સોપાને
અવનવા રંગોની કલાકારોએ રંગપૂરણી કરી હતી !
મંદિરની આસપાસ નિભમ રી લીલીજમ વાડી
હતી. સુમધી પુષ્પો અને તુલસીની મંજરીઓ મહેલ
મહેલ થતી હતી-આખા વાતાવરણને જરી રેતી હતી
જાંસરકંઠના મહાનાદી અનંતમાં પંખા પાડતા
હતા ! ધુપ-દિપના ધુમ આખા નકને ધેરી લાલ્યા
હતા ! શું હતું. અનુપમ એ વાતાવરણ ! જલે સ્વ-
ગંગે જ એક અદેશ ! વળી આજે 'રજુછોડ-અર્ચ'તિ
હોવાથી અનેક ભક્તો રંગે રંગે વજો પરિધાન
કરી, કુલ ફટાક ઘડ મંદિરમાં જતા અને આવતા
હતા.

મંદિરના આવા રંગદગ્ગ જોઈ, નરસિંહ આજે
જ પની મથો, તેના અંતરમાં પક્ષ ઊડ્યો : 'શું
આજ મારો દીન દયાળ, દીના નાથ-રજુછોડ ! આ
મારો રજુછોડ ! ' શું આ જ રજુછોડ ! જેને કુ
વર્ષોથી અંબુ છું તે જ આ ! શું આજ દીનાનાથ
અને વિશ્વવર રજુછોડ ! અવનવા રેશમી વજો મહેરી
અને જુનોસ મીષ્ટાન અને જુનોસ પકત્રાનના થાળ
આડો છે ! આરે દીન-મરિમોને-મશુના જ જાળ-
કાંઠે-જાળ આનંદ સાથે અમ ટાંકણ ચિંતર પણ
નથી મળતું ત્યારે આ પ્રણે રેશમી વજોના નાહક
હાંસા જા ! આરે માનવીઓને પેટ પુરવું અન્ન
નથી મળતું ત્યારે મારા રજુછોડને જુનોસ મીષ્ટાન

અને તેનો પકત્રાનના થાળ ! આ મારો રજુછોડ !"
નરસિંહ આ વિચારમાં હીન ઘડ મથો ! વિશ્વ
વાન યુમાગી જોડો ! એનું મન ઊડે જતરી ગયું !
જીતન કરમાં આવી ગયાંનિ ઉપરાંત તો અવિશેષ
એ દરું કે પોતે જેને આજ સમી જાત્ય મારતો હતો,
એ નિહાળના મુળિયાં હન્યમન્યા હતા ! દિધા ન હતી,
વિશ્વાસ હતી ગયો હતો.

પણ...તો...તો...પ...પ...પ...પ...પ...પ...
પણ-માર લાકડીના માર નરસિંહના વાંસા પર
પડ્યા. અને 'સાલા ! કામટા ! નિચા ! આઈ રજુ
છોડરાયને બટ કરવાને આજો છે' એમ જલુ પુલ
રીછએ એક વધુ લાકડી તેના વાંસા પર જમાવતા
નાડ પાડી અને પછી તો હજી તો ખીજી ન જોલાય
જિવો અનેક ગાળોની સદસનામાવધિ ચાલી !
પુલરીછની સાથે ખીજા કેટલાક ધાર્મિક ભક્તો
ધર્મના રજુજાથે નરસિંહને કાઢી મુકવા આવી પહોં-
ચ્યા હતા ! નરસિંહના વાંસમાંથી 'ટપક...ટપક...
લોહિની ધારા પડતી હતી. તેને સખત વાગ્યું હતું.
૫૬ નરસિંહની રજુછોડ પ્રત્યેના શ્રદ્ધા-આરથા-હોવાને
કારણે તેના મુખમાંથી 'અપ રજુછોડ' - શબ્દો સરી
પડ્યા !

"જેવું ને નાત્રરકાઈ ! કેવો ઢોળો છે આ
ભમીડો ! " એમ કહી નરસિંહને લાકડીના એક વધુ
પ્રદાર કરતા પુલરીછએ કહ્યું. ધર્મ પ્રેમી અલ્પ-
રથોએ પણ પોતાની લાકડીથી નરસિંહને મારી,
પુલરીછને સાથ આપ્યો.

"સાલા ! કામટા ! નીકળ મંદિરમાંથી " એમ
કહી પુલરીછએ છેલ્લો પ્રદાર કરી અને લાત મારી
નરસિંહને મંદિરની સડક પરથી ચાલ્યા જવાની
ચેતવણી આપી

નરસિંહ માંક માંક થોડે ચાલી ચક્રાયો. પછી
સ્તાની એક માણુ પડી ગયો.

નરસિંહનું મન વિમાર-અમરોળે ચડ્યું ! "શું
આજ રજુછોડરાય કે જેને હું-અલ્પ-રમરી પણ
ન સહું" મારા જ સરજનદારને કુ ન જોઈ સહું ?
શું કું તેને જોઈ તો તે બટ ઘડ જાય ? શું આ
પ્રણના ભક્તો ! ભક્તો આવા હોય ? ના ! કદાચી

અભણ નારી

(એકાંકી પ્રદર્શન)

મેખિકા :—સૌ. મદનમોરી ઇન્દ્રવદન દસામ

સ્થળ—અભણ બહેન પોતાના ઘરના અમિતભાઈ
વાસણ માંને છે.

સમય—સવારના દસ અમિતારને.

પાત્રો—ટપાલી, અભણનારી સૌ. અંબા બેન, કોલે-
જીઅન બેન, કોલિલા બેન, સાધારણ બહેલી
વિજયા બેન, ગોતમકુમાર પ્રોફેસરજી ગાંધીવાડી
સિંધુક વજેર.

(ટપાલી કામળ આપતો આપતો પ્રવેશ કરે છે)

ટપાલી:—શ્રીમતી અંબામોરી કાનજીભાઈ કાણ છે ?

અંબા બેન:—આ રહી છું છે કામળ !

ટપાલી:—તો, આ તમારો કામળ છે.

અંબાબેન:—(વિચાર કરી) કામળ, કામળ છે તો
જરા વાંચી સલાખાવોને (આવૃત્તાથી)
કોનો છે ?

ટપાલી:—ના, ના, અમે કામળના કામળ વાંચી
સંભળાવીએ નહિ. અમેને એક મીનિટ પણ
ઉમા રહેવાની કુરસદ નથી. હજી આખા
લગામ કામળો બહેંચવાના છે. આ કામળનો

એ ન બની શકે ! આ રજુમાંક દિનદવાળ નથી !
આ તો છે ધનિકોનો દેવ ! પૈશ્વિકોનો પરમેશ્વર !
અને સિદ્ધિ અને રિક્તોત્તોનો રજુછોડ ! આ તો
ધનવાનોએ ધર્મને બહાને અમને ગરિમોને—જુટવા,
ચૂસવા અને અમારું લોહિ પીવા અને પોતાની
સલા જમાવવા અને કેર વર્તાવવા ઉમેરે કરસો
ચાલિયો છે ! સુવર્ણની જડ મૂર્તિ છે !”

આ આપાતે નરસિંહનું હાથ બધ પડ્યું !
તેનો પ્રાણ પંખેડું જરા રજુછોડને મળવા ઉઠી
મયો ! તેનો દેહ લોહિના ખમોચિયામાં રક્ત-રનાન
કરી રહ્યો !

હર મંદિરમાંથી ‘જપ રજુછોડ’ના મંત્રનાદો
સાથેના નાદ કાનને ફાડી નાખતા આવી રહ્યા
હતા ! ધૂપનો ધુમોડો નાક ગુંગળાવતો આકાશને
ધેરી રહ્યો હતો !

કોડો તો જુઓ. અમે થોભીએ તો ક્યારે
બેઠી રહીએ ?

અંબા બેન:—અરે ! કામળ જરાક તો વાંચી જુઓ.
કોનો છે કામળ ? મને વાંચતા નથી આવડતું
ભાઈ.

(ટપાલી ના પાડી જતો રહ્યો છે)

અંબા બેન:—(નિરાશ થઈ આમતેમ જુએ છે)
અરે ! કામળ જણાતું નથી. શું હશે કામળમાં !
શું છે એમાં વાત...કોને પુછું હવે !
હું અભણ રહી ન જાણી શકું,
શું છે કામળમાં ઉત્પાત...

રે, કામ આવો...

મારે કામળ વાંચી બતાવો.

મારી ઇતેભરી સમાવો

કામ કામળ વાંચી બતાવો

અરે ! કમવાન ! આને તો પાછો સોમવાર,
બધાજ નોકરીએ ગયા હશે. પોળમાં કાળો કામળોએ
જણાતો નથી...

અરે ! હાથે શું હવે કરું,

વિષ પીને મરું ? કે હવે રે પડું...

જરૂર આ કામળમાં કામળું પાડું જ થયોના
કનાચાર હોતો ભેદજી. અને તો આને સવારથી
જ અપહુનક થયા કરે છે. મારી જમણી આંખ
કટલી પડી ફરકે છે !

(એટલામાં એક કોલેજીઅન બહેન ત્રાપી
પસાર થાય છે)

ઓ બોનો ઓ બોન ! જરા આમ આવો તો
કોલિલા બેન:—શું છે તે આ બાઈ અને બોલાવ
બોલાવ કરે છે ? (પાસે આવી) શું છે બેન ?

અંબા બેન:—બેન બેન આ કામળ તો વાંચી
સંભળાવો.

કોલિલા બેન:—કામળ વાંચવાની મને હવે કુરસદ
નથી મારે બસીથી કોલેજમાં જવું ભેદજી
કામળ ખુબ થઈ ગયો છે.

અંબા બેન:-૨, ૩, બેન! જરા કાગળ વાંચવામાં મોકું નહિ થઈ નય.

કાકિલા બેન:-ખરા તમે તો તમને આટલો કાગળ વાંચતાં નથી આવડતો! હજી આ જમાનામાં પણ આવાં અજણ ઘેરા પાયા છે ખરા.

અંબા બેન:-બેન જ્યારે તો ગામમાં ગામના હોય. ત્યાં નિશાળ તોઈ, અમારા માથાપે અમને લાગ્યા નહિ...

કાકિલા બેન:-તેમાં હું શું કરું? મને હમણાં દુરસદ નથી.

(વટમાં જતી રહે છે.)

અંબા બેન:-અરે ૨! હું બધી નહિં ત્યારે જા દયાને? (પાછી વાસણ મળે છે)

શું લખ્યું હશે કાગળમાં? કાનો હશે એ કાગળ? એ તો મયા તે મયા. કાગળે નથી લખતા, પણ મોઢ મને કાગળ લખીને શું કરે પીતારા...! (જરા દૂર નજર કરે છે, ત્યાં કોઈ જવું જણાય છે) ઓ બોન, ઓ બોન! જરા...

વિન્ના બેન:-(પાસે આવી) કેમ શું છે બહેન?

અંબા બેન:-જરા આ કાગળ નાંચી સંજાણોને અંદર શું લખ્યું છે બેન?

વિન્ના બેન:-લાવો નેઈ...ઝાહોહો! અચરે કન વાંકાચુકા લખ્યા છે! બહુ વ માતા એ નથી કાણે લખ્યો છે, આપા વાંકા ચુકા કાગળ?

અંબા બેન:-તો તું જ કને બેન કાણે લખ્યો છે તે?

વિન્ના બેન:-કોઈ બહુચો લખ્યો લાગે છે, બહુચો ખરાબર સમજાવું એ નથી એવું લખ્યું છે તો!

હું, મુંબાઈથી છે કાગળ મુંબાઈથી.

અંબા બેન:-ત્યારે હો એમને જ હશે એ કાગળ વિન્ના બેન:-કાનો? તમારા.....એ મુંબાઈથી

છે? એમને.....શું એ લખે છે? હું સિનેમા જોવા ગયો તો ત્યારે મારા મારી થઈ ને ત્યાં કોઈ ખદમાંસે, મારે બેટ ખીસી કાતરી લીધું, તથા હવે જાણે મરું છું એવું એવું કાંઈ લખ્યું છે તમારા વરે, બહેન, કોઈ ખરાબર વચ્ચાડું એ નથી ને સમજાવું એ નથી, શું લખ્યું છે તે, અચરે કેવા વાંકા ચુકા કાગળ છે તમારા એવું...

અંબા બેન:-માપરે બાપ! મુંબાઈ તોઈરી શોખા મયા તો ત્યાં ખીસી કાતરાણું, હવે એમનું શું થયું હશે! બેન આગળ શું લખે છે જરા વાંચો તો ખરો.

વિન્ના બેન:-કોઈ સમજાવું નથી. શું લખે છે તે મારે મોકું થાય છે બેન, ઘેર ઇકરા એકલા મુઝીને આવી છું હું તો જાઉં છું.

અંબા બેન:-ઓ ભગવાન! અમણની કેવી દયા થાય છે? નથી કોઈ વાંચનારું મળવું.

(દૂરથી ખાદીનાં કપડાં પહેરેલો, હાથમાં ચેલી પકડીને એક યુવાન જતો હોય છે તેને જોઈને)

અંબા બેન:-ઓ ભાઈ! જરા જામ આવી મારે આ કાગળ વાંચી આપોને.

ગૌતમ:-શ્રાવે બેન! તમારો કાગળ, (કાગળ વાંચે છે) કાગળ મુંબાઈથી પરમ દિવસે લખેલ છે તેમાં લખે છે.....

સૌ, અંબાજીરી,

હું મુંબાઈ સુખરૂપ પહેંચી ગયો છું રહારી ફરે કરીચ નહિ, તું તારે હેમ એમ રહેને ને પૈલા જોતા કરાવતા હોય તો માથુપરે જઈ પકામમા પાસે જઈ, લઈ આવવને, હું તોઈરી શોધું છું. પણ હજી મળી નથી. મે ચાર દિવસમાં મળી જશે. પછી હું અહીં ચોરડી રાખીશને તને જોલાવીશ. ખીસું કાશે હું સીનેમા જોવા ગયો ત્યારે ત્યાં મારે બેટ કોઈ ખદમાંસે માટું ખોરસ કાપી લીધું. તું તેમાં ને ઘેરથી પૈલા લાવેતો તે બધા લઈને નારતો હતો, ત્યાં મેં એને પકડ્યો ને મારે માર્યો. પોલીસ આવી સાલાને પકડી બધ. તું ફરે ચિંતા કરીચ નહિં. કાગળ આપણી પકડાવના નારણુકાઈ પામ્યો લખાવને.

લી. કહાનજી નાયાલાઈ

અંબા બેન:-ભાઈ! તમે આભા તો આ કાગળ વાંચાવો. નહિં તો હું તો અજણ રહી, બધા વગરનું તે કોઈ છવન છે!

ગૌતમ:-તમારા જેવા તો બેન, લખા અજણ છે આ દેશમાં તમને લગાવવા અને રાષ્ટ્રીયતા જોલી છે તેમાં તમે આવો તમને એક માસમાં

લખતા થીજી દર્શુ
અંબા બેના-ભાઈ ! એ અમાગ જેવા મોટી ઉમ્મરના
નેતે કેરી રીતે હવે બાણુનાં આવડે ?
ગૌતમ:-તમારા કરતાએ મોટી ઉમ્મરના ભાઈ,
ખડેનો આવીને બણે છે ને બધા જેવા ત્યાં
હે'સ'ગી બણે છે મોડા દિવસમાં તો વાંચતાને
લખતા આવડી જશે.
અંબા બેના:-ત્યારે તો હું આવીશ ભાઈ ક્યાં આવી
તમારી રાધિવ કાળા ?
ગૌતમ:-અહીંથી ખડુ હું નથી, ખડેનો પછી બધી

આવે છે ફી મુદ્દને રાખી નથી. તમે બેબેને
પંદર દિવસમાં તો તમને વાંચતા લખતા
આવડી જશે ચાલો હું તમને હું નમસ્તે
(બધાએ.)
અંબા બેના:-તો વરસતા યજ્ઞે ભાઈ ! હું જરૂરી
બાણુનાં આવીશ, ભાઈ
(સ્વગત) બેબેનાં આ ગાંધી આપુતો માણસ
બાણે છે-તેવો ભાઈ ભાઈ છે ?
(પાંડો પડે છે)

: કૂરતા :

(ચક્રવર્તી)

માથુકને શોભાવવા ફૂલો ચૂંટી માળા શુધી	
પણુ શુદ્ધાભો ચૂંટતાં એ એ અરે હા ! કૂરતા	૧
ખારો સતમતા રાહમા પાગલ બુએ છે વાટકી	
ના અરમ પણ હા ફેરબુ' દિલ્લારની એ કૂરતા	૨
શુલથનોને પ્રેમથી હું ચૂમતો ને ભેટતો	
કંટક અરે માર્યા મને એ શુલથનોની કૂરતા	૩
દિલ્લઝાના તારના સંગીતમાં થેલું બની	
પ્રાણુ ખોલે હરિષુ આ સંગીતની એ કૂરતા	૪
ઠાકર લગાવી એકલો આશક અરે ક્યાં બાય છે ?	
લૂછયું નહિ આંધુ અરે આશક તણી આ કૂરતા	૫
રાત્રે ચમતર્માં મસ્ત યે આ બુલબુલો યાં ગાય છે:	
પણુ ચેન હા ચોરી જતાં એ બુલબુલોની કૂરતા	૬
વાટ ભેગાનું કહી દિલ્લાર પાછો ના ફેરી;	
પાગલ ઉપર હસતી હતી દિલ્લારની એ કૂરતા	૭
માથુકને આલિંગતાં ના ખારથી ચૂમી ભરી	
ના ઈશક પાચી મસ્ત યે આશક તણી એ કૂરતા.	૮
રાત્રે પિયુને ભેટવા દિલ્લાર ખુપતી બાય છે,	
નિંદુર ધર્ષ બોલે હસે છે ચંદ્રની એ કૂરતા.	૯
માથુકની યાદી અરે મેં પોષી હતી.	
પણુ ચાહ દુઃખ હૈ બાય છે સ્મરણો તણી એ કૂરતા.	૧૦

લેખક : ડાહ્યાભાઈ પટેલ. સેરીસ્ટર એટલે

છોકરાઓ માટે!

ડોંગરે બાબામૃત

પીવાથી રૂબટ પુબટ થાય છે. જોથી છોકરનાં
ઉછરતાં શરીરને ઘણી સારો મદદ મળે છે.

માલીક — કે. ડી ડોંગરે કું મુંબઈ-૪.

એલ્યુમિનિયમનાં વાસણો

શુદ્ધ એલ્યુમિનિયમમાંથી બનાવેલાં રસોઈ માટે
સર્વોત્તમ સ્વીકાર્યાં છે

‘ક્રાઉન’ માર્કવાળાં વાસણો શુદ્ધ એલ્યુમિનિયમમાંથી જ બનાવાય છે એટલે
તેઓ વધુ અને વધુ વપરાય છે વજનમાં હલકાં, કઢઈ કરાવવાની
કડાકૂટ નહિ, ઘાટમાં મુંદર અમારાં એનોડાઈઝ કરેલાં
રંગીન વાસણો લેટ માટે અજોડ મનાય છે

જીવણલાલ (૧૯૨૬) લીમીટેડ

—: ક્રાઉન બ્રાન્ડ વાસણોના બનાવનારાઓ :—

કલકત્તા — મુંબઈ — મદ્રાસ — રાજમહેન્દ્રી — રંગુન — એડન

સ્ત્રીઓ પર અત્યાચાર

બોલાવ રહેલ પર-સ્ત્રીઓ પર મુળતઃ અત્યાચાર માટે અને સખત નહરત જાહેર કરીએ છીએ અને સૌરાષ્ટ્ર સરકારને વિનંતી કરીએ છીએ કે આ કેસમાં સંપૂર્ણ તપાસ કરી મુન્હેશરને બારે સખત કરી લોકો પર દાખલો બેસાડવો નોંધ્યો ઓછો પરના અત્યાચારની બાબત પર સરકારે સખતમાં સખત પગલાં તાત્કાલિક બરવા નોંધ્યો. આવા કુબુલ્યો અટકાવવા માટે સરકારે જલ્દ પગલાં બરવા સિવાય છૂટકો ન નહીં અને જવિખમાં આવા અત્યાચારના કેસો ન બને જે માટે કાયદામાં આવા પ્રસંગો પરત્વે દેહાત દંતની શિક્ષાની નોંધવાઇ કરવી નોંધ્યો. અત્યાચારના બોજ બનેલી બહેનો પ્રત્યે અમે સહાનુભૂતિ દાખવીએ છીએ.

×

રાણી મહારાજસીંગ સાફ કરશે,

મુળર્થ સુધારણના આફ કામદારોને અંત નો માલુ માસમાં નહિ આવે તો મુળધને સ્વચ્છ રાખવા સહેરની મહિલાઓને પોતાની ફરતેનું બાન કરાવવા અને તેમનામાં સેવાવાવનાનો દાખલો બેસાડવા મુળધના મળનરના પત્ની રાણી મહારાજસીંગ જાતે કમરે સાડી પીટીને તેમજ હાથમાં ખાફી અને આફ પકડીને મુળધના રસ્તાએ વાળવા નીકળી પડશે.

×

શિદ્ધનમાં સ્ત્રી અફેસરો

શિદ્ધનના સ્ત્રીઓ માટેના શોધી લશ્કરી ફળમાં આરોગ્ય રીતસરના અફસરપદ માટે તાલીમ લેવાને

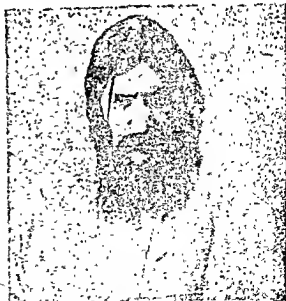
યોગ્ય જણાય તેવી ઓછોની કરતી કરવા માટેની એક યોજના દાખલ કરવામાં આવી છે. સંસ્કૃત ખાલેની શાળી જશ્કરી. વિદ્યાપીઠમાં જેમ પુરુષો તાલીમ માટે દાખલ થાય છે તેમ સ્ત્રીઓ માટેની આ યોજના છે.

×

મહાસભામાં મહારાણી

અમલકોટના મહારાણી કે જેઓ વડોદરા મહારાજના બહેન થાય છે, તેઓ કશિસનાં કિશીલી સભ્ય બન્યા છે. તેમણે ખાદી પહેરવાની શરૂઆત કરી છે; અને જવિખમાં કોમેસ તરફથી તેઓને ધારાસભામાં કિસા રાખવામાં આવે એવો સંમત છે.

×

[રાસપુટિન: સ્ત્રીઓને ચતુનો લેખ વચો]

ખેડા:-મંદી નદીમાં ટોડી ઉધી વળતા ૫ હીઓ
કુળી જગા પામી છે. એના હેમાચાર પ્રાપ્ત થાય છે.

અમદાવાદ:-પર્લાદી કાંચકુન ખતી એક મુસ-
લમાન બંધને એક પોલીસી મુસલમાન બાઈએ
દગખા સમાચાર મદાર બગા છે. પોલીસ તપાસ
ચાલુ થયે છે.

રાજકોટ:- તા. ૨૧-૭ તાજે દાઉદહોદ પાસે
એક બાળકી મોટરના અકસ્માતનો ભોગ
ખતી છે બાળકીને ઘરેલજ હોસ્પીટલમાં ખસેડવામાં
આવી છે. પોલીસ કેસ થયો છે.

તા. ૧૨, ૭ ધમધમ રાત્રે સદરમાં જુનાગઢ
હાલિસ પાસે એક મોટર અકસ્માત થયો જે બાળા-
ઓને હાલ થયેલ છે મોટર ક્રૂપવરે મોટર પુર
જોરથી ટોકાવી મુખી હતી તેથી તે પકડી શકાયો
નથી. બાળાઓને સારવાર માટે હોસ્પીટલમાં મોકલી છે.

ચીમનલાલ નામના એક સોદાબા જુવાને
પોતાની યુવાન પત્નીને સળગાવી દીધા બદલ રેકા
થયો છે. આ કેસમાં એક બાઈએ બધી જ ચોક્કા-
વનારી જુવાની આપના સમાચાર મળે છે.

છીલખા:-દરબારના જગીયાના કુખમાં એક
બાઈએ પત્નીને આપઘાત કર્યાના સમાચાર મલતા
તાં મોટી મદ્યાર-ફેલાઈ છે.

વડોદરા:-શ્રી. સરલાબહેન વડોદરા છોડી જતાં
હોવાથી ચીમનલાલ ઓ સમાજ તરફથી તેમના
માનમાં એક સમારંભ યોજાયો હતો.

અમદાવાદ:-શ્રી કપીલાબહેન છોટાલાલ કંસારા
ઘાતિનાં પહેલાં જ ઓ પ્રિન્સિપલ છે. તેમને માન
પત્ર આપવા એક મેળાવડો યોજાવામાં આવ્યો હતો.

શ્રીનિર:-સેમવા મામના ક્રિસિસ કાર્પ-
કર્તાના જે પુત્ર વધુઓ શ્રી. હંસાબહેન અને શ્રી.
મણીબહેન (રેખા બહેન) ચાલુ રાત્રે કવેં યુનીવ-
ર્સિટીની છાં. એ. ની પરીક્ષામાં પાસ થયાં છે.

કાનપૂર:-પદેશ એન મરેનાનાં પુત્રી કે
વિધુલા મરેના ચાલુ કાવેં આમા કુનિરિષ્ટિની
એમ. બી. બી. એસ. ની પરીક્ષામાં ઉત્તીર્ણ
થયાં છે.

૭૨ વર્ષે લગ્નનો લાગો:-મ. પી. મમરનામી
નાયકર નામના એક - જાહેર કાર્યકર કે: જેમની
ઉંમર ૭૨ વર્ષની છે તેમણે ૨૬ વર્ષનાં મધુ
અમાયર સાથે પરવાના સમાચાર મળે છે.

તરીઆ:-(મધ્ય) મહાત્મા નામની એક માછીની
છોટી ધુળીઆ જનાજ દગાવવા જતી હતી ત્યાં
રસ્તામાં ડેલાક કોલ મળ્યાં તેણીથી અખિમાં
ધૂળ નાખી કુંડી તીધી અને પછી ફીસી દઈ મારી
નાખી સાથે જે માછ હતી તેણે જઈ મામમાં
ખબર આપવાથી આ લોકો પકાઈ ગયા છે. પોલીસ
કેસ થયો છે.

૧૦ વર્ષની માતા:-મેરુનીલીના નામની છા
વર્ષની ત્યાં છતીનોઈલ નામની ૧૦ વર્ષની બાળ-
કીઓએ વદકદમાં જન્મ આપેલા તે જાક રાક્ષાલી-
મેરી નામની ૧૦ વર્ષની બાળકીએ એક જુનાબનો
જન્મ આપ્યો છે. તેના બાળકનું વજન સાત
રતલ છે.

થરકદ-પાણી વરવાનું કામ કરતી એક બાઈને
કાકે ઉંડતરીકરી મજબૂતી કરી અમાની જલુખાં
આવે છે.

કુમ્મયા-ચીખલી તાલુકાના જોધવ નામના
અખમાં એક અનાલિસને માછલુ સાથે પરજાની
કુખનો કિરસો બન્યો છે.

મુરત:-પાતાળી હનુમાન આગ એક બાળકીનું
સખ મલી આવતાં પોલીસ તપાસ ભલતી રહી છે.

જાતિ નામની એક બાઈ એકએક યુમ થયાના
સમાચાર પ્રાપ્ત થાય છે.

વડોદરા:-શ્રી મુર્તિના રેસાઈ વડોદરા કોલેજ
યુનિવર્સિટી રીપ્રેઝેન્ટેટીવ તરીકે ચુદાયા છે.

(‘નારી સપ્તક’ના લેખક)

મહેસાણા - મું નિશોજના કાન્તિલાલ સદા.
ઉં. વ. ૧૫ ૪૬૬ માં મેળવી પહેલે નંબરે પાસ થયા છે.

હાંગ- મહિલા પરીવહન પ્રમુખ હિમિલા મહેતા
કાંગ પ્રેસનું અવલોકન કરવા ગયા છે.

વડાદરા-શ્રી ચીમનલાલ માલોદલાલ આદશાદનાં
પુત્રી શ્રી. દસુમતી બહેન ભેડે રમણલાલ પોરના
પુત્ર સુભાષચંદ્ર રમણલાલ પોર સાથેના લગ્નથી
હુટા છેડા મથા છે.

મે. ન્યાયાધીશ સા જજાવ્યું છે કે-આ ગાંધી આ
છાત્રી માટે ઉપયોગના નથી. આથી તેઓ કામચલાઉતઃ
માણસાર્થમાં તે છે સાવ માણસાર્થ વિદોષા નથી.

ભુજ: (કન્) કું તિયોતપા સેલકર દેસાઈ
આ વિશાખમાં નામર ગામમાં આ બહેન પહેલાંજ
પ્રેમ્યુએટ થયા છે.

-: નવાજૂની :-

લેણીઓ વસે ત્યાં કુતારા ભૂખે ન મરે-
ધારી તાલુકાના છત્તીઆ ગામે બેસુઆ આવેલા
પોરને ભોળવી ખદારજામ મોકલ્યો ખાણમાં રૂ.
૧૫૦ અને બીજો સામાન રખાવ્યો પોરની જે

દાખરીનો લાભ લઈ કુતારાએ બધામાલ ચાંચી કરી
રૂ.૭-ની કરી મથા. પોરે આખા ત્યારે ભણ્યું કે
રીફિ સિદ્ધી મેળવવાના બદલામાં હતું તેઓ શુભાંધું

અજબ કુદરત-ગાયના પેટે વાઘનું બચ્યું
જન્મ્યું.-કેડીનાર તાબે દરમહી આ મામમાં એક
માથે વાધના બચ્યાનો જન્મ આખો છે પ્રાણીશાસ્ત્ર
ના નિષ્ણાત તે બાબત તપાસ કરી રહ્યા છે આ
બાબત એ રખારીએ પણ કહ્યું કે-તે ગાય મર્જવતિ
હતી ત્યારે જન્મમાં વાધે તેના ઉપર તરાપ મારેલી
તેથી આમ થવા સંભવ છે.

વડ ખાળ-વડો વચ્ચે ઉછરેલો માનવ
ખાળો:-લખનોની ચાંચી રખારકે દોસ્તીટખમાં આંચો
એક ખાળક આવ્યો છે. જે ખૂબ ન્દાનો હતો.
ત્યારે તેને વડો ઉપાડી ગયેલા ખૂમ લાંબા વધો
વિતાવી પાછો આવતાં તેનામાં માણસની એક ટેવ
રહી નથી. બધીજ વડોની ટેવમાં ટેવાયેલો છે તે
બાંધી પણ સાતો નથી.

માછલીના પેટમાં રૂ. ૨૫૦૦ પકડાયા:-
કલકત્તાના જહાનિ અધિભારીએ ફિલકટ રેફને
“હોલ્લ” નામની માછલીના પેટમાંથી રૂ. ૨૫૦૦
પકડી પાડ્યા છે એક રામી તેને પૂર્વ પાકિસ્તાન
લઈ ગતી હતી.

બહાલા નેતાશ સુભાષમાણુશ-એઓશ્રીના
છવતા હોવાની વાતો અનેક પત્રોમાં અવારનવાર
અનેક રીતે આવે છે તાજેતરમાં વિદેશથી પાછા
ફરિશા કરદગાભુએ એવી જાહેરાત કરી છે કે-નેતાશ
છવંત છે. અને એમનું અવસાન એ એક દંતકથા
છે, તેઓ કુંક જમમર્જાજિ હિન્દ આવશે.

દેવીએ સ્વપ્નું આપ્યું અને ઉકરોનું માથું
ઉડાવી હીકું:-મદ્રાસ કાકુકારા ગામ ના કાલીમુકુરીકર
નામના માણસને કહેવાય છે કે રાત્રે સ્વપ્નામાં
પોતાના પુત્રનું જતીદાન માગ્યું અને નવે તે પછી
તે જતીદાન આપ્યું. આ જાળવ પોલીસ કેસ થયો છે.

અજબ ખૂની:- અમેરીકામાં એક ખુનીએ
નવ માણસનાં ગળાં કાપીને રસ્કમાંથી એક એક

ગ્રામસ મરમ થોડી પીને તેઓની લાસોને તેમજમાં
જાગણી નાખી છે. આનું મામ તે-નર રાક્ષસ ! !
પોલીસે આ ગુનેગારને ફાંસીની સજા ફરમાવી છે.

ગુન્હાતીત માનસની મુધારણા માટેની અનોખી શાળા

હટસમાં રાયરટન ખાતે એક ૫૦ ખંડની
હવેલીમાં પા. ૧૨,૦૦૦ (રૂ. ૧-૬ લાખ)ના
ખર્ચે એક નવીજ જાતની શાળા ખોલવામાં આવી
છે. આ શાળા ગુન્હાતીત માનસ ધરાવતા છોકરાઓ
માટે છે. અહિં કંઈ શારીરિક શિક્ષા કરવામાં આવતી
નથી. પરંતુ શાળાની સમિતિમાં દર અઢવાડીએ મરાઠ
વર્તણૂક, રીત જ્ઞાત વગેરેની ચર્ચા કરવામાં આવે છે.
છોકરાઓ આ સમિતિના સભ્યો હોય છે. આ
શાળાના વડા મિ. એમ. એમ. સાધુમન્ડસ નવીજ
જાતની શિક્ષાઓ ફરમાવે છે. જેથી કે-ને કાઈ
ગદા અને ફરીદી છોકરા હોય તો તેને ખીળ છોક-
રાઓના ખંડમાં તેમના કપડાં અને ખીજાના વગેરે
સ્વચ્છ અને સુવ્યવસ્થિત રાખવા માટેની જવાબદારી
સોંપવામાં આવે છે અને આ રીતે તેના માનસને
મુધારણાના પથે વાળવામાં આવે છે,

હિંદનમાં પરિચારિકાઓના ' પગારલું ' ઉંચું ધોરણ

હિંદનના દવાખાનાઓમાં કામ કરતી પત્નિયા
રિકાઓના પગારમાં સાદા એવો વધારો કરવામાં
આવ્યો છે. પ્રથમ વેડની વડી પરિચારિકાઓ રૂ. ૬૬
પરિચારિકાઓ અને નેધાએલી મદદનીશ પરિચારિ-
કાઓ અનુક્રમે વાર્ષિક પગાર પા. ૩૦૦, પા. ૨૪૦
અને પા. ૨૨૦ મેળવતી હતી તે હવેથી અનુક્રમે
પા. ૩૬૫ પા. ૨૯૫ અને પા. ૨૮૫ મેળવશે

સ્રી-નિશાન બાળો !

શાહી વિમાની ફળીનાં નાના હથીવારો માટેના
મંજૂની બિરલી ખાતે ચોખ્ખા રહેલી વાર્ષિક હરિ-
ફાઈમાં પહેલીજવાર સ્રી-હરિફા લાગ લાઇ રહી છે.
સ્રીઓ માટેના શાહી વિમાની ફળીની ૫૦ ઉપરાંત

સ્રી સભ્યો રાયફલ-રીવોલ્વર વગેરેની જુદી જુદી
હરિફાઈઓમાં ઉતરી ગઈ છે આ સાથ આ ફળીની
ટુકડી પહેલીજવાર ઇન્ટર 'સર વિસીક કપ' છતી
મઈ હતી.

' પગારખા ' પર શાહી કુટુંબની અસર !

સામાન્ય રીતે મોટા માણસો જે કંઈ કરે કે કહે
તે એકદમ આદર્શ અને અનુકરણીય હોવાય છે.
આનું એક મુદ્દર ઉદાહરણ આ રજીું હાલ લંડનમાં
સુદર ભુગ રંગના ફીલ્ડયરપ જોડા એકદમ લોકપ્રિય
જાતી બધા છે. આનું કારણ એ છે કે રાજ્યોને તે
ખુબ પસંદ છે રાજકુમારી ઇલિઝાબેથને સાદા પગ-
રખા ગમે છે પણ રાજકુમારી માર્ગરેટ જોડાની
પસંદગીની ખાતરમાં મજાજ ચોક્કસ અને ચિવલ
વાળા છે

પરિચારિકાઓ માટેના આંતર રાષ્ટ્રીય શિક્ષણક્રમ

બ્રિટિશ કાઉન્સિલ તરફથી પરદેશીની પરિચારિ-
કાઓ માટે ખાસ શિક્ષણ ક્રમ પહેલીજ વાર યોજ-
વામાં આવ્યો છે. તેમાં ૧૨ રાષ્ટ્રોની પરિચારિકાઓ
નિષ્ણતાનો સમાવેશ થાય છે તેઓ આ માટે જે
અઢવાડિયા રોજી રોકેલ છે-કના આરોગ્ય ખાતાના
સહયોગથી આ કાર્યક્રમ ધરો કાઢવામાં આવ્યો છે.
અને શિક્ષણ ક્રમ એડિનબરો ખાતે ચોખ્ખો. લાગતી
વગતી વિવિધ રમણોની પ્રત્યક્ષ મુલાકાતો પણ ગોઠ-
વવામાં આવી છે.

બાળકને અભ્યાસ માટે પાણુ જ્યાં પિતા
ઉપર કોઈમાં ફરિયાદ કરવા પડે છે-એક બાળ-
કને શણગારો ખૂબ જ શોખ હતો, તેનો પિતા
તેને જીવિકા માટે તોફારી કરવા ફરજ પાળતો અને
બાળક કોર્ટમાં જઈને ફરિયાદ નોંધાવી ત્યાં તેનો વિજય
થયો. તેનો અભ્યાસ શરૂ થયો છે.

લંડન:-એક ગાય જે ટંક મલીને ૨૦ ગેલન
(૯ રનલ સત્રા જે મધુ) દૂધ આપે છે. આ ગાયના
દુધમાં ઘીનું પ્રમાણ ૧૧ ટાઝ જેટલું છે,

સીનેજાત

તમે જાણો છો કે ?

— મુમતાજ શાન્તીને બાળકો બહુજ ઝમે છે પોતાને જતાં ન થતાં હોવાથી તેમણે હાલમાં એક છોકરો દત્તક લીધો છે.

— સથુણા-રાધા અને તારા એ ત્રણે સહોદર બહેનો છે અને તેઓ મદ્રાસી હોવા છતાં ગુજરાતી ભાષા પર કાણુ સારો ધરાવે છે.

— મારતર છન્નાલાલ બંતે મીર છતાંય તેમની રીત બાત રહેણી કહેણી હિન્દુઓને છાને તેવી દ્રવ્ય કોમની છે તેઓ પરણેલા છે અને તેમને દંપતિ પ્રમ એવો જાદ છે કે, તેઓ પતિપત્ની સુલભરનો વિશેષ રાહી શકતા નથી જેથી સુદીંગમાં પણ તેમના ધર્મ પત્ની સાથે હાજર હોય છે.

— આજની સીનેઆલમમાં ખૂબજ પ્રસિદ્ધિ પામેલ સુરેશ બાલુ આને રૂ ૫૦૦૦૦ ની માગણી કરે છે. પૂર્વે પાંચજ રૂપીઆમાં એકસ્ટ્રામાં કામ કરતાં હતાં; જોઈું નસીબની ગલીહાડી આ કહેવાય, બીજું એ કે શ્રીમાન રેવઆનંદની કૃતીમ પ્રણય અદાકારી એ સાચી ગ્રીતી નાં અંકુરો રોપાયનાં સમાચારો પણ સાંભળમાં આવ્યા છે.

— બાણીતા નિર્માત્રી અને એક સમયની સીને આલમની મશહુર ગાયીકા જદન-જાઈું જેઓ બાણીતી અભિનેત્રી નરગીસ ની માતા હું હૃદય બંધ પડતા અકાળ અવસાન થયું છે.

— વેવીશજમાં મીસ અંદ્રેજેઆ એક નિરાશ્રીત છે, મુજ સિંધના છે, છતાંય

(મીમ અંદ્રેજેઆ)

ગુજરાતી બાપાનર સારો માણુ ધરાવે છે તેમણે મુજનામ માયારેવી છે. અને પગેલા છે.

— મુજઈમાં પિત્રચેની પડાપડી જાગી છે જોકે એ હવે કોણ વીનર નો રેકાર્ડ તોડે છે.

— ના ૨૮ મીથી કેનીજ મુખરને આંગણે જ્યારે કેપીટલ, ન્યુરોસન, અને નેપથ્યુન (વાંદરા) એમ ત્રણ છત્રીધરેમાં સેન્ટલ ફિ. ડિસ્ટ્રીબ્યુટર્સ તરફથી નરગીસ આર્ટ કન્સર્તનું અંજુમન રીલીજ થયું છે અને ઉમરખામ ફિલ્મમનું લીબર્ટિ પિ રીલીજ દાદા કમલ, એક્સેલ મીયર, જય હિંદ અને રીવોલીમાં રજુઆત પામ્યું છે.

— રૂપેરી પરદ ની એક વખતની જુની નદી રામખ્યારી એટલે અકસ્માત થતાં અવસાન પમ્યા છે.

ફીલ્મ લાઈટ માસિક

જેમાં વિવિધ વાંચન આપતું ગુજરાતનું સીને આલમનું પહેલુંજ માસિક પત્ર છે.

ફીલ્મ લાઈટ, પોરમસાદ રોડ, અમદાવાદ

તમારી મુલાકાતે!

આવશ્ય મામના વરસાદના અચૂપાચૂપ
નપટા આવ્યા કરે છે. અને એવા પ્રસંગ
માં અફલાદીયામાં મીસ ઉસાકુમારીના મકાન
આગળથી પસાર થતાજ બનવા પામ્યો હતો.
તેમ સમયે અને ઉસા કુમારીની યાદ
આવી અને એક પથ દો કાજ ની કહેવતે
૧૧ વિચારોને ચોત્કાસન આપતાં હુ એક
દગ દાદર ચઢી બેસ વગાડી કે ઘૂરત રામએ
આવી ફરવાળે બોલ્યો મે માફ વીઝીડીગ
કાડ' ગેકવવાની સાથેજ જાણે મારી સમક્ષ
જનની સમક્ષી હોય તેવી ગતે એક શરમીયુ
અન બધું વદન કર્ષ આખેલી અમિદારા
આફ'બકત કરવા ઉત્સુક જાણાયુ તેમને જોતાજ
મે કહ્યુ ?" નમસ્તે ? ઉપાટેવી ?

‘ મી મગરે બરમાં છે કે ? ’

ઉસા કાકધી હાકારમાં ઉત્તર આપતાં
જણા યુ

આવો, બેસોને

હું અજ્ઞ જઈને સોફા પર બેઠો ત્યાં મી
મરાતે પણ દાજર ચઢીને ચા નો ઝોડ'ડ
અ'થો જાણે ચા પણ કેમ તૈયાર ન હોય
તેમ ત્વરીજ મારી સાંમે પડેલા સ્ટેન્ડ પર
વાના પ્યાના દાજર ચવા અને ચા ને ઈન્સાફ
આપ્યા પછી હું મારા મુદ્દા ઉપર ચર્ચાના
માગાનમાં આવ્યો અને ટપોડપ પાય મત
સવાલો મે ઉસા કુમારીને સાથેજ પૂછી
નાખ્યા ઉસા કુમારીએ મુઠ્ઠુ મુસકાતા ચાપ
યુક્ત મીઠી ઉપકા દીધી “ મીસ્ટર ? આ લા
મધા પ્રશ્નો નો સાથે જવાબ તો ચર્ચાવ સાહેબ
પર ન આપી શક હુ તો ”

એ લોકપ્રિય પુત્ર ચાપ તે પહેલાં તો હુંજ
મોની ગયો, “અમ, અમ, હુંજ બધ્યો
આ નો ગમનિગમ ગવનારે જ માત્ર બાન

સીને આલમનો નવો
ચહેરો

મીની દીધુ હુ આપને બધુ મહુ
સવાલો પૂછવા માગતો હતો જોએ તો
અનેક પ્રશ્નો રાથે પૂછી નાખ્યા મીક દવે
આ માગ મીક એક પ્રશ્નો નો જવાબ
આશો ”

એમ કહેતા ન પ્રશ્ન કર્યો ઉપકેરી ફિ'મ
ફિનિંગ વિષે આગનો શો અર્થિપ્રાય છે ?

ઉસા એ કંઈ પૂછવા જેવી વાત છે. કવાનો
પરિચય તો કલાકાર ફોર્મ ૧ દાખરજ આપી
એ જો ફેરી આખાન પર અમત્તા સિતારા
જોતો સિને ફુનિયા રંગીની ઉપમાં આ રી
થકે છે જુના' ક' શક છે મને તે સીને
ઉલોગ બધુ પ્રિય છે અને કલા જે
મારો શોખ છે ”

(શ્રીમતી ઉસાકુમારી)

ત્યાર બાદ મેં ફરી પૂછ્યું. “આપના
ટુડિયો વિશે શું અભિપ્રાય છે.”

ઉત્તરમાં ઉપરોક્તો જણાવ્યું આપતો
દલુરે એવાજ સવાલો કરે છે કે જે એક
પ્રશ્ન સાત સવાલોની બરાબરી કરી શકે છે.
મારે પણ ટુડિયો અિતર વિશે ઘણું ઘણું
કહેવું છે પરંતુ આજે માત્ર નાછટ શુદ્ધિ
છે. એટલે વધુ સમય નથી. હતાંય દુકમાં
ટુડિયો નું વાતાવરણ દુનિયાની માન્યતા
મુજબ સગાર ગંદું નથી. હતાંય શીશાને લીધે
મુખએ બળે એ કહેવાના સાર એક માછલી
આપુ નાના ગંદુ કરી શકે છે. તે મુજબ
પ્રથમ નાં કોઈ એકાદ બનવથી કોઈ ટુડિયા
ના વાતાવરણને ગંદું માની લે એ અસત્ય
વાત છે. દુનિયાની અંદર કોઈ કોઈ ની મગજ
વિકસિત કંઈપણ કરી શકતું નથી. અમને ખુશીની
વાતને કોઈ રોડી પણ શકતું નથી. દુકમાં
કહું તો મક્કમ દિન્દી નારીની સાંભે આંગળી
ચીંચવાની પણ કોઈની તાકાત નથી. ટુડિયો
કોઈ કંપની બજાર નથી એ અમુદા કલા
પ્રાપ્તિનું કથાન છે. પરંતુ તેમાં જે જોએ
ઉપાશક હોય તે તેને જ લણે છે. ક્યાંતો
પગ્ગરી કલાનેજ વરે છે. એ મારી અભિનય
શક્તિ નો પગિયપ હું માર્તિ પિકચર ના
આવતા મુજરાતી ચિત્ર વેવિશાળમાં આપીશ
ક્યાંય આપ પ્રશ્ન કરો કે હું મરાઠી બોલનાર
મુજરાતીનવિ બોલી શકતી હોઉંતો આપ વેતીલાળ
નજરે નિદાળી તે જ આત્રી કરશે કે મારો
મુજરાતી પગે કેટલો કાણુ છે. આ વાતચિત
દગમ્યાન પાંચ વાગ્યા. અને શુદ્ધિમાં તેડવા
ગાડી પણ આવી પહોંચી કે હું પણ અધુરી
મુલાકાતે નમરને ઠી દાદગ ઉતરી ગયો.

ગામે ગામ એજન્સી આપવાની છે.

ફીલ્મ લાઈટ માસિક

એજન્સી માટે લખો— કિંમત ૦-૪-૦
ફીલ્મ લાઈટ પીરમશા રોડ, અમદાવાદ.

હાજર જવાબી

સ—ફીલ્મ નિર્માતા મેં પ્રત્યક્ષ નિદારી છે.
અને તેમજ મને આશ્ચર્ય લાગે છે કે, ફીલ્મમાં
કરતી વખતે અભિનેત્રીની જેવી ભરાવદાર
આકર્ષક છાતી જણાય છે તેવી પ્રત્યક્ષ નિદાર-
ગતા ન જણાવાનું કાચો આપ ખતાવી શકશે ?

જ—એશક. મેકઅપ થી જો ચહેરો પણ
બદલી શકે છે. ત્યાં છાતી શું વિસાતમાં ?
કાચેવ સીને કસાકાસો તો છાતીમાં કે. બરી
ને વ પ્રેક્ષકોને આકર્ષી શકે છે.

સ—મારે નિરૂપણ થી નિહાળ્યત મેળવવા
શું કરવું ?

જ—તેમના પતિદેવ ની મોજડી શીવવી.
નિરૂપણ થતે ચાતી બંધુઓ તરફ દમદમી છે.

સ—દુનિયામાં નામના મેળવના સહેલો કોઈ
ઉપાય આપની ધ્યાનમાં છે ?

જ—જરૂર, દુનિયામાં જે કાર્ય કોઈએ ન
કયું હોય તેવું કામ કરનાર દુનિયામાં તવરીત
અમર બધું શકે છે. પછી લહેને દુનિયાનો ફેરક
તોડવા પોતાની બિંબોની અદલા અદલી
કરને છાપે ચહે. પણ નામનાતો અમર
જ કંઈ નય.

સ—મારે સ્વસાયગતી સમૃતિ સાચવવા
સાવચસતા નામે જ રહેલેક આપવો છે તો મારો
રાગ સુધારવા કોઈ દલાજ જણાવશે ?

જ—કેમ નવિ ? રાગ બેસાડવાનો સર્વોત્તમ
દલાજ સિંદુર તો જન્મ જાહેર છે. પણ વધુ
ન પીવું નવિ તો એવો મધુર સુર નીકળશે
કે ચમગજ ને પણ પસંદ આવતાં તેડુ મોક-
લશે પરંતુ માકકસ લેતા ગયેકા જેવું સુમ
ધુર પહાડી સુર નીકળશે ? કે, કાગળાઓનો
ફેફસો તોડશે.

સ—સાદેજ ! મારે ફિલ્મ કંપનીમાં જોવા
શું કરવું ?

જ—એજ ? કે. ત્યાં ઘણા આઈ આઈને
નાસીપસ થઈને કોઈ કુવાની શાંતી કરાશે.

અમદાવાદના થીએટરોમાં

—*—

દૃશ્યમાં—મગળ દેરા

અજીત નુ ગુજરાતી સફળ ચિત્ર અમદાવાદ શાહી ગજીતનું આવેશ તેને મળતો પોટ છે એમ જોનાર કહે છે શાહી અને મગળ દેરામાં ફેર શું? તે તો આજની પબ્લીક સમજ શકે છે

લાઈ હાઉસમાં—હર્ષ

મી કર્ણારનુ ઉત્તમ સમાજ ચિત્ર

ઓટ ટોકીઝમાં—અમર આશા

શ્રીમાત વિન્નુભાઈ સનગઈઝનું અમર ૧૧ મેવગુ દિન્દી ચિત્રપટ તા(૨૮-૭-૪૬) થી આન થયુ પિતાનો પ્રેમ પુત્ર અત્યે કેવો છે તે પ્રતોષ જોવો શક્યતો અમર આશા જુઓ

રીંગલ—ખડી જાહેન

સાર આમાનિક ચિત્ર કુલદાઉસમાં દાવ આન બ મીઝો પ્રેક્ષકને મેળવવા ખુબ દાસકી બાગવરી પડે છે તે માટે તેના મનાઈ કદકનિયાર અને યોગ પ્રબલ હતો પ્રેક્ષકને મુગમત માવ

સોન્દસ—અનેખા પ્યાર,

તે આજ તા ૨૮-૭-૪૬ થી રજુ કરવામાં આવ્યું છે આ પછી વેવીરાણ કિર્તિ પિક્ચર્સ નુ ગુજરાતી ચિત્ર અવ અવેરજક વાઈની નવલકથા ઉપરથી શ્રીમાન બી પી અવેરીએ ઉતાર્યું છે તે દુક સમયમાં જુલ્યાત થશે તેમ સંભાવ છે

મોડલ અપના દેરા

શ્રી શાન્તાગમ નુ અણનમ ચિત્ર દિન્દ બગમાં અનોખી સાત પાડુ એકજ ચિત્ર જે આજે મોગ-સોળ અઢવાડીયા થયા એક ધાર્યુ આવે છે દલુ અમાગ જેવા શ્રીમાનેને મીઝો મળતી નથી

ઓવ એન ટોકીઝ—ઉમર ખુધ્યામ

પ્રેમકી-સો રજુ કરુ ચિત્રપટ જેવા જેવ ખડખડ

નોવેલી—સચરયામ

‘સચરયામ આજે કુછ કરુ રહેન’ છે કાકિત રસ માટે જાકત જનોને જોવુ એકદર સાર છે

એડવાન્સ—‘અનુમન’

નરમીસ આર્ટકન્વર્સનુ ગુલાબી સંગીત ચિત્ર તા(૨૮ ૭-૪૬) થી આવુ થયુ છે મુજબમાં એકી માથે બખમે નજુ તજુ થીએટરોમાં આવે છે

સુરમી—સમજકત હુલુમાન

અજીત પ્રિકર્સનુ પૌગણિક ચિત્રપટ એકના એ ચિત્રો કપનીઓવાળા હુતારીને ખોટા ખર્ચ કરે છે તેને ખાસી નવીજ દિશાઓનુ ઉતાર વામાં નુ મુ રૂ જોનારની હજી તે તો કપની વાળાઓ નજા આ ચિત્ર ૧૧ (૫-૮ ૪૬) થી આસરી, આન બપુ મોન રૂ

સીનેમા ડો ક્રાન્સ—અડખેખા

જોમીતી ચિત્ર આગમ વધી રજુ છે જટ્ટ ચિત્ર જે આજમાં ૧૧ માસ જતાં કદાવો અને થી

બાલકુમાર

સોનેરી શિખામણો

આરોગ્ય

“ પહેલું મુખ તે જાતે નર્મ ”

હાથાં છોકરાં પેતાની તંદુરસ્તી જાળવે છે
શરીર જાળવે તો મોટા કહે તે ઉ-
પાય કરે.

ખાળકો નિશાળી હોય તો રથ
આખાંદ થાય.

માટે તમે નિશ્ચય કરો

(૧) હું મારાં કપડાં, શરીર, અને મન
ચોખ્ખાં રાખીશ.

(૨) વૃક્ષાન કારક દેવ હું પડવા છડ્ય
નહિ.

(૩) સારી દેવો પાછીય, અને તે આહુ
રુપીય.

(૪) નિશાળી અને માફકસર ખોરાક લઈશ

(૫) દરદાજ ચોખ્ખી હવા લઈશ

(૬) હું મેંયાં કસરત કરીશ

મં. ચં. છ મહેતા

ફૂલવાડી.

ફૂલવાડીમાં ફૂલડાં જિંદગી
લાલ શુભાળી લીલાં પીળાં,
મધમાખી તે પર ગણગણતી,
મધ વૃક્ષી મધપુડે ભરતી ૧
સણ મણ નવરી તે ન વચ્છેતી,
કામ કરો આપણને કહેતી
એમાં ગણી એક રહેછે,
તેનું સર્વ કહું માને છે ૨

જગજીવન મારી.

હિંદ કે સિપાઈ

{ સચ્ચિય
કવાયત ને ગીત }

હિંદ કે સિપાઈ, હિંદ કે સિપાઈ:

છોટે છોટે હમ સળ

હિંદ કે સિપાઈ હય

હિંદ હુમારા મુલ્ક હય

હિંદ કે સંતાન હમ,

આજ દિહુસ્તાન કે,

ચેતનવંત સિપાઈ હય,

જન્મ જાતિ યા રંગકી,

લેઈએ હમ દુર હય,

એક નીતીએ રક્ષણ વાલે,

નેક દિલ સિપાઈ હય

ડરના હરના, ઝુકને હય,

તહિ કિસીએ નાતા હય,

જયહિંદ, જયહિંદ, જયહિંદ

હિંદકી હમ હાલ હય,

લેખક — દેશવલાલ ચતુરભાઈ પટેલ

જયહિંદ (૩) બોલતાં કવાયત બધ કરવી

અને મુઠી વાળી હાથ દવામાં ઉંચા કરવા

પછી કવાયત શરૂ કરી

પોપટજી

મોલો પોપટજી મીઠા બોલ,

વહાલા લાગે તમારા બોલ,

મધુશ મધુગ બોલો બોલ,

સારા લાગે તમારા બોલ,

પોપટ બોલે મીઠા બોલ,

હું પણ બોલું એવા બોલ,

માતા માને કાલા બોલ,

ખાવા આવે ઘી ને ગોળ

પહેલવાન રામમૂર્તિ

★

બાળકો તમે સચ્ચત અને નહિરત
ના ? જો ના હોય તો ખુબ કસરત
કરો, અને બાળમાં અને બુદ્ધિમાં
સચ્ચત બનો.

આપણામાં કહેવત છે કે ‘પહેલું
સુખ તે જાતે નર્યા’ માટે જે શરીર
સુખી હશે તેજ/ખરા સુખી હશે તેજ
ખરા સુખી ગણાશે આને હું તમને
એવા એક સુખી અને નહિરત માણસની
વાત કહું છું.

પહેલવાન રામમૂર્તિ એ આપણા
દેશને માણસ હતો. પહેલો એ ઘણાજ
હુબજો હતો, અને તે દમેશમાં ખીમાર
રહ્યા કરતો. નાનપણમાં તે લીમ અને
દતુમાનની વાર્તાઓ સાંભળતો અને
વિચાર કરતો કે ‘જો હું પણ આવો બળવાન
બનું તો કેવું સાઈ’ નિશાળમાં ભણતાં
પણ આવજા વિચાર કર્યા કરતો.

બાળક રામમૂર્તિએ કસરત કરવી
શરૂ કરી; અને હંડ અને ‘દશદળાર’
બેકક કરવા લાગ્યો. જ્યારે તે યોગવર્ષનો
થયો ત્યારે તેનામાં એટલી બધી
તામત આવી કે, જો કોઈ નાળીએરીના
ઝાડને જોરથી ધકકો મારે તો જે ત્રણ
નાળીએર પાડી નાળે એટલો બધો
બળવાન થયો.

રામમૂર્તિ ખુબ ખાતો અને દલી
તો તેનું ‘પ્યાઈ’ લોજન હતું તેજ ત્રણ
શેર દલી અને અર્ધો શેર ઘી ભાતની
સાથે ખાતો અને ખુબ કસરત કરતો.
રામમૂર્તિએ એક મરકમ કાઢ્યું અને

આખી હુનિયામાં પોતાની તાકાતનો ડોકો
ફેલાવ્યો. રામમૂર્તિને મારી નાખવાના
ઘણા પ્રયાસો થયા હતા. જે ત્રણ વખત
તો જેર પણ પચાવ્યું હતું.

રામમૂર્તિ ઇચ્છતા હતા કે હિંદુ-
સ્તાનમાં એવાજ બાળકો ખુબ કસરત કરે
અને બળવાન બને એવા રામમૂર્તિ
૧૯૩૮માં મરણ પામ્યા. માટે બાળકો તમે
પણ અખાડામાં જઈને ખુબ કસરત કરો,
તમારા ગામમાં અખાડો ન હોય તો ઘેર
પણ કસરત કરી શકાય છે. માટે ખુબ
ખુબ કસરત કરો અને બળવાન બનો.

✽

ડોકટર—આ છોકરાનું નામ શું ?

બાપા—કલુ.

ડોકટર—ઉંમર કેટલી ?

બાપા—સાહેબ તેની ઉંમર છ મહીના

પછી છતું વર્ષ બેસશે.

તો ડોકટરે કનુની હાલ ઉંમર

કેટલી લખી દશે ?

જવાબ—જા વર્ષ.

પરેડ જગલાડ.

✽

આઝાદ હિંદના સંચાલકો

કોણ કોણ ?

૧. ગવર્નર જનરલ કોણ
૨. હિંદનું ગૃહમંત્રી કેની પાસે છે ?
૩. મુખ્યમંત્રી વડાપ્રધાન કોણ ?
૪. કાર્યાવાહક વડા પ્રધાન કોણ ?
૫. મુખ્યમંત્રી મંત્રી પ્રધાન કોણ છે.

આ પાંચે જવાબો કામળ ઉપર લખી
સરોજીધને દેશભે મોકલવા જેના ખરા
દશે તેના નામો છાપવામાં આવશે પાંચે
ખરા દશે તેને ઈનામ મળશે.

હોડી ની સહેલ

હતી ચાંદની મુઠર આજ,
અમે નિકળ્યા સહેલને કાલ.
એક પુણિમા તથા પ્રકરે,
સઘળે ઉલ્લસ ચાંદની બાલે.
હોડી અમારી સહસરાદ જલમ,
કંડા પવનથી આનંદ થાય;
હતા હિંડા નદીનક તીર,
હર હતા નદીના તીર.
તત્કાલ આનંદ હલેસા મારે
હોડીને જલ પર તારે.
પવન વાતો હતો ઝાલુમંદ,
અમે કરતા હતા આનંદ.

★

હું અને દાદા

મારો અને દાદા તથા હોતો પ્રેમ અપાર
માણ પિતા મુજ દાદાને ગમે નહિ લગાર
મારી દંતકથાઓ કહેતા દાદા રોજ,
નાના નાના જાળકાને ખુબ કદાવતા મોજ
નાના નાના બાળકોને ખુબ કરાવતા મોજ
જાણ અહિ આભાર તમારો લાલ
મીતમલાલ વિ. વ્યાસ (ઉ. વ. ૧૬)

✽

સ્વાગત ગીત.

જાલ સુ આંગણે આજ પધારો
કેળવણી અમીરસં રેલવવા.
હાર અમારે આજ પધારો જાલ.
જોન નિકિન દીન સ્વાગત આવો
આજ અમરો આજ રવીકારો. જાલ.
પાય પુનીત નિત નિત હો કારે,
અનિતસલ લ. રાવલ

ગજકારમા, કોનોટ હોસમાં, બાળકોએ
ઉલ્લેસ મહાસમરેલ. વખતે મવાયેલ.

ગિજુભાઈની વાત

તમારા કુટુંબમાંથી કોઈ સ્ટેશન
માસ્તર હોય તો તમને આગગાડીમાં મુસા
ફરી કરવાની કેવી મળત પડે ગિજુભાઈ
ના મામા બાવનગામાં સ્ટેશન માસ્તર
હતા. એટલે ભણેજ મફત મુસાફરી ન
કરેતો બીજુ કેણ કરે. ગિજુભાઈ કંમેશ
મામાજી નામ લઈ. આગગાડીમાં મફત
મુસાફરી કરતા. એક વખત મામાને
કોણે આડી પાધી, કે તમારો ભણેજ
આગગાડીમાં મફત મુસાફરી કરે છે
મામાએ ગિજુભાઈને પોતાની પાસે જો-
લાવ્યા. અને ગંધી વાત પુછી. ગિજુભાઈ
એ સાચી વત કરી દીધી. મામા રાજી થયા
અને કહ્યું હવે પછી જ્યાંજ તારે મુસાફરી
કરવી હોય ત્યારે મરી પાસેથી પસા
લઈ જવા કોઈ દહાડે મફત બેસવું નહિ
ગસ. એજ દહાડાથી ગિજુભાઈમાં પ્રમા-
ણીકમણીજી જીવ રોપાયું અને મોટપણી
એ અચાતિ પામ્યું

આખામાઈ (દેવી)

★

મોટામો મોટું

પર્વત-દિમાલય નદી-એગરોન
બેટ-એટ્ટેલીયા ખંડ-એટ્ટીયા
ભીંત-ચિનની શહેર-લંડન
ગાડી રસ્તો-કલકત્તાથી પેશાવર
રણજિત પાંખીયા હિરો-કેહીનર
વરસાદનો પ્રદેશ-ચેરાપુન્જી
કારખાના-કપડપની (મર્બની)

★

તનીચી

કેશવપ્રસાદ દેસાઈ

વરણાસી કાબરજી

મની ચંદ્રકાન્ત છવનલાલ મહેતા પીરમશાઈએ, અમદાવાદ

ગુજરાતી સાહિત્યનો ઉત્તમ ફાલ

આનંદ વ્યમલ તથા નાન આપતાં જાણકાર
તથા મોટા મોટા પુસ્તકો

૧૦ પુસ્તકો ૩૪ માં

લખેલો

સામગ્રી ૧૦ માં ૧૦ માં ૧૦ માં ૧૦ માં ૧૦ માં
દેશવપ્રસાદ દસાધી મહેતાના
મદન મોહનના ૧૦ માં ૧૦ માં ૧૦ માં ૧૦ માં ૧૦ માં
દેવીરાને પ્રતો ૧૦ માં ૧૦ માં ૧૦ માં ૧૦ માં ૧૦ માં
કૃષ્ણમણિદાસ ૧૦ માં ૧૦ માં ૧૦ માં ૧૦ માં ૧૦ માં
મેના-મદારી ૧૦ માં ૧૦ માં ૧૦ માં ૧૦ માં ૧૦ માં
ખજન ૧૦ માં ૧૦ માં ૧૦ માં ૧૦ માં ૧૦ માં
૧૦ માં ૧૦ માં ૧૦ માં ૧૦ માં ૧૦ માં

સામા મોટા આસ તેવાર કદેશી રંગી
ગિરિયા વારપુર પ્રવૃત્તિ

૧૦ પુસ્તકો ૩૫ માં

કલા અને કલાકાર ૩૫ માં ૩૫ માં ૩૫ માં ૩૫ માં ૩૫ માં
મોહન અને સખાવત ૩૫ માં ૩૫ માં ૩૫ માં ૩૫ માં ૩૫ માં
નોરી લખેલ પ્રકારો ૩૫ માં ૩૫ માં ૩૫ માં ૩૫ માં ૩૫ માં
મીઠી મધુરી વાનીઓ ૩૫ માં ૩૫ માં ૩૫ માં ૩૫ માં ૩૫ માં
સમાજી રીવાજો ૩૫ માં ૩૫ માં ૩૫ માં ૩૫ માં ૩૫ માં
આહિતમ પ્રકારોસેટ ૩૫ માં ૩૫ માં ૩૫ માં ૩૫ માં ૩૫ માં
છુટકા પેલ-પી મતે મળે

ચાણીકીં મતે મળતાં પુસ્તકો

માગમી ૨-૦-૦
પોલીના ૨-૦-૦
સરદાર ૩-૦-૦
પોલીવિદારી ૪-૦-૦
લક્ષ્મીનાં જાન ૨-૦-૦
મેના ૨-૦-૦
રશિમ ૨-૦-૦
યુધાંગી વહેવાર ૪-૦-૦
કલ્પનાની મૂર્તિઓ ૨-૦-૦
કયાં મંજરી ૧ લો ૨-૦-૦
કયાં મંજરી ૨ નો ૨-૦-૦
દાસ્તકયા મંજરી ૪-૦-૦
બાંગ ૧-૨ નો
દાસ્ત મંજરી ૩-૦-૦
દિન્દુ ધર્મની પાઠમાળા ૪-૦-૦

સંવાદમાલા ૩-૦-૦
પોષણ ૨-૦-૦
સ્વરાજ અને સંસ્કૃતિ ૨-૦-૦
સત્યજાગ ૧-૦-૦
ગેલોડ પત્રો ૩-૦-૦
મેઝેનીનાલેખો ૨-૦-૦
રાંત્યાવિષેક ૩-૦-૦
કેશરી કેશવત ૨-૦-૦
વાકિનીની ૨-૦-૦
ધની વજાર ૨-૦-૦
સુરેખા ૩-૦-૦
સત્રોટ વિકાસ ૩-૦-૦
અણદિલવાડો સુવરાજ સા ૧ ૨ નો ૪-૦-૦
અગાઓની ૨-૦-૦

લખો સ્વીઓધ કાર્યાલય

પીરમશા રોડ, અમદાવાદ

મનુષ્ય કર્તવ્ય

[મનુષ્યે પોતાના જીવનમાં ઉત્તરવા જેવાં ઉત્તમ વસ્તુઓ આપવામાં આવ્યા છે.]

(૧) પ્રશ્ન-શાની અને અશાનીમાં ફેર શું?

ઉત્તર-શાની પોતાના આત્મામાં રમણ કરે છે, તેને પ્રાણ સચોટો અનુકૂળ ન હોવા છતાં તેને મદદ આપે છે. તેમજ પ્રાણ સચોટોને તે પર વસ્ત્ર માને છે, અને અશાનીની પાસે કશોડોની મિશ્રિત હોવા છતાં પણ તે મદદ દુઃખો છે તેમજ તે પર વસ્ત્રને પોતાની માની તે વિશાળ તુલ્યારોધયો છે.

(૨) પ્રશ્ન-સ્તુતિ શા માટે કરવી?

ઉત્તર-સ્તુતિ કરવાથી આત્મામાં કિમિ ઉત્પન્ન થતી નથી, અને તેથી આત્મા વિશાળ માં નથી અટકે જે અને તે વડે આત્માના તાનાકિ મુલ્યે વિશાળ પામે છે.

(૩) પ્રશ્ન-ઓળખાણ વગર અજ્ઞાની થતી નથી.

ઉત્તર-જેમ ઓળખે તેનાં

હીરલો ખોવાયો

રાસ

હીરલો ખોવાયો પહેન. હીરલો ખોવાયો.
 હૈયાનો હાર પહેન. હીરલો ખોવાયો.
 હેમે મટેલ પહેન. હીરલો ખોવાયો.
 દૃષ્ટિથી ફર પહેન. હીરલો ખોવાયો.
 શોધતાં ન સાંપડ્યો પહેન. હીરલો ખોવાયો.
 અંતરનો દીવડો પહેન. હીરલો ખોવાયો.
 બૂલીનો લોભિયો પહેન. હીરલો ખોવાયો.
 મૂલ્યાં અમૂલ્યો પહેન. હીરલો ખોવાયો.
 જીવનની જ્યોત પહેન. હીરલો ખોવાયો.
 આશાનો સ્રોત પહેન. હીરલો ખોવાયો.
 કાદાનો દીધલ પહેન. હીરલો ખોવાયો.
 આરાધ્ય હર દેવ પહેન. હીરલો ખોવાયો.
 પરજ્યાની પ્રીત પહેન. હીરલો ખોવાયો.
 ખોયો એ શી રીત પહેન. હીરલો ખોવાયો.
 ભવની બૂલામણી પહેન. હીરલો ખોવાયો.
 ઠાઈ આયો વધામણી પહેન. હીરલો ખોવાયો.

મનોરમા મંગળજી શાસ્ત્રી

વિશાળ ચાલ છે પણ ન્યા
 ઓળખાણ સધાં આતો
 મારી પહેન-મા આદિ
 ચાલ છે. ત્યારે તરત જ
 વિશાળ દૃષ્ટિ ટળી જાય
 છે. જેમ આત્મા પરમા
 મોદ કરે છે ત્યારે મુદ
 જમકિત દારા અનુભવ

થાય છે કે પર વસ્ત્ર તે
 મારી નથી અને કે પર
 વસ્ત્રનો નથી. એટલેજ
 વિશાળ આવનાં આત્માનો
 વિકાસ કાવ ટળી જાય તે

આત્મમતેક્ષી

મુનીશી-લાલચંદ્ર

માલીને ઠપકો*

રામ : માલ : તાલ-ગાદરો

યાને ચૂંટ્યું તેં એ ફૂલ,

માલીડા ?

યાને ચૂંટ્યું તેં એ ફૂલ ?

હતું એ મુજ હેયાનું શુભ : માલીડાં ટેક

અર્ધું વિકસ્યું ન, અર્ધું વિલસ્યું ને,

શી ઠરી તેં આવી જૂલ ?

કુંજી એ કઠિકા પાંચરી ન પૂરી ત્યાં

અંતર તુજ પેડી કેમ શૂળ ?

—માલીડા ૧૦ ૧

મધુરા પરિમલની ફાશ એ ફાશનું,

ઉર ઉરને કરતું 'તું' હલ :

એણે બગાડ્યું શું તારું કે કાઈનું ?

હસતું એ નિર્દોષ ખિલકુલ !

—માલીડા ૧૦ ૨

ખીલી નિજ બંતે એ જનમન હવાપતું

દિવ્ય એ સુમન, ન સ્પૃહ :

નાચુક એ પાંખડીઓ ચૂંથી ચોળીને

રહાવ્યું મમ ઉર ખુલખુલ !

માલીડા ૧૦ ૩

બનાવ્યું તેં એ—જળ સિંચી ઉછેર્યું,

પણ માણ્યું નવ મોવેઈ મલ :

ઓ રે માલીડા ! તુજ કર શું સાંપડ્યું

ચગદતાં નાનું બકુલ ?

—માલીડા ૧૦ ૪

હેયાં અમ ચૂસીને કચરી તેં નાખિયાં,

પડતો તુજ ખુદિ પર ધૂળ !

એનાં વિન જીવન અંધારાં અંધારાં—

ખુઝાર્ક જ્યોતિ અતુલ !

—માલીડા ૧૦ ૫

જહાંગીર માણેકજી દેશાઈ

સુંબાધિતો

૧ જરાડે, ગાથડે, મોટે સાહે ગામ ગભવતાં
નાનાં મોટાં ગંધારે જ્યાં ત્યાં કુલીન કુટુંબના

૭

૨ જે ગૃહ રહતાં બાળ, ને જીજો કઠખ્યા કરે,
સુખસંપત સાથે સૌ લક્ષ્મી ત્યાંથી વિકાસ લે

૮

૩ બેનવું જુંટવી લે ને, મારે મારકણો બની,
તે લાઇ બૂંડથી બૂંડો, થોરીના કાકડો જ છે.

૯

૪ સ્નેહથી સેવજે માને, માનું મુખ હસાવજે,
મા પ્રસન્ન થતાં ખાંખી, પૃથ્વી પ્રસન્ન થાય છે.

૧૦

૫ કંપવેલ હશે સ્વર્ગે કે નહીં તે ન જાણતો;
ગોંધો મીઠી મળી પૃથ્વી પરે મા કંપવેલડી !

પૂંબલાલ

૧૧

ગરબે રમે રે (રાસ)

લે સૌ પ્રભાવતી પજવાણી (વટાદાર)

ગરબે રમે, ગરબે રમે, ગરબે રમે રે....એ

પેલી ગરવી ગુજરાતજી ગરબે....રમે....રે (૨)

સોંધે સિંહર અને અખોડે ફુલ ભયાં

પગમાં ઝાંઝર અને હાથે કઠણ ધયાં

કોઠિલ શા કઠમાંથી મીઠલડાં મધ બયાં

હીંચ લેતાં, હીંચ લેતાં, લંક નમે રે....એ

પેલી ગરવી.....ગરબે

જીવન સોહામ તણી સોહંતી ટીલડી,

સરખી સખીઓની સાથ ચોલે ચાહેલડી

રસની કુળેમાં, રમે રમે અલભેલડી

સખીઓની સાથ મળી પેલી ધુમે રે....એ

પેલી ગરવી.....ગરબે

ગુજરીની કુંજ મહી, મહેંદી ભણે મંજરી

મંજરાના તાલે તાલે વાગી રહી મંજરી

ઉરના ઓવારીઓથી ગળ રહી બંધરી

અપલા વીજલડી શી સહુને ગમે રે

પેલી ગરવી.....ગરબે

સ્ત્રીબોધ

શ્રીમતી હેમાવતી જયંતીલાલ C/o મગનલાલ રામજી પાનવાલા પોરબંદર

ઓ એક માતા છે. કુદરતે તેને ખરેખર સહનસીલતા જળવવાનું બનાવી છે. તેના મુલ્યે આપણે જીવવા તો ના જોઈએ. ઓ માતા તરીકે જો ફરજ પાળવે છે તે બહુ જ દૃઢકારક છે નવમાસ બાળકને પેટમાં રાખે છે અને વેદના ખમે છે. અને તેમાં પણ કેટલી ઓછો. પોતાનાં હૃદયને જોખમમાં મુકે છે. જેટલું દુઃખ લાગે છે તે વાસ્તવમાં સીધાં ને ઘાવ છે. એટલું જ અને એથી વધારે દુઃખ માતાને છે. અને કોઈ જુમ્પાને બોજન આપે પણ માતા તો પોતાના ચરીરનું દુઃખ આપે છે. બાળકને બીનામંદી સુખમાં મુકવાનું બોધતા માતા કોઈપણ અને સંસારમાં નાખવા તે પણ માતા ઉપર જ કાર છે એ માતાનો આશાર જીવો ન જોઈએ માતાને ઇશ્વર તરીકે મણીને જોઈએ અને તેની છ'દ્ગોભર સેવા કરવાની ફરજ પાડવી જોઈએ તોય છતાં મહા બાળકોમાં છુટા છુટા અપભ્રમણ હોય છે તેનું કારણ એક નહીં પણ બધું જ છે

બધું ખરા મા બાપો ને બાળકો મળતા આવે છે. અને સાથે તેનો અને માતાપિતા રવમાવ પણ એકજ સરખો હોય છે. તેમ ડોક્ટર કહે છે અને મણીવાર બાળકનો ચહેરો પ્રત્યેક પછી પણ એકદમ પ્રગટી નીકળે છે. એક કહે છે માતાપિતા ત્યાં સામજી એટલે ઘાવ સીધી જેવું બાળકે જન્મ લીધો પેલા પુરુષને પોતાની જોડે ઉપર વહેમ મર્યાદા. પણ ઓછો પોતાની નીર્દોષતા ઉપર સોખંદ લીધા પછી પેલા પુરુષે ખજાર કઠાળ્યા ત્યારે તેને માલુમ પડ્યું કે મારા બાપદાદાની છઠી પેઢીએ વાલો એક આક્રોશ્ન ઓઢી હતો. જેની અસરથી છઠી પેઢીએ બાળક કાર 'અવતર્યું'. આવા બધા દાખલાઓ હોય છે તે આપણે જોઈએ. ડોક્ટર કુછીલર પોતાની પત્ની સાથે ફરતા હતા. તે વખતે તેણે બે બાળકો મળ્યા જ મુંદર જોયા એટલે તેમને થયું કે આના માતાપિતા કેવા મુંદર હશે. પણ તેના માતાપિતા જોયા ત્યારે તેને થયું કે માતાપિતા તો મુંદર ન હતા પણ એ

ખરા ચાહક હતા. પોતે કોઈ દિવસ જમડો કર્યો ન હતો એક બીજા માથે માથે ચાહતા હતા. તેથી તેના પગ બહુ જ મુંદર હતા જો વીચાર્યો તો ખજાર પડે કે તેઓ બપોરે પ્રેમમાં લીન બની ગયા હોય ત્યારે તેના ચહેરા ઉપર કેટલી મુંદરતા અને કાકતી હોય તે માટે તેનું કળ તેના બાળકો મુંદર જ હોવા જોયે. રામ ચહેરામાં એક કદરૂપો એ ખુટો 'આયધીસ' હતો તેને ત્યાં એક તેના જેવું જ કદરૂપ બાળક અવતર્યું એટલે તેને બીક લાગી કે મારી બધી બોલાઈ આવેજ થશે તેથી તે ત્યાંના જળણીતા ડોક્ટર પાસે ગયો તો તેણે બીજાના પાસે ચાર પ.ચ મુંદર પ્રતિજ્ઞા મોકલવાનું કહ્યું અને તે સામીત થયું કે કાપો કરતા વધુ મુંદર બાળક અવતર્યું તેનું કારણ એ જ કે પોતાના મનમાં મુંદર બાળકની ભાવના પેલા મુંદર પ્રતિજ્ઞા જોયા અને તેથી આવીજ રીતે મુંદર બીજા દેખાડવાથી મુંદર બાળકો પેલા થઈ શકે છે. આપણે જોઈએ તો મળ્યા મુતાર છુટા અને ત્યાં મહાન માણસો પેલા થયા છે. તેનું કારણ એટલું જ કે તેઓની કલ્પના કાકતી કોઈ હુન્નરમાં કાકતી હોય એથી તેનું કળ પણ એવું જ મળે છે. નેપાલીયન બોનાપાટની માતા પોતાના નવરાશની વખતમાં સારા સારા પુરતોર્ગ વાંચી અને સારી જઠાકુરી કેમ કેળવવી તેજ વીચાર રાખતી તેથી તેના પુત્ર એવો મહાન થયો-સીવાજી મહારાજની માતા પણ આવી જ રીતે રામાયણ, કામવત, મહાભારતના ઉપદેશો. સેતી અને નેવીજ રીતે શોવાજી પણ ઉપદેશ લેતા અને મહાન બન્યા. એટલે બહેનોને માટે એટલું જ કે જર્મનીમાં નવ માસ સારા ચરમાર અને અરી પ્રેમાળી રીતે માળવા જોઈએ. નહીં તો આપણની બોલાઈ પણ ખરાજ બની જાય છે. એક દાખલો જોઈએ. એક મેટિસ છુતી હતો તેની માતા પણ છુતી હતી. તે કેવી રીતે તેના પાસે પેલા ન હતા તેથી તેને થયું કે આ ખર્ચે તોડી નાખું તો આજે એમ વીચારી તેણે મણી દવાઓ ખાધી

શ્રીમતી હૈરીયટ એલીઝબેથ સ્ટો

લેખક : શ્રી. અનવર એમ. આગેવાન

પાંચ બચ્ચાની એક માતાએ જ્યારે છઠ્ઠા બાળકનો જન્મ આપ્યો ત્યારે એની ભાભીને એક પત્રમાં જણાવ્યું કે:-

“ભાભી, જ્યાં સુધી રાત્રે બાળક મારી ગોઠવનાં સૂવે છે ત્યાંસુધી હું કાંઈ કામ કરી શકતી નથી; પરંતુ હું જરૂરી કરીશ, જે છત્રતી રહીશ તો” ગુલામોની પ્રથા અવશ્ય લખીશ. ”

એક વખત એમણે લખેલું-“જો સમુદ્રમાં મારા કુખી જ્વાળાં ગુલામોની પ્રથાનું” બધું પાપ અને અત્યાચાર પણી દૂની જતા હોય તો હું સમુદ્રમાં કુખી જઈ પ્રાણ આપવા પણ તૈયાર થઈ જાઉં.”

ઉપરોક્ત ચપ્પેડો મેના છે તમે જાણો છો ? એ કપ્પેડો છે શ્રી હૈરિયટ એલીઝબેથના. (જેમનું નામ આગળ જતાં સ્ટો થયું હતું) કે જેમણે ગુલામોની પ્રથાને જરૂરજોઈ ઉમેરો-ફેરો દેવા માટે પોતાના બહાદુર પ્રાણનું બલીદાન આપવા તૈયાર થનાર બહાદુર વીરાંગના શ્રી હૈરિયટ એલીઝબેથ. કે જેમણે

પણ ઈશ્વરકૃપાથી તે બાળક બચી ગયું અને તે આગળ જતાં એક પ્રમુખનું પુત્ર રહ્યું” એવું તપાસ કરતાં માલુમ પડ્યું છે. માતાઓ અને બહેનોએ તો પોતાના બાળકો પ્રત્યે મારી ભાવના રાખવી જોઈએ અને બહાદુર અને હીંમતવાળી સેવા કરે તેવા બાળક જોઈએ છે. જો તેવું વીચારીએ તો જરૂર તેવા પુત્રરત્ન આપણને ત્યાં પ્રાપ્ત થાય. માતાઓએ અગામી વરયામાં બાળક હોય ત્યારેજ તેનામાં સારા સંસ્કાર પડે તેવું ઇચ્છવું જોઈએ અને તેના જન્મબાદ તેની દુખતા પણ ખોટા ચેતનાળા ન કરવા તે એક અગત્યની વસ્તુ છે. બાળકોને નાનપણમાં ખુબજ યાદ રહીત રહે છે. તે ખાસ ખ્યાલ રાખવો.

જન્મતમા અમુક ક્ષતિ” મેળવી છે. જેમનો સંસ્કૃત પરિચય પાઠક જુદા સમજી-પેઠા કરીએ તો ઉપરોક્ત પ્રદ લેખાશે.

હૈરિયટ એલીઝબેથનો જન્મ ઈ. સ. ૧૮૮૧ના જુન તા. ૧૪ ના પુનાછેડા રોડેસ ઓફ અમેરીકાની લીધરીસ નામની જગ્યાએ થયો હતો. તેમણે પોતાના માતા-પિતાના કાલક્રમ સંતાન રત્ન હતા. હૈરિયટની કિસ્મતમાં માતૃસ્નેહનું સુખ અધિક વિશ્વ માટે નહોતું જાળવ્યું. જ્યારે એમની ઉંમર માત્ર ચાર જ વર્ષની હતી ત્યારે એમના માતૃશ્રી પરોક્ષ સીધાથી ગયાં હતાં. આથી તેમનો બાલન-પાલનનો બધો જોગો એમની મોટી બહેન શ્રી કેથેરાઇન પર આવી પડ્યો. તે વખતે એમની ઉંમર પંદર વર્ષની હતી. કેથેરાઇન પોતે જાણેલાં હતાં. અને તેમણે એક યાગા પણ બોલી હતી. “અને હૈરિયટને તેમણે પોતાની જ યાગામાં બાળવી હતી. અને સમય જતાં હૈરિયટ આ નિઃશાળમાં શિક્ષિત પણ બન્યાં હતાં. ત્યાર પછી ઈ. સ. ૧૮૨૩માં હૈરિયટના પિતાશ્રી એક ધાર્મિક વિદ્યાલયમાં ‘મુખ્ય આચાર્ય’ તરીકે સીનસિનાટો નામના નગરમાં ગયા. અને એમની સાથે ગળે બહેનો પણ ગયેલ ત્યારે હૈરિયટ ઉંમર આઠે ચૌદ વર્ષની હતી. એમની મોટી બહેનનો વિચાર એક કન્યા-મહાવિદ્યાલય ખોલવાનો હતો, અને હૈરિયટ મોટી બહેનની સહાયક થવાને એમની પાસે ગઈ હતી. હૈરિયટ વિદ્યાલયના સાહિત્યક જીવનમાં ખૂબ જ રસ લેતી હતી. રમાનિક વર્તમાનપત્ર-પત્રિકાઓમાં નાના ના લેખો-મે ચાર વાર્તાઓ અને કેશમિત્રો તેણે લખ્યા હતા. પિતાજી ધાર્મિક વિદ્યાલયના અધ્યાપક હતા.

હૈરિયટના પિતાજીનું નામ હતું ફેલિન એલિસ રો. ઈ. સ. ૧૮૩૬ ના બનુઆરી એ હૈરિયટના

લગ્ન થી. રોડ સાથે થયા. ત્યાગ્યથી તે શ્રીમતી
કેરિષ્ઠ એલીકનેચરોડા નામથી પ્રખ્યાત થયા.
કમનસીમે મિસ્ટર રોડનું સ્વાસ્થ્ય ખરાબ રહ્યા કરતું
હતું દિન પ્રનિદિન બગડતું હતું. આથી
શ્રીમતી રોડને ચિંતા થવા લાગી અને ક્યારેક
ક્યારેક ખાવા પીવાની પણ બધી મરફેડી નેહી
પડતી. આથી પતિમતા શ્રીમતી રોડએ લેખ
લખીને અધોપાખન કરવું પડતું. આ પ્રમાણે
પતિને આર્થિક સહાય કરતી અને ઈ. સ. ૧૮૪૪
માં " મેડિકાલ નામની એમની વાતોએ અને
રેખાચિત્રોના એક સંગ્રહ તૈયાર પડ્યો. આથી અનેક
મુશીબતોના સામનો શ્રીમતી રોડને કરવો પડ્યો
હતો. એને ઈ. સ. ૧૮૫૨માં એમનું અમર પુસ્તક
" રામ કાકાની ઝુપડી " પ્રગટ થયું અને આપણે
વેળાએ શ્રીમતી રોડને પોતાનું સાહિત્ય અંગેનું
કાર્ય કરવું પડતું એના ખર્ચ નીચે જણાવેલી
વિષયોથી આવરી.

શ્રીમતી રોડ ધરતું બધું કામ પોતાના જ હાથે
કરતી, કામ-વાજાનું સાફ કરવા, કપડાં ધોવાં, ઘીવડા
સાધવા, રસોઈ બનાવવી. ઘીબ-વસ્તુઓને ડેકાણે
મૂકી સગારની વિગેરે અનેક પ્રકારનું કામ હાથે જ
કરતા. તે વગેરે એટલે સુધી કે બારી-ખાસુને રંગ
લગાડવો, તડોવા-એણીકાના બોળોવા બનાવવા,
રંગઈ સીવવી અને ત્યાં સુધી કે પતિના નોકાની
સીકાઈ સુધાં હાથે જ કરી લેતા. ધરતું તમામ
કામ હાથે જ કરતાં ધરતું કામ કરવામાં એ કદમ
ન રાખતા. એક વખતે શ્રીમતી રોડ કેપડું વેનરતા
હતાં. ત્યાં એટલામાં એક પાંડેશજી આવી કહ્યું
" કોઈ નખોડે કે માપ તમારી પાસે છે કે એમને
એમ વેતરો છે ? " શ્રીમતી રોડએ જવાબ આપ્યો
કે, " બહેન મને ખ્યાલ છે કે હું મારી પોતાની
તો હું કીધા જઈ છું. " આવા અનેક મારાણ
વર્તન બધાં ઉઠાડેલા. એમના જીવનમાંથી મળે
આવે છે. એમના પતિ દેવ શ્રી. રોડ મૌક, સેડીન,
હેલ્ડ, અરબીના મહેલ સિખરાત્તા હતા અને રિહા-
બરમાં બાઈનજ કોબજના હતા. અને તેઓ પોતાની

પત્નીથી હંમેશા સંતુષ્ટ રહેલા હતા. અને એમના
પ્રત્યે અધામ પ્રેમ રાખતા હતા તે નીચેના કથન
પરથી સાબિત થાય છે. એમણે એક વખત
કહેલું કે " તારા જેવી ઓ દુનિયામાં નહીં મોડી
મળી શકે છે બાબા, કેણુ એવી ઓ દેરી કે જે
આટલી મહેનતુ અને કડકચરવાળી, જેનામાં આટલી
પ્રત્યગ કાવચુ સજિત હોવા છતાં જ તે તડનેકદ
દેલીલો ન કરતી મોડાજી બતાવે અને સાચીસાચ
સહનતા પણ. " આના જવાબમાં શ્રીમતી રોડએ
અત્યંત મધુરતા પૂર્વક કહ્યું હતું કે " અમર તમે
પહેલીથી જ મારા પ્રાણપ્રિય પતિ ન હોત, તો
હું જરૂર તમારા યુગ્મ ઉપર મુગ્ધ બની ને તમારા
પ્રેમમાં ફસાઈ મરી જોત. "

શ્રીમતી રોડમાં માતાવતું રોડ કરતું અધામ
વહેતું હતું. બાળકોની સેવા-યુક્તિ કરતાં કરતાં
પોતાનું જીવન ખપાવી દેવામાં એ પોતાનું જીવન
માનતા હતા. એક વખતે નિઃશાળના દિવસોની
પોતાની એક સહેલીને એક પત્રમાં જણાવ્યું હતું કે
" બહેન, મને તો મારા ૭ બાળકોની સેવા-યુક્તિ
-કેમ કાળ અને સાલન પાલન કરવામાં ખૂબ જ
આનંદ આવે છે. ઈચ્છા તો એમ થાય છે કે આ
અધામ પ્રિય કામ કરતાં કરતાં મારે વધુ થાકે અને
આપણ જીવન એમાં જ પુરું કરું. હું ઈચ્છું છું
કે ક્યારેક હું પણ અહિં આવીને આ બાળકોના
ખાન મેળા વચ્ચે મને હું જો. મારી બધી ચિંતાઓ
અને વિચારોના કેન્દ્ર જેવા છે. અમર એ કોઈ
બીજા જન્માએ થાકના ભય, તો મારા જીવનમાં
પછી શું બાકી રહે ? આ બાળકો જ મારું કાર્ય
જેવ છે અને કરતી કાંપતી એની જ હું સેવા કર-
વામાં જ છું. "

એક વખતે-રવિચારનો દિવસ હતો. શ્રીમતી
રોડ ખોટી દેવળમાં ગયા હતા. અને ધર્મ ઉપદેશ
સાંભળી રહ્યા હતા. તે વખતે તેમને એકા એક
પુસ્તક લખવાની પ્રેરણા મળી આવી. અને તરત જ
એક પ્રકારનું લખી નાખ્યું અને પછી તેમણે પોતાની
પાસે મેડેલા બાળકોને વાંચી સંભળાવ્યું એટલે આ
બાળકો પ્રકારનું સાંભળી ને રહ્યા હતા. ત્યાં એટ-
લામાં એમના પતિ દેવ પદાર્થ બાળકોને રહતાં
નેમ્મ તેઓ વિચારમાં પડી ગયા. અને શ્રીમતી રોડને
પૂછતાં તેઓએ તરતજ પહેલું પ્રકારનું વાંચી સંભ-

જાઓ છે અને તેવ પશુ રહવા લાગ્યા. આ પ્રકારે એ જગતના વિષ્ણુમાં પુસ્તકની રહેવાત યદ્ય અને આ પુસ્તક જગતની રહ લાખાઓનાં અતુવાદ યદ્ય સુધ્ય છે અને જગત મરમા અધ્ય કીર્તિ મેળવી હજારો નદિ બહુ લાખોનો સંખ્યામાં એ પુસ્તક જગતના કર કમલમા રમતું યદ્ય અધ્ય. આ વિષ્ણુ ત કૃતિનું નામ છે.

“ટોમ કાકાની ઝુપડી.”

“Uncle tom's cabin” આ પુસ્તકાએ હજારો ને લાખોનો સંખ્યામાં પુસ્તકો રહ્યા. ગુલામીની પુસરી નીચે રીજાતા લાખોએ મનુષ્યો ગુલામીના રહ રાત્રુ-વિરોધી બન્યા. ઠેર ઠેર મનુ-કુરો-અને સાલીશ વચ્ચે ધર્મ્ય ઊભી થવાની પરિ-રિથિતના કાચકાર વામના લાખા. રેક જગ્યાએ આજ પુસ્તકની ચર્ચા થવા લાગી, એઓ વાસણો માંગતી માંગતી કહેતી ‘ખૂદન તમે ટોમ કાકાની ઝુપડી વાંચી કેટલી સરસ છે. કેટલી હલ્ય વેધક છે” મજુરો શાર ઉચકતા કહેતા કે “કેટલી ભય-કર ચોપડીએ વાંચીને તખીપત હજમચી ઉઠે છે.” આજ પ્રમાણે રસ્તાએ પર, નાકે નાકે, હેલ્ડોમાં લખા જુઓ ત્યાં આ પુસ્તકની ચર્ચા મતી હતી અને આ ચોપડીએ સોહાના હલ્યમાં કાંતીનીની ગીનગારીઓ પેટાવી દીધી. અમેરીકાના દક્ષિણના રાજ્યોમાં-બધા જગ્યા આવી ગુલામી પ્રમા ખૂબ જ પ્રચલીત હતી ત્યાંના લોકોએ આ પુસ્તકને તિર-સ્કાર કર્યો. ખરેખર આ એકજ પુસ્તકે ગુલામીની પ્રથાને ઉઠેડે છે માટે ને કાગીરય કાપે કધું છે એવું હજુ સુધી કોઈ પુસ્તકે નથી કહ્યું. ઉત્તર અને દક્ષિણ પ્રદેશોમાં આ પુસ્તકે મુખ્ય લાભ લાવ્યો છે ગુલામો અને માલોહો વચ્ચે ધર્મ્ય ઊંડું કરી દીધું અને ગુલામો પ્રથાનો જક મુગથી નાશ કરાવ્યો.

ઈ સ ૧૮૫૬ માં સિનસિનાટી નગરમાં કાલેરા નો ઉપદવ ફાટી નીકળ્યો. અને એક દિવસમાં ૧૫૦ જેટલા માણસો મરણ પામ્યા. તેમાં શ્રીમતી રોડનું પણ એક બાળક એ શમશાળાના અપરમાં હોમાઈ ગયું. તે વખતે એમના પતિદેવ રવાસ્થ સુધારવા માટે બહારગામ હવાફેર કરવા ગયેલ હતા. ત્યારે અહિં શ્રીમતી રોડે બીઆરા એકલા નિરાધાર

અવસ્થામાં બાળકોની દેખભાળ રાખતાં હતા. પ્રેમી માતાના કુખ્યતુ અનુમાન જ કરી શકાય છે. ને દિવસોમાં શ્રીમતી રોડે પુરણકમાં પીકાતા હતા. અને એ દિવસોમાં બાળક બોળામાં રતનપાન કરતું હતું તે દરમ્યાન આ જગત વિષ્ણુત અમર કૃતિની રચના યદ્ય હતી પુસ્તકનો ફરમાઓ જેમ જેમ છપાયેલા આવે તેમ તેમ બળક તથા પતિદેવને વાંચી સંભળાવતી અને બધા એક સાથે પ્રેમી મેળા કરી આંસુ સારતા એમાં આશ્વર્ષ જેવું કાંઈપણ નથી આ પુસ્તકે અજગ્ય વચ્ચેને રહ્યા. પુસ્તકે તેવાર થતાં એક સામટી તથા લાખ કોપી ઉપડી મઈ હતી આ પુસ્તકને છાપવા માટે આંક છાપ-ખાનાઓ રોકાવા હતા આ અમરકૃતિની રચના બહુ શ્રીમતી રોડને અમેરીકાના પ્રસિદ્ધ પ્રસિદ્ધ લેખકો, કવિઓના ચોકાનાથ અભિનંદનના પત્રો આવ્યા હતા અને પુસ્તક છપાયા પછી ચાર મહિના બાદ શ્રીમતી રોડે ૧૦ હજાર ડોલર (એટલે ૩૦ હજાર રૂપિયા)ને એક એક મળ્યો ત્યારે તે પોતાના પતિદેવ સાથે પહેલીવાર મુદ્રાપત્રી યાત્રાએ નીકળ્યા. એ યાત્રાથી પછા ફરતાં “ટોમકાકાની ઝુપડીની આવી” નામક પુસ્તક લખ્યું. આ ઉપર એમણે બીજા પશુ પુસ્તકો લખ્યા છે. તેમજ ધાર્મિક કવિતાઓનો સંગ્રહ પણ પ્રગટ કરેલો હતો.

એમના કાષ્ઠ પશુ કેટલાક પત્રકારોના સહાયક સપાકક તરીકે કામ કરતાં હતા. ઇ. સ. ૧૮૬૩માં પતિદેવ અપાપકપરેલી રાજીનામું આપ્યું હોવા ઉપરથી છુટા થયા. શ્રીમતી રોડેને એક પુત્ર કેપ્ટન ફેરિક બીમર રોડે સુદમાં ખૂબ વીરતા પૂર્વક લડતા સારા પ્રમાણમાં માર્ગલ થયાં હતા. એટલે એમની રોહાળ માતાએ પોતાના પુત્રની સારવાર માટે ફેલારીકામાં જગા ખરીદી અને ત્યાંજ રહ્યા. અને ઇ. સ. ૧૮૮૬માં શ્રીમતી રોડેના પતિદેવ સ્વર્ગે સોધાવ્યા ત્યારપછી શ્રીમતી રોડે કલ થયું છાપ્યાં. પરંતુ હવે એ પતિદેવના સતી સાચી વિધવાનું જીવન એકલ એકાન્તમય નીરસ બની ગયું હતું. એ પણ ઇ. સ. ૧૮૯૬માં ૧ લી જુલાઈએ પતિદેવને મળવા સ્વર્ગે સોધાવ્યા અંડાવર નામના રથાનમાં તેમના પતિ-દેવ સાથે એમની સમાધિ બનાવવામાં આવી છે.

સુચિત

અમેરિકાની એક સ્ત્રી શિક્ષણ સંસ્થા

પરિવર્તનકાર-શ્રી હર્ષદરાય સંઘવી

રશીઆમણા ન્યુયોર્ક નગરથી ૭૫ માઈલ દૂર આવેલ પોગ કોર્સી નામમાં એક ખાનગી ઓ-શિક્ષણ સંસ્થાનું કાર્ય ઓ જમનામાં રસપૂર્વક નિહાળાઈ રહ્યું છે. આ સંસ્થાનું નામ છે 'વાસાર-કોલેજ' મેથ્યુ વાસાર નામના અમેરિકન ફાન્ટીસ્ટીક રસમયી એ સંસ્થાની સ્થાપના ૧૮૬૧ માં થઈ. તેનું કાર્ય ૧૮૬૫થી શરૂ થયું છે તે હજી વધુ છે વિવિધ સમયની અસાધારણ સ્થિતિમાંથી પણ વાસાર કોલેજ પાર ઉતરી છે.

વિશ્વ મંડળીમાં શિક્ષણ નિયમક પ્રશ્નોની ચર્ચા કરતી આ મહાશાળાની વિદ્યાર્થીનીઓની સંખ્યા ૧૯૪૨માં ૧૨૦૦ હતી જેથી વિદ્યાર્થીનીઓની આ સાળામાં ભણતી હોઈને જુદા જુદા રાષ્ટ્રિય સંસ્કારો અને રાષ્ટ્રિય અંશરને સુમેળ અર્થે જમે છે યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સના જેવા-એટમ મુખમાં જીવતા એક આશ્રય વધેલા દેશમાં સ્ત્રી-જીવનશૈલીનો પ્રચાર વધુ હોય તેમાં નવાઈ નથી. ૧૯૪૨ના અંદાજ પ્રમાણે ખાલી ૬ લાખ સ્ત્રી-વિદ્યાર્થીનીઓ એ દેશની ખાનગી શાળાઓમાં અભ્યાસ કરતી હતી.

વાસાર કોલેજની પ્રગતિ જોતા એક ઉત્સાહી પ્રમુખને આશ્ચર્ય છે ૧૯૧૫માં ડૉ. હેનરી નોબલ મેકકેન તેના પ્રમુખ ચૂંટાયા ત્યારથી તેમણે આ શાળાને વિકાસના માર્ગે મુકી છે. એ શાળામાં ભણતી ૧૬ થી ૨૨ વર્ષની યુવાન બાળાઓ આજે નૃત્ય-સંગીત-અભ્યાસ એવા વિષયોમાં પારંગતતા પ્રાપ્ત કરી રહી છે.

આ મહાન શાળાની ભવ્યતાનો ખ્યાલ આપવા માટે તેનો જમીનનો વિસ્તાર માપીએ ૯૫૦ એકર જમીન પર એની રચના થઈ છે. એમાં ફોર્ટમાં આવેલો ગ્રંથ લગભગ બે કરોડ ડોલર મુદ્દી પહોંચી રહ્યો છે.

વાસાર કોલેજનું બીય એવી વિદ્યા આપવાનું

છે કે જે પ્રગત્યશીલ નામરિશન પદ્ધતિ કરે. એનો અભ્યાસક્રમ અધુનિક યુગ પ્રવાહને અનુરૂપ હોય છે. એના અભ્યાસક્રમમાં આજે રોમનભાષા, ગ્રીક નામ-રિકત અને સ્પેનીશ-અમેરિકન સંસ્કૃતિનો અભ્યાસ પણ છે. એની વિદ્યાર્થીનીઓ રોમ-અ-રોમના વિષયોનો અભ્યાસ પણ કરે છે. પુનઃચના, શિક્ષણને લગતા વૈદિક, પ્રાચીન એન્જિનિયરીંગ વધિવટને લગતું શિક્ષણ મેળવવા ઇચ્છતી વિદ્યાર્થીનીને વાસાર કોલેજમાં સમગ્ર છે. કળા અને વિજ્ઞાન તથા સાદા જીવન મારેનું જ્ઞાન પણ અર્થે પ્રાપ્ત થાય છે.

આ કોલેજ ૪૪ હેક્ટર ઉપરિ પોતાની વિદ્યાર્થીનીઓને આપે છે તે ભેદમાં, કળાકારની (A. B.) વિજ્ઞાન અને કળાની દ્વિતીય એણી (A. M. અને M. S.) ની ઉપરિઓ આ શાળા આપે છે. અલગત આ પદ્ધતિ ધારણી સંસ્કારના શ્રેયમાં બીજી મહાશાળાઓની વિદ્યાર્થીની કરતાં અધિકારી હોય છે.

આના નેવી મોટી સંખ્યા ધગલતી સંસ્થામાં આરોગ્યનો પ્રથમ મહત્વનો હોય છે. આ મહાશાળામાં આરોગ્ય પર સંપૂર્ણ નિયમન છે.

વાસાર કોલેજનું એક વધુ આર્કષણ એ તેના વિજ્ઞાન 'કેન્ડીન હોલ'માં અવારનવાર જોડાતા આનંદ પ્રમોદ અને રમન મમતના મેળાવકા છે. ટેનીસની મળ ઉભાવવા માટે ટેનીસ કોર્ટની સગવડ તો છે તે ઉપરાંત રકબેલ, બાર્ફેટ બોલ અને બેડ મિન્ટન રમવા માટે સ્થાનોની જોડવાજ કરવામાં આવી છે. મુક્ત રીતે શિક્ષણ લેવાની સગવડ શાળાનાં સંચાલકોએ સારી રીતે કરી છે. તદ્વાર શિક્ષણકર્તા તથા તોર ફેકલ્ટી ગૃહ પણ આ વિજ્ઞાન હોલમાં છે. મજૂર વાર મુલાકાતીઓ વિદ્યાર્થીનીઓને નૃત્ય ભવનમાં નૃત્ય શીખતી પણ જોઈ શકે છે. ખુલ્લી હવામાં શિક્ષણ આપવા માટે આ કોલેજ એક જાતની નવિનતા ધરાવે છે, મજૂર વાર એના

પ્રમુખ મેકેન્ઝન ક્લબની શીતળ હાથમાં એની વિદ્યાર્થીનીઓને શીખવતા નજરે પડે છે. તરવાને માટે એક સ્વીમીંગ પોલ (Swimming Pool) છે સ્વારસરસ્વતી દરિયા કિનારે શારીરિક ફળવણી માટે એક ખાસ વિભાગ રાખવામાં આવેલ છે. આ યોજનાનો ફાયદો એ છે કે વિદ્યાર્થીનીઓ શારીરિક રસતી રાખી શકે છે.

શાળા ઉનાળામાં પણ એક કાર્યક્રમ ચોળે છે. આ કાર્યક્રમ રમનારમક દરિયા કિનારે અને હિન્દુ-રજાનની શાળાઓ માટે અનુકરણીય છે સામાજિક કાર્યકરો, કમ્યુનારના માન-આપો, શિક્ષકો અને પરિવારિકો માટે (પ્રોડ સિદ્ધિ) આ વર્ષમાં ગ્રાહ્ય કરવામાં આવી હોય છે.

વિશદ સમયે આ શાળાએ જરા ફરફાર કરીને અમુક રીતે અગ્રણ્ય ક્રમનો ગાળો ડુંકાવે અને યુદ્ધને અજાત સિદ્ધિની યોજના અમલમાં મુકી હતી.

અગ્રણ્યક્રમનાં એક વિભાગ-નાટ્ય. વિભાગની વિદ્યાર્થીઓ તથા મૌખિક અંગ્રેજી વર્ગની બાળાઓને અમેરિકન પ્રયોગશાળામાં નાટ્ય પરની મુલાકાતે લઈ લવામાં આવે છે. આવી રીતે પરીણ પણ દબ પદ્ધતિથી તેમનું જ્ઞાન મજબુત પામી પર રચાય છે ખીજી નાટ્યશાળા વિદ્યાર્થીનીઓ 'ફોલો લીધીસ' નામની સંસ્થામાં રહીને વર્ષમાં ત્રણ નાટકોમાં ભાગ લે છે.

નૃત્યશાળા માટે એક 'નૃત્યસમુદ્ધ'ની રચના પણ પ્રત્યક્ષ આનુભવિક જ્ઞાન મેળવવા માટે થઈ છે. જેમાં વિધવિધ અવનવો કળાઓ સીખવાનો સાબ મળે છે. આ નૃત્ય વિભાગ વિખ્યાત સ્વીસ નેક્સ-ટેલકોઝની પદ્ધતિ પ્રમાણે ચાલવામાં આવે છે. આ સમુદ્ધના વસન્ત ઇતિહાસ મેળાવકામાં સમગ્ર મહા-શાળાનો આમંત્રણ આપવામાં આવે છે.

મહાશાળામાં પુસ્તકાલયની રચના 'ઓપનશેકો' (Opensheco)ની રીતે કરવામાં આવી છે. અથવા પુસ્તકોનો સાબ વિદ્યાર્થીનીઓને છૂટકા મળે એ હેતુથી પુસ્તકોને કાચવાળા-તાળા હાથે આ-

ટમાં ભરી રાખવામાં નથી આવતા વિશદ્યુ મંથપાળો તેમને પુસ્તકો અને સમાચારોની પસંદગીમાં મદદ આપે છે.

શાળાની એક ખીજી પ્રવૃત્તિ તે જ્ઞાનવિનરણ સિદ્ધિઓ છે વિદ્યાર્થીનીઓના જ્ઞાનમાં રુદ્ધિ કરવા માટે કાપણો, મેળાવકાઓ, કળાપ્રદર્શનો યોજવામાં આવે છે અને પ્રયોગશાળાઓ અને વર્ગમાં મુલ્ય નાઓ દ્વારા સમજણ આપવામાં આવે છે. અવકાશિક જ્ઞાન એ આ મહાશાળાનો હેતુ છે. ખરેખર આવું જ્ઞાન વિદ્યાના છત્તુકને ચોક્કી મહેનતે પાછું આપે છે, આજે એ અરજી છે-આજ કરીને આપણે ત્યાં.

૭

શ્રીમતી હેરીયેટ રો એ લખેલ

ગુજરાતી ભાષામાં પુસ્તક.

ગુલામીનો વહેપાર

ભા. ૧-૨ જે

અમેરીકામાંથી ગુલામીની પ્રથાને કેમ નાશુદી કરી તેના ચિતાર આપતું પુસ્તક મેળવો.

કિંમત રૂ. ૪-૮-૦ ૮ 'પા.' ૮ આના

લખો:-શ્રીબોધ કાર્યાલય અમદાવાદ

પરાક્રમની પ્રસાદી, યાને વિક્રમોર્વશી

(શ્રી હિરાસાલ આયુરામ દવે)

લુપ્ત અને છાનો પુત્ર પુરુરવા પ્રતિજ્ઞાન નશ્વરમાં રાજ્ય કરતો હતો. મંગાજના દિનારે આવેલા મનોહર નશ્વરમાં પુરુરવાની રાજધાની હતી. પુરુરવા હિન્દનો સમ્રાટ હતો. તે મહાબળવાન હતો. રૂપ શુભ ઉદારતા, શીલ, અને પરાક્રમી રાજ પૃથ્વી પરનો ઇન્દ્ર સ્થાપિતો હતો. પુરુરવાના રાજ્યમાં પ્રાચીન સંપૂર્ણ સુખ હતું તેથી લોકો તેને વિક્રમ (જેટલે પરાક્રમવાળો) કહેતા.

સ્વર્ગના દેવોનો રાજ ઇન્દ્ર અને પુરુરવાને મિત્રતા હતી. રાક્ષસો સાથેની લડાઈમાં ઇન્દ્રની પામેજ જીતા રહી પુરુરવા ઇન્દ્રને જય અપાવામાં મદદ કરતો. આ રીતે ઇન્દ્રને પુરુરવાને સાથે બાંધ મિત્રતા થઈ હતી. પુરુરવા દૈવીકુળમાં જન્મ્યો ગયેલો હતો તેથી સોદે સ્વર્ગમાં જઈ શકતો હતો.

વસંતઋતુમાં એક વખત સ્વર્ગની અપ્સરાઓ પૃથ્વીપર વનવિહાર કરવા આવેલી. અપ્સરાઓમાં ઉર્વશી રૂપરૂપનો અંબાર હતી. વનપ્રસોના મજા હાર-વેણી બનાવી મરીરે ધારણ કરી પોતાની સખીઓ મેનકા, રંકા, તિલોત્તમા, પુષ્પમધા, સુકેશી, મહાવેતા, મનોરમા, પ્રમદરા, રીતરા, આરુહાસિની, ધુતાઓ, ચંદ્રપ્રભા, સોભા, કાલિકા, આલાપ પદ્મિતા, વિદ્યુ-માલા, અંબુલક્ષ્મી, કંચન માલિની વગેરે સાથે વનરોમાંનો આનંદ લેતી મંદ-મતિએ વિહાર કરતી હતી. એવામાં રાક્ષસ રાજ્ય સુકેશી ફરવા નીકળ્યો હતો. તેની નજર રૂપાળી ઉર્વશી પર પડી. રાક્ષસ સુકેશીએ બળપૂર્વક સખીઓના કુદ્દમાંથી ઉર્વશીને ઉપાડી ચાલવા માંડ્યું બધી અપ્સરાઓ બચે પાડવા લાગી. "કાઈ આવો" "જયારો"ની છુમો પાડવા લાગી.

મહાબાહુ પુરુરવે અંતરહાસ સાથે ફરવા નીકળ્યો હતો. ફરતા ફરતા તે વનવિહારવાળા સ્થળે આવી પહોંચ્યો સુદર રંકા બેરંગી પુષ્પોથી મહેક મહેક થતા એ વનમાં પુરુરવા એક જુદી છાયા તળે અચની પીઠે હાથ ઈ ઊભો છે. એવામાં

ઊંચોની ધૂસો અંકળાઈ "જયારો" "જયારો" તરતજ છલંબ મારી રાજ્ય ઘોડેરવા થયો અને જે દિશામાં અવાજ આવતો હતો ત્યાં પૂરપાટ ધોડો દોડાવી મુક્યો. રાજના અંત રક્ષકો પણ તે તરફ રાજની પાછળ દોડ્યા.

ત્યાં જઈ રાજ્યે અપ્સરાઓને ફીકી બધી અપ્સરાઓ કપલીત બનેલી હતી. રાજને તેમણે કડીકત કહી કે આ દિશામાં કાઈ રાક્ષસ અમારી સખી ઉર્વશીને ઉપાડી લઈ જાય છે. આપ તેને બચાવો.

રાજ અને તેના અંગરક્ષકો તે દિશા તરફ અગળ વધ્યા તો ઘોડે દૂર ઉર્વશીને ઉપાડી જનાર રાક્ષસને દોડો.

પુરુરવા અને કેશી રાક્ષસ વચ્ચે લુક ધુક કેશી રાક્ષસ પણ બળવાન હતો. બન્ને વચ્ચે ઘોર લુક ધુક. આ દંડયુકમાં મહાબળવાન પુરુરવાના હાથે કેશી રાક્ષસ મરાયો અને ઉર્વશીને અંધ ઉપર નાખી. બધી અપ્સરાઓ હતી ત્યાં લાવી સોંપી. સર્વેએ મળી કેટલાક ઉપચાર કર્યા. અને ઉર્વશી શુદ્ધિમાં આવી. બધી અપ્સરાઓએ સહયોગ બીનાથી ઉર્વશીને વાંકું કરી. પોતાને રાક્ષસના હાથમાંથી ઉઠારનાર તરફ ઉર્વશીને સ્વાભાવિક રીતે માન થયું. ઉર્વશી ઉપકારરસ થઈ.

બધી અપ્સરાઓને ગળ પુરુરવા રાજધાનીમાં લઈ ગયો ત્યાં તેમનો મજા સતાર કર્યો, ઉર્વશીનું મન પુરુરવા તરફ આકર્ષાયું રાજ પણ તેના તરફ પ્રેમ પૂર્ણ રીતે વળવા લાગ્યો. અન્યોન્ય પ્રેમની નજર ભેળા લાગ્યાં. એક બીજા તરફ પ્રેમ વધતો ગયો અને સ્વર્ગમાં ન જતાં પુરુરવા પાસેજ રહેવા ઉર્વશીને મંજૂર થઈ. પરંતુ એવામાં ઇન્દ્ર રાજનું તોડું આવ્યું ને ઉર્વશી સહ સખી અપ્સરાઓને સ્વર્ગમાં જવું પડ્યું. ઉર્વશી સ્વર્ગમાં ગઈ પણ તેનું ચિત્ત તો પુરુરવામાં જ રહ્યું.

સ્વર્ગમાં એક નાટક અજરવાનું હતું. તેમાં

ઉર્વશીને લક્ષ્મીનો પાઠ લેવાનો હતો. લક્ષ્મીને પૂજા-વામાં આવે કે તારે ઠાની સાથે લગ્ન કરવું છે ! જવાબમાં લક્ષ્મીએ પુરુષોત્તમ પૂરણ બ્રહ્મની સાથે લગ્ન કરવું છે. એમ કહેવું જોઈએ પરંતુ તેને ગદસે પુરુરવા “સાથે એમ જોતી જવાયું તેથી નાટકા આપ” ઉર્વશી પર મુરસે યથા નાટકનો રંગ બગાડી નાખ્યો. તેથી ઢાંચે યાદ ઉર્વશીને યાપ આપ્યો કે. “તું સ્વર્ગમાં રહેવા લાયક નથી. જ પૃથ્વી ઉપર જન્મને પડ.”

ઉર્વશીને પોતાનો બૂલનો પરતાવો થયો. તેણે સુરપતિને નમ્રતાથી વિનંતી કરી અને યાપ મુક્તિ નો ઉપાય માગ્યો. ધન્વની ઉર્વશીપર રહેતી હતી. તેમણે કહ્યું “પૃથ્વી પર પુરુરવા રાખને ત્યાં જઈ તું રહે. મરણ તારું ચિત્ત તેમાં જ છે જ્યારે તારાથી થયેલ પુનરુત્પન્ન પુરુરવા મુખ જોશે એટલે તું જાપ મુક્ત થઈ સ્વર્ગમાં આવીશ” આ પ્રમાણે સાપત્વ નિવારણ સાંભળી પુરુરવા સાથે લગ્ન કરવાની ઇચ્છા બાળી ઉર્વશી પૃથ્વી પર ગઈ અને પુરુરવા સાથે લગ્ન કરીને રહી, મહા દિવસ ઉર્વશીએ પુરુરવા સાથે મુખ જોગવું. અને એટલી બધી આનંદ મમ રહેલી કે તેને સ્વર્ગમાં જવાનું મન થઈ જ નહિ.

ઉર્વશીને એક પુત્ર જન્મ્યો, પુત્રનું મુખ રાજા જીએ તો પોતે જાપમુક્ત થઈ સ્વર્ગમાં જવું પડે. સ્વર્ગમાં જવું ઉર્વશીને મન મોટું દુઃખ હતું તેથી પુત્ર જન્મ થતાજ તે પુત્રને અવન મુનિના આશ્રમમાં મોકલી આપ્યો.

ઉર્વશી અને પુરુરવા વચ્ચે એવો પ્રેમ હતો કે બન્ને એક બીરી પશુ વિષુદ્ધાં ન પડે ઉર્વશી એટલે પુરુરવાને મન મહા મૂલ્યવાન પ્રાણી પશુ વધારે અસુલગત જોઈએ પ્રેમ પુરુરવાનો હતો તેટલોમુદ્દ પ્રેમ ઉર્વશીનો હતો. બન્નેજન્મી કરતાં કરતાં જઈ પહેલ-આ, ત્યાં ‘કુમારવન’ હતું. એ વનમાં એવો અમરાર હતો કે કોઈ સ્ત્રી એ વનમાં જાય તો વેલી થઈ જાય ઉર્વશી ત્યાં દાખલ થઈ કે તરત જ વેલી થઈ અને પુરુરવા ઉર્વશી વગર ગાડી થઈ ગયો. ઉર્વશી, એ ઉર્વશી, એમ કહેનો રાજા વિદાય કરતો કરતો

આખો મંથમાન પર્વત ફરી વળ્યો પણ ઉર્વશી ક્યાં જી મળી નહિ.

ઉર્વશીનો વિયોગ રાજા સહન કરી શક્યો નહિ અંકર મહાદેવને પુરુરવા પર દયા આવી અને સાધુને વેરી આગી પુરુરવાને લાજરંગનો અંગમતીપ મણિ આપ્યો અને હાથ. “આ મણિ તે વેલીને અડકી તો તે વેલી પાછી સ્ત્રી રૂપ થઈ જશે.”

પુરુરવા હર્ષોન્મત થતો તે સ્વર્ગમાં ગયો કે ત્યાં ઉર્વશી વેલી થઈ હતી તે કુમારવનમાં, ત્યાં જ વેલીને અંગમતીપ મણિના સ્પર્શ કર્યો મણિ અડકતા જ વેલી ઉર્વશીરૂપ થઈ ગઈ. રાજાના હર્ષનો પાર ન રહ્યો. બન્ને જન્મી ખુશ થતાં ગાજવાનીમાં આવી રહ્યાં.

દેવે ઉર્વશીને યાપ મુક્ત થવાનો સમય આવી પહોંચ્યો હતો.

એક વખત રાજા રાણી ગંગારનાન મટિ બર્મા અંગમતી મણિ રાજા હર્ષેશ સાથે જ રાખતો કારણ વખતે ઉર્વશી વેલી થઈ જાય તો તે મણિનો તરત જ ઉપયોગ થાય.

ગંગાજના કાઠે જોઈએ એક બાજુએ પેલો મણિ સાચવવા આગી રાજા રાણી સ્નાન કરવા ગંગાજ તરફ વળ્યા. સ્નાન કરી આવી વસ્ત્ર બદલતાં હતાં દેવામાં પેલા બાજુએ આગળ મૂકેલો અંગમતીપ મણિ એક બાજુપક્ષી આવી ઉપાડી ગયો. મણિ લાલ રંગનો હતો. માંસનો ટુકડો. જાણી તે બઈ ગયો. જુમાજુમ થઈ રહી બાજુપક્ષીને મારવા કાઠે કાઠે ફેંકવા કાઠે કાઠે ફેંક્યા ફેંક્યા પણ એમ કંઈ બાજુ પક્ષી મરે ! એવામાં સનન કરવું, એક બાજુ આળું ગાજપક્ષી તે બાજુથી વિંધાઈને નીચે પાડું બાજુની સાથે મણિ પણ નીચે પાડ્યો.

ઘરીરમાં બાજુ પેસો ગયું છે એવી રિર્ષાતમાં બાજુ તથા મણિ બન્ને લાગી રાજા રાણી આગળ જીલ્લા રાજાએ બાજુ એવી કાઠ્યું. બાજુ ઉપર કીણા આધાર લખેલું હતું.

“ઉર્વશીને પુરુરવાનો બાજક રાજપુત આયુ”

પુરુરવા ઉર્વશી સાથે જોઈ આશ્ચર્ય મુગ્ધ થયો એવામાં આશ્રમની એક તાપસી આયુને બઈ રાજા

જાણવા જેવું વ્યવહાર જ્ઞાન

શ્રી સંપાદક: ચંપકલાલ વ્યાસ

- (૧) આરસ પહોળું પરના રાધા કાઢવા માટે લીંબુનો રસ અને ઓઠું આરસો કલાક કાપા પર ચોપડી રાખી તેને ધસીને ઘોષ નાખવું.
- (૨) હાડકાનાં ગુંચવના અનાવેલા સોયા વળી મધા હોય તો ઉકળતા પાણીમાં બોળી રાખી તે દીલા થયે ખુબ દાઢા પાણીમાં બોળો એટલે સીધા થઈ જશે.
- (૩) ધમિયાળો અવાજ દરદીથી સકન થતો ન હોય તો તેના ઉપર કાચનું ટંબલર ઉંચું વાળી દેવું તેથી અવાજ સંભળાશે નહિ અને દાઢમ દેખાશે.
- (૪) જીનનાં બોળાં, ટાપી, કે સ્વેટરને ધોવાથી કાઢાં વળી જાય તો તપેલીમાં પાણી લઈ તેમાં બે અમઝા એરડીયું નાખી કપડાંને બોળા

રાણી ઉર્વાં દર્તાં ત્યાં આવી. રાગને વિનંતી કરી કે હવે આ રાજપુત મારા આગમને લાવક નથી. મારે આપે રાજકુમારને સંભાળવો.

હવે ઉર્વશીના શાપ મુકત થયા ત્યારે રાગને પુનઃ તેડી લીધો ને ઉર્વશીને સ્વર્ગમાં જવાની રજા આપી. ઉર્વશી સ્વર્ગમાં જઈ ઇન્દ્ર મહારાજના દરબારમાં દાખલ થઈ.

ઉર્વશીના વિદરથી રાગ પુરુષને જીવન આપ્યું. આપને રાજ પાટ સોંપી પોતે વનવાસ ભોગવો જીવન પુરું કરવાનો તત્કાલિન કરવા લાગ્યો.

આ વાતની ઇન્દ્રને ખબર પડી પુરુષના વનવાસ ભોગવે તો પછી ધનુષ ગાણ દાયમાં ન લે. અને ઇન્દ્રને મુક પ્રસન્ન મદદ મળે નહિ, આવે વીર બાહુ રાજ વનવાસ ભોગવે તે ઇન્દ્રને ન મર્યા તેણે ઉર્વશીને આપા કરી કે "આ સુધી પુરુષના સ્ત્રી રહે ત્યાં સુધી તારે જેનો સેવામાં રહેવું." "વોર મિત્ર" પ્રત્યેની આ ઉદ્ધરતાથી. વિક્રમને ઉર્વશી પુનઃ સુખથી રહેવા લાગ્યાં. અને આનંદ વૈસવમાં દિવસો નિર્જન કરવા લાગ્યાં.

નીચોવજો તો તે ખૂબ સુદર રહેશે.

- (૫) કાચની શીશીમાંથી ખડીમાં રૂઝામણી ધાર ન પડે તે શીશીના મોં ઉપર એક સળિયા ધાર પાડશે તો સીધી ધાર પડશે.
- (૬) ખારણાની મુકાઈ મચેલી શાપી ન ઉખાડતી હોય તો કાસ્ટીક સોડના મિશ્રણનું એક પોતું ખારસો એટલે એકાદ કલાકમાં તે નરમ પડી જશે.
- (૭) જો કાચના ટંબલર એક ખીળમાં કારાઈ મધા હોય તે ન નીકળે તો બહારના ટંબલરને ત્રમ પાણીમાં મૂકો અને અંદરના ટંબલરમાં કંકુ પાણી રેડશો એટલે છુટા પડી જશે.
- (૮) બાટલીનો છુમ જખત ઘોડી મૂકો હોય તો બે સાગ સ્પીરીટ, એક બાગ ગ્લીસરીન અને એક બાગ ઓઈલ ધાર ધાર ચોપડવાથી તે દીસે પડી જશે.
- (૯) સાખના કાષ મેથીમેટેડ સ્પીરીટથી સાફ થશે.
- (૧૦) ભેદાને રાત્રે પોલીસ લમ્કો રાખી બીજા દિવસે સવારે પોલીસ કરવાથી સાગી અમક આવશે.
- (૧૧) ખુરશીનું નેતર ઝોળા ખાઈ મધું હોય તો ખુરશીને ઉધી વાળી નેતરપર બાકું બીનું કપડું લાકે મૂકી રાખવું પછી કપડું ખસેડી લઈ સુધાવા દેશો એટલે તે અક્રમ થઈ જશે.
- (૧૨) ત્રમ કપમાં પેટીમાં મૂકના પડેલાં ફટકોના પાણીમાં નિખારી નાખી, સુવર્ણ અડો વાળી મૂકવાથી એમાં જીવાત પડશે નહિ.
- (૧૩) કપમાં ૫૨ કોવવાના સંમાના કાષ પડના હોય તો તેના પર નવંસારના પાણીમાં લીંબુવેસો કાઢો મસવાથી કાષ થશે.

સોના

[લેખક : શ્રી મહેશ જી. પંડ્યા]

તાલેજ અષાઢમાસ એકો હતો. આકાશે ધેરા આરમાની રંગ ધારણ કર્યો હતો, વરસાદની ઝી-ઓની પરંપરા ચાલુજ હતી. જાર બપોરે પણ સંધ્યાનું વાતાવરણ છવાઇ ગયેલું લાગતું હતું. વીજળીઓની પરંપરાને આકાશીય મહાકાશોથી વાતાવરણ વિહરાળ દિસતું હતું.

છતાંયે મનોરમ શાંતિ ચિરના જન્મલભો છવાઇ રહેતી. પડી ગયેલા વરસાદના ઝાપટાથી સર્વત્ર લીલું માસ ઊગી નીકળ્યું હતું. પ્રકૃતિ-ચિત્રકારે લીલાછાને રંગભેરંગી પ્રણયો અર્પી સાંચેજ ફરમ્ય વાતાવરણ સંજયું હતું. ધડીકે આંખો પણ યંબી જાય એટલું અપ્પૂર સૌંદર્ય ત્યાં વરેલું હતું.

એવા એ ચિરના જન્મલભોને ટોર લઇ જવામાં આવે તો આ અનાદૃષ્ટિના સમયમાં આવતી સપળો મુરેલીઓ ટળી જાય-એ વિચારથી આ વખતે એકાંસે પોતાનો નેસ ચિરની તળેટીમાં તાણ્યો હતો. ઉમતા પ્રમાતે પાસેના સહેરમાં જઈ કુદ વેચી આવતું એ તેનું કર્તવ્ય, ને આયમતી સંધ્યાએ ટોરને ચરાવીને પાછા આવતું એ સોનાનું કર્તવ્ય.

દેશમાં એકાંખીએ મદદ કરતા પોતાનું નિત્યનું કર્તવ્ય સરળતાપૂર્વક સમાપ્ત કરતું; એ સોના અને એકલજનુ ધ્યેય. આટલી અનાદૃષ્ટિમાં પણ એ સારી એવી કમાણી કરી શકે છે-એ એકલને મન એક મોરબરી હકીકત હતી. પરંતુ સોનાનો આ કાર્યક્રમ કેટલો મદાન દિસે છે; એ એને બરાબર વિદિત હતું. એને સોના ઉપર સંપૂર્ણ ઇતિવાર હતો. ધણું ખર્ચે તો સોનાને લીધે જ એને હૈયે દિમત ને દિશમાં ધરપત રહેતી.

એને સોના પણ પાકો માટીમાંથી બહારેલી હતી. શુદ્ધ ગાય બેંસના કુષે એના દેહમાં અવુલ કઠિતનો સંચાર કર્યો હતો, એ દિમતમાં માનવી પરીપકારીતાને મનુષ્ય ધર્મ સમજતી. પોતેજ સજળ હોય તો ખીજા કોઈ શું કરી શકનાર છે ? આ

હતી એની સગળ વિચાર સરણી પરીપકારીતાની મુર્તિ શી તે દિમતની પ્રતીક, શી સોના સાંચેજ પરીપકારી ગુજરાતણ હતી:

એકલ-સોનાના આવા નિર્દોષ આનંદો વિવેકો કુદરતને ન મળ્યા માનવી હમેશાં કુઃખીજ હોય છે. મનુષ્ય જે પોતાના અત દિવસો સ્થરણીત કરીને વિચાર કરે તો એને જરૂર ખાતરી થશે કે એનો એક પણ વિવેક સંપૂર્ણ સુખમાં તો નહીંજ ગયો, વિશ્વમાં સુખ યોગા માટે છે-કુદાળ વધુ માટે છે.

એક દિવસ જળની વર્ષા વધી. આકાશનો રંગ તદ્દન કાળો થઈ ગયો. વિજળીની પરંપરા, તે મહાકાશોની પણ પરંપરા ! સાંચેજ મેષદેવ કહેલો હોય તેમ લાગતું. ધેર એકલ ચિંતા કરતો હતો. સોના હજીય લગી કેમ ન આવી ? એક તો સમી સંજોનો આયમતી સંધ્યાનો સમય ને તેમણે વર્ષાકલ્પ એટલે સધળો વરસુઓ ઝાંખી દેખાતી હતી. અતે એકલે કડીબાળી ડાઘ લઈ સોનાને શોધવા નીકળી પડ્યો. ધડીકે વાતાવરણમાં વ્યાકૂળ એકલના કાબોના પડા પડ્યા :

“આ સુ સોના ?”
“તી ઇમા આટલા આકાશા અમ થાઓ છે ?” એકલના કાબે રડવા રૂપે મનુષ્યને મનનો એકલ-સોનાએ સાચે પ્રવાણ કર્યું. સર્વત્ર નિરવતા પ્રસરી ગઈ હતી. આકાશના ઝાંખમાં રમ્યા ખડ્યા તારલા પ્રકાશતા હતા. સોનાએ ચારે તરફ દૃષ્ટિપાત કર્યો. ને સોનાની દૃષ્ટિ અચિન્ત્યાજ સામેની પથદંડી ઉપર પડી. એક યુવાન વિચારમાં પથદંડી ઉપરથી ચાલ્યો જતો હતો. પાછળ લેવાતી છપાતી સિંદણ સોનાની દૃષ્ટિથી અછતી ન રહી. એકલ સોનાને કાંઈ સિંદણથી દરવા જેવું ન હતું. તેમનો માર્ગ તદ્દન સરળ હતો, સિંદણ તો કામી ખાલુ આવેલી પથદંડી પર હતો.

મહિલા : રાષ્ટ્રવિધાતા

(સેખ : શ્રી રમણીકલાલ જયથંદરાઈ દસાલ બી. એ. એલ. એલ. બી. વકીલ)

એક રાષ્ટ્રનું સાચું પક્ષર તે દેશમાં રહેતી મહિલાઓ જ છે એમ કહેવાય છે. પરંતુ ખરી રીતે તે શ્રી પુરુષ સાથે મળીને જ રાષ્ટ્ર પક્ષર પડે છે : એકલા પુરુષ કે એકાએક એ કાય પાર પાડી શકે તેમ નથી. જે દેશના અર્થાત્તા પરિશ્રમથી રાષ્ટ્ર પગાય તેમાં ભ્રષ્ટ્ર છે તેવા બલિયાર આવતા જ નથી એમાં કોઈ અત્રય પણ અતતના તત્વની ઉલ્લેખ રહી જાય છે. જમાના પહેલા પ્રતિષ્ઠાથી વિશે જાણતાં પેરો કહી ગયા છે કે જે રાષ્ટ્રનું અર્થાત્ત અગાનમાં સમગ્રનું હોય તો તે બીજકુત પ્રગતિ કરી શકતું નથી. કેવળથી માટે જે સત્ય છે એ જાતના બીજાં દેશોને પણ બરાબર હાથ પડે છે જ. કોઈ પણ દેશમાં એકાએક પુરુષ કરતાં ધણીજ પછાત હોય તો મજબુત ને ટકાઈ પાયા પર સરકતિયું પક્ષર ધરાં ત્યાં અતતના તત્વોની જોડ સાથે છે જ. શ્રી પુરુષને સંરક્ષારી બનાવે છે એ તત્વ જમાનાથી સ્વિકારણું આવ્યું છે. પરંતુ એકાએક અધિકાશયી તેમને વચિત રાખતા ધણીવાર એક દલીલ તરીકે જ તે આગળ ધરવામાં આવે છે.

પરંતુ...કણ...ને ગુલામના ઝાઢા નેરો યુવાન રહેંસાઈ જવાનો સોના ઓ હતી. વળી પરાપકારી પણ હતી. ઉપરાંત તેનામાં માતૃત્વના અકુર દુર્દેશ હતા અને નિષ્કર્ષ ક્યો-એ દુઃશા જુવાનને જ્યા-વવાનો એકલ કાંઈ સમજે એ પહેલા એની પાસેથી કશિયાળી કાઢી લઈ એ, દોઢો વિધુત વેગે દોડીને સિંદ્ધનું મરકના મધ્ય ભાગ ઉપર જ કશિયાળી કાંચનો પૂર ભેરથી એને ધા ક્યો. એક ત્રાસ મારી સિંદ્ધનું નીચે પડી યુવાને પાછળ ભેડ્યું. સર્વ કંડોલન પામી ગયો. એની આંખમાં હતો અદેશાન ને સોનાની આંખમાં હતો પ્રેમ હાનમાં માત્ર એકજ દત્તિ-કેમિં હતી-પરાપકારીતાની.

ત્યાં...સોના ઉપર સિંદ્ધનું -છામ મારી.

આપણા દેશની બૂનકાળ એને વર્તમાન પરિસ્થિતિને આપણે વિચાર કરીએ

એક વાર હિંદ જનનકરમાં સર્વોત્તમ કથાએ વિરાજતું છતાં જૂતાળમાં જે દેશે જાતની સંરક્ષ નિર્મા આદરો અધો કાળો આપ્યો છે તે અત્રાજ જાતના બીજા દેશોમાંથી સંરક્ષારી કીસરા મથે છે અને પોતે જાતને સંરક્ષો આપવા ચોગ્ય છે એ કંડીકત પરીકાર વિસરી જાય છે આપણી પ્રગતિ થંભી ગઈ છે તેનું ખૂબ કાળજી આપણા મહિલા સમાજની અવગણના છે.

શ્રી હિંદમરમા મુકદેરી મનાય ને જ-મથીજ એ રોકેકને સમ્પૂર્ણ પામે છે. પુરુષ વર્ગ એને પવિત્ર ને અપુલ્ક વસ્તુ તરીકે સાચવે છે. એને એવા તો એકાંત આવાસમાં રાખવામાં આવે છે કે એનાં સૌંદર્ય પર કોઈ પણ દુષ્ટ દષ્ટિ પાડવા પામેજ નહિઃ કોઈ કપરાં વચનો એના જીવન ઉદ્ધાસને હથો નાખે નહિ. સત્ત્વલ દાખવતા જાતમાં બિચારા પુરુષને કંડકેસ નસીવના કારી ધા સહન કરવા પડે છે અત્રાજ એને તમામ મુશ્કેલી તે તમામ

અસાધ્ય સોના મૃત્યુમુખમાં પ્રવેશી ચૂકી. સિંદ્ધનું બીજા હાથ ને સોના મૃત્યુનો ગ્રાસ બની. હવે સિંદ્ધનું નિર્ગળ બની. એક કાચકર ત્રાસ મારી એ મૃત્યુપાત પડેલી ગઈ. સોનાના માંસલ માલ-સંપૂટ ઉપર જુવાનની કિમિંનાં ક્રેતીક સા બે અધુનિંદુઓ સર્વ કંડોલન કરી રહ્યા હતાં ।

અજાણને મરતા આવડે છે, પરાપકારણ્ય એ મરી શકે છે એનો પ્રત્યક્ષ પૂરાવો છે. સોના...ને આજ પણ એનાના પરાપકારની ગાથા ગાતી-સોનાની પરાપકારીતાનો એકાએક મોઢ આપવી-ખડેર અવશયામાં " સોના દેક " ગિરમ અસ્તિત્વમાં છે.

(અપૂર્વ)

ચિન્તાઓથી વિમુક્ત રાખવામાં આવે છે. પરી-
કથાઓમાં જેમ નસીબદાર નાવિકા સુખદ સ્વર્ગમાં
વિરાજતી હોય છે તેમ દિવંતી સ્ત્રીઓની પરિસ્થિતિ
હશે એમ મહો ભર કલ્પના કરી સ્થગ્ય એમ છે.

પરંતુ સારી યીજ પર પણ મણીવાર અભાવ
થાય છે તેમ આ સુખદ પરિસ્થિતિ પણ સ્ત્રીઓને
અળેએ પડેલી જણાય છે. એટલે સ્ત્રીઓ એ સંભા-
ળ સુખને ફાવી દેવા તૈયાર થઇ છે.

સંસ્કૃતિના વિકાસ પહેલાં જ્યારે જગત પ્રચીન
ભૂમિમાં પર હતું ત્યારે સ્ત્રી હમેશાં ઘેર રહેતી,
ખોરાક ને સંતાનની સંભાળ રાખતી. પુરુષ બહાર
હિંદારે જતો. માનવ જીવનનો વિકાસ થતાં બેસત
કામો અસ્તિત્વમાં આવી પરંતુ સ્ત્રીઓનું કામ તો
ઐતુ એજ રહ્યું. ખોરાક પર નિયમ, આવતાં પુર-
ષમાં મિત્રતાની બાવળા મર કરતો મર્ષ. પશુધન
સાથે સ્ત્રી બાલકોને પણ પુરુષ પોતાની મીઠકત
માનતો થયો, એ જમાનામાં જળિયાના બે સામ
હતા એટલે મુખી તરફે નરમ પડતો કે એનું જીવન
અને મીઠકત યુવાનને જળવાન હરિદોને હરતક મુકાઇ
જતું. એટલે સ્ત્રી બાલકો અને બીજાં નાનેરાઓને
આગાધીન રહેવાનો ઉપદેશ આપવા માંડ્યોને તે માટે
નિયમો પણ મહાયા.

જગતના દરેક દેશો આવા નિયમનોથી નિર્જલને
આમ કાણમાં રાખ્યાં છે. ધર્મિયની મહિલાઓ આજ
એ નિયમનનાં બંધનો તોડી ગઈ છે પરંતુ પૂર્વમાં
તો હજી અનેક પ્રકારનાં ગંધનો મોજુદ છે. એ
નિયમનો અનુસાર જ દિવંતી મહિલાની જીવન
પ્રજ્ઞાલિકા રચાય છે.

સ્ત્રીઓને પુરુષના રક્ષણની જરૂર છેજ એવો
વિચાર તેમના માનસમાં ફાવી સ્ત્રી જીવણીની
ચોખ્ખા મહી કાઢવામાં આવી છે. ને સ્ત્રીઓ અધુર
નીમમતો પાળે તોજ તેમને જરૂરી સંરક્ષણ મળી
રહેશે એવી માન્યતા હલ કરવામાં આવી છે.

અસ્તિત્વની કાંઈ પણ પળે સ્ત્રીને સ્વતંત્ર રાખ-
વામાં આવી નથી બાલ્યવસ્થામાં સ્ત્રી ઉપર પિતાની
છાંપ હોય છે. યુવાનીમાં પતિનો આશ્રય હોય છે
ને જુદાવસ્થામાં પુત્રો તેની સંભાળ રાખે છે.

અગતના વખતમાં મોસમાં પણ એવીજ પ્રજ્ઞાલિકા
હતી. સંસ્કૃતિને વિકાસમાં મોઢા મણા જ આજળ
વધેલા લેખાય છતાં એવા મંદારાણ્યમાં પણ આ
દશ હતી સ્ત્રીઓને સ્વતંત્ર અસ્તિત્વો મળુગતે
ખદે સ્ત્રીઓ રક્ષણને પાત્ર લેખાતો.

દિવંતમાં વિખ્યાત ધારા શાસ્ત્રી મનુએ પણ
એજ ભાવના મૂર્તિમંત કરેલી છે પિતા, પતિ અને
પુત્ર ઉપરાંત ધર્મ ગુરૂઓ પણ દિવં અને બીજા
દેહોમાં સ્ત્રીઓ ઉપર વધારે માનસિક પ્રભાવ પાડતા
આવેલા છે.

જીવન અને ધરની ચાર દિવાલો બહારના જગત
વિશે સંપૂર્ણ અગાનમાં ઉછરી દિવંતી કન્યા એના
પિતાની મીઠકત લેખાતી. કન્યાના લગ્ન સંબંધ
સાધી પિતા કન્યાને પરણાવી દેતા. પછી કન્યા નર
વધુ બની પતિની મીઠકત બનતી અને તેનું આખું
જીવન નજરે કાઢિત જારી સેવામાં પ્રસાર થતું જે
કમ નસિથે એ વીધવા બનતી તો તેને તેના પુત્રોને
આધીન રહેવું પડતું, 'ધર્મ' યાતિ અને સમાજ પણ
તેમને માટે નિયમનો મહાતા: તેના અંશરુણ મારે
એ નિયમનો પ્રકાશમાં હોવાથી તેનું પાલન ફરજ-
આત લેખાતું એ પાળવાથી જ એના પતિનું ને
કુટુંબમાં સુખને આગાદી જળવાતી, નહીં કરેલા
માર્ગથી એ જરા પણ ભૂલ થતી તો તેને યાતિ
બહાર મૂકી દેવામાં આવતી. દરેક ઉદાહરણમાં આ
ફરજે પુરુષ જ નહીં કરતો. પરંતુ જલ સ્ત્રીઓ તેનો
હાક જમલ કરતી રહેતે આખરી જીવંતી પરતંત્ર ને
મુલામી અવસ્થામાં જાણી હોમ એટલે એ પોતાની
પૌત્રીઓને કહી સ્વતંત્ર વિકાર કરવા દેતો નહિ.
ગુલામોમાં હમેશાં થતું આખું છે તેમ કુટુંબ અને
સમાજની વધાઓ કાઢે સિસ્ટ પળાવતો આમ પેઢી
ઉત્તર અંધ આધીનતા બોધવાથી સ્ત્રીઓ પર એજ
પ્રકારની છાંપ પડી ગઈ છે એની દલીલ કરવાની
શક્તિ નાશ પામી છે. પોતાની જવાબદારીઓ બીજા
પર લાદવામાં જ તે ખુલ્લ રહે છે. આ પ્રજ્ઞાલિ-
માં ઉછરી આને દિવંતી સ્ત્રીઓ તેમના માલિકદં
ઝાણું પ્રતિબિંબ જ બની રહી છે. સ્વતંત્ર વિચાર
કે અકિષ તેમનામાં હોવું જ નથી. જગત

માધિક પુરૂષની સેવા જીઠાવીને જ તે જીવન સાર્થક કરે છે. સન્તાનોત્પત્તિ એ એમની મુખ્ય કાર્યવાહી રહેવા પામી છે, તેમજ પુત્ર જન્મ એ તો મહિલા જીવનનો મુખ્ય આદર્શ જતી રહ્યો છે સીના માન-સર્મા પુત્રજન્મની અર્થએ જોટલું બધું પર ક્યું છે કે પુત્ર પાળવાની જાતસાએ જ્ઞાન ઓઝો દપટી સાધુઓના પંજર્માં ફસાય છે, પેટી હિતાર વગર વિચારે ચલાવેલી કાર્યવાહીથી ઓઝોએ પોતાને બાધતા બંધને વધારે દડ ક્યાં છે. આને અંધકારને રથાને પ્રકાશ દેલાય છે ત્યારે નવા ને સ્વતંત્ર જીવનના ઉંબરે પત્ર મૂકતાં એ જાકાય પામે. છે : આજળ કમ ભરતાં તેને કર સાજે છે.

પરંતુ જગત આજળ વધે જાય છે એક જમાના પહેલાના મહિલા સમાજમાં આને ધરોજ કરક પડી ગયો છે. અર્વાચીન ઓઝો જગતને આક્રમક બાજે છે. ઓઝો આક્રમક બને તો બધું સાફ, વર્ષોના બંધનોના પરિણામે જ તેમને આક્રમક બનાવ્યાં છે સ્વાતંત્ર્યનો પ્રથમ આરવાદ મદ થયો હોય છે. માનવ ઇતિહાસમાં પહેલીજવાર ઓઝો આને મદને હિલ્લાજ અનુભવી રહી છે. એક ક્ષણકર તે પોતાનું સમતોલપણ ગુમાવો એસે છે તેથી ફીકર કરવા જેવું નથી. થોડાજ સમયમાં એ ગુમાવેલું સમતોલપણ પાછું મેળવી લેશે અને પ્રગતિપથે મજબૂત પગલાં ભરવા માંડશે. આને ગૂંચવણભર્યાં જમાનાનાં આપણે જીવીએ છીએ. માનવપ્રવૃત્તિનાં પૂરેપૂરુંમાં બવસંવાદ થઈ રહેલો છે. આર્થિક પદ્ધતિઓ, નવા વિચારો, અભિવ્યક્તિ એ બધું જ બંધિત સામેના કાવત્રામાં સામેલ છે : ખાસ કરી ઓ વિરૂદ્ધ કારણ કે આને પહેલી જ વાર ઓ બંધિત તરીકે જગતની સામે ધાય છે. ઓઝો કેળવણી પ્રાપ્ત કરવાથી આને તેમનામાં

પણ નવા જે અગત્યના ફેરફારો થઈ રહ્યા છે. છતાં આજના ઇતિહાસની ભૂમિકામાં સંસ્કૃતિ પુરૂષ વર્તને ફાળે જાય છે. બધી જગ્યાએ ઓઝોએ રસોડું સોંપ્યું છે છતાં હજી સમાજના સ્વચ્છાર રૂપ બનવા કરતાં વધારે આજળ વધી નથી, સંસ્કૃતિ માટે પુરૂષ જોટલું જ ઓઝોનું મહત્વ છે. કવિવર ટાગોરના સંબંધમાં કહીએ તો આજની મહિલા પુરૂષના નિર્વાહ માટેના ઈન્જન માટે કમરો કરતી નથી પણ સંસ્કૃતિના ઈન્જન માટે પણ ચાલો જીઠાવે છે, જનતામાં એક પણ રાષ્ટ્ર એવું નથી કે ઓ-પુરૂષના ભેગા પ્રયત્ન વિના છિદ્રું થયું હોય ઓ અને પુરૂષે ભેગા મળી થોજના કરી પાર ન પાડ્યું હોય એવું સમજન પણ શોધ્યું જરૂર નહિ ઓપુરૂષ સાથે વળી મૂકિત માટે આજેકુલ કરે નહિ ત્યાં સુધી સ્વાતંત્ર્ય પણ અસ્તિત્વમાં આવ્યું નથી. એટલે જૂની પ્રજાસિક્ષા ગમે તે જણાતી હોય છતાં એ સાચી નથી. ધણાં વર્ષો સુધી બધી મોટી સંખ્યાએ પ્રજાસિક્ષા માન્ય રાખી હોય તેથી એ સસ બની કૂકતી નથી. આને દિંદને સંસ્કૃતિ અને પ્રગતિશીલ રાષ્ટ્ર બનાવવા માટે થોડાં ધડતરની તાકીદની અત્યવ છે આપણે સાચા રાષ્ટ્રવિધાપદો બનવું હોય તો આપણે આપણા વહેમો ને ખોટી માન્યતાઓથી પર થઈ જવું જોઈએ આપણા સેકાં જૂની ફિઝોને તિલાંજલી આપી દેવી જોઈએ. મહિલાઓએ પુરૂષવર્ગ સાથે મૈત્રી સહકાર અને શ્રદ્ધા દાખવી આજેકુલ આરબી દેવી જોઈએ. જીવનનાં પ્રત્યેક વિભાગમાં સમાનતાનો દાવો કરી દિંદને નવો ઇતિહાસ રચવો જોઈએ, ત્યારે જ આપણે આદર્શ સંમંડન અને પ્રગતિ સાધી શકીશું, ત્યારે જ દિંદો રાષ્ટ્રનું સાચું ધડતર થશે ને ત્યારે જ દિંદો મહિલાઓ રાષ્ટ્રવિધાતા લેખારો.

ખોડ ખાંપણવાળા માણસોને માટે ખાસ સંભાળ

હિટનમાં ખોડ ખાંપણવાળા અને અર્ધમ માણસ માટે શિથિલ સારવાર અને નોકરી-ધંધા વ ની કુદર વ્યવસ્થિત થોળનાઓ અસ્તિત્વમાં છે અને તેથી ત્યાં આવા લોકો રાષ્ટ્રને માથે ભારરૂપ બનતા નથી પરંતુ રાષ્ટ્રને આર્થિક જીવનમાં મદદત્વના અમ રૂપ બની રહે છે

હિટનમાં ખોડ ખાંપણવાળા માણસોની રિયાતિની સુધારણા માટે સ ૧૯૪૪માં એક કાયદો પસાર કરવામાં આવ્યો હતો, તે કાયદા અનુસાર આવા ખોડ ખાંપણવાળા માણસો માટે શિથિલ, સારવાર અને થોળ નોકરી-ધંધા વ ની સરવડો પુરી પાડવા માટે એક જાહેર મંજૂની રચના કરવામાં આવી હતી આ રાયદામાં એવી જોડવાઈ કરવામાં આવી છે કે ૨૦ કે તેથી વધુ કામદારો ધરાવતા કારખાનાના દરેક માલિકે તોધાએલા ખોડ ખાંપણવાળા માણસોને ઠારવેલા ધોરણ પ્રમાણે નોકરી-ધંધામાં લેવા જોઈએ.

મજૂર પ્રધાનની જવાબદારી

આ કાયદાના અમલની જવાબદારી મજૂર પ્રધાનને સોર રહે છે અર્ધમ માણસોને માટે થોળ નોકરી-ધંધાની પસંદગી કરવાની તે જતા ધરાવે છે. અને કારખાનાના કામ પથ માલિક, તેના ચોતાના હિસ્સે આવતા આવા માણસોને નોકરીમાં રાખવાના બદલે બીજા કામદારોને, મજૂર પ્રધાનની પરવાનગી વગર રાખી શકતો નથી. તેમજ ખોડ ખાંપણવાળા કારીગરને બાળબી કારણ સિવાય કુટી પથ કરી શકતો નથી

૯૩ ટકા અર્ધમ માણસોને નોકરી મળી

આ કાયદા અનુસાર સામાન્ય રિયાત સંજોગોમાં કામ કરી શકે તેવા ૯૩ ટકા ઉપરાંત માણસોને થોળ નોકરી-ધંધો મળી ગયા છે. આ સાલ એપ્રિલ માસમાં ફેબ્રુ ૧૨ ૧૯૪૮, ૧૯૪૭ અર્ધમ

માણસો હતો તેમાં ૮૩૫,૦૦૦ પુરો, ૭૨, ૧૧૨ સ્ત્રીઓ અને લગભગ ૭,૦૦૦ નેટલા ૧૮ વર્ષની નીચેની ઉમરના બાળકો હતા.

આ બધા ખોડ ખાંપણવાળા માણસોમાં કામ દામ, પગ, આંખ કે કાન વગેરે અંગની ખોડ ધરાવે તે, આ બધા માટે થોળ ધંધા પુરા પાડવા એ કંઈ સહેલું કામ નથી આ માટે અર્ધમ માણસોને નોકરી-ધંધો પુરા પાડતા મંડળ તરફથી ૧૭૦ કારખાના શરૂ કરવામાં આવ્યા છે, તેમાં થતો નફો આ લોકોના કાળાકાંના કાર્યોમાં વપરાય છે.

આ ઉપરાંત ૧૧ અને તેથી ઉપરની ઉમરના અર્ધમ માટે હિટનના કામદાર ખાતા તરફથી શિથિલનોતી વ્યવસ્થા કરવામાં આવી છે, તેમાં ઈન્જનેરી, વેપાર, વાણિજ્ય બહિષાળોનું સમારકામ, કપડાં તૈયાર કરવા, શાસ્ત્રિક કામ, કાચ કાપા માટેના ઓળસો બનાવવા વગેરે કામ-ધંધાનું શિથિલ આમવામાં આવે છે. કળા-કૌશલનો જીવસા કમ વિસ્તૃત રચરૂનો હોઈ, અણ વર્ષની ઉમેદવારીના નેટલો મજૂ આમાં આવે છે.

સલાહકાર સમિતિઓ

આ ઉપરાંત જે અર્ધમ સ્ત્રી-પુરો તેમની ખોડ અર્ધમને લીધે કામ-ધંધો કરવાને લાયક ન હોય તેમને માટે સરકાર તરફથી પુનર્વસવાટ ઈન્દોની વ્યવસ્થા કરવામાં આવી છે. આદિ તેઓ કામ કરવાને લાયક અને તે માટે કારવાર કરવામાં આવે છે. સમસ્ત હિટનમાં અર્ધમ માણસો માટે સલાહકાર સમિતિઓ હોય છે તેમાં કારખાનાદાર અને કામદારોના પ્રતિનિધિઓ સરખી સંખ્યામાં એક રવતન બહિતના પ્રમુખપદે અધ્યક્ષ કામ કરે છે, તેમાં તબીબી ક્ષેત્રના પથ પ્રતિનિધિઓ હોય છે. આ પ્રાદેશિક સલાહકાર સમિતિઓ રાષ્ટ્રીય સલાહકાર પરિષદની દબરખ હેઠળ કામ કરે છે.

આ રીતે અર્ધમોના જીવનમાં નવો પ્રાણ પુરાય છે અને તેઓ દેશને બોળારૂપ બનવા કરતાં તેના આર્થિક જીવનમાં મદદત્વના અર્ધમ બની રહે છે

જૂની મિત

લેખક: ડાહ્યાભાઈ પટેલ

આર-એલ-લો

લન્ડન.

૬

“ મને અઠાર વરસ થયાં પશુ ”

“ પશુ હું તે અઠાર વરસમાં અજાણ સિવાય ... ” મંજુલા પૂરું કરે તે પહેલાં જ કાન્તાએ ઉચ્ચાર્યું.

“ પશુ સાંભળતો ખરી. ” મંજુલાએ કાન્તાને અટકાવી.

“ સારું કહે ભેદાયે. ”

“ મને અઠાર વર્ષ થયાં પશુ એક પશુ દિવસ મારાં જાને મેં ગાતાં સાંભળ્યાં નથી ” મંજુલાએ કહ્યું.

“ તને આખો દિવસ ગાવા ભેદાયે એટલે તું એમ માને છે કે બધા જ ગાય ! ” કાન્તાએ મંજુલાના ખભા ઉપર માથું ઝૂંટાઈ કહ્યું

“ પ્રમોદ સાત વરસનો થયો, પશુ મારાં બાએ કદી હાલરડુએય ગાયું નથી. તેમના મોઝિયા કદી સર નીકળતો સાંભળ્યો જ નથી ”

“ પશુ તારે કહેવું છે શું ! ” કાન્તાએ મંજુલાના માથ ઉપર ટપલી મારતાં કહ્યું

“ આટલી સ્ત્રીઓ લગતોમાં ગીતો ગાય છે પશુ મને શક નથી કે મારાં બાએ કદી ગીત ગાયું હોય. ”

“ એ તો મેં જાણ્યું કે તારી બા નેપી માતા. તારે સંગીત શિક્ષક રાખી તેમને સંગીત શિખવવું છે ! ” કાન્તાએ પૂછ્યું.

“ મને અઠાર વરસ થયાં પશુ કદી એમણે “ મંજુલા યત્નવત્ મોઢી જતી હતી.

“ એની એજ વાત પાગલ થઈ છે કે શું ! ” કાન્તા મંજુલા સામે ભેદાયે રહી

“ એમને સંગીત શિખવવાની જરૂર નથી. એ પોતે ગાતાં સરસ જાણે છે. ”

“ પીપળાનું પુત્ર અને માનારતી જીજ બન્ને હાલના સિવાય ના રહે. કાંઈ દિવસ કાંઈ ધણે જીને સંગીતનો આનંદ સમજાયો છે તે છેવટે સંગીતના સૂરને મજબૂતના સિવાય રહે જ નહીં. અઠાર વરસમાં ગાતાં આવડવા છતાં ગાય નહિ એવું બને જ નહિ. ”

કાન્તાએ એનો અભિપ્રાય અટકેર કર્યો. “ તારી બાને ગાતાં આવડે છે તે તં જાણ્યું શી રીતે ! ”

“ તેજ કહેવા તને હું આવી છું. ઈન્દરનો છેલ્લો પેપર આપી આપણે તે દિવસે દોલેજમાંથી ઘેર જવા નીકળ્યાં. ધર નજીક આવતાં હું જરા અચકો મારા ધરમાંથી કાઠ મીકા સુરે ગાતું હોય એમ મને લાગ્યું

“ મોમેફિન રેકડાં વાગતી હતી. પશુ પ્રમોદ ઘેર નથી. બાને સંગીતનો શોખ નથી. મારા બાપુજી વેળાંની ધમાલમાંથી નવરાં થાય એમ નથી તો આ નરી રેકડાં લાગે ક્યાંથી ! હું વિચારમાં પડી મઠી. ” મંજુલા જરા અટકી

“ ના રેકડાં નહોતી કાંઈ સ્ત્રી આનંદમાંથી સુરે માથુંપ જગાવતી હતી કાંઈ હતી ! આણું મીકું મજા ! ધડીવાર તો મને માનારતી અજેખાઈ થઈ આવી હું છતાવળો ધર બણી વળી આજળના બાગનો દરવાજો ખોલી જેવું મેં અંદર જોયું તો... મારાં બા ધરમાં બધી વસ્તુઓ ગોઠવતાં ગોઠવતાં ગાતાં હતા સૂરોય શક છે અને ગીતના શબ્દો પશુ શક છે. આ પ્રમાણે :

તુમ હો મનના મીત... સજનવા

જુલ ન જાઓ મેરી પ્રીત

“ જા જા મને જનાવ નહિ. તારો બા આ પ્રમાણે સ્વાસ્થી રાગમાં પ્રેમનું ગીત ગાય..... ”

“ અરે કાન્તા ! તું સાંભળ તો ખરી ” મંજુલાએ મંબોર થઈ કહ્યું.

“ એકાએક ગીતમાં દઈ આગ્યું.

ઈશન બીન અખ અધે કુર્ષ અખીમાં બજર રેકડર બીતે મેરો રતીમાં કેસી એ પ્રીતકરી રીત... સજનવા ..

અવતક દુએ તુમ જહુત કોરો

મેં હીન ઠાસો પ્રીતમ મોરા

સ્મરન કરે પ્રિય નીત... સન્નનવા.....

મંજુલાએ આપા જ કહ્યું ફરી ફરીથી ગીત પૂરું થતાં કાન્તા બોલી બોલી.

“ મંજુલા શું તું એમ કહે છે કે આ પ્રમાણે આ ગીત તારી બાએ માયું ? ”

“ આ પ્રમાણે ! આથી તો ક્યાં સરસ ! હું તો બહારના બગીચામાં ચોળીજ ગઈ. મારા બા પછીકમાં એક વરસ સુધી રહે છે તો બીજી ગોઠવેલી વસ્ત્રને પાછી ફરી ગોઠવે. દિવાનખાનામાં ફૂલ ફની રીતે ગોઠવવા, ફની રીતે અરિસા ગોઠવવા એનો વિચાર કરે અને ગીતના સૂર અને કે તને સરમાવે એવી ઢલકથી કાઢે. ”

તેં તારા બાને આ ગીત કે વર્તણૂક મારે કંઈ પૂછ્યું નહિ ? ”

હા, ચોવીસ વરસ બારણું બોલી હું અંદર ગઈ અને એતા રહેજ સરમાઈને માગ બાએ હું “ એટા આ કુસાની અલી ” મૂકીએ તો બરાબર સમજો ? ” મારા, બા બરીજ વસ્ત્રો પોતે ગોઠવતાં પણ કહી આવી કાગજ રાખતાં નહિ અને પૂછવાની તકલીફ પણ લેતાં નહિ. ”

“ હા બરાબર છે ” મેં જવાબ આપ્યો કેમ કાંઈ મહેમાન આવવાના છે કે કંઈ પર્વ છે ?

“ હા હા મહેમાન આવવાના છે એટલે તો આ બધી મહેનત કરે છું ” તારા બાપુજીના મિત્ર છે આપણે ત્યાં “ પુષ્કર ” સાપ્તાહિક આવે છે. તેના તત્ત્વો. તેમનું નામ કુશલ-હા જય કુશલ. ”

નામ બોલતાં મારા બાના મોં ઉપર લાલો હવાઈ ગઈ. તું બાણે છે કે મારા બા આને પણ આ ઉંમરે કેટલાં સુન્દર લાગે છે ! મોં ઉપરના ફેરફારને ધીરવાર હું નોંધે રહી. ”

“ આપણે ત્યાં કહી આખા નંદી ? કહી એમના વિષે આપણે ત્યાં વાતજ થઈ નથી ? ” મેં મારા બાને પૂછ્યું.

“ ના મંજુ. તારા બાપુજી વાત કરતા હતા. હું તો એમને ઝાળખતી પણ નથી. મારા બાએ જવાબ વાળ્યો પણ મારા મનમાં વાત ઉતરી નહિ. ” મંજુલાએ વિચારમાં પડી ગઈ કહ્યું :

“ પછી શું થયું ? મહેમાન આખા ! કાન્તાએ અધીરા થઈ પૂછ્યું ”

“ હા ! મંજીર, હંઆ રહેજ સમાગમ, પ્રતિસાદાળી એમને જોવા મારે હું ક્યાં બહાર ના મર્મ મારા બાએ ખાસ ખ્યાન દબને રસે છ ફરી હતી. મારી મદદ જરા પણ ના માગી. મારા બાપુએ મારા બાને મહેમાનની ઝાળખાણ કરાવી મારા બાએ નમસ્તે કહ્યાં પણ બાણે સંજોગુ જ ના હોય એમ તેઓ આડી અવળી વાતો કરવા લાગ્યા. ‘ મોહનસાલ ! મેં તો માયું હતું કે ગુજરાત પંચકારાને ચોખ રથાન નહિ આપે પણ વિવેકે વિવેકે ચોખ પંચકારાને સાચું રથાન મળવા લાગ્યું છે હો, ’ તમારો વેપાર કેમ છે. ’ વગેરે અસંબધ વાતો કરતાં હતા. મારા બા તો તરસી બાણે તંત્રીની તરફ નોંધે રહેતાં હતાં. તંત્રીએ મારી બા તરફ એક પણ વખત નજર ના નાખી.

“ તંત્રી એ દિવસ અમારે ત્યાં રવા. સાથે સાહિત્ય, અભ્યાસ વગેરે વિષયોની ચર્ચા કરી. પ્રમોદ ઉપર તો ખાર બનાવવામાં બાકીજ ના રાખે. ઘેર આવતાં મારી કે પ્રમોદની સાથે વાતો કરતાજ હોય. ”

“ મારા પિતાજીને તંત્રીનો સ્વભાવ ધણોજ મજી ગયો. બન્નેએ એક બીજાના સ્વભાવને સારી રીતે ઝાળખી લીધા. તંત્રીની મામણીથી ફસ દિવસ મારે મારા બાપુજી તંત્રી સાથે જવા કબૂલ થયા. ”

“ જતા પહેલાં તંત્રીએ મારી અને પ્રમોદની સાથે ધણોજ પ્રેમથી વાતો કરી. મારા બા ત્યાં નજીકમાં જ બેઠાં હોય પણ તંત્રીએ એક શબ્દ પણ મારા બા સાથે ના ઉચાર્યો અને નમસ્તે કહ્યું પ્રમોદના ખાલ ઉપર જેમણે પ્યારથી ચૂંબી ભરી, હંઆજીને એમની વિશાળ હાતી ઉપર પ્રમોદને કમળો. જુબી તરસી બાણે મારા બા બેઠાં રહ્યાં પણ એરેજ શબ્દ તંત્રીએ ના ઉચાર્યો. ”

“ સૂતાના સમયે એ એક વાગ્યો હતો. નીરવ યાનિત આપી હતી હું બસ બસાટ ઉંઘતી હતી. પ્રમોદ પણ જોઈ ગયો હતો. પણ ફમકાતો અવાજ સંભળી હું બગી બોલી. ”

"મારાં બા રડનાં હતાં હુસકાં સાથે બજાતાં હતાં. વચ્ચે વચ્ચે મોઢા ઉપર કાથના પ્રદાર કરતાં હતાં. 'કેટલાં વરસ વીતી ગયાં હું ફર છે. મને હજીય મારો નથી આપી ! આપની ફરતા ! એક શબ્દ પણ ના બોલ્યો. કૃષ્ણ ! મને જુલો ગયો. રાધાને ના જુલો નયેલા હોત તો પરણત નહિ. મારી સાથે વાત પણ કરત. પણ જુલોય નથી અને મારૂં પણ નથી કરી શક્યો.' મારાં બા જરા અટક્યાં, મોટીથી બૂમ પાડી રડતા લાગ્યાં."

"અને શા માટે મારૂં કરે ? મારે તો વર છે, બા'ર છે, બાગડો છે. વેતન છે, આનંદ છે અને તારે સંખ્યાસ. નાના કૃષ્ણ ! આનંદ મારાં છે ! ને વીસ વરસે થયાં કદી ગીત નથી રૂપું. ને મો ઉપર કદી આનંદની ભિમ નથી હાથમાં મારા બાએ જોરથી માથું પછાડ્યું."

"હું સફળી બેઠી થઈ મારાં બાના ખાલ્યા પાસે ગઈ 'બા શું છે' 'કાંઈ નહિ' ના રડતાં હતાં ને ? એ તો કંઈ સ્વપ્ન આપી મધું "એમ બોલી પાસું બંધી એ સૂઈ ગયાં."

"મેં કપાળ ઉપર દાઢ મૂક્યો તો આખું ફરિર લખખખાડું હતું. માથું પછાડવાથી કપાળ ઉપર ધીમધું થયું હતું. મેં સ્નેહથી મારાં બાના શરીર ઉપર દાઢ ફેરવવા માંડ્યાં."

"જા મેટા સૂઈ જા. મને કાંઈ નથી થયું મારાં બાએ કહ્યું : છતાં હું તો ખાટલા ઉપર બેસી રહી."

"થોડી વાર પછી મારાં બા બેઠ્યાં મારા બોળામાં માથું સંતાડી રહી પડ્યાં. નાનું બાળક માતી એક રહીને હાલતે આવેલા કાલે તેમ મારા બોળા મારાં બાએ બીજવી દીધો."

"મેટા ! તારા જુલો જ હાંમર હશે ત્યારે મેં એક ગુલાન જોયો. સુન્દર, સજ્જત, આદર્શ, સંસ્કારી મારાં ગીત સંભળી એ પણ પાત્ર જન્યો. મારાં બા રડતાં રડતાં બોલતાં હતાં 'મારા બાપુએ અરીમ પુતાને સાથે મારાં લગ્ન કરવાની ના પાડી. એણે મને મજામ વખત ત્યાંથી નાસી જઈ વડોદરા ગુરૂગમમાં લગ્ન કરી નાખ્યા સમજાવી. મારી મરજી

હોવા છતાં હિંમત ના ચાલી હું તાગ પિતા સાથે પરણી. મારી મજા બાજી આજી છતાં તે ફરીથી ના પરણ્યો મને મારો પણ ના આપી ! " મારાં બાનાં હુસકાં ખાતાં જ નહોતાં."

"આવો ઉંડો પ્રેમ જોઈ મને માગ બા અને તંત્રી ઉપર મજામ ખાર મને માન ઉત્પન્ન થયો. અંદાર વરસથી એક બાણસ એક જોના ખારને મળીને પરણે નહિ એ ખરેખર માન ઉપજાવે જ."

"બીજો દિવસે મારાં બાને સખત તાવ આવ્યો. ડોક્ટરે દવા આપી પણ કાંઈ ફાયદો ના થયો. રાત્રિએ પણ ઘડી ઘડીમાં જાગી બેઠાં એમ ત્રણ દિવસ તાવ રહ્યો. ચોથે દિવસે તાવ ઓછો હતો પણ રાત્રિએ ઘડી ઘડી વારમાં જાગી બેઠાં વચ્ચે વચ્ચે બૂમ પાડી બેઠાં 'કૃષ્ણ કૃષ્ણ વર પરણે તે જિંદગી શું કાદી નાખી ! મેં કેટલું તને કહ્યું કે કાંઈ સરસ છાંડી સાથે લગ્ન કરી લે પણ હું એકતા બે નાજ થયો."

૩

"બીજો દિવસે હું મોઢી છોડી કારણ મારાં બાની બુમોથી મને ખરાખર જોષ નહિ આવેલી જ્યારે બીજો ત્યારે મારાં બા કોયે ખરાખર સવારમાં આવેલા દૈનિક ચેપરોને ફાંટાં હતાં."

"હું આશ્ચર્ય પામી મજા મારાં બાનું મગજ ઠેકાણે નથી કે છે શું ? કેટલાં ચેપર લઈ મેં વાચવા માંડ્યું. મોટા અચ્છરોથી મથાળે જ લખ્યું હતું કે 'પ્રકાર સપ્તાહિકના બજાતા તંત્રી શ્રી જી કૃષ્ણ કુમારી સરોજ મહેતા સાથે દસ વરસના સંવતન પછી લગ્ન પ્રતિષ્ઠા જોડાયા છે. કુમારી સરોજ વજેર...મારાં બાને યુરસે માતો નહોતો. અર્ધા ચેપર તેમણે ફાંટી નાખ્યાં."

"મંજુ ! ને નવ વામો ગયા છે રસોઈનું મોઢું થાય છે. થોડાં ચોખા વીણી આવે તો. મારાં બાને તાવ તરત ઉતરી ગયો હતો." મંજુલાએ વાત પૂરી કરી.

કાન્ટા અને મંજુલા પુરણ હયાં.

પરણેલી સ્ત્રીઓને બે બોલ.

લેખક :—શ્રીમતી દીનાબહેન દામોદરભાઈ

[મહેરબાન માનવત સ્ત્રીઓ કાર્યક્રમના પ્રકારક સહોબની હાથમાં દીનાબહેન દામોદરભાઈની નમ્રતા-પૂર્વક સલામ લઈ લખવાતું કે મારી આપણી અને મારા અનુભવ ઉપરથી પરણેલી સ્ત્રીઓને લાભદાયક બે બોલ આપ તરફથી પ્રગટ થતા સ્ત્રીઓ માસિકમાં છાપવા મહેરબાની કરીશો કે નથી કરી બીજી બેનેને પણ તે લાભદાયક થઈ પડે.]

મારી પરણેલી બહાલી બેનેને નીચે મુજબના લખાણમાં મારી આપણી અને મારા ભત્રીજા અનુભવ ઉપરથી બે બોલ લખવાતી કમ્પા રાખું છું કે નથી કરી દરેક પરણેલી બેને વાંચીને તે બોલને પોતાના જીવનમાં ઉનારે સૌથી પહેલાં મારા ભત્રીજા અનુભવ જણાવીશ ત્યારપછી હેલ્થ બે બોલ લખીશ. હકીકત એવી છે કે મારે આગલા ધરની બે છોકરીઓ છે ને મારા પતિને પણ તેમની આગલી સ્ત્રીનાં બે બાળકો છે, એટલે એક છોકરી અને એક છોકરો છે. ત્યાર પછી મારા પતિને ઘેર આઠમા પછી છત્રે મને એક પુત્રનું દાન આપેલું છે. આ બધાં મળી હાલમાં અમારે કુલ પાંચ બાળકો છે. હવે સ્વાભાવીક રીતે એવી છે કે જ્યાં બે માતાપનાં છોકરાં ભેગાં થાય ત્યારે એક બીજાને કંઈ કહેતું તો પડેજ. હવે એક દિવસે જુનથી મેં મારી સાથે આવેલી હકીકતે એક વધારાનો કન્યા શીવી આપ્યો. આથી મારા પતિએ મને શીખામણ આપીને કહ્યું કે આપણે ત્યાં બધાં બાળકોને સરખા રાખવા જોઈએ બાળકોના સંબંધમાં આપણે પક્ષપાત ન કરવો જોઈએ પણ મેં મારા પતિની શીખામણ જ્ઞાનમાં ન લીધી પણ હું સામે જરા જોરથી મેલી, આથી મારાપતિએ જરા મારી જીવને કાળે ચીકાઈને મને ઘોલ મારી લીધી; એવામાં એક માણસની સ્ત્રી મને આ પીવા બેલાવવા આવી. તેથી હું તો તે સ્ત્રીને ત્યાં આ પીવા મળે. ત્યાં આગળ આ પીવા

પછી તે સ્ત્રીએ મારી વાણીથી મને પુછ્યું કે ખરી વાત બેન મઈ કહે તમારા ધરમાં અરેબા થઈ હતી. તેથી મેં પણ ભોળા-ભાવે કીધું કે, મઈ કહે મારા પતિએ મુરસાના આવેશમાં મને બે ઘોલ મારી હતી આ પ્રથમે હું પણ જરા મુરસામાં હતી તેથી તે બેન આંગળ એટલા સખે મારા ભોળપણમાં નીકળી મવા અને હું છત્રે વચ્ચે રાખીને કહું છું કે એ સિવાય મેં એક પણ સખ વધારાને કીધો નહોતો. વળી હું જણ્યતી નહોતી કે મારા ધરની વાત પુત્રનાર બાઈ પોતે જુડી છે અને એનો ધણી પણ જુડો છે હવે હકીકત એવી બની કે અમે બધી રીતે છત્રે રતી કપાથી સુખી હતાં એ અમારે સુખ આ સંબંધનાર સ્ત્રી સહન થઈ ચક્ર્યું નહિ તેથી તેણે કેટલીએક તદ્દન હાડકતી બનાવવી વાત ઉપસ્યીત કરીને પહેલાં તો તેણે તેના ધણીને કીધું ત્યારપછી અમારું સાથે ચાલતું ધર તોડાવરા મારા વિશે તેમજ મારા પતિ વિશે સમાજમાં તદ્દન બનાવવીને હાડકતી જુડી અથવા ફેલાવી એટલેથી સંતાવ નહિ થતાં તેણે એની પણ અથવા ફેલાવી કે દીનાબહેન ઉપર તો તેના ધણીએ અંધુ ઉચાંચું પણ આ વાત તદ્દન બનાવવીને જુડી વાત છે. મારા પતિએ મારા ઉપર અંધુ ઉચાંચું નથી. આ સીવાય બીજી ધણી બનાવવી વાતો અમારું ધર તોડાવવા સમાજમાં તેણે ફેલાવી છે પણ તેમની એક પણ વાત સાચી નથી. મારા પતિ મને કહી મુઠો દેવાના જ નથી તેમજ હું પણ તેમને કહી મુઠો દેવાની નથી. હા મેં જે છોકરાંની બાળકમાં પક્ષપાત કર્યો હતો તે સંબંધી તો મેં પરતાવો કરીને મારા પતિની પાસે મારી માગી છે અને તેમણે મને માફ પણ કહ્યું છે અમને બંને બંધને કોઈપણ માણસ જુડું પાડી શકે એમ નથી એટલે બધા વિશ્વાસ મારા પતિનો મારા ઉપર છે અને

મારા વિશ્વાસ પણ મારો પતિ ઉપર એટલો જ છે.

હવે આ મારા જીતિ અનુભવ ઉપરથી પરજેલી બેનોને જે બે બોલ કહેવાની ઇચ્છા રાખુ છું તે રજુ કરું છું.

ઠુકાલી પરજેલી બેનો તમને તમારું શુદ્ધજનને સ્વર્ગ સમાન જનાવણું હોય અને શુદ્ધજનના આનંદનો અનુભવ કરવો હોય તો તમારા ધરની વાત કોઈ પણ વ્યક્તિની આગળ રજુ કરશો નહિ કારણ કે મારા જીતિ અનુભવ ઉપરથી હું કહું છું કે કોઈ વ્યક્તિ આપણને સારો રસતો જતાવે પણ કોઈ એવી વ્યક્તિઓ હોય છે કે જેથી કરી આપણું સારું આજીવન બગડે પણ તોફાને માટે કોઈ પણ વ્યક્તિ તમારી સાથે મીઠાશથી વાન કરીને તમાગ ધરમાંની વાતો બધી લેશે ને ત્યારપછી લાભ આવે તમારું ધર પણ તોફાનવા તૈયાર થઈ જશે, માટે

ધરની વાત કોઈ પણ વ્યક્તિની આગળ કરશો નહિ.

હા તમારું હીત ઇચ્છનાર હોય અને તમારા દુઃખમાં હીલાસો દેનાર વ્યક્તિ હોય અને તમારું ધર સારી રીતે સલાવવાની સલાહ લેવી પણ એવી વ્યક્તિની આગળ પણ તમારા ધરની વાત કહેવી જ નહિ. પણ સારું ધર સલાવવાની સલાહ લેવી હોય તો એવી વ્યક્તિની સલાહ લેવામાં કરશો વાંધો નથી પણ હું તો મારા અનુભવ ઉપરથી જ કહું છું કે જો શુદ્ધજનના આનંદનો અનુભવ કરવો હોય તો ધરની વાત કોઈ પણ વ્યક્તિને કહેશો નહિ કારણ કે માંદગીમાં આકરી કરનાર અને દુઃખમાં હીલાસો આપનાર આ દુનીયામાં પતિ સિવાય હું તો કોઈને જોતી નથી કારણ કે તે તો જીવન સાથી છે માટે દુઃખમાં પતિની પાસે હીલાસો શોધવો ને સુખ દોષ તો બધીની સાથે આનંદ કરવો ને નેની જ સલાહ પ્રમાણે પોતાનો શુદ્ધવ્યવહાર સલાવવો એજ.

ભારતની આદર્શ ગૃહ લક્ષ્મી

આરોગ્ય વીરતા દેશસેવા અને સાચી સ્વતંત્રતાના આજ ભાગ છે

—: સંપાદિત :—

ધર માંજી સદાસ્વચ્છ રાખે, ધાન માંજીએ ખાડે છે.
પંડી સલાવે સુદર કાંતે, માંજી નિત્ય લસે છે.
વિશુદ્ધ ભોજન લાગે રાખે, કપડાં ધરના સીવે છે.
સંતાનોને લાડ લગાવે, તે શુભ પ્રથો વાંચે છે.
વિજયે લાળી પતિ જમાડે, દિસાજ ધરનો રાખે છે,
કથા સંજોળે કાંતે આવે, જીવન પુષ્પમય જીવે છે.

— (x) —

બહેનોનો:-

આ અંકમાં શ્રી. દીનાબહેને પોતાનો જીતિ અનુભવ તમારી પાસે રજુ કર્યો છે. તમે પણ તમારા અનુભવો જે ઉપયોગી નીવડે તેવા હોય તે મોહલી આપવા.

શ્રી લેખિકાઓને આ માસિક પત્રમાં લાભ આપવામાં આવે છે. જેવું આવડે તેવું લખીને મોકલતા રહેશો.

મંત્રી

પુસ્તક પરિચય

સરસ્વતી

(કર્તા: કવિરત્ન મણુ હ. દવે, કાવ્યતીર્થ,

સિદ્ધપુર, કિંમત રૂ. ૩-૦)

ગેય ગીતો અને છંદ બધા કાવ્યોનો આ સંગ્રહ શ્રી. મણુ હ. દવેનો આઠમો કાવ્ય સંગ્રહ છે. પુરા-
નાઓ સમૂહમાં દ્રષ્ટિ યોગ્ય થતી સુમધુર કાવ્ય
શૈલી અને પ્રસાદનો સ્પષ્ટ વિકાસ આમાં નોંધ
સ્પષ્ટ છે. ખાસ કરીને એમનાં ગીતો વાંચકને સમી
ભવ એવાં છે. કદાચ કવિતાથી કંટાળેલા કાવ્ય
રસિકોને એમનાં ગીતો આસ્વાદ્યક રસનું પાન કગવરી,
એમ કહેવું અતિશયોક્તિ કાવ્ય નથી.

કાવ્યોના વિષયો પણ વિવિધ છે. રાષ્ટ્ર પ્રેમ,
ઐતિહાસિક પ્રસંગો, અને કનિષ્ઠાને ઉદ્દેશીને
લખાયેલાં છુદાં છુદાં કાવ્યો ખાસ આમળ તરી
આવે છે. કાલીદાસ, નાસિંહ મહેતા, દયારામ, અખો
સ્વીન્દ્ર, પ્રેમાનંદ, કલાપી, કાન્ન મેઘાણી, લલિત
શ્રીરાં વગેરે કવિઓને કાવ્યના વિવિધ બનાવીને
કમ્પેલા કાવ્યો બધાં એક સરખો કક્ષાના ન હેવા
છતાં આ સંગ્રહના કવિ, કવિ મંડળના જીવનમાં
કેટલો ઉંડો રસ અને સમવેદના ધરાવે છે તેવું
મુશ્વત તેમણી મળી રહે છે. કાવ્ય અને કવિઓના
પ્રદેશમાં તેમજ સંવેદન શીત હિર સ્પર્શ થઈ રહેલું
નોંધ સ્પષ્ટ છે.

સરસ્વતીને સંબોધતાં કવિ ને કહે છે તે પણ
આવીજ પ્રતીતિ કરાવે છે. જુઓ:-

“જોતો જાસે ન્યારે મુજ જીવન મધ્યાન્હ તપતો.

“અને છગિ ઘેરો નજીક રહી સખ્યા જીવવો;

“તમે વ્યાપ્તો દેવિ / રમરમ તણ દર ન.યન્ને.”

(પૃ. ૧)

કવિની આ રસાદ્ર અભ્યર્થના સફળ હો એમ
આપણે મધ્ય ધ્રુવોએ.

“જાણી કલાણી” એ વેગજાણું સરળ
કાવ્ય-પણ શાયક છે.

“ચોરખંદે કળા ગાંધીને ઘેર સુદામા ધામે
“મહેરામણ તરીકે સ્વરે ન્યાં ગરજે આઠે જામે,

“ભારત સ્વતંત્રતા સુરજનો જન્મ થયો ત્યાં ન્યારે

“હસો ગીડી અદભૂત દેવીઓ સર્વ દિશાની ત્યારે.

“છીંધાં માતને વચન” માત સમ ગણું
પરાધી નારી.

“પરધન પત્થર મણું માંજ નવ મહું”
વિશાલત રવારી.

+ + +

“ગોરાઓની પછી ચપ્પડો ગાંધી ગાસે ન્યારે
“ચાંતલી” આંખાં તણા પાયા તૂટ્યાં તો ત્યારે”

સ્વ. જાણુજીના જીવનના પ્રસંગો વર્ણવતું સરળ
ચતુર્તા માલનું આ કાવ્ય આખું વાંચવાથીજ તેની
ચોટ અને ખૂબી સમજાય તેમ છે.

સોનેટ પ્રકારના કેટલાક કાવ્યો પણ આ સંગ્ર-
હમાં છે, પણ તેમાં વિચારો કે બાબોની ચોટ બીજા
લાંબા કાવ્યો કે ગીતોના જેટલી સ્ફુટ જણાતી નથી.
અંતેપમાં કહીએ તો “સરસ્વતી”ની કવિતા ધારા
ઉત્તર યુગરાતની પૂરવ સલિલા સરસ્વતીના નિર્માણ
ઠંડેજીની પેઠે નિર્ગમનર પણ વહી રહી છે. એમાં
મોટા ભાગે દેહ કે પાવનો નથી, પણ એની સુરમ્ય
સ્વચ્છતા અને સરળતા તો એની પોતાનીજ છે.
એના મધુર જનનું પાન સૌ કોઈ આનંદથી કરી
શકે તેમ છે અને કરશે જ.

શ્રી હર્ષ લેખક પ્રબોધ મહેતા

પ્રકાશક: નવચેતન સાહિત્ય મંદિર, રજપદ
બદ્ર અમદાવાદ કિંમત રૂ. ૨-૧૨-૦

સમ્રાટ હર્ષવર્ધનના જીવનના પ્રસંગોને ગૂંથતી
આ નવલકથા શ્રી. પ્રબોધ મહેતાની કથાક પહેલી.
ઐતિહાસિક નવલકથા છે. હર્ષવર્ધનના મુખનું
વાનાવરણ ખડું કરવામાં લેખકે સારી સફળતા મેળવી
છે એ મુજબી વીરતા, સૌહર્દભાવના, વિદ્વતા, મુદ્દ
કલા વગેરેને લગતાં વિષયો દોરવામાં લેખકે સમ-
કાલીન સાહિત્ય તથા ઇતિહાસના પ્રશ્નોનું અવલોકન
ઠીક પ્રમાણમાં કરેલું જણાઈ આવે છે.

શ્રી હર્ષના જીવનના આરંભ કાળમાંજ તેને
માથે જીવનની જવાબદારીઓ અને શાકસો આવી

કુંભાર કે કલાકાર ?

લેખક:-શ્રી જ્ઞાણાલ ત્રિવેદી બી. એ.

જમતનું સર્જન થયે લાંબો સમય વીતી ગયો હતો પરંતુ બ્રહ્મદેવને હજી જરાય પુરસદ ન હતી. રાત ને દિવસ એ સર્જનમાં જ ગમ્યા રહેતા. જીવનની પળેપળ એમને સર્જન સિવાય બીજી વિચાર જ ન આવતો. એક દેશોએ રેતીનું એકું રણ હતું. પૂર્ણ એકું વિશાળ સરોવર સરળતું નેમળે એમ

પડ્યા. આ કાર્યોમાં એ વિચારેણ સપ્રાટે દસવિધી પદ્ધતિ સુપ્રસિદ્ધ છે. એ પ્રસંગોને રામાયકું રીતે રજુ કરીને શ્રી. મહેતાએ આ રસમય નવલકથાની રચના કરી છે. રસકર્તા પ્રસંગોની કડીએ એવી ખુબીથી ગૂંથેલી છે કે નવલકથા છતિહાસને વફા રહેવા છતાં રસધારી મળી નથી. મદાસ્વેતા, બાણ, ભણિકુમાર વગેરે પાત્રો પોતપોતાની રીતે રામાયક ભાગ ભજવી ગય છે.

આ નવલકથામાં મદાસ્વેતાનું કરુણ અપસાન ખટકે છે. હર્ષજીવનના સાહિત્ય અને સંસ્કૃતિ વિષયક પ્રસંગો, બાણ સારોની મૈત્રી વગેરે વિષયોની દ્રવ્ય રૂપના રજૂ કરતી ઘટનામાળા જાણે બીજી એક લાંબી નવલકથા માણી લે છે. શ્રી. મહેતાએ તેવી નવલકથાની યોજના કરી જણાતી નથી બાણ અને હર્ષને વિદ્યારેલવ અને સાહિત્યવિદ્યાસ મંજુવાનો રસિકોની પિપાસા શ્રી. મહેતા તરફ મીઠ મીઠી એ સ્વાભાવિક છે. તેઓ આના અનુસધાનમાં બીજી સરસ નવલકથા આપે તો વધુ સારું થાય

એકંદરે હર્ષના યૌવનકાળને ચિત્રિત કરતી આ નવલકથા રસિક જાતી છે અને વિવિધ રસોદી આદલાઈ પશુ બનેલી છે.

બ્રહ્મદેવની રૂપનામાં ભીંગી નીકળ્યું. દિવસો સુધી અને એને માટે રૂપનાઓ કર્યા કીધી, પછી જ્ઞાણામુખીનો એક જ દયોડો મારી રૂપનાને મૂર્ત સ્વરૂપ આપી દીધું. એક એ દયોદાના અવાજથી પળવાર સર્જન દલમળી ઊઠ્યું. પણ રજુને રથે મીઠા સરોવરના જગ લહેગવા મોઝામાં અને અદારે ભાર વનરપતિથી ઉમરાણું. સુરવનથીએ મુંદર એ રથાન બંની રહ્યું.

હમણાં બ્રહ્મદેવે નવસર્જન કરવાનું અંધ રાખ્યું હતું. સરજેલી સૃષ્ટિને મુંદર ખનાવવા તેમણે પોતાના કલાકારોને કહેયલા મંત્રો દ્વારા પોતાનું કલા-વિદ્યાન જીવંત અને એટલા માત્રથી જ બ્રહ્મદેવ જેવો કલાસપ્રાદ સંતોષ કેમ માને ! એ જીવંત કલા યુગોના યુગ સુધી વિદ્યા પામતી જાય, એનાં રસ-સૌંદર્ય યુગેયુગે ફરળે ફરળે યજ્ઞવત્તામૂપેતિ એ સુસાધિત અવનરા અનુસાર રૂપ ધારણ કરી રમણીય બને, એ બ્રહ્મદેવની મહેંછા હતી.

એમની દૃષ્ટિએ સરજનાં ને અંદમાં હજી ધણી ધણી ખામીઓ રહી ગઈ હતી. આકાશના તારાઓનાં તેજ હજી એમને જરાય મનોહર નહોતા. લાગતા, ખરેખર, કલાનો પરત ઉપાસક આત્મા, કદીએ કલાકૃતિ સંપૂર્ણ જતી છે એમ માની સંતોષ નથી અનુભવતો. એની કલાભૂખ અપૂર્વ હોય છે. કદાચ એની તૃપ્તિ નહીં હોય. બ્રહ્મદેવ કાલમાં કમરેકું લઈ વનમાં નદી-નાળામાં ને પર્વતોમાં ફર્યા કરતા. કદી કદી સર્જનના એકાદ અંનોના વિદ્યા નિદાગવા પળવાળ થોભી જતા, અને સદંત્ર ધ્રુવ થના આગળ આલસા જતા.

જ્ઞાણાલ ત્રિવેદી

પહેલું અદિતીય કમરડું લઇ નદી કીનારે જતા હતા આજુબાજુ વૃક્ષો તથા લોકવાયો પર પુષ્પો મધમધી રેણી હતા. ચિશિર ઉતરીને વસંત બેસવાની તૈયારી હતી. સર્જન પછાતી મહેલી વસંતદુતિમાં વસંત સદૃશ પોદાગતી હતી. રંગબેરંગી ફુલોની ભાતવાળી લીલી સાદીથી શાકતી, મોઢક લાગતી વનશ્રી તરફ બહારેવ નીરખી રહ્યા. એમના સર્જનના સૌંદર્યને એમના આત્માને ભણે પહેલી જ વાર રૂઝ ચડતો હોય એમ લાગ્યું. 'ગૂં ગૂં' ગૂંજતો એક બમર પાસેના પ્રુષ્પ પર બમતો હતો. બહારેવ તે ભેષ રહ્યા. એક કુલ પાસે જઈ બહારેવે રૂઝમાં દષ્ટિ કરી. અદર સુકોમળ રેસા દીધા. પ્રણી પથ્ણી દરખનાઓની ઘડામાં પછી નુકસર સીકસરની વિકાસયોજના બહારેવે વનરપતિના સર્જનમાં રાખલ કરી હતી. અમગ, મધમાખ ને પતશિયાને પણ પોતાનો ભાગ ભજવવા સર્જનની રંજશૂભિનો અમુક ભાગ સીધો હતો.

"હજી વધારે માગો ને પતશિયાની સર્જનની

નવુંજ ઉત્તમ પ્રકારના

આત્મ પ્રભા

પ્રાપ્ત : મુનીશ્રી લાકશ્યંદ

મનુષ્યે જીવનમાં ઉતારવા જેવા પ્રશ્નો અને તેના જવાબો છે તેમાંથી ત્રણ પ્રશ્નો આ અંકમાં પહેલે પાને આપ્યા છે, આ ઉત્તમ પુસ્તક આગળ ખરીદ કરી તમારે માનવદેવને ઉત્તતીને માત્રે લઈ લવ.

કિંમત ૪ આના

લખો

સ્ત્રીબોધ કાર્યાલય,

પીરખા રોડ અમદાવાદ.

જરૂર છે." ઝાડો નીચે આજુબાજુ ખરી પડેલા પુષ્પો તરફ ભેંતા બહારેવ બબડ્યા. "આટલાં બધાં ફુલ સર્જઈ સર્જઈને આજુબાજુની માટીમાં મળી જાય તે દીક નહીં."

બહારેવ મહોરવાની શરૂઆત કરતાં એક આંખના વૃક્ષ તરફ જોવા લાગ્યા તેવામાં જ તેમને કંઈક માલ આગ્યું. પોતાનું જમીન પર પડેલું કમરડું ઉપાડી લેતાં તે બોલ્યા: "હા, અને પેલા કમળને કાઢવામાં રાખ્યા હતાં તેની ખજર લેવી પડશે તો?" ઉત્સુક વદને આશ્ચર્ય નહીં તરફ ઉપડ્યા.

(૩)

અનંતયુગના તપના તેજને ગોળો બનાવી ભણે બહારેવે આકાશમાં રમતો મૂકી દીધો હોય તેવો લાગતો બાહ્યમાં સ્થિતિમાં અર્ધો દેખાતો હતો. સર્જનના એ પરમપ્રકારમાં બહારેવ લીન હતા. પદાસન વાળો, સન્મુખ જળથી કચેલું કમરડું મૂકી બહારેવ ખાનરમ જન્યા હતા. કાઠકવાર નહીં તે આગળ ખાનમાં એમને વિચિત્ર યોગસ્વપ્ન આપડ્યું.

શરૂઆત તેજ ભણે ધોવાઈ મધુ. પ્રભપતિની દષ્ટિ સન્મુખ રચેલ સ્ત્રીતરિવની ખડી ધમ્. સ્વેત ખાદીના સાળામાં શાકતી સુંદરીની નાજુક દેહવેશની ગેરે, સ્વેત રેતીના કાઠાઓથી આચ્છાદિત સરિતા સુંદર લાગતી હતી. 'પ્રભપતિએ અચાહિ યુગના યુગો મુધી એ નદીને કાઠે બેસી તરથમાં ફેરી હતી, અને એજ તપના પ્રભે સર્જનના અદ્યુત મંત્રો સિદ્ધ પ્રાપ્ત હતા. એ નદીને પિતામહે જોળખો, એ નદીના પ્રવાહમાં મોટું કમળપુષ્પ તણાઈને આવડું હોય એમ લાગ્યું, પણ એ કમળપુષ્પ ન હતું. શતા મુશાખની રંગે રંગ્યું હોય તેવું સુંદર અને અગમ્ય એ પાન હતું. બહારેવની સન્મુખ પ્રવાહમાં જ આવીને એ અટક્યું.

- બહારેવ થોડી વાર અભણી, અદ્યુત કૃતિ તરફ ભેષ રહ્યા. એ રું દશો અને જામાંથી બન્યું હશે તેના કંઈ ખ્યાલ પણ બહારેવને ન આવી શકે. બહારેવ બોલ્યા: "તું કાણુ છે ને તારો સુંદર કાણુ છે ?

"જમતના જન્નનાર પ્રભુ ! તમેય મને ન જાણ્યો. મારુંનામ કુંભ પાશું છે. પણ હું તો માટી છું. પ્રભુ ! આપે. સન્નેલા પૌત્ર મહામૂતોમાંનું હું પૃથ્વી નામનું સત્ત્વ છું. " નદીના પ્રવાહમાં સ્થિર થઈ ઉભેલું પાત્ર બોલ્યું.

અઠાસે પાંચમઠાટ દસી પડ્યા. તે બોલ્યાઃ "છોડરા, આ છુટાને જનાવે છે કે શું ? ઘું ? તે માટી હોય ? મેં તો ક્યાંય માટીજ નથી ભેધ, ખરું ને ? "

"હું ખરું કહું છું પિતામહ " કામ બોલ્યું.

"અરે માટી તો આવી હોય, ભેળે આવી. " એમ કહી પિતામહે માટીની એક કાંઠરી લઈ એ માટીના થડા તરફ ફેરો. " ૨૫ " કરતો રણકાર થયો. ને ધડો એ આપાતથી જળા પર પગવાર ડાલી રહ્યો.

"હા, હું પણ એજ માટી છું-દતો. પણ આ નવે અવતાર આવ્યો છું. આપાણ ! તમોને ફરિયાદ કરવા છઠ્ઠી આવ્યો છું. મારે મારી કહાણી સાંભળો. "

"બોલ, ઘું માટી હોયજ નહીં. હું ન માનું. કહે, તારે શું કહેવું છે. ?" અઠાસે ઉત્ક્રાંતાથી કુંભની વાત સાંભળવા તૈયાર થયા.

કુંભે ચરચાત કરી.

"આ સામે કાંઠની ઝાડી પાછળ મોટો ખાડો છે. તે મારું મૂળ વાસસ્થાન. એજજ મહીના પર સવારની ટાઢમાં ઠરીને કાંઠાગ ચલેલો હું પડ્યો હતો. તેવામાં એક ભંચો ને નેરાવર સ્ત્રી અને પરદરની અર્થવાળી કાઠાળી લઈ આવી પહોંચી. મેં પહેલાં જાણ્યું કે એ સાવિત્રી માતા હશે; ડરણ એ ધરતીને ધધણાવતી ચાલે ચાલતી, જાણે મોટા પ્રજાપતિની વહુ ન હોય ! પણ દાહ ! એ તો કાંઈક ખાતરી હતી. મારા પર પ્રદાર કરી અને તોળા પેઢારાવી. હું માર ખાઈ ખાઈને પૃથ્વીથી છૂટો પડ્યો. પણ મારું દુઃખ ક્યાં જોઈું દવું ? ઘૂર્ણને એણે મને મધેડે બેસાડ્યો, ને મધેડાં ગામ વચ્ચે દાંધમાં. ગામ વચ્ચે મધેડે બેસાડી મારી પાકી ફળેલી કરી, એક

કુંભની જામળ લાવો મને પછડતો નાંખ્યો. એ વખતે હું એક મોડું ઢેકું હતો. મેં જાણ્યું હવે જન્મવા દેશે, એટલે જગેર પડેલા જન્મમો પર હું હાથ ફેરવવા લાગ્યો. પણ તોળા આપ ! મારે નશીમે જન્મવા વારોજ ન હતો ને !

એ કુંભનીમાંથી એક લાંબા વાળ અને દાઢી-વાળો યુવક જન્મ્યો આવ્યો. એના હાથમાં જડો ધેલો હતો. મેં જાણ્યું કે એ આપનો કાંઈ સિધ્ધ-જાપિ હશે, ને હું હવે દુઃખમાંથી છુટીશ. પણ એ તો મારી પાસે આવી મારા હાકલા જુઠાં કરવા લાગ્યો. મારા રેકના નાના ટૂંકા થઈ ગયા, ત્યાં સુધી એ ખાતરી માણસે મને ધોકાનેા માર માર્યો. પણ દુઃખની અવધ આટલેથી ન થઈ. દાઢયા ઉપર કામની પેટે એ કાકાતી કંઠીમાં હું ધાયલ પર કંડે જરફ જેવું પાણી રેક્યું. હું મહાતી પેટે પડ્યો રહ્યો પણ પેલાએ ઘૂરત મને પગ નીચે માલી શુંકવા માડ્યો. શુંકાઈ શુંકાઈને હું કંપ જેવો થઈ ગયો. પછી મને ઢેકનું કે દુનિવાનું-કાંઈનું જાન રહ્યું

જાણીતા મુક્તક--કવિ શ્રી જોહાલાલ

ત્રિવેદીનો નવો કાવ્ય સંગ્રહ

અલકા

કિં. ૩ ૩ ૨. ખ. ૦૫ આપના

મધુર, ચોટદાર અને સરળ હૃદય

કાવ્યોનો આ સંગ્રહ કાવ્યકલાનો

શુદ્ધ અને સચોટ આલેખ

આપી રહે છે.

મનોહર કવર સાથે

લખો : સ્ત્રીબોધ કાર્યાલય

પીરમશા રોડ : અમદાવાદ

નહીં. હું જ્યારે જાનમાં આવ્યો, ત્યારે મને હાથ છું તેવા આકારનો કુંભ બનાવી તારે જોડ્યો હતો. પણ હું રજે સ્થાપિત હતો એ વાતીવાળો ડોસો અને કાચો કુંભ કહીને બોલાવતો.

આમ ને આમ પણ છવાય તો સારું એમ માની મેં ગન વાળું. પણ મારા કુખને આરોજ ન હતો. પેલાં જો પુરે જન્મકર્મથી કંઈન લાવી ખડકી મને વચ્ચે જોડ્યો. મારી સાથે મારા જેવા બીજા કુખિયા પણ હતા. પછી એ કંઈનોથી ખડકેલી નીંત્રાડો ચોમેરથી સળગાવ્યો. એ સળગતી લાલમાં હું બળી ગયો, ને આ નવો અવતાર પામ્યો. હું એ સળગતી આમમાં ઝંરમ થયો. હોત તો સારું, કારણ બહીમાંથી માટીને મને સળગતો બનાવવા માંડ્યો, અને કોથી છું તો એ થયું કે મને માથ વગરની ઓઝા ને ઊંઘરોઝા ટોચા મારવા લાગી. એ કુખથી હું બળી રહ્યો હતો, ત્યાં તો હું નાશન ઊંઘરોને પનારે પડ્યો. ઉપર નહીં પડ્યો તથાઉને નાહો છું. પિતામહ મારું આ કુખ કાપો. ”

પડો ચૂપ થયો. બ્રહ્મદેવ વિચારમાં પડ્યા માટીમાંથી આવું અજન્મ સર્જન ! કન્યા છે એ મહા કલાકારને જેણે આ કલાકૃતિ બનાવી !

“ માથ તું કન્યા બન્યો. છે. સર્જનને માટે તો આપણે જેટલા આપણે તેટલા જોજ છે. હજી તો સર્જન આપણે મોહામૂલા ભોગ મારશે, માટે હરી જઈશ મા. ”

કુંભ કંઈ ન જોડ્યો.

બ્રહ્મદેવ નહીં તરફ હાથ લંબાવી ફરી કહ્યું: “ તું આમ આવ. હું તને બરાબર નિહાળું ને આશીષ આપું. તું તો મારા કમંડલ કરતાં પિંડ લાગે છે. ” પણ બ્રહ્મદેવનો હાથ પાણીમાં પડતાં જ્યારે સ્વપ્ન સરી પડ્યું. આખા ઉપાડી બ્રહ્મદેવ નેહું, તો પોતાનો હાથ જળથી ભરેલા કમંડળમાં પડ્યો હતો.

(૨)

પથર ને લાકડાંનાં વાસણ તથા ઝોળર સરળમાં હતાં. માટીપાતળી કે માટીની રમના નહોતી

થઈ. સ્વર્ગના રાજ ઇંદ પાસે પણ લાકડામાંથી બનાવેલું એક જ વજ્ર હતું. કૈલાસાધિપતિ કંઈ પાસે પોલાદનું જે તીક્ષ્ણ ત્રિશુળ રહેતું તે પણ હજી સરળમાં ન હતું. સરળમાં જ સમ ખાવા માટે પણ માટીની હથિયાર, વાસણ કે બીજી ચીજો ન હતી. પથરમાંથી પુષ્પ ઉગાડનાર બ્રહ્મદેવને પણ માટીમાંથી કુંભ બનાવવાની પ્રેરણા નહોતી. સ્પુરી. એ તો વિશ્વના પહેલા કુંભારને યજ્ઞતિલક કરવા માટે જ અનામત રહી હતી. આજના સર્જનમાં જ લાખ લાખ કલાકારનાના વિદ્યાતાઓ જન્મવાના હજી આશી દરે ને !

બ્રહ્મદેવ હાંસ મઈ ગયા. એ કુંભાર (કુંભાર) સમા પરમ કલાવતારને જોતી માટી એની કલાકૃતિ પ્રત્યક્ષ એવા વિના બ્રહ્મદેવને ચેન કી રીતે પડે ! એમને સર્જન કંઈક અગાધાથયું થઈ પડ્યું. તારા-ઓની આદરના તેજમાં કલા પૂરવાની વાત વિચારે પડી. સ્વર્ગના જિભને જે ત્રણ કલોડા મારવાના હતા તે વાત પણ યાની કાબજો ! સ્વર્ગમાં ખરબચડા કાલાવાળા પદાર્થો ઉપસી આવ્યા હતા તે કુંભારના બ્રહ્મદેવ ક્યારના વિચારી રહ્યા હતા. પણ આ કુંભારની કલાકૃતિ જોતાં જ એ વાત એ સદાને માટે નિસરી ગયા. ગાંડાની પેટે બ્રહ્મદેવ સર્જનમાં આમતેમ જમવા લાગ્યા.

સતજુગનાં બી કલજુગ સુધી રાખી મૂકી કલજુગનાં અંતમાં વાવવામાં આવે, તો પણ ઉગી શકે એવું જીવનસત્ત્વ વનસ્પતિના બીજમાં ભરવાના અખતર પ્રબળપતિએ કીધા હતા. એવા બીજનો સંગ્રહ પણ કરેલો હતો. પણ કુંભારની શોધમાં સેલા જનેલા બ્રહ્મદેવની પાસેથી એ બીજ ક્યાંક જોવાઈ ગયાં. સર્જનના કોઈક સામગ્રી એ રહ્યાં તો દરીજ.

રખાતાં રખાતાં એક સવારે બ્રહ્મદેવને પેલી માટી જોડતી કુંભારબુનો પત્તો પડ્યો. તે માટી જોડીને ગર્દિય પર લાડતી હતી. બ્રહ્મદેવની ને તેની નજર એક ચઈ. સો સુલક વહેમથી એણે બાવાની આંખનું કૂતરું પારખ્યું. મેષાંને કંઈક મારી અપૂર્ણ

માતાઓના પ્રશ્નોને અપાત્ર પ્રાધાન્ય

બ્રિટનની વસ્તી વિશેના સારી પંચ તરફથી પ્રકટ કરાવેલા અહેવાલમાં એવી બહામણ કરવામાં આવી છે કે કુટુંબોને મદદ આપવા માટેની સુવ્યવસ્થિત યોજના માટે અને ઓછા, માતૃત્વ અને ધરની સંભાળ સાથે બહારની પ્રવૃત્તિઓ પશુ સરળતાથી આદરી શકે તે માટે નફર પ્રવાસો કરવા નેમ્ડએ. ઓછા માટે તહેવારો ભોગવવા માટેની જાવણીઓ, સ્વાસ્થ્ય કેન્દ્રો, માતૃત્વ, ગ્લોબલ કળા, શીવણ કામ અને હાથના પ્રશ્નો વગેરે વિષયો પર વધારે ધ્યાન આપવું નેમ્ડએ.

શિક્ષણના ક્ષેત્રોમાં વધારે ઓછા

જોડાય તે માટે આકર્ષણ

બ્રિટનમાં શિક્ષણના ક્ષેત્રમાં દર વર્ષે હાથેની સંખ્યામાં વધારે ઓછા જોડાય તે માટે શુ કરવું નેમ્ડએ. તે દર્શાવેલો અહેવાલ તાજેતરમાં પ્રકટ થયો છે.

આ અહેવાલમાં એવી બહામણ કરવામાં આવી છે કે ઓછાને મિત્ર શાળાઓમાં યુજ્ય અધિકારી પદ અને ખાસ જવાજદારીની જગ્યા માટે પ્રરોધની પેટેજ સમાન ધોરણ હોવા નેમ્ડએ વધુમાં હાલ જે વહીવટી અને બીજી જીવી પાલરીઓમાં સામાન્ય રીતે પ્રુપર શિક્ષાને લેવામાં આવે છે, ત્યાં ઓછાને તક આપવી નેમ્ડએ...વગેરે.

જે કે પગાર વિષે ખાસ ચોક્કસ બહામણ કરી નથી પરંતુ તેમાં પશુ અસમાનતા ન હોવી નેમ્ડએ. એવી જાતનું મતલબ રજૂ કરવામાં આવ્યું છે

વિદ્યાપીઠની મહિલાઓનો મેળાવરો

વિદ્યાપીઠની મહિલાઓ માટેના બ્રિટનના મહાગની લીફટ ખાતે જુલાઈની ૨૧ થી ૨૫ સુધી યોજાશે

વાર્ષિક એકઠાં સર અતુલ મન્દ્ર એટરજીના (બ્રિટનમાં જન્મેલા) વિદુષી પત્ની શ્રીમતી એટરજી, જેઓ વૈજ્ઞાનિક, ધૈરિશ્વર અને હિન્દી કેળવણી મંડળના માણ સભ્ય છે, તેઓ પશુ હાજર હતાં. સાથે સાથે મંડળની આ ૪૦ થી વર્ષ ગાંઠ પશુ હતી,

આ એકઠાં એકા સોવેકિઆ, ફ્રાન્સ, અમેરિકા અને કેનેડાની ઓ પ્રતિનિધિઓએ પશુ ભાગ લીધો હતો. તા. ૨૩ થીએ માનનીય મહેમાન નરીફ કેનેડાનાં સુપ્રસિદ્ધ જોગાળ શાઓ શ્રીમતી એચ કાલાજ ખાજા વખતે હાજર હતાં તેઓ વિદ્યાપીઠની મહિલાઓ માટેના આંતર રાષ્ટ્રિય મંડળનાં પ્રમુખ છે.

બ્રિટનના આ મહાગના હરેશ વિદ્યાપીઠની મહિલાઓના પ્રતિનિધિત્વને રજુ કરે તેવી સંસ્થાની રચના કરવા, ફુનિઆ ભરની વિદ્યાપીઠની મહિલાઓમાં મિત્રતાની ભાવનાને દૃઢ બનાવવા, વિદ્યાપીઠની મહિલાઓ સ્વતંત્ર રીતે સંશોધન કરી શકે તે માટે ઉત્તેજન આપવા અને સુવગાઈ તથા જહેર જેવાં ક્ષેત્રોમાં આવી બહેનો વધુ રસ ધરાવની થાય એ... વગેરે છે.

યુરોપની ધારાસભામાં ઓ સભ્ય

રસાસ છુમ ખાતે આ મહિને મળેલી યુરોપની ધારા સમાની સલાહકાર સમિતિની પહેલી બેઠકમાં ભાગ લઈ રહેલા બ્રિટનનાં પ્રતિનિધિ મંડળમાં ભાગ એક ઓ સભ્યનો જમાવેશ થાય છે, અને તે છે મિસ માર્ગેટ હાર્લેસન. તેમનો જન્મ સ ૧૯૦૭ માં થયો હતો. તેમણે કઈકે હેઠ પબ્લીક સ્કૂલ (શીટસ) અને ગ્વારગો વિદ્યાપીઠની બેલ્સિલ ઓફ ૩મી ખાતે કેળવણી લીધી હતી તેઓએ ગ્વારગોની

ખાસ જાણવા જેવું

મફત કાનુની મદદ.

બ્રિટનમાં હવે કાનુની સલાહ અને સહાય મફત મળશે. આ અંગ્રેજો ખરડો ઉમરાવતી સલાહમાં સર્વોન્નમોતે પસાર થઈ ગયો છે અને તેને દુર્ભાગ્ય શાહી સંમતિ મળી જશે. આથી બ્રિટનમાં એક અદ્ભુત નામરિક પશુ જરૂરતાથી અદાલતનો આશ્રય લઈ શકશે.

આ ખરડા અનુસાર અમુક ધોરણથી નીચેની આવકવાળાને મફત કાનુની સહાય અને સલાહ મળશે. આથી એકદર ચોખ્ખા ભાગની પ્રજા આ લાભ જીતી શકશે.

જે કે ફોલ્ડારી યુનિવર્સિટીમાં તો અધિક દક્ષ તરીકે મફત કાનુની મદદ મળે છે, પરંતુ દિવાની ફરિયાદોમાં તો માત્ર પુખ્ત ગરીબોને જ મફત મદદ મળે છે અને તે પશુ વકીલની મહેરબાની પર અવલમ્બે છે. મનુદ સહાજન જેવી સરવાળો અને મંડોળી તરફથી પશુ મફત કાનુની મદદની જારી બનવાથી છે.

આ બીજીથી, નામરિકા તેમની મરજી મુજબ વકીલ પદ પર ફરી શકશે અને વકીલોને પશુ રાખના અકુસમાંથી મુક્તિ મળશે.

x

અફરમોતો કેવી રીતે અટકાવી રાકાય ?
બ્રિટનમાં અફરમોતો અટકાવવા માટે એક નવો

સાળાઓમાં અગ્રેજ અને પ્રતિદાસની કિંમત તરીકે પશુ કામ કરું હતું હાલ તેઓ પાલમિન્ટના સભ્ય છે. રાજકુમારી ઇલિજાબેથની પર્યટણ માટેની શિષ્ય વૃત્તિઓ

રાજકુમારી ઇલિજાબેથ તરફથી પર્યટણ માટે શિષ્યવૃત્તિ આપવાની યોજના મં. ૧૯૪૭ થી શરૂ કરવામાં આવી છે. આ યોજના અનુસાર પ્રતિ વર્ષ જે બ્રિટનવાસીઓને રોડેસિયા ખાતે અને જે રોડેસિયાને બ્રિટન ખાતે પર્યટણ કરવા માટે શિષ્યવૃત્તિ મળે છે. આ સાથે તાત્કાલિક રાજકુમારી ઇલિજાબેથને અઝિઝામ પેલેસમાં માર્ચ ૧૯૪૭, (વય ૧૭ વર્ષ) કેન્ટ, રૂય બેલ (વય ૨૦) મીડલ સેક્સ, અને ૬ રોડેસિયાના ક્રોનલ્સ વુલર અને જ્યુડિથ ૩૨ મર્ચ હતા. આમાંથી જે બ્રિટન વાસીઓ રોડેસિયાના પ્રવાસે ઉપડી ગયાં છે અને બીજાં જે રોડેસિયા ખાતેથી બ્રિટનની મુલાકાતે આવ્યાં છે.

તુરબો શોધી કાઢવામાં આવ્યો છે. અફરમોતો અટકાવવા માટેની શોધ સોસાયટી તરફથી ફરિયાદોમાં યોજવામાં આવે છે અને તેમાં વિજેતાઓને પા. ૪ (કે. ૫૭૩) મનાશે. વર્કેચવામાં આવે છે. આ ફરિયાદમાં ઉમર પ્રમાણે ત્રણ વર્ગો હોય છે. જાળ વર્ગ નાનેરા માટેનો વર્ગ અને મોટા માણસો માટેનો વર્ગ આ દરેક વર્ગ માટે 'મિત્રો તેમજ નિર્ભય' એમ બે જાતની રચના કરવાની હોય છે. ઇ. ત. જાળવર્ગમાં શોધ પર સ્વારો કરતા તેમજ મોટામાં સફર કરતા રમકકાં અને તેમને રક્ષા ખતાવતા બનાવટી ચોરીના વર્ગોના મિત્રો તૈયાર કરવાનાં હોય છે. નાનેરાને વર્ગ માટે રાહદારીઓને પાળવાના નિયમોને વધી લેતી સુખાત વાર્તા બનવાની હોય છે અને મોટામાં માટે રાહદારીના રસ્તાઓ ઉપર અફરમોતો કેવી રીતે અટકાવી શકાય એ સંબંધમાં આપવામાં પૃથક પૃથક વિચાર કચ્છિમાંથી મદદ લેવામાં શકિત વાપરીને વાર્તા સંપૂર્ણ બનાવવાની હોય છે. આ રીતે અફરમોતો અટકાવવા માટેના પ્રચાર અને પ્રયાજ દ્વારા ભોક્ષાનેસને ધકકામાં આવે છે.

x

બ્રિટનના સર્વોચ્ચ રૂપેરી તારલાએ

હોલીવુડના યુનિવર્સિટીમાં સીતારાઓ શાંતિની ફરિયાદમાં બ્રિટનના જે રૂપેરી સીતારા ૧૯૪૮ માટેનો સર્વોચ્ચ દંડ છૂટી ગયા છે. આ બે તારલાઓમાં એક છે સર હ્યોરેન્સ ઓલિવર અને અન્ના નીમલ.

સર હ્યોરેન્સને 'હેમલ્ટ' માં જન્મ ભૂમિમાં જન્મવા માટે આ વંદક ઉપરાંત મોક્ષન પિકચર એક્ટમાં તરફની પશુ પારિતોષિક મળ્યું છે. અન્ના અન્ના નીમલને 'રિપ્રેન્ટ ઇન પાર્કલેન' નામના ચિત્રપટમાં ઉત્તમ ભૂમિકા જન્મવા માટે આ વર્ષની સુવર્ણ વંદક પ્રાપ્ત થયો છે.

આ વર્ષની શરૂઆતમાં મિલ બીચને ૩૬મી મેડલ તરફથી પારિતોષિક પ્રાપ્ત થયું હતું. અને ૧૯૪૮નાં સર્વોચ્ચ ફિલ્મ નટી તરીકે જાહેર થયાં હતાં.

*

મંત્રી,

ચંદ્રમન્ત જીવનસાલ મહેતા

પીઠમથાદ રોડ અમરાવાદ

તા. ૭-૬૯

બહેનશ્રી,

આપને વાચવાનો મોખ હશેજ આપે અમારૂં માસિક પત્ર જોયું તો, અચર જનના આ બહેનો માટેનું ૯૩ વર્ષનું જુનું મસિક પત્ર જે દરમહિને વાર્તાઓ, નાટિકાઓ જીવનચરિત્રો સ્ત્રી સમાચારો, દુનિયાના અવનવા સમસ્યારો, ભગત-ગુરુજી વિવિધ-વાનીઓ, લેખો, હાસ્યરસ વગેરેથી ભરપૂર વાચન આપવામાં આવે છે નમનાતી નમન મનાવે. વાર્ષિક વવાજમ રૂ. ૬, પરદેશના રૂ. ૭૫ છે

અનાવિલ બહેનો માટે

૦

જે અનાવિલ બહેનો છે તેમને 'સ્ત્રીઓ' સસ્તાદરે સને ૧૯૩૯થી આપવામાં આવે છે, એક શુદ્ધ ઉદાગતાઈ પોતાની યાત્રાની બહેનો લખી વાંચી શકે તેમને માત્ર રૂ. ૪માં જ આપવામાં આવે છે પહેલાં માત્ર ૩ શાખાંજ આપવામાં આવતું હતું અત્યારે મોલવારી આગ ગણી વધી ગઈ હોવા છતાં એનું એ વાચન માત્ર રૂ. ૫માં આપવામાં આવે છે તેનો લાભ જે બહેનો લેશ કમજોરી હોય તેમણે જીવનના સંગ્રામો રૂ. ૪ મનીએડરથી મોકલવા અને જોએ મ. ઓ. ન દરી શકે તેમજે અમેને એક પોસ્ટમાર્ક લખતું અમે તે માસિક પત્ર વી પી થી ગવાના કરીશ.

પુસ્તકાલયો અને જાહેર લાયબ્રેરીઓ, કન્યાગાળાઓ માટે

પુસ્તકાલયો-લાયબ્રેરીઓમાં ઘણી બહેનો તથા બાકીઓ વિના મુદ્દે પાન-ગાનનો લાભ લઈ શકે છે અને આવી જાહેર સંસ્થાઓ પુરેપુરા લવાજમ જરી રાકવાને બદલે વખત સક્રિયમાન હોતા નથી તેને માટે ખાસ અમે એક યોજના કરી છે કે જે પછી સંસ્થા જે વગરનું ગ્રામફંડ "લવાજમ રૂ. ૧૨ ને બદલે રૂ. ૧૫ મોકલી આપે તેમને જે વરસ સુધી માસિક પત્ર મોકલતા રહેવામાં આવશે આ યોજના ખાસ માંચનાયથ અને ઉપર જણાવેલ સંસ્થા માટે છે તે ઉપરાંત એક બીજી લાજ એ છે કે આવી સંસ્થાઓને પુસ્તકોની જરૂરીવાતો રહે છે જ. તે માટે આ કસથાએ અમેને લખતું તેમને દરેક જાતના પુસ્તકો સારા દમોસનથી પૂર્ણ પાડવામાં આવશે એજન વખત મળાવી ખાતી કરવા વિનવતી છે

પુસ્તકો સસ્તા દરે.....

અમારા પબ્લીકેશનો જે છે તે ઉપર સારું વળતર આપવામાં આવે છે, અમારી 'જ્ઞાન વર્ધક' પુસ્તકમાળા માં છે. તેવાં પુસ્તકો છેલ્લા જે ખદાર પડેલાં છે તે મોઢ પળ સંગ્રહાને પોણી કોંમતે મળશે. - ટ. ખ. ખમર રેલ્વે ખર્ચ મંગાવનાર ને આપવાનું રહેશે.

પોણી કોંમતે મળતા પુસ્તકો કામસત્રમે (વાસ્તવિક મૂલ્યોત , પં-૦-૦

નિરંજના (નીરખમાદેવીનું) ૩ ૩-૦-૦ સ્ત્રીઓ અને પુરુષોનો મધ)

મારુઘર (બા ૧ થી ૬) ,, ૬-૦-૦ અચસા (શરદશીવીનું) ૩. ૩-૦-૦

વીરનાંતજ (વીરમતીની નવલકથા) ,, ૩ ૧-૦-૦ કેસરની કેફોયત (પોતે વખેલી ,, ૨-૮-૦

ગુદરીઓના સણગાર બા. ૨ ,, ૨-૦-૦ સંગ્રહ (મિલગજ મવારાજની ,, ૩-૦-૦

સળ્યાભિષેક (ગજરાવના- ગજાધીરાજ પંડીની- ,, ૩-૦-૦

-અનુસંધાનમાં) આગળ વધતી નવલકથા)

હિન્દુધર્મનો પાઠમાળા ,, ૪-૮-૦ ચાંદ્ર મિતાનો (ધૂમકેતુ અને ,, ૨-૮-૦

(દરેક હિન્દુએ વસાવવું) ખીજા કોષમાં)

ગજરમત (મીટકડીવ) ,, ૩-૦-૦ હિન્દનો સંસ્કૃતિ અને ,, ૩-૮-૦

ગુરુખા (ગાંધીય નવલકથા) ,, ૩-૦-૦ અહિંસા (ધર્માનંદ કામંખી) ,,

દેશ દર્શન (હિંદના દેશોનું ,, ૩-૦-૦ સમ્રાટ વિક્રમ (અવંતીપતિ ,, ૩-૦-૦

તાદસ્મ રણ કરતું પુસ્તક) મહારાજની કથા)

હુપિકેશચંદ્ર બા. ૧થી૪ સાથે ,, ૧૪-૦-૦ વિભુનો મંદિર (દરીઆપારના ,, ૨-૮-૦

(દરેક હિન્દીએ આપુત્તક વાંચવું મહાન નરોના છવન ચરિત્રો)

જરૂરી છે) બાલકુમા પદો (કવી બાલકુમ્બું ,, ૩-૦-૦

શુવંશ અને ખીજ વાતો ,, ૨-૮-૦ બાલતી-આધવ (સં. સા. કથાઓ) ,, ૩-૦-૦

(કાલીદાસની પ્રસાદો) બળવાનો પ્રતિકાસ બા. ૨-૩મે , ૬-૮-૦

સંધારણી ૩ ગા, મેન્સ-મદારી ૩ ગા, ભૂપેન્દ્રનું જૂન ૩. ગા, પ્રિયતમ ૩. ગા,

વાતખેના ૩ ગા, કીશોર વિજ્ઞાન ૩. ગા, આળ ખટક ૩. ગા, ખજાન ૩. ગા

સુખશાન્તી વિચારણા ૩. ૨), કલીકા ૩. ૧), સવાદયુગ્ધ ૩. ૨-૮-૦, મહાન-

વિભૂતિઓ ૩. ગા, ઈન્દીરાને પત્રો ૩. ગા, મદન-મોહન ૩. ગા

આટલા પુસ્તકોમાંથી નેટ રૂ. ૫)ના મંગાવનારને જ ઉપર જણાવેલ કિંમતે,

મળે છે. - આજેજ આપ માલક બનો અને ઐશ્વર્ય પુસ્તકોનો ઓર્ડર મોકલી આપશો. -

લી ૦ "

સિદ્ધાન્ત ૦૦. મોટા.

તહમ્મે ફીલ્મ સ્ટાર તો શું ? પરંતુ હાયરેક્ટર

પણ બની શકે છે ? ? ?

ફીલ્મી દુનિયાના ધોખીનાને ઉમઘ તક ?

સીને ઉલોગમાં યાજ્ઞેટરથી માહીતે સ્ટુડિયો અને એક એક્ટર થી હાયરેક્ટર, પ્રોડ્યુસર પર્ચાંત ની તમામ વ્યક્તિગત કુળો, ફીલ્મ બનાવવાનાં પ્રત્યેક સાધનો અને પૂર્ણ સમગ્રજી પ્લેએક, ફીલ્મસીનો અને સ્ટુડિયો બિતરની અન્ય ટેકનીકા, અને રમુજ પ્રસંગો સાથે ફીલ્મ કંપનીઓ, ડીટ્રીબ્યુટર્સોનાં પૂર્ણ એડરેસો સાથે. ફીલ્મ બનાવવાની સ્ટાર્ટ થી એન્ડ સુધીની પૂર્ણ માહિતી, એક્ટર એક્ટ્રેસો ના રમમય જીવન ચર્ચિત્રોથી, ચિત્રો સાથે આપણું દુનિયા બરનું પહેલું જ શુજ્ઞાની પુસ્તક.

સીને દર્પણ

સીને દુનિયાનાં જુના અને જાણીતા શ્રી મહેન્દ્ર હક્કર (કવિ નિરંજન) કૃત.

કુલ સમયમાં બહાર ૧૩૩, કિંમત રૂ. ૩-૦-૦ પોસ્ટેજ રૂ. ૦-૮-૦

અગાઉથી માલક થનારે રૂ. ૨-૦-૦ મ. ઓડરથી મોકલવા પોસ્ટેજ માફ

જા.ખ. મોકલનાર ભાઈઓએ જાહેરાત તરત મોકલવી

જાહેર ખબરના બાવ નીચે મુજબ છે

આપણાનું અંદર રૂ. ૨૫) ૧/૨ પાનું અંદર રૂ. ૧૫)

૧/૪ " " ૮) પાનાની સાંખ કાઢિત ૧૧ છે.

આ જા. + ખ ના અર્ધાં નાણાં એડવાન્સ મોકલવા બાકીની રકમ પુરતક - બહાર પડેથી પી. પી થી પુસ્તક મોકલી વસુલ કરવામાં આવશે.

આ જા. x ખ. માટેનું એક ઉમઘા પુસ્તક છે. દળગેરા વાંચકોના હાથમાં જશે અને તેથી અમોને આશા છે જા. + ખ. આપનારને નુકસાન તો નહિજ થાય.

તમારી જા.ખ પુરત રવાના કરે.

અંદરકાન્ત મહેતા, મત્રી સ્ત્રીઓધ.

પીઝમયા રોડ, અમદાવાદ.

ગુલામીનો વહેપાર—

અંકલ દોઝસ રેખીનાનો અપૂર્ણ શુજ્ઞાની બાવાન્ત

ગુલામોના માલિકો પોતાનાં ગુલામોના પ્રાણ સેતા તો પણ કામદાની રૂબરૂ તેઓને શિક્ષા કળામાં આવતી નહોતી, -

મોહપ્રિય તથા ઐતિહાસિક સત્ય બનાવોથી બરપુર નવલકથા ફિ. ૩ ૩) પાકુ પુકું.

==0==

સંસ્કૃત સાહિત્યની કથાઓ—

બાગ ૨ જો રૂ ૩-૦-૦

મહાવીર ચરિત્ર, ઉત્તર ગમચરિત્ર, માલતી-માધવ, નાગનંદ, પ્રિયર્થિકા, રતનાવલી, નાટ્ય કથાઓનો અપૂર્ણ સમૂહ આજેજ મંગાવો.

હિન્દુ ધર્મની પાઠમાળા

હિન્દુ ધર્મની ઉત્પત્તિ, તેનું મૂળ, તેના સિદ્ધાંતો સમજાવતું તેર ભાગનો ગ્રંથ છે. આધ્યાત્મિકશાસ્ત્ર, વિચારસત્સંગ, ઇન્દ્રિયનિગ્રહ, સમાનતા, નિષ્કામ કર્મ, અન્ય ભક્તિ, ધારણા, ધ્યાન ને સમાધિ, તપ, જીવનનું સ્વરૂપ, સ્વામી રામકૃષ્ણ પરમહંસ, સ્વામી રામતીર્થ ના જીવનચરિત્રો વગેરે આગેલ છે પાના ૪૩૦ સોનેરી પાક પુઠું રૂ. ૪-૮-૦

★

માનવવિચાર અને તેની શક્તિઓ

લેખક : જી.સ. એલન.

આપણા વિચારો કેવી રીતે ફળવાય તે તથા શા ફાયદા થાય તથા તેના વિચારો ફળવા માટે સામાન્ય રીતે શા ઉપાયો લઈ શકાય તે માટે લખેલો. હિ. ફક્ત આના બાર.

★

વિજય કેવળ

લેખક : જી.સ. એલન

આમાં નીચેની બાજતો આપવામાં આવી છે. ધીરજ અને શક્તિ, શક્તિ અને સત્તા, સાદાઈ અને સ્વતંત્રતા, શાન્તિ, પુરપત્ત અને સહૃદયતા, સાચા વિચાર, ધનસંચય અને સુખ, મનુષ્યનું સામાજિક, જ્ઞાન વિજય.

કીમત આના બાર.

★

સુકિત માળા હિ. રૂ. ૨-૮-૦

વેદાન્ત શાસ્ત્રના મહાન તત્ત્વો સમજાવનારો સરળ ને સંવાદરૂપ નવીન પ્રદક્ષિનો જ આ ગ્રંથ છે.

સુખ યાત્રી વિચારણા

આ પુસ્તકમાં નીચેની બાજતો છે સુખ, મન, અભિયાપા, સંતોષ, વિપત્તિ, ઔદાર્ય, મિત્ર અને શત્રુ, મન, વિવેકબુદ્ધિ અને યાત્રી પ્રી. રૂ. ૨-૦-૦.

★

અંકુર સાહિત્યનો ઇતિહાસ

કી. રૂ. ૪-૮-૦ પાકુ પુઠું

આ ગ્રંથમાં ગેદ, રંગેદ, વાદા, સુત્રો, મહાકાવ્યો, જાવ પ્રધાન કાવ્યો, વાર્તાઓ, કદાચીઓ, વગેરે પ્રાચીન આર્યોના અમૂલ્ય સાહિત્યની આભોચના કદામાં આવી છે. સંમદવા શોભા ગ્રંથ.

★

ગીતા પરીચય

કીમત રૂ. દોઢ ૨૦૦ પાના

મનનીય આ ધર્મગ્રંથ સર્વમતાનું પાપી-ઓને સમજાવ ઉપયોગી છે.

★

શબ્દ રચવાની હરિકાઈ માટે

ગુજરાતી શબ્દાર્થ ચિંતામણી

આમાં ૮૦૦૦ શબ્દોના અર્થો છે.

કિમત રૂ. આઠ

દ. ખ. જુડું.

★

જાધા પુસ્તકો 'ત્રીખોધ' કાર્યાલય પીરમશા રોડ, અમદાવાદમાંથી મળશે

બાલકુમાર

સંપાદક : ચંદ્રકાન્ત જીવનલાલ મહેતા

નાનકડો સિપાઈ

નાનકડી સમયેર લઈને મા હું યઈય સિપાઈ
બલે લાકડું, લેઈ સુજ તવ છાતી જશે કુલાર્થ
આગળ ધાઈય, આગળ ધાઈય રક્ષીય મારા ભાઈ
અન્યાયે ઝૂલીય હું માડી કરતો રહીય લવાઈ. (૧)

લેને માવડી નાનકડી સમયેરે જયહિંદ યાશે
ઠંકો સુજ, ચહુ કીર્તિ ભારત વસુધા યે પથરાશે
બલે લાકડું, બલે એ આને કંઈ કાલે ચંદન યાશે
સુજ ઉરખારો દેય જહાંમણી લેને નંદન યાશે. (૨)

નાનો ધઈ સેનિક મઈયાનો કે જગાવીય બાનો
બાન બિલાવી મઈયા ખાતર ધઈય માતનો શણો
આંધી ઘોર સરજી ઠાપજો મા માટે ધઈ રણો
લઈ જડો ઉત્પાત મઈયાનો જીવનમર એ બણો. (૩)

—મધુરમ્

કોણ કેવું ન હોવું જોઈએ ?

રાજા	અન્યાયી	જલ	....	ઠંકવી
પ્રધાન	ફરવતખોર	મન	....	નવરૂ
સગાં	વેરી	હિન્દુ	....	કાયર
શત્રુ	અવિચારી	માણસ	....	મોલો
મિત્ર	કંબુસ	વિધાથી	....	આગળ
કાન	કાચા	સાધુ	....	કોધી
વિદ્વાન ...	ચારિત્રહીન	ગુરુ	....	અજ્ઞાની
સ્વભાવ....	ધુરો	માલિક	....	ડરપોક
સીકો	ખોટો	ત્રી	....	અભિમાની

મહેતા ફિરીદુમાર દત્તેયાલાલ

હરીફાઈમાં ખરા છે તેના નામો

સુમેદામેન કાસમખાન વડોરા	મુ: હસોડા	અંબાલાલ સો. મસાલવાલા	" ભાવનગર
ધરમાઈલ મોહમદખાલી	" હમોઈ	રખનીકાન્ત નરસિંહભાઈ પટેલ	" સુણાવ
દેસાઈ પી. ડી.	" હિંદવાડ	બીપીનભાઈ અંબાલાલ	" "
જલકાઈ ઝ. પટેલ	" આરોળા	અંદકાન્ત મોતીલાલ પટેલ	" "
રણજીતકુમાર દલાલ	" નવસારી	હનુભાઈ ડાલાભાઈ પટેલ	" "
સુધામેન આંતીલાલ મરોલીઆ	" નવસારી	આમદભાઈ રહેમાનભાઈ	" "
લલીતા અમતલાલ દેસાઈ	" સરખેજ	અરવિંદભાઈ નટુભાઈ	" "
દેવેન્દ્રકુમાર રમણિકલાલ પંડ્યા	" હંદોર	મન્દવદન હોટાભાઈ પટેલ	" "
સંસુદામ મનલાલ ઠાકર	" નડિઆદ	અશોકભાઈ ફકીરભાઈ પટેલ	" "
કાન્તાબહેન ટાટુભાઈ દેસાઈ	" આમચક	જલભાઈ મગનલાલ	" "
જલલતાબેન કૃષ્ણલાલ શાહ	" ચીચણ	લાલચંદર નાનાલાલ	" બુનાથક
બોમેશ્વરજી હર્ષરાય દેસાઈ	" વિલેપારલે	જલન્ટીલાલ વલ્લભલાલ	" સુણાવ
કાન્તીલાલ ડાલાભાઈ પટેલ	" આરોળા	જગદીશકુમાર મણીલાલ પંડ્યા	" "
અવેરમેન પરસોત્તમ વધાવા	" હસોડા	લક્ષ્મીભાઈ મણેશભાઈ વણકર	" "
આંતીલાલ પી. પટેલ	" આરોળા	રખનીકાન્ત રામભાઈ પટેલ	" "
અંબાલાલ લક્ષ્મીભાઈ	" "	પ્રકુમ્ભભાઈ ભાઈલાલ પટેલ	" "
સુમેન્દ્ર ત્રિવેદી	" બુનામઠ	દિનેશચંદ્ર એચ. શાહ	" કલિકતા
અરવિંદકુમાર જીવજી	" હીરડી	રણજીભાઈ ડાહીભાઈ પટેલ	" સુણાવ
હનુભાઈ રામભાઈ પટેલ	" સુણાવ	ગોવીંદભાઈ અંબાલાલ વાપરી	" "
અરવિંદભાઈ આપાભાઈ	" "	ચિત્રાબેન કાશીરભાઈ દેસાઈ	" હીરડી
નિરંજનભાઈ પુરોષોત્તમભાઈ પટેલ	" "	રમેશભાઈ પ્રભુલાલ પટેલ	" સુણાવ
બાણુભાઈ સોમાભાઈ પટેલ	" "	કાન્તાબેન મોતીલાલ	" લકુચ
વિનાયક ચંદુલાલ રાવલ	" "	હરિચંદ્ર કેસરીઆ	" જામનગર
વિતુભાઈ નરસિંહભાઈ પટેલ	" "	રસુલભાઈ એલમદખાલી	" ચંડાલા
રમેશભાઈ હર્ષરભાઈ	" "	કમળાબેન નાનુભાઈ નાયક	" સરભીજી
અરવિંદભાઈ મોતીભાઈ પટેલ	" "	અશોકકુમાર એમ. ઠાકર	" નડીઆદ
રમણભાઈ કાળિદાસ	" "	આ રેક ભાઈએને અંક ગોઠવી આપશે છે.	
જલકાઈ નરસિંહભાઈ	" "	તેમાં નવી હરીફાઈ આપવામાં આવી છે.	
ચાન્દુભાઈ રાવજીભાઈ	" "	ચાંચે પ્રકો ખરા હશે તેમને બાજકા હાથેથી	
મહેન્દ્રભાઈ આશાભાઈ પટેલ	" "	ચોપડી મળશે, ને સ્ત્રીઓને માલક હશે	
અરેણકુમાર ભાઈલાલભાઈ	" "	તેને બે બીજાં ને માલક નહીં હોય તેમને આંક	
ચંદ્રકાન્ત કંઠરભાઈ	" "	મળશે, ચોપડીઓ જુઝ પોરડી મોકલવામાં આવશે.	
પ્રવીણભાઈ બીખાભાઈ	" "	હરીફાઈને કામજ અંકમાંથી આસ્તેથી ફાડશે.	
પ્રવીણભાઈ ફકીરભાઈ	" "	તેમાં ને લખવા જેવું હોય તે બધી ક્વરમાં	
શંકરલાલ ગોવિંદલાલ	" "	છુક પોરડી મોકલતું ક્વર બંધ કરવું નહિ	
વસુમતી નાણુભાઈ દેસાઈ	" "	તેવું પેશાની ટીકીટ ભાગવી.	અંતી.

અજબ દેશ

૧ ચમેલી

ધૃણા વખત પહેલાં કોઈ જગાએ એક છોકરી રહેતી હતી તેણું નામ ચમેલું હતું. એક મોટા મેદાનમાં તેણું ઘર હતું તેના ઘરના બે ભાગ હતા. એક ભાગમાં ચમેલી, તેના દેવીકાકા અને કાકી રહેતાં હતા અને બીજા ભાગમાં જળદ બંધાતા હતા તથા સામાન પણ રહેતો હતો.

મકાનની દિવાલો કાચી હતી. ચમેલીના ઘરની આસપાસ કોઈ રહેણું ન હતું. ચારે કોર મેદાન હતું. તેની સાથે રમનાર કોઈ ન હતું, એટલે તે એકલી જ મેદાનમાં રમતી. તેનો પાળેલો નાનો કાળિયો કુતરો તેની પાછળ પાછળ દોડતો.

મુરજાદા આયમતા અને મેદાન પર અંધારું પથરાવા માંડતું ત્યારે ચમેલીની કાકી તેને ઘરમાં બોલાવી લેતી ખાઈ પીને તેની પથારીમાં સુઈ જતી અને સત્તાર પડતાં દેવી કાકાની સાંધે ખેતરોમાં જતી. ધાનથી લીલાં છત્ર ખેતરોમાં દોડવાનું તેને બહુ સારુ લાગતું કાળિયાની સંગાયમાં તેનો વખત જલ્દીથી પસાર થઈ જતો કાકી આખો દિવસ ઘર કામમાં રહેતી અને કાકા ખેતી વાડીની સંભાળ રાખવામાં રોકાયેલા રહેતા કાળિયાની સાથે રમવાની ચમેલીને ખૂબ મજા પડતી.

કાળિયો દેખાવમાં બહુ મુંઢર લાગતો, તેનો રંગ બીલકુલ કાળો હતો તેના ચરીર પર મોટા મોટા વાળ હતા. અપટા નાકની

ઉપર કાચ જેવી ચઢચઢતી બે આંખો હતી તે આંખો દિવસ દૂધાદૂધ અને પુંછડી હવા લેતો. તેને સુપચાપ બેસી રહેવાનું કાવતું જ નહિ.

એક દિવસ સંજનો વખત હતો. આલ-લામાં કાળાં કાળાં વાદળો દોડી રહ્યાં હતાં કોઈ કોઈ વાર વીજળી પણ ચમકી જતી. દેવી કાકા દરવાજા પાસે બેસી વાદળોની તરફ જોઈ રહ્યા હતા, કાકી રસોઈ ઘરમાં હતી ચમેલી કાળિયાને ગોદમાં લઇને મેડી તરફ બારી પાસે ખાટલી પર બેઠી હતી.

એકાએક પવન ભેસથી વાવા લાગ્યો. ખેતરોમાંનો ઉભો મોલ પવનના ઝપાટાથી નીચે ઢળી પડવા લાગ્યો, ચારે કોર ધૂળ ધૂળ દેખાવા લાગી દેવી કાકાએ ખૂબ પાડી કહ્યું “અરે એ બહુ ભારે આંધી આવી છે તું ઘરનાં બારણાં વગેરે સંભાળ, હું ગાય-બળદને જોઈ આવું.”

આંધી વધારે ભેસથી આવવા લાગી કાકી રસોઈ ઘરમાંથી ચમેલીને બોલાવવા લાગી. કાળિયો ભયશીત બની ચમેલીની ગોદમાંથી ફૂટીને ખાટલી નીચે સંતારી ગયો ચમેલી તેને ખાટલી નીચેથી ખેંચી લાવી ગોદમાં લઈ કાકી પાસે જવા લાગી. એટલામાં ઘર બહુ ભેસથી હાલવા લાગ્યું ઘર હાલવાથી ચમેલી ગબડી પડી, ને રડી રડીને કાકા-કાકીને બોલાવવા લાગી.

ઘરનું હાલવા-ચાલવાનું ચાલુ હતું આંધીના સનસનાટામાં ચમેલીના રડવાનો અવાજ

તેના કાકા-કાકી સાંભળી ન શક્યાં.

એ વખતે એક ભાઈ અચરજની વાત બની ઘર બે ત્રણ ચક્કર ખાઈને ધીરે ધીરે ઉંચે ઉડવા લાગ્યું. બાંહે ગભારામાં બેસીને ઉંચાં જતાં હોઈએ એમ ચમેલીને લાગ્યું. આંધી બે બાજુથી આવે હતી, બે બાજુની આંધી વચ્ચે ઘરનો ઉપલો ભાગ ચક્કર ચક્કર ફરતો ઉડે જતો હતો. આમ ચમેલી ઘણે દૂર સુધી ઉડતી ચાલી.

ચારે દેર આંધીના બચાનક અવાજ થતા હતા. પહેલાં તો ચમેલી ખૂબ ગભારાઈ, પણ ધીરે ધીરે તેના મનમાં સાહસ આવ્યું ઘરમાં વારે વારે ધક્કા લગતા હતા ચમેલી વિચારતી હતી કે બાંહે ઝુલા પર ઝુલો રહી છું. તે ખુરશી પર ચુપચાપ બેસી ગાંધ, કાળિયાને આ બધું ગમતું નહતું તે પૂંછડી દબાવી ભસ ભસ કરી આમ તેમ ફોડતો હતો. તે એકાએક છલંગ મારીને બારી પર ચઢી ગયો. તે નીચે ફૂલ પડવાની તૈયારીમાં હતો. એવામાં ચમેલીએ તેને મક્કડીને એંચી લીધો અને બારી બંધ કરી દીધી.

આ રીતે કલાકોના કલાક વીતી ગયા હવે ચમેલી જરા પણ ગમરાતી નહતી. આંધીના બચાનક અવાજોથી તેના કાન બહેરા જેવા બની ગયા હતા. તે બેઠી બેઠી વિચારી રહી હતી કે આંધી બંધ થઈ જશે અને ઘર જમીન પર પડશે ત્યારે શી દયા થશે ? ઉપરથી ઘર નીચે પડતાં તેના દુકંડે દુકંડા થઈ જશે ત્યારે શું થશે ?

ચમેલી આગળ કંઈ પણ વિચારી ન શકી બહુવાર રડવા છતાં કંઈ ન થયું. ચમેલીની એ ચિન્તા પણ જતી રહી. તે ખાટલી પર સુઈ ગઈ અને કાળિયાને પણ સુવાડી દીધો. ઘર ડગમગ ડગમગ થતું ઉડે જતું હતું.

અપૂર્ણ

સોખતનું રૂળ

જેઠાલાલ ત્રિવેદી

એક હતો હંસ. તે સાચા મોતીનો ચારો ચારે તળાવ કંઠે કમળ તોડે ને મગા કરે એક દહાડો એક કાગડો તેની પાસે ગયો ને બોલ્યો: “હંસમાઈ, હંસમાઈ મારે તમારા ભાઈબંધ થવું છે. મને રાખો ?”

હંસે કંઈ વિચાર કર્યો નહિ, ક્યાં મોતીનો ચારો ચરનાર હંસ ને ક્યાં નીચ કાગડો ! હંસે બોલ્યો: “બહે ભાઈ રહેને, આપણે બે આજથી ભાઈબંધ સાથે રહીશું ફરીશું ને મજા કરીશું.”

કાગડાને તો એટલું જ જોઈતું હતું. એ હંસ સાથે રહેવા લાગ્યો. લાગ આવતાં એ હંસથી છૂટો પડી માંસ ખાઈ આવતો. હંસને પણ એક બે વાર માંસ ચાખવા કહ્યું. પણ મોતીનો ચરનાર હંસ કહી માંસ ખાય ? કાગડો તો પેટ ભરો માંસ ખાતો ને હંસની સાથે ફરતો.

એક દહાડો એક જાંઠ પર હંસને કાગડો બેઠા હતા. તે જ જાંઠ નીચે શીકાર નીકળેલો રાજ બેઠો હતો, તેવામાં કાગડાની ચાંચમાંથી માંસનો દુકંડો ધોંચ પડી ગયો. તે દુકંડો નીચે બેઠેલા રાજ ઉપર પડ્યો. રાજએ કોપથી બોલે એવું. એક આંખ વાળો કાગડો અપખતાયી બેઠી ગયો. લોળો હંસ તો જાંઠ પર જ બેસી રહ્યો.

અનુસંધાન પાન ૭ ઉપર.

પરિઓનો નાચ

અનુવાદક:-દીનાનાથ બે. મહેતા.

એક હતો રાજા રાજાના મહેલ પાસે એક સુંદર બગીચો હતો. એ બગીચામાં બહુ બહુ બાતનાં ને લાલ લાલનાં રંગબેરંગી ફૂલોડાં હતાં. હંમેશાં એ બગીચામાં ફરવા જતો. એવામાં થોડા દિવસો પછી એ બગીચો એકાએક ઉત્ખાડ-વેરાન સમ બની જવા લાગ્યો. અને તો તેમાં એકેય ફૂલોડાં રહ્યું કે ન તો બીજું એકેય ઝાડ રહ્યું.

રાજાએ તો માગીઓને તે બગીચાના રક્ષકોને હુકમો આપી દીધા કે બગીચાની બરોબર દેખરેખ રાખો બગીચો આમ એકાએક સાચી સૂકાવા માંડ્યો છે? તેની તપાસ કરો. " તો પછુ કાંઈ કારણ હાથ ન લાગ્યું તે બગીચો સાવ સૂકાઈ ગયો. હેવટે એક દિવસ રાજાએ નક્કી કર્યું કે 'હવે તો હું જ રખવાળી કરું' "

બસ, સાંજ થતાં જ રાજા તો હથીયાર વિશેરથી સજ્જ થઈ ને બગીચામાં પહોંચી ગયો. અને સહેજ પછુ ઓકું ન આવી બાથ તેની તકેદારી રાખી ઘડાટોટ છાયામાં બેસીને જોવા લાગ્યો કે બાગને કોણ વેરાન બનાવે છે?

બરોબર મધરાત થઈ-ત્યાં તો આકાશ માંથી પરિઓની એક ટોળી બગીચામાં ઉતરી પડી. રાજા તો આ જોઈને આલો જ બની ગયો. બગીચામાં તો પરિઓના આવવાથી દિવસના જેવું અજવાળું થઈ ગયું. પેલા સૂકાએલા છોડવા એકઠમ લીલાછમ બની ગયા. ફલ પછુ ખીલી બેઠ્યાં. આખો બગીચો

સુંદર સુગંધીથી મધમધી બેઠ્યો પરિઓએ ફૂલો તોડી તોડીને માળાઓ બનાવવા માંડી પછી તે માળાઓ પહેરીને નાચવા લાગી.

પરિઓનો આ નાચ જોઈને રાજા તો ખુશ ખુશ થઈ ગયો. એટલામાં પરિઓની નજર છુપાયેલા રાજા ઉપર પડી. અને તત્કાળ જ તેઓ ત્યાંથી બેઠી ગઈ.

હવે છે કે રાજા હજીય ઘણી વખત તે બગીચામાં પરિઓનો નાચ જોવા બાથ છે પરંતુ હવે તે નિરાશ થઈને જ પાછો આવે છે.

૨૬

અનુસંધાન પાન ૬ નું ચાલુ

રાજાએ જાડ પર હંસને બેઠેલો જોયો. રાજા શુસ્કે તો થયો જ હડો તેમાં વળી હંસને જોઈ વધારે ખીબ્યો.

રાજાને તવાઈ લાગી, શું હંસ પછુ માંસ ખાય છે? "હુષ્ટ હંસ ઉભો રહે " એમ કહીને રાજા ઉભો થયો. ૨ આંખે તીર કામઠું લોધું અને તીર શુસ્કામાં હંસ પર છોડ્યું હંસ વીંધાઈને ભોંય પડ્યો.

મરતાં મરતાં હંસ બોલ્યો કે મને નીચ કાઢકાની સોબતનું આ ફળ મળ્યું. માટે નીચ માણસની સોબત કરવી નહિ.

૨૭

અહિંસાનો પ્રભાવ

લેખક : મિત્રી ઠાકોરલાલ છબીલાલ (નવરંગપુરા)

ઈ. સ. ૧૯૧૬ ની આ વાત છે.

એક અંગ્રેજ પાટરી પંજાબના એક ગામમાં આવ્યા. તેમના હાવભાવ અને વાણી વર્તનમાં નરી શાંતિ ટપકતી હતી. છતાં ગામના લોકો સાહેબથી બચાવીત બનીને તેમનાથી દૂર દૂર રહેવા લાગ્યા. અંગ્રેજ સાહેબે આમજનોને નમસ્કાર કર્યા, પણ લોકો જરાયે પાસે આવ્યા નહિ.

માણસ માણસને કેવી રીતે બચાવીત કરી શકે ? સાહેબને ખૂબ દયા આવી.

અંગ્રેજ સાહેબ ગામના પટેલ લંબરદાર ના ઘર પાસે આવ્યા. અને લંબરદારનું બારણું ઠોકરું. એક વાર, બે વાર, ત્રણ વાર ઠોકરું ત્યારે ઠાંધળે શુસ્સામાં પૂછ્યું “ કોન હે ? ”

સાહેબે બહારથી જવાબ આપ્યો, “ મેં આપકો મિલના આહવા હું. ”

લંબરદારે બારણું ઉઘાડ્યું, પણ અંગ્રેજ સાહેબને જોઇને શુસ્સાથી લાલ પીળો ચર્મ ચર્મો કારણ કે જલિયાનવાલા ખાતના બનાવમાં ગોરા અફસરોના અત્યાચારથી લંબરદારના હિલમાં બધા અંગ્રેજો તરફ વેર અને વિદ્રોહની લાગણી ઉત્પન્ન થઈ હતી તેથી ત્યારે સાહેબે મળવાની ઇચ્છા પ્રગટ કરી ત્યારે તે શુસ્સે બરાઈ તિરસ્કારકાર્યા અવાજે બોલ્યો, “ ચલે બાબો ચહાસે, તુમ ગોરાઓ કો દેખનેસે પાપ હોતા હે. ”

સાહેબે ફરી વિનંતિ કરી કે “ માત્ર

પાંચ જ મિનિટ વાત કરી હું ચાલ્યો જઈશ. ”

લંબરદાર જરા શાંત પડ્યા અને પૂછ્યું, “ અચ્છા, કયા પૂછના હે ? ”

“ આપકો ગોરા અફસરોને કિસ તરફ સતાયા યા ? ” સાહેબે નમ્રતાથી પૂછ્યું.

આ પ્રશ્નના જવાબમાં લંબરદારે પોતાના શરીર પરનાં કપડાં ઉતારીને એના શરીર પર પેલા અફસરોની સોટીના મારથી સોજ અને ધા યથા હતા તે બતાવ્યા અને કહ્યું, “ મેં સરકારકી પચીસ બરસ તક નોકરી કી ઉસકા બહલા દેખ લો ! ”

આ સંભળી સાહેબની આંખમાં આંસુ આવી ગયાં, અને ધણી જ નમ્રતાથી અને પક્ષાતાપના ભાવથી કહ્યું, “ લંબરદાર સાહેબ, અંગ્રેજ લોગોંકી તરફસે મેં આપકી માફી મંગતા હું, આપ મેરી કામકો માફ કીજિયે ! ”

લંબરદાર તો આ વર્તનથી આશ્ચર્ય ચામી ગયા ઘણા વહાલથી સાહેબને તે છેટી પડ્યા અને બોલ્યા: “ જબ તક આપકી કામમેં આપ જૈસે એક જી સંત મૌનુદ હય તબ તક મેં અંગ્રેજકો નફરતસે કિસ તરફ દેખ સડું, લલા ? ”

આ પ્રમાણે સાહેબે પોતાના અને પોતાના કામના દુરમનને પ્રેમ અને અહિંસાથી છુટી અને કાયમનો મિત્ર બનાવ્યો. આ સાહેબ બીજા કોઈ નહિ પણ આપણા સૌના માનની દીનબંધુ આદર્શ એરડુબ સાહેબ હતા.

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

३१. ३

આ પ્રોસ્પેક્ટસ નથી માત્ર જાહેરાત છે.

પ્રોસ્પેક્ટસની એક નકલ રજીસ્ટાર આફ નોન્ટે સ્ટોક કંપની મુંબઈને ત્યાં ફાઇલ કરવામાં આવી છે.

વસંત હન્ટરેક્ટસન કંપની પ્રા. લીમીટેડ

રજિસ્ટર્ડ ઓફિસ : કા. રા. ૪૩૬૯ ઝવેરીવાડ, રોપનો પાડો-અમદાવાદ.
(સને ૧૯૧૩ ના ઇન્ડિયન કંપનીઝ એક્ટ હેઠળ ઇનકોર્પોરેટ થયેલી)

સત્તાવાર શેરોની ધાપણ : રૂપિયા ૫૦૦ લાખ (૨૫૦૦૦૦૦)
દરેક શેર રૂપિયા ૧૦૦૦ રૂપિયા એક હજારના
૨૫૦૦ ઓર્ડીનરી શેરોમાં વહેંચાયેલી.

હાલ બહાર પાડવામાં આવેલી શેરોની ધાપણ : રૂપિયા પાંચ
લાખ (રૂ. ૫૦૦૦૦૦) ૫૦૦ ઓર્ડીનરી શેરોના
વહેંચાયેલી (દરેક શેર રૂ. ૧૦૦૦) હજારના.

ડિરેક્ટરનું બોર્ડ

શ્રી જીવતલાલ પ્રતાપસી
શ્રી અમૃતલાલ કાલીદાસ
શ્રી અમૃતલાલ દવસુખભાઈ હાલ
શ્રી વસંતલાલ જીવતલાલ
શ્રી. ચીમનલાલ કેશવલાલ કડીયા } એક્ઝ. ઓફીસીયો
શ્રી. કેનારાકર હરિરાકર ત્રિવેદી } મેનેજીંગ ડિરેક્ટર

ઉદ્દેશો

આ કંપનીની સ્થાપના મેમોરેન્ડમ આફ એરોસીએશન ને
પ્રોસ્પેક્ટનો એક ભાગ છે તેમાં નિર્દેશ કરેલા ઉદ્દેશ નેવા કે લેન્ડ
ડેવલપમેન્ટ વચલા વર્ગ અને બીજાઓના મકાનોનું બાંધકામ
વિગેરે વિગેરે માટે.

શારિરીક સંપત્તિનું સરવૈયું !

વીતેલા વર્ષની આખરે પ્રથેકની ફરજ છે કે પોતાની શારિરીક સંપત્તિનું સરવૈયું તપાસે તમે પણ તમારા આરોગ્યનો આંકડો જુઓ અને કાયાની કિતાવમાં નિરાગી નફાના બદલે તદુરસ્તીનો તોટા જણાવ તો નુતન વર્ષના નવલ પ્રભાતે ત્રિભુવન આયુર્વેદિક ઔષધોનો સંપર્ક સાધી ગત વર્ષની ખાલ પુરી કરો

આ રહ્યું એ શરીરનું સ્વદેશી ધન

લીવર

ટોનીક

પીલ્ડસ

પાચનશક્તિ, કબજાત અને પેટ દર્દમાં ફાયદાકારક ઔષધ

બા. ૧ ના ૧-૮-૦
વી. પી. ખર્ચ ૬૨ આના
જુદા ત્રણ બા. સાથેના
રૂ. ૪-૮-૦
વી. પી. ખર્ચ માફ

મહારથી
પીલ્ડસ

ચેતન, ઉત્સાહ, સ્ફુર્તિનું ઔષધ

પચીસ ગોળીની બા. ૧ના ૪-૦-૦
પચાસ ગોળીની બા. ૧ના ૭-૦-૦
સો ગોળીની બા. ૩ના ૧૨-૦-૦
દરેકનું વી. પી. ખર્ચ ૬૨ આના જુદા

૨

સ્વૈયા

સ્રીઓના પ્રકર અને લોહીવાની બીમારીનું ઔષધ

બા. ૧ ના રૂ. ૨-૮
વી. પી. ખર્ચ ૬૨ આના
જુદા ત્રણ બા. ૩ના
રૂ. ૭-૮-૦
વી. પી. ખર્ચ માફ

આયુર્વેદિક ઔષધોનું સૂચિપત્ર આજે જ મંગાવો :

ત્રિભુવન આયુર્વેદિક ફાર્મસી

ગાંધીરાડ, અમદાવાદ

નવા વર્ષના મૂહૂર્તમાં

વિધિવિખ્યાત

“હિઝ, માસ્ટર્સ ઓફિસ”

○ રેડીઓ

○ મામેલોન્સ

○ રેકોર્ડ્સ

○ ઇલેક્ટ્રીક આયર્ન-પર માટે

“” દ્વારેલીંગ માટે

○ કોફી પરકોલેટર

○ હેર ક્લિપર તથા રમહીટર

વિગેરે

ખરીદવા માટે પધારો.

હીરાલાલ ખી. ત્રીવેદીની કંપની

ટે. નં. ૧૭૮૮

રેડીગ્રાફ “Piano”

ગાંધીરામ, અમદાવાદ.

અનુક્રમણિકા

- ૧ નૂતન વર્ષે શ્રી. હિમનલાલ દવે ૧
- ૨ દી...વાળી શ્રી હસમતી દેસાઈ ૨
- ૩ નવા વરસના મંજળ પ્રકાશે શ્રી કેશવલાલ પટેલ ૩
- ૪ ઉપતી વાદળી શ્રી. ત્રીશુવન ગૌ બ્યાસ ૪
- ૫ જન્મે કોણ કેહેવાય ? શ્રી. રમણભાઈ નીલકંઠ
- ૬ અધનો ચિત્રકાર શ્રી. કેશવપ્રસાદ દેસાઈ ૫
- ૭ દાલીઆ શ્રી મગનલાલ શુક્લ ૬
- ૮ સાજવુ શ્રી. ગોકુળદાસ રાયચુરા ૧૭
- ૯ કુંભાર કે કલાકાર શ્રી. જ્યોતલાલ ત્રિવેદી ૨૫
- ૧૦ અધુરું ચિત્ર શ્રી. ભોગીલાલ ખત્રી ૨૮
- ૧૧ અંકડો અમૃતે ભરી રે શ્રી. જનાર્દન પ્રભારકર ૩૧
- ૧૨ સમાજના વાંકે શ્રી. લક્ષ્મીબેન ૩૭
- ૧૩ એકસી કવિ દુલાભાયા “કાગ” ૩૮
- ૧૪ ઝાંઝરીયું શ્રી. રતિલાલ આંખાનેરી ૩૯
- ૧૫ મહિષાસુરની હમ્મતગ શ્રી. હોટાલાલ કામદાર ૪૬
- ૧૬ મુસલમાન પ્રત્યે હિન્દુનો આતિથિ ધર્મ શ્રી. વ્યંજાલાલ ન. શાહ ૫૨
- ૧૭ વડુ વિચાર શ્રી. અનામી ૫૯
- ૧૮ પ્રાયશિત શ્રી. રાનાભેન દેસાઈ ૬૨

એ શબ્દો

હવે માં વર્ષનો આ ઝોકોળર માસનો દીપોત્સવી અંક તૈયાર કરવામાં ખૂબ જ મહેનત કરવામાં આવી છે. તે અંક નોતાં જ વાંચકે ભાઈ-બહેન સમજી શકશે.

આ પ્રસાદ અમારો પહેલો જ છે. તેમાં જે કંઈ દુટીઓ આવી છે તે માટે અમે પહેલેથી વાંચક પાસેથી ક્ષમા માગી લઈએ છીએ.

આવતો અંક નવેમ્બરનો અને ડીસેમ્બરનો સાથે જાહેર પડશે. તેની દરેક ગ્રાહકોએ નોંધ લેવા વિનંતી છે. જાણકારમાં જે દુટીકા આપવામાં આવી છે, તેના ઉકેલ હવે પછીના આગામી અંકમાં આપવામાં આવશે.

—અંતી

પાનના વેપારી ભાઈઓ

માટે ઉત્તમ તક

સસ્તો અને સારો

શંકર છાપ કાથો

પાનની ધરાડી વધારવા વાપરો.

૧ કૃષ્ણ વિલાસ હાલ મસાલો.

૨ કૃષ્ણ વિલાસ હીલો મસાલો

૩ કૃષ્ણ વિલાસ ગાળી

૪ કૃષ્ણ ડીમામ

૫ દીમશમ સોપારી

૬ પાનની ખરી મઝા

૭ દીલખુશ મસાલો

૮ કૃષ્ણમૃત સોપારી

૯ સ્પેશીયલ ગુલાબજળ

૧૦ કૃષ્ણ મુખવાસ ટીકડી

જમ્યા પછી તરત જ તબિયતનું પાન ખાવા

કૃષ્ણ છાપ કાથો

ખરેડે જોવો શીતળ-ગુલાબજળ મિશ્રિત મુગધીદાર

ચંદ્ર છાપ ચુનો

ઘેર તથા મુસાફરીમાં ઠંડાકૂટ વિના કાથો-ચુનો
સોપારી મસાલો વિ. ની જરૂર વગર ટેસ્ટદાર
પાન ખાવા વાપરો

તાંબુલ - પાવડર

માથાના તથા શારીરિક દુઃખાવા માટે

ખજરંગ - બામ

વરખવાળા હાથકલાસ પાનનાં બીડાં મળશે. શુદ્ધ જનોઈ જોડા, અસહી
ખેરહી સોપારી મળશે. વરખવાળી ખનારસી તમાકુ પણ મળશે.
દેવનાઓને પ્રસન્ન કરવા તથા ઝેરી હવાને શુદ્ધ કરવા માટે મુગધીમય

નવરત્ન દશાંગ ધુપ તથા કૃષ્ણછાપ અગરબત્તી વાપરો

કચ્છ તથા જામનગરી સુધીઓ પણ મળશે

કરેક જમ્યાએ એજન્ટો નીમવાના છે. ચરત માટે લખો :

ખનાવનાર:-એચ. વી. જોષી કૃષ્ણછાપ કાથાવાળા.

ગાંધીરોડ, અમદાવાદ

વર્ષ ૯૩

ઓક્ટોબર ૧૯૪૮

અંક ૧૦ મી

નૂતન વર્ષે

પરિમલ વેગે

પુષ્પ સુગન્ધે

નૂતન વર્ષ પધાર્યું છે

આંગણિયામાં જોજસ આળ્યું,
વસંત મીઠું ફૂલન લાળ્યું,
કુમકુમ પગલે સહન સુહાળ્યું.

મંગળ વર્ષ પધાર્યું છે (૧)

કાસાદે નવ પાંજરા ખીલ્યાં,
ભર્ગી સવિતાનાં તપ ઝીલ્યાં,
અવની અંબર પ્રેમ પ્રકુલ્યા
નવ પ્રભાત પ્રકાશ્યું છે (૨)

સુખરંગી સંકલના થાળે,

સિંચુ જ્યોત્સ્ના અમીરમ ધારે,

મહેક્યા તારક-પુષ્પ રસાળે,

નૂતન વર્ષ પધાર્યું છે (૩)

રણુચેરી વીરતાની ગાળે,

અખંડ યોવન અંગ વિરાળે,

નવપ્રભાત નવચેતન નાચે,

દિવ્ય દર્શન આળ્યું છે (૪)

સત્ય શિવ સુન્દર અંગે

વીર વિક્રમનાં તેજ તરંગે

ધર્મ કર્મનાં મર્મ સુસંગે

વિશ્વનું બહાણું વાણું છે

નૂતન વર્ષ પધાર્યું છે (૫)

હિમતલાલ ઉમિયાશંકર દવે.

‘ દી....વાણી ’

લેખિકા, સો. હસુમતિ ધીરજલાલ દેસાઈ.

રાગ-માંડ તાલ-ધ્રુમણી. (સવૈયા)

અશ્વિત અમાસની રાત ઠાળી, સો કહે દીવાળી;
અંદ વણુ ગોખે દિવડા ણાળી, સો જન ઉજવે દીવાળી
દુઃખ દહે હોળી શી દીવાળી; દી...વાળે તેની દીવાળી.

મીઠ ખાધને આંગણ આંગણ રંગ ભરી રંગોળી,
ઠામ અજવાળી આવાસને વાળી નારી દિસે ઉજમાળી
દુઃખ દહે હોળી શી દીવાળી દી...વાળે તેની દીવાળી.

સંજ સંજુગાર સુહાગણ ઠાળી આંખડિયે અંજન વાળી,
દિવાળી દિનવાળી ભાળી, રાત રહેતી ઠાળી;
દુઃખ દહે હોળી શી દિવાળી, દી...વાળે તેની દીવાળી.

દિન વળે ને ભારત ઠેરા ઉજવે સો દીવાળી,
રાત અંધારી કુસંપ બારી મંડિ બળી દિવાળી;
દુઃખ દહે હોળી શી દિવાળી, દી...વાળે તેની દીવાળી.

કલંક બંધ્યાં કૃત્રિમ કર્મોચી સ્વત્વ રહે એ પ્રજાળી;
ખાહ્ય સ્વરૂપમાં આત્મ રહે કર્યાં સત્ય સનાતન બાળી;
દુઃખ દહે હોળી શી દીવાળી. દી...વાળે તેની દીવાળી.

ઠેડી પૂર્વજ ઠેરી શોર્ય સ્વમાન સત્યની ભાળી,
નેક ઠેક આહર્ય તણ ? થરો ? વારે દુર્ગુણ વાળી ?
દુઃખ દહે હોળી શી દિવાળી, દી...વાળે તેની દીવાળી.

લક્ષ્મીવંતની લક્ષ્મી ઉજવે આઠંબર દીવાળી,
શ્રમણવિ ઉરવ્યથામાં માંડ એ દીવાળી;
દુઃખ દહે હોળી શી દિવાળી, દી...વાળે તેની દીવાળી.

આઝાદીની જલવંતનયેત ‘જવાહર’ ‘વલ્લભ’ માળી,
તે સાથે પથ ‘જાપુ’ ચીધ્યા સહુ યજ્ઞતાં ‘મો’ હરીયાળી;
દુઃખ દહે સહુયે પ્રજાળી, ભારતે ઉજવે દીવાળી.

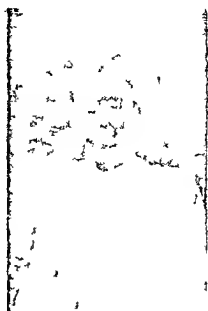
ન
વા
વ
ર
સ
ના

મં
ગ
લ
પ્ર
ભા
તે

૨૦૦૬ની સાલના નૂતન પ્રભાતે,
પાઠકુ છુ મોને અભિનંદન,
નૂતન પ્રભાતે, લહો સો નૂતન દષ્ટિ,
ને નગન ચેતને-જોમ ભરી હુંદેમાં,
કરો મહુ કર્ય સામુદાયિક કિતના
પેસો એજ પરમેશ્વર
ગણી, કરો ન કાર્ય નીતિ વિરુદ્ધ,
નંતિ, ધર્મ-કરમને પરમાર્થતા,
છે અચિત, માત્રિક સુખ સાધનો
લોભ ને સ્વાર્થથી ગ્રેર ઈને,
દમે ને મુસે બે ગરીબ નિજ બાડુને,
આર્તનાદ એહના, ને-
નિયમ નિયર્ગતા
વહેલા નહિ તો મોઠા પથ
કર્યા કર્મનો જાહેરો આપરો જ .
નંતિ બ્રહ્મનો ધવાનો,
વિનાશ શનમૂએ,
ધરો મહુ સુસ પ દીવમાં, ને-
આહો, સહો, સહુ પરસ્પર,
એકસ પને સમહજગ તયા
નાંપડે નહી વિજય
દેશ કાને ધરો હેયે
મરી ક્રીટવાની તમન્ના,
ત્યજ સ્વાર્થ, સંધર્ષ ને સકૃચિતતા,
પોપો, પ્રેમ ને પરમાર્થતા,
ઉત્કર્ષ નિજનો નહિ,
મહુને ધાય એમ વાત્સી,
વધે, જગ-જુદિ-શકિત સહુમાં,
એજ મગલ પ્રભાતે પ્રાર્થના
—કેશવલાલ ચતુરભાઈ પટેલ

ઊડતી વાદળી

ઊડતી આમ કયા જતી ઓ વાદળી ?
વાના હી જોળા ખાતી ઓ વાદળી !
ઊડતી૦ ૨૬૦

સાગરની સુદરી શી ગગને વિરાજતી
આકાશી અરુણાશી ગિરિવર થ નાચતી,
શરદ વાસ મ ડગની સહિયર શી રાજતી !—ઊડતી૦
સુવાળી આદરો અબો જોહાડની,
સૂર્ય—શયી—તારાને અકે પોહાડની,
ધગધગતી ધરતી પર પડછાયા પાડતી !
—ઊડતી૦

સંધ્યાને સગ નવા રગ બહુ ધારતી,
રૂપ અબાર કારકારે જીનારતી,
વર્ષાના નિત્ય નવા મઠપ શણગારતી !
—ઊડતી૦

વિદ્યુતના હીપકથો વ્યોમને હમજતી,
ગાતી મધુર મેઘગીતો તુ મહાલતી,
અવનિ પર અમૃતની ઇંગો જીજાળતી !
—ઊડતી૦

(નિબંધન વ્યાસ)

‘જમ્મો’ કોણ કહેવાય ?

લે શ્રી સ્વ૦ ગંગુભાઈ નીલકંઠ

જગનાથ મહાદેવમા ત્રીન
મણુ લાકુ થયો અને આદાબ
જમ્મા જમીને પાખા આનતા
જૂવો મને ગ્તામાં મત્યા,
મિષ્ટાન્નના ભારધો ભરપુર થયેલી
વેદમૂર્તિઓ ગજગાગિની અષ
આવતી હતી ત્યા એક જૂદવને
મે મણુભેએ પગિરેથી જા ના
હતા તેમણે તો ડોકુ એક
તમ્ક ખમે નામેલું હતુ, મકા
મકુનતે પગ ઉપાડી આગળ
નાખતા હતા ત્યારે થોડુ આગળ
વધાતુ હતુ મે પામે જઈ
પુછ્યુ, ‘કેમ, મપાસ કર લાઈ
જમ્મા ?’ મપાસ કરભાઈએ
ડોકની સ્થિતિ કાચમ રાખી
આખો સહેજ ભારી તમ્ક
ફેરતી પછી ઝીણો ધાસ કાઢી
અને હાથ પહોળા કરી બોલા
‘હુ શુ જમ્મો ! જમ્મા
તો દયાસ કરલાઈ, કે ખાટલે
પછીને આવે છે !’

હુ આગળ ગયો તો ખાટલો આવતો દોડે એક
ઓટલા પર ચઢી મે નંગર કરી તો ખાટનો ચાર
પ્રાણુભેએ ઉપાડેનો હતો અને તે ઉપર દયાસ કર
લાઈ મતાપાટ પડેલા હતા હાથ પગ લાના અને
પહોળા કરી ના લેતા નાસ જ, મુલેલીએ
લેવાતો હતો, અને તેથી પેટ સહેજ ઉચુ નીચુ
લાલતુ હતુ એમ્લુ જ થેનન્યતુ ચિહ્ન દેખાતુ
હતુ ઓટલા માસે ખાટને આવ્યો એમ્લે મે પુછ્યું
કેમ, દયાસ કરલાઈ ? જમ્મા ?

દયાસ કરલાઈ ડોકુ કે આખો ભારી તમ્ક ફેરતી
રાકવા નહિ, પલ્લુ થોડીવાર પ્રયત્ન કરી ગળામાંથી
ઘણો મદ ધોડા કાઢી બોધી,

અરે હુ શુ જમ્મો ? જમ્મા તો જટાર કરલાઈ
કે કામે જ રહ્યા,

આગળ ચાલતો હુ જગનાથ મહાદેવમા ગયો
મહિરતી પડાગીમાં આદાબ જમ્મા હતા ત્યાં જઈ
બેસ્યુ તો જટાર કરલાઈ કામ પર ફસાઈ ગયેલા
હતા તેમનાથી ઉભા થવાય તેમ નહતુ, અને તેમને
ઉભા કરાય તેમ ન હતુ. પાતળા હુગમના પોટલામાં
કાસી કાસીને લાગેલા ગોળ ઉપર પાણી પડ્યા પછી
પોટલુ ઉચુ કરવા જતાં તે ફસડી જવાની ધારતી
લાગે તેવી ધારતી જટાર કરલાઈને ઉચા કરવા
લાગતી હતી તેમનાથી હલાતું નહતુ અને નાસ
લેનાતો નહોતો તેથી તે રૂંધાઈ ગયેલા હતા અને

અથોનો ચિત્રકાર

વાર્તાકાર : કેશવભસાદ દેસાઈ. બી. એ. એમ. એસ. બી

“ઉત્તમ ચિત્રકાર જરૂર ફલક ઉપર તાદરશ ચિતાર ઉતારી શકે છે. પરંતુ મહાન કલાકાર તો ફલક ઉપર નવીન ચિત્રિત્વ સર્જન કરે છે. કુદરતી દર્યો ચીતરનાં તેમાં શું છે? એ તો બાહ્યશબ્દોના છે. જે ધરતીમાંથી લીધેલા વાસ છે એ અને ગિરિધર ઉદ્ભવે છે તે ધરતીમાં ધમકાર જે ચિત્રમાં ઝીંચે-હાથનો પાકાર જેના ચિત્રમાં દેખાય તેજ સાચો ચિત્રકાર-સાચો કલાકાર છે.”

મેં જ્યારે મારી નાનકડી ચિત્રપાટી ઉપર મારા પિતાના સહય ફલક ઉપરથી નકલ કરવા માગી ત્યારે ઉપરના શબ્દો એમણે મને કહ્યા. અમારા મનથી તો મોટાભાઈ એક મહાન ચિત્રકાર હતા. અમે ચારે ભાંડુ એમને મોટાભાઈ કહેતા. અને એમનું વર્તન અમારી સાથે મોટાભાઈ જેવું હતું. અમારી માતાને અમે “બા” કહેતા હતાં પણ તેનું વર્ણન પણ મોટી બેન જેવું હતું. અમે હતાં તો તુજ્જાનાં પણ પુત્રે આવીને વરણા હતાં. કારણ કેણ ત્યો, પણ નાની સરખી પસર જેવી એક બગીચામાં મેં રહેતા, તેની આસપાસ થોડી ખુશી જગા અને નિંમ સરખો ખામ હતો. “લવાની પેટી આગળ લાપુર રેડમી ફાટાતી એક ગલીમાં આ બગીચી રી. બા એકવાર કહેતી હતી કે મોટાભાઈને આસ-

પાકળા થઈ ગયેલા હતા. મેં પાસે જઈ પુછ્યું મેં જોડાકરલાઈ જમ્યા ?”

ઉત્તરે દેવાની “જટાઈકરલાઈની ઇચ્છા હતી, તે ઇચ્છા પાર પાડી શકાય તેમ નહોતું. પાસેની રીમાં નવેલુમાં રસોઈ હતી તે તરફ આગળી જ વાળી, અને પછી, હોઈ કૂકાઆ, પપુ, ત્રા જ શબ્દ સંભળાવા કે ‘હજી બહુ નાકી રહ્યું’

[હાસ્યમદિરમાંથી]

પાસનું કુદરતી દર્યું બહુજ ગંધી ગયું હતું તેથી તેમને આ જગ્યા પોતાનું સર્વસ્વ ખરબીને લઈ લીધી હતી. ખરેખર કુદરતી દેખાવ ત્યાંથી બહુજ સુંદર દેખાતો હતો. ગામથી જગા આઘી હતી એટલે સાંતિ પણ ધણી હતી. વળી થોડાંડાનું મેલન ત્યાંથી થયું પાસે હોવાથી છેક એકાંત પણ નહોતું લાગતું. એમાસામાં થોડાની શરતોનો સમય હોય ત્યારે તો એ બધા હતા ખરીના અનાજથી ગાછ રહેતો હતો. ‘હું’ અને મોટાભાઈ ધણીયેવાર થોડા નોડ જતા હતા. પરોડમાં પ્રકાશ આવતા પહેલા થોડાએતો કસ કહાડતો હોય ત્યારે અમે ત્યાં જઈએ અને કલાકે સૂઈ જઈને જોઈએ. મોટાભાઈ દરેક વખતે વનવાનોની ટીક કરતા હતા અને કાંઈ દિવસે એમણે કાંઈનીયે છબી ચીતરી નહોતી. હા, બિખારીઓ ચીતર્યા હતા, સ્ત્રીઓ ચીતર્યા હતા, કાંઈવાર મહાબળેશ્વર જઈને ત્યાંનાં કુદરતી દર્યો ચીતર્યા હતાં, પણ આ બધા ચિત્રો મુકેલીથી વેચાતાં હતાં અને ત્યારે પણ તેની કિંમત બહુ આવતી ન હતી, ધનવાનના તેલચિત્રો ક્યાં હોત તો ધન સારું મળત.

અમારું ધરખર્ચ કેમ ચાલતું હતું એ તો બા જાણે. મોટાભાઈને તેની કાંઈ પડી ન હતી, બા પાસે કાંઈબહુ હતો કે શું? હું એની મોટી પંદર વરસની છોકરી હતી તો પત્ર મને કાંઈ કામ બતાવે નહિ. હું યુજરાતી ચાર ચોપડી લખીને ઉડી ગઈ હતી, અથેજ નિશાળમાં જવાનો ખર્ચ અમને પોપાય નહિ. વળી મને ચીનરવાનો પત્ર શોખ લાગ્યો હતો, પરંતુ બધાંજ ચિત્રો નકલ-મોટાભાઈનાં ચિત્રો પરથી નકલ, છતાંયે વચ્ચે વચ્ચે મોટાભાઈ મને કાંઈતે કાંઈ કહે તે માશ મનમાં રહે. રંગમિશ્રણ પણ મને હાથે ચડી ગયું હતું.

પણ જ આનંદમાં દેખાતા હતા જ્યારે ગેઓ આનંદમાં હોય ત્યારે કંઈક કંઈક શોકગીતો ગાયજી આપના તે ગીતોની ગત ગીતોનીમાં ઉતારે જ્યારે દરથી આ શોકગીતોના અને આને સાલગીયે ત્યારે અમારા મન હમી ઉઠે અમને લાગે કે મોટાભાઈ આજે આનંદમાં છે તે દિવસે ધરમાં પણ મુકતા જ એ ગોટથી બોલ્યા કે આ વખતે તો મુળધર્મની ચિત્ર પ્રદર્શનમાં મારે મારે ચિત્ર મોટાવું છે અને બધાં પાત્રો આનંદમાં આવી ગયા અમને તો આગ્રી હતી કે મોટાભાઈ ચિત્ર મોકલે ગેને પ્રથમ ધનામ મળવાનું જ

તે દિવસથી ચિત્રના વિષયની ચિતામાં મોટા ભાઈ પડ્યા અને આ ધરખર્ચની ચિતામાં પડ્યા જ્યાં સુધી પ્રદર્શન માટેનું ચિત્ર તૈયાર થશે નહિ ત્યાં સુધી મોટાભાઈ ખીન કયા ॥ વિચાર કરશે નહિ ખીનું ચિત્ર થશે નહિ અને વેચાણના પૈસા આવશે નહિ છતાંયે આ પ્રદર્શન માટે ઉત્સાહ બતાવતાં અને હસીહસીન કહેતા કે હવે તો આપણે બાગમાં જ બોરાક વાવી દે જોઈએ કંઈ ખર્ચ થશે નહિ અને એમણે શાક ખાતરા અને મગાઈ વાંધાં પણ ખરા

હવે મોટાભાઈ તો પ્રદર્શન માટેના ચિત્રની ચિતામાં જ રહેતા હતા આજુબાજુના બનાવોમાં એમનું ખાનજ રહેતું નહતું ખાસ પીવામાં પણ અનિવર્તિત થઈ ગયા હતા સાધારણ રીતે તો એ કોઈ દિવસ વિષય માટે ચિતા કરતા જ નહોતા મગજમાં કંઈક રૂઝે અને તુરતજ ખીની લાંબને ધરી હવે તો ચિત્ર મોકલવા માટે એકજ માસ રહી તો પગ તેમણે ઘરઆંતર કરી ન હતી એક દિવસ એમણે કહ્યું “પ્રદર્શનનું કામ મારે નહિ અને સિપયજ જકડો નથી એ પરીક્ષાને ખૂશ કરવા હું કાંઈ મારા સિદ્ધાંતોનો ભોગ નહિ આપુ હું તો કાંઈ ગીતરવાનોજ નથી”

ધરના સૌને આથી શોભ થયો બાના મુખ ઉપર પણ મિરાશા છવાઈ ગઈ નાનાં બાળકો પણ પપ્પ રૂ રૂ થઈ ગયા અમારા લાલીઓ કુતરો પેલું નીચી પુછીએ આવીને બાની સોમમાં લરાયો

મોટાભાઈ તો તરત બંદાર નાવી ગયા અને આજે દિવસ આનંદમાં વીતા ગો, પરંતુ સાંજે મોટાભાઈની સિમેગીના સ્વર દૂરથી આવ્યો લા શોકનો હતો તે સાંજથી અમારા કુતરો દૈવ્ય નવત્રે થયાં પામે આનંદ એમાં જાનતો ગુણગુણ સહજાયો અને સ્વર્ગ જારણે દોડ્યા

‘કાલથી જ મારે ચિત્ર રૂઝે કમીશ’ એવું બોલી મોટાભાઈ ચિત્રમંત્રનો પોતાનો-સામાન તૈયાર કરવા મકથા અમારા હવમાં હવ આવ્યો, એમને એક પપ્પ પ્રથમ પૂજવાની અમારી દિમ્મત ન હતી ખીને દિવસે પ્રજ્ઞાતમાજ તેમણે પોતાના જ્ઞાન સાથે પ્રયાણ કર્યું હું પણ માત્ર ફલ્ક અને મ પેગી લાંબી તેમની સાથે ચાલી નીકળી શરતનાં મેકાન પાસે જઈને એ ઉભા દુઃખવાળા પાત્રોને તેમના સ્વાર હથોટીમાં રાખવા દોડાવતા હતા તેવામાં એક સુદર જનનવર અમારી આગળથી પૂર અડધે પસર થયું ‘મહારાણી’ મોટામાં, બે, બે આ મારી ‘મહારાણી’ ની સુદર ધોડી છે. એનો દેહ તો કપાયો છે, પણ તેથી વિરોધ તો એની આંગળી છે, બંને હમણાં બોલશે! એને વાચા નથી પણ એની આંખો મેલે છે. એનેજ કનક ઉપર ઉતારીશ એ જનન જનશે એનું નામ ‘મહારાણી’ થયા ચોખ્ખું છે”

હું તો સ્તબ્ધજ ગઈ ગઈ શું થોડીના ચિત્રને ધનામ મળશે? પરંતુ પિતાજી તો તુરતજ બાજુનો ખમત પાસે ગયા ત્યાં કપાઉંબમાં એક મોટી જમ્યા આતરી લીધી હતી તેમાં ‘મહારાણી’ રહેતી હતી પિતાજીએ બાજુમાં ફરક મોઢ્યું, અને ‘મહારાણી’ એમની સામે બેસી ત્યાં બેસી રહી

દુકાંકત એમ બની હતી કે પિતાજીનાં ચિત્રના સિપયનો વિચાર કરતા આમનેમ કરતા હતા ત્યારે આ ધોડી નિન્ય મિલગતી હોડ કરીને પાછી ફરતી હતી તેણે મોર તેણે દોરતો હતો અને રસ્તે ચાલતાં વાતો કરતો હતો ‘મેગા’ આજે તો તે કમળકેગી આમને આમ એ છ સરખી દોડીય, તો મોટું ધનામ આપણું છે દોડ માંડની શરતમાં તને મારો હમવે એવો થોડો

ક થોડી દાઢ નથી ફક્ત તારો મિત્રજ મલ્લિકે તું
તો મહારાણી છું. ઘડો ઘડીમાં હોય ના જાહેર."

ધોડીએ ધીમે ધીમે કરી પેલા તોફાનના ગળા
ઉપર ડોક મૂકી. સામેથી પિતાજી આવતા હતા તેમણે
આ દસ્ય જોયું. થોડી જાગે હસની હોય એમ તેમને
લાગ્યું. એની આંખો જાગે અર્ધંભીએની અને સતો
પપ્પુએ એમને લાગી. એ ઉભા રહ્યા અને પેલા ધોડા-
વાળાને ધન્યવાદ આપ્યો.

"ભાઈ આ જનનજ તો કમાસ છે, એને વાચા
નથી એટલીજ ખોટ છે. નહિ તો નયું" માણસ
જેવું છે. તારી તો જાણે સગી બહેન હોય એમ
તારી સાથે લાડ કરે છે. ગી એની ડાક છે! અને
આવી આંખ તો મેં કદી જોઈ નથી."

"મારી બેન કહો કે મારી મા કહો. જે કહો
તે આ મારી 'મહારાણી' છે. એનો જન્મ મારે
હાથે થયો છે. અને મારે હાથેજ એ ઉછરી છે. એનું
કુળ કાંઈ જેવું તેવું નથી. એનો બાપ "પ્રીન્સ"
લલકનામાં વાહસરોય કેપ હતેલો અને એની મા
"મીતાદેવી" ઇન્ડિઅન કપીનું ત્રીસ હજાર રૂપી-
આનું ઇનામ અને સોનાનો ચાળ હતેલી. અને જો
તે તો ખરા મારી "મહારાણી" પણ નામ
કલાઓ."

આટલું બોલીને એણે પોતાના ખીસામાંથી એક
માળીયુ કાઢ્યું અને મહારાણીના માથાની આસ-
પાસ ફેરવી પાલું ખીસામાં મૂક્યું.

પિતાજીએ કહ્યું, "મહારાણી" ચિત્ર મને ઉત્ત-
વા દેતો? હું એની પાછળ ખૂબ મહેનત કરીશ."

ધોડાવાળો ખૂશ થઈ ગયો. અને ચિત્ર જોરનામાં
મહેન કરવાનું વચન આપ્યું તે દિવસેજ મોટાભા-
ઈએ 'મહારાણી' ચિત્ર પ્રદર્શનમાં મોકલવાનું
નક્કો કર્યું.

પિતાજીએ રજો મેળવા માંગ્યા હું પણ એમની
ચિત્રપાટી તરફ જોયા કરતી હતી એ દેર તેમ
જેવનાનો મારો પડકાર નિશ્ચય હતો. ફક્ત મારા ચિત્રનું
કદ એમનાં કરતાં નાનું રહેશે, કાગળ કે મારી
ચિત્રપાટી નાની હતી, મારા નાનકડા દાગ પડેલો
વગે એથી મોટી ચિત્રપાટી મારે ગા શકેલી?

અમારા ચિત્રો પૂરાં થયા આજ્યાં થોડી તેતે
રખેવાળ, પિતાજી અને હું ચારે વચ્ચે મૈત્રિ બધાઈ
મને રાત્રે પછી થોડીની રત્નના આવનાં, છેરનો દિવસ
આજ્યો. મોટાભાઈએ 'મહારાણી' આજે ઉત્સવી વાતો
કરી. એની પ્રશિષ્ટા કરી ફરક બાનૂથી એને તપાસી,
એની આંખો મારી ધારોને જોઈ, એની યાળ પંખાળી
અને ચિત્રમાં છેલ્લા ફેરફાર કર્યા થોડાવાળાની રૂબ
લીધી અને બીજે દિવસે પોતે ચિત્ર લઇને
મુખર્જી જવાના છે તે ખબર આપી.

"ભાઈ, ચિત્ર તો એવું ટેકે જાણે 'મહારાણી'
હમણાં દોરજો. જરૂર આ ચિત્રને ઇનામ મળશે અને
આ બેને દોષુ છે એ ચિત્ર પપ્પુ સાથે છે. મને
આ બેને દોરેયું ચિત્ર આપો. એના હું તમને મે.
ઝપિયા આપીશ. પણ હમણાં મારી પામે નથી."

ધોડાવાળાએ કહ્યું
"મારે એ ચિત્ર લેયું નથી પપ્પુ હું તમને
એ એટલું જ માગી લઉં છું." એટલું કરી મે તે
મારું ખ્યાર ચિત્ર અમવાસને આપી દીધું.

"જેન, તારી પામેલી માગથી કાંઈ લેવાય
નહિ. હું તો તારા મોરોજીના મોરોજી. પણ તે
ત્યારે એ મને એટલું આપ્યું છે ત્યારે હું તેના
મૃત્ય નહિ કરું. પણ વચન આજ્યે હું બંદનો યાળી

બહુજી આનંદમાં દેખાતા હતા. ત્યારે એએ આનંદમાં હોય ત્યારે કંઈને કંઈ ગોઠીતો ગળુબજી, અથવા તો ગીતોની ગત શીસોડીમાં ઉતારે. ત્યારે દરથી આ રોકગીતોના પ્વનિ અને સાંભળીને ત્યારે અમારા મન હળી ઉડે. અમને સામે કે મોટાભાઈ આને આનંદમાં છે. તે દિવસે ઘરમાં પગ મૂકતોજ એ મોટીથી બોલ્યા કે આ વખતે તો મુંબઈનાં ચિત્ર પ્રદર્શનમાં મારે મારે ચિત્ર મોકલવું છે. અને બધાં બહુજી આનંદમાં આવી ગયાં. અમને તો ખાતરીજ હતી કે મોટાભાઈ ચિત્ર મોકલે એને પ્રથમ ધનામ મળવાનું જ

તે દિવસથી ચિત્રના નિપયની ચિતામાં મોટા ભાઈ પડ્યા. અને બા ધરખર્ચની ચિંતામાં પડ્યા ત્યાં સુધી પ્રદર્શન માટેનું ચિત્ર તૈયાર અને નહિ ત્યાંસુધી મોટાભાઈ ખીજી કથાના વિચાર કરશે નહિ. ખીજું ચિત્ર યશે નહિ અને વેચાણના પૈસા આવશે નહિ છતાંયે બા પ્રદર્શન માટે ઉત્સાહ જતાવતા અને દરીદ્રતાને કહેતા કે હવે તો આપણે આગમંજી મોટાકે વાપીદું એટલે કાંઈ ખર્ચ યશે નહિ. અને એમણે શાક, પાતરા અને મકાઈ વાળાં પણુ ખરાં

હવે મોટાભાઈ તો પ્રદર્શન માટેના ચિત્રની ચિતામાંજ રહેતા હતા. આજુબાજુના બનાવોમાં એમનું ખાનજ રહેતું નહતું. ખાવા પીવામાં પણ અનિયમિત થઇ ગયા હતા. સાધારણ રીતે તો એ કાંઈ દિવસ વિષય માટે ચિંતા કરતા જ નહોતા મગજમાં કાંઈક રૂઢે અને ઘુરતજ પીછી લઇને ઘેરે. હવે તો ચિત્ર મોકલવા માટે એકજ માસ રહ્યો તો પણ તેમણે શરખાતજ કરી ન હતી. એક દિવસ એમણે કહ્યું. “પ્રદર્શનનું કામ મારું નહિ. મને નિપયજી જડતો નથી. એ પરીક્ષોને ખૂશ કરવા હું કાંઈ મારા સિદ્ધતિનો ભોગ નહિ આપુ. હું તો કાંઈ ચીતરવાનોજ નથી.”

ઘરના સૌને આથી ક્ષોભ થયો. ખાના મુખ ઉપર પણ નિરાશા છવાઇ ગઇ. નાનાં, બાળકો પણ પણુ રડે રડે યઈ ગયાં. અમારો લાલીઆ કુતરો પણ નીચી પુછીએ આવીને બાની શોડમાં લસાયો.

મોટાભાઈ તો તરત બહાર ચાલી ગયા. અને આજી દિવસ આનિમાં પીતાબો. પરંતુ આને મોટાભાઈની ચિમોટીને સર દરથી આજો. લખેશકને દેનો તે સાંભળી અમારાં મુખે ઉદય જન્યત થયાં, પામે આવતો એમનાં જાનનો ગળુબજી સંભળાયો અને સહર્ષ બારણે દોડ્યાં.

“કાંઈથી હું મારું ચિત્ર સંકેરીશ” એટલું બોલી મોટાભાઈ ચિત્રકામનાં પોતાનો આમન તૈયાર કરવા મંડ્યા. અમારા હવસા હવ આજો, એમને એક પણ પ્રશ્ન પૂછવાની અમારી હિમત ન હતી ખીજી દિવસે પ્રજાતમાંજ તેમણે મોટાને કામને સાથે પ્રવાણ કર્યું હું પણ માંડ ફલક અને રંગ પેડી લઇને તેમની સાથે ચાલી નીકળી. શરતના મેદાન પાસે જઈને એ ઉભા છુટાછવાયા ગોઠિયાને તેમના સ્વાર હથોડીમાં રાખના દોડાનતા હતા તેનામાં એક સુંદર જનવર અમારી આગળથી પૂરે ઝડપે પસાર થયું. મોટાભાઈ બોલ્યા, “લો, લો, આ મારી ‘મહારાણી’ ગી મુંદર ધોડી છે! એનો દેહ તો” રૂપમયો છે, પણ તેથી વિશેષ તો એની આખો છે, જાણે હમણું બોલશે! એને વાચા નથી પણ એની આંખો બોલે છે. હુ એનેજ ફક્ત ઉપર ઉતારીશ એ હવનત જનશે એનું નામ ‘મહારાણી’ યથા યોગ્ય છે.”

હું તો સ્તબ્ધજ ગઈ ગઈ, શું યોડીના ચિત્રને ધનામ મળશે? પરંતુ પિતાજી તો ઘુરતજ બોલતા જંગલા પારો ગયા. ત્યાં કે પાઉન્ડમાં એક મોડી ભૂંચી આતરી લીધી હતી. તેમાં ‘મહારાણી’ રહેતી હતી પિતાજીએ બાજુમાં ફલક ગોઠવ્યું, અને ‘મહારાણી’ એમની સામે લેનાં ત્યાં ઉભી રહી.

દરીકત એમ જની હતી કે પિતાજી ત્યારે ચિત્રની નિપયનો વિચાર કરતા આમતેમ કરતા હતા. ત્યારે આ ધોડી નિત્ય નિપયનો દોડે કરીને પાછી ફરતી હતી તેનો, મોડર તેને દોરતો હતો અને રસ્તે ચાલતાં વાતો કરતો હતો. “એશ! આને તો તે કમાવ કરી આમને આમ જોડે સરખી દોડીશ, તો મોટું ધનામ આપણને છે. દોઢ માંઢવની શરતમાં તેને મારી હાલે એવો શોડ

ભૂમિકાં

[પરાજિત શાહ સૂઝએ ઔરંગઝેબના બચથી નાસીને આરાકાનના રાજની શરણે ગયો, તેની સાથે તેની ત્રણ કન્યાઓ હતી. આરાકાનના રાજની કન્યા એ ત્રણે કન્યાઓ સાથે, પોતાના રાજપુત્રોનાં લગ્ન કરવાની યર્ષા, એ વાત ઉપરિચિત થતાં, શાહ સૂઝ બહુજ નારાજ થયો. બનાવ એવો બન્યો કે, આરાકાનના રાજની મુલનાથી એક દિવસ શાહ સૂઝને પ્રાચીન નાવમાં ભેટારીએ, નદીની વચમાં તેને કુખાડવાની ઠોસીષ કરવામાં આવી. આ વિપત્તિના સમયે ન્હાની છોકરી અમીનાને એણે (શાહ સૂઝએ) પોતેજ નદીમાં વાળી દીધી-ફૂટી દીધી, મોટી છોકરીએ પોતે પોતાની જાતેજ આત્મહત્યા કરી દીધી. વચ્ચી ભૂલેખાં, પિતાના વિશ્વાસુ નોકર રહગતઅલ્લિની સાથે તરીને નાસી-ફૂટી, સૂઝએ લગતાં લગતાં પોતાનો જન આપ્યો-મરાયો.

અમીના નદીના ઓતમાં તથાતાં તથાતાં,
તરતમાં જ એક ધીવર-દીમરની નળમાં આવી
ગઇ અને ધીવર-દીમરે તરતજ એને કાઢી લીધી.
અને ત્યાંજ એ પળાઈ અને મોટી ચર્પ.

એટલા (વખત)માં જદ્દ રાજ મશ્વ પામ્યો
અને ધુરંજી ગાદી પર આવ્યો.]

[१]

એક દિવસે શહેવારે ધીવર-લીમ્મરે આવીને અમીનાને હપ્કા આપતાં કહ્યું, — “તિની ! ધીવર-લીમ્મરે આરાકાનની બાણમાં અમીનાનું નામ “તિની” રાખ્યું હતું.) આજ શહેવારથી તને થયું છે શું ? કામકાજને બિલકુલ હાથ પલ્લ લગાડ્યો નથી ? મારી નતી બળમાં આજ કાંઈ આશ્વં નથી ! અમારી નાવ.....”

અમીનાએ ધીવર-ટીમ્મરની પાસે જઈને પથ્યાન

સ્નેહથી કહ્યું:—“બાપા ! આજ મારી બહેન
આવી છે બહેન; એથી આજ-છટ્ટી પાળી છે.”

"અરે ! તારી બે'ન ક્યાંથી આવી, તિત્રી ?"
ધીવર-હીમ્મરે પૂછ્યું.

જુલેખાં ડાલ્ય જાણે ક્યાંથી નીકળી આવી અને
 પોથી, - “હું છું હું.”

સુદો એકમ અનપખી પામ્યો. પછી જુલેખાની
પાલ્ય નાનકે આવીને, તાકી તાકીને એનું મોઢું
બેદર શાયો ને પછી પૂછ્યું,—"તું કાંઈ કમકામ
બાજે છે?"

અમીનાએ કહ્યું, “છુદ્ધા, નિનિ (મોટી બહેન) ના બહેને હું કામ કર્યાં કરીશ, નિનિ કામ કરી શકતી નથી.”

શુદ્ધાએ થોડીવાર વિચાર કરીને કહ્યું,—"હું
રહીશ ક્યાં?"

જુલેખાંએ કહ્યું, - “અમીનાતી પાસે”

સુદાએ વિચાર કર્યો, આતો મોટી મશ્કેલી આવી! પૂછ્યા લાગ્યો,—"ખાઈશું ?"

જૂલોખાંચે કહ્યું, - " જોને માટે બહોળસ્ત છે "

અમીનાએ એને ગાઢાતે ધીવર-દીગ્મરના
લાયમાં આપી અને ધીમેથી કહ્યું,—"આપુ! દેવે
કર્ષિ બોલ્યો નહિ, તમે કામ પર જાવ; થઈ મોડું
થઈ ગયું છે."

જુલેખાં છપાવેઇમાં અનેક રમણે ફરતી ફરતી
અમીનાનો પતો મેળનીને ધીવર-દીગમરની ઝૂંપડીએ
સી રીતે આપી પહોંચી એની ધણી લાંબી કથા છે.
કહેવા એસીએ તો એક જુદી જ કહાણી બની ગય.
જુલેખાનો રશક, રહમતઅલિ પોનાનું નામ રહમત
સૈયમ ધારણ કરીને આરાકાનની રાજસભામાં કામ
કરી રહ્યો છે-નોકરી રહી ગયો છે.

એમ કહીને એ એની મોટી બહેન જુએખાં પાસે જઈને બેસી ગઈ ને બોલી,—"નિનિ, ગુસ્સે ન થશો: અહિંના માણસોજ એવાં હોય છે. હું તો કંટાળી ગઈ છું."

પરંતુ, અમીનાના મ્હેરાપર અથવા એની રીત-ભાતમાં કંટાળાના કાંઈ ચિન્હો જણાયાં નહિં, ઉલટા, ઘણી બાબતોમાં અહિંના માણસો પ્રતિ એનો અનુચિત પક્ષપાત જણાઈ આવ્યા સિવાય રહેતો નહિં.

જુએખાંએ બેઠક ગુસ્સે થતાં કહ્યું,—"ખરેખર અમીના ! તારા વર્તનથી તો હું દગ ચઢી ગઈ છું. એક બહારનો યુવક આવીને તને રૂપથી કરે એ તો એની ધણી ભારે બેઅબી છે."

અમીનાએ બહેનની હા એ હા મેળવીને કહ્યું,—"હા, જો તો ખરી ! અગર જો કોઈ બાદશાહ અથવા નવાબનો છાકરો એવું બેઠુંકું વર્તન મલાવતો હોત તો એને બે આબરુ કરીને, ધક્કે મારીને બહાર કાઢત."

જુએખાંથી અદરતું હસતું રોક્યું ન રોકી ચક્રાં, તે હસીને બોલી,—"સાચે સાચું કહેજે અમીના, તે જે કહ્યું હતું કે ડુનિયા તને ઘણી સારી લાગે છે-ગમે છે એ શું આ અસમ્યક યુવકને લખે ?"

અમીનાએ કહ્યું,—"હીક, તો સાચે સાચું કહી દઉં; એ મને ઘણી મદદ કરે છે. કાંઈ પણ કામને માટે બોલાવું તો દોડીને આવે છે. ધણીવાર વિચાર થાય છે કે, એને મારી-મૂડીને ઠીક બનાવું; પણ, સર્વ પ્રયત્નો વ્યર્થ જાય છે. જો બહુ ગુસ્સે થઈને કહું,—"દાલિયા, તારાપર હું ગુસ્સે ચઢી છું" તો એ મ્હોં સાચું જોઈ રહે છે ને ખૂબ આનંદથી હસે છે. આ દેશનું હસવું જ કંઈતો આવું દેશ-આ દેશની હસવાની રીતજ કંઈ તો આવી હશે. બે-ચાર ચંપચ-મૂકા લગાવી દો તો પણ એ ખૂબજ ખુશ થાય છે, એ પણ અજમાવીને જોઈ લીધું છે. જુઓને, ઘરમાં પૂરો છે; તોપણ ખૂબ આનંદમાં છે. બારણું ઉઘાડીને જોશો તો આંખો, મ્હોં લાલ-ચોળ કરીને મનની મોજથી દેવતા કૂંડતો હશે. બતાવો, એને શી રીતે દેખાણે લાવું ? હું તો હેરાન ચઢી ગઈ છું-ચાકી ગઈ છું."

જુએખાંએ કહ્યું,—"હું પ્રયત્ન કરીશ."

અમીનાએ હસતાં હસતાં સવિનય કહ્યું,—"ના બહેન; તારા પગે પડું છું. હવે તું એને કાંઈ કહીશ નહિં."

એ શબ્દો અમીનાએ એવા દંગથી કહ્યા કે જાણે કે એ યુવક, અમીનાનું ઘણી જાહેમતથી પારખું હરણ હોય. હજુ એનો જંગમી શ્વભાવ બદલાયો નથી, જીવન માણસોને જોઈને એ ક્યાંક ભાડાંને, નહારી જાય એવી એને આશંકા-બીક હતી

એટલામાં ધીવર-ગીમ્મરે આવેને પૂછ્યું,—"આજ દાલિયા નથી આવ્યો તિન્ની ?"

અમીના,—"આવ્યો તો છે."

ધીવર-ગીમ્મર,—"ક્યાં ગયો ?"

અમીના,—"એ બદન તોફાન કરતો હતો તેથી એને ઘરમાં પૂરો છે."

છુટ્ટો કાંઈક વિચારમાં પડી ગયો ને પછી બોલ્યો,—"જો હેરાન કરે તો સહન કરતો જ નહીં નાની ઉમ્મરમાં સો એવા તોફાની હોય છે. એને

ક્રાહકો અને શુભેચ્છકોને

નૂતન વર્ષાભિનંદન

વિલાયતી તથા દેશી

દવાઓ

☆

મળવાનું "કેકાણું" :

મનુભાઈ જમનાદાસ સંઘવી

વિલાયતી દવાઓના વહેપારી

—પણ દરવાજા ... અમદાવાદ.

પણ જાણતામાં ન રાખીશ. દક્ષિણાએ કાંચે એક
“થૂ”-મહેર આપીને મારી પાસેથી. પણ માછ-
લીઓ ખરીદી હતી.”

અમીના,-“ શીકર નહિં જાણ્યા, આજ હું એની
પાસેથી એ “થૂ”-મહેર વસૂલ કરાવી દઉં અને
એક પણ માછલી આપી નહિં પર.”

સુદ્ધા પોતાની પાત્રી (પાલેલી-પોશીલી) પુત્રી-
માં, આટલી ન્હાની ઉંમરમાં આવી ચતુરાઈ અને
હોંશીઆરી જોઈને ઘણા ખુશ થયો અને એના
માથા પર હાથ ફેરવીને ગયો.

(૪)

આશ્ચર્ય તો એ છે કે, દક્ષિણાના આવવા
જતાના સમય-ધર્મો જુનેખાતે પણ વખત જતાં
કાંઈ વધ્યા રહ્યો નહિં. વિચાર કરી જોવામાં આવે
તો એમાં કાંઈ આશ્ચર્ય તો પણ કારણ નથી; કેમકે
જેમ નદીને એક તરફ સ્રોત અને બીજી તરફ કિનારા
હોય છે તેમ સ્ત્રીઓના હૃદય-વેગ અને લોક-વ્યવસ્થા
છે. પરંતુ, સમાજની પ્રહાર, આરાધનમાં-અહિં
એના લેહ્યાજ શેના હોય કે જેની લગ્ન-મર્યાદા
રાખવાની હોય ?

અહિં તો ઝડપીઓમાં વધારો મજાનરિત થાય છે
અને સામેની નીલ-વર્ણા નદી, વર્ષોમાં સ્થિત, ઘર-
હમાં સ્વચ્છ અને શ્રીમંતુઓમાં ફીણ થતી રહે છે.
પક્ષિઓના ઉચ્છવસિત કવચવર્મા સમાયોગ્યતાનો
લવ-લેશ પણ નથી. દક્ષિણનો પવન વચ્ચે વચ્ચે
સામેના કિનારાના ગાંગામાંથી જનરવના ગજગન-
ધ્વનિને કોઈ કોઈ વખતે ખેંચી લાવે છે; પણ છૂપી
ખણ-ખેાદ નહિં.

પડી ગયેલાં મકાન પર ધીમે ધીમે જેમ ધાંધ
ઉગી નીકળે છે તેમ અહિં આ પણ એવીજ રીતે
યોગ્ય દિવસ રહેવાથી, પ્રકૃતિના ચુપ્ત આક્રમણથી
લોકિકતાની માનવનિર્ગિત દૃઢ ભાતિ ધીમે ધીમે
અલહીતરુપે વધીને ઓછી થઈ જાય છે. એ સમય-
વત્કે સ્ત્રી-પુરુષના મિલન-દમ્પને જોવામાં સ્ત્રીઓને
જેટલો આનંદ પડે છે તેટલો બીજા કયામાં પાતો

શ્રી ૧૧

ગાડી ખાટા ઉપર ચઢી ગઈ

વ ર રા જ

ખુશ ખુશાલ થઈ ગયા

કારણ ?

તેમને મનપસંદ કાપડ

અમારે ત્યાંથી જ મળ્યું

તમે પણ

હવે સરારું કાપડ

અમારે ત્યાંથી જ ખરીદો

દીપક સ્ટોર્સ

કે. ફોલેલાઈની ઉલેલીના ખાંચામાં

રતનપોળ અમદાવાદ

○

અમારે ત્યાંથી ઘડાડેલા ભાવે

ખાફ્ટા * દસર * મટકા

માયસોર સીલક

* * *

જયપુર SD * SE * SF

તીરુપુર રાઈંગ

આંધ્ર ડેરીયો

બિહાર રાઈંગ

તેમજ દરેક ભાતવું

કાપડ ખરીદો.

નથી. એટલું રહસ્ય, એટલું સુખ, એથી વધી બધ એવો કુતુહળનો વિષય, એમને માટે ખીલત કયામાં હોઈ શકતો નથી. તેથી આ અસમ્યક કુટિર (કુંપડી)માં, નિર્જન દરિદ્રતાની છાયામાં બ્યારે જુલેખાનો કલગર્ભ અને લોકમર્ષાદાનો ભાવ આપેઆપ થિયિલ થઇ ગયો ત્યારે પેલા પુખ્તપરિવૃદ્ધિ-શૂલેથી ભરેલા કદાવિદ્યાની છાયામાં, અખીના અને દાસિયાના મિલનના મનોહર ખેલ જોવામાં એને ધગો આનન્દ પડ્યા લાગ્યો.

સાથે સાથે એના મધુ તરુણ હૃદયની એક અપરિવૃત્ત આકાંક્ષા જાગી ઊઠતી અને એને સુખમાં કે દુઃખમાં વ્યથા બનાવી દેતી હતી.

છેવટે-ધીમે ધીમે એટલે સુધી આશુ' કે, કાષ્ઠક-દિવસ, યુવકને આવવામાં વિલમ્બ થઇ જતો-એકું થતું તો જેવી અખીના ઉત્સંધિત થઇ જતી, તેવીજ રીતે જુલેખાં પણ તેની પ્રતીક્ષા કર્યા કરતી. અને ને એકાં થતી, ચિત્રકાર જેવી રીતે પોતાના ત્રણ સમાપ્ત-તરતમાં જ પૂરા કરેલા ચિત્રને કાંઈક થી જુએ છે તેમ સત્તેહ બન્ને મલકાતી મલકાતી પક ખીળના સામે જોઇ રહેતી. કાંઈક કાંઈક દિવસ પાપર-ઉપરથી-મોખીક લામ્પ પલ્લુ કરતી, જોડો પકો દેતી; અખીનાને કુંપડીમાં પૂરીને યુવકના મિના વેગમાં શેકાણુ કરતી-વિદન નાંખતી.

સમ્રાટ અને અરણ્યમાં એક પ્રકારનું દુસાહસ્ય-લામ્બ હોય છે. બન્ને સ્વાધીન છે. બન્ને પોતાના જાન્યના એકાધિપતિ છે, બન્નેને કાષ્ઠના નિપમાધિન નાવતું નથી પડતું. બન્નેમાં પ્રકૃતિની એક સ્વાભાવિક મહેતાઈ અને સરળતા હોય છે. જે મધ્યમ ફેણીના-સાધારણ વર્ગના છે, જે અહોરાત્રિ-નિચ-દેન લોક-સાજના અક્ષર મેળવીને જિવન વ્યતીત રે છે એજ મહેતાઓની સામે દાસ, નહાનાઓ ગરિમો)ના પ્રભુ અને કેટલાક સ્થાનમાં 'ક્લિકર્ત્તવ્ય-વિમૂહ' બની જાય છે. અસમ્યક, દાસિયા પ્રકૃતિ સામ્રાટીને ઉચ્છ્રાંપલ બાળક છે; સાહજદીઓ પાસે એને કાંઈ સકોચ નહોતો અને સાહજદીઓ પણ એને પોતાની બરાબરીનો માણસ સમજતી થઇ ગઇ

હતી. દાસિયા હસમૂખો, સરસ, કૌતુર્મ અવસ્થામાં નિર્ભીક-બીક વિનાનો તેજ પ્રકૃતિનો યુવક હતો. એના ચારિત્ર્ય વાંધા પડતું એક લક્ષણ નહોતું.

પરંતુ, આ સર્વ રમતોમાં કાંઈ કાંઈ વાર જુલેખાનું હૃદય અંદરથી ત્રાસી ઊઠતું: તે વિચારની, સાહજદીની જિન્દગીની શું આજ ઉપયોગ છે?

એક દિવસ પ્રસાતમાં દાસિયાને આવતાજ જુલેખાંએ એનો હાથ પકડીને કહ્યું,—"દાસિયા, અહિં-આના રાગને દેખાડી શકીશ?"

દાસિયા,—"દેખાડી શકીશ; કેમ, શું કામ છે? કહો તો ખરાં?"

જુલેખાં,—"મારી પાસે એક છંદો છે, એને હું એના હૃદયમાં ફાલાવી દેવા ભોંકવા ઇચ્છું છું."

પહેલાં તો દાસિયા સાંભળીને દોંગ થઇ ગયો; પછી જુલેખાંના હિંસા-પ્રખર મહેરા તરફ જોઈને જાણે કે આવી ધણીજ મળની વાત એણે અગાઉ કદિ સંભળીજ ન હોય તેમ એ જોરથી હસી પડ્યો. —અગર દિલ્લગી કહો તો એ છે. સાહજદીને લાયક છે. કંઈ વાત નહિ, નીત નહિ, પહેલીજ મુલાકાતમાં એક છંદોનો પા એ છવતી બાદશાહની છતીમાં ભોંકવાથી, આ પ્રકારના તદ્દન અલ્પવાર્ધા આક-મણીય બાદશાહનો હોસ-હવસ કેવી રીતે ઉડી જશે એનું ચિત્ર કંમસા: એના મગજમાં ચિતરાવા લાગ્યું ને એનું નિશ્વ કૌતુકમય હાસ્ય રહી રહીને-ધીમે ધીમે અટકાસમાં પરિણત થવા લાગ્યું.

(૫)

ખીજાજ દિવસે, રહમતરોષ તરફથી જુલેખાંને એક ગુપ્ત ચિઠ્ઠી મળી; જેમાં લખેલું હતું કે,—"આરાકાનના નવા રાજ-સાહજદાને તમે બન્ને ખુદેનો, ધીવર-ડીમરની કુંપડીમાં હોવાના બખર પડી ગયા છે, છપાઈને એણે અખીનાને જોઈ પણ લીધી છે. એ એના પર મોહિત થઇ ગયો છે. એની સાથે જાન કરવાને માટે, એ તેને તરતમાંજ મહેલમાં લાવવાની તૈયારીઓ કરી રહેલ છે. બહોલો લેવાની-વેર વાળવાની આવી હમદા તક ફરીને નહિ મળે."

એ પછી જુલેખાએ, અમીનાનું કંઠું જોરથી પકડીને કહ્યું,—"ખૂદાની મરજી સાફ-સ્પષ્ટ દેખાઈ રહી છે. અમીના, હવે તારા જીવનમાં કર્તવ્ય-પાળવાનો સમય આવી પહોંચ્યો છે. હવે હસવું કે રમત સારાં નથી ગમતાં.

દાલિયા હાજર હતો, અમીનાએ એના મોઢા સાથું જોયું તો એ કોણકપૂર્ણ હાસ્યથી ખાખખાટ હસી રહ્યો હતો.

એનું હાસ્ય જોઈને અમીનાનું હૃદય વિદીર્ઘ થઈ ગયું—નીરાઈ ગયું; એ બોલી,—"તને ખબર છે, દાલિયા ? હું બેગમ બનવાને જાઉં છું."

દાલિયાએ હસીને કહ્યું,—"એ તો થોડા વખતને મારેજને !"

અમીનાએ પીડિત, વિસ્મિત ચિત્તથી મૂનમાં ને મનમાં વિચાર્યું,—"ખરેખર, આ જંગલનું જનાવર છે. એની સાથે માણસની જેમ વર્તવું એ મારું ગાંડપણ જ છે."

અમીનાએ, દાલિયાને હજુ કાંઈક વધુ સતેજ કરવાને—સમજાવવાને માટે કહ્યું,—"બાદશાહને મારીને પછી શું હું પાછી ફરી શકીશ ?"

દાલિયાએ એ વાતને અંગત રીતે બરાબર ગમજી લઈને કહ્યું,—"હા, પાછું આવવું તો મૂશ્કેલી છે." અમીનાનો અત્તરાતમા એકદમ રહાત થઈ ગયો. જુલેખાની તરફ ફરીને લાંબો શ્વાસ લઈને તે બોલી,—"નિનિ ! આવો હું તૈયાર છું."

પછી દાલિયાની તરફ ફરીને વિદીર્ઘ અન્ત દર-જુમી, હસતાં બોલી,—"બેગમ બનીને હું પ્રથમ તનેજ બાદશાહની વિરુદ્ધના કાવતરામાં સામિલ દેવાના અપરાધની શિક્ષા કરાવીશ ! એ પછી જે કાંઈ કરવાનું હશે તે કરીશ."

એ સાંજીગીને દાલિયાને ધણુંજ આશ્ચર્ય થયું; જાણે કે એ વાતને કારણે પવિત્રત ધવામાં પહોંચે એને કોઈ બદ્દલ આનન્દની સામગ્રી મળવાની હોય નહિ !

નૂતન વર્ષાભિનંદન

★ સ્વા દિ ષ ર સો ઇ ★

ગરમા ગરમ જલેબી

અને

વિ.વિ.ધ ફર સાણો

માટે

ચંદ્ર વિલાસ હિંદુ હોટેલ

ગાંધી રોડ, ટે. નં. ૨૧૪૬, અમદાવાદ.

(૧)

દોડરવારો, પાપદળ, હાથી, વાળ, ખજા-
પતાકાઓ અને શેરની ધામધુમથી, ધીવર-દીમારની
ઝૂંપડીના દાર પાસે સર્વ સવારી આવી પહોંચી
સાથે રાજમહેલમાંથી, સોનાની જડેલી એ સુંદર
પાલખીઓ પણ આવેલી હતી.

અમીનાએ જુલેખાના હાથમાંથી કટારી લીધી.
એ એના હાથીદાંતના હાથાને ઘણી વાર સુધી નોંધ
રહી, એ પછી ચોળા ઉઘાડીને, પોતાની છાતી પર
એની ધારની પરીક્ષા કરી નોંધ-પોતાના હૃદય પર
કટારીની અણીને એક વખત નરા અગ્રાડી નોંધ,
પછી એને ઘેરમાં પૂરીને-તાંપીને, ચોળાની અંદર
છપાવી દીધી.

ઘની ઇચ્છા હતી કે, તે આ મરણ-પાત્રની
પહેલાં એક વખત દાલિયાને મળી લે; પણ, આને
એ આલોચા ન હોતો ! દાલિયા છેત્રે દિવસે હસી
રહ્યો હતો, એ હાસ્યમાં શું અલિમાનની જવાબા
સળગી રહી હતી ?

પાલખીમાં બેસતાં પહેલાં અમીનાએ પોતાના
બાલ્કાણના આશ્રયસ્થાન, ઝૂંપડી પાસેની વૃક્ષપટ્ટા
અને પાસેજ વહેતી નદી તરફ અણુભરી આંખોથી
એક વખત નોંધું. ધીવર-દીમારના હાથગાંધીને એક
પણ અવાજથી બોલી, “જાપુ, હું તો હવે જાઉં
હું. તિત્તી તો ગય છે, હવે તમારા ઘર-બારને કેણ
અંબાળશે ?”

વૃક્ષ એ સાંભળી, બાલકની માફક રડી પડ્યો.
અમીનાએ તેને શાન્ત પાડ્યો.

અમીનાએ પછી કહ્યું, “જાપુ, ને દાલિયા
અદિ આવે તો એને આ વીંટી આપજો ને કહેજો
કે, તિત્તી જતી વખતે આપતી ગઇ છે.”

એટલું કહીને તરત તે પાલખીમાં બેઠી, બીજી
પાલખીમાં જુલેખાં બેઠી ને ઘણીજ ધામધુમથી
પાલખીઓ રવાના થઇ. અમીનાની ઝૂંપડી, નદીનો
કિનારો, કદાચીરૂક્ષ નીચેનું સ્થાન-સર્વ અધકારમય-
નેસ્તબ્ધ જનશૂન્ય થઇ ગયાં.

થડા સમયે બન્ને પાલખીઓ, તોરણદારમાંથી
અન્તઃપુરમાં લાવવામાં આવી; બન્ને બહેનો પાલ-
ખીઓમાંથી બહાર આવી.

અમીનાના મોંપર હાસ્ય નહોતું, આંખોમાં
આંસુઓનું ચિન્હ પણ નહોતું જુલેખાંનું મોં ફોકું
પીણું પડી ગયું હતું. કર્તવ્યભ્રમવવાનું જ્યાં સુધી
દર દવું ત્યાં સુધી એને જર લાવવાના ઉત્સાહની
તીવ્રતા હતી, અત્યારે એણે કમ્પીત હૃદયથી વ્યાકુળ
હૃદયથી અમીનાને છાતી સરસી ચાંપી ને મનમાં ને
મનમાં કહેવા લાગી “નરીન પ્રેમના પ્રવાહમ થી
છેડાવીને આ ખીલતાં પુષ્પને, રક્તસ્રોતમાં ધકે-
લવાને હું લઇ જાઉં છું !”

પણ, હવે વિચારવાને સમય નહોતો, પરિચા-
રિકાઓએ ગાંઠવેલ સંકેતો-દુનંદો બનીઓની અનિ-
મેય તીવ્ર પ્રકાશ દહિની વચ્ચે ઘળી બન્ને બહેનો
સ્વપનાહત-સ્વપનામાં ચાલતી હોય તેમ ચાલવા લાગી,
છેવટે યપન-ગૃહના દાર પાસે કાલુભર રોકાઈને અ-
મીનાઓ, જુલેખાંને કહ્યું, “જિજિ-મેટી બહેન !”

જુલેખાંએ અમીનાને બાહ્યધર્મમાં લઇને આલિ-
ંગન કર્યું.

એ પછી બન્નેએ ધીમા પગલે અંદર-ચાપન-
ગૃહમાં પ્રવેશ કર્યો.

અંદર નોંધું તો, સુસજ્જિત ચોરખાં, શાહી,
પોપાકમાં સન્ન થઇને, પલંગપર તકીઆને અંદેલીને
બાદશાહ બેઠેલ છે. અમીના સંકેતથી, દારની પાસેજ
હરી ગઈ.

જુલેખાંએ આગળ વધીને, બાદશાહની પાસે
જઇને નોંધું તો, બાદશાહ ધણાજ કોતુહલી હતી
રહેલ છે !

બરાબર નોંધને જુલેખાં બોલી ઉઠી-“દાલિયા !”

એ સંભળીને અમીના મહિંત થઈ ગઈ.

તેને પછી નોંધને, દાલિયા એકદમ ત્યાં પહોંચી
ગયા અને તેને પડતા ફૂલની માફક અંદરથી ગાંઠાં
લાઇને પલંગમાં સૂતારી, શુદ્ધિ આવતાં, અમીનાએ
એણીમાંથી કટારી કાઢીને જુલેખાં સમો નોંધું !
જુલેખાંએ દાલિયા તરફ નોંધું ! ને દાલિયા મુગો
મુગો, હસતો હતો, બમ્બેના તરફ નોંધું રહ્યો !
કટાર પણ પોતાનાં ઘરોમાંથી જરા બહાર ડોકું
કાઢીને, આ તમાસાને નોંધને, ચમકતી ચમકતી
હસવા લાગી !

લેખક : રા. ગોકુળદાસ દ્વારકાદાસ રાયચુરા.

“દાહરાજી! એક વર્ષ તો માફ કર.”

“એમાં હું કંઈ ફેરફાર કરી શકું તેમ નથી. ત્હારે વિધાદી આપવી જ પડશે.”

“અરે ભલા માણસ! દુકાળ પડ્યો છે. છેક-રાંઓને ખાવાને પુરું અજ પલુ નથી-પહેરવાને વજ પલુ નથી એવે વખતે ત્હમે અધિકારીઓ જરાપલુ દયા બતાવી ન શકો?”

“રામદે! ત્હમે ખેડૂતો હવે લુચ્ચા યતા જાઓ છો. ધરમાં અનાજ સંતાડી, અંખે મરવાના દોંગ કરી ફરવારને ફગવા માંગો છો કેમ?” દાહરાજી રામદેને દમ માથે.

“બાપુ! દાહરાજી! તું અમ્હારા હાથમાં ઊંચેયો છેકરી આવો નિવસશે એમ અમે સ્વપ્ને પલુ ન્હોતો ધારતા. અમારા ગામનો રહિશ તું જરા ભણ્યો, ફરવારમાં ત્હને કારકુની જગ્યા મળી ત્યારે અમ્હે બધા ખેડૂતો ખુશ થયા કે આપણા ગામનો જ માણસ ફરવારી નોકરીમાં આગળ વધશે તો આપણને ખેડૂતોને બહુ સહત મળશે. આપણા દુઃખો તે ફરવાર સમક્ષ મુકશે એટલું જ નહિ પલુ પોતાના દેશીજનના હિન માટે નિર-તર પ્રયત્ન કરશે. તેને બદલે ત્હારે માટે ખેડૂતોમાં સડ ફાટે છે. તું ધરનો ધાતકી.....”

“બસ કર રામદે બસ કર! ત્હારું એ ટીપલું. ત્હારે ત્હારી નોકરી બળવની જ નોંધ્યો.”

“હું પલુ એમજ કહું છું કે ત્હારી નોકરી તું ખુશીથી બળવ પલુ પ્રમાણિકપણે ત્હને મળેલા અધિકારનો સદુપયોગ કર.”

“ત્હમે બધા કેટલા પ્રમાણિક છો તે હું સારી રીતે સ્હમજું છું.” દાહરાજી મુઠ પર વજ અઘવતા અઘવતાં રામદે તરફ તીણી આંખે નેંધું.

“દાહ! ખેડૂત જેવો પ્રમાણિક વર્ગ પૃથ્વીને પાટને ક્યાંય પલુ નથી. અમ્હારા હાથનો કણેકલુ પ્રમાણિકતાથી ભરેલો છે. ખેતર ખેડવું, ઝોરવવું, પાવણી કરવી, પાણી પાવા, રખેણું કરવું, લણવું, કાપણી કરવી, ઝોધા કરવા, મસળવું, વાવણું, માપ કરવા વસવામાં ને ભાગ ભૂટો કરવો, બાપા-રીને દેણું આપવું તે ફરવારને વિધાદી ભરવી એ સર્વ ક્રિયામાં મહેનત, ઉલોગ ને પ્રમાણિકતા એટલી બધી રાખીએ છીએ કે ભલે અમ્હે ગરીબ હોઈએ, ભલે રોટલાના દહકા માટે અમ્હારા છેકરી ટળવતાં હોય છતાંપલુ અમ્હે અમ્હારા એ પ્રમાણિક ધંધા માટે મગજ રક્ષીએ છીએ.” રામદેખુડાએ ખેડૂત જીવનની મહાભાવના પ્રકટ કરી.

“એ બધું ત્હારી આગળ કંઈ નવું નથી. ખેડૂત ગમે તે પદી.ધરાવતો હોય તેની મ્હને પરવા નથી. મ્હને તો વખતસર વિધાદી મળવી નોંધ્યો.”

“અરે બાપલા અરે! પલુ બે વર્ષથી અમ્હારી શી હાથત છે તે તું સારી રીતે સ્હમજે છે. રાગ-ઓનો રાગ મેધરાજ રીસાઈ ગયો છે. બે વર્ષથી ઉપરા ઉપર દુકાળ પડવાથી ખેતરમાં કંઈ પાકવું

નથી, બાધી સુદી લાખની, દાણ ! જો તું માનતો હો તો માનજો પણ અમ્હે' હેરલા એ મહિનાથી એકદાણું જ આધું છે. ચાર ગાય હતી તેમાંની એ વેચી નાંખી, બાકીની બેને પુરતો ચારો પણ મળતો નથી. હું જુએ રહીશ, મહારાં છોકરાં જુએ મરશે પણ આ ગાય માતાને હું જુખી નહિં રહેવા દઉં. અમ્હારે માટે નહિં પણ આ બાવડીની દયા બાધને પણ તું જો થોડો વખત વિધાઈ ચોલાવીય તો ત્હારા કરોડો ઉપકાર થયા..."

બીજા કળાયામાંથી કોઠોલ કઢે ગયાતા રાસનાં ચરણ સંલગ્નાયાં, દાણતું ધ્યાન તે તરફ ગયું:

હરિ વેણ વાય છે રે હો વનમાં,
તહેનો પ્રેલ લાગ્યો મહારા તનમાં,
ચિત્તમાંની ચટપટી રે હો લાગી:
જીવન જોવાને હું ભગી—
રસિયાજીને રે હો રાજો.

અમારા માનવતા આલોકને હાલિંક

નૂતન વર્ષાભિનંદન

હીવાળો હજવવા અમારી સ્વાસ્થ્ય જોકખા હીની મહમધતી મીઠાઈઓ, બદામનો સોન હલવો, ખીસ્તાનો મેસુર, ચીક બદામનો હલવો, મલાઈના ખાળ, માવાની ખોષ, ખીસ્તાની બરફી, લીલી સોન, બાલુચાઈ, માવાના ખાળ, ખીસ્તાના કેક, મેવાથી લરપુર બારીક ચુતર ફૂંચી, કેસરનો દુધનો હલવો,
વગેરે વગેરે

બહારગામના ઓઝારો ઉપર
પુરતું ધ્યાન અપાય છે.

ધો રોયલ સોન સ્વીટ માટ

ખાસ બજાર : ફાન : ૨૩૮૮
અમદાવાદ

મહારે આંગણ કુલની રે હો વાડી,
ત્યાં મહારો પ્રિયતમ પધારે દાડી દાડી
ધડી એક ... ..

"રામદે ! આ રાસ કોને ત્યાં ગવાય છે ?"
દાણરાજે અધિરતાથી પૂછ્યું.

"એ તો આણુંદુંબરની દિકરીનાં લગ્ન છે તેના આનંદમાં તેના કુળીયામાં રાસ લેવાય છે.

(૨)

રતનપુરમાં બે વર્ષથી કકકડતો કાળ પડ્યો હતો એટલે બિચારા ઉપરા ઉપર આવતા દુકાળથી દુખી-દુખી યાદ ગયા હતા. રતનપુરનો યુવાન દરબાર રામસિંગ આ સ્થિતિમાંથી પોતાના ગામને રાહત આપવા અવનવી યોજનાઓ ધડી રચી હતો. રતનપુરના નહાનકડા રાજ્યને એક આદર્શ રાજધાનમાં ફેરવી નાંખવાના તહેને અનેરી અભિલાષા હતી. રાજ્યાસને આવ્યા પછી તુરતમાં દુકાળ પડવાથી તહેને લાગ્યું કે તહેની પોતાની ભોખમહારીઓ વધી છે. અધિકારીઓ પ્રજાને ત્રાસ આપે છે એવાએવા લાણકારા તહેને કાને પહોંચ્યા હતા. તહેને પોતાને પણ અનુભવથી લાગ્યા કરતું હતું કે રાજ સૌરા હોય તો પ્રજા દુઃખી જ રહેવાની, આથી તે પોતે ફરોજ રાજ્યે વેરા બદલી પ્રજાની સ્થિતિનો અભ્યાસ કરવા એકેલી નિકળી પડ્યો.

દુકાળ વરસ હોવાથી રતનપુરમાં વસંત પડ્યો એક પણ લગ્ન વિનાની જ જાત, પણ રતનપુરનો પટેલ આણુંદુંબર જેસે ટોકે મળ્યો સુખી હતો. તહેની એકની એક દિકરી લગ્ન નેવડો ચર્ધ હતી તેથી તહેને આ વર્ષે લગ્ન કર્યા વિના છૂટકા નહોતો. આખરે ફરબારની સલાહ લઈ પટેલે પોતાની પુત્રિના લગ્ન લીધાં. દુકાળના દુઃખમાં સપડાયેલા એટલેએ આણુંદુંબરને ત્યાં પોતાના દુઃખો ધડીલર થયો આ લગ્નનો પ્રસંગ ઉજવ્યો. પુરુષોએ ડાંચિયારાસ લીધા અને સ્ત્રીઓએ હલકલેયાં કંઈયો રાસ લઈ રતનપુરના દુઃખી વાતાવરણને થોડો વખત સુખી બનાવ્યું.

રામદેવચુડા સાથે વિદ્યોદીની તકરાર કરતો દાહરાજ કાલને કાલ વિદ્યોદી ભારી આપવાની તેને ધમકી આપી આવ્યુંદુંદુંભરના રૂબોવા તરફ ઉતાવળે પગલે ગયો.

"નયુ ! રાસ ગવરાવે છે એ કોણ ?"

"ત્હને ખબર નથી દાહરાજ ? મ્હોટો અમલદાર થયો છે તે ! એ તો રામદેવચુડાની દિકરી સાજણી." નયુએ દાહરાજની ટોળ કરી.

એક પક્ષમાં દાહરાજે અનેક વિચારો કરી નાંખ્યા. તે પોતે રતનપુરનો રહીશ હતો, ચોકું ભણી દરબારમાં કારકુનની નોકરી મેળવી. નવા દરબારે બહારગામના કરતાં રતનપુરના રહીશોને જોખમભરી અધિકારની જગ્યા આપવાનો નિશ્ચય કર્યો હતો તેથી દાહરાજના હમણાં હમણાં ભાવ વધ્યા હતા. તેની પાસે એ ત્રણ ખાતાનો અધિકાર હતો તેમાં તલાકીનું કામ પણ તે કરતો હતો. અમલદારી જેમ જેમ વધતી ગઈ તેમ તેમ તેનો નિશો પણ દાહરાજને ચાલતો ગયો. તેની આસપાસ ખુશામતીઆ અને હલકી વતંચુંદુંદુંના નોકરો વધ્યા. પરિણામે દાહરાજ વતંચુંદુંદુંમાં નિચે પડ્યો. આજે સાજણીને જોતાં તેના અમલદારીના નિશાએ ફરી ઉછાજો માર્યો.

"રામદેવે કેટલી દિકરીઓ છે નયુ ?" રાસ લેતી સાજણી તરફ પિકારવાને જોતાં જોતાં દાહરાજે પ્રશ્ન કર્યો.

"કેમ કંઈ વિચાર છે ? નયુએ પોતાની આસપાસ ઉમેલા જુવાનીઓના ટોળાં તરફ દ્રષ્ટી ફેરવતાં ફેરવતાં દાહરાજના કાનમાં વાત કરતો હોય તેમ પૂછ્યું.

"હું પૂછું એના જ ઉત્તર આપ."

"રામદેવે જે દિકરી ને એ દિકરા છે. તેમાં સંકુચી મોટી તે આ સાજણી."

"એ પરણી છે કે કુંવારી ?"

"એ છે કુંવારી પણ તેમાં ત્હારું કંઈ વળે તેમ નથી." નયુએ આ સંદેહ બંધ કરીને સ્વરે ઉચ્ચારી આસપાસ જોયું.

જુવાનીઓના ટોળામાં એક યુવાની આપેલો

જુવાન આ બહેનની વાતો બહુ જ ધ્યાનથી સાંભળતો હતો. નયુની દ્રષ્ટી તેના તરફ ગઈ.

"દાહરાજ ! ત્હારે જે પૂછ્યું હોય તે પછી પૂછો."

"કેમ કાઢતી બીક છે ? ત્હને ખબર નથી કે રતનપુરમાં દાહરાજની શી સત્તા છે ?" દાહરાજે મૂંઝ મરડી.

"ત્હારી સત્તાની મ્હને ખબર છે પણ ત્હારી ઉપર પણ એક સત્તા છે ના ?"

"એ સત્તા દરબારગદમાં—બહાર નહિ. બહાર તો અમ્હેં દરબાર છોડ્યો."

ટોળામાં ઉમેલા જુવાને ઘાંત કચકચાવ્યા.

"ત્વારે સાજણીને એક રાત ગોલાવ તો તું દાહરાજે !" નયુએ દાહરાજને નિશો ચાપવાનારી એક ખાલી વધારે પાઠ.

"કશું છે નયુ ! પણ ત્હારો મદદની એમાં બંધર પડ્યો."

તમારી તથા તમારા કુટુંબની સલામતી
.....અને.....
લાવિષ્ય મારે તમારા હિંદની જ
તેંતાડીસ વર્ષ જુની
નેશનલ ઇન્ડીયન
લાકર કંપ્લેક્સ, કો. લી., માં તમારો વીમા
ઉત્તરવી નિશ્ચિત બને
ઉદાર શરતોથી ગમે ગામ લાગવગવાળો
એન્ટો નીમવાના છે.
સુખરાત તથા કારિયાવાડના મીઠા એન્ટસ:-
મનુભાઈ પરીખ એન્ડ કંપની
૧૯૧૬, ગાંધીરોડ, પંડ્યા બીલ્ડીંગ,
અમદાવાદ.

આ વાતમીત આવે છે ત્યાં હસતી રમતી ગ્રામ્ય સુન્દરીઓનો તાસ પુરો થયો. થોડીવાર પછી સહુ સુન્દરીઓ "પોતપોતાના ઘર તરફ મધ્ય પુરવો પણ વિખરાયા. ટોળામાં ઉભેલો પેલો છોકરી બધેલો બુલેબાન, દાહરાજ અને નયુતી હિંચાલ તપાસતો તે બન્નેની પાછળ પાછળ ગયો.

(૩)

"બાપા! આમ રડો છો શું કામ ? -

"દિકરી સાજી ! તારી મા મરી ગઈ અને હું કેમ જીવતો રહી....." આમ બોલતાં બોલતાં રામદે વધારે રડ્યો.

"એવું તે શું દુઃખ આવી પડ્યું છે ? દરબાર જો એવો દુષ્ટ હોય તો આ ધરવખરી વેળાને વિધેાદી ભરી રહ્યો—પણ મહેં સોભાયું છે કે રામસિંહ બાપુ તો બહુ ભલા અને સારા છે." સુવાન પુત્રીએ પિતાને ચાત કરવા પ્રયત્ન કર્યો.

"દિકરી ! મહારં દુઃખ હું તને કહી શકતો નથી. કોં હું નહિં કોં એ કાછમે નહિં." પોતાનાં આંસુ લૂછતાં લૂછતાં ૨૬ આંહિર સુરસામાં મુજબ.

"એમાં કાછ શું કરે ! તેને તો દરબારનો દુકમ લાકાવો રહ્યો." નિર્દોષ સાજી પોતાનો વિચાર જણાવ્યા.

"અરે દરબારને તો ખજાર નહિં હોય કે એ પાપી અધિકારીઓ કેવાં કેરાં દુષ્ટ કામે કરી રહ્યા

છે. એટલેને દુકાળ કરતાં પણ અધિક તાસ જો કાઢીને હોય તો એવા અધિકારીઓનો જ છે.

"એમ કંઈ બધાય અમલદાર ખરાબ નથી આવતા, આપણે ત્યાં જૂના દરબારના વખતમા શા-મગજ મહેતા આવતા એ કેવા ભલા હતા. તે કહેતા કે એકતો એ રાજનું સોણું ધન-છે, એકતો ન હોય તો રાજ ન હોય !"

"દિકરી એવા અમલદારના તો પગ પુછાએ તોય આપણું શામગજ આજે હોય તો ભયેને ક્ષ દુકાળ હોય તોપણ એટલેને રાહત અને ચાલિજ હોય. પણ આ કાછડો તો પાપી નીકળ્યો છે. એને ખજાર છે કે હું વિધેાદી ભરી. રાકું તેમ નથી એટલે આજ મહારી આખર પાડવાનું એણે આદ્યું છે."

"તમે કહો તો હું એને બોળી પાથરી વિનવું કે દરબારને સ્તમભરી આ વરસની વિધેાદી સુભરી રખાવે."

"એવા દુષ્ટને વિનવણી ન હોય, સાજી ! સાજી ! લાવ મહારી કોપાળી ડાંગ લાવ ! હું એ પાપીને મારી નાંખી મારા અપમાનનું વેર વસુલ કરું." ફરી રામદેની આંખોમાંથી કોષ્ટનો અગ્ની ભળુક્યો.

"હરો એનું પાપ એ ભરશે. તમે નકામા શા મારે લોહી બોળો છો ?" સાજી ફરીથી પિતાને ચાત કરવા પ્રયત્ન કર્યો.

"એવું પાપ—એવું પાપ ? ન માફ કરી શકાય તેવું છે. સાજી ! એ દુષ્ટ પેલા નયુજ સાથે કહે-

એમારા માનવંતા બાહુકોને હાલિંકે તૂતન વર્ષાલિનંદન

સ્વાદિષ્ટ નારતા અને ઉમત સગવડ માટે
એકવાર અમારી આવશ્ય મુલાકાત લેવો.

ગત સાલ આપે જે સહકાર આપી આભારી કર્યા છે તેવો જ
આહુ સાલ આપનો સહકાર વાંચીએ છીએ.

એડવાન્સ રેસ્ટોરાં : બ્ર. એડવાન્સ
સીતલા સાથે : અમદાવાદ

વરાયું છે કે જો સાજણને મ્હારે ધેર મોકલ તો...
વિધો...હી...માફ...સાજણ! સાજણ! લાવ! ડાંચ
લાવ! અને મારીય ત્યારેજ મ્હને સંતોષ થશે.”

(૪)

મધરાતની શાંતિ સર્વત્ર પથરાઈ ગઈ હતી માત્ર
કુતરબોના ભસવાથી એ અખંડ શાંતિ થોડી થોડી
વારે ખંડિત થતી હતી. આ વખતે રતનપુરના પા-
દરમાં એક પિપળાના વૃક્ષ નીચેની દેશજવાવ તરફ
એક યુવતી ક્રોધ ન જાણે તેમ સંતાતી જતી હતી.
આણુંદેખરના ફળામાં રાસ વખતે પુરોના ટા
ળામાં છુડાની બાંધીને ઉઝેચો જેવો જીવાન પણ આ
યુવતીથી થોડે અંતરે તેની પાછળ ચપચપ ધીમે
પગમે જતો હતો, અજવાળાણુ હતું એટલે સર્વત્ર
આંદનીની આછી આછી ગાદર બીજાવાઈ હતી. દેશ-
જવાવ પિપળાના ઝાંયાથી ઢંકાયેલ હોવાથી ત્યાં
અંધાર હતું માત્ર પાંદડા વચ્ચે આવતા પ્રકાશથી
સફેદ ફુલભાત હોય તેવો દેખાવ લાગતો હતો. એ
વાવથી થોડે દુર એક વડાના વૃક્ષ નીચે જેવો
જીવાન આ યુવતીની દિલચાલ બારીકાઈથી તપાસતો
છૂપાઈને ઉઝો.

આ યુવતી તે રામદેખુડાની સાજણ હતી. એના
દિલમાં ફસી ગયું હતું કે પોતે પિતાની આજે દુસ્મન
બની છે અને તેનું કારણ પોતાનું રૂપ બન્યું છે. એ
રૂપથી જ હાજરાજ લોભાયો. એ રૂપથી જ વિધોડી
એક કનડગતના સ્વરૂપમાં ફરી ગઈ માટે એ રૂપનો

નાશ કરી પિતાને એ સતાવણીમાંથી મુક્ત કરવાનો
સાજણે દંડ નિયમ કર્યો પિતાને ખાતર અને આ-
હિરકુળની ઇન્જનતને ખાતર પોતાનો પ્રાણ આપવા
માટે આ મધરાતે તે છાતીમાની નિકળી આવી.
તેને ખચેરે નહોતી કે આજે જે દિવસથી એક વ્યક્તિ
તેના કુટુંબની સર્વ દિલચાલોપર બહુ બારિકાઈથી
લક્ષ આપે છે.

થોડો વખત તે દેશજવાવને કાઢે શાંત ચિત્તે
ઉઝી રહી—પછી હાથ જોડીને બોલી: ‘હે દેશજ-
વાવ! આજે મ્હારો બાપ દુઃખમાં છે, મ્હારા કપી-
રના આ માંસના લોભાઓ તેના દુઃખમાં વધારો
કરે તેમ છે માટે આ દેહનો નાશ કરવો એજ એક
માર્ગ બાકી રહ્યો છે. હે પરોપકારી વાવડી! હું
ત્હારો પાસે માગી લઉં છું કે આજ સુધી મ્હું જો
આ દેહને અસહ્ય ન હોય તો મ્હારા બાપને તુ
આ દુઃખમાંથી ઉગારજે. હું નિર્દોષ છું અને એ
નિર્દોષતાનું જો કંઈપણ બળ હોય તો એ બળથી
હું ત્હને વિનંતી કરું છું કે એક ટાપું માંસ માં
ખાવા મળે છે એવાં મ્હારા ત્રણ ન્હાનાં બાનુને
આ દુઃખના ભુખમરાથી બચાવજે. હે દેશજવાવનાં
નિર્મળ નીર! જે વર્ષથી દુઃખજને લીધે બધા નવાણુ
ચકાયાં છતાં ત્હારું સત એવું ને એવું છે તો જો
મ્હું મ્હારી આવડી ઉમરમાં બધાં વરસ નિતીમાં
ગળ્યા હોય તો મ્હારે આંગણે ધાસના તરણા પિના
તરફડતી જે ગાવડીને શાંતિ આપજો. હું જાઉં છું—
પિતાને ખાતર જાઉં છું—આખરે ખાતર જાઉં છું.

હાંત કઢાવશે નહિ!!

- * કાકડું દઈ, દુઃખતા હાંત તથા પાથોરીયા મટારે છે.
- * મ્હોંની બરાબ વાસ દૂર કરે છે.
- * પેશામાંથી નીકળતું લોહી બંધ કરે છે.
- * જંતુ વિનાશક, ખુરાબોદાર તથા સ્વાદિષ્ટ છે.

હું કંઈ કલંક કરીને આપવાત નથી કરતી તેની સાક્ષી આ ચંદ્રમા ! તું રતનપુરની આહિર કોમળે આપને ! હું જઈ છું—પિતાને ખાતર જઈ છું—આપને ખાતર જઈ છું. મા ! મહારી માવડી ! આ દેશબાવાને તળાંધેથી હું તહારી પાસે આજે સ્વર્ગમાં આવું છું. હે દેવના દેવ ! સહુતું કલ્યાણ કરને પછુ જે રાજમાં અધિકારીઓ વસતીની વહુ દિકરીની આજ રૂ પર હાથનાળે તે રાજતું સત્યા...”

“સમુર સાજી ? સમુર.” સાજી વડુ બોલે તે પહેલાં વડાની ઓથે સંતાયેલા પેલા છોકરીવાળા જુવાને દોડી આવી મધરાતની શાન્તિને ધ્રુવે તેવો અવાજ દ્યો.

વાવને કડિથી સાજી બે ડગલા પાછળ હતી. પોતાના કાર્યમાં ખવલ કરાવનાર તરફ સહજ શરસામાં તે ફરી.

“જાણ છે લાકડ ? અહિં અત્યારે શા માટે આવ્યો છે ?”

“બેનને ખવાવવા માટે આવ્યો છું—એક રતનપુરની રત્ન સરીખી સાજીને અને ખીજું રતનપુરના રાજને !”

સાજી આ આવનાર તરફ અજવાળાપામાં એકદંશે નિહાળી રહી.

ફરી તે બોલ્યો.

“સાજી ! હું માગી લઉં છું કે રતનપુરના રાજને શ્રાપ ન આપીશ.”

“પછુ તુ છે કોણ ?”

“હું—હું—રતનપુરનો દરબાર” આમ કહેતાં કહેતાં તે જુવાને છોકરી છોડી નોખા ચંદ્રમાં તેજે સાજીને સાર્યા રાજતેજના દર્શન થયા.

“કોણ રામસિંહ બાપુ ! ?” સાજી ગામ-પણીને નંચનથી નમસ્કાર કર્યા.

(૫)

હાજરાજના જીવનમાં આજે દિવાળી જેવો ઉત્સવ હતો. ચંદ્રમાંની ચંદ્રિકાને જુલાવે તેવી સાજી આજે

તેના માટીના ઘરને પાવન કરશે એ વિચારે તે યનયની રહી હતો. સાધારણ રિથિતિમાંની તે રતનપુરનો કારકુન—અમલદાર ઘરે અને આજે એ અમલદારીને પ્રતાપે રામસિંહે દાખીને વિધીયોને જાણે વિજળી સરીખી રતનપુરની મૌથી રૂપવતી યુવતીને મેળવશે એ રીતે પોતાના નગીબનો સિનાશે એવે ચડતો દેખાયો.

આજ એને ખાવાપીવાની સુધ્ધિ નહોતી, એને તો ક્યારે અગીયાર વાગે અને નથુ સાજીને તેડી આવે એ વિચારની જ લગની લાગી હતી.

દરબારગઢમાં દૂર દૂર વાગતા કલાકના વંદા તે દરબાર રાત્રિની શાંતિમાં ગણતો ગણતો મુઝ મુઝતો પોતાના ઘરમાં આંટા મારતો હતો. આખરે અગીયારના ટંકાર થયા. તેના દિલમાં આસની ધમ જીવું બેરે વધુ. તે ખીજા કંઈપણ વિચારો કરે તેટલામાં બહારથી બારખું ટોકાયું.

“કોણ નથુ ?”

“હા.”

આધુનિક પદ્ધતિએ

રંગભુમિ તથા ફોઈગર મનું

સ્પોટસ

ફ્લડસ

પુટલાઈટસ

ટોપલાઈટસ

ડીમસ

શેડાપ્લેટસ

પ્રકાશ

આયોજનાં

સાવનોની તમારી

જરૂરીયાત પુરી

પાડશે.

—મળો યા લખો—

ધી પ્રગતિ વીજળી ઘર

ચીલીફ રોડ : અમદાવાદ

તુરંતજ આરણ્ય પુણ્ય અને નયુ સાથે આવેલી સુવર્ણ ધરમાં જામળ થતાં નયુને બહાર રાખી અંદરથી પાછું બંધ થયું.

દેશજવાવમાં જનસમાધિ લેવા ગયેલી સાંજળુને દરબાર રામસિંગે આત્મવાત કરતી અટકાવી અને એ ને એ વખતે રામદેને મળવાની રામસિંગે ઇચ્છા બતાવી. રામદે, સીમમાં વાડીએ જ ગેટો એટલે સાંજળુ અને રામદે તે તરફ ગયાં, મધરાતે આમ સાંજળુને વાડીએ આવેલી જોઈ તથા સાથે પોતાના ગામધણી રામસિંગને જોઈ રામદેની અજાણીનો પાર રહ્યો નહિ.

રામસિંગે રામદે સમક્ષ સર્વ વાત કુંકમા કહી બતાવી અને છૂપે વેષે પોતે દાહરાજની દિલચાલ કેવી રીતે તપાસી હતી તે સર્વ બાબતનું યથાર્થ વ્યાખ્યાન કરી બતાવ્યું તોણે રામદેને સ્તંભભંગ્યો કે સ્તંભવાદે દાહરાજ આવે ત્યારે તહેને કહેવું કે આજે રાતના અગીયાર વાગે, સાંજળુને તેમના નયુને મોકલજો એટલે સાંજળુ આવશે. સાંજળુને બદલે દરબાર

પોતે સાંજળુનાં કપડાં પહેરી નયુ સાથે દાહરાજને ગેર જશે એ સાંજળી રામદે અચંપો પામ્યો પોતાના ખેડૂતની ઇજ્જત બચાવવા એક દરબાર આ રીતના પ્રયત્નો કરે છે એ સાંજળી તેની આંખોમાં આંસુ આવ્યાં અને તે બોલી જાયો કે “કાં તો રામધણી અને કાં તો ગામધણી !”

બીજો દિવસે રાતે રામસિંગ દરબારે રામદે-શુક્રને ઘેર જઈ સાંજળુનાં કપડાં પહેરી લીધાં અને નયુ આવતાં તેની સાથે સાંજળુ તરીકે ઘૂમટો કાઢી ને દાહરાજને ત્યાં ગયો.

ધરનું બારણું બંધ કરતાં કરતા દાહરાજના હાથ મુલ્યા વિધોડી માટે રામદેને ધમકાવનાર આ અમલદાર અત્યારે પોતાનું શરીર શાથી ટુટે છે તે સ્તંભજ ન થયે તોણે સખળી શક્તિઓ એકઠી કરી સાંજળુનાં ધુમટા તરફ હાથ લખાવ્યો.

“કેમ આજે કંઈ ઘૂમટો કાઢ્યો છે? ત્હારા માટે તો મહે કંઈ કંઈ તૈયારીઓ કરી રાખી છે

છોકરાંઓ માટે !

હોજારે નું બાબામૃત

પીવાથી રૂબટ પુબટ થાય છે. એથી છોકરાંના ઉછરતાં શરીરને ઘણી સારી મદદ મળે છે.

માલીક:— કે. ડી ડોંગરે કાં. મુંબઈ-૪.

કંઈ જવાળા ન મળ્યો.

“ સાજણ ! સાજણ ! તું રામદેને રહમજીવી મ્હારી થા તો રામદેની વિધાઈ માફ કરાડું એટલુંજ નહિં પણ એક ખેતર વધારે અપાડું. ”

સાજણ કંઈ પણ જોડ્યા વિના એક ખુલ્લેથી બીજો ખુલ્લો ગઈ.

“ આમ થું કરે છે ! અહિં લાજ કોની કારે છે ? પરણીને લાજ કાઢતી હોય તો તો દીક, જે રામદે માને અને તું મ્હારા હૈયાનો દાર થા તો રામદેને દરબારને રહમજીવી રતનપુરની પટલાઈ અપાડું. ”

હજી સાજણનો ઘૂંઘટ એમને એમ જ રહ્યો.

“ જે સીધી રીતે નહિં માને તો ત્હારા બાપના ખેતર, ખોરડાં બધું હરાજ કરાવી, કંઈ તોફમત મ્હાવી તેને દેશપાર કરાવીશ માટે સાજણ ! આજે એટલું કહી દે કે તું રામદેને રહમજીવી મ્હારી સાથે પરણીશ.

સાજણનું મૌન હજી અખંડીત રહ્યું.

“ એ તો બધુય થશે પણ આજ ત્હારા આ સલાખી ..... ” આમ જોડતાં જોડતાં તે સાજણ તરફ ધસ્યો અને જોરથી તેની ઘૂંઘટ ખેંચ્યો.

બીજી હાથે ઘૂંઘટ ખુલ્લતાં તે આતો બની ગયો. તેણે સાજણને બંધે ઘૂંઘટમાં રામસિંગ દરબારની કોથળી લાલ બનેલી આંખો નોંધ તેની સર્વ શક્તિઓ મ્હારે મારી ગઈ. તે સર્વાંગ કુચ્યો.

“ કુતરા ! ” સાજણ તરિકે અત્યાર સુધી ઢાઝ રાજને લલચાવનારા દરબારે ત્રાડ મારી.

“ બા.....પુ.....મા.....દ.....”

“ રતનપુરને કલંક લગાડનાર ! રતનપુરની પવિત્ર માટીમાંથી ત્હારા જેવા નરપિણાય ક્યાંથી પાડ્યો ? મ્હેં ત્હને અહિં તો રહીશ મ્હારી જગે આસને જોસાડ્યો તેડું આ પરિણામ ? ”

“ બા...પુ...મા...”

“ કહે કહે ! મ્હારી પ્રજામાંથી કેટલાંને આમ

રંજ્યાં છે ? કેટલા ખેડુતોને ત્રાસ આપ્યો છે ? કેટલાની વડુ દિકરીની આજીવ લાંટી છે ? ” ખરું કહે !

“ બા.....પુ.....” દાજરાજની હલ હાવી નહિં.

“ ખરું કહે નહિં તો મ્હારી માયું જુદું થયું રહમજીવે. ”

“ બાપુ.....મા.....દ.....”

“ ખરું કહે—ખરું કહે ! ”

“ થું.....કહું. બાપુ...બહુ...પાપ કર્યા છે. ”

“ જા, મ્હારે હવે ત્હારાં પાપ સારિંજવાં નથી. ત્હારા જેવા અમલદારો જે રાજ્યમાં હોય ત્યાં દસ દુકાળ પડે તોય જોષા છે ! ”

“ બાપુ—”

“ ઉપકાર માન એ આદિર કન્યા સાજણનો કે તેણે ત્હારું હવતાંદાન માગી લીધું છે નહિં તો ત્હારા જેવાને એક ફાલુબર પણ હવતા રાખવા એ ધરતીપર ભાર સમાન છે,

અરે બહાર કોણ છે ? ”

“ બાપુ એ તો હું સજ્જન !

“ કોણ સજ્જનસિંહ ! ” રામસિંગ બારણ અંદરથી બોલ્યું. “ સજ્જનસિંહ તું અને બીજા બે સ્વારો આ પાપીને તથા પેલા નયુને અત્યારે ને અત્યારે રતનપુર રાજની હદબહાર મૂકી આવો. એણે એની જન્મભૂમિની માટી લળવી છે, એણે એના અધિકારને લળગો છે. એણે રતનપુરના રાજને લળગું છે; જાઓ—લઇ જાઓ ! ”

દાજરાજ અને નયુને તુરત દેશપાર કરવામાં આવ્યા.

* * *

બીજી રહવારે રામદેખ્યુડાને ખેતરે ગાયો માટે કડબના પાંચ ભર, અને ઘેર રોકડાંઓ માટે બાળ રાનાં ગાડાં આપી હાંપી. સાજણ અને દાજરાજની વાતને રતનપુર પ્રદેશના બધાં ગામડાંઓમાં પહેંચતાં વાર લાગી નહિં. પ્રજાએ દરબાર રામસિંગને અનેક આશિર્વાદો આપ્યા.

કુંભાર કે કલાકાર?

લેખક : જોહાલાલ મિવેદી. બી. એ.
(અતીથી માણુ)

અજરે છુપી રીતે તેની પાછળ પાછળ તેની છુંપડીએ મથા કુંભાર માટીનો ગારો લપ્પ, એક નાના ચક્ર આગળ એસી ઠામ ઉતારતો હતો. અજરેવને ત્ના આવેલા નોંધ કુંભારની ઓના પહેમને નોંધતો ખોરાક મળ્યો. તેણે કુંભારને કહ્યું: “આટલા ગાવાને પેસવા રેશો મા.”

કુંભારે અજરેવને ઠાકા. એમનું તેજ નોંધનેજ કુંભાર બોલી કહ્યો: “પછરો પ્રજા! મારા રંકનું છુંપકું પાવન કરો.” અજરેવને કુંભારે આસન આપી બેસાડ્યા: કુંભારની ઓ કુંભારને જેમ તેમ બોલવા લાગી. અજરેવે ધાધું કે ધેર ધેર સાવિત્રીએ નધા.

પછી અજરેવે કુંભારને કહ્યું: “ભાઈ, હું તારી અનુપમ કલા જેવા આવ્યો છું મરે મને તે અતાવ.”

કુંભારે કાયમ માટીનો ગોળો લઈ ચક્રને બરાબર ચાક ચડાવી, ગોળો તેના પર રાખી, દાયના દયાળુથી પળવારમાં દ્રષ્ટિ બુલાવામાં પડે- નજરે નોંધએ છતાં ન માની ચક્રીએ, તે રીતે સુંદર ગોળ મોઢાને બડો બનાવી અજરેવ સામે ધર્યો અજરેવ રમંભી મથા આવી અપૂર્વ વરણ એમણે આટલી સહેલી નહોતી ધારી, તે બોલ્યા: “ભાઈ, તું સાચો કલાકાર છે. હું તને વંદન કરું છું.”

કલાકાર કલાકારને બહોળો ઝોળખો ઠાકે છે. કુંભારે અજરેવને ઝોળખો લીધા. તે ઉમેા ચર્મ પિતામહને પહે પડ્યો. પિતામહે તેને ઊઠાડી કહ્યું: “ભાઈ, તું સાચો કલાકાર છે. હું પ્રત્યપતિ છું, પણ જગત તને પ્રત્યપતિ કહેશે.”

કુંભારની પત્નીએ પણ પછીથી અજરેવને ઝોળખ્યા. એણે પિતામહની માફ માગી તે પિતામહને ન બાકે બનાવી ચાકડેથી ઉતારેલા ઠામ કેમ પકવવામાં આવતા હતા તે બતાવ્યું.

લેખક

“ભાઈ, તમે કંપતી પગમ કલાની સૃષ્ટા છો, હું માટીમાંથી માનવી બનાવી ચક્રે પલ્લ આવી મનો તો તમેજ સરજ ચક્રમાં.” અજરેવ મોહંગ

“ના બાપજી, એ તો તમારો જ પ્રતાપ છે ને! અમે ચોતેજ તમારે ચાકડેથી ઉતરેલા છીએ ને!” કુંભારણે નમ્રતાથી કહ્યું.

સખ, ચંદ ને પૃથ્વી જેવી અપૂર્વ કૃતિઓને ચાકડે ચક્રની પળવારમાં સરજ દેનાર મહાન કલાકાર અજરેવ માટીના ધમા જેવી કૃતિની તારીફ કરે એ કુંભાર કંપતીને વધારે પડતું લાગ્યું.

(૩)

પથર ને લાકડાંના વસણોથી કંઠાએલા માન વીને ધેર ધેર માટીના ધમા ને વાસણે પહોંચાડવા પિતામહ અજરેવ આગ્રહ નાખ્યા હતા. તેમણે ધાધું કે કુંભાર કલાક પોતાની કલાને પોતાના સ્વાર્થ આનરજ બિપયોજ કરશે, કે કલાને એ ધી કરી જૂની તો મનુષ્યોને ત્રાસ પડશે. તેમ ન જ ન માટે

અહરેવે કુંભારની પાસેથી .વચન લીધું એ રાજ
જેટલાં વાસણ બનાવે તે બધાંય પોતાનાં નિર્વાહ
જેટલાં ઘણાં લઈ એણે વેચી દેવાં. બીજાં કંઈ
લેવું નહીં. એમ નહીં કરે તે રિયી કુંભારની
કલાની પાતી થશે. તેનું માન બદશે.

આ પ્રમાણે વર્તવા કુંભાર હુમ્મ થયો. પણ
અહરેવે પળવાર અચાપા. તેમને જાણું કે પોતાની
કલાને સોંપી કરનાર કલાકારની લોકો દલકી કિંમત
આકેશે, તેની હાંસી કરશે. પરંતુ મુર્તિ પિતામહે
મન વાળ્યું, કે સાચે કલાકાર તો જાતનાં ભોળે
પણ કલાની વિનંતિ સાધશે કયા પૂજ્ય દેવી છે.
કલાકાર રંક પૂજ્યરી છે. એણે તો દેવીને ચરણે
આત્મસમર્પણ કરવું જ પડે. એજ એનું મોરવ
લેખાય.

x

નદીને કાંઠે ઝીકે ભારતી સ્ત્રીઓ, કપડાં પીતી
હતી, ધોવા માટે લાકડાનાં ધોઢાણાની બરફ હજી
તેમને નહોતી લાગતી. નવાં સરજેલાં સાવસ ચીસા-
ચીસ કરતાં ઊંડતાં હતાં, નદીપ્રાન્તાન કરીને પાપાણ
કે કાંઈનાં પાત્રોમાં જળ કરી લઈ મામની સ્ત્રીઓ
માથાનાં વાળને સૂર્યપ્રકાશમાં સકંતા મુગે ચાલી
જતી હતી. એ સ્ત્રીઓનાં દેહનો નાજુક મેઝ
જોઈ સરજનદાર પણ વારંવાર સંતોષ અનુભવતા.
એ સંતોષનું પરિવર્તન એક વાર મોઢમાં યજેલું
એ તો મુપ્રસિદ્ધ છે.

નદી પરથી મામની કુંપડીઓમાં જવાના
માર્ગની એક બાજુએ કુંભાર પોતાનાં કાંઈ પંદર
વાસણો લઈને બેઠો હતો. એ વાસણો પર બરોબર
એવ મલાવો લીધો ને ચડ્યકિત દરેકાં હતાં
મામની સ્ત્રીઓએ એ અદ્ભુત વસ્તુ જોઈ. એ
વાસણ ચાનું બનાવ્યું હતી એમ વિચરતી સ્ત્રીઓ
ત્યાં થોભી ટોળે વળવા લાગી કુંભાર તો ધરાકની
આશાથી જ આવ્યો હતો. તેણે એક ધડો દાંથમાં
લઈ આંજળીના પૃઠ ભાગથી ટોડીને મારી સ્ત્રીઓ
તરફ ધરી કહ્યું: “શ્રી બહેનો જુઓ, મને તો
લઈ ગયો.”

સ્ત્રીઓ ધડનો રજુકાર સાંભળી મુગ્ધ થઈ મધ.
દંક સુંદરીને ધડનો મોઢ લાગ્યો હતો. પણ એનું
મૂંઝ તો મારે દરી એમ માંતી થડો નેવા લેતાં
અચકાવવા લાગી. “કેવું સુંદર કામ!” અચોક્ષ
સ્ત્રીઓનાં ચિત્ત ધડમાં ચોટી ગયાં હતાં.

વાપુ વેગે વાત મામમાં પ્રસરી. પંદરાકાંઈ દેવા-
કાંઈ ને ગિરિમહાકી નેવી ડોસીઓ બોલી: “એવું
કામ તો કોઈ બને? અમે તો જનમારામાં ભાંગ
ન જોઈએ. આજકાલની વહુવારો નહીં કહે તે
શબ્દ.”

મામનાં વૃદ્ધ અને ઘણાં પુરુષો એ કલાકાર
નેવા માટે નહીં કિનારે ગયા. બાળકો પણ ભીક
વધારતાં નદી તરફ દોડ્યા. માનવમેદની જોઈ કુંભાર
રોડે આપા આનંદ અનુભવી રહ્યો.

વૃદ્ધ પુરુષોને મામ આપવા સુંદરીવંદ બરો
પાછું દેવું. એક વૃષ્ટિ કુંભારને પૂછ્યું: “ભાઈ
કંઈ કાંઈ છે, ને આ શું લાગ્યો છે?”

અભિનંદન નૂતન વર્ષનાં
ધી ન્યુ ગાર્ડીયન એન્ડ ઇન્ડીયા

લાઇફ ઇન્સ્યોરન્સ કું. લી

—ગુજરાત અને સૌરાષ્ટ્રના બીકે એજન્સ—

મગનલાલ એમ. પટેલ એન્ડ કું.

સાંચ બજાર, પોલીસ ચોકી સામે,

ન હી યા દ

—અમારા બીકે એજન્સીઓ—

(૧) મગનલાલ માધવલાઈ પટેલ,

તાડ કળાયા, પેલેસ રોડ, વડોદરા.

(૨) નિઝામુદ્દીન એક. મલીક,

દીવાન બોલ્ડીંગ, વહેરવાડ, નહીયાદ.

જામે ગામ એજન્સીઓ, રૂપેશીપલ એજન્સી

અને એજન્સી નીમવાના છે.

નોંધ:—દુનિયાની કોઈ પણ વીમા કંપની સાથેનું

દરેક કામકાજ કરી આપવાની અમારે

ત્યાં ખાસ વ્યવસ્થા છે.

"હું, કુંભાર છું, ને આ મેં બનાવેલાં વાસણો વેચવા બેઠો છું. આને જોઈએ તો લઈ જાઓ."

રહો આશ્ચર્યભરી નજરે કુંભારની નજીક જઈ પાસ તપાસવા લાગ્યા

"લાઈ, આ રોમાંચી બનાવ્યું તે?" એક વૃક્ષ બોલ્યા. "કાકા, બધાં કામ માટીમાંના બનાવ્યાં છે. પાણી ભરવાના કામ માટે આ જેવું બીજું કામ નથી મળે" કુંભારે કહ્યું.

રહો વાસણ જોઈ ખુશ થઈ ગયા, જરા માથે ઉભેલી જુવાન વધુ ને દીકરીઓ પોતાના વડીલો તરફ જોઈ રહી હતી. એમના મનમાં થતું કે પોતાનો સમયો કે પિતા એક ઘડો ખરીદે તો મઝા આવે રાજ એ ઘડો માથે ધુમાવતાં જળ ભરવાની હાથેર પડે.

વૃક્ષ અને કાલા મામ આગેવાનો જગા છે બધું કુંભારું વળી મસલત કરવા લાગ્યા.

એક બાળ્ય બોલ્યો: "હે તો અજાણ કલા. પણ મૂલ કારે હશે."

"મૂલ તો હોયજ ને. માટીમ યો આવુ રત્ન તો બહારેવ પણ ન બનાવી શકે." બોલ્યે કહ્યું.

"તમે તે મૂલ હોય, હું તો મારી દમયંતીને જળ ભરવા માટે એક કામ લઈશ. લઈ લઈને શું લેશે? એક દહનર મળ્યા કે બે દહનર મળે? મામરો, એથી વધારે શું? પણ કારીગરી કેવી સુદર છે!" એક વૃક્ષે પોતાનો વિચાર બજાવ્યો. પછી મસલત કરી બધા કુંભારની નજીક ગયા.

'કાર્ક આતુ મૂલ શું લઈશ? સાચે સાચો વાત કહેજે." એક ડોસાએ પૂછ્યું.

"કાકા, મારે કાંઈ વધારે ન જોઈએ. બે સુપડાં દાણા આપજો ને આ બધા કામ લઈ જાઓ હું વળી કાલે બીજા બનાવોશ" કુંભારે નમ્રતાથી

કહ્યું. ડોસાએ થંભી ગયા, એક બીજાના સામું જોઈ આબુથી અશ્વન ફાંટવા લાગ્યા.

"કાર્ક અકમી છે સાચો. કિમત માગતાંય નથી આવતા" એક વૃક્ષે બીજાના કાનમાં કહ્યું. "આપણે તો ઠીક પારો. સો સુપડાં દાણા માત્રે તોય કી વિશાલ છે?"

"મસ એટલી જ કિમત લેવી છે? જા અમે તો ૫૦ સુપડાં દાણા આપેશું" એક બાળ્યે કુંભારને કહ્યું.

"ના, કાકા મારે બે સુપડાંથી વધારે ન જોઈએ. મારે ખાવા પૂરતું બનાવ મળે એટલે બસ છે." કુંભારે પોતાનો નિશ્ચય બજાવ્યો.

"હવે અકમી! કુંભાર (કુંભાર) તે કુંભારજ રહ્યો. જરાયે અકલ જણાતી નથી," પેલા વૃક્ષે ડોસા જરા રોષથી બોલ્યા એ બિચારા કંઈથી જાણે કે કલાની ઉપાસના એજ એવો બદલો છે. પોતાને વેચીને પેલા લેનારને ત્યાં કલા જન્મતી જ નથી. પણ આ ડોસાએ તો એમને કાઢે કલા કરને તોલો રચા હતો.

બધા મહિમહિ બોલવા લાગ્યા: "ખરેખર, મૂખ હાથે છે આતું બહુમૂલ નંગ મફત આપવા બેઠો છે, તે અકલ હોય તો આવે!"

"તમે બધા કહે છે, પણ છે કારીગર. એની કારીગરી તો જુઓ" એક જુવાને ધીમેથી બોલ્યો.

"જોયો મોટો કારીગર! માળા કુંભારમાં કારીગરી હોય તો કિમત માગતાં ન આવડે?" ડોસા તો ખાલથી બોલ્યા.

કુંભારે બે સુપડાં દાણા લઈનેજ કામ વેચી દીધાં. લોકોએ તેને મૂખ હરાવ્યો, પણ એ ખરેખર મૂખ હોવાને કવવાની એની ઈચ્છા ન હતી.

આજના રહેવાના કલાકારો આ દ્રશ્ય તરથી પોતાની કૃતિઓની મોંપાં મૂલ મૂલવવા નહીં શીખ્યા હોય! કલાને મૂલને સંનધે હશે!

"અકલ વચરતો કુંભાર! મને તેવો તો પણ અધેરતો ચારનાર ને!" લોકો પાતો કરવા લાગ્યા.

અધુરું ચિત્ર

(અનુ: શ્રી. લોગીલાલ મ. ખત્રી.)

મૌલાનાશમને કાલુ આજખતુ નહોતું ? મોગલ કાળના સુવર્ણ યુગના એ પ્રસિદ્ધ કલાકાર હતા. ઇતિહાસના પૃષ્ઠામાં તાનસેન, ખીરખલ, રહીમ વગેરેની સાથે મૌલાનાશમનું નામ પણ અંકિત થયેલું છે. આજે પણ કોઈ નવો ચિત્રકાર પોતાની પીછી ઉપાડતાં પહેલાં પ્રથમ આ મહાન કલાકારનું અવસ્થા સ્મરણ કરે છે.

વરસમાં એક વખત ભરાતા એ મહાન મેળાને નીરખવાને માટે તો દૂર દૂર દેશના માણસો આવતાં હતાં. તથા ત્રણ દિવસ સુધી આખાથે દિલ્લી શહેરમાં માનવ-સમુદાય દિલોલે ચડતા હતા.

મીના ખજારના મુખ્ય દરવાજે આઠે પહેર નોખતો વાગતી; સેનિકા ભગ્ન લેવાં સુદર વચ્ચે પહેરીને દર્શકોને મદદ કરવાને માટે ખડે પગે યોડી ભરતાં હતાં.

અને મીના ખજારની અંદરના દ્રવ્યો તો સાક્ષાત્ ઇન્દ્રપુરીને પણ જાંખી પાડી નાંખે એવાં હતાં. ખરાબર સાગેજ સમ્રાટ અકબરની નિશાળ પ્રતિમા ઉભી રાખેલી હતી. તે પ્રતિમાની ડાબી બાજુએ લાલ રંગે રંગેલી પગદંડી જતી હતી. એ પગદંડીના માર્ગે ખજારમાં જવાનું હતું. ચોમેર રંગમેરંગી પતા-કાચો લહેરાતી હતી: પ્રત્યેક વિભાગમાં સુંદરીઓ પોતાની નૃત્યકળા પ્રેક્ષકોને ખતાવી રહી હતી.

રહેજ આગળ જતાં, હાથીદાંતમાંથી કાતરી કાઢેલી ઝીણી અને મોટી અસંખ્ય વસ્તુઓનો દબ અડકેલો હતો. વચ્ચે હાથીદાંતમાંથી બનાવેલ સર્પમાં હીરાઓ જડ્યા હતા, અને એ હીરાના પ્રકાશથી આસપાસ એટલું બધું તેજ પ્રકાશી રહ્યું હતું કે ત્યાં ઝેડી નળરે નોઈ રહેવું મુશ્કેલ હતું.

તેથી થોડેક દૂર મધુર સંગીતની લહેરો પગમાં

નહું નેમ પુરતી હતી. પાસેજ એક રથને તાનસેન પોતાની વીણાના તારો ગજગજાવી રહ્યો હતો.

ત્યાંથી થોડે દૂર સગે સરખરના પતથરામાંથી કુશળ શિલ્પીઓ ચૂર્તિઓ ધડી રહ્યાં હતાં.

લખનીના જગલિ કામની યીએ, હાકાની મદમલો, દક્ષિણ દેશની ચંદનની યીએ વગેરે નાના પ્રકારની દગલાખંધ યીએ પરથી આંખો ક્યાંય સુધી હડતી નહોતી.

પરંતુ એ પછી શું આવતું હતું ? સમ્રાટ અકબર થંભી ગયાં. પાછળ આલસો માનવ મહેરામણ પણ આશ્ચર્યમાં ગરકાવ થઈ ગયો. એવું તે ત્યાં શું હતું ?

“ મૌવન ! ” એક કિશોરી પવનથી ઉડતી દેશની લટોને કમલચાણિમાં લપેટીને બાંધી રહી હતી. એવામાં દુલ પવનના એક અપાટાએ તેના વક્ષસ્પર્શનો અચ્છ પદ દૂર હટાડેલી મૂક્યો હતો. એ નીચે ને ચિત્રકાર પોતાનું નામ લખ્યું ના હોત તો બધાથે એમ માનત કે આજે મીનાખજારમાં સાક્ષાત્ અખસરા ઉતરી આવી છે. એ મનોહર ચિત્રનું નામ હતું “ મૌવન.”

આ ચિત્રને ધારી ધારીને નોઈ લીધા પછી સમ્રાટ અકબરે હુકમ કર્યો. “ આ કલાકારને મારી સમક્ષ બોલાવો.”

એક સુંદર, અલ્પ વયના અને યુવાન મૌલાનાશમને ફાતીએ ત્યાં હાજર કર્યો. સમ્રાટે માથું નમાવીને ચિત્રકારની ચણુભરી આંખોએને ચૂમી લીધી. આ દ્રવ્ય નોઈને પ્રેક્ષકોની આંખોમાં દરખ અને આવંદ ઉગાધ ગયો. ,

આગળ ઘણું જોવાનું હતું. પણ અહીંથી આગળ જવાનું કાળને મન થતું નહોતું. બધાથે ધીમે ધીમે પાછા ફર્યા, પરંતુ એક યુવક હજી પણ મંત્ર-મુગ્ધ રીતે ત્યાં ઉભો રહ્યો હતો. તેને પોતાની

સ્થિતિનો શ્લેષ પણ ખ્યાલ નહોતો. કેટલાક નવા ફરકો ત્યાં આવ્યાને ગયા. ફાસીઓ ત્યાં ઉભી ઉભી યાદી ગઈ હતી એ યુવકો ત્યાં ઉભોજ રહ્યો

સાંજ પડી. મસીદામાંથી નમાજના અવાજ આવવા લાગ્યા. મીનાબજાર બંધ થવાનો સમય થયો. છતાં એ યુવક ત્યાંથી શ્લેષપણ ખસ્યો નહીં.

મીના બજારના અધ્યક્ષે આવીને એને ધીમેથી કહ્યું, “શાહનવાહ !”

એક સુંદરીએ વપુરના મધુર અંકાર કરીને કહ્યું, “શાહનવાહ.”

કેટલીક તરુણીઓએ આવીને એકી સ્વરમાં કહ્યું, “શાહનવાહ.”

“હા.” તંદામાંથી જાણે જાગ્યો હોય તેમ એ યુવકે જોયું.

એકે હસતાં હસતાં કહ્યું “મસીદામાં નમાજ શરૂ થઈ ગઈ છે શાહનવાહ.”

આ સાંભળીને એણે છેલ્લી વાર એ ચિત્રના દર્શન કર્યાં. થોડી વાર સુધી પાછો વિચારમાં નિમગ્ન થઈ ગયો. ત્યાર બાદ તેણે એકદમ પગ ઉપાડ્યા અને ચૂપચાપ રીતે ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો.

ઇતિહાસકારોએ શાહનવાહ અંદાલનું નામ મુઘલાવી દીધું છે. કારણકે એ પોતાના ભાઈઓના જેવે મલક વિલાસી અને ઉકડે નહોતો. તે એક શાન્ત, મનન-શીલ અને તેજસ્વી શાહનવાહ હતો. તે જગતને અને જગતની સુંદર વસ્તુઓને મદિરાપૂર્ણ આંખેથી દેખતો નહોતો; પરંતુ પ્રકૃતિએ આપેલી સહાનુભૂતિ, પ્રેમ અને સુશુલતા ભરેલી આંખે જોતો હતો. સુંદરતાના ઉપાસકને પેઢી ઉત્કૃષ્ટ કલાના પ્રતિક સમા ‘યૌવન’ ચિત્રે તેને અનુપમ મોહ થેલી આંખોએ તેના મગજને મસ્ત બનાવી દીધું હતું. એનામાં એક ઉન્મત્ત અભિલાષાનું ખીંચ સીંચી દીધું હતું.

પાસે ઉમેશ થોડાનું પણ તેને જ્ઞાન રહ્યું નહીં. તેના પગમાં અત્યારે હજારો અંચો જોડ્યું જોમ ભરાયેલું હતું. તે વિચારમાં તસ્લીન યાદની લાંબા લાંબા ઝગડાં ભરતો જતો હતો. આજે એણે પોતાના

જીવનમાં પ્રથમ વારજ મદિરા પીધી હતી. એ કલાની મદિરા હતી. તેનું તન અને મન તેના પ્રભાવથી વિશુદ્ધ બની રહ્યું હતું.

(૨)

“અટ્ટ અટ્ટ ટ્ટ” દારૂ પર કોઇકના ટોકાર પડ્યા.

“કાણુ છે ?” મૌલારામે પ્રશ્ન કર્યો.

“શાહનવાહ અંદાલ.” ખંદારથી જવાબ મળ્યો.

“અંદર આવો.”

અંદાલ સીધો જઈને મૌલારામના પગે પડી ગયો.

“શુ છે શાહનવાહ ?” ચકિત બનીને મૌલારામે પૂછ્યું.

“મને આપનો શિષ્ય બનાવો” અંદાલે નમ્ર ભાવે કહ્યું.

‘શુ શાહનવાહ અંદાલ મને આ કહી રહ્યા છે ?’ મૌલારામે આશ્ચર્યસહ પ્રશ્ન કર્યો.

“નહીં સુરવર, આપનો દાસ” અંદાલના શબ્દોમાં વિનય બર્ષો હતો.

મૌલારામ આ જવાબ સાંભળી મૌન રહ્યા.

અંદાલ આશા ભર્યા નેત્રોને મૌલારામના તેજોમય મુખકમલ પર ફેંકતો ત્યાં ઉભો રહ્યો.

થોડાક સમય બાદ મૌલારામે કહ્યું “અંદાલ, તમારી નસમાં અંચળ, વિલાસી મોગલોનું લોહી વહી રહ્યું છે, એટલે તમારાથી આ કાણુ સાધના થઈ શકશે નહીં.”

“નહીં સુરવર, નહીં. હું એક ક્ષત્રાણીનો પુત્ર છું મારા લોહીમાં ગંભીરતા ભરેલી છે-અંચળતા નથી.”

મૌલારામે ક્યારેક દ્રષ્ટિએ શાહનવાહ તરફ જોયું. કુશળ ચિત્રકારની આંખોએ તેના મુખમંડળ પર રમી રહેલી કલાની સાચી લગનની ભાવનાઓને શ્લેષમાં પરખી લીધી.

તેની ચિન્તાનો સ્વીકાર થયો. અંદાલ ફરીથી મૌલારામના પગે પડ્યો. તેને ઊઠાવીને મૌલારામે એને આશિર્વાદ આપ્યા.

નવરાત્રિ હતી સર્વત્ર દિવાળી. ઝળહળી રહ્યાં હતાં અને એ અસંખ્ય દિવાળીઓ રાતને દિવસ બનાવી દીધા હતા. ચાંદનીચોકનું નામ આજે સાર્થક થઈ રહ્યું હતું. રંગ ભેરંગી મધ્યવાન વસ્ત્રો સજીને નરનારીઓ ચાંદનીચોકમાં ભેગા મથ્યાં હતાં; જાણે દેવતાઓ અને અપ્સરાઓ આજે મંદ્ર લોકમાંથી ઉતરી આવ્યા ના હોય તેવા દેખાવ જણાતો હતો. આસપોસ પીને લોકો મસ્ત બની આમ તેમ ટહેવતા હતા.

ઠેરઠેર મોટા દિવાળીઓ પ્રગટાવેલાં હતાં. અને તેની આસપાસ પ્રેક્ષકો ઉભા હતા. ધણુના મ્હેં ઉપર આજે આનંદ અને વિજયનો ઉલ્લાસ માતો નહોતો. દુકાનો પર પણ એટલી બધી ધમાય હતા કે અગણિત જનસમુદ્ધના પ્રવાહમાં કેટલીક દુકાનોના રમકડાં પણ લાંબી ગયાં હતાં. નાના બાળકો દુકાનોમાંથી છાનામાના મીઠાઈ ઝડપ કરીને હડપ કરી જતાં હતાં. કોઇ કોઇ સ્થળે દારૂખાતું પણ ફૂટી રહ્યું હતું.

આખું દિલ્હી શહેર આજે આનંદસાગરમાં નહાતું હતું. હિન્દુ અને મુસ્લીમ બંને પ્રેમમાં હાથોહાથ મીઠાવી ફરતા જણાતા હતા. સત્રાટ અકબર પોતે પોતાના કુટુંબ કબીલા સાથે આ સંગ્રાહમાં આવી પહોંચ્યા હતા. રસ્તામાં તથ માત્ર પણ જગ્યા નહોતી રહી. ધોડા, રથ, પાદપી, હાથો વગેરે તથા હજારો જનગણોનો સમુદ્ધ તો ત્યાં દીડો-ઝોનો માફક ઉભાર્યો હતો. કેટલેક સ્થળે ચરણાખ-ઝોનો મધુર આલાપ સંભળાતો હતો તો કોઇ સ્થળે તાંસા વાગી રહ્યા હતા, અને કોઇ કોઇ સ્થળે નર્તિકાઓ ધુધરા બાધી નૃત્ય કરી રહી હતી.

પરંતુ આંવા સમયે-ત્યારે રાજ અને પ્રજા સર્વે આનંદમાં મસ્ત બની ગયાં હતાં ત્યારે અંદાલ ક્યાં હતો ? અંદાલ આજે ચાંદની ચોકમાં કેમ દેખાતો નથી ?

અત્યારે અંદાલ તો મૌલારામના ખંડમાં વિજ્યા વાદિની સરસ્વતીના એક વિશાળ ચિત્રની સન્મુખ હાથ બેસીને ઉભો હતો. એકં તરફ અગરબત્તી સળગી

રહી હતી અને બીજી તરફ ધૂપતી સુગંધ આવી રહી હતી. સરસ્વતી દેવીના ચિત્રના ચરણે અંદાલે પુષ્પ, ગજરા અને મર્ચિની એક માળા રાખીને પોતાનું મસ્તક નમાવ્યું અને ત્યારબાદ તે મૌલારામ તરફ ફર્યો.

અંદાલનો હાથ પોતાના હાથમાં લઇને આંખે બંધ કરીને મૌલારામ બોલ્યા “દેવીની સમક્ષ પ્રતિજ્ઞા કરો કે શુરવી કદિ પણ હજો રમીશ નહિ; તેમની આજ્ઞા સદા માનીશ અને તેમની કદિ નિન્દા કરીશ નહિ.”

અંદાલે કહ્યું “હું પ્રતિજ્ઞા કરું છું. અને એ બધું માન્ય છે.”

મૌલારામે એક ખોંછી ઉઠાવી; દેવીના ચરણોને સ્પર્શ કર્યો અને અંદાલના હાથમાં તે સોંપી. સંકટાર વિધિ પૂરા થયો, શુર શિષ્યને ગળે બાંધી પડ્યા.

(૩)

એ દસ વર્ષોમાં અંદાલ શું શું શીખ્યો નહોતો ? પ્રવૃત્તિના એ કુશળ ચિત્રકાર બની ગયો હતો. નદિ, પર્વત, સૂર્ય, ચંદ્ર. તારા, છત્રજંતુ, સુન્દરમાં સુન્દર મનુષ્યો-એ બધું-એ એ ચિતરી શકતો હતો. એણે દસ વર્ષમાં ઘણી ઘણી જાતની કાંચ તપશ્ચર્્યા કરી હતી. માત્ર કલાનીજ નહીં, હકથોગની. મૌલારામે એને કહ્યું હતું કે “યોગાભ્યાસ વિના શરીર અને આત્માને ધરા કર્યા વિના-કોઇ સફળ કલાકાર બની શકતો નથી.”

એમણે પોતેજ અંદાલને એ યોગની શિક્ષા આપી હતી, -શરીરના દમનને માટે, અને આ સાધનને લોધે તેના શરીર ઉપર દેવી પુરુષના જેવી કાન્તિ આવી હતી. એનું જાત અને દેહિધ્માન સુખ લલાટ બેઠને મૌલારામનું હૃદય હર્ષથી ઉભારાઇ જતું હતું.

પરંતુ અંદાલને હજી સંતોષ થતો નહોતો, તેની સમક્ષ ઓવીસે કલાક પેહુ ગ્રહનું ચિત્ર ‘મૌવન’ આવીને ખડું થતું હતું. કલા-શીખવામાં તેનું અખ્ય લક્ષ્ય એ હતું કે સમસ્ત જાત સુગંધ ધર-બધ

એવું ચિત્ર એકવાર ચિતરવું; પરંતુ મૌહારામે આજ્ઞાદિન સુધી અંદાજને સ્ત્રી રૂપ ઉપર એક નાની સરખી રેખા પથ્થુ દોરવાનું કહ્યું નહોતું.

“એ પ્રતિજ્ઞાની રાતને તો આજે દસ દસ વર્ષના બહાણું વધી ગયાં હતાં.

અંદાજ હવે વ્યથિત થવા લાગ્યો. તેની આશા પૂર્ણ થવાનું કોઈપણ ચિન્હ તેને દ્રષ્ટિગોચર થતું નહોતું: તેનાથી હવે રહેવાનું નહિ એટલે એક દિવસ હાથ ભેડીને તે ગુરૂની સમક્ષ ઉભો રહ્યો.

“કેમ થું છે ?”, મૌહારામે હસતાં હસતાં પૂછ્યું.

“ગુરૂવર, આપે મને અત્યાર સુધી સર્વોચ્ચ કલાની શિક્ષા આપી છે; છતાંય મને હજી સંતોષ થયો નથી લાગતો.”

“તો તને ક્યારે સંતોષ થાય તેમ છે ?” મૌહારામે પૂછ્યું.

“મારે ‘યૌવન’ જેવી કલા શીખવી છે.”

આ સાંભળીને મૌહારામ થોડીક પણ ચૂપ રહીને બોલ્યા. “વત્સ, તારી વાત સાચી છે : તારી ધન્ય માટે મને ખૂબજ માન છે, પરંતુ ‘યૌવન’ જેવી કલા સાધ્ય કરતાં પહેલાં પૂર્ણ સાધનાની આસ જરૂર છે.”

“પરંતુ ગુરૂજી, દસ વર્ષથી તો હું એ સાધના કરતો આવ્યો છું.”

“હાં, પરંતુ કેવળ ચારિત્રિક દમનજ નહીં, પરંતુ આત્મદમનની સાધના પણ તારે હવે કરવી પડશે.”

“એ મારે કશું છે,”

“તો તું આત્મદમનની યોગ્યતાને લાયક થા. એ સાધનાનો આજ્ઞાથી આરંભ કર.”

આ સાધનાને પણ બીજાં પાંચ વર્ષો વીતી ગયાં. અંદાજ કહણ યોગિક ક્રિયાઓ કરીને આત્મદમનની સાધનામાં આગળ વધી રહ્યો હતો.

પરંતુ હવે તો તેના ધર્મની અવધી આવવા

લાગી હતી.—સતોપની પરાક્રમ્યા આવી ચૂકી હતી. જેમ જેમ દિવસો જવા લાગ્યા તેમ તેમ તે હવે ક્ષુબ્ધ બનતો જતો હતો.

કરોથી એકવાર ગુરૂની સન્મુખ જઈને ઉભો રહ્યો. “ગુરૂવર, આપની આજ્ઞા મુજબ બીજાં પાંચ વર્ષ પણ મેં વીતાવ્યાં. હવે મારી અંતિમ શિક્ષા ક્યારથી શરૂઆત થશે ?”

“વત્સ, આટલો બધો ઉતાવળો મા થા. મારા ગુરૂએ મારી પાસે ત્રીસ વરસ સુધી સાધના કરાવી હતી; ત્યારે જ મને પૂર્ણ કલાનું જ્ઞાન થયું હતું.”

“પરંતુ ગુરૂજી, કોઈપણ જાતની મારી પરીક્ષા લીધા વિના મારો સાધનાની કેટલી સફળતા યદ્ય છે તેની ક્યાંથી ખબર પડે ?”

“વત્સ, એ ખરું છે; પરંતુ તારામાં હવે ધીરજ રહી નથી એટલેજ તું તારા આત્મા ઉપર વિશ્વસ પ્રાપ્ત કરી શકે તેમ મને લાગતું નથી.”

અંદાજ આ સાંભળીને ચૂપ થઈ ગયો. મૌહારામ કરોથી બોલ્યા. “હજી જે એક વરસ તારી સાધના વધુ લંબાવ. એ વર્ષ પછી તારી કૃત્તિ પૂર્ણ થશે.”

(૪)

અંદાજે બીજાં બે વર્ષ સુધી કહણ સાધના નહીં રાખી, આ બે વરસમાં તેની મુખાકૃતિ યશ્વીજ ખીલી ઉઠી. મૌહારામ આ જોઈને હર્ષથી ફૂલી ગયા. પરંતુ હજી એમને પૂરો સંતોષ થયો નહોતો, કેવળ સત્તર વર્ષની સાધનામાં અંદાજ કલાની ઉચ્ચ ઠની સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરવાને યોગ્ય થયો છે કે કેમ તે તેઓ નક્કી કરી શક્યા નહોતા. પરંતુ પ્રિય સિધ્ધાંતી ઉત્કૃષ્ટ લગન અને લાલસા જોઈને તેમને દયા આવતી હતી.

શગણ માસની ચૌદસનો દિવસ હતો. મૌહારામે અંદાજને બોલાવ્યો. અંદાજે આવીને ગુરૂને પ્રણામ કર્યાં, ધીમે ધીમે મૌહારામે વાત રહેવા માંડી. “આવતી કાલે પુનઃમ છે. આવતી કાલે તને સ્વીરપતું ચિત્ર બનાવવાને માટે આપરામાં

કોઇ ખનાવી શકતું નથી તારે તો મારા 'મૌન' નેવે રંગ નેહએ છે પણ તે રંગ મ્હેં પણ ખનાવ્યો નથી. એ રંગ તો મારા ગુરુએ ખનાવેલો છે." એમ કહીને તેણે એક લેપથી ભરેલું પાત્ર આપીને કહ્યું "આમાં એ કુદરતી રંગ છે. તેને કેવી રીતે ખનાવવો તે કોઇ જાણતું નથી, પરંતુ આમાં હજી ધણીયે ચિત્રા ખની શકે એટલો રંગ છે. એ પૂરો થયા પછી કોઇ પણ ચિત્રકાર કદાપિ રમણીના સુકોમળ અધરોમાં તેનો વાસ્તવિક રંગ નહીં લાવી શકે. હું તારી સફળતા માટે ધ્યેય પ્રસન્ન થયો છું અને તેથી આજે આ મારી અમૂલ્ય પુછ-આ કુદરતી રંગનું પાત્ર તને સોંપું છું"

અંદાલે શ્રદ્ધાપૂર્વક મસ્તક નમાવ્યું.

એણે એ પાત્રમાં પીંછી બોળાને રંગ અધરોના એક ખૂણા પર લગાડ્યો અને એ લાગતાંતી સાથે તેનાથી 'આદ' બોલાઇ ગયું.

આખા ચિત્રમાં જાણે નવજીવનનો સંચાર થઈ

ગયો ના હોય તેમ ખની ગયું પેલી યુવનિ પણ આ નેહને આશી બની ગઇ. તેને એ વાતનું આશ્ચર્ય થયું કે પોતે આ ચિત્રમાં દેખાય છે એટલી ખરેખર સુંદર છે !"

ન્યાયે મૌલારામ હસી રહ્યા હતા.

સંધ્યા સુધીમાં ચિત્ર પૂરું થઇ ગયું. અધરોમાંથી રસ ઝરી રહ્યો છે એવું જણાતું હતું. અંદાલ તો તેને દૃઢતાથી વાર સુધી શૂન્ય મનસ્કની માફક નેહ રહ્યો.

મૌલારામને હવે ખાતરી થઇ કે અંદાલની પરીક્ષા આજે પૂરી થઇ ગઇ. આ ચિત્રની સમગ્ર પોતાનું "મૌન" ચિત્ર પણ શીકકું લાગવા લાગ્યું.

પેલી સુંદરીનું મસ્તક એક ખાનુએ ઝૂકેલું હતું. ઉડતા કપડાંથી ઘા વાળની લટોને એણે જમણાં હાથમાં લપેટી લીધી હતી. કાખા હાથે બાકીની લટોને પંખાળી રહી હતી. આખા ચિત્રમાં જાણે આજ સંચાર થઇ ગયો હોતો. એ કાળજીથી આંખો ઝાટી પર રમી રહેલું અવિરત હાસ્ય, ચાંદની સમું ધવલ મુખ વગેરે આખા ચિત્રને ખીલતી કળી સમાન ખનાવી દીધું હતું.

આ નેહને મૌલારામ વિન્ય મગધી દમી રહ્યા હતા.

ખીજે દિવસ ઉગ્યો.

કલાકલામાં અંદાલ પોતાના ચિત્રની સામે બેઠો હતો.

મૌલારામ બોલ્યા "આજ તારી અંતિમ અને સર્વથી કાંઈ પરીક્ષા છે. તૈયાર છે અંદાલ ?"

"હાં ગુરુવર." એણે અડગ નિશ્ચયની માફક જવાબ આપ્યો.

"આજે તારા યોગની-તારા શરીર દમન અને આત્મ દમનની કુપરી પરીક્ષા થવની છે. આ અવસરને માટે તો મ્હેં તને યોગની શિક્ષા આપી હતી. આ પ્રાપ્ત કર્યા સિવાય કોઈ સફળ કલાકાર બની શકતો નથી. જો તું આજે આ છેલ્લી પરીક્ષામાં પાસ થઈ ગયો તો તું જગતનો સર્વશ્રેષ્ઠ

ટ્રો પી કે લ

આગ નિંદગી, અહરમાત, મોટર, વીગેરેના વીમા સ્વીકારે છે. અમારા મોલારી હોલરો, એજન્ટો અને શુભેચ્છાને નૂતન વર્ષાભિનંદન પાઠવાએ છીએ.

૧૯૪૮ ના પ્રગતિના આંકડા

ટ્રાઇલ એસેટ્સ ...	૭૪૪૧૮૮-૦-૦
લાઇફ ફંડ ફીલ્ડર્સ ...	૪૩૪૫૨૯૨ ૦-૦
જનરલ હીપાર્કોન્ટ રીઝર્વ ...	૫૩૦-૦૦-૦-૦
સપ્સદાઈન્ડ કેપીટલ ...	૭૮૪૦૦૦-૦-૦
પેઇડઅપ કેપીટલ...	૫૨૦૯૧૯-૦-૦

ધી ટ્રો પી કે લ ઇન્સ્યુરન્સ
ફાં. લીમીટેડ

૫૭૧/૨, રીડરોડ, અમદાવાદ નં. ૨
ધાન્ય મેનેજર : આર. એસ. એવરી
ટેલીફોન : આફિસ ૨૫૦૪
" : રહેઠાણ ૫૫૫૦

ચિત્રકાર બનીશ અને બારત વર્ષનું નામ ઉત્તર રાખીશ. અને ત્યારે જ મારા આત્માને સતોષ થશે.”

“હું તેવાર છું ચુરુવર.”

“હીક, તો આને માત્ર પીંગા, નીચા અને ગુલાબી રંગ તમારી પાસે રાખો. આને આ કેવળ નથુ રંગોની જ જરૂર છે. આ ત્રણેના મિશ્રણથી આને તારું મિત્ર પૂરું થઈ જશે—એવું મિત્ર કે જેને નોંધી કૂરમાં કૂર માણસ પણ ધીલર થઈ જાય.”

અંદાલ તેવાર થઈ ગયો.

મોઢારામે બારણું ઉઘાડ્યું. પેલી સુંદરી પૂર્વ-વત્ પોતાના ક્ષમાન પર જઈને બેઠી રહી.

“સાવધાન!” મોઢારામે અંદાલને કહ્યું. તેના હસતા મોં તરફ નોંધને તેમણે પેલી યુવતિને સંજો-ધતાં કહ્યું “દેવિ, વક્ષસ્થળ ઉપરથી અંચલપટ હટાવી લો.”

મોઢારામની આંખો અંદાલ પર ચોંટી હતી. એની આંખો કણબરને માટે ચમકી બેઠી. પછી તેણે માથું નીચે નમાવી દીધું અને રંગ મેળવવાના કાર્યમાં મગ્ન થઈ ગયો. આ નોંધને મોઢારામે સતોષને જાસ એવો.

અંદાલે પીંછીમાં રંગ લગાવ્યો. હવે ઉંચે નોંધને એણે પીંછી ચલાવવાની હતી.

એટલે એણે પેલી યુવતિ તરફ આંખો ફેરવી.

“રાખાશ બેટા” મોઢારામ બોલી બેઠા.

પરંતુ અંદાલની ઉંચી થયેલી આંખો નીચી થઈ ચકી નહી, તેના ચારીરમાંથી પરસેવાના ધાણી છૂટ્યાં. હાથ થર થર કંપવા લાગ્યા. પીંછી હાથ-માંથી સરખાને જમીન પર પડી ગઈ તે નિશ્ચેતન બેસી રહ્યો. તેનો જાસ ધમણ વેગે ચાલી રહ્યો હતો.

થોડીક પળ તો ત્યાં તીવ્ર શાંતિ પ્રસરી ગઈ.

“અસ” મોઢારામે કહ્યું. એક કરણ દ્રષ્ટિએ એ ચિત્રને નોંધ લીધા પછી તેમણે પેલી યુવતિને સંજો-ધતાં કહ્યું “નમો દેવી હવે!”

આને પણ આ ‘અંદાલ’ ચિત્ર દિલ્હીના મુ-બીયમમાં નોંધ મળે છે.

પીયૂષ અપલીફ્ટ એસીયર

દેહ ઉપર

સૌંદર્યની કવિતા લખે છે.

સૌંદર્ય અને રૂપનું લાવણ્ય આદ્યારી દરેક રૂપવતી રમણીને યોગ્યની સુઝાલ આકૃતિ આપતું પીયૂષ અપલીફ્ટ એસીયર પસંદ પડી ગયું છે. દેહ ઉપર સૌંદર્યની કવિતા આલેખતું આભૂષણ હવે તો પ્રત્યેક નારીનું આવશ્યક સૌંદર્યવર્ધક સાધન થઈ પડ્યું છે નીચેની જાતોમાંથી એક ઉપર આપની પસંદગી ઉતારો.

મરસરાઈકડ ક્યોલીટી: —

લવલી રા. ૨, ચંડસ્ટર રા. ૨૦ લકઝરી રા. ૩,

રેશમી સાદીન રા. ૩,

રેશમી આદર

સાઈઝ ૧૦૪”x૫૨” ડા. રા. ૧૫) એકના

પીયૂષ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ

રાજા મહેતા સ્ટ્રીટ, અમદાવાદ.

— સ્ટોકીસ્ટ —

કે. સી. બ્રધર્સ

જુમ્મા મસ્જીદ ... અમદાવાદ.

વસંત એન્ડ કંપની

રતનપોળ અને રાયપુર ચંદલા

અંગુલી અમૃતે બરી રે !

નળ ને દમયન્તી સીધાવતા
વન, અજળ ગને છે પ્રકાર રે:
સહેલી મુણને મોરી રે !
બટકીને આમતેજ થાકી જતાં—
મેઠાં વૃક્ષને છાંયડે ત્યાર રે:
સાહેલી—

વનના વાસીને હોયે કયાથી
કહો સ્વપ્ને યે પણ મુખ રે:
સાહેલી—

આથમ્યા બપોર ને સાંજ પડી
લાગી તેમને અતિથય બૂખરે:
સાહેલી—

આહુતિ આપવા જઠરાગ્નિને
તેઓ કરવા લાગ્યા વિચાર રે:
સાહેલી—

નજરે પડ્યું ત્યાં તેમને
એક નહાતું સરખું કાસાર રે:
સાહેલી—

નાચી રહી તેમાં માછલી
એક મનડું થયું પ્રસન્ન રે:
સાહેલી—

ધંધર કૃપાએ ગયું મળી
તેણે માન્યુ પોતાને અન્ન રે:
સાહેલી—

પકડી નળરાજ દમયન્તીને
આપે માછલી, પરન્તુ શું થાય રે:
સાહેલી—

અડકે ન જ્યાં તેના હાથને
ત્યાં પાછી ફરી જળ ભય રે:
સાહેલી—

આપે બરીબરી અંજલિ
પણ ખાલી પાછી થઈ ભય રે:
સાહેલી—

અમૃતે બરી એની અંજલિ,
મૃત માછલી સજ્જન થાય રે:
સાહેલી—

કાપે ચઢ્યો નળરાજ ને
કહે માછલી બધી તું ખાઈ ભય રે:
સાહેલી—

લઈને પ્રતિજ્ઞા દમયન્તી કહે,
નળ માને ન સાચું જરાય રે:
સાહેલી—

એકલપેટી એને માનીને
કરે નળરાજ એ પર કોપરે:
સાહેલી—

અરધે વચ્ચે સૂતી મુઠો
ગયો છોડી એને એ બૂપરે !
સાહેલી—

—જનાદેન પ્રભાસ

સમાજના વાંકે

હું એક ત્યજાલી ગણના છું. મારી જીવન-કથાની સમજણની તમને અમશે? મારું નામ છે સવિતા ને માતિ છે વાળીઆ સોની. મુજ-રાતના વસો મામમાં મારો જન્મ થયો કનો. મારી જન્મદાત્રી માતા મને ૧૦ વર્ષની મૂળને આ ફાની દુનિયાથી અદ્વૈત પદ કે યોગજ સમયમાં મારા પિતાએ ખીજી સો કરી. એ આવનાર સાવધી મા મને આઠી જઈ ખરી? મારા પિતાનું મન - પશુ ઉંચું થયું. મને ક્યાંય ઠેકાણે પાડી દેવાની ઉતાવળ કરી. નગણાને સૌ કોઈ દુઃદે છે-મરીજા ઘેટાં બકરાં પર ઘૂરત દૂરી ફેરવાય છે પણ વાકતા નવે દૂરી ફેરવવાની કોઈ હાથ બોડી રહે છે. 'મરીજા સ્વ-ભાવ એ પાપ છે' એવું ઠેકાણે ખાધા પછી હું સમજી શકી છું અને જીવતા જોખમે હું બહુ જીજી છું કે ધોર આન્દોલન પેદા કર્યા વગર સમાજના જાલીમ અત્યાચારોથી સીએને બચવાની આશા નથી.

માતા મરી જતાં પિતાને પોતાની મરીજા કાચ જેવી પુત્રોની ઝોછી લાગણી હોય છે એવું મને મારા જીવનમાંથી જાણું છે. આખરે જોતલસરમાં સ્વચ્છાતિના એક પુરુષ સાથે મારાં લગનનું ચોક્કું જકાઈ ગયું. આ પુરુષને એક પત્ની હવાત છે પણ તે અતિશય રોગી યદ જગાથી મને મેળવવાની તેણે ઉમેદવારી કરેલી, અને તેમાં તેને સમજતા મળી. મારા પિતાએ કંઈ વળતર લીધી દરી તેની મને ખરાબર ખબર નથી. ૧૨ વર્ષની વયે મને પર-જીવી. પરપયા પહેલાં મેં ચાર ચોપડી જેટલું બહુ લીધું હતું. હું પતિગૃહે ગઈ. યજ્ઞઆતના ત્રણ માસ તો મને જવલક્યાઓ વાંચવા મળ્યા. અને મારા પતિ તરફનું પણ કંઈ કુઝ નહોતું, મારી શોકમ દારૂજ કુઝમાં પડી હતી. તેની હું યોગ્ય સારવાર કરતી હતી. મારા પતિ મને બહુ ભોળ વતા હતા અને હું જ બહુ તેનું દૈવત હોઉંતી! એવો ભાવ બતાવતા હતા. એમ કરતાં કરતાં એક

દિવસ મને કહ્યું "હું પેસા બાગત તમ હાલતમાં છું તે તને ગમે છે? તું તારું પરજું પાછું લઈ આવે તો આપ-બુને ફેટલી બધી છૂટ થાય? તારાથી દરીયે મારું હાલ જુદું થાય એવું તું માને છે? તને હું-મારી સ્થાનવત સમજી છું. મને તારા જેવો બહેલી કાર્યો મળી તેથી હું મને ભાગ્યશાળી માનું છું. આ જુનો સો તો હવે દિવસો બહુ છે તે મરી જતાં ધરમાં આ બધું તારું જ છે ને! હું કમાઈ લાવું તે પણ મારે તો તારાજ કાચમાં આપવાનું ને? આ વખતે તારે મને ટોઠા દેવો જોઈએ: તારા જેવો શાજો સીને મારે વધારે કહેવાનું હોય?"

મારા સિગજમનાં આવાં વાક્યો સ્તબ્ધતાને હું નમ્ર મરી તેની છત્તોને અનુવર્તી હું મારા પિતાને ત્યાંથી રૂ. ૭૦૦)નું મારું પાછું લઈ આવી ને મારા પતિને સોંપ્યું. હવે કકામ તે દગો દે તો મારો કોઈ આધાર નહોતો મારો ખવો કમજો મેં તેને સોંપી દીધો. કિન્તુ સીને પોતાના પતિમાં અવિશ્વાસ હોતો નથી. પતિને સંટકની વેળાએ પોતાનો પ્રાણ આપવા પણ તૈયાર થાય એટલી ઉદારતા હજીય કિન્તુ માણમાં છે. મે પણ તેમાં મારો ધન માન્યો. હું એમને પ્રભુરૂપે જોતી અને તેને મારું જીવનધન માનતી હતી.

જાનો જીવનનાં અવરણ સુખો સ્વમાં જોતી, અને ઉંચી ઉંચી આશાઓના દવાઈ કિંદાઓ હું આપતી હતી. મને સાદિત્ય તરફ પ્રેમ હતો અને તેણે પણ તેવાજ. એટલે જીવનમાં સુખ મળશે એવો મને વિશ્વાસ હતો. ગીગ ત્રણ માસ ચિત્તા. મારો શોકમ જે કોઈ જુરા રોગધો પીડાતો હતો તે હવે તંદુરસ્ત થવા લાગી. જ મહીતામાં તો વગર ઈલાજે તેણે પૂર્ણ આરોગ્ય પ્રાપ્ત કરી લીધું! મારા કરતાં તે વધારે સાન્નિધ્યવતી હતી. અમે જન્મેના સ્નેહની તે શોકમને અંદાજ આપે તે સ્વાભાવિક હતું. પ્રેમ મારે કોણ તલસવું નથી? તેને રૂ

“ એકલી ”

(વહુએ વગોયાં મોટા ખોરડાં—એ રાગ)

એવડા મંદીરમાં હું તો એકલી રે છ,
કેમ કરી મારા દુઃખના દાઢા બાય રે,
કેમ કરી આ લાંબા દિ લેવાય રે,
પરણ્યો હાલ્યો છે વેરણ્ય ચાકરી રે છ
નથી સાસુ કે નથી સસરા છ,
નથી ઘરે જોડાણી કે જોડે એવડા....૧
નથી કેવરાયો ઘરે લાડકો રે છ,
નથી તીખા નણ્ણં કેરા, જોલ રે. એવડા....૨
નથી સાધી કે નથી આળ ધીરે છ,
આંગણે નથી ગાયું કે ગોવાળ રે એવડા....૩
નથી ચંદ્રવા નથી ચાકળા રે છ,
આંગણે નથી વઢોણના વાસ રે એવડા....૪
માથે ગંગા ખોળે છે બાળુડાં રે છ.
એકલો નયો ઉમયાનો ભરતાર એવડા....૫
હૈયે વાદળડી ખોળે વીજળી રે છ,
એકલો નયો આલમાં કાળો એથ રે એવડા....૬
સ્વપ્ને ભાણું હું સેજે સાયજો રે છ,
થે ઘડીમાં હું જખડી બાગો જાઉં રે એવડા....૭
જાલેથી આંમુડાં હૈયે ઉતરે રે છ,
થે ઘડી મારે ખોળલે જોસીને બાય રે એવડા....૮
નાવે ખંધુડો નાવે માવડી રે છ,
નિસાસો આવે એકલીને આધાર એવડા....૯

—કવિ દુલા લાપા “ કાગ ”

અણખીજવન ગમતું હોય તેમાં જોડું શું ? પતિને
તે ધીરે ધીરે આકર્ષવા લાગી અને જોતા રહેતી
મારાપર કારતી આવી હતી તેની હવે એટ બાવતી
હોય એવું અને માલુમ પામું, પણ તેઓ મારો સાથે
લાગતા રહેતા તેથી અને વધારે દુઃખ નહોતું. ‘મારા
પતિના મુખમાં હું મુખી અને એમના દુઃખમાં હું
દુઃખી’ એ મંત્ર હું મારી માતાના ખોળામાં રમતો
હતો ત્યારથી સીખી હતો: પરંતુ હવેથી મારા પતિના
રહેઠતી લાગતો મારો શોક્ય માટે હતો, અને જળમાં
કરવાને તેઓ ઇચ્છતા હોય એવો ભાસ થયો પણ
હું ‘ક્યા જાઉં ? મારું પાડું’ મારા પિતાની પાસે
રહેવા દીધું હોત તો ત્યાં ‘હું’ હકથી વર્ષ જે વર્ષ
રહી આવન. હવે તમે અને આ દિવસ, પણ ગમવા
તૈવાર નહોતા. મારા પતિને કારી નોકરો મેળવવાની
મરજી થઈ અને તે માટે મુંબઈ જવાનું તેને મળ્યું.
અંચો જાનને પણ સાથે જાય ન્યા. મારો શોક્યને
હું “ મોટી બહેન ” કહીને બોલાવતો હતો તેના
તરફથી અને જહુ દુઃખ નહોતું તે તંદુરસ્ત થઈ
જવાથી હવે મારું પેટ મૂકતું કરવાનું
છે, એમ મારા પતિને લાગતું હતું. એટલે
એ રીતે હું તેની નજરમાં વજાગતી થઈ પડી.
મુખ્યત્વે પહોંચ્યા ને પોતે નોકરોએ લાગ્યા તે દર-
મ્યાન મારું પાડું અર્થ ગયું હતું એમને કહ્યા-
તમાં માસિક રૂ ૪૫૦ ની નોકરી મળી. તેમાંથી
રૂ. ૨૦) તો જોગતું’ કાઢી જતું હતું. બાકી ધોળી,
હાથમ, દૂધવાળો, મોટી તેજશ મારા પતિનું ૧૨-
ચુગ્ગ ખર્ચ એ જવાનું રૂ. ૪૫૦માં પૂરું થતું નહિ.
તેથી હું ને મારી શોક્ય કહી પોતે. કરવાનું ?
જનોએ શીરશ વગેરેનું કામ કરી સાંજસુધી ચાર
છ આનાની આવક કરવા લાગી. પણ ટેલમાં તો
માગ પતિને મુંબઈના જોજીશીખી-એરી જવનની
અસર થઈ ગઈ. તેઓ દારૂ અલાવીને દરોજ માર
માર કરતા ઘેર, આવતા અને આવ મને જ ચતુરે
જોતા મારફટ પણ કરવા લાગ્યા હું એ જહુજ થઈ
લેતી. કાગ્ય કે પેટના ખાસ પુરવાનું કયામ રચાવ
નહોતું. તેથી એમને ત્રાસ ભાવે કારણે પણ લાન,
ક્યાં વચર મારો છુટો નહોતો. માણસ નીતિનું

એક પત્નીયું ઉતરે છે એટલે અનુકરે બીજાએ ઉતરતાં વાર લાગતી નથી. સમાજનાં દેવતાંક શ્લાપણકાળ એ કહે છે કે “શ્રીનો ધર્મ છે કે પોતાના પતિને સુખ આપે, તે તેનો પ્રયત્ન છે” વગેરે. પણ આ જમાનામાં હું આ વાતને અશક્ય માનું છું જે વ્યક્તિએ ધર્મ સાથેનો સંબંધ છેકથી છે તેને બહા પણ ન સુધારી શકે. પ્રભુના બહી કૃપા પણ તેનાથી દૂર હોય, એ પણ તેણે જ સાર છે. જે સામાજિક આચારો અત્રે દિ-દુ ઓછાનું હવે કંઈક કરવું નથી તે જ આચારોનો જગપૂર્વક અમારી પાસે સ્વીકાર્યું જોવાય છે. ત્રાસથી ભયે અમે સમસમી ગ્દીએ પણ એક ધર્મવત અને તેમ તે આવા સન્નેજોમાં સાચી શકાતી જ નથી. પ્રેમ પૂજ્યભાવ એ આંતરિક અર્થન છે, બહારનું નહિ. સત્ય તો એ છે કે સમાજના તેમજ દોષકાળના ભયથી, ધરમાથી ઠાડી થકે એવા ભયથી, અને નિરાવશન હોવાના ભયથી જ દિ-દુ ઓ દુષ્કાળ જીવન વ્યતિત કરે છે. પોતાના ભગતજન માટે પ્રભુ પ્રાણ પાથરે છે એવું ગીતાના ગાનરે પણ સ્પષ્ટ કહ્યું છે. ત્યારે તેથી ઉલટું જીવનભર સેવામાં ખડે પગે રહેલી શ્રીની બહુમુલ્ય સેવાની પણ જે દર ન કરી શકે તે પતિમાં પ્રભુની વારના શી રીતે થઈ શકે ! અમે તેવા જીવથી પતિને પણ પ્રભુ વગેરે જે ધર્મનું પલન અમારી પાસે ભયથી કાળવાય છે તે ધર્મ મનુષ્યનો હોઈ શકે નહિ. કાલજ કે તેમાં પશુતાનો કાલ છે સામાજિક નિયમોની સૃષ્ટિ પણ દેશભળ પ્રમાણે ફરતી જોઈએ. આ સત્ય વાત કહેવાથી સમાજના જૂન જુનું છુ કચે.

મારા પતિ દેવલાક કપાનર મિત્રેતી મોજનમાં પક્ષા હોવાથી પગર આવે તે નો કપાકે હાપાળે કરીને ઉઠાવી દે ! અને ધર્મમાં કંઠાસની હોગી તો હાથે સગમતી જુ હોય.

અને કહેતાં ધણી જ કમ આવે છે. પણ શુ કહે નગન સત્ય કહા વગર મારા મનનું સવધન નથી મારા પતિના એકએક ત્રાસ મેં સહન કર્યાં આખરે એમના ત્રાસે શોમા વટાવી ! એટલે કે મને જીવતી તોળેરી નનાવવાની એમને હમ્મજા વધ

આંઝરિયું

મારું આંઝરિયું જોવાયું આજ રે,
રમતાં રાસમાં,
રહી હેમાથી દેવાયું આજ રે,
રમતાં રાસમાં,

મરખી સાહેલી મળી સંચરતો સંગમાં,
સોળ સાજ સજી રાસ રમતાં ઉમંગમાં,
ઉલટ્યો ઉર-વાગર કેં સખી તણો રંગમાં,
ખાધું મનમમતું બૂલીને બાન રે-
રમતાં રાસમાં;
મારું આંઝરિયું....

ધરમાં સાસુજી દે ગાળ સહેવાય ના,
મહેણાં નણંદી મારે ખમી રહેવાય ના
અતરેતો વાતડી કોને કહેવાય ના,
મારું મનડું મૂઝાય, ગધું સાન રે,-
રમતાં રાસમાં;
મારું આંઝરિયું....

સમજતી વાત કહી પ્રેમભર્યા પ્રીનમને,
બહાવમાએ વાત કરો, વાત મારી કંને ધરી,
લાલી દોધું નણું, રાખીને માન રે—

રમતાં રાસમાં,
મારું આંઝરિયું....

રતિસાસ આંખાનેરી

મારી શોકમયી એમનું હાથ નમતું હતું એટલે
મને તે વધારાની અણવા દતા એ તો હું પહેલાં
હાલો ચુકી છું. હવે છેલ્લો ત્રાસ મારા ઉપર વર્તાયો
અને તે આ પ્રમાણે :

તેણે એક ખાતગી ફૂટબોલાનામાં મારા જોશ
કર્યો અને તેમાંથી આવક થાય તેનું અણવું ભરવાની
નેમ રાખી એમને હાથ પીગા જોઈતો હતો, અને
'સીકર' પા. પદો, મ્હા વગેરેનો સાજ સુધી રૂપોલા
ચાર છતો હુમાડો થયો હતો એ બધો ખર્ચ
હું'કા પગારમાં શી રીતે નમાવે ! અને તે માટે જ
મારા શરીરનો નિષ્કૃષ્ટ વેપાર કરવાની એમને યુષ્ઠિ
સુઝ. દરરોજ મપોરના માર વાજે બગજમરીથી તે પોતે
મને ફૂટબોલાનામાં મૂકી આવતા ને પાંચ વાગ્યે
ફૂટબોલાનો માણસ મને ઘેર મૂકી જતો હતો, હું
તેના ત્રાસથી ભારે દમાઈ ગઈ હતી મારું મનજ
બમડી મનું હતું. મારું પોતાનું મને બાન નહોતું
મારી આવી દસા મરી એવો રાખેને મને ખ્યાલ
નહોતો. હું તો પ્રેત જેવી ચર્મ મઠ. આવી રીતનું

કામ મારા માલેક હવે હમેસને માટે મારા પાસે
કરવાવાનો હતો. આઠ દિવસ તો તેની નીચ આઠાતો
અમમ મેં ભવભીત ચર્મને કર્યો. અને નવમે દિવસે
હું ત્યાંથી નાટી છૂટી. કડો, કડો. આવા પતિને
પ્રજુ માનવો કે વિચાર્ય ? મને તેના પતિને પ્રજુ
મનાવનારો દિન-દુસમાજ મને આવો શો હંતર આવે
છે. આ તે કટનો ત્રાસ ! ફેટનો આવાયાર ! જન-
તના સાક્ષીપ સુખ' ચંદ્ર પશુ ધૃષ્ટિત જુલમો ભોળને
રક્તા હોય અને ફોટમાર દેતા હોય એવો મને સાલ
યાવ મેં-ઓઝો સહન કરે છે તે પાપ કરે છે એનું
મને હજી મનું છે. સહન કરવામાં મેં સાર ન
જોયો. હવે ભલે હું વટસી જાઉં કે ભુખે મરી જાઉં
પણ આ સત્તાન પુરુષની જીવની તીમ્નેનો જનવા
તો નુકિત જ જાઉં. બસ મારા હાથમાં આમ સળશી
છે. હું આને ખુલ્લો જાગવો પુરુષમાજ સામે
જાહેર કરું છું તેમનાં એકેએક અપકૃયો હું ઉપાસ
પાઠોશ આનો બહેનો પર ને ને વિતાવે છે
તેની જનમમાજને ખુલ્લો અજુ કરીશ. મારામાં

તમારા આલીશાન મકાનોની સુંદરતા અને

રક્ષણ માટે-આકર્ષક રંગરોગાન

—જરૂરી છે—

ગ્લે ક વી ન નો

જંતુનાશક તત્વોથી
મીઠાત છે.

ભારતીય ડીસ્ટેમ્પર
(પાટિર)

પ્રખ્યાત
અનેડ અને બીનહરીફ
સામીત ચર્મ સુઝો છે.
દરેક કુદરતી રંગોમાં
આજરશર વેપારીઓને ત્યાંથી મળશે
વધુ વિજિતો માટે લખો યા મળો :—
(દરેક સ્થળે એજન્સી નીમવાના છે.)

ગ્લેડવીન પ્રોડક્ટ્સ (ઈન્ડિયા)

જવાહર હાઉસ સામે,
ગાંધીશિલ્પ-અમદાવાદ.

એટલી બધી કુતી બાપી કે કે પુરુષ મ.એ હું
કમરુપે ભેઈ છું. મારું રાજ્ય હોત તો આવા એક
એક પુરુષને ઉછાતી તેલતી કદામાં તળા નાખત!
અને એ કાંઈ એવી સી હોત તો તેના મ એવા જ
આકાશો કાઢી નાખત! મારામાં હવે મામુલી દવાનું
સ્થાન છે જ નહિ.

સુબધથી એમ તેમ હું મારા પિતાને ઘેર
આવી. પતિને ત્યાં તો હવે મારે જનું જ નહોતું.
પરંતુ આવી રીતે બાપી આવેલી ત્યજ્યલી પુત્રીને
આત્માસન આપે એવી ઉદારતા અને સહનના દિન્દુ
માખાપોમાં છે ખરી? નેઓ સુધારા કરવા નીકળ્યા
છે તેઓના ઉપર પણ સમાજના અત્યાચારનાં બૂત
સવારી કરી રહેલ છે. હવે મારા નેવી સીઓનું
સ્થાન કયાં? ગેટને ખાડા પુગવા મટે કેટલીયે બારત
મહિલાઓ વેશ્યાઓનાં સ્થાનમાં સમાઈ રહી છે,
આવી કયા કબી કરનાર સમાજે હાજી મરતું નેધુંએ
કુખી મરતું નેધુંએ ધર્મની દુકાને. રહાવી રહેતા
ધર્મગુણોએ જગલમાં ચાલ્યા જનું નેધુંએ અદિસા
અને સત્યાગ્રહની વાને કરનારાઓએ જીવનગર
નોકરશાહીની શુભામી મળે બાધી લેવી નેધુંએ. શું
નેધુંને તેજો સ્વતંત્રતાની લાંબો કશ છે? ખદખદી
રહેતા સમાજના રાજ કાંઈ કાઠરો નહીં છે?
આવા સમાજને કના કરી નાખતા તારણ પ્રજા
મેદાને પડશે! ખદખર સામાજિક પુનર્વિધાન યવાની
હવે જરૂર છે.

મારાં પિતાજીને મેં બધી વાત કરી તેઓ
ચોક્કસ યવા; છતાં પણ દિન્દુ માખાપને પે ચાહી
ધર્મ હૈયે ચઢી આખ્યા વગર રહી નહિ. અને તેણે
કહ્યું: "બહેન શોડા વખત આવી રહે. પછી હું
જાતે તને મૂકી જઈશ અને તારા વરને પૂરતી
જામામણ આપી જઈશ. શું વીએ? તારું જાગ્ય
લઈ મરું, બાકો એ ઘેર જાગજ કહેવાય છે."

"પણ બાપા! તમેયે હોયે લઈને કુવામાં
પડ્યા તો? એક બેરી જીવતી હતી તેના પર મને
ચા માટે હોમાં? હવે હું દાપુત નેવી કયા જઈ? કયા
વાત કરે તો તેઓનેયે મારા દાપ જીવાય

અને મને કાંઈ માનથી બોલાવતું હોય તે પણ
મારા અનાદર કરે. મને હવે આઠ આનાનું અરીણું
લાવી આપો. મારી બનેતા મઈ છે તે જ મારો
હૈયે ચાલી જઈ" મને વેશ્યા બનાવનાર એ જીવતાન
પતિને ઘેર તો હું નહિ જ જઈ. ચાહે તો મારા
રાઈ રાઈ નેટલા દુકા કરી નાખો. હું માર્દમાં
છૂટી આવી છું. કહેશો તો કુવામાં પરીશ. પણ
ત્યાં જવાનું મને કહેશો નહિ" મેં મારા હાથને
બાર ખાલી કરી નાખ્યો રપજ સંભળાવી દીધું,
મારા પિતાને લાગ્યું કે યોગ નેવી દીકરીને મારે
ઘેર કેમ કરીને રાખવી? હું બાર દિવસ મારા
પિતાને ઘેર રહી. ત્યાંથી અમનાવાડમાં એક મારી
બાલ્ય સખીને ઘેર મઈ. મેં તેની સહાય માગી,
અને કાંઈપણ હેપાયે મને આગળ અખ્યાસ કરવાની
સગવડ કરી આપવાનું મેં તેને કહ્યું.

પ્રજાએ મહેર કરી. મારા હૃદયની વેદનાઓ તે
જીને જાણી. વગરજ બગાડીને ત્યાંની કીમેલ ટ્રેનિંગ
કોલેજમાં મને દાખલ કરાવી દીધી. પછી તો બધાં
કામો વિસારે માડી મેં અખ્યાસમાં ચિત્ત પરાંખ્યું
તથા વર્ષમાં તો પ્રજા કૃપાએ હું કીનીયર પાસ થઈ
મઈ થયું હવે હું મારી પોતાની જાત ઉપર
આધર રાખી નિર્બીહ કરવા નેટલી યોગ્ય થઈ એ
જીને હું અમજીત બાધીવાં આપું છું સરકારી
રેકરરશીપ આપીને હું જાણી હતી તેથી તથા વર્ષ
તેઓની ઇચ્છા મુજબ મારે નોકરી કરવાની હતી.
મને પ્રથમ ધોળકા સરકારી શાળામાં નોકરી મળી.
પગાર રૂ. ૨૫) મળતો હતો. છતાં તેમાં સુખપૂર્વક
મારા નિર્બીહ થતો હતો. સુબધથી નાથી છૂટી
ત્યારે મારા પતિએ મારી કરી શોધખોળ કરી નહોતી.
હું કાલેજમાં જાણી અને હવે નોકરી પણ કરે છું
તેની દોને જાણ થઈ છે, છતાં મને એક પત્ર પણ
લખ્યો નથી. તેનાં હૃદયમાં હજી પ્રજાએ વાસ કર્યો
હોય એવું જણાતું નથી. મને ચાતાતી તે મટે
અવાધિ તેને પરતાવો થતો નથી લાગતો તે તો
એમજ માનતો દરો કે હાથમાંથી થીકાર ન થી મયો
મારું સર્વજ દરીલઈ, મને અત્યાચારો કરી મૂકીને એ
ખાખી પુણે ઉઠે મને નકની નીકમાં ઉતારી દીધો હતો.

પણ પ્રભુએ / મને મતિ સુઝાડી તેથી હિંમત રાખી હું નાશી છૂટી. ને સ્વામ્યથી આ શાન્તિની કણ ભેઈ સડી છું. મારું ગુજરાન હું સખપૂર્વક મેળવી લઈ છું. આગ પિતાની અને પતિની હાથ-રીમથી પ્રભુએ મને છૂટી કરી છે એ હું ધારું તો કામદેવ મારા પતિના કૃપ સામે પગલાં લઈ ચકું. મારું પલ્લું કઈ લીધું ને આખરે મને વેશ્યા બનાવવાના ધધાને પોતાનો કયો આ ગુન્હાએ હું સાબીત કરી બતાવું એમ છે. આવા મુન્હા મારે જરૂર તેને સખત સખ ચાય, અને મારું મારફત હું મારું ભગણપોષણ જુરી રહીને લઈ ચકું એમ છે. પરંતુ એ બાબત ઉપર મેં હવે પારો નાંખી દીધો છે. તેનો ન્યાય ક્યારે જ કરે એવું હું તો ધ્રુવ છું. કર્મનો કાપડો એ સાચો હશે તો તે જરૂર નાંખા જ પારો.

હું જ્યાં નોકરી કરું છું તે જાણના મુખ્ય શિક્ષક બહુ સારા માણસ છે તે ચૌપરી-મજા માતિના છે. તેની ધર્મપત્ની પણ આ જાણમાં શિક્ષણ આપે છે, તેઓ બન્ને-પતિપત્ની મારા પ્રતિ રહેમની નજરથી જોતાં હતાં. એક વખત તેઓએ મારી છવનકયા બાજુના કમરા દર્શાવેલી, મેં જાણું કહ્યું: તેથી ઉભા પંહુ દુઃખી થયાં. મારતર મને ધર્મની બહેન મણી સાથે જ રહેવાનું કહ્યું. મને આશ્વાસન મળ્યું. હું જાણે તો ન રહી પણ બાબુમાં જુડું બર બાંડે લઈને રહી. પૂર્વ જન્મમાં આ મારતર મારા સગાં બાઈ હશે એવું મને લાગ્યું. તેઓ કમ્પતી મારા માટે બારે લાગણી રાખતાં હતાં અને રવાનાવાક તેઓનો વિશ્વાસ કરવામાં કંઈ અનુચિત ન લાગ્યું. તેઓ એક પ્રાનદાન કુટુંબના નબિરા છે, તેમજ મિતભાષી અને સોમ્ય સ્વભાવના છે. થોડા સમય બાદ એમના પત્ની બીમાર પડ્યા-જમણા પમની પાપીનું એક હાલકું ડોલી જવાથી જોપરકન કરાવ્યું. છતાં તેને આરામ થતો નહેતો. હું તેની સારવાર કરતી હતી. હવે હું આ મારા ધર્મભાઈને રસોઈ કરીને જમાડતી હતી. અને એમની સાથે જ રહી. હું એમના પત્નીને "ભાભી" રહીને બોલા-

વતી અને તે મને "સતિભા" રહેતી. ડેસોડ વખત આમ સંયુક્ત કુટુંબની જેમ ચાલ્યું. આ ધર્મબાળુનો મને એટલો બધો વિશ્વાસ આવેલો કે મારા પગાર આવતો તે પણ હું તેના હાથમાં સોંપી દેતી. અને તેનો પગાર આવતો તે મારા હાથમાં આપી દેતા હું તે ગમ ભાભીને સોંપી દેતી. આવો દેવતાઈ રહેલો અને જરૂર રાખતાં હતાં.

હું મારતર જાણલાલની સાથે મુંડું છું એવી મારા પિતાને બખર પાતાં તેણે મને, પોતાને લેવો લેતી. હું મુંડત મજા પણ મને લઈમાં પેસરા લીધી નહિ. મને કહ્યું: "તું વટલી મજા છે જરૂર સહે હું ખાય છે, પીએ છે અને રહે છે, ગામમાં વાતો ચાલે છે. મારાથી જલદાર નીકળાવું નથી. મહાં બતાવવાનું નથી. તું તેઓનાથી જુદી રહે, અથવા તો બીજો ગામ રહીને તોડરી કર. જગત અકલ રાખ, મારે તો પેટ પડેલાં વાંચવાં પરજાવવાં છે તારી બા મરી મજા તેને નહીં તુ જ મરી, મજા હોત તો આને આવો ઘોષા મને બાબત નહિ. દીકરાઓ મહે

ફક્ત જેન માસમાં

શાઈહિન્ડ, ટાઇપરાઈટીંગ, છુકકીપીંગ કેરસ થોન્ડન્સ, રારાડી પાકુનાયું વિ. શીખવા માટે અમદાવાદમાં અસલ જુનામાં જુની, ચહેરકરમાં બને ખાસ કરીને વિદ્યાર્થી બાલકમાં સૌથી શ્રેષ્ઠ સંસ્થા તરીકે માન્ય થયેલ આ એક જ સંસ્થા છે કે જ્યાં છેલ્લા પંદર વર્ષે દરમીયાન ૧૦,૦૦૦ (દસ હજાર) ઉપરાંત વિદ્યાર્થીઓએ લાભ લીધેલ છે. બીજા કોઈપણ જગ્યાએ લાખક થતાં પહેલાં દરેક વિદ્યાર્થી પોતાને કઈ જગ્યાએ ઉત્તમ પ્રકારનું શિક્ષણ મળશે તેની પુરેપુરી તપાસ કરે કે નેથી પાછળથી પરતાવું પડે નહિ.

વધુ વિગત માટે મળો:—

મહેતા કેલેજ ઓફ કૅમર્સ

ગાંધીરાડ, પુવારા સામે, (ત્રીજો માલો) અમદાવાદ

ત્રિન્સીપાલ:—

જોતીલાલ પી. મહેતા, એમ. આર્થ એસ. પી. સી દી. એફ. સી દી. એસ. (લંડન).

મને તેના અને મને તેટલાં છૂટાં કામ કરે પણ દોઢી એક કરે તોય માથાપને મરી જવું જોઈએ. હું કહું છું તે પ્રમાણે તું નહિ કરે તો હું આપણત કરીશ !”

પિતાનું હિંમ અને એકતરફી ભાવણું અભિજ્ઞાને મેં પણ કહેવા માંડ્યું: “પણ માસ્તર તો એક સદાચારી વ્યક્તિ છે. છતાં બહેન મને તે વાતો માથ, અને કઈ નીચત નથી. મારે કામની સાથે વહેવાર કાઢવો નથી, તમને શરમ આવે છે ખરી, પણ ત્યારે કલા-ક્રિયા કે માનને બાધતાં પહેલાં વિચાર ન કર્યો? મારી પાસે વેસ્થાપિત કરાવે તેને શરણે જ હું પડી રહું તેમાં શું તમારી આગર સચવાઈ રહેશે? સમાજ અને લોકજ્ઞાન પડે હિંમ ધરામાં! મને ક્યાંય સુધે રહેવા દેશે કે નહિ? તમે બાલે મને શરણું ન આપશો. મારો પ્રશ્ન છે, જેને કૌ.કાષ્ટ મારે છે તેને એક પક્ષર આશરો આપે છે અને હાંસ આવકનો નથી. હાલથી આગર સચવાતી હોય તો તે મારે ન રહેછો. હું મરી મરું છું એમ સમજ મારું નહાઈ નાંખો.

૦ ગ્રાહકો ૦ મંત્રી ૦ શુભેચ્છકો વી. ને

નુતન અભિનંદન

પાઠવીએ છીએ,

શ્રીપેરોંગ કામ સંતોષકારક અને
દાઇમસર કરી આપવામાં આવશે

મજબૂત આકર્ષક અને લેસ્ટ
કળના મિત્રસ્થર (૧૬) જ્વેલના

ધડિઆળ

ખરીદવાનું

વિશ્વાસનિય સ્થળ

તા. ક. - ગ્રામોદ્ધાર માટે ગામા નીચલ હોલસેલ
તેમજ છુટક મળશે.

ભારતી વાંચક પત્રની

દીકવા ચોટી પાસે, કાણુપુર રોડ, ... અમદાવાદ.

મારી માતા મ્મ તેમ કૃપે મ્મ એમ સમજ લે. જા માટે કુ:ખી દોકરીને વધારે સતાવે છે.” મેં તો ખુબ હૃદયની વરાળ ખાલી કરી પણ પિતાએ એકની એક વાત ચલાવ્યા કરી સમાજની આગર એમના હૈયે ચડી મેડી હતી.

કું ધોળકા પાછી મ્મ અને મારા ધર્મજન-કુ માસ્તરને બધી વાત કહી. તેણે મને કહ્યું: “બહેન! બાપાને સમાજનો કર લાગે છે, આપણા નિર્મળ રત્નકર્મથી કોઈ બંધે નહોતો મને તું જુદો રહે, અમર તારો બીજો જામ ખડતો કરાવી લે, સમાજમાં વધુ કામ એક લાકડોએ ચાલે છે. અસહાય અન્યાયને અપનાવી લેવા માટે આ દીકરીનો સમાજનું હૈયું ખુલ્લું કર્યું છે! માન પતિથી જુદો રહો તે માટે જ તોએ ચુનો કર્યો એવું જુન સમાજના લેખમાં બગાડવું છે. સત્ય, ન્યાય આપવાની તેઓને ધમક નથી. પુરૂષસમાજના સ્વર્ધને આડે આવે એવી વાત તેઓ યા માટે જણે? તું હવે સમજે છે અગાળે છું પ્રમંતા પુસ્તક વાંચજો. આપણે પચાસી-સદમ સ્વરૂપે તો મળીશું જ. સમાજના બંધન તેમજ જન સમાજનો ચિદ્રીસાબોર સ્વભાવ તો તું હવે જણે છે. તારાજ દિતને ખાતર હું તો કહું છું” આખરે કું તપાસી નીકળીને સુરત આવી દૈવયોગે મળેલા કાષ્ટ મેળધથી વિખુટી પડતાં મને જલ્દ વચ્ચે લાગ્યું બાપા અદેખા-દાદિ દેવના કંઠાર રૂપ સમાજને કું ચાપ ન આપું તો શું કરું? કુ:ખીને ગદત આપવાના ધર્મ સમાજ યા માટે સમજે? જાણો જણોને કું મારું જીવતી ચર્મ તેથી મુંઝવણમાં બેઠેલો મારો જાલીન પતિ હવે મને ચતુ રૂપે લેખે છે. મારાં આ બવાદરમાં કોઈ અત્વી મળેલા સુખમાં પણ તે પથરો નાખવાનો પોતાનો ધર્મ સમજે છે પિતાને ત્યાં મારો આશરો નથી. કું અહીં એકલી રહું છું. અનેક વિચારો કરી કરીને આખરે સહન કરવાની વૃત્ત મારામાંથી જતી રહી છે મને ક્યાંય સુખ નથી. પ.એતર પતિએ દગો દોધા, મારું પલ્લુ પછું મેળવતી વેળા તેણે જેટલી મારી ખુશામત કરી હતી તેટલી જ પાછળથી ધોળકો દોધો છે. પ્રશ્ન એ વિશ્વાસપાત ન લાખે એવી આ

દુઃખી હૃદયની પ્રાર્થના છે. મરું હવે પ્રભુ સિવાય
અન્ય આ જગતમાં કાઈજ નથી. હું મરું કે છત્રુ
કાને મારી શોક થવાનો !

આવા કેટલાંયે સંકટોથી આને અમારો ઓસ-
માજ પીઠાય છે. નૈતિક બળના અભાવે બહેનોનાં
હૃદય કાચર થઈ ગયાં છે, સામાજિક અપમારોમાં પણ
ચોરોરથી આવો જ અવાજ આવે છે જેમકે ‘અમુક
સ્ત્રી નાશો મઠ અમુક સ્ત્રીને મલાલીઓ ઉપાડી
ગયા અને બેઠાણ કરી, અમુક સ્ત્રી વેચ્યા થઈ, અમુક
બાળકોને છોડીને દારૂ વેચી, અમુક સ્ત્રીના પતિએ
ખોજી સ્ત્રી રાખી તેથી પહેલોની દુર્વિશા થઈ, અમુક
સ્ત્રીને સત્તાન નહિ થવાથી પ્રુષ્ઠે ખોળે વિવાદ
કર્યો, કામને તેનો પતિ મારકૂદ કરે છે, મરમાં જોધી
ગમે છે, કાઈ સ્ત્રીને રસ્તે જતાં અન્ય કાઈ નજારી
જાય છે, કાઈ ભૂખે મરે છે, કાઈ બાળવપર્માં જ
વિધવા થાય છે, કાઈ સ્ત્રી શેઝથી પીઠાય છે, કાઈ
સ્ત્રીના પેટ ફાટીએ જ આવતરે છે. કાઈ સ્ત્રીને
‘કસુવાવડો થાય છે.’ આવી દરેક ભારતિય સ્ત્રીસમા-
જની છે. બહેનોને મારે તો એકજ સદેશો છે કે
તેઓ કદાપિ પણ સામાજિક અત્યાચાર સહન ન
કરે, ઓસમાજની પરાધીનતા આને સાક્ષી રહી છે.
સી કરતાં વિધવા બહેનોની દુર્વિશા અધિક છે. તેઓ
સાક્ષુ અને નેક નેહાણીના કટુ અવહાર સહી સકતી
નથી ત્યારે રામકૌરવો નીકળી પડે છે; પરંતુ સ્વા-

વધ્યની ન હોવાથી કુષા ક્ષાતિ માટે વેસ્ત્રાવૃત્તિ
સિવાય અન્ય ઉપાય તેઓને નથી સૂચિતો. સમા-
જન યુગ્મો દિન-દુલ ગતીને સન્માન અતાવવાને
અર્થે નીચ ગર્ભમાં જ નાખે એવા છે. આને લગ-
સમ ૫૦ વર્ષ થયાં સમાજસુધારાની કૌશલ્ય થઈ ગઈ
છે પણ તેનું ફળ કયું ? દુરાચાર અને અલ્પજ્ઞતાનાં
વાવઝોડાઓએ મળીને આઠા મહેરોને ઉભેલી
નાખ્યા છે. તેમાંય નારી જીવનની પરવશતા તો
વર્ણવાય તેવી નથી કેવળ ગુલામ, રમવાનો પૂતળો
કે, મુઝિયમ, જેનું તેઓનું જીવન છે હમણે આપા-
ચારો, દુરાચારો આને સ્ત્રીઓ પર થઈ રહ્યા છે
ખરેખર, ગુલામીમાં પડેલાંઓ જ આવું સહન કરે
છે આજના યુગમાં પ્રુષ્ઠ ખોળાને ગામસિક અને
આત્મિક ગુલામ છે. ત્યારે સ્ત્રી બિચારી જીરોગ્યોએ
ગુલામ છે. દયાજનક રિપૂત એવી છે કે જીવન
ઝેલે રું ! તેનું પણ અમારી બહેનોને લાગ નથી.
કેટલીક શાધન સંપન્ન બહેનોએ સ્ત્રી જીવણી
લીધી છે, તેઓ પણ કમલાગ્યે પોતાની છુદ્ધિ
સરસાઈ કરવામાં ગુલામ થઈ છે. સમાજનો સત્તક
બહેનોનાં દુઃખોનો સદેશો ‘કમંધી’ તેઓનાં હાને પડે
એ તો નેહી, દુઃખો રીડા છે તેઓ જ અન્યનાં
દુઃખોની વેદના બાધી થઈ. રોડાનરકે હવે કાઈ
સાક્ષગવાનું નથી. ગમેતાં જાણેર સ્ત્રીમંડળો સ્થા-
પવાની જરૂર છે. સામાજિક બંધ અંતિ જરૂરનું છે. હ

અમારે ત્યાં મેથીલેટક સ્પીરીટ, નવા સ્ટલ
તથા સ્થેર પાર્ટસ મળશે.

તથા

પેટ્રોમેકસો અને તેનું દરેક પ્રકારનું ગેર-ટીથી
કામ કરી આપવામાં આવે છે

જયંતિલાલ વિ. સ્વામીનારાયણ

કુવારા પાસે, ગંધીરાડ, અમદાવાદ.

હવે જ્યાં ત્યાં ફરે છું. અનિશ્ચય ત્રાસ સહીને માણસ
મરણીયુ થાય છે. તેને પછી કંઈ આશાઓ કે
ઈચ્છાઓ હોતી નથી. તે તો જીવન ઉપરજ આવીરહે
છે. અતિથય લખ્યુંથી આગતો લેકા થાય એ દેખીતુ
જ છે. હું હવે મારો બહેનોની રિયનિ નિહાળતો ગમેગમે
રખું છું. મેં જેને કંઈ જોયું છે હું કહી સુગી. વિચાર
વગરનાં અધીરી માણસોને મારું કથન કેવળ બકવાદ
જેવું લાગશે, એ દેખીતું છે; છતાં મારી સગીઆબે
જોયેલું હું જાહેર કરી વમર રહી ચકતી નથી
સમાજમાં હવે હું જીવતી રહીશ ત્યાં સુધી બાકી
વાતાવરણ ફેલાવતી રહીશ. ભારતની તરફ પ્રગ્નને
હું આ બગવામાં લગવા માટે આમ તથા કરીશ
જાનાના-ભુના લોખંડી કાપડાઓના આજના યુગમાં
પણ અમલ કરી ઓછવનને નિરતેજ કરી મુકનાર
સમાજની સદાતુમ્યુતિની આશા રાખવી હવે બચત
છે. કોઈ કહેશે કે “ઓજો તો ધરને ટાંકે બધે
ફરી રીતે સુખી છે” તેને મારે કહેવું જોઈએ કે
જન્મતમાં આજ હાલોને ભુજો. ઓજો, જેવર કેવા
કેવા જીતિમાં મુજર છે તેની નોંધ કરો. મુજામીમાં
ખરું સુખ નથી. આપ જાણે કે પોતાની મીઠકત
હોમની, તેમ પોતાની પુત્રીને છુડા લાભે પણ ૫૨-
જુવની દે છે. નાની-અછાન અવરયામાં પણ સાસ-
રાના ત્રાસમાં બાળકોને સોપી દે છે પુરુષ ધારે
તો કાઠી મુકે, મુજો માર મારે, દોરના જેટલું કામ
કરાવે અને બુખેયે મારે. છતાં બિચારી જીવનથી
અધેકા જોઈ દિલ્લખા મહું સહી શે છે: કંઈ
છુંટા ગળે ઉતારી જાય છે. કેટલીયે બિચારીઓ
માનસિક ચિન્તાઓનાં ભોગે કુપદોગથી પીડાઈને
મૃત્યુનું શરણું લે છે કોઈ અતિ મુઠાવડના લીધે
રોગી અને કમીસ જેવી બની જાય છે. કંઈ નહિ-
જામોતો હવે દિશા સજાડે છે ભારતની તરફ પ્રગ્ન
જાગશે અને સામાજિક પુનર્વિધાન કરશે. મારે
કોઈની સદાતુમ્યુતિ નથી જોઈતી. નિશ્ચય સ્મૃતિની
મને પરવા નથી. મારી બહેનોને જાણવા માટે હવે
હું જાગરા કરીશ. જસ જોજ મારું મંતવ્ય

લક્ષ્મીબેન

નૂતન વર્ષાભિનંદન

ગત

વર્ષમાં આપે અમારા પ્રત્યે જે સહકાર
આપ્યો છે તે બદલ અમે આપનો
આભાર માનીએ છીએ અને વધુ
સહકારની વાંચના ઇચ્છીએ છીએ.

સંસ્થાપક:-

- ૧ મસીનકટ : કાળી કપરી
- ૨ ધંધુકાનું મોળીયું
- ૩ મેગલોરી નળીયા
- ૪ સીમેન્ટની જળાઓ

મેમ્બર્સ:-

- ૧ કળી સુનાના સીલબધ કપા
- ૨ કળી સુનાની થેલીઓ
- ૩ સીમેન્ટ ટાઈલ્સ
- ૪ સાજોળ
- ૫ કંકરનો કોશ સુનો
- ૬ પોસેનો સુનો
- ૭ હંટ વાગની લાલ ઇંટ

દરેક જાતની લાદી તથા કાંકરાનો
કોશ સુનો

તેમજ

બીજીએ લગતા તમામ સામાન માટે મળે .
કોન્ટ્રાક્ટરોની તેમજ મીથોની તથા ગ્રાહકોની
પુરતી સગવડતાથી હુમારી પોતાની મોટર
લોગીઓથી માલ સંધાય કરવામાં આવે છે.
તેમજ ટ્રાન્સપોર્ટના કામકાજ અમે
કરીએ છીએ.

કેશવલાલ એન. શાહ

રીલીફ રોડ, ધનાસ્તારની પોળના નાકે
અમદાવાદ.

ગૃહિણીઓની હડતાળ

લે : છાયાલાલ માનસિંગ કામદાર

પાર્વતીએને પોતાના ઘેર બોધાવેલ સલાથી પાડોસમાં સનસનાદી ફેલાઈ રહી હતી. મંધારામની ચાલીના એક બ્લોકમાં વીણા રહેવા આવી ત્યારથી મુશ્કેલી ઉપરિચિત થઈ હતી. વીણા બેંગી, પાતળા સોટા જેવી યુવતી હતી. તેના ચહેરા શીકા હતો. તે વાળને જોળતી નહોતી.

તે મકાનમાં રહેનાર શ્રીવર્ગ તે તેને જોઈને કપાઈ ગયો હતો. તે માથે ઓઢતી નહોતી, કાચની બંગડીઓ પહેરતી નહિ તથા કપાળમાં ચાંદવો કરતી નહોતી. તે હાથે કંતિય કપડાં પહેરતી હોત તે પણ શ્રીઓને તેના પ્રત્યે માન ઉપજત. વીણાના મનથી મંધારામની ચાલીમાં રહેનારાઓ શુધામગીરીમાં જરૂર કાચેલ સામાન્ય મગતરા હતાં. જે કંતિ આવી રહી હતી તેનાથી પોતાનો નાથ થવાની તે રાહ જોઈ રહ્યા હતા. તે વખતે તે વીણાનું જીવનકાર્ય ખાસ ઈર્ષ્ય નહોતું. તેના પક્ષના શ્વાનિક અધિકારીઓ તેનાથી નારાજ થયા હતા. તેને સોપેલા ઉચ્ચ કાર્યમાં તેણે પ્રમાણિકપણ પર ભાર મૂક્યો હતો અને તેમાં ગોટાળો કર્યો હતો તેથી સત્યની અપૂર્ણતા પર ચિંતન કરવાને તેને આરામ લેવાની ફરજ પાડવામાં આવી હતી. પણ તે લોકો વીણાને પૂરી જોળખતા નહોતા. જે સમયે દેશને ચૂસી લેવામાં આવતે હોય, આમ જનતા દુઃખમાં સમજાવી હોય અને મૂડીવાદી વધારે શ્રીમત બનતા હોય ત્યારે આરામ કેવો ! તેથી તેણે મંધારામની ચાલીના ધાટીઓને ચિદ્વજ્ર આપવાનો વર્ગ બોધ્યો. આ વર્ગમાં તેણે વર્ગ વિચરતા પ્રતીક તરીકે મૂળાક્ષરો શીખવવાનું શરૂ કર્યું આ બધું ધાટીઓ માટે તદ્દન નવું હતું તેથી બ્યારે તેઓ હડતાળના 'હ' સુધી પહોંચ્યા ત્યારે તેઓએ હડતાળ પાડી.

સમજવો જોઈએ. ધાટીની સંસ્થા મુખ્ય માટે વિચિત્ર પ્રકારની છે. તેઓ રનાગિરિના કિનારા પરથી આવતા પુરુષ નોકરો છે દુબળા, શ્યામ, ઓછું પોપણ પામેલ આ લોકો બહુજ ઓછા પગારથી ગમે તે પ્રકારનું કાર્ય કરે છે. મંધારામની ચાલીમાં રહેતા હુકે પગારવાળા મધ્યમ વર્ગની પ્રતિષ્ઠા રૂપ ગણે છે. જરા આચરદાર ગણાવું હોય તો તમારે ધાટી રાખો જ છૂટકો. પાર્વતી એનને ત્યાં બે ધાટી હતા.

જેમ મધપૂડામાં રાણી માખ હોય છે તેવા પાર્વતી એન ચાલીમાં ગણાતા. તે ચાર ચોરડીના બ્લોકમાં રહેતા હતા. મુખ્ય ચોરડામાં લીલા મધ્યમ જડેલ સોફા તથા બે પુરશીઓ પડી રહેતી. ચોરડાની વચ્ચે, વચ્ચે કાચ જડેલ એક ટેબલ રહેતું તેના પર પીતળની ફૂલદાનીમાં કાર્ગર્જનાં સુકાઈ ગયેલ ફૂલો પડ્યાં રહેતાં આ ફૂલો પાર્વતી એનના પતિએ તેમનાં લગ્ન દિવસે ખરીદ કર્યાં હતાં.

• પાર્વતી એન શ્યામ તથા સ્થુળ શરીરવાળાં હતાં. પગનીપેની પર વજન મૂકીને તે ચાલતા હતા. તેમને

મંધારામની ચાલીના ધાટીઓની હડતાલને અર્થ સમજવા માટે પહેલાં તે આપણે 'ધાટી' નો અર્થ

ફાદ હતી, તે માધામાં સુગંધી એરેડિયું નાખીને વાળ ઝાળતા હતા. માન તેમની ગરદન કદી દેખાતી નહિ કેમકે તે પાવર્તી બેનના ખભામાં ઉંડી દટાઈ ગઈ હતી.

હડતાલના પહેલ વહેલા ખખર પાવર્તી બેનને મળ્યા. તેણે તે ખખરને મહત્વ આપ્યું નહિ. તેમણે પોતાના ઘાડીઓને બોલાવીને બે તેઓ ધાંટીના સંઘમાં ભળવાની ધૂંટતા કરે તો તેમને તરતજ રખસદ આપવાની ધમકી આપી.

તેના પતિ બેંકમાં ઉચ્ચ દરજ્જાના કારકુન હતા તેણે તેની સાથે દલીલ કરી કે 'નોકરોને તમે ધમકાવતા તે દિવસો આલ્યા ગયા છે. તમે જાણો છો કે અમેરિકામાં—'

'અમેરિકામાં શુ થાય છે તે જાણવાની મારે પડી નથી. મારી નસોમાં કાઠિયાવાડી લોહી વહે છે. આ મધારામની આલી છે. મારા નોકરો તરફથી હું ઉદ્દતાઈભર્યું વર્તન ચલાવી લઈશ નહિ' આમ બોલી પાવર્તી બેને પોતાની પાંચ શીટની કાપા ટટાર કરી. પછી પતિ કેંઈ ન બોલતાં તે જરા ટાલ પડ્યા.

'તમે ખાત્રી રાખજો કે તમને વખતસર બોજન મળ્યા કરશે. કચરાપટ્ટી જેવી હોટેલમાં હું મારા પતિને જમવા જવા લઈશ નહિ.'

હડતાલની ધમકીથી ઉપસ્થિત થયેલ પરિસ્થિતિનો વિચાર કરવા પાવર્તી બેને બોલાવેલ સહાનુ

આગલા દિવસે મધારામની આલીમાં ખૂબ ઉત્કેશ દેવાઈ રહ્યો હતો. સીડી પર પસાર થતાં ગૃહિણીઓ એક બીજાના કાનમાં ઘુસપુસ કરી રહી હતી. બ્યારે તેઓએ વીણાને જોઈ ત્યારે તેમનાં મોઢાં ચમક્યાં, ખભા ઉંચાં કર્યાં તથા સાડીઓને સંકેતી લીધી.

સહાનુ દિવસે પાવર્તી બેને સોફા તથા ખુરશીને બીંત બરાબર મૂકી દીધા. તેણે જમીન પર શેતરંજીઓ પથરાવી હતી. વચ્ચે મમરા, સેવ તથા ચટણી મૂકાવ્યાં હતાં. આમંત્રિત સ્ત્રીઓ અંદર આવી નાસ્તો જોઈને તેમની આંખોમાં ચમક આવી. તેઓ ત્યાં પહોંચી વાળીને બેઠી, અને મુકીમાં મરમરા લઈને મોઢું ફાડી તેમાં ઝોરવા લાગી. પછી એક આંગળી વડે ચટણી લઈ મરમરા સાથે તે ચાટવા લાગી બારીમાંથી ફેરિયાનો અવાજ સંભળતો હતો 'આલુ લો, આલુ ! મીઠા મધ જેવા આલુ !'

પાવર્તી બેને ખૂબ પાડી 'રામા, રામા' કેંઈ પણ જવાબ ન મળતા તે અંદર ગયા.

થોડીવાર પછી પ્રાયમસને પપ્પ મારવાનો અવાજ સંભળાયો. પછી પરસેવાથી રેખાંત્ર થયેલ પાવર્તી બેન આવ્યાં. તેના હાથમાં પીસળની 'ટ્રે' હતી અને તેમાં જાડા સફેદ કાચના પ્યાલા હતા. આ પ્યાલામાંથી ટોળાઈને રકાખીમાં પડ્યો હતો. પાવર્તી બેને ટ્રેને સાદરી પર મૂકી પોતે પાછળ તકિયો મૂકીને બેઠાં. તેના આસ માતો નહોતો.

જયુપિટર જનરલ ઇન્સ્યોરન્સ કું. લી.

તેના માનવંતા પોલીસી હોલ્ડર, એજન્ટો, પેટ્રોલ, શેર હોલ્ડરો તથા કાર્યકર્તાઓને

નુ ત ન વ પા ભિ નં દ યા ઠ વે છે.

ખાડીયા ચાર રસ્તા : : અ મ દા વા દ

• થોડા મમરા મોઢામાં મુકતાં તેણે કહ્યું 'મારા રામે ચાલ્યો ગયો છે' શ્રીઓખે પોતાના ચાના કપ ઉપાડી રકાબીમાં ચા રેડી પીવાની શરૂઆત કરી.

થોડા સમય સુધી તો માત્ર હેઠના બચકારા ચાની રકાબીને ઠારવાનો અવાજ સેવ મરમરા અમળવાનો અવાજ તથા નાક છીંકવાનો અવાજ સંભળાયા પછી ચા નાસ્તાને એક બાજુ ધેલી દઈને પાનની તાસકે ત્યાં મુકવામાં આવી. મહિલાઓએ પોતાના કાર્યની શરૂઆત કરી.

પાર્વતી બેને પ્રારંભ કર્યો. રચાનિકે રાજકામ કાર્યકરનો તેણે જે અવાજ સાંભળ્યો હતો તેવા અવાજથી તેણે કહ્યું. 'જહેનો, ધાટીના દડતાલથી ઉપરિથત ચયેલ અશક્ય પરિસ્થિતિનો વિચાર કરવા આપણે એકત્ર થયાં છીએ. તેઓની માગણી. અકવાડિક રત્ન, પગારમાં વધારો તથા આઠ કલાકના કામની છે. આપણે તે ચલાવી લઈશું?' ઉરેરાટમાં પાર્વતી બેનની સાડી ખલાપરથી નીચે સરી, ગઇ અને તેની છાતી કાઢ મહાન લબ્ધ પર્વત જેવી દેખાવા લાગી.

કાંતાબેન બોલ્યા, 'અમારી નસોમાં જ્યાં મુધી કાઠિયાવાડી લોહીનું એક પણુ જિંદુ છે ત્યાં મુધી તો નહિ.'

માલતી બેન કહ્યું 'આ જીવનમાં કદી નહિ.' સરસ્વતી બેન કહ્યું 'સાબાસ! આપણે હાથે કામ કરવું પડે તો શું થઇ ગયું?'

શાંતાબેન બોલ્યા 'ત્રાજવા પાડેય વડવાણની વાણિયણ કામથી કદી કરી હોય તેમ સાંભળ્યું છે ખરું?'

પોતાના નિવાસ સ્થાનનું અપમાન થયું તેમ ગણી નાક છીંકવાનું છોડી દઇ માલતીબેન બોલ્યા. 'અમે જુનાગઢના રાણકદેવીના વંશને ઓએ.'

સત્તર વર્ષની ઉંમરના ગાંધીબેન આંખોમાં આંસુ સહિત બોલ્યા 'પણ, પાર્વતીબેન, મારા પતિ કહે છે કે જો રામે ચાલ્યો જશે તો હું તને તારા પિયેર જવા દઈશ નહિ મને ત્રણ માસ પછી મુલાવડ આવવાની છે.'

'શું તમને જવા નહિ દે? જહેનો, તમે આવી, પાત કદી સાંભળી છે? આ બધું તમારા નવા રીતરીવાજોને આભારી છે. મારી ઉંમર ૫૧ વર્ષની થઇ છે. પણ તે દરમિયાન પોરબંદરી વૈધ્યવના પહેલા બોળાના બાળકનો જન્મ પિયેર સિવાય બીજો કયાંય થવાનું મેં સાંભળ્યું નથી. ગાંધીબેન, તમારા શ્રીમાન પતિને કહી દે જો કે હું તમને તરત પિયેર મોકલવા તમારી માતા કસ્તુરીબેન ઉપર પત્ર લખું છું.'

'પણ તે કહે છે કે આપણી પાસે પુષ્ટક પૈસો છે તો આપણે ધાટીને શા માટે વધારે પગાર ન આપવો? બજાર ભાવ બહુ મોંઘા થઇ ગયા છે. તે કહે છે કે ધાટી તેનાં કુટુંબનું ભરણ પોષણ શી રીતે કરી શકે?'

'બાણલાઇને બજાર નથી કે આ પ્રશ્ન પૈસાનો નથી. આ તો આખર તથા સિદ્ધાંતનો પ્રશ્ન છે. આપણે ધમકીઓને વશ થઇ જવું?'

'શું તે આપણા નાક કપાવા માગે છે?'

'જેની નસોમાં કાઠિયાવાડી લોહી વહેતું હશે તેવો કાંઇપણ સિદ્ધાંતમા બાંધે જોડ કરશે' ગાંધીબેન કહેતા હતા. 'પણ તે ...'

પાર્વતીબેન કહ્યું 'તેની વાત મારા પર છોડી દો. હું તેને બધું સમજાવી દઈશ.'

માલતીબેન કહ્યું 'તમારા પતિને કહેજો કે મારે પાંચ બાળકોની સંભાળ રાખવી છે છતાં હું ધમકીને વશ નહિ થાઉં'

'પણ જેટલું બહુ વિચારસીલ છે.' સરસ્વતી બેન, તમે મારા પતિ વિશે ખૂબ જાણતા હો તેમ દેખાય છે.'

'લાભી, તમે જાણો છો કે તે મારા પતિના કાકાના દીકરા થાય છે. મારે તો તેની લાજ કાઢવી પડે છે મેં તેનું મોંઘું પણ જોયું નથી.'

'લાજ કાઢોને તમે કેવી છાની રીતે જુઓ છો તેની મને ખબર છે' તમારા જેટલું સાથે તમે ચા પીશોને? જેટલું તમને પાન ખનાવી આપશે માલતી બેનનાં નસકોરાં ટુકડી જતાં હતાં'

‘ભાભી, તમારે આમ ન બોલવું જોઈએ. જે-
છને મારા હાથની આ પસંદ પડતી હોય તો તેમાં
મારા હોય છે !’

માલતી બેનની આંખો ગુસ્સાથી નીકળી પડતી
હતી ‘તમારી આ બનાવવાનું તમારા પતિજ માટે
રાખ્યોને, બીજાના પતિઓને ન બોલાવતા હો તો સારું’

સરસ્વતી બેને રમાલ લઈને માલતી બેન પાસે
પાંચરૈયા. ‘ભાભી, તમારી આંખો ખઠાર નીકળી પડે
તેની સંજ્ઞા રાખોને.’

અવાજ હવે કાન ફાટી નાખે તેવી સ્થિતિએ
પહોંચ્યો હતો. બૂમાબૂમ તથા સામસામા આક્ષેપો
થતા હતા, જેમ સરસ્વતી બેન વધારે મોટેથી બોલતા
તેમ માલતી બેનનો અવાજ પણ મોટો થતો ગયો.
બારીમાંથી આંધ્રુ વેચનારનો અવાજ સંજ્ઞાતો
‘આંધ્રુ લો, આંધ્રુ ! ખાટા મીઠા આંધ્રુ લો !’

આખરે પાવંતી બેન વચ્ચે પડ્યાં ! બહેનો,
આ કટોકટીનો સમય છે. અંગત કહાવા માટેનો
સમય નથી. આપણે કાચ કરવાનું છે, વીણા સોમ-

વાર ચોપાટી પર ઘાટીઓનું સરખસ લઈ જવાની છે.
મારી પાસે એક યોજના છે,’

પાવંતી બેને શ્રીઓને નજીક બોલાવી, પછી
ધીમે ગળુગળુટ તથા અથડવના ઉદ્ગારો શરૂ થયા.
સારા બાંધાની શ્રીઓના યુગ પર તેજ છવાઈ રહ્યું.

સરખસના દિવસે ઘાટીઓ વહેલા બેગા થયા.
તેઓએ વાગમાં તેજ નાખીને પરિયાં પાડ્યાં હતાં.
કેટલકે ચડી તથા ધોતિયાં તથા કુરતાં પહેર્યાં હતાં.
તેઓ વીણાની આસપાસ ઠેલે વળ્યા. શું થઈ રહ્યું
છે તેની તેમને ખબર નહોતી પણ પરિણામે વીણાએ
તેમને વધારે પગાર મેળવી આપવાનું વચન આપ્યું
હતું. સરખસના ખચર ફેલાઈ ગયા હતા અને સર-
ખસમાં એ દાવાને પોડાડના ઘાટીઓ પણ બેગા
થયા હતા.

પહેલાં તો તેઓ બબ્બેની લાઇનમાં આલતા હતા,
પછી બન્ને ગળુપતિનું સરખસ પાદ આબ્મ હોય
તેમ તેઓ નાચતા નાચતા ચાલવા લાગ્યા અને

નૂ ત ન વ ર્ષા મિ નં દ ન

શ્રીઓના તમામ રોગો માટે
ગિંઝા ફાર્મસીની હાથી છાપ

સુંદરી સંજીવની

અકસીર છે.

શ્રીઓના પ્રદર, અનિયમીત અટકાવ, અટકાવ સમયે પીડા, કેડમાં દુઃખાવો કસુવાવડ થવી,
ગર્ભાશયના રોગો, અશક્તિ સુવાવડના રોગો વિગેરે તમામ નાબૂદ કરી શક્તિ આપે છે.

દરેક જગ્યાએ દવાવાળા વેંચે છે

ગિંઝા ફાર્મસી લી. ગિંઝા (ગુજરાત)

સ્ટોકીસ્ટ:-પારેખ મેડીકલ સ્ટોર્સ, ગાંધી રોડ, અમદાવાદ.

‘હિન્દીલાખ ઝીંદાગીદ’ ઘાટી સંઘ અમર રહે’ની ખુશો મોટેથી પાડવા લાગ્યા.

વીણા મોખરે આલતી હતી, તેની પાછળ ‘મંધારામ ઘાટી કામગાર સંઘ’ શબ્દો લખેલ મોટો પ્લેકર્ડ લંબને એ ઘાટી આલતા હતા.

સરખસ ચોપાટી પાસે પહોંચતાં અવાજ વધવા લાગ્યો. લોકો બારીમાંથી બેઠા લાગ્યા. અવર જવ-રતો વ્યવહાર ચરકી ગયો અને કૂટપાથ પર રખડતા ઘાટીઓ તેમાં ભેળાયા.

આખરે તેઓની નજર ચોપાટી પડી. વીણાએ પોતાના વિજયને અંગે દેહલતાને ટકાર કરી. અહીં આ તે જૂલમનો ભોગ થઈ પડેલા, કમગણેલાઓ અમલ લાવણી આપશે. તેમને બળવો કરવા ઉશ્કેરશે તથા તેમનામાં નવી હિંમત તથા આશા રેડશે.

અચાનક તે અટકી ગઈ. સરખસતે અંધારો લાગ્યો હોય તેમ અટકી ગયું કારણ કે ચોપાટીની ખુલ્લી રેતીને બદલે માણસોનો મોટો ધસારો દેખાતો હતો. ટોળાની વચ્ચે લાકડાના જૂના બોખા પર પાઈંતી બેન ઉઠાઈ હતી, તેના હાથ અપીલ માટે લાંબા કર્યા હતા. તેની પાછળ ‘સ્વીધર કામગાર સંઘ’ના પ્લેકર્ડ લંબને મંધારામની આંધીથી ગૃહિણીઓ ઉભી હતી.

પાઈંતી બેનનો અવાજ સાંભળી શકતો હતો ‘લાકડાઓ અને બહેનો અમારો ગૃહિણીઓનો વિચાર કરજો. અમે સમાજના વગર પૈસાના ગુલામો છીએ, અમે આખો દિવસ રસોઈ કરીએ છીએ કામ કરીએ

અને ધૂસખોરો કરીએ છીએ, બદલામાં અમને કરો પગાર મળતો નથી. અમારા કામના કલાકો ચોક્કસ નથી. રજા અમને મળતી નથી. અમારા નોકરો આટલા જાણ રાકે છે. અમે ‘નોક આઉટ’ કરી શકતા નથી. લાકડાઓ અને બહેનો અમે વિરોધ ઉઠાવીએ છીએ. અમે રાહત માગીએ છીએ. અમે બેરોી શુદ્ધાથી વંધારે સમય સહન કરવાનાં નથી એકતો પતિની શુદ્ધાથી અને હવે, લાકડાઓ અને બહેનો, ઘાટીની શુદ્ધાથી.’

હરેક વાકરે પાઈંતી બેનનો અવાજ ઉંચો થતો જતો હતો અને ટોણું ખુબ મોટેથી અવાજ કરતું હતું. ચોપાટીની સભામાં અગાઉ આંધું કદી બન્યું ન હતું. વર્તમાન પત્રોએ પોતાના બળર પત્રીઓ તથા ફેશિ-આફરોને ત્યાં મોકલ્યા હતા. બેજ અને પુરી પેકેટો, વેચવાવાળા પણ પાઈંતી બેન પામે આવી ધીપણ કરવામાં સામેલ થયા.

‘અમે હવે શુદ્ધામ રહીશું નહિ’

‘અમને પગાર આપો’

‘અમને રજાના દિવસો આપો’

‘અમારા કામના ચોક્કસ કલાકો નક્કી કરો’

‘હિન્દીલાખ ઝીંદાગીદ’

‘સ્વીધર કામગાર સંઘ ઝીંદાગીદ’

પાઈંતી બેને લાપણ આણ કરતાં કહ્યું ‘શ્રી થયું તે શું છે તે તમે જાણો છો ? જે બાળકો રડે અને આપણી ઉધ બોવરાવે તેમને રાખવા, માપણીથી લાખનમાં ઉભું રહેવું. નળની ચકલીમાંથી પાણી ભરવું. પરિતને બાળકોને તથા સાસુને રાજી રાખ્યા અને હવે બાપી રહ્યું છે તે ઘાટીને માથે ચપ્પવો’ આ શબ્દોની શું અસર થાય છે તે બેન તે અટક્યા.

‘એક શ્રી આ બધું શી રીતે સહન કરે છે તેની તમને કહવના આવે છે ? એક વાઈં માટે-અને એક મહિના માટે પુરુષોને શ્રીઓનું કામ કરવા દો અને તેઓ તે કેવી રીતે કરે છે તે અમે જોઈએ. આપણે ત્યાં મિલના કામદારોના, ઘાટીઓના, બધાના સંઘો છે-હવે હું ગૃહિણી સેવાની માગણી કરું છું.’

મુખર્ષીની ગૃહિણીઓ! હું તમને અમારા સંઘમાં જોડવાની અપીલ કરું છું. 'સંપ ત્યાં જય' અને હતાલ પાડીશું, અને કામ કરવાની ના પાડીશું- અને ઘાટી રાખવાની ના પાડીશું. મુખર્ષીની ગૃહિણીઓ, જરા મજાનુત મનની બને તથા એકત્ર થાઓ. 'હવે પાર્વતી બેનને પોતાના અવાજનો, ફેટાઆફરોનો તથા રોળાનો મદ ચડ્યો હતો તેની પાછળની સ્ત્રીઓ ધન કરકાવતી 'દનિકલાય ઝીલા-બાદ' ના ક્ષેત્રો ઉચ્ચારતા હતા, ટાળું વધતું જતું હતું.

વીણા તો સલા પાસે ગઈ પલ્લુ નહિ. પોતે બાજુ હારી ગઈ છે તે જાણવા પુરતું તેનામાં રાજ-કીય ટકાપલ્લુ હતું. ઘાટીઓ પશુ આ સમજી ગયા હતા. કેમકે તેઓ સરી જના સાગ્યા, તેમાંના ધણી-ખરા તો પાર્વતી બેનની આસપાસ એકત્ર થયેલ રોળામાં ભળી ગયા.

મધારામ ચાલીની ગૃહિણીઓ પોતાથી સાથે બેન્ડ લાવી હતી. પાર્વતી બેનનું લાપલ્લુ પૂરું થતાં બેન્ડે 'મેરી જનન, મેરી જનન' વગાડવાનું શરૂ કર્યું.

ત્યારે પાર્વતી બેન વિગળી ચઢીને ધેર પાછા આવ્યા ત્યારે જોડું થઈ ગયું હતું. તેના પતિ આતુરતાથી તેની રાહ જોઈ રહ્યા હતા 'અત્યાર સુધી ક્યાં હતા ? કેમ જોડું થયું ? તે જવાબ ન આપતાં સોફા પર બેસી અને ચોરેથી બોલ્યા. 'મને એક કપ ચા તોઈએ છે.' થોડા સમય સુધી મોન જવાઈ રહ્યું. પછી પડખેનાં ઝોરડામાં પ્રાયમસને પંપ મારવાનો અનાજ સાંભળતાં તે-આરામથી આડા પડ્યા, બગાસું આહુ અને સતોલ પૂર્વક સિંકત કરીને પતિને કહ્યું 'અને કાઠિયાવાડી સ્ત્રીઓ...

તેજ રાત્રે વીણા મોધારામની ચાલી છોડી ગઈ. સીડી પર બીજી સ્ત્રીઓની પાસેથી પસાર થતાં બીજી સ્ત્રીઓએ જોયું કે, તેણી માથે ઝોડાયું હતું, અને કપાળમાં ચાંદલો હતો. તેઓ કહે છે કે તે સિંકિડા થઈ છે.

સ્વતંત્ર ભારતની અજોડ અને

અકસીર એક જ બનાવટ

સરકારે આજ્ઞા

દરેક આખરકાર વેપારી તથા દલાવાળાને ત્યાંથી મળી ગયો.

વધુ વિગત માટે પત્રવ્યવહાર કરો :-

—ગામ ગામ એજન્ટો જોઈએ છ—

મુસલમાન પ્રત્યે હિન્દુનો અંતિયિધર્મ

લેખક : અ'બાસાલ નૃ. શાહ.

પાત્રોનો પરિચય

વિક્રમાદિત્ય : મહારાણા સંત્રામસિંહનો પુત્ર એટલે મેવાડના મહારાણા

અહાદુરશાહ : ગુજરાતનો બાદશાહ : ચાંદખાં—બહાદુરશાહનો ભાઈ

[સાંજને વખતે મહારાણા વિક્રમાદિત્ય અને ચાંદખાં રાજભવનની વાટિકામાં બમણ કરી રહેલા છે]

ચાંદખાં—કેટલો સુંદર છે દેશ આપનો, મહારાણા ! આસમાનની ભેડે વાતો કરતા ઊંચા ઊંચા પહાડ, ક્લક્કસ વ્વાવાજ કરતાં અને છબ્બમિયાં કરતાં નાચતાં-ફૂલતાં પાણીનાં ઝરણાં, સમુદ્રની સાથે હોડ કરતાં તળાવો, બેદિસ્તના બગીચાઓનેય મહાત કરતા ખાગ, ઘાઘાં જંગલો કેટલું કુંડું અને શું ન કુંડું ? કુદરતે જાણે છૂટે દાથે પોતાની તમામ દોલત અહીંજ પાથરી દીધી છે ! અહીંનું સવાર, હરરોજ ગીત ગાતું આવે છે અને સાંજ હમદોનાં સર છેડી જાય છે ; તથા અહીં મળતી રાત તો નરી રહતવી સેજ ખિજાવી દે છે. એટલે તો સારી દુનિયા લાલચની નજરે અહીં તમારા દેશ તરફ વુએ છે. હિંદની જમિન પર એટલે તો લૂટારૂઓ તરી પડ્યા છે !

વિક્રમ—ચાંદખાં ; ખરી વાત તો એ છે કે માનવીએ પ્રકૃતિના ઐશ્વર્યનો ઉપભોગ કરતાં જાણવું જોઈએ, નહિકે એક ખીજનું લોહી પીવાની તરસ દાખવવી જોઈએ ! એ તો માની જેમ ગરીબ કે અમીર સૌને પોતાની છાતી ઉપર રાખે છે. ચાહજહાં સાહેબ ! માણસનામાં સ્વાર્થ રૂપી રાક્ષસ એક ખીજનાં ગળાં રહેંસવાનું કુકૃત્ય સુઝાડે છે.

ચાંદખાં—આપ બરાબર કહો છો, મહારાણા ! અમારામાં એક એવી બાબત છે કે, અમે ખાતા નથી અને ખાવા દેતા નથી. એવું જોઈએ કે

અમે ખાઈએ અને અમારા ભાઈ પણ સાથે ખાય, દુનિયા એવી નિષ્કુર આજે બની ગઈ છે કે, પોતે ખાય ખરા, પણ સારી દુનિયાને બધે મારવા ઇચ્છે છે ! હાથી ઉપર સ્વાર થઈ બહાર નીકળતી વખતે ખીજઓને પણ તમે ચગડવા ઇચ્છે છે, એટલુંજ નહિ પણ પોતાની મોટાછની મન આવે ત્યાં સુધી ત્રાસ આપવા આહ છે.

વિક્રમ—મનુષ્યતાનું આ કેવું વિચિત્ર અધઃપતન છે ! આપનાજ ભાઈ ગુજરાતના બાદશાહ છે. તેથી તેમને સતોષ નથી; એમને છે આપના લોહીની પ્યાસ ! લાખને લાખનું લોહી પીવાની આ પિપાસા જોઈને એમ થઈ આવે છે કે, સારી સંજોનો નાથ થઈ જાય તો કેવું સારું !

[એક સામંત આવે છે અને મહારાણાને અભિવાદન કરે છે.]

વિક્રમ—શી હકીકત છે ?

સામંત—ગુજરાતના બાદશાહનો ફત આબો છે.

વિક્રમ—ગુજરાતના બાદશાહનો ફત ! ઠીક, અહીં આવવા દે !

(સામંતનું પ્રસ્થાન)

ચાંદખાં—લો ત્યારે, મારે માટે એટલામાં પપગામ પછુ આવી પહોંચ્યો !

વિક્રમ—શેનો પપગામ ?

ચાંદખા—મોતનો પવગમ !

(દૂતનો પ્રવેશ)

વિક્રમ—કહો; શું છે ?

દૂત—(પત્ર આપીને) બાદશાહે આ હુકમ આપના ઉપર મોકલ્યો છે !

વિક્રમ—શાવો; શું લખ્યું છે તે જોઈ ? ચાંદખાજી, આપજ એ પત્ર વાંચો !

(પત્ર ચાંદખાને આપે છે)

ચાંદખા—(પત્ર વાંચે છે) -

“ મહારાણા સાહેબ !

નમસ્તે ! આપે યુગ્મરાતના એક વિદોહીને રક્ષણ આપ્યું છે; એ આદમી અમારે સંબંધી છે, છતાં હાનિકારક છે. આપ એને મારે હવાલે કરી દેશો; છતાં આપ સંબંધને લઈને એને અમારે હવાલે નહિ કરો. તે મારે નિરુપાયે મેવાડ ઉપર ચક્રાવ કરવી પડશે.

આપનો બહાદુરશાહ.

[મહારાણામાં શરમેા સ્પષ્ટ પણે વર્તાય છે; એ વિચારમાં પડી જાય છે.]

ચાંદખા—(ક્રોધ દબાવીને) કીક...હું વિન્દોહી છું ! મહારાણા, આપ શા માટે ટ્રિકર કરો છો ? મારા માટે ક્રાધજ આદત વેચાતી લેવાની જરૂર નથી. મને જવા દો !

વિક્રમ—કર્પા ? મરવાને માટે ? એમ કેમ થઈ શકે ? મેવાડમાં આજ સુધી એવું બન્યુંજ નથી સ્વર્ પશિમમાં જાવે જાગે, પણ મેવાડ પોતાની ઇજ્જત નહિ જાળવે !

ચાંદખા—એ હું જાણું છું, મહારાણા ! પરંતુ એકની જિન્દગી માટે મુલકને મુલક બચાવ કરવા પડે એવું પગલું નહિ લેવું જોઈએ ! મને આપ અનુમતિ આપો; એટલે હું અહીંથી ચાલ્યો જાવું !

વિક્રમ—હરગિઝ નહિ ! હું હાથે કરીને આપને મોતના મોંમાં થી રીતે ધકેલી શકું ?

ચાંદખા—શું મોત મને ઊઠનાર છે ખરું ? ત્યારે

એક દિવસ મોત આવનારજ છે, તે તે નહિજ આવે તેમાં હરકત પણે શી છે ? અને તેમાં જાણને હાથે મોત મળે, ત્યારે એમાં વિશેષ આનંદ આવશે !

વિક્રમ—હું આપને એ વિશેષ આનંદ નહિ લેવા દઉં ! જે મેવાડમાં આજ્યો તે મેવાડનો ધર્મગયો જાયો ! આજથી આપની ઇજ્જત સારા મેવાડની ઇજ્જત છે ! આપની જિન્દગી સારા મેવાડની જિન્દગી છે ! મારા દોસ્ત ! દોસ્તી સુખના દિવસોમાં હાથમાં હાથ રાખી હસવા અને નાચવા ફૂલવાજ માટે નથી, વિપતિ વખતે એક બીજાના દુઃખને પોતાનું બનાવવામાંજ કિંમત છે-અર્થ છે. દૂત, તમે જાઓ ! બાદશાહને કહો દેખે કે, એમનો હુકમ નહિ માનતાં મને ધણા ખેદ થાય છે !

(દૂતનું પ્રસ્થાન)

ચાંદખા—એક મુસલમાનને માટે આટલો બધો ઝગો ?

વિક્રમ...શું કહ્યું ? મુસલમાનને માટે ? શું મુસલમાન ઇન્સાન નથી ? જાનિ અને ધર્મના નામ ઉપર મનુષ્યતાના દક્ષા ન કરે !

ચાંદખા—મહારાણા ! આપના ખ્યાલ ખૂબ પાટ અને જાયા છે; પરંતુ આ કિંમતી ખ્યાલોને તમામ રજપૂતો પસંદ કરે ખરા ? એક મુસલમાનની ખાતર લગ્નદોહિ-દુઓનાં ઘનાં ખૂન પસંદ કરવા ગોઝ છે; ખરું ?

વિક્રમ—આપ પણ મુસલમાન છો અને બહાદુરશાહ પણ મુસલમાન છે. તે પછી એક મુસલમાન બીજા મુસલમાનનું ખૂન શા માટે કરે છે ? વાસ્તવિક અર્થમાં ધર્મની ધર્મ સાથે લાગણ ક્રાધ પણ યુગમાં ઘણજ નથી; દુમેશાં એકનો સ્વાર્થ પોષતાં બીજે પોતાનો સ્વાર્થ પોષતાં લોકોના એ દતિદાસ છે. આપણે બંને જો ત્રિશા બનીને રહી શકીએ છીએ, તે મારે હિન્દુ ધર્મ અને આપનો મુસલમાન ધર્મ અંદરે અંદર લાઈ-લાઈની જેમ હાથમાં હાથ

રાખી શા માટે સાથે ન રહી શકે ?
પાંદખાં...લેડિન આપના મનહબને ફેલાવવાનો જે
ધરદો છે તે...

વેદમ—આ કેવી વાત કરો છો ? મનહબ !
મનહબ તો મનુષ્યના હૃદયનો પ્રકાશ છે અને
એને આપણે મનહબ સમજવો જોઈએ ! જેઓ
મનહબનું નામ લઈને તલવાર ઉઘોડે છે, એ
દુનિયાને ફગા દે છે; ધર્મનું એ જાળવરેલું
અપમાન કરે છે, સાચો વીર તો એજ છે કે
જેના હૃદયમાં ધર્મને નામે ઝગડો નથી. ખરે
રખૂત તો એજ છે કે જે હિન્દુઓ કે મુસ-
લમાનોના નામથી ન્યાય-અન્યાય માટે આંધરી
ન પડે ! એ તો ન્યાયનો દિગ્માપતી હશે, અને
આઝાદી માટે દિવાનો બનશે ! એને અત્યાચારી
હિન્દુ કરતાં ઈમાનદાર મુસલમાન વધારે પસંદ
હશે. એ અત્યાચારી મુસલમાનનો એટલો દુશ્મન
હશે, એટલેજ એ જેઠામાન તથા વિશ્વાસવાતી
હિન્દુનો પણ હશે !

પાંદખાં—આપની વાતો મને નવી નવી લાગે છે !

મ—નવી નવી ? અમારે અહીં આની કશીજ
નવીનતા નથી. ઇતિહાસના આગલાં પાનો આપ
ઉઘલાવી જુઓ. મહારાણા સંત્રામસિંહજીએ
દિલ્હીના બાદશાહ હયાહીમ લોદીને કેટલીયે વાર
યુદ્ધમાં હાર આપી છે; છતાં જ્યારે લોદી વંશ
ઉપર આક્રમણ આવી પડી, ત્યારે એજ સંત્રા-
મસિંહજીએ એજ હયાહીમ લોદીના પુત્ર મહમ્મદ
લોદીને સાથ આપ્યો છે, એને માટે જાળર
સાથે લડાઈ કબૂલી લીધી, મેવાતના બાદશાહ
હસનખાં પણ બચાના અંતે સીકરીની લડાઈમાં
એમના સહાયક હતા. શું કોઈ એમ કહી
શકશે કે, મુહમ્મદખાં અને હસનખાં બંને
મુસલમાન નહોતા ? શું જાળર મુસલમાન
નહોતા ? તો પછી એઓ એક બીજા સાથે શા
માટે લડ્યા ? રાજા શિવાજીય પણ હિન્દુ હોવા
છતાં સાંગાજીને હેતરી જાળરને સાથ આપ્યો
હતો અને રાજપૂતો વિરુદ્ધ તલવાર ઉપાડી
હતી, મારા લાઇ, હું આપને ફરીથી કહું છું
કે, અને એ તદ્દન સાચી વાત છે કે, મનહબ

અંદર અંદર કદી લડતો નથી; એ તો કેટલીક
વ્યક્તિઓના સ્વાર્થના લડે છે અને લડાવે છે.
ગરીબ અને ઇમાનદાર આદમી-હિન્દુ હો કે
મુસલમાન-હમેશાં પોતાના પડોસિઓની સાથે
હળીમળીને રહેવાનુંજ પસંદ કરે છે !

પાંદખાં—આપનું કહેવું તદ્દન સાચું છે રાણાજી !
હિન્દુ કે મુસલમાન બંને હિન્દુસ્તાની છે અને
હિન્દુસ્તાની તરીકેજ રહેવાના છે, બંનેને એક
બીજાને સાથેજ રહેવાનું છે. પરંતુ મુસલમાન
કેટર છે તથા ખૂબ સક્રિય, દિલ્લા છે.

વેદમ—નહિ, આ વાત પણ ખોટી છે ! માલવાના
બાદશાહ મહમ્મદશા હવે મહારાણા કુંભાજી છ
માસ સુધી ગિરફતાર કરીને રાખ્યા હતા,
પરંતુ એજ મહમ્મદશાહે દિલ્હીના બાદશાહની
ચિરદ જઈને કુંભાજીને મદદ આપી હતી, એને
માટે એમના બન સુધીનું જોખમ એમણે વહોર્યું
હતું. એ વખતે જો ફગા દીધો હોત તો તેનું
વેર વસૂલ થાત નહિ શું ? ઇતિહાસ પુકારી
પુકારીને કહે છે કે, એ લડાઈ છતવામાં કુંભાજી
કરતાં ધણે મોટા લાભ મહમ્મદશાહને પોતાને
થવાનો હતો. એ મુસલમાનોમાં કેટલી ઉદારતા
હતી ! વાસ્તવમાં મનુષ્યતા કે પશુતા પર કોઈ
પણ ધર્મ કે નીતિનો અધિકાર નથી. કેટલાક
માણસોના ગુણદોષોને કામની તાકાતથી મદદ
લેવામાં આવે છે એ એક જાળરેલું જૂથ
છે. એવે અવસરે એને એ કામના લેડી બને
તરીકે સમજતા નથી એટલે એને શુધારવાનો
અવકાશ પણ એમને મળતો નથી. ચાલો, એ
વાત જ્યાં દો. હવે તો આપણે જે લડાઈ રાજગી
હાલવાનીજ છે એનો વિચાર કરીશું. અત્યાચારીઓના પકારને ઝીલવામાં મેવાડે કદી પાછી
પાની કરી નથી અને કરનાર પણ નથી !
આને પણ એજ પ્રાચીન અતિચિધર્મ સામે
આવીને ખડો થયો છે અને તેનીજ સાથે તેને
રણધર્મનું પણ પાલન કરવાનું છે.*

(બંનેનું પ્રશ્નધાન)

* " રક્ષાબંધન " નાટક હિન્દુ-મુસ્લિમ એક-
તાનું પ્રતીક છે; એમાંથી ઉપરનો પ્રવેશ ઉતારવામાં
આવેલો છે.

(અનુસંધાન પાત્ર ૮)

ઉત્કેરાઈ ગય એ સંતમાં કાંઈજ કામનું નહિ. મી. આરબ, આજે શરતમાંથી ઘોડી પાછી ખેંચી લો.”

અશ્વપાળ અને હું ઘોડી પાસે ગયા. એને મોટે રીતે હનું. અમિ કાટકાટ થતી હતી, અને ઘડી ઘડી તે પગ પછાડતી હતી. અશ્વપાળે તમેલા આગળ લીલા ચકનો પરદો નાખી દીધો. પોતાના ગજવામાંથી સાકરના બે કકડા કાઢ્યા, અને મોઢેથી જાત-જાતના અવાજ કરતો તે ઘોડી પાસે ગયો. એના મોંમાં સાકર મૂકીને એણે એનું નાક પંખાળ્યું. થાળમાં ગલીપચી કરી અને એને સાંત પાડી. પછી તો હું એની પાસે ગય. એની ડેકે બાકી પડી અને અમે બે જણે બહુ ગેલ કરી, પછી અશ્વપાળે એની આંખે અધારી પહેરાવી અને બહુ ગાડું હેત કરીને પંખાળી. પંદર મિનિટમાં આ સૌ જાની ગયું. પડાની બહાર બે મોડીદાર બેસાડીને અશ્વપાળ મને સાથે લાકને બહાર આવ્યો. ઘોડી આટલી સાંત થઈ જશે એ ખ્યાલ મોંઘને પલ્લ ન હતો.

ઘોડીના માલિક તથા મી. આરબ બંન્નસામાં ગયા હતા. હજુ એમની વચ્ચે ચર્ચા ચાલતી હતી. માલિક બહુજ ઉત્કેરાયેલા હતા. એ બોલ્યા.

“મારે તમારી ‘મહારાણી’નું કાંઈજ કામ નથી. એ બહુ અપશુકનિયાળ ઘોડી છે. આજે વરસ દિવસથી મેં તે વેચાતી લીધી છે. ત્યારથી મારા એક પલ્લ ઘોડા શરતમાં ખેલેલા નથી આવ્યા આ તમારો અશ્વપાળ એમાં વખાણ કર્યા કરે છે. લાઈ લે. અથવા તું એ ઘોડી વેચાતી. હું તને હમણાંજ વેચી દઉં છું. મારે એ જાનવર ન લેઈએ.”

“શેકજી, મારી શીલને મરકરી દેરા છે ? આનું જાનવર મારા નસીબમાં ક્યાંથી ! અને હું એટલા રૂપિયા ક્યાંથી લાવું ?”

મી. આરબને શેકનાં વર્તનથી થયું મારું લાગ્યું હતું. એમણે કહ્યું. “શેક સાહેબ, હું તો ઘોડાને કાળજી રહી. ન્યાં મુઠી હું એ પધો કરું છું ત્યાં મુઠી મારાથી કોઈ પલ્લ જાનવરની માલિકી નહિ લેવાય, પણ તમે અમારે કાંઈ પલ્લ નિર્લેખ કરા નહિ. બધાં જાનવાને આપણે ફરી વાતો કરીશું.”

એ વાત કહીને શેક ત્યાંથી ચાલ્યા ગયા.

અશ્વપાળે મી. આરબને કહ્યું કે ઘોડી તદ્દન સાંત થઈ ગઈ છે, તેમના માન્યામાં તે આનું તો નહિ પલ્લ પછી બધી વિગતો પૂઝી. મારી સામે લેઈને એ બોલ્યા.

“છાકરી, ઘોડી તારી સાથે બહુ દળા મઈ લાગે છે બોલ આજે તેને દોઢાંચે કે નહિ ?”

“જરૂર દોઢાંચે. એ એની સાચી દોઢ આજે જતાવશે. હું કંઈ આ શરતની બધી વાતો જાણતી નથી પણ સવારના ખનાવથી તો એને ઉઠેલા લાલ થયે એમ મને લાગે છે. એને દોઢરા મોકલો ત્યારે હું એને વિદાયગીરી આપીશ.”

અશ્વપાળને કહીને હું તરત રોથન તરફ પાછી ફરી. કદાચ બાપાજી સામાજીગીઆરની ગાડીમાં આવે તો મારે તેમને રોથને આવશ્યર આપવો લેઈએ. વચમાં હું ઘરે જઈ આવી બાને કહી આવી કે બાપાજી કદાચ સીધા શરતના મેદાનમાં પલ્લ જાય. મટે અમારી વાટ ન લીતાં, બાપાજી સવારે આવ્યા નહિ તેથી બધાનાં મોં ઉતરી ગયાં હતાં.

હું વખતસર રોથને પહોંચી. મોટાભાઈ ઉનયાં. તેમનું મોં હમુદસ થઈ રહ્યું હતું. ઉતરીને તરતજ મને બેટી પડ્યા, અને મારા હાથમાં એક મોટું પરજાડિયું મૂક્યું. તે બોલીને લેઈ છું તો તેમાંથી પ્રથમ ખનામનો એક હજાર રૂપિયાનો એક તેમજ પ્રથમ ખનામનું પ્રમાણપત્ર તેમજ ચાર હજાર રૂપિયે ચિત્ર વેચાતું લેવાની માગણી કરનારા કલાસપ્રદ સ્થાનના પ્રમુખનો પત્ર હતો.

મે મોટાભાઈને સવારની બધી વાત કહી. એ સાંજથી એઓ તરતજ મેદાન તરફ ચાલ્યા, અને હું પલ્લ સાથેજ ગઈ, અમે અશ્વપાળને મળ્યા, અને એ અમને ‘મહારાણી’ પાસે લઈ ગયા. અમને લેઈને ‘મહારાણી’ પુવાં પુવાં થઈ ગઈ, અને વળી પાછી ઉત્કેરાતી હોય એમ લાગ્યું. મેં હાથ ફેરવ્યો. મોટાભાઈએ દોઢ પંખાળ્યા. પલ્લ મોડે ઉઠ્યું કરીને એ પગ પછાડવા મંડી. મોટાભાઈ મેંચિયી

કાંઈ કાંઈ અવાજો કર્યા, અને ચિત્રને ઇનામ મળ્યાની વાતો કરી, પણ એને કાંઈજ જ'પ ન હતો. અમે ત્રણ જણ ત્યાંથી નીકળી ગયા, અને મી. આરજને બ'ગલે ગયા. ત્યાં મી. આરજ ઘોડીના માલિક સાથે વાતોમાં શેકાયેલા હતા.

“હું હમણાંજ ઘોડી પાસે જઈ આવ્યો. હજી એ રાંત નથી. હું એનો આજે નથીજ દોડાવવાનો.” માલિકે કહ્યું.

“તમે મારું માનો. આજે એને દોડવા દો. અનુભવ તો મળશે.”

“ના. ના, જો તમારે એને દોડાવવીજ હોય તો પહેલાં વેચી નાખો. મેં એના રૂ. ૫૦૦૦ આપ્યા છે. અત્યાર સુધી મને બીજી એટલીજ રકમ એના ખર્ચ પેટે થઈ છે. પણ હું તો અસહ કિંમતના રૂ. ૫૦૦૦ મજે તો વેચી દેવા તૈયાર છું.”

મી. આરજે મોટાભાઈને જોયા. અશ્વપાજે એમની એળખાણ કરાવી અને કહ્યું કે ‘મહારાણી’નાં ચિત્રને ઇનામ મળ્યું છે. માલિકને પણ આ વાતમાં રસ પડ્યો. એમણે બધી હકીકત પૂછી અને મોટા ભાઈનો ચાંદ તેમજ ચિત્ર ખરીદવાનો કાગળ જોયો. મોટાભાઈને ધન્યવાદ આપીને એ તો પાછા મી. આરજ સાથે વાતમાં પડેલાયા. મી. આરજે કહ્યું.

“જો ‘મહારાણી’ને વેચી નાખવાનો તમારો નિર્ણય એકસ હોય તો હું મારા મિત્રને ટેલીફોન કરું. પણ કરાર થઈ જાય તો પણ ખરીદનારની ઇચ્છા હોય તો આજે તમારે નામેજ તે શરતમાં દોડાવવાની તમારે રજા આપવી પડશે.”

માલિકે તે કબુલ્યું. મોટાભાઈ આ વાત સાંભળતા હતા, તે એકદમ આગળ આવ્યા અને બોલ્યા.

“હું ‘મહારાણી’ વેચાતી લાઇશ. દયો આ એક હજારનો એક તથા ચાર હજારે ચિત્ર ખરીદવાનો પત્ર. હું તમારે નામે ફેરવી આપીશ.”

ધરમાં તો દાણાનો કણ નહોતો તેને વિચાર મોટાભાઈને નહોતો.

આ સાંભળી અને સૌ આશ્ચર્યમાં ડૂબી ગયા. મી. આરજે કહ્યું કે ‘શરતોના ઘોડાઓ રાખવાનું કામ ગરીબોનું’ નથી, પણ મોટાભાઈની બહુજ આજીવ જોડેને છેવટે વેચાણ ખત થયું. અને ‘મહારાણી’ને શરતમાં દોડાવવાનું પણ નહોતું થયું.

શું થશે! ‘મહારાણી’ ઘોડી ચક્રશે! રાંત પડશે! એને કાંઈક થશે! એવા વિચારો મારા મનમાં ખૂબ આવતા હતા. મોટાભાઈ તો રાંત હતા. એ તો ‘મહારાણી’ની પાસેજ વાતો કર્યા કરતા હતા. પરંતુ જાહેરમાં જતજતની વાતો ચાલતી હતી, અને લોકોમાં છુટથી જોવાનું હતું કે આજે ‘મહારાણી’ને જતની જરીયે આરા નથી.

શરત એટલે ઘોડાઓની-તેમની દોડની-વગેરેજ વાતો નહિ, પણ શરત એટલે પૈસાનો જુગાર પણ ખરો. શરતનાં મેદાનની આસપાસ ઘોડાના સાચા શોખીનો તો હજારમાંથી પાંચ પણ નહિ. નવસો પંચાણું તો કયો ઘોડો પહેલો આવશે તે ઉપર પૈસાનો જુગાર ખેલવાવાળા. આમાંના કેટલાએક તો પૈસા પાત્ર હોય. એમને તો સો રૂપિયા આવે તો પણ ઠીક અને જા્ય તો પણ કાંઈ નહિ. પણ ઘણાએ લોકો સામાન્ય સ્થિતિના હોય કે ગરીબ પણ હોય. તેઓ તો ઉઝીના પૈસા લઈ ધનવાન થવા આવે. હજાર માણસ નાણાં ખુવે અને એક જગુ કમાય એવું જાણવા છતાંયે તેઓ ધન મેળવવાની આશા સેવે અને નિરાશ થઈને પાછા આવે.

આજે પ્રુનાના શરતનાં મેદાન પર આવીજ સ્થિતિ હતી. કાંઈક ધનવાનો નોડોના ઘોડા લાઈને, કાંઈક સામાન્યો સો, ખસો રૂપિયા લાઈને, કાંઈક ગરીબો, પટાવાળાઓ અને બેકારો સુઢાં ફેડું કરીને પણ પાંચ, પચીસ રૂપિયા લાઈને ત્યાં જુગાર ખેલવા આવ્યા હતા. ઉપલા વર્ગમાં સ્ત્રીઓ હેલ્લી ઢબનાં કપડાં પહેરીને, તરેહ તરેહનાં ધરેણાં પહેરીને, આકર્ષક દેખાવાનો યત્ન કરતી સ્ત્રીઓ તરફ ફરતી હતી. કાંઈક લોકો અશ્વપાજો પાસેથી માહિતી મેળવવા મથતા હતા. કાંઈક લોકો લાગતા વળગતા પાસેથી દોડનાર ઘોડાની તબિયતના સમાચાર પૂછતા હતા.

અને કાંઈક શરતની ધોડેશ્વારી કરતાં બેકીઓ-શરત-શ્વારના ખેશીઓ પાસેથી માહિતી શોધના હતા. પેલો ધોડો આજે રાત્રે બરેબર જાંધો ન હતો. પેલી ધોડી આજે સવારથી છીંકો ખાય છે, પેલા આરબી ધોડાને પૂનાનો વરસાદ અતુલ્ય નથી. પેલા તમે-લાવાળાઓ આજે કલાણા ધોડા ઉપર પુકળ નાણાં બગાડે છે. આવી વાતો-ગપો, મોતરફ ચાલે છે. એટલે જોખમની છૂપી ખખરો કરતાં ધોડા સંબંધી ખખરો વધારે રસધી, વધારે સુપકીધી, વધારે મહત્વધી, છૂપી રીતે એક ખીખના કાનમાં કહેવાય છે.

જુગારના કલાણો-બેકીઓ-ના સ્થાન પાસે મોટાં ટોળાં જમા થયાં છે. જુદી જુદી શરતોમાં દોડનાર જુદા જુદા ધોડાઓની જીતની શક્યતાઓની ત્યાં તુલના થાય છે અને તે માટે શરતના લાવ અપાય લેવાય છે. એ ધોડાના તો સરખે સરખા લાવ મળશે. એને મારનાર ખીલે ધોડોજ નથી, આ પેલા ધોડાને જીતવાની કાંઈજ શક્યતા નથી. એના તો બાર ઘણા ભાષ આપીશું. ઠા, પેલો ધોડો ઠમણાં તદ્દન તૈયાર છે પણ એનો સ્વર બરાબર નથી એટલે એના લાવ બે ઘણા મળશે. પેલી ધોડી છે તો તૈયાર, એણે માલ બહુ-સારી બતાવી છે પણ એજ શરતમાં પેલો ખીલે ધોડો તદ્દન તૈયાર છે અને એ દરાય મારી જશે. આ વખતે પેલી 'મહારાણી' બાનમા રાખજો. એની પાછળ પુકળ મહેનત લેવાઈ છે. મી આરબ પણ એની લલામણ કાંઠે એમના મિત્રોને કરતા હતા. એના લાવ ચાર ઘણા છે તે ખોટા નથી. આવી આવી વાતો, દીકાઓ, શુભો ચારે તરફ સંભળાતી હતી. અને તેમાંથી સાર કાઢે વિચારકો, ખેલાડીઓ અને મૂર્ખોઓ પોતપોતાની મતિ અનુસાર પણ ગળ ઉપરાંત જુગારમાં પેલા રોકતા હતા.

"મહારાણી ના લાવમાં ઉપર નીચે ઘણી ફેરફારી આધી, એ સંબંધી જાતજાતની વાતો આવી, અને છેવટે બરોસ્તપૂર્વક કહેવાયું કે આજે સવારથી "મહારાણી" ઉશ્કેરાયેલી છે. એના લાવ ચાર ઉપરથી પાંચ અને છ ઘણા યદ ગયા. એટલામાં વળી વાત આવી કે એનું તો વેચાણ યદ ગયું છે એટલે છ ઉપરથી તેના લાવ આઠ ઘણા યદ ગયા,

વળી પાછી વાત આવી કે એનો નવો માલીક તો કોઈ મામુલી ચિતારો છે. એ સાંભળી "મહારાણી" ના વળાણનારા નિરાશ થઈ ગયા. "મહારાણી" નું નામ પણ સંભળાતું બંધ પડ્યું અને એના ભરા નામનાજ માત્ર વીસ ઘણા ચોસાયા.

"મહારાણી" અત્યંત દર્શનનાં વર્તુળમાં આવી. વર્તુળના દ્વાર મુઠી હું અને મોટાભાઈ એની સાથે આવ્યા. મેં એને છેલ્લી પંપાળી, એની યાજમાં હાથ ફેરવ્યો, મોટાભાઈએ મને રહેજ ઉંચી કરી અને મેં એના કાનમાં ઉત્સાહનાં વેણુ કહી શાંતિ રાખવા સૂચના કરી. મોટાભાઈએ પણ એમજ કયું. અશ્વપાળ એને દોરીને વર્તુળમાં લઈ ગયો. અને ત્યારપછી તો ઘોડદોડ જોવાની અમારી જગ્યામાં ગયાં.

પંદર ધોડાનાં બમખાખાં મહારાણી દોડવાની હતી, એનો શરતસ્વાર પણ એના જીતવાની આરા સેવતો ન હતો. અમે ખાપ દીકરી તથા અશ્વપાળ સિવાય કોઈ પણ તેવી આરા રાખતું નહીં હોય. એ સૌ અનુભવી હતાં, પણ અમે તથા તો વિશ્વાસુ હતાં. મેં મી. આરબને કહ્યું કે મારે પણ "મહારાણી" ઉપર પાંચ રૂપિયા લગાડવા છે. એમણે હસીને કહ્યું કે રહેવા કે તારા પાંચ રૂપિયા, નાહકના ગુમાવવાની શી જરૂર છે! પણ મેં તો જઈ કરીને લગાડ્યા. મારા અહુ મહેનતે બચાવેલા પાંચ રૂપિયા.

ધોડા નીકળવાની જગ્યાએ પહોંચ્યા. એમને જગ્યાએ ગોઠવવાની મહેનત આવી. "મહારાણી" કોમે દરી એનું સ્થાન લે નહિ હવે તો રહી સહી આરા પણ સૌની જતી રહી. અને સૌ ધોડાં ઉપડ્યાં. "મહારાણી" તો બુઝખાંતી મધ્યમાં હતી. એક ફર્લાંગ દોડ્યા પછી એ આઠમે નંબરે હતી, અને એમને એમ એ દોડતી હતી. અને બે જણ છેલ્લા અર્ધા ફર્લાંગ આગળ હતાં. તે વખતે છેક અમારી આગળથીજ "મહારાણી" જતી હતી. મેં અને મોટાભાઈ બન્નેએ મોટી બૂમ મારી. "દોડ મહારાણી, દોડ, જતી દોડ" કોણ જાણે અકસ્માતથી કે કોઈ જાણે અમારી બૂમથી પણ "મહારાણી" એકદમ જીતી. એનો સ્વાર તો પેંગામાં ઉભો યદ ગયો, એણે પણ દોડારો કયો અને વાયુ વેગે કહો

કે વીનળી વેગે કહો, એ તો ચમકારે દોડી. કોઈ એને ભેદ શક્ય નહિ પણ જીતના સ્તંભ આગળ આપતાં ઝોનીજ ડાક પહેલી હતી. અમારી જગાએથી કોણ પહેલું આવ્યું તે જોવાય તેમ ન હતું. તપાસણી અમલદારની મોટર અમારી પાસેથી જતી હતી. કોણ જાણે કેમ. એમણે તે ઉભી રાખી અમને પગથીયા પર લીધાં. હું કેવી રીતે ત્યાં પહોંચી, તેમણે દોડીને કહેરા ઝોળંગી શી રીતે અંદર ગઈ કેવી રીતે હું “મહારાણી”ને ગળે વળગી તે કશાનું મને ખ્યાન નથી. “મહારાણી”ને પ્રેક્ષકોએ ગળનગ્રેદી નાટ્યી વધાવી. હજી તો જુના માલિકનું નામ એની સાથે જોડાયેલું હતું પિતાએને શોધી કહાડીને સાથે લઈને એ અંદર આવ્યા. સરપંચ અને નિયામકો સાથે એમની અને મારી ઝોળખાણ કરાવતાં એમણે કહ્યું કે આ બે જાણ “મહારાણી”ના ખરા માલિકો છે. તે યરતનું ઇનામ એમણે અમનેજ આપ્યું.

આ એકજ દિવસમાં એટલા બધા બનાવો બની ગયા હતા કે અમને તો કશાનુંજ લાન રહ્યું નહિ. દિવસને અંતે મો. આરબને બંગલે અમે સૌ ભેગાં મળ્યાં. જુના માલિક પછી ત્યાં આવ્યા હતા. એમણે કહ્યું કે મને કહેતાં મકેકાથ ધાપ છે પણ હું “મહારાણી” પાછી ખરીદવા માગું છું. તમે જે કિંમત કહેશો તે આપીશ. મો. આરબ કંઈક બોલવા જતા હતા. તેમને અટકાવીને મોટાભાઈએ કહ્યું. “હું” તો “મહારાણી”ના ચિત્રકાર છું. એનો નમ્ર દાસ છું. હું મીઝ ચીતરી જાણું પણ પાળી જાણું નહિ. તમે “મહારાણી”ના માલિક છો. હું તમારી “મહારાણી” તમને પાછી સોંપું છું.”

આ સાંભળી સૌ સ્તબ્ધ થઈ ગયાં. મારી આંખમાં પાણી આવી ગયાં. માલિક બોલ્યા, “હું” તમને ધન્યવાદ આપું છું. તમે સાચા અને નિશ્ચયી કલાકાર છો. હજી પણ આવા ઉમદા ખવાસના માણસો આપણામાં વસે છે તે જાણી આનંદ ધાપ છે. હું તમને મારો નિર્ણય જણાવું છું તમે સવારે આપેલો ચેક તથા કાગળ હું તમને પાછો આપું છું. અને તે વડે તમારી પાસેથી “મહારાણી”માં

અડધો ભાગ માગું છું.”

મોટાભાઈ તો એકના બે ધાપ નહિ. ચેક અને કાગળ પાછો લઈને એમણે “મહારાણી” ઉપરથી મોતાનો હજી દાવો ઉઠાવી લેવાનું કહ્યું. યહી માલિકે કહ્યું કે આ છોકરીના મહારાણી ઉપર પાંચ રૂપિયા લાગ્યા છે તેના સૌ રૂપિયા ધાપ છે. એટલી રકમ લઈને હું “મહારાણી”માં અડધો દિસો આપું છું. તેમ કરતાં અટકાવવાનો તમને કંઈજ હજી નથી.

હું તો આનંદમાં આવી ગઈ. અને મેં કહ્યું કે “એમાં મારા ભાઈ અશ્વપાળનો પણ કંઈક ભાગ રાખો, અશ્વપાળે કહ્યું. “મારે તમારા ચિત્રના સૌ રૂપિયા આપવાના હતા તે મેં “મહારાણી” ઉપર લીસને ભાવે લગાડ્યા હતાં. તેના બે હજાર મારે તમને આપવાના છે, આ વાતથી તમાનાં વાતાવરણમાં રમુજ ફેલાઈ ગઈ, અ તે એમ કહ્યું કે “મહારાણી”માં અડધો ભાગ મારો પણ તેમાંથી થોડો અશ્વપાળનો એટલે ચાલોસ ટકા મારો અને ફાટકા અશ્વપાળનો ખુદ રાખવાનું ખર્ચ માલિક ધીરે અને ઇનામો વિ. મળે તે પણ એજ લે. મોટાભાઈને એ ગમ્યું કારણકે થોડોડાના જુગારમાં મારે કંઈજ ભાગ લેવો નહિ એમ એમની ઇચ્છા હતી, અને ઇનામોમાં મને રસ ન હોય તો જુગારની ભત ના લાગે.

તે રાત્રે અમે બાપ દીકરી તથા અશ્વપાળ અમારે ઘરે ગયાં. સાથે “મહારાણી” પણ ખરીદ. મારું ઘર તો એને બતાવવું જોઈએ ને! અમારું શરધસ જોવા સૌ એટલે આવ્યાં. થોડી જોઈને બા. મોટાભાઈ, “આલો ભાઈ. અટકા આનાર જોઈ હતાં, લે એક આનાર વધ્યું, પણ કંઈ નહિ. બાગમાં ચૂકી થોસ જોઈએ તેટલી છે અને રેશનના અનાજના કંવાડમાંથી એની ચંદી નીકળશે.”

મારું લાકડાંએ મેં મોટાભાઈનાં ઇનામની તથા “મહારાણી”ની વાતો કરી. સૌ આનંદમાં હતાં. “મહારાણી”ને માટલામાંનો રફો સહી ગોળ ખવડાવીને અશ્વપાળ સાથે વિદાય કરી. બાગમાં ફૂલો દાર થયું પહેરાયો.

તે દિવસથી મોટાભાઈની ખીંછી બહુજ ઝળકી. જાસ તેમાંથી થોડા, થોડા ને થોડાજ નિતરત મંડ્યા.

વહુ વિચાર

અનામી

સા જે જ, સીની માયા અદ્ભુત છે । એ રત્નની ખણી હોય કે નરકની, ન-જનને, પણ છે તેમ, એણે જિંદગીને તો ધુંધટમાં ધાલ્યું જ, અખો કહે છે. વૈરાગ્યભાગના સાધક જીવે એને 'અનરથનું આ ગાર' કહે કે અનુભવપુટ્ટ વા પૂર્વમહદ્દુત્ત વૃત્તિથી પ્રેરાઈ 'પંચતન્ત્રકાર' તેને અધમનાની લીન અંધારી ખીણમાં ઉતારી પાડે કે દયારામ જેવા તેને શ્રીકૃષ્ણ કરી 'તરીકે જોવાપાવે, પણ એક વાત તો સાચી સાચી કે ધરતી જેટલી ધૃતિ ને અતાગ અનન્ય પ્રીતિના ચલવિચારમાં એ પુરૂષ કરતાં ધણી બધી આગળ નીકળી ગઈ છે.

એના આયુષ્યકાળ દરમ્યાન એ આ સસારના તખ્તા ઉપર ફેટલા બંધા સંકુષ્ઠ ને વિવિધ ભાવનાં નાટક પૂચક પૂચક પાત્રરૂપે ભજવી જાય છે । કેવળ વહુરૂપે જ ને તે પતિને પ્રેરણા પામ છે, કુટુંબનો મેલ મુજે છે, કુટુંબપદમાં હોમાય છે, ધાવણ ને લોલી પાઈ બાળકો-ભાવિ પેટીને ઉઠેરે છે ને જગતના ધા હસતે મુજે શ્રીયે છે, ખીજા સાંસારિક સંજ-ધોમાં અનુકૂળ બનવાની એના મનની લવચીક, સમાસ-સાધક ને ભાવદક્ષ નીતિ-રીતિની તો વાત જ એર ।

હોતો ઘોડો, છત્તસ્તંભ આગળ "મહારાણી", ઝુમખામાં અટવાયેલી "મહારાણી," તમેજામાં "મહારાણી," અષપાળ સાથે "મહારાણી" ચિત્ત-લેખા (એટલે મારી) પાસે "મહારાણી," આમ અનેક જિત્રો તેમણે દોર્ધા, તેમાં ધરતનાં મેદાનો, જુગારીઓ, જુગારના દંડાઓ, ઉત્સુક પ્રેક્ષક સમુદ્ધ, વગેરે અનેક વિષયો આપ્યા. ફુનિયા ભરમાંથી-રાજવી રથાનોમાંથી, અમેરિકા અને ઓસ્ટ્રોલયાથી, આ ચિત્રો માટે ભારે રકમથી-માગણીઓ આવી, એ પાગલ ચિત્રકાર પૂંકાયો, મારાં ચિત્રો પણ તેમાં હતાં, વિશ્વચિત્ર પ્રદર્શન માટે અમને આમન્ય આવવાથી અમે જે અમેરિકા જવાનાં છીએ.

કેરાવપ્રસાદ.

સાસુ-વહુના પાઠાખાર કે મનના મેળ લગ્ન-કુટુંબ-સંસ્કાર જેટલા પ્રાચીન છે, બન્નેકે મનુષ્યના સ્વભાવ જેટલા જૂના છે. આદર્શ કે વાસ્તવિક સમાજજીવનના જે તે પદધા સાહિત્યસદૃશમાં પણ પડ્યા વિના ન જ રહે હિમાલયનું ગૌરીશંકર ચિત્ર ખર જેટલું ઉત્તુમ, તેટલી જ તેની ખીણ જાડી; આમ ઉજળાં તેમજ કળાં સમાજચિત્ર સાહિત્યના અરીસાએ દેય કાલ પ્રમાણે શીલ્યાં છે.

આરો દિવસે ગમે તેવા અમાનુષી વ્યવહાર રાખનાર સ્વ, કવિ જોતાદકરની કવિતાનાં માયાભાવે સાસરમાં પણ ધન્યા-મિલ-સીમતિનીને જાજમ પર હળવાં પગલાં માંડવા વિનવે છે, કેમ જ પાપ કે લોક લયમતાં ઉદરસ્થ કુસરતને રખે ધન ધામ ।

જીવનની કાઠ ધન્ય પડે વિષકવિ રાગેતની પ્રતિભાએ 'એલી ! ચાલ પાણીમાં રે'ના પિયર-ભણકાર, સાસરીના તંબે વાતાવરણમાં ઘુણતી 'નરી વહુ' નું લગ્ન કરવું કાવ્ય સન્ન્યું.

આપણા લોકસાહિત્યે તો વહુનું વિવિધ દૃષ્ટિએ મૂલ્યાંકન કરવામાં હદ કરી નાખી છે । જેમ એણે એની અંતરગુહ બનવયા ગાઈ છે તેમ હૃદયનાં પા-લખ ઝરણાં ફાટતાં જૂતિ-શ્રીસત્ય ને અપૂર્ણની પણ મૂર્ત ભાવચ્છબિઓ શ્રીકી છે.

મેં ઉપર કહ્યું કે લોકસાહિત્યના કવિએ વહુનું વિવિધ દૃષ્ટિએ મૂલ્યાંકન કર્યું છે. એનું મહત્વ વ્યાંકર્યું છે, વાકામાં લયકાલોળ ફાસેલા ગલ-ઝોડવે ખોળામાં ઘુલ વીણતાં, કાળો નાગ ડસતાં વહુ આખરી સોડ તાણે છે. સજ ધીઓનાં મન વહુનું મૃત્યુ-મહત્વ કેટલું ? આટલું :-

સસરો આખ્યા જોરા રે,

પાંચિસે રૂપિયા પાણી મારા વા'લા ।

સાસુ આવી જોવા રે,

જાલે વહુ ભાગ્યદાળી મારા વા'લા ।

જેલે તે આવ્યા જોવા રે,

ધુમરાની તાલુનાર મધ મારા વા'લા !
જોણી આવી જોવા રે,

પાણીની ભરનાર મધ મારા વા'લા !
દેર આળખા જોવા રે,

ઢેકડીની કરનાર મધ મારા વા'લા !
દેરાણી આવી જોવા રે,

મારો તે જોડાર મધ મારા વા'લા !

* * *

જેન એક લોકગીત પ્રમાણે:-

" ધુમરાની ઢાઢનાર મધ મારા વા'લા

પાણીની ભરનાર " " "

રાધણી કરનાર " " "

પાસણ પસનારી " " "

પાસીદાની કરનાર " " "

'ખેડુ ફાણુ' 'મેદી રંગ લાગ્યા રે' ને 'કર

પોટા વાગ્યા' ની નહરો રંગમા છે તો 'યાજી

પડી વળુને દળતા ઝાડુ આવી જાય છે ઉદર

દીમાંથી લોટ ખાઈ જાય છે, નાપુદ લોટ જેણે

ને વહુ પર ચોરીનું આજી ચકાવે છે તે 'ચેરી'

જામ, 'ભવના અમોલા' કે 'મોટા ખોરડા' એ

ધા લોકગીત 'વહુની કુરુણ સ્થિતિનું' હૃદયલાવક

શૈન કરાવે છે,

'ભવના અમોલા' ના આ ખેજ માલ વાગ્યા :-

" દીકરી ! દુ.ખ રે હોય તો વેવિએ

દીકરી ! સુખ તો વેડે છે સૌ-

ગોરી સૈયરું ! અમોલા ભન રિયા !

દાદા ! કવોરે હોય તો તાગીએ,

આપ્યા સમદર તાગ્યા કેમ જાય

ગોરી સૈયરું ! અમોલા ભન રિયા !

'વહુવારુની હોય' માં એના અંતર ઝોરતા,

કાલાધેલા દોડ વ્યક્ત થાય છે તો વહુ-કામલડી

રીસાતાં એનાં મનમાં મનામણાંમાં નળુદી, ભા-

ળીને લાખનાં કેવાં મૃત્યાકન આકે છે !

" રથ જોડી નળુદીયા નીસર્વા,

વજો વજો ભાલસડી ઘેર !

કામલડી રીસાણી,

હાં હાં રે કામલડી રીસાણી !

નળુદી તમારી વાળી ને વણ,

કંઈ આવે તમારો વીરો,

કામલડી રીસાણી

હાં હાં રે કામલડી રીસાણી.

મારી દોડ બદામની ભાલસડી,

કાંઈ લાખુનો મારો વીરો !

કામલડી રીસાણી

હાં હાં રે કામલડી રીસાણી. "

લોકગીતોમાં જોય કટુણ, ભવ્ય, રમ્ય, કટાક્ષ,

હાસ્ય, નર્મ-અર્મ-અર્ધી જ દૃષ્ટિએ વહુનું આલિષ્ઠન

થયુ છે તેમ રાજ્યામાં નથી. 'ગુપ્ત ભેંસના મોટા

ડોળા' એ કહેલી પ્રમાણેનો કદાચ મનુષ્ય સ્વભાવ

હમે; એ ગમે તેમ, પણ વ્યવહારની જીવતી નજરની

'વહુ રાડ' કરતા રાજ્યાવાની 'વહુ બા' લામ્ય

શાળી તો ખરી જ !

સાસર પક્ષનાં 'વહુબા' ને પિયર પક્ષનાં 'બોન

બા' અંતરની 'બોન બા'નું એને સળગતી મેહમાં

પણ કૃતાર્થ કરી નાખે તેવું રાજ્યામિત્ર એક બહેન

પાસેથી મને મળ્યુ છે જે અહો' રજૂ કરું છું.

" જાનબા તમારી માર્ગા કરી મેણે

જાણે નાંખે માંડી ફેણે,

મારાં મણીગર બોનબા !

બોનબા તમારો અંખોનો અલુસારો

જાણે વીજળાનો ચમકારો,

મારાં માણીગર બોનબા !

બોનબા તમારાં નાકડિયાની કાંડી

જાણે દીવડિયે રાગ માંડી,

મારાં માણીગર બોનબા !

બોનબા તમારાં મુખની બમીશી

સસરાજને એ બહુ વહાલી

મારાં મણીગર બોન્યા !

બોન્યા તમારા હાથની આંગળીઓ

નજી મગચોળાની ફળીઓ

મારાં મણીગર બોન્યા !

બોન્યા તમારા પાવલિયાની નાંગો

નજી કદલી કેરા થાંભો

મારાં માણીગર બોન્યા !

બોન્યા તમારા પગ કેરા અંધુરો

નજી સોપારીના ફરસો

મારાં માણીગર બોન્યા ! "

આમાંની દેહલીક ઉપમાઓ સંસ્કૃતરૂઢ ને કેટલીક લૌકિક-તજાપદી છે જે સચોટ ને અસરકારક છે. સાથે સાથે વર્ણન ઉલ્લેખમાં એક ભત્રીજો ચોક્કસ ક્રમ જળવર્ષો છે. 'બોન્યા' શબ્દનો આશય અને 'મારાં માણીગર બોન્યા'ના અવરોહ વચ્ચે નજી કરુણ રસ એકાં ખાતો ન હોય. ગાથામાં રાજ્યા સાંભળતાં બેની દરુણ ખૂબી તો ઉચિત પ્રસંગે છતી થાય છે.

અને એ કાઠનાં 'બોન્યા', 'વહુઆ' રૂપે કેવી ભાગ્ય કરુણ અંજલિના અધિકારી બને છે !

" મારી આકાશની વીજળી ઊડી ગઈ વહુઆ !

મારી પાવાની પટરાણી વહુઆ !

મારી સાસરી પિયરની ભરેલી વહુઆ !

ભરેલાં ભોગ્ય ના પડ્યાં વહુઆ !

સચિર્યાં વાવરવા ના રહ્યાં વહુઆ !

મારી કોઠની ભરેલી વહુઆ !

મારી ગજરાની ધ્રુવવાયલ વહુઆ !

મોતીના ગાંડીઆ મૂંઝ્યા વહુઆ !

કેપનાં કાળજ આંખનાં વહુઆ !

નહાં ઝરીવનનાં ભરેલાં વહુઆ !

મોંઘાં કેડનાં ભરેલાં વહુઆ !

ટેકની ટીલડીઓ ચોઢી ઓ વહુઆ !

કળિયુગની સૈયરોના પડોશ નાં ગોઠ્યા વહુઆ !

સ્વર્ગની સાચી સૈયરો કરી વહુઆ !

નુગરી નમેરી સંપરો મેલી વહુઆ !

નુરજહાંના દાંત

લાહારમાં આવેલા શાલીમાર બા-
ગમાં નુરજહાં ફરી રહી હતી. શાહનશા સલીમ ત્યાં
આવી પહોંચ્યો. પોતાની પાસેનાં એ કથુતરો સાચ-
વવા આપી તે ચાલ્યો ગયો.

સલીમ પાછો ફર્યો ત્યારે તેણે નુરજહાંના હાથમાં
એક જ કથુતર જોયું. શાહનશાએ પુછ્યું, " બીજું
ક્યાં ગયું ? "

નુરજહાં બોલી, " ઉડી ગયું. " શાહનશાએ
પુછ્યું " કેમ ઉડી ગયું ? " "આમ" કહેતાં નુરજ-
હાંએ હાથમાં હવું તે કથુતર પણ ઉરાડી મૂક્યું ને
તે અડખડટ હરી પડી.

સલીમે આરસ જેવા ચમકતા નુરજહાંના દાંત
જોયા. કેવા સ્વચ્છ હતા ! કેટલા સુંદર હતા ! તેણે
પુછ્યું, " તુર, તારા દાંત આટલા સ્વચ્છ અને સુંદર
શાથી ? "

નુરજહાંએ શો જવાબ આપ્યો તે અમે જાણતા
નથી, એ વખતે ' સનટોન ' નહોતું એટલે નુરજહાં
'સનટોન' વાપરતી હતી એમ આમે કહી શકતા નથી,
પણ તમને તો કહીશું જ કે એવા સુંદર દાંત બનાવવા
તમો અવશ્ય સનટોન વાપરો.

મારાં રૂપે ઘાટે ઘેર્યાં વહુઆ !

મારાં લટકતી ચાલનાં વહુઆ !

મથુરાની મહિયારણુ વહુઆ !

ગોકુલની ગોવાલણુ વહુઆ ! "

' રાજ્યાની વહુઆ ' ને સમાજ ને દિવસે 'વ્યવ-
હારની વહુઆ' તરીકે સ્થાપિત-સ્વીકારશે તે દિવસે
જગત પર ઝાંઝુ મુખ ને ઓછા કલેશ-દંભ હશે !
રાજ્યા ગાવા કરતાં ને કાલે સમાજમાં રાજ્યા
છતાશે ત્યારે અનેક ' બોન્યા 'ઓ અને અસંખ્ય
' વહુઆ 'ઓ ફૂટાય' થશે ! .

પ્રા ચ ચિ ત્.

મૂળ લેખક:—શ્રી લગનતીચરણ વર્મા

અનુવાદક:—સૌ શાંતાબહેન મનુભાઈ દેસાઈ (કોવિદ)

કુખરી બિલાડી ધરમાં ને કોઇ સાથે વ્હાલ કરતી તો તે રામુની સાથે અને રામુની વડુ ને ધરમાં કોઇ પ્રત્યેક ઘૂણા રાખતી તો તે કબરી પ્રત્યે. રામુની વડુ એ મળીના પહેલાં ચિયરથી પટ્ટીચાર એને સાસરે આવી હતી એ પતિની લાગિચી અને સામુની માનિતી ચૌદ વર્ષની બાળકી હતી. સાસુએ એને ધરને કારવાર સોંપી દીધો હતો. કોઠાર-ધરની કુઓઓનો ઝૂમ્મો સાસુએ એને સોંપી દીધો હતો. નોકર આકર પર એનો હુકમ આવતો અને ધરમાં જ્યાં ત્યાં રામુની વડુનીજ સત્તા આવતી. વડુને બધું સોંપી સાસુએ પુલપાઠમાં પોતાનું મન પરીવ્યુ હતું.

પરંતુ ચૌદ વર્ષની એ બાલિકાથી કોઇ દિવસ કોઠાર ઉપાડો રહી જતો તો કોઈ વખત તેને કોઠારમાં એકાં એકાં ઉંધ પછુ આવી જતી. કબરી પોતાનો લાગ સાધી દૂધ ઘી પર મડી પડતી. વડુ ગભરાતી પરંતુ કબરીને તો મોજ હતી. વાસણમાં ઘી રેડતાં રેડતાં ઉંધ આવી જતી તો વધુ સમ્યું ઘી કબરીના પેટમાં જતુ. દૂધ ઠાંજાને વડુ રસીધરણ્યને સામન આપવા ગયી કે દૂધ અયોષ. વડુ પોતાના ઝોરડામાં મલાઈનું ગ્લાસ મૂકે ને રામુ આવીને જુએ તે પહેલાં તો ગ્લાસ સાફ થઇ ગયેયો હોય. બજારમાંથી મલાઈ આવી હોય અને વડુ પાન કરવા બહાર જાય એટલામાં તો મલાઈ ઝૂમ થઇ ગઇ હોય. વડુએ હવે નિશ્ચય કરી લીધો કે હાં તો ધરમાં કબરી નહીં; હાં તો હું નહીં. જાનના મોરચા શરૂ થયા. અને બન્ને સાવધાન રહેવા લાગ્યાં. બિલાડીને પુરવા માટે પાંજરું મંગાવ્યું. એમાં દૂધ, મલાઈ, ઉંદર, આદિ સ્વાદિષ્ટ વસ્તુઓ મૂકી; પરંતુ કબરીએ તો એની સામે નજર સરખી પણ ન કરી. આ બાબતુ કબરીએ પોતાની ચળવળ શરૂ કરી. આજ સુધી એ

વડુથી ડરતી હતી, પણ હવે તો એ સામી થવા લાગી. પરંતુ એટલા દૂરથી કે વડુનો હાથ એના સુધી પહોંચી ન શકે.

કબરીની લાલસા વધી જવાથી વડુને તો હવે ધરમાં રહેવું આકર્ષ પડી ગયું. એના ત્રાસે એને સામુચના સપાટા સદન કરવા પડતા હતા અને એના પતિને બૂધ્ધિનું જન્મવાનું મળતું.

એક દિવસ વડુએ પતિને માટે ખીર બનાવી, બદામ, પીસતાં, આરોણી વગેરે જાત જાતનો મેવો દૂધમાં ઉકાળી ઉપર સોનાનો વરખ લગાડી એક વાડકામાં ભરીને પોતાના ઝોરડામાં ઉંચે એની જગ્યાએ અભરાર્થ પર મુકી કે, જ્યાં કબરી ન પહોંચી શકે. ત્યાર પછી વડુ પાન બનાવવા ભેગી.

આ તરફ કબરી ઝોરડામાં ગઇ અભગમની નીચે ઉભી રહીને ઉપર વાડકા તરફ જોયું. સુવાસથી જનર્યું કે, માલ બંદુ સ્વાદિષ્ટ છે. અભરાર્થની ઉચાં છતાં સુમાર કાઢ્યો અને જોયું કે વડુ પાન કરી સાસુને આપવા ગઇ છે એટલામાં તો કબરી ઇર્ષ્યા મારીને એનો પંજો વાડકાને લાગતાની સાથે સળગુણગુ કરતો વાડકો નીચે પડી ગયો.

વડુને કાને અવાજ પડતાંજ સાસુની સામે પાન મુકાને તે પોતાના ઝોરડા તરફ દોડી ગઇ જુવે છે તો મુંદર કાચના વાડકાની ટુકડે ટુકડા થયા હતા. ખીર પથ્થર પર દોળાઇ ગઇ હતી અને કબરી મોજથી ખીર ઉઘાવી રહી હતી. વડુને જોતાં કબરી નારી ગઇ.

વડુના શ્રુ સાનો પોર ન રહ્યો. સર્વ અનર્થના મજાને જાઝ મૂક્યા ઉમેડા તે તત્પર થઇ. કબરીનું ખૂન કરી નાંખવા વડુએ નિશ્ચય કર્યો આખી રાત

એને ઉંધ ન આવી ક્યે રસ્તે કબરીને મારવાનો લાગ ફાવે કે ફરી એ જીવતીજ ન રહે, એવા વિચારો એ પડી પડી કરતી હતી. સવારે ઉઠી વહુએ બેધું તો કબરી પ્રેમથી પોતાની સામે જોતી દરવાજા પર બેઠી છે. વહુ કંઈ વિચારમાં પડી. ત્યાર પછી હસતી હસતી એ ઉઠી. વહુને ઉઠતાં જોઈ કબરી ખસી ગઈ. વહુ એક દૂધનો વાડો લઈ દેહરીના દરવાજા પર મૂકી આવી ને હાથમાં પથ્થર પાટ લઈને જ્યારે પાછી આવી ત્યારે બેધું તો કબરી દૂધ પીવા મંડી બેઠી હતી. લાગ જોઈ વહુએ પોતાનું હાથ એકઠું બધું બળ એકઠું કરી પથ્થર પાટ કબરીના શરીર પર ફેંકી દીધો. કબરી ન હાલો, ન ચાલી કે, ન ખરાડી, એકદમ મતી પાટ પડી ગઈ.

અવાજ ચતાની સાથે જ નોકરડી ઝાડુ નાંખી ને દોડી આવી, રસોઈપણ રસોઈ ધરમાંથી, આવી પહોંચી, સામુજી પણ પૂર્ણ પાક પડતાં મૂકી ધટના રથળ પર આવી પહોંચ્યાં. વહુ યુનેગારની પેઠે નીચું મોઢું રાખીને બધાની વાતો સાંભળી રહી હતી.

નોકરડીએ કહ્યું—અરે રામ, કબરી તો મરી ગઈ, માતાજી ! બિલાડીની હત્યા વહુને દારે થઈ. આતો બહુ બોલું થયું.

રસોઈપણે કહ્યું—માતાજી, બિલાડીની હત્યા મનુષ્ય હત્યા બરાબર કહેવાય, જ્યાં સુધી વહુને માથે હત્યા રહેશે, ત્યાં સુધી હું રસોઈ નહીં કરું.

સામુજી બોલ્યા—ખરી વાત છે. જ્યાં સુધી વહુને માથે હત્યા રહેશે, ત્યાં કોઈ પણ અન્ન જળ લઈ ચકશે નહિ. વહુ, તે આ શું કરી નાખ્યું ?

નોકરડીએ કહ્યું—હવે શું યાચ, કહેતાં હો તો બ્રાહ્મણને બેલાવી લાવું. સાસુના જીવમાં જીવ આગ્યો. બેલા—અરે જલદી જ, અને પડિતજીને બેલાવી લાવ.

બિલાડીની હત્યાની ખબર વિજળી વેગે પડોશમાં પહોંચી ગઈ. પડોશની સ્ત્રીઓએ રામુના ઘરમાં અરો જમાવ્યો. ચારે બાજુએ પ્રમોની ઝડી વરસવા લાગી, અને વહુ નીચું માથું ધાલી બેસી રહી.

પડિત પરમસુખને જ્યારે આ ખબર મળી, ત્યારે એ પૂળ કરવા બેઠા હતા, ખબર મળતાં જ તે ઊઠ્યા, અને પત્નીને હસતાં હસતાં કહ્યું—આજે રસોઈ ન કરતાં. ધાસીરામની પૌત્રવધુએ બિલાડીની હત્યા કરી છે. પ્રાયશ્ચિત કરવું પડશે, આજે તો પકવાન પર દાથ મારવાનો છે.

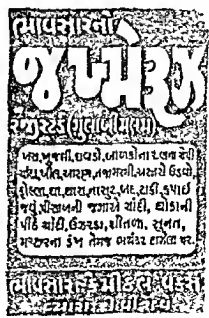
પડિત પરમસુખ શરીરે જડા અને ઠીંગણા હતા. તેમની લંબાઈ ચાર ફૂટ દશ ઈંચ હતી. અને પેટનો ઘેરાવો અઢાવન ઈંચ હતો. ગોળ મટાળ ચહેરો. મોટી મૂઠ અને ગોરું જાદન, એમની મોટલી કમર સુધી પહોંચેલી હતી.

કહેવાય છે કે, મધુરામા જ્યારે પાંચેશર બોરા-કના જમનારની તપાસ કરવામાં આવતી, ત્યારે પડિત પરમસુખનું નામ લીરટમાં પહેલે નંબરે આવતું.

પડિત પરમસુખ ત્યાં પહોંચ્યાં ને અધુરું કોરમ પુરું થયું. પંચ બેઠું, સામુજી, રસોઈપણ, કિસનની મા, જીનુની દાદી અને પડિત પરમસુખજી ! બીજી સ્ત્રીઓ વહુ પ્રત્યે સદાનુભૂતિ પ્રગટ કરતી હતી.

કિસનની માતાએ પૂછ્યું—પડિતજી, બિલાડીની હત્યા કરવાથી ક્યું નરક મળે છે ?

નુતન વર્ષાભિનંદન

પડિત પરમશુભજીએ પંચાંગ જોયું ને કહ્યું, -
એકલી ગિલાડીની હત્યાથી તો કંઈ નરકનું નામ
નહીં જતાવી શકાય, પરંતુ હત્યાનું મુદ્દત યોધ-
કિયું જો સમગ્ર તો નરકનું નામ જતાવી શકાય.
રસોઈધણે કહ્યું—સવારે લગભગ સાત વાગ્યા
હશે.

પડિત પરમશુભજીએ પંચાંગના પાના ઉઘલા-
વવા માંડ્યાં. અક્ષરે પર અંગળીઓ ફેરવવા માંડી.
માથા પર હાથ મુક્યો અને કંઈક વિચાર કર્યો.
એમને કપાળે આંદોશ પડી, અને ગંભીર ચહેરો
રાખી ધીરે ગંભીર અવાજે તે બોલ્યા, -હરે કૃષ્ણ !
હરે કૃષ્ણ ! બહુ જ જોડું થયું; પ્રાતઃકાલ અન્નમુ-
દ્દતમાં ગિલાડીની હત્યા થઈ છે, ઘેર કુલીવતુનર
કનુ વિધાન છે. માણ, આ તો બહુ જ જોડું થયું !
સામુની આખમાં આંસુ આવ્યાં બોલ્યાં પડિ-
તજી, તો પછી હવે શું થશે એનો તમે જ કાંઈ
ઉપાય બતાવો.

પડિત પરમશુભ મહાકાયા, અને રામુની માતાને

કહેવા લાગ્યા, ચિંતા કરવાની જરૂર નથી નહિ તો
હશે પુરોહિત શા કામના ? શાસ્ત્રમાં પ્રાયશ્ચિત્તનું
વિધાન છે. અને પ્રાયશ્ચિત્તથી બહુ ઠીક થઈ જશે.
રામુની માતાએ કહ્યું, એટલા માટે તમને બોલાવ્યા
હતા. હવે આગમ-શુ કરવું તે બતાવો.

“આગળ તો બીજું” શું કરવાનું હોય, એક
સોનાની ગિલાડી કરાવી વહુને હાથે તેવું દાન કરાવું
પડશે. ત્યાં સુધી ગિલાડીનું દાન નહીં અપાશે, ત્યાં
સુધી ઘર અપવિત્ર રહેશે, ગિલાડીનું દાન કર્યા પછી
એક વીસ દિવસના ઉપવાસ કરાવવા પડશે.”

જનુની દાદી બોલી—હાં પડિતજી સારું કહે
છે. પહેલાં ગિલાડીનું દાન કરાવો અને પછી પાઠ
કરાવો.

રામુની માતાએ પૂછ્યું—પડિતજી, કેટલા તોલાની
ગિલાડી કરાવવી પડશે ?

પડિત પરમશુભ હસ્યા, પોતાની કુડેઉપર હાથ
ફેરવતાં તેમણે કહ્યું, -ગિલાડી કેટલા તોલાની બના-
વવી પડે ? અરે માણ. શાસ્ત્રમાં તો લખ્યું છે ?

કાનેરા, સંપ્રદલ્લી, રારદી, હાથ, પગ માથું તથા બન્નનો દુઃખાવો, પાણી વિકાસ, સધિયા,
અમકિત, સોજા, આટલું, અપચો, ખાંભી, આસ, દમ, હાત-હાદમાં કળતર, એરી કંબ, પ્રવર,
પ્રમેહ, મોઢાની ફર્ગંધ, પેટની ચુક, શુળ, ગેટ-પેટનો દુઃખાવો, અમૃતજી, દરેક જાતના તાવ,
ધા પડવો, લોહી નીકળવું, ધત્વાદિ અનેક જાતના દરોહોમાં તેમજ રેલ્લે, સ્ત્રીમગ્ન યા મોટરની
મુસાફરીમાં તાત્કાલિક ઉપયોગી ઘર્ષ પડનારી અમુલ્ય ઔષધિ, કિં. મોટી બાટલી રા. ૧૫૫
વચની બાટલી રા. ૧૫ અને નાની બાટલી રા. ૧૦૦ પો. જુદું દરેક ડેઝાણે વેચાય છે.

જે. એન. શેઠના જીવનધારા ઓફિસ નડિયાદ. (ગુજરાત)

રોજા-ટાન્કનલાવ પાડીલાલની કું. પ્રીન્સેસ સ્ટ્રીટ, મગજદાસ રોડ મુંબઈ ૨
ભોગીલાલ અધર્ષ
મીંધીરોડ-અમદાવાદ.

ખિલાડીની ભારોભાર સોનાની ખિલાડી બનાવવી, પરંતુ હવે તો કળિયુગ આવ્યો છે, ધર્મ કર્મનો નાશ થઈ ગયો છે. શ્રદ્ધા રહી નથી. એટલે ભારોભાર સોનાની ખિલાડી તો કમાવી બની રહે ! અને બીજું એ કે ખિલાડી પણ કંઈ વીચ એકવીસ શેરથી તો ઓછી નહીં હોય એટલે હું તો કહું છું કે, એકવીસ તોલાની ખિલાડી કરાવીને દાન આપવી દો રામુની માતાએ તો આજીવંત પડિત પરમસુખની સામે જોયું, અરે આપરે ! ? એકવીસ તોલા સોનું ? પડિતજી, એ તો બહુ કહેવાય. એકાદ તોલાની ખિલાડીથી કામ ચાલશે ?

પડિત પરમસુખ હસી પડ્યા-માથ, એક તોલા સોનાની ખિલાડી ! અરે વહુ કરતાં તમને પૈસાનો લોભ વધી ગયો ! વહુને માથે મોટું પાપ છે. માટે આટલો લોભ કરવો નહીં રક્ષક કરતાં જામવું અગીયાર તોલાની ખિલાડી પર આવીને અટકશે.

ત્યાર પછી પૂજા પાઠની વાત આવી. પડિત પરમસુખે કહ્યું-એમા શું મુશ્કેલ વાત છે. હમે વગી કયા દિવસે કામ લાગી શું ? માથ, હું પાક કયા કરીય પૂજાની સામગ્રી તમે મારે ત્યાં મોકલી આપજો.

“ પૂજાનો સામન કેટલો લાગશે ? ”

“ થોડામાં થોડા સામનથી ચપાવી લઈશું. દાન કરવા માટે ત્રા મણુ ધઉં, એક મણુ ચોખ્ખા, એક મણુ લાજ, મણુભર તલ, ત્રાંચ મણુ જવ, પાંચ મણુ ચણા, અને ચાર પાંચશેર ઘી, એક ત્રા મીઠું પણ જોઈશે. જસ પેટલાથી કામ ચલાવી લઈશું. ”

“ અરે આપરે ? આટલો જ સામન, પડિતજી. આટ-

લામાં તો સો દોઢમો રૂપિયા ખર્ચાઈ જશે. ” રામુની માતાએ રડતે સૂરે કહ્યું.

“ તો પછી એનાથી ઓછામાં તો કામ નહીં થઈ શકશે. ખિલાડીની હત્યા એ કેટલું મોટું પાપ છે માથ ? ખર્ચ તરફ જુઓ છો, પણ વહુના પાપ તરફ તો જુઓ ? આ તો પ્રાપચિત છે, કંઈ મનક ઓછીજ છે ? અને જેવો જેની આબર એ પ્રમાણે એને ખર્ચ પણ કરવો પડે છે. અને તમે કંઈ સાધારણ માણસ થોડાજ છો, સો દોઢમો રૂપિયા તો તમારા જેવાના હાથનો મેલ છે.

પડિત પરમસુખજીની વાતોથી પંચ પર છાપ પડી, કિસનની માતાએ કહ્યું-પડિતજી ખરું કહે છે. ખિલાડીની હત્યા કંઈ જેની તેની વાત નથી, ગોઠા પાપને માટે મોટો ખર્ચ પણ કરવો પડે.

જનુની દાદીએ કહ્યું-નહીં તો શું, પૂત્ર દાનથી જ પાપમાંથી મુક્ત થયાય છે. એમાં કરકસર કરવ

!!! નૂતન વર્ષાભિનંદન !!!

તમારે શું જોઈએ છીએ ? તમારા વેપારના વિકાસ માટે પરદેશથી, હુનિયાના દોઢપણુ વિભાગમાંથી તમોને જે માલ જોઈશે તે કમીશનથી મંગાવી આપીશું. વિગત સાચે તુરત લખો :-

☆ જગતના બૃહદ્રામાં વિશાળ પાયા ઉપર તમારા માલગું વેચાણ કરવા સંપૂર્ણ વિગત સાચે અમેને લખો : તમે શું બનાવો છો ?

રમા ટ્રેડિંગ કું. લીમીટેડ.

એક્સપોર્ટર્સ, ઇમ્પોર્ટર્સ એન્ડ મનુફેક્ચરિંગ એજન્ટ્સ, કપાસીયા બજાર-અમદાવાદ. ૨

જગતમાં અમારું પ્રતિનિધિત્વ
જર્મની, સ્વિટ્ઝર્લેન્ડ, રશિયા, પોલેન્ડ, ચીન, હાંકોન્ગ, સિંગાપોર, જાપાન, બર્મા, પેરાગ, સ્પેન, વી. લગામ રહેલા છે.

ઠીક નહીં.

રસોધપણે કહ્યું—માણ તમે તો મોટા ધરનાં માણસ ગણાઓ. આટલો ખર્ચ તમારી શી વિસાતમાં?

રામુની માતાએ ચારે તરફ જોયું. આખું પંચ પડિત પરમસુખની તરફેણમાં હતું. પડિત પરમસુખ હસી રહ્યા હતા.

એમણે કહ્યું—માણ, એક તરફ વડુને માટે કુંબીપાક નરક છે, અને બીજી તરફ તમારે થોડા ખર્ચનો ખોળો છે. માટે એ થોડા ખર્ચ તરફ ન જુઓ.

એક ઊંડા શ્વાસ લેતાં લેતાં રામુની માતાએ કહ્યું. હવે તો તમે જેમ નમાવશો તેમ નાચવું જ પડશે.

પડિત પરમસુખ જરા ખીજવાઈને બોલ્યા—
“માણ, આ તો હો સૌની પ્રથાની વાત છે. જો તમને ખટકતું હોય તો ન કરો. હું આ ચાલ્યો.” એટલું કહીને પડિતજીએ પોતાની ચોથી પંચાંગ એકઠાં કર્યાં.

“અરે પડિતજી માણને તો કંઈ ખટકતું નથી. ભિચારીને કેટલું દુઃખ થાય છે, સ્વીકારવા નહીં.” રસોધપણે, ડન્નુની દાદી અને ડિસનની મા ત્રણે એકીસાથે બોલી ઊઠ્યાં.

રામુની માતાએ પડિતજીના પગ પકડ્યા; અને

પડિતજીએ હવે ખરાબર આસન જમાવ્યું.

“એ સિવાય બીજું શું જોઈશે?”

“એકવીસ દિવસના પાઠના એકવીસ રૂપિયા, એકવીસ દિવસ બન્ને વખત પાંચ પાંચ બ્રાહ્મણોને જમાડવા પડશે.” જરા અટકીને પડિત પરમસુખ બોલ્યા—“એની કંઈ ચિંતા ન કરતાં. હું એકસો બન્ને વખત જમી જઈશ. મારા એકસાના જમવાથી પાંચ બ્રાહ્મણોને જમાડવાનું ફળ મળી જશે.”

“એ તો પડિતજી ખરાબર કહે છે, પડિતજીનું પેટ તો જુઓ, રસોધપણે હસતાં હસતાં પડિતજીની મસ્કરી કરી,

“વાર તમારે હવે પ્રાયશ્ચિત્ત કરવાની વ્યવસ્થા કરાવો. અગીયાર તોણા સોનું લાવો, જે કલાકમાં હું એની નિલાઠી બનાવવાનો લાવું. એટલામાં તમે પૂજાની પથ્થ તૈયારી કરી રાખો અને જુઓ પૂજા માટે...”

પડિતજીની વાત તો હજી પુરી થઈ પથ્થ નથી, ત્યાં તો નોકરડી દહીંતી દહીંતી એરડામાં દોડી આવે, ખર્ચા ચોંટી ઊઠ્યાં. રામુની મા ગભરાઈ ગઈ અને બોલી—“અરે શું થયું તને?”

નોકરડીએ કાપતે અવાજે કહ્યું, “માણ, બિલાડી તો ઊઠીને નારી ગઈ.”

આરામ થાય પછી પૈસા આપો

શ્રીઓનું બંધ માસિક રૂટ

યાને માસિક અટકાવ ચાલું કરનારો અઠસીર દવા “આર્તવોત્પાદક” રજીસ્ટર્ડ

ક્રી. રૂ. ૧૦ અને સ્પેશીયલ સ્ટ્રોંગ બા. ૧ ના રૂ. ૩૦

જો ફાયદો ન થાય તો કબજ પૈસા પાછા

“ગર્ભ બંધ” રજીસ્ટર્ડ દવા ક્રી. રૂ. ૧૫ વાપરવાથી

છંદગીમાં કદાપિ ગર્ભ રહેતો નથી.

લખો: સિદ્ધ સંન્યાસી ફાર્માસી રજીસ્ટર્ડ ડૉ. પાંજરાપોળ, અમદાવાદ શીવાય ગુંઠામાં નથી

ભારતીની નવી ફુલ-છાપ

શ્રી. કે. મા. મુનશી

પૃથ્વીવલ્લભ :	કિંમત રૂ. ૨ ૮-૦
પરશુરામ : ગૂર્જરાતના સાહિત્ય-ઇતિહાસમાં	
અદ્ભુત પ્રકાશન એક મહાન યુગસંજ્ઞાની પ્રેમ-શૌર્યભરી નવલકથા. 'લોમહર્ષિ'ની અનુસંધાનમાં પ્રગટ થાય છે.	કિંમત રૂ. ૧ ૮-૦
રાગવિરાગ (નવી આવૃત્તિ)	૭-૦-૦
ગુર્જરાતનો નાથ	૭-૦-૦
વેરની વસુકાત-	૬-૦-૦
જય સોમનાથ	૫-૦-૦
ડો મધુરિકા	૧-૪-૦
કાકાની સારી	૧-૮-૦
સ્વપ્નદંડા	૫-૦-૦
લોમહર્ષિ	૪-૦-૦
જીવનમાંથી જડેલી	- ૫-૦-૦

શ્રી. ઝવેરચંદ મેઘાણી

સત્યની શોધમાં (નવલકથા)	૩-૦-૦
ચૂંકડા લાગ ૧-૨ : અનગીતોનું નવું સં-સ્કરણ કિંમત રૂ. ૩-૦-૦.	
રઠિયાણી રાત ભા ૧થી ૪ : જીવનની સતોને અનુભવવાનાર ગીતો કિ. રૂ. ૬-૧૨-૦	
ગૂર્જરાતનો જય ભા. ૧-૨ : વસ્તુપલ્લવેન-પાલનો સમવની ઐતિહાસિક નવલકથા. કિ. ૬-૮-૦	
પ્રતિભાઓ : રૂપેરી પડદાઓ ઉપર અજ્ઞા બેસેલી સુંદર વાતો. કિ. રૂ. ૨-૮-૦	
એશીઆતું ટ્લંક કિ. રૂ. ૨-૮-૦	
અપરાધી (નવલકથા) કિ. ૪-૮-૦	
હુઝૂરીનો તારજુહાર ૧-૮-૦	

શ્રી. ધૂમકેતુ

ગૂર્જરાતનો ધરેધરનું રમણધું વાંચન થઈ પડેથી :	
ગૂર્જર મહારથીઓના વિજય-શૌર્યની કથા રૂ. ૨-૪ કરતી આયુક્ષ નવલકથાગણિના સરસ પુણ્યો :	
વાલ્મીકી	૪-૮-૦
ચૌહાદિવી	૪-૮-૦
રાગસંન્યાસી	૪-૮-૦
કર્ણવતી	૪-૮-૦
નરકેન્દ્ર	૪-૮-૦
જયસિંહ સિદ્ધરાજ	૪-૮-૦
ત્રિભુવનગંડ સિદ્ધરાજ જયસિંહ	૪-૮-૦
અવ નિનાથ સિદ્ધરાજ જયસિંહ	૪ ૮-૦
ગુર્જરેશ્વર કુમારપાળ	૪-૮-૦
જીવનપંથ	૧-૮-૦
આઠાશ દીપ	૩ ૦-૦
પનિશોષ	૩-૮-૦
પૃથ્વીશ	૩-૮-૦
અનામિકા	૩-૦-૦
લોક રામાયણ	૧-૮-૦

શ્રી. જયભિખુ કૃત

પ્રારંભ ઘરની લક્ષ્મી :	કિંમત રૂ. ૧-૮-૦
જૂના અને નવા જમાનાની ઓના જીવનની વિધિવિધ દૈનિકાણથી ચર્ચા કરતી નવલકથાઓ	
એટો બળવો	૨-૦-૦
ઝાંસી-રાણી	૧-૮-૦
પ્રેમભક્ષ કવિ જયદેવ	૪-૦-૦
નરેશ્વરી યા નરેશરી	૪-૮-૦
લગણાન અપભ્રંશ	૪-૮-૦
વૌર ધર્મની વાતો	૨-૮-૦
વિક્રમોદય હેમુ	૫-૦-૦
સામ્યનિર્માણ	૩-૪-૦
ગર્જ ગૂજરી	૧-૮-૦

ગુર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય : ગાંધીરસ્તો, અમદાવાદ.

ગુર્જરીનો નવો ગ્રંથ-કાલ

નવજીવનનાં નવાં પુસ્તકો

[શ્રી પ્રજ્ઞાસ ઇન્ટલેક્ચુઅલ]

જીવનનું પુરોષ ૮-૦-૦

[ગાંધીજીના સત્ય પ્રધી જીવનનો ચિત્રણ]

ગાંધી રાહિય સૂચો ૩-૪-૦

ગાંધીજી અને તેમના વિષેનાં દેશી અને

અંગ્રેજીવાચી લખાવેલાં પુસ્તકોની વિવ્રત ૫૦

માફી

મહાદેવભાઈની ડાયરી (પુ ૧-૨-૩

૧૫-૦-૦

સંઘે જોડ્યો કેશ ૧૨-૦-૦

સરાર અને ધર્મ ૨-૦-૦

સાધારણની મીમાસા ૩-૧-૦

શિક્ષણ અને સંસ્કૃતિ ૧-૪-૦

[શ્રી. ગિરિશંકર મદાગજનાભાઈસાહેબના

શિક્ષાતાત્ત્વીય વર્ષમાં શિક્ષણનું દારૂ સમજાવ-

તાં આપેલાં બાજુનો સંગ્રહ]

બાપુ મારી બા (ક. નવજીવન ગાંધી)

૦-૧૨-૦

શ્રી, ગુણવંતરાય આચાર્ય

શ્રી, સુસાધય ૬ બોલ !

જ-મધી માફી આગસ્ટીની તારીખ

આપતા સુદર જીવનપરિચય ૨-૮-૦

પુનઃજન્મ (નવી આવૃત્તિ) ૪-૮-૦

નવાં પુસ્તકો

પ્રાધ્યાપક એન એમ શાહ

હુમ પાશ્વર ૨-૦-૦

મેડમ કમુરી ૨-૦-૦

શ્રી. મનુભાઈ જોધાણી

મામના જોદર ખાંડીઓ, પાળીયાઓ ને

ખરોડ નીચે દટાવેલી પ્રેમ-સૌન્દર્ય

સાદાધ્યાઓના સુંદર સંગ્રહ

સોરઠી વિકૃતિઓ (નવી આવૃત્તિ) ૨-૮-૦

સોરઠી જવાહીર ૩-૦-૦

સોરઠી શુરવીરો ૦ ૧૨ ૦

સૌખ્યનાં તેજ ૨-૮-૦

કુમારેની પ્રવાસકથા ૧-૮-૦

દાળોઆર બીજી પ્રાણીકથાઓ ૨-૮-૦

જનપદ મા ૧, ૨, ૩ ૩-૧૨-૦

મુન્દરીઓનો રાજમાર ૪-૦-૦

ખાટીમીટી બાળવાતો : પ્રથમિય સાગા

ઓખ મોહમિય ધર્મ પછી વાતો ૧-૪-૦

*

મળીદાસનાં ત્રણ નાટકો ૪-૮-૦

રજુકાડકાવ ને બીજા નાટકો ૨-૮-૦

માગી-ભાણેજ ૩-૦-૦

ઉન્મેશ (ઇન્દુલાલ ગાંધી) ૩-૦-૦

ધર્મોર્થ મિત્રન (રાધાકૃષ્ણ) ૪-૦-૦

વિદ્યાર્થી વાચનમાળા

(પાંચમી ગ્રેડી) ૪-૦-૦

ફસજાની વાડી (સામાજીય) ૨-૮-૦

પ્રભાસ-સોગનાંધાગતમજીગવ ૪-૦-૦

ભાઈબીજ (ધોરજલ ધ સાદ) ૪-૦-૦

જનેતાના કોઈ (જદુભાઈ કેદ) ૩-૮-૦

વોદાગાધો ગંગા (રાકુલજી) પશ્ચિમથી

પૂર્વ તરફ આપણને દેરી જતી વાતોઓનો

સુદર સંગ્રહ કિ. ૧-૦-૦

કબોટો અજના કુધવાતા પ્રશ્નો ૨-૦-૦

સ્વામીશ્રવા (જિન્દાર કુદરીસહ) ૩-૮-૦

ગુર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય ? ગાંધીરસ્તો : અનંદવાદ

વર્ષ : ૯૩

અંક : ૧૨

શ્રીજી

મંત્રી :

અધ્યક્ષાત્મ લ. મહેતા
પ્રીતમલા રામ-અમલવાદ

તંત્રીઓ :

કેશવપ્રસાદ કેસાવ
જરખાનુ કામરાજ

હિસાબખર્ચ : ૧૯૪૬

૧૯૪૬

૪

આના.

લેણી - સ્વેચ્છાએ જે
લ'ડનમાંની ગર્ભ
ગાઈજાહેરકવાડેસંભા
ચીફ કમીશનર તરીકે
સર્વાનુભવે નીમાયા
છે તે તેમના રખડા
પરદાગેઢરી રહ્યા છે.

કોલેજો - હાઈસ્કુલો મારિના - ત્રણ પુસ્તકો.

કલાપીકૃત

હૃદય ત્રિપુરી

અને

બીજા કાવ્યો

સચિત્ર, કિ. ગ. રા.

આમુખ શ્રી કન્યાલાલ મુતશી

સમવૃત્તિ નવલકાવ્ય

વગદાવ્ય વિવેદી

લખા : - જીવનલાલ

કલાપીકૃત

પ્રામ મોતા

અને

બીજા કાવ્યો

કેદારવર્માથી ચુડી કાંદવા

દલારપરથી અલ્યા રેકસ

ચુક તરીકે મજદર થયું છે

કિ. રા. ૨-૪-૦

અમરશી મહુતો

સાનિટરી નેપિયુન

મરાઠાધુગ

હાઈસ્કુલ આરે મંજુર

પથેલ પ્રાંત પુસ્તક

આવૃત્તિ ૩૭ બહાર

પડી છે

કિ. રા. ૧-૪-૦

કિ. રા. ૧-૪-૦

કિ. રા. ૧-૪-૦

અમરશી મહુતો પીરમશા રા. - અમદાવાદ.

નિવેદન

જીન્યુઆરી ૧૯૫૦ થી માસિક પત્ર પોતાનું ૬૩ સુવર્ષ છોડી ૯૪ ચોરાણું વર્ષમાં પ્રવેશ કરે છે

આ ચોરાણુંનો આંકડો જોઈ કયા શુજરાતી ભાઈ-બહેનને આનંદ નહિ, થાય? સ્ત્રીઓ, અને બાળકોની સેવા કરતું આ એક જ પત્ર પોતાની આગે કુચ ચલાવી રહ્યું છે.

આટલાં વરસોમાં માસિક પત્રને છેલ્લાં ચાર, પાંચ વરસ થયાં હામળોની, છાપકામની તેમજ અન્ય બાબતોની ઘણી જામુરફલી લોગવવી રહી છે. છતાં તે સુફેલીઓનો સામનો કરી આજે અણનમ આગેકુચ કરી રહેલ છે તેની સાબીતી એ છે કે આજી સાલનું ભેટ પુસ્તક એક ઉત્તમ આદર્શ આપવામાં આવ્યું છે. તે છે “કાદમ્બરી અને બીજી વાતો” સંસ્કૃતમાં આણુભટ્ટ લખ્યો છે તેમણે રચેલ વાર્તા અને બીજાં લખ્યોતા લેખો આ ઉત્તમ અંથ આજી સાલ એટલે કે ૧૯૪૯ ના શ્રાહકોને મફત મળે છે

આ પુસ્તકની કિંમત રૂ. ૪૫ છે. હવે વાંચકો પાસેથી રૂ. ૭ વાર્ષિક ભેટ પુસ્તક સાથે લેવામાં આવે છે અને ‘આનાવિલ’ બહેનો માટે જે યોજના છે તેના શ્રાહકો પાસેથી, માત્ર રૂ. ૪૫ લેવામાં આવે છે આ ઉપરથી શ્રાહક બંધુઓ-બત્રિનીઓ આપ વિચાર કર્યો તો ખ્યાલ આવશે કે આટલું સસ્તું સારું વાચન માત્ર રૂ. ૮ માં અને આનાવિલ બહેનોને માત્ર રૂ. ૪૫ માં મળે છે

ભેટ પુસ્તક

૧૯૪૮ નું ભેટ પુસ્તક ‘કાદમ્બરી અને બીજી વાતો’ ડીસેમ્બર માસમાં તા. ૨૦ મી પછી નવા વરસના લવાજમ માટે વી. પી. યો મોકલવામાં આવશે “જે સાધ બહેનોને ૧૯૫૦ માં શ્રાહક તરીકે ન ગહેરા પ્રજ્ઞા હોય તેઓએ આ અંક મળે કે તુરતજ અમેને શ્રાહક નબર સાથે જવાબ લખી નાખવો જેથી બોટો ખર્ચ થાય નહિ” જે શ્રાહકોને નવું લવાજમ નહિ ભરવું હોય તેમને તેમના હક્કનું ‘ભેટ’ પુસ્તક Book Post થી રવાના કરવામાં આવશે

આવતા જીન્યુઆરીથી અવનવું, વાચન કરેકને મળશે. છુટક શ્રાહકોમાં વધુ ફેલાવો કરવા માટે હિંમત ચાર કે પાંચ આના ગહેરો તેઓને ભેટ પુસ્તક કે જે કંઈ ખાસ અંક નીકળે તેમો હક્ક રહેશે નહિ શ્રાહક પુરું લવાજમ ભરોને થયાં હશે તેને ફરેક લાભ મળશે

શ્રાહકોને અમારી એક વિનંતી એ છે કે તમેને હાલના જમાન માં કંઈ જાનતું વાંચન વાંચવાનો ખાસ શોખ છે તે જણાવ્યો તો તે બાબત માટે યોગ્ય પ્રયત્ન કરવામાં આવશે ફરેક શ્રાહકોને સંતોષ આપવો તે અમારી ફરજ છે

અંકકાન્ત, મહેતા, મંત્રી.

‘હું ગૃહસ્થી જીવન જીવવા માગું છું’

મુંબાઈની અદાલતમાં મહારાષ્ટ્રીય કુમારિકાએ કરેલું કડ્ડી નિવેદન

“મારી વયની મને બરાબર ખબર નથી. પરંતુ પંદર અને સોળ વર્ષની હશે એમ હું ધારું છું.” આ રાખેડો ઉચ્ચારતાં કમ્પ્રાના ધોળેલા રંગ વદન પર ઉલેસાઈ આવતા હોય એવા સ્વરપ્રવાળી કુમારી-કાએ મુંબઈના વડા માઈસ્ટ્રેટની અદાલતમાં ઉચ્ચાર્યા, ત્યારે અદાલતમાં હાજર રહેલા સૌ એડીટરો સાક્ષી ના પીજરામાં ઉમેશી નવયુવતિ તરફ સહાનુભૂતિથી નોંઘ રહ્યા.

પ્રુથ્વિ હિંમતધુરંક દ્વિતા અને જોરવ સ્વરે કુમારીકાએ એવું નિવેદન આગળ ચલાવ્યું, કંઈક ગદગદિત કરે મુજતા સ્વરે તેણીનું નિવેદન અક્ષરશઃ અહીં રજૂ ચાલે છે.

ઠાટમાં નિવેદન કરનાર પંદર વર્ષની મહારાષ્ટ્રીયન યુવતી હતી. તેનું નામ જાહેરમાં મુકવાની કોર્ટે મનાઈ દરમાની છે.

x

આ યુવતીની સગી બેન એના પતિનું ઘર છોડીને ટેલકંઠ વર્ગોથી મુંબઈમાં રહે છે. નાનીબેન એના મનગમતા યુવક સાથે લગ્ન કરવાના હેતુથી ઘર છોડીને ચાલી ગયા પછી મોટીબેને તેની નાનીબેન અને એના પ્રિયતમ સામે ચોરોનો આરોપ મુકીને મોઢાવેલી ફરિયાદ પછી યુવતીની અને તેના પ્રિયતમની પોલીસે ધરપકડ કરી હતી, ધરપકડ બાદ અદાલતમાં યુવતીને એની સામેના આરોપોનો જવાબ આપવા માટે પોલીસે ઉભી કરતાં તેણીએ ઠાટ સમક્ષ નીચેનું પ્રુથ્વિ હિંમત સ્પર્શી નિવેદન રજૂ કર્યું હતું

x

“મારો જન્મ મુંબઈમાં જ થયો હતો, અને ત્યારથી જ હું મારા માઆપ સાથે રહેતી હતી, મારા પિના શહેરની એક મીલમાં મોકરી કરતા હતા, પરંતુ અતિથય પરિશ્રમને કારણે એમની

તબીબત બગડતાં તેઓ દાહ અમારા વતન રતના-ગીરી રહે છે, અને હું મારી મોટીબેન અને ભાઈની સાથે રહેતી હતી.”

x

“મારી મોટી બેનની ઉંમર ચોવીસ વર્ષની છે, તેણી ગાયવાડીમાં એક બાણુ શેઠની રખાત પત્ની તરીકે રહે છે. મારો ભાઈ પણ તેની સાથે જ રહે છે દાદરમાં મારા પિતા સાથે હું રહેતી હતી, ત્યારે એક કુવાન સાથે મારે દેશની બધાંઈ હતી, એ

સામાજિક--

કુવાન મારે ત્યાં અવારનવાર આવતો હોવાથી મારે તેના પ્રત્યેનું આકર્ષણ વધતું ગયું, અને એક સાથે જીજીઓ પડાવી છે, અને અવારનવાર સાથે સીનેમાં નેવા પણ જૂતાં હતાં. આ યુવક સાથે લગ્ન કરવાનો મારો આશય મેં મારી બહેન અને ભાઈને જણાવ્યો હતો, પરંતુ મારી બેને મારી પસંદગીના યુવક સાથે લગ્ન કરવાની ચોક્ખી ના પાડી હતી, મારી બેને મને કહ્યું કે “હુસ્થી પૈસા કમાવાના છોડીને લગ્ન કરવાની જરૂર નથી.” મારી મોટી બેનની આ વાત સાંભળીને હું દંગ થઈ ગઈ, આખરે મેં હિંમત કરીને મારી બેનને એક વાર જણાવી દીધું કે “હું લગ્ન કરીને ગૃહસ્થી જીવન જીવવા માગું છું.” જિદગીના પવિત્ર સંસ્કારો અને વ્યવસ્થિત લગ્ન કરીને જીવવાની મારી ઇચ્છા છે.”

“મારો આ જવાબ સાંભળીને મારા ભાઈ અને બેને પ્રુજ નાસાજી બતાવી એક દિવસે મારી બેન મને તેણીની સાથે ચેંગુર લાઇ ગઈ, અમારી

સાથે આલુચોંક પણ હતા, મારી જેને આલુચોંકની ઇચ્છા મુજબ વર્તવાની મને આજ્ઞા કરી, પરંતુ મેં તે મિંગણીની અવગણના કરી, અને એ પછી ઘેર આવ્યા બાદ મારા પર મારી મોટીમેન, ભાઈ તરફથી ત્રાસ, માર, અને તિરસ્કારની ઝડીઓ વરસવા માંડી. જિંદગીનો અંત આલુચાની પણ મેં અનેક વાર ઇચ્છા કરેલી.”

*

“મારાં ભાઈએ મને જેર આપીને મારી નાખવાની ધમકી આપેલી. આ સંજોગમાં મેં મારી જેનના ઘરનો આશ્રય લીધો, અને મારા મેળીની પાસે જઈને મારી સાથે લગ્ન કરવાની મેં

કિસ્સાઓ

તેને વિનંતિ કરી અને અમે બન્ને તે જ દિવસે કોલ્હાપુર ગયાં. કોલ્હાપુરમાં મારા પ્રિયતમતા એક દરના સગાને ત્યાં અમે ઉતર્યા હતા. કોલ્હાપુરથી મુંબઈ આવ્યા પછી મને ખબર પડી કે મારી જેને મારી અને મારા ભાવી પતિની સામે ચોરી અને અપહરણની ફરિયાદ નોંધાવી છે. આ ફરિયાદની ખબર મળતાં જ હું પોલીસ સ્ટેશનને ગઈ અને મારી જેનના ત્રાસની વાતો કરી પોલીસ સમક્ષ આપેલી જુખાનીમાં મેં મારા પર વિતેલાં વિતંકો સવિસ્તર રજૂ કર્યાં છે.

*

આટલી હદીકત રજૂ કરતાં મરાઠા યુવતી મહાદેવિત બની જવા પામી: અંતમાં ના. ન્યાય-મુર્તિને તેણીએ વિનંતિ કરતાં જણાવ્યું કે હું મારી જેનને ઘેર જવા માગતી નથી, અને હું મારા યસદંડીના મુલાકા સાથે ક્ષમ કરી મુંબઈ જવાનું જણાવ્યું હતું.

ના. અદાલતે આખા નિવેદનની તોંધ લીધા પછી કેસની વધૂ તપાસ કરવાની પોલીસને સૂચના આપી છે.

(મિત્ર ભારતીમાંથી)

*

પત્નીનું ખૂન

મુંબઈ વીઠ્ઠલરાડીમાં આવેલી તેલગલીમાંના એક મકાનને નીચે મજલેથી લકઝીઆઇ નામની ૨૨ વર્ષની ઉમરની યુવતીને ફેંકી દઈ તેનું ખૂન કરવાના આરોપકર પકડાયેલા તેના પતિ મોહનલાલ પુરોષોત્તમ તથા સાસુ મોંઘીબાઇ સામેના કેસની તપાસ મેલનની પોલીસ કોર્ટમાં મેજસ્ટ્રેટ શ્રી કે. જી. ખંભાતા સમક્ષ નીકળી હતી. એક સાક્ષીએ તેમાં નીચે મુજબની મોકાવનારી વિગતો રજૂ કરી હતી.

મરનાર સ્ત્રીનાં લગ્ન પછી તેને ધણે ત્રાસ આપવામાં આવતો હતો અને નજીવ દારૂચુસર પતિ તથા સાસુ તેને માર મારતા હતા. ગઈ તા. ૨૬ મી મે ૧૯૪૬ ને દિને તેને તેની બીજા મજલા ઉપરથી ફેંકી દેવામાં આવતાં તેનું મરણ નીપજ્યું હતું. અને તેના સંબંધમાં પોલીસે તપાસ ચલાવી આરોપીઓની ધરપકડ કરી હતી.

જુલેન્દ્ર દુર્ગાપ્રસાદ જોશી નામના વૌશા કેપનીના એક એરમેનાઇઝર્ડ જુખાની આપી હતી કે હું વીઠ્ઠલરાડ પટેલ રોડ ઉપર રહું છું. તા. ૨૬ મી મે ૧૯૪૬ને દિને હું તેલગલીમાં મારા મિત્રને મળવા ગયો હતો. હું મારા મિત્ર સાથે વાત કરતો એક દુકાનના ઓટલા ઉપર બેઠો હતો તે વખતે મેં એચાર લેખાઓને દોડતા જતા જોયા. આથી જાણવાની છોત્તરોથી હું પણ તેઓની પાછળ ગયો હતો. એકપાલ બીહરીગમાંથી એક બાઇનો અચાજ આવેલો સંભળાયો હતો. મેં ઉપર જોયું તો નીચે મજલેની બારીમાંથી એક બાઇનું અડધું ચરોર લટકતું હતું તે વખતે એક ચાપસ બારીએથી કાઢાવતો હતો. તેણે બાઈના વાળ પકડ્યા હતા, અને તે બાઈને નીચે ફેંકી દેવાની કોશીસ કરતો હતો. એક બાઈ પણ

તેની બાજુમાં 'હોલી' હતી, આ બાજુએ મરનારના પગે પકડ્યા હતા.

તેઓને મરનાર બાજુને ફેંકી દેવામાં સફળતા મળી હતી. જે જગ્યાએ આ બાજુ પડી ત્યાં દૂં દોડી ગયો. તે એવાન હાંધતમાં હતી અને તેના અંગમાંથી લોહી વહેતું હતું. બાદ બંને આરોપીઓ નીચે આવ્યાં અને મરનારની લાશને ઉપર 'ત્રીજો મજલે' લઈ જવામાં આવી હતી અને એક સાદી ઉપર મુકવામાં આવી હતી. તે વખતે લોકોનું ધોળું જમા થયું હતું.

*

સૌરાષ્ટ્રના સમાચારો

તાજેતરમાં પોરબંદર પાસે અનેક બનાવ દ્રષ્ય નાશીક નહિ પણ સત્ય ઘટના છે. પોરબંદર પાસે બોદ નામનું એક ગામ છે. આ ગામમાં એક એકુન હવસખેર વેપારીના દેવાદાર બની ગયો હતો. એકદંત દેણું લેવા પાછું કરવાને અશક્તિમાન હતો. આ લાચારીના લાભ લેવા એ હવસખેર વેપારીએ એકુનની કુમળા પુલ જેવી પુત્રીની માગણી કરી. અને દીચા-દુન્ય બનેલા બાપે પોતાની નાની પુત્રીને ફરજિયાત રીતે એ હવસખેરને ત્યાં મોકલી, પછી તો ગીધ જેમ મરેલા મનુષ્યના દાખ્યાન સુધે તેમ પેલા હવસખેર વેપારીએ કુમળા બાળા પર અત્યાચાર ગુન્ગે પરીણામે આ બાળાની રિયનિ ગંતીર બની જતાં તેને તાત્કાલિક ફાંખાને ખસેડાઈ હતી પેલા વેપારી સારી લાગવગ ધરાવતો હોઈ, આ પ્રકરણને બીનું સકેલવા પોલીસ ખાતાએ પ્રયાસ કરેલ છે.

વીસાવદર : બોદાદ જગ્યાને થયેલ અત્યાચારને જાણી દે તેવો કમકમાડી લયોં કિરસો વીસાવદરમાં બનેલ છે. સૌ. ના નામનીન બદારવડીયા વીસા 'માંજરીયાને પકડના રખાયેલ પોલીસે એક કુંભારણુ પર અત્યાચાર ચૂક્યો છે. અને આ બનાવના તપાસનું નાટક લખવાયા બાદ બીનું સકેલવા પ્રયાસ થઈ રહ્યા છે. આ બાબત પોલીસ તંત્ર માટે 'શરમ' જનક નથી ?

જેતપુર : તાબાના એક ગામે, જેતપુર એક ડોશી તથા કણ્થીએએ મળી રૂપાવડી ગામની એક

મુળી કણ્થીયણુ પર બળાત્કાર કરેલ હોવાનું કહેવાય છે બળાત્કારના આરોપસર, કણ્થીઓ પર કેસ થયેલ છે.

પોરબંદર : પોરબંદરમાં એક-ચુલકે હરિજન સ્ત્રી પર બળાત્કાર કરનાં સનસનાટી ફેલાયેલ છે, પોલિસે સપ્તરાત્રી ધરપકડ કરી છે. આ પ્રકરણને બીનું સકેલવા પ્રયત્નો ચાલી રહ્યા છે.

ભોંતું સકેલવાનું દારણુ શું ?

ઉપરના અમુક સમાચાર ખાસ ધ્યાન દોરે તેવાં છે. તેના સંબંધમાં પોલીસ ખાતાઓએ તપાસ કરવી જોઈએ અને યુનેગારને 'યોગ્ય સગ્ન થવી જોઈએ એવી અગતી નોંધાર માગણી છે.

અમે આશા રાખીએ છીએ કે સૌરાષ્ટ્રમાં બનેલા અત્યાચાર બનાવો માનવંત પ્રધાનો લક્ષ ઉપર લે અને રહ્યતને પુરો ન્યાય મળે અને આવા કામ હવે પછી ન થાય તેના પુરતો બદોખસ્ત થાય એવું અમે ઇચ્છીએ છીએ.

મંત્રી

લલિતાની લીલા :

ખારમાં સાઠ વર્ષની ઉમરના એક પ્રતિષ્ઠિત આયુર્વેદીક વૈદરાજ છે. એમની પ્રતિષ્ઠા જળવાઈ રહે એ ખાતર અહીં એમનું નામ પ્રગટ કરવું યોગ્ય નથી.

વૈદરાજની ઉમર સાઠ વર્ષની છે. એમનાં સુંદર અને યુવાન પત્નીની ઉંમર ત્રીસેક વર્ષની જુવાનીમાં તોફાને ચડી છે. વૈદરાજનાં પત્નીનું નામ લલીતા છે. આ સ્ત્રી એક લાટીઆ શ્રીમંત બાનુ અને વડાધાના આઝાદ નગરનાં બોનાં બાનુ ખાસ મિત્રો છે.

આ મૈત્રી દુરાચાર અને અનિતીના તોફાનો ઉભા કરવામાં કામે લાગી મુક્યા છે.

થોડાક જ દિવસો ઉપર વડાલા ખાતેના આઝાદ નગરમાં રહેકાં વહોરા બાનુ કુલસુમબીની પોલિસે ધરપકડ કરી છે.

કુલસુમબીનું ખીણ નામ એક નખીની છે. તા. ૨ જી ઓક્ટોબરની રાત્રે તે એમના એક મિત્ર સાથે ખારના વૈદરાજનાં સુંદર પત્ની લલીતાને ફરવા મોકલ્યાં, હાજ નવાય ફરનેગની નામનો કુલસુમબીનો ખાસ માણસ પણ પોલિસના કબજામાં સપાડ્યો છે.

આખોય કિસ્સો મુંબઈની છુપી પોલીસે સાવ-ચેતીથી પકડી પાડ્યો છે, પોલીસ પાસેથી ચેંકાવનારી હકીકતોની તપાસ માટે છે.

પુત્રી અને શિક્ષક વચ્ચે પ્રેમ

મુંબઈમાં આવેલ જૂનેશ્વર ખાતે એક સંસ્કારી યુવતી ઉપર તેના શિક્ષકે કહેવાતી જુરની નાખી અપહરણ કર્યો બનાવ બનેલ છે. હમયતી નામની યુવતીને યુવકન આપવા થી જનાઈન વ્યાસ મામતો યુવક આવતો હતો, છેકરીના પિતાએ તે શિક્ષકે જુરની નાખીને નસાડી ગયેલ. હેવાની-પોલીસની ફરિયાદ નોંધાવતા પોલીસે એક તખીયતે ત્યાંથી છેકરીનો કબજો મેળવ્યો ત્યારે તેને ચેતની હવાની અસર હતી ત્યારપછી વ્યાસની તપાસ અણવાતી તેની વરસોવા ખાતેથી પકડી પાડવામાં આવ્યો. પોલીસ તપાસમાં આ યુવક તે યુવતી સાથે પ્રેમમાં પડેલ, અને તેની પત્નીને દેગ ભેગી કરેલ આ લગ્ન સાથે વ્યાસના પિતાએ વધી લીધેલ, થી વ્યાસ જૂનેશ્વરની યુગ્મજાત હિંદુ લોજના માધીકનો પુત્ર છે આ યુવતી પણ શ્રીમંત વેપારીની પુત્રી હોઈ સનસનાટી ફા-

વેલ છે. પોલીસે આ દિરસામાં સરોવારેલ તખીયતી ગીરફતારી કરેલ છે.

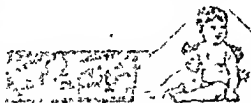
પરિણત સ્ત્રીનાં પુનર્લગ્ન

હિન્દુ સમાજ વ્યવસ્થામાં નવા નવા ઉકળાટ ઊભા કરતાં અનેક બનાવો રાજ્યભરોજ બનતાં જાય છે તેવા ઉકળાટની સનસનાટી ફેલાવતો એક બનાવ સૌરાષ્ટ્રમાં હાલમાં બનેલ છે.

જૂનાગઢની એક આલ્હદ્ય કોમની પરિણત ગાયબ, પોતાના પતિ સાથે છુટાછેડા લીધા વિનાજ તાન્તેતરમાં રાજકોટના એક વિધુર સજ્જન સાથે પુનર્લગ્ન કરતાં તેમની માતિમાં અને સમાજમાં ભારે ખગમગાટ મચેલ હતો.

આ અંગે મુજબર આઈના પતિએ, રાજકોટની અણવતમાં તે પોતાની પત્ની પર ફરિયાદ નોંધાવી હેવાનું જાણવા મળેલ છે. આ ફરિયાદમાં તેણે જણાવેલ છે કે જો આ પ્રમાણે સ્ત્રીઓ પુનર્લગ્ન કરે તો હિન્દુસમાજની લગ્ન વ્યવસ્થા, વેર વિગેર ચલ જશે, આ ફરિયાદ પરથી રાજકોટમાં તે બાદ તેમજ તેનાં મહદત્તરોમાં ધરપકડ મથેલ હતી, અને પાછળથી તેમને જામીન પર છુટા કરવામાં આવેલ છે.

છોકરાંઓ માટે!

કોઈપણ જુના બાળકો

પીવાથી રૂબરૂ પુખ્ત થાય છે. એથી છોકરાંના ઉછરનાં શરીરને ઘણી સારી મદદ મળે છે.

માલીક:-કે. ડી. ઝાંગે કું. મુંબઈ-૪.

ગાદાવરી નદીનો અમલદાર !

વીશ વર્ષના એક મૂંઝો બહેરો અને આધળા યુવકને એક દિવસે સ્વપ્નામાં એક દેવ જેવા આકારે દેખાવ દીધો અને કહ્યું કે ભદ્રાચલમની ગાદાવરી નદીમાં સ્નાન કરવાથી તારી તમામ સારીરિક ક્ષતિઓ નાબૂદ થઇ જશે ભદ્રાચલન હંડરાખાદની સરહદ પર યાત્રાતુ ધામ છે. સ્વપ્ન પછી આ યુવક તેના વડીલો સાથે તે નદીએ સ્નાન કરવા ગયો. અને સ્નાન કર્યા પછી તે બહાર આવ્યો ત્યારે તે બોલતો સાલગતો અને ક્ષિપ્રગણ થા ગયો હતો. આ બનાવથી સૌ અત્યયમ થઇ ગયા હતા!

રામ રાખે તેને કોણ ચાલે !

તાજેતરમાં આજુબં તાલુકાના તરજોલ ગામની એક યુવતી ટીબારોડ ગામેથી તેને પિયર જતી હતી. રસ્તામાં સેવાળીયા આગળ તેનો પીત્રાઇ દીવર મળ્યો. તેણે મહાસાગરના પુલ પાસે તે સ્ત્રીના ફાગીના કાઠી ગઇ તેણીને પુલ પરથી નદીમાં ધક્કો મારો ફેંકી દીધો.

પરંતુ સદ્ભાગ્યે આ બાઇને તરતા આવડતું હોવાથી તથા તેના હાથમાં ખડક આવી જતાં ખડક ઉપર ચઢી ગઇ ગઇ હતી અને સવારે કાઠે આવી 'બચાવો બચાવો' ની બૂમો પાડતાં લોકોએ તેને બચાવી લીધી હતી તેણીએ તેના પિત્રાઇ દીવર સામે પોલીસમાં ફરીયાદ નોંધાવી છે.

ફાગીની મોજ ઉડાવતા

આજુબં ખાતે એક બીલ તેની ૧૬ વર્ષની પત્ની સાથે મજૂરી માટે હાહોદયી આવેલ. રસ્તામાં તેને એક બદમાશ મળ્યો તેણે આ બીલને કામ આપવાની હાલત આપીને, ખુમ દારૂ પાયો પછી બીજે સ્થળે લઇ ગયો. અને તેની પત્નીને આ બદમાશ ઉપાડી ગયો હોવાનું કહેવાય છે. પેલા દારૂ

પીધેલા બીલની પોલીસ ગૌરકતારી કરી, દારૂબંધીના દુકમના ભગ બદલ કેસ કર્યો આ રીતે ફાગીની મોજ ઉડાવતાં બેરી ગુમાવી ને જેલ મળી !

હાથ મિલકત !

બોરસદ ખાતે ત્રણ ભાઈઓનો વડીલો પાછંત મિલકતનો ગળેડો પંચને સોંપ્યો હતો. અને જેને નિકાલ આવ્યા બાદ મોટાભાઈ પાસે, પંચના નિર્ણય મુજબની મિલકતની માગણી નાનાભાઈઓએ કરી. પરંતુ તે માગણી અંગે તકરાર થતા નાનાભાઈઓએ મોટાભાઈના માધામા બાવળના કૃષ્ણરથો સખત માર માર્યો તે ઉપરાંત આમી નોંધી લુક લુક હાલતમાં આ નાનાભાઈઓએ માનવતા તજ દઇને મોટાભાઈને જૂએ તરસે ઓરડીમાં ૨૪ કલાક પુરી રાખી પાછળથી હમમદાદી આપી કાઠી મુલ છે !

એક સ્ત્રીને બે પતિઓ !

આપણે સામાન્ય રીતે એક પુરુષ બે પત્ની ટોવાની વાત તેમજ એક બાળકની બે માતાઓ હોવાની વાતો ધણીવાર સાંભળીશ્રી પણ નડીપાકના પોલિસ સ્ટેશને પાંચ બાળકો, એક સ્ત્રી અને બે પુરુષોએ એવી ફરિયાદ કરી હતી. પુરુષો બંને સહાઈ ભાઈઓ હતા. નાનાભાઈએ કહ્યું કે 'આ સ્ત્રી મારી છે. અને આ ત્રણ છોકરાં પણ મારા છે. મોટા ભાઈએ કહ્યું કે અસો તો મારી છે અને આ બે છોકરાં પણ મારા છે. જ્યારે તે સ્ત્રીએ કહ્યું મારે હવે કોની સાથે જવું. આ તકરારનો નિકાલ કેમ થાય તે વિશે ફોજદાર પણ હિમ્મત બની ગયા છે. ગ્રેમો સાથે લક્ષ કરવા ના પાડતાં અગ્નિસ્નાન !

મુંબઈ ખાતેના ચીરા બજારમાં તા. ૨૦ મીએ એક ૧૭ વર્ષની યુવતીએ તેના પિતાએ તેના ગ્રેમો સાથે લક્ષ કરવાની ના પાડતાં, તેણે ચીર પર ફેરોસીન છાંટી અગ્નિ સ્નાન કરી જીવનનો અંત આણીતાં સનસનાટી ફેલાવેલ છે. આ છોકરી એક સાર્વત નામના યુવાન સાથે ગ્રેમમાં હતી. અને તેની

સાથે લગ્ન કરવા ઇચ્છી હતી. પણ માતિભેદને લઇને તેના પિતાએ આ લગ્ન સામે વાધો દીધો હતો, તેથી તેણીના હૃદયમાં આઘાત પડેલ્યો તો તેણીએ અગ્નિસ્નાન કરી આત્મહત્યા કરવાનો માર્ગ લીધેલ છે.

બે માથાવાળું બાળક

નાગપુર પાસે આવેલ ખરાગઢ નામના એક ગામમાં એક સ્ત્રીએ બે માથા, ચાર હાથ અને દાંતવાળા એક બાળકને જન્મ આપેલ છે. કુદરતની આ વિચિત્રતા જોવા લોકોનાં ટોળાં ઉભરાતાં હતાં. પ્રેમમાં વિશ્વ પાતાં...

યુગ્મજ ખાતે તાજેતરમાં બી. બી. એન્ડ સી આઇ રેલ્વેના વાંદરા અને માઠીમ રેલ્વેનો વચ્ચે રેલ્વે લાઇન ઉપરથી એક સ્ત્રી તેમજ પુરુષની લાશ મળી આવેલ. બન્ને જણ કાંઈ ટ્રેન હેઠળ કચ્છા પડે આવેલ હતાં કરેલ હોવાનું કહેવાય છે. આ સ્ત્રીને બાળકો પણ છે. તેઓના પ્રેમમાં કાંઈ વિશ્વ પડવાથી આપવાત કરેલ છે.

મદ્રાસમાં સહુરિશ્વલ !

મદ્રાસ સરકાર એક હુકમ પ્રગટ કરીને, પ્રાથમિકશાળામાં છોકરા-છોકરીઓના રખાતા બેદરબાવ નાશ કરી; સહસિશ્વલ દાખલ કરેલ છે. આ ઉપરાંત શિક્ષણની નિમણૂકના બેદરબાવ પણ દૂર કરવાનો હુકમ બહાર પાડેલ છે.

+

સુરત ખાતે પંડિત ઓમકાર નાયથ ઠાકુરનાં પ્રમુખપદે આવતી સંસ્થા 'શ્રી સંગીત સંસદ'ની કાર્યવાહક સમિતિમાં સ્ત્રી સભ્ય તરીકે ચાલુ થયે સૌ. હસુમતિ દેસાઈને લેવામાં આવ્યાં છે.

ભાવનગર—"એક અગ્નિપ્રી" "ઝેસાનું દિવકાર" કૃત્ય "આંખા ચોકમાં એક મુસ્લીમ ડોસાએ એક ૧૪ વર્ષની ગર્ભાળુ બાળાને ફાસલાવી દિવકાર" કૃત્ય કરેલ તે પોલીસને જાણી જતાં પોલીસ નિષ્ક્રિય હોવાનું જાણવા આવે છે.

આ મુગમાં પણ પોલીસ પોતાની દરજ બળવતાં ક્યારે સિમ્પર ?

ગોંડલ—"ફાનસ સળગાવતાં બળી મરી" રેલ્વેન પ્લોટમાં એક કણુબી દારૂની યુવતી ફાનસ

સળગાવતાં સાડીના છોડા સળગી જતાં પોતે સળગી ગયેલ પાછળથી તે અવસાન પામ્યાના સમાચાર મળે છે.

આણંદ—"સોળ વર્ષની યુવતીએ કરેલું વિધવાન" આ યુવતીને એક મુસ્લીમ ઉપાડી ગયો હતો. આ અંગે અદાલતમાં કેસ ચાલતો હતો આ દરમ્યાન તેણીએ ઝેર પી આ કુનીયા છોડી દીધી છે.

પાટણ—"હુકમનો ભંગ કરી વૃદ્ધ લગ્ન કર્યા" પાટણ પાસે ચાલુરમા તાબાના સરકારપુર ગામના એક પચાસ વર્ષના રખારીએ પોતાની એક પત્ની અને તેના બાળકો હાથે લેવા છતાં પંદર વર્ષની એક બાળા સાથે લગ્ન કર્યાથી બારે સપ્તમીટી ફેલાઈ છે. આ અંગે કેસ ચલાવવામાં છે.

રાજકોટ—કેવડવાડીના અંબાજી મંદીર પાસે એક ચારણ બાઇએ ગાસતેલ છાટી અગ્નિસ્નાન કર્યાના સમાચાર મળે છે કહેવાય છે કે આ બાઇએ "પ્રભુસ્મરણ કરી અગ્નિસ્નાન કરેલું" ગમનામ રટતાં રટતાં ભરખીભૂત થઈ ગઈ.

વડોદરા—પદમાબહેન ચંપકલાલ વૈદ્યનું અપહરણ થયેલું અને તેને કારણેના ડોક્ટર કાંતુમમાં લાદેલીશંકર સાથે પરણાવી દિધેલ. બહેન પદમાએ છુટાછેદ મારે માગણી કરી છે. પરણાવી દેનાર ઉપર કેસ ચાલેલો તેઓના દંડ થયા છે.

મહેમદાવાદ—દયાનાગર પશ્ચિમે ગાંધીના નવતિલાલ ચંડુલાલે તેમના પત્ની સરોજ સાથેથી છુટા થયા છુટાછેદની માગણી કરી છે અને તે મંજૂર રખાઈ છે.

ભાત—(અસલાહ ના પડેલ શંકરભાઈ ઈશ્વર ભાઈએ પોતાની પુત્રીનું કાંઈક કારણે ખૂન કરી બાળી દીધી. આ અંગે પોલીસ કેસ થયો હોઈ તપાસ ચાલ રહી છે.

અમદાવાદ—ખાડીઆ શ્રી. મહેતાના ઓટલે એક વાઘરણ સુતી દની તેની છેડતી કરવા બદલ એક પોલીસ ડોન્ટેબલ સરપેન્ડ થયા છે. આ અંગે કેસ દાખલ થયો છે. વધુ તપાસ ચાલે છે.

આમ્યલક્ષ્મી

આમ્યલક્ષ્મી કયા ગઈ વીરાઓ ગોતો ગૌરવવંતો,
આમ્યકુળ કદમાતી આજે કુસુમલ સૌરભવંતો,
નગ વનને સરિતાનાં ભોળન, સંપળે આવી જોડ,
લીલ્યાં ખેતરની કુળે આજ બીડે છે જોડ,

આમ્યલક્ષ્મી-૦

ગોરી ગાવલડીને લેંસો, આજ રહી રહે સાધ
આમ્યલક્ષ્મી મા' દેખીને એ આજ વીરા, રિસાઈ
આમ્યલક્ષ્મી-૦

ધી દૂધને ગોરસ લૂંટાતાં, બધ નગરની વાટે
ધમર વઢીણાં ગાજે કયાંથી ? કહેતાં છાતી ફાટે.

આમ્યલક્ષ્મી-૦

નવ ભોળન નર ને નારીનું આજ રહ્યું પિસાઈ,
દુકાળ, દેવાં ને દળડળની આજ રહી દેવાઈ

આમ્યલક્ષ્મી-૦

ખાવા પૂરું ધાન્ય મળેતા, લાજ ઠાંકવા લૂગડાં,
રોમ રોમ રિખાવે એવું, કેમ કહું એ દુખડાં ?

આમ્યલક્ષ્મી-૦

મોર અને દોયલને કાળે આજ રહીના કુળે,
આમ્યલવનના કોકડિયામાં આજ પડી છે ગૂંચો.

આમ્યલક્ષ્મી-૦

બાઠ રહ્યાં ના પાન રહ્યાં ના, નહીં નીર સુકાણું,
ધરતીનાં રસકસ સૌ આદ્યા, ગાઈ છું દુઃખ ગાણું.

આમ્યલક્ષ્મી-૦

કુકરત રહી, ધણીય રહેયો, રહેયા છે સૌ લોક,
ગરીબ જિંદગીનાં ગામડિયાંની કોણ સુલો મોક.

આમ્યલક્ષ્મી-૦

આમ્યલક્ષ્મી મા કહે રિસાણી ? નગરે શું ગઈ ચાલી ?
લાય, પડયાં છે આજ ગામડાં પ્રાણ વિનાં સૌ ખાલી.

આમ્યલક્ષ્મી-૦

જેઠાલાલ ત્રિવેદી (ખા. એ.)

બહાર કન્યા.

લેખક : રા. ધીરસિંહ બોરાલાલ ગોહલ

ભંડારીયા ગામમાં કાકી સમૃદ્ધ દ્રષ્ટે પડે છે. આવા નાના ગામમાં આટલો બધો સમૃદ્ધ એકલો થવાથી મેદની માફક લાગે છે. ત્યાં નોંધેલા ત્યાં કાકી દાયરોજ દ્રષ્ટે પડે છે. પ્રાતઃકાળે સમય છે, સૂર્યોદયગતિ જગતને અજવાળવા ઉદયાગત પર આરંભ થયા છે. આ વખતે વિશાળ મકાનમાં બધા કાકી દાયરો કરીને બેઠા છે. ખરલોના ખખડાટો થાય છે અને કમુખાની ગરજીઓ ટપકે છે. એક બાળુ એકબીજાને વધારે પાવાની ચડા ચડી આવે છે.

“હા, બા, ” નો ગાયરો એટલે કહેવું થું ! ‘મારા સમ, તમારા સમ’ ની તો પરંપરા આવે અને ખોખે ને ધોખે ખીવામાં આવે

શરદા (ભોજાદરા પાસે) ગામનો આહીર દેવાયત નામનો હતો તે શરવીર મનાતો હતો. જંદકાટ માટે ટોળી બાંધી પ્રજાને રંગડવામાં બાકી રાખતો નહિ. હથીઆરબધ ટોળી સાથે ગામ જંદતો અને રસ્તે જનારને પથ સલામતી ભરેલું જણાતું નહિ.

શુજવાન તરફ જૂંટ કરી પોતાની ટોળી સાથે ભંડારીયાને પાર ચર્ચ નિહળ્યો. ગામની બહાર પથ કાઢીઓનો અવર જવર ચતો હતો, આ નોંધ દેવાયતને કુતુહલ થયું કે આ ગામમાં શું છે કે આટલા બધા કાકીઓ ભેગા થયા હશે ? આ ચર્ચા પ્રજા થવાથી એક માણસને પામે બોલાવી પૂછતાં જણાવું કે ગદેરાતું કારજ છે અને તેથી જ કાકી સમૃદ્ધ એકલો થયો છે.

પોતાની સાથે ફરનાર માણસના અવસાનના અખર મળ્યા. હવે પાંચ ચર્ચને જવાપ નહિ, રીતિ પ્રમાણે લોકાચાર કરવો જ નોંધેલા આમ વિચારી પોતાના સાથીઓ સાથે ગામમાં લોકિક કરતો આસ્થો.

કાકી દાયરાને જણાવું કે ‘આ તો દેવાયત’ આવે છે. આ વાત સાંભળતાં કાકી દાયરો બોલો થયો. “ઓ...હો...હો આતા દેવાયત ! તમે કયાથી ?” આવા દરેકના મુખમાંથી પ્રશ્નો થવા લાગ્યા. અને હંધાધિગત કરી બધાની વચ્ચે બેઠક આપી. બધા આસપાસ વિટાઈ બેઠા.

“આતા દેવાયતને ઉતાર આના હશે માટે જલદી કમુખો આપો.” એક કાકીએ કહ્યું. “હા, હા, તેમને ‘સાડીકો’ લાગ્યો હશે. માટે જરા વધારે આપો.” બીજાએ આગ્રહ કર્યો. “આતા ! આ વખતે કયાં ગયા હતા ? દેશ કાગ્યા કે નહિ ?” આવી પ્રશ્ન પરંપરાથી દેવાયત પ્રત્યે પ્રેમ હોય તેમ બતાવવા લાગ્યા.

દેવાયત શરીરે મજબૂત અને કઠાવર હતો. શરીર ગીર વર્ણને હોવાની સાથે સુદઢ બોધિતો હતો. તેના તેજા મોટાં અને તીક્ષ્ણ દ્રષ્ટિનાં હતાં. તેના ગોળ મુખ ઉપર ભરાવાદાર દાદી હોવાથી ચહેરા કરડો લાગતો હતો, દેવાયત બહાર હોવાથી તેને છેડવાનું કોઈ પસંદ કરતું નહિ. બધા પુરામત જ કરતા.

૨

દેવાયત કમુખો પી હાથમાં હોડે લાઇ ખોખાંરો કરી આસપાસ ભેવા લાગ્યો. તેની ચક્રોર આંખ બધા ઉપર ફરી વળી. કાના પાસે કંઈ વસ્તુ સારી છે ? તે નોંધ લીધું. પછી એક એકને ઉદેશી તેની પાસેની ચીજનાં વખાણ કરવા લાગ્યો.

“દેવાયત આતો તે કાંઈ જેવી તેવી વાત કહેવાય ! એ તો માણું જેવું મોતી. તેને જે ચીજ નોંધેલા તે આપણે ન નોંધેલા.” આમ કહી “લ્યા

આતા ! હું નગર ગયો હતો ત્યાંથી આ ધંસીઓ તમારા માટે લાવ્યો છું.”

કોઈ તો વળી “હો બા ! આ લાલો લાકોનો છે. આ પેટલીયો સારો છે.”

આવી રીતે જેની પાસે જે વસ્તુ સારી દેખે તેના વખાણુ કરે અને સામે માણસ તેને આમહ કરીને આપી દીએ. આમ બધા પાસેથી સારી સારી ચીજો એકઠી કરી પોતાનો મનમાં યુલાવા લાગે.

આ રીતે કાઠી દાધરો એક આહીરની આટલી બધી ખુશામત કરે છે. બધા તેનાથી દબાઈ ગયા છે. આમ થોડે દૂર ભેટ્યો પાદરગનો લાખો વાજો વિચાર કરતો હતો અને ચીડાતો હતો.

બધા ખુશમાં વાતો કરતા હતા. લાખો વાજો કાંઈ પણ બોલતો નહિ. તેના મુખ ઉપર કોઈની રેખાઓ તરી આવતી હતી. નેત્રના ખુલ્લિયા પણ લાલ થયા હતા. તેના હૃદયમાં ઉછળતા વિચારો મુખ ઉપરના ફેરફારથી જણાઈ આવતા હતા.

“કેમ લાખાવાળા ! તમે તો કાંઈ બોલતા પણ નથી ?” દેવાયતે ખેંખારે ખાલ પ્રશ્ન કર્યો.

“હું જેઠે છું કે આ બધા ખુશમતીઆ બેગા થયા છે.” લાખાએ કટાક્ષ કર્યો.

“આ બધા ખુશમતીયા ત્યારે તમે તો સાચું જ કહેવાવાળા હશે ?” દેવાયતે મર્મ કર્યો.

“હા, બા. અમે આતું સાંખી શરીરો નહિ. અને કોઈની ‘જા’ માં દખલગે નહિ. આટલા બધા કાઠી બેગા થયા છે. પણ ફેટલી નથી ખુશામત કરે છે ? શું દેવાયતને લાલો વાગે છે અને ખીજનો પાછો પડે છે ?” લાખાએ પોતાનો શેવ દર્શાવતા કહ્યું.

“કેમ બા, કાંઈ વંધારે બોલો છો ? હજી દેવાયતના હાથ ભેગા નથી. ત્યાં સુધી બધું બોલાય છે.” દેવાયતે ધમકી આપી.

“દેવાયત ! હું આવડો બધો બકે છે શા માટે ? તારું પરાક્રમ હું બહુ છું. તે ધણને તારા હાથ

બતાવ્યા છે ખરા. પણ આ તો “મદીસુધા મામલા છે,” આટલા દિવસ તેં પરાક્રમ કરી બતાવ્યું છે તે કાપર પુર્યો અને બિચારા રાંક ઉપર જ. તારું કામ લૂંટ કરવાનું છે, તરવાર પકડવાનું નહિ.” લાખાએ વાતને વધારવાના ઉદ્દેશથી કહ્યું.

“ખરું છે લાખા ! ત્યાં સુધી તને મારા હાથ બતાવ્યા નથી ત્યાં સુધી તને એમ જ લાગે. તારું પાદરગ પાદર થઈ જશે. દેવાયતના ઘોડા ધમસાણુ મચાવશે અને લાખો સત્તાઈ ભેંધરામાં લરાશે ત્યારે દેવાયત કોણ છે ? તેની કિંમત અંકાગે.” દેવાયતે ભવિષ્યમાં પોતે શું કરશે તેવું સ્થન કહ્યું.

દેવાયત અને લાખો બંને પરાક્રમશાળી હતા, બંને સમાન વયના હતા, બંનેની ડાપ એક બીજા ઉપર સરખી હતી અને બંને પ્રત્યે બીજાઓનું સરખું જ માન હતું.

છાશુ-ચિરામણી-નો સમય થઈ ગયો છે, કમ્પ-બા પીવાઈ રહ્યા છે. માણસો આવીને ‘છાશુ પીવા પધારો’ તેમ કહી રહ્યા છે, પણ આ બંને વાદ કરતા હોવાથી વચમાં તેને અટકાવી શકે તેવી ચકિત-વાળો કોઈ ન હોવાથી ઉઠતા મિતામગન થવા લાગ્યા કે આ બંને વ્યક્તિઓ આનંદમાં ખલલ પાડી લો-હીની ધારા ચલાવશે.

લાખાચાગાને કામનું બહાનું કાઢી જુદો બો-લાવ્યો. દેવાયતને છાશ પીવાનું કહી જુદો પાડ્યો. આવી રીતે હાથ ભુરત થયો રક્ત પાત બચાવ્યો, પણ બંનેના હૃદયમાં તો વેરાગિ લગીકતો જ રહ્યો.

દેવાયત જોઈ તૈયાર થયો ઘોડેસ્વાર થઈ ત્યાં લાખો હતો ત્યાં આવ્યો, અને બોલ્યો કે “લાખા ! અત્યારે તો આ બધાની સામે હું કાંઈ બોલતો નથી. પણ તને કહું છું કે તારું ગામ નહાતું છે, માણસો ઘોડા છે, માટે માણસો એકાં કર, તારાથી બની શકે તેટલો તારો બચાવ કરવા તૈયારી કર. હું આજથી છ મહીને-બરોબર છ મહીને-આવીશ અને તારું જ ધર જુદીય.”

“દેવાયત ! ને તું ખરો આહીર હો તો જરૂર

આવળે. મારાથી બનશે તેટલી તારી ખરદાસ આ તરવારથી કરીશ.” લાખાએ હલતા બનાવી અને આમંત્રણ ક્યું.

દેવાયત ચાલતો થયો. અધા કાઠીએને લાખું કે આ બોટું થયું છે. દેવાયત લીધી વાત શું તેવો નથી, તેમ લાખો આપો પણ પાછો ખમે નેમ નથી. આમાંથી બનેલી ખુવારી થશે નોખાએ છીએ કે શું થાય છે ?

૩

દિવસો ઉપર દિવસો જવા લાખા લાખો ગળો પોતાનું ઘર છોડીને ક્યંઈ જતો ન હતો, છ મહીનાનો વાયદો પૂરો થયો. હજી દેવાયત આખો નહિ તેમ લાખો હવે રાહ લેવા લાખો.

એક દિવસ ગરમલીથી તેના લાઇતો દીકરો આખો અને બોલ્યો કે “કાકા ! અમારા બને લા-
ખાને તકરાર થઇ છે માટે તમે આવીને અમારો મજાખાશે જોઈ આપો. હવે બેશું ચાલશે નહિ. હું તેજા જ આવ્યો છું.”

“ભાઈ ! તમે થોડા દિવસ ખમો. દેવાયતનો વાયદો પૂરો થયો છે. હું ત્યાં આવું અને દેવાયત આવે તો ઇજ્જત જાય. દેવાયત આવી ગયા પછી આવીશ.”

“કાકા ! તમને તેજા વિના તો જઈશ જ નહિ, ગરમલી ક્યાં અહીંથી દૂર છે ? તમે રાત ન રહી શકો તો સાંજે ચાલ્યા આવજો” ભત્રિજ એ-
ભણે આમ્રહ કયો.

લાખો મનમાં વિચારવા લાગ્યો, અત્યારે ભડકે, સાંજે ચાલ્યો આવીશ, બનેને કપડો દઈ રદમજા-
વીશ. આમ વિચારી થોડા કોળીઓ ઝૂંપણમાં હતા તેને એકઠા કરી ગામમાં રહેવા કહ્યું અને કદાચ દેવાયત આવે તો મને ખબર આવજો તેમ ધ્યનના દીધી, લાખો એકાગ્રની સાથે જવા રવાના થયો.

લાખાને સંતાનમાં ફક્ત સોળ વર્ષની હંમરની અમરીઆઈ નામની પુત્રી જ હતી, તે હજી સુધી

અવિવાહિત હતી, પોતે ધરભંગ થયો હોવાથી પ્રા-
વે લગ્ન કરવું હાસ્યાસ્પદ ગણાય તેથી અમરીઆ-
ઈને લાયક વર શોધી ધર જમાઈ રાખવો એટલે દીકરીને બદલે દીકરો લેવો અને તેને પોતાનો મીરાસ આપી વારસદાર દરાવો આવા હેતુથી અને યોગ્ય વયે લગ્ન કરવાનો રીવાજ હોવાથી નિર્ધન જ રાખી હતી.

અમરીઆઈ ચોન્દવંશુકન હતી તેની સાથે વિવેકી અને વીરનાવાળી હતી, તેના સારા ગુણોનું લાખાને જ્ઞાન હતું, આ પુત્રી એકલી ઘેર હશે અને દેવાયત અમારો તો શું ધરો તે ચિંતા હતી, પણ તે સાથે દેવાયત હીચકારો નથી, તે જીવો અને ગરીબોને વૂટીને નથી તેથી અમરીઆઈને હુંટી તો નહિ જ.

લાખો ગરમલીએ ગયો. પોતાના ભત્રીજાને બોલ્યાની કપડો દઈ રદમજા, નીરાંતના વખતે આવી વહેંચી દેશે. ત્યાં સુધી કોઈએ તકરાર કરવી નહિ. સંપોને રહેવું, આવી રીતે બોધ આપી રદમજા. ભત્રિજ પણ સમજી હતા તેથી પોતાના કાકાના ઉપદેશને માન આપી સલાહ પ્રમાણે વર્તવા વચન આપ્યું અને સાંજ સુધી ગોકળો.

૪

લાખો ગરમલી પડેાએ દરો અને થોડાક વખત ગયો દરો ત્યાં દેવાયત પાદરગદ આવ્યો. પોતાની સાથે પચાસ થોડેટવાર હતા તેઓને રદમજા દે ગામમાં કોઈનું ઘર હુંટવાનું નથી. ફક્ત લાખાનું જ ઘર હુંટવાનું છે. લાખો સાંધારણ માણસ નથી, આ તો સિંદૂરના ભોંવરામાં દાખ નાખવા જેવું છે. માટે સારથેન રહેશે.

પાદરગદ નાનું ગામ હોવાથી અને લાખો ઘેર ન હોવાથી કાક સામે થાય તેમ હતું નહિ તેથી નિયંત્રિત ગામમાં આવ્યા. લાખાને ઘેર આવીને દેવાયત બોલ્યા કે—

“લાખા ! બદાર નિકળ ! તારું મારીપણ આવે નેવા આવ્યો છું, આવે તું અને હું બેમાંથી એક ન દોષ એ.”

લાખો ઘેરે હતો નહિ. કોઇએ જવાબ આપ્યો નહિ તેથી વળી બોલ્યો કે—“ મરદ થઈને ઘરમાં શું સંતાયો છે? આવો તું બાપલો હાથ તો ખખર હોત તો તારા સાથે વાદ વદત નહિ ”

લાખાની પુત્રી અમરીબાઈ એરડાની બહાર આવીને બોલી કે : “ કાકા ! મારા પિતા બીકણ નથી કે ઘરમાં બરાઈ ગયા હોય, પણ એ તો મરમીલીએ ગયા છે. ”

આમ વાતચિત કરે છે ત્યાં લાખાએ પાલેલ વહેરે ‘હાવળ’ કરી એટલે વહેરા સાથું દેવાપતે બેઠું, વહેરા રૂપાળો અને ‘દેવમણી’ ની ભત્રીજા જેવા લાગણથી દેવાપત લોલાયો, પોતે આપ્યો હતો તે ધોડાથી નીચે ઉત્તર્યો, ચાર એરડાની ઉંચા પડ-થારની ઓસરી હતી તેને અડેલીને લાલો મૂક્યો, અને ધોડાની પછાડી છોડવા લાગ્યો.

વહેરા અજાણ્યા માણસને નેહ ઉધમાટ કરવા લાગ્યો, દેવાપત પછાડી છોડવાનો પ્રયાસ કરવા લાગ્યો. આ બધું નેહ અમરીબાઈને શરૂ થયું. દેવાપતનો લાલો ઓસરી કાઢે હતો તે લીધો અને દેવાપત પછાડી છોડવા પ્રયાસ કરતો હતો તેના રક્ષકમા એવા ભેરથી માર્યો કે આગળ કંઈમાં એક હાથ જેટલો બહાર નિકળ્યો.

પોતાને અણચિંત્યો હા પડવાથી દેવાપત ઉભો થયો ત્યાં અમરીબાઈને નેહ એટલે તેની પાછળ પડ્યો. અમરીબાઈ ઓસરીનાં પગથીઆં ચડી ત્યાં દેવાપત પણ પાછળ ગયો અને પકડવા દોડ્યો. પણ આંખે તમ્મર આવવાથી જમીન પર પડકાઈ પડ્યો. થીક ઉપર દાલ બાંધી હતી અને ચતોપાટ પડ્યો હતો તેથી તુરત ઉભો થઈ શક્યો નહિ. અમરીબાઈ ચપળ હતી તેથી ‘ધોડલે’ તરવાર હતી તે લઈ દેવાપતના ધડથી માથું જૂંડું કર્યું અને ધડ તથા મસ્તકને ઓસરીના લંડરમાં સંતાડી દેવાપતના ધોડાના તરંગમાં ઝાટકો માર્યો એટલે ધોડો ગામ બહાર નહારી ગયો.

અમરીબાઈ પોતાના મકાનની પછવાડે જઈ એક કોળીને કહ્યું કે હું ‘સાદો’ પાસે જઈને સાદ

પડાવ કે ‘લાખો’ આપ્યો અને દેવાપત બાગ્યો. આવી રીતે કંટોવાથી તુરત જ સાદ પડાવ્યો એટલે દેવાપતના માણસો જુદે જુદે સ્થળે ગોઠવાયા હતા તે નહાસવા લાગ્યા. નહાસવાનો એક જ રસ્તો હતો. બધાને લાખાની ડેલી પાસે થઈ નિકળવું પડ્યું તેથી અમરીબાઈ નહાસતા ધોડાના તરંગમાં ઝાટકો મારતી, આમ બધા નહારી છુટ્યા. લાખાને આ સમાચાર પહોંચ્યા કે તરારથી આપ્યો પણ કોઈ હતું નહિ. અમરીબાઈને સમાચાર પુછ્યા ત્યારે કહ્યું કે ‘આપા ! એને તો મેં માર્યો છે,’ તેના ઉત્તરમાં લાખાએ માથું ધૂણાવ્યું. દેવાપત મરે તેમ નથી. તેણે કહ્યું એટલે ધડ માથું જતાવ્યું. અને જે રીતે માર્યો તે વાત કહી. એટલે લાખો બોલ્યો કે “ મને તેવો તો પણ બાહીરયે ! પછાડી કાપી નાખી હોત તો ક્યાં એને તુકડાન હતું ! ” પોતાની પુત્રીનાં પરાક્રમ અને પોતાની ઈજ્જત રાખી તેના માટે વખાણ કર્યાં.

સોશબ્ધરતને સોશબ્ધનાર આવી બહાર બાળાને બંધ છે.

★

સીબોધ અને બાળકોનું માસિક પત્ર

સ્રીબોધ

બાળકોના કાર્યકરોને વર્તમાન પ્રેરણા
ને કે પાત્રીઓ, સમસ્યાઓ,
કવિતાઓ, ગાન ગાનો, રસ,
સાહિત્ય, પાનડી, નારિકેળ,
ચિત્રો સીબોધ, બેરોમી, બાળકો
ને આપે છે જેથીથી નેમલ વનવન
ને આપે છે જેથીથી નેમલ વનવન
ને આપે છે જેથીથી નેમલ વનવન

સીબોધનું વાર્ષિક વાર્ષિક

સાલ ૧૯૮૦-૮૧ : ૧૦૦૦ રૂ. ૧૯૮૦-૮૧ : ૧૦૦૦ રૂ.
પ્રતિભાગ : ૧૦૦૦ રૂ. (માર્ચ ૧૯૮૧)
પ્રતિભાગ : ૧૦૦૦ રૂ. ૧૯૮૦-૮૧ : ૧૦૦૦ રૂ.
માર્ચ ૧૯૮૧ : ૧૦૦૦ રૂ. ૧૯૮૦-૮૧ : ૧૦૦૦ રૂ.

સીબોધ કાર્યાલય

સીબોધ ૧૯૮૦, અમદાવાદ.

કેળવણીનો આદર્શ

: લેખક :

રમણલાલ જે. જેથી

કેળવણીની યથા માણસોએ અનેક વ્યાખ્યાઓ આપી છે. તે બિન બિન વ્યક્તિઓમાંથી એક સર્વ સામાન્ય સૂત્ર એ કાઢી શકાય કે કેળવણી એ માણસનું સર્વતોમુખ વિકાસ કરનારું સાધન છે. તેથી આગળ વધી એમ પણ કહી શકાય કે કેળવણી પાત્ર છે તેનો વિકાસ કરીને જ અટકી જતી નથી. પણ રૂપાંતરને પરિવર્તનનું કાર્ય પણ કરે છે. કેળવણી વ્યક્તિના સમસ્ત સત્ત્વનો વિકાસ કરીને તેને તેજસ્વી, વિક્રમશીલ ને મુખ્ય બતાવે છે.

આ રીતે આજની હાઇસ્કૂલ-કોલેજની કેળવણી અપાતી હોત તો આપણે ક્યારનાય સ્વરાજ્યને સુરાજ્ય પામ્યા હોત ! પરંતુ વાસ્તવમાં આજની કેળવણીએ સુધારવા કરતાં બગાડવાનું કામ હાથમાં લીધું હોઇ આપણે, થોડાક અપવાદ સિવાય અધોઃગતિને પામ્યા છીએ. કારણ ? આજની કેળવણીએ મેક્સવેના એ સ્વપ્નનો પરિપાક છે-એક તો હિંદુઓના આચાર વિચારમાં એટલું જળરહસ્ત પરિવર્તન કરવું કે તેઓ જન્મે હિંદુ હોવા છતાં ધર્મે અંગ્રેજ બની જાય અને ખ્રીસ્તી, કેળવણીના કારખાનામાંથી દર વર્ષે કારકુનોનો ઢગલાગધ માલ ઉતાર્યે જાયે અને એટલે સાહીવાદનો પાયો મુઘ. આ બન્ને હેતુઓ પાર પાડવા આજની કેળવણી અસ્તિત્વમાં આવી છે. છતાં પ્રભુ કૃપાએ આ કુખ્યેવલક્ષી કેળવણીનું પહેલું અધ્યયન શાળાપણે પાર પડ્યું નથી. ખુદ ગાંધીજી જેવાએ લીધી આજની કેળવણી, ને તેના જળરહસ્ત વિશદી બની નવી રાષ્ટ્રીય કેળવણીનું સાત્ત્વ પણ તેમણે જ રચ્યું ! આ તો એક ઉદાહરણ રૂપે, બાકી ધણા માણસોએ-આજની કેળવણી લીધેલી હોવા છતાં ય-સુભાગ્યે પોતાનું સ્વત્વ જળવી રાખી વિકાસ સાધ્યો છે. ગાંધીજીએ ગુજરાત વિદ્યાપીઠની સ્થાપના કર્યા પછી તો ઘણા સ્વરાજ્ય સેનિકા ધામ્યા છે ને તેમણે જે કામ આપ્યું છે તે

નેતાં સાચી કેળવણી કેટલું જળરહસ્ત કાર્ય કરી શકે છે તેનું દર્શાત પ્રાપ્ત થાય છે. આનું ખીન્નું કાર્ય રવ. દ.ગોરે શાન્તિ નિકેતન દ્વારા કહ્યું છે. અનેકાનેક ઔણ સંસ્થાઓને બાદ કરતાં આ બન્ને સંસ્થાઓએ સાચી કેળવણીના નિર્ગન અરહુતમાં પણ નવપલ્લવિત જુલો ઉગાડ્યાં છે ને તેનાં ફૂલો આપણે સૌએ સદર્પ ખાધાં છે.

પ્રાચીન કાળમાં કેળવણીકારનું મહત્ત્વ ને કર્તવ્ય વિશેષ હતું. કેળવણી પ્રત્યે સમાજના બધા વર્ગો માનની લાગણીથી નેતાં. સાચી રીતે તો તે સમયમાં કેળવણીકાર-ઋષિજનો એજ ખરા રાજાઓ હતા. રાજા તેમને પૂછીને જ વાત કરતા. રાજા પ્રજા ઉભયના એ હિતચિંતક હતા. વિદ્યાર્થીને ગુરુનો સંબંધ પણ હૃદયની મૂમિકા પર રચાયેલો હોઈ મંગલ મધુર હતો. બહુ રજા પછી “આપણે એ સાથે ભવ્યા તને સાંભરે રે” ન્યાં સંભારણીનું સ્મરણ એ વિદ્યાર્થી છવનનો લ્હાવો હતો. અત્યારે જેમ કેળવણી શરીરની મનની-લુહિની વ. ના બેઢ પાડવામાં આવે છે એવું તે કાળ નહોતું. એ વખતની પ્રથા એટલી સુંદર હતી કે ઉપરના બેઢ એમાં ઉપરિચિત યતા નહોતા ને એક સર્વાંગ સુંદર અમ્મે “કેળવણી”માં જ મધું સમાવ્ય મળ્યું. આ વખતનો સમાજ પણ સુખી હતો. અત્યારના માણસોની જેમ આચાર વિચારમાં વિભિન્નતા જન્મ્યેજ નેવા મળતી. તે સમયના લોકોનાં છવનમાં વિસંવાદિતા ઝોછી જણાતી. આ મધાંતું કારણ કેળવણી હતું. કેળવણીના એટલું પ્રજા સાધન એકેકે નથી કેળવણી સંસ્કૃત. ચારિત્ર્યવાન ને તેજસ્વી પ્રજા પડે છે. જે સમાજ આવા વ્યક્તિ એક માત્ર બનેલો હોય તે નાના પ્રકારનાં દુઃખનો ભોગ ગી રીતે યથ પડે !

અત્યારે શરીર મન ને લુહિની કેળવણીના બેઢ

ખાડામાં આવે છે તે અનિષ્ટ છે. કેળવણી આખા વ્યક્તિત્વને ધરે છે. એમાં શરીર-મન ને શુદ્ધિના વિકાસના નોખા વિચારને અવકાશ નથી. ન્યાં સમસ્ત અવ્યક્તિત્વનો વિકાસ થતો હોય ત્યાં આવા બેદા અસ્થાને છે. તેજ પ્રમાણે કેટલાક તરફથી સાહિત્ય પ્રધાન કેળવણીનો પુરસ્કાર થાય છે તે પણ તેટલું જ અનિચ્છનીય છે. સાહિત્ય પ્રધાન કેળવણી બહુ બહુ તો શુદ્ધિના રાક્ષસો પેદા કરશે પણ એથી જીવનમાં તેજ આવશે કે? આપણે તો સર્વાંગ સુંદર જીવન ધ્યાતર કરવું છે. વ્યક્તિત્વનો સોળે કળાએ વિકાસ કરવો છે. માનવને દેવમાનવ બનાવવો છે-માનવતાનો પરિમથ પથરાવવો છે. ત્યાં એકથી સાહિત્ય પ્રધાન કેળવણીથી કેમ આશરો? 'માણસ' ચબ્દનું ઉચ્ચારણ થતાં આપણને તેના અર્થપરો કે દુન્દિગોનો વિચાર થતો નથી; "માણસ" એટલે એક અખંડ વ્યક્તિત્વ એવો ખ્યાલ સદૈવ ઉત્પન્ન થાય છે. આપણે કેળવણી દ્વારા જેનો વિકાસ કરવાનો છે તે આ અખંડનો કરવાનો છે ને તે અખંડને અખંડ રાખ્યા સિવાય ન જ થઈ શકે તે સમજાવવા દશીસોની અનાવશ્યકતા હરકોઈ વિચારશીલ મણુએ જણાશે.

શિશુક પોતાના આચરણ દ્વારા શીખવે તેજ ઇશુ-ગુરોસ્તુ મૌનં કયાચ્ચાનં. સમષ્ટિ એ વ્યક્તિનું વિરાટ સ્વરૂપ છે. વ્યક્તિનો વિકાસ એટલે સમષ્ટિનું કદબાણ. માનવ રચનાવ અનુકરણીયો છે. એટલે એક વ્યક્તિ પોતાનું જીવન સુંદર રીતે જીવે તો એથી ઘણા માણસોને તે સુધારી શકે છે. આમાં સ્વાર્થ સાથે પરમાર્થ સહજ જ થઈ જાય છે. એમાંય કેળવણીકાર ચારિત્ર્યમાં નિષ્કૃષ્ટ કાળિતો હોય તો સમાજનું સત્યાનાય પણ નાશ છે. એનું શીલ-શૈથિલ્ય જરાય સાંખી લેતાય નહિ. ઉત્કૃષ્ટ, ચારિત્ર્યવાન ને લાભ્ય જીવન જીવતો માણસ જ શિશુઓના કાપ માટે લાયક છે. આ ક્ષેત્રમાં કામ કરનાર માણસે તેને આજીવિકાના સાધન તરીકે માનવું જોઈએ નહિ. કેળવણીને પોતાના જીવનનું મિથન સમજીને તેમાં કામ કરવું જોઈએ. જેને કંઈ કલે-વાનું નથી, જેને કંઈ ઉકેલ કર્તવ્ય શુદ્ધિ નથી,

સમાજના શુભ વિધેની જેની ઝંખના નથી એવા, વ્યવહાર જગતની ધરડમાં બપડેલા માણસે, કેળવણીના ક્ષેત્રમાંથી ખસી જવું જોઈએ. જેને કંઈ સામાજિક 'પરિસ્થિતિનું' જ્ઞાન છે, જેને જીવનની કલાતે તત્ત્વ-જ્ઞાન સમજાયાં છે, જેને મેવા કરવાની અભિલાષા એવા પ્રાણવાન માણસોએ જ કેળવણીનું સુકાન હાથ ધરવું ધટે છે.

વિદ્યાર્થીમાં પણ જવાબદારી ને કર્તવ્યનું જ્ઞાન હોવું જોઈએ. "જ્ઞાનના જેવી પવિત્ર વસ્તુ બીજી એકે નથી." એ એને સમજાવવા જવું ન પડે. એનામાં એકલબ્ધની ગુરુકાંક્ષિત, કૃષ્ણની વિનમ્રતા ને વિવેકાનંદની જિજ્ઞાસાશુભિ હોવાં જોઈએ. આવા ચારિત્ર્યવાન વિદ્યાર્થીને યજ્ઞનિષ્ટ ગુરુ જે કેળવણી આપે તે જ જ્ઞાન-ખરી કેળવણી.

હવે હિંદુસ્તાનમાં સ્વાતંત્ર્યનો પવન ફૂંકાઈ રહ્યો છે, પહેલાં આપણે આપણી અશક્તિનો દોષ અંગ્રેજોને માથે તોંખી છડી જતા હતા. પરંતુ હવે તેમ થઈ શકે તેમ નથી. આપણી રાષ્ટ્રીય સરકારનું આ પ્રભે જરાય દુલ્લેસ ન હોય એમાં શંકાને સ્થાન જ નથી પરંતુ આ બધું અમલમાં લાવવાનો એને સમય જ સાંપડ્યો નથી. પ્રજા કૃષાએ તે સમય વધારે નજીક આવે. અને આપણે તેમાં સંપૂર્ણ સહકાર આપી જગ સમક્ષ એક ઉત્કૃષ્ટ તેજસ્વી ને લભ્ય પ્રજા તરીકેના આપણા સ્થાનને પામીએ.

સોનલ

લેખક : શ્રી. હિંમતલાલ ઉમિયાશંકર દવે

(૧)

“પણ સોનલ, હું તને કોઈ દિ’ નહિ બૂધ હોં !”

અતિ લાગણી ભર્યા વીરમના એ શબ્દોમાં અંતરનો ઉમળકો અને શુદ્ધ પ્રેમનો તથસાદ હતો.

દૂર દૂર ક્ષિતિજ તરફથી અધકારના ઝોળા ઉતરતા હતા. લીલીના ઘેરની વનરાત્રિ સંજ્ઞાને વખતે કોઈ નવું જ રૂપ ધારણ કરતી હતી ચારે બાજુ નાના મોટા વૃક્ષો એકજ સમૂહમાં દંડિતગોચર થતાં કળિયુગનો સંધ સંકિતનો ઉપદેશ મળે તો જીવી લીધી ન હોય એવું વાતાવરણ ભેલામાં આવતું હતું. એવા નાવેરના રમ્ય પ્રદેશમાં સોનલ અને વીરમની ભેડી નિસર્ગ દેવીનો ખોળો ખુદતા હતા. વીરમ એ આલાવાક તરફનો ભરવાડનો લાડો છોડે હતા. તે સુધે પ્રદેશમાં વરસાદ વરસ્યો ન હતો એટલે તેના માથાપ સાથે એ પોતાનું પડપૂન લઈ અને નાવેરના ગિર પ્રદેશમાં ઉનાળો ગાળવા આવ્યા હતા. વીરમને હજુ મૂળનો દોરો ફૂટતો હતો. સોનલની ચરીરમાં યુવાનીનો યનમનાટ અને લાગણીનો અવરસ પ્રવાહ વહેતો હતો.

સોનલ હતી ગીર પ્રદેશના માલધારી એમગ્રની પુત્રી એની કમનવરણી કાયા હતીપિતા તરફનું સંદેશ અને માતા તરફનું પ્રેમ જરૂર તેના જીવનમાં ત્રેતન પ્રાણ પૂરતું હતું.

દરરોજ સવારે સોનલ પોતાની મઝરતી બેસે લઈ તને ચારે સ્થળેવા નીકળતી હતી, એ ગિરનો પ્રદેશ વિદ્યામણો લાગે પણ સોનલ તે તેના ધાવણ ધાવીને જાહેરની હતી, ગિરના સિંહ તે તેના લાક જોવા બન્યા હતા; કારણ કે સોનલની લાકથી તે

ગિરના સિંહ પોતાની કણક પાછી ખેંચતા. એવું સોનલના અવાજમાં બળ હતું.

એક દિવસ જરાબર સવારના સાત વાગવાને સમય છે. એ વખતે વીરમ પણ પોતાની ગાયો અને બેસે લઈ વગડામાં ચારવા જતો હતો. આ વીરમ એટલે નિર્દોષતાની મનોહર ભૂતિ. તેના મોં ઉપર નિખાલસતાનું તેજ હતું. એવામાં દૂરથી જંકાર કરતી અને ટોકરીના રણકાર કરતી બેસે આવતી હતી. એ સ્વામી વાદળ જેવી બેસે વચ્ચે ડોકિયાં કરતી સખા જેવી એક કમનવરણી યુવતી આવતી હતી. બોળો વીરમ તે આ ફૂલ જેવી સોનલ તરફ ભેદી રહી.

બસ જોખે આંખને નેહ લીધું, બંનેના ભોળા દિલમાં આજે પ્રથમ જ કોઈ એકદમ પ્રવાહ વહેવા લાગ્યો પણ આ બધી ક્રિયા મોનમાં પરિણમતી હતી, એ પ્રમાણે વીરમે અને સોનલે આખો ઉનાળો પૂરો ગાળ્યો અને હવે ચોમાસાના દિવસો શરૂ થતા હતા. અને વીરમને જ્યારે પોતાના પેસમાં જવાનો સમય થયો, પોતાના દેશમાં મેઘરાગ્ન પધાર્યા છે એટલે હવે ત્યાં જનાથી જરાપણ નુકસાન નથી, એ વાતની ખાતરી થઈ ત્યારે વીરમના પિતાએ કહેલું કે હવે આપણે જવાનું છે. આ વાતથી વીરમને ખાતરી થઈ કે હવે સોનલથી ઘૂટા પડવાનું છે એટલે આજે વીરમે કહ્યું હતું કે “સોનલ, હું તને કોઈ દિ’ નહિ બૂધ હોં !”

અચાનક વીજળી માથે પડી હોય અને માનવીનું શરીર બળીને ખાખ થઈ જાય તેમ સોનલ ઉપર વીરમના શબ્દો રૂપી વીજળી પડી. સોનલથી આ શબ્દો સહન થઈ શક્યા નહિ. કંપવા લાગી. તેની શરીરમાં રોમાંચબધ થયા. તેના મનમાં અનેક સવે દનો જન્યા.

મેઘણુ રાતનાં મિલન માફ આખ્યાં. વીરમના
ગાવામાં રહેલી અજબ જાદુઈ સંગીત સહરી માફ
આવી. વીરમની ભોળપ અને નિઆલસતાએ સોનલ
જેવી ઠંસાદાર યુવતીને મહાત કરી હતી. સોનલ
એટલે એકાદી જીવન જીવનારી અને પોતાના ઉપ
ગવંધી એ પૂર્ણ રીતે પરિચિત હતી. કોઈની તાકાત
નહિ કે સોનલ સાથે દરેકની વાત કરી શકે એવી
સોનલની ધાક હતી. એ મોનલને આજે વીરમના
શબ્દોએ બરફ જેવી ઠંડી બનાવી દીધી હતી.

હવે સોનલ એટલુંજ બોલી કે “વીરમ તે
મારામાં એવું શું જોયું છે કે તું મને નહિ જાણે !”

વીરમ તેના સૌંદર્યમાંથી અત્યંત રૂપ સૌંદર્ય
નિરૂપી રહી દેતો. સોનલની અગત્યની અલ્પિયાણી
આંખડીમાં અદભૂત ચેતો હતો. તેના પ્રત્યેક અંગમાં
સમામેલ સમતોલન નિરૂપી અને સોનલના પ્રેમભાવો
મધુરા અવાજને સંબોધીને કહેવા લાગ્યો કે સોનલ
“તારામાં બધું છે.”

બસ બીજો દિવસો તો વીરમને જવાનું હતું. આજે
સોનલનું દિલ હાથમાં ન હતું. તેને તો વીરમનો
વિચાર અસહ્ય હતો. છતાંયે તેમાં એ શું કરી શકે ?
સોનલે વીરમ પાસે અંતિમ માગણી કરી કે “બીજું
એ તે થાય વીરમ પણ તારે આવતે વળે તો ઉના
ળામાં અદ્વૈત અવવાનું છે હો.”

સોનલની આ માંગણી વીરમને તદ્દન સહેલી
લાગી. વાતમાં સંમત થતા વીરમે સોનલના મોંદી
મુઠ્ઠા પગ ઉપર એક ચીપટી ખાંભી તીક્ષ્ણ નજર
વાળી ગળ લઇ વિદાય થયો.

(૨)

આકાશમાં વારળાં ગજવાં લાગ્યાં. અને એ
ગજવાંનો સામો જવાબ આપતા માટે ગિરના વન-
રાજ પણ પોતાનો હુકારાથી આજુ ન ગિરનું
જંગલ ગજવતા હતો. એ વખતે સોનલના દિલમાં
પણ કોઈ નુતન અનિદ્ય ગજના જગત યદ્ય કારણ કે
વીરમે આપેલું વચન આજે પળાયું ન હતું. વીરમે
કહેલું કે “હું ઉનાળામાં આવીશ” પણ તેવાં એ

ઉનાળા તો ગયા પણ વીરમનો પતો લાગ્યો નહિ.
સોનલ નિરાશ થઈ ગઈ હતી. એવામાં વર્ષાના ઉન્માદ
ભરેલા દિવસો આવીયા.

અરમર અરમર વરસાદ વરસવા લાગ્યો. દર દર
ઝડીમાંથી મધુરો મોરલો ગળુંકવા લાગ્યો. તેના
કલશોર નાવેરના રમ્ય પ્રદેશમાં કોઇ દિવ્ય સંગીત
શરૂ થયું. સોનલનું દિલ હાથમાં રહ્યું નહિ. તેનો
વીરમ આજે ક્યાં હશે ? શું એ મને જાણી ગયો ?
એ વિચારે સોનલ હતાશ યદ્ય ગઈ હતી

એવામાં તેમના બાબી આખ્યાં અને સોનલની
પાસે આવી અજબ ન પડે તેમ અગિયો દિવાની બોલવા
લાગ્યાં “કોણુ હશે ?” સોનલના હેવામાંથી આજે
જેવી વસ્તુએ વિદાય લીધી હતી એટલે બોલવાનું
તો હતું જ નહિ. એનાં ભાભીએ વાત જાણતા તો
આ જ પણ આજે નહુંક બડેન કાર્ક હશે એ
વિચારે એણે મીઠી મજાક શરૂ કરી. સોનલે કંઈમાં
પતાવી દીધું. ત્યાં તો બાબી સાહેબ બોલ્યાં કે
“સોનલ બા તમારું વેવિશાળ નક્કી યદ્ય ગયું છે.
આપણુ નેસમાં રહેલાં જોયાં જોવા પાસેશ્વારીના
દોકરા અમારા સાથે યવાના છે.”

ત્યાં તો સોનલના આજે વીરમની નિર્દોષ મુખ-
મુદ્રા તરવરવા લાગી. સોનલથી કાંઈ બોલી શકાયું
નહિ. પણ મુખ ઉપર વિષાદ છવાઈ ગઈ. તેનાં ભાભીએ
આ પરિસ્થિતિ જોઈ પણ જાણી શક્યાં નહિ.

હવે સોનલના દિવાની પરોક્ષા નજીક આવી
હતી. તેનું દિલ તો વીરમને અપાઈ ગયું હતું. એ
ભરેલા દિલમાં અમરાનું જરાપણ સ્થાન હતું નહિ.
પણ હવે “કરનું શું ? સૌરાષ્ટ્રના પશ્ચિમ કિનારે
આવેલો એ સોનલ દેશ અને તેમાં આવેલો એ
નાવેરનો પ્રદેશ અને ક્યાં પૂર્વ દિશાનો, અન્નવશે
જોલાવાડ કે ત્યાં જઈને કાર્ક સમાચાર આપે કે
વીરમ અહીં છે.

સોનલ એ કાંઈ એકલી સ્ત્રી ન હતી. પણ એ
સ્ત્રી અસ્તિ વંડે કરી પણ શું શકે ? અને એમાંયે
પોતાનો પ્રસંગ એટલે એ વિચાર કરવા લાગી કે
હવે શું કરનું ?

(૩)

“ભાઈ, જરા રસ્તો બતાવગો? આ માર્ગ ક્યાં જાય છે?” કેમળ સી જોવા આવ્યા તરફ દૃષ્ટિ નાખતો એ અજાણજાણ ધૂળી મથો અને મૂંઝતો દોડે ધુટીને નથી જોવા આવતા મુસાફર તરફ જોઈ રહ્યો. તે કહેવા લાગ્યો, “ભાઈ આ રસ્તો નો જલ્દી મંજીર છે, અહીં બહારવટીવાનું ઝૂંડ છે. સામે મોઢે દેખાય એ ટેકરી છે તેની પાછળ ભવંકર જંગલ છે, અને એ જંગલમાં છવે બહારવટીઓ કે ધુળવે છે.”

આજે ચાર ચાર માત્ર થયા અન્ન પૂરું નથી ખાઈ એવા એ અજાણજાણ યુવાનનું મોં પડી ગયું. તે બોલ્યો, કે કાંઈ અહીં ‘રજારીના નેસ છે?’ પેલા ભાઈએ હા પાડી અને કહ્યું કે “તમે જે રસ્તેથી આવ્યા છો તે રસ્તે પાછા જવ અને ત્યાંથી આજ-જતાં જે માર્ગ આવે તે તરફ જાયો અને જમણા હાથને રસ્તે એક નેસ છે. આ અજાણજાણ યુવક તે રસ્તે પાછો ગયો. તેના શરીરને થાક અને મૂંઝે કમળે લીધો હતો. એ નિરાશ હતો પણ એક આશાનો દીવલે તેના જીવનમાં નવું તેજ રેડ્યો હતો.

આ અજાણજાણ મુસાફર તે ‘સોનલ હતી’ તે વીરમતી મેઘમાં નીકળી હતી. વીરમતી પત્તો કાઢી રહેલો લાગતો ન હતો એટલે એ નિરાશ અજાણજાણ મૃત્યુના માર્ગે જતાની તૈયારી કરતી હતી.

ત્યાં તો દુઃખી એક નેસ લેયો. અને તેના મુખ ઉપર અનંદ ઉતાર્યો. એ કુવાલ નેસ તરફ ગયો. ત્યાં તો વીરમતી માતા વીરમતે નવઘાવતી હતી. પણ નાવેરમાં જોયેલો વીરમ આજે ન હતો. ધીનના માતાએ તેના શરીરને કૂંચ બનાવ્યો હતો આંખના તેજની રત્નો કુચક મ્હાં હતા અને બને આંખમાં કેઈ પથ્થા હતા. આખા શરીરને લેનાં જ કમઝમાં આવે એવી ખરાબ કાચા ચર્મ મળી હતી.

સોનલે અદ્યક્ષ જોયું તેને નાવેરમાં જોયેલો અદ્યક્ષ વીરમ ચાકે આવ્યો. પણ સોનલ કાંઈ તેના શરીરની સુંદરતાને વરી હતી? તે એટલું જ બોલી કે “વીરમ, એ વીરમ! તું એવો છે. હું

સોનલ” વીરમનો જમણો હાથ ડાલ્યો થયો અને આશ્ચર્ય પામતા આવતો બોલ્યો, “કાણ સોનલ! અરે! સોનલ તું અહીં ક્યાંથી?”

સોનલની આંખમાં મોઢાર આંખ આવ્યાં. લીન-કના આવતો સોનલ બોલ્યો, “તું કહેતો હતો તે હું ઉનાગમાં પાછો આવીશ.” પણ મોઢામાં આવ્યું. એક નદિ પણ એ છત્તિ બધાં તું ન આવ્યો ત્યારે હું સમજ કે વીરમ મૂંઝો મથો હતો!”

સોનલના આ શબ્દોએ વીરમને જગમગા બનાવી દીધો વીરમને પેનાની નીનમ્તા એ શબ્દમાં જ હતી: સોનલ! હવે મને મૂંઝી જા હવે હું તારો નથી આ મારી કુચળી કાચા તારી નથી.”

અસ; સોનલ મુંઝે શબ્દો આંતરના તૈયાર હતી! વીરમની માતાએ વાનગીન સ્થાનના દિન બની કબી રહી. સોનલે વીરમને નવઘાવવા તૈયારી કરી. તેને પુરવેશ કાઢી નાખ્યો, આ નાક જોઈ વીરમની માતા સમજ મ્હાં કે આવતો “સોનલ”

સોનલે એક નિર્મલો વીરમની સ્વરૂપ બની ચાલ કિંદસ એવા કરવા માંડી. બીજા જાણુ નિર્મલ તેના માતા પિતાએ સોનલ કર્યા મળ દેશે? તેની તપસ કરવા માંડી હતી. તેના પિતા મોઢા માથા-ધારીએ ધગા મલુએ મોકલ્યા, અતિ તે લેતો પત્તો મેગવી વીરમના ચેર આવવા નીકળી પડ્યા હતા.

ખરાબર ગતના ચાર વાગ્યા છે. અવળી અમા-સની ગરિએ મદાકાગ સ્વરૂપ ધણુ કહ્યું છે. મ્હણે પૂરતો ઉપર શાવલુએ અધિ-કાતા વિનાકપાણી મરાદેવ નાંચરુપ બેલવા નીકળી પડ્યા ન દેવ તેનું કાગ સ્વરૂપ ધારણ કહ્યું હતું “આજની રાત જે વીર-મતી આદી મ્હણે તેના છત્તની એક મોટી ચાન જાય.” એવો શબ્દો વીરમની માતા બોલે છે. ત્યાં વીરમતો આત્મા અનંતની કોષ કરવા તૈયારી કરતો હતો. વીરમના શરીર ઉપર ભવંકર વેદના ટાક થઈ હતી. નાહીએ વડતી હતી. તેની સ્વજન આંખો સોનલની શુદ્ધ પ્રેમ જતી આંખો તરફ આજંવાળ શખવટી હતી. મોનમ્હવની સોનલ તરફ અજાણ

અને માફી માંગતી હતી સોનલનું ધાકડું દિલ આ દરમિયાન જોઈ અસ્થિર બન્યું ત્યાં તે વીરમ અમરા-પથને ધાતી બન્યો. સોનલની એ સમયે અજ્ઞાન દયા હતી. તેની લાંબી ગર્જાએ આખાંચે મેસમાં કંટુલતા છાંછ દીધી હતી, સોનલ સજ્જન બની ત્યાં એ અમરાની કાયા ચીતામાં પ્રવેશ કરવાની તૈયારીમાં હતી વીરમની કાયાએ અગ્નિદેવે પોતાની પ્રથમ માનવ-ભૂખી જ્વાળાએ બરખરા માંડી. તેના અધુરા બચ્ચ-રમાં કોઈને ખબર ન પડે તેમ સોનલે પણ આહતિ આપી.

ચારે બાજુ આશ્ચર્ય છવાઈ ગયું. બધાના મુખ-માંથી એક જોલ નીકળી પાયો વાદ સોનલ । ધન્ય સોનલ । । વીરમના માતા પીતા દુઃખ અને આક્રંદ

કરતાં રડતાં હતાં ત્યારે હરે હરની એક અનલ્પી વ્યક્તિ વીરમના પ્રાણ પંથેરાનું સંભાળી બની બન-તના આરે વિહરવા ચાલી નીકળી,

ચોટી વારમાં સોનલના પિતા સજ્જનની ચીતા પાસે આવી મહોંઆ ત્યારે સોનલે પોતાના પ્રાણની આહતિ અંતરના માની લીધેલા પ્રાણપતિ વીરમને આપી ચૂકી હતી. અને અગ્નિ દેવતાએ એ બંને આશાભર્મા યુવાન દિલનો ભક્ષ કરી ચાતાવરણમાં કંટુલતાં રેડી નાણે કશુંયે નથી બન્યું તે પ્રભાણે પ્રથમ જ્વાળાઓથી બનેના સ્પુષ દેહને બરખી રજા દતા.

એલ્યુમિનિયમનાં વાસણો

શુદ્ધ એલ્યુમિનિયમમાંથી બનાવેલાં રસોઇ માટે સર્વોત્તમ સ્વીકાર્યાં છે.

‘ક્રાઉન’ માર્કવાળાં વાસણો શુદ્ધ એલ્યુમિનિયમમાંથી જ બનાવાય છે એટલે તેઓ વધુ અને વધુ વપરાય છે વજનમાં હલકાં. કલ્કઈ કરાવવાની કડાકૂટ નહિ, ઘાટમાં મુંદર અમારાં એનોડાઈઝડ કરેલાં રંગીન વાસણો લેટ માટે અજોડ મનાય છે

જવણલાલ (૧૯૨૯) લીમીટેડ.

—: ક્રાઉન બ્રાન્ડ વાસણોના બનાવનારાઓ :—

કલકત્તા — મુંબઈ — ગદ્રાસ — રાજમહેન્દ્રી — રંગુન — એડન

આશાએ અભ્યાસ છોડ્યો..... ?

લેખક : શ્રી. વસંત સી. મહેતા

પ્રભાતના પ્રાંચણનાં નાના નાના ફોનો પાંદ-
ડીઓ પરથી તુધાર બિડુઓ જે ત્વરાથી ખરતાં રહે
છે એ જ ત્વરાથી નીરંજનના પત્ની વાતો મારા
મગજમાંથી ખરી ગઈ હતી. પણ એક વાત જૂથી
મૂંઝાતી અને સમજી સમજતી ન હતી.

એ લાખનો હતો: આશાએ અભ્યાસ છોડી
દીધો છે.

આશાનો પરિશ્રમ તથા અભ્યાસ માટેની એની
તીવ્ર ઉત્કંઠાની મારી પીછાણી મને એ સમા-
ચારની સત્યતા જીરૂકારતાં રોકતાં હતાં સાથે સાથે
એને નકારતાં નીરંજનના જ હાથે લખાયેલ પત્ર
મને હસતો હતો.

આશા નીરંજનની જાહેન થતી અને નીરંજન
મારો દેશવનો સંગાથી હતો. દેશવના એ અનૂદ
સગપણને કારણે અનેક વખત હું નીરંજનને ઘેર
જતો અને નીરંજન મારે ઘેર આવતો. એક બીજાના
ઘેર આવવા જવાના પ્રસંગોને કારણે નીરંજન મારા
ઘરની અને હું નીરંજનના ઘરની દરેક વ્યક્તિઓથી
પરિચિત થઈ ગયા હતા. પણ આશાથી તો હું અતી
પરિચિત થઈ ગયો હતો. અને એ અતી પરિચિતતા
મારા જીવનમાં ખૂટતા બહેનના સ્થાનને કારણે હતી.

મનુષ્ય પોતાના જીવનમાં એ વ્યક્તિઓના સ્થાન
વલ્લુપુરામાં કદી છત્રી 'સકોતો' નથી-એક માતાનું
અને બીજું બહેનનું. એ સ્થાનની અધીકારી વ્યક્તિ-
ઓ કુદરતની અવકૃપા એ મળી જ ન હોય કે કુદ-
રતની કુરતાને કારણે કુટવાઈ અથવા હોય તો એ
સ્થાને એ હૃદય રોધી વ્યક્તિનું સ્થાપન કરી પોતાના
પ્રેમથી એના પત્ર પમાળી રહે છે. મારે બહેન ન
હતી. મારા જીવનનો આવી સ્થાનને મેં આશાથી
ભરી લીધું હતું.

આશાને હું જેટલા પ્રેમથી ચાહતો હતો એટલા
જ પ્રેમથી એ મને ચાહતી-નીરંજનને પણ કદાચ
એ જેટલા પ્રેમથી નહીં ચાહતી હોય. એક જ
આંખથી એ વળગ્યાં બાળકો વચ્ચેની નીકરતા અમારા
વચ્ચે પ્રવર્તતી હોય. આશા કદીક પોતાનું મુખ આશ્વ
અને ઉમંગમયું અને કદીક વેદના અને વિલાસમયું
હોય મારા ખાસે ઉઠાડું મુકતી. એ દરેકનાના કુળા
બનાવતી તે હું બાંધતો, એ ચીઝતી તો હું
જાતનું તો.

એ કહેતી રાત્રીભ્રમ. દમેશ ચંદ્રાર પર મજા-
તના પાથરવાં પથરાય છે ને સમાચાર આવે છે કે
સામુના અત્યાચારે ત્રાહી એક બીજો કુવો પુર્ણ.
તો વગી કદીક સંભળાય છે: પુત્રની પિતામહીલાથી
કંઈથી એક આજરદાર ધરતી ધુવતીએ અગ્નિસ્નાન
કયું. સાંભળનારાઓએ અમાચારે કંપી ઉઠે છે. પણ
એ સમાચારો મારી એની લાગણીઓને કદી જાગડી
ચકતા નથી. મરેલાના મૃત્યુપર દિવસનું શાને ?
નિજત્વ જીવો જીવું એ મૃત્યુ છે અને આજની
મારી બહેનો એ જ મૃત્યુ જાણી રહી છે, રાત્રી-
ભ્રમ, મારો અભ્યાસ માટેનો આગ્રહ મારી અભ્યાસ
માટેની ઉત્કંઠા મારા સ્વત્વને સમજવાના અને મારી
અવ્ય બહેનોમાં સ્વત્વને સામકા થવા લલકારવાની
આકાંક્ષાના પરિણામ રૂપ જ છે. હું હંમેશું છું કે
સિદ્ધિ મેળવી પાંચજી જીવન જીવી મારી અનેક
બહેનોએ જીવનમાં સિદ્ધિઓના સપવારાનું મહત્વ
સમજતી રહું.

'આશા, તું કંઈક એ આજનું સિદ્ધિ તને
નહીં આપી શકે.' આશાની અભિલાષાઓ અંતરના
બાદ હું મારો અનુભવ ઉચ્ચારતો. તે એ ચીઝતી ને
કહેતી, 'રત્નબાઈ, તમે ખરેખર તમારું નામ

સાધકે દરી રહ્યા છે - કરેક આગળ અધારી જ પાથરો છે. '

વળી અન્ય પ્રસંગે કહેતી, 'આપણા દેશની' ધરતી માથેનો વિપત્તિનાનો નમ્મ નાથ નીકળો છે, રજુભાઈ ! કાઈના સ્વપ્નોના તો કાઈના જીવનના એ ખડેર ખતાવી રહી છે. હું ચાહું છું કે જે ધરતીને એ પોતાના પગને છેડે મુલતી રહી છે એ જ ધરતીમાં એને લાંબી રહે. એ ઇચ્છાપૂર્તિને કારણે હું અભ્યાસ—ખુબ અભ્યાસ કરવા માગું છું. શિક્ષણ મને એની સાથે બાથ લીડવાની ચકિત આપશે. '

વાત સાંભળી હું ઠસતો, એ દાસ્યથી હું એના આદર્શો કે સ્વપ્નોને અપમાનનો નહીં પણ આજના શિક્ષણને એ જે મહત્ત્વ આપી રહી છે એ જૂલ ભરેલું છે એમ કહી રહેતો. દુરન્વપતની માફક એ શુસ્થાભ્યાં ચબ્દો કહી એ ઉડી જતી: તમે તો બધા આગળ અધારી જ પાથરો છે.

પોતાના સ્વપ્નો અને આદર્શોની મંજીરે પહોંચવા શિક્ષણના સંગ્રામને જે આટલી ભયંકર રીતે મહત્ત્વનો માની રહી હતી એ આશા અભ્યાસ છોડી દે અને એ પણ મેટ્રીકના વર્ષના ત્રણ માસ પસાર થયાં બાદ એ વાત માની મનાય તેવી ન હતી. છતાં નીરંજનનો પત્ર એ વાત કહેતો હતો એટલે એ વાત સ્વીકારવી જ પડી. તો પણ આશાના એ પદ્ધતિનું કારણ જાણ્યા સીવાય મને એનું પડે તેમ ન હોય. ઘેર જઈ આશાના મોઢે જ બધું સાંભળવા ઇચ્છા કરી પણ પ્રેક્ટીકલસ-બી. એસ. સી. ના છેલ્લા વર્ષના પ્રેક્ટીકલસના ખ્યાલે એ ઇચ્છા પડતી મુશી સઘળી બીના પત્ર દ્વારા જણાવવા મેં આશાને કાપી નાખ્યું.

બહુ જ સહ જોવાથી આખરે પત્ર આપ્યો. પત્રમાં એ લખતી હતી.

પ્રિય રજુભાઈ,

તમારો પત્ર મળ્યો-મને જાણ્યું હતી કે તમે પત્ર લખશો જ એટલે મેં પ્રત્યુત્તરની તૈયારી તમારા

પત્રના આપ્યા પહેલાંથી જ શરૂ કરી દીધી હતી. તમે પુછાવો છે કે મેં અભ્યાસ અધેયી શા માટે છોડ્યો? એનો ઉત્તર હું 'ધાર્મ' તો એક વાક્યમાં આપી ચકું તેમ છું પણ ચિત્રકારના ચિત્રનું સૌંદર્ય રંગપુરવણી બાદ જ ઉપમે છે. તેમ મારા એ નિર્ણયનું મહત્ત્વ આ નિર્ણયના જન્મદાત્રી સમા પ્રમંગલી થતીરતા બહુ જ સમગ્ર્ય તેમ હોય. એવા પ્રસંગોની વલગાર ને તમારી નજર આગળથી મેકારી નહીં છું.

તમે એ તો જાણો છો કે આપણા ગામમાં સમા શહેરની કન્યાશાળામાં પ્રયોગશાળાને અભાવે મેટ્રીકનો વર્ગ નથી. મેટ્રીકનો અભ્યાસ કરવા ઇચ્છતી વિદ્યાર્થીનીઓને વિદ્યાર્થીઓની શાળામાં શિક્ષણ લેવું પડે છે. આ વર્ષે આની રીતે શિક્ષણ લેનારી અમે ત્રીસ બહેનો હતી.

અમારા ત્રીસમાં ડેમો રમખાણોને કારણે કરાચી છોડી આવેલ એક બહેન હતી. એ પેસાદારની પુત્રી હતી એમનો પેસો વડોતેમની દીકરી દ્રષ્ટિને કારણે યુગ્મીના હાથમાં જતાં બગી ગયો હતો. એની રહેણી કરાચી તથા કપાં લતાં એતાં આપણે એને ફેરનની પુતળી માનીએ. પણ ખરું એતાં એ એની ફેરન પરતી નહીં પણ શાહજહાં હતી. જનાવરો વચ્ચે ઉછરેલો ભરવાડ જનવરો માફક પાણી પીએ તો આપણને આશ્ચર્ય નથી થતું કારણ આપણે સમજીએ છીએ કે એના પર જીવનને વીટળાવણા વાતાવરણની અસર છે. એ બહેનનું નામ આશા હતું પણ જીવનના સત્તર વર્ષે જે વાતાવરણ વચ્ચે કાઢ્યા હતા એ વાતાવરણની અસર હતી.

એની એ સાહજહાંતા વિદ્યાર્થીઓ અને અન્ય વિદ્યાર્થીઓનીની આખોમાં નવીનતા જ હતી. વિદ્યાર્થીઓ એ નવીનતાનો પોતાની ઝંઝર રહેવા છોડવાને રમવાના રમકડાં તરીકે ઉપયોગ કરવા લાગ્યાં. આજના શાળાએ આવવાના તથા ઘેર જવાના રસ્તા પર તેઓ 'શોળે વળી ઉભા રહેતાં. એ આવતી ત્યારે મોઢે એની પાછળ સીસકારા કરતું કાઢી શીડી

વગાડતું તો કોઈ વળી પોતાના સંસ્કારોને શોભે (1) તેવા શબ્દો કે ગીત બોલતું કદીક તો કોઈ કાળજના દડા બનાવી એની પોઠપર મારેતું, એનું પલ ઘોડા પ્રમાણમાં વર્ગમાં પથ્રુ થતું. આમ તો એ વિદ્યાના અર્થો. એનો સંસ્કાર પ્રદર્શનનો કાલ અમને બધી બહેનોને મળેનો-પલ અમારા માટે એ અંશ હોતો જ્યારે આભા માટે એ અસજ્ય હોતો. એટલો એટલી રીખા-મણી પર પલ આભા ચુપ હતી કંઈક યરમની મારી અને કંઈક છાકરાના એ નાતની એરકારીને કારણ.

મૌન અને શબ્દોનો સમર્પસરનો ઉપયોગ માનવી સમજતો નથી અને એ જ એના અનેક દુઃખોનું કારણ બની રહે છે. આભાની બાતમાં પથ્રુ એવું જ બન્યું. નાની નાની સતામણી અને મોટે તાણું દબ એસી રહેતાં વિદ્યાર્થીઓના વાદચ્ચાળા વધતા માથ્યા, અને આખર એ વાદચ્ચાળાની પસકાણા આભાપરના એક અસ્થિર પત્રમાં પરિણમી આભાએ એ પત્ર મને બતાવ્યો-એટલી તીવ્રતા અમારા વચ્ચે હતી, હવે પછીનું મૌન લખકર તોફાન ઉભાં કરશે એમ વિચારી એ પત્ર અમે મુખ્ય આચાર્યને સોંપી દીધો. અને અમને આવા તોફાનોથી રક્ષા મંગલો કરી.

કેટલાક દિવસ બાદ મુખ્ય આચાર્ય પોતાની કુશામ છુદ્ધિએ છટકામાં ગોઠવ્યાં એ પત્રના લખનારાઓને ફસારી પકડી પાડ્યા, સરસ્વતીના મંદિરમાં સેતાનનો વાસ ન લેખ્યો-એ દશીએ મુખ્ય આચાર્ય પેલા સંસ્કાર સ્વામીઓને (1) શાળામાંથી બરતરફ કર્યાં. પણ અન્ય આચાર્યોએ નિલુવનો વિરોધ કરતાં વીનવણી કરી કે પહેલે ગુન્હેગારને ખૂતીને ચોખ્ખ શિક્ષામાંથી બચાવી લેવાય અને જેમ ન્યાય ત્રિષ આકિત સળગી લેડે એમ હું પણ આચાર્યોના વિરોધે બતાવી મુખ્ય આચાર્યને નમતું મુકતું પડ્યું.

પ્રથમ જ ખૂન છે એ દલીલે અનેક વખત અને-કને છરી વડે ઘાયલ કરવા ગુન્હેગારને ખૂતીને ચોખ્ખ શિક્ષામાંથી બચાવી લેવાય અને જેમ ન્યાય ત્રિષ આકિત સળગી લેડે એમ હું પણ આચાર્યોના વિરોધે

અને મુખ્ય આચાર્યના એ વિરોધના સ્વીકારે સળગી બેઠી, કાલના એ વલ-આળસ્યા આદર્શ બીજે દિવસે હું શાળામાં ચોખ્ખેલ શીઘ્ર વફૂતની ફરીકા-કમાં બોલવા ઉભી થઈ. એ આતશને ઈંધણુરૂપ બની રહે એવો વિષય મને મળ્યો. દેશની આવતી કાલમાં આજના વિદ્યાર્થીનું સ્વપ્ન-એ વિષય પર મારે બોલવાનું હતું.

આજનાં ઓગાલ્યા શબ્દોનો સથવારે મેં બોલવું યર ક્યું. સિદ્ધાંત છે કે વ્યક્તિગત જીવનમાં સમા-જના જીવનમાં કે રાષ્ટ્રના જીવનમાં કોઈ પણ મહત્વનું સ્થાન મેળવવું હોય તો મનુષ્યનો જીવન દીપ ઉજા-વળ સાહિત્યના પ્રકારે પ્રકાશનો હોવો જોઈએ, એ સિદ્ધાંત પાડી પગદડી પર ચાલતાં હું ગઈ કાલે શાળામાં બની ગયેલ પ્રસંગ પર વિચાર્યું છું ત્યારે લાગે છે કે, રાષ્ટ્રની ઉજાવળ, આવતી કાલમાં આજના વિદ્યાર્થીનું કોઈ સ્થાન નથી, એમ કહી હું વિદ્યાર્થી સમાજ પર ચારિત્ર્ય હિનતાનો નહીં પણ ચારિત્ર્યની સીધીલતાના સ્વીકારનો આક્ષેપ મુકું છું. વિદ્યાર્થી સમાજે ધાણું હોત તો એ સમાજના કલકે રૂપ ભાષ્યોને ચોખ્ખ નસીયત કરી શકત. પણ વિદ્યાર્થી સમાજ એ બીના પર ચુપ જ રહ્યો એ મોતને હું યું સમજું? માનું કે વિદ્યાર્થી સમાજ એ કાષ્ટને કલકનું કાળજ નહિં પણ વીર ભાવે લગાવ્યું કુમકુમ સમજે છે."

હું કાંઈ આગળ બોલું ત્યાં તો થોડા વર્ગમાં બેઠેલા વિદ્યાર્થીઓમાંથી પોકાર થઈ રહ્યો. બેસાડી દો. બેસાડી દો. થોડો સમય વાતાવરણ કલુષિત થઈ રહ્યું પણ આખરે મુખ્ય આચાર્ય અને અન્ય એકાદ બે આચાર્યોની દરમ્યાનગીરોથી સાંતી સ્થપાઈ અને મેં મારું વક્તવ્ય પૂરું કર્યું.

એ વાતને એ ત્રણ દિવસ થઈ ગયા બાદ એક દિવસે વર્ગો થયાં સુસુમ પહેલ જ્વાળામુખી ફાટતાંજ આક્ષર્ થાય એવા આક્ષર્ વચ્ચે એ વિદ્યાર્થીઓ હડતાલ પર ગયા છે એવા સમાચાર સાંભળ્યાં હક-તાલના કારણ માટે તપાસ કરાવતાં જાણુતા મળ્યું કે

મારું વક્તવ્ય વિદ્યાર્થી આલમના અપમાનરૂપ હતું એવી એક વિદ્યાર્થી સમાજના ગૌરવવંત આચાર્યની સલાહે વિદ્યાર્થીઓ એ અપમાન બદલ મારી પાસે મારી મગાવવા હઠતાથ પર ગયા એ સમાચારે હું આચાર્યના બંને વિદ્યાર્થીઓના માનસ પર ઢસી રહી.

સમય વીતતો ચાલ્યો તેમ વિદ્યાર્થીઓની ટોળા શાહી ઉપ રસ્તે પહોંચી ગઈ. એ લોકોએ સરથસ ટાલ્યું ' મીસ આશા મુર્ખાદ ' અને ' વિદ્યાર્થી ' આલમ ઝીંઘાદ'ના સૂત્રે ઉચ્ચારતાં શહેરમાં ધુમી સરથસ શાળાએ આવ્યું ત્યાં આવી એકદલ જેનજા મુખ્ય આચાર્યને મળ્યા અને મારી પાસે મારી મગાવી દેવા માગણી કરી એને કંઈ ખેટું ક્યું નથી કે જેની એને મારી માગવી પડે-એમ કહી એમણે એ લોકોને રજા આપી દીધી. મુખ્ય આચાર્યના એ વક્ષણે વિદ્યાર્થીઓનો શેષ દિગ્વિસ્તાર કર્યો. એ શેષે લેણા બની એ લોકો અમારા તથા મુખ્ય આચાર્યના બેસવાના ઝોરડા પર પતથરો ફેંકવા લાગ્યા. એ પતથરો શેકવા ઝોરડાના બારીબારણાં વધે કરતા એના કાગો પુટી ગયાં. મુખ્ય આચાર્ય ૧૨ ગસો બાકીસો વિદ્યાર્થીઓએ ધસી આવી એમને પ્રથમે અને પતથરે પીટ્યા. એ બધું જતાં અને અને મુખ્ય આચાર્ય મક્કમ હતો.

તોફાનની ઉગ્રતા જેમ જેમ વધતી ચાલી, તેમ તેમ અમારા પક્ષે ઉભા આચાર્યો અરતા તોરા જેમ અરવા લાગ્યા. કેટલાક તો વળી સમજાવવા આવ્યા કે મારી માગી લો. એ સર્વે પર ચુસ્તો તો બહુ આવતો હતો પણ સંસ્કારો મર્યાદામાં રહેવાનું કહેતા હોય. અમે એમને ઉત્તર આપના : એ લોકો નહીં તો તમે એમને અમારી બૂલ સમજાવો અને તરત મારી માગી લેશું.

' તમારી કંઈ બૂલ નથી કે નથી કંઈ તમે ખેટું ક્યું, તો પણ આ પ્રકારના ઝંઝાવત આગળ નથી જવું થોડું ધરો '

' અન્યાયને ઝોળાવવા છતાં એને નમવું એ

પોતાની બાતને માનવી તરીકે ઝોળાવવાનારને શોભાઈ નથી ' હું ઉતર વાળતી ને એ તુરત બહાર જઈ વિદ્યાર્થીઓને કહેતા : ' બહુ દલીલીક છે; મારી મંગાવો જ રહેજો '

રજુભાઈ અમારી એ નિશ્ચલતા પાછળ તમે અન્યાય સામે શીર ઉઠાવવાની તમન્ના સાધોસાધ જાહોપણની પણ કદવના કરો એ પહેલાં હું એક પ્રધાનો કરી લઉં. વિદ્યાર્થીઓનો શેષ ન્યારે એની પરાકાષ્ટાએ પહેંચ્યો ત્યારે હું એ લોકોની માંગણીની સત્યતા અને ન્યાયી પણા વીધે વિચારી ગઈ પણ એ લોકો ક્યાં સાચા છે હું મોક્ષી ન રાકી ત્યારે વિચારી રહી કે અસત્યતાની આગળાએ વળગ એ લોકો આટલા બટલ શી રીતે ઉભા છે! એ લોકોની માંગણીના પાયામાં એવું તે શું પુરાણ છે કે એ અન્યાયી હોવા છતાં આટલી બટલ છે! વિચારતા અને સમજવું કે પોતાને થયેલ અપમાનના કુશળના અવળા હેળા " અમે વિદ્યાર્થી-અમે પુરુષ " એ બાવના જ તોફાનની પ્રજ્વળા છે, હું ધળગી ઉઠી. એ બાવનાને પ્રજ્વળું એટલે અત્યંતની અવળે, લના અથડે અવહેલનાનો સ્વીકાર. અને અત્યંતની અવહેલનાનો સ્વીકાર એટલે મારા જીવનના પ્રેરણા બળ ની હાર. મેં નિશ્ચ કરી લીધી છે કે કોઈ પણ પરિણામ સ્વીકારી લખ્ય પણ નમીશ નહીં. આટલું લખ્યા પછી આશા છે કે હવે તમે મારી નિશ્ચલતા સંપૂર્ણપણે સમજી શકશો.

મેં મારી માંગી નહીં ને તોફાન ચાલુ રહ્યું. ઘેરેજવાનો સમય થતાં બધી વિદ્યાર્થીઓને પોલીસ રક્ષણ હેળા ઘેર પહોંચાડવામાં આવી. બીજો દિવસે પણ તોફાન ચાલુ રહ્યું. ત્રીજે દિવસે એની એજ ઝંઝા ઝીંકાઈ રહી ત્રીજે દિવસે મુખ્ય આચાર્યે અને જોશાવી કહ્યું, ' ક્ષિણ જીવીવું તાર ' છે કે અમે તે પ્રવર્તને સમાધાન કરી લો. હવે તમે જ કહો શું કરવું ?

x

મુખ્ય આચાર્યની ઝામળતી અટલતા હું નેહ

રહી. મને થયું કે કહી દઉં કે મને શું પૂછે છે, એ સોંઝાને જ પૂછાને પણ એમ નહીં કહેતાં માત્ર એટલું જ કહ્યું 'હું ક્યાં મારો નિર્ણય તમને જણાવીશ.'

બીજે રિસે પચરેના પરસતા વર્ષાદે અને અભિક્ષણ ઇન્દ્રોની ઝોંકાતી ઝડીઓ વચ્ચે પછ દુઃખાળાએ પહોંચી.

મારા નિર્ણયથી વિદિત કરવા હું મુખ્ય આચાર્ય પાસે જઈ તે પહેલાં જ એ અન્ય આચાર્યો સાથે અમારા બેસવાના ઓરડીમાં આવ્યા. અન્યાય સામે યુક્તિવાતું દુઃખ એના મુખ પર તરતું હતું. અંદર આવી એટલે અમારા બાંકણો સામે ચડી ખુરશીઓ પર બેસા, નિઃશબ્દતાના પાસમાં બંધો થોડો સમય પસાર થતાં એમણે કહ્યું. 'આશા-બહેન, મજાલુરી મનુષ્યને કેવો પાંગરો બનાવી દે છે એનું આજ હું સ્પષ્ટ ઉદાહરણ આપું છું. સમજી' છું કે તમે સાચા છે છતાં હું અન્યાયને પક્ષે બેસાડી છું તમને આજ તોળા રહ્યો છું. મારી મજાલુરી છોડી મને પણ કહ્યું 'વેળા મળ્યો સ્વર બદલાવી તેણે ફરી કહ્યું, 'હા, તો તમે શો નિર્ણય કર્યો? તમારા માટે તો જ શક્યતા છે-કાં માફો માંગવી ને કાં—'

'અભ્યાસ છોડવો.' એ મને અડધે તોડી મેં ઉપાડી લીધું. હું બીજો નિર્ણય બતાવું છું હું પણ એજ નિર્ણય કરીને આવી હતી. આજનું શિક્ષણ જે માનસ અને જે સંસ્કારો આજના વિદ્યાર્થીઓ પ્રદર્શિત કરી રહ્યાં છે એમાંજ માનસ ઘાતું હોય અને એવા જ સંસ્કારો સૌંચતું હોય તો એ શિક્ષણ પ્રાપ્તિના કોઈ અઓઝો મને રહી નથી. હું મારા નિર્જનની અવહેલના સ્વીકારવા ફરતાં એવા શિક્ષણને છેલ્લી સલામ કરી જવાતું વધુ પસંદ કરું છું.'

મારા નિર્ણય જાણી બેઠતાં મુખ્ય આચાર્યે કહ્યું, 'તારામાં મારી શ્રદ્ધા સાચી પડી છે.'

એમના યજ્ઞોમાં સંમિશ્રિત આત્મીયતા પાદ ફરી હું આનંદ રહી.

મારા એ નિર્ણય પર પરમા, ઇશ્વરમાં અનેક હસ્યા છે અને અનેકે ટીકા કરી છે પણ રજુ લાખ. મને ખાતો છે કે તમે હસશો નહીં કે નહીં મારી ટીકા કરો. પણ હા, તમારા સ્વભાવનો મને જે પરિચય છે એ પરથી એટલું ચોક્કસપણે કહી શકું છું કે તમે પ્રભ કરશો કે આશા અભ્યાસ છોડવાનો નિર્ણય કર્યો એટલે શા વિચારો આન્યા હતો

તો કહું: હું અભ્યાસ શા માટે કરવા ઇચ્છતી હતી અને અભ્યાસ કરી હું શું કરવા માંગતી હતી એ બધું રજુલાખ. મેં તમને અનેક વખત કહ્યું છે. એ રાત્રે અભ્યાસને ટાંકણે સર્જવા ઇચ્છતી આદર્શોને અને આજના અભ્યાસ ટાંકણાની એ આદર્શોને મૂર્તિમંત કરવાની યકિત વીશે. હું વિ. ચારી રહી. વિચારતાં મને સમજાયું કે એ ટાંકણામાં આજના એ ટાંકણામાં સર્જનની નહોં વિનાશની જ યકિત છે; એમાં સર્જનની યકિત ઉતારવી દશે તો એને પંદરાતું પડશે, જે માનસનું ધતર અને મૂંદર કંઈકારાનું સૌંચન કરવું હશે તો આજનું શિક્ષણ પટ્ટાવતું પડશે. આજનું શિક્ષણ જન ધતરમાં કોઈ કાળો આપી શકે તેમ નથી-એજ વિચારો આજની રાત મારી આંખના કોડી-વામાં ધી પુરી રહ્યાં હતા. આજનું શિક્ષણ પડે મારે છે-આજનું શિક્ષણ પડે મારે છે-એ જ યજ્ઞોમાં ધીપ અને પ્રતિધીપ સત્તર મુખી મારા કુર જાળા રહ્યાં હતા.

અને એજ વિચારો શોભિયાની સરાયે હું ચોખ મારે દોરાખ રહી-મેં અભ્યાસ છોડવાનો નિર્ણય કરી લીધો.

રજુલાખ, મારા નિર્ણયને ઘેરકોઈ મમજી શક્યું નથી-તીરજન પણ નહીં. તમે સમજાવવા પ્રયત્ન કર્યો.

એજ
આશાના
સ્નેહવંદન

પત્ર પુરા ક્યાં બાઠ આશાએ તો. ક. કરી હોયું હતું; રણુબાધ આશાને અભ્યાસ અધુરો રહ્યો એ વિચારે દુઃખી થયો નહીં. આશાએ અભ્યાસ છોડ્યો નથી-એણે માત્ર અભ્યાસ બદલ્યો છે. અભ્યાસ માટેની શાળા બદલી છે. ગામ કાલે એ પોથીમાંથી અનેક પ્રયોનો હોય મેળવવા પ્રયત્ન કરતી હતી આજ હવે એ જીવનમાંથી મેળવવા પ્રયાસ કરશે; ગઈ કાલે એ પાપાણુની બનેલી અને પાપાણુનું સર્જન કરતી શાળામાં બેસતી હતી, આજ હવે એ માનવતાને મહાસવાની તક દેતી શાળામાં બેસશે. એ પછી દુઃખી થવા જેવો નહીં આનંદવા જેવો છે.

આજ તો એ પ્રસંગોની વલ્લુજારે પાઠમાં પત્રમાં પર અનેક દિવસોની જાંટી રેતી પથરાઈ ચક છે. છતાં પણ 'આજનું' શિક્ષણ પથરો મગિ છે 'આજનું' શિક્ષણ પથરો મગિ છે. ગામ કાલની ગામમાં સુતેલા આશાના એ ચપ્પો આજ એટલી ન વળી રતા સઠ કાનમાં ઝુંઝ રવાં છે. અને કું વિચાર છું કે આશાના એ ચપ્પો દેશની પુકાર કપારે બનશે.

[સોનલ...ના લેખક]

સ્વતંત્ર ભારતની અભેડ અને

અકસીર ચોક જ બનાવત

સરકારે આજ

જીન આઈનમેન

અસ ખુબતી
જીન પર અકસીર
કો. ૦-૮-૦

પૈન આમ

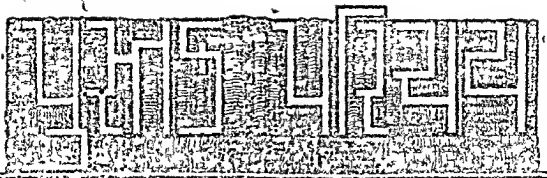
સરસ્વતી
કો. ૦-૮-૦

કો. ૦-૮-૦

દરેક આખરકાર વેપારી તથા દવાવાળાને ત્યાંથી
મળી શકશે.

વધુ વિગત માટે પત્રવ્યવહાર કરો:-

—ગામે ગામ કોઈને કોઈએ છે—

ઉત્તર રામચરિત

અનુવાદક ; અને પ્રકાશક : શ્રી પદ્માવતી દેસાઈ, જી. એ. ૩૮ નુતન સોસાયટી, એકીસબીજ, અમદાવાદ પાતાં ૧૪ + ૨૦૦ સચિત્ર પુસ્તક, ક્રી. ૪-૮-૦

સંસ્કૃતના જાણીતા કવિઓમાં કાલીદાસ અને ભવભૂતિ મુખ્ય છે. કાલીદાસના શાકુંતલ, વિક્રમેર્વાથી, મેઘદૂત, રઘુવંશ વગેરે પુસ્તકો વર્ષો જાણીતાં છે. ભવભૂતિના ઉત્તર રામચરિત અને માલતી માધવ પણ તેઓના જ જાણીતાં છે. હજી સહિત્યના આ આ યુગમાં પણ આ શિષ્ય નાટકો વિસરાયા નથી અને તેનાં નવાં નવાં ઉપાસો ઉદ્ભવે છે તે આનંદની વાત છે. સિદ્ધ કૃતિઓ સંસ્કૃત કે ગુજરાતી, હજી પણ વધારે પ્રિય થાય તે માટે યત્નો થવા જોઈએ.

ઉત્તર રામચરિતનું પ્રથમ ગુજરાતી ભાષાંતર શ્રી. મણીલાલ નમૂનાદ્યે કર્યું હતું. તે ભાષાંતરને અડધી સદી થઈ ગઈ હતી. તેનું પુનઃમુદ્રણ કરાકા આથી થયું નથી. તે ધરાની ઘણી જ જરૂર છે. ગુજરાત વિદ્યાસભા અથવા કારખસ સોસાયટીને આ કાર્ય હાથ ધરવાની જરૂર છે. પદ્માએન દેસાઈના નવા ભાષાંતરની ઉત્તમતાને ઉતારી પાઠકો વિના આ સ્વયંના હુ કઈ છું પદ્માએનનું ભાષાંતર સમસ્યોડી છે.. મૂળ સંસ્કૃત પુસ્તકના ઉચ્ચ અભ્યાસ પછી, તેના હાઈમાં ઉતરીને, આ ભાષાંતર થયું છે તે તેની વિશેષતા છે. પુસ્તકની શરૂઆતમાં પદ્માએન વિદ્યા બરી પ્રતાપનાં લખાને કવિ ભવભૂતિનો, તેની કલાનો, ઉત્તર રામચરિતની વિશેષતાઓનો અને તેમાંનાં સુંદર પાત્રલેખનો પરિચય કરાવ્યો છે. જાણીતા કેળવણીકાર અને સંસ્કૃતના અભ્યાસી શ્રી. રતિલાલ

મોહનલાલ ત્રિવેદીએ મન્ય પરિચય વિદ્યતાથી અને સમદક્ષિણી કરાવ્યો છે તે અભ્યાસ યોગ્ય છે. એમના મત મુજબ ભવભૂતિએ જીવનની મંદુરતાનો મહાકવિ છે આત્માની અમરકલાથી અંકિત એના 'ઉત્તર રામચરિત, હાલ એણે એમની વિજયપતાકા વિષયમાં ફરકાવી છે. ઉત્તર રામચરિત કાવ્યસાહિત્યમાં શિખર સ્થાને વિરાજે છે. નાટકના આરંભમાં જ કર્તવ્યના ગુણગાન છે. રામચંદ્ર સીતાને અનન્ય પ્રેમથી આદરે છે જીતિ કર્તવ્ય કર્મો કર્યા પછી જ તેનો સદવાસ શોધે છે. તેઓ સીતાને અતિ પવિત્ર માને છે, જીતિ લોકાપવાદ આપતાં

રતેહ દયા અને સૌખ્ય કે વળી જનક પ્રિયા, ત્યજતા લોક પ્રિત્યર્થે મૃતને ના સહેને વ્યથા પોતે આમ કહે છે જીતિ એમને વ્યથા તો ઉડી છે. કર્તવ્ય આગળ તે દળાવેલો છે

આ ભાષાંતર ઉત્તમ થયું છે. તે અર્થે આભાર રવા યોગ્ય છે. ભારે પરિશ્રમ, લાઠ આ સમસ્યોડી ભાષાંતર તેમણે કર્યું છે. સમસ્યોડી માટે મહેનત ઘણી લેવી પડે છે. કાલક સ્થળે તે ધણું કઠણ અને સંસ્કૃતમય પણ થઈ જાય છે. જીતિ તેમાં એક પ્રકારની મીઠાશ પણ ઉતરી શકે છે. જાણે અસલ જ વાંચતા હોઈયે તેનું ભાન થાય છે. નાટકના ખીન્ન અંકમાં પ્રકૃતિ વર્ણનનાં એક બે સ્થોક જોતાં પદ્માએનની રચિતનાં આપણને ફરન થાય છે.

માલિની

મદદર ખજનાખ્યા નેતરોથી ખરેલા સુમન સુરભીરીત રવચ્છ પાણી ભરેલા બહુ દૂધભરતીજ બંધુના મંડપોમાં ખગખગ વહેતા આ ઓત સાનિહરોના ૨ (૨૦) વળી-

તરણ કુહરવાણી રીંછના ધર્મચરો
પ્રતિરૂપ થઈ ઘેરા ઘેરી લેતા દિશાઓ,
કરિદ્ધલ કચરેલી સમગ્રી અધિઓની,
શિશિર, કટુ, તુર્રી આ અન્ન આવે સુમધિ. (૨૧)

આ બન્ને શ્લોકોમાં ગૂણ સખ્દ અને અર્થની
પ્રમાથતા આવી છે. કોષક શ્લોકોમાં છૂટ પલ્લ
લેવાઇ છે છતાં વાણીની મનોહરતામાં ;ન્યુનતા નથી
આવી. ન્યુનાં રચાન જોતાં નિરાધર્યરી વાણીમાં
સમચંદ્ર બોલે છે તે પલ્લ બહુ જ સરળ શ્લોકોમાં
પદ્માભેને ઉત્પાદ્યું છે.

વસંત તિલક

આરવ્યક વત અને ગૃહધર્મ પાળી,
સંસારના સુખલણી રસદહાણ માણી;
પૂર્વે ધણુ દિન અમે વસતાં દર્તા ન્યા,
રે આજ તે વન પડે નજરે ફરી કાં ? (૨૨)
આ તેજ પર્વત મધુર દટુકતા ન્યા,
તે આ વનરૂપિત મટે મુગ ખેલતાં ન્યા;
ન્યા પક્ષી મંજુલ લતે મધુર કંવે છે,
તે આ કદંબ ધન વંશ નદી તટો છે. (૨૩)

ગૂણ મહોકવિનું નાટક, અને પૂર્ણ પ્રેમભાવો
અભ્યાસ પછી ધર્મોક્ત સંકિતચાળી અનુવાદ તેમાંથી
પલ્લ્યે ઉતારવાનું મન થાય તેમ છે પરંતુ જણાસુને
ગૂણનું જ વર્ણન કરવાની ભલામણ કરી સતોષ
માનવો પડે છે. પદ્માભેનનો આ પ્રયત્ન આવકાર
અને અભિનંદન યોગ્ય છે. અંતમાં તેમની લખેલી
નોંધથી પુસ્તક સરળતાથી સમજ શકાય છે.

આટલું કહ્યા પછી પદ્માભેનને એક વિસ્તૃતિ
કરી શકાય ? બાળ સાહિત્ય લખવાની તેમને દયોદી
છે. તો બાળભોગ્ય અને તેથી બાળમાં આ નાટક
કુંકળીને તેઓ ગુજરાતીમાં લખે તો ? ગુરુ ગુજરાતી
ભાષાથી અન્યથા અનેક સામાન્ય શિક્ષણ પામેલી
બેનો માટે પલ્લ લોકભોગ્ય આશ્રિતની જરૂર છે.

કેરાવપ્રસાદ દેસાઇ

રણુપણ (મહાકવિ પ્રેમાનંદ કૃત)

સંપાદક: પ્રો. મંજુલાલ મજમુદાર કિંમત
રૂ. ૩-૧૨-૦.

મુદ્રણ યુનિવર્સિટીની બી. એ. પ્રીક્ષા માટે

પ્રેમાનંદ કૃત 'રણુપણ' અભ્યાસક્રમમાં નિયત થયું
છે. તેની આધારબુદ્ધિ આદર્શ પ્રો. મજમુદારે તૈયાર
કરી જાહેર કરી છે. પ્રો. મંજુલાલભાઈ પ્રાચીન અને
મધ્યકાલીન કવિતાના પીઠ અભ્યાસક છે પ્રાચીન
તથા મધ્યકાલીન ગુજરાતી કવિતાને લગતાં તેમનાં
સંપાદનો રસિક તથા વિદ્વાતપૂર્ણ છે. સંપાદિત
કૃતિને લગતી આનુષંગિક, તમામ માહિતી રજૂ કર-
વાની તેમની પદ્ધતિ અનુકરણીય છે. 'રણુપણ'માં
પલ્લ તેમણે પ્રેમાનંદ અદિતની સવિરતર નોંધ ઉપ-
રાંત 'રણુપણ' ના વસ્તુ, વિષય અને નામાલિધાન
અંગે સારી માહિતી આપેલી છે. પાઠ્યશિક્ષા માટે
તેમણે લીધેલા શ્રમ પ્રસંશનીય છે. વિદ્યાર્થીઓને
ઉપયોગી, થાય એ હેતુથી રસાલકાર પ્રકરણ પલ્લ
કુંકળમાં આપેલું છે.

છેક છેવટે પ્રેમાનંદના આશ્રયદાતા નંદુરબાર
વાળા દેસાઇ, મહેતા ઇંદરદાસ વિષેની માહિતી
આપેલી છે તે સંશોધકોએ અવલોકવા જેવી છે.
એકંદરે 'રણુપણ' ની આ આદર્શ સુવાચ્ય, સરળ
અને માહિતીપૂર્ણ બનેલી છે, એમ કહી શકાય.
સ્નેહમિલન અને બીજી વાતો (લેખક શ્રી.
સન્દેશ્વર વીલ. પ્રકાશક-નવચેતન સાહિત્યમંદિર,
૨૪૫૬, લાદ, અમદાવાદ. કિંમત રૂ. ૩-૦-૦)

આ પુસ્તકમાં 'સ્નેહ મિલન' નામની લાંબી
વાર્તા અને બીજી કેટલીક કુટ્ટી વાર્તાઓ આપેલી છે.
'સ્નેહમિલન' નવલકથાનું કથા-વસ્તુ રસપ્રદ છે.
ઘટનાઓની પરંપરાનો રસ તેમાં સાગી રીતે મળી
રહે છે નવલકથા હાથમાં લીધા પછી પુરી થતાં
સુધી નીચે મુજવાનું મન ન થાય તેજ સરળ નવલ-
કથા, એમ લેખક પ્રસ્તાવનામાં જણાવે છે. આ
નવલકથા વાંચવાનું ચાર કલાક પછી ગમી જાય તેની
છે, કુટ્ટી વાર્તાઓ પલ્લ આકર્ષક છે.

પલ્લ આ નવલકથા તથા વાર્તાઓ ઔદીક છે ?
પ્રસંગોનું નિરૂપણ સ્પષ્ટ રીતે બેતાં કદાચ કોઇ
પરભાષાની નવલ કે વાર્તાના કથાવસ્તુનો, આધાર
લેધો હોય એમ લાસ થાય છે. તે લાસ અર ન
હોય તો લેખકની ઘટનાસંકિત માટે આધારે વધુ
ઉચ્ચ અભિપ્રાય આપી શકાય.

વેણા કાકી-

(લેખક: શ્રી. ચાંતિકુમાર પંડ્યા.)

પ્રકાશક: નવચેતન સાહિત્ય મંદિર. રેરપદ, ભટ્ટ. અમદાવાદ. કિં. ૩-૪-૦

વેણા કાકીનાં પરાક્રમે આલેખનું આ પુસ્તક બાળક-કિશોરોને વાંચવું ગમે તેવું છે. વેણા કાકીની બાળલીલાથી મંદિરે તે વેણા કાકી જંગમર નવ ત્યાં સુધીની વાતો સરળ અને રસપ્રદ બની છે. વેણીરામ સાસુનું નાક તાણે છે તે અને ગ્રીમત સરકારના હજમ પાસે હજમત કરાવવા જાય છે એ પ્રસંગોની રમુજ બાળકોને યાદ રહી જાય તેવી છે.

લખાવટ સરળ અને સુધક છે. કેટલાક પ્રસંગોનાં વર્ણન કુંઠાચ્યાં હોત તો બાળકોને મારે રસ વધુ ગાઢો બની શકત.

જ્યેષ્ઠીમદલ જ્ઞાતિ અને મદલપુરાણ

(લેખક: અધ્યા. ભોગીલાલ જ. સોડેસરા એમ. એ. પ્રકાશક: ગુજરાત વિદ્યા સભા, અમદાવાદ. કિં. ૦-૧૪-૦)

મોઢ બ્રાહ્મણોમાં 'જ્યેષ્ઠા મદલ' બ્રાહ્મણોની એક પેઢા જ્ઞાતિ ગણાય છે. આ જ્યેષ્ઠી મદલો-જેડીમદલો મદલવિદ્યા અને ધનુર્વેદના પ્રવર્તક ગણાય છે. જેડી-મલ પહેલવાનોની નામના ભારતમાં ખૂબ પ્રસરેલી છે. તેમણે ગુજરાતની મધ્યવિદ્યાનો કંઠે ઠેક આંધ્ર, કણ્ઠિક અને દ્રાવિડ પ્રદેશ પર્વત વગરેલા છે, એ જ્યેષ્ઠીમદલો અને તેમના મદલપુરાણ વિશે રસ અને માહિતીથી પૂર્ણ આ પુસ્તક શ્રી. સોડેસરાએ તૈયાર કરેલું છે.

દેવમાલ મોદેરાના જેડીઓની જૂલાઈ જતી પર-પરાને સંશોધી, સમાજ' તેનું અવલોકન કરીને શ્રી. સોડેસરાએ ગ્રંથસ્થ કરો છે, સંશોધનની દૃષ્ટિએ તેનું મૂલ્ય ધણું જ છે. પ્રાચીન કાળની જૂલાઈ જતી નાતો-જાતિઓ, તેમના ધર્મા, રીતરીવાજ, પરંપરા વગેરેનો અભ્યાસ યુરો આવશ્યક છે. ઇતિહાસ અને સમાજશાસ્ત્રના અભ્યાસની પૂર્તિ આવા યોગ્ય મંથો વડે જ થઈ શકે. શ્રી. ભોગીલાલ સોડેસરાએ જ્યેષ્ઠી-મદલો અને મદલપુરાણ વિશેની આધારમૂલ માહિતી આ પુસ્તકમાં એવા રસપ્રદ રીતે રજૂ કરી છે, કે

તે વાંચતાં સંશોધનની શુષ્કતાને બદલે પ્રસન્નતા પ્રાપ્ત થાય છે. આ પુસ્તક વાંચીને 'મધપુરાણ' વિશે વાંચકની છાસા વધુ સતેજ થાય છે. શ્રી. સોડેસરા એ વિશેની વધુ માહિતી ગુજરાતને આપે તો સારું. જેઠાલાલ ત્રિવેદી (બી. એ.)

નારી

લેખક, શ્રી ચાશ્યન્દ મિત્ર એટોર્ની-એટ-લો. ભાષાન્તર કર્તા: કુમારી હનિરા હરિચંદર બ્યાસ, પ્રકાશક: ગંગારામ ખન્ના, સંચાલક, શ્રી ભારતીય સાહિત્ય પ્રચારક મંડળ. બાલાહનુમાન અમદાવાદ ૧-૪-૦ પાનાં સંખ્યા. ૧૦૪.

એકદંરે આ પુસ્તક નારી સમાજની ફરજો અને અધિકારો વિશે ચિંતનશીલ સમીક્ષા કરે છે. યુરોપ અને અમેરિકાના રાષ્ટ્રોમાં પુરુષના જેટલીજ સમાન ફરજોની ઓએ ગણવાથી અને અમર્યાદિત સ્વાતંત્ર્ય આપવાથી તેમની અધોગતિ થઈ છે. આપણા દેશમાં પણ હિંદુ કોડ દ્વારા ઓએના સમાન હક્ક અને ફરજોનો પ્રશ્ન ચર્ચાઈ રહ્યો છે ત્યારે આ પુસ્તક વાંચી જવાની ખાસ આવશ્યકતા છે. આખાએ પુસ્તકમાં હિંદુના તથા યુરોપના જુદા જુદા વિચાર-કાનાં મંતવ્યો સામેલ કરી નારીને લગના પ્રશ્નોની દલીલ પૂર્વક જણાવટ કરી છે. સી સમાજની બાળ-તેમાં રસ લેતાં માણસોએ અવશ્ય આ પુસ્તક વાંચવું જોઈએ.

વ્રત કથાઓ:-

સપાદક, શ્રી 'મધુર' પ્રકાશક: શ્રી ગુજરાત પુસ્તક ભંડાર, દીકવા ચોકી પાસે, કાલુપુર અમદાવાદ. કિં. રૂ. ૧-૮-૦ પાનાં ૧૨૮

હિંદુ સમાજનાં નારી વર્ગમાં આખાએ વરસ ફરવાનું જુદાં જુદાં વ્રત કરવાનો રિવાજ હોય છે. વ્રતની ઉપાસના કુમારોકાએ વધુ પ્રમાણમાં કરે છે. દરેક વ્રતની પાછળ કંઈને કંઈ કથા રહેલી હોય છે. આ પુસ્તકમાં ૧૮ વ્રતોનો મહિમા કહેવામાં આવેલો છે. કથાઓની લખાવટ સારી છે. નાનાં અને મોટાં ફરકે આ પુસ્તક વાંચવું ગમે તેવું છે.

સીડી અને મહેરામણ:-

લેખક: મળલાલ બાપુજી બાપુજી, પ્રકાશક:

શ્રી મહાવીર પુસ્તકાલય. સેન્ટ્રલ બેન્ક પાસે, ગાંધી માર્ગ, અમદાવાદ ડિ. રા. ૦-૧૨-૦ પાકુ પુસ્તક રૂ. ૧-૪-૦ પાનાં ૧૧૨

લેખક જણાવે છે તે પ્રમાણે લેખકે એક બરવા કન્યા મીઠીને કુલા કંઠે-વનવગમમાં પાણી રીંચતી બેઠે અને તે ઉપરથી તેમને કલ્પના જન્મી અને તેના પરિપાકરૂપ આ પુસ્તક છે.

આ વાર્તા વાચતાંજ આપણને સુન્દરતાના પ્રખર વાર્તાકાર રવ. શ્રી અવેરચંદ્ર ગેધાણીની 'શીતુ' અને 'દેવરા' અને આલુલદે' વાળી નવલકાઓ યાદ આવી જાય છે.

વાર્તા પાછળ કોષ ઐતિહાસિક જૂમિકા જણાતી નથી. (કે. ચ. પ.)

સુશિક્ષાની સંસારપેથો

રચિત : શ્રીમતી સતીદેવી, પ્રકાશક : એન. એમ. કંકરની કંપની. છુકસેલસં : પબ્લિકેશન્સ ૧૪૦ મિન્સેસ રૂટ્ટ મુબર્ક ૨. ડિ. રા. ૩-૧૨-૦ ત્રિરંગી કવર ચિત. સુંદર છપાઈ.

આજના ધાંધલીયા અને ઉલ્ભી લુગમાં પુરોત્તે દિસાળ લખવાનો સમય ન મળે એ સમજી શકાય એમ છે અને એટલે જ સ્ત્રીઓના હાથમાં બે આ કાષ્ઠ સેપીટ દેવામાં આવ્યું હોય તો પ્રુષ્ઠ બીજા પ્રત્યોને માટે છૂટો રહી શકે છે, વળી સ્ત્રીના હાથમાં ધરવખરી લાવવાનો ખૂટતી વસ્તુઓ વસાવવાનો ભાર હોય છે આથી આવી વસ્તુઓનો તે વ્યવસ્થિત દિસાળ-કિતાબ રાખી શકે તે ધ્યાનમાં લેખકે જ આ ગૃહખર્ચની પોથીની રચના કરવામાં આવી છે. આ સ્ત્રીઓને માટેનું એક પુસ્તક છે એ દ્વારા તે પતિની આવકમાંથી ચોખ્ખા ખર્ચ કરી અમુક રકમની બચત પણ કરી શકે છે. કયા મહિનામાં કઈ વસ્તુઓ ખરીદી, કુલે કેટલો ખર્ચ થયો. મહિનાને અન્તે બચત કેટલી થઈ, આવતા મહિના માટે કઈ વસ્તુ પર કાપ મૂકી નાણા બચાવવા જેવાં છે તેની બધી માહિતી આ પોથીના વપરાશથી મળી રહે છે.

જહેનેને દિસાળ લખવાના કાર્યમાં સમયક થાય તે માટે આ પુસ્તકમાં દરેક સ્ત્રીઓના અલગ અલગ

ખાનાઓ પણ આપવામાં આવ્યા છે. દા. ત. શાક-લાળ, મસાલા, ગોળ-સાકર, કપડાં, ફળ-ફૂલ આદિ વધી વસ્તુઓના જુદા જુદા ખાનાઓ છે. જે ખર્ચ થયો હોય તે આ ખાનાઓમાં લખી દેવો. ખાદ્યમાં મહિનાને અન્તે આવક-ખર્ચનું સરવૈયું કાઢવાની રીત પણ આ પુસ્તકમાં આપેલી છે. આટલું જ બસ ન હોય તેમ કુટુંબજીવન સુગીલ ગૃહનારીનો નિત્યનો કામ, જન્મનોંધ, ઉપનયન, લગ્નનોંધ, મૃત્યુનોંધ, આદિ નોંધવા માટેના વિશાગો પણ છે. ઉપરાંત બહેનોને નિત્ય એક સુવિચારનો લાભ મળે તે માટે સુવિચારો પણ આપવામાં આવ્યા છે. અન્તભાગમાં માસવાર ખર્ચ આવક અને વર્ષ દરમ્યાન કેટલો ખર્ચ થયો તથા કેટલી બચત થઈ તેની વિગત નોંધવા માટેની સામગ્રી પણ મેળવે છે. આ પુસ્તક બહેનો માટે અતિ અગત્યની સામગ્રી રજૂ કરે છે.

અલંકારિકા

પ્રયોજક:-સૌ. નિર્મળા ચંપકલાલ શાહ.

પ્રકાશક:-એન. એમ. ત્રિપાઠી લિ.

છુકસેલસં : મિન્સેસ રૂટ્ટ મુબર્ક ૨.

ડિ. રા. ૪-૮-૦ ત્રિરંગી કવર જેટલું સાથે, રંગોળીના તે અનેક પુસ્તકો પ્રકાશિત થયાં છે પરંતુ સરળ પદ્ધતિનું અને વ્યવસ્થિત રીતે સાધીયા અપનાવે રંગોળી આદિ દોરી શકાય તેવા વ્યવહાર પુસ્તકોનો અભવ છે. તેને આ 'અલંકારિકા' પુસ્તક દૂર કરે છે.

પુસ્તકમાં સાધીયા, રંગોળી શા માટે દોરવી કે એને માટેનું મુખ્ય કારણ શું કે દોરવા-પાડવા માટે કયા સાધનો લેવા, કેવી રીતે આ કૃતિઓ દોરવી તથા એમાં રંગોળી વગેરે પૂરવા વગેરેની સરળ અને સ્પષ્ટ સમજ આ પુસ્તકમાં આપવામાં આવી છે. લેખિકા બહેને પોતાની સાદી પણ આકર્ષક શૈલીમાં આ પુસ્તકની રચના કરી છે. પુસ્તકમાં સાધીયા, રંગોળી ઉપરાંત બંગાળી આલ્પેષા પણ કેવી રીતે દોરવી તેની સમજ આ કૃતિઓની સાથે રજૂ કરવામાં આવી છે. આ પુસ્તકમાં બધી મળીને લગભગ ૧૪૬ જેટલી આકૃતિઓ આપવામાં આવી છે. વળી આકૃતિઓને કેવી રીતે દોરવી તેની સમજ સુજાતી,

હિન્દી, મરાઠી અને અંગ્રેજી એમ ત્રણ ભાષાઓમાં આપવામાં આવી છે. આ પુસ્તક ગુજરાતી ન બનવાનારા ધર્તર વર્ગમાં પણ વિના સંકોચે વાપરી શકાય એમ છે.

આમ આ પુસ્તક બહેનોને માટે બે અગત્યના કલામય છે. બહેનો માટે ઉપયોગી આવું સુંદર પુસ્તક રચવા માટે સો. નિર્માણ બહેનોને એમે. અભિનંદન આપીએ છીએ.

મ્યુનિસિપલ ખાડયા શાળા નં ૧ અમદાવાદ
તૈલ ચિત્ર રમારક અંક

(મંત્રી-શ્રી મળચંદર પ્રાણશર ત્રેપી)

કિંમત ૦-૭-૬

અંકમાં સંપાદકોએ વિદ્યાર્થીઓ તેમજ માતાપેત્રે ઉપયોગી કેળવણી વિષયક વિગતો એકત્ર કરી છે. તથા અંકમાં સુંદરની અગ્રગણ્ય વિદ્વાન વ્યક્તિઓએ સહકાર આપી ઉત્તમ પ્રકારનું સાહિત્ય પીરસ્યું છે. શેઠ શ્રી ચીનુભાઈ દેસાઈ, કપિલરાય મહેતા, મનહરલાલ શુક્લ, એમ. એ. સાહેબ, શ્રી મગનભાઈ દેસાઈ, મુળદાસ વેલ્લ, શ્રી દાકોરલાલ દાકોર અને

શ્રી પ્રાણુલાલ કિરપારાય દેસાઈના મનનીય લેખે સાચી કેળવણી તરફ નવો પ્રકાશ પાથરે છે.

અળાના ઉન્સાહી, તેમજ આચાર્યપદને શોભાવે તેવા મુ. સિ. શ્રી. મૂળચંદર પ્રા. ભેખાનો કર્તવ્ય પરિચલ્લતા એ આખા અંકને નવો મોલ આપ્યો છે.

હું ધારું છું કે અમદાવાદ મ્યુનિસિપાલિટી પાસે આના ખર્ચા અને કાર્યદક્ષ શિક્ષકોની સંખ્યા વધારે હોય તો સારું, આવા મુખ્ય શિક્ષકોને ઉત્તેજન આપી તેમને સુપરવાઈઝર કે ડેપુટી. ઇન્સ્પેક્ટી. ગ્રેડમાં લેવા બટે. રા. બ. ડાહ્યાભાઈ.

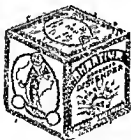
આ અંકની આંદર આપેલી વિવિધ વાનગીઓ તેમજ સાચા આચાર્ય તરિક્કીની શુદ્ધ ફરજ ભેતી શ્રી, રા. બ. ડાહ્યાભાઈના શબ્દો પ્રસસનીય છે.

અંકની સ્વચ્છતા, ભરપૂર હકીકત, વિવિધતાની દૃષ્ટિએ ઉત્તમ છે. કૃતનિશ્ચયી બનવા તરફ આગળી ચીંધતા શ્રી. રમણિકલાલ જયમંદલાઈ દયાલાના કાવ્ય પંક્તિયોગ્ય છે.

“માંડી રહીને ખીટ ખાલી ઉઝે,
કાંઈ નહિ પહોંચી શકેનું રૂંગે”
આ અંક બાળકોને અવશ્ય વાંચી જવા જેવો છે,
મંત્રી.

તમારા આલીશાન મકાનોની સુંદરતા અને

રક્ષણ માટે આકર્ષક રંગરોગાન જરૂરી છે.

જંતુનાશક તત્ત્વોથી
મીઠીત છે.

ભારતીય ડિસ્ટેમ્પર
(પાવડર)

ગ્લેડ વી ન નો

વધુ વિગતો માટે લખો મા મળો :-

(દરેક સ્થળે એજન્ટો નીમવાના છે.)

ગ્લેડવીન પ્રોડક્ટ્સ (ઈન્ડીયા)

જવાહર હોટલ સામે,
ગાંધીશાંક - અમદાવાદ.

(પાના ૭ થી આશુ)

સ્થંભો જ્યારે ભક્ષકો બને છે :-

પૂના ગઇ તા. ૧૨ મીના રાત્રે ૧ ના સુમરે લોકલ ટ્રેનમાંથી ઉતરેલ એક તરણુ અને કહ્યું તારી ટીકીટ આપશે નહીં, એમ કહી પરાડીએ પાચ વાગ્યા સુધી ટીકીટ કલેક્ટરે ક્યોરીમા બેસાડી રાખી અને ત્યારબાદ બે ટીકીટ કલેક્ટરોએ તરણી પર બળાહાર કર્યો, એના આરોપ હેઠળ એક ટીકીટ કલેક્ટરને પુના રેલ્વે પોલીસે અટક કરી છે જ્યારે બીજો ટીકીટ કલેક્ટર ફરારી થઇ ગયો છે. આ યુન્હો ખડકી સ્ટેશન પર થયો છે. બારી તાલુકાની એક તરણી દાપોડી ખાતે પોતાની મોડી બહેનને મળવા આવી હતી યુન્હાની રાત્રે પુના ખાતે તે બન્ને બહેનો સીનેમા જોવા ગઇ હતી સીનેમા જોઇ બન્ને બહેનો રાતની લોકલ ટ્રેનમાં દાપોડી જવા માટે પીકીટી સ્ટેશને ઉતરી તે બાદ ઉપરનો બનાવ બન્યો. અટકમાં લેવામાં આવેલા ટીકીટ કલેક્ટરનું નામ અનંત નારાયણ કુસકળી છે. લાશ્વર્યપાલજી માટે નોંધાવેલ દાવો.

મેક્સિકાથી ખમર છે ? શ્રીમતી ગ્રાદાશુ પેશાવેરોએ સત્તા'ીશો આગળ એવું નિવેદન કર્યું હતું કે તેણે ૧૫ માસમાં પાંચ બાળકોના જન્મ આપતાં તેના પિતા ગભરાઇ ગયો હતો, અને તેણે મને તજ દીધી છે. આ મહીલાએ બાળકોના ભરણ પોષણ માટે સરકાર સમક્ષ આર્થિક સહાયની માંગણી કરી હતી. ૧૯૪૮ માં તેને નેડીયા બાળકો અને ગયા એપ્રિલમાં એકા સાથે ત્રણ બાળકો અવતર્યાં હતાં.

ધરહ-પાસેના માણપુર ગામની એક બેઠુબાઇના ગળામાંથી હાંસળી એકએક ઉપડી ગઇ આ બાળુ ચોરીનો ઉપદ્રવ વધી રહ્યો છે સત્તાવાળાઓ કર્તા પ્રજાએ વધુ પડતુ ભગત રહેવાનો આ જમાનો છે એસો કાઇએ ન છુલવું નેઇએ.

છુલ્લગામ (માધાનગર) માં “ રંગનાઇ ” નામની એક બાઇ લાકુતી ટાંગો ચલાવે છે સ્ત્રીઓ અનેક કામ કરતી માણમ પડી છે. તેમાં વળી આ એક

નવીજ બાતનું કાન આ બાઈ કરી રહ્યો છે. આ બાઇ અભણ છે પરંતુ એના અનુભવો ભક્ષકથી ભણેલી સ્ત્રીઓને હજી અવગણે તેવા છે. ધન્ય છે એ સ્ત્રીને.

લોહીનો બેડુપાર-(૧) મુંબઈની પોલીસે મહેન નિશા નામની ફિલ્મ નગીની શોધ કરી રહેલ છે. તેણીએ માદિમમાથી ૧૫ અને ૧૮ વર્ષની બે બાળાઓનું અપહરણ કર્યાનું જાણમાં આવેલ છે. (૨) સુરતની ખારવા કામની બે બાળાઓને ફાસલાવી પરણાવી કે વેચી દેવાને બદલે નસાડીને લઈ જવાના આરોપસર બે સ્ત્રીઓ ઉપર આરોપ મુકાયા છે તેથી તેણીઓની પોલીસે ધરપકડ કરી છે.

સોડાપુર-ધોલે ફાડે હથીઆરખ ધાડ પડવાનો બનાવ બની ગયો. ગામ લોકોએ સામનો કરતાં આર પાચ સ્ત્રીઓને પણ વધુઓકું વાગી ગયા નું જાણમાં આવે છે.

(૩) બનાસકાંઠામાં હમણાં હમણાં છોકરીઓના અપહરણોના બનાવો બની રહ્યા છે. તાજેતરમાં ત્રણ બાળાઓના અપહરણો થવાથી લોકોમાં ભારે હાલકાર થઇ રહ્યો છે.

(૪) સુરત સરપુરાના જોરવાડની એક છોકરીને ફાસલાવીને વેચી નાખવાનો એક કિસ્સો બન્યો છે. આવી છોકરીઓને ફાસલાવીને વેચી નાખવાનો કેકાણે પ્રાચીનો એક ભાઈ અને બે બાઈની એક ટોળાંની પણ અસ્તીત્વ ધરાવે છે. આ ટોળાંના સભ્યો નોંચવા થરની છોકરીઓને પણિ ફાસલાવીને લમવાં-ધુઓને વગગાડી આપે છે. આવા કેટલાય કિસ્સા પેટલાદ વિગેરે સ્થળેથી પકડાયા છે.

નોકરોથી સાવધ રહેા-ખાંડીપુરમાં એક બનાવ એવો બની ગયો છે. નોકરજીવરની સ્ત્રીને ભણાવી ગયા. વળી ઘુનાગઢમાં પણ એક વક્રજની છોકરીની ઉર્મતરી કરી ગયાના બનાવ જાણે ચડો મુકા છે. નોકરોને ધરમા વધુ પડતી દુલ આપવાનાં આ પરિણામ છે.

ક્ર પરદેશના સ્ત્રી સમાચારો ક્ર

ટીઈટલ ચિત્ર

લંડનમાંના ઇમ્પીરીઅલ ઇન્સ્ટીટ્યુટમાં અંગ્રેજ પ્રજાજનો સમક્ષ હિંદ અને પાકિસ્તાનના કાપડ અને વણાટના ૧૦૦ ફૂલ લ પોષાકનું અંગ્રેજ પ્રદર્શન ગોઠવવામાં આવ્યું હતું. આ પ્રદર્શન શાહી હિંદી અને પાકિસ્તાન સોસાયટી મારફતે રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું. આરસો વરસ પહેલાંથી આજમુખીના જુદા જુદા વણાટના આ નમુનાઓનો સંગ્રહ શ્રી નીલીમોબેન ખર્યા, ગૌરીપુર રોડ, આસામનો છે. શ્રી ખર્યા બેન પ્રદર્શનમાં બે હિંદી મહિલાઓ સાથે વાત કરી રહ્યા છે.

કેન્ટમાં પ્રથમ સ્ત્રી શોર્ટહેન્ડ રાઇટર

મિડલ્સેક્સવાસી ૨૧ વર્ષની વયની મિસ બેન ફ્રેન્ક નામની કિશોરીએ, અત્યાર મુંબી ને સ્થાન પુરૂષોનાજ દરેક સમાન યજ્ઞ પાત્ર હતું તે, હવે તેણે પ્રાપ્ત કરી અદ્ભુત ઉઘાટરણ રજૂ કર્યું છે. લંડનની વડી અદાલતમાં સ્ત્રી શોર્ટહેન્ડ રાઇટર (લઘુલિપિ લેખિકા) તરીકે નીમાનાર તે પહેલીજ કિશોરી છે. તે બહુજ ઝડપથી અને જરા પણ ક્ષતિ વીના અક્ષરસઃ મોંઘી લખ શકે છે.

સન્નારીઓનાં સ્મારકો

બ્રિટિશ્વેમશાપરમાં હાઇવાયકોમ્પ ખાતે ૬૦૦ વર્ષ પુરાણા દેવળમાં ચિટનનાં સુપ્રસિદ્ધ નારી સ્ત્રીનાં પૂણ્ય સ્મારણ તરીકે એક બાબ્ય કલાત્મક સ્મારક બારો ઉભી કરવામાં આવી છે. તેમાં અંકિત કરવામાં આવેલી ૧૦ સન્નારીઓની પ્રતિમાઓમાં ઇલિઝાબેથ ફાટ ફ્લોરેન્સ નાઇન્ટી-ગેથ, ગ્રેસ ડાર્લિંગ અને ક્રિશ્ચિના રોસ્સેટિનો સમાવેશ થાય છે. અને છેલ્લે છેલ્લે છે રાણી વિક્ટોરિયાની કૌમાર્ય અવરધાની અત્યંત મનોહર પ્રતિ.

દર ત્રણ સેકન્ડ્સે બાળકોનો જન્મ

ન્યુકેસલ ખાતે ચિટનના વિજ્ઞાન વિકાસ મંડળની ૧૧૧ મી વાર્ષિક પરિવર્ધના પ્રમુખ પદેથી બોલતાં સર જોહન રોબે જાખ્યાન્યું હતું કે દુનિયાની વસ્તીમાં દર ત્રણ સેકન્ડે બે બાળકોનો વધારો

થતો રહે છે. છેલ્લા ૧૦૦ વર્ષ દરમિયાન વૈજ્ઞાનિક વિકાસના પરિણામે માનવ જીવન દીર્ઘ આયુષ્યવાળું બનતું જાય છે અને તેથી દુનિયાની કુલ વસ્તી ૨, અબજ અને ૩૦ કરોડ જેટલી હોવાની ગણતરી છે. અને તેમાં પ્રતિ વર્ષ ૨ કરોડનો ઉમેરો થતો જાય છે.

ભાવિ પરિચારિયાઓ

ચિટનમાં છોકરીઓ પરિચારિકાઓના ધન્ધામાં હેસિ હેંસિ પ્રવેશ કરે તે માટે એક નવીજ યોજના અમલમાં મૂકવામાં આવી છે તે અનુસાર હાલ લંડનમાં ૧૫ વર્ષની ૭ છોકરાઓ કુલહેમ હોસ્પિટલ ખાતે પરિચારિકાઓ માટેની પ્રાથમિક તાલીમ મેળવી રહી છે. તેમને ત્યાં અડવાઈઝ શિ. ૩૯ (મ. ૨૬) ઉપરાંત યોજન પણ મળે છે. તેમણે કંઈજ કંઠાજાળનક શુદ્ધ કાર્ય કરવાનું હોતું નથી, તેઓ તો દવાખાનાના નિયત કામકાજથી સુપરિચિત બનવામાં સમય પસાર કરે છે. અને આરોગ્ય નસિંગ અને પ્રાણિકમ, જુલુ વિદ્યા વ. નું શિક્ષણ મેળવે છે. આ છોકરીઓ અદિ. ખાઈ-પી-આનંદ કરે છે અને કહે છે કે આકા કરતાં વધારે સાડાં જીવન શું હોઈ શકે ? ૭ વર્ષની ઉંમરે આ વિદ્યા થિની પરિચારિકાઓ 'આખ્યાનો' નો શિક્ષણ કામ લેશે અને ૨૧ વર્ષની વયે તેઓ રાજ્ય તરફથી નોંધાયેલી પ્રમાણભૂત પરિચારિકાઓ બની શકશે. છોકરીઓનું પત્રકારિત્વના ક્ષેત્ર

ચિટનમાં કેળવણી પૂર્ણ કર્યાના લાગિ કાર-કિર્દાની પસંદગી માટે સલાહ આપનાર ખાતા તરફથી જાણ્યા પ્રમાણે આજે ચિટનમાં છોકરીઓ પત્રકારિત્વના ક્ષેત્રને સૌથી વધારે પસંદ કરે છે. ૫૦ ટકા ઉપરાંત છોકરીઓએ પ્રકાશન સંસ્થાઓમાં સામયિકાના તંત્રી મંડળમાં કે પછી તુતાંત નિવેદકો તરીકે જોડાવવા માટે અરજીઓ કરી છે. ગઈ સાલ છોકરીઓએ વિમાની ક્ષેત્ર તરફ વધારે વલણ દાખવ્યું હતું.

સ્ત્રીઓએ નોંધાયેલું અસાધારણ ઉત્પાદન

ટ્રેવિજ (વિસ્ટાખવર) ની ૨૪ વર્ષની વાયોલેટ

ઝોવન નામની સ્ત્રી કારીગરે એકજ આવાડિઆમાં ૨૬૦,૦૦૦ કાપડનાં કુમરતાં વણીને દુનિઆમાં વણાટ કામની સ્પર્ધામાં અસાધારણ પ્રમાણે નોંધાયું છે. આ સ્ત્રીની દરિદ્ર માગારિટ વેસ્ટકેમ્પ નામની મહિલાએ એક આવાડિઆ પહેલાં કરેલા ૨૫૦,૦૦૦ કાપડના કુમરતાંના વણાટના ઉત્પાદન કરતાં થોડા પર સુસાફરી

લેગેરગવવાસી મિસિસ માગારિટ એન્સને માટે તો ધરતીનો છોડો એ તેના પ્રવાસનો અંત હતો: કારણકે તેણે તાજેતરમાંજ થોડા પર ખેસીને ૬૦૦ પ્રવાસપૂર્ણ કર્યો છે. આ પ્રવાસમાં તેણે રોટ્સલેન્ડના ઉત્તર ભાગથી મીડી ઈલેન્ડના દક્ષિણ ભાગના નિસ્તારને ખૂંચી વળ્યો છે. પ્રથમ ૧૦૦ માધવના પ્રનાસ પછી તેને અકસ્માત નડ્યો હતો પરંતુ આરોગ્ય નામની બીજી થોડી પર અતિ પ્રવાસ પૂર્ણ કર્યો હતો. સ્થિતનની પ્રગતિ શીઘ્ર સ્ત્રીઓ કેવા કર્યાં નવાં સાહસો ખેડે છે તેનું આ એક ઉદાહરણ છે. આકૃતિઓ તૈયાર કરતી સ્ત્રીઓ નિષ્ણાત

કાપડના વણાટકામમાં રેષાઓની આકૃતિઓ દીક્ષાન તૈયાર કરવામાં માગારિટ સામ્રમન નામની મહિલા અગ્રણ્ય હવા કૌશલ્ય ધરાવે છે, આ કારી-ગરીમાંથીજ તે તેના જીવનનું ભરણ ચોપણ કરે છે. ચેલ્સી સ્કુલ ઓફ આર્ટ અને રાયલ કોલેજ ઓફ આર્ટ ખાતે તેણે તાલીમ લીધી હતી. અને ત્યાં તેને આ વિષય માટે પ્રથમ ગ્રાન્ડપ્રિસ પ્રાપ્ત થઈ હતી. સ્થિતનના કળા અને કારીગરીને લગતા અદર્શન મંડળની તે કાઉન્સિલ મેમ્બર છે વણેલા રેષાઓ, બીંત ધરો માટી તથા કામની વસ્તુઓ અને છાદોઓ વગેરે માટે પણ તે આકૃતિઓ તૈયાર કરે છે.

ટુટલેવોગને વેગ આપનાર વૃદ્ધ મહિલા

કાપડની મોંઘવારી અને માપખોના પરીણોએ કેન્ટના પરગણામાં વણાટ કામના વૃદ્ધવૈયોએ ઉત્તેજન મળ્યું છે, મિસ મેરી સોમર વિલ નામની ૮૨ વર્ષની વૃદ્ધાએ ત્રણ વર્ષ પહેલા પશ્ચિમ કેન્ટના કાંતનારાઓ અને વણકરો માટેની કક્ષાની સ્થાપના કરી હતી. આને કેન્ટમાં ૬૧ સ્ત્રી સંસ્થાઓએ આ

કક્ષાના કાર્યને ઉપારી લીધું છે, કાંતણ અને વણાટ માટેની મોજબા ધડનાર ખુબ આ જ્ઞાના ધરમાંજ વણાટ કામના નમુનાઓ ના દગલા ખડકાયા છે.

ઉમરાવની સુસામાં સ્ત્રી સભ્યો

સ્થિતનની તાજેતરમાં ઉમરાવની સભામાં સ્ત્રીઓને પણ સ્થાન આપવાની તરફેણમાં મત આપવામાં આવતાં હવે લાંબા વખતના આ વિધાનસભા પ્રશ્નો અંત આપ્યો છે. લગભગ ૩૦ વર્ષથી સ્થિતનમાં જાહેર જીવનમાં સ્ત્રીઓના પ્રવેશને મર્યાદિત બનાવી દેતી લગભગ બધી જ સામાજિક અસમર્થતાઓ કાબૂ દ્વારા દૂર કરવામાં આવી છે. પરંતુ ૧૯૬૦ અને ફરીથી પાછા ૧૯૪૬ માં આ પ્રશ્ને પરંતુ ઠંડો આવકાર મળ્યો હતો, આના વિરોધમાં, તાજેતરમાં કરવામાં આવેલી ચર્ચાઓ મુધારાની મજબૂત તરફેણમાં હતી અને લોર્ડ પેચિક હોયરએ તો એવી ભેરદાર દિમાયત કરી હતી કે જ્યારે સ્ત્રીઓને સનંદો અને તમને લશ્કરી ખાતાઓ તેમજ ધંધાધારી હોયો અને આમની સભામાં સ્થાન મળ્યું છે તો પછી તેમને માટે ઉમરાવ સભાનાં દ્વાર બંધ કરી દેવાનો કંઈ જ અર્થ નથી.

લંડનનાં સ્ત્રી પુરવઠા પ્રધાન !

સ્થિતનના પુરવઠા ખાતાના પ્રધાનનાં ધર્મપત્ની શ્રી પેટ્રિસિઆ લંડનનાં 'પુરવઠા પ્રધાન' બને છે. લંડન કાઉન્સિલ કાઉન્સિલ માટેની પુરવઠા સમિતિના ચેરમેન બનનાર આ પ્રથમ મહિલા છે, તેમનું કાર્ય તેમના પતિ જેવું જ છે પરંતુ નાના સ્વરૂપનું. લંડન કાઉન્સિલ કાઉન્સિલની દરેક નાની-મોટી જરૂરીઆતોની ખર્ચી કામની જવાબદારી તેમના શીરે રહેશે

છાકરાઓની કસબોનું આંતરરાષ્ટ્રિય મંડળ
છાકરાઓની કસબો માટે એક આંતરરાષ્ટ્રિય સંસ્થા હોમી કરેલા સ્થિતન છાકરાઓ માટેની કસબોનું રાષ્ટ્રિય મંડળ વિચારી રહ્યું છે. પરંતુ આમાંથી છાકરાઓની કસબો તરફથી સ્થિતનમાં અગ્રણ્ય તેમજ ધંધાર બાબતે અગ્રે મદદ અને માર્ગદર્શન માટે વારંવાર કરાતી ચિંતાઓના પરિણામે આ પગલું વિચારાર્થ રહ્યું છે. સ્થિતનની છાકરાઓ માટેની કસબોના રાષ્ટ્રિય મંડળમાં ૨,૫૨૧ કસબોના ૧૯૫,૦૦૦ છાકરાઓ સભ્યપદ ધરાવે છે.

બાલકુમાર

સંપાદક : ચંદ્રકાન્ત ભવનલાલ મહેતા

શિયાળાને—!

શિયાળાબાઈ ! શિયાળાબાઈ !
લાંબા છે તમે સાથે કાંઈ ?
'ઠંડી' રાણી લાંબા દરો,
એમાં નહિ ઉલ્લેખ ક્યો,

રીંગણ ચકરીયાંનું ચાક,
ખાતાં તો નવ લાગે ચાક,
અમરૂખ જે લાંબા હો બાર,
તો તો બહુ માનું ઉપકાર

ટામેટા રાતા પાંકા,
હું મોં મોં મુકું આખા,
મૂળાની રાંધો બાણ,
ખાઈને થાઉં રાણ.

સૂકો 'મેલો' શું લાંબા ?
કાળુકરીયા બહુ લાંબા,
અંજીર, આલુ ને બદામ,
એ તો પેટ ભરી ચાંબ્યાં

અમૃતકુમાર એમાં રાહ.

અમે બાલ

અમે નાના થા બાલ
માથે સુવાળા વાળ
નાનાં રોતો કેંક બાલ
જાણે કુલોની માળ.

આહા માઠી થા બાલ
તારી દષ્ટિ દેવાળ
એક વૃષ્ટિ ઉઠાળ
સારી સૃષ્ટિ ઉભાળ

અમે નાના થા બાળ
સારી સૃષ્ટિ જે તોલ
એમાં પૂરીશું તાલ
ગીત ગાશું રસાળ

બહાણું થાયે ઉજાળ
સારું આંધી કરાળ
મહેકે કુલોની ડાળ
શુંજે ગીતો તું બાળ.

અમે નાના થા બાલ
અમે માઠીના લાલ

—મધુરમ

બાળકુમાર-હરિકાવ્ય

સાચો ઉકેલ

(૧) ૧, શ્રીમતિ વિજયાવત્સમી પદ્મિત
૨, અમદાવાદ,
૩, જમના નદી

(૨) બાળાદી

(૩) દાંત

(૪) હાલુહાલુ છે, બે'બે' કરે છે,
ચું ચું કરે છે, લાલારે છે,
અને બૂંકે છે.

(૫) પોણા ચાર માઇલ

ખરાના નાચો

અંદકાન્ત શંકરભાઈ, નાચાભાઈ ના, પટેલ,
જયભાઈ જી. પટેલ, એમ કે પીરજલા,
શાંતુભાઈ રાવજીભાઈ પટેલ, પા. અરવીન્દભાઈ
ભાઈલાલભાઈ, ગોરધનભાઈ હીરાભાઈ પટેલ,
મનીલુભાઈ કૃષ્ણભાઈ પટેલ, દિનેશચંદ્ર
હિમચંદ શાહ, ચિત્રાબેન ઠાકરભાઈ દેસાઈ,
લાલચંદર નાનાલાલ, જેમુખલાલ દલપતરામ
ભટ્ટ, મધુબેન રોહતરાય દેસાઈ, કર્નલાલાલ
ચી કુ પ્રવિણા મણીલાલ વચી, પ્રગ-
દેશ ચી. દેસાઈ, જ્યોતિષચંદ્ર હર્ષદરાય
દેસાઈ, ધોરજલાલ કાન્તીલાલ શાહ,

મૃગેન્દ્ર ત્રીવેદી, પ્રતાપરાય ઉમીયાચંદર
પંચોલી, કાન્તાબેન મોતીલાલ, શાન્તીલાલ
છબીલદાસ મિસ્ત્રી, હરજીવનદાસ નારાયણદાસ
પટેલ, ચીતુભાઈ બળદાસ શાહ, ભાવસાર
હિંમતલાલ મંધરલાલ.

ખરાવાળાને “મદન મોહન” નામની
સામળ બદ્દની સરસ વાર્તા લેટ. આપવામાં
આવે છે.

આ લેટની ચોપડી ખરાવાળાને ‘બુક
પોસ્ટ’થી તા. ૨૦ ની પછી રવાના થયો.

અંકે રાખેતા મુજમ ખરાવાળાને તથા
એક જીલવાલાને રાખી જશે.

નવી હરોફાઈ આ અંકમાં આપવામાં
અવી નથી અમારું નવું વરસ બાનુઆરીથી
શરૂ થાય છે. એટલે હવે આ પ્રયોગ ઉપરથી
નવા વરસથી નિયમીત હરોફાઈ આપવામાં
આવશે.

હરોફાઈમાં ભાગ લેવા માટે આહ્વાન મળુ
એ વધારે ઉત્તમ છે. વાર્ષિક લવાનમ રૂ.
૧, ભરીને આહ્વાન બનો.

વધુ માટે અમારો આવતો અંક અરસ્ય
જુઓ.

અંદકાન્ત મહેતા સંપાદક

બાળકો માટે સરળ સામળ—

—લેટની વાર્તા

લેખક : કેશવપ્રસાદ દેસાઈ

મદન મોહન

ફિ. ૪ આના ૮. ખ. ૧ આને

મંગાવો : જીવનલાલ અમરશી મહેતા : પીરમશા રોડ, અમદાવાદ.

અનુબંધ દેશ

(સપ્ટેમ્બર માસથી ચાલુ વાર્તા)

૨ ઝલકપુરના રસ્તે

એકાએક જોસથી ધકકે લાગતાં ચમેલી બેબાકળી બની ગઈ, કાળિયો ચીસ પાડી જઈયો ઠગમગ ઠગમગ ચતું ધર સ્થિર ચર્મ ગયું હતું ચમેલીએ ઉમી થઈને જોયું તો આસણું ચોકણું હતું. ધરમા તડકો આવતો હતો તે દરવાજો બોલીને બહાર નીકળી.... આંધી તેને નવા દેશમાં લાવો હતી. ચામેલીલા લીલા ધાસનું મેઘાન હતું, સાતસાતના કુલોના બાગ હતા અને કુલો વડે લદાયેલાં ઘણાં ગાડ હતાં ત્યાંના દેખાવ બહુજ સરસ હતો.

ચમેલીને કુલોના બાગ ઘણાજ ગમતા હતા. તે કુલવાડી તરફ જોઈ રહી હતી એ વખતે સામેથી ચાર માણસો આવતાં દેખાયાં તેમનો દેખાવ નવાઈ પમાડે તેવો હતો તેઓમાં ત્રણ આદમી અને એક ગેરી હતા ઉંચાઈમાં તો તેઓ ચમેલીના જેવડાં જ હતાં, પણ ઉમ્મરમાં ઘણાજ મોટા લાગતાં હતાં ગેરીના વાળ બીલકુલ ધોળા હતા. ત્રણ આદમીઓને લાંબી લાંબી દાઢીઓ હતી. તેમણે ઉચી અને લાંબી ટોપીઓ પહેરી હતી તેમાં ઘુઘરા ટાંકેલા હતા તેમનાં કપડાં નીલા રંગનાં હતાં.

ચમેલી પાસે આવીને એ લોકોએ નમસ્તે કર્યા. પછી તેમાંથી એક જણ આગળ આવી બોલ્યો 'પધારો! સ્વાગત! આપે પૂર્વ દીશાની દુબટ, ધરડી ડાકણને મારી

નાખીને અમારા ધર ભારે ઉપકાર કર્યો છે આપ મોટાં બહુગરણી લાગો છો, ધન્ય છે."

ચમેલી તેની વાત સાંભળી નવાઈ પામી. તેણે તેના જીવનમાં કાંઈને માયું નહતું. બહુગરણી કેને કહે એ પણ તે જરાજર સમજતો નહતો. તે બોલો 'દુબટ, ધરડી ડાકણ કોણ ? મેં તેને ક્યાં મારી છે ?

ધરડી ઓંચે હસતાં હસતાં કહ્યું 'આપે ના મારી હોય, પણ જુઓ, તે તમારા ધર નીચે દબાઈને પડી છે. આ લાંબા લાંબા અને પાતળા તેના પગ છે. આ સોનાનાં ઠંઠાં દેખાય છે તે તેનાં છે. સોનાનાં ઠંઠાં પહેરેલાં એ પગ ખરેખર દેખાતા હતા ચમેલી ગજારાઈ જીડી અને બોલો 'હવે શું થયો ?'

ધરડી બેરીએ કહ્યું 'હવે શું થયો ?' ને યવાનું હતું તે ચર્મ ગયું. ધરડી ડાકણ તો મરી ગઈ તે તમારા ધર નીચે દબાઈને મરી ગઈ એટલે આ બે ઠંઠાં તમારાજ છે આ ઠંઠાંમાં એક ભારે શુણ છે, પણ એના શુણ શું છે તેની મને ખબર નથી. તમે આ દેશના રહેવાસીઓ માટે ભારે બહાઈનું કામ કર્યું છે. ધરડી ડાકણ લોક પર ભારે અત્યાચાર કરતી હતી.

ચમેલીએ પૂછ્યું 'શું તે ખરેખર ડાકણ હતી ? તમે બધાં કાણ છો ? તમે આ દેશનાં રહેવાસી છો ?

ધરડી બેરીએ કહ્યું 'હું આ દેશની નથી આ તો પૂર્વ દેશ છે. હું ઉત્તર દેશની ડાકણ

હું, ને હુબ ઠાકણ આ દેશની હતી અને બધાં જીને કંઈ કરી શકતાં નહતાં, ખોર, હવે તો તે મરી ગઈ છે. અજબ દેશમાં અનેક ઠાકણો અને બાલુગરો રહે છે. પણ તેમાં બધાં બલાબ નથી. પશ્ચિમ દેશમાં પણ એક ઠાકણ છે. તે પણ ભારે હુબ છે.

એ વખતે પેલા નાના આકર્ષીઓમાંથી એક જણ એકાએક ચીસ પાડી કહ્યો. અમે લીંચે જોયું કે ઠાકણના બન્ને પગ ઉડી જતાં હવા ફક્ત બે કડાં પડી રહ્યાં ઉત્તર દિશાની ઠાકણ ફરી જાણી. તે હુબ મરી ગઈ છે. તેના બન્ને પગ પણ ઉડી ગયા છે, બન્ને કડાં તમે લાઇ લો.

અમેલી કડાં લેવાની લઇ ધરમાં ઝુકી જાયી, પછી પાછી આવતી જાયી. 'હું' મારા પોર જવા હમ્મણ' છું. મારી કાકી મારા વિના જોજન બની જાહું રહતી હશે તમે મને મારા ધરનો રસ્તો બતાવશો?

અજબ દેશની ખડાર જવાના રસ્તાની અમને ખબર નહીં. આ દેશની આવેકોર રેલ મને જાગલ છે. એ જાહું રી રીતે માર કરી શકાય?

ધરડી ઠાકણે કહ્યું. 'બેટી, તારા ધરનો અપજ જડવો મુરકેલ છે. તું અહિંજ રહે

અમેલી: રહવા લાગી અને જાણી, "મારે તમારા દેશમાં રહેવું નથી હું' મારી કાકી પાસે જઈશ.

અમેલીને રહતી કેળી બધાંને હુબ ધણું. એ બધાં પણ રહવા લાગ્યાં.

ધરડી ઠાકણના હાથમાં લાકડી હતી, તેણે તે તેના નાકની સીધમાં રાખી જોવજોવામાં એ લાકડી કંઈ પણ બની ગઈ. એના પર જાણું હતું:

"મારેલીને અલકપર જઈ પકડશે."

ઠાકણે એ વાંચ્યા પછી કહ્યું બેટી! તારું નામ અમેલી છે?

અમેલીએ કહ્યું. હા, માડું નામ અમેલી છે, પણ મારે અલકપર આ માટે જવું પડશે? એ ક્યાં આવું?

બુડીએ કહ્યું: 'એ એક અદ્ભુત નગર છે. ત્યાં અમારા બાલુગર તાજબુબલ રહે છે તેના જેવા બાલુ બીજું કોઈ બાલુવું નથી તે આ દેશના રાજ છે અને તેમને કદાચ જોયા નથી, તેઓ જેવા-તેવાને મળતા પણ નથી

અમેલીએ કહ્યું: 'હું' ત્યાં કવી રીતે પહોંચીશ? તાજબુબલ અને ઘર જવાનો રસ્તો બતાવશે?

બુડી થાલીવાર વિચાર કરી જાણી: તેમની ઈચ્છા છે. આ જાબતામાં હું' કંઈ કહી શકું નહિ, અલકપર અહિંથી ઘણું દૂર છે તું રસ્તામાં ક્યાંય જુલો ના પડે અલકપર જવાનો રસ્તો પોળી ઇંટોનો બનેલો છે રસ્તામાં અનેક આફતોનો સામનો કરવો પડશે સધાનક જંગલ પાર કરવું પડશે વાડું હું' તારા રક્ષણ માટે ઉપાય કરું છું,

અમેલીએ 'પૂછ્યું, 'તમે મારી સાથે આવશો?'

બુડીએ કહ્યું 'ના, હું' નહિ આવું શકું. તું એકલીજ જાજે, અમે ત્યાં જઈ શકતાં નથી. હું' તારા માથા પર બચ્ચી બડું છું. હવે તને કોઈ દેશન કરી શકશે નહિ. પછી બુડીએ અમેલીના માથા પર બચ્ચી બરી ત્યાં એક સોફેક નિશાન પડી ગયું. રસ્તામાં તને કોઈ જાલશે નહિ ત્યાર પછી બુડીનો ત્રણ સાથી-હોરો અમેલીને નમસ્તે કરી ચાલ્યા ગયા

'બેટી! હવે તું' તારા રસ્તે જા' જામ રહી ઉતર દિશાની ધરડી ઠાકણ હાથે પગ

[અનુસંધાન પાનું ૬]

—: કૂલોનો દેશ :—

અનુવાદક : શ્રી હીનાનાથ જે મહેતા.

એક રાજા હતો. કમનસીબે એ હંમેશાં બિચારો ગિનાર રહે રાજાએ ખૂબ હવા-
દાર કરાવ્યાં પણ કાંઈ ફાયદો થયો નહિ. આ રાજ્યના ને દેશદેશાવરથી વેલ હકીમે
તેજાવ્યા, પણ ળાધાય થાકીને પાછા ગયા. કેટલાંય વર્ષો પછી એક વૈદ્યરાજ દેશદેશાવર
કરતા કરતાં આ રાજાના રાજ્યમાં આવી અહયા. તેણે રાજાને વાત કરી કે 'જો કૂલોના
દેશમાંથી સોન ચંપાતું ફલ મંગાવો તો એની સુગંધથી તમારું આ હર્ષ મટે'

આ વાત જાંભળીને રાજાના કુમારે કહ્યું 'મિતાણ! મને ફલ લેવાની આશા કરો
અને જો હું ન લાવી શકું-તો પછી બીજા લોકોને તે કામ બતાવજો'

રાજાએ એની વાત અંજુર રાખી અને ફલ લેવા જવાની રજા આપી" રાજકુમાર
રાજાને પ્રણામ કરીને ઉપડ્યો ફલ લેવા

કેટલીય-નદિયો-પહાડો-પર્વતો જંગલો અને શહેરો વટાવતો વટાવતો રાજકુમાર
એક એવા સ્થાનમાં આવી પહોંચ્યો કે જ્યાં ફલ સિવાય બીજું કાંઈ દેખાતું જ નહોતું
રાજકુમાર તો આ નકરો નકરો ફલોને ભેંજને શુદ્ધ શુદ્ધ થઈ થયો એતા આનંદનો પાર
ન રહ્યો.

રાજકુમાર તો ફલો જોતો જાય છે ને આગળ વધતો જાય છે. તેવામાં ફલોનાજ
બનાવેલા એક વિચિત્ર મહેલ પાસે આવી પહોંચ્યો. રાજકુમાર એ ફલોના મહેલમાં ગયો.
અંદર જઈને જુએ છે તો રંગભેરંગી સુંદર ફલોનાજ બનાવેલા સિદ્ધાસન ઉપર રૂપ
રૂપના અંબાર સમઃએક સ્ત્રી બેઠી છે.

રાજકુમારને ભેંજને તે સ્વરૂપવાન સ્ત્રીએ પૂછ્યું 'તમે કોણ છો? અને અહીંયાં
કેમ આંચ્યા છો?'

રાજકુમારે એને પોતાના આવવાનું કારણ જણાવ્યું.

પછી તે સ્વરૂપવાન સ્ત્રીએ કહ્યું 'હું જ ફલોની રાણી છું. અહીંયાં હંમેશાં એક
રાક્ષસ આવે છે તેનાથી તું મને મદદરખાની કરીને બચાવ' આમ કહીને ફલોની રાણીએ
તેને કોઈ ન ભેંજ શકે તેમ સંતાડી દીધો.

થોડીવારમાં રાક્ષસ આંચ્યો ફલોની રાણીએ એને ખાવાનું આપ્યું. રાક્ષસ તો આર્ધ
ખોને લડીંગા જેવો થઈને મૂતો અને મસલસાટ નસકોડો બિલાવવા લાગ્યો.

રાજકુમારે જોયું કે રાક્ષસ હવે ગાઢ નિંદ્રામાં છે એટલે સંતાયો હતો ત્યાંથી બહાર નીકળ્યો, અને લોઢાના બે લાંબા સળીયા લીધા અને તેને તાપમાં તથાવી લાલપુષ્પ જેવા કર્પા અને પછી રાક્ષસ પાસે ગયો, અને એ ધમધમતા સળીયા તે રાક્ષસની આંખોમાં ખોસી દીધા. રાક્ષસ તો જોર જોરથી ખુબો પાડવા લાગ્યો ને બીંદીને રાજકુમારને પકડવા માટે ચારે બાજુ દોડવા લાગ્યો. પરંતુ શી રીતે પકડી શકે ? આંખો તો કુટી ગઈ હતી અને છેવટે ખુબો મારતો મારતો ત્યાંથી છુવ જવાવવા ખાતર નાચી છુટ્યો.

બીજે દિવસે રાજકુમાર કૂલોની રાણી સહિત સોનચંપાનું કૂલ લઈને વિમાનમાં પોતાના રાજ્યમાં પહોંચી ગયો.

રાજા પોતાના પુત્રના પાછા ફરવાના સમાચાર સાંભળીને તથા સોનચંપાનું કૂલ પણ લાગ્યાની હકીકત જાણીને ખુબ ખુશ થયો તેણે ધામધુમ પૂર્વક કુંવરનું સ્વાગત કર્યું અને કૂલોની રાણી સાથે તેનાં લગ્ન કર્યા અને રાજાની બિમારી પણ સોનચંપાનું કૂલ સુધવાથી મટી ગઈ એટલે કુંવરને રાજપાટ સોંપી દીધાં.

કુંવરે અને કૂલોની રાણીએ ખુબ સરસ રીતે રાજ્ય કર્યું.

★

પાના ચોથાથી ચાલુ

જમીન પર પછાડી ત્રણ ચક્કર ખાઈને ઉડી ગઈ. આ દેખીને ચમેલીને નવાઈ લાગી નહિ કારણ કે તેણે તેની કાકી પાસેથી સાંભળ્યું હતું કે કાકણા પત્ર પછાડીને ચાલે છે પણ કાળીએ બહુજ ગભરાઈ ગયો. તે ચારેકોર ભસ ભસ કરતો દોડવા લાગ્યો.

બાધાં ગયાં એટલે ચમેલી ઝલકપુર જવાની બાબતમાં વિચારવા લાગી મોઢે સુધી વાત-બોલ કરવાથી તેને ભૂખ લાગી હતી તેણે એક રોટલી ખાધી અને એક કાળિયાને ખવડાવી બાકીની રોટલીઓ ઝલકપુર જતાં રસ્તામાં ભૂખ લાગે તો ખાવા કામ આવે એટલા માટે એક ઠગબામાં સુકી દીધી.

નદીમાંથી પાણી પી લઈને ચમેલીએ એક પોટલીમાં પોતાનો સામાન બાંધી લીધો

સામાનમાં હતું શું ? કાંઈ નીચે પહેલાં કેટલાક ફળ અને રોટલીઓ વાળો નાનો ઠગબો.

ચમેલી બહુતી હતી કે બહાર જતી વખતે સાફ કપડાં પહેરવાં જોઈએ. નીલા રંગની એક સાડી વળગણી પર પડી હતી તે તેણે પહેરી લીધો સોનાનાં બે કડાં પહેરી લીધાં, પોટલી ગળલમાં દબાવીને કાળિયાની સાથે ચમેલી ઝલકપુરની શોધમાં નીકળી.

ચારેકોર અનેક સડકો હતી. એમાંથી પીગી ઇંટોથી બનેલી સડક શોધી કાઢતાં વાર ન લાગી સડકની ત્રણે બાજુ લીલાં હરિયાળાં મેદાન હતાં વચ્ચે વચ્ચે ભસવા માટે સરસ જગ્યા હતી. ચમેલી જે મકાન આગળ ચર્ધને નીકળતી તે મકાનની બહાર આવી નીલાં કપડાં પહેરેલાં નાનાં મોટાં માણસો તેને નમસ્કાર કરતાં હતાં કાળિયો ચમેલીની પાછળ પાછળ પુછડી હલાવતો ચાલે જતો હતો. અર્થ

ઈશ્વર જે કરે તે સારાને માટે

લેખક:
સંપાદક

કોઈ એક ગામમાં નગરશેઠ રહે. તેમને એકનો એકજ દિકરો શેઠને દિકરાથી સંતોષ હતો.

શેઠનો મોટો મોટો પેઢોએ ચાલે તેમાં અનેક માણસો લામ કરે, તે બધાની રૂબ-રૂબ એક સુખ્ય સુનીમણ રાખે આ સુનીમણ શેઠના ખાસ માણસ અને પૂર્ણ વિશ્વાસુ સુનીમણ હરવખત ઈશ્વર જે કરે છે તે સારા માટે એમ અવાર નવાર બોલ્યા કરે.

આથી શેઠ ઘણી વખત ગુસ્સે થાય અને સુનીમણને ઠપકો આપે કે તમે આ શું હરવખત બોલ્યા કરો છો ?

શેઠણ વખત આવે આપને તેનો જવાબ મળશે સુનીમણએ કહ્યું

એક દિવસ એક ણન્યુ' કે શેઠના પગની આંગળીએ વાગ્યું, તેમથી પાકોને મોટું થયું. દવા સારા ડોક્ટરોની કરાવી પણ આરામ કંઈજ નહિ અને ડોક્ટરોએ કહી દીધું કે શેઠ સાહેબ આપે આ સડેલી આંગળી કપાવી નાખવી પડશે. જો તમે તે નહીં કપાવો તો તે સડો ધીમે ધીમે આગળ વધશે માટે આટલેથી સમજીને કપાવી નાખો તો સારું.

શેઠને આ ડોક્ટરોની સલાહ જરાય ગમી નહિ અને શું કરવું તેની ચિંતામાં રહે એક દિવસ સુનીમણએ શેઠને ચિંતાતુર જોતા પુછ્યું કેમ શેઠ સાહેબ આપ ખુબ ચિંતામાં છો તેનું કારણ અચોને નહિ જણાવે તો કેને જણાવશે ?

સુનીમણ મારા પગની આંગળીએ તો મારો જીવ લીધો જૂઓને કેટકેટલી દવાઓ કરી પણ કંઈજ મટ્યું નહિ અને છેવટે ડોક્ટરો કહી ગયા કે હવે જરાય વિલંબ કર્યા વગર કપાવી નાખો બોલો મારે શું કરવું ? શેઠે પૂછ્યું

ડોક્ટરોની સલાહ હોય તો પછી પુછવું તું શું કપાવી નાખવી 'ઈશ્વર જે કરે છે તે સારા માટેજ' તે કેમ આપ બાણતા નથી સુનીમણએ કહ્યું:

આ સાંભળીને શેઠને સુનીમ પ્રત્યે ખુબ ખોટું લાગ્યું અને ગુસ્સામાં અને ગુસ્સામાં 'સુનીમને કહી દીધું કે તમારા જેવાની હવે મારે જરૂર નથી જ્યારે હોય ત્યારે તેની તેજ વાત માટે તમે તમારે કાવે ત્યાં જઈ શકો છો.

શેઠનો જવાબ સાંભળી કંઈ સુનીમણએ ઠીક શેઠણ જેવી આપની કંઈ. ઈશ્વર જે કરે છે તે સારા માટે હો ત્યારે રામ રામ જરૂર પડે સેવકને કાળી રાત્રે બોલાવશે તો આવીશ. નિમકહલાલ છું, અને રહીશ એમ કહીને સુનીમણએ પોતાની વહીવટ શેઠના અરજોમાં મુકી વીંધાય લીધી.

સુનીમણના ગયા પછી શેઠને એક વિચાર આવ્યો, હરવખત તે કહ્યા કરે છે અને મને ખુબ વેઠના થાય છે જો ઉપરાંત ડોક્ટરોએ પણ કહ્યું એટલે મારે સડેલ આંગળી તો કપાવીજ નાખવી, તેથી તેમણે પોતાની આંગળી કપાવી નાખી.

ઈશ્વર જે કરે તે સારાને માટે

લેખક:
સંપાદક

કોઈ એક ગામમાં નગરશેઠ રહે. તેમને એકનો એકજ દિકરો શેઠને દિકરાથી સંતોષ હતો.

શેઠની મોટી મોટી પેઢીઓ ચાલે તેમાં અનેક માણસો કામ કરે, તે બધાની રૂબ-રૂબ એક મુખ્ય મુનીમજી રાખે આ મુનીમજી શેઠના ખાસ માણસ અને પૂર્ણ વિશ્વાસુ. મુનીમજી હરવખત ઈશ્વર જે કરે છે તે સારા માટે એમ અવાર નવાર બોલ્યા કરે.

આથી શેઠ ઘણી વખત ગુસ્સે થાય અને મુનીમજીને કપકો આપે કે તમે આ શું હરવખત બોલ્યા કરો છો ?

શેઠજી વખત આવે આપને તેનો જવાબ મળશે મુનીમજીએ કહ્યું.

એક દિવસ એવું બન્યું કે શેઠના પગની આંગળીએ વાગ્યું તેમથી પાકીને મોટું થયું. હવા સારા ડાહ્યાદેની કરાવી પણ આરામ કંઈજ નહિ અને ડાહ્યાદેએ કહી દીધું કે શેઠ સાહેબ આપે આ સડેલી આંગળી કપાવી નાખવી પડશે. જો તમે તે નહીં કપાવો તો તે સડો ધીમે ધીમે આગળ વધશે માટે આટલેથી સ્તમજીને કપાવી નાખો તો સાફ.

શેઠને આ ડાહ્યાદેની સલાહ જરાય ગમી નહિ અને શું કરવું તેની ચિંતામાં રહે એક દિવસ મુનીમજીએ શેઠને ચિંતાતુર બેતા પુછ્યું કેમ શેઠ સાહેબ આપ શુભ ચિંતામાં છો તેનું કારણ અચોને નહિ જણાવો તો કેને જણાવશો ?

મુનીમજી મારા પગની આંગળીએ તો મારા જીવ લીધો જુઓને કેટકેટલી દવાઓ કરો પણ કંઈજ મળ્યું નહિ. અને છેવટે ડાહ્યાદે કહી ગયા કે હવે જરાય વિલેખ કર્યા વગર કપાવી નાખો બાલો મારે શું કરવું ? શેઠે પૂછ્યું.

ડાહ્યાદેની સલાહ હોય તો પછી પુછવું તું શું કપાવી નાખવી 'ઈશ્વર જે કરે છે તે સારા માટેજ' તે કેમ આપ બાણુતા નથી મુનીમજીએ કહ્યું:

આ સાંભળીને શેઠને મુનીમ પ્રત્યે શુભ ખોટું લાગ્યું અને ગુસ્સામાં અને ગુસ્સામાં મુનીમને કહી દીધું કે તમારા જેવાની હવે મારે જરૂર નથી જ્યારે હોય ત્યારે તેની તેજ વાત માટે તમે તમારે ફાવે ત્યાં જઈ શકો છો.

શેઠનો જવાબ સાંભળી કંઠા મુનીમજીએ ઠીક શેઠજી જેવી આપનો કંઠા. ઈશ્વર જે કરે છે તે સારા માટે. હો ત્યારે રામ રામ જરૂર પડે સેવકને કાળી રાત્રે બોલાવશે તો આવીય. નિમકહલાલ છું, અને રહીશ. એમ કહીને મુનીમજીએ પોતાનો વહીવટ શેઠના ચરણોમાં મુકી વીધાય લીધો.

મુનીમજીના ગયા પછી શેઠને એક વિચાર આવ્યો, હરવખત તે કહ્યા કરે છે અને મને શુભ વેઠના થાય છે એ ઉપરાંત ડાહ્યાદેએ પણ કહ્યું એટલે મારે સડેલ આંગળી તો કપાવીજ નાખવી, તેથી તેમજો પોતાની આંગળી કપાવી નાખી.

(૨)

શેઠ ધર્મપ્રેમી હતા. ગામે ગામે યાત્રાઓ કરવા બંધ એક દિવસ એવું બન્યું કે શેઠ એકલા એક જામથી બીજા ગામ યાત્રા કરવા ઘોડીએ બેસી જતા હતા તેવામાં બન્યું એવું કે કેટલાક છુટારાઓએ એક ધર્મપ્રેમીનું બલોદાન માતાને આપવું એમ નક્કી કરેલ. અને તેવો કોઈ પ્રવાસી ને મળી આવે તો તેનો લાભ લેવો. એ આશયે છુટારાઓ એક ઝાઝ નીચે બેઠા હતા. તેવામાં શેઠ ભારતી ઘોડીએ આવી રહ્યા હતા.

ઉમા રહો ! કોણ છે ? ક્યાંથી આવો છો ? અને ક્યાં જાવ છો ?

શેઠ ચાર માણસોને યુદ્ધાની બાધેલા નેઈ યુગ ઝભરાઈ ગયા, પલ્લુ કરે શું ?

બાઈઓ તમો મને શા માટે શોકો છો ? તમારે જે કંઈ નેઈએ તે માગી લો ખાવી પાસે છે તે તમોને આપી દઉં શેઠ કહ્યું.

છુટારામાંથી એકે કહ્યું : અમારે તમને પાસેથી કંઈ નેઈવું નથી. અમારે તમોને પુછ્યું તેનો જવાબ આપો.

હું અહીંથી છ ગાઉ દૂર ગામ છે ત્યાં મારું ધર્મપ્રેમી હું અને યાત્રાએ ફરું છું. અહીંથી થોડા ગાઉ ને ગામ આવે છે ત્યાં કંઈ નેઈવું છું. હવે તો મને જવાદો તો આગળ વધું. શેઠ કહ્યું.

નહિ, શેઠ તમો હવે જઈ ચકરો નહિ ખમો તમારા જેવા એક ધર્મપ્રેમીની શોધમાં હતા અને તમો મળી ગયા. માટે હવે તમારું બલોદાન માતાને આપવામાં આવશે છુટારાઓએ કહ્યું :

શેઠ છુટારાની વાત સાંભળી આભાર જનો ગયા. અને મનમુજેવી તો બીક પેસી ગઈ કે જવા લાગ્યા.

છુટારા શેઠને બાજુમાં એક જુનું માતાજીનું મંદિર હતું ત્યાં લઈ ગયા અને લોગ માટેની ત્રિધ કરવા લાગ્યા તેવામાં એક ચક્રાર આંખવાળાની નજરે શેઠના પગની આંગળી ઉપર પડી તો આંગળીઓ પાંચને બદલે ચાર નેઈ તે નેતાંજ બાલી ઉઠ્યો કે આ તો આપણને નહિ આવે, ખંડોત ચએવ છે જુઓ તેના પગની આંગળી માત્ર આજ ન છે એક કપાઈ જએલી છે. આથી છુટારાઓએ ધર્મપ્રેમી શેઠને છુટી લઈ જતા ક્યાં શેઠે જતાં જતાં મનમાં વિચાર્યું કે મુનીમજી હરવળત કહેતા હતા કે ઇશ્વર જે કરે છે તે સારા માટે જ ને સાચું પડ્યું. ને મેં મારા પગની આંગળી ન કાપી નાખી હોત તો આજે હું જીવતો ન રહ્યો હોત મનમાં તેણે મુનીમજીનો ઘણો ઉપકાર માન્યો.

શેઠ ઘેર આવ્યા અને તુરત માણસ માથે મુનીમજીને જાલાવ્યા.

આવો મુનીમજી તમારી વાણી ફળી અને હું આજે જીવતો પાછો આવ્યો. શેઠે કહ્યું.

ત્યારે શેઠ સહેજ હું પણ તમારો ઉપકાર માનું છું કે ને તમોએ મને છુટો ન કર્યો હોત તો તમારા બદલે હું બલોદાન દેવાન કરણ્ય કે હું પણ ધર્મપ્રેમી છું તે તમો જાણો છો અને તેથી હું તમારી સાથેજ દર્શન કરવામાં હોત માટે ને થાય છે તો આપણા બંન્ના માટેજ.

ડમ ડરા પાકર જે
તાજેતરમાંજ ઉત્તર
આયર્લેન્ડના પ્રધાન
મંડળમાં હુદ્દથ અને
લોકલ ગવર્નમેન્ટ
ખાતાનાં સૌથી
પહેલાં મહિલાપ્રધાન
નીમારેવાં છે.

વીરનાં તેજ
ફિ. રૂ. ૩-૦-૦
પોસ્ટેજ ૦-૫-૦

વીરનાં તેજ
(ઐતિહાસિક નવલકથા)
ને કેશવલાલ ચતુરભાઈ ખેડેલ

વીરનાં તેજ
ફિ. રૂ. ૩-૦-૦
પોસ્ટેજ ૦-૫-૦

મહારાજા સિદ્ધગજના અગરલાલ જગદેવ પરમારની સાહસ, શૌર્ય અને પ્રેમભરી ઐતિહાસિક નવલકથા એના પાને પાને તમને રસ ધુટકા સહ ઐતિહાસિક ઓ-પુરખોની સુકમૈવતા અને જીવનને પ્રેરણાત્મક માર્ગદર્શન બેવા મળશે. યુવાન રાજપુત નગરાશીની આ જીવનગાથા દરેક ઓ-પુરખે વાંચનીજ લેખકે પોતપોતાની નમ્મ તાકાદિ મળાવે.

વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલયો મારે આ નવલકથા મંજુર થએલી છે. દરેક પુસ્તકાલય અને તાલકાલિમ દુકાને ગમે તે પુસ્તક વિદેશને તમારો ઓર્ડર આપો અગર લખો

સ્ત્રીબોધ કાર્યાલય : પીરમશા રોડ-અમદાવાદ.

પ્રકાશક, - ચંદ્રકાન્ત દવે. રાજીવ મહેતા "સ્ત્રીબોધ" કાર્યાલય પીરમશા રોડ-અમદાવાદ
મુંબઈ - મહિનાલ જગનનાથ શાહ ધી નવપ્રભાત પ્રિન્સિપલ પ્રેસ વીકાશ રોડ-અમદાવાદ

શિષ્ટ સાહિત્યનાં કેટલાંક અવનવાં પુસ્તકો.

ભારતનાં વીર-વીરાંગનાઓએ
રમરાંગણમાં

છવન મરણનાં ૦ મરણીઆ થય
સાહસ-ખેડયાં ૦ માથા-ફલ કર્યાં
એવા વીરોની પ્રેમ અને વીરસયી ભરપૂર.

ઐતિહાસિક કથા મંજરી

સંસ્કર કર્વર ૫૫૪ ૪૨૫
પાકું પૂર્વ કિંમત રૂ. ૩)

નિરૂપમાદેવી પ્રા.
અંબના
નવલકથા

બે ઉત્તમ પ્રકાશનો

સમ્રાટ વિક્રમ : ઐતિહાસિક
વિક્રમ રાજની અપૂર્વ નવલકથા છે.
કિં. રૂ. ૩), ૮. ખ. ૦૧
સુરેખા : રાષ્ટ્રીય નવલકથા
કિં. રૂ. ૩), ૮. ખ. ૦૧
પ્રતાપના : રમણલાલ દેસાઈ
બંને પ્રકાશનો સાથે લેવા
રૂ. પાંચમાં ૮. ખ. ૦૨

બાળકો માટે છવન
ચરિત્રનું પુસ્તક

ભારતની મહાન

વિભૂતિઓ

અંશોક, રાણો પ્રતાપ
એવી મત્તર. વાતો.

કિં. રૂ. ૦-૮-૦

ભોગીન્દ્રરાવ દિવેદીઆ કૃત.

તરલા અને જયોત્સ્ના

ઉર્મિનો આદર્શ

આવેગ શુદ્ધિ

સીછવન ચર્ચતી બે. નવલકથાઓ

કિમત કિમત

રૂ. ત્રણ રૂ. અઢી

શ્રી. જોહાલાલ ત્રિવેદી કૃત

ગુજરાતનો નાથ અને

રાજાધિરાજ પછીનો

આગળ વધતી

રાજરોષ

કિં. રૂ. ૩-૦-૦

૮. ખ. માફ

રૂ. દશનાં રૂ. છમાં

૩-૦-૦ રાજ્યાભિષેક

૩-૦-૦ સુરેખા

૨-૦-૦ વિવેકાનંદ (નાટક)

૨-૮-૦ હૃદયત્રિપુટી (કલાપી)

૦-૮-૦ બાળબટકું (દેસાઈ)

૧૧-૦-૦

માત્ર રૂપિયા છમાં ખરીદો.

૮. ખ. છુટું.

સરસ્વતી નવલકથા-
અંબના
રૂ. ૨-૮-૦

રૂ. દસના રૂ. છમાં

સૌંદર્ય બીજો

૪-૮-૦ તક્ષશિલાની રાજમાતા

૨-૮-૦ રાતબલામા

૩-૩-૦ જયોત્સ્ના

(ભોગીલાલ દિવેદીઆ)

૧૦-૦-૦

માત્ર રૂપિયા છમાં ખરીદો.

૮. ખ. છુટું.

લખો:-

જીવનલાલ અમરશી મહેતા : પીરમશા રૂા-અમદાવાદ.